

Житија Светих. Јануар преподобный Иустин (Попович), Челийский

Увод. Житије преподобног оца нашег Јустина новог
ћелијског

Предговор

Увод. Житије преподобног оца нашег Јустина новог ћелијског

Отац Јустин (Поповић) рођен је на дан Благовести Пресвете Богородице (25. Марта, по старом календару) 1894. године, у Врању, од побожних православних родитеља Спиридона и Анастасије. Световно име Благоје добио је по празнику на који се родио. Отац Спиридонов, познати поп-Алекса, био је најмање седми по реду свештеник из старе породице Поповића. И Спиридон је учио богословију (два разреда), међутим, отац га је повукао из школе те је он касније прислуживао у храму и домаћим свештенодејствима, одржавајући дух црквености и побожности у домаћинству у коме је растао мали Благоје. Мајка Анастасија је из угледне домаћинске породице из околине Врања. Изродили су осморо деце, али им је у животу остало само троје: кћер Стојна и синови Стојадин и Благоје.

Као дечак често је са родитељима одлазио код Светог Оца Прохора чудотворца у Пчињски манастир и тамо бивао на молитвама и богослужењима, а једном је био и лични сведок чудесног исцељења Светитељевом божанском силом мајке му Анастасије од тешке болести. О дубокој побожности своје мајке и сам је касније често причао, а из његових бележака објављен је и потресни запис о блаженом престављењу праведне „слушкиње Божије Анастасије – Васкрснице, моје бесмртне дародавке“.

Основну школу Благоје завршава у Врању, да би се потом, положивши пријемне испите највишом оценом, уписао у деветоразредну Богословију „Свети Сава“ у Београду (1905–1914). Наставници су му Николај Велимировић, Атанасије Поповић, Веселин Чајкановић, Борислав Лоренц, Стеван Мокрањац... Посебан утицај на Благојев духовни и образовни

развој извршио је велики учитељ Свети Владика Николај, који је посебно запазио и ценио његову љубав према богословљу и несумњиву књижевну даровитост.

Намеру Благоја Поповића да прими монашки постриг по завршетку Богословије (у јуну 1914. године) омело је опирање родитеља и њихова молба Митрополиту Београдском Димитрију (Павловићу) и Епископу Нишком да га не замонаше.

Одмах по избијању Првог светског рата Благоје Поповић позван је у војску и, као богослов, распоређен у болничку чету при војној болници „Теле кула“ у Нишу. Крајем 1914. преболео је пегави тифус и био на кратком отпусту код родитеља; од 8. Јануара 1915. поново је на дужности болничара у Нишу, све до повлачења са српском војском према Косову и, затим, преко Албаније. Страхоте рата, беда и патња измучених српских ратника, сећање на мучеништво и жудња за охристовљењем, појачале су његову, дуго неговану, одлуку да прими монашки завет.

У православном храму у граду Скадру, уочи Светог Василија Великог, 31. децембра 1915/1. Јануара 1916. године, архимандрит Венијамин (Таушановић), потоњи владика браничевски, постригао је младог богослова Благоја Поповића, заједно са Миланом Ђорђевићем, каснијим Епископом Далматинским Иринејем.

Млади монах узео је име Светог Јустина Мученика и Философа (II век после Христа), великог апологете у историји хришћанске патристике и значајног филозофа хришћанства.

На предлог митрополита Димитрија, доцнијега Патријарха Српског (1920–1930), Српска Влада шаље, Јануара 1916. године, групу млађих и даровитих богослова, међу њима и монаха Јустина, на Духовну академију у Петроград.

Јустин Поповић остаће у Русији до јуна 1916. године, када, услед наговештаја болшевичке револуције и бурних догађаја који ће уследити, прелази у Енглеску, где ће га Николај (Велимировић), тада јеромонах, прихватити и уписати на један од колеџа Оксфордског универзитета. До 1919. године отац Јустин прошао је редовне студије теологије, али диплому није добио пошто му докторски рад Философија и религија Ф. М.

Достојевског није прихваћен. У завршном поглављу дисертације млади докторант је, наиме, био изложио оштрој критици западни хуманизам и антропоцентризам, особито онај у римокатолицизму и протестантизму. Енглеским професорима било је тешко да такву критику приме, па су од њега тражили да своје ставове ублажи и измени. На захтев професора Јустин Поповић није пристао, и тако се, почетком лета, вратио у Србију без оксфордске дипломе.

Већ септембра 1919. године, Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве шаље Јустина на Теолошки факултет Атинског универзитета, где остаје до маја 1921, на ново положивши све потребне испите и стекавши докторат из православног богословља на тему Светог Макарија Египатског.

У међувремену, маја 1920, рукоположен је за јерођакона, вероватно приликом једнога од краћих долазака из Грчке у Србију.

По повратку у отаџбину Јустин Поповић постављен је за суплента Богословије „Свети Сава“, премештене тада из Београда у Сремске Карловце. Тамо је од октобра 1921. предавао најпре Свето писмо Новог завета, а затим и Догматику и Патрологију. Потпуно се предавши просветитељском и поучитељном послу, ширећи православну светоотачку методологију и светосавску просвету и културу, он је унео низ плодотворних новина у образовно-васпитни живот богословије, потиснувши овештали схоластички и протестантско-рационалистички метод наставе.

Године 1922, 7. Јануара, на Усековање Светог Јована Крститеља, патријарх Димитрије рукоположио је, у Сремским Карловцима, јерођакона Јустина у јеромонаха.

Професори Карловачке богословије покренули су 1922. Хришћански живот, месечни часопис за хришћанску културу и црквени живот, који иде међу најбоље периодике овога опредељења код нас. Првих шест бројева уредио је др Иринеј (Ђорђевић), потоњи епископ далматински, а од седмог броја прве године па до краја излажења (1927; изузев бројева 1–9. из 1925) уредник часописа првенствено је Јустин Поповић, уз кога

је радио проф. Велимир Арсић. Последње бројеве Хришћанског живота (8–12/1927) отац Јустин издао је у Призрену.

Јустин Поповић докторирао је 1926. године на атинском Теолошком факултету. Тема нове његове дисертације била је: Учење Светог Макарија Египатског о тајни људске личности и тајни њеног познања.

На Карловачкој богословији положио је марта 1927. године професорски испит. Рад који је том приликом одбранио тицао се православне аскетско-богословске проблематике и носио је назив „Гносеологија Св. Исака Сирина“.

Непоколебиво еванђелско и светоотачко опредељење о. Јустина и његова истинољубивост и правдољубивост (испољена још у детињству), као и критика одређених појава у тадашњем јавном и црквеном животу у текстовима у часопису „Хришћански живот“, изазивали су жесток отпор извесних друштвених и црквених кругова.

Августа 1927. отац Јустин је премештен (протеран) за професора Призренске богословије. Ово премештање имало је за циљ само гашење његовог све утицајнијег часописа, јер је већ јуна 1928. године поново враћен у Сремске Карловце.

Из Карловачке богословије Јустин Поповић је по други пут удаљен 1930. године.

По одлуци Светог Синода, донетој половином децембра исте године, упућен је у православну мисију у Поткарпатску Русију у Чешкој, као пратилац и помоћник Епископу Битољском Јосифу (Цвијовићу).

У Чешкој, где остаје годину дана, изузетно успешно је обављао повраћај у отачку веру насилно поунијаћених православца. Тада му је, за обновљену Лукачевску епархију, понуђен архијерејски чин, али је смирили о. Јустин одбио то достојанство.

Стога, можда, по повратку у Србију Јустин није одмах враћен на наставнички посао, већ је тек августа 1932. постављен за професора Битољске богословије, где ће радити две пуне школске године. Тамо је настала његова прва књига Православне догматике.

Средином двадесетих година Јустин Поповић био је и преко граница Српства већ чувен као светоотачки православни богослов. Тако су га године 1928. православни митрополит Пољске Православне Цркве и Варшавски универзитет у више наврата позивали да се прихвати Катедре догматског богословља на одсеку овог универзитета за студије православне теологије. С друге стране, велики руски богослов Николај Глубоковски, који је у то време предавао на Софијском универзитету, писао је 1932. Патријарху Српском Варнави да оцу Јустину омогући да „специјално ради на православном богословљу, примењујући своја знања, енергију и духовно искуство“.

Тек фебруара 1934. изабран је Јустин Поповић за доцента Богословског факултета у Београду. На дужност професора Упоредног богословља ступио је 21. децембра исте године, да би 15. Јануара 1935. одржао приступно предавање под насловом „О суштини православне аксиологије и критериологије“. Касније, изабран је за професора догматике.

У конкордатској борби 1937. године отац Јустин био је недвосмислен и непопустљив бранилац независности и самосуштинe Српске Православне Цркве.

Јустин Поповић један је од утемељивача Српског философског друштва, основаног на иницијативу Бранислава Петронијевића 22. октобра 1938. године.

Треба рећи да је добро савладао и говорио више старих и модерних светских језика: старословенски, грчки, латински, румунски, новогрчки, енглески, немачки, француски.

У међуратном периоду текстови о. Јустина излазили су у преко 20. часописа и других различитих штампаних гласила претежно, али не и једино, црквене периодике, у распону од Сремских Карловаца до Скопља, међу којима издвајамо следеће: „Раскрсница“, „Вера и живот“, „Народна одбрана“, „Духовна стража“, „Црква и живот“, „Весник Српске Цркве“, „Светосавље“, „Хришћанско дело“, „Пут“, „Богословље“, „Идеје“, „Хришћанска мисао“, „Пастирски глас“, „Преглед Епархије Жичке“, „Жички благовесник“... Такође, бројни су и преводи оца Јустина из светоотачке и савремене православне мисли

објављивани у међуратној црквеној штампи (Свети Макарије Велики, Свети Исак Сирин, Свети Јован Кронштатски...).

Током Другог светског рата отац Јустин делио је судбину српског народа и Српске Цркве: живео је по скривеним српским манастирима превodeћи патристичке и хагиографске списе и бавећи се егзегезом Новог завета. Учествовао је у писању Меморандума Српске Цркве о страдању Срба у злогласној НДХ. Како Универзитет у Београду за време немачке окупације није радио, него су од 1942. године само обављани испити, иако је професорска комисија била изабрала професора Јустина Поповића да обавља испите, немачке власти су дуго одбијале да му то одобре. Чувена су његова предавања о Светосављу у Београду током 1944. године, држана српској школској омладини и студентима у поробљеној Србији. Негде пред Светог Саву 1944. године, када је вођа српског устанка против окупатора и злотвора Немаца, усташа и комуниста, ђенерал Југословенске краљевске војске у Отаџбини, Драгољуб Михаиловић, држао свој Свесрпски светосавски конгрес у селу Ба под Сувором, затражено је од Дражиног Равногорског савета да др Јустин Поповић, као најкомпетентнији српски теолог, да своје писмено мишљење о односима Цркве и државе, какви би требало да буду у новој српској држави после ослобођења. Јустин је написао и доставио на Равну Гору један текст који представља изразито православно, светоотачко виђење односа Цркве и државе.

По доласку нове комунистичке власти у Југославију, 1945. године, Јустин је прогнан са Београдског Универзитета (заједно са још 200. српских професора), а затим је и ухапшен и затворен. Ухапшен је у манастиру Сукову код Пирота и спроведен у београдски затвор, заједно са својим духовним чедом, јеромонахом Василијем (Костићем), који ће касније, као Владика Бањалучки, бити прогањан, а као Епископ Жички још једном бити у комунистичком затвору. Из затвора су о. Јустин и о. Василије спашени доласком у то време (новембра 1946) из изгнанства Патријарха Српског Гаврила (Дожића). Замало стрељан као „народни непријатељ“, проф. Јустин Поповић протеран је из Београда, без пензије, лишен људских, верских и

грађанских права. Мењао је манастире у којима је боравио (Каленић, Овчар, Суково, Раваница), али ниједна обитељ није смела дуже да га задржи.

По промислу Божијем, међутим, у једном сусрету у Београду у пролеће 1948. године, тадашња игуманија светоћелијска, мудра и одважна мати Сара, позвала је оца Јустина у женски манастир Ћелије код Ваљева, где он живи практично у кућном притвору од 27. Маја 1948, радећи на својим списима и преводима, служећи свакодневно Божанску литургију, и као предани духовник монахињама и свем побожном свету, као учитељ и узор бројним нараштајима православних српских и страних богослова, као „скривена савест целе Српске Православне Цркве и народа“ (по речима грчког теолога и академика Јована Кармириса).

Непрестано је праћен, често ислеђиван у Удби, ограничавана му је слобода кретања и сусрета, али никада није био остављен од ћелијског сестринства које је због и ради њега страдало од богоборних комунистичких власти.

Ретко који часопис после Другог светског рата, иначе малобројне црквене периодике под комунистичком окупацијом, усудио се да штампа који текст о. Јустина, тако да после 1945. године бележимо тек четири текста објављена у отаџбини, један у „Православном мисионару“ (1958), два у „Гласу Православне Епархије Нишке“ (1968, 1969), и четврти у „Православљу“ (1969). Томе придодајемо и два објављена у емиграцији, у „Американском србобрану“ (1969) у Питсбургу у Америци и у „Календару Свечаник“ у Минхену (1970).

Нарочито је запажена духовничка делатност оца Јустина и његово живо и плодотворно општење са православном браћом Русима и Грцима. Руски духовници су му били исповедници, са руским избеглицама код нас дружио се доживотно, а грчке посетиоце дочекивао је као долазнике из апостолских и светоотацких времена и крајева. Као човек и духовник отац Јустин је иначе увек био отворен, пун љубави за свако људско биће, поготову за искрено тражећу и жедну истине интелигенцију, а особито за омладину и студенте. Много је живих сведочења да су његова вера и ватрена оданост Христу и

Истини, дубока ученост и мудрост, проницљивост и богоречитост извршили пресудни утицај на опредељење многих за монашки живот. Зато је и пре и после рата духовно одгајио и у епископску службу упутио десетину својих ученика, а у свештеничку службу и монашки подвиг на стотине и хиљаде младих душа.

На сваком богослужењу молио се са обилним сузама. Често се на молитви у цркви толико распакао, да се понекад и загрцнуо, што су сви присутни у храму примећивали, мада је он настојао да тај дар суза прикрива. Спомињао је на Светим Литургијама на стотине имена која су му пошиљана, лично или писмима, од људи са многих страна, који су га молили да се моли за живе и упокојене сроднике и познанике. Уз ова имена људи су често давали или слали новац, па је то био један од извора прихода за манастир Ћелије, а и за његове личне трошкове, који су углавном ишли на путовање и набавку папира за писање и куцање многобројних радова, насталих у том ћелијском периоду живота и рада овог неуморног Подвижника, Мислиоца, Богослова и Духовника, у српској хришћанској хиљадугодишњици свакако једнога од највећих.

Јустин никада није могао бити враћен на Универзитет, на своју катедру Догматике, али су код њега тајно долазили многи универзитетски професори, не само теолози, него и са других факултета, нарочито лекари и психолози, а још чешће поједини песници и књижевници на разговоре и савете. (Један од писаца и песника, адвокат Милан Д. Милетић, недавно је објавио предивну мању књигу личних „сведочења о Светом Ави Јустину“, под карактеристичним насловом „Заљубљен у Христа“, Београд, 2002). Поготову му је долазила студентска омладина, која се интересовала личним и општељудским животним проблемима савремености. Зато је имао и стицао све већи број ученика. Имао је доста пријатеља по Европи и Америци, који су га тајно снабдевали оном најважнијом новом теолошком и философском литературом, тако да је био сасвим упућен у токове савременог западног света и посебно западног хришћанства. Није остајао ни ван проблематике савременог екуменизма, па је као плод тог његовог интересовања настала

књига „Православна Црква и екуменизам“ (изашла на српском и грчком, у Солуну 1974; затим на руском и румунском).

Упокојио се у Господу у дан свога рођења, лицем на Благовести 1979. године.

Испраћен је свенародно од мноштва српског свештенства и народа и од већег броја православних, Грка, Руса, Француза, јер је од многих њих, а нарочито од светогорских монаха, још за живота сматран за светитеља. До данас већ има преко десет икона са његовим светим ликом, у Србији, Грчкој, Француској, Америци, а светогорски монаси и други православци написали су му и тропар, кондак и друге делове Службе.

Његов гроб крај манастирске цркве у Ћелијама постао је место поклоништва за многе побожне душе, за православне широм Балкана, Европе и Америке. Благодатна препорођајна чуда на његовом гробу и по његовим молитвама већ су забележена, а очекује се и његово скоро свечано уношење у календар Светих Српске и васцеле Православне Саборне Цркве.

Целокупни опус оца Јустина обухвата око 40. томова, а од тога је до сада објављено на српском око 30, на грчком 4, 7. томова на француском и 1. на енглеском језику.

Бројни теолошки радови аве Јустина, осим догматике и егзегетике, обухватају области патристике, аскетике, литургије, као и теме из хришћанске философије и посебно из православне антропологије и на православљу засноване философије културе.

„Човек и Богочовек“, наслов је који би могао бити карактеристичан и за сво његово богословље, јер у те две теме, или још тачније и Јустину верније: у тој двојединој теми БОГО-ЧОВЕКА обухваћена је сва Јустинова богословска мисао и животна философија, и више од тога: сва његова дубока и сложена личност, павловских и достојевских димензија. То је уједно и свеживотна Јустинова мисија мученика људског бића и мисли, Пророка и Благовесника у нашем веку и нашем народу, а она се састоји у крсном, тужнорадосном, распето-васкрсном сведочењу о Богу и Човеку, сусретнутим и сједињеним, без сливања, умањења и губљења, у Христу Богочовеку, вечном

Божанском Логосу и Творцу, али и Спаситељу и Осмислитељу човека и рода људскога и свега света.

Благовесник ћелијски је истицао како је сваки хришћанин дужан да својим животом „исписује и даље Еванђеље Христово“. Сходно том ставу и апостолској препоруци, његов живот је уистину био једно „живо савремено Еванђеље Христово“. Уопште треба рећи и нагласити да је Преподобни Јустин Нови Ћелијски био и остао ретка, светоотачка појава у нашем двадесетом веку, скривена али неумитна савест Српске Светосавске Цркве и читавог јеванђелског, апостолско-светоотачког Православља у свету. То су му признавали још за земног живота, а после блаженог престављења његов углед и утицај све више расте, бар код оних који имају очи да виде и уши да чују, како вели Јеванђеље.

Скривајући дар прозорљивости, о. Јустин непогрешиво је поучавао, о чему најречитије сведочи следећи пример: када га је отац Клеопа посетио у манастиру Ћелије, и затражио тајински савет да ли да остане на Светој Гори, отац Јустин га је посаветовао: „Оче Клеопа, ако одеш на Свету Гору, придодаћеш још један цвет у Врту Богомајке. Али коме ћеш оставити вернике? Тамо се, Свети оче, молиш само за себе. А у земљи се молиш за све и можеш привести Богу много душа лишених поучитеља... Ја велим да останеш у земљи, Свети оче, да спасеш и себе и да помогнеш спасењу других. То је највеће добро дело садашњих монаха. Особито сада, када се боримо с безверјем, са сектама, са религијским индиферентизмом!“

Извор:

Веб сајт Манастира Ћелије

Предговор

До доласка Господа Христа у наш земаљски свет, ми људи знали смо уствари само за смрт и смрт за нас. Све што је људско, било је прожето, овладано и савладано смрћу. Смрт нам је била ближа од нас самих и стварнија од нас самих, и моћнија, несравњено моћнија од сваког човека посебно и од свих људи скупа. Земља – језива тамница смрти, а ми људи – беспомоћно робље смрти (ср. Јевр. 2, 14–15). Тек са Богочовеком Христом – „живот се јави“, „вечни живот“ се јави

нама безнадежним смртницима, нама кукавним робовима смрти (ср. 1. Јн.1:2). И тај „вечни живот“ ми људи „очима својим видесмо и рукама својим опипасмо“ (ср. 1. Јн.1:1), и ми хришћани свима „јављамо живот вечни“ (ср. 1. Јн.1:2). Јер живећи у заједници са Господом Христом, ми живимо вечним животом још овде на земљи (ср. 1. Јн.1:3). Ми из личног искуства знамо: Исус Христос је истинити Бог и живот вечни (1. Јн.5:20). Он зато и дође на свет: да нам покаже истинитог Бога и у Њему вечни живот (ср. 1. Јн.5:11). У томе, једино у томе се и састоји истинско и право човекољубље: што Бог Сина Свог јединородног посла на свет да живимо Њиме – ἵνα ζήσωμεν δι' αὐτοῦ – (1. Јн.4:9), и кроз Њега вечним животом. Зато, ко има Сина Божјега – има живот; ко нема Сина Божјега – нема живота (1. Јн.5:12), сав је у смрти. Живот у једином истинитом Богу и Господу Исусу Христу и јесте једини истинити живот наш, зато што је сав вечан, сав јачи од смрти. Зар се може назвати животом живот који је заражен смрћу и који се завршава смрћу? Као што мед није мед кад је измешан са отровом који постепено сав мед претвара у отров, тако и живот који се завршава смрћу није живот.

Човекољубљу Господа Христа нема краја. Јер да ми људи стекнемо живот вечни што је у Њему, и да живимо Њиме, од нас се не тражи ни ученост, ни слава, ни богатство, нити ишта што неко од нас нема, већ само оно што сваки од нас може имати. А то је? Вера у Господа Христа. Зато је Он, Једини Човекољубац, и објавио роду људском ову чудесну благовест: Бог тако заволе свет да је Сина Свог јединородног дао, да ниједан који га верује не погине, него да има живот вечни. Ко верује Сина, има живот вечни (Јн. 3, 16.36). Као једини истинити Бог дарујући људима оно што им нико од анђела и људи не може дати, Господ Христос је једини у роду људском имао и смелости и права да изјави: Заиста, заиста вам кажем: који верује у мене има живот вечни = ἔχει ζωὴν αἰώνιον (Јн.6:47), и он је још овде на земљи већ прешао из смрти у живот (Јн.5:24). Вера у Господа Христа сједињује човека са вечним Господом који по мери вере човекове разлива у души његовој живот вечни, те он и осећа и сазнаје себе вечним. И то утолико више уколико човек живи по

тој вери која му благодатним силама божанским постепено освећује душу, срце, савест, васцело биће. Сразмерно вери човековој расте и освећење природе човекове. И што светији човек, у њему је све јаче и све живље и осећање личне бесмртности и сазнање своје и свачије вечности. Уствари, прави живот човеков почиње са вером његовом у Господа Христа која сву душу, све срце, сав ум, сву снагу његову предаје Господу Христу, и Он их постепено освећује, преображава, обожује. И кроз то освећење и преображење и обожење разлива по њему благодатне силе божанске које му дају свемоћно осећање и сазнање личне бесмртности и личне вечности. У самој ствари: живот наш је уонолико живот уколико је у Христу. А колико је у Христу, Он показује својом светошћу: што светији живот, то све бесмртнији и вечнији. Насупрот томе стоји смрт. Шта је смрт? Смрт је сазрели грех; а сазрели грех је одвојеност од Бога, у коме једино и јесте живог и извор живота. Еванђелска је, божанска је истина: светост је живот, грешност је смрт; побожност је живот, безбожност је смрт; вера је живот, безверје је смрт; Бог је живот, ђаво је смрт. Смрт је одвајање од Бога, а живот – враћање Богу и живљење у Богу. Вера и јесте оживљење душе из мртвила, васкрсење Душе из мртвих: „мртав беше, и оживе“ (Лк.15:24). То васкрсење душе из мртвих човек је по први пут доживео са Богочовеком Христом, и стално га доживљује у светој Цркви Његовој, пошто је сав Он у њој, и себе даје свима вернима кроз свете тајне и свете врлине. Где је Он, ту нема смрти више; ту се већ прешло из смрти у живот; ту се већ живи вечним животом. Са Васкрсењем Христовим ми празнујемо умртвљење смрти, почетак новог, вечног живота.

Од Васкрсења Спасова и почиње прави живот на земљи, јер се не завршава смрћу. Без Васкрсења Христова живот људски није друго до постепено умирање, које се најзад неминовно завршава смрћу. Прави, истински живот јесте онај живот који се не завршава смрћу. А такав живот постао је могућ на земљи тек Васкрсењем Богочовека Господа Христа. Живот је прави живот једино Богом. Јер је то свети живот, и тиме бесмртни живот. Као што је у греху смрт, тако је у светости бесмртност. Тек са вером у васкрслог Господа Христа човек

доживљује најсудбоносније чудо свога постојања: прелаз из смрти у бесмртност, из пролазности у вечност, из пакла у рај. Тек онда човек нађе себе, правог себе, вечног себе: „изгубљен беше, и нађе се“ (Лк.15:24), јер – „мртав беше, и оживе“.

Шта су хришћани? Хришћани су христоносци, и тиме носиоци и имаоци вечнога живота. И то по мери вере, и по мери светости која је од вере. Светитељи су најсавршенији хришћани, јер су у највећој мери осветили себе подвизима свете вере у васкрслог и вечноживог Господа Исуса. Уствари, они су једини истински бесмртници у роду људском, јер васцелим бићем својим живе у васкрслем и ради васкрслог Господа Христа, и над њима никаква смрт нема власти. Њихов је живот сав од Господа Христа, и зато је сав – христоживот; и мисао њихова је христомисао; и осећање њихово је христоосећање. Све њихово је прво Христово, па онда њихово. Ако је душа, она је прво Христова, па онда њихова; ако је савест, она је прво Христова, па онда њихова; ако је живот, он је прво Христов, па онда њихов. У њима и нема њих, већ све и у свему Господ Христос.

Зато „Житија светих“ и нису друго до живот Господа Христа, поновљен у сваком светитељу у већој или мањој мери, у овом или у оном облику. Или тачније: то је живот Господа Христа, продужен кроз светитеље, живот оваплоћеног Бога Логоса, Богочовека Исуса Христа, који је и постао човек: да би нам као човек дао и предао Свој божански живот; да би као Бог Својим животом осветио и обесмртио и овечнио наш људски живот на земљи. „Јер и Онај који освећује, и они који се освећују, сви су од једнога“ (Јевр. 2, 11). То је омогућио и учинио остварљивим у свету човечанском Господ Христос откако је постао човек, узео удела у нашој човечанској природи, удела у телу и крви, и тако постао брат људима, брат по телу и крви (ср. Јевр. 2, 14.17). Поставши човек а оставши Бог, Богочовек је водио свет, безгрешан, богочовечански живот на земљи, и Својим животом, смрћу и васкрсењем сатро ђавола и његову државу смрти, и тиме дао, и непрекидно даје благодатне силе свима који верују у Њега, да и они сатиру ђавола и сваку смрт и свако искушење (ср. Јевр. 2, 14.15.18). Тај богочовечански живот је сав у Богочовечанском телу Христовом – Цркви, и стално се

доживљује у Цркви као земнонебеској целини, и од појединаца по мери њихове вере. Животи светитеља, то је уствари живот Богочовека Христа, који се прелива у Његове следбенике и доживљава од њих у Цркви Његовој. Јер и најмањи делић тога живота, увек је од Њега непосредно, зато што је Он – живот (ср. Јн. 14, 6; 1, 4), живот бескрајан и безграничан и вечан, који божанском силом Својом побеђује све смрти и васкрсава из свих смрти. По свеистинитој благовести Свеистинитога: „Ја сам васкрсење и живот“ (Јн.11:25). Чудесни Господ који је сав „васкрсење и живот“, васцелим бићем Својим је у Цркви Својој као богочовечанска стварност, и зато нема краја трајању те стварности. Живот Његов продужује се кроз све векове; сваки хришћанин је сутелесник Христов (ср. Еф. 3, 6), и хришћанин је тиме што живи богочовечанским животом тог тела Христовог као органска ћелија његова.

Ко је хришћанин? Хришћанин је човек који живи Христом и у Христу. Божанска је заповест светог Еванђеља Божјег: „живите достојно Бога – ἀξίως τοῦ Θεοῦ“ (Кол.1:10), Бога који се оваплотио и као Богочовек сав остао у Цркви Својој, која Њиме живи и вечнује. А живи се „достојно Бога“, када се живи по Еванђељу Христовом. Зато је природна и ова божанска заповест светог Еванђеља: „Живите достојно Еванђеља Христова – ἀξίως τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ“ (Флб.1:27). Живот по Еванђељу, живот свети, живот божански – то је природан и нормалан живот за хришћане. Јер хришћани су по свом позиву – свети. Та блавест и заповест бруји кроз цело Еванђеље Новог Завета (ср. 1. Сол. 4, 3.7; Рм. 1, 7; 1. Кор. 1, 2; Еф. 1:1, 18; Еф. 2, 19; Еф. 5, 3; Еф. 6, 18; Флб. 1, 1; 4, 21.22; Кол. 1, 2.4.12.22.26; 1. Сол. 3, 13; 5, 27; 2. Тм. 1, 9; Флм. 5, 7; Јевр. 3, 1; 6, 10; 13, 24; Јуд. 3). Постати сав свет, и душом и телом, то је наш позив (ср. 1. Сол. 5, 22–23). То није чудо – већ норма, правило вере, логика и природа еванђелске вере. Јасна је прејасна заповест светог Еванђеља: По Свецу који вас је позвао, и ви будите свети у свему живљењу (1. Петр. 1, 15). А то значи: по Христу = Свецу, који је, оваплотивши се и поставши човек, показао у себи савршено свет живот, те као такав наређује људима: Будите свети, јер сам ја свет (1. Петр. 1, 16).

Да то наређује Он има право, јер поставши човек Он собом Светим даје људима све божанствене силе које су потребне за свет и побожан живот у овом свету (ср. 2. Петр. 1, 3). Помоћу вере ујединивши се духовно и благодатно са Светим – Господом Христом, хришћани и добијају од Њега свете силе да воде свети живот.

Живећи Христом, светитељи и творе дела Христова, јер Њиме постају не само моћни него и свемоћни: „Све могу у Христу Исусу који ми моћи даје“ (Флб.4:13). И у њима се јасно остварује истина Свеистинитога, да ће они који верују у Њега чинити дела Његова, и већа ће од ових чинити: „Заиста, заиста вам кажем: који верује мене, дела која ја творим и он ће творити, и већа ће од ових творити“ (Јн.14:12). И заиста: сенка светог апостола Петра исцељује; свети Марко Трачевски речју покреће и зауставља гору... Кад је Бог постао човек, онда је и живот Божански постао живот човечански, и моћ Божанска постала моћ човечанска, и истина Божанска постала је истина човечанска, и правда Божанска постала је правда човечанска: све Божје постало је човече.

Шта су „Дела светих Апостола“? То су дела Христова која свети апостоли чине силом Христовом, или боље: чине Христом који је у њима и дела кроз њих. А животи светих апостола, шта, су? Доживљавање Христова живота који се у Цркви преноси на све верне следбенике Христове и продужава кроз њих помоћу светих тајни и светих врлина.

А шта су „Житија светих“? Ништа друго до својеврсно продужење „Дела Апостолских“. У њима је исто Еванђеље, исти живот, иста истина, иста правда, иста љубав, иста вера, иста вечност, иста „сила с висине“, исти Бог и Господ. Јер „Господ Исус Христос јуче је и данас исти и вавек“ (Јевр. 13, 8): исти за све људе свих времена, раздајући исте даре и исте божанске силе свима који верују у Њега. То продужење свих животворних божанских сила у Цркви Христовој кроз векове и векове и из нараштаја у нараштај и сачињава живо Свето предање. То се Свето предање неискривљено продужава као благодатни живот у свима хришћанима, у којима кроз свете тајне и свете врлине благодаћу Својом живи Господ Христос, који је сав у Цркви

Својој, те је она – пуноћа Његова: „пуноћа онога који све испуњава у свему = το πλήρωμα του τα πάντα ἐν πάσι πληρουμένου“ (?ф. 1, 23). А Богочовек Господ Христос је свесавршена пуноћа Божанства: „јер у Њему живи сва пуноћа Божанства телесно = πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς“ (Кол.2:9). А хришћани су дужни да се помоћу светих тајни и светих врлина испуне „сваком пуноћом Божјом = εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ“ (?ф. 3, 19). „Житија светих“ и приказују те Христом Богом испуњене личности, те христоносне личности, те свете личности у којима се чува и кроз које се преноси свето предање тог светог благодатног живота, чува и преноси светим еванђелским живљењем. Јер житија светих то су свете еванђелске истине, благодаћу и подвизима преведене у наш човечански живот. Нема еванђелске истине која се не може претворити у живот људски. Све су оне донете Христом Богом ради једнога: да постану живот наш, стварност наша, посед наш, радост наша. А светитељи, сви до једнога, и доживљују те божанске истине као срж свога живота и суштину свога бића. Отуда су „Житија светих“ и доказ и сведочанство: да је наше порекло с неба; да ми нисмо од овога света већ од онога; да је човек прави човек само Богом; да се на земљи живи небом; да је „наше живљење на небесима“ (Флб.3:20); да је наш задатак онебесити себе хранећи се „хлебом небеским“ који је сишао на земљу (ср. Јн. 6, 33.35.51), и то сишао да нас храни вечном Божанском истином, вечним Божанским добром, вечном Божанском правдом, вечном Божанском љубављу, вечним Божанским животом кроз свето Причешће, кроз живљење у једном истинитом Богу и Господу Исусу Христу (ср. Јн. 6, 50.51.53–57). Другим речима: наш је позив – испунити себе Господом Христом, Његовим божанским животворним силама, ухристовити и охристовити себе. Радиш ли на томе, – већ си на небу иако ходаш по земљи; већ си сав у Богу и ако ти је биће остало у границама човечанске природе. Охристовљујући себе човек надраста себе, човека, Богом, Богочовеком, у коме је и дат савршени образац истинског, правог, потпуног, боголиког човека; и још дате божанске свепобедне силе. помоћу којих човек диже себе изнад сваког греха, изнад сваке смрти, изнад

сваког пакла: и то Црквом и у Цркви, којој ни све силе пакла одолети не могу, зато што је у њој сав чудесни Богочовек Господ Христос, са свима Својим божанским силама, истинама, стварностима, савршенствима, животима, вечностима.

„Житија светих“ су света сведочанства о чудотворној сили Господа нашег Исуса Христа. Уствари то су сведочанства светих Дела Апостолских, само продужена кроз векове и векове. Светитељи и нису друго до свети сведоци, као и свети апостоли који су први сведоци, о чему? – О Богочовеку Господу Христу: О Њему распетом, васкрслем, вазнесеном и вечноживом; о Његовом свеспасоносном Еванђељу које се непрестано пише еванђелским светим делима из нараштаја у нараштај, јер Господ Христос, који је вавек исти, непрекидно чудотвори истом божанском силом кроз Своје свете сведоке. Свети апостоли су први свети сведоци о Господу Исусу и Његовом богочовечанском домостроју спасења света¹; а њихова житија су жива и бесмртна сведочанства о Еванђељу Спасовом као новом животу, животу благодатном, светом, божанском, богочовечанском, и зато увек чудотворном, чудотворном и истинитом као што је чудотворан и истинит и сам Спаситељев живот. А хришћани? Хришћани су људи кроз које се из нараштаја у нараштај до краја света и века продужава свети, богочовечански живот Христов, и сви они сачињавају једно тело, Христово тело = Цркву, сутелесници су Христови и удови међу собом². Поток бесмртног божанског живота потекао је, и непрестано тече из Господа Христа, и хришћани њиме отичу у живот вечни. Хришћани су Еванђеље Христово – продужено кроз све векове рода људског. У „Житијама светих“ све је обично као и у Светом Еванђељу, али и све необично као у Светом Еванђељу; но и једно и друго – беспримерно истинито и стварно. И то истинито и стварно истом богочовечанском истинитошћу и истом богочовечанском стварношћу; и посведочено истом светом силом, божанском и човечанском: божанском – на свесавршени начин, и човечанском – опет на свесавршени начин.

„Житија светих“? – Ево нас на небу, јер земља постаје небо кроз светитеље Божје. Ево нас међу анђелима у телу, међу

христоносцима. А где су они, ту је сав Господ у њима, и са њима, и међу њима; ту сва Вечна Истина Божанска, и сва Вечна Правда Божанска, и сва Вечна Љубав Божанска, и сав Вечни Живот Божански.

„Житија светих“? – Ево нас у рају, у коме буја и расте све што је божанско, свето, бесмртно, вечно, праведно, истинито, еванђелско. Јер у свакоме од светитеља крстом је процветало дрво живота вечнога, божанскога, бесмртнога, и родило много рода. А крст уводи у рај, уводи и нас иза разбојника који је на охрабрење наше ушао у рај први после Свесветога Божанског Крстоносца – Господа Христа, и то ушао са крстом покајања.

„Житија светих“? – Ево нас у вечности: времена нема више, јер у светитељима Божјим царује и влада Вечна Божанска Истина, Вечна Божанска Правда, Вечна Божанска Љубав, Вечни Божански Живот. И смрти нема више у њима, јер им је васцело биће испуњено васкрсним божанским силама васкрслог Господа Исуса, Јединог Победитеља смрти, свих смрти у свима световима. Нема смрти у њима – у светим људима: сво им је биће испуњено Јединим Бесмртним – Свебесмртним: Господом и Богом Исусом Христом. Међу њима – ми смо на земљи међу јединим правим бесмртницима: све су смрти савладали, све грехе, све страсти, све ђаволе, све паклове. Када смо са њима, никаква нам смрт наудити не може, јер су они громобрани смрти. Нема грома којим нас може ударити смрт када смо са њима, међу њима, у њима.

Светитељи су људи који на земљи живе светим, вечним, божанским истинама. Зато су „Житија светих“ у ствари примењена Догматика: јер су у њима све свете вечне истине догматске доживљене у свима својим животворним и стваралачким силама. У „Житијама светих“ је најочигледније показано да догмати нису само онтолошке истине по себи и за себе, него је сваки од њих врело вечнога живота и извор свете духовности. По свеистинитој благовести јединственог и незаменљивог Спаситеља и Господа: Речи моје дух су и живот су (Јн.6:63): јер свака од њих лије из себе спасавајућу, освећујућу, благодатну, животворну, преображајну силу. Без свете истине о Светој Тројици нема нам силе од Свете Тројице,

коју ми вером црпимо, те нас она оживљује, освећује, обожује, спасава. Без свете истине о Богочовеку – нема спасења човеку, јер се из ње, преживљавање човеком, излива спасавајућа сила која спасава од греха, смрти, ђавола. А ова догматска истина о Богочовеку Господу Христу, није ли најочигледније и најексперименталније посведочена у животима безбројних светитеља? Јер светитељи и јесу светитељи тиме што васцело Господа Исуса непрекидно преживљавају као душу своје душе, као савест своје савести, као ум свога ума, као биће свога бића, као живот свога живота. И сваки од њих заједно са светим апостолом громогласи истину: „Ја више не живим, него у мени живи Христос“ (Гал.2:20). – Зароните у животе светитеља: из свију њих лије се благодатна животворна и спасоносна сила Пресвете Богородице, која их води из подвига у подвиг, из врлине у врлину, из победе над грехом у победу над смрћу, из победе над смрћу у победу над ђаволом, и уводи их у духовну радост, иза које нема ни туге ни уздаха ни јада, већ све сама „радост и мир у Духу Светом“ (Рм.14:17), радост и мир од победе одржане над свима гресима, над свима страстима, над свима смртима, над свима злодусима. А све то, нема сумње, јесте опитно и животно сведочанство истинитости светог догмата о Пресветој Богородици, ваистину „пречаснијој од Херувима и неупоредиво славнијој од Серафима“, светог догмата који светитељи вером носе у срцу свом и ревносном љубављу живе њиме. – Хоћете ли пак једно, два, и хиљаде непобитних сведочанстава о живоносности и животворности свечесног Крста Господњег, и тиме експерименталну потврду о свеистинитости светог догмата о спасоносности Крсне смрти Спасове, онда крените са вером кроз „Житија светих“. И ви ћете морати осетити и видети да је свакоме светитељу посебно, и свима светитељима скупа, крсна сила свепобедно оружје, којим они побеђују све видљиве и невидљиве непријатеље свога спасења; и још ћете угледати крст у свему њиховом: и у души, и у срцу, и у савести, и у уму, и у вољи, и у телу, и у свакоме од њих по непресушни извор спасоносне свеосвећујуће силе која их поуздано води из савршенства у савршенство, и из радости у радост, док их најзад не уведе у вечно Царство небеско, где је

непрестано ликовање оних који празнују и бескрајна сладост оних који гледају неисказану красоту лица Господња. – Но светим животом и светим личностима светитеља Божјих посведочени су истински и свеубедљиво не само споменути догмати, него и сви остали свети догмати: о Цркви, о благодати, о светим тајнама, о светим врлинама, о човеку, о греху, о светим моштима, о светим иконама, о загробном животу, и о свему осталом што сачињава богочовечански домострој спасења. Да, „Житија светих“ су експериментална Догматика. Да, „Житија светих“ су доживљена Догматика, доживљена светим животом светих Божјих људи.

Поред тога, „Житија светих“ садрже у себи и сву православну Етику, православну наравственост, у пуном сјају њене богочовечанске узвишености и бесмртне животворности. У њима је на најубедљивији начин показано и доказано: да су свете тајне извор светих врлина; да су свете врлине плод и род светих тајни: рађају се од њих, развијају се помоћу њих, хране се њима, живе њима, усавршавају се њима, бесмртују њима, вечнују њима. Сви божански морални закони истичу из светих тајни и остварују се светим врлинама. Отуда „Житија светих“ и јесу доживљена Етика, примењена Етика. Уствари, „Житија светих“ непобитно показују да Етика и није друго до примењена Догматика. Сав живот светитеља састоји се од светих тајни и светих врлина; а свете тајне и свете врлине дарови су Духа Светога који чини све у свему (1. Кор. 12, 4.6.11).

„Житија светих“ још су, шта? – Једина православна Педагогика. Јер је у њима на безброј еванђелских начина, многовековним опитом савршено разрађених, показано како се израђује и изграђује савршена личност човечја, савршено идеалан човек, и како се помоћу светих тајни и светих врлина у Цркви Христовој израста „у човека савршена, у меру раста висине Христове“ (ср. Еф. 4, 13). А то и јесте васпитни идеал еванђелски, једини васпитни идеал достојан боголиког бића као што је човек, постављен Еванђељем Господа Христа. Постављен и остварен прво Богочовеком Христом, а затим остварен у светим апостолима и осталим светитељима Божјим. Међутим, без Богочовека Христа, и ван Богочовека Христа, при

сваком другом васпитном идеалу, човек занавек остаје биће недовршено, биће смртно, биће кукавно, биће бедно, достојно свих суза свих очију колико их има у Божјим световима.

Ако хоћете, „Житија светих“ су своје врсте православна Енциклопедија. У њима се може наћи све што је потребно души гладној и жедној вечне правде и вечне истине у овоме свету, гладној и жедној божанске бесмртности и вечнога живота. Ако ти је до вере, у њима ћеш је наћи изобилно: и нахранићеш душу своју храном, од које се никад не гладни. Ако ти је до љубави, до истине, до правде, до наде, до кротости, до смирености, до покајања, до молитве, или до ма које врлине и подвига, у њима ћеш наћи безброј светих учитеља за сваки подвиг и добити благодатне помоћи за сваку врлину. Јеси ли на мукама због своје вере у Христа – „Житија светих“ ће те утешити и охрабрити и осоколити и окрилити, и муке твоје у радост претворити. Јеси ли у ма каквом искушењу, „Житија светих“ ће те помоћи да га савладаш и сада, и увек. Јеси ли у опасности од невидљивих непријатеља спасења, „Житија“ ће те наоружати „свеоружјем Божјим“ (ср. [Еф. 6, 11.13](#)), и ти ћеш их разбити све и сада, и увек, и кроз цео живот. Јеси ли усред видљивих мрзитеља и гонитеља Цркве Христове, „Житија“ ће ти дати исповедничке храбрости и силе, и ти ћеш неустрашиво исповедати јединог истинитог Бога и Господа у свима световима – Исуса Христа, и за свету истину Еванђеља Његова смело стајати до смрти, до сваке смрти, и осетићеш се јачи од свих смрти, а камоли од свих видљивих непријатеља Христових; и мучен за Христа ти ћеш кликтати од радости, осећајући свим бићем да је живот твој – на небесима, сакривен с Христом у Богу, сав изнад свих смрти... (ср. [Кол.3:3](#)).

У „Житијама светих“ показани су многобројни, но увек сигурни путеви спасења, просвећења, освећења, преображења, охристовљења, обожења; показани сви начини на које људска природа савлађује грех, сваки грех; савлађује страст, сваку страст; савлађује смрт, сваку смрт; савлађује ђавола, сваког ђавола. Од сваког греха тамо има лека; од сваке страсти – исцељења, од сваке смрти – васкрсења, од сваког ђавола – избављења, од свих зала – спасења. Нема страсти, нема греха,

а да у „Житијама светих“ није показан начин на који се дотична страст, дотични грех савлађује, умртвљује, искорењује. У њима је јасно и очигледно показано: нема духовне смрти из које се не може васкрснути божанском силом васкрслог и вазнесеног Господа Христа; нема муке, нема невоље, нема патње, нема страдања, а да их Господ због вере у Њега неће постепено или наједном преобразити у тиху, умилну радост. Како се пак од грешника постаје праведник, – ето безброј потресних примера у „Житијама светих“. Како се од разбојника, од блудника, од пијанице, од развратника, од убице, од прељубочинца постаје свети човек, – ето много и много примера у „Житијама светих“. Како се од себичног, од саможивог, од неверног, од безбожног, од гордог, од среброљубивог, од похотљивог, од злог, од рђавог, од поквареног, од гневљивог, од пакосног, од свадљивог, од злобног, од завидљивог, од злоћудног, од хвалисавог, од славољубивог, од немилостивог, од лакомог постаје Божји човек, – ето такође много и много примера у „Житијама светих“.

Но исто тако у „Житијама светих“ има врло много дивних примера како младић постаје свети младић, како девојка постаје света девојка, како старац постаје свети старац, како старица постаје света старица, како дете постаје свето дете, како родитељи постају свети родитељи, како син постаје свети син, како кћер постаје света кћер, како породица постаје света породица, како заједница постаје света заједница, како свештеник постаје свети свештеник, како владика постаје свети владика, како чобанин постаје свети чобанин, како земљодеалац постаје свети земљодеалац, како цар постаје свети цар, како говедар постаје свети говедар, како радник постаје свети радник, како судија постаје свети судија, како учитељ постаје свети учитељ, како наставник постаје свети наставник, како војник постаје свети војник, како официр постаје свети официр, како владар постаје свети владар, како писар постаје свети писар, како трговац постаје свети трговац, како монах постаје свети монах, како неимар постаје свети неимар, како лекар постаје свети лекар, како цариник постаје свети цариник, како ученик постаје свети ученик, како занатлија постаје свети занатлија, како философ постаје свети философ, како научник

постаје свети научник, како државник постаје свети државник, како министар постаје свети министар, како сиромах постаје свети сиромах, како богаташ постаје свети богаташ, како роб постаје свети роб, како господар постаје свети господар, како супрузи постају свети супрузи, како књижевник постаје свети књижевник, како уметник постаје свети уметник ...

* * *

Са свих тих разлога, но највише са разлога који се налазе у самим „Житијама светих“, ја сам се грешни и недостојни, с Божјом помоћу подухватио да својим ништавним и убогим силама преведем на наш језик „Житија светих“, у нади да ће она бити од изузетне духовне користи свима нашим христочежњивим и христољубивим душама, свему народу Божјем.

Преводио сам већим делом „Житија светих“ светог Димитрија Ростовског, у издању Светог Синода Руске Цркве³, и то са црквенословенског језика. Други извор ми је био грчки „Синаксарист“ знаменитог подвижника и богословског писца св. Никодима Светогорца⁴. Многа међутим житија, особито житија извесних великих светитеља, написана од њихових ученика и очевидаца и других веродостојних лица, превео сам непосредно са првобитног грчког оригинала, користећи при том новија критичка издања таквих житија. (Такво је напр. житије св. Симеона Новог Богослова, св. Григорија Паламе, св. Андреја Јуродивог, св. Синклитикије и многа друга). Нека пак житија, особито великих Отаца Цркве, обрађивао сам и допуњавао сам, користећи при томе и њихова дела, као и дела других Отаца Цркве (напр. житије св. Василија Великог, св. Фотија Цариградског и др.). Житија светогорских угодника Божјих уносио сам из Атонског Патерика⁵.

Житија српских светитеља радио сам према српским агиографијама и осталим веродостојним изворима. Нарочиту сам пажњу обратио на Житије светог Саве и Житије светог Симеона Мироточивог.

За житија Јужних Словена користио сам и Филарета⁶.

Житија новијих руских светитеља, – осамнаести и деветнаести век -, узимао сам из Синодског издања „Житија

светих“ светог Димитрија Ростовског на руском језику⁷, где се она налазе, као и из других издања Житија руских светаца на руском језику. Житије светог Серафима Саровског обрадио сам што изворније и опширније, због изузетне важности његове, као готово нашег савременика.

Користио сам и „Пролог“ на црквенословенском језику и „Неон Мартирологион“ светог Никодима на грчком, као и друге помоћне изворе, грчке и руске.

Од неоцењиве користи при раду био ми је „Охридски Пролог“ Преосвећеног владике Николаја⁸, та јединствена и беспримерно драгоцен књига у целом православном свету.

Како су писана уопште Житија светих, и како су посебно постала „Житија светих“ од светог Димитрија Ростовског, прегледно је изложено у Предговору Синодског издања „Житија светих“ на руском језику. Из тог Предговора ево у српском преводу главних ствари:

Повести и записи о животу и делима светих подвижника и исповедника, који су разним подвизима угодили Богу, постоје у хришћанској Цркви од најстаријих времена њеног постојања. Почетак томе положио је свети еванђелист Лука, који је у књизи Дела светих Апостола описао подвиге и страдања првоврховних ученика Спаситеља нашег и других следбеника Његових. Мало раније пре тога свети апостол Павле у једној од својих посланица (ср. Јевр. 13, 7) наређује хришћанима да се опомињу својих наставника, који су веру своју у Христа посведочили својим животом и мученичком смрћу. Следећи примеру богонадахнутог историчара и држећи се наређења првоврховног апостола, хришћани су увек ревносно чували сведочанства о животу и делима светих.

Први по времену беху записи и повести о светим мученицима. У ширењу и учвршћивању хришћанства мучеништво је имало врло велики значај. Чврстина и непоколебљивост страдалаца који су јуначки ишли на смрт за своју веру, тако су моћно деловали на срца незнабожаца, да су се често и сами мучитељи, видећи кротост својих жртава, обраћали у хришћанство. Тако је, по речима Тертулијана, крв хришћанских мученика била семе нових хришћана. Тачно

записујући дане смрти светих мученика, хришћани су се скупљали у те дане ради празновања њиховог спомена. „Забележујте дане, писао је своме свештенству свети Кипријан Картагенски, у које умиру исповедници Христови, да бисмо могли празновати спомен њихов заједно са споменима мученика“. У том циљу постојали су у хришћанској Цркви нарочити писари који су записивали све што се са хришћанима дешавало по тамницама и судиштима. Такве писаре, као што је познато, у време првих гоњења поставио је у разним крајевима Рима свети Климент. Без обзира на то што је незнабожачка управа претила тим писарима смртном казном, записи су вођени непрекидно за све време гоњења на хришћане. Ти записи, у којима се понекад могу наћи подробна обавештења о питањима судија – мучитеља и одговорима на њих светих мученика, познати су под именом Мученички подаци. Међу таквим документима сусрећу се читави судски поступци, састављени за време самог суђења мученицима. То су преписи из званичних судских протокола, које су хришћани добијали од незнабожаца за велике паре. Дани кончине мученика празновани су не само у оним црквама којима су припадали дотични мученици, него и у свима другим, пошто су хришћани сваке цркве обавештавали друге цркве о мученицима који су пострадали код њих. Тако је Смирнска црква, у којој је мученички скончао свети Поликарп, упутила посланицу о томе цркви Филадельфијској и молила да се та посланица достави и другим црквама. Описи страдања светих мученика уживали су велики углед. Они су били читани на црквеним скуповима одмах иза Светог Писма. Из Мученичких података светог Игњатија Богоносца може се закључити да је овај обичај постојао у другом веку. У древном Житију светог мученика Евстратија указано је и време када су читана страдања светих: на јутрењу после појања псалмова. Године пак 418. Картагенски сабор донео је правило да се у дане празновања светих мученика чита у цркви о њиховим страдањима (Канон 54).

Када су престала гоњења на хришћане и Црква Христова постала слободна, у њој су се јавили марљиви и благоразумни људи, који су себи ставили у задатак да покупе уједно све

записе и повести о мученицима. Први од таквих скупљача био је Јевсевије Памфил, епископ Кесаријски⁹. Он је прво скупио житија Палестинских мученика који беху пострадали при цару Диоклецијану¹⁰. Затим се он обратио Константину Великом са молбом да се из свих судских установа грчкоримске царевине изврше преписи Мученичких података. По царевом наређењу сва су таква акта била послата Јевсевију, и он је на основу њих саставио „Зборник древних мучеништава“. Овај Зборник садржао је повести о мученицима, епископима, исповедницима, светим женама и девојкама из свих епархија. Он се, по мишљењу једних, састојао из двадесет, а по сведочанству других – из шеснаест књига. Али већ у седмом веку Зборник Јевсевијев је био таква реткост, да се примерци његови нису могли наћи ни у Александријској ни у Римској цркви. Стога није чудновато што овај Јевсевијев рад није дошао до нас у целости, већ се неки делови његови могу наћи само код других писаца. По свој вероватности, Јевсевијева књига је ускоро после своје појаве била проширавана и допуњавана од каснијих скупљача и састављача житија, те је убрзо изгубила свој првобитни изглед и име свог првог састављача. Осим тога, због тешкоће и скупоће преписивања целе књиге Јевсевијеве, њу су делили на одељке који се и сусрећу у каснија времена у писаним споменицама разних земаља.

Осим Јевсевија као скупљач житија светих познат је свети Марута, епископ Месопотамски. Он је историјски тачно описао страдања мученика, пострадалих у Персији. „Што се тиче, каже свети Марута, мученика којих сам све муке, осуде и смрт ја описао, то при некима од њих био сам сам очевидац, пошто они пострадаше у моје време. Историју пак ранијих мученика писао сам по казивању престарелих епископа и правдољубивих, веродостојних презвитера, који су сами били очевици подвига мученика, пострадалих у њихово време“.

Раширивши и утврдивши Цркву Своју крвљу светих мученика који јуначким трпљењем и безбројним страдањима посведочише истину своје вере¹¹, Господ наш Исус Христос показа и друге начине спасења и прослављења Његових следбеника. После љутих гоњења, која су потресала али нису

уништила Цркву Христову, Господ јој дарова мир и спокојство, и у то време јави у њој Своје нове угоднике. Међу хришћанима засијаше велики подвижници, од којих се неки прославише учењем и проповедањем речи Божје, неки светошћу свога живота и руковођењем других у врлинама, неки постом и добровољним умртвљавањем тела и страсти, неки другим разним трудовима и подвизима. И као што страдања хришћанских мученика беху брижљиво и подробно описивана, тако и трудови ових нових подвижника не бише препуштени забору. Појави се нова врста црквених повести о угодницима Божјим. Те повести ми налазимо, сем неких црквеноисторијских списа, у разним више или мање кратким зборницима, као што су: патерици, синаксари, и томе слично¹². Низ грчких патерика који су кружили под општим називом: πατερικά, ὑερωντικά, μοναχικά βιβλία, састављени су у току IV до XI столећа. Од њих су најпознатији: 1) Велики Лимонар¹³ Египатски, који није дошао до нас а из кога су произашли патерици Скитски и Азбучни (изреке светих старца); 2) Лавсаик, који говори о египатским подвижницима, чија је житија описао у петом веку очевидац епископ Паладије за управитеља Кападокије Лавса; 3) Историја богољубаца, тојест сиријских подвижника, састављена Теодоритом Кирским (+ 457. год.); 4) Разговор (или Дијалог), који садржи повести о животу и чудесима италијанских подвижника, написан око 593. године светим Григоријем Великим, који је по овом раду и назван Двојеслов; 5) Луг духовни, који садржи изреке, чудеса и подвиге преподобних отаца Палестине, Египта и Сирије, сабране монахом Јованом Мосхом (+ 619. год.). Много материјала о светима налази се у црквеним историјама Евсевија, Сократа, Созомена, Теодорита и осталих.

Сви набројани споменици послужили су као основ за месецослове, календаре, синаксаре, и минеје-читанке, тојест распоређена по месецима читања о животу и подвизима светих. Од грчких месецослова и синаксара познати су ови: 1) Месецослов, састављен по жељи цара Василија II (у X–XI в.); 2) Петров Синаксар, по постанку старији од Месецослова Василијева; 3) Кларомонтански Синаксар XI–XII в. Осим тога

постојале су две врсте стиховних синаксара, названих тако зато што су се у њима пред сваком повести налазили два или три стиха у част светих. Стиховни синаксари састављени су у XII–XIII в. на основу споменутих нестиховних синаксара. По сведочанству светог Теодора Студита, крајем осмога века, у Цркви хришћанској већ је постојало дванаест књига Минеја – Читанке (Минеј – Чети). Садржина њихова била је разноврсна. Поред житија, у њих су стали уносити речи најзнаменитијих Отаца Цркве на велике празнике. Неки су мученичке податке или древне повести о подвижницима почели прерађивати у похвалне речи. Сем тога неки су стали древна житија излагати на нов, лепши начин.

У овом последњем начину све је превазишао својим радовима, познати свети Симеон Метафраст. По налогу цара Константина VII¹⁴ он је имао за дужност да скупип сва древна житија и да их распореди по месецима и датумима. Ношен великом ревношћу за славу светих подвижника, свети Симеон је не само скупип повести о њима, него је многе од њих прерадио, делимично скратио и, што је најважније, стари, тежак и у многоме неразумљив језик заменио савременим чистим и лепшим језиком¹⁵. Свети Симеон је прерадио око пет стотина житија. Осим тога изнова је саставио сто двадесет и два животописа. Житијама светих Метафраст је додао похвалне и поучне речи на празнике Господње, Богородичне и неких светитеља, одабране из дела великих Отаца и Учитеља Цркве.

Даље се у Предговору „Житија светих“ св. Димитрија Ростовског прелази на излагање историје „Житија светих“ у Руској Цркви. Међутим, потребно је овде рећи прво неколико речи о даљој историји рада на „Житијама светих“ у Грчкој Цркви, и о раду на Житијама у нашој Српској Цркви.

После Симеона Метафраста на „Житијама светих“ радили су Јован Родоски, Јован Мавропус, епископ Евхаитски (из 11. века), Никифор Калист, који је написао синаксаре Триода и Пентикостара, и још многи други, не убрајајући овде поједине свете Оце и писце који су појединачно писали нова житија нових светих (као напр. Никита Ститат: Житије св. Симеона Н. Богослова; св. Григорије Палама: Житије св. Петра Атонског;

Филотеј Цариградски: Житије св. Григорија Паламе, итд.). Велики посао је обавио Маврикије, ђакон Велике Цркве (тј. Свете Софије) у Цариграду, сакупивши сва „Житија“ Симеона Метафраста и још многа друга каснија, и издавши их као један синаксар под именом „Синаксар дванаест месеци у години“. Овај Синаксар превео је на новогрчки језик Максим Маргуниос (1530–1607), епископ острва Китире у Грчкој, и издао га први пут штампаног 1607. г. После њега на „Житијама светих“ радио је Агапије Критски, издајући опширнија „Житија“ у посебним књигама („Еклогион“, „Неос Парадисос“, идр.). Но особито је значајан рад на „Житијама светих“ новојављеног светогорског подвижника Никодима Светогорца (1749–1809). Свети Никодим је прерадио и знатно допунио Синаксар Маврикијев, односно Маргуниосов, који је као такав штампан први пут 1819. г. у Венецији. (Ја сам се служио трећим издањем његовог Синаксара). Он је радио и на издавању других опширних Житија, а и описао је страдања многих новомученика из доба турског ропства и издао их у посебној књизи под насловом „Неон Мартирологион“. После светог Никодима треба споменути Гедеоново издање „Византијског Еортологиона“, издање „Синаксара Цркве Цариградске“ од стране Боландиста¹⁶, затим „Синаксар“ Константина Дукакиса и др. Треба рећи уопште да се рад на Житијама светих у Грчкој Цркви (укључујући и Александријску и Јерусалимску и Кипарску Цркву) до данас непрекидно продужује.

Што се тиче рада на српском тлу на „Житијама светих“ несумњиво је да тај рад датира од саме Свете Браће Кирила и Методија и њихових ученика.

Радило се наравно најпре само о преводима извесних житија, синаксара, пролога, док нису постепено преведена Житија у већим размерама и док нису отпочели и први састави словенских житија¹⁷, посебно житија Српских Светитеља. На челу Кирило-Методијевих ученика и њиховог рада на Балкану стајао је св. Климент Охридски, први епископ који се на Балкану назвао словенским¹⁸.

Но нема сумње да први највећи српски радник на Житијама светих јесте, као и у свему другом, Свети Сава. Сигурно његов

рад на Житијама не може се ограничити само на састављање Житија св. Симеона Немање, које се налази на почетку Студеничког типика (око 1207. г.), типика који одређује живот и поредак у манастиру, а познато је да један од основних чинилаца манастирског живота и поретка јесте управо литургијска и свакодневна употреба Житија светих, за која се несумњиво морао постарати Свети Сава. Дело Светог Саве, његов рад на Житијама, продужен је од његових ученика и следбеника, по оним његовим „светим словесима“: „Молим оне који ће после мене бити, испуните оно што ја због кратковременог живота не доврших“¹⁹. И заиста, после Светог Саве долази поворка радника на Житијама светих, како познатих нам писаца – биографа житија Светитеља Српских кроз векове, тако и непознатих нам састављача, сређивача и преписивача Житија уопште. Тако, св. Стеван Првовенчани пише житије Стевана Немање; јеромонах Доментијан пише житије Св. Саве и житије Св. Симеона; монах Теодосије пише житије Св. Саве и св. Петра Коришког; архиепископ Данило II пише житија св. Краљева и Архиепископа српских, и његово дело продужују његови следбеници. Из овог времена, тј. из 14. века, постоји српски препис стиховног Пролога (из 1370. г.), који се чува данас у Московској библиотеци. Даље, нешто касније, Данило Млађи, Пећски патријарх, пише житије св. краља Милутина; затим пећски епископ Марко пише житије патријарха Јефрема; Григорије Цамблак пише житије Стефана Дечанског, а Константин Философ житије деспота Стефана. (Цамблак је радио и у Русији, а Константин у чувеној српској ресавској школи). Овде би требало споменути и рад ученог српског монаха Пахомија Логотета на Житијама светих у Русији; но о њему ће бити речи касније. Треба затим споменути Попа Пеја који написа житије св. Ђорђа Кратовца, као и патријарха српског Пајсија који написа кратко житије Стевана Првовенчаног и житије Цара Уроша. Нешто касније после ових долази житије св. Стевана Штиљановића и многа друга из новијег доба. На Житијама светих у Српској Цркви радили су донекле и издавачи Србљака (1714. и 1761–6. г.) закључно са митрополитом Михаилом Београдским. У наше пак дане највећи радник на

Житијама светих био је епископ Охридски Николај, који је својим радом учинио неизмерно много и све нас обавезао да тај свети посао продужујемо. Јер Црква Христова Православна и у српском народу живи и свагда рађа нове светитеље Божје.

Што се пак тиче историје рада на Житијама светих у Руској Цркви, опет наводимо о томе изводе из Предговора Синодског издања „Житија светих“ светог Димитрија Ростовског:

Као у древној хришћанској, тако и у Руској Цркви строго се држао обичај читања Житија светих у време црквеног богослужења. Највише је то читање обављано на јутрењу, после шесте песме канона, одмах иза кондака и икоса, са којима је кратко житије из Пролога имало веома блиско сродство²⁰. Због тога је у Руској Цркви веома рано већ постојао Пролог у словенском преводу. Првобитно се он називао Синаксар, затим је по првом свом одељку – прологу (πρόλογος = предговор) био назван Пролог. Било је три врсте словенских Пролога. У основи прве врсте лежи грчки Месецослов цара Василија, допуњен у другој половини једанаестог века Студитским иноком Илијом и Мокисијским митрополитом Константином. Друга врста Пролога била је састављена у Словена на основу прве и древних Минеја – Читанке. Трећа врста – стиховни Пролог, преведен је у четрнаестом веку са стародревног грчког стиховног Пролога²¹.

Словенски превод Минеја – Читанке извршен је у прве векове словенске писмености. Само из тога времена нису сачуване свих дванаест књига Минеја – Читанке: из једанаестог века до нас је дошла једна књига за март у јужнословенском препису, а из дванаестог века одломак књиге за мај. Али на основу преписа из петнаестог века, који су извршени са врло старих, треба сматрати да су Словени у X–XI веку имали потпун превод Минеја – Читанке за свих дванаест месеци. Словенски превод је био извршен са грчких Минеја, подвргнутих извесном утицају Метафрастове прераде.

Врло рано појавили су се у словенским преводима Патерици. У словенским рукописима за различне Патерике већином се употребљава назив: Скитски Патерик, мада се Лимонар у већини случајева назива: Патерик Синајски или Цветни.

У дубокој старини били су преведени са грчког језика на словенски Свечаници (Торжественики = Βιβλία πανηγυρικοῦ). Они се деле на две врсте. Прва врста: Минејни свечаник, по распореду својих чланака личи на Месечне минеје, јер су чланци распоређени према празницима по месецима и датумима целе године, почињући са септембром. Ова врста садржи похвалне речи на Господње и Богородичне празнике, житија светих и објашњења о пореклу празника и црквених славља. Друга врста Свечаника је Триодни свечаник; има чланке, распоређене према Посном и Цветном триоду, тојест по недељама, почевши са недељом Митара и Фарисеја, па све до недеље Свих Светих. Већи део чланака у овој врсти Свечаника сачињавају поуке, прилагођене значају недеље, и неколико похвалних речи.

Са постепеним развићем Руске Цркве постепено се умножавају и животописи руских светаца. Први састављачи тих житија били су: Јаков монах (1074–1088), коме припада Житије светих Бориса и Гљеба, преподобни Нестор, који је написао две повести: једну о светом Борису и Гљебу, а другу – о преподобном Теодосију Печерском.

У петнаестом веку појављује се Печерски патерик, састављен по угледу на грчке патерике. Он представља збир кратких повести о подвижницима Печерског манастира и о њиховим чудесима, и повест о самом манастиру. Доцније су у овај Патерик унесене и неке ствари из ранијег времена, као Житије преподобног Теодосија Печерског, написано Нестором, о првим црнорисцима Печерским и друго.

Житија руских светаца испочетка су имала претежно карактер записа или „спомена“ о светитељу. Али под утицајем преведених грчких житија и красноречивих беседа од петнаестог века житија руских светаца добијају нови облик. Томе много доприносе: свети Кипријан, митрополит, саставивши Житије светог Петра, митрополита Московског; и инок Епифаније²², написавши Житије светог Стефана Пермског и Сергија Радонежског. Но најистакнутији радник у састављању житија руских светаца био је Пахомије Логотет, Србин²³. У црквеним круговима савремене му Русије он се сматрао за представника књижне учености, који је све превазишао разумом и мудрошћу.

Стога су се сви: и велики кнез, и митрополит, и Новгородски владика, и игуман Тројице – Сергијевског манастира, обраћали Пахомију са молбом да напише о овом или о оном светитељу. У својим радовима Пахомије је завео ону једнолику књижевну форму житија, коју су потом подражавали руски „списатељи“ житија.

Нову епоху у историји Руске агиографије чини делатност митрополита Макарија²⁴. Његово време је уопште изобиловало новим житијама руских светаца. То се објашњава канонизацијом многих светаца на Саборима 1547. и 1549. године. После првог од ових Сабора епархијски архијереји прикупише житија, каноне и чудеса нових великих чудотвораца, и испитавши их на Сабору 1549. године, установише према тим житијама и канонима празновање многих новојављених руских светитеља. Но главно дело митрополита Макарија били су његови Велики Минеји – Чети (= Велики Минеји-Читанке). Још као архиепископ Новгородски Макарије је био ставио себи у задатак: да скупи сву духовну књижевност свога времена, или, говорећи његовим сопственим речима, „све књиге читане, које се налазе на Руској земљи“. Тај посао он је радио дванаест година у Новгороду, и овај свој зборник допунио у Москви знатном количином других списа.

Садржина Макаријевих Минеја – Читанки веома је разноврсна. У њима се под сваким датумом налазе по два прилога, који садрже кратка обавештења о животу или мучењу светитеља, о дневном празнику, и разне ситне саставе поучног карактера, који се не односе на дневни празник; затим су изложена опширна житија светих, повести о открићу моштију које су се раније налазиле по многобројним зборницима или засебно, похвалне речи свечане које су се находиле у посебним зборницима, званим Свечаници. Поред тога у Макаријевске Минеје уношена су и друга тада позната дела духовне књижевности, велики део књига Светога Писма, многа дела светих Отаца, а такође и словенских и руских јерараха и духовних писаца, патерици, и томе слично. Уопште, то је била потпуна енциклопедија ондашње руске духовне образованости.

Док су ее у северној Русији споменици старе књижевности, и међу њима животописи светаца, чували неповређено, црква јужно-руска, због најезде Татара, као и због разарања од стране Пољака и Литванаца, била је лишена многих драгоцених духовних књига, а заједно с њима и житија светих. Са тог разлога љубитељи душеспасоносног штива морали су се тамо задовољавати западним мартиролозима, преведеним на пољски језик и у многоне сагласним са духом православља. Желећи да уклони те горке незгоде, Кијевски митрополит Петар Могила²⁵ се реши да предузме издавање житија светих на словенском језику. У том циљу он створи план о новом преводу грчких животописа и наручи да му из Свете Горе Атонске пошаљу Житија светих од светог Симеона Метафраста. Али прерана смрт овог првојерарха Кијевског омете остварење замишљеног посла. После њега са великим усрђем бринуо се око издавања житија светих архимандрит Кијево-Печерске лавре Инокентије Гизел²⁶. Материјалу већ прикупљеном од стране митрополита Могила, Инокентије додаде и прва три месеца Великих Минеја – Читанки митрополита Макарија, које из Москве доби од патријарха Московског Јоакима. Но услед ратних смутњи онога времена, које не дозвољаваху спокојно се бавити научним радовима и Инокентију не би суђено да обави овај велики посао. Његов прејемник архимандрит Варлаам²⁷ беше такође свом душом за издавање житија светих, и сав се даде на остварење тога циља. Али не усуђујући се да тај посао узме на себе, он стаде тражити човека способнијег и мање заузетог другим пословима. Избор његов паде на монаха Батуринског Крупицког манастира Димитрија (у свету Данила Туптало), касније архиепископа Ростовског, који створи епоху у историји руске агиографије.

Даровит и необично трудољубив скромни студент Кијевског училишта Димитрије, приморан ратним неприликама да напусти Училиште пре завршетка школовања, прими монаштво у раној младости. Његова побожна душа одржавала је живу везу са верским настројењем народа и дубоко осећала његове духовне потребе. Склон усамљеничком и молитвеном животу, и пун љубави за научни рад, монах Димитрије нађе у манастиру доста

слободног времена да саморадњом допуни своје образовање започето у школи, и да развије своје прекрасне дарове. Када му се архимандрит Варлаам обрати са својим предлогом односно Житија светих, преподобни Димитрије већ беше чувен проповедник у Западној Русији; њега су наизменично призивали ? себи епископи и манастири, да би чули његове срдачне проповеди.

Раду на Житијама светих преподобни Димитрије приступи као што је приступао сваком важном послу, са самоодречним одушевљењем и са неповерењем у своје моћи. „Отпоче трудољубац – писао је о њему архимандрит Варлаам – након дугог и смиреног одбијања, положивши наду на помоћ Божју и на молитве Пречисте Матере Живота и свих светих, да ради поверени му посао“. Из казивања самог преподобног Димитрија види се да је он понекад по сву ноћ до самог јутрења радио овај посао, који се на свој начин продужавао и у сну преко знаменитих виђења.²⁸ Преподобни Димитрије приступи овом великом послу 1684. године. У 1685. години изврши се коначно потчињење Московском патријарху Кијевске митрополије, која се до тада налазила у зависности од патријарха Цариградског. Пошто преподобни Димитрије заврши прво тромесечје Житија светих: септембар, октобар, новембар, Кијевска лавра приступи 1689. године штампању ове прве четврти Житија, и исте године заврши са штампањем књиге. Идуће 1690. године Варлаам, већ митрополит Кијевски, донесе преподобном Димитрију из Москве благослов и похвалну грамату од новог патријарха Адријана. У захвалном одговору преподобни Димитрије моли паријарха да му се пошаљу Макаријеви Велики Минеји за децембар, Јануар и фебруар, да би их могао искористити при раду на Житијама светих као што је искористио и претходно тромесечје.

Добивши тражене књиге, преподобни Димитрије ускоро заврши Житија светих за месеце: децембар, Јануар и фебруар, и 9. Маја 1692. године сам однесе рукопис у штампарију Кијево-Печерске лавре. Међутим књига изађе из штампе тек у фебруару 1695. године. И за ову књигу преподобни Димитрије доби нову похвалну грамату од патријарха Адријана, који у њој вели да се моли Господу да преподобни Димитрије изради и

осталих шест месеци Житија светих. Обрадован и охрабрен, преподобни Димитрије стаде трећу четврт Минеја – Читанке спремати за издавање, која и би штампана 1700. године. Прследњу четврт свети Димитрије заврши у Ростову, већ као архиепископ, усред великих архијерејских послова и у септембру 1705. године она изађе из штампе. У Житија светих свети Димитрије унео је и синаксаре на празнике Господње и Богородичне, на празнике преноса моштију разних светитеља, и поучне речи, чија се садржина позајмљује из историје празника; ове поучне речи припадају или некоме од древних Отаца Цркве или самом светом Димитрију. Као што се види из два списка „учитеља, писаца, историчара и приказивача“, штампана у почетку прве и друге четврти Минеја – Читанке, свети Димитрије користио је многе и разне изворе. У тим списковима наведен је дуги низ најзнаменитијих Отаца и Учитеља Цркве, чија су дела дошла до нас на грчком или латинском језику, древних историчара црквених и многих савременика и очевидаца описиваних догађаја. Осим тога свети Димитрије и уз сам текст житија указује на изворе којима се он користио. У тим указивањима најчешће се сусреће име светог Симеона Матафраста. Што се пак тиче житија руских и словенских светаца, свети Димитрије узимао их је из Макаријевских Великих Минеја – Читанке, Пролога, Печерског патерика и разних Зборника Кијево-Печерске лавре и других манастира руских. Поред тога свети Димитрије имао је при руци „Житија светих“ Лаврентија Сурија²⁹ и Acta Sanctorum издана од Боландиста³⁰. Суријин рад је важан по томе што су у њему наштампана житија, позната са именом Матафраста, а у раду Боландиста је важно то што су објављени многи грчки оригинали повести о светима.

Састављајући своје Минеје – Читанке, свети Димитрије често је дословно преводио повести на словенски језик, или исправљао стари словенски језик, са циљем да га учини разумљивим, но при томе није ни најмање мењао садржину. Али у већини случајева он је морао спајати казивање из разних извора. Врло често свети Димитрије је скраћивао оригинални текст. Та су се скраћивања састојала у изостављању предговора

и поговора, а понекад и у изостављању извесних појединости у описивању догађаја и прилика у животу светитеља.

Другом издању Минеја – Читанке светог Димитрија приступило се годину дана након упокојења светог Димитрија: прва четврт изашла је из штампе 1711. године, друга – 1714, трећа – 1716; а четврта четврт је, пре но што је изашла из штампе, изгорела за време пожара који је 1718. године потпуно уништио Кијевску штампарију.

Двеста година писмена Русија свих сталежи побожно је читала а неписмена слушала Читанке – Минеје светог Димитрија Ростовског налазећи у њима неисцрпни извор наравственог руководства и назидана и црквеноисторијског знања, и са страхопоштовањем изговарала име њиховог састављача.

Половином осамнаестог века Свети Синод Руске Цркве добио је од Црногорског митрополита молбу да им се што пре пошаљу Житија светих – Минеји-Читанке: „пошто – писао је митрополит – Српски, Бугарски, Далматински и Хрватски народи сви свесрдно желе да добаве такве књиге, само немају откуда“. Да би изашао у сусрет овој молби, Свети Синод донесе одлуку да сам изда Минеје – Читанке и повери њихов преглед ректору Новгородске семинарије архимандриту Јоасафу Миткевичу и ректору Александро-Невске семинарије јерођаку Никодиму Пученкову. Јоасаф и Никодим приступише овоме послу 6. новембра 1755. године и завршише га октобра 1756. године. Исправке су се њихове састојале у томе што су уместо малоруских речи стављали славеноруске, прост говор замењивали књижевнијим, неке изразе па чак и читаве повести изостављали. Осим тих поправака, било је стављено у дужност штампарским коректорима да обавезно изврше у Минејима – Читанкама исправке „према великоруској граматичи, – према својству славенског дијалекта мењајући поредак реченица и завршетка“. Децембра 31. године 1756. почело се у Московској штампарији са штампањем и 1759. године изашло је из штампе Синодско издање Минеја – Читанке, које се без измена понавља до данашњег дана. По налогу Светога Синода Јоасаф и

Никодим су за ново издање Минеја – Читанке написали нарочити Предговор, који се такође штампа до данашњега дана.

На крају да напоменемо само да се рад на Житијама светих наставља и после тога у Руској Цркви, богатој трудољубивим радницима те врсте, особито у прошлом и почетком овог века.

* * *

Све што је добро и корисно у овоме раду припада светим угодницима Божјим о којима је реч, и свима ранијим богољубивим трудбеницима на „Житијама светих“, а све што је погрешно и недобро припада мени, само мени убогом и недостојном, што нека ми свеблаги Господ опрости њиховим светим молитвама, а и твојим, христочежњиви читатељу.

На Свето Преображење 1954. год.

Манастир Св. ЋЕЛИЈЕ

Архимандрит

Др ЈУСТИН Сп. ПОПОВИЋ, бивши професор Универзитета

1. Януар

ОБРЕЗАЊЕ ГОСПОДЊЕ

Првога јануара празнујемо обрезање по телу Господа и Бога и Спаситеља нашег Исуса Христа.

РЕЧ НА ОБРЕЗАЊЕ ГОСПОДЊЕ

Осмог дана по свом рођењу Господ наш Исус Христос благоволео је да буде обрезан, да би испунио Закон. Не дођох, рече, да укинем закон, него да испуним (Мт. 5, 17). Он беше покоран Закону, да би ослободио оне што су дужни и обавезни Закону. Као што каже апостол: Посла Бог Сина свог, који би под Законом, да искупи оне који су под Законом (Гл. 4, 4–5). То би, да покаже како је узео на себе истинито тело, и да запуши уста јеретицима који говоре да Христос, тобож, није узео на себе истинито тело људско, него се привидно родио. Би обрезан, дакле, да учини очигледном своју човечанску природу. Јер да се није обукао у наше тело, како би се онда могло обрезати привиђење? Свети Јефрем Сирин каже: Ако Он не беше тело, кога онда Јосиф обреза? Но пошто уистини беше тело, Он би и обрезан као човек; и права крв потече новорођенчету, као Сину Човечјему, и бољаше га, и плакаше од бола, као што и доликоваше природи људској. Још и зато би обрезан по телу, да нам установи духовно обрезање. Јер пошто заврши Стари Закон који је по телу, Он заче Нови, духовни. И као што стари телесни човек обрезаваше чулно тело, тако је духовни човек нови дужан да обрезаује духовне страсти: јарост, гнев, завист, гордост, нечистоту и друге грехе и греховне жеље. У осми пак дан би Господ Исус обрезан, прасликујући нам будући живот, који Учитељи Цркве обично називају осмим даном или веком. Тако писац данашњега Канона свети Стефан говори у четвртој песми: непрекидни живот будућега осмога века изображава Господ, ради кога би обрезан по телу³¹. Но и свети Григорије Ниски збори ово: У осми дан би по Закону обрезан, означавајући будући осми век.

Треба и ово знати: у Старом Завету је установљено обрезање за ознаку крштења и очишћења прародитељског греха, иако се овај грех у ствари не очишћаваше обрезањем, све до Христовог добровољног проливања крви за нас и страдања. Обрезање је било само праобраз истинског очишћења, а не само истинско очишћење, које Господ наш

изврши, узевши грех и приковавши га на крст, а место старозаветног обрезања установивши крштење водом и Духом. И беше тада обрезање као нека казна за првобитни грех, и као знак његов, јер је обрезавано новорођенче, по речима Давида, зачето у безакоњима, и у гресима роди га мати његова (Пс. 50, 7). И од обрезања остајаше ожиљак на телу детињем. А Господ наш беше безгрешан, јер се у свему уподоби нама осим греха. Као што она бакарна змија, коју Мојсије начини у пустињи, беше змија по изгледу, али без змијиног отрова (4. Мојс. 21, 9), тако и Христос беше истинити човек, али без човечанског греха, и натприродно се роди од безгрешне и безмужне Мајке. И не беше потребно Њему, као безгрешноме и као самоме Законодавцу, да претрпи, Законом прописано, обрезање оне греховне ране. Али пошто је био дошао да узме на себе грехе целог света, и као што каже апостол: Онај који не знађаше греха нас ради учини се грехом (2. Кор. 5, 21). Он дакле, иако безгрешан, трпи обрезање као грешник. И Господ наш је показао веће смирење у обрезању него у рођењу свом. Јер у рођењу Он узе на себе само обличје човека. Апостол каже: Поставши као и други људи, Он се на очи нађе као човек (Флб.2:7). У обрезању пак Он узе на себе обличје грешника, као грешник подносећи рану, за грех одређену. И оно ради чега није био одговоран, Он ради тога као кривац страдаше, као с Давидом говорећи: Што нисам отимао, тада враћам (Пс. 68, 5). Греха немам, а за грех примам болове обрезања.

Благоволео је Господ примити обрезање, почињући на тај начин страдати за нас, и срчући из оне чаше коју је имао попити до дна, када је на крсту рекао: сврши се (Јн.19:30)! Пролива капље крви из једног дела тела, док најзад крв из целог тела није потоцима потекла. Као одојче почиње да страда, и учи се страдању, да би, кад буде зрео човек, лако поднео најтеже патње. Јер се измлада треба навикавати на јуначке подвиге. Живот људски препун је трудова као дан, коме је јутро рођење а вечер – крај. Од јутра дакле, од пелена, Богочовек Христос излази на дело своје, на трудове; у трудовима је од младости, и на послу свом до онога вечера када ће сунце помрчати и тама бити по свој земљи до часа деветога. Рећи ће Јеврејима: Отац

мој досада дела, и ја делама (Јн.5:17). А шта Господ наш дела? – Наше спасење. Спасење садела усред земље. А да би то потпуно извршио, Он се од јутра младости своје прихвата дела, почињући да подноси телесне болове, уједно и душевно патећи за нас као за децу своју, док се не уобличи у нама сам Он, Христос (Гл.4:19). Од јутра почиње крвљу својом да сеје, да би увече сабрао дивни плод нашег искупљења.

При обрезачу, Божанском новорођенчету наденуше име Исус, које с неба беше донео Арханђео Гаврил у оно време када Пречистој Дјеви Марији објави блавест о зачећу, пре но што се заче у утроби, то јест пре но што Пресвета Дјева пристаде на речи благовесникове, пре но што рече: Ево слушкиње Господње; нека ми буде по речи твојој! (Лк. 1, 31.38). И при овим њеним речима Слово Божје одмах постаде тело, уселивши се у пречисту и пресвету утробу њену. То дакле пресвето име Исус, које Анђео надену пре зачећа, би при обрезачу дато Христу Господу, чиме би објављено спасење наше. Јер Исус значи спасење, као што је протумачио исти Анђео када се у сну јавио Јосифу и рекао му: Надени Му име Исус, јер ће спасти људе своје од грехова њихових (Мт. 1, 21). Но и свети апостол Петар сведочи за име Исусово, говорећи: Нема ни у једноме другом спасења; јер нема другога имена под небом данога људима, којим би се ми могли спасти (Д. А. 4, 11–12). Ово спасоносно име Исус, пре свих векова би припремљено у савету Пресвете Тројице, написано, и све досада чувано за наше избављење; а сада као најскупоценији бисер из наднебесних ризница донесено на искупљење рода људског, и од стране Јосифа дато, да би се у имену том свима откриле и објавиле непознатости и тајне мудрости Божје. Ово име обасја свет као сунце. По речи пророка: Вама, који се бојите имена мога, грануће сунце правде (Малах. 4, 2). Оно као миро миомирисно умириса васељену. Речено је: Име твоје је миро изливано (Песма над песмама: 1, 2). Име је његово миро, не у суду затворено, него изливано. Јер док се миро држи у суду, и мирис се његов задржава унутра у суду; чим се пак излије, одмах мирис његов испуњује ваздух. Сила имена Исусова била је непозната, у превечном савету као у суду скривена. А када се то име изли с неба на земљу, одмах

при обрезању изливањем новорођенчетове крви као миро мирисаво испуни васељену миомиром благодати. И сваки језик сада исповеда да је Господ Исус Христос на славу Бога Оца (Флб.2:11). Сила имена Исусова постаде очигледна, јер то дивно име Исус – удиви Анђеле, обрадова људе, уплаши ђаволе, јер и ђаволи верују и дршћу. И од самог имена тог тресе се ад, колеба се преисподња, исчезава кнез таме, руше се идоли, растура се мрак безумног идолопоклонства а изгрева светлост побожности и обасјава свакога човека који долази на свет. У ово превелико име Исусово клања се свако колено оних који су на небу и на земљи и у преисподњи (Флб.2:10). Ето, име Исусово је силно оружје против непријатеља, као што каже свети Јован Лествичник: Свагда именом Исусовим удри противнике, јер јаче од овог оружја нећеш наћи ни на небу, ни на земљи. Ово премило име Исус, о како је слатко срцу које љуби Христа Исуса! О како га жели онај што га има! Јер је Исус – сав милина, сав сладост. Ово пресвето име Исус, о како је мило служи и сужњу Исусовом који је рањен љубављу његовом! У уму Исус; на језику Исус; Исус се верује срцем за правду, Исус се исповеда устима за спасење. Или ходио, или седео, или што радио – Исус пред очима! Апостол рече: Одлучио сам да ништа не знам међу вама осим Исуса (1. Кор. 2, 2). Јер је Исус ономе који се приљубљује уз Њега – просвећење ума, лепота душе, здравље тела, весеље срцу, помоћник у невољама, радост у жалостима, лек у болестима, одбрана у свима опасностима, и нада спасења, и сам лично награда и уздарје своме љубитељу.

Исписивало се некада, прича Јероним, неисказано име Божје на златној дашчици коју је носио на глави Првосвештеник; сада се исписује божанско име Исусово самом крвљу његовом, изливеном при обрезању његовом. И то се исписује не више на материјалном злату, него на духовном, у срцу и у устима слугу Исусових. Као што беше исписано у оном о коме рече: Он ми је сасуд избрани, да пронесе име моје (Д. А.9:15). Преслатки Исус хоће да се његово име држи у суду као најслађе пиће, јер је заиста сладак онима који га с љубављу употребљавају. Њима се и говори у псалмима: Окусите и видите како је добар Господ (Пс. 33, 9). Окусивши Њега, пророк кличе: Љубићу те, Господе,

крепости моја (Пс. 17, 1). Окусивши Њега, свети апостол Петар каже: Ето, ми смо оставили све и за тобом идемо. И коме ћемо другоме ићи? Ти имаш речи вечнога живота (Мт. 19, 27; Јн.6:68). Том сладошћу беху толико заслађене и горке муке светих Мученика, да се они нису бојали ни оне најгорче – саме смрти. Ко ће нас, клицаху они, раставити од љубави Божје? Неволја ли, или туга, или мач? Ни смрт, ни живот, јер је љубав јака као смрт (Рм. 8, 35.38; Песма над песм.3:6).

У каквом суду воли да се чува та неисказана сладост – име Исусово? Несумњиво у златном, јер је злато у топионици невоља и мука прекаљено онај који се као драгим каменом украшава ранама за Христа добијеним. Такав изјављује: Ја ране Господа Исуса на телу свом носим (Гл.6:17). Такав суд та сладост захтева; у таквом жели име Исусово да буде. Не излива Исус узалуд своју крв када при обрезивању добија име, јер хоће да се суд, који има да носи име његово, обагри крвљу. Када је Господ захтевао да апостола Павла задобије занавек као изабрани сасуд, одмах је рекао: Ја ћу му показати колико му ваља пострадали за име моје (Д. А.9:16). Погледај мој суд окрвављен, рањен. Тако се име Исусово исписује црвенилом крви, патњама, страдањима у оних који се боре противу греха.

* * *

Грлимо те с љубављу, о преслатко име Исусово! Свесрдно се клањамо пресветом имену твојем, о преслатки о свемилостиви Исусе! Хвалимо превелико име твоје, Исусе Спаситељу; припадамо изливеној при обрезивању крви, новорођенче незлобиво и Господе савршени! молимо и огромну благодат твоју, ради пресветога имена твога, и ради премиле крви твоје изливане, и још ради свебеспрекорне Мајке твоје која Те нетљено родила: излиј на нас обилну милост твоју! Заслади срце наше самим Тобом, Исусе! Заштити и огради нас одасвуд именом твојим, Исусе! Означи и запечати тим именом нас слуге твоје, Исусе, да се и у будућем веку твојем обретећемо, и да са Анђелима славићемо и величаћемо вавек пречасно и величанствено име твоје, Исусе, амин.

ЖИТИЈЕ СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ ВАСИЛИЈА ВЕЛИКОГ архиепископа Кесарије Кападокиске³²

Међу јерарсима изврсном, међу учитељима премудром, и међу свима светима великом угоднику Божјем Василију отаџбина беше Кападокија³³; отац му се зваше Василије, а мајка Емелија. Роди се око 330. године, у време Константина Великог при крају владавине његове. У седмој години родитељи га дадоше да учи школу, и у њој показа убрзо успех. Јер због бистрине ума он у току пет година изучи философију. Онда остави отаџбину, отиде у Атину, која у то време бејаше мајка целокупне мудрости јелинске. Ту изабра себи за учитеља славнога Евула; поред њега и друге учитеље: Химерија и Проересија. А као ученик беше такав, да се у мудрости такмичио са својим учитељима, па их чак и превазилазио. И дивљаху се учитељи његовом разуму и ревности, целомудрености и чистоти живота. Ту му школски другови беху: Григорије, који касније би епископ у Назијанзу, па патријарх у Цариграду, а назван је Богослов; и Јулијан, који затим постаде цар римски и грчки, и отпадник од Бога; и Ливаније софист. Василије и Григорије живљаху у великој и неразлучној љубави, јер и један и други беху благе нарави, кротки и целомудрени. И њихова је међусобна љубав била таква, као да им једна душа беше у два тела. Василије се много труђаше да сазна тајне божанске мудрости. И овај дивни младић одлучи у срцу свом да не окуси хлеба или вина док му Вишњи Промисао не подари разумевање непознатих ствари. И проевши по школама петнаест година, изучи сву јелинску мудрост: граматику, реторику, астрономију, философију, физику, медицину и природне науке. Али још не постиже ону истинску мудрост, помоћу које би познао мудријега од свих: Творца истинитог Бога.

Једне ноћи док је он бдио и о коначној мудрости размишљао, нека божанска светлост му изненада обасја срце и распали у њему жељу за изучавањем Светога Писма. Стога остави Атину и свога друга Григорија, кога Атињани беху убедили да треба да учи реторику, отиде у Египат, и дошавши

једноме архимандриту, по имену Порфирију, измоли у њега свете књиге, из којих би могао упознати божанске догмате. И проведе тамо једну годину, наслађујући се поукама божанских речи, а хранећи се поврћем и воћем. И разгледавши Свето Писмо, позна веру истиниту. Онда измоли благослов, и отиде у Јерусалим да види света места и чудеса што се тамо дешавају. Отуда опет дође у Атину, и препираше се о вери са многим философима, и привођаше Јелине Богу показујући им пут спасења. А жељаше да и учитеља свог Евула приведе беспрекорној вери, хотећи да му таквим даром узврати за његов труд. И обишавши све школе, нађе га у предграђу где са другим философима разговара о философији. Јер у њих беше такав обичај, да што ново или казују или слушају. А кад се Евул расправљаше са философима о неком питању, дође Василије, и одмах даде решење по том питању. Присутни упиташе: Ко је ово што тако одврати философу? Евул одговори: Или бог, или Василије. И познавши Василија, Евул отпусти пријатеље и ученике своје а сам седе с Василијем, и провелише три дана у разговору, не једући, него расправљајући философска питања. Упита дакле Евул Василија: „Шта је суштина философије?“ А он одговори: „Суштина философије је сећање на смрт“. Затим говораше о свету, како су световне речи слатке, али је веома горак свет ономе који га се сладострасно држи; како је једно слава телесна а друго слава бестелесне природе, и како је немогуће да се неко уједно наслађује и једном и другом славом. Јер нико не може два господара служити (Мт. 6, 24). Но колико сила врлине наређује, ми гладнима удељујемо хлеб знања, а који се због покварености своје лишише заштите врлине, ми и њих уводимо под кров добрих дела, жалећи их као што жалимо на улици наог човека. Јер кога видимо нага, одевамо га; нити презиремо тело своје.

Онда поче Евулу помоћу поређења излагати Спаситељеву доброту и човекољубље према онима који се кају. Нека ум замисли три табле у предворју мисли. Једну изнад двери, на којој су насликане врлине: храброст, мудрост, правда и целомудреност. Другу на левој страни, на којој су насликане прелести: неуздржање, блуд, пијанство, бестидност, леност,

свађа, језичност, ласкање, и мноштво других зала. А с десне стране таблу, на којој је насликано покајање како скромно стоји, без страха, тихо се осмехује, противницима прети а своје људе теши. Поред пак покајања насликани су: уздржање, кротост, чистота, стидљивост, страх, милосрђе, и ликови многих врлина. И рече: Постоје у нас, Евуле, не слике, нити загонетке, него сама Истина која нас јасно води спасењу. Јер сви ћемо васкрснути, једни за живот вечни, а други за муку и срам вечни. И предстаћемо Суду Христовом, као што уче громовити пророци: Исаија, и Јеремија, и Данило, и Давид, и божанствени апостол Павле; са њима и сам давалац покајања и наградитељ Господ, који овцу изгубљену тражи, и блудног сина, који се с покајањем враћа, грли и с љубављу целива, и хаљином светлом и прстеном украшава и угошћује. Он исти даје подједнаку награду онима који су у једанаести сат дошли, као и онима који су се читав дан мучили и знојили (Мт. 20, 9.12). Он нама који се кајемо и рађамо водом и Духом даје оно што око не виде, и ухо не чу, и у срце човеку не дође, а што уготови Бог онима који га љубе (1. Кор. 2, 9).

Када ово Василије изговори, Евул кликну: „О Василије који небо јављаш, преко тебе верујем у једног Бога Оца Сведржитеља, Творца свега, и чекам васкрсење мртвих и живот будућега века, амин. А ево ти и доказа моје вере у Бога: све што имам, предајем у твоје руке, а остало време живота свог провешћу с тобом; и желим рођење водом и Духом“. А Василије рече: „Благословен од сада и до века Бог наш, који светлошћу, истине озари ум твој, Евуле, и од велике заблуде приведе те у познање милосрђа свог. А ако желиш, као што кажеш, да са мном останеш, рећи ћу ти на који ћемо се начин трудити око спасења нашег, избављајући се од замки садашњег живота: продајмо све што имамо, и раздајмо сиромасима, а сами пођимо у Свети Град да видимо тамошња чудеса, и да тамо стекнемо слободу према Богу“.

И пошто све тако раздадоше сиротињи, и купише беле хаљине, потребне за крштење, отпутоваше за Јерусалим, и на путу многе обратише истинитој вери, А кад дођоше у Антиохију, уђоше у неку гостионицу. Син пак гостионичарев Филоксен

сеђаше пред вратима у великој тузи: бејаше ученик Ливанија софиста, који му беше дао неке Хомерове стихове³⁴ да их преради у реторску беседу, па није могао да то учини, због чега је био на муци и у великој тузи. Видећи га тужна, Василије га упита: Младићу, због чега си тужан? Филоксен рече: Ако ти и кажем разлог своје туге, шта ми ти ту можеш помоћи? А Василије настојаваше, и обећаваше, да му неће бити узалуд ако му каже. Онда му момче каза да су софист и стихови разлог његовој тузи, јер не уме да стихове јасно преради. Василије узе стихове, и поче да их објашњава, прерађујући их у обичну говорну реч. Удиви се младић и обрадова, и замоли га да му то напише. Василије написа казивање Хомерових стихова у својој преради. Младић то узе радујући се, и сутрадан отиде своме учитељу Ливанију и предаде му прерађене стихове. А он прочитавши удиви се и рече: Тако ми божанског промисла, од овдашњих мудраца нема ниједнога који би овако тумачење дао! Ко ти онда написа ово Филоксене? Младић му каза да се у његовом дому налази странац неки, који брзо и без муке написа то тумачење. Ливаније одмах похита у гостионицу да види тог странца. А кад угледа Василија и Евула зачуди се њиховом неочекиваном доласку и обрадова им се. И замоли их да пођу његовом дому и буду његови гости. А кад дођоше, он им предложи богату трпезу. Они пак по своме обичају узеше само хлеба мало и воде, и захвалише Богу, даваоцу свих добара. Онда Ливаније поче да им поставља софистичка питања, а они му противстављаху реч вере. Осетивши силу њихових речи, Ливаније им рече да за њега још није време да то прими; ако пак промисао Божји буде хтео, ко се онда може противити? Много ћеш ме обдарити, Василије, ако не одбијеш да о овим стварима говориш мојим ученицима.

Пошто се Ливанијеви ученици скупише брзо, поче их Василије учити како треба да имају чистоту душевну, бестрашће телесно, ход кротак, глас умерен, реч учтиву, храну просту и пиће; да пред старима ћуте, да мудре слушају, да се старешинама поковавају, да према себи равнима и мањима имају нелицемерну љубав, да се клоне од рђавих и страсних и радозналих људи, да мало говоре а више размишљају, да не

буду лакомислени у разговору, да не причају много, да се не подсмевају, да се стидљивошћу украшавају, да са поквареним женама не разговарају, да очима гледају доле а душом горе, да избегавају препирке, да не траже положаје, да славу овога света сматрају ништавном; када добро чине другима, да очекују плату од Бога и вечну награду од Христа Исуса Господа нашег. Пошто Василије тако поучи Ливанијеве ученике, који га са дивљењем слушаху, крену са Евулом на пут.

Када стигоше у Јерусалим, они са вером и љубављу обиђоше сва света места, и на свима се поклонеше свевишњем Богу. Затим се јавише месном епископу, Максиму³⁵, и молише га да их крсти у Јордану. А он, видећи их да су пуни вере, изађе им у сусрет молби: узевши свој клир, отиде с Василијем и Евулом на Јордан. Када дођоше на обалу, паде Василије на земљу, и помоли се Богу са сузама и плачем да се покаже неки знак вери његовој. Потом устаде дршћући, свуче хаљине своје, а са њима скину и старог човека, и ушавши у воду мољаше се. А када епископ приђе да га крсти, гле, муња огњена сиђе на њих, и из муње излете голуб, сиђе у Јордан, узмути воду, и узлете на небо. Они пак што стајаху на обали, видећи то, поплашише се, и прославише Бога. Пошто се крсти, Василије изађе из воде; и епископ, дивећи се његовој љубави према Богу, обуче га у одећу Христова васкрсења, молећи се. А крсти и Евула и помаза их миром, и причести светим тајнама.

Пошто се вратише у свети град, провелише у њему годину дана. Затим отпутоваше у Антиохију, где архиепископ Мелетије произведе Василија за ђакона, и где Василије написа тумачење Прича. Ускоро крену са Евулом у своју домовину Кападокију, и приближаваху се граду. А архиепископу кесариском Леонтију би откривено у ноћном виђењу да они долазе, и да ће у своје време Василије бити архиепископ тога града. Ујутру архиепископ зовну свога архиђакона и неколико чесних клирика, и посла их ка источној капији града са наређењем да, када сретну два странца, доведу их чесно њему. Они отидоше, и сретоше Василија и Евула при уласку у град, и одведоше их архиепископу. А када их он угледа, удиви се, јер их такве беше видео и у виђењу; и прослави Бога. Тада их упита архиепископ,

откуда долазе и како се зову. Пошто му казаше, он нареди да их одведу у трпезарију и угосте. Сам пак сазва свој клир и истакнуте грађане, и исприча им све што му би од Бога јављено у виђењу за Василија. А клир једногласно изјави: Пошто ти Бог због чесног живота твог откри наследника твог престола, поступи са њим по своме нахођењу, јер је достојан човек на кога промисао Божји указује. – Архиепископ дозвола Василија и Евула и поче с њима расправљати о Светом Писму, желећи да испита њихово знање. И пошто то учини, удиви се огромној мудрости коју нађе у њих; и задржа их код себе, почитујући их како треба.

Наставајући у Кесарији, Василије вођаше онакав живот какав је раније видео код многих подвижника када је обилазио Египат, Палестину, Сирију и Месопотамију, посматрајући у тим земљама оце подвижнике. И подражаваше их животом монахујући добро. И архиепископ кесариски Ермоген, који дође после Леонтија, рукоположи га за презвитера. И беше наставник монасима у Кесарији. А када се архиепископ Ермоген престави Богу, тражаху за престо светог Василија као достојног и од Бога предуказаног. Али он, избегавајући положај, сакри се. И за архиепископа би постављен Јевсевије, човек уистини врлинаст, но мало учен и у књижној мудрости невичан. Видећи да сви веома поштују и хвале Василија као врло мудрог философа, и по животу светог, он се, као слаб човек, поче подавати зависти, и беше ненаклоњен Василију. Када то дознаде свети Василије, даде места гневу, јер, не желећи да буде одговоран за завист, удаљи се у пустињу у Понт³⁶, куда писмима пуним љубави привуче и друга свог светог Григорија Назијанзина. Ту заједнички сабраше мноштво монаха и, научени од Светога Духа, написаху уставе монашког живота, и вођаху анђелски живот на земљи. У таквом их животу помагаше и блажена Емилија, мајка Василијева, која недалеко од њих с друге стране реке живљаше и о храни се њиховој стараше. Као удовица, бринула је само једно: да угоди Богу.

Али наступи време када су потребе свете Цркве, коју су јеретици узнемиравали, побудиле обојицу, и Василија и Григорија, да оставе пустињу. Григорија узе себи за помоћника у граду Назијанзу његов отац Григорије, који, стар, није већ имао

снаге да се јуначки бори са вуцима. А архиепископ кесариски Јевсевије умоли Василија, коме се беше обратио писмом помирења, да се врати к њему и помогне Цркви против које су војевали аријанци³⁷. Видећи такву невољу свете Цркве, и претпостављајући општу потребу и корист пустињачком животу, блажени Василије напусти усамљеништво, и дође у Кесарију. Ту се много потруди, и речима и списима очишћавајући правоверје од јереси.

Онда се престави Богу архиепископ Јевсевије, на рукама Василијевим предавши дух свој Богу. А после њега, дејством Светога Духа, Василије Велики, иако није хтео, би изабран и посвећен за архиепископа од многих епископа, међу којима беше и стари Григорије, отац Григорија Назијанзина. Мада слаб и изнурен старошћу, он дође у Кесарију да би наговорио Василија да се прими архиепископства, да не би аријанци на неки начин свога човека поставили на то место.

Василије управљаше добро Христовом Црквом. Свога рођеног брата Петра посвети за презвитера, да му помаже у црквеним пословима. Касније пак овај би постављен за епископа у граду Севастiji³⁸. У то време и њихова мајка, блажена Емилија, отиде Господу, а беше јој преко деведесет година. Она имађаше и другог сина, Григорија епископа Нискога, и Петра кога споменусмо, и првенче своје – кћер Макрину, и другу децу, сву васпитану у великим врлинама.

После извесног времена блажени Василије мољаше Бога да му подари благодати, мудрости и разума, како би својим властитим речима могао вршити бескрвну службу, и да сиђе на њега Дух Свети. А после шест дана би као изван себе; у седми дан сиђе на њега Свети Дух, и он поче литургисати, и приношаше сваки дан бескрвну жртву. После неког времена он поче с вером и многим молитвом писати својом руком тајне свете службе. И те ноћи јави му се у виђењу сам Господ са Апостолима, творећи предложење хлеба и чаше на светом жртвенику; и подигавши Василија рече му: „По молби твојој нека се уста твоја испуне хвале, да би својим властитим речима приносио бескрвну жртву.“ – А он уста дршћући, и не беше у стању да очима гледа у пресветлу појаву Господњу.

После тог виђења он отиде у храм, и пришавши светом олтару, поче уједно и говорити и писати грчки на хартији ово: „Нека се испуне уста моја хвале, да бих певао славу твоју“; „Господе Боже наш, Ти си нас створио и увео у овај живот“, – и остале молитве свете литургије. По завршетку молитве подиже хлеб, молећи се усрдно и говорећи: „Чуј, Господе Исусе Христе Боже наш, из светог станишта свог и са престола славе царства свог, и дођи да нас осветиш Ти, који са Оцем седиш горе, и који си овде невидљиво с нама; и удостоји нас да нам својом моћном руком предаш пречисто тело своје и пречасну крв, а преко нас и свима људима“.

Док је светитељ ово вршио, Евул и најстарији клирици видеше где велика небеска светлост обасјава олтар и светитеља, и како неки пресветли људи у белим хаљинама окружавају великог архијереја. Видевши то, запрепастише се, и падоше лицем на земљу ронећи сузе и хвалећи Бога.

У те дане Василије Велики дозвола златара и наручи му да од чистог злата направи голуба, као ознаку голуба што се јавио на Јордану, за чување Божанских Тајни. И намести га над светим престолом.

Једном када је светитељ служио свету литургију, неки Јеврејин, желећи да дозна шта су то свете тајне хришћанске, придружи се вернима и уђе у цркву. И виде светог Василија где у својим рукама држи детенце, и реже га. А када верни примаху Причешће из светитељевих руку, приступи и Јеврејин, и светитељ му као и осталим хришћанима даде частицу светих Дарова. Примивши частицу, Јеврејин виде у руци да је истинско тело. Затим приступивши Чаши, он виде да у њој беше истинита крв. И он сачува остатке светог Причешћа, и дошавши дома показа их својој жени. И исприча јој све што очима виде. И верова да је уистини страшна и преславна хришћанска Тајна. И сутрадан оде блаженом Василију, молећи га да га удостоји светог крштења. А Василије, благодаривши Богу, одмах крсти Јеврејина и сав дом његов.

Једном пак када је светитељ ишао некуда, жена једна убога, којој је кнез учинио био неправду, припаде на путу к ногама блаженога, молећи га да за њу напише кнезу као човек који има

велики утицај на овога. Светитељ узео хартију и написа кнезу ово: „Ова убога жена приђе ми говорећи да моје писмо може много учинити код тебе. Ако је дакле тако, покажи ми то на делу, и покажи милост према овој жени“. – Написавши то, светитељ даде писамце убогој жени. Она га однесе и предаде кнезу. Овај га прочита, и овако отписа светоме: Хтео бих, свети оче, да према твојем писму поступим и покажем милост према овој убогој жени, али не могу, јер дугује народну порезу. – Светитељ му опет написа: Ако си хтео, али ниси могао, добро. А ако си могао, али ниси хтео, онда ће те Бог уврстити у оне што моле, да када будеш хтео, не узмогнеш. – Тако и би. Не прође много времена, цар се разгневи на овога кнеза, јер чу за њега да многе неправде чини. И баци га у тамницу с тим да врати онима које је занео. А кнез из тамнице написа молбу светом Василију, да се смилује на њега, и да својим заузимањем умилостави цара према њему. Василије похита, умоли за њега цара, и после шест дана стиже наређење да се кнез пусти испод суђења. Видевши милосрђе светитељево према њему, кнез дотрча к њему одајући му благодарност, а оној убогој жени двоструко узврати од свога имања.

У време када је овај угодник Божји Василије Велики у Кесарији Кападокиској јуначки штитио поштовање Небеског Цара, цар Јулијан Отступник, богохулник и свирепи гонитељ, пође на Персијанце, и хваљаше се да ће истребити хришћане. Свети Василије се у цркви мољаше пред иконом Пресвете Богородице, поред које беше и икона светог великомученика Меркурија, као војника са копљем³⁹. Светитељ се мољаше да се злочестиви цар Јулијан, уништитељ хришћана, не врати жив из рата. И виде светитељ како се икона светог Меркурија измени, и лик Мученика постаде невидљив за неко време. А после мало времена појави се Мученик са окрвављеним копљем. Јер у то баш време Јулијан би у борби прободен од светог Мученика Меркурија, кога Пречиста Дјева Богородица беше послала да погуби непријатеља Божјег⁴⁰.

Свети Василије Велики имађаше и ову благодат када је за време свете литургије уздизао свете Дарове, распознавао је благодат Светога Духа где долази по овоме знамењу: златни

голуб, који је са Божанским Даровима висио над светим престолом, покретан Божјом силом три пута се затресао. А када је једном блажени служио и узносио свете Дарове, уобичајеног знамења на голубу не би да својим трикратним тресењем означи силазак Светога Духа. Помисливши шта би то могло бити, Василије виде једнога од ђакона који држаху рипиде где намигује на неку жену која је стајала пред олтаром. Он нареди ђакону том да се удаљи од светога престола, и наложи му седмодневну епитимију: да пости и да се моли, и да без спавања проводи у молитви читаве ноћи, и да од онога што има дели сиромасима. – И од тога времена нареди свети Василије да завесе буду пред олтаром и преграда због жена, да се не би која дрзнула ући у олтар за време свете службе. А дрзне ли се која, да се отера из цркве и да се одлучи од светог Причешћа.

У то време цар Валент⁴¹, заслепљен аријанском јереси, смућиваше Цркву. Он многе правоверне епископе прогна са њихових престола, и на њихова места постави своје аријанце. Неке пак малодушне и плашљиве примора да пристану на његову јерес. А беше пун гнева и једва видећи светога Василија како неустрашиво архијерејствује, као стуб непоколебљив у вери својој, и друге крепи и саветује да презиру аријанство као богомрску гадост. Обилазећи своју царевину, и свуда много злостављајући православне, цар, на путу за Антиохију, дође и у Кесарију Кападокиску. Ту се свим силама стараше да Василија привуче на аријанску страну. А потстаче своје кнезове и велможе и саветнике да молбама и обећањима и претњама придобију Василија за аријанство. И досађиваху светитељу много цареви једномишљеници. А усто и жене високог рода и у милости код цара, слаху своје евнухе светитељу саветујући му и убеђујући га да пристане уз царско мишљење. Али нимало не успеше, јер беху наишле не на слабића него на јунака. Затим епарх Модест⁴² много му досади. Он дозвољава к себи светитеља, и пошто га ласкама не могаде склонити на царску јеретичку веру, поче му разјарено претити. На његове претње светитељ смело одговори: Да ли ћеш ми узети имање? Тиме нећеш себе обогатити, а мене нећеш осиромашити. Мислим да ти нису потребне ове моје вете хаљине и нешто књига, које сачињавају

све моје богатство. Прогонства се не плашим, јер је сва земља, на којој боравим, моја, или боље, Божја. На муке и не гледам, јер ће ме одвести жељеном крају, и тиме ћеш ми добро учинити, јер ћеш ме брже послати Богу моме. – Модест рече: Нико ми тако смело није говорио. – А светитељ одговори: Јер ти се није десило да разговараш с епископом: ми у свему осталоме понашамо се смирено и кротко, али када неко хоће да нам узме Бога и правду његову, ми тада не гледамо ни на кога. – Најзад Модест рече: Размисли до сутра, јер ћу те предати на погубљење. – А он одговори: Ја ћу и сутра бити исти, но желим да и ти останеш при својој речи.

Модест извести цара о смелим речима светог Василија. Цар нареди да оставе Василија на миру. А када наста празник Богојављења Господњег, цар, желећи да на неки начин угоди Василију, уђе у његову цркву. И посматрајући благољепије и поредак црквени, и слушајући певање и молитву верних, испуни се дивљењем, јер у аријанским црквама никада није видео такав поредак и благољепије. Свети Василије приступи цару, и у разговору говораше му речи Божје а не људске, што све чу Григорије Назијанзин, који се тада деси тамо, и који то и описа. Од тога времена цар се поче боље односити према Василију. Али, отишавши у Антиохију, наговорен од пакосних људи, опет се разљути на Василија. Пошто подлеже клеветама њиховим, осуди Василија на прогонство. И када хтеде да потпише ту одлуку, затресе се престо на коме је седео и сломи му се перо у руци. Он узе друго перо, али се и оно сломи; тако исто и треће. Онда му задрхта рука и страх га спопаде. Познавши у томе силу Божју, он поцепи одлуку. Али, непријатељи побожности, аријанци, и даље наваљиваху на цара тужбама против Василија. Жеља им беше да га цар казни. И посла цар неког достојанственика Анастаса да доведе Василија у Антиохију. Када овај стиже у Кесарију и испоручи Василију цареву наредбу, светитељ одговори: Ја, чедо, пре кратког времена дознадох да је цар, изишавши у сусрет савету неразумних људи, сломио три пера када је хтео да потпише одлуку о моме заточењу и да помрачи истину. Неосетљива пера задржаше његову

незадржљиву жељу, и волеше се сломити него послужити његовој неправедној одлуци.

Доведен у Антиохију, Василије претстаде епарховом суду. И упитан, зашто се не држи цареве вере, он одговори: Не дај Боже, да скренем од праве хришћанске вере, и пођем за безбожним аријанским учењем, јер сам од Отаца примио да држим и славим веру у једносушност. – Судија му прећаше смрћу. А он одговори: Дао Бог да за истину пострадам, и да се од окова тела разрешим, јер то одавно желим, само се ви не одреците свога обећања.

Епарх извести цара о томе, говорећи му да се Василије не плаши никаквих претњи, да је његово мишљење неизменљиво и његово срце несаломљиво и несавитљиво. Цар се испуни гњева, и размишљао како да погуби Василија. У то време разболе се изненада царев син Галатије; лекари беху беспомоћни, и он беше на самрти. Мајка пак његова дође цару и свађаше се с њим, говорећи му да син њихов умире зато што он неблагочестиво верује у Бога и злоставља архијереја Божјег. Чувши то, Валент дозвола Василија, и рече му: Ако су догмати твоје вере по вољи Богу, учини молитвама својим да син мој оздрави. – Светитељ одговори: Царе, ако приђеш вери православној, и ако црквама подариш мир, онда ће син твој бити жив. – Пошто цар обећа да ће то учинити, свети Василије се помоли Богу за здравље његовог сина, и он оздрави. И отпуштен би Василије са чашћу, и врати се на свој архијерејски престо.

Аријанци то чуше и видеше, и срца им се кидаху од зависти и злобе. И говораху цару: И ми смо могли учинити то. И опет обмануше цара, те им допусти да му и сина крсте. Али кад аријанци узеше да крсте царевог сина, он умре у рукама њиховим. То виде својим очима гореспоменути Анастас, и исприча цару Валентинијану⁴³ који је царовао на Западу, док је брат његов Валент царовао на Истоку. Он се удиви таквом чуду, и даде славу Богу. А светом Василију посла много блага преко Анастаса. Од тога блага Василије сагради болнице по градовима у својој епархији, и мноштво убогих и немоћних збрину.

Блажени Григорије Назијанзин спомиње да је свети Василије и епарха Модеста, који онако суров беше према светитељу, исцелио молитвом када овај беше тешко болестан, и за време болести своје смерно потражи помоћи од његових светих молитава.

Пошто прође доста времена, после Модеста би постављен у оној покрајини други епарх, по имену Јевсевије, рођак царев. За време његово у Кесарији живљаше нека млада удовица, богата и веома лепа, по имену Вестијана, кћи Аракса, који беше сенатор Великог Савета. Епарх Јевсевије жељаше да ту удовицу на силу уда за неког достојанственика. Али она, целомудрена, и желећи да чистоту свога удовиштва сачува беспрекорном у славу Бога, није хтела да се удаје. А када сазнаде да хоће да је силом ухвате и на брак приморају, она побеже у цркву, и притече архијереју Божјем, светом Василију⁴⁴. Он је узе под своју заштиту, и не хтеде је из цркве дати људима који беху дошли по њу. Затим је тајно посла у девојачки манастир својој сестри, преподобној Макрини. Епарх се наљути на блаженог Василија, и посла своје војнике да удовицу силом доведу из цркве. Али је тамо не нађоше. Епарх нареди да је потраже у спаваоници светитељевој, где анђели борављаху. Јер, сам нечист, епарх мишљаше да ју је Василије греха ради задржао код себе, и скрива је у својој спаваоници. А пошто је нигде не нађоше, епарх дозвољава к себи Василија. И сав бесан од љутине, грђаше га, и хтеде да га преда на мучење да би му пронашао удовицу. А свети Василије, готов на све муке, говораше: Ако наредиш да тело моје гребенима стружу, исцелићеш стомак мој, јер видиш да сам болестан⁴⁵. – Кад грађани дознаше шта се догађа, полетеше сви, не само људи него и жене, са оружјем и моткама у двор епархов, и хтедоше да убију епарха због светог оца и пастира свог. И да свети Василије не умири народ, убили би епарха, који, видећи такву побуну народну, препаде се, пусти светитеља читава на слободу.

Еладије, келејник светог Василија Великог и очевидац чудеса његових, човек врлинаст и свет, који га по престављењу и наследи на архијерејском престолу, исприча ову истиниту ствар. Сенатор неки правоверни, по имену Протерије,

обилазећи света места, намисли да своју кћер да у неки манастир на службу Богу. Али ђаво, који од искони не навиди добро, потстаче једног Протеријевог слугу на пожуду према кћери његовог господара. Видећи да је то незгодна ствар, и знајући да је недостојан, слуга никоме не рече ни речи о томе, него отиде једноме врачару који је живео у том граду. Исприча врачару жељу своју, и обећа му много злата ако враџбинама учини да он узме за жену кћер свога господара. Врачар се у почетку нећкаше но напослетку рече: Послаћу те своме господару, ђаволу; он ће ти у овоме помоћи, ако и ти испуниш његову вољу. – А несрећни онај слуга рече: Обећавам да ћу учинити све што ми нареди. – Врачар рече: Хоћеш ли се одрећи Христа свога, и дати написмено о томе? – А он одговори: Готов сам, само да добијем оно што желим. – Врачар рече: Пошто дајеш такво обећање, онда ћу ти и ја помоћи. – И узевши хартију, написа ђаволу ово: Пошто ми је дужност да се трудим, Господару мој, да од хришћанске вере одвраћам и под твоју власт привођим на славу твоју, ево, шаљем ти сада доносиоца овог мог писма, младића, распаљеног похотом према девојци, и молим те да му помогнеш да оствари своју жељу, како би се и ја тиме прославио, и са већом ревношћу придобијао многе који би ти били по вољи.

Пошто написа овакво писмо ђаволу, даде га ономе младићу, и посла га, рекавши му: Отиди ноћас на гробље јелинско, стани и подигни ово писмо увис, и теби ће прићи они који ће те одвести ђаволу. – И он, несрећник, хитно отиде, стаде на гробљу и поче призивати демоне у помоћ. И одмах изађоше пред њега зли дуси, и с радошћу одведоше прелашћенога своме кнезу. Младић виде Кнеза где седи на високом престолу, окружен од безброј злих духова, приступи му и даде му писмо врачарево. И ђаво упита младића: Верујеш ли у мене? Он одговори: Верујем. – Рече му ђаво: Одричеш ли се Христа свог? Он несрећник одговори: Одричем се. – Рече му Сатана: Много пута ме обмањујете ви хришћани. Када вам је потребна моја помоћ, ви долазите к мени. А чим вам се оствари жеља, ви се одвраћате од мене, и враћате Христу своме. Он пак, благ и човекољубив, прима вас. Но ти, дај ми својеручно написмено,

да се добровољно одричеш Христа и крштења, и обећаваш да ћеш вавек бити мој, и да ћеш на дан Суда заједно са мном примити вечну муку. И онда ћу ти одмах испунити жељу. – Младић узе и написа што је ђаво желео. Тада душегубни змај посла демоне прељубе, и они толико распалише девојку ненаситном љубављу према младићу да она, понесена неподношљивом телесном страшћу, паде на земљу и поче преклињати оца свог: Смилуј се на мене, смилуј се на кћер своју, и дај ме за жену овом слуги нашем кога заволах силно. Ако то не учиниш мени, јединици својој, брзо ћу умрети страшном смрћу, и ти ћеш одговарати за мене на дан Суда. – Кад то чу, отац се запрепасти, и ридаше говорећи: Тешко мени грешноме, што то би са мојом ћерком? ко упропасти моје благо? ко преласти моје чедо? ко помрачи светлост очију мојих? Ја сам желео, кћери моја, да те заручим Небеском Женику, да будеш сажитељка Анђелима, и да свагда прослављаш Бога у псалмима и песмама духовним, еда бих и ја због тебе спасен био. А ти бестидно говориш о браку! Не бацај ме са тугом у ад, чедо! не посрами благородство своје, удајући се за слугу. – А она, не рачунајући ни у шта очеве речи, говораше само ово: Ако ми не учиниш по жељи, онда ћу се сама убити. – У недоумици шта да ради, отац, на наваљивање сродника и пријатеља, попусти њеној жељи, да је не би видео где пагубном смрћу убија себе. Дозва свога слугу, даде му за жену кћер своју и много имања, и рече кћери: Иди, несрећна и страсна ћерко, за мужа, а ја држим да ћеш се касније много кајати, али од тога нећеш имати никакве користи.

И би закључен неправедни брак, по дејству ђавола. После неког времена приметише неки људи и добро уочише да слуга онај не одлази у цркву, и не причешћује се светим Тајнама. И обавештена би о томе јадна жена његова. Не знаш ли, рекоше јој, да муж твој, кога си изабрала, није хришћанин, него је туђ Христовој вери? А кад она то чу, ожалости се веома, и баци се на земљу, и поче ноктима гребати своје лице, и немилосрдно се ударати у груди, и кукати, говорећи: Нико се никада није спасао ко није послушао своје родитеље. Ко ће оцу моме саопштити

срамоту моју? Тешко мени кукавној! У какву пропаст упадох данас? Што се родих? а кад се родих, што не црках?

Док је она тако кукала, чу њен муж и дотрча, и упита је што кука. А кад сазнаде разлог, он је поче тешити говорећи да није тачно то што је о њему чула, и убеђиваше је да је хришћанин. И пошто је његове речи мало утешише, она му рече: Ако хоћеш да ми то докажеш, и душу моју несрећну обрадујеш, хајде сутра са мном у цркву, и у мом присуству се причести светим Тајнама, па ћу ти онда поверовати. – А јадни муж њен видећи да не може сакрити оно што је урадио, признаде јој све, како себе ђаволу даде. Она пак прикупи сву своју снагу, и донесе добру одлуку: отрча светом Василију, и завапи: Смилуј се на ме, учениче Христов, смилуј се на ону која није послушала оца свог и потчинила се демонском савету! – И исприча му све подробно о своме мужу. Светитељ дозвољава њеног мужа и упита га да ли је тако као што његова жена прича о њему. А он са сузама рече: Да, свече Божји тако је. Јер ако прећутим, дела ће моја повикати. – И исповеди све по реду како даде себе демонима. А светитељ му рече: Хоћеш ли да се опет обратиш Господу нашем Исусу Христу? Младић одговори: Да, хоћу, али не могу. – Рече му Василије: Зашто? – Он одговори: Јер се написмено одрекох Христа, и ђаволу предадох себе. – Рече му Василије: Не тугуј због тога, јер је Бог човекољубив и прима покајнике. – Жена пак припаде к ногама светитељевим и мољаше га говорећи: Учениче Христов колико можеш помози нам. Светитељ рече младићу: Верујеш ли да ћеш се спасти? – А он рече: Верујем, Господе, помози моме неверју! – Светитељ га онда узе за руку, учини на њему крсни знак, и затвори га у једном месту у кругу црквене порте, и нареди му да се непрестано моли Богу. А и сам проведе на молитви три дана. Затим га посети и упита: Како си, чедо? – Младић одговори: У великој сам невољи, владику, не могу да подносим демонску вику, и застрашивања, и стреле, и каменовање. Јер држећи моје написмено, грде ме говорећи: Ти си дошао к нама, а не ми к теби. – А светитељ рече: Не бој се, чедо, само веруј. – И пошто му даде мало хране, осени га крсним знаком, и опет га затвори. А после неколико дана опет га посети, и рече: Како си, чедо? Младић

одговори: Чујем њихове претње и вику издалека, али њих саме не видим. – Пошто му даде мало да једе, и пошто се помоли за њега, затвори га опет, и отиде. Затим у четрдесети дан дође к њему и упита га: Како си, чедо? А он рече: Већ сам добро, свети оче, јер те видех у сну где се бориш за мене, и како си савладао ђавола. – Пошто сатвори молитву, свети га изведе из затвора и одведе у своју ћелију.

Идућег јутра сазва светитељ сав клир црквени и монахе, и све христољубиве људе, и рече: „Прославимо, браћо, човекољупца Бога, јер ево Пастир добри хоће да узме на раме изгубљену овцу и да је донесе у цркву. Стога треба и ми да се ове ноћи помолимо његовој доброты, да победи и посрами непријатеља душа наших“. И слеглоше се људи у цркву, и сатворише свеноћне молитве за кајућег се младића, вапијући: Господе, помилуј! А кад свану, Василије узме младића за руку, и са целим народом уведе га у цркву, певајући псалме и песме. И гле, ђаво на невидљив начин дође бестидно са свом пагубном силом својом желећи да младића отме из руку светитељевих. И са таком дрскошћу и бестидношћу навали ђаво на младића да и светог Василија закачи вукући к себи младића. А блажени се окрену и рече ђаволу: Бестидни душеубицо, управитељу таме и погибли, није ли ти доста погибао у коју си бацио себе и оне што су с тобом? Не престајеш ли гонити створења Бога мога? -А ђаво повика к њему: Неправду ми чиниш, Василије! – Овај глас ђаволов многи чуше. И рече светитељ: Нека ти запрети Господ, ђаволе. – А ђаво опет њему: Василије, неправду ми чиниш; јер нисам ја ишао к њему, него је он дошао к мени, и одрекао се Христа свог, и дао ми својеручно написмено, које имам у рукама, и које ћу на дан Суда показати општем Судији. – А Василије рече: Благословен Господ Бог мој, јер народ неће спустити руке своје молећи се док не вратиш то написмено. – И обративши се народу, светитељ рече: Подигните руке своје увис, и вапијте: Господе, помилуј! И народ, подигавши руке своје к небу, дуго вапијаше: Господе, помилуј! И гле, младићево написмено, ношено по ваздуху дође, а сви гледаху, и спусти се блаженом Василију у руке. А Василије блажени, узевши то написано, обрадова се, и принесе благодарност Богу. И пред

свима рече младићу: Познајеш ли, брате, ово написмено? – Младић одговори: Да, свети оче, моје је, написах га својом властитом руком. – А Василије Велики одмах га пред свима исцепа на комаде. И уведе младића у цркву, причести га светим Тајнама, и народ угости како ваља. И пошто много чему поучи младића, и наложи му потребно правило, даде га жени његовој, неућутно славећи и благодарећи Бога.

Исти веродостојни муж Еладије исприча о светом Василију Великом и ово. Једнога дана преподобни отац наш Василије, озарен божанском благодаћу, рече своме клиру: „Хајдете, децо, за мнош, да видимо славу Божју, и заједнички прославимо Господара нашег“. И изађоше из града, и нико не знађаше куда их води. А презвитер Анастасије који је живео на селу, имађаше жену Теогнију. Четрдесет година поживе с њом у девствености. И многи мишљаху да је Теогнија нероткиња, јер нико није знао да они тајно чуваху чистоту своје девствености. Због светости пак свога живота и Анастасије имађаше Духа Божјега, и беше прозорљив. У то време он провиде Духом да Василије хоће да га посети, и рече госпођи својој Теогнији: Ја идем у поље да радим земљу, а ти, госпођо сестро моја, украси дом, и у девет сати упали свеће, и изиђи у сусрет светом Василију архиепископу, јер долази да посети нас грешне. – И она, удививши се речима господина свога, учини како јој беше наредио. А кад се свети Василије приближи Анастасијевом дому, срете га Теогнија и поклони му се. Василије је упита: Јеси ли здрава, госпођо Теогнијо? – А кад она чу да је зове по имену, запрепасти се, и рече: Здрава сам, свети владико. – Блажени рече: Где је господин Анастасије, брат твој? Она одговори: Не брат, него муж мој, отишао је у поље да ради земљу. – А Василије рече: Код куће је не брини се. – Чувши ове речи, она се много уплаши, јер је светитељ прозрео сву тајну њихову. И дршћући, паде пред ноге светитељу, и рече: Моли се за мене грешну, свече Божји, јер видим у теби ствари велике и чудне. – Светитељ се пред свима помоли за њу, и кренуше. А кад улажаху у дом презвитеров, срете га и сам Анастасије. И целивавши ноге светитељу, рече: Откуда мени ово, да светитељ Господа мога дође к мени? – Светитељ рече: Добро је што те

затекох, учениче Христов. Хајдмо у цркву и отслужимо службу Божју. – А презвитер Анастасије имао је обичај да пости све дане, осим суботе и недеље. И није узимао ништа до хлеб и воду. Кад стигоше у цркву, нареди свети Василије Анастасију да служи литургију. А он се отказиваше, говорећи: Знаш, владико, да Свето Писмо говори: већи благосиља мањега. – Василије му рече: Са свима добрим делима својим имај и послушност. – А када Анастасије литургисаше, у време узношења страшних Тајни, свети Василије, и остали који беху достојни, виде Пресветог Духа где у виду огња сиђе и окружаваше Анастасија.

После свете службе дођоше у кућу. И презвитер Анастасије предложи трпезу светитељу и његовом клиру. А кад јеђаху, упита светитељ презвитера: Одакле ти ризница, и какав живот водиш, испричај ми. – Презвитер одговори: Светитељу Божји, ја сам грешан човек, и плаћам народну порезу. А имам два пара волова: са једним радим сам, а са другим мој најамник; и од ових један је за потребу странцима, а други – за отплату порезе. Са мношћем се труди и моја жена, која служи странцима и мени. – Рече му свети Василије: Зови је сестром својом, што ти она у ствари и јесте; и кажи ми своје врлине. – Анастасије одговори: Ја ништа добро не учиних на земљи. – Онда Василије рече: Устанимо, и хајдмо заједно. – И уставши отидоше до једне кућице, и рече Василије: Отвори ми ова врата. – А Анастасије рече: Не, свече Божји, немој улазити, јер тамо нема ништа осим домаћих потреба. – Василије рече: Ја ради тих потреба и дођох. – Пошто презвитер није хтео да отвори врата, отвори их сам светитељ речју, и ушавши нађе тамо једног човека страшно губавог, коме многи делови тела беху иструлели. И за њега нико није знао осим презвитера и његове сестре. И рече Василије презвитеру: Зашто си хтео да ову ризницу своју утајиш од мене? – Презвитер одговори: Љут је и раздражљив овај човек, владико, те се зато бојам да га покажем, да се каквом речју не огреши о твоју светост. – Тада рече Василије: Дobar подвиг вршиш; али; допусти и мени да му ову ноћ послужим, да бих и ја имао удела у твојој награди.

И блажени Василије остаде са губавцем насамо. И затворивши се, сву ноћ проведе на молитви. И изјутра га изведе

потпуно читава и здрава. А презвитер са сестром својом, и сви који ту беху, видећи такво чудо, прославише Бога. И пошто свети Василије проведе неко време са презвитером у разговору пуном љубави и духовно се угости, врати се дому свом.

Чувши за светог Василија, преподобни Јефрем Сирин⁴⁶ који је живео у пустињи, мољаше Бога да му покаже какав је Василије. И имаде виђење: виде огњени стуб, чији врх додириваше небеса; и чу глас који одозго говораше: Јефреме, какав видиш да је овај стуб, такав је Василије. – И преподобни Јефрем одмах, узевши са собом тумача, пошто сам није знао грчки, крену за Кесарију, где стиже на празник Богојављења Господњег. И гледајући неприметно издалека, виде светог Василија где иде у цркву веома свечано, обучен у светло одјејање, и око њега свештенство, такође у светлим одјејањима. И окренувши се своме тумачу, Јефрем рече: Сматрам да смо се узалуд мучили, брате, јер овај овакав, није као што видех. – И ушавши у цркву, Јефрем стаде у једном забаченом углу, и говораше сам у себи размишљајући: Потегосмо толики пут и намучисмо се на врућини, ради чега? Чуди ме да је огњени стуб овај који је у толикој слави и почести људској.

Док је он тако размишљао, Дух Свети обавести о њему светог Василија Великог, и он посла к Јефрему свога архиђаконa, рекавши му: Иди к западним вратима цркве, и тамо ћеш наћи монаха где са још једним стоји у углу; с малом је брадицом и малог је раста; и реци му: хајде, изволи у олтар, зове те архиепископ. – Архиђакон се једва проби кроз народ док стиже до места где је стајао преподобни Јефрем, и рече му: Господине, благослови! хајде, изволи у олтар, зове те архиепископ. – А Јефрем, дознавши преко тумача шта архиђакон каже, одговори му: Погрешио си, брате, јер ми смо странци, и нас архиепископ не познаје. – И оде архиђакон и каза то Василију, који у то време читаше народу из светих књига. И виде преподобни Јефрем где огњени језик говори из Василијевих уста.

Затим Василије опет рече архиђакону: Иди и реци томе монаху странцу: Господине Јефреме, хајде, изволи у свети олтар, зове те архиепископ. – Архиђакон оде и каза као што му

би наређено. И удиви се томе преподобни Јефрем, и прослави Бога. И начинивши метаније рече: Ваистину је велики Василије! ваистину је стуб огњени Василије! ваистину Дух Свети говори устима његовим! – Онда замоли архиђакона да каже архиепископу како жели да му се по завршетку свете службе на издвојеном месту поклони и да га целива.

По завршетку службе Божје свети Василије уђе у ђаконик, и позвавши преподобног Јефрема, даде му целив у Господу, и рече му: Добро дошао, оче, који си умножио ученике Христове у пустињи, и силом Христовом прогнао из ње демоне. Ради чега си се толико намучио, оче, да би дошао и видео грешна човека?

Нека те Господ награди за труд твој! – А Јефрем, одговарајући Василију преко тумача, каза све што му на срцу беше, и са братом својим причести се пречистим Тајнама из светих руку Василијевих.

А када беху за обедом, рече преподобни Јефрем светом Василију: Оче пресвети, молим те да ми благоволиш дати једну благодат. – Василије Велики одговори му: Реци шта ти је потребно, јер ти ја много дугујем за труд твој што си толики пут превалио ради мене. – А чесни Јефрем му рече: Знам, оче, да све што молиш у Бога, даће ти Бог. Желим дакле да замолиш његову доброту да ми да да проговорим грчки. – Он одговори: Твоје тражење је изнад моје моћи, али пошто са добром надом тражиш, хајдмо онда, чесни оче и пустињски наставниче, у храм Господњи, и помолимо се Господу који је моћан да услиши твоју молбу. Јер је писано: Испуњује вољу оних који га се боје, и услишује молитву њихову, и спасава их (Пс. 144, 19).

Пошто дођоше у цркву, сатворише дугу молитву. Онда рече Василије Велики: Зашто, господине Јефреме, не примиш посвећење за свештеника када си достојан? – Одговори му Јефрем преко тумача: Зато што сам грешан, владико. – Василије рече: О, да би ја имао грехе твоје! – и додаде: сатворимо поклон. – И када лежаху на земљи, свети Василије метну руку своју на главу преподобнога Јефрема, и говораше молитву произвођења за ђакона. Онда рече преподобноме: Нареди да устанемо са земље. – И просветли се језик Јефрему, и рече грчки: Спаси, помилуј, подигни и сачувај нас, Боже,

благодаћу твојом. – И испуни се писмо: Тада ће хромац скакати као јелен, и језик немога певаће (Ис. 35, 6). И сви прославише Бога што просветли Јефрему језик за грчки говор. И проведе преподобни Јефрем три дана са светим Василијем веселећи се духовно. И рукоположи Василије Јефрема за презвитера, а његовог тумача за ђакона, и отпусти их с миром.

Једном кад безакони цар Валент беше у граду Никеји, изађоше преда њ главешине аријанске јереси молећи га да из саборне цркве тога града истера православне и преда је аријанцима. И учини им зли цар по жељи, јер и сам беше јеретик: силом одузе цркву од православних и даде је аријанцима, а сам отпутова у Цариград. И сви православни беху због тога у великој жалости. У том дође тамо општи заштитник и бранитељ цркава, свети Василије Велики. И стече се к њему све мноштво православних са плачем и ридањем, и испричаше му какву им неправду учини цар. Светитељ их утеши својим речима, и одмах отпутова цару у Цариград. И кад изађе пред њега, рече: Част царева љуби правду. И премудрост говори: Правда је царева у суду. Зашто си онда, царе, неправедни суд изрекао отеравши православне из свете цркве и предавши је злославнима? – Одговори му цар: Опет ли ме ружиш, Василије? Није лепо што си такав. – Рече Василије: Лепо је да ја за правду и умрем. – Док су се они расправљали и препирали, ту стајаше и старешина царских куvara, по имену Демостен. Желећи да подржи аријанце, он се изрази грубо, вређајући светитеља. А светитељ рече: Видимо и Демостена неук.⁴⁷ – Кувар се постиде, и опет рече нешто неприлично. А светитељ му одврати: Твоје је да о јелима мислиш, а не да о догматима црквеним расправљаш. – И умуче Демостен постиђен. А цар, час гневeћи се час стидећи се, рече Василију: Иди ти, па одлучи међу њима, али тако пресуди да не будеш као човек који помаже људе своје вере. – А светитељ одговори: Ако неправедно пресудим, онда и мене пошљи на заточење, и моје једновернике потерај, и цркву дај аријанцима.

Светитељ узе од цара писмо и врати се у Никеју. И дозвавши аријанце рече им: Ево, цар ме је овластио да пресудим између вас и православних, односно цркве коју сте

насилно одузели. – Они му одговорише: Добро, пресуди, али по правди царевој. – А светитељ рече: Ходите и ви, аријанци, и ви, православни: затворите цркву и закључајте, па је и једни и други запечатите својим печатима и сваки поставите своје јаке страже. И онда најпре ви, аријанци, идите и молите се три дана и три ноћи, и затим дођите цркви, па ако се на молитву вашу црквена врата сама отворе, онда нека црква буде занавек ваша. Ако се пак не отворе, онда ћемо се ми молити једну ноћ, и с литијом доћи ћемо цркви појући, па ако нам се она сама отвори, биће наша заувек. А ако се ни нама не отвори, онда опет нека буде ваша. – И допаде се овај предлог аријанцима. А православнима би жао на светитеља и говораху да није поступио по правди него по страху од цара.

И пошто обе стране свету цркву затворише и добро запечатише, поставише и страже које је веома брижљиво чуваху. И аријанци се молише три дана и три ноћи. И када дођоше цркви, не би никаквог знамења. И мољаху се од јутра до подне, стојећи и вапећи: Господе, помилуј! Али се црквена врата не отворише. И утучени, удаљише се са стидом. А Василије Велики сабра све православне са женама и децом; изиђе с њима из града у цркву светог мученика Диомида, сатвори у њој свеноћно бдење, и ујутру крену са свима запечаћеној саборној цркви, певајући: Свети Боже, свети Крепки, свети Бесмртни, помилуј нас! И када стадоше пред црквеним вратима, рече народу: Подигните руке своје к небу, и усрдно вапијте: Господе, помилуј! – И пошто то урадише, нареди им светитељ да ућуте; и он приђе вратима, осени их крсним знаком три пута, и рече: Благословен Бог хришћански свагда, сада и увек, и кроз све векове. А народ узвикну: Амин! И одмах настаде земљотрес, и почеше се ломити преворнице, попадалаше катанци, сломише се печати, и широм се отворише врата од ветра и олује велике. А божанствени Василије стаде певати: Врата, узвисите врхове своје, узвисите се врата вечна, и ући ће Цар славе! (Пс. 23, 7). И уђе Василије у цркву са свим мноштвом православних, и отслужи свету службу; и отпусти људе с радошћу.

Врло многи аријанци, видевши ово чудо, одрекоше се свога зловерја и пређоше православнима. А и цар кад сазнаде за тако праведну пресуду Василијеву, и за онако преславно чудо, удиви се веома, и ружаше гадост аријанског зловерја, али, ослепљен зломом, не обрати се правој вери. и потом погибе несрећник на страшан начин. Јер, побеђен и рањен у битци у Тракији, он се, бежећи, сакри у једној плевњи. А његови гониоци опколише плевњу, и запалише је; и цар изгоре у њој; и оде у огањ неугасиви. Ова царева смрт догоди се после престављења светог оца нашег Василија, али те исте године.

Једном оклеветаше код светог Василија његовог брата Петра, епископа севастискког, да живи са женом својом коју пре епископства беше оставио. Јер није допуштено да епископ живи са женом. Кад Василије то чу, рече: Добро што ме обавестисте о томе; ево идем с вама ја, и изобличићу га. А кад се светитељ приближавао граду Севастии, Петар сазнаде Духом о доласку блаженог, јер и Петар беше пун Духа Божјега, и живљаше са побожном женом не као са женом него чисто као са сестром. Стога изиђе из града шест километара у сусрет Василију. И видевши блаженога где иде са многима, осмехну се и рече: Као на хајдука изишао си на ме, господине брате. – И пошто један другоме дадоше целив у Господу, уђоше у град. И помоливши се у цркви светих Четрдесет Мученика, дођоше у епископију. А кад Василије угледа снаху своју, рече: Радуј се, добра моја, несумњиво Господња невесто, јер се потрудих да тебе ради дођем овамо. – А она рече њему: Радуј се и ти, свепречасни оче, јер одавно желим да целивам твоје чесне ноге. – И рече Василије Петру: Молим те, брате, да ову ноћ преноћиш у цркви са госпођом својом. – Петар му одговори: Учинићу све што ми наредиш.

Када наступи ноћ, Петар отпочину у цркви са госпођом својом. У цркви беше и свети Василије са петорицом праведних људи, и упита их: Шта видите над братом мојим и над снахом мојом? – Они рекоше: Видимо Анђеле Божје где лете над њима и мажу мирисима непорочну постељу њихову. – А Василије им рече: Сада ћутите, и никоме не причајте шта сте видели.

Сутрадан изјутра Василије нареди да се народ скупи у цркву. И пред свима заповеди да се донесе железни суд пун жеравице. И рече: Чесна моја невесто, простри горњу хаљину своју. – А када она простре, светитељ нареди онима што држаху суд са жеравицом да метну жеравицу на хаљину. И метнуше. И он јој рече: Држи ту жеравицу у хаљини својој док ти ја не кажем. И опет нареди да се донесе још жеравице. Тада рече брату своме: Господине брате, простри мантију своју. – И он простре. И рече слугама: Изручите жеравицу из суда на мантију. – И изручише. И дуго држаху жеравицу у хаљинама својим, и оне остадоше неповређене. Гледајући то, народ се запрепасти, и говораху: Господ штити преподобне своје, и прославља их на земљи. – А кад Петар и госпођа изручише жеравицу на земљу, на њиховим хаљинама не беше ни мириса од дима, јер се хаљине не опалише. Онда нареди свети Василије оној петорици праведних људи да пред свим испричају шта су видели. И они испричаше народу како видеше Анђеле Божје у цркви где лете над одром блаженог Петра и његове госпође и мажу мирисима непорочну постељу њихову. И сви прославише Бога који угоднике своје избавља од неправедне клевете људске.

У време преподобног оца нашег Василија бејаше у Кесарији нека удовица, високог рода и веома богата, која, живећи у сластима и телоугађању, зароби себе греху, и ваљаше се у блудној нечистоти доста година. А Бог, који од свих хоће покајање, косну се њеног срца благодаћу Својом, и жена дође к себи. И насамо размишљаше о безбројним гресима својим, и поче јецати, говорећи: Тешко мени грешној и блудној! Како ћу праведном Судији дати одговор за толике грехе своје? телесни храм упропастих, душу оскрнавих. Тешко мени, јер сам грешнија од свих! На кога личим по гресима да ли на блудницу или на цариника? Али нико тако не сагреши као ја. Јер, што је најстрашније, ја после крштења учиних толика зла. И како ћу се уверити да ће Бог примити моје покајање? – Тако ридајући, она се присећаше свега што је од младости до старости починила, па седе и стави на хартију. А напослетку описа један свој врло тежак грех. И све то запечати воском. И видећи да је време када свети Василије иде у цркву, она похита к њему, и бацивши се

пред ноге његове са хартијом, вапијаше говорећи: Свече Божји, помилуј мене, грешнију од свих! – Светитељ стаде и упита је, шта жели од њега. А она, пружајући му у руке запечаћену хартију, рече: Ево, владико, све грехе и безакоња своја написах на овој хартији, и запечатих; но ти, угодниче Божји, немој их читати, нити ломи печат, него их само молитвом својом очисти; јер верујем да ће Онај који ми је дао мисао ову, услишити тебе кад му се будеш молио за мене. – Василије узе хартију, погледа у небо, и рече: Господе, једино Теби припада ова ствар. Јер када си узео на себе грехе целог света, утолико пре можеш очистити грехе ове јадне душе. у тебе су избројани сви греси наши, али је милосрђе Твоје безгранично и неисказано.

Рекавши то, уђе у цркву држећи хартију, и баци се пред жртвеник, и сву ноћ проведе у молитви за ту жену. Ујутру отслужи свету службу, дозвола жену и даде јој хартију запечаћену, као што је и била, говорећи јој: Чула си жено, да нико не може опраштати грехе осим једнога Бога. – Она рече: Чула сам, чесни оче, због тога те и замолих да се молиш Његовом милосрђу. – Рекавши, то жена разломи печат и виде да су јој сви греси избрисани. Само онај један тежак грех, најпоследње описан, не беше избрисан. Када то виде, препаде се и, бијући се у груди, паде пред ноге светитељу преклињући: Смилуј се на ме, слуго Бога вишњег, и као што си се за сва безакоња моја потрудио и умолио Бога, тако се помоли и за ово, да и оно на сваки начин буде очишћено. – Архиепископ се заплака, и пун самилости рече јој: Устани жено, јер сам и ја грешан човек, и мени самом треба помиловања и опроштаја. А онај који је очистио оне твоје грехе које је хтео, у стању је да очисти и тај неизбрисани грех твој, ако убудуће чуваш себе од греха и почнеш ходити путем Господњим. И не само да ћеш бити проштена, него ћеш се и славе небеске удостојити. Саветујем ти, отиди у пустињу и наћи ћеш светог човека, по имену Јефрема, њему дај ту хартију, и замоли га да умилостави према теби човекољубивог Бога.

Жена поступи по савету светитеља, отиде у пустињу, и после дугог путовања пронађе келију блаженог Јефрема и, куцнувши на врата, рече: Смилуј се на мене грешну, преподобни оче! – А Јефрем, пошто Духом беше сазнао ради чега је дошла,

одговори јој: Иди од мене, жено, јер сам човек грешан; и мени је самом потребна помоћ од других. – Она му пак пружи хартију, говорећи: Архиепископ Василије посла ме к теби, да се помолиш Богу и очистиш грех мој који је на овој хартији написан. Јер остале грехе он очисти, а ти не одреци да се помолиш за овај један грех, пошто сам послана теби. – Преподобни Јефрем јој рече: Не, чедо, онај који је умолио Бога за многе грехе твоје, утолико пре моћи ће да га умоли за један. Него похитај, похитај и не задржавај се, да би га затекла у животу пре него што отиде ка Господу. – И она, поклонивши се преподобноме, крену натраг у Кесарију.

Улазећи у град, она сrete пратњу св. Василија, који се већ беше преставио, и свето тело његово ношаху да сахране. Када то виде, жена бризну у плач и поче кукати, па се баци на земљу и говораше светитељу као живоме: Тешко мени, свече Божји, тешко мени кукавној! Јеси ли ме зато послао у пустињу, да ти не бих досађивала при твојем изласку из тела? И ето вратих се празна, после толико мучног и узалудног пута. Нека види Бог и пресуди између мене и тебе јер, иако си ми могао помоћи, ти си ме одаслао другоме. – Тако наричући она баци хартију на светитељев одар, причајући свима о својим мукама. А један свештеник, желећи да види шта је на хартији написано, узе је, разви, и не нађе на њој ништа написано, хартија беше чиста; и он рече жени: Овде није ништа написано; што се кидаш, не знајући да је Бог показао према теби своје неисказано човекољубље. – И сав народ, видевши ово чудо, прослави Бога, који такву власт даје слугама својим и по њиховом престављењу.

Јеврејин неки, по имену Јосиф, живљаху у Кесарији. Он беше тако искусан лекар, да је на три или пет дана по жилама познавао да ће неко умрети, и казивао му час његове смрти. А богоносни отац наш Василије, провидећи Духом да ће се Јосиф обратити Христу, љубљаху га веома. И често га позиваше к себи на разговор, и саветоваше га да напусти јеврејски закон и прими свето крштење. Али Јосиф одбијаше, говорећи: У којој сам се вери родио, у оној хоћу и да умрем. – А светитељ му рече: Веруј ми, ни ја, ни ти нећеш умрети, док се ти не родиш

водом и Духом. Јер је без ове благодати немогуће ући у царство Божје. Зар се и оци твоји не крстише у облаку и мору, и пише из камена који беше праобраз духовног камена, Христа (1. Кор. 10, 2–4), који се родио од Дјеве ради нашег спасења, кога оци твоји разапеше, и који, погребен, васкрсе у трећи дан и, узневши се на небо, седе с десне стране Оца, одакле ће и доћи да суди живима и мртвима? И много других корисних речи говораше му светитељ, али Јеврејин остаде при свом неверју.

А када се приближи време светитељевог одласка Богу, разболе се светитељ и дозвола Јеврејина тобож да од њега тражи лекарску помоћ, и рече му: Шта мислиш о мени, Јосифе? – А он, пошто опипа жиле светитељеве, рече домаћима: Спремите све што је потребно за сахрану, јер ће одмах умрети. – Василије му рече: Не знаш шта говориш. – А Јеврејин одговори: Веруј ми, владико, још сунце данас заћи неће а ти ћеш умрети. – Василије му рече: А ако останем жив до сутра у подне, шта ћеш онда учинити? – Одговори Јосиф: Умрећу. – Светитељ рече: Да, умрећеш греху, да би оживео Богу. – Јеврејин му одговори: Знам шта говориш, владико. Али ево, кунем ти се, ако до сутра будеш живео, онда ћу испунити твоју вољу.

И помоли се Богу божанствени отац Василије да му продужи живот до сутра ради Јеврејинова спасења. И сутрадан изјутра посла да позову Јеврејина. И не поверова Јосиф слузи, који га је звао, да је Василије жив, него пође да сам види умрлога. А кад га угледа жива, од запрепашћења дође као изван себе. И паде пред ноге светитељу, и искрена срца рече: Велики је Бог хришћански, и нема другога Бога осим Њега. Стога се одричем богомрског јеврејства, и приступам истинској вери хришћанској. Нареди дакле, свети оче, да ми одмах даду свето крштење, и целом дому мом. – Рече му свети Василије: Ја ћу те сам крстити својим рукама. – А Јеврејин приђе, опипа десну руку светитељу, и рече: Усахле су силе твоје, владико, и потпуно ослабила природа, те ме не можеш крстити. – Одговори Василије: Имамо Творца који нас укрењује.

И уставши, отиде у цркву, и пред свима крсти Јеврејина и сав дом његов. И надену му име Јован. И отслужи свети Василије сам тога дана свету литургију, и причести га Светим

Тајнама, и поучи га колико треба о вечном животу, а и своме словесном стаду каза поучну реч. И поживе до три сата по подне. Онда свима даде последњи целив и опроштај; узнесе благодарност Богу за сву неисказану милост коју му је указао. И још док благодарност беше у устима његовим, предаде душу своју у руке Божје. И придружи се архијереј архијерејима, и проповедницима – велики громовник речи, у први дан месеца јануара 379. године.

Свети Василије Велики пасао је Цркву Божју осам година, шест месеци и шеснаест дана. Поживе на земљи четрдесет девет година.

Када ново крштени Јеврејин угледа светитеља где се преставио, паде на лице његово, и са сузама рече: Слуго Божји Василије, заиста ни сада не би умро да ниси сам хтео. И стекоше се многи други архијереји, и певаху погребне псалме. И у цркви светог мученика Евпсихија погребеше чесне мошти великог угодника Божјег Василија, хвалећи Једнога у Тројици Бога, коме слава вавек, амин.

СПОМЕН СВЕТОГ МУЧЕНИКА ТЕОДОТА

Овај свети мученик пострадао за Христа мачем посечен.

СПОМЕН СВЕТОГ МУЧЕНИКА ВАСИЛИЈА АНКИРСКОГ

Пострадао за царовања Јулијанова и намесништва Сатурнинова. Најпре доведен у Цариград, и стављан на разне муке: вешан, струган, протезан, бијен, резан, усијаним вилама боден, и у зажарену пећ бачен из које изиђе неповређен. Затим везан одведен у Кесарију. Тамо би осуђен да га зверови поједу. Он се помоли Богу да од звериња сконча. И поједен од лавице, заврши свој мученички подвиг, око 362. године.

Треба знати да постоје два света мученика Василија Анкирска. Један презвитер, који се слави 22. Марта; и овај други, који није био у свештеничком чину. Обојица пострадаше од цара Јулијана и намесника Сатурнина, у једно време али не на истом месту.

СПОМЕН СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ ГРИГОРИЈА

Свети Григорије, епископ Назијанза, отац светог Григорија Богослова, упокојио се у миру 374. године као стогодишњи старац. Св. Григорије Богослов му је на погребу одржао похвално слово, где излаже опширније живот овог светог оца, подвлачећи особито његово учешће у избору и рукоположењу Св. Василија Великог за епископа Кесаријског.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ТЕОДОСИЈА игумана Триглијског

Игумановао у Триглијском манастиру, близу Цариграда;
скончао у миру.

СПОМЕН СВЕТОГ НОВОМУЧЕНИКА ПЕТРА ПЕЛОПОНЕСКОГ

Из Триполице, у Малој Азији; за веру у Христа обешен 1776.
године у месту Отемиси, у Малој Азији.

2. Януар

ЖИТИЈЕ СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ СИЛВЕСТРА папе римског

Свети Силвестар, у старом Риму рођен и у светој вери васпитан, би ученик презвитера Кирина. Од њега се научи књижној мудрости и добрим обичајима. Као пунолетан, беше веома гостољубив. Из љубави к Богу и к ближњему он довођаше странце у свој дом, и пошто би им опрао ноге, угошћаваше их, и чињаше им сваку услугу.

Једном из Антиохије дође у Рим, проповедајући Еванђеље царства, епископ Тимотеј, човек свет и исповедник⁴⁸ Христов. Њега Силвестар прими у свој дом. И добивши много духовне користи од његовог светог живота и учења, он постаде савршен у врлинама и вери. А Тимотеј, живећи у Силвестровом дому годину и неколико месеци, многе Римљане од идолопоклонства обрати к Богу. Због тога га епарх града⁴⁹ Тарквиније баци у тамницу, и дуго држаше у оковима. И би три пута бијен што не пристаде да принесе жртву идолима. Затим му мачем отсекоше главу. А блажени Силвестар ноћу узе његове свете мошти, и сахрани их у дому свом са одговарајућим песмама. Затим жена једна хришћанка, по имену Теонисија, са благословом епископа римског Мелхиада⁵⁰, подиже о свом трошку храм светом Тимотеју, у који и пренесе мошти светог мученика.

Епарх града Тарквиније дозвола Силвестра и тражаше од њега имовину што је остала после Тимотеја, и присиљаваше га да принесе жртву идолима. А када овај не хтеде, он му грожаше мукама. Силвестар пак, провидевши да ће епарх брзо умрети од изненадне смрти, рече му еванђелску реч: Ову ноћ узеће душу твоју од тебе (Лк.12:20), и нећеш остварити оно што се хвасташ да ћеш ми учинити. – Разгневи се епарх на ове речи, и нареди да светог Силвестра вежу железним веригама и баце у тамницу. А сам седе да једе. И кад јеђаше рибу, западе му рибља кост у грло, коју никаквим начином ни лекаријом не могаше извадити. И мучећи се од тога све до поноћи, издахну, као што прорече светитељ. И сутрадан родбина с плачем сахрани епарха. А хришћани с радошћу изведоше Силвестра из

тамнице. И веома га поштоваху не само хришћани него и нехришћани. Јер многе слуге епархове, када видеше да се пророштво Силвестрово испуни, уплашише се, и припадаху к ногама светитељевим бојећи се да се и њима не деси неко зло као њиховом господару; а други, убеђени тим чудом, повероваше у Христа.

Када свети наврши тридесет година, епископ римски Мелхиад произведе га за ђакона. Затим, после Мелхиада Силвестар би од свих изабран на престо римског епископа, и беше на њему као велика свећа на светњаку. И пасаше стадо Христово као други апостол, речју и делом упућујући га на спасоносну пашу. А када нађе неке свештенике, који су чин свој оставили и трговином се бавили, врати их опет црквеном служењу. И донесе канон да се нико од посвећених не сме бавити трговином.

Овај пресвети отац надену код Римљана имена седмичним данима, јер у то време, први дан седмице, који ми називамо недељом, Римљани називаху даном сунца, а остале дане називаху даном Месеца, даном Марса, даном Меркура, даном Јупитера, даном Венере, даном Сатурна⁵¹. Светитељу беху одвратна нечестива имена не знабожачких богова, и нареди да се први дан назива дан Господњи, јер у тај дан Господ наш славно васкрсе из мртвих, а остале дане онако како их Римљани и сада називају. А одреди и ово: да хришћани посте само у ону суботу у коју Христос умре и сиђе у ад да га разруши и изведе отуда праоца Адама са праоцима, а у остале суботе забрани да се пости.

У то време беше у Риму велика змија која је живела у једној дубокој пећини под гором, званом Тарпеј. Тој змији не знабошци сваког месеца приношаху жртве као богу. Кад год је излазила из пећине, увек би затровала ваздух својим отровним дахом, те биваху многи смртни случајеви међу људима који живљаху у близини, нарочито међу децом. Свети Силвестар, желећи и да људе избави од те напасти и да их од безбожја⁵² приведе истинитом Богу, сазва хришћане што живљаху у граду, и наложи им тродневни пост и молитву. А сам предњачаше свима у посту и молитви. И једне ноћи јави му се у виђењу свети апостол

Петар, наређујући му да узме са собом неке свештенике и ђаконе, и да без бојазни отиде у пећину где змија борави, да на улазу пећине отслужи свету службу, и да затим уђе унутра у пећину, да призове име Господа Исуса, и тако учини да змија никада више не изађе из пећине.

Светитељ поступи по апостоловом наређењу: отиде пећини и, пошто отслужи свету службу, уђе у пећину, и наставши у њој нека врата затвори их, говорећи: Нека се ова врата не отворе до дана другог доласка Христовог! – И затворивши тако змију, учини да никада не изађе. А не знабошци мишљаху да ће тамо змија појести Силвестра и свештенике његове. Но када видеше да изађе неповређен, дивеше се. И отада не видеше да змија изиђе. И многи у томе познаше силу истинитога Бога, и обратише се вери.

У оно време када цароваше Константин Велики, који још не беше просвећен светим крштењем, а беше отишао из Рима у рат против Ликинија, наста у Риму у његовом отсуству гоњење на хришћане од стране римског Сената. Приморавашу хришћане да приносе жртве идолима; и кад ови одбијашу, подвргаваху их најразноврснијим мукама. Због тога свети Силвестар узео свој клир, изиђе из града, и скриваше се у гори званој Сорактес. После тога цар Константин, победивши Ликинија, издаде заповест (едикт) о престанку гоњења хришћана, тако да нико не сме хулити Христа нити злостављати хришћане. И подиже у царском дому свом цркву у име Спаситеља Христа. И нареди да се слободно крсте сви који желе да буду хришћани, а да беле хаљине за крштење узимају из царских ризница. И крсти се у то време врло много људи; и из дана у дан растијаше и увећаваше се Црква Христова, а идолопоклонство опадаше. И настаде радост велика код хришћана, јер их беше тако много у Риму да хтедоше већ да протерају из града све који не желе да буду хришћани. Али цар запрети народу, говорећи: Бог наш не жели да Му ико приступа на силу и под морањем, него ако ко добровољно и благонамерно приступа Њему, тај Му је по вољи, и Он га милостиво прима. Стога, нека сваки слободно верује како хоће, и нека један другога не гони. – Таквој наредби царевеј

људи се веома обрадоваше, јер допушта свима да слободно живе, сваки у својој вери и по својој слободној вољи.

Не само у Риму настаде радост код хришћана, него и у целом свету: јер свуда пуштаху из тамница и окова хришћане, за Христа мучене; враћаху се из прогонства исповедници Христови; слободно долажаху својим домовима они што су се из страха од мучитеља крили по горама и пустињама; и свуда гоњење умуче и мучење престаде.

Али, ђаво, не могући да гледа где се толико шири црквени мир и светлост вере, подстаче Јевреје да отиду славној Јелени, мајци царевој, која се тада налажаше у домовини својој Витинији⁵³. И они јој овако говорише: Добро уради цар, син твој, што безбожје напусти и идолске храмове поруши. Али зло учини што поверова у Исуса и поштује га као Божјег Сина и истинитог Бога. А Исус је био човек Јеврејин и мађионичар, варао је људе мађионичарским привидностима. Њега је Пилат као злочинца мучио и на крсту распео. А што цар оздрави, то није силом Исусовом, него благодаћу Бога који је створио небо и земљу. Стога треба, царице, да одвратиш сина свог од такве заблуде, да се не би вишњи Бог разгневио и цару се неко зло десило.

Када Јелена ово чу, извести писмом сина свог о томе. А он, прочитавши, написа својој блаженој мајци да Јевреји, који тако говоре, дођу са њом у Рим, и нека се пред свима расправљају о вери са хришћанским епископима, па чија страна победи, њена ће вера бити боља.

Царица извести Јевреје о овом царевом наређењу. Одмах се скупише многи мудри Јевреји, вични њиховом закону, зналци пророчких речи и упознати са јелинским учењем, и готови на расправљање о вери. И они са царицом Јеленом отпутоваше у Рим. Међу њима беше и један врло mudar равин⁵⁴, по имену Замврије, који не само беше вичан и савршен у јелинској мудрости и у јеврејским књигама, него беше и превелики мађионичар. На њега Јевреји полагаху сву своју наду: ако хришћане не победи речима, надвладаће их мађионичарским чудесима.

Када дође дан расправљања између Јевреја и хришћана, седе цар на престо свој са целим Сенатом. И изиђе пред цара

свети Силвестар са малом дружином: неколицином епископа који су се тада затекли у Риму. Уђоше у дворану и Јевреји, њих сто и двадесет. И поче расправљање, које и царица Јелена жељаше да чује, због чега и седе иза завесе. А цар и Сенат имали су да пресуде о ономе што буду говориле обе стране.

У почетку Јевреји захтеваху да од стране хришћана ступе у парбу с њима дванаест најмудријих људи. А свети Силвестар се успротиви томе, говорећи: Ми се не уздамо у множину људи него у Бога који све укрепљује. Њега у помоћ призивајући, говоримо: Устани, Боже, брани ствар своју. – Јевреји на то рекоше: То је из нашег Писма, јер те речи наш пророк написа. Ти треба из нашег Писма да говориш, а не из нашег. – А Силвестар одговори: Истина, у почетку вама би говорено Писмо Старога Завета и проповеди пророка, али све то и нама припада, јер је у њима много шта речено о Христу Господу нашем. Стога треба данас о томе да расправљамо с вама, јер ваше књиге постадоше нам своје, а наше вама су туђе, и ви ћете радије веровати својим књигама неголи нашим. Због тога ћемо вам из ваших књига показати истину којој се ви противите. И победа ће бити чудесна и очигледна, када је однесемо оружјем које смо узели из руку противника. – На то цар рече: Правда је у речима епископа, а не може јој се противречити; јер ако вам, о Јевреји, хришћани из нашег Писма приведу доказ о Христу своме, онда ће несумњиво победа бити на њиховој страни, и ви ћете бити тучени од својих властитих књига. – Када ово рече цар, цео Сенат похвали суд његов.

Онда стадоше Јевреји говорити хришћанима овако: Сведржитељ Бог наш у Књизи Поновљених закона говори: Видите, видите да ја јесам, и да нема Бога осим мене (5. Мојс. 32, 39), како онда ви Исуса, који беше човек, кога оци наши распеше, називате Богом, и уводите три Бога: Оца, у кога и ми верујемо; и Исуса, за кога кажете да је Син Божји; а трећим богом називате Духа? Верујући тако, зар се не противите јавно Творцу свега Богу, који учи да нема других богова осим њега? – На ово богонадахнути Силвестар одговори: Ако без икакве узрујаности и вреве разгледате Писма, наћи ћете да ми ништа ново не уводимо када исповедамо Сина Божјег и Светога Духа.

Јер то нисмо ми измислили, него су нам то божански пророци објавили. Пре свега Давид, пророк и цар, предсказујући побуну ваших отаца противу Спаситеља нашег, рече: Зашто се буне народи, и људи помишљају узалудне ствари на Господа и на Христа (= на Помазаника) његовог (Пс. 2, 1–2). Ето дакле, говорећи о Господу и Помазанику његовом, он уводи не једно лице него два. А да је Христос – Син Божји, то објављује исти пророк, говорећи: Господ рече мени: Ти си Син мој, ја те данас родих (Пс. 2, 7). Јер је један који рађа, а други који је рођен.

На то рекоше Јевреји: Пошто кажеш да Бог роди, ти тиме бестрасног чиниш страсним. И како то, Син је Бог рођен у времену, и постао је у времену? Јер реч „данас“ означава време, и не допушта да се верује да је Бог вечан. – Силвестар одговори: Не кажемо ми, о Јевреји, да је у Богу рођење страсно, него исповедамо да је Божанство бестрасно, а такво и рођење; као што се од ума рађа реч. Нити уводимо временско рођење Сина од Оца, него верујемо да је његово рођење вечно невременско, јер знамо да је Син, заједно са Оцем и Духом, Творац времена. А Творац времена није под временом. Та пак реч: „Ја те данас родих“, означава не горње и предвечно божанско рођење, него рођење доле, примљено у времену и у телу ради спасења нашег. Знао је пророк да је Христос Бог пре векова, због чега и каже: Престо је твој, Боже, вечан (Пс. 44, 7). А објављујући унапред Његово оваплоћење које је имало бити у последње време, говори: Ти си Син мој, ја те данас родих. – Овим дакле речима: „Ти си Син мој“, означава не временско него предвечно рођење Његово; а речима: „ја те данас родих“, означава Његово рођење које се догодило у времену. А што рече: „Ја те родих“, пророк показа да и оно рођење Сина, које је имало бити у времену, Отац приписује себи као своје властито, јер је имало бити по Његовој вољи. Но осим тога, та реч: „ја те данас родих“, означава вечност рођења Божјег, у којој не постоји ни прошлост ни будућност, него је „данас“ свагда садашње. – А о Духу Светом исти Давид сведочи, говорећи: Речју Господњом небеса се учврстише, и Духом уста његових сва војска њихова (Пс. 32, 6). Овде дакле спомиње Оца – Господа, и Сина кога назива Речју због вишег и бестрасног рођења, и Духа Светога. И

на другом месту каже: Светога Духа свог немој узети од мене (Пс. 50, 11). И опет: Куда бих отишао од Духа твога? (Пс. 138, 7). Овим речима пророк јасно показује да постоји Дух Свети, и испуњује све и сва. И опет говори: Пошљеш Духа свог, и постају (Пс. 103, 30). Није ли то све Давид рекао? Но и Мојсије Боговидац у Књизи Постања наводи овакве речи Божје: Да начинимо човека по обличју своме и по подобију (1. Мојс. 1, 26). С ким то онда говораше Бог ако не признамо да друго Лице беше с Њим? Не може нико рећи да је то говорио Бог Небеским Силама. Јер саме те речи: „по обличју своме“, не допуштају ни да се помисли на то. Јер није исто обличје и подобије Бога и Анђела. Анђели су нижи по природи и по сили. Једно је природа Божја, а друго анђелска. Морао је дакле неко други бити онај са којим Бог изговори те речи: „по обличју своме“. И морао је тај други бити исте природе и обличја и подобија и истости са Богом који говори. А ко може бити такав, ако не Син, који је са Оцем једносуштан, једнославан и једномоћан, неизменљиво Обличје Очево? Шта онда ми ново уводимо када верујемо и говоримо да постоји Отац и Син и Свети Дух? И ако то не знабошцима изгледа невероватно и бесмислено, није чудновато, јер не знају Свето Писмо. Али зашто не верујете ви, који се поучавате речима светих Пророка, међу којима нема ниједнога који није проковао о Спаситељу нашем?

А када овај божанствени отац жељаше да још говори о Пресветој Тројици, прекидајући његов говор цар рече Јеврејима: Ове речи које нам епископ наведе из Писма, о Јевреји, јесу ли тако написане и у вашим Књигама? – Они одговорише: Јесу.

– Цар рече: У овом расправљању о Пресветој Тројици, мислим, да сте побеђени. – А они одговорише: Не, добри царе! никако нас Силвестар победити не може, ако ми изнесемо противразлоге које имамо. Јер ми имамо многе противразлоге, и готови смо да их одмах изнесемо, али видимо да је излишан разговор и узалудан труд расправљати о Тројици. Није сада реч о томе, да ли је један Бог или три, него о овоме: да Назарећанин није Бог. Јер, ако се и допусти да постоје три бога, из тога не излази да треба сматрати да је Исус Бог. Исус није Бог, него то беше човек, рођен од људи, с грешницима живео, с

цариницима јео и пио; и као што у његовом Еванђељу пише, био кушан од ђавола, затим издан од ученика, ухваћен, исмејан, бијен, жучју и оцтом напојен, раздевен, хаљине његове коцком подељене, на крст прикован, умро и погребен, – како се такав човек може називати Богом? То је разлог о царе, што се сада говори противу хришћана да они уводе новог бога. Ако дакле о њему могу да што кажу, и ако имају какве доказе нека нам их изложе.

Када они то рекоше, свети Силвестар поче говорити: Не кажемо ми да су три Бога, као што сматрате ви, о Јевреји! него исповедамо једнога Бога, који се у три Лица или Ипостаси поштује и обожава од нас. Но требало је да ви најпре покажете да разлози, које поводом вашег првог питања наведох из ваших Књига, нису добри, па да онда идемо даље у расправљању. Али пошто се сада отказујете да о томе говорите, ми ћемо као што сами предлагете, поразговарати о Господу нашем Исусу Христу. Почећемо од овога: Бог који је све привео у биће, створио је човека; и када виде да је он постао склон свакоме злу, не презре створење руку Својих које је пропадало, него благоволе да Син Његов, који је нераздељиво са Њим (јер је Бог свуда присутан), сиђе к нама. И Он сиђе, и родивши се од Дјеве би под законом, да искупи оне који су под законом (Гал. 4, 4.5). А да се имао родити од Дјеве, прорече божанствени пророк Исаија, говорећи: Ето, девојка ће затруднети, и родиће сина, и наденуће му име Емануил (Ис. 7, 14). А то име, као што и ви знате, означава Божји долазак к људима, и у грчком преводу се каже да Емануил значи: с нама Бог. Овај пророк дакле пре много времена унапред објави да се Бог има родити од Дјеве. – А Јевреји рекоше: На нашем јеврејском језику у књизи пророка Исаије не стоји дјева него девојчица, а ви то искваристе, јер написасте у својим књигама дјева место девојчица. – Свети епископ Силвестар одговори: Ако у вашим књигама не стоји дјева него девојчица, то није ли девојчица једно исто што и дјева? Погледајмо даље, када пророк Исаија, као од лица самога Бога, рече Ахазу: Ишти себи знак од Господа Бога свог, ишти оздо из дубине или озго с висине. Ахаз рече: Нећу искати, нити ћу кушати Господа. Тада рече пророк: Зато ће вам сам

Господ дати знак: ето, девојка ће затруднети (Ис. 7.10.11. 12.14). Ако пак ви кажете да пророк говори не о девојци него о девојчици и да девојчица није девојка, онда се и обећани знак не може назвати знаком, јер да удата девојчица роди, то није знак већ природни закон и обичај. Али родити без везе са мушкарцем, није обична појава већ знак који премаша природне законе. Та девојчица дакле, као што је код вас написано, беше девојка, пошто Господ обећа да у њој да знак, и то такав знак да натприродно роди сина не познавши мужа. И ми не искварисмо Писмо, написавши место девојчица девојка, него пре исправисмо, да бисмо јасније познали у њој тај пречудни Божји знак који превазилази природу људску. Ко се икада од људи роди без мушког семена осим Адама сазданог од земље, и Еве саздане од ребра његовог? И где то роди жена не саставши се с мужем? Та Бог не би ни обећавао знак, када би та девојчица затруднела, не на натприродан начин него на природан начин саставши се с мужем. То би била обична природна ствар. Али пошто чедна девојка заче без мужа од Духа Светога, зато је то знак Божји нови и преславни. И би с нама Бог, по обећању, натприродно рођен од Дјеве чисте.

Јевреји рекоше: Но пошто рођени од Марије не би назван Емануил већ Исус, онда то није онај кога Бог обећа преко пророка него други. – Свети Силвестар одговори: Обичај је у Светом Писму да се понекад место имена употребљавају догађаји и дејства, као ово: Надену му име: брз на плен, хитар на грабеж (Ис. 8, 3) Иако се нико никада није називао таквим именом, ипак пошто је Христос имао да победи непријатеље и заплени плен, као име му се сматраху та дела његова која је имао учинити. А што каже и о Јерусалиму исти пророк: Назваћеш се град правде (Ис. 1, 26)? Нико никада није тај град називао градом правде, него га сви зову његовим обичним именом: Јерусалим. Али пошто се тада Јерусалим узвисио пред Богом, дато му је у пророштву име град правде, због онога што се у њему догодило. И још се у Светом Писму може наћи тога да се извесна дела употребљавају као имена.

Да је пак Бог имао живети с људима, чуј шта о томе пророкује Варух: Овај Бог наш, коме нико није сличан, откри све

путеве знања, и даде га служи своме Јакову, и Израилју кога он љуби; затим се јави на земљи, и са људима поживе (Варух. 3, 36. 37.38). А да је имао бити кушан од ђавола, прорече Захарија: И показа ми Господ Исуса поглавара свештеничког, који стајаше пред анђелом Господњим, и ђаво му стајаше с десне стране да му се противи. И рече Господ ђаволу: Господ нека ти запрети, ђаволе! (Захар. 3, 1.2). А да је имао бити продан од свога ученика, унапред објави псалмопевац: Који једе хлеб мој, подиже на ме пету (Пс. 40, 10). О хватању Његовом би проречено у књизи Соломоновој: Рекоше у себи они што помишљају неправу: ухватимо на превару праведника, јер нам је непотребан, и противи се нашим делима (Прем. Солом. 2, 1.12). И о лажним сведоцима писано је унапред: Усташе на ме лажни сведоци (Пс. 26, 12). А о распећу Његовом рече: Прободоше руке моје и ноге моје; избројаше све кости моје (Пс. 21, 17.18). Исти пророк унапред говори и о дељењу хаљина Христових: Разделише хаљине моје међу собом, и за доламу моју бацише коцку (Пс. 21, 19). Он исти прорече да ће бити напојен оцтом са жучи: Дадоше ми жуч да једем, и у жеђи мојој напојише ме оцтом (Пс. 69, 22). И опет о сахрани Његовој претсказа: Метнуше ме у таму најдоњу (Пс. 87, 7). И ваш праотац Јаков, провидећи то исто Духом, рече: Спусти се и леже као лав и као љути лавић (1. Мојс. 49, 9).

Та и врло многа друга сведочанства о Господу Христу наводећи из светих Пророка, свети Силвестар убеди Јевреје. Јер устима његовим говораше Свети Дух, и он показа јасно да је Христос истинити Бог, рођен од Дјеве. А Јевреји рекоше: Зашто је било потребно да се Бог роди у телу људском? Зар није могао друкчије спасти род људски? – Светитељ одговори: У Бога је све могуће. Али је требало да ђаво буде побеђен од онога, који је од њега био побеђен. Човек је би побеђен од њега, али човек рођен не на обичан природни начин, не од мушкарчевог учешћа, него човек саздан од земље, и то од такве земље која је била као девојка чиста и чедна. Јер тада земља још не беше проклета од Бога, нити је беше оскрнављива крв убијенога брата или неко убиство зверова; још је не беху почели кварити трулежна тела мртваца; нити беше окаљана од неких нечистих и

прљавих дела. Од такве земље би прародитељу саздано тело, које божанско удахнуће оживе. Када свезлобни ђаво победи таквога и тако рођенога човека, требало је стога да и сам буде побеђен од таквог истог човека. А такав је Господ наш Исус Христос, рођен, не на обичан начин и по природном закону, него од чисте и свете девојачке утробе, као Адам од чедне земље. И као што Адам би оживљен божанским удахнућем, тако се и Господ наш Исус Христос оваплоти дејством Духа Светога који је сишао на Пресвету Дјеву, и беше савршени Бог и савршени човек по свему, осим греха, имајући у једном лицу две природе: божанску и човечанску. Човечанска природа дакле пострада за нас, а Божанство остаде нестрадално. И употреби светитељ овакво поређење: као што се не секу сунчани зраци када се сече дрво обасјано сунчаним зрацима, тако и човечанска природа Христова, сједињена са Божанством, мада претрпе страдања, Божанство ипак не пострада.

Када то говораше свети Силвестар, цар и цео Сенат похвалише Силвестра, и признадоше му да је у овом расправљању однео победу. А Јевреји не беху у стању да ишта више рекну против Силвестра.

Тада Замврије мађионичар рече цару: Иако нас Силвестар надвлађује својим речима, јер је богат у речима и вешт у разговору, ипак ми нећемо отступити од свог отачког закона, нити ћемо поћи за човеком кога оци наши сви сложено предадоше на смрт. А да је једини Бог онај кога ми поштујемо, и да нема другога, ја сам готов да то покажем, не речју као Силвестар, већ делом. Само, нареди, о царе, да доведу овде великог и љутог бика, и одмах ће твоја царевина и сви присутни сазнати да нема Бога осим нашег Бога. – А неко од присутних рече цару: Има такав бик у моме стаду, недалеко од градских зидова; њега не може нико у јарам ухватити, нити га руком погладити или додирнути. – И одмах посла цар да тог бика доведу.

У то време разговарајући, свети Силвестар упита Замврија: Због чега тражиш бика? И када га доведу шта ћеш му радити? – Замврије рече: Хоћу да покажем силу имена Бога нашег, које када будем шапнуо бики на ухо, одмах ће угинути. Јер смртна

природа не може да поднесе име Божје, нити може жив остати онај који чује то име. Наши оци, када волове довођаху за жртву, име су то изговорили на уши воловима, а ови су одмах са силним рикањем падали и умирали, и бивали готови за жртву. – Силвестар рече: Ако то име, као што кажеш, убија свакога који га чује, онда како си га ти научио? – Замврије одговори: Ти не треба да знаш ту тајну, јер си наш непријатељ. – На то цар рече Замврију: Ако нећеш да ту тајну откријеш епископу, онда је кажи нама. – Одговори Замврије: Ни кожа, ни хартија, ни дрво, ни камен, нити икаква ствар може држати на себи то име ако се напише на њој; јер ће одмах погинути и онај који пише и уништиће се ствар на којој се пише. – А цар рече: Кажи нам како си се ти сам научио томе имену? Јер је немогуће сазнати га, ако се не изговара нити пише. – Замврије одговори: Ја седам дана постих, о царе; онда у нов сребрни умиваоник налив чисте воде са извора, и молих се. Тада невидљиви прст исписа по води речи које ме научише имену Божјем. – На то мудри Силвестар рече: Ако си се тако научио имену томе као што причаш, шта онда бива када то име говориш некоме на уво, не чујеш ли га и сам као онај коме га казујеш? и како чувши то име, и сам не умреш? – Одговори мађионичар: Рекох ти да ти не треба да знаш ову тајну, јер си наш непријатељ. Но нашта речи, када треба делом доказати оно што се говори! Изабери једно од двога: Или ти призови име твога Назарећанина и умртви бика, па ћемо и ми у њега веровати; или ћу му ја рећи на уво име Бога нашег, и на тај га начин умртвити, али ћеш тада и ти морати веровати у нашег Бога.

Сви присутни, када то чуше, похвалише Замвријев предлог. А хришћани се колебаху, но свети епископ их успокоји. Цар пак рече Замврију: Треба најпре да ти испуниш што си обећао, јер си обећао да ћеш једном речју убити бика. – Мађионичар одговори: Када тако наређујеш, о царе, погледај силу Бога мога. – И рекавши то, приближи се бику, кога везана чврстим конопцима снажни људи с великом муком једва држаху и вођаху за рокове. И када приђе бику, шапну му нешто на уво, и бик страшно рикну, затресе се, и паде мртав.

Сви се присутни веома удивише томе, а Јевреји, плѣскајући, повикаше: Победисмо! победисмо! – Свети Силвестар замоли цара да нареди да се утишају. А кад настаде тишина, епископ рече Јеврејима: Није ли у вашим Књигама написано ово што свемогући Бог говори: Ја убијам и оживљујем; раним и исцељујем? (5. Мојс. 32, 39). – А они одговорише: Да, тако је написано. – Силвестар рече: Ако је Замврије именом Божјим убио бика, онда нека га тим истим именом и васкрсне. Јер је Бог добротвор а не злотвор; и у Његовој је природи да чини добро, а чинити зло – противно је Његовој природи. Воља је његова свагда добра, свагда хоће да чини добро; а каткад бива да и по нечим злим казни некога ради користи других. Али то бива по нужди; и такве ствари не чини радо, него приморан нашим злочинима. Када дакле Замврије лако учини оно што природа Божја не воли, утолико лакше може учинити оно што је за Бога природно: да оживи вола оним истим именом Божјим којим га умртви, и ја ћу пристати уз веру његову. – А Замврије рече цару: Царе, Силвестар још хоће да се препире речима. Али речи нису потребне, када се догодило овако чудесно дело. – А Силвестру рече: Ако имаш, о епископе, какву силу, онда учини и ти неко чудо именом твога Исуса.

– Епископ одговори: Ако хоћеш, ја ћу ти показати силу Христа мог, када призивањем светог имена његовог васкрсне бик кога си ти убио. – Замврије рече: Напразно се хвалиш, Силвестре, јер је немогуће да бик оживи. – Цар пак рече Замврију: Ако дакле то што ти називаш немогућим, епископ учини, да ли ћеш онда поверовати у његовог Бога? – Замврије одговори: Ваистину ти се заклињем, о царе! да ћу, ако видим васкрслог бика признати Христа Бога и примити Силвестрову веру. – То исто рекоше и остали Јевреји.

Тада епископ клече и свесрдно се са сузама помоли Богу. Затим устаде, подиже руке к небу, и говори громко да сви чују: Господе Исусе Христе Сине Божји и Боже, Теби је лако и умртвљивати и оживљавати, ранити и исцелити, благоволи да призивањем пресветог и животворног имена твог оживи бик кога Замврије умртви призивањем ђавола, јер је време да се јаве

чудеса твоја ради спасења многих. Услиши ме слугу твога у овај час, да се прослави пресвето име твоје!

Онда приђе бику и рече громко: Ако је Исус Христос, рођени од Дјеве Марије, кога ја проповедам, истинити Бог, устани и стани на ноге своје, и одбацивши сваку дивљину, буди кротак!

Чим то светитељ рече, бик одмах оживе и устаде, и стајаше кротак. Светитељ нареди да му са рогова скину конопце и рече бику: Иди одакле си дошао, и немој никоме удити, него буди кротак, тако ти наређује Исус Христос Бог наш. – И отиде бик веома кротак, иако је пре тога био неукротно диваљ.

Кад то видеше, сви као једним устима повикаше: Велики је Бог кога Силвестар проповеда! – А Јевреји са Замвријем притрчаше светитељу, стадоше му целивати ноге, и мољаху га да се помоли Богу за њих и да их прими у хришћанску веру. Тада и блажена Јелена трже завесу иза које је седела слушајући расправљање и гледајући шта се догађа, изиђе и паде светитељу пред ноге, исповеди Христа да је истинити Бог и замоли да је удостоји светог крштења. – И крштена би тада света Јелена, тако исто и Јевреји са Замвријем, и врло многи људи приступише Богу и присајединише се Христовој Цркви.

После тога свети Силвестар брањаше веру православну од јереси аријанске и посла своје претставнике на I Васељенски Сабор у Никеју. Поживе остало време свога живота у свом уобичајеном труду и старању о Цркви Христовој. И пошто је тако добро пасао своје разумно стадо, у дубокој старости пређе ка Господу, године 335. У епископству проживе двадесет и три године и десет месеци. А сада у бесконачном животу са Анђелима прославља Оца и Сина и Светога Духа, Једног у Тројици Бога, коме и од нас нека је слава вавек, амин.

СПОМЕН СВЕТОГ СВЕШТЕНОМУЧЕНИКА ТЕОГЕНА епископа паријског

Свети свештеномученик Теоген бејаше епископ у граду Парију⁵⁵. За царовања Ликинија⁵⁶ војници ухватише Теогена у Фригији⁵⁷, и Заликintiје трибун⁵⁸ га силом примораваше на војну службу, али се овај успротиви томе. Зато би распростра и везан за четири стуба, и жестоко бијен моткама. Светитељ јуначки подношаше мучење и при томе претсказа да ће трибуну и опциону⁵⁹ бити поломљена колена и да ће Ликиније претрпети пораз. После тог светитеља затворише у тамницу. Налазећи се у тамници, светитељ одби да прима ма какву храну. Када о томе известише Ликинија он нареди да га баце у море. Тада светитељ, измоливши од извршилаца смртне казне време за молитву, стаде, и окренут истоку, са рукама уздигнутим к небу мољаше се три сата. За време молитве он би обасјан необичном светлошћу, те се извршиоци казне, морнари и војници, обратише у хришћанску веру.

Тако Теогон, потопљен на пучини морској, предаде своју свету душу Господу, око 320. године. Доцније хришћани извадише из воде његово свето тело и погребеше близу градских бедема. Од моштију светог Теогона догађала су се многа чудеса и исцељења од разних болести.

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ И БОГОНОСНОГ ОЦА НАШЕГ СЕРАФИМА САРОВСКОГ

Преподобни Серафим, старац Саровски, родио се у граду Курску, у Русији, од благочестивих и имућних родитеља, Исидора и Агатије. Отац му је био трговац. Родио се 19. јула 1759. године, и на светом крштењу добио име Прохор. Његов отац имао је велико усрђе према храмовима Божјим, а мати његова била је, више него њен муж, поштована због своје побожности и добротворства. У трећој години својој Прохор изгуби оца, те му као једина васпитачица остаде његова побожна мати Агатија. Под њеним руководством он одрасте у хришћанској побожности и у љубави према молитви у храму Божјем.

Од раног детињства над блаженим се показивало необично старање Божје, које је претсказивало у њему благодатног изабраника Божјег. Једном, када је мати његова разгледала грађевину цркве, започету још њеним мужем, она поведе са собом седмогодишњег Прохора на сам врх звонаре која се зидала. Несмотреношћу дете паде са звонаре на земљу. Агатија се у ужасу стрча са звонаре, мислећи да се син њен разбио намртво. Но са чуђењем и радошћу она га угледа где стоји на ногама, читав и неповређен. Тако се на благодатном детету испунише речи Светог Писма: Зло те неће задесити, и ударац неће досегнути до тела твог, јер ће анђелима својим заповедити за тебе да те чувају на свима путевима твојим. На руке ће те узети да где не запнеш за камен ногом својом (Псал. 90, 10–12).

У десетој години Прохора почеше учити писмености, и он стаде брзо схватати црквено писмо, обелодањујући светли ум и памћење, и у исто време украшујући себе кротошћу и смирењем. Али он се изненада тешко разболе, тако да се укућани његови нису надали да ће оздравити. У то тешко за њега време Прохор виде у сну Пресвету Богородицу, која му обећа да ће га посетити и исцелити од болести, речи Богоматере се ускоро збише. У то време догоди се у Курску литија, на челу са чудотворном иконом Знаменске Пресвете

Богородице. Због кише и блата, литија, да би скратила пут, упути се преко дворишта Прохорове куће. Благодетива Агатија похита те изнесе болног сина и принесе га к чудотворној икони Богоматере, после чега дечко потпуно оздрави.

Побожни дечак се врло марљиво труђаше у учењу, изучавајући Свето Писмо и друге божанствене и душекорисне књиге, устремивши сав ум свој к Богу, према коме је љубављу пламтела његова чиста душа. Међутим, његов старији брат, који се бавио трговином, стаде помало приучавати Прохора на њу. Али овај посао не беше Прохору по срцу; његова је душа жудела да стекне себи благо нетрулежно и непотрошљиво. Немајући могућности да радних дана посећује божанствену литургију, Прохор није пропуштао готово ни један дан а да рано изјутра не отиде у храм Божји на јутрење. Недељом пак и празником он је нарочито волео да се бави читањем духовнопоучних књига. При томе он је понекад читао наглас и својим вршњацима, али је више волео да то ради повучен и у тишини. Од мајке се Прохорове није скрilo чему стреми душа њеног сина, но она се није противила његовој жељи. И када побожни младић наврши седамнаест година, он донесе чврсту одлуку да са благословом матере напусти свет и посвети се монашком животу. Мати му уз благослов поклони метални крст, од кога се он никада потом није одвајао.

Оставивши свет, блажени јуноша се најпре упути на богомоље у Кијево-Печерску лавру. Тамо један прозорљиви затвореник, по имену Доситеј, провиђајући у Прохору доброг подвижника Христовог, благослови га да иде да се спасава у Саровској пустињи⁶⁰. Иди, Чедо Божје, – говораше прозорљиви старац младом подвижнику, – и остани у Саровској обитељи; то ће ти место бити на спасење; помоћу Божјом ти ћеш тамо завршити и своје земно странствовање. Свети Дух, Ризница добара, руководиће живот твој у светињи.

Послушавши савет прозорљивог старца, Прохор отпутова у Саровску пустињу. Тамо га с љубављу прими настојатељ пустиње, старац Пахомије, монах кротак и смиреномудар, који се много подвизаваше у посту и молитви, и бејаше пример монасима. Провидевши добру намеру Прохорову, Пахомије га

уврсти међу послушнике и предаде га под руководство старцу, јеромонаху Јосифу, манастирском благајнику. Налазећи се у келејном послушању код старца, Прохор је са ревношћу испуњавао сва манастирска правила и уставе и различна послушања братска: у хлебари, у просфорници, у столарници. Сем тога он је вршио у храму дужност црквењака. Никад он није бивао беспослен, него се сталном запосленошћу старао да сачува себе од мрзовоље, коју је сматрао као најопасније искушење за монаха. Болест ова, говораше он касније на основу властитог искуства, лечи се молитвом, уздржавањем од празнословља, рукодељем, читањем Светога Писма и трпљењем, зато што се мрзовоља и рађа из малодушности, нехата и празнословља.

На црквена богослужења Прохор је одлазио пре свих, непокретно отстајајући цело богослужење, ма колико оно било дуго. Ван цркве он је волео да се повлачи у своју келију. Бавећи се рукодељем или ма којим другим послушањем, он је непрестано имао у памети и у срцу Исусову молитву, силом њеном савлађујући разна врађа искушења. Не задовољавајући се тишином и безмолвијем Саровске обитељи, млади подвижник, угледајући се на неке манастирске старце који се са настојатељевим благословом беху из манастирске оgrade повукли у потпуну самоћу у дубини манастирске шуме, са благословом свога старца Јосифа такође се у слободним часовима повлачио у густу шуму ради молитвеног усамљеничког тиховања. Са молитвом је он спајао уздржање и пост: средом и петком није уопште јео, а у друге дане јео је само једанпут дневно. Сви су гајили поштовање и љубав према необичном подвижнику, чији се непрекидни и упадљиви подвизи нису могли сакрити, без обзира на његово дубоко смирење. Нарочиту љубав и поверење показиваху према њему, као према своме рођеном чеду, старци: Пахомије и Јосиф. Та љубав и свеопште поштовање Саровских монаха према младом подвижнику Христовом особито се јасно обелоданише у следећем случају.

Године 1780, Прохор се тешко разболе. Цело му тело отече, и он, трпећи жестоке муке, непомично лежао на својој тврдој

постељи. Лекара није било, и никакви лекови нису помагали; како изгледа, то је била водена болест. Болест је трајала три године, од којих је годину и по паћеник провео у постељи. И за све то време из његових уста не изиђе реч роптања; он свега себе, и тело и душу, беше предао Господу, и непрестано се мољаше, сузама својим натапајући постељу своју. Његов духовни отац и наставник, старац Јосиф, служаше му у време болести као обичан послушник; настојатељ обитељи, старац Пахомије, не одмицаше се од њега; старац Исаија и други старци и братија такође се много стараху око њега. Најзад, бојећи се за сам живот болесников, настојатељ Пахомије одлучно предложи болеснику да се позове лекар. Али блажени још одлучније одби лекарску помоћ. Оче свети, рече он старцу, ја сам предао себе истинском Лекару душа и тела, Господу нашем Исусу Христу и Пречистој Матери Његовој; а ако љубав ваша нађе за добро, Господа ради, снабдите мене убогог небеским леком (= светим Причешћем).

Тада старац Јосиф, на молбу болесника и по своме усрђу, отслужи свеноћно бденије и литургију; на богослужење се братија сабраше из љубави да се помоле за страдалника. После литургије Прохор се на свом болесничком одру исповеди и причести светим Тајнама Христовим. И гле, по причешћу, њему се јави у неисказаној светлости Пресвета Дјева Марија, праћена светим апостолима: Јованом Богословом и Петром. Окренувши се својим божанским ликом према Богослову, Она рече, указујући прстом на Прохора: „Овај је нашега рода“. – Потом она метну десну руку своју на Прохорову главу, и тог часа течност, која је испуњавала његово тело, стаде куљати кроз отвор који се начини на десној слабини. Прохор се убрзо потпуно исцели, само ожиљци ране, кроз коју течност истече, остадоше заувек на његовом телу, као неки сведок чудесног исцељења.

Убрзо затим на месту овог јављања Богоматере, по нарочитом промислу Божјем, би подигнута двоспратна црква са два престола, и крај ње болница, на месту порушене келије Прохорове. Прохор је, по налогу настојатеља, скупљао прилоге за то грађење, и сопственим рукама израдио у доњој болничкој

цркви престо од кипарисовог дрвета. Пошто је тај престо био освећен, преподобни Серафим се до краја живота свог причешћивао светим Тајнама првенствено у том храму, ради непрестаног сећања на велико добротворство Божје, указано му на том месту.

Провевши у Саровској пустињи осам година као послушник, Прохор се 18. августа 1786. године, у двадесет седмој години живота удостоји пострига у монашки образ, при чему доби ново име – Серафим. Монашки чин, и само значење новог имена⁶¹, потсећајући Серафима на чистоту и пламено служење Анђела Богу, појачаваху у њему све више и више жељу и свету ревност да служи Господу. Серафим удвоји своје трудове и подвиге и стаде живети још усамљеничкије, ронећи у унутарње богомислено созерцање.

На годину дана и нешто више после тога, преподобни би произведен у чин јерођакона⁶². Од тога времена он је око шест година готово непрекидно служио у том чину, домаћући труд на труд, подвиг на подвиг, горећи духом и пламтећи божанском љубављу. Ноћи уочи недеље и празника он је проводио у бдењу и усрдној молитви, без одмора, стојећи на молитвеном правилу до саме литургије. А по завршетку службе Божје он је још дуго време остајао у храму, доводећи у ред утвари и старајући се о чистоти олтара Господњег. И поред свега тога, блажени Серафим готово није осећао трудове, није се замарао, није се после њих нуждавао дужег одмарања, често пута сасвим заборављајући на храну и пиће. И када је одлазио на одмор, он је жалио што човек не може, слично Анђелима, непрекидно служити Богу.

Душа Серафимова је све више и више узлазила по лествици врлина и богомислених созерцања; и као одговарајући на његову пламену свету ревност, Господ га је у његовим подвизима тешио и крепио благодатним виђењима небеским. Созерцавајући ова, он је оспособио себе, због чистоте душе, на непрекидно уздржавање и постојано узвишавање душе к Богу. Тако је понекад за време богослужења у цркви он посматрао свете Анђеле како у облику муњеносних младића, обучених у беле златоткане одеће, саслужују и певају са братијом. Певање

њихово немогуће је ни речју изразити, и ма каквој мелодији земаљској усличити. „И срце се моје топлјаше као восак“ (Псал.21:15), говорио је он касније речима псалмопевца, сећајући се оне неисказане радости, коју је осећао при тим небеским јављањима. И од те радости он се тада ничег сећао није. Само се сећао свог уласка у цркву, и изласка из ње.

Но изузетно благодатног и значајног виђења преподобни се удостоји једном Велике Недеље за време божанствене литургије, и то на Велики Четвртак. Литургију су служили богобојажљиви старци, Пахомије и Јосиф, заједно са блаженим Серафимом, јер је Пахомије био дубоко заволео младог, но искусног у добру, монаха, и божанствену службу готово је увек служио са њим. Када Серафим после малог входа возгласи: Господи, спаси благочестивија, и, изишавши на царске двери са речима: и во вјеки вјеков, подиже руку са орарем ка присутнима, њега изненада обасја одозго необична светлост, као од сунчаних зракова. Подигавши очи у правцу светлости, блажени Серафим угледа Господа Исуса Христа у обличју Сина Човечијег, који јаче од сунца сијаше неисказаном светлошћу и беше као ројем пчела окружен Небеским Силама: анђелима, арханђелима, херувимима и серафимима. Он иђаше од западних врата црквених, заустави се према амвону, и, подигнувши руке своје, благослови служашче и присутне. Затим Он уђе у иконостасну икону поред царских двери. – Срце блаженога препуни се неисказаном радошћу у слаткој пламеној љубави ка Господу, и озари се божанском светлошћу небеске благодати. И од тог тајанственог виђења он се сам за тренут сав измени по изгледу, те не могаше се ни маћи с места ни проговорити. Многи то приметише, али нико није знао прави разлог томе. Тада, два јерођакона одмах приђоше к Серафиму и уведоше га у олтар. Но и после тога он је око два сата стајао непомично на једном месту; само му се лице сваког часа мењало: час га је покривала нека белина, слична снегу, час се разливало по њему неко живо руменило. Служашчим старцима, Пахомију и Јосифу, изгледало је да је Серафиму припала мука, што се природно могло догодити њему на Велики Четвртак, после дугог поста, нарочито када се има у виду љубав коју је блажени Серафим издавна

гајио према Великом Посту. Али су потом схватили да му се догодило виђење. Када Серафим дође к себи, старци га упиташе шта се то догодило с њим. Серафим им кротко, детињски поверљиво исприча своје виђење. Опитни у духовном животу старци сложише у срцу свом његово казивање; па посаветоваше Серафима да се не погорди и не да у души својој места пагубној мисли о некој својој вредности пред Богом. И нико, сем споменутих стараца, не дознаде тада какве дивне посете Божје би удостојен блажени Серафим.

И светитељ после овог благодатног небесног виђења, не уобрази се због неких својих духовних дарова, него се још више утврди у смиреностима. Ограђен дубоким смирењем, он се пео из силе у силу и, подвизавајући се непрестано у духовном самопонижавању, он је верно и чврсто ишао царским путем Крста Господњег. Од тога времена Серафим стаде још више искати безмолвије и чешће се удаљавати ради молитве у Саровску шуму, где му је била начињена пустињска келија. Проводећи дане од јутра до вечери у манастиру суделовањем у богослужењима и испуњавањем манастирских правила и послушања, он се увече повлачио у пустињску келију ради ноћне молитве, а изјутра рано опет се враћао у манастир ради вршења својих дужности.

Године 1793, преподобни Серафим би у својој тридесет петој години рукоположен у чин јеромонаха. И у том чину он је, као и дотада, али са још већом љубављу, наставио непрекидно свештенослужење, свакодневно се са вером и богобојажљивошћу причешћујући светим Тајнама Христовим.

Ускоро после тога преподобни Серафим узме на себе још већи подвиг и добровољно се удаљи у пустињу. То он учини по смрти свог љубљеног старешине и наставника, блаженог старца Пахомија, који га пред своју кончину и благослови на овај подвиг. Са горким плачем испративши у земљу тело свога наставника, и добивши благослов за тај нови подвиг од новог настојатеља, старца Исаије, свога духовног оца, Серафим остави обитељ ради безмолвних, усамљеничко-молитвених подвига у пустињи.

Келија преподобног Серафима налазила се у непроходној боровој шуми, на обали реке Саровке, на високом брежуљку, на шест до седам километара даљине од манастира, и састојала се из једне дрвене собе са пећи. Покрај келије преподобни устроји малену градину, а потом и пчелињак који огради плотом. Недалеко од преподобног Серафима живљаху у усамљености други саровски пустињаци; и сва околина која се састојала из разних брежуљака, начичканих шумом, џбуњем и пустињачким келијама, подсећала је на известан начин на Свету Гору Атонску. Зато преподобни назва своје ново обиталиште Атонском Гором, давши и другим, најусамљенијим местима у шуми, имена разних светих места: Јерусалим, Витлејем, Јордан, Кедронски поток, Голгота, Маслинска Гора, Тавор, еда би што живље престављао себи свештене догађаје из земаљског живота Спаситељевог, коме он коначно предаде сву вољу своју и сав живот. Непрестано упражњавајући читање светог Еванђеља, он је нарочито волео да на овим местима чита о еванђелским догађајима који су одговарали називима ових места. У своме Витлејемском врту он је појао еванђелско славословље: Слава на висини Богу, и на земљи мир, међу људима добра воља (Лк.2:14). На обади Саровке, као на обалама Јордана, он се сећао проповеди светог Јована Крститеља и Спаситељевог крштења. Спаситељеву Проповед на гори о блажествима он је слушао на једној гори која се дизала поред Саровке; а на другом вису, названом Гора Преображења, он је, замишљајући свете Апостоле присутнима, созерцавао славу преобразившег се Господа. Завукавши се у највећу густину непроходне шуме, он се сећао Спаситељеве молитве у Гетсиманском врту и, дирнут до дна душе унутарњим патњама његовим, он је лио сузне молитве за своје спасење. На таквозваној Маслинској Гори он је созерцавао славу Вазнесења Христова на небо и Његово седење с десне стране Оца.

Преподобни Серафим је стално носио једну исту одећу, просту, штавише убогу; на глави – изношену камилавку, на себи похабану подрасу од белог платна, на рукама – кожане рукавице, на ногама – кожане чарапе и опанке; на полукапуту на леђима увек му је висио онај крст којим га је мајка благословила

испраћајући га из куће у свету обитељ; на леђима му је била торба, у којој је неизоставно носио св. Еванђеље, које га је потсећало на спасоносно ношење благог јарма и лаког бремена Христовог. Ревносном подвижнику Христовом све је време пролазило у непрестаним молитвама и псалмопјенијима, читању свештених књига и у телесним трудовима.

За време хладних дана преподобни је скупљао грање и суварке и својом секирицом секао дрва ради загревања своје убоге келије. Лети је радио у својој малој градини, коју је он сам обрађивао, и чијим се поврћем првенствено хранио. Ради ђубрења земље он је у време топлих летњих дана одлазио у баруштинска места по маховину. У те баруштине је улазио обнажен, само опасан око бедара. Комарци и други инсекти, којих је тамо било врло много, жестоко би му изуједали тело, тако да је оно често пута не само отицало него чак и помодрило и крвљу се заливало.

Но подвижник Божји добровољно је трпео те мучне ране, Господа ради, па им се чак и радовао, јер, као што је он касније говорио, „страсти се истребљују страдањем и муком, или произвољном или шиљаном Промислом“. И зато је он, ради потпуног и сигурног очишћења душе, узимао на себе добровољна страдања. Пошто би на такав начин накупио маховину, угодник Божји је ђубрио леје, садио семе, заливао га, плевио и брао поврће, непрестано славословећи Бога и изливајући своју тиху, свету радост кроз певање свештених песама, помоћу којих је освежавао и васпитавао дух свој усред једноликих телесних послова. Располажући светлим памћењем, и од детињства побожно пажљив према црквеним богослужењима, Серафим је знао напамет мноштво црквених песама. Он је волео да их пева за време рада, у својој безмолвној, усамљеној пустињи. При томе су неки, најближи преподобноме, људи примећивали да су многе од тих песама одговарале месту и његовом усамљеничком монашком доброделању. Тако, свети Серафим је нарочито волео да често пева: Всемирнују славу⁶³ у част Богородице, коју је сматрао Покровитељком своје пустиње; Пустињим непрестаноје божанственоје желаније бивајет, мира сушчим сујетнаго кромје⁶⁴,

антифон који изображава пустињачки живот и окриљује душу пустињакову ка божанственим предметима; тако исто и песме које душу човекову узносе ка великом делу љубави Божје, ка стварању света и човека, као: Иже от несущих всја приведиј, Словом созидајемаја, совершајемаја Духом⁶⁵; Водрузивиј на ничесомже земљу повељенијем твојим⁶⁶, итд.

И тако, усред те трудбеничке молитве, на послу у градини, у пчелињаку, у шуми, преподобни се погружаваше у тако дубоко созерцавање духовних тајни, да је, неприметно за себе, прекидао рад, алат му испадао из руку, руке се опуштале, очи давале лицу нарочити, благодатни израз самоудубљености. Старац се свом душом погружавао у себе, умом усходио на небо и лебдио у Богосозерцању. И ако би се коме у тим тренуцима десило да буде поред преподобнога, или да прође поред њега, нико није смео нарушити његову благодатну тишину и покој, и сваки се тихо скривао од њега. У сваком предмету, у сваком раду свети Серафим је видео прикривени однос њихов према духовном животу, и из тога се поучавао, и очи ума свог подизао горе. Тако, при рубљењу дрва, одрубивши једно или три, он се удубљивао у созерцање велике тајне Једнога Бога, слављеног у Тројици.

Поред телесних трудова, преподобни Серафим, да би све више и више напредовао у духовном усавршавању, предавао се узвишеним радovima ума и срца и читао много књига, нарочито – Свето Писмо, светоотачка дела и богослужбене књиге. За њега најглавнија књига било је Свето Еванђеље, које је увек носио са собом, и никад се није растајао с њим. Подвижнички живот, чистота срца, молитвени разговори с Богом, духовна самоудубљеност и огромна начитаност у Светом Писму и душекорисним књигама – озарише његов ум таквом светлошћу, да он јасно појимаше и свом душом проницаше у смисао речи Божјих. У пустињи он постави себи као стално правило: да свакодневно прочитава и објашњава себи по неколико одељака из Еванђеља и Апостола. „Душу треба снабдевати речју Божјом, – говорио је он касније, – јер је реч Божја хлеб анђелски, којим се хране душе, гладне Бога: Изнад свега треба упражњавати читање Новог Завета и Псалтира. Од читања Светога Писма

бива просвећење у разуму, који се од тога измењује божанственом изменом. Треба тако обучити себе, да ум просто плива у закону Господњем, под чијим руководством треба устројавати и живот свој. Врло је корисно бавити се читањем речи Божје у самоћи и прочитати целу Библију разумно. За један такав потхват, осим других добрих дела, Господ неће оставити човека Својом милошћу, него ће га испунити дара разумевања“. И свети старац од непрестаног упражњавања у читању Речи Божје стече такав благодатни дар разумевања, а уједно с њим мир душевни и узвишени дар умилења срца. У Светом Писму он је тражио не само истину, него и топлину духа, и неретко су за време свештеног читања из његових очију текле сузе умилења, од којих се човек, по властитом признању старчевом, сав загрева и испуњује духовним даровима, који на неизрецив начин наслађују ум и срце.

Преподобни је свакодневно по Сљедованој Псалтири вршио монашко молитвено правило, према пропису најдревнијих хришћанских пустињака. У своје време он је певао и читао Први, Трећи, Шести и Девети час, вечерње, мало повечерје, молитве пред спавање; при чему је такође често, уместо вечерњег правила, правио по хиљаду поклона одједанпут; полуноћницу и друге црквене службе. Изучивши све облике и степене молитве, он се успео не само до подвига такозване умне молитве, него и до највише на земљи висине молитвеног созерцања, када ум и срце бивају сједињени у молитви, помисли нису расејане и срце се загрева духовном топлотом, у којој просијава светлост Христова, испуњујући миром и радошћу целог унутрашњег човека.

Спасавајући се тако у пустињи у току недеље, свети Серафим је уочи недеље и празника долазио у Саровску обитељ, присуствовао вечерњу, свеноћном бденију или јутрењу, и на раној литургији причешћивао се Светим Тајнама. После тога је до вечерња примао братију који су му долазили по разним невољама својим, па се затим, узевши са собом хлеба за недељу дана, враћао у своју пустињску келију. Целу прву недељу Великог Поста он је проводио у манастиру, и у те дане

спремао се за св. Причешће, исповедао се и причешћивао Св. Тајнама.

Са молитвеним подвизима блажени старац сједињаваше подвиге великог уздржања и поста. У почетку свога пустињачког, отшелничког живота он се храњаше тврдим и сувим хлебом, који недељом узимаше са собом из манастира за целу седмицу. Но и од те количине хлеба он је удељивао добар део пустињским животињама и птицама, које су га веома волеле и често походиле место његових молитвених подвига. Чак дивљим зверовима старац уливаше страхопоштовање. Тако, к њему често долажаше огромни медвед, кога он храњаше: на његову реч медвед је одлазио у шуму и потом поново долазио, и старац га је хранио, а некад давао и својим посетиоцима да га хране. Доцније преподобни Серафим још више појача свој пост: одрече се хлеба, и навикну себе на такво уздржање, да себе храњаше, по речима св. апостола: „радећи својим рукама“ (1. Кор. 4, 12), само поврћем из своје градине. У току пак прве недеље Великог Поста он уопште није узимао храну до причешћа Светим Тајнама у суботу. Преставши потпуно да узима хлеб из обитељи, он је у току две и по године живео, без икаквог издржавања од стране манастира. И братија беху у недоумици, чиме се то старац могао хранити за све то време, не само лети него и зими. Тек на кратко време пред смрт старац исприча неким својим блиским лицима да се он око три године хранио само одваром од траве сних⁶⁷, коју је лети скупљао и сушио за зиму.

Међутим многи стадоше нарушавати безмолвије, усамљеничко молитвено тиховање блаженога пустињака, посећујући га ради духовне поуке и утехе. Многи од саровске братије долажаху к њему за савете и поуке, или да га само виде. Умејући да познаје и разликује људе, старац се од неких склањаше, држећи се молчанија. Оне пак којима стварно беше потребна његова духовна помоћ, он радо примаше и с љубављу их руковођаше својим саветима, поукама и духовним разговорима. Такви беху, на пример, његови стални посетиоци, схимонах Марк и јерођакон Александар⁶⁸. Но и они, затичући понекад старца потпуно погруженог у богомислије, нису се

усуђивали да га узнемире, него су, или сачекивали крај његових молитвених подвига, или, почекавши неко време, тихо се удаљавали од њега. Бивало је код преподобног и страних посетилаца. Када би пак старац, ван своје пустињске келије, неочекивано срео кога било у шуми, он обично није ступао у разговор, него му се смирено клањао и одлазио даље. Јер, говорио је он касније у својим поукама, нико се никада није кајао због ћутања. Но уопште преподобном Серафиму посетиоци беху тешки, јер му нарушаваху безмолвије. Нарочито му беше тешко, када жене долажаху к њему; но да им не да поуке није могао, сматрајући такав поступак недрагим Богу. Али, пошто је женском полу забрањен приступ у Свету Гору Атонску, свети старац реши да ту забрану прошири и на своју гору, коју је он назвао тим истим именом. И једном, дошавши у манастир за време божанствене литургије, преподобни затражи за то благослов од саровског стројитеља старца Исаије, које, после извесног колебања⁶⁹, даде му на то благослов иконом Богоматере. Уједно с тим старац Серафим се пламеном молбом обрати Богу и Пресветој Богородици: да му испуне жељу, и женама буде забрањен приступ у његову пустињску гору, да не би долажење жена било камен спотицања и саблазни за неке од братије и још више за мирјане. Као доказ Божјег пристанка на ову молбу, преподобни замоли од Бога ово знамење: да полегну по стази гране дрвета, поред кога он има проћи, враћајући се после Божићних празника из Сарова у своју пустињску келију.

И заиста, када преподобни, ноћу уочи 26. децембра, пође у Саров на божанствену литургију, и дође до места где се земљиште окомице спушта наниже, он угледа где су са обе стране стазе огромне гране вековних борова затрпале путању и закрчиле пролаз ка његовој келији, од чега уочи тог дана није било ни трага. Тада свети старац, препун благодарности Богу, паде на колена, убедивши се из овога да је његова жеља угодна Господу. И сам он похита те натрпа на стазу кладе. И тако од тада би потпуно затворен приступ к њему не само женама него и свима уопште страним лицима.

Видећи такве подвиге великога старца, исконски враг рода људског наоружа се против њега свемогућим искушењима и

замкама. И стаде наводити на подвижника разне страхоте: час се пред вратима чуло завијање као неког дивљег звера; час је изгледало да гомила народа ломи врата његове келије, избија доворотнике, баца се дрвљем на старца, и томе слично; покаткад дању, но особито ноћу, у време молитвеног бдења старца Серафима, њему се изненада причињало да се његова келија руши, и са свих страна проваљују у њу с јаросним урлањем страшне звери; понекад су се одједном појављивали пред њим отворени гробови из којих устају мртваци. И када га је, касније, један мирјанин у простоти срца свог упитао: „Баћушка, јеси ли виђао зле духове?“ он је с осмехом одговорио: „Они су одвратни. Као што је грешноме немогуће погледати у светлост анђела, тако је ужасно и бесе видети, јер су одвратни“.

Но сва та страшна виђења, ужасе и искушења, праћена понекад и телесним страдањима, благодатни старац је надвлађивао усрдном молитвом и побеђивао силом чесног и животворног Крста Господњег. Не једанпут старац Серафим је био кушан духом честољубља, јер је био биран за игумана и архимандрита разних манастира. Али је он у таквим случајевима увек са непоколебљивом одлучношћу, прожетом дубоким смирењем, одбијао та постављења, стремећи ка истинском подвижништву и иштући у монашком животу само спасење души својој и ближњима.

Видећи смиреноумље светог старца, ђаво поведе против њега силан мислени рат, водећи га са таквом силом, од које су падали и неки од највећих подвижника. Тада се старац Серафим, у тешкој невољи душевној, обрати срдачном молитвом Подвигоположнику нашега спасења Господу Исусу Христу и Његовој Пречистој Дјеви-Матери. И у исто време, да би одстранио и истребио ђавоље замке, он одлучи да узме на себе нови виши молитвени подвиг, по угледу на древне хришћанске столпнике. У дубини непроходне шуме, у ноћно доба, ни од ког невиђен, он се пео на висок гранитни камен, да би појачао свој молитвени подвиг, и дуго се, стојећи или клечећи на њему, молио произносећи из дубине душе цариникову молитву: Боже, милостив буди мени грешноме!

Овај нови столпник постави и у келији својој осредњи камен, на коме се молио од јутра до мрака. Са тог камена он је силазио само ради одмора од крајње изнурености или ради мајушног окрепљења себе убогом храном. У том великом подвигу преподобни Серафим проведе хиљаду дана и хиљаду ноћи. Ћаво би коначно побеђен, и мислени рат престаде. Али од таквог необичног молитвеног подвига и скоро трогодишњег стајања на ногама старац крајње изнури своје тело и доби тешке ране на ногама, које га нису напуштале све до саме смрти његове. И тек тада он прекину свој неподношљиво тешки подвиг столпништва, на који су се и у старини одлучивали само веома ретки подвижници.

Но за живота старчева нико није знао за овај необичан молитвени подвиг његов, који је он умео сакрити од радозналост погледа људског. Игуману Нифонту, наследнику старца Исаије, би од стране преосвећеног епископа тамбовског упућено поверљиво писмено питање о преподобном Серафиму, на које настојатељ саровски одговори: „О подвизима и животу оца Серафима ми знамо; но о неким тајним делањима, као и о стајању 1000 дана и ноћи на камену, никоме ништа није познато“. – Тек пред блажену кончину своју преподобни Серафим, по примеру многих других подвижника, исприча неким од саровске братије између осталог и о овом свом дивном подвигу. Један од присутних примети том приликом, да тај подвиг превазилази људске силе. На то свети старац узврати са смирењем вере: „Свети Симеон Столпник стајао је на стубу четрдесет година; та зар су моји трудови слични његовом подвигу?“ А када саговорник рече да је старац у то време, вероватно, осећао помоћ благодати која га је крепила, преподобни одговори: „Да, иначе људске силе не би биле довољне. Унутрашње ја сам се крепио и тешио тим небеским даром који силази одозго од Оца светлости“. Затим, поћутавши мало, додаде: „Када у срцу бива умилење, онда Бог бива с нама“.

Посрамљени ђаво стаде плести нове замке светоме старцу, да би га удаљио из пустиње. Он посла на њега зле људе. Они пресретоше преподобног у шуми, и стадоше тражити од њега

новац који он тобож добија од мирјана – посетилаца. Старац одговори да он ни од кога не добија новац. Али му они не повероваше, и један од злочинаца полете на њега, но сам паде. Преподобни Серафим је располагао телесном снагом те би, са секиром у рукама, могао заштитити себе од трију разбојника. Али он се опомену Спаситељевих речи: Сви који се лате ножа, од ножа ће изгинути (Мт. 26, 52), па испустивши секиру, прекрсти руке на груди и кротко рече: „Чините што вам је потребно“.

Један злочинац, дохвативши секиру, тако силно удари старца ушицама од секире по глави, да светоме старцу лину крв из уста и ушију, и он се онесвешћен сруши. Злочинци наставише да га јаросно бију ушицама од секире, цепаницама, рукама и ногама. Најзад, приметивши да он не дише, и држећи да је мртав, они му конопцима свезаше и руке и ноге, са намером да га баце у реку, и на тај начин сакрију свој злочин, а сами полетеше у старчеву келију по замишљени плен. Но када брижљиво прегледаше, поиспретураше и поломише све у келији, они ништа не нађоше сем свете иконе и неколико кромпира. Тада их спопаде страх и кајање што, без икакве користи за себе, убише светог, сиромашног човека Божјег, па се дадоше у бекство. Међутим преподобни Серафим, освестивши се и некако одвезавши себи руке, узнесе Богу молитву да опрости његовим убицама, и са муком се довуче до своје келије, где сву ноћ проведе у страшним мукама.

Сутрадан преподобни са највећим напором добауља до манастира у време св. литургије. Изглед је његов био страشان: коса поквашена крвљу, умршена и пуна прашине и блата; лице и руке изубијани; уши и уста са засушеном крвљу; неколико зуба избијено. На питања запрепашћене братије старац је ћутао, само је замолио да му позову настојатеља, старца Исаију, и манастирског духовника, те овој двојци исприча шта му се десило. И тако, на злу радост ђавола, преподобни Серафим би принуђен да остане у манастиру. У неподношљивим мукама он лежахше једва жив, не примајући никакву храну. Тако он проведе осам дана. Тада, уплашени за његов живот, послаше по лекаре. Прегледавши преподобнога, лекари нађоше да му је глава разбијена, ребра поломљена, груди изгажене, цело тело на

многим местима покривено смртоносним ранама, и дивљаху се како је старац могао остати у животу после таквих батина.

Братија се сабраше у келији преподобнога на саветовање шта да се предузме, да би се преподобноме помогло. Послаше и по настојатеља. И баш у време када јавише да настојатељ долази, преподобни Серафим се занесе и заспа тананим, лаким спокојним сном. У сну виде он дивно виђење, слично оном које раније као послушник виде за време своје тешке болести. К њему приђе Пресвета Богородица, у царској порфири, окружена небеском славом; за њом иђаху апостоли Петар и Јован Богослов. Зауостављајући се крај одра, Пресвета Дјева прстом десне руке указа на болесника и, обраћајући се пречистим лицем својим на страну где стајаху лекари, рече: „Што се мучите?“ Затим, обраћајући се опет лицем к старцу Серафиму изговори: „Овај је од мога рода!“

После тога виђење, о коме присутни ни слутили нису, заврши се. А кад настојатељ уђе у келију, болесник већ беше дошао к себи. Старац Исаија га стаде упорно и с љубављу наговарати да се користи саветима и помоћју лекара. Но болесник, без обзира на своје очајно стање, одлучно одговори да он сада не жели никакву помоћ од људи, и мољаше настојатеља да му допусти да свој живот препусти Богу и Пресветој Богородици. Настојатељ би принуђен да испуни жељу старцу, који се од дивне божанствене посете налажаше у току неколико сати у неисказаној, неземаљској радости. Потом се свети старац умири, болови попустише и снага му се поче постепено враћати. После кратког времена он већ устаде с постеље, стаде помало ходати по келији, и увече се поткрепи храном. Од тог истог дана он се опет стаде постепено предавати духовним подвизима.

Од дана обољења старац проведе у манастиру око пет месеци. Болест га направи погрбљеним, што се још и раније примећивало код њега, пошто га једнога дана, када је секао дрва, једно дрво беше прикљештило. Но, осетивши поново у себи снаге за вођење пустињачког живота, преподобни Серафим се обрати настојатељу са молбом да га отпусти у пустињу. Старац Исаија и братија мољаху га да заувек остане у

манастиру. Али преподобни одлучно одговори да он ни у шта не сматра нападе, сличне оном који му се десио, и да је готов по цену живота поднети све недаће које га снађу. Тада отац Исаија благослови његову жељу, и преподобни се врати у своју пустињску келију.

Ускоро после тога разбојници, који беху избили старца, бише пронађени. То беху спахијски људи неког месног спахије Татишчева. Тада преподобни Серафим, опростивши им с љубављу, моли настојатеља и спахију да их не кажњавају, изјављујући да ће у противном напустити Саровску обитељ и тајно се удаљити у друга далека света места. На молбу старца разбојницима опростише, али их Бог наказа за свог угодника: ускоро силан пожар потпуно уништи њихове куће. Тада разбојници дођоше у покајање, и са сузама молише преподобног Серафима за опроштај и свете молитве. И по благослову његовом они се вратише на пут врлинског живота.

За своје високе подвиге и богоугодни живот свети старац се удостоји од Бога благодатног дара прозорљивости. Но утолико више он је избегавао славу људску и стремио ка безмолвију, усамљеничком молитвеном подвизавању. Године 1806, настојатељ Саровске обитељи, старац Исаија, уклони се са старешинства због болести и остарелости, и братија једнодушно изабраше на његово место преподобног Серафима. Али преподобни Серафим се уклони од тога, како због дубоког смирења свог, тако и због крајње љубави своје према пустињи и безмолвију. Тада за настојатеља би изабран отац Нифонт, од детињства познат преподобном Серафиму. Међутим старац Исаија, због недуга и слабих сила својих, не беше у стању да преваљује пут од шест километара до пустиње Преподобног Серафима, и теши себе разговорима са њим. И то га веома жалошћаше. Тада братија стадоше из љубави возити престарелог Исаију к преподобном Серафиму, пошто обојица беху телесно слаби. Но ускоро и овај последњи од најмилијих пријатеља преподобног Серафима по духовном животу отиде ка Господу. Овај губитак дубоко ожалости преподобног Серафима, и од тога времена он стаде више и чешће размишљати о трулежности овог привременог живота, о будућем животу и

Страшном суду Христовом. Уједно с тим он се стаде са нарочитим усрђем молити за упокојење душа драгих му срцу: блаженог Пахомија, Јосифа и Исаије. И, пролазећи мимо манастирско гробље, он је увек на њиховим гробовима узносио пламене молитве Свевишњему за њих и за друге саровске старце и подвижнике, називајући их, по пламености и узвишености молитава, „огњенима од земље до неба“. Старац је и другима завештавао да их чешће помињу у молитвама. Тако једној познатој монахињи, која је не ретко бивала у Сарову и посећивала преподобног Серафима, он даде овакву заповест: „Када долазиш к мени, сврни на гробове, начини три поклона, просећи Бога да упокоји душе слугу Својих: Исаије, Пахомија, Јосифа, Марка, и осталих; и потом говори за себе: простите, оци свети, и помолите се за мене“.

По смрти старца Исаије преподобни Серафим не промени начин свог пустињачког живота, него додаде нову особеност своје подвижништву, наложивши на себе тешки подвиг молчаништва. К њему у пустињу долажаху посетиоци, али он не излажаше к њима. Је ли му се десило да сретне кога у шуми, он је падао нижице на земљу и није подизао очи док дотични не би прошао. У таком безмолвију, у таком пустињачком молитвеном подвизавању проживе он око три године. Не дуго до тога он престаде чак посећивати Саровску обитељ недељом и празником. Један брат носаше му и храну у пустињску келију његову, особито зими, када у старца не беше његовог поврћа. Храна му је ношена једанпут седмично, и то у недељу. Када је брат улазио у претсобље, старац је, рекавши за себе: „амин“, отварао врата главе оборене к земљи. И тек пошто би брат отишао, старац је стављао у суд на столу парченце хлеба или мало купуса, и тиме давао на знање брату шта да му идуће недеље донесе.

Но све то беху само спољашњи знаци молчалништва, молитвеног ћуталаштва. Суштина пак многотрудног подвига старчевог стварно се састојала не у спољашњем уклањању од општења, него у безмолвију ума, у одречењу од сваке житејске помисли, ради најчистијег, најсавршенијег посвећења себе Богу.

Многи од братије веома жаљаху због таквог удаљења благодатног старца од општења са њима и због узимања на себе подвига молчалништва. А неки га чак укораваху што се повукао у самоћу, док би, општећи са братијом, назидавао братију речју и примером, не шкодећи благоустројењу своје душе. Но на све те прекоре старац је одговарао речима преподобног Исака Сирина: „Заволи безмолвије, јер оно више вреди него хранити гладне у свету“, и речима светог Григорија Богослова: „Дивно је богословствовати ради Бога, али је боље од тога, ако човек очишћује себе ради Бога“.

Многотрудним подвигом молчалништва преподобни Серафим на најсавршенији начин очишћаваше и просвећиваше праведну душу своју, и још је боље и више увођаше у тајне богосозерцања, потпуно обезоружавајући ђавола за борбу са пустиножителем. Какве плодове духа доношаше овај подвиг блаженом Серафиму, може се јасно видети из поука светог старца о безмолвију, које су несумњиво засноване и на личном опиту, „Када боравимо у молчанију, – говорио је касније преподобни Серафим, – онда враг, ђаво, ништа не успева противу тајнога човека срца; а ово треба схватити о молчанију у разуму. Молчаније рађа у души молчалника разне плодове духа. Од усамљености и молчанија рађају се умилење и кротост. Сједињено са другим делањима духа, молчалништво, молитвено ћуталаштво уздиже човека к побожности. Молчаније приближује човека Богу и чини га као земног анђела. Ти само седи у својој келији у стражењу и молчанију, и старај се на све могуће начине да себе приближиш Господу, а Господ је готов да те од човека начини анђелом: На кога ћу погледати? Само на кротког и молчаљивог и ко дршће од речи мојих (Ис. 66, 2). Осим других духовних течевина, плодом молчанија бива мир душе. Молчаније учи безмолвију и непрекидној молитви, а уздржање чини помисао нерасејљивом. Најзад, онога који стекне молчаније очекује мирно расположење“. – Тако је преподобни Серафим проходио подвиг молчалништва и, достижући највише духовне дарове, добијао и нове благодатне утехе, осећајући у срцу неисказану „радост у Духу Светом“ (Рим.14:12).

Пењући се даље по лествици врлина и монашког подвижништва, преподобни узе на себе још виши подвиг: затворништво. То се догоди на следећи начин. У време о коме је реч, настојатељ саровски беше отац Нифонт, човек богобојажљив, врлинаст, братољубив и велики ревнитељ црквеног устава и поретка. А отац Серафим, од смрти старца Исаије, узевши на себе завет молчанија, живљаху у својој пустињи безизлазно, као у затвору. Раније је он недељом и празником одлазио у обитељ ради св. Причешћа. Но сада, после молитвеног подвига на камену, ноге га бољаху, и он није могао да иде. Многе монахе саблажњаваше недоумица, ко преподобног Серафима причешћује Светим Тајнама. Због тога стројитељ сазва манастирски сабор од најстаријих јеромонаха, и изнесе пред њих питање о причешћивању старца Серафима. После већања старци решише: предложити оцу Серафиму да, као и раније, долази у манастир ради причешћивања Светим Тајнама, ако га ноге служе; ако га пак ноге не служе, онда да пређе и стално живи у манастирској келији. На већу би решено да се ова одлука достави старцу Серафиму преко брата који му недељом носи храну, па нека изабере шта жели. Брат тако и уради, али му први пут старац не одговори ни речи. Брату би стављено у дужност да идуће недеље по други пут достави оцу Серафиму предлог манастирског сабора. Тада свети старац, благословивши брата, заједно с њим упути се пешке у манастир. Прихвативши други предлог манастирског сабора, преподобни показа да због болести није био у стању долазити у манастир недељом и празником, као што је то чинио раније. Ово се догоди 8. маја 1810. године, када преподобном Серафиму беше педесет година.

Повративши се у обитељ после петнаестогодишњег боравка у пустињи, отац Серафим се, не свраћајући у своју келију, упути у болницу. То би дању, пре почетка свеноћног бденија. Када зазвонише звона за бденије, отац Серафим се појави на свеноћном бдењу у храму Успенија Богородице. Сва се братија веома зачудише, када се међу њима у трен ока пронесе глас да је отац Серафим решио да се настани у манастиру. Сутрадан, 9. маја, на дан светог Николаја Чудотворца, отац Серафим дође,

по обичају свом, у болничку цркву на рану литургију, и причести се Светим Тајнама Христовим. Из храма он оде у келију стројитеља Нифонта и, узевши од њега благослов, настани се у својој пређашњој манастирској келији. Ту он никога није примао, никуда није излазио, и ни с ким није ни речи проговарао, то јест, узео је на себе нов, веома тежак подвиг затвореништва.

О подвизима оца Серафима у затвору зна се врло мало, јер он никога не пушташе к себи, нити с ким реч проговори. У келији својој он не имађаше ништа чак ни од најнеопходнијих ствари. Икона Богоматере, пред којом је стално горело кандило, и један пањ, који је замењивао столицу, – то беше све. За себе пак, строги подвижник не употребљаваше чак ни ватру. У то време он ношаше под кошуљом на леђима велики гвоздени крст, ради умртвљивања тела, „да би се дух спасао“ (1. Кор. 5. 5). Но вериге и кострет отац Серафим није носио никада, нити је другима саветовао да их носе. „Ко нас увреди речју или делом, -говорио је он, – и ако ми еванђелски поднесемо увреде, – ето нам верига, ето и кострети! Ове духовне вериге и кострет су изнад гвоздених!“ Одећу преподобни отац ношаше исту, коју и у пустињи. Вода му бејаше једино пиће; а храна – туцано, несамлевено брашно од овса, и бели резани купус кисели. Воду и храну доношаше му монах Павле, који живљаше у његовом суседству. Сатворивши молитву пред келијом старчевом, брат је остављао храну код врата. А затворник је, да га нико не би видео, покривао себе великим платном и, узевши посуду клечећи, уносио је у своју келију, као да ју је примио из руку Божјих. Затим, поткрепивши се, он је стављао посуду на пређашње место, опет скривајући лице своје платном, по угледу на древне пустиножитеље, који су кукуљицом скривали лице своје.

Молитвени подвизи оца Серафима у затвору беху веома тешки, велики и разноврсни. Он и овде, као и у пустињи вршаше своје правило и сва свакодневна богослужења сем божанствене литургије. Поред тога, он се предаваше подвигу умне⁷⁰ молитве, говорећи у срцу наизменично час Молитву Исусову час Богородичину. Понекад се свети старац, стојећи на молитви, погружавао у дуготрајно умно созерцање Бога: стајао

је пред светом иконом, не читајући никакву молитву и не правећи поклоне, већ само умом у срцу созерцавајући Господа.

У току недеље отац Серафим је прочитавао цео Нови Завет, овим редом: у понедеоник – Еванђеље по Матеју, у уторак – по Марку, у среду – по Луки, у четвртак – по Јовану, у остале дане – Дела и Посланице светих Апостола. Понекад се кроз врата чуло како он, читајући, тумачи за себе Еванђеље и Дела светих Апостола. Дела св. Апостола он је тумачио наглас, и то доста дуго времена. Многи су долазили и слушали речи његове са насладом, утехом и духовном коришћу. Некад је он седео над књигом, не преврћући листове, сав утонуо у созерцање чисте узвишене мисли Светога Духа. Ни један му се део тела није мицао: очи су нетремице биле уперене на један предмет.

Потпуно самоудубљивање оца Серафима у еванђелске истине не остаде необлагодађено одозго. Најважније сведочанство о томе јесте то што он би удостојен недокучљиве узнесености у небеске обитељи, слично св. апостолу Павлу, св. Андреју Јуродивом и преподобном Варсануфију, који беху узнесени до трећег неба.

О томе, несхватљивом за обичан људски разум, виђењу или откривењу, послушник Јован Тихонов (касније јеромонах Јоасаф) казује ово: „Једном, после изласка оца Серафима из затвореништва, посети ме један богољубиви брат, са којим сам обично делио сваку радост и утешну реч, изречену оцем Серафимом. У току разговора он ме изненада упита, да ли ми је отац Серафим открио велику тајну о томе како је био узнесен у небеске обитељи. Ја му одговорих да ништа чуо нисам о тој великој милости Божјој. И стадох распитивати брата да ми он што више каже о томе, али он, при свој жељи својој, није ми могао ништа јасно рећи о томе. Испративши брата, ја сам с нестрпљењем чекао да се спусти вече, па да отидем к оцу Серафиму и замолим га да ми ублажи душу казивањем о тој великој милости Божјој. Ја то учиних чим паде вече. Старац ме дочека као чедољубив отац, и одмах за мном закључа врата. Кад седосмо, и ја таман хтедох да га замолим да ми каже своју велику тајну, он ми тог тренутка руком својом запуши уста, и рече: „Огради себе ћутањем“. И онда ми стаде излагати са

својственом му простотом историју Пророка, Апостола, светих Отаца и Мученика. Сви Свети, говораше он, које Црква Христова прославља, оставили су нам свој живот као пример за подражавање; сви су они били подобострасни нама људи, али су тачним испуњењем заповести Христових достигли савршенство и спасење, нашли благодат, удостојили се разноврсних дарова Светога Духа и наследили Царство Небеско. А пред Царством Небеским сва слава овога света је ништа; све насладе овога света немају ни сенку онога што је у небеским обитељима уготовљено онима који Бога љубе; тамо је вечна радост и славље. Но да би наш дух стекао слободу да се узноси тамо и храни преслатким разговором са Господом, нужно је смиравати себе непрестаним бдењем, молитвом и имањем на уму Господа. Ето ја, убоги Серафим, ради тога прелазим Еванђеље сваки дан. У понедеоник читам Еванђеље Матејево од почетка до краја; у уторак – Марково; у среду – Лукино; у четвртак – Јованово; у остале пак дане прочитавам Апостолска Дела и Посланице; и ни један дан не пропустим, а да не прочитам дневно Еванђеље и Апостол, и светоме. Тиме се не само душа моја, него и само тело моје наслађује и оживотворава; тиме што разговарам са Господом, што држим у памети својој живот и страдања Његова, што дан и ноћ славословим, хвалим и благодарим Искупитеља мог за све милости Његове, изливане на род људски и на мене недостојног“.

После тога старац ми поново рече: „Радости моја! молим те, стекни дух мирни, и онда ће се хиљаде душа спасти око тебе“. И ово он понови још два пута. Онда, у неописивој радости, повишеним гласом старац рече: „Ево, ја ћу ти казати о убогом Серафиму“. Па спустивши глас, настави: „Миљем ми испуни душу реч Господа мог Исуса Христа: Многе су обитељи у дому Оца мога (Јов.14:2), то јест за оне који служе Њему и прослављају свето Име Његово. На овим речима Христа Спаситеља задржах се ја убоги, и пожелех да видим те небеске обитељи. И Господ не лиши мене убогог Своје милости, испуни ми жељу и молбу: и ја бих узнесен у небеске обитељи, само не знам, са телом или осим тела, Бог зна, то је недокучљиво. А о

тој радости и сладости небесној, коју тамо осећах, немогуће је да ти искажем“

И са овим речима отац Серафим заћута. У то време он се мало наже напред, глава му се са затвореним очима преклони, и он отворену шаку десне руке сасвим полако и равномерно креташе према срцу. Лице му се постепено мењаше и издаваше дивну светлост, и најзад толико засија, да је немогуће било гледати у њега; а на уснама и у целом изразу његовом бејаше таква радост и небеско усхићење, да га је заиста могуће било у то време назвати земаљским анђелом и небеским човеком. За све то време тајанственог ћутања, он као да је созерцавао нешто са умилењем и слушао нешто са запрепашћењем. Но чиме се управо усхићавала и наслађивала душа праведникова, једини Бог зна.

Праведник Божји, по немоћи људског језика, не беше у стању да ми речима објасни чудесно узнесење своје у небеске обитељи, али ми то показа необичном светлошћу лица свога и тајанственим ћутањем својим. А ја, ма да сам бејох очевидац овог дивног догађаја, увек ћу рећи једно исто: Бог зна како се све то одигра.

После прилично дугог ћутања, које, по моме мишљењу, потраја око по сата, отац Серафим стаде поново говорити, и у најрадоснијим осећањима, уздахнувши, са умилењем рече: „Ах, премили мој оче Јоване, када би ти знао каква радост, каква сладост очекује душу праведникову на небу, ти би се онда решио да у овом привременом животу са благодарношћу подносиш све муке, гоњења и клевете, па чак када би и сама ова келија наша (при томе он указа на своју келију) била пуна црва, и када би црви јели тело наше у току целог земаљског живота нашег, и онда би свим срцем требали пристати на то, само да не будемо лишени оне небеске радости, коју Бог уготови онима који Га љубе. Тамо нема ни болести, ни жалости, ни уздисања; тамо је неисказана сладост и неисказана радост; тамо ће праведници засијати као сунце. Но када ту небеску славу и радост није могао исказати ни сам свети апостол Павле (2. Кор. 12, 4), какав ће онда други језик људски бити у стању да

изрази красоту небеских насеља, у којима ће се настанити душе праведних“.

У току свих година свога затвореништва преподобни старац се сваке недеље и празника причешћиваше светим Тајнама Христовим, које му из болничке цркве доношаху у келију после ране литургије. А да никада не би заборављао на час смртни, и да би га што јасније и непосредније замишљао, свети Серафим замоли да му начине мртвачки сандук и метну у предсобље његове затворничке келије. Жеља светог старца би испуњена: у једном целом целцатом комаду храстовом издубише му мртвачки сандук са поклопцем, који необојен стално стајаше у предсобљу. Ту се старац често молио, спремајући се за одлазак из овог живота. У разговорима са саровском братијом, отац Серафим је често говорио односно тог сандука: „Када будем умро, молим вас, браћо, положите ме у мој мртвачки сандук“.

Духовним подвизима својим свети подвижник је додавао и телесни рад, освежујући понекад заморене старачке груди свежим ваздухом. Рано пре зоре, кад све још спава, свети старац је, творећи Молитву Исусову, преносио између надгробних споменика невелику нарамицу дрва са једног места на друго, ближе његовој келији. Када га једном манастирски искушеник – будитељ – примети и, обрадован, баци се преда њ целивајући му ноге и просећи благослов, отац Серафим га благослови и рече му: „Огради себе ћутањем и пази на себе“.

Провевши у затворништву око пет година, свети старац потом измени у неколико спољашњи изглед свога затворништва: врата келије његове бише отворена, и сваки је могао долазити к њему, али он није одговарао на питања, држећи се свог завета молчанија, и продужујући своја духовна занимања. Тадањи епископ тамбовски Јона, који је често посећивао Саровску обитељ, зажеље једном да лично види оца Серафима. У том циљу он дође к његовој келији; али преподобни отац, чврсто испуњујући своје завете пред Богом и чувајући се човекоугодништва, не наруши ни овога пута своје молчаније и затворништво. Очигледно, за преподобног Серафима још не беше наступило време да остави затворништво. Тако је то схватио и преосвећени владика, који

одби предлог игумана Нифонта да се врата од келије скину са њихових кука, рекавши: „Да некако не погрешимо“. И остави старца на миру.

Но убрзо после тога за преподобног Серафима стварно наступи час да сасвим остави подвиг свога затворништва и молчаништва. Са потпуним самоодречењем, трпљењем, смирењем и непостидљивом вером пролазећи пут општежићног монаха, пустињака, столпника, молчалника и затворника, он стече себи велику чистоту душевну и удостоји се од Бога виших благодатних дарова духовних. И тада, по вољи Свевишњег, он мораде оставити безмолвије, и продужујући сав живот у Богу и за Бога, живот испуњен најузвишенијег одречења од света, ступити на служење том истом свету – својом љубављу, богоданим благодатним даровима учитељства, прозорљивости, чудеса и исцељења, својим духовним руководством, молитвом, утехом и саветима. На тај начин преподобни Серафим узео је себе превисоки подвиг такозваног старчества (= стараштва)⁷¹, у коме и оконча свој многотрудни и праведни живот.

Овај подвиг велики старац отпочео тиме што стаде ступати у разговор са посетиоцима, а пре свега са монасима. Монасима је саветовао да строго и ревносно држе сва монашка правила: да црквена богослужења врше неизоставно по црквеном уставу; да непропустљиво присуствују богослужењима у храму; да будно прате сва богослужења; да се непрестано баве „умном“ молитвом; да живо и усрдно обављају са смирењем своја послушања; да за трпезом седе са страхом Божјим; да без оправданог разлога не излазе из манастира; да се уздржавају од самовоље и самоделања; да трпељиво подносе сва искушења; да чувају међусобни мир, итд.

После тога свети старац поче примати и мирјане. Врата његове келије беху отворена свима – од ране литургије до осам сати увече. Све је примао радо, свакоме давао благослов и потребне кратке поуке. Посетиоце је примио одевен, као и обично, у белу подрасу и полумандију; недељом и празником имао је на себи још епитрахил и нарукнице, пошто се тих дана причешћивао. Са нарочитом је љубављу свети старац примао оне код којих је примећивао искрено и смирено кајање, и оне

који су показивали пламено усрђе за духовни живот. После разговора са таквима, он је на њихове приклоњене главе стављао крај од епитрахилја и своју десну руку и предлагао им да изговарају за њим ову покајну молитву: „Сагреших ја, Господе, сагреших душом и телом, речју и делом, умом и помишљу и свима својим чулима: видом, слухом, мирисањем, укусом, пипањем, вољно и невољно, свесно и несвесно“. Затим је он сам читао разрешну молитву од грехова, што је посетиоцима давало олакшање савести и неку нарочиту духовну насладу. После тога он је крстовидно помазивао чело посетиочево јелејем из кандила пред иконом Божје Мајке, „Умилење“, коју он називаше: Радост свих радости. А ако је то било до подне, давао је свету богојављенску водицу и благосиљао парченцетом нафоре или светог хлеба, освећеног на свеноћном бденију. Потом, целивајући посетиоца, говорио је у свако време: Христос воскрес! и давао да целивају икону Мајке Божје или крст који је висио на његовим грудима.

Посетиоце који су му откривали неке своје нарочите душевне муке и патње, свети старац је очински тешио и давао им потребне савете и лекове духовне. У другим случајевима он је предлагао општехришћанске поуке, нарочито упућивао на непрестано сећање на Бога, на молитву и целомудреност. У свима таквим случајевима он је особито завештавао да се увек има на језику и у срцу: молитва Господња – „Оче наш“, молитва арханђелска – „Богородице Дјево, радуј се“, Символ вере и Молитва Исусова: „Господе Исусе Христе, Сине Божји, помилуј ме грешнога“. У томе нека буде, говорио је он, све твоје бдење и обучавање! Ишао или седео, одлазио или долазио, радио или у цркви стајао пре почетка богослужења, то имај непрестано у устима и у срцу свом. Таквим призивањем имена Божјег, ти ћеш наћи покој, достићи ћеш чистоту духовну и телесну, и у тебе ће се уселити Свети Дух, извор свих добара, и Он ће те руководити у светињи, у свакој побожности и чистоти.“

Светог старца посећивали су угледни људи, и високи државни чиновници, и чланови царске фамилије. Но нарочито му је много долазио прост свет, и тражио од њега не само поуке него и житејске помоћи. Јер, верујући у његову светост и

прозорљивост, они су тражили од њега помоћ у чисто житејским недаћама и невољама, и он им је усрдно помагао. Тако, једном дотрча у манастир прост сељак, са капом у рукама, разбарушене косе, и сав очајан упита првог монаха кога срене: „Баћушка! јеси ли ти отац Серафим?“ А када му показаше где је отац Серафим, он полете к њему, паде му пред ноге, и убедљиво му стаде казивати: „Баћушка! мени су украли коња, и ја сам сада без њега потпуни убожјак; не знам чиме ћу породицу хранити. А кажу да ти погађаш“. Отац Серафим га умиљато ухвати за главу, и привукавши је к својој глави, рече му: „Огради себе ћутањем и похитај у то и то село (каза му које). Када будеш улазио у њега, ти сврати с пута на десно, заобиђи четири куће, па ћеш угледати капиџик; уђи на њега, одвежи свога коња од пања и изведи ћутке“. Сељак одмах са вером и радосћу потрча према добијеном упутству, нигде се не заустављајући. После се у Сарову пронесе глас да је он стварно нашао коња на указаном месту.

Други, сличан случај, казивао је отац Павле, монах Саровски. „Једном, говораше он, приведох к оцу Серафиму младог сељака са уздом у рукама, који је плакао, јер беше изгубио коње, и оставих их саме. После пак неког времена ја опет сретох тог сељака и упитах га: „Шта, дакле? јеси ли нашао своје коње?“ – „Како да не, баћушка, нашао сам“, одговори сељак. „Где и како? упитах га ја даље. А он одговори: „Отац Серафим рече ми да идем на трг, па ћу их тамо видети. Ја одох, и заиста тамо видех моје коњиће, узедох их и одведох својој кући“.

Неретко свети старац је такође исцељивао недужне, помазујући их јелејем из кандила што је висило у његовој келији пред споменутом иконом Мајке Божје. Но и поред свега тога преподобни Серафим још не беше потпуно оставио своје затворништво. Иако је био скинуо са уста печат молчанија и примао посетиоце, ипак он сам никуда није излазио из своје келије.

Ускоро за преподобног Серафима наступи време да потпуно остави своје затворништво. Али пре но што се реши на то, он се молитвом обрати Богу да му открије Своју вољу по тој

ствари. И гле, ноћу уочи 25. новембра 1825. године, њему се у сновиђењу јави Божја Мати заједно са светитељима тога дана: Климентом Римским и Петром Александријским, и разреши му да изађе из затвора и да посећује пустињу. Сутрадан, уставши од сна и свршивши своје уобичајено молитвено правило, он саопшти своју жељу игуману Нифонту, од кога и доби благослов на то. Од тога времена преподобни стаде посећивати своју пустињску келију и молити се у њој.

Свети старац нарочито често иђаше на такозвани „Богословски извор“. Овај се извор налазио на два километра од манастира и постојао је од давних времена; али је био запуштен: извориште му је било покривено настрешницом од брвана, засутом земљом, вода му је отицала само кроз једну цев. У близини извора стајаше на стубићу икона св. апостола и еванђелиста Јована Богослова, од чега је извор и добио свој назив. Ово место се веома допадало преподобном Серафиму. По његовој жељи извор би рашчишћен и обновљен, настрешница уклоњена, и место ће начињен нов трем са цеви. Ту старац стаде понајвише проводити време, бавећи се богомислијем и телесним радовима, јер због болести он већ није могао да одлази у пређашњу келију. Преподобни скупљаше камичке по реци Саровки и њима попљочаваше извор. Начини крај извора и леје за себе, и ту гајаше поврће. На брежуљку близу извора би начињена за старца малена брвнара без прозора, па чак и без врата, са земљаним улазом под малим зидом. Увлачећи се у брвнарицу, преподобни отац се у том убогом склоништу одмарао после рада, склањајући се од подневне жеге. Касније му би направљена нова келија са вратима и пећи, али без прозора. Ту, у својој пустињи, он провођаше све радне дане, а увече се враћаше у манастир. То место стадоше називати доњом пустињицом оца Серафима, а извор – студенцем оца Серафима.

Дирљиво је било видети овог смиреног, погрбљеног старца, који се подупире мотиком или секиром, у пустињи, како сече дрва или обрађује градиницу, са убогом камилавком на глави, у похабаној мантији, са торбом на леђима у којој се налазило Еванђеље, и бreme од камења и песка ради умртвљавања тела.

На питања неких, ради чега он то носи на леђима, свети старац је одговорио речима светог Јефрема Сирина: „Мучим онога који мене мучи“.

Број посетилаца благодатног старца се стаде нагло повећавати. Једни га очекиваху у манастиру, други му долажаху у пустињу, жељни да га виде и добију од њега благослов и поуку. Потресно је било видети када се свети отац враћа у своју пустињицу после светог Причешћа – у мантији, епитрахилу и наруквицама. Гомиле народа су се тискале око њега и успоравале му ход. Но у то време ни с ким није говорио, никоме није давао благослов, и као да никога није видео, сав погружен у размишљање о благодатној сили Свете Тајне. Игуман Нифонт, који је дубоко поштовао и волео благодатног старца, говорио је поводом мноштва посетилаца светоме Серафиму: „Када отац Серафим живљахе у пустињи (првој и даљној), онда он дрвећем закрчи све прилазе к њему, да му народ не би долазио; а сада стаде примати све, те до поноћи немам могућности да се манастирска капија затвори“.

Од тог доба у преподобном оцу Серафиму Бог откри вернима ваистину велико и драгоцену благо. Нарочито беше сладак и утешан душекорисни разговор благодатног старца, прожет неком особитом љубављу и препун неке тихе, животворне власти. И целокупно његово опхођење са посетиоцима одликоваше се пре свега дубоким смирењем, и свепраштајућом, делатном љубављу хришћанском. Речи његове загреваху срца, чак и она окорела и хладна, озараваху душе духовним разумевањем, раскрављиваху их на сузно и скрушено покајање, изазиваху радосну наду на могућност поправке и спасења чак и код окорелих и изгубљених грешника, испуњаваху душу благодатним миром. Ма ко дошао к њему, бедник у ритама или богаташ у раскошним хаљинама, са ма каквим мукама на души, гресима, потребама и са ма каквим савестима, – све их он с љубављу грљаше, свима се до земље клањаше и, благосиљајући их, сам им руке целиваше. Никога он сурово не кораше нити строго изобличаваше; ни на кога не налагаше тешко бреме, сам носећи крст Христов са свима тугама. Понекад је он и изобличавао, али кротко, разблажујући реч своју

смирењем и љубављу. Старајући се да саветима пробуди глас савести, он је показивао пут спасења, и често пута тако, да слушалац најпре ни схватио није да је реч о његовој души; но потом је сила речи, зачињене благодаћу, неизоставно вршила свој утицај. Од њега нису излазили без стварне поуке ни богати, ни сироти, ни прости, ни учени, ни великаши, ни обични људи: за све њих било је доста живе воде, која је текла из уста пређашњег молчалника, смиреног и убогог старца. Народа се свакодневно стицало к њему на хиљаде, нарочито у току последњих десет година његовог живота. Свакодневно је пред његовом келијом у Сарову било око две хиљаде људи, и више. Њему то није било тешко, и он је са сваким налазио времена да поразговара на корист душе. У неколико речи он је објашњавао свакоме оно што му је управо било најпотребније, откривајући често пута најсакривеније помисли посетиоцеве.

Речи своје, као и сав живот свој и сва дела своја, преподобни отац Серафим свагда заснивао на Светом Писму, на списима светих Отаца и на поучним примерима из живота светитеља, угодника Божјих. При томе благодатни старац нарочито је уважавао оне светитеље, који се показаше најхрабрији поборници и најсјајнији ревнитељи православне вере, као: Василија Великог, Григорија Богослова, Јована Златоуста, Климента папу римског, Атанасија Великог, Кирила Јерусалимског, Амвросија Медиоланског, и њима сличне. Свети Серафим је са особитим жаром чувао и бранио чистоту Православља. Тако, када га једном приликом упита неки расколник – старообрјадац – која је вера боља, црквена или старообрјадачка, он му одговори као онај који власт има: „Остави своја бунцања. Наш живот је море, наша света Православна Црква је лађа, а сам Спаситељ је крманош. Када људи са таким Крманошем, због своје греховне немоћи, са муком препливавају море живота, и сви се не спасавају од дављења, куда ти онда хоћеш са својим чамцем, и на чему заснивао своју наду – да се спасеш без крманоша?“

Због чистоте душе добивши од Бога дар прозорљивости, свети Серафим је често давао понеким посетиоцима поуке које су одговарале њиховим најтајнијим осећањима и најсакривенијим

мислима, иако му их нису открили. Ево једног таквог примера. Једном приликом дође из радозналости у Саров генераллајтнант Л. Разгледавши манастирска здања, он хтеде да отпутује, не добивши ништа за своју душу. Но њега заустави спахија Прокуђин, наговарајући га да сврати код затворника старца Серафима. Надмени генерал у почетку одбијаше, али на упорно наваљивање Прокуђиново он пристаде. И чим ступише у келију, старац Серафим, идући им у сусрет, поклони се генералу до ногу. Оваква смиреност порази гордог генерала. А Прокуђин приметивши да не треба да остане у келији, изађе у претсобље. Генерал пак, окићен ордењем, остаде око пола сата у разговору са старцем. Кроз неколико минута зачу се плач из старчеве келије: генерал је плакао као мало дете. Кроз по сата отворише се врата, и свети Серафим изведе генерала испод руке, који је и даље плакао, покривши лице рукама. Ордење пак и капу генерал беше заборавио у келији. Отац Серафим му изнесе, и закачи му ордење на мундир. Касније је тај генерал причао да је он пропутовао целу Европу, познаје мноштво разноврсних људи, али је први пут у животу видео онакву смиреност с каквом га је срео затворник саровски, и дотле није знао за такву прозорљивост с каквом му је старац открио сав његов живот до најтајнијих појединости. А када му је за време разговора са оцем Серафимом попадало ордење са груди, прозорљиви старац му је рекао: „То је зато што си их незаслужено добио“.

Љубав благодатног старца била је просто свеобухватна и безгранична. Изгледало је да он воли све и свакога више но што мајка воли свога милог сина јединца. Није било страдања, није било невоље у ближњег, а да их он не саосети, не прими у своју душу, и не нађе одговарајуће лекове. И на тај начин он постаде у очима православног руског народа, уточиште, духовни ослонац и утеха свима који страдају и пате, свима који су натоварени и озлојеђени, свима којима је потребна милост Божја и помоћ благодатна. Лица свих узраста, звања и стања обадва пола, детињски поверљиво, искрено и простосрдачно отварају су пред њим своју душу и срце, своје сумње и недоумице, своје духовне потребе и муке, своје грехе и греховне помисли. А да све то посетилац исповеди без икаквог

лажног стида и прикривања, неретко му је притицао у помоћ сам облагодаћени старац, прозорљиво читајући у души његовој и наглас му говорећи његове грехе и помисли. И љубављу пребогати свети старац све је умиривао и успокојивао, нико није одлазио од њега без олакшања и душевног умирења, без стварне поуке и благодатне утехе, – нико: ни богати, ни сироти, ни прости, ни учени, ни понижени, ни угледни. И сви су осећали његову велику љубав и њену благодатну силу; и неретко се дешавало да потоци суза груну из очију људи тврда и окамењена срца.

Често је преподобни отац Серафим изазивао код многих завист, прекоре или недоумице, што он прима све без разлике, што свима подједнако чини добро, што све у истој мери пажљиво саслушава, теши и поучава, не разликујући ни пол, ни звање, ни имовно стање, ни моралне одлике својих посетилаца. Поводом тога преподобни отац је не једанпут говорио: „Претпоставимо да ја затворим врата своје келије. Посетиоци, којима је потребна утешна реч, заклињаће ме Богом да им отворим врата, но, не добивши од мене одговор, они ће са тугом одлазити својој кући... Какво оправдање ја могу дати Богу на Страшном суду Његовом?

Другом приликом када један инок упита старца: „Што ти све учиш?“ он одговори: „Ја се држим учења Цркве која пева: Не скривај реч Божју, већ објављуј чудеса Његова“⁷².

Тако је свети старац сматрао за ствар своје савести, за дужност свога живота, да прима све који му долазе, и да ће за то дати одговор на Страшном суду Божјем. А када би приметио да његови посетиоци слушају његове савете, држе се његових поука, и са пута греха и пропасти ступају на пут врлине и спасења, он се није усхићивао тиме као плодом своје делатности, нити је то приписивао себи, него је благосиљајући за све Добротвора – Бога, говорио у таквим случајевима: „Не нама, Господе, не нама, него имену Своем дај славу (Псал.113:9). Ми смо дужни удаљавати од себе сваку радост земаљску следећи учењу Господа Христа, који је рекао: Не радујте се томе што вам се духови покуравају, него се радујте што су имена ваша написана на небесима“ (Лк.10:20).

Једном приликом једновременно дођоше к оцу Серафиму у његову манастирску келију стројитељ Високогорске пустиње јеромонах Антоније и један трговац из Владимирске губерније. Отац Серафим замоли стројитеља да седне и причека, а са трговцем стаде одмах разговарати. Милостиво, благо и нежно изобличавао је његове пороке и давао му савете: „Све твоји недостаци и невоље, – говораше му он, – последице су твога страсног живота. Остави такав живот, исправи путеве своје“. Опширна реч старчева о тој ствари беше прожета тако дирљивом срдечношћу и топлином, да и трговац, на кога се то односило, и случајно присутни отац Антоније, бише дирнути до суза. А када трговац изађе из келије, онда се отац Антоније, дугогодишњи познаник и поштовалац преподобног Серафима, усуди рећи светом старцу: „Баћушка, пред вама је душа људска откривена као лице у огледалу: на моје очи, још не саслушавши духовне потребе и невоље овога богомољца, ви му већ све сами казасте. Сада ја видим, да је ум ваш тако чист, да од њега ништа није сакривено у срцу ближњега“.

Но отац Серафим му метну на уста своју десну руку, као запушујући их, и рече: „Не говориш како треба, радости моја. Срце човечје је откривено једино Господу, и само је Бог једини срцезналац; а „срце у човека дубоко је“ (Пс. 63, 7)“.

Отац Антоније га поново упита: „Та како ви то, баћушка, ни једну реч не упитасте трговца, а казасте му све што му је потребно?“ Тада му преподобни Серафим смирено одговори: „Он је ишао к мени, као и други, као и ти, ишао као ка служи Божјем; ја, грешни Серафим, тако и мислим да сам ја грешни слуга Божји, што ми наређује Господ као служи Своме, то ја и предајем ономе коме треба оно што је корисно. Прву помисао, која се појави у души мојој, ја сматрам као указање Божје, не знајући шта је на души у мога саговорника, већ само верујући да ми тако указује воља Божја ради саговорникове користи. Као гвожђе ковачу, тако сам ја предао себе и своју вољу Господу Богу: како је Њему угодно, тако и радим; своје воље немам, него што је Богу угодно, то и предајем“

Међутим, ова благодатна прозорљивост преподобног оца Серафима била је уистину необична. Добијајући писма, он је

често, не отварајући их, знао њихову садржину и давао одговоре: „Ево, реци ово од убогог Серафима“, итд. После блажене кончине његове нађено је много таквих неотворених писама, на која је он у своје време одговорио. Духом је свети старац био у заједници са многим подвижницима, које никада није виђао и који су живели на хиљаде километара далеко од њега. Када се у затворнику Задонског Богородичног манастира Георгију појави мисао, да промени своје обиталиште и повуче се у још усамљеније, и нико сем њега није знао о томе, одједном к њему дође некакав страник⁷³ из Саровске пустиње од оца Серафима и рече му: „Отац Серафим ми је наредио, да ти кажем: Толико година боравиш у затворништву, срамота је да те савлађују ђаволѐ помисли – да оставиш своје место. Никуда не одлази! Пресвета Богородица заповеда ти да ту останеш“. – Рекавши то, страник се поклони и оде. А када га стадоше тражити, не моглоше га наћи ни у манастиру ни око манастира.

Док се још ништа није знало о угоднику Божјем Митрофану, првом епископу Воронешком, и о његовом предстојећем прослављењу, пошто још није било никаквих откривења ни знамења, преподобни Серафим је са неколико својеручно написаних речи честитао преосвећеном архиепископу воронешком Антонију откривање светих моштију угодника Божјег Митрофана.

Једном мирјанину, неком А. Г. Воротилову, свети старац је не једанпут говорио, да ће на Русију устати три државе и много је изнурити; али ће је и Господ због Православља помиловати и сачувати. У то време ове су речи биле непојмљиве; но касније су догађаји објаснили, да је старац говорио о Кримском рату.

Од 1831. године преподобни отац је многим говорио о претстојећој глади, и Саровска се обитељ по његовом савету, снабдела храном за шест година, те благодарећи томе у њој није било глади. Када се у Русији први пут појавила колера, преподобни је отворено изјављивао да ње неће бити ни у Сарову ни у Дивјејеву, што се у потпуности обистинило, јер од прве колере није умро ниједан човек ни у Сарову ни у Дивјејеву.

По своме благодатном дару прозорљивости свети старац је подједнако видео и прошлост и будућност, са неколико речи

оцртавао предстојећи живот човеку, и говорио речи и давао савете, који су изгледали чудни, али су их каснији догађаји оправдали, и тиме их обелоданили као пуне духа прозорљивости.

Својим даром прозорљивости свети Серафим је доносио разноврсне користи ближњима. Тако, једном допутова из Пензе у Саров побожна удовица ђаконa, по имену Евдокија. Желећи да узме благослов од преподобног оца, она га са мноштвом народа допрати из болничке цркве, и стаде позади свих, подалеко од његове келије, чекајући свој ред. Међутим, свети старац, оставивши све, одједном је викну: „Евдокија! ходи овамо брже!“ Евдокија се веома зачуди што је он зовну по имену, када је никад није био видео. И приђе му са осећањем страхопоштовања и трепета. Отац Серафим је благослови, даде јој свету нафору и рече јој: „Треба да пожуриш кући, да би сина затекла код куће“. Евдокија пожури, и стварно једва затече сина свог код куће: у њеном одсуству управа Пензенске семинарије изабрала је њеног сина за студента Кијевске Духовне Академије, и пошто је Кијев далеко од Пензе, требало га је што пре испратити. И овај њен син, по завршетку Академије, замонаши се добивши име Иринарх; затим је био наставник по семинаријама, ректор и најзад епископ.

Благочестива удовица Пелагија Ивановна Шкарина, житељка града Арзамаса, још измалена имала је жељу да ступи у монаштво. Но отац Серафим, на пет година до своје кончине, претсказа јој да ће бити сирота, да ће се удати, да ће имати седморо деце, – при чему их прозорљиви старац назва све по имену, – и да ће затим изгубити мужа. Мада су ова предсказања рано изречена, она су се сва у потпуности испунила.

Варошанки Балахни Зајајевој преподобни отац је саветовао да неизоставно ступи у манастир; али она је одбијала. Он јој каза и разлог зашто јој то саветује. „Бићеш несрећна у браку, – рече јој, – имаћеш много деце; али ћеш мужа изгубити, и остаћеш удовица; и трпећеш још већу оскудицу него при мужу“. – Зајајева не послуша старчев савет, удаде се, и после је горко жалила: јер се све речи оца Серафима испунише на њој.

Надежда Теодоровна Островска казиваше следеће: Мој рођени брат, потпуковник В. Т. Островски, по поруци наше тетке, која је имала велику веру према оцу Серафиму, оде у Саровску пустињу к томе прозорљивом старцу. Отац Серафим прими мога брата врло милостиво и, између осталих поука, одједном му рече: „Ах, брате Владимире, какав ћеш ти бити пијаница!“ – Ове речи силно огорчише и ожалостише мога брата. Он је имао од Бога многе дарове, и све их је употребљавао на славу Божију; према оцу Серафиму гајио је дубоку оданост, а према потчињенима био је као нежни отац. Зато је он себе сматрао веома удаљеним од пијанства, које не доликује његовом звању и начину живота. Прозорљиви старац, приметивши његову смућеност, рече му и ово: „Уосталом немој да се смућујеш, и немој се жалостити: Господ понекад попушта да људи усрдни к Њему западну у ужасне пороке, и то ради тога да они не би запали у још већи грех – високоумље, уображеност. Твоје ће искушење проћи, милошћу Божјом, и ти ћеш смирено проводити остале дане свога живота; само не заборављај свој грех“. – Ово чудно претсказање старца Божјег стварно се потом и зби. Због разних рђавих околности мој брат западе у ту несрећну страст – пијанство и, на општу жалост свих сродника, он проведе неколико година у том несрећном стању. Но најзад, због молитава оца Серафима и због своје простосрдачности, он би помилован од Господа: не само он остави свој пређашњи порок, него и сав начин свога живота потпуно измени, старајући се да живи по еванђелским заповестима, као што хришћанину доликује.

Године 1832, неки спахија Богданов удостоји се видети преподобног оца Серафима у Саровској пустињи. У разговору, поред осталог, Богданов упита блаженог подвижника, шта би му он наложио да чита. Свети подвижник одговори: „Еванђеље по четири главе дневно, од сваког еванђелиста по једну, и још живот праведнога Јова. Јер, иако му говораше жена да је боље да умре, он ипак све трпљаше и спасе се. Усто, немој заборављати да шаљеш дарове онима који ти неправду нанеше“.

На питање Богданова, треба ли се лечити у болестима, и како уопште проводити живот, богомудри подвижник одговори: „Болест очишћује грехе. Ипак, како ти је воља. Иди средњим путем; не узимај на себе оно што је изнад твојих моћи – пашћеш, и ђаво ће ти се насмејати; ако си млад, уздржавај се. Једном ђаво предложи неком праведнику да скочи у провалију, на што овај пристаде, али га Григорије Богослов задржа. Ево шта да радиш: када те руже – не ружи; када те гоне – трпи; када те срамоте – хвали; осуђуј сам себе, па те Бог неће осудити; потчињавај вољу своју вољи Господњој; никада не ласкај; знај шта је добро и зло у теби, – блажен човек који то зна; љуби ближњега свог, ближњи твој је – дело твоје. Ако живиш по телу, погубићеш и душу и тело; ако пак по Богу, спашћеш их обадвоје. Ови су подвизи већи него ићи на богомољу у Кијев, или и даље“. – Последње речи оца Серафима односиле су се на моју жељу да отпутујем на богомољу у Кијев и даље, ако он благослови. Но, ствар је у томе, што ја ову своју жељу нисам био саопштио оцу Серафиму, а он је сазнао за њу једино даром прозорљивости, који је имао по благодати Божјој.

Сем дара прозорљивости Господ беше обдарио преподобног Серафима благодаћу исцељивања телесних недуга и болести. Још раније, у 1823. години, пре него што он коначно остави свој затвор, он учини једно поражавајуће чудо: исцели од неизлечиве болести суседног земљопоседника М. В. Манторова. Када болест овога узе претеће размере, те му парчета костију стадоше испадати из ногу, и свака нада у помоћ медицине беше изгубљена, рођаци и познаници посаветоваше Манторову да отиде к оцу Серафиму, о чијем се светом животу слава већ беше пронела широм целе Русије. И Манторова, чије имање беше удаљено четрдесет километара од Сарова, одвезоше к оцу Серафиму у Саров. Са великом муком Манторов би унесен под трем келије благодатног затворника, кога са сузама стаде молити да га исцели од ужасног недуга. Тада га старац са очинском љубављу и срдачним саучешћем упита, да ли он верује у Бога. И када му болесник трократно исповеди своју чврсту и потпуну веру у Бога, преподобни му умилно рече: „Радости моја! ако ти тако верујеш, онда веруј и у

то, да је све могуће од Бога онеме који верује, па стога веруј да ће Господ и тебе исцелити, а ја, убоги Серафим, помолићу се.

После тога он се повуче у своју келију и, кратко време затим, он изађе отуда са светим јелејем из кандила пред иконом Божје Матере „Умилење“, нареди Манторову да обнажи ноге, и он помаза болесна места. И тог часа, красте од рана што покриваху тело, за трен ока отпадоше, и Манторов доби исцелење, и без ичије помоћи сам изађе из келије саровског чудотворца. А када се Манторов, осетивши да је исцељен, од радости баци преподобноме пред ноге, целивајући их и благодарећи за исцелење, старац га подиже и строго му рече: „Зар је Серафимово дело да умртвљује и оживљује, низводи у пакао и изводи, – шта је теби, пријатељу? То је дело Јединог Господа, који испуњује вољу оних који Га се боје и слуша молитву њихову. Господу свемогућем и Пречистој Матери Његовој одај благодарност“. – Са тим речима смиреномудри угодник Божји отпусти Манторова.

Не мање поражавајуће исцелење изврши свети старац 1827. године над неком женом Александром Лебеђевом. Она је више од године дана патила од неких страшних необјашњивих наступа, праћених блувањем, шкргутом зуба, грчењем целог тела, после чега је она бивала потпуно онесвешћена. Такви наступи дешавали су јој се свакодневно. Лекови лекарски нису ништа помагали. Један искусан, верујући и честит лекар, који врло заузимљиво и усрдно употреби све своје знање и умење најзад јој даде савет да се ослони на вољу Свевишњег и да од Њега иште помоћ и заштиту, јер је нико од људи излечити не може. То изазва дубоку тугу код болесничиних сродника, а њу баци у очајање. Но једне ноћи к њој се јави једна непозната жена, веома стара, и када престрављена болесница стаде читати молитву светоме Крсту, жена јој рече: „Не плаши се мене; и ја сам такво исто људско биће, само сада нисам из овога света, већ сам из царства мртвих. Устани са постеље своје и похитај што брже у Саровску обитељ к оцу Серафиму: он те сутра очекује код себе и исцелиће те“. Болесница се усуди да је упита: „А ти ко си и откуда си?“ Старица одговори: „Ја сам из Дивјејевског манастира, прва настојатељица – Агатија“.

Сутрадан рођаци повезоше болесницу у Саров, при чему она путем доби страховите наступе и грчеве. У Саров стигоше после касније литургије у време трапезе братије, када се преподобни отац Серафим затварао и никога није примао. Но приближивши се к његовој келији, болесница још не беше успела да сатвори уобичајену молитву, а старац изиђе к њој, узе је за руку и уведе у своју келију. У келији јој метну епитрахил на главу, тихо изговори молитве Господу и Пресветој Богородици, затим је напоји богојављенском водом, даде јој парченце нафоре и три двопека, и рече јој: „Сваки дан узимај по двопек са светом водом; а отиди у Дивјејево на гроб слушкиње Божје Агатије, узми себи земље и направи колико можеш поклоне: Агатија те сажалјева и жели ти исцељење“. Онда додаде: „Када ти буде тешко, ти се помоли Богу и реци: Оче Серафиме, помени ме на молитви и помоли се за мене грешну, да не бих опет запала у ову болест од противника и непријатеља Божјег“. Тада од болеснице отиде недуг приметно са великим шумом. И болест јој се више није враћала. И после тога она роди четири сина и пет кћери.

Септембра 1831. године допутова из Симбирске и Нижегородске губерније спахија Николај Мотовилов, сав болестан, и би чудесно исцељен молитвама оца Серафима. У својој забелешци, која се чува у Дивјејевском манастиру, он овако пише о свом исцељењу: „Велики старац Серафим исцели ме од тешких и невероватних, великих реуматичних и других болова и болести: цело ми тело беше одузето, ноге згрчене и у коленима отечене, на леђима и слабинама ране; од свега тога неизлечиво сам патио преко три године. Моје исцељење догоди се на следећи начин. Петог септембра 1831. године ја бих доведен у Саровску пустињу; 7. и 8. септембра, на дан Рождества Божје Матере, бих удостојен двају разговора са баћушком оцем Серафимом у његовој манастирској келији, али исцељење још не добих. А 9. септембра мене одвезоше к њему у оближњу пустињицу његову, у близини његовог студенца, и четири човека који ме на рукама ношаху а пети ми подржаваше главу, принесоше ме к њему, окруженом масом посетилаца са којима је он разговарао; моји носиоци ме сместише на његовој

ливадици поред једног огромног и врло дебелог бора на обали реке Саровке. На моју молбу, да ми помогне и исцели ме, он ми рече: „Па ја нисам доктор; треба докторима ићи када ко хоће да се лечи од каквих било болести“. Ја му онда подробно испричач моје патње, и како сам опробао све главне начине лечења, али исцелење не добих. Мени већ ни у чему нема спаса, а немам друге наде на исцељење од мојих болести осим благодати Божје. Али пошто сам грешан и сам немам слободе ка Господу Богу, то просим његове свете молитве, да би ме Господ исцелио. Он ме онда упита: „А верујете ли Ви у Господа Исуса Христа да је Он Богочовек, и у Његову Пречисту Божију Матер да је Она Приснодјева?“ Ја одговорих: „Верујем“. „А верујеш ли, – настави он да ме пита, – да Господ, који је раније све недуге по људима исцељивао тренутно и једном речју својом или додиром својим, може и сада тако исто лако и тренутно исцелити једном речју својом оне што требају Његову помоћ, и да је заузимање за нас Божје Матере пред Њим свемоћно, и да Вас на Њено заузимање Господ Исус Христос може и сада исто тако тренутно и једном речју потпуно исцелити?“ Ја одговорих, да свему томе истински од све душе и срца верујем и да, кад не бих веровао, не бих ни наредио да ме доведу овде код њега. „Ако дакле верујете, – заврши он, – онда сте Ви већ здрави!“ „Како здрав, – упитах ја, када ме моји људи и Ви држите на рукама?“ Не, – рече ми он, – ви сте сада свим телом својим већ потпуно здрави најзад“. И он нареди људима који ме држаху на својим рукама да отступе од мене, а он ме сам узе за рамена, подиже ме са земље и поставивши ме на ноге, рече ми: „Сигурније стојте, чвршће се држите ногама на земљи! ето тако! не плашите се, ви сте сада потпуно здрави“. И затим додаде, радосно ме посматрајући: „Ето, видите ли како ви сада добро стојите“. Ја одговорих: „Хтео не хтео ја добро стојим, зато што ме Ви добро и чврсто држите“. Тада он, одвојивши своје руке од мене, рече: „Е па ето, сада вас већ и ја не држим, а ви и без мене чврсто стојите. Ходајте смело, баћушка мој, Господ вас исцели; хајде крените се с места“. И узевши ме за руку једном својом руком а другом ме помало гуркајући слеђа, он ме поведе по трави и по неравној земљи око великог бора говорећи: „Ето,

ваше богољубље, како сте ви добро кренули!“ Ја одговорих: „Зато што ме ви изволите добро водити“. „Не, – рече ми он на то, одвојивши од мене своју руку: „Сам Господ је изволео да вас потпуно исцели, и сама Божја Мајка Га умоли за то. Ви ћете и без мене сада кренути, и свагда ћете добро ићи; хајде, крените се...“ И стаде ме гурати, да бих ја ишао. „Та тако ћу пасти и повредити се...“ „Не, – противречаше ми он, – нећете се повредити него ћете чврсто поћи...“ И када ја осетих у себи некакву силу која ме ту осени одозго, охрабрих се мало и пођох сигурним кораком. Он ме онда одједном заустави и рече ми: „Доста је!“. Па ме упита: Шта дакле, јесте ли се сада уверили да вас Господ исцели у свему, и то потпуно? Узе Господ безакоња ваша и грехе ваше очисти. Видите ли какво чудо Господ учини с вама. Стога несумњиво верујте свагда у Њега – Христа Спаситеља нашег, и чврсто се уздајте у Његово милосрђе према вама; заволите Га свим срцем, приљубите се уз Њега свом душом Својом, и вазда се непоколебљиво надајте у Њега, и благодарите Царицу Небеску за Њену велику милост према вама. Но пошто вас је ваше трогодишње страдање силно изнурило, то ви сада немојте нагло да ходите по много, него постепено: мало по мало навикавајте се на идење и чувајте своје здравље као драгоцен дар Божји...“ И још доста поразговаравши са мном, он ме отпусти у гостопримницу потпуно здрава. А пошто многи богомољци беху са мном при исцељењу мом, и беху се пре мене вратили у манастир, то они већ беху разгласили свима о великом чуду овом“.

После свог исцељења Мотовилов постаде врло чест посетилац манастира. За време једног свог разговора са старцем Серафимом крајем новембра 1831. он је имао срећу да види светог старца озареног Благодаћу и обасјаног светлошћу. Тада му је старац рекао да живот хришћанина треба да буде живот у Светом Духу.

Ево шта прича Никола Мотовилов у својој забелешци, која се чува у архиви манастира Дивјејева, а коју је забелешку објавила 1903. године његова удовица Јелена Мотовилова⁷⁴.

Дан је био облачан, прича Мотовилов; земља беше покривена дебелим снегом, који је стално падао, када ме отац

Серафим постави да седнем поред њега на једно оборено стабло. Господ ми је открио, рече ми, да сте ви у детињству желели да сазнате који је циљ хришћанског живота. Вама су саветовали да посећујете цркву, да се молите, да чините добра дела, јер се у томе, говорили су, састоји циљ хришћанског живота. Али вас тај одговор није могао да задовољи. Стварно, молитва, пост, ноћна бдења као и сви други хришћански подвизи, добри су као такви; али циљ нашег живота није да само то испуњавамо, јер су то само средства. Прави циљ хришћанског живота је да задобијемо Духа Светога. Морате знати да само оно добро дело доноси плодове Духа Светог, које је учињено из љубави према Христу. Према томе, задобијање овог Духа је циљ нашег живота. – У ком смислу ви говорите да треба задобити Духа Светог, запитах оца Серафима; ја то добро не разумем. – Задобити значи стећи, рече ми он. Ви сигурно знате шта значи стећи новац. То исто важи и за Светог Духа. Циљ земаљског живота за обичног човека је да заради новац, или да стекне почести, одликовања и награде. Свети Дух је такође капитал, и то вечити капитал и једино благо које никада не престаје. Свако дело учињено из љубави према Христу доноси благодат Светога Духа; у сваком случају, молитвом се то најлакше постиже, јер је она оруђе којим увек располажемо. Може се догодити да бисте хтели да идете у цркву, али да црква није близу, или да је служба свршена. Или имате жељу да уделите просјаку, али њега нема; или желите да budete непорочни, али зато немате снаге. Али молитва, за њу увек има могућности, она је доступна како богатом тако и сиромашу, како ученом тако и простом, јаком као и слабом, здравом као и болесном, праведном као и грешном. Снага молитве је огромна и, више него све друго, она даје Духа Светога. – Оче, рекох, ви све време говорите о благодати Духа Светога, коју треба задобити, али како и где је могу видети? Добра дела су видљива, а зар Дух Свети може бити видљив? Како могу знати да ли је Он са мном или није? – Благодат Светога Духа, која нам је дата приликом Крштења, сија у нашем срцу упркос нашим гресима и тами која нас окружује. Она се појављује у неисказаној светлости онима преко којих Господ најављује своју

присутност. Свети Апостоли су опипљиво осетили присутност Духа Божјег. – Запитах га: Како бих ја лично могао да постанем сведок? – Тада отац Серафим обави руку око мене и рече ми: Пријатељу, ми смо сада обојица у Духу, ти и ја. Зашто не гледаш у мене? – Оче, не могу да вас гледам, јер је ваше лице постало светлије од сунца и очи су ми засењене. – Не плашите се, ваше Богољубије, јер сте и ви сада постали светли као и ја. И ви сте сада испуњени Духом Светим, иначе не би вам било могуће да ме видите таквим. – И нагнувши се према мени, шапну ми благо на уво: Свим срцем молио сам Господа да вас удостоји да видите, телесним очима, овај силазак Његовог Духа. И ево, узвишена милост утешила је ваше срце као што мајка теши своју децу. Дакле, пријатељу, зашто ме не погледате? Не бојте се ничега, Господ је са вама! – Ја га тада погледах и сав претрнух. Замислите: у средини сунце, при његовом најсјајнијем блистању подневног лучезарја видите лице човека који са вама разговара. Видите покрете његових усана, израз његових очију, чујете његов глас, осећате да једна његова рука лежи на вашем рамену, али не видите ни ту руку, ни то лице, већ једино ту заслепљујућу светлост која се распростире свуда око вас, и која обасјава својим сјајем снежни покривач којим је покривен пропланак, као и снежне пахуљице које падају попут белог праха. – Шта осећате? запита отац Серафим. – Тишину и мир које не могу изразити, рекох. – Шта још осећате? питаше он. – Неисказану радост која испуњава моје срце, одговорих. – Та радост коју осећате ништавна је када се упореди са оном радошћу за коју је речено „да око још не виде, и ухо не чу, и у срце човеку не дође, што уготови Бог онима, који га љубе“ (I Кор. 2, 9). Нама су дати само наговештаји ове радости, али шта казати о правој радости? Шта још осећате, ваше Богољубије? – Неисказану топлоту, рекох ја. – Какву, пријатељу! Ми смо у шуми, сада је зима и свуда је снег око нас... Каква је то топлота коју осећате? – Одговорих: Као када бих се купао у топлој води. Осећам такође мирис, какав никад до сада нисам осетио. – Знам, знам, рече он, ја вас хотимично питам. Тај мирис који осећате је благоуханије Духа Божијег. А та топлота о којој говорите није у ваздуху, већ у нама. Загрејани њом, пустињаци

се нису бојали зиме, јер су били одевени благодатном хаљином, која им је замењивала одело. Царство Божије налази се унутра у нама. Стање у коме смо сада доказ је за то. Ето шта значи бити испуњен Светим Духом. – Да ли ћу се сећати ове милости која нас је данас посетила? запитах ја. – Верујем да ће вам Господ помоћи да сачувате ово у свом срцу, јер то није дато само ради вас једнога, већ преко вас, осталом свету. Идите с миром и нека Господ и Његова Пресвета Мајка буду са вама! – Када сам га напустио, завршава Мотовилов, виђење није престајало: старац је био у истом положају који је имао у почетку разговора и неисказана светлост коју сам видео својим очима, продужавала је да га и даље обасјава“.

Бесомучнике преподобни отац Серафим исцељиваше својим присуством, крстом и молитвом. Ја бејех сведок, – казивао је сељак Лихачевски, који је радио у Сарову, – када неколицина људи приведоше ка трему пустињске келије оца Серафима једну бесомучну жену, која се целим путем одупирала а пред самим тремом пала и, забацивши главу назад, викала: „Сажећи ће, сажећи ће!“ Отац Серафим изађе из келије и, пошто жена не хтеде да отвори уста, он јој силом суну неколико капљица свете воде. Ја, и сви ми угледасмо где тог тренутка из њених уста изађе као некакав облак од дима. А кад је старац одмах затим огради крсним знаком и са благословом сатвори над њом свету молитву, бесомучница се освести и сама се стаде молити. Доцније, угледавши је у саровској саборној цркви потпуно здраву, ја је упитах, шта она сада осећа. „Хвала Богу, одговори она, сада не осећам пређашњу болест“.

Много разних чудеса учини преподобни Серафим над тешким болесницима; многа су од њих записана, а многа су остала урезана само на таблицама срца исцељених. Ми смо само нека споменули. И у свим тим случајевима облагодаћени старац имао је обичај да болеснике помазује уљем из кандила, које је горело пред његовом келејном иконом Богоматере „Умилење“. И када су га питали, зашто он то ради, он је одговорио: „Ми читамо у Светом Писму да су апостоли мазали уљем многе болеснике и исцељивали их. А ми, коме ћемо

следовати ако не апостолима?“ И болесници, помазивани преподобним, добијаху исцељење.

Време, које преподобном оцу нашем Серафиму остајаше од сна и пословања са посетиоцима, он провођаше у молитви. Вршећи са свом тачношћу и усрђем молитвено правило ради спасења своје душе, он беше у исто време велики молитвеник и посредник пред Богом за све живе и покојне православне хришћане. Ради тога је он при читању Псалтира на свакој Слави не пропуштљиво узносио од свег срца следеће молитве:

1. За живе: „Спаси, Господе, и помилуј све православне хришћане и оне који на сваком месту владавине Твоје живе православно; подај им, Господе, душевни мир и телесно здравље и прости им сваки грех вољни и невољни; и светим молитвама њиховим помилуј и мене јадног“.

2. За покојне: „Упокој, Господе, душе преминулих слугу Твојих: праотаца, отаца и браће наше који овде почивају и свуда преминуле православне хришћане; подај им, Господе, царство и учешће у Твом бесконачном и блаженом животу, и прости им, Господе, сваки грех вољни и невољни“.

У молитви за покојне и за живе код преподобног оца Серафима нарочити значај имађаху воштане свеће, које у његовој келији гораху пред светињом. То објасни новембра месеца 1831. године сам свети подвижник отац Серафим у разговору са Николајем Мотовиловим. Мотовилов казиваше: „Видевши код баћушке оца Серафима многа кандила, нарочито многе гомиле воштаних свећа, и великих и малих, на разним округлим послужавницима, на којима се од многогодишњег капања свећа беху образовали читави воштани брежуљчићи, ја помислих у себи: зашто ли то баћушка отац Серафим пали тако много свећа и кандила, те ствара у својој келији неподношљиву врућину? А он, као приморавајући моје помисли да умукну, рече ми: „Ви желите знати, ваше богољубље, због чега ја палим тако много кандила и свећа пред светим иконама Божјим. Ево дакле због чега. Ја имам, као што је и вама познато, много особа које су расположене према мени и чине многа добра воденичним сиротицама мојим⁷⁵. Они ми доносе зејтин и свеће и моле да се помолим за њих. И када читам своје правило, ја их у почетку

поменем једанпут. А пошто је много имена, и ја не могу да их понављам на сваком месту правила где треба, и времена би ми недостало за вршење мога правила, то ја и палим све те свеће за њих на жртву Богу, за свакога по једну свећу, за неке пак по једну велику свећу за неколико њих, за неке опет стално прислужујем кандила; и где треба на правилу да их поменем, ја говорим: Господе, помени све те људе, слуге Твоје, за чије душе ја убоги припалих Теби ове свеће, и кандила. А да то није мој изум, људски изум убогог Серафима, или просто нека моја ревност, ни на чему божанственом незаснована, ја ћу вам као потврду навести речи Божанственога Писма. У Библији се каже да Мојсије чу глас Господа који му говораше: Мојсије, Мојсије! реци брату свом Арону, да пали преда мном кандила и дању и ноћу, јер ми је то по вољи, и та ми је жртва благопријатна. – Ето, ваше богољубље, због чега је св. Црква Божја примила као обичај да се у св. храмовима и у домовима хришћанским пале кандила пред светим иконама Господа, Божје Мајке, светих Анђела и светих људи који су угодили Богу“.

Једном је велики молитвеник, преподобни отац наш Серафим, примећен где за време молитве стоји у ваздуху. О томе књегиња Е. С. Ш. казује ово. К њој допутова из Петрограда њен болесни братанац Г. Ј. Не оклевајући дуго, она га одвезе у Саров к оцу Серафиму. Млади човек је патио од таквог недуга и слабости, да су га на кревету унели у манастирско двориште. У то време отац Серафим стајаше на вратима своје манастирске келије, као очекујући да сретне ослабљеног. И одмах нареди да болника унесу у његову келију. И обративши се болеснику, он му рече: „Ти се, радости моја, моли; и ја ћу се молити за тебе; само пази, лези како лежиш, и на другу страну се не окрећи“. Болник дуго лежао, покуравајући се речима старца. Но трпљење му ослаби, и радозналост га потстаче да погледа шта старац ради. И он, осврнувши се, угледа оца Серафима где стоји на ваздуху у молитвеном ставу, и од неочекиваности и необичности онога што виде он врисну. Пошто заврши молитву, отац Серафим му приђе и рече: „Ето, ти ћеш сада свима причати да је отац Серафим – светац, моли се на ваздуху... Господ ће те помиловати... Но ти пази, огради себе ћутањем и не причај то

никоме до дана мога престављења, иначе ће ти се болест твоја опет вратити“. Г. Ј. стварно устаде са постеље и, мада ослањајући се на друге, ипак он на својим ногама изађе из келије. У манастирској гостопримници га са свих страна салетаху питањима, како је и шта радио отац Серафим, и шта је говорио. Али он, на чуђење свих, не рече ни речи. И млади човек, исцеливши се потпуно, отпутова у Петроград. А после извесног времена он опет допутова код своје тетке, кнегиње Е. С. Ш. Ту сазнаде да се блажени старац отац Серафим упокојио од трудова својих. И тада исприча о његовом мољењу на ваздуху.

А о „Богословском извору“, који доби назив „Серафимов студенац“, свети старац причаше касније: „Ја се молих да ова вода у студенцу исцељује од болести“. – И тада вода овог извора доби нарочита, необична и целебна својства, која се и до данас одржавају. Та се вода не квари, макар годинама стајала у незатвореним судовима. Њоме се у свако доба године, чак и за време најјачих мразева, поливају и умивају болесни и здрави, и то им користи. Многима који су патили од страшних рана преподобни Серафим је наређивао да се омију водом из тог студенца, – и сви су од тога добијали исцељење. Неки су, умивши се овом водом, прогледали; други су, пијући од ње, брзо се исцељивали од унутрашњих недуга и са одра тешких болести устајали здрави и чили.

За време колере тридесетих година прошлог столећа стицало се на „Серафимов студенац“ не мало верних, чак из најудаљенијих покрајина, и по вери својој добијали од његове целебне воде олакшање и исцељење, Тако и коњички капетан Теплов, чије се имање налазило у Екатеринославској губернији, где је колера стала косити, опомену се да му је преподобни Серафим раније, као узгред, говорио: „Када те буде снашла нека невоља, ти наврати к убогом Серафиму у келију; он ће се помолити за тебе“. И ово сећање потстаче га да се са својом женом из даљине обрете старцу Серафиму, да их избави од пагубне болести. И гле, идуће ноћи свети старац се јави у сну жени Теплова и нареди јој да се упути на Богословски извор, да узме воде са њега, па да се напије од ње и омије њоме она,

њен муж, укућани и сва послуга. Са потпуном вером у моћ молитвеног заступништва угодника Божјег Серафима Теплови отпутоваше на извор, напише се воде и умише, па водом напунише читаво буре и одвезоше на своје имање. И стварно, оболели људи на имању Теплова, од којих многи већ беху на самрти, чудесно се исцелише, употребивши ову воду, и отада нико више не умре од колере на имању Теплова.

Утицај благодатног старца није се ограничио само на Саровску пустињу. Изузетни значај он је имао за развиће месног женског монаштва. Нарочито су дирљиви били односи преподобног Серафима према Дивјејевском сестринству, основаном око 1780. спахиницом, удовицом пуковника, Агатијом Мељгуновом. Оставши удовица у младим годинама, она поче гајити намеру да свој живот посвети Богу. Са тим циљем она обиђе многа света места. И гле, одмарајући се на дваестак километара од Саровске обитељи у селу Дивјејеву, она у полусну виде Мајку Божју, која јој наложи да остане на том месту и подигне храм у част Казанске чудотворне иконе Њене. Касније се Мељгуновој, која прими монаштво са именом Александра, придружише и друге подвижнице, те тако би положен почетак Дивјејевској обитељи, са којом је неодвојиво везано име преподобног Серафима Саровског. Још сама оснивачица Дивјејевске обитељи, умирући, повери будућу судбу сестара преподобном Серафиму, тада јерођакону. И блажени старац Пахомије, игуман саровски, остављајући овај свет, повери оцу Серафиму старање о Дивјејевској заједници. Преподобни Серафим се стараше о њој са правом очинском љубављу и бригом. Дивјејевске сестре су одлазиле к њему за благослов и помоћ у разним тешкоћама и недоумицама. Старац им је старатељски давао добре и душекорисне савете, свом душом се уносећи у њихов живот и поредак.

Молитвама преподобног и средствима добротвора, исцељених преподобним, Дивјејевско је сестринство расло. Уједно са тим, свети Серафим подели обитељ на две половине, но под заједничком управом и руководством, тако да се на извесном растојању, под засебном оградом, подизаху нове келије са посебним храмом, те се појави као нови манастирчић.

„Ово је, говораше преподобни, по вољи Господа и Божје Матере“. Тако уради угодник Божји, јер је сматрао да је незгодно и непробитачно ла чисте деве живе заједно са удовицама, које су неко време провеле у браку. По указању Пресвете Богородице старац изабра за ово једно место, недалеко од Казанске Дивјејевске цркве, на поклоњеном имању. И ту подиже воденицу за Дивјејевске сестре. На тај начин преподобни отац Серафим образова нарочито, такозвано Серафимовско-Дивјејевско сестринство, одвојено од пређашњег, које основа гореспоменута Агатија Мељгунова.

Бринући се о сестрама Дивјејевским, нарочито о „својим воденичним сестрама“, како је обично преподобни Серафим називао сестре нове одвојене заједнице, он их је неуморно тешио и бодрио у свима тешкоћама и невољама многотрудног монашког живота. Но, благодарећи благодатном утицају преподобног оца, Дивјејевска обитељ стаде привлачити к себи све више и више сестара, које су под очинским руководством светог старца тражиле богоугодан монашки живот. Неке су посвећивале свој живот Богу у Дивјејевској обитељи из захвалности за исцељење, добијено молитвама светог старца. Друге пак он је, по својој прозорљивости, од детињства као предодређивао за ово, и израна их руководио ка ступању у манастир. А када би сестре, бојећи се за будућност, стале туговати због материјалне незбринутости и неосигураности манастира, он их је тешио говорећи им да је ово место изабрала за њих сама Царица Небеска, и Она ће их у свему помоћи, тако да ће у њих бити и свој хлеб, и своје цркве, и свој устав црквени, као у Сарову. И додавао је, да ће и он, „убоги Серафим“, свагда преклањати за њих колена на молитву. Сестре Дивјејевске обитељи беху у потпуном послушању преподобном Серафиму. Без старчевог благослова оне ништа нису предузимале. Када би која сестра на извесно време одлазила из манастира, она се и пред одлазак из обитељи и по повратку у обитељ јављала преподобном по благослов.

Старица Дивјејевске обитеље Матрона Пљешчејева казивала је о следећем чудесном догађају. „Ступивши у Дивјејевски манастир, ја сам, по благослову оца Серафима,

имала као послушање, да сестрама спремам храну. Једном, због слабуњавости и због вражјег искушења ја западох у такав душевни немир и утученост, да се реших да нечујно и без благослова напустим манастир, – толико ми се учинило тешко и неподношљиво ово послушање. Без сумње отац Серафим је провидео моје искушење, јер ме је изненада позвао да отидем до њега. Ја пођох к њему трећег дана по Петрову дне, и сав пут преплаках. Дошавши до његове саровске келије, ја пред вратима сатворих, по обичају, молитву. Одговоривши: „амин“, старац ме сrete као чадољубив отац и, ухвативши ме за обе руке, уведе ме у келију. Онда рече: „Ето, радости моја, ја те очекивах целог дана“. Ја му са сузама одговорих: Баћушка, теби је познато какво је моје послушање; раније ми је било немогуће доћи; и чим сестрама издадох обед, ја одмах кренух к теби, и сав пут преплаках. – Тада ми отац Серафим својом марамицом убриса сузе, говорећи: „Матушка, сузе твоје не капљу узалуд на под“. Па затим приводећи ме ка икони Царице Небеске „Умилење“, рече ми: „Поклони се, матушка, и целивај, Царица Небеска утешиће те“. Ја начиних поклон и целивах свету икону, и осетих такву радост на души, да просто потпуно оживех. После тога отац Серафим ми рече: „Ну, матушка, сада иди у гостопримницу, а сутра дођи у даљну пустињицу“. Но ја му на то приметих: Баћушка, ја се бојим да сама идем у даљну пустињицу. – А отац Серафим на то рече: „Ти, матушка, путем до пустињице читај наглас непрестано: Господе, помилуј!“ И притом сам отпеvuши неколико пута: Господе, помилуј!

„Ја тако и урадих: сутрадан сам целим путем говорила наглас: Господе, помилуј! И не само нисам осећала никакав страх, него сам штавише осећала у срцу највећу радост, по молитвама оца Серафима. Прилазећи к даљној пустињици, одједном угледах где отац Серафим седи близу своје келије на пању и поред њега стоји ужасно велики медвед. Ја премрех од страха и повиках на сав глас: Баћушка, умрећу! – и падох. Отац Серафим, чувши мој глас, удари медведа и махну му руком. Медвед, као неки разумни створ, одмах пође у густу шуму на ону страну куда му отац Серафим показа руком. А ја, видећи све то, дрхтах од ужаса; и чак кад ми отац Серафим приђе са

речима: „Не ужасавај се! не бој се!“ ја продужих да вичем: Јаој, умрећу! – На то ми старац рече: „Не, матушка, нећеш умрети; смрт је далеко од тебе; а ово је радост“. И онда ме одведе к оном истом пању на коме је малочас седео, па, помоливши се Богу, посади ме на њега, и сам седе. Но тек што седосмо, а оно одједном се из густе шуме појави онај исти медвед, па пришавши к оцу Серафиму леже крај његових ногу. Ја пак, налазећи се у близини тако страшног звера, с почетка бејаш у највећем ужасу и трепету. Но затим, видећи да се отац Серафим опходи са њим без икаквог страха као са кротким јагњетом, па га чак из својих руку храни хлебом, ја се постепено смирих и живахнух вером. Тада ми нарочито чудесно изгледаше лице великог оца мог: оно беше светло и радосно као у анђела.

„Напослетку, када се потпуно смирих, а старац већ беше скоро читав хлеб дао медведу, он ми пружи преостали комад хлеба и наложи ми да ја сама похраним медведа. Но ја му одговорих: Бојим се, баћушка, он ће ми и руку одгристи. – А отац Серафим, погледавши на мене, осмехну се и рече: „Не, матушка, веруј да ти он неће одгристи руку“. Тада ја узех пружени ми комад хлеба, и похраних њиме медведа са таквим уживањем, да бих желела још да га храним, јер звер беше кротак и према мени грешној, због молитве оца Серафима. Видећи ме спокојном, отац Серафим ми рече: „Сећаш ли се, матушка, преподобном Герасиму на Јордану служио је лав, а убогом Серафиму служи медвед. Ето, и зверови нас слушају, а ти си, матушка, клонула духом. Та због чега да ми падамо духом? Ево, да сам понео маказе, ја бих га сад и остригао“. – Тада ја у простоти својој рекох: Баћушка, када би овог медведа виделе сестре, оне би умрле од страха. – Но он одговори: „Не, матушка, сестре га неће видети“. Ја онда рекох: А ако га неко закоље, мени ће га бити жао. Старац одговори: „Не, неће га ни заклати; сем тебе нико га неће видети“. Ја још размишљах како ћу испричати сестрама о овом страшном чуду. А отац Серафим одговори на моје мисли: „Не, матушка, до једанаест година после моје смрти ти никоме не причај о овоме. А онда ће ти воља Божја открити коме ћеш казати“.

После доста времена старица Матрона дође неким послом у келију где се, са благословом оца Серафима, бавио живописом сељак Ефим Васиљев, познат по својој оданости и љубави према блаженом старцу. И видећи да он живопише оца Серафима, одједном му рече: „Било би zgodно да ту намалаш оца Серафима са медведом“. Ефим Васиљев је упитао, због чега она тако мисли. И она њему првome исприча о ономе чудесном догађају. А тада се баш беше навршило једанаест година од старчеве смрти. За сестре Дивјејевске обитељи преподобни отац Серафим остави нарочито молитвено правило, и даде им потребна упутства о чувању ризнице и црквене имовине. Спочетка сестре „воденичне заједнице“ не имађаху посебни храм, што им причињаваше значајне тешкоће. Али кад угодник Божји чудесно исцели гореспоменутог Манторова, онда овај из благодарности према чудотворном старцу, и по савету његовом, продаде своје имање и даде све на зидање великог каменог храма за „воденичне“ сестре. Храм би подигнут са два престола: један у име Рождества Христова, други у име Рождества Пресвете Богородице, и освећен 1829. године.

Што се тиче рада преподобни отац Серафим је, сем воденичних послова, завештао Дивјејевским сестрама да се баве радом који је својствен простим људима. А цртање, шијење свилом и златом, и друга слична пословања, која захтевају удубљивање умно и спадају у уметност, он није хтео допустити. Свагда веран своме начелу, он је овакво завештање заснивао на правилима св. Василија Великог и св. Григорија Богослова, који препоручује да се у манастиру баве само пословима који задовољавају манастирске потребе. Но при свима радовима отац Серафим је саветовао држати се строго правила: „Посао у рукама, молитва у устима“.

Сва ова старчева завештања строго су испуњавана у Дивјејевском сестринству. А скретања од њих обично су повлачила за собом непријатне последице по обитељ; но свети Серафим ју је чувао од невоља и беда. Тако, преподобни је био завештао да у подигнутом храму Рождества Христова, где се стално имао читати псалтир, гори неугасива свећа пред иконом Спаситеља а пред иконом Божје Мајке – неугасиво кандило. И

притом је додао, да, ако се ово његово завештање буде испуњавало тачно, Дивјејевско сестринство неће трпети невоље и беде, и да за ову сврху неће недостати уља. Али једном црквеница, када сви бежу изашли из храма, угледа да се кандило угасило и зејтин сав изгорео, а међутим то је био последњи зејтин. Тада се она сети завештања преподобног Серафима, и помисли да се, ето, речи његове нису испуниле, и да стога ни другим претсказивањима његовим не треба поклањати вере. Вера у прозорљивост благодатног старца стаде је напуштати. Но одједанпут она чу прасак и, подигавши главу, она виде да се кандило упалило, да је пуно зејтина, и да у њему плове две мале новчанице. Збуњена, она похита к старици Јелени Манторовој, код које беше на послушању, и исприча јој шта се догодило. На путу је сrete сељак и даде јој 300 рубаља у новчаницама за зејтин у неугасивом кандилу за покој душа његових родитеља.

Не ограничавајући се на завештања, дата Дивјејевским монахињама, преподобни Серафим оде много даље: још за живота свог он спреми место за зидање саборне цркве, пошто су тада, као и раније, сестре користиле парохиски храм за богослужења. „У нас ће, матушка, – говорио је он једној дивјејевској старици тешећи је, – бити и саборна црква. На нашој земљи биће и наша стада, и овчице, и волови. Зашто онда, матушка, тувовати? Све ће у нас бити наше. Сестре ће и орати, и жито сејати.“

Тако преподобни отац наш Серафим образова засебно, такозвано Серафимско-Дивјејевско сестринство, одвојено од пређашњег, основано гореспоменутом Агатијом Мељгуновом. Али по духу он није одвајао воденично сестринство од Дивјејевског, и као оснивача обојих сматрао је монахињу Агатију, чију је успомену дубоко поштовао. Покровитељком пак новообразоване заједнице свети подвижник је признавао Пресвету Мајку Божију. „Ето, матушка, знајте, – говораше он једној старици, – ово место изабра сама Царица Небеска за прослављање Њеног имена: Она ће вам бити бедем и заштита“.

Са истом таквом бригом и љубављу преподобни Серафим се старао још и о Ардатовској обитељи и о Зеленгорском

сестринству, испуњавајући благодатни завет Богоматере, која му у дивном виђењу повери ове три женске обитељи на руководство и уређење.

При крају свога земаљског живота свети подвижник се удостоји од Бога необично дивних дарова бдагодати. Сва личност његова одисала је светом кротошћу и смиреноумљем. Његове речи, поуке, савети, разговори у својој чудесној простоти вршили су неодољив утицај: и неуки и учени, и богати и сиромаси, и мирјани и монаси добијали су од додира и разговора са њим велике духовне користи и утехе. Чак су се и неверни и маловерни обраћали на пут спасоносног покајања. Дар прозорљивости и чудотворства растао је у благодатном старцу све више и више. Он је читао у души својих посетилаца питања, пре но што су их ови изrekli, и давао на њих одговоре. Душа људска била је откривена пред њим као лице у огледалу.

Неисцрпна исцељења лила су се из светог подвижника. Када су неки на то указивали, он је са смирењем одговарао да то чини не он, „убоги“, већ молитвено посредовање Пресвете Богомајке и светих Апостола Христових. Сви који су пили и умивали се са „Серафимовог студенца“, исцељивали су се од својих недуга. Једноме монаху коме руке бежу потпуно одузете, свети старац даде суд са светом водом и рече му: „Узми и пиј!“ Овај попи воду и исцели се. Жена неког Воротилова беше на самрти. Муж њен, гајећи велику веру к преподобном, обрати му се са сузама да помогне његовој болесној жени; но преподобни изјави да његова жена мора умрети. Тада Воротилов, сав у сузама, припаде к ногама његовим преклињући га да се помоли да жени његовој буду враћени живот и здравље. Преподобни се погрузи на десетак минута у „умну“ молитву; затим отвори очи, подиже Воротилова на ноге, и радосно му рече: „Ну, радости моја. Господ дарује супрузи твојој живот. Иди с миром дому свом“. Воротилов с радошћу похита дома, и тамо сазнаде да је његовој жени наступило олакшање управо у оним тренуцима када се преподобни Серафим налазио у молитвеном подвигу. Убрзо затим жена потпуно оздрави.

Некима је свети старац претсказивао блиску смрт, желећи да они не би прешли у вечност без хришћанске припреме;

другима је пак претсказивао смрт, да би их побудио на покајање, јер их без покајања и исправљења живота очекује казна Божја у оном свету.

Приближавајући се крају свога многотрудног живота, овај славни борац Христов не само не умањи своје трудбеништво, него пређашњим подвизима додаде нове трудове и подвиге. Последњих година свога живота он је спавао седећи на патосу, наслоњених леђа уза зид и испружених ногу; а понекад је приклањао главу на камен или на прерубљени пањ, или се опружио на врећу, на цигле, на цепанице, које су се налазиле у његовој келији. Приближавајући се пак часу свога одласка из овога света, он се спуштао на колена и спавао ниције к патосу на лактовима, подржавајући главу рукама. Храну је узимао једанпут на дан, увече; одећу је носио убогу и бедну. На питање једног богатог човека, зашто носи такве дроњке, блажени старац одговори: „Јоасаф царевих сматрао је мантију, коју му даде пустињак Варлаам, угледнијом и драгоценијом од царске порфире“.

Преподобни Серафим, иако већ беше потпуно умро за свет, ипак не престајаше да у исто време са безграничном љубављу молитвено посредује пред Богом за оне што живе у свету. Небо му постаде сасвим сродно. Када посетиоци из Курска питаху оца Серафима, нема ли што да поручи својим рођацима, он, указујући на ликове Спаситеља и Богомајке, с осмејком рече: „Ево мојих рођака, а за живе моје рођаке ја сам већ живи мртац“.

На годину и девет месеци пред своју кончину преподобни Серафим би удостојен посете од стране Пресвете Богоматере. То се догоди рано изјутра на Благовести, 25. марта 1831. године. „На два дана раније, – казиваше старица дивјејевског сестринства Евпраксија, – баћушка ми нареди да дођем код њега за тај дан. Када ја дођох, баћушка објави: „Имамо виђење Божје Матере“. И поклопивши ме ниције, он ме прекри својом мандијом и читаше нада мном по књизи. Потом, подигавши ме, рече: „Ну, сада се држи за мене и ничега се не бој“. У то време настаде хука, слична хуци шуме од великог ветра. Кад се хука утиша, зачу се певање, слично црквеном. Онда се врата од

келије сама отворише, постаде светло, светлије од дана, и миомир испуни келију, сличан најлепшој измирни. Баћушка стајаше на коленима, са рукама к небу подигнутим. Ја се уплаших. Баћушка устаде и рече: „Не плаши се, чедо; ово није опасност, него нам се од Бога шаље милост. Ево, Преславна, Пречиста Владичица наша Пресвета Богородица иде к нама!“ – Напред иђаху два анђела, држећи, један у десној а други у левој руци, по гранчицу са тек расцветалим цветовима. Коса им беше златастожута, и падаше им по раменима. Они стадоше напред. За њима иђаху св. Јован Претеча и св. Јован Богослов. Хаљине на њима беху беле, блиставе од чистоте. За њима иђаше Богоматер, а за Њом дванаест дева. Царица Небеска имађаше на себи мандију, сличну оној која се виђа на икони Тужне Божје Мајке; мандија беше блистава, али какве боје – не умест рећи, неисказано лепа; закопчана испод грла великом округлом копчом, траком украшеном дивним чудесно украшеним крстићима, али чиме украшена не знам, само се сећам да је сијала необичном светлошћу. Риза, преко које бејаше мандија, беше зелена, високо препасана појасом. Преко мандије беше као епитрахил, а на рукама нарукнице, које као и епитрахил, беху украшене крстовима. Растом Она изгледаше виша од свих дева. На глави Јој беше узвишена круна, разнолико украшена крстићима, предивна, чудесна, а блистала је таком светлошћу да је немогуће било гледати очима у њу, исто као и у копчу, траку и у само лице Царице Небеске. Коса јој беше распуштена по плећима и беше дужа и лепша него у анђела. Деве иђаху за Њом по две и две, у венцима, у хаљинама разне боје; беху разнога раста, разних лица и разне боје косе, која им се спуштала такође по плећима; све беху велике лепоте; и оне стадоше у круг око свију нас. Царица Небеска бејаше у средини. Келија постаде пространа и врх се сав испуни пламена као од горећих свећа. Беше светлије него у подне; светлост беше нарочита, неслична дневној светлости; беше светлије и видније него од сунчане светлости. Ја се уплаших и падох. Царица Небеска приђе к мени и, додирнувши ме десном руком, изволи ми рећи: „Устани, девице, и не бој се нас. Такве деве, као што си ти, дођоше овде са мношћем“. Ја не осетих како устадох. Царица

Небеска изволи поновити: „Не бој се; ми смо дошли да вас посетимо“. Отац Серафим већ не стајаше на коленима него на ногама пред Пресветом Богородицом, и Она говораше с њим тако умиљато, као са својим блиским. Обузета великом радошћу, ја упитах оца Серафима, где смо ми. Мислила сам да већ нисам жива. Потом када га запитах: Ко су ово? Пречиста Богородица нареди ми да приђем к девама и да их сама упитам. Оне стајаху са обе стране по реду како су и дошле: на првим местима стајаху св. великомученица Варвара и Екатерина, на другим – св. првомученици Текла и св. великомученица Марина, на трећим – св. великомученица царица Ирина и преподобна Евпраксија, на четвртим – св. великомученица Пелагија и Доротеја, на петим – преподобна Макрина и мученица Јустина, на шестим – великомученица Јулијана и мученица Анисија. Ја прилазих свакој од њих, и свака ми казиваше своје име и подвиге мучеништва и живота Христа ради, сходно ономе што је написано о њима у Житијама светих; све говораху: „Није нам Бог тек онако даровао ову славу, него за страдање и понижење. И ти ћеш пострадали“.

Пресвета Богородица је многошта говорила оцу Серафиму што учесница у виђању није могла чути. А ево шта чу: „Не остављај моје деве“ (дивјејевске). Отац Серафим одговори: „О, Владичице! ја их прикупљам, али не могу сам од себе да их руководим“. На то му Царица Небеска рече: „Ја ћу ти, љубимче мој, у свему помагати. Наложити им послушање; ако га изврше, онда ће бити с тобом и близу мене; а ако изгубе мудрост, онда ће се лишити удела ових ближњих дева мојих; ни места, ни венца таквог неће бити. Ко им учини неправду, биће поражен од мене; ко им послужи Господа ради, биће поменут пред Богом“. Затим, обраћајући се мени, рече ми: „Ето, погледај на ове моје деве и на венце њихове: неке од њих оставише земаљско царство и богатство, зажелевши царство вечно и небесно; заволеше добровољно сиромаштво; заволеше Јединог Господа; и зато се, видиш, удостојише овакве славе и части. Како је било раније, тако је и сада. Само су пређашње мученице страдале јавно, а садашње – тајно, мукама срца, и награда ће им бити таква иста“.

Виђење се заврши тиме што Пресвета Богородица рече оцу Серафиму: „Скоро ћеш, љубимче мој, бити с нама“, и благослови га. Опростише се са њим и сви свети: св. Јован Претеча и Јован Богослов благословише га, а деве се целиваше с њим рука у руку. Мени би речено: Ово виђење теби је дато ради молитава оца Серафима, Марка, Назарија и Пахомија. И потом у трен ока све постаде невидљиво.

Виђење је трајало не један сат. Баћушка, обраћајући се после тога мени, рече: „Ето, матушка, какве благодати удостоји Господ нас убоге. Мени је на овакав начин било већ дванаест јављања од Бога. Господ удостоји и тебе. Ето какву радост доживесмо! Имамо разлоге због којих треба да имамо веру и наду у Господа. Побеђуј непријатеља ђавола, и буди у свему мудра противу њега: Господ ће ти помоћи у свему. Призивај себи у помоћ Господа и Матер Божију, светитеље, и мене убогог помињи. Памти и говори у молитви: Господе, како ћу умрети? Како ћу, Господе, на страшни суд доћи? Како ћу, Господе, одговор дати за дела своја? Царице Небеска, помози ми!

Узлазећи све више и више по лествици врлина и подвига монашких, преподобни отац Серафим се, најзад приближи к одласку свом из овога света. Још на годину дана пре смрти он осети крајњу изнемоглост. У то време он напуни седамдесет и две године. У своју пустињицу он већ не одлажаше често; беше му чак теретно да у Сарову прима многобројне посетиоце. Ноге га страшно бољаху, што беше последица непрестаних бдења његових, хиљадудневног молитвеног подвига његовог, и премлаћености од стране разбојника. Из рана на ногама непрестано је цурио неки сок. Али у лицу преподобни је остајао светао и радостан, осећајући духом ону небеску радост и славу, које уготови Бог онима који Га љубе.

Исцељујући као и раније многе верне, и чудесним даром прозорљивости помажући многе у њиховом препороду и спасењу, преподобни отац наш стаде почешће претсказивати своју блиску кончину. Дајући неким последње поуке, он је упорно тврдио: „Ми се више нећемо видети“. Неким монасима, а и мирјанима, препоручивао је да се убудуће сами брину о своме спасењу, примећујући да се они никада више неће видети, и

праштајући се са њима молио их је да се моле за њега. Често су виђали светог старца где стоји крај свог мртвачког сандука, размишљајући о загробном животу, и покаткад горко плачући. Неким дивјејевским сестрама је отворено говорио: „Силе моје малаксавају; живите сада саме, остављам вас ... Господу и Пречистој Матери Његовој“. Неки су тражили од њега благослов да га идућег Великог Поста посете у Сарову, но он је одговарао: „Тада ће се врата моја затворити, ви ме нећете видети“.

И по телесном изгледу стало се примећивати да се живот светог подвижника брзо гаси, али је духом био још бодрији него раније. Наговештавао је он о блиској кончини својој и најближим пријатељима и саподвижницима својим, на пример, блаженом јеромонаху Тимону, верном ученику свом, који се подвизавао у Надјејевској пустињи. При томе му је дао и последње душекорисне поуке: „Сеј, оче Тимоне, сеј дану ти пшеницу. Сеј на доброј земљи, сеј и на песку и на камену, сеј крај пута, сеј и у трњу, да би негде проклијала, и узрасла, и род донела, макар и не брзо. И дани ти талант не скривај у земљи, да не би био истјазан од Господара твог, него га подај трговцима, нека тргују њиме“.

Своме келејнику преподобни је не једанпут говорио, циљајући на своју блиску кончину: „Скоро ће бити кончина!“ Једноме од саровских стараца, давши му поуку, он нареди да дуне у свећу; и када се она угаси, он рече: „Ето, тако ћу се и ја угасити“. А неким је од братије говорио: „Живот се мој скраћује; духом, као да сам се овог тренутка родио, а телом сам по свему мртав“.

Видећи истински подвижнички живот преподобног Серафима, један од саровске братије, поуке ради, упита светог подвижника на кратко време пред његову блажену кончину: „Зашто, баћушка, ми не проводимо онако строги живот; какав су проводили древни подвижници благочешћа?“ „Зато, – одговори свети старац, – што немамо одлучности. Када бисмо имали одлучности, онда бисмо живели као и Оци који у старини просијаше подвизима и побожношћу: јер је благодат и помоћ Божја к вернима и онима који свим срцем траже Господа и сада иста каква је и раније била; јер, по речи Божјој, Исус Христос је

јуче и данас онај исти и вавек (Јевр. 13, 8)“. – Ова дубока и света истина, коју је отац Серафим схватио на основу свог властитог искуства животног, беше, такорећи, закључна реч његових уста и печат његових подвига.

Пред почетак 1833. године преподобни измери себи гроб са стране олтара Успенске цркве. На недељу дана до свог престављења, на Божић 1832. године, отац Серафим беше на светој литургији и причести се светим Тајнама Христовим. После литургије разговарао је са игуманом, оцем Нифонтом. Између осталог он га је молио да се стара о братији, нарочито о млађима. Том приликом му остави завештање да га сахране у гроб који је он себи спремио. У недељу, првог јануара 1833. године свети старац дође последњи пут у болничку Зосимо-Саватијевску цркву, целива све иконе и свуда припали свеће, па се потом, по обичају свом, причести Светим Тајнама. По завршетку литургије он се опрости са свом присутном у цркви братијом, све их благослови и целива, и тешећи их говораше им: „Спасавајте се; не падајте духом; бдите; данас вам се венци спремају“. Пошто се опрости са свима, свети старац целива Крст и икону Богоматере; затим обилазећи око светог престола, он учини уобичајени поклон, и изиђе из олтара на северне двери.

Тога дана брат Павле, сусед благодатном старцу по келији, који је често вршио дужност његовог келејника и доносио му храну, примети где свети отац три пута одлажаше на спремљени му гроб и дуго остајаше гледајући у земљу. Увече тај исти монах чу како старац у својој келији пева ускршње песме, прослављајући Васкрсење Христово.

Сутрадан, другог јануара, отац Павле у шест сати изјутра изађе из своје келије за рану литургију и у трему близу келије оца Серафима осети мирис дима. У келији богоугодног старца увек је горело много свећа; упозоравао да од тога може настати пожар, он је обично одговарао: „Док сам ја жив, пожара неће бити; а кад умрем, моја ће кончина бити објављена пожаром“. Тако и би. Отац Павле, сатворивши уобичајену молитву, закуца на врата старчеве келије, но одговор не доби, а врата беху изнутра забрављена. Он онда, држећи да је старац отишао у

своју пустињу и да у његовој келији нешто гори, позва братију. Када отворише врата, видеше да ватре нема, само су књиге лежале на клупи крај врата у неред у и неке платнене ствари које су многи посетиоци доносили старцу. Ове су стварчице тињале, вероватно од искре са свеће, чији је подсветњак ту стајао, али ватре није било. Ствари што су тињале, угасише. Напољу је још био мрак, праскозорје је тек почињало, а и у келији је било мрачно, те ни оца Серафима нису могли приметити. Утом братија, обавештена о свему, наиђоше са ране литургије. Упаливши свећу, они угледаше оца Серафима где гологлав у својој обичној белој подраси, клечи на коленима на свагдашњем месту својих молитвених подвига пред иконом Божје Матере „Умилење“. О врату му је висио метални крст са Распећем; руке су му биле прекрштене на грудима; на аналоју пред иконом лежала је отворена књига по којој је он вршио своје молитвено правило пред иконом Богоматере. Мислећи да је старац заспао, монаси га стадоше опрезно будити, но одговора не би: старац је завршио свој подвижнички живот на земљи. Очи су му биле затворене, лице оживљено и одуховљено богомислијем и молитвом, тело још топло, као да је тог часа дух његов напустио своје земно обиталиште.

Са благословом настојатеља, игумана Нифонта, братија на рукама пренеше тело блаженог старца Серафима и положише у суседној келији јеромонаха Евстатија. Ту му омише чело и колена, оденуше га по монашком чину, и положише у већ познати нам храстов мртвачки сандук, и одмах пренесоше у саборну цркву.

Вест о кончини светог старца брзо се пронесе, и нагло се стече у манастир сва околина. Сви су туговали и горко плакали због смрти преподобног праведника, нарочито сестре Дивјејевске, јер су у њему губиле свог духовног оца и староца. Њихов је плач био утолико неутешнији, што није било човека који би био у стању да њега замени као духовног руководиоца.

У ноћ блажене кончине преподобног Серафима јеромонах Филарет, који се подвизавао у Глинској пустињи, излазећи са јутрења из храма, указа братији на необичну светлост на небу и

рече: „Ето како душе праведних узлазе на небо! Сада се душа оца Серафима узноси на небо“.

Осам дана стајало је тело преподобног Серафима у саборној цркви Успења. Гробницу блаженом старцу спремише на оном месту које он сам давно беше изабрао. Саровска обитељ беше још пре дана сахране преплављена хиљадама и хиљадама народа, који се стицаше са свих страна, из суседних покрајина и губернија. Сви су једнодушно оплакивали кончину светог старца, и сваки се тискао да целива великог угодника Божјег. На сам дан сахране, на заупокојној литургији беше тако много народа у цркви, да су се свеће на светњацима око покојника гасиле од запаре. Сахрану изврши игуман саровски отац Нифонт, уз саслужење многобројне братије. Тело преподобнога би сахрањено са десне стране олтар саборне цркве, покрај гроба Марка затворника. Касније над гробом би подигнут метални споменик у облику гробнице, са натписом: „Живео у славу Божију 72 године, 6 месеци и 12 дана“.

И после блаженог престављења свог преподобни Серафим давао је разна исцељења и чудотворења свима који му се са вером обраћају. Он је продужио да и из оног света показује људима своју чудесну самилосну љубав, коју је непрестано показивао за живота свог на земљи, када се свакоме, по неисказаној доброти својој, обраћао са речима: „радости моја“. Нарочито се он често јављао саровским и дивјејевским сестрама ради њиховог исцељивања и утехе.

Тако, на шест месеци после блажене кончине оца Серафима једна сестра Дивјејевске обитељи разболе се од бесомучности. И једне ноћи она у сну види као да се налази у Дивјејевској цркви, где и преподобни Серафим; старац је, са још једном сестром која се такође налази ту, узима за руке, уводи у олтар, обилази са њом око престола, и она се одједном осети добро и лако. Пробудивши се, она се прекрсти и потпуно дође к себи; пробуди се она потпуно здрава, и од тада више никада није имала наступе бесомучности.

Друга сестра Дивјејевске обитељи разболе се силно од очију. Уочи Нове 1835. године види она овакав сан: као налази се она у цркви Тихвинске Божје Мајке, из царских двери излази у

белој ризи преподобни Серафим, даје јој воздух и наређује да њиме обрише очи; она га пита: „Јеси то ти, баћушка?“ а он јој одговара: „радости моја, како си ти неверујућа! Сама си ме молила, а не верујеш. Та ја код вас литургију служим“. После тога старац постаде невидљив. – Од тога времена монахињу престадоше болети очи.

Познати и од свих поштовани руски подвижник са Атона јеромонах Серафим, у схими Сергије, познат под именом „Светогорац“, у својим келејним забелешкама саопштава следеће: „Године 1849, ја се разболех. Болест моја беше убитачна; ја нисам мислио да ћу остати у животу. Никаква ми средства не могаху повратити снагу и здравље. Бејаш у очајању. Но касно увече на Нову годину 1850. г. одједном неко ми тихо говори: „Сутра је дан кончине оца Серафима, саровског старца; отслужи за њега заупокојну литургију и парастос, и он ће те исцелити“. Ово ме силно утеши. Иако нисам лично знао оца Серафима, али сам 1838. године, боравећи у Сарову, стекао према њему љубав и веру. Ова се осећања још јаче учврстише у мени када 1839. године сањах како од све душе служим молепствије оцу Серафиму и громко певам: „Преподобни оче Серафиме моли Бога за нас!“ Само, када му је после шесте песме ваљало читати Еванђеље, и ја не знађах које, да ли Еванђеље преподобноме или које друго, одједном неко ми говори: читај тридесет и шесто зачало од Матеја. При овим речима тајанственог гласа ја се пробудих. Од тог доба, и сада, ја искрено верујем да је отац Серафим велики угодник Божји. Но да се вратим на моју болест у 1849. години. Према тајанственом наговештењу, које ми је препоручивало помен оцу Серафиму, ја замолих, пошто сам не бејаш у стању, да се за њега отслужи литургија и парастос. И чим то урадих – болест ме прође: ја осетих необично спокојство, избавих се од насиља злог. И од тога времена све до сада ја сам благодаћу Божјом здрав“.

У среду пете недеље Великог Поста 1858. године дивјејевска монахиња Евдокија, заједно са другим сестрама, пуњаше ледом огромну ледницу, која беше дубока три метра. Но оклизнувши се изненада, она паде на само дно леднице, где бежу неколико гомила оштрога комада леда. Од силног пада

она и не јавну. Једва је извукоше онесвешћену. Видећи да је још жива, послаше у село по лекара. Када после неколико часова дође к себи, духовник је исповеди и причести. Јадница се жаљаше на самртне муке у слабини и глави, на којој беше много модрица. Од најмањег додира она је падала у несвест. Дошавши, лекар нађе да је њено стање врло опасно. После две недеље, у току којих она готово није спавала од болова, у поноћ на Велики Четвртак она заспа површним сном у коме види ово: преподобни отац Серафим уђе к њој у келију и рече јој: „Дошао сам да посетим моје сиротице; одавно нисам био овде“; она му горко плачући рече: „О, баћушка, како ме боли слабина!“ Старац онда, саставивши три прста десне руке, прекрсти трипут повређено место, говорећи: „Стављам ти фластер и завој“. После тога он постаде невидљив. Евдокија се пробуди и отвори очи, – у келији беше савршена тишина, и она поново заспа. Пробудивши се у пет сати изјутра, она виде да лежи на болесном куку не осећајући никакав бол. Присетивши се јављења њој баћушке Серафима, она рече: „Дуго сам осећала као да фластер стоји на позлеђеном месту“. И тог дана она сама, без ичије помоћи, устаде са кревета и исприча свима о своме чудесном исцељењу.

Многима је преподобни давао исцељење, саветујући им да пију воду са његовог студенаца и да се омију њоме. Тако, две године после кончине блаженог старца, једна сестра Дивјејевске обитељи тешко се разболе од тифуса и беше на самрти; притом јој се потпуно одузе једна рука. И гле, она види у сну преподобног оца Серафима, који је пита, зашто она не дође к њему на студенац; и узевши је за болесну руку, подиже је, наређујући јој да то неизоставно учини. – Пробудивши се, монахиња осети да јој је рука исцељена. А када је сестре одвезоше у Саров на „Серафимов студенац“ и облише водом из њега, она доби потпуно исцељење.

Коњички капетан Теплов, који гајаше особито поштовање према преподобном оцу Серафиму, дође 1834. године у Саров са трогодишњом ћерком која боловаше од ногу. Отслуживши парастос на старчевом гробу, понеше дете на Серафимов студенац, чврсто верујући да ће се Господ ради старчевих

молитава смиловати на њу. Напојивши девојчицу водом са студенца и омивши јој ноге, они понеше воде у манастир са намером да над њом отслуже молепствије са водоосвећењем. Но при улазу у манастир девојчица се отрже из дадиљиних руку и отрча напред као здрава, и доби потпуно исцељење.

У 1856. години јединац син вицегубернатора Костромске губерније А. А. Борзко, осмогодишњи дечко, стаде патити од грчева у стомаку. То се претвори у страшну болест, са ужасним изнурујућим нападима, тако да се родитељи стадоше бојати за живот свога јединчета. У то време расофорна монахиња Костромског женског манастира С. Д. Давидова поклони матери болесног дечака Опис живота и подвига Серафима Саровског. Овај Опис стадоше читати дечакови и отац и мајка, дивећи се дејствима благодати Божје, која се пројавила у преподобном. Једне ноћи дечко виде у сну Спаситеља, окруженог Анђелима, који му обећа исцељење, ако он изврши оно што му буде наредио старац који ће доћи к њему. Потом му се јави старац, који му каза да се зове Серафим, и рече му: „Ако хоћеш да оздравиш, узми воде са студенца који се налази у Саровској шуми и зове се „Серафимов“, па њоме три дана изјутра и увече омивај главу, груди, руке и ноге; и пиј од ње“.

Изјутра дечко исприча свој сан родитељима; и рни беху у недоумици како да набаве ту воду; и туговаху због тога. Сутрадан изјутра дечко исприча родитељима други сан: јави му се окружена Анђелима Божја Мати, и са љубављу му наређиваше да поступи по старчевим речима. – Тог баш дана врати се са пута у Саров госпођа Давидова, и родитељи је дечакови замолише да им да мало воде са Серафимовог студенца. Она им одмах посла боцу те воде. И када дечко поступи по упутству старчевом, он се стаде постепено опорављати, и потпуно оздрави.

Неке је преподобни Серафим спасавао од разбојника и лопова, на чудесан начин јављајући се и претећи овима. Тако, једном је нека богомољка ишла Муромском шумом. Чувши на једном забаченом месту запомагање и вику, она извади иконицу преподобног Серафима коју је при себи имала, па закрсти њоме себе и оно место откуда је долазило запомагање. Ускоро су

недалеко пронађена два измрцварена човека, који испричаше како су их разбојници хтели убити, али су се одједном разбегли. Ухваћени касније, ови разбојници кајући се за разбојништво у Муромској шуми, казиваху ово: када су се спремали да својим жртвама зададу последњи ударац, одједаред истрча из шуме сед, погрбљен, у похабаној камилавци и белој подраси монах, који претећи прстом викну: „Сад ћу вам ја показати!“ А за њим трчаше гомила народа са моткама. – Када овим разбојницима показаше иконицу преподобног Серафима, узету од оне богомољке, они изјавише да је то онај монах.

Млада сељанка из Рјазанске губерније и среза Олга И. доби наступе неке страшне болести, који беху праћени штуцањем, зевањем, помрачењем вида и беснилом. Она је кидала себе, викала, показивала неприродну снагу и цепала у парампарче хаљине на себи. Њена страдања продужавала су се осам година. Године 1858, она са трима богомољкама-скитачицама крену у Саров и Дивјејево. Путем је понекад осећала наступе, али је још могла ићи. Уколико се више приближавала Сарову, утолико су се наступи појачавали. А кад угледа Саров, она леже на пут, и нипошто није хтела даље. Једва су је са највећим напором довели у Саров. После молепствија Царици Небеској и парастоса за оца Серафима, она се са својим сапутницима упути на његов студенац. Но ту напад беше изузетно страховит; она се драла: „Што ме ти давиш! ја сам јак, што ти мене везујеш? Изаћи ћу, изаћи ћу!“ Неколико пута ју је ударило о земљу на мртво; два сата она беше слепа и нема. Најзад зли дух повика: „Три изађоше, један остаде“. После двадесет и четири сата она се у Сарову причести Светим Тајнама и крену у Дивјејево. Али на пола километра до манастира она паде на земљу. Неколико пута путем њу је окретало као точак. Са великим напором доведоше болесницу до гостопримнице пред вече. Сву ноћ она проведе у немиру, и побегла би да је нису држали. Изјутра, не казујући јој, поведоше је у цркву Преображења Господња, где је пустињница преподобног оца Серафима, претворена у свети олтар и чува се сва његова одећа. Када су је вукли у цркву, неприродна снага противљаше се снази неколицине људи. Зао дух дераше се: „Изаћи ћу, изаћи

ћу! Ћутаћу!“ Са распростртим рукама и ногама, и са набреклим вратом и стомаком одвукоше је до камена Серафимовог. Положивши је на њега, они је покрише мандијом, метнуше на њу епитрахилъ светог старца: болесница се стално дерала; а када јој на руке навукоше рукавице оца Серафима, она постаде као мртва. Мало по мало врат, стомак и остали делови тела стадоше се враћати у нормално стање; проведши сат и по у несвести, болесница дође к себи потпуно, и мољаше се са сузама, и благодараше Господа и угодника Његовог за своје исцељење. Но пошто беше веома изнурена, она није могла говорити много; њене сапутнице су причале о њој, а она је потврђивала; тврдила је то, да јој никада није било тако лако и пријатно као сада. Настојатељница обитељи благослови је на пут сликом оца Серафима и парченцетом од његовог камена. Идућег дана, отстојавши литургију, молепствије и парастос, она отпутова у Москву.

Исцељење муромског трговца Ивана Засухина, сина његовог и кћери описано је у часопису „Гражданин“ за октобар 1884. године. Муромски трговац Иван Иванов Засухин 21. марта 1882. године допутова из Урјупина кући својој у Муром тешко болестан. У Урјупину се он разболео од трбушног тифуса. Месни доктор у Урјупину унеколико му олакша болест, али му саветова да иде у своје родно место, што он и учини. Путовање веома замори болесника и он допутова у Муром врло слаб. Би позван доктор Стабровски. И он га стаде лечити од трбушног тифуса. Болест попусти, температура спаде од 40, 1° на 37, 5°. Не прође много дана и болесник се стаде поправљати. Али се за време болести код њега појави оток за ушима, па затим на врху десне ноге. Лекар нађе за потребно да се оток расече, да би изашла течност која се тамо накупила. Али расечање не испаде добро, јер течност није излазила, а оток стаде расти све више и више. Ни Стабровски, ни други лекар у овој болести не помогоше. Тада они предложише болеснику да отпутује у Петроград, сматрајући да ће му можда тамо моћи помоћи помоћу операције. Болесник отпутова у Петроград. Конзилијум петроградских професора, Богдановског и Мултановског, нађе да је операција немогућа, и они посаветоваше болеснику да се

врати кући. По повратку у Муром, у Засухиновој болести настаде нови заплет: он доби запалење плућне марамице и растројство стомака. Болесник ослаби коначно. Позвахе и друге лекаре; они установише да је болесниково стање безнадежно, па му чак и дан смрти одредише. После такве изјаве лекара, болесник се стаде припремати за смрт. Би позван свештеник, као духовни лекар. Он затече болесника веома слабим, али при свести. Као прави хришћанин, Засухин се искрено исповеди и удостоји светог Причешћа. Не прође много дана, опет позвахе свештеника. Свештеник дође и затече болесника при свести, али потпуно ослабелог. И прочита му молитву на исход душе. Но трећег дана болеснику би боље. Ствар беше у овоме: суседка, угледна госпођа М. Т. Бичкова, жалећи веома што тако рано умире добар сусед, донесе болесниковој жени воде, захваћене са студенца оца Серафима и замоли је да самртнику да од те воде. Жена принесе мужу воду, али он већ не беше у стању ни уста отворити; жена је једва успела да му кашичицом спусти у уста неколико капи, а осталу воду она му изли на главу. Од тог тренутка, болесник се потпуно умири, тако да жена помисли не умире ли већ, и стаде пажљиво мотрити. Но болесник, на њено чуђење, заспа тихим сном; и спаваше неколико сати. Пробудивши се, болесник потражи нешто да попије. Овај неочекивани захтев потпуно збуни жену, те она није знала шта да му да, а да му не би шкодило. Паде јој на памет мисао, да му да млеко; и она то учини. Али се потом сети да му је млеко забрањено, стога стаде стрепити од рђавих последица. Попивши млеко, болесник осети да му је добро. Стомак је почео да ради, и нема онога што се раније дешавало. Од тих тренутака (16. новембра) њему би боље. Сутрадан лекар прегледа груди Засухину и нађе побољшање. Но кук је и даље остао болестан и поднадут, ране се нису затварале. Тада болесник, не обазирјући се на своју крајњу изнемогlost од болести, изјави да жели да сам лично отпутује у Саров и поклони се овом угоднику Божјем. Спремајући се за, пут, жена његова узе са собом, за сваки случај, све што је потребно за сахрану. Бише поведена и деца, да би болесник, у случају жалосног исхода, видео своју децу у последњим тренуцима

свога живота. Положај болесников беше врло тежак: седети у колима он није могао, пошто му болесна нога беше савијена, а труцкање кола причињавало му је неподношљиве болове. При сваком задржавању, њега су на рукама износили из кола. У таквом болесном стању Засухин стиже у Серафимовско-Дивјејевски манастир. Ту је болесник имао намеру да мало одахне од тешког путовања и проведе двадесет и четири сата. То је било петог јуна, на сам дан Духова. Наступи време свеноћног бденија, и болесник се реши да буде на богослужењу, без обзира на силне болове. Жена и његове слуге пренеше га на носилима из гостопримнице до цркве, и скоро га на рукама унесе у цркву. Када после величанија сав народ приступаше и целиваше икону Свете Тројице, пође с великим напором и болесник на својим штакама, уз помоћ жене и других, да се поклони празничној икони и да га помажу светим јелејем. Када целива икону и доби помазање, он нехотице баци поглед на свету икону Божје Мајке у иконостасу, која је раније била у келији старца Серафима и пред којом се он тако пламено молио, и у том тренутку осети како му нога чврсто стаде на патос и престаде бол. Он остави своје штаке и без њих, на чуђење свих присутних оде на своје место. Када се служба заврши, Засухин устаде смело на ноге и изађе из цркве, где су га слуге очекивале са носилима. Но, пошто му њихова помоћ није била потребна, он им предаде чак и своје штаке, па без ичије помоћи прође пут, око четврт километра, до гостопримнице. Сутрадан он опет пешке оде у цркву, где се и причести светим Тајнама. Тог истог дана он похита и у Саров, и тамо на гробу оца Серафима отслужи парастос. Сутрадан изјутра, после богослужења, он пожури на целебни студенац, чијом водом би он онако чудесно спасен од смрти. Студенац је удаљен од манастира око два километра. Но болесник лако пређе тај пут. Путем је размишљао, да ли да са болесног места извуче дренажу или не. Многи му саветоваху да то не чини; и он их послуша. Кад дође до студенца, он се скину наг, приђе под сами студенац, и чим осети на себи хладну воду његову – кроз његово тело проструја као нека пријатна врелина и нова снага. Изишавши, он виде да једне дренаже нема на отоку, а другу онда извуче сам. Идућег

дана он се на св. литургији причести Светим Христовим Тајнама. Затим Засухин постаде потпуно здрав.

У сина г. Засухина, малишана од осам година, сва глава беше покривена крастама, и силно га бољаше. Водили су га познатом професору за кожне болести, г. Полотебнову. Прегледавши малишана, он изјави да се његова болест мора лечити најмање две године. Засухин поведе малишана у Саров. На путу у Саровску пустињу, петог јуна, на Свету Тројицу, они се зауставише да се одморе у Серафимско-Дивјејевској обитељи. Ту дознаше од монахиња да по заповести блаженог старца треба са умном молитвом пролазити по јарку, који сестре ископаше по његовом упутству, по коме је, према његовим речима, прошла сама Мати Божја. Засухини пођоше са целом породицом да испуне заповест светог старца. Болесни малишан, по савету монахиње која га вођаше, спуштао се на дно јарка, кидао траву и цвеће и стављао их све време на своју болесну главу. Дошавши у Саров, он се окупа у Серафимовом студенцу. И када се 15. јуна вратише дома, у град Муром, глава се малишанова не само беше потпуно очистила, него и обрасла дивном густом косом. – Треће чудо милосрђа Божјег десило се са ћерком Засухина, којој повређени прст би исцељен јелејем из кандила над гробом оца Серафима.

Много и других чудесних знамења и исцељења чињаше преподобни отац наш Серафим после свог блаженог престављења. Од дана његове кончине непрестано се дешавају исцељења на онима који му прибегавају са молитвом и вером за његово посредовање пред Господом. У години 1891. над гробницом преподобног Серафима би подигнута капела.

Успомена на узвишени подвижнички живот старца и вера у моћ његовог молитвеног посредовања, у току времена не само није ослабила, него је све више и више расла и утврђивала се код свих слојева православног народа. Потпуно делећи ту народну веру у светост старца Серафима, Свети Синод Руске Цркве је већ неколико пута признао као потребу да се предузму потребне мере за прослављење угодника Божјег. Године 1895, преосвећени владика Тамбовски поднео је Светом Синоду извештај са материјалом нарочите комисије која је испитала

двадесет и четири случаја чудесних знамења и исцељења, учињених молитвама старца Серафима. После тога преосвећени владика Тамбовски поднео је Светом Синоду, почетком и крајем 1897. године, две збирке копија писмених изјава разних лица о чудесним знамењима и исцељењима, која су се збила на молитве светог оца Серафима. Најзад 1902. године 19. јула, на рођендан старца Серафима, Његово Величанство цар Николај Александрович, имајући у виду молитвене подвиге блаженопочившег угодника Божјег и свенародно усрђе према успомени његовој, изрази жељу да се приведе крају Светим Синодом већ започета ствар о прослављењу богоугодног подвижника. У почетку 1903. године Свети Синод, потпуно убеђен у истинитост и тачност чудеса, која се збивају на молитве старца Серафима, донесе одлуку да га призна у лику Светих, благодаћу Божјом прослављених, а свечане остатке његове – светим моштима. За свете мошти би направљен о трошку цара и царице кивот од сребра и позлаћен. Свечано прослављење новојављеног угодника Божјег би извршено деветнаестог јула 1903. године у присуству цара, царице и других чланова царске фамилије, и многохиљадне масе народа. Том приликом се десише многобројна исцељења на молитвено посредовање преподобног Серафима Саровскога чудотворца. Молитвама његовим нека Господ Бог сачува и нас од сваке беде и невоље! А Богу, дивноме у Светима Његовим, нека је свака част, слава и поклоњење – свагда, сада и увек, и кроза све векове, амин.

СТРАДАЊЕ СВЕТОГ НОВОМУЧЕНИКА ЗОРЗИЈА

Још у детињству овај блажени Зорзије би купљен као роб од једног Турчина, који га потурчи. Но после извесног времена овај ага умре, а Зорзије остаде у муслиманској вери до своје седамдесете године; и није се женио. Живљахе Зорзије повучено у својој радњи, купујући и продајући разне ствари. Сем турског језика он није знао други. Но у старости својој он једног дана устаде и из своје радње оде право к месном судији, скиде са себе турбан и даде га судији рекавши му: Хришћанин сам се родио, хришћанин имам да умрем. – Судија се зачуди таквој промени код њега у старости, и рече му: Сали⁷⁶, шта је с тобом? Та ти си, брате, с ума сишао! – Блажени му одговори: Хришћанин сам, хришћанин хоћу да умрем. – Судија га дуго испитиваше због каквих разлога он то чини. А блажени на све то одговараше само: Хришћанин сам. – Најзад га затворише у једну одају да буде сам, и да би дошао к себи.

Сутрадан Зорзије би поново изведен пред судију на испитивање. Испитиван од судије, блажени Зорзије јасно и гласно исповеди пред судијом своју веру у Христа. А кад му судија стаде претити мукама, блажени на то ништа не одговараше сем: Хришћанин сам. – Блажени старац био је уопште по природи ћутљив.

Трећег дана судија поново изведе Зорзија на суд. И када се и овога пута увери да Зорзије остаје непоколебљив у својој хришћанској вери, он га осуди на смрт, и предаде га јаничарима да пресуду изврше. На путу ка губилишту јаничари немилосрдно бијаху блаженог старца. Но благословени јунак Христов подношаше то ћутке и с радошћу. А кад стигоше на један трг, мучитељи ставише мученику замку око врата, па га примораваху да изговори салавати, то јест исповедање муслиманске вере. Али блажени не отвори уста, нити изговори коју реч. Тада га мучитељи почеше бити, мучити, исмевати и вући по целој тргу, да би му се што више наругали пред светом. Затим га одведоше на губилиште, па га стадоше бости ножевима, тражећи од њега да изговори салавати; но блажени

старац не хте то учинити. Они га онда поново стадоше бездушно тући и газити. Потом га подигоше на вешала, па опет скинуше, еда би се мученик предомислио. Али блажени старац остаде чврст и непоколебљив у својој хришћанској вери. Пошто увидеше да ни на који начин не могу успети у својој намери, мучитељи подигоше неустрашивог мученика на вешала и обесише. Тако блажена душа светог Зорзија узиђе на небо, и доби венац мучеништва од Господа Христа, који молитвама светог мученика Зорзија нека и нас удостоји Царства Небеског. Амин⁷⁷.

СПОМЕН СВЕТОГ ТЕОПЕМПТА

У миру се представио.

СПОМЕН СВЕТЕ ТЕОДОТЕ

Ова света беше мајка првог пара светих безсребреника Козме и Дамјана, који се славе 1. новембра.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ МАРКА ГЛУВОГ

У миру се упокојио.

СПОМЕН СВЕТОГА МУЧЕНИКА СЕРГИЈА

После мучења због вере у Христа, овај свети мученик би мачем посечен у Кесарији Кападокијској, 304. године.

СПОМЕН СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ КОЗМЕ I, патријарха Цариградског

Онај свети патријарх беше украшен многим врлинама; патријарховао богомудро у другој половини једанаестог столећа, после патријарха Јована Ксифилина, а за време царева Михаила VII Дуке (1071–1078) и Нићифора III (1078–1081).

СПОМЕН СВЕТОГ МУЧЕНИКА ТЕОПИСТА

За своју веру у Господа Христа свети Теопист скончао камењем засут.

СПОМЕН СВЕТЕ ПРАВЕДНЕ ЈУЛИЈАНИЈЕ

Рођена у близини града Мурома од богатих и побожних родитеља, племића. У шестој години остала сироче. Сав живот провела у молитви, посту, и милостињи. Била увек блага и пуна љубави према својим слугама, и према људима уопште. Њена добра дела неизбројна. Спавала на даскама само два сата у току двадесет и четири сата. Упокојила се 2. јануара 1604. После 10 година мошти јој откривене нетљене и мироточиве, и чудотворне.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ СИЛВЕСТРА ПЕЧЕРСКОГ

Преподобни Силвестар живео у дванаестом столећу; продужио летопис Нестора Летописца и написао девет житија светих Печерских угодника Божјих. Имао од Бога дар изгонити ђаволе. Свете мошти његове почивају у Кијевским пештерама преподобног Антонија.

3. Януар

СПОМЕН СВЕТОГ ПРОРОКА МАЛАХИЈЕ

Свети пророк Малахија родио се у Софи, у племену Завулоновом, после повратка Јевреја из ропства Вавилонског⁷⁸. Још из младости водио је живот чист и непорочан. Пророковао је: о доласку Господњем, о Страшном суду, о промени прописа и закона Мојсијева на бољи, и о новој жртви. Његово име Малахија значи анђео. Народ га је назвао анђелом, или што лицем беше необично леп као анђео, или што живљаше анђелски чисто и свето, и друговаше с анђелима. Често је разговарао с анђелом, који му је тајне Божје открио и будуће ствари му казао. Дешавало се да су и други, који су достојни, чули глас анђелски, али нису могли да виде самог анђела. Свети Малахија је говорио с анђелом лице у лице, као што човек говори са пријатељем својим. Овај свети пророк беше последњи по времену од пророка. Јер после њега не би другога у Израилју до Јована Крститеља. Преставио се Богу млад, и био сахрањен крај својих предака.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ПЕТРА ЗАСТАВНИКА

Чинио многа и многа чудеса; упокојио се у миру.

СТРАДАЊЕ СВЕТОГА МУЧЕНИКА ГОРДИЈА

Мученик Христов Гордије роди се у Кесарији Кападокијској од хришћанских родитеља, и би одгајен у хришћанској вери. А када одрасте, би изабран за војску, и постаде официр у римској војсци, јер је телесном снагом и душевним јунаштвом превазилазио друге. У то време римски цар Ликиније изли на хришћане отров свога насилништва, и своју богоборну руку подиже на Цркву Христову. На све стране слате су цареве заповести и наредбе да се нико не клања Христу. А ко поступи противно томе, да буде кажњен смрћу. И постављаху свуда камене и дрвене идоле, дела руку људских, да им се сви клањају као вечитоме Богу. А који се не повинују, да се на то приморају мукама.

И настаде лом у целом граду Кесарији: отимаху хришћанску имовину, пљачкаху хришћанске домове, тела хришћана на муке стављаху, благочестиве жене по улицама злостављаху, не беше милости према младости, ни поштовања према старости. Најневинији људи страдаху као злочинци. Тамнице беху тесне. А чувене и богате куће опустеше, док се пустиња испуни изгнаницима, чија једина кривица беше у томе што верују у Христа. Отац предаваше сина на смрт, син гоњаше оца на суд; брат беснијаше на брата; слуга устајаше на господара. Неку језиву ноћ безумља навуче ђаво на душе људске, те један другог не распознаваху као у мраку. А сврх свега тога, безбожне руке молитвене домове разораваху, свете олтаре уништаваху: а не беше ни приноса, ни кандила, ни места за службу Божју; све беше захватила невоља као црни облак. Божји угодници беху прогнани, свештена лица страховаху од свирепог насилништва, а демони ликовашу скрнавeћи васељену воњом и крвљу одвратних жртава.

Видећи такву невољу, свети Гордије изабра себи добровољно прогонство: збаци са себе официрске знаке, презре славу овога света, остави богатство, сроднике, пријатеље, слуге, спокојан живот, и све што је светољубивим и сластољубивим људима драго, и отиде у пуста и неприступачна

места, желећи радије да живи са зверима него са идолопоклоницима, ревнујући као свети пророк Илија. Јер овај свети пророк, видевши сидонско идолослужење, удаљи се на гору Хорив, и усели се у пећину, тражећи да види Бога, као што и виде уколико Га људске очи могу видети. Тако и Гордије: побеже од градске вреве, пијачне вике, величања велможа; побеже од оних што се тужакају, продају, купују, куну се, лажу, говоре срамне речи; побеже од игара и забава и смехотворства што бивају по градовима. А сам имађаше чист слух, чисте очи, и пре свега срце очишћено које може Бога видети. И удостоји се божанских откривења, и научи се великим тајнама не од људи, него стекавши великог учитеља истине, Духа Светог.

Размишљајући о овоме животу како је ништаван и краткотрајан као сан и сенка, силна га жеђ обузе за вечним животом у оном свету. И као снажан борац, он се глађу, бдењима, молитвама и духовним поукама припреми за борбу. Нарочито пак ишчекиваше дан, у који цео град празнује празник поганог бога Марса⁷⁹, или боље – демона који воли ратове. А када дође тај дан, сав град изиђе на тркалиште да гледа коњске трке, и са високих места посматраху сви. Не остаде тада у граду ни Јеврејин, ни Јелин, па чак и многи хришћани, који немарно живе и не склањају се од сујетних скупова, беху тамо да посматрају брзину коња и вештину јахача. Тог дана и робови беху слободни од рада, те се и они слеглоше тамо. А и ђаци беху дотрчали тамо. И жене блудне и развратне беху такође тамо. Уопште, гледалиште беше препуно људи, који су ревносно посматрали коњске трке.

Тада храбри и велики душом Гордије сиђе с планине и дође на тркалиште. Не зачуди се народу, нити помисли у колико се непријатељских руку сам предаје. Као густо камење или дрвеће људи су седели на гледалишту. Без имало страха у срцу и плашње у души, Гордије утрча и стаде усред гледалишта, испуњујући реч Светога Писма: Праведник је као лав без страха (Прич. Сол.28:1). И не само то, него стојећи потпуно слободно усред гледалишта, изговори громко речи пророка Исаије које свети апостол наводи: Нађоше ме који ме не траже; и јавих се онима који за ме не питају (Рм. 10, 20. Ис. 65, 1). Овим речима

јасно показа да није силом доведен, него добровољно предаје себе на мученички подвиг. У томе се угледа на Господа Христа, који сам предаде себе у руке Јеврејима када су га у ноћном мраку тражили. И одмах свети Гордије сврати на себе све погледе. Био је страشان по изгледу: због дугог боравка по горама коса му је била пуна праха, имао је дугачку браду, у бедној одећи, телом потпуно сув, одевен у врећу, са штапом у руци. Све је то изазивало страх код оних који су га гледали. А усто је и нека божанска благост обасјавала његово лице.

А када се сазнаде ко је, настаде силна граја: хришћани су од радости пљескали, а не знабошци су довикивали судији да нареди да га убију. Викало се и грајало на све стране; нико не гледаше на коње, нико не обраћаше пажњу на јахаче, узалуд су колеснице проламале ваздух. Сваки је хтео да гледа само Гордија, да слуша само шта он говори. Граја испуњаваше цело гледалиште као хука силног ветра, од које се није чуло трчање коња. Онда проповедник даде знак народу да ућути. И умукосе трубе, ућуташе свирале, престаде музика. Једино се свети Гордије и видео и чуо.

А ту на гледалишту беше и кнез који је руководио тркама и делио награде тркачима. К њему доведоше светитеља, и он га упита ко је и откуда је, каква је рода и где му је постојбина. Светитељ му исприча све о себи, какав је чин имао, зашто га је одбацио, отишао у пустињу, и ради чега се вратио. Вратио сам се, рече, да јавно покажем како твоја наређења не сматрам низашта, а исповедам Христа Исуса, наду моју и заштиту моју. И пошто сам чуо да си ти веома опак човек, изабрао сам нарочито овај дан и згодно време да остварим своју намеру и испуним свој завет.

При овим речима гнев се кнежев као огањ запали, и он сав бес што беше у њему искали на светог Гордија: Доведите ми, рече, мучитеље. Где су бичеви? где оловне кугле? где точкови? Нека буде растегнут на њима, и нека се издроби тело његово! Нека буде обешен на дрвету! Нека се за мучење донесу смртоносне справе! Нека буде бачен зверовима! Нека буде посечен мачем! Нека буде вргнут у провалију! Али, све је то

ипак мало за гадног човека, који треба да погине не од једне него од многих смрти.

А Гордије свети рече: Заиста бих нанео себи велику штету, када не бих желео да разним смртима умрем за Христа.

Ове речи још више разјарише кнеза, и он својој природној љутини додаде још врло велику јарост, и беше све беснији и беснији, уколико свети мученик Гордије показиваше у мукама све веће и веће јунаштво. Никакве муке, никаква смртоносна оружја и оруђа не могаху га одвратити од намере, него подижући очи к небу он певаше псаламске стихове: Господ ми је помоћник, и не бојим се; шта ће ми учинити човек? (Пс. 117, 6). И опет: Нећу се бојати зла, јер си Ти са мношвом (Пс. 22, 4). И друге сличне речи, које је из Божанских Књига научио, говораше, побуђујући себе на јунаштво и трпљење. Толико беше неустрашив, да сам на себе призиваше муке. „Зашто оклевате? говораше он. Зашто стојите? Хајде, стружите тело моје и на парчад га издробите! Мучите ме како хоћете! Не лишавајте ме добре наде: јер уколико ме свирепије будете мучили, утолико ћу већу награду примити од Господа мог. Муке овога живота донеће вечно весеље, и ми ћемо, место рана које задајете телу нашем, обући светле хаљине при општем васкрсењу; место бешчешћа – венци ће нам процветати; место осуде са злочинцима – живећемо с анђелима. Ваше претње су семе које сејете по мени, да бих, када поново дођем, с радошћу однео снопове своје (Пс. 125, 6)“.

И пошто не могаде кнез да бесом својим и мучењем одврати светог Гордија од вере, настаде, лукав, да га ласкавим речима преласти. Јер је ђаво навикао да плашљиве застрашује, а јуначке ласком омекуши и раслаби. Велике даре нуђаше мучитељ светоме, и још му веће од цара обећаваше. Цар ће ти дати, рече, најистакнутије место у војсци, много имања, богатства, славу, и све што хоћеш. А светитељ, чувши његова обећања, насмеја се његовом безумљу, говорећи: Зар ми можеш дати ишта што би било боље од царства небеског?

Тада не знабожни кнез потрже и гњев и мач, и нареди целату да приђе, и издаде му заповест и руком и поганим језиком да посече светог Гордија. И пошто је светитељ имао

бити посечен пред толиким светом, опколише га познаници са свих страна: грљаху га и последњи му целив даваху, и плачући мољаху га да се не предаје добровољно на смрт, да не уништава цвет свога живота, и да не напушта ово слатко сунце. И саветоваху да се само устима одрекне Христа. И говораху му: Једном речју избави себе од смрти, одрекавши се Христа језиком, а срцем веруј у Њега како хоћеш, јер Бог неће послушати језик него оно што ум говори. Урадиш ли тако, ти ћеш и гњев судије укротити, и Бога према себи умилоствити. – А он стајаше као непоколебљива стена усред мора, коју са свих страна заплъускују и ударају морски таласи. И као што дом мудрога човека, сазидан на камену, не могу оборити ни силни ветрови, ни велике кише, ни набујале реке, тако овај јуначни муж стајаше непоколебљив у вери. И видећи својим духовним очима где ђаво облеће његове познанике, и једнога потстиче на сузе, другога на преклињање и давање некорисног савета, упути онима што плачу, реч Господњу: Не плачите за мношвом (Лк.23:28), него плачите за непријатељима Божјим, који гоне хришћане. Плачите, кажем, за њима, који нама огањ спремају, а себи пакао зажарују, и гнев за Дан гнева сабирају. Престаните да ми срце цепате, јер сам ја готов не само једанпут него много пута за име Господа нашег Исуса Христа умрети. – А онима који му саветоваху да се језиком одрекне Христа, овако одговори: Језик, који благодаћу Христовом имам, не могу покренути да се одрекне Творца свога, јер се срцем верује за правду, а устима се исповеда за спасење (Рм.10:11). Како ћу се одрећи Господа мог, кога од детињства обожавам, и васпитан сам у светој вери? Неће ли уздрхтати небо горе, ако се одрекнем Бога? Неће ли светила небеска сакрити светлост своју од мене? А земља, да ли ће ме поднети, и зар ме неће прогутати жива? Не варајте се, Бог се не да ружити, и по устима ће нам нашим судити: по нашим ће нас речима оправдати, и по нашим речима осудити. Нисте ли чули страшну претњу Господњу: Ко се одрече мене пред људима, одрећи ћу се и ја њега пред Оцем својим који је на небесима (Мт.10, 33). Зашто ми саветујете да се одрекнем Бога мог? да ли да живот свој продужим? или да смрт за извесно време избегнем? или да неколико дана животу свом

додам? Онда ћу лишити себе вечног, бесконачног живота. Или да избегнем телесне муке? Онда нећу угледати добра Праведника тамо где нема мука. Очигледно је безумље: краткотрајним животом купити себи вечне муке и пропасти с душом. Но и вама саветујем: помишљате ли зло, онда се научите благоразумности и истини, и одбацивши лаж, говорите истину; реците да је Господ Исус Христос на славу Бога Оца. Јер ће овај глас испустити језик, када се у име Исусово поклони свако колено оних који су на небу и на земљи и у преисподњи (Флб. 2, 11, 10).

Рекавши то, свети Гордије се прекрсти и неустрашиве душе пође на посечење. И не измени се у лицу. И стаде на место посечења, као да нема целата за собом, него као да анђеле види пред собом и жели да им у руке преда душу своју. И би посечен, 320. године. И доби блажени живот, као Лазар однесен у брујању радости на место вечнога покоја, где примајући награду за свој подвиг, са анђелима слави вечито Подвигоположника, за кога пострада.

Светом мученику Гордију написао је похвално слово Св. Василије Велики као архиепископ Кесарије Кападокијске, где се родио и пострадао свети Гордије.

4. Януар

СПОМЕН СВЕТЕ ГЕНОВЕВЕ

Заштитница града Париза. Постом, молитвом и милостињом удостојила се царства Божјег, и упокојила се трећег јануара 512. године у 89. години свога живота.

СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА МАЈКЕ И ДВОЈЕ ДЕЦЕ ЊЕНЕ

За веру у Христа пострадали у огњу сагорени.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ АКАКИЈА ЧУДОТВОРЦА

Преподобни Акакије Мирсинон подвизавао се у Латру, где је основао велику лавру Пресвете Богородице. Удостојио се дара чудотворства.

САБОР СВЕТИХ СЕДАМДЕСЕТ АПОСТОЛА

Осим дванаест великих апостола Господ Христос изабра још и седамдесет других, малих, апостола и посла их на проповед Еванђеља. О томе свети еванђелист Лука пише ово: Потом изабра Господ и других седамдесеторицу, и посла их по два и два пред лицем својим (Лк.10:1). Јер Дванаесторицу држаше поред себе, а Седамдесеторицу одашиљаше на проповед. Каква имена беху ове Седамдесеторице, није сасвим познато. Јер, као што пише свети еванђелист Јован: многи од ученика његових отидоше натраг, и више не иђаху с њим. А Исус рече дванаесторици: Да нећете и ви отићи? (Јн. 6, 66–67). И би да се пред добровољно страдање Господа Христа веома смањи број ученика његових, и једва ко од Седамдесеторице остаде са Њим, па и један од Дванаесторице отпаде. А по васкрсењу Господњем, лик светих дванаест апостола би попуњен Матијом. Лик пак Седамдесеторице попуњавао се постепено из редова оних које Дванаесторица придобијаху за веру својом проповеђу Еванђеља, и свети апостол Павле, кога сам Господ позва у апостолство и придружи Дванаесторици као првоврховног са светим Петром.

О Седамдесеторици апостола постоји писана повест под именом светог свештеномученика Доротеја, епископа тирског. Та се повест спомиње и у почетку књиге Апостол, и у Прологу. Али тамо се пише и о некима који су испрва апостоловали, а затим од вере и апостолства отпали. Као што је Николај дошљак из Антиохије, један од седморице ђакона, који се са Симоном врачарем одврати од вере (Д.А.6:5). Такође Фигел, Ермоген и Димас, о којима пише свети Павле Тимотеју: Знаш ово да се одвратише од мене сви у Азији, међу којима је Фигел и Ермоген (2. Тм.1:15). И опет: Димас ме остави, омилевши му садашњи свет (2. Тм.4:10), и затим постаде идолски жрец у Солуну. О њима пише и свети Јован Богослов у својој Првој посланици: Од нас изиђоше, али не беху од нас; кад би били од нас, онда би остали с нама (1. Јн.2:19). И такве не треба убрајати у број свете Седамдесеторице. Јер какву заједницу има светлост са

тамом? (2. Кор. 6, 14). У тој повести прешло се ћутке преко многих, које света Црква поштује као свете у месецослову убрајајући их у светих седамдесет апостола. То су: Тимотеј, Тит, Епафрас, Архип, Ахил, Олимп, Кодрат, Ахаик. Осим тога, у томе спису под именом светог Доротеја има и много других сумњивих казивања. Због тога су овде са великом опрезношћу покупљени подаци о св. Седамдесеторици апостола из Светога Писма, и предања светих Отаца, и веродостојних древних црквених историчара и писаца.

1. Први од седамдесет апостола беше свети Јаков, брат Господњи, кога свети апостол Павле спомиње у посланици Галатима, говорећи: Изиђох у Јерусалим да видим Петра. Али другога од апостола не видех осим Јакова, брата Господњег (Гал. 1, 18–19). Он би од самог Господа постављен за првог епископа у Јерусалиму. Једном о празнику Пасхе, када се беше много народа сабрало у Јерусалим, рекоше му старешине јеврејске, да се попне на кров од храма и да говори против Христа. Свети Јаков се попе и поче говорити народу о Христу као Сину Божјем и истинитом Месији, о његовом васкрсењу и његовој вечној слави на небесима. Разјарене старешине ринуше га с крова те паде и много се повреди, но још беше у животу. Тада га камењем и мотком дотукоше. И тако мученички оконча свој апостолски подвиг. – Празнује се 23. октобра.

2. Свети еванђелист Марко, који написа свето Еванђеље по казивању светог апостола Петра. Њега спомиње свети апостол Петар у својој Првој посланици, говорећи: Поздравља вас црква у Вавилону, и Марко син мој (1. Птр. 5, 13). Од светог апостола Петра он би постављен за епископа у Александрији. Ту су га идолопоклоници, због проповеди Еванђеља, везали, и чврсто везана вукли по калдрми, и свега изразбијали. И тако изранављена и искрвављена бацили у тамницу, где му се сам Господ јави и позва га у небеску славу. И он предаде дух свој Господу. – Празнује се 25. априла.

3. Свети еванђелист Лука. Написао свето Еванђеље на молбу хришћана. Свети апостол Павле га спомиње у посланици Колошанима: Поздравља вас Лука лекар љубљени (Кол. 4:14). Написао је Дела Апостолска. И после многих трудова, своје

апостолство оконча мученички у Тиви (Теби) Беотијској⁸⁰. – Празнује се 18. октобра.

4. Свети Клеопа, најмлађи брат светог Јосифа Заручника. Ишао у Емаус са светим Луком, о чему свети Лука говори, прећуткујући своје име (Лк.24:35). По васкрсењу видео Господа. И у ломљењу хлеба познао васкрслог Господа Христа (Лк. 24, 30–31). За сведочанство Христово убијен од Јевреја. – Празнује се 30. октобра.

5. Свети Симеон, сродник Господњи. После светог Јакова био други епископ у Јерусалиму. И за распетог Христа распет окончао. – Празнује се 18. септембра и 27. априла.

6. Свети Варнава, назван тако од апостола, а раније се звао Јосија. Помиње се у Делима Апостолским (Д.А.4:36), и у посланици Галатима, где свети апостол Павле каже: Изиђох у Јерусалим са Варнавом (Гал.2:1). Са светим Павлом служио Еванђељу, и најпре проповедао Христа у Риму. Затим био постављен за епископа у Милану. У својој постојбини, на острву Кипру, камењем убијен од Јевреја и Јелина; и сахрањен са Еванђељем Матејевим на прсима, које је он својом руком био преписао. – Празнује се 11. јуна.

7. Свети Јосија, или Јосиф, назван Варсава и Јуст. Заједно са Матијом биран коцком на место Јуде издајника. Спомиње се у Делима Апостолским (Д.А.1:23). О њему свети апостол Павле у посланици Колошанима вели: И Исус названи Јуст (Кол.4:11). Сматра се да је овај Јосија син светог Јосифа Заручника, као Јаков и Симон и Јуда, не Искаротски. Био епископ у Елевтеропољу, где пострада за Еванђеље. – Празнује се 30. октобра.

8. Свети Тадеј, био најпре ученик светог Јована Претече, затим Христов. То није онај Тадеј, који беше један од Дванаесторице апостола. Крстио едеског кнеза Авгара и очистио га од губе. И после многих подвига у проповедању Христовог Еванђеља упокоји се у Господу у Финикијском граду Вириту⁸¹. – Празнује се 21. августа.

9. Свети Ананија. Крстио апостола Павла (Д.А. 9, 13–18). Био епископ у Дамаску⁸². У граду Елевтеропољу камењем

убијен од обласног управитеља Лукијана. – Празнује се 1. октобра.

10. Свети првомученик Стефан архиђакон. Засут камењем од Јевреја, отиде Господу Исусу Христу, кога виде, када му се небеса отворише, где стоји с десне стране Богу (Д.А. 7, 55.56.59). Први пострадао мученички за Господа Христа, због чега и прозван „Првомученик“. – Празнује се 27. децембра и 2. августа.

11. Свети Филип. Један од седморице ђакона. Крстио Симона Врачара у Самарији и евнуха царице арапске Кандакије. (Д.А. 8, 13.27). Био епископ у Тралији азијској, и многе вером просветио. Скончао мирно у дубокој старости и прешао у неостариви живот. – Празнује се 11. октобра.

12. Свети Прохор. Један од седморице ђакона (Д.А.6:5). Сапутник светог Јована Богослова, и заједничар у његовим трудовима. У граду Никомидији Витинијској био први епископ. Затим, проповедајући Христа у Антиохији⁸³, мученички пострада. – Празнује се 28. јула.

13. Свети Никанор. Један од седморице ђакона. У исти дан, у који свети првомученик Стефан би засут камењем, настаде велико гоњење на цркву Јерусалимску (Д.А.8:1). Тада би убијен свети Никанор са две хиљаде верних. – Празнује се 28. јула.

14. Свети Тимон. Један од седморице ђакона. Био епископ у граду Бостри у Арабији. Због проповеди Еванђеља много пострадао од Јевреја и Јелина. Био у усијану пећ бачен, али неповређен изашао. Затим за Христа на крсту издахнуо, и Господу отишао. – Празнује се 28. јула.

15. Свети Пармен. Један од седморице ђакона. Пун вере вршио поверену му од светих апостола службу. На очи светих апостола умро мученички. – Празнује се 28. јула.

16. Свети Тимотеј. Тудио се са светим Павлом у проповедању Еванђеља. Био епископ у Ефесу. Свети Павле му упутио две посланице. – Празнује се 22. јануара.

17. Свети Тит. Тудио се такође са светим Павлом у проповедању Еванђеља. Био епископ гортински на Криту. И њему свети Павле упутио Посланицу. Скончао у дубокој старости. – Празнује се 25. августа.

18. Свети Филимон. Био епископ у Гази. Свети Павле упутио му посебну Посланицу. Скончао мученички за царовања Неронова. – Празнује се 19. фебруара и 22. новембра.

19. Свети Онисим. О њему свети Павле пише Филимону. Мучен од римског епарха Тертула скончао у Путеоли. – Празнује се 15. фебруара.

20. Свети Епафрас. Свети Павле га спомиње у посланици Филимону, говорећи: Поздравља те Епафрас који је са мном сужањ у Христу Исусу (ст. 20). Био епископ у Колоси, и уједно у Лаодикијској цркви и Јерапољској. Са светим Павлом био у узама у Риму, одакле пишући Колошанима Павле каже: Поздравља вас Епафрас, који је од вас, слуга Исуса Христа; он се једнако труди за вас у молитвама, да будете савршени и испуњени сваком вољом Божјом. Јер ја сведочим за њега да има велику ревност и бригу за вас и за оне који су у Лаодикији и у Јерапољу (Кол. 4, 12–13).

21. Свети Архип. Спомиње се у посланици Филимону. После светог Епафраса, држаног у узама у Риму, био епископ у Колоси. Пишући Колошанима, свети Павле вели: И кажите Архипу: гледај на службу коју си примио у Господу да је довршиш (Кол.4:17). – Празнује се 19. фебруара и 22. новембра.

22. Свети Сила. Са светим апостолом Павлом проповедао реч Божју. И с њим поднео многа страдања, и ране, и тамницу. О њему пише у Делима Апостолским: А Павле изабравши Силу, изиђе утврђујући цркве (Д.А. 15, 40–41; 16, 19; 17, 4). Био епископ у Коринту. Пошто се довољно потрудио у проповедању речи Божје и сатворио многа знамења и чудеса, мирно скончао и Господу отишао. – Празнује се 30. јула.

23. Свети Силуан. Свети Петар га у својој Првој посланици спомиње овако: по Силуану, вашем верном брату, као што мислим, пишем вам ово мало (1. Петр. 5, 12). Такође и свети Павле у Другој посланици Коринћанима пише: Син Божји Исус Христос, кога ми вама проповедасмо ја и Силуан (2. Кор. 1, 19). Он је са светим Павлом проповедао реч Божју. И био епископ у Солуну. Много се потрудио, много за веру страдао, док није Господу на небеса узишао. – Празнује се 30. јула.

24. Свети Крискент. Свети Павле га спомиње у својој Другој посланици Тимотеју говорећи: Крискент у Галатију (2. Тим.4:10), то јест послан од мене на проповед. Био епископ у Галатији. Затим проповедао Христа у Галији, где и ученика свога Захарију постави за епископа у граду Вијени. Опет се вратио у Галатију, где мученички сконча за Христа у време Трајаново. – Празнује се 30. јула.

25. Свети Крисп. Дела Апостолска га спомињу овако: А Крисп, старешина зборнички, верова Господу са свим домом својим (Д.А.18:8). О њему и свети Павле у Посланици Коринћанима каже да је Криспа крстио (1. Кор. 1, 14). Био епископ на пелопонеском острву Егини, између Јегејског и Јонског мора. Скончао у миру.

26. Свети Епенет. Свети Павле га спомиње у Посланици Римљанима, говорећи: Поздравите ми љубљеног Епенета, који је првина из Ахаје у Христу (Рм.16:5). Био епископ у Картагени. – Празнује се 30. јула.

27. Свети Андроник. Њега у истој Посланици спомиње свети Павле, говорећи: Поздравите Андроника, – и назива га својим рођаком и другаром у сужањству, који је још и по томе чувен што је пре апостола Павла поверовао у Христа (Рм.16:7). Био епископ у Панонији. – Празнује се 17. маја и 30. јула.

28. Свети Стахије. И њега свети Павле помиње у Посланици Римљанима: Поздравите, вели, и Стахија ми љубљеног (Рм.16:9). Свети апостол Андреј Првозвани поставио га за првог епископа у Византији у Аргиропољу. – Празнује се 31. октобра.

29. Свети Амплије. И њега свети Павле спомиње у истој Посланици, говорећи: Поздравите Амплија, мени љубљенога у Господу (Рм.16:8). Био епископ у Диоспољу; и убијен од Јелина, мученички скончао за Господа Христа. – Празнује се 31. октобра.

30. Свети Урбан. И њега спомиње свети Павле у истој Посланици, говорећи: Поздравите Урбана, помоћника нашег у Христу (Рим.16:9). Био епископ у Македонији, и мученички скончао за Господа. – Празнује се 31. октобра.

31. Свети Наркис. И њега спомиње свети Павле у истој Посланици, говорећи: Поздравите домаће Наркисове, који су у

Господу (Рм.16:11). – Био епископ у Атини. – Празнује се 31. октобра.

32. Свети Апелије. И њега помиње свети Павле у истој Посланици, говорећи: Поздравите Апелија, окушаногa у Христу (Рм.16:10). Био епископ у Ираклији. – Празнује се 31. октобра.

33. Свети Аристовул. И њега помиње свети Павле у истој Посланици, говорећи: Поздравите домаће Аристовулове (Рм.16:10). Био епископ у Британији, и тамо после многих трудовa и страдања мирно скончао. – Празнује се 31. октобра.

34. Свети Иродион. И њега помиње свети Павле у истој Посланици, говорећи: Поздравите Иродиона, рођакa мога (Рм.16:11). Био епископ Неопатарски. – Празнује се 8. априла.

35. Свети Агав. Добио дар пророштва. Спomiње се у Делима Апостолским: И дође одозго из Јудеје један пророк, по имену Агав, и узе појас Павлов и свезавши своје руке и ноге рече: тако вели Дух Свети: човека чији је овај појас, овако ће свезати у Јерусалиму Јевреји, и предаће га у руке не знабожаца (Д.А. 21, 10.11; 11, 28). – Празнује се 8. априла.

36. Свети Руф. Свети Павле га помиње у Посланици Римљанима, говорећи: Поздравите Руфа, избраногa у Господу (Рм.16:13). Био епископ у Тиви, у Грчкој. – Празнује се 8. априла.

37. Свети Асинкрит. Спomiње се у истој Посланици (Рм.16:14). Био епископ у Ирканији Азијској. – Празнује се 8. априла.

38. Свети Флегонт. Помiње се у истој Посланици (Рм.16:14). Био епископ у тракијском граду Маратону. – Празнује се 8. априла.

39. Свети Ерма. Споменут у истој Посланици (Рм.16:14). Био епископ у Филипопољу. – Празнује се 8. априла.

40. Свети Патров. Споменут на истом месту (Рм.16:14). Био епископ у Неапољу. – Празнује се 5. новембра.

41. Свети Ермије. Споменут на истом месту (Рм.16:14). Био епископ у Далмацији. – Празнује се 5. новембра.

42. Свети Лин. Свети Павле га помиње у Другој посланици Тимотеју (2. Тм.4:21). Био први епископ у Риму. – Празнује се 5. новембра.

43. Свети Гај. Свети Павле га спомиње у Посланици Римљанима, говорећи: Поздравља вас Гај, домаћин мој и целе цркве (Рм.16:23). Био епископ у Ефесу после светог Тимотеја. – Празнује се 5. новембра.

44. Свети Филолог. Свети Павле га спомиње у истој Посланици говорећи: Поздравите Филолога (Рм.16:15). Свети Андреј га поставио за епископа у Синопи. – Празнује се 5. новембра.

45. Свети Лукије. Свети Павле га спомиње у истој Посланици (Рм.16:21). Био епископ у Лаодикији Сиријској.

46. Свети Јасон. Споменут у истој Посланици (Рм.16:21). Био епископ у Тарсу. – Празнује се 28. априла.

47. Свети Сосипатер. Споменут у истој Посланици (Рм.16:21). Био епископ у Иконији. – О овој последњој тројници свети Павле пише, говорећи: Поздравља вас и Лукије и Јасон и Сосипатер, рођаци моји (Рм.16:21). – Празнује се 28. априла и 10. новембра.

48. Свети Олимп. Свети Павле га спомиње у истој Посланици (Рм.16:15). Био следбеник светог апостола Петра, и када Петар пострада у Риму, по заповести Нероновој би посечен и он заједно са светим апостолом Иродионом. – Празнује се 10. новембра.

49. Свети Терције. Писао Посланицу Римљанима коју му је свети Павле диктирао. У њој сам спомиње себе овако: Поздрављам вас и ја Терције, који написах ову посланицу у Господу (Рм.16:22). Био епископ у Иконији после светог Сосипатра, где се и увенча мученичким венцем. Празнује се 30. октобра и 10. новембра.

50. Свети Ераст. Свети Павле га спомиње у истој Посланици (Рм.16:23). Био најпре економ цркве Јерусалимске, а потом епископ у Пенеади Палестинској. – Празнује се 10. новембра.

51. Свети Кварт. Споменут у истој Посланици (Рм.16:23). Био епископ у Бејруту. – О овој последњој двојници свети Павле пише: Поздравља вас Ераст, благајник градски и брат Кварт. – Празнује се 10. новембра.

52. Свети Евод. Био епископ у Антиохији после светог апостола Петра. У својој Посланици Антиохијанима спомиње га

свети Игњатије Богоносац, говорећи: Сећајте се блаженог Евода, оца свог, који вам од апостола први би постављен за пастира. – Празнује се 7. септембра.

53. Свети Онисифор. Свети Павле га спомиње у Другој посланици Тимотеју, говорећи: А Господ да да милост Онисифорову дому, јер ме много пута утеши, и окова се мојих не постиде (2. Тм.1:16). Био епископ у Колофону и у Кирини. – Празнује се 7. септембра.

54. Свети Климент. Свети Павле га спомиње у Посланици Филибљанима, када вели: Који се у еванђељу трудише са мнош, и Климентом (Флб.4:3). Био епископ у Риму после Лина и Клита. Протеран у Херсон. Скончао мученички: утопљен у море с каменом о врату. – Празнује се 25. новембра.

55. Свети Состен. После светог Криспа, као старешина зборнице јеврејске, обраћен у хришћанство светим Павлом. О њему пише у Делима Апостолским: Онда сви Грци ухватише Состена, старешину зборнице, и бише га пред судницом (Д.А.18:17). И сам свети Павле спомиње га у својој Посланици Коринћанима, која почиње овако: Павле, вољом Божјом позвани апостол Исуса Христа, и брат Состен (1. Кор. 1, 1). Био епископ у Колофону. – Празнује се 8. децембра.

56. Свети Аполос. Њега спомињу Дела Апостолска: Дође у Ефес један Јеврејин, по имену Аполос, родом из Александрије, човек речит и силан у књигама. Овај беше упућен на пут Господњи, и горећи духом, говораше и учаше право о Господу (Д.А. 18, 24–25). Спомиње га и свети Павле у Првој посланици Коринћанима, када каже: Ја посадох, Аполос зали, а Бог даде те узрасте (1. Кор. 3, 6). Био епископ у Смирни пре светог Поликарпа. – Празнује се 10. септембра и 8. децембра.

57. Свети Тихик. Спомиње се у Делима Апостолским и у посланицима: Ефесцима и Колошанима. Свети Павле вели: А како сам ја и шта радим, све ће вам казати Тихик, љубљени брат и верни слуга у Господу, кога послах к вама за то исто да знате како смо ми, и да утеши срце ваше (Еф. 6, 21–22). А у Другој посланици Тимотеју пише: А Тихика послао сам у Ефес (2. Тм.4:13). После светог Состена био епископ у Колофону. – Празнује се 8. децембра.

58. Свети Епафродит. Свети Павле га спомиње у Посланици Филибљанима, говорећи: Али нађох за потребно да пошљем к вама брата Епафродита, свога помагача и другара у војевању, а вашег посланика и слугу моје потребе (Флб.2:25). Био епископ у Адријанији. – Празнује се 8. децембра.

59. Свети Карп. Свети Павле спомиње га у Другој посланици Тимотеју, говорећи: Кад дођеш донеси ми кабаницу што сам оставио у Троади код Карпа, и књиге (2. Тм.4:13). Био епископ у Верији Тракијској.

60. Свети Кодрат. Био епископ најпре у Атини, а потом у граду Магнезији, где је проповедајући Еванђеље мученички пострадао у време цара Адријана⁸⁴.

61. Свети Марко, звани друкчије и Јован. Дела Апостолска га често спомињу као сапутника апостола Павла и Варнаве. Као ово: А Варнава и Савле, предавши помоћ, вратише се из Јерусалима у Антиохију, узевши са собом и Јована који се звахе Марко (Д.А.18:25). Био епископ у граду Библосу у Финикији. И његова сенка је исцељивала од болести. – Празнује се 27. септембра.

62. Свети Зион, или Зина, звани законик, то јест учитељ Мојсијева закона. Свети Павле га спомиње у Посланици Титу; Зину законика пошљи ми што пре (Тит. 3, 13). Био епископ у Диоспољу. – Празнује се 27. септембра.

63. Свети Аристарх. Спомињу га Дела Апостолска (Д. А.19:29) и посланице светог Павла: Колошанима (4, 10) и Филимону (ст. 23). Био епископ у Апамији Сиријској. – Празнује се 15. априла и 27. септембра.

64. Свети Пуд. Свети Павле га спомиње у Другој посланици Тимотеју, када вели: Поздравља те Пуд (2. Тм.4:21). Био угледан грађанин римски, члан Сената, човек благочестив. Дом Пудов био је најпре уточиште светим апостолима Петру и Павлу, а после се обратио у цркву, названу Пастирска. Прича се да је у њој свети Петар чинодејствовао.

65. Свети Трофим. Њега спомињу Дела Апостолска (Д.А.20:4), а и свети Павле у Другој посланици Тимотеју: Трофима оставих у Милету болесна (2. Тм.4:20). Са Пудом и Аристархом следовао светом апостолу Павлу на путу, и у свима

гоњењима, и најзад сва тројица посечени од Нерона кад и свети Павле. – Празнује се 15. априла.

66. Свети Марко, нећак Варнавин. Био епископ у Аполонијади. Њега спомиње свети Павле у Посланици Колошанима заједно са светим Аристархом: Поздравља вас Аристарх, који је са мном у сужањству, и Марко нећак Варнавин (Кол.4:10).

67. Свети Артема. Спомиње га свети Павле, пишући Титу: Кад пошљем к теби Артему (Тит. 3, 12). Био епископ у Листри. – Празнује се 30. октобра.

68. Свети Акила. Спомињу га Дела Апостолска (Д. А.18:2) и свети Павле (Рм.16:3). Био епископ у Ираклији. Проповедао реч Божју у Азији и Ахаји. Убијен од не знабожаца. – Празнује се 14. јула.

69. Свети Фортунат. Свети Павле га спомиње у Првој посланици Коринћанина (1. Кор. 16, 17). Блажено пострада проповедајући реч Божју.

70. Свети Ахајик. Њега заједно са Фортунатом спомиње свети Павле, када вели: Обрадовах се доласку Фортунатову и Ахајикову, јер ми они накнадише што сам био без вас; јер умирише дух мој и ваш (1. Кор. 16, 17–18).

Овим се завршава лик светих Седамдесет апостола. По једном еванђелском набрајању додају се овој Седамдесеторици још друга два апостола које Господ јави:

71. Свети Дионисије Ареопагит. Спомињу га Дела Апостолска (Д.А.17:34). Најпре био епископ у Атини. Затим проповедао Христа у Галији⁸⁵; тамо и мачем посечен. А да и он припада истом апостолском лику, сведочи Јевсевије, епископ Кесарије Палестинске. О овим апостолима он каже ово: Овима додаде оног Ареопагита, по имену Дионисија, кога Павлова проповед у Атини обрати у веру, о чему пише Лука у Делима Апостолским.

72. Свети Симеон, звани Нигар. Њега свети Лука спомиње у Делима Апостолским, говорећи: А у цркви која беше у Антиохији бежу неки пророци и учитељи: Варнава и Симеон, звани Нигар (Д.А.13:1) А да и он припада истом апостолском лику, сведочи свети Епифаније, стављајући га међу апостоле када набраја

њихова имена овако: Марко, Лука, Јуст, Варнава, Апелије, Руф, Нигар (то јест Симеон Нигар), и осталих Седамдесет два. – Тако свети Епифаније пишући о овој двојци уверава нас да лик ових светих апостола садржи у себи седамдесет и два лица; и да је свети Симеон Нигар један од њих. Но и свети Јован Дамаскин, у Октоиху петогла гласа у среду на вечерњу, после Дванаесторице апостола спомиње сабор Седамдесет и два, говорећи: Свехвална Дванаесторица показа се савршено, видећи једне ревности сабор Седамдесет и два.

Њиховим светим молитвама, које много помажу, да се удостојимо и ми бити заједничари светог скупа небескога звања, и гледати свевишњег Апостола и Архијереја вере наше Исуса Христа, славећи Га са Богом Оцем и Светим Духом кроза све векове, амин.

Јевсевије, епископ Кесарије Палестинске, у првој књизи своје Црквене историје пише следеће: „Име сваког од дванаесторице апостола Христових довољно је познато из еванђелских сведочанстава, али се списак седамдесеторице апостола потпуно тачан нигде не налази. Ако се пажљивије расмотри та ствар, онда се могу наћи више од седамдесет, држећи се само једног сведочанства светог апостола Павла, који у Првој посланици Коринћанина каже: Јави се (Христос по васкрсењу Свом) Кифи, затим једанаесторици; а потом га видеше више од пет стотина браће, од којих су многи живи и сад, а неки и помреше (1. Кор. 15, 5–6). – Неке од таквих многих који се трудише у проповедању Еванђеља Христова у то време и слично светим апостолима вером просветише разне земље, и стога достојних самог имена апостолског, споменућемо овде посебно.

Свети Лазар, који четири дана лежа мртав и Господ га васкрсе. У време великог гоњења на цркву Јерусалимску, после убиства светог првомученика Стефана, свети Лазар би прогнан из Јудеје и отиснут на море у чамцу без весала, заједно са светим учеником Господњим Максимином, и са светим Келидонијем који се родио слеп али био исцељен Господом. Но по промислу Божјем чамац доплови до острва Кипра, и свети Лазар тамо проповеда Христа у граду Кидонији. Доцније он би у

том граду посвећен за епископа од стране светог апостола Варнаве, а тамо се на острву Кипру и упокоји у миру. Када после близу хиљаду година откопаше гроб Лазарев у граду Кидонији на Кипру, нађоше свето тело његово у мермерном ковчегу, на коме је стајао натпис: „Лазар Четвородневни – пријатељ Христов“⁸⁶.

Свети Јосиф из Ариматеје, тајни ученик Христов, који је измолио од Пилата тело Господа Исуса, такође је био од завидљивих Јевреја прогнан из Јудеје, и проповедао Христа у Енглеској, где се и преставио. Енглези га и почитају као апостола своје земље⁸⁷.

Свети Никодим, који је ноћу долазио Исусу да слуша науку Његову (Јн. 3, 1–2), и који је дао добар савет Јеврејима да не осуђују Исуса докле Га не саслушају и испитају шта ради (Јн. 7, 50–51), а који је потом заједно са Јосифом чесно укопао тело Исусово (Јн. 19, 39, 40), – такође пострада од Јевреја за веру у Христа и проповед апостолску будући прогнан из Јудеје⁸⁸.

Свети Гамалил био је учитељ светог апостола Павла. Он даде мудар савет Синедриону односно проповеди светих Апостола, рекавши: Прођите се ових људи и оставите их; јер ако буде од људи ово дело, поквариће се; ако ли је од Бога, не можете га уништити; чувајте се да се како не нађете као богоборци (Д.А. 5, 38–39). – Касније он верова у Христа и јавно Га апостолски проповеда. После мученичке кончине светог архиђакона Стефана он узе тело његово и сахрани га на свом имању недалеко од Јерусалима. Такође он скриваше код себе прогнаног због проповедања Христа светог Никодима, којег, када се упокоји, и сахрани близу гроба светог првомученика Стефана, где затим и сам би сахрањен⁸⁹.

Евнух царице Етиопске Кандакије, крштен светим апостолом Филипом на путу (Д.А. 5, 34–40), који и своју царицу обрати ка Христу, би први проповедник Христа у Етиопији⁹⁰, где и сконча мученичком смрћу.

Свети Закхеј који с радошћу прими Господа у дом свој и чу од Њега: „данас дође спасење дому овом“ (Лк. 19, 1–10), по вазнесењу Господњем следова светом апостолу Петру, и би од

њега постављен за епископа Кесарије Палестинске, где апостолски проповеда Христа⁹¹.

Свети Корнилије капетан, крштен светим апостолом Петром (Д.А. 10, 1–48), би потом постављен од њега за епископа и проповеда Христа у граду Скепсији⁹², где и сконча у миру⁹³.

Свети Лонгин капетан који беше на стражи код крста Господњег и исповеди да је Исус заиста Син Божји (Мт. 27, 54), би такође на стражи код гроба Господња и беше очевидац Васкрсења Христова, о чему и сведочаше пред свима. Касније он проповедаше Христа као апостол у Кападокији, где и пострада мученички⁹⁴.

Свети Игњатије Богоносац, по предању, био је оно дете које Господ узе у Своје руке и на које указа апостолима, рекавши: Ако не будете као деца, нећете ући у царство небеско (Мт. 18, 2–5). Њега свети апостол Петар и рукоположи за епископа у Антиохији, где он апостолски проповеда Христа. Он мученички пострада за Христа у Риму, бачен лавовима који га растргоше⁹⁵.

Свети Поликарп, епископ града Смирне, као апостол је неуморно проповедао Еванђеље Христово. У Житију светог Игњатија Богоносца свети Симеон Метафраст назива светог Поликарпа божанственим апостолом, говорећи: „Допутоваше они у Смирну, и тамо свети Игњатије целива светог Поликарпа, божанственог апостола, свога саученика“. Свети Поликарп пострада мученички за Господа Христа⁹⁶.

Свети Јеротеј, члан Атинског ареопага⁹⁷: њега свети апостол Павле научи светој вери хришћанској, и би од њега постављен за епископа у Атини. Заједно са другим светим апостолима и свети Јеротеј би пренесен по ваздуху у Јерусалим пред Успеније Пречисте Богоматере. Скончао мученички⁹⁸.

Свети Антипа, епископ Пергамски⁹⁹, такође пострада због апостолског проповедања Христа¹⁰⁰. О њему сам Господ Христос у Откривењу светог Јована Богослова говори овако: Антипа, верни сведок мој, би убијен (Откр. 2, 13).

Свети Димитрије, кога спомиње свети Јован Богослов у својој трећој посланици, говорећи: Димитрију сведочише сви, и сама истина; а и ми сведочимо; и знате да је сведочанство

наше истинито (3. Јн. 12). Свети Димитрије би епископ у Асијском граду Филадельфији¹⁰¹.

СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА ЗОСИМА МОНАХА И АТАНАСИЈА КОМЕНТАРИСИЈА

Овај свети Зосима беше из Киликије. Живљахе у пустињи заједно са зверињем. Ухваћен од кнеза Дометијана, он исповеди да је Христос истинити Бог. Усијаним гвожђем бушили му уши; бацили га у казан пун узаврелог блата; затим га главачке обесили; и на чудесан начин од свега тога остао неповређен. У том наиђе један лав који људским гласом говораше о Божанству Христовом. То привуче вери Христовој Атанасија Коментарисија¹⁰². А мучитељ отпусти светитеља слободна. И он отиде у пустињу и у горе, где је раније боравио. И пошто научи Атанасија истинама вере, крсти га. А живљаху тамо заједно. Једном приликом се на необичан начин расцепи стена, у коју они уђоше, и предадоше душе своје у руке Божје.

СПОМЕН СВЕТИХ ШЕСТ МУЧЕНИКА

Скончаше за Христа.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ТЕОКТИСТА

Био игуман обитељи коју сам основао, у Кукуми Сицилијској. Ту се подвизавао са својом сабраћом, грчким монасима, пошто беху побегли од иконоборства. Преподобни Теоктист упокојио се године осамстоте.

ЖИТИЈЕ СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ ЕВСТАТИЈА I, архиепископа српског

Блажени Евстатије би рођен у Будимљанској жупи од богобојажљивих родитеља. Жарко волећи своје родитеље, он измалена развијаше у себи љубав к Богу: избегавао је таште забаве, неговао у себи врлине, ревностно посећивао цркву и с уживањем пратио божанствено појање и читање, старајући се да разуме смисао тога. Једном он дође к својим родитељима и рече им: „Ја силно желим да се учим; дајте ме да учим књигу“.

Чувши овакве речи, родитељи се обрадоваше, заблагодарише Богу што усади тако добру жељу у душу њиховог детета, па нађоше учитеља да њиховог сина учи књизи. И помоћју Божјом он за кратко време превазиђе у учењу све своје вршњаке. Посветивши се сав изучавању божанствених књига, он нимало није мислио ни о јелу, ни о пићу, ни о оделу, па је чак мало мислио и о родитељима, него је сву љубав своју и наду полагао на Господа. А када постаде пунолетан и озбиљно размисли о своме призвању, он одлучи да остави родитељски дом и пође путем Господњим као монах. Зато се упути у Зетску област, у манастир светог Архангела Михаила, где се налазило и седиште Зетске епископије. Ту га епископ Неофит постриже у монашки чин, и он стаде проводити врло строг подвижнички живот, дан и ноћ посвећујући молитви и не осврћући се натраг ка таштини света коју беше оставио. Одликујући се уздржањем и чистотом живота, изнуравајући себе постом и бдењем, он је непропустљиво хитао у цркву на дневна и ноћна богослужења, строго држао келејно молитвено правило, а у остало време предавао се богомислију и умној молитви. Немајући никакву сопственост, он се старао да од одређеног му манастиром удела за храну и одело уштеди ради раздавања ништима. Подвизавајући се у манастирској тишини са потпуним смирењем, он ипак брзо постаде познат у целом том крају као велики подвижник који подражава древне оце.

Не задовољавајући се монашким подвижништвом у свом манастиру, Евстатије гораше од жеље да посети свети град

Јерусалим ради поклоњења Гробу Господњем и осталим светињама. Не откривајући ником ову тајну намеру своју, он са сузама мољаше Господа Христа да га удостоји да оствари пламену жељу своју: да срећно отпутује у Свети Град и поклони се месту где је Он пролио своју крв за спасење рода људског, и где је учинио велика чудеса.

Молитва угодника Божјег би услишена. Када он размишљаше о томе где би нашао богобојажљиве сапутнике, к њему дођоше два монаха, као од самог Господа послани, и они му у разговору рекоше да путују у Јерусалим да се поклоне Гробу Господњем. Заблагодаривши Господу Богу и поклонивши се пречистој икони Његовој и икони светог Архистратига Михаила, он радосна и весела срца крену са ова два монаха на давно жељени пут. Помоћу Божјом он лако и благополучно стиже у Јерусалим. Ту се он побожно поклони Гробу Господњем и свима светињама на месту страдања Господњих. Не журећи, он обиђе сва света места и наслађиваше се посматрајући их. Посети он и сву околину Јерусалима где живљаху преподобни и богобојажљиви мужеви – подвижници, учећи се од њих и усвајајући њихова правила живота и подвига.

Пошто проведе дуго време у Светој Земљи, он крену натраг, али не право у своју отаџбину већ у Свету Гору Атонску, желећи да види тамошњи монашки живот и да се наслади душекорисним разговорима о подвижништву и чистоти душевној и телесној. Допутовавши у Свету Гору, преподобни Евстатије се настани у српском манастиру Пресвете Богородице Хилендару. Ту се он са великим усрђем предаде монашким подвизима, са смирењем и покорношћу обављајући сваки посао, одређен му као послушање, неизоставно посећујући сва црквена богослужења и предајући се насамо ноћној молитви и богомислију. Тако проведе он много година и постаде познат међу свима атонским подвижницима. Многи седи старци, а не само млађи монаси, често долажаху к Евстатију, и с љубављу и духовном утехом вођаху душеспасоносне разговоре.

После неколико година таквог подвижничког живота, Евстатије би једнодушном одлуком сабора целе Свете Горе постављен за игумана манастира Хилендара. Поставши

управитељем манастира, Евстатије се стаде још усрдније подвизивати, пружајући пример у сваком труду и врлини, учећи речју и делом. Водећи врлински живот на тако видном положају, преподобни Евстатије се веома прочу и стече свеопшту љубав не само код атонских подвижника него и код мирјана, и то не само код простих људи него и код великаша и царева. Сви су хитали да Евстатију укажу почаст и да га обаспу даровима. Али те дарове он није примао за себе, него их је дарежљивом руком раздавао беднима, удовама, сирочади, који нису имали хране и крова. Благочестиви краљеви српски, чувши за високе врлине преподобног Евстатија, прибегаваху к њему за савет, и његову обитељ обасипаху изобилним даровима. Блажени Евстатије ревноваше да у свему иде трагом великог Саве, оснивача Хилендарске обитељи.

Није чудновато онда што при таким преимућствима и врлинама преподобни Евстатије би, и против своје воље, изабран и рукоположен за епископа Зетске епархије, са седиштем у оном манастиру светог Архистратига Михаила у коме он као младић прими ангелски образ монашки. Искусан у духовном животу и у црквеним пословима, блажени Евстатије, поставши владика, са великим успехом обављаху своје пастирске дужности и постаде најистакнутији епископ српски. А када сконча архиепископ српски Јоаникије, благочестиви краљ српски Милутин сазва сабор епископа, игумана и бољара; и сабор једногласно изабра на српски архиепископски престо светог Саве овог благочестивог епископа зетског Евстатија. По смирености својој епископ Евстатије покуша да се одрекне тако високог и одговорног положаја. Али му то не примише; и он ускоро би свечано од целокупног сабора узведен на архиепископски престо. Свети Евстатије се покори промислу Божјем, и пламеном молитвом заблагодари Господу Богу на великим милостима Његовим, којих он сматраше себе недостојним.

Истрајно се трудећи на спасењу своје душе, свети Евстатије се пламено брињаше око добра поверене му Српске цркве. Архиепископски престо српски располагао је у то време великим богатствима, и свети Евстатије уложи све старање на то, да

ниједна црква не оскудева ни у чему потребном, и он штедро додељиваше сиромашним црквама оно што им је потребно.

Свети Евстатије није дуго управљао Српском црквом (од 1279–1286): седам година после свог ступања на високи престо он се тешко разболе и виде да му се приближава крај. Налазећи се у предсмртној болести, он није роптао него је с радошћу очекивао одлазак из овог земаљског света у небеске обитељи. Находећи се тада у својој архиепископији, у Жичи, он се усрдно спремао и молио Господа да му подари мирну кончину. Око болникове постеље беше се сабрао сав црквени Сабор српски: оближњи епископи, игумани и монаси, и сав клир црквени. Сви плакаху, видећи где се приближава крај њиховом учитељу и архипастиру. Но, болник, подигавши се с постеље, обрати се онима што плакаху: Оставите такву жалост; узвеличајте Господа са мношвом, и узвисимо име Његово заједно (Псал.33:4).

Сви присутни обратише се од плача к молитви и песнопјенију на исход душе. Затим се свети Евстатије причести Светим Тајнама. И после малог одмора он се обрати присутнима: Ходите, возљубљени, да дамо један другоме последњи целив, јер се ја растајем с вама.

Ово праштање изазва много ридања код духовне деце светог Евстатија. Напослетку, подигавши руке своје к небу, блажени изговори ове речи: „Ти знаш крај свачијег живота, Боже богова и Господе господа, у руке Твоје предајем дух мој!“ – Тако се дивно и славно престаји свети Евстатије. То би године 1286, јануара четвртог.

Духовна лица, која се беху сабрала крај одра, заједно са мирјанима сахранише са чешћу тело блаженог архиепископа у Жичи, у храму Спаситеља, положивши га у мермерну раку, коју раније беше припремио себи сам свети Евстатије. Ускоро после сахране, на гробу светог покојника стадоше се збивати знамења и чудеса. Понекад су на гробу виђали где горе свеће; понекад пак ноћу су се чуле код гроба неке речи, некакав разговор, као да се ту слегло много хиљада људи. Један човек, који служаше при храму Спаситеља, боловаше од носа. Много је средстава он пробао и много новаца на лечење истраћио, али помоћи није било. Изгубивши наду у земаљска средства, болесник се

пламеном молитвом обрати ка Господу Богу и Пречистој Матери Његовој у храму Спаситеља, на сваком богослужењу стојећи неуморно крај раке преподобног Евстатија. Једне ноћи болесник виде у сну себе где стоји, као што имађаше обичај и на јави, крај раке преподобног Евстатија; к њему се јави благолики муж у архијерејском одјејању и упита га шта му треба. Болесник исприча све по реду. Тада му дошавши муж рече: „Мене је Господ послао да те исцелим; само не греши више, да не би још горе пострадао“. При овим речима он прекрсти болника и дотаче се ране његове. Болник га упита: Ко си ти, свети владико?“ Дошавши одговори: „Ја сам слуга Христов, монах, име ми је Евстатије, лежим на овом месту“.

Болник се пробуди и препаде, па са страхом похита к тадашњем архиепископу Јакову и обавести њега и цео сабор о овом чудесном виђењу. Тада пак болник се потпуно исцели, и сви прославише Господа и Његовог светитеља Евстатија.

Чудеса на гробу светог Евстатија стадоше се умножавати. Једном нађоше три изванредно лепа цвета где беху израсла на мермерној раки његовој, иако је она била потпуно сув камен, и на њој није било ни земље нити икакве влаге. Ово чудесно знамење наведе све на мисао, да Бог прославља Свога угодника и обнавља тело његово нераспадљивошћу. Тада се пак једноме од монаха тога манастира, еклисиарху, у ноћном виђењу јави неки страشان младић са пламеним мачем у рукама, и са гневом рече: „Зашто сте нехатни видећи таква знамења? или не разумете да телу преминулог није одређено да види труљење, већ треба да буде извађено из земље?“

Обавештен о свима овим чудесима, благочестиви краљ Милутин се посаветова са архиепископом Јаковом, па нареди да се рака свечано отвори. А кад рака би отворена, у њој се показа нетљено тело светитељево, као да је живо. Тада оно би са великом чешћу подигнуто из гробне раке, положено у кивот и постављено у храму. И би одређено да се празнује дан светитељевог престављања, четврти јануар.

После извесног времена, због опасности од непријатељских најезда, мошти светог Евстатија, старањем архиепископа Јакова, бише пренесене из Жиче у Пећ, где и почиваху под

спудом у храму Пећке Патријаршије до 1737. г. када бише однесене на неко друго место.

СПОМЕН СВЕТИХ ПРЕПОДОБНОМУЧЕНИКА ВАТОПЕДСКИХ ИГУМАНА ЈЕВТИМИЈА И ДВАНАЕСТ МОНАХА

Ови свети преподобномученици пострадаше од паписта који рушише Свету Гору Атонску за царовања византијског цара Михаила Палеолога (1258–1282. год.). Зато што смело изобличише Латине због јереси, преподобни Јевтимије би потопљен а монаси обешени, и тако мученичком кончином прославише Господа који их увенча.

Спомен се њихов врши четвртог јануара у обитељи Ватопедској. Општи пак спомен свих светих новомученика празнује се у Светој Гори Атонској у другу недељу, по недељи Свих Светих.

Подробан опис страдања светих преподобномученика Ватопедских налази се под десетим октобром.

СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА ХРИСАНТА И ЕФИМИЈЕ

Ови свети мученици почивају у близини светог Акакија.

ЖИТИЈЕ И СТРАДАЊЕ СВЕТОГ НОВОГ ПРЕПОДОБНОМУЧЕНИКА ОНУФРИЈА

Свети преподобни мученик Онуфрије роди се у селу Габрову, у Трновској епархији, у Бугарској, од богатих и побожних родитеља. На светом крштењу он доби име Матеј. Када Матеј поодрасте, родитељи га дадоше у школу, у којој он показиваше велики успех.

Једном приликом Матеј скриви нешто, и родитељи га казнише. Но ова озбиљна родитељска казна изазва у његовом детињем уму мисао на одмазду, која је због његове детињске неразумности могла бити убитачна по њега самог. Тако једном, налазећи се у друштву Турака, а љут на своје родитеље због оне казне, изјави пред њима да жели примити мухамеданску веру. Ову детињску намеру своју он је могао лако остварити, да га родитељи не отеше из руку Мухамедових служитеља. Из тога се види да због вере и побожности родитеља љубав Небеског Оца не остави дечка који по неразумности својој изјави жељу да се одрекне хришћанске вере.

Када Матеј достиже пунолетство, опомену се он свога одречења, и због тога удаљи у Свету Гору Атонску и настани у манастиру Хилендару. Ту се он замонаши, добивши име Манасија, и прохођаше духовне подвиге будно и ревносно. После извесног времена он би, због свога врлинског и подвижничког живота, рукоположен за јерођакона. У овом свештеном звању Манасија прилагаше труд ка труду, подражавајући у врлинама подвижнике Христове, и на тај начин иђаше из силе у силу. Али, по учењу светих Отаца, уколико човек напредује у врлини, утолико се украшује смирењем, те му тада и најмањи греси изгледају велики, и он свим срцем тугује због њих, приносећи покајање. Тако и Манасија, напредујући у врлини и разгледајући сав свој пређашњи живот, стаде са ужасом гледати на свој пад, то јест на одречење од Христа, које му се догоди још у детињству, и које му од тога времена бејаше као неки тајни изобличитељ у души. Осим тога и срце његово немаше мира због Спаситељевих речи у божанском Еванђељу:

„Који год призна мене пред људима, признаћу и ја њега пред Оцем својим који је на небесима; а ко се одрече мене пред људима, одрећи ћу се и ја њега пред Оцем својим који је на небесима (Мат. 10, 32–33)“.

Имајући стално у памети ове свештене речи, Манасија туваше, и сва му душа беше обузета страхом. А шта, мишљаше он, ако ја за своје одречење не родим родове достојне покајања, па се у дан Великога Суда Христос одрекне мене пред Оцем Небеским као што се ја одрекох Њега пред људима? Срце његово не беше спокојно; у њему не цароваше онај радосни мир, који се од свемилосрдног Бога шаље подвижницима на поткрепљење и утеху. Стога му подвизи, које је обављао, изгледаху сасвим недовољни, да би га очистили од дубоког пада и умилостивили Бога. При томе душом му је кружила мисао, да он срце своје може помирити са небеским Творцем једино ако Господа Христа буде исповедио пред невернима. Стога се он реши да за своје одречење од Христа исповеди Њега пред Турцима, проливши крв своју, и на тај начин очисти себе од пада и помири себе са Богом.

Ова света и мучна намера није га напуштала дан и ноћ. Ипак, немајући поверење у себе, он је усрдно и смирено молио Бога да му открије, да ли је то угодно Њему (ср. Рм.12:2). И, ако Му је његова жеља угодна, онда нека је учини непоколебљивом, и нека благодаћу Својом укрепи да јуначки исповеди веру хришћанску пред непријатељима Христовим и мученички сконча. Но пошто су, по речима Светога Писма, „помисли смртних бојажљиве и намере њихове погрешиве“ (Прем. Сол.9:14), то се и Манасија не одлучи да ступи у велики подвиг мучеништва док не добије савет од опитних отаца. Стога он са смирењем и кротошћу откри своју жељу духовним старцима и замоли их за благоразумни савет. Старци му саветоваше да добро размисли о својој намери, и да се не одлучи на тако страشان подвиг док не упозна своје моћи.

Савет опитних мужева Манасија прими са радошћу па се стаде још више подвизавати у посту, бдењу, молитви и трудовима. При томе жеља да пострада за Христа не само се није хладила у његовом срцу него се све јаче разгоревала,

нарочито када дознаде за недавно страдање нових преподобномученика: Јевтимија, Игњатија и Акакија. Сазнавши да су се ови свети мученици, припремајући се за подвиг мучеништва, користили саветима и руководством духовника Никифора, он оде к њему у Претечин скит. И тамо пред опитним духовним Никифором он чистосрдачно изложи своју намеру, и замоли да га прими у своју келију и спреми за мученички подвиг, као што је то урадио са Јевтимијем, Игњатијем и Акакијем. Пристајем, чедо, рече му умиљато духовник Никифор, али само под условом, да нико од страних људи не зна о твојој намери да пострадаш за Христа, и да све време свога припремања на мучеништво ти проводиш тако као да се већ налазиш у страдањима за Христа пред жестокиим мучитељима.

Пристајем, свети оче, с радошћу одговори блажени. И тако, постигавши што је желео: бити ученик опитног мужа, – Манасија се врати у свој манастир, распореди своје ствари и новац, од којих један део раздаде као милостињу, а други остави манастиру с тим да манастир храни његовог рођеног оца, који је у то време живео заједно с њим у манастиру Хилендару као пострижени монах.

После тога, под видом тога као да хоће да иде у Јерусалим ради поклоњења светим местима, он се сакри од свију и дође к духовнику Никифору. Овај с очинском љубављу прими блаженога и смести га у засебну келију. При томе му нареди, да нема никакве везе ни с ким, и да се сам насамо моли Богу. Закључавши се у тесној и мрачној келији, Манасија се стаде подвизавати у трајном бдењу и молитви. При томе он је тело своје укроћавао земним поклонима, које је у току двадесет и четири сата правио по 3500, и безбројним појасним поклонима. Молитва са сузама се такорећи сроди с њим: он ју је стално имао у устима и у уму. И на тај начин блажени подвижник у овој тесној келији, слично злату, прекаљивао је себе у трпљењу и јунаштву. А за поткрепљење тела употребљавао је као храну хлеб са водом, и то сваког другог дана, а понекад сваког трећег. Варену пак храну за све време јео је понекад само суботом и недељом.

Након четири месеца у његовој души, већ очишћеној и горећој пламеном љубављу према сладчајшем Исусу, јави се решеност да ступи на давножељени подвиг: пострадали за православну веру и примити мученичку кончину. У то време старац Никифор га постриже у велики анђелски образ са именом Онуфрије. И би решено од стране духовника и других старца да га упуте на острво Хиос, да тамо прими мученички подвиг. И тако, испраћен заједничким молитвама и благословима, храбри војник Христов Онуфрије напусти Свету Гору Атонску, праћен оним истим иноком Григоријем који је пре тога с љубављу пратио три мученика Христова: Јевтимија, Игњатија и Акакија.

Кренуше на пут они, штићени промислом Божјим, ускоро стигоше срећно у Хиос. Ту они отседоше у дому код једног хришћанина, где у засебној соби провели седам дана у посту, бдењу и молитви, поткрепљујући душу своју честим причешћивањем Светим Тајнама Христовим. И наоружавши се на тај начин у сва духовна оружја, Онуфрије се реши да у идући петак, као дан спасоносних страдања Господа нашег Исуса Христа, изађе у борбу против духа зла и пролије крв своју за Исуса Христа. А једне, од проведених у молитви, ноћи блажени Онуфрије, изнурен, приседе да одахне, и ухвати га лак и танан сан. У том сну он виде где пред њим стоји лик архијереја, свештеника и војника, који му рекоше: „Устани и иди к Цару који хоће да те види“. – „Због чега, одговори им блажени бојажљиво, Цар жели да види мене, и шта му треба ја, ништавни човек? Преклињем вас, оставите ме“. – „Немогуће је, рекоше му на то небески посетиоци, устани и хајде за нама“. Онуфрије устаде и пође за овим светлоносним мужевима. Потом дођоше они на неко отворено и пространо место; оно беше све заличено необичном светлошћу; и ту, на прекрасном и као од сунчаних зракова начињеном престолу, сеђаше у блеску и сјају Цар, коме блажени Онуфрије приђе и поклони се до земље. У то време Цар се обрати присутнима, и показујући руком на једно светло место рече: „Ено за њега је већ готова обитељ“.

При овим речима Онуфрија напусти танани сан, и он се пробуди, осећајући у срцу свом небеску радост. Прославивши Бога који га утеши чудесним виђењем, он се у молитви својој

усрдно обрати и светом Василију Великом, пошто то беше ноћ његовог празника, да и он својим богопријатним молитвама посредује за њега пред престолом Божјим. Но велика туга обузе срце његово када он идуће ноћи већ не осећаше ту небеску радост, и место ње наиђе страх и трепет, те се он стаде плашити нечег. Видећи себе у таквом стању, он се са сузама обрати старцу Григорију: Оче, божанствени огањ, који загреваше срце моје, угасну! Због чега се ја кукавац лиших те утехе? – Због гордости, одговори му Григорије, јер ти уобрази у себи нешто велико. Ето, зато се сакри од тебе благодат Божја. – Тешко мени беднику. рече Онуфрије, ридајући и јецајући. Каквог се драгоценог дара лиших! Шта ће сада рећи свети оци и братија атонски? Уместо да чују о новом мученику и обрадују се моме спасењу, они ће чути о мом поновном одречењу од Христа. Тешко мени грешноме! тешко мени несрећноме!

Исплакавши свој бол, он припаде к ногама Григоријевим и лежећи крај његових ногу, кораше себе што не могаде сачувати божанствену утеху. Затим стаде на молитву, и дотле се мољаше пред Срцезналцем док поново не осети у срцу свом ону топлоту која га беше напустила. Осећајући у себи душевни мир, он се детињски простодушно, са сузама радосницама у очима, обрати Григорију рекавши: „Оче, благословен Бог! мени је сада опет добро“.

Сутрадан изјутра Григорије из предострожности обрати пажњу на то, да Онуфрије поново не западне у духовну гордост, јер су лукавства злобнога врага силна, и он као лав ричући ходи и тражи кога да прождере. Нарочито се он окомљује на оне који храбро одбијају све његове нападе. Древна злоба не дрема и готова је да наведе олује својих лукавстава, само ако код подвижника Христовог пронађе и најмању слабост. Стога опитни старац Григорије, да би смирио све помисли Онуфријеве, и да се Онуфрије не би уздао у себе, нареди му да од свих што су у том дому иште молитве за себе падајући им пред ноге и целивајући им ноге. После тога, тог истог дана блажени Онуфрије се закључа у цркви, и стаде се с јауком молити, изливајући пред Срцезналцем бол своје тужне душе.

Чујући Онуфрија где се моли са јауком, Григорије му овога пута не забрани да јавно излива своју тугу пред Оцем небеским, јер виде да његова гласна молитва излажаше из срца, загрејаног божанском топлином. А када блажени заврши своју молитву, Григорије му из предострожности примети говорећи: Зар ти ниси чуо шта каже Господ у Еванђељу: „да не зна левица твоја што чини десница твоја“ (Мт. 6, 3). Због чега се ти то хвасташ и молиш гласно? Разуме се, због тога да би те сви чули и хвалили. Несретниче! опет си пао у гордост и упропастио труд свој. Опет те духовна гордост ослепи!

Слушајући од старца Григорија ове речи, блажени му кротко одговори: Сагреших, оче! прости ми и помоли се за мене Богу, да ме Он избави од замки ђавољих. – Међутим, опитни Григорије, видећи дубоко смирење Онуфријево, радоваше се у души за њега, а изружи га ради тога, да би блаженога водио к подвигу мучеништва путем смирења и на тај начин сатро свезлобног и гордог ђавола. Циљ би постигнут, и сада Григорије стаде спремати блаженога да прими страдања за исповедање имена Христова. Сву ноћ они провели заједно на молитви. Потом, причестивши се Светим Тајнама Христовим, Григорије обуче Онуфрија у световно одело (коса и брада беху му обријани још с вечери), и чим стаде свитати отпусти га са жељом да срећно изврши мученички подвиг.

Путем блажени Онуфрије се сrete са једним хришћанином, и у разговору с њим, видећи да је добронамеран, он му откри своју жељу: да жели пострадаати за Христа. Добри Хришћанин се обрадова, али му примети да му је одело потпуно турско, само му недостају црвене ципеле, које у оваквом случају мора имати. И он му купи такве ципеле. Затим одоше у храм Пресвете Богородице, зване Обрадована, па у храм свете Матроне Хиоградске, где отслужише молепствије Царици Небеској, молећи од Богомајке поткрепљење и помоћ.

Одатле Онуфрије крену у Мехкеме (= Виши суд). Дошавши у Мехкеме, он упита послужитеља, може ли да види претседника. – Шта ће ти он? одговори послужитељ. – Имам да изјавим жалбу пред њим. – А имаш ли зато одобрење од нижег суда? упита послужитељ. – Немам одговори збуњено Онуфрије.

– У таквом случају не можеш видети претседника, одговори му послужитељ грубо.

Не постигавши циљ, Онуфрије се са тугом врати назад дому оног доброг хришћанина који му купи ципеле. Но овај га добронамерни хришћанин успокоји и посаветова му да поново иде у Мехкеме, и да се тамо никоме не пријављује, него да просто подигне завесу која дели молиоце и судије, и тако уђе где судије заседају.

Онуфрије поступи по савету доброга хришћанина, уђе у судницу и обрати се судијама следећим речима; Пре петнаест година ја на овом месту задобих опасну рану, и од тога времена обиђох разне градове и лекаре, али не добих исцељење. И сви они, као по неком договору, говорили су ми, да моју рану не може нико излечити сем оно место где сам рану задобио. Стога ја поново дођох овамо, да рану своју потпуно излечим. – А каква је твоја рана, упита га кадија (= судија), и шта ти управо желиш да добијеш од нас? – Рана је моја, одговори мученик, ове врсте: још као дечко ја се по неразумности својој одрекох хришћанске вере пред вашим муслиманима. Али никад нисам следовао муслиманској вери, већ сам свагда био истински хришћанин и испуњавао све хришћанске обреде. Но кад постадох пунолетан, мени тек тада пуче пред очима јасно као дан мој пад, који и сматрам за дубоку рану у мојој души. После тога обиђох многа света места да бих себе излечио покајањем, али се мисли моје не успокојише, нити срце моје до сада нађе покоја. Стога проклињем вашу веру са вашим лажним пророком Мухамедом, и смело изјављујем пред вама да сам хришћанин. – Говорећи, то он баци према њима са своје главе зелену чалму, чији један крај паде на лице кадији а други на лице муфтији.

Судије се зачудише таквој смелости једног хришћанина. И један од њих стаде са гневом говорити светоме: Шта то, несретниче, радиш? Подигни и поново стави себи на главу ову свету ствар. – А мученик, осмехнувши се, стаде ружити све њихове ствари, које они називају светима, па и саму веру њихову са свима њеним обредима.

Чујући хулу на своју веру, судије бесно повикаше: „Смрт овоме човеку!“ и наредише да га у тамницу вргну и ноге му

метну у класе. Када свети мученик би уведен у мрачни затвор, нађе тамо у ланцима неке хришћане, који га са саучешћем распитиваху за његово име и отаџбину. Али, страдалник Христов, да не би дао повод за подозрење, не каза им да је монах, већ само да је из Трнова, и да му је име Матеј. Но светитељ не остаде дуго у тамници, јер судије га тог истог дана осудише на смрт. И када светог сужња изведоше из тамнице пред судије, они га питаху шта он мисли о себи. И када видеше да је храбри страдалник непоколебљив у своме вероисповедању, наредише да му се глава одруби а тело са одећом баци у море.

После тога поведоше светог Онуфрија на извршење смртне казне. Дошавши на место на коме је недавно био обезглављен нови преподобномученик Марк, Онуфрије преклони колена и би ножем заклан по грлу као кротко јагње, а његова чиста и непорочна душа одлете у небеске обитељи четвртог јануара 1818. године, у петак у три сата по подне, када блаженом Онуфрију беше 32 године.

Тако се заврши дивни подвиг светог страдалника Онуфрија, који је он тако дуго чекао, ради помирења себе са сладчајшим Исусом, за Кога он проли своју крв, те на тај начин опра себе од оне мрље која му је душу мучила. Тек се тиме излечи она смртна рана, о којој преподобномученик говорише пред турским судијама.

После извршења смртне казне, свете мошти мученикове бише стрпане у врећу, у другу врећу би убачена она земља на којој су лежале мошти, да хришћани не би узели ништа ради освећења, па обе вреће утоварише у чамац, одвезоше на морску пучину и тамо бацише у море. Шта се десило са светим моштима после бацања у море, за нас је остала тајна. Само знамо да их је Онај, за Кога је свети мученик пострадао, сачувао читаве и у таласима морским, јер се у Светом Писму каже: „Чува Господ све кости њихове, и ниједна се од њих неће сломити“ ([Псал.33:21](#)), и да се он удостојио добити од Христа Бога мученички венац што Га је исповедио пред мухамеданцима.

Молитвама светог преподобномученика Онуфрија, Христе Боже, удостоји и нас да добијемо хришћанску кончину и небеско царство, које си од постанка света уготовио Својим следбеницима. Амин.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ЈЕВТИМИЈА НОВОГ

Ходио у железним веригама. Почива недалеко од
манастира светог Мокија.

5. Януар

СТРАДАЊЕ СВЕТИХ МУЧЕНИКА ТЕОПЕМПТА И ТЕОНЕ

Када цар Диоклецијан¹⁰³ објави прво своје гоњење хришћана, он дође из Рима у град Никомидију, начини ту многе идоле, и клањаше им се. А после неколико дана ухватише у предграђу човека Божјег, епископа никомидијског Теопемпта, који први пострада за Христа у овом гоњењу. Изведен пред цара, он рече цару: Идоли, сребрни или златни, дрвени или камени, којима се ти клањаш, нису богови, јер не могу ни дисати ни говорити, нити што добро или зло учинити. Само свемогући небески Бог створи небо, и земљу, и море, и све што је у њима.

Када светитељ говораше то и многе друге ствари о вери хришћанској, цар се разгневи и рече му: Нисам те звао да ми многе речи говориш, него да одмах умукнеш и да принесеш жртву богу Аполону. – Свети Теопемпт одговори: Таквим боговима ја никад нећу принети жртву, нити ћу се икада уплашити твојих мука. Јер стоји написано: Не бојте се оних који убијају тело, а душу не могу убити (Мт. 10, 28). Ти имаш власт над мојим телом, чини с њим што ти драго.

Тада нареди цар да се ужеже пећ, и у њу баци свети епископ. И војници лежаху пећ од јутра до подне, и силно је ужегоше. А свети епископ им рече: Престаните мало, и ја ћу вам показати силу Господа Бога мог, за чије се свето име та пећ ужиже против мене.

Рекавши то, баци се у пећ која је силно горела и седе усред ње. А војници, мислећи да је одмах изгорео и скончао, отидоше. У поноћи пак свети човек изиђе из пећи, уђе у цареву ложницу, док су се сва врата пред њим сама отварала, пробуди цара и рече му: Ја сам епископ Теопемпт, човек Исуса Христа, јер нисам умро, као што ти нареди да ме уморе, него сам ево жив. – Рекавши то, врати се опет у пећ.

Видећи светитеља, и чувши његове речи, цар се препаде, и од великог страха просто занеме. А када свану, он дозвоља своје војнике, и упита их: Бацисте ли оног хришћанина у усијану пећ, као што вам наредих? – Војници одговорише: Да, господару,

поступисмо по твојме наређењу: бацисмо га, и он је јуче изгорео и скончао.

Тада Диоклецијан пође са војницима. И кад дође пред пећ, чу светог епископа где пева и слави Бога усред усијане пећи, и зачуди се веома. Затим светитељ изиђе из пећи неповређен, а цар рече присутнима: Погледајте, какву силу имају хришћанске мађије. Јер сам чуо да у име неког Исуса чине своје мађије.

И тог часа нареди да ухвате једног пса и баце у пећ, да виде хоће ли и пас не изгорети, као што неким чудом није изгорео епископ. Али пас одмах изгоре. Видећи то, цар рече Божјем човеку: Вргнућу те као безбожника на најстрашније муке, јер видим да си опсенар и мађионичар.

И нареди цар да га затворе у тесној тамници, да му не даду ни хлеба ни воде све до дана када он буде хтео да му суди пред народом. И остаде човек Божји у тој тамници двадесет и два дана без јела и пића, Богом укрепљаван. А по истеку тих дана, рече цар својим војницима: Хајдемо да видимо, је ли још жив онај хришћанин, или је већ умро. А кад га нађоше жива и лицем весела, као да се за царском трпезом гостио, разгневи се Диоклецијан и изведе из тамнице блаженог епископа. И раздеравши хаљине своје, плъесну рукама, говорећи: Ходите и видите, колико је хришћанско мађионичарство! – А блажени епископ рече: Докле ћеш, бедниче, бити слепа срца и не познавати истинитог Бога, у кога ја верујем? Јер он ми даде силу и снагу да ни у шта не сматрам све муке док не победим тебе и одолим твојме мучитељству.

А када цар чу то, нареди да му ишчупају десно око, да му га ставе у десну руку, и тако опет одведу у тамницу. Кад се светитељ у тамници мољаше, засија му велика светлост у тами, и одмах се отвори зеница његовог светог ишчупаног ока, и постаде цела и здрава као и друга.

Дознавши то и видевши, цар се веома разгневи, и рече: Тако ми царства римског и великог Аполона¹⁰⁴, нећу се смирити док не пронађем неког веома великог мађионичара, који ће бити у стању да све твоје вештине и мађије уништи! – Рекавши то, нареди да га опет одведу у тамницу. И посла гласе на све стране свога царства, обећавајући многе дарове и велике

почасти ономе мађионичару који је у стању обеснажити хришћанске мађије. И дође цару неки мађионичар, по имену Теона, и рече му: по твоме царском наређењу дођох да одмах обеснажим хришћанске мађије; и бићеш задовољан са мном.

Цар се обрадова томе, и рече: Имам у тамници једног хришћанског главешину. Ако његове мађије обеснажиш, велике ћеш почаст од мене доживети. – Теона му одговори: Нека тај хришћанин покаже неку силу преда мном, и ја ћу на твоје очи у прах развејати сва његова дела. – Обрадован таквим речима, цар му рече: Али ја бих хтео да најпре од тебе видим неко знамење.

– А Теона одговори: Нека ми се доведе овде најопакији во. – И кад доведоше таквога вола, Теона му прошапта неке речи у уши, и одмах се распаде во на два потпуно одвојена дела. Цар се удиви и рече: Ти си заиста у стању да уништиш хришћанске мађије.

– А мађионичар Теона рече цару: Причекај мало, и видећеш на како је чудесан начин учињено ово дело. – Рекавши то, нареди да му донесу теразије, метну на њих оба дела од вола, и показа се да су оба подједнако тешка.

Диоклецијан нареди да му одмах доведу епископа Теопемпта. Кад га доведоше, цар га постави према мађионичару, и рече му: Пошто знам да си опсенар и мађионичар, а дође и овај мађионичар из Мисира, ја хоћу да дознам ко је од вас јачи у мађијама. – Тада Теона рече епископу: Сада ћу опробати на теби две вештине свога мађионичарства. И ако те не повреде, ја ћу поверовати у твога Бога. – И начини две погаче од мађијског брашна, и даде епископу да их поједе. И овај их поједе, и беху му у устима слатке као мед. И нимало му не нашкодише. Видећи то, Теона се зачуди, и рече: Још ћу једно чудо мађионичарске вештине на теби учинити. И ако ти не нашкоди, повероваћу твога Бога. – И узевши чашу воде, метну у њу неко смртоносно биље, и призва имена најсилнијих демона, да би отров био што јачи. И даде светитељу да попије. Светитељ попи, и ништа му не би. Тада се Теона баци пред ноге светог епископа, и рече: Нема другог

Бога осим Исуса на кога би се могли надати. – Затим рече цару: Хришћанин сам, и клањам се Распетоме.

Чувши то, цар се веома смути, и викну: Велика су чуда која бивају од хришћанских мађија. – И нареди да обојицу одведу у тамницу. У тамници свети епископ научи Теону вери, и даде му име Синесије, које значи: пун разума. Јер чистим срцем разумеде и познаде Христа, Бога и Господа. И крсти га у тамници.

Сутрадан нареди цар да изведу пред њега светог епископа, и ласкаво му рече: Здравомуче, учитељу мађионичара! – и наговараше га на разне начине да би га склонио на јелинску безбожност. А када светитељ не хтеде да принесе жртву боговима, цар нареди да га распростру по земљи лицем навише и привежу му руке и ноге за четири дрвета. Затим нареди, те један огроман камен, који осам људи једва донесоше, метнуше на стомак светитељу. Но када се свети епископ мољаше, одмах се камен што му беше на стомаку сам подиже и одбаци од њега пет-шест метара далеко.

-Тада нареди цар те га стрмоглавце за ноге обесише, и још му један други тежи камен о врат везаше, и тако висаше од јутра до три сата. Онда нареди цар да изненада пресеку конопац којим је био за ноге обешен, како би, нагло повучен каменовом тежином смрскао главу и сломио врат и тако бедно скончао. И када то учинише, свети епископ силом Божијом стаде право на ноге своје. После тога мучитељ изрече смртну пресуду светитељу, коју овај с радошћу прими, и громко рече: Благословен Бог и Отац Господа мог Исуса Христа што ме удостоји овога дана који сам непрестано желео. Молим Те, Господе, помени ме у овај час и свагда.

-Рекавши то, преклони колена, и отсекоше му главу. И тако сконча у миру, исповедајући веру у Пресвету Тројицу.

Затим нареди цар да изведу преда њ Теону мађионичара који је поверовао у Христа. А када га цар ни ласкама ни претњама не могаде склонити да принесе жртву идолима, нареди да га баце у дубок ров и затрпају земљом. А доведоше и бесне коње који гажаху земљу којом светитељ беше затрпан у

рову. Тако свети Теона, затрпан земљом и дуго гажен копитама коњским, пређе ка Господу, године 303.

Тако извршише свој мученички подвиг свети мученици Теопемпт епископ и Теона, коме је име и Синесије у граду Никомидији¹⁰⁵. Пострадаше од цара Диоклецијана, док у свима и над свима царује Господ Исус Христос, коме са Оцем и Светим Духом слава вавек, амин.

ЖИТИЈЕ СВЕТЕ И БЛАЖЕНЕ МАТЕРЕ И УЧИТЕЉИЦЕ НАШЕ СИНКЛИТИКИЈЕ¹⁰⁶

1. Требало би да сви људи буду упућени у оно што је добро, јер, увежбани у добрим стварима, они не би имали губитке у животу. Међутим, многа добра непозната су простима и неупућенима. То им се пак дешава због тога што им је ум постао туп од немарности. Јер често се дешавало да драго камење дође у руке сиромаша, и они не знајући о томе ништа, гледали су то камење као ништавно и непотребно. Тако и ми, имајући детињасту и неискусну душу, сретнемо ли се са овим драгоценим бисером, не сматрамо га низашта велико, јер гледамо само на његов спољашњи облик, док је познавање његове природе далеко од нас. Ако нас пак неко од наших ближњих поучи мало о његовој вредности, у нама се тада рађа божанствена жеља за њим, јер сама та ствар подстиче наш ум ка тој жељи.

2. Ја и себе убрајам у такве; зашто онда говорити о нама као да ми нешто знамо да кажемо о блаженој и славној овој Синклитикији? Сматрам да никакво људско биће није у стању да прикаже њена добра дела. А ако неко и покуша да каже нешто о њој, макар био и мудар и учен, бескрајно много ће изостати иза онога што је потребно рећи о њој. Јер као што они који хоће га гледају у сунце кваре своје очи, тако и оне који покушавају да се огледају на њеном житију хвата вртоглавица од величине њених подвига, и отступају или ослабљују себе због помућења мисли ума.

3. Ми пак, иследивши по својим моћима оно што се односи на личност блажене Синклитикије, и чувши донекле од њених вршњака оно што се тиче њеног првог живота, и просветивши се донекле од самих чињеница, решисмо да ово пишемо скупљајући себи спасоносну духовну храну. Но говорити достојно о њој, немогуће је не само нама, него је то неостварљиво и за многе друге.

4. Ова света имењакиња небеског савета¹⁰⁷ беше из Македонске земље. Њени преци, чувши за богољубље и

христољубље Александринаца, одоше из Македоније у град Александра Македонца¹⁰⁸. Дошавши у земљу Александријску и наставши да је стварност изврснија него што се причало, са радошћу се настанише у њој. Но нису се они радовали многобројности људства, нити су се дивили величини грађевина, него су се радовали што су нашли чврсту и јединствену веру уз искрену љубав, и зато су своју нову отаџбину стављали испред старе.

5. Но блажена Синклитикија беше и пореклом знаменита, и притом украшена и другим, по светском схватању, раскошним стварима. Имала је она и једну истомислену сестру, и два брата, који су такође проводили честит живот. Један од њих умре још као дете, а други, када му би 25 година, хтедоше родитељи да га ожене. Када је већ све било готово за свадбу, и обављени сви народни обичаји, младић изненада одлете као птица са стене, заменивши земаљску невесту пречистим и слободним сабором Светих на небу.

6. Блажена пак Синклитикија, будући још у наручју родитељском, упражњаваше пре свега душу у богољубљу; и није толико водила бригу о телу, колико је бдила над природним нагонима.

7. Она беше и по телу изванредно лепа, тако да су јој многи просиоци долазили још од најранијег узраста, привлачени или њеним богатством, или угледом њених родитеља, или их је распаљивала лепота ове девице. Родитељи су је свесрдно пострекавали на брак, настојећи да им се од ње очува потомство. Но она, целомудрена и племенита душом, никако се није слагала са таквим саветима родитеља, већ је, слушајући о светском браку, замишљала у уму брак божански, и, презревши многе просиоце, тежила једино Небеском Женику.

8. У њој се могла видети достојна ученица блажене Текле, која је следовала једној и истој науци и поукама. Уосталом, обема беше један исти заручник – Христос, и један исти невестоукрашитељ – Павле. Мислим такође да им се ни соба није разликовала, јер им обема брачна соба беше Црква, и један исти Давид обадвема певаше честне и божанске песме. Јер он благозвучним кимвалима весели душе посвећене Богу, и

тимпанима и псалтирским лирама узноси најсавршенију песму. Маријам пак доводи играчице на ове свештене свадбе, говорећи: „Певајмо Господу, јер се славно прослави“ (2. Мојс. 15, 1). И јестива су ове божанске вечере заједничка свима који једу: „Окусите и видите да је благ Господ“ (Пс. 33, 9). Исто тако једна је и иста тканина њихових брачних одећа: „Јер који се у Христа крстише, у Христа се обукоше“ (Гал.3:27). Истоветна је дакле у њима двема била љубав ка Господу, јер су се обе удостојиле истих дарова и истим су се подвизима подвизавале. Страдања блажене Текле, мислим да су сваком позната, како се она са огњем и дивљим зверовима борила; Синклитикијини врлински трудови и муке нису скривени од многих. Јер ако им је обема био један жељени и вољени Спаситељ, онда им је несумњиво био и један исти противник. Сматрам чак да су Теклине муке биле лакше, јер је злоба врага малаксавала од тога што је споља на њу нападао, док је овде силнију своју злобу показао нападајући изнутра кроз противне и пагубне своје помисли.

9. Синклитикијино око није очарала разноврсна тканина хаљина, нити разне боје драгог камења; њено ухо није обманула музика, нити је свирала могла ослабити њену душевну снагу. Њу такође није разнежила суза родитеља, нити неки други савет њених сродника. Имајући дијамантску мисао у себи, она се није поколебала умом, него је сва своја чула као врата затворила и насамо са својим Жеником разговарала, говорећи ону реч Светога Писма: „Као што ја припадам љубљеноме моме, тако и мој љубљени мени“ (Пес. над Пес. 2, 16). Она је избегавала загонетне и помрачујуће душу разговоре повлачећи се у унутрашње одаје душе своје. А када би пак чула светле и корисне поуке, она је напрезала своју мисао да то схвати и прихвати.

10. Преподобна Синклитикија није пренебрегавала ни онај спасоносни лек за тело – пост, јер је тако волела пост да ништа од постојећега није сматрала равним њему. Она је сматрала пост за чувара и темељ свега другог. Ако би се некад десило да мора јести ван уобичајеног времена, тада се са њом збивало нешто супротно ономе што бива код других: лице јој је постајало

жуто, а тело мршавије. Јер када покретач бива без задовољства, онда за њим следује и покретано. И како узрок буде постављен, тако за њим следује и све што зависи од њега. Јер онима којима храна доноси уживање, њихово тело расте и дебља; којима пак бива супротно, тело им бива мршаво и танано. Ову моју реч потврђују болесници. Тако дакле блажена Синклитикија, настојећи да јој тело побољева, даваше души могућност да цвета. Радећи тако она поступаше по речима св. апостола: „Јер уколико се наш спољашњи човек распада, утолико се унутрашњи обнавља“ (2. Кор. 4, 16). Тако се у тајности подвизаваше преподобна.

11. Када родитељи преп. Синклитикије скончаше, она још већма занета божанском мишљу, узе са собом и сестру, која беше лишена очињег вида, оде из родитељске куће и настани се у једном удаљеном од града гробу неког њеног сродника. Распродавши све своје наслеђено богатство и раздавши сиротињи, она позва једног свештеника те је он постриже. На тај начин она скиде са себе сваки украс, јер је у жена обичај да косу називају својим украсом. Овај њен поступак беше знак да јој је душа постала проста и чиста. Тек тада се по први пут она удостоји назвати се девственица (тј. монахиња).

12. Раздавши сво своје богатство сиромашнима, преподобна говораше: Великог сам се имена удостојила, али немам ништа вредностно чиме бих могла узвратити Дародавцу. Јер ако у спољашњим светским стварима људи напуштају сво своје богатство ради неког пролазног звања, колико сам већма ја, удостојена толике благодати, требала да заједно са пролазном имовином предам и тело своје? Али зашто и говорим о давању имања и тела, кад је и онако све Божје: „Јер је Господња земља и све што је на њој“ (Пс. 23, 1). Тим речима упражњавајући се у смиреноумљу, преподобна Синклитикија молитвено подвижнички тиховаше.

13. Још у очевом дому преподобна беше прилично навикла на подвиге, те сада изишавши на само поприште подвига, она напредоваше у врлинама. Јер они који неприпремљени и неодлучни ступише у ову божанску тајну подвижништва, не достигоше циља, пошто не беху предвидели све њене

појединости. Као што се они, који желе да пешаче на далеко, старају најпре да се снабдеју за пут, тако и она својим ранијим подвизима снабде себе и обезбеди за пут, те сада лако напредоваше путем који води на небо. Јер она, поставивши добре темеље за подизање куће, сагради себи веома јаку кулу. Али зграда куће прави се од спољашњег материјала, док ова блажена чињаше супротно: не скупљаше спољашњи материјал, него шта више раздаде сву своју унутрашњу сопственост. Јер раздавши имање своје сиромашнима, и напустивши гњев и злопамтљивост, и одбацивши уз то и завист и славољубље, она сагради своју кућу на камену, те јој кула би велелепна и кућа неразрушива (ср. Мат. 7, 24–25).

14. И чему много говорити? Преподобна Синклитикија још у самом почетку превазилажаше оне које су већ стекле навику монашког живота. Јер као што се природно обдарена деца, док још такорећи муцају, такмиче са одраслом децом која се већ дуже времена уче код учитеља, тако и она, горећи духом, претицаше друге.

15. Ми нисмо у стању да опишемо свакодневно подвижничко живљење преподобне Синклитикије, пошто она није допуштала никоме да види то њено живљење, нити је хтела да јој зналци тога буду разглашивачи њених добрих дела. Није се толико старала да добро чини, колико да то чува и скрива. То је пак чинила не обузета завишћу, него захваћена божанском благодаћу. У своме уму носила је ону Господњу реч која вели: „Ако што чини десница твоја, нека то не зна левица твоја“ (Мат. 6, 3). И тако скривајући своје подвиге, она је вршила оно што доликује њеном позиву.

16. Од своје најраније младости па све до саме старости, преподобна је не само избегавала сусрет са било којим мушкарцем, него је већином избегавала и свој женски род. А то је чинила са два разлога: или да не буде слављена због великих подвига, или да се не лиши врлине због телесне потребе.

17. Тако је она будно мотрила на прве покрете душе своје, не дозвољавајући им да се поводе за телесним жељама. Као што се поткресава неко бујно дрво, тако је она одсецала младице бесплодних грана, јер је трновите израслине помисли

одсецала постом и молитвом. Ако је пак неко од њих ускоро прорастало, онда им је она наносила разне казне, морећи тело разноврсним трудовима. Није се само задовољавала гладовањем без хлеба, него и пијењем врло мало воде.

18. Када пак непријатељ подизаше рат против ње, она је најпре молитвом призивала Господа свога у помоћ, јер се лављи напад не може савладати голим подвигом. На усрдну молитву њену Господ долажаше и напад престајаше; но често непријатељ продужаваше дуго свој напад, а Господ не брањаше борца свог, да би тиме повећао искуство врлине душе. Но преподобна се и тада још јаче борила да победи непријатеља, као да је добила нове снаге. Она није себе умртвљивала само узимањем врло мало хране, него је избегавала јела која дају уживање. Хлеба је узимала само мало парченце, а воде често није ни пила, и спавала је на земљи кратко. Док је бивала у борби, она је употребљавала ово оружје: узимала је молитву уместо оружја и штита, а шлем око главе био јој је од вере, наде и љубави. Јер вера иде испред свега, уједињујући чврсто сва друга њена оружја. Присутна је била и милостиња, мада не на самом делу, него по расположењу преподобне.

19. Када је кроза све то непријатељ доживљавао пораз, онда је и она ублаживала суровост подвига, чинећи то да јој се удови тела не би раслабили, што би био знак пораза. Јер ако оружје пропадне, каква је нада војнику за борбу? Док неки други, изнуливши себе прекомерном и неразумном глађу, нанеше себи смртоносну рану, и предавши такорећи себе непријатељу, упропастише себе. Преподобна није поступала тако, него је све радила са расуђивањем: и са непријатељем се храбро борила молитвама и подвизима, и старала се о телу ради сигурности своје лађе. Јер и морнари, када их захвати невреме и бура, остају дуго гладни, јер мобилишу сву своју вештину против опасности која им прети; а када спасу животе своје, тек се онда постарају да задовоље ову другу потребу. Не троше они своје време борећи се с морском буром, него имају и кратко спокојство као одмор од својих трудова, мада ни тада нису безбрижни, нити се предају дубоком сну, имајући искуство из прошлости и мислећи на будућност. Јер иако је

ветар престао да дува, море се од тога није смањило; и ако је једно прошло, остало је друго. Да, догађај је већ прошао, али свагда остаје узрочник. Тако је и у овоме случају: мада се дух похоте удаљио, но није далеко онај који влада њоме. Стога се треба свагда молити због несигурности мора и због слане злобе непријатеља. Блажена Синклитикија, знајући добро ову садашњу буру живота и предвиђајући унапред многе олујне буре, пажљиво је побожношћу управљала своју лађу према Богу и довела је неповређену у спасоносно пристаниште, укотвивши се вером у Бога као неком најсигурнијом котвом.

20. Живот преподобне беше апостолски, вером и сиромаштвољубљем утврђен, и уз то просијаваше љубављу и смиреноумљем. Она у животу доживе спасоносност речи Божје: „Ево вам дајем власт да стајете на змије и на скорпије, и на сву силу вражију“ (Пс. 90, 13; Лук.10:19). Она је с правом чула ону реч Божју: „Добро, слуго добри и верни; у маломе си био веран, над многим ћу те поставити“ (Мат. 25, 21). Ту пак реч, мада се она односи на добра која се дају, ипак овде треба разумети овако: Јер си победила у телесној борби, и однећеш победу и у бестелесној борби, пошто ћу те и ја бранити. Нека познају величину вере она начала и власти које спомиње служитељ мој Павле. Јер победивши противне силе, присајединићеш се оним бољим силама – Анђелима.

21. Поставши на тај начин усамљена отшелница преподобна Синклитикија постаде творитељ добрих дела. А после извесног времена, када се расцветаше њене врлине, миомирис њених сјајних подвига допре до многих. Јер речено је: „Ништа нема сакривено што се неће објавити“ (Мат. 10, 26). Сам Бог зна често да објављује оне који Га љубе, да би се поправили они који то чују. У то време долажаху к преподобној неке жене, желећи да са науче нечему узвишенијем, И посећиваху је ради духовне користи. Јер кроз њене речи добијаху корист од њеног таквог живота, и зато, желећи се већма користити, долажаху к њој све више. Као што је то већ уобичајено, питаху је говорећи: Како се спасти? А она, уздишући дубоко и лијући мноштво суза, повлачила се у себе, и као да је сузама одговор давала опет је поново ћутала. Посетитељке је међутим нагоњаху да им говори

о великим делима Божјим. И дивећи се самом изгледу њеном опет је мољаху да им што каже. И пошто би блажену дуго салетале, она би, после дугог времена када се све утишају, рекла смиреним гласом ону реч Светога Писма: „Немој давити бедника, јер је сиромаш“ (Приче 22, 22). Посетитељке су с радошћу примале ту реч, као да су меда и саћа окусиле, па су још више тражиле од ње да им говори. Притом је самим изрекама Светог Писма салетаху, јер јој говораху: „Забадава си примила, забадава и даји“ (Мат. 10, 8). Још јој говораху: Пази да не даш одговор због скривања таланта као онај слуга. А она им одговараше: Што тако мислите о мени грешној, као да ја нешто чиним или поучавам? Сви имамо заједничког учитеља – Господа; из једног истог извора црпемо духовне воде: из истих сиса млеком се хранимо, из Старог и Новог Завета. А посетитељке јој одговараху: Знамо и ми да нам је један васпитач – Свето Писмо, и један исти Учитељ, но ти си свесрдним старањем узнатпредовала у врлинама. Оне које су стекле навику добрих дела треба, као јаче, да помогну малој деци, јер је то заповедио наш општи Учитељ. Слушајући све то, ова блажена плакаше као мало дете, а присутне, престајући са питањима, мољаху је да престане плакати. И када би она престала плакати, опет би настала тишина задуго. Потом би посетитељке опет навалиле са питањима. На крају блажена, сажаливши се, и схвативши да оно што говори не доноси њој похвалу, него присутнима пружа корист, поче им говорити овако:

22. Чеда, сви људи и све ми знамо како се треба спасти, али нашом сопственом немарношћу далеко смо од спасења. Треба нам прво држати оно што нам је кроз благодат Господњу објављено, а то је: „Љуби Господа Бога свога из све душе своје, и ближњега свога као себе самога“ (Мат. 22, 37–39). О те две заповести држи се почетак Закона, и у њима пуноћа благодати почива. Малобројне су ове речи, али је велика и бескрајна сила у њима. Јер све оно што је корисно за душу, у зависности је од ове две заповести, као што сведочи и св. Павле говорећи да је љубав циљ закона (ср. 1. Тим.1:5). Све оно што људи по благодати Духа Светога кажу корисно, из љубави потиче и у љубав утиче. Ето, то је спасење – та двострука љубав.

23. А треба још и ово додати, што такође произилази из љубави, а то је да свака од нас треба да зна шта значи стремити за оним што је веће. Но посетитељке, не могући да схвате те речи, поново је питаху. А она им одговори: Зар не знате ону причу из Еванђеља: о стотини, и о шездесет, и о тридесет? Стотина означава наш позив (монашки-девственички), шездесет означава оне који се уздржавају, а тридесет означава оне који разумно живе. Прећи од тридесет на шездесет јесте ствар добра, јер је добро напредовати од мањег ка већему. Али је врло опасно срозати се са већег на мање. Јер ко једном крене ка горем не може се ни на оном мањем зауставити, него као да пада у бездну пропасти. Тако неке особе, давши завет девствености, попуштају помишљу својој слабој вољи, и на тај начин само траже изговор за грехе. Јер такве саме себи, или боље рећи ђаволу говоре, да ако разумно (боље рећи неразумно) поживимо, удостојићемо се макар оних тридесет. Јер и сав Стари Завет држао се рађања деце. Треба међутим знати да тако схватање потиче од ђавола. Јер онај ко се од већег спушта на мање бива нападан од противника. Као што војник који побегне бива суђен за то, и не добија опроштај што је отишао к мањој војсци, него добија казну што је уопште бежао. Стога, као што рекох, треба ићи од мањег ка већему. То и Апостол учи када каже: „Оно што је иза мене заборављам, а ономе што је испред нас томе треба стремити“ (Фил.3:13). Треба дакле они који имају стотину да је у себи стално задржавају и да не дају крај томе броју, јер је речено: Ако и све што вам је заповеђено учините, реците: Слуге смо непотребне (Лук.17:10).

24. Ми које смо узеле на себе монашки позив треба да се држимо крајњег целомудрија и разумности. Јер и жене у свету изгледа да имају целомудреност и разумност, али оне имају истовремено и нецеломудрије и неразумност због тога што греше свим другим чулима. Јер и гледају очима непристојно, и смеју се раскалашно. Ми пак треба све то да оставимо иза себе и да се уздижемо врлинама, и од очију да одбацимо сујетно сањарење. Јер Свето Писмо вели: „Очи твоје нека гледају право“ (Приче 4, 25). Језик такође треба да чувамо од таквих

грехова, јер није добро да орган којим славимо Бога, изговара срамне речи. И не само да не треба говорити срамне речи, него их не треба ни слушати.

25. Све то ми не можемо сачувати ако будемо често излазиле у свет, јер кроз чула наша, макар и не хтели, улазе лопови. Јер како може да не поцрни кућа ако је око ње споља дим а прозори су јој отворени? Зато је дакле потребно одрећи се излажења на тргове. Јер ако нам је непристојно и непријатно гледати браћу или родитеља када су наги, далеко више нам наноси штету када на трговима видимо многе непристојно обнажене и слушамо њихове срамне речи? Од тога бива да произилазе гадна и заразна маштања у души.

26. Но када и у куће себе затворимо, ни тада не треба да смо безбрижне, него треба да стражимо, као што је и написано: „Стражите!“ (Мат. 24, 42). Уколико већма себе обезбеђујемо у целомудрености, утолико нас више нападају рђаве помисли. Јер се каже: „Ко придодаје знање, придодаје муку“ (Књ. Пропов.1:18). Тако исто и борци: што више напредују, то се сусрећу с већим противницима. Погледај колико си узлетела, па ти неће бити тешка садашња борба. Ако си победила телесни блуд на делу, непријатељ ће ти предложити блуд кроз чула. А када себе обезбедиш и од тога, онда се враг завлачи у сами ум, покрећући духовну борбу. Јер он тада и у нашој усамљености наводи нам на ум лепа лица и раније разговоре. Но не треба прихватати те маштарије, као што је написано: „Ако дух властодршца наиђе на те, ти немој напуштати своје место“ (Књ. Проп.10:4). Јер пристајање на те маштарије равно је мирском блуду. Јер је написано: „Силни ће бити испитани силно“ (Прем. Сол.6:6). Велика је дакле борба са духом блуда, јер је блуд основно ђаволово зло за упропашћење душе. То је имао у виду блажени Јов кад је говорио за ђавола да он „има силу у пупку стомака“ (ср. Јов 40, 16).

27. На многе разне и лукаве начине покреће ђаво жалац блуда против христољубивих људи. Често је и братску љубав употребио овај зломислитељ за свој зли циљ. Јер је и девственице, које су избегле брак и сваку житејску маштарију, често спотакао помоћу братских односа; и монахе, који су на

сваки начин избегли сваки вид блуда, успео је да рани и обмане кроз пријатељско дружење. Јер посао непријатеља се и састоји у томе да своје зло тајно протура под видом туђег добра. Он пружа некоме зрно пшенице, а иза тога поставља замку (као што бива са птицама). И ја мислим да је Господ о томе баш говорио када је рекао: Долазе вам у одећи овчијој, а унутра су вуци грабљивци“ (Мат. 7, 15).

28. Шта ћемо онда при свему томе ми да радимо? „Будимо мудре као змије, а безазлене као голубови“ (Мат. 10, 16), те покренемо против његове замке лукаво – разбориту мисао. То јест речи: „Будите мудри као змије“, речене су у смислу да нам не буду непознати ђаволови напади, те тако слично (тј. наша лукава разборитост) брзо увиђа оно што му је слично (тј. ђавољу лукавост). А речи пак о безазлености голубијој показују да наши поступци треба да су беспрекорни. Свако добро дело бива у избегавању злога, а како ћемо избећи оно што не знамо? Треба дакле, имајући на уму лукаву способност непријатеља, чувати се његове злобне препредежности, јер је речено да ђаво „ходи и тражи кога да прогута“ (1. Петр. 5, 8) и: „његова су јела она изабрана“ (Ав.1:16). Зато треба увек стражити, јер ђаво напада и кроз спољашње ствари, и кроз унутрашње помисли не да мира. И то већма кроз унутрашње, јер нас даноноћно невидљиво напада.

29. А шта нам је потребно за ову борбу? Очигледно: потребан је напоран подвиг и чиста молитва. Ова су средства несумњиво добра за уништење сваке рђаве помисли, али је потребно и неко посебно оштроумље да би се одагнала ова зараза од душе, те када срамна помисао дође извести против ње оно што јој је супротно. Ако нам, на пример, наиђе у машти слика неког лепог лица, онда треба мислено наружити ту слику: ископати јој очи, унаказити образе, расећи јој уста, и онда ће се видети ружно месо и кости, и схватићемо шта је у ствари оно за чим смо жудели. Тако ће дакле наша мисао моћи да заустави ову прелест, ову самообману. Јер оно што смо тобож волели није ништа друго него измешана крв и месо, због чега и животиње носе на себи руно да се оно под кожом не би видело. Тако ћемо дакле и таквом врстом помисли успети да одагнамо

ту нечисту страст, јер као што се клин клином избија, тако треба одгонити демона. Уз то још треба замислити онога кога волимо како по целом телу има смрдљиве и гнојне чиреве; кратко речено: упоређивати га и изједначивати са мртвацем у нашим унутрашњим очима душе. Најбоље пак од свега је владати својим стомаком, јер ћемо само тако моћи да владамо и телесним страстима.

30. Овај разговор беше божанска гозба за присутне девственице, јер пијаху из чаше премудрости, а блажена им Синклитикија наливаше божанско вино и пиће. Свака је од њих узимала оно што је хтела; а једна од присутних запита је говорећи: Је ли сиромаштвољубље савршено добро? А она рече: Сасвим је савршено онима који то могу да издрже. Јер оне које упражњавају сиромаштвољубље имају невоље у телу, али у души лакоћу. Као што се тврда и груба одећа брзим провлачењем кроз воду и лупањем пракљачом пере и убељује, тако се и јака душа кроз добровољно сиромаштво још више учвршћује и оснажује, док оне које имају слабу одлучност доживљавају супротно овима првим. Јер оне, чим их мало снађе невоља, ослабљују се још више, као поцепане хаљине, не подnoseћи потребно прање ради веће врлине. И мада је исти онај ко их је направио, ипак хаљине имају различити свршетак: једне се цепају и пропадају, а друге се убељују и обнављају. Према томе, сиромаштвољубље се може назвати драгоценим благом храбре одлучности, јер је оно узда која спречава чињење греха на делу.

31. Прво је потребно увежбати се у трудовима, то јест у посту и лежању на земљи, и у другим појединачним подвизима, и тек онда стицати ову врлину. А они који не поступају тако, него одједном одбаце од себе све ствари, бивају најчешће захваћени раскајањем (то јест враћају се поново на поседовање ствари).

32. Јер поседовање ствари бива средство за живот у задовољствима. Ти дакле прво уништи твоју страст, то јест угађање стомаку и уживање у лепим јелима, и тако ћеш после лако моћи да се одрекнеш од поседовања ствари. Иначе мислим да је тешко кад постоји страст да нема и средства за њу. И како ће онај ко се није одрекао страсти моћи да одбаци

ово друго? Зато и Спаситељ, разговарајући са оним богатим младићем, није му одмах заповедио да се одрекне имања, него га прво пита да ли је испунио заповести Закона. Имајући улогу правог учитеља, Господ га пита: Ако си азбуку научио, ако си научио слокове да изговараш, и уопште ако си већ потпуно научио речи, ходи онда да научиш и савршено читање; то јест: „Иди и продај своје имање, и хајде за мнош“ (Мат. 19, 21). Мени се чини да младић није рекао како је већ извршио све што га је Спас питао, Господ не би га потстрекао на сиромаштвољубље. Јер како би могао почети да чита кад ни смисао слокова није знао?

33. Сиромаштвољубље је дакле добро онима који су стекли навику добра, јер одбацивши све сувишно стреме само ка Господу, певајући чисто ону божанску реч, која каже: „Очи се наше на тебе уздају, и ти дајеш кад треба храну онима који те љубе“ (Пс. 144, 15).

34. С друге стране, они добијају велику корист; јер немајући ум привезан за земаљско благо, одевају се у царство небеско, и очигледно испуњавају ону реч псалмопевца Давида, који каже: „Постадох у тебе као живинче“ (Пс. 72, 23). Јер као што се стока у јарму када врши свој посао, задовољава само основном храном за живот, тако и трудбеници сиромаштвољубља не сматрају употребу новца низашта, и једино за свакодневну храну раде телесни посао. Овакви поседују камен вере, и њима је речено од Господа да се не брину за сутра, као и оно: „Птице небеске не сеју нити жању, и Отац небески их храни“ (Мат. 6, 26). Поуздавши се у те речи, јер су речи Божје, са смелошћу говоре ону реч Светог Писма, која каже: „Веровах, зато и говорих“ (Пс. 115, 1).

35. Исто тако и враг бива лакше побеђен од ових сиромаштвољубаца, јер нема чиме да им нанесе штету. Јер већина штета и искушења бивају због лишавања ствари, док код сиромаштвољубаца нема шта да оштети. Да им запали села? Немају их. Да им помори стоку? Али, ни ње немају? Да им се дотакне до вољених ствари? Али су се и од њих веома удаљили. Са свих тих разлога сиромаштвољубље је заиста сјајно оружје против непријатеља и скупочено благо души.

36. Но колико год је сиромаштвољубље дивно и корисно за врлину, толико исто је среброљубље зло и пагубно у стицању порока. И с правом је божански Павле за среброљубље рекао да је оно узрок свих зала (ср. 1. Тим.6:10). Јер је познато да је среброљубље узрок свих страсти: похлепности за богатством, кривоклетства, крађе, отмице, блуда, зависти, братомржње, свађе, идолопоклонства, грамзивости и њиховога порока: лицемерја, улизивања, подсмевања. Зато га с правом Апостол назва мајком свих порока. Јер среброљупце не само да Бог кажњава, него они и сами себе упропашћују. Јер имајући у себи ненаситу страст, они никада не достижу до циља, те зато имају неизлечиву рану у себи. Када среброљубац ништа нема он мало и жели, а када то мало добије онда жели нешто више. Има ли сто златника, он већ облизује усне; и када на њима заради, тада стреми ка бескрајном богатству. И среброљупци, не могући тако да достигну до једног циља, увек кукају да су сиромашни. Среброљубље такође увек доноси са собом и завист, а завист разједа прво свога имаоца. Као што змија отровница кад се рађа, прво своју мајку упропашћује пре но икога другог, тако и завист сатире прво свога имаоца, пре него што се распростре на суседе.

37. Велика би ствар била када бисмо ми, тражећи оно право сребро, могли поднети толико трудова колико узалудних напора подносе трговци у сујетном свету. Они подносе бродолеме, нападају често међу морске разбојнике и разбојнике на суву, подносе затим буре и олује, и мада често зарађују, ипак због завидљиваца говоре да су сиромашни. Међутим ми се не усуђујемо изложити се таквим опасностима ради истините добити. Ако некад и зарадимо нешто, одмах хвалимо себе и показујемо се људима. Међутим често не успевамо ни да испричамо то другима, а већ нам ђаво украде и ону малу варницу добра што мислимо да имамо. И још, трговци и кад зараде много, теже за још већим, и све што имају сматрају за ништа, него се пружају за оним што још немају. А ми, и немајући ништа од онога што иштемо, не тражимо опет ништа да стекнемо; болујући од крајње духовне беде ми себе проглашавамо за богате! Зато је добро да онај који чини добро,

никоме то не објављује, јер особито такви претрпљују штету, будући да „оно што мисле да имају, и то ће им се одузети“ (Лук.8:18).

38. Потребно је дакле старати се на сваки начин да се сакрије свака добит. Они пак који причају о својим достигнућима нека пробају да говоре истовремено и о својим манама и недостатцима; па ако ове скривају да не би их слушаоци критиковали, колико већма треба да чувају она прва, пошто отуђују од Бога. Они који стварно живе врлински, они чине обратно: казују и најмање своје грехе додајући и оне које нису учинили, одбацујући тако људску славу, а своја добра скривајући на обезбеђење душе. Јер као што се откривено благо умањује, тако и врлина, упозната и објављена, ишчезава. И као што се восак топи на домаку огња, тако се и душа ослабљује од похвале и губи своју духовну моћ.

39. И опет, супротно томе такође важи овде: ако топлота растапа восак, онда значи да га хладноћа стеже; ако похвала одузима духовну силу душе, онда увреда и понижење свакога узводе душу у већу врлину. Јер је речено: „Радујте се и веселите се када против вас људи реку сваку лаж“ (Мат. 5, 12). И на другом месту вели се: „У невољи распротранио си ме“ (Пс. 4, 2). И опет: „Увреди се надаше душа моја и невољи“ (Пс. 68, 21). И још многа друга безбројна блага такве врсте могуће је наћи у Светом Писму за душу.

40. Постоји жалост корисна, и постоји жалост пагубна. Корисна жалост има то својство да уздише због сопствених грехова и због духовног не знања наших ближњих, и још да не отпадне од своје добре намере и да достигне до савршене доброте. То су дакле врсте праве и добре жалости. Друга пак жалост, по подметању ђавољем, зна да се прикрада споменутим жалостима. Јер непријатељ зна да убаци у душу жалост пуну неразумности, коју неки називају унинијем, чамотињом. Овога духа треба одгонити особито молитвом и певањем псалама.

41. Бавећи се добрим бригама не треба да мислимо да има неко ко је у животу без брига. Јер Свето Писмо вели: „Свака глава је на бол и свако срце на тугу“ (Ис. 1, 5). Једном речју је

описао Дух Свети и монашки живот, и живот светски. Јер говорећи о „болу главе“ указује на монашки начин живљења. Јер глава је оно што управља: „Мудрацу су, вели, очи у глави његовој“ (Књ. Проп.2:14), и тиме, као што мислим, указује да се у глави налази прозорљивост. А што вели за „бол“, то вели зато што свака младица врлине постиже се трудовима. Говорећи пак о „жалости у срцу“ указује на колебљиви и лењиви начин живота. Јер срце су неки назвали обиталиштем воље и жалости, те кад такве људе не хвале, они се жалосте; кад нешто туђе желе, то их једе; када су у немаштини – не подносе то; кад се богате – разбешњују се, јер због бдења око богатства немају кад ни да спавају.

42. Немојте дакле да попуштамо у нашој одлуци, говорећи да они у свету живе безбрижно. Шта више, ако бисмо савњивали, они се скоро више труде од нас. Посебно пак жене у свету имају још већу невољу, јер рађају са великим тешкоћама и под великим опасностима; и после се муче да доје, и разбољевају се сваки пут кад им деца болују, и све то трпећи нема краја њиховом труду. Јер или им се деца телесно разбољевају, или кад одрасту злоумљем убијају родитеље. Знајући то, не дозволимо да нас непријатељ заваљава као да оне проводе лак и безбрижан живот. Јер оне ако рађају – тело им се боловима ослабљује; а ако не рађају – разједа их стид и увреде због тога што су нероткиње.

43. Ово говорим вама да би се осигурале против врага нашег. Ово што говорим не одговара свима, него само онима које желе монашки живот. Јер као што животињама није иста храна, тако ни људима није на корист једна и иста реч. „Не треба, вели се вино ново левати у мехове старе“ (Мат. 9, 17). Јер друкчије ће узимати храну они који су испуњени созерцањем и духовним познањем, друкчије пак они који се баве подвижничким и опитним начином, а друкчије они који у свету према моћи својој живе праведно. Као што међу животињама: неке су на суву, неке у води, а неке су птице; тако су и људи: неки се држе средњег живота, као жива бића на копну; неки су усмерили очи увис, као птице; а неки су пак покривени водама грехова, као рибе. Јер вели се: „Дођох у дубину морску, и бура

ме потопи“ (Пс. 68, 3). Таква је дакле природа живих бића. Ми пак, као орлови са развијеним крилима узлетимо на висине и „згазимо лава и змаја“ (Пс. 90, 13) и завладајмо над некадашњим владатељем (ђаволом). То ћемо пак успети ако сав ум свој предамо Спаситељу.

44. Али уколико ми будемо дизали себе ка висини, утолико ће се и ђаво паштити да нас омета својим замкама. И шта је чудно ако ми, које смо кренуле ка добру, будемо имале противнике, кад они завиде и на безначајним стварима, па чак не допуштају људима да узму благо скривено у земљу. Па кад се они противе и обичној земаљској сујети, колико ли већма завиде на царству небеском?

45. Треба нам се против њих потпуно наоружати. Јер и споља нам придлазе, и ништа мање изнутра се крећу. И душа наша као лађа, некад се потапа од спољних валова, а некад због унутрашње воде потоњује. Тако исто и ми: некад пропадамо кроз спољашње делима почињене грехове, а некад нас упропашћују унутрашње помисли. Зато треба будно мотрити и на спољашње нападе нечистих духова и одстрањивати унутрашње нечистоте помисли; особито увек треба стражити над помислима, пошто оне непрестано нападају. Јер при спољашњој бури, ако морнари почну да вичу, дешава се да им спасење дође од суседних лађа; а при унутрашњој провали воде дешава се често да их смрт прогута док они спавају и док је море мирно.

46. Треба дакле ум све брижљивије наоружавати против помисли. Јер непријатељ, хотећи да душу сруши као неку кућу, успева да је потпуно сруши било да почне од темеља, или са крова; или пак ушавши кроз прозоре најпре везује домаћина, и онда све редом упропашћује. Темељ су душе добра дела, кров је вера, а прозори су чула; и непријатељ кроза све то напада. Отуда многоочит треба да је онај који жели да се спасе. Овде на земљи нисмо безбрижни, јер вели Св. Писмо: „Који стоји нека се чува да не падне“ (1. Кор. 10, 12).

47. Ми пловимо по непознатој мору, јер је живот наш назван морем устима свештеног псалмопевца Давида. Море пак има нека места са подводним камењем, а нека пуна животиња,

нека пак тиха и спокојна. Ми монаси изгледа пловимо по мирном делу мора, а људи у свету по оним опасним деловима; и ми пловимо по дану руковођени Сунцем правде, а они плове по ноћи ношени не знањем. Међутим често пута бива да мирјанин, будући у бури и у тами, завапи и почне да стражи, те спасе своју лађу, а ми у тишини бивамо потопљени због наше немарности и због напуштања крме правде.

48. Зато нека пази онај који стоји, да не падне. Јер онај ко је пао има само једну бригу: како да устане, а онај који стоји нека се чува да не падне. Јер падови су разни: они који су пали лишени су стајања, и лежећи нису нешто много оштећени; онај пак који стоји нека не ниподаштава онога који је пао, него нека се боји за себе да не би павши пропао и упао у дубљу јаму. Јер дешава се и то да неко, упавши у јаму, не може да довикне помоћ, пошто му се глас изгуби у дубини јаме. Зато вели праведник у Св. Писму: „Нека ме не прогута дубина, и јама нек не затвори уста своја нада мнош“ (Пс. 68, 16). Онај први је и павши остао, а ти пази на себе да не би и ти павши постао плен зверова. Онај који је пао не замандаљује врата, а ти немој никако да задремаш, него свагда певај ону божанску реч, која каже: „Просветли очи моје, да не бих некад уснуо на смрт“ (Пс. 12, 4). Стражи непрестано због лава који риче.

49. Ове речи помажу да се не гордимо: „Онај који је пао, ако се поврати и завапи, спашће се“. Пази на себе ти која стојиш, јер ти предстоји двоструки страх: или страх да те кроз малодушност нападне враг, и ти се повратиш на пређашњи живот, или страх да се не спотакнеш хитајући напред. Јер наши непријатељи ђаволи или вуку к себи назад, када виде трому и лењу душу; или, када је виде да изгледа вредна и трудољубива у подвизима, они јој подилазе потајно и препредено кроз гордост, и на тај начин душу погубљују потпуно. Гордост је последње и најодличније оруђе свих зала. Њоме је ђаво срушен с неба и њоме он покушава да сруши најјаче између људи. Јер као што најборбенији између војника, када потроше све танке стреле, а преостаје још да се боре са противницима, потежу онда најјачи мач, тако исто и ђаво, пошто потроши све своје прве замке, употребљава тада свој последњи мач – гордост.

Које су то пак његове прве замке? То су стомакоугађање, сластољубље, блуд. Ови зли духови особито нападају у млађем узрасту. За овима опет следи среброљубље, грамзивост, и томе слично. Несрећна душа када победи те страсти, када стомак укроти, када блудна задовољства надвлада чистотом, када среброљубље презре, тада овај зломисленик, не имајући ништа друго, подмеће души немиран покрет гордости, тј. потстиче је на надменост да се над браћом превазноси. Тежак је и пагубан тај отров непријатељев; многе је брзо оборио помрачивши их тиме. Јер он подмеће души мисао лажну и смртоносну (зато називам гордост отровом). Он наводи човека те замишља да је достигао оно што многи други још и не знају, да је у посту све превазишао, и још мноштво других добрих дела му приписује, а даје му заборав свих његових грехова, да би се тако гордио над ближњима. Јер он му подкрада из ума све учињене грехе, и чини то не на корист овога, него да не би могао изговорити онај целебни глас: „Теби јединоме сагреших, помилуј ме“ ([Пс 50, 6.1; 6, 3; 9, 14](#)). Такође му не дозвољава да каже: „Исповедаћу ти се, Господе, свим срцем својим“ ([Пс. 101, 1](#)), него као што је он (ђаво) у уму своме рекао: „Изаћи ћу на висину, и поставићу престо свој“ ([Ис. 14, 13](#)), тако и овога наводи на мисли о власти и о првенству, и још о учитељству и о давању исцељења. Обманута на тај начин, душа се распада и пропада, задобивши неизлечиву рану.

50. Шта нам треба радити када наиђу такве помисли? Треба непрестано размишљати о оној божанској речи којом блажени Давид вапијаше, говорећи: „Ја сам црв, а не човек“ ([Пс. 21, 7](#)). И на другом месту: „Да сам земља и прах“ (1. Мојс. 18, 27). Исто тако треба чути и ону реч Исаијину, која каже. „Свака праведност човекова је као крпа одбачена“ ([Ис. 64, 4](#)). Када такве помисли дођу отшелници, нека иде у општежиће; нека примора себе да једе и двапут дневно, ако је пала у ту страст због превеликих подвига; нека је њене врснице укоравају и вређају, и то нек’ је укоравају силно као ону која ништа велико није учинила; нека такође она ради све послове у манастиру. Исто тако нека јој се читају Житија светих која су пригодна као поука; остале пак сестре нека удвоструче своје трудове ради подвига за неко

време, да би она, видећи величину врлина, сматрала себе нижом од свих.

51. Овој болести претходи један други порок, тј. непослушање, зато је могуће кроз супротну врлину, тј. кроз послушање гнојаву рану душе очистити. Јер је речено: „Послушање је изнад жртве“ (1. Цар. 15, 22).

52. Потребно је некад уништавати велику славу, а некад опет хвалити и дивити се. Јер ако је нека душа немарна и лењива, и још заспала и задоцнила у напредовању у добру, онда такву треба хвалити када и најмање добро учини; треба јој се дивити и величати је, а њене опаке и нечовечне грехе називати малим и ништавним. Јер ђаво, хотећи да све упропасти, настоји да трудољубивима и подвижницима скрива њихове раније грехе, еда би увећао њихову гордост; а неискусним и слабирим душама он све њихове грехе ставља пред очи. Једној таквој слабој души он говори: пошто си пала у блуд, где ћеш наћи опроштај? А другој вели: Пошто си се толико награбила, немогуће ти је задобити спасење. Такве слабе и колебљиве душе треба тешити и говорити им овако: Раав је била блудница, но спасла се кроз веру; Павле је био гонитељ, но постао је сасуд избрани; Матеј је био цариник, но свима нам је позната његова благодат; и разбојник је пљачкао и убијао, међутим он први отвори врата раја. Зато и ти, гледајући на све њих, немој очајавати над својом душом.

53. Пошто си таквим душама нашао такве лекове, треба и заробљенима од гордости притећи у помоћ погодним леком. Таквој особи треба говорити: Зашто се надимаш? Што меса не једеш? – Други рибу ни видели нису. Ако вина не пијеш, гле, други ни уље не једу. Постиш се до вечера? – Неке особе по два и три дана остају гладне. Или, високо мислиш о себи што се не купаш? Многи и због телесне болести то уопште не чини. Или се дивиш себи што спаваш у пећини, и на тврдој неудобној постељи? – Друге спавају стално на земљи. А ако и ти то учиниш, то није ништа велико, јер други и камење стављају подасе, да не би са уживањем користили оно што им по природи припада, а други су по сву ноћ вешали себе. Али ако и све то учиниш и најузвишеније подвижништво оствариш, немој

ни онда високо мислити о себи, јер и ђаволи далеко више чине од твојих подвига: нити једу, нити пију, нити се жене, нити спавају, и у пустињи живе, ако ти, живећи у пећини, мислиш да нешто велико чиниш.

54. Тако дакле, и таквим мислима могуће је излечити супротне страсти, тј. велим за очајање и за гордост. Јер као што јако распаљена ватра, када се растури, престаје да гори, и ако нема ветра гаси се, тако се и врлина повлачи због надмености, макар имала велике и силне подвиге; такође и добро пропада због немарљивости, ако себе ни мало не покренемо ка распиривању божанског Духа. И најоштрији нож брзо се затупи о камен, тако и дуготрајни подвизи брзо пропадају због горђења. Зато треба одасвуд обезбеђивати душу, и највеће подвижништво, опаљивано јаром гордости, склањати у хладовита места, а понекад и отсецати што је непотребно, да би се корен боље развијао.

55. Онога пак који је заробљен очајањем – да га помоћу напред наведених мисли подстакнемо старати се да тежи небеском, јер је таква душа склона да пада наниже. Тако и добри земљоделци, када виде малу и слабу воћку, често је заливају и поклањају јој велику пажњу да би порасла; а када на воћки примете неку прерану младицу, отсецају оно што је сувишно на њој иначе би се брзо осушила. Исто тако и лекари неке од болесника изобилно хране и пострекавају их на шетњу, док друге спречавају и дуго држе гладне.

56. Очигледно је, дакле, да је гордост највеће између свих зала, а то показује и њена супротност – смиреноумље. Тешко је да неко стече смиреноумље. Јер док човек не ослободи себе сваке славе, не може задобити ово благо. Смиреноумље је тако велико да ђаво настоји да подражава све друге врлине, а ову чак не зна ни шта је она. Видећи чврстоћу и постојаност ове врлине Апостол нам заповеда да њу пригрлимо (1. Петр. 5, 5) и, било шта корисно да чинимо, да се сви у њу оденемо. Постио ти, или чинио милостињу, или поучавао, или био чак целомудрен и разборит, – огради себе њоме као тврдим зидом. Нека ти смиреноумље, та најлепша од свих врлина, утврђује и обухвата све остале врлине. Погледај и песму светих трију

Младића: они друге врлине нису много спомињали, нити су поменули целомудрене и сиромаштвољупце, него су баш смирене убројали у оне који хвале Бога (Дан.3:64). Јер као што је немогуће направити лађу без дасака, тако је немогуће спасти се без смиреноумља.

57. Да је смирење добро и спасоносно види се из тога што је Господ, извршујући домострој спасења људи, оденуо себе у њега. Јер вели: „Научите се од мене, јер сам кротак и смирен срцем“ (Мат. 11, 29). Погледај ко то говори, и научи се потпуно и савршено. Нека ти смиреноумље буде почетак и крај добара. Када пак кажем „смирени ум“, не мисли се на спољашњи облик, него се подразумева унутрашњи човек, а за овим ће поћи и спољашњи човек. Извршио си све врлине? Господ то зна; ал’ Он ти исти заповеда да опет од почетка почнеш посао слуге. Јер каже: „Када све извршите, реците ми смо залудне слуге“ (Лук.17:10).

58. Смиреноумље се стиче кроз увреде, кроз ружења, кроз ране. Треба да чујеш од других да си безуман и лудак, бедник и сиромах, слабић и ништаван, ненапредан у делима, глупан у говору, сраман по изгледу, слабић по снази. То су нерви смиреноумља. Све је то Господ наш доживео и претрпео. Јер говораху да је Самарјанин и да демона има; Он узео обличје слуге, би тучен, ранама мучен.

59. Зато и ми треба да подражавамо ово смиреноумље, показано на делу. Имају неки који се и спољашњим обличјем прикривају; и смирујући себе у ствари они тиме лове људску славу. Но такви се по плодовима познају; јер кад их ма и овлаш увредише, они то не поднесе, него одмах змија отровница избљува свој отров.

60. На те речи ове блажене присутне девственице се веома радоваху, и опет сеђаху уз њу не заситивши се тих добара. И опет и њима говораше ова блажена: У почетку је велика борба и труд, у оних који прилазе Богу, а касније – радост неисказана. Јер као што се они, који желе да упале ватру, у почетку надимљују и сузе им иду, па тек после тога добијају оно што су желели, јер се и вели да је „Бог наш огањ који спаљује“ (Јевр. 12, 29). Тако и ми треба са сузама и трудом да запалимо у нама

божански огањ. Јер сам Господ вели: „Ја дођох да бацим огањ на земљу“ (Лук.12:49). Неки су се по својој малодушности само дима нагутали, али огањ нису распалили, зато што нису имали дуготрпељивости, или боље рећи зато што им је веза са Богом била слабачка и паучинаста.

61. Отуда је велика драгоценост љубав, и говорећи о њој Апостол је рекао: „Ако све своје имање раздаш и тело измучиш, а љубави немаш, постао си звонце које звони и прапорац који звечи“ (ср. 1. Кор. 13, 1). Велика је дакле међу добрима љубав, као што је страشان међу залима гњев; јер он помрачи и озвери сву душу, и одводи је у безумље. Господ, старајући се у сваком погледу о нашем спасењу, није допустио да ни најмањи део душе наше буде незаштићен. Тако покрене ли враг против нас похоту, Господ нас наоружа целомудријем; изазове ли гордост, смиреноумље није далеко; усађује ли мржњу, љубав нам је ту. Колико год дакле враг слао на нас стрела, Господ нас у толико већим бројем оружја снабдева на наше спасење а на пораз врагу.

62. Зло је дакле међу пороцима гњев, јер је речено: „Гњев човечији не чини правде Божје“ (Јак.1:20). Гњев треба држати на узди, јер некад он бива користан. Тако: корисно је гњевити се и јуришати на демоне. На човека се не треба жестоко гњевити, макар он и учинио грех, него га треба одвраћати од тога пошто прође страст гњева.

63. Гњевити се мањи је међу пороцима, док је злопамтљивост тежа од свих порока. Јер гњев, пошто као дим помрачи душу на кратко време, престаје; а кад се злопамтљивост устали у души, чини је гором од звера. Ето и пас, када се окоми на некога, мења своју јарост чим му се пружи храна, док човек обузет злопамтљивошћу нити се молбама убеђује, нити се храном укроћује, нити чак време, које све мења, може да исцели ту страст. Такви људи су најнечастивији и најбезаконији. Јер они не слушају Спаситеља који говори: „Иди прво и помири се са братом својим, па онда дођи и принеси дар свој“ (Мат. 5, 24). И на другом месту: „Сунце да не зађе у гњеву вашем“ (Еф. 4, 26).

64. Добро је не гњевити се, али ако се и деси да се човек разгњеви, није допуштено ни један цео дан остати у тој страсти, јер св. Апостол вели: „сунце да не зађе“. Ти пак чекаш док ти сво твоје време зађе. Не знаш да речеш: „Доста је сваком дану зла свога“ (Мат. 6, 34). Зашто мрзиш човека који ти је нажао учинио? Није ти он нажао учинио, него ђаво. Омрзни болест, а не болесника. „Зашто се хвалиш у злу, силни“? (Пс. 51, 3). За нас то говори Псалам. Јер вели: „Грех је мој једнако предамном“ (Пс. 51, 3), то јест сво време живота свога не слушаш Законодавца, који говори: Нека не зађе сунце у гњеви вашем. И још: Неправду је помислио језик мој (Пс. 51, 4), јер не престајеш ружити брата свог. Због тога ти се праведна казна одређује од Духа Светог кроз Псалмопевца: Јер ће те Бог зато казнити до краја, избрисати те и преселити из насеља твога и искоренити корен твој из земље живих“ (Пс. 51, 7). Такви су дарови злопамтљивоме, такве су награде пороку.

65. Треба се дакле чувати од злопамтљивости, јер за њом долазе многа зла: завист, мрзовоља, оговарање; и њихова злоћа је смртоносна, иако изгледа да су то мали пороци. Напротив, они су као танане стреле ђаволове. И често се деси да ране од ножа са две оштрице, и ране од великог мача – као што су: страст блуда, грамзивост и убиство, – бивају излечене спасоносним леком покајања; док гордост, или злопамтљивост, или оговарање, – који изгледају као мале стреле, – потајно убијају човека, наставивши се у најважнијим деловима душе. Ове страсти убијају не величином ране коју наносе, него немарношћу оних који су рањени; јер они, не сматрајући ништа оговарање и остале страсти, бивају од њих постепено уништени.

66. Нема сумње, оговарање је тешка и опасна страст, али баш оно и бива храна и задовољство неких људи. Но ти немој прихватати таште главе, немој бити сасуд туђих зала. Учини душу своју једноставном. Јер примиш ли смрдљиву нечистоту таштих речи, навешћеш себи кроз помисли мрље у време молитве, и без разлога ћеш омрзнути те људе. И још, привикне ли ти ухо на нечовечност клеветника, онда ћеш на све бестидно гледати, као што око заслепљено неком јаком бојом после тога не разликује изглед свега другог што види.

67. Треба чувати и језик и слух, те нити говорити тако нешто, нити слушати пристрасно. Јер је написано: „Немој да прихваташ глас сујетан“ (2. Мој.23:1); и: „Онога који оговара тајно ближњега свога, тога изагнах“ (Пс. 100, 5). А и Псалмопевац каже: „Уста моја нека не говоре дела људска“ (Пс. 16, 4). Ми међутим говоримо и оно што људи нису учинили. Зато не треба веровати ономе што се говори, нити осуђивати оне који говоре, него по Божанском Писму поступати и говорити: „А ја као глув не слушах, и као нем не отварах уста своја“ (Пс. 37, 14).

68. Не треба се радовати несрећи човека, макар био врло грешан. Неки пак, видећи где таквога кажњавају или хапсе, одмах неразборито понављају ону светску пословицу која вели: Ко је зло поставио као трпезу, снаћи ће га беда за вечером. А ти која си добро за себе поставила ствари, мислиш ли да ћеш благовати у животу? Шта ћемо онда рећи ономе ко је изрекао следеће речи: „Један је свршетак праведнику и грешнику“ (Књ. Проп.9:2). Јер овдашњи наш живот један је, иако га проводимо на разне начине.

69. Не треба мрзети непријатеље, јер је сам Господ сопственим гласом нама заповедио: „Немојте љубити само оне који вас љубе, јер то чине и грешници и цариници“ (Мат. 5, 46). Јер добро не изискује вештину и труд да би придобило себи, оно само привлачи љубитеље; међутим, зло да би се уништило, потребује божанску науку и велики труд. Јер царство небеско не припада дембеланима и безбрижнима, него подвижницима.

70. Као што непријатеље не треба мрзети, тако ни немарљиве и лењиве не треба избегавати и ружити. Неки наводе за себе ону реч Светог Писма: „Са светима ћеш бити свет, и са неваљалима покварићеш се“ (Пс. 17, 26–27). Говоре неки да избегавају грешнике зато да се не би од њих покварили. Но такви људи непознавањем душе у ствари чине супротно. Јер Дух Свети заповеда не да са неваљалима застраниш, него да њих са странпутице изведеш на прави пут, то јест да их привучеш себи, с левог пута на десни пут.

71. Постоје три врсте расположења у људском животу: прво од њих јесте крајња злоћа; друго – неко средње стање, које пошто посматра и једно и друго има удела и у једном и у

другом; а треће, будући да се уздигло на висину созерцања, не само да се држи себе самога, него се стара да руководи и она два претходна стања. Тако, зли људи, дружећи се са рђавима, само још више повећавају зла; они средњи настоје да избегавају ове покварене, бојећи се тога да опет од њих не буду свучени доле, јер су још одојчад у врлини; ови пак трећи, имајући храбру вољу и постојану разборитост, друже се и имају са рђавима везе, желећи да их спасу. Такве многи од оних споља вређају, и потсмевају им се што се друже са неваљалима, и оптужују их да су и они слични њима. Они пак таква људска мишљења сматрају за похвале и са радошћу извршују божанско дело. Јер је речено: „Радујте се и веселите се када људи реку против вас сваку лаж“ (Мат. 5, 11–12). Њихов поступак је поступак Господњи, јер је и Господ јео са цариницима и грешницима; њихово расположење је више братољубиво него себелљубиво. Јер такви, видећи грешнике као неке запаљене куће пренебрегоше своје сопствене, и настоје свим силама да спасу туђе куће које пропадају, трпећи опекотине од тих врелих увреда, док они средњи, ако виде брата да гори од греха, избегавају га бојећи се да ватра не пређе и на њих. Они пак трећи, тј. рђави, личе на зле комшије који запаљене куће још више распаљују, пружајући своју сопствену злоћу као материјал за већи пожар. Јер они, кад ватра узме смоласту лаћу, уместо воде стављају кедровину. А добри, који су њима супротни, спасење грешника сматрају за важније од сопственог имања. Ето то су докази истините љубави, и такви су чувари искрене љубави.

72. Као што се зла држе једно за друго, јер за среброљубљем долази завист, подлост, кривоклетство, гњев, злопамтљивост; тако се и њима противне врлине држе љубави, тј. кротост и дуготрпељивост и безазленост, и само савршено добро – сиромаштвољубље. Јер је немогуће да неко достигне до ове врлине, то јест до љубави, осим преко сиромаштвољубља. Господ није заповедио љубав према једном човеку, него према свима људима, зато не треба, кад поседујемо имање, да пренебрегавамо потребите, јер тако

љубав бива поткрадана. Моћи пак задовољити све људе немогуће је човеку, то је само Божје дело.

73. Шта дакле, рећи ће неко, ако немаш имовине, а стараш се да чиниш милостињу, зар ће ти то бити изговор да стичеш? – То је заповеђено мирјанима. Јер милостиња није толико наређена ради нахраћења сиротиње, колико ради љубави. Јер Бог који распоређује богатство, Он и сиромаша храни. Онда, значи, заповест о милостињи је сувишна? Не дај Боже, него напротив она постаје почетак љубави онима који је не знају. Јер као што је обрезање било пример за обрезање срца, тако и милостиња бива учитељ љубави. Онима пак којима је дана љубав од благодати, њима је милостиња сувишна.

74. Ово говорим не да осуђујем милостивост, него показујем чистоту сиромаштвољубља. Нека дакле не буде препрека мање већему. Зачас си ово мало постигао, тј. милостињу – јер си све одједном раздао; зато сада тежи ка већему, тј. ка љубави. Јер си постао крстоносац. Ти треба да речеш онај слободни глас: „Ето, ми смо оставили све и за тобом идемо“ (Мат. 19, 27). Ти си се удостојио да ову смелу реч апостолску подражаваш. Јер рекоше Петар и Јован: „Злата и сребра нема у мене“ (Д. Ап.3:6). Овде су два језика, али је истоветна вера.

75. И међу мирјанима нека се милостиња не чини тако просто. Јер се каже: „Јелеј грешника нека не помаже главе моје“ (Пс 140,5). Треба дакле онај који чини милостињу да има аврамовско расположење, и као он да праведно чини правду. Јер овај праведник, угошћавајући госте, са јелом је изнео пред њих и своју добру вољу. Јер се вели да је стајао служећи их, не хотећи да слуге буду удеоничари у његовој добити. Такви ће заиста добити плату за милостињу, макар и били у другом (тј. мирском) реду. Јер Господ је, саздавши васељену, поставио у њој две врсте становника. Једнима је, који честито живе, заповедио брак ради рађања деце, а другима је ради чистоте живота заповедио девичанску чистоту, чинећи их равноангелнима. И једнима је дао законе, и обрачун, и учења, а другима је рекао: „Мој је обрачун, ја ћу узвратити, вели Господ“ (Рм.12:19). Онима је рекао: „Обрађуј земљу“ (1. Мојс. 3, 23), а

овима заповеда: „Не брини се за сутра“ (Мат. 6, 34). Онима је закон дао, а нама је благодаћу лично заповести објавио.

76. Нама је крст оруђе победе. Јер наш позив ништа друго није него одрицање од живота, размишљање о смрти. Као што мртви не чине ништа телом, тако и ми. Јер оно што је требало телом учинити, то учинисмо кад бејасмо деца. Јер вели Апостол: „Мени се свет разапел, и ја свету“ (Гал.6:14). Ми живимо душом; њоме покажимо врлине; умом чинимо милостињу, јер: „Блажени су милостиви“ душом (Мат. 5, 7). И као што Господ у Еванђељу каже да онај ко је са жељом погледао на лепоту жене, тиме је и без дела невидљиво учинио грех (ср. Мт. 5, 28); тако се и овде назива милостињом када намером чинимо дело макар не имали у рукама сребро, и већом вредношћу смо почашћени.

77. Јер као што господари у свету имају слуге са разним службама, па једне шаљу у поља да обрађују земљу и да одржавају продужење рода, а друге, које између њих виде да су кротки и леви, доводе у своје сопствене куће да им служе; тако и Господ, оне који су изабрали чесни брак поставио је на њиву света, а оне који су бољи од ових, особито оне који имају десну намеру (тј. добру вољу), њих је поставио на службу Себи. Ови су отуђени од свих земаљских ствари, јер су се удостојили Владичанске трпезе. Они се не старају о одевању, јер су у Христа оденути.

78. Тих двеју врста људи један је Владар и Господ. Као што су од једне и исте биљке и струк и зрно, тако су од једног истог Бога и они који у свету честито живе, и они који су изабрали монашки живот. Код биља је и једно и друго потребно: лишће и стабло је потребно за нужду семена и његово одржање, а само семе је потребно, што се све друго од њега рађа. И као што је немогуће да једно исто буде и биљка и семе, тако је немогуће и нама да, имајући са собом светску славу, донесемо род небески. Тек када лишће опадне и стабљика се сасуши, влат је готов за жетву. И ми дакле, одбацивши уместо лишћа земаљску сујету и осушивши своје тело као стабљику и подигнувши горе своју мисао, можемо родити семе спасења.

79. Опасно је да покушава учити онај ко се није уздигао делатним животом. Јер као што ће неко, имајући кућу склону паду, па прими госте у њу, нанети падом куће штету њима, тако и ови, не изградивши претходно себе добро, упропастиће и себе и оне који су дошли да се уче у њих. Јер такви речима позивају слушаоце ка спасењу, али им порочношћу живота свог наносе већу штету. Њихово учење голим речима личи на цртеж на зиду, урађен слабир бојама, које у најкраћем времену ветрови и кише збришу, док учење на делу ни читав век не може да уништи. Јер реч Божја код ових, улазећи у чврста места душе, дарује верним слушаоцима вечно обличје Христово.

80. Стога и ми, немојмо површно лечити душу, него је сву наскроз украшавајмо; особито немојмо пренебрегавати дубину душе. Постригли смо власи на глави, одбацимо заједно са тим и црве који су у глави, јер ће нам они, ако их оставимо, причињавати још веће болове. Јер коса – то нам је био светски живот: почасти, славе, имовина, раскошне хаљине, купатила, уживања у јелима. То смо изгледа одбацили, али је потребније да избацимо душегубне црве. А шта су ти црви? То су: оговарање, кривоклетство, среброљубље. Глава наша то је душа наша, па док су те зле животиње биле покривене материјалом светских ствари изгледало је да су скривене; сада међутим, разголићене, постале су свима јавне. Зато код девственице или код монаха видљиви бивају и најмањи греси, као што у чистој кући свима пада у очи нека буба, макар била и најмања; док код светских људи, као у нечистим пећинама, скривају се унутра највеће отровнице, покриване стално неким материјалом. Зато ми треба да непрестано чистимо нашу кућу, и да пазимо да се не увуче нека душегубна животињица у ризнице наше душе, и да кадимо сва места душе наше божанским тамјаном молитве. Јер као што најјачи лекови убијају отровне животиње, тако и нечисте помисли одгони молитва са постом.

81. Један од душегубних зверова јесте повести се за онима који говоре да постоји судбина, коју називају и „постанком“. И ово је једна врло опасна жаока ђаволова. У вредним душама ђаво често само покрене у уму заразну преставу о томе, па побегне, а у немарним душама он и господари таквим

схватањем. Јер нико од оних који живе у врлинама, не верује нити прихвата то сулудо и глупо схватање и признаје Бога као почетак свих бивалих и свих бивајућих добара, а затим као друго после Бога сматра своју вољу, тог старешину и судију и врлине и порока. Они пак који од безвољности доживеше падове због лењости, такви одмах прибегавају овоме веровању у демона судбине. Као деца, која напуштају и беже од родитеља не подносећи њихово корисно васпитавање, тако и овакве особе, одбегнувши одлазе у пуста места и придружују се дивљим и пустињским демонима, јер их је стид да признају да је њихова воља узрок свега онога што су учинили, и зато клеветају и измишљају непостојеће.

82. Уз то још, удаљивши себе од Бога, они веле да им нечиста уживања долазе од тога што су створени такви. Јер блудничећи и крадући, болујући од среброљубља и сплеткарења, они се стиде својих дела, и одступише од истине. А крај тог њиховог циља јесте душегубно очајање. Њима је било потребно да таквим схватањима у ствари искључе Бога из свог живота и Божји суд. Јер говоре: Ако је мени тако суђено да блудничим или да сам грамжљив, онда је суд сувишан; јер праведна казна бива за добровољно учињене грехе, док човек није одговоран за дело учињено не по његовој вољи него што је тако суђено, те према томе укида се сваки суд Божји.

83. Како пак они веровањем у судбину одричу и Божанство чућете сада: Треба их прво навести да кажу да ли је Божанство старије, или млађе од те њихове таште судбине, или је савечно са њом. Затим им рећи: ако је Бог старији, онда је несумњиво све од Бога постало, јер је он у свему; према томе Бог је господар и судбине. У том случају пак, ако постоји и судбина по којој је неко од рођења грамзивац или блудник, онда је стварањем таквог човека сам Бог узрок зла, што је неумесно. Ако пак кажу да је Божанство млађе од судбине, онда значи да је и Бог подчињен њој, и све што судбина хоће Божанство мора да је слуша, што опет значи да је Бог по таквом њиховом схватању узрок зла; а то је такође неумесно. А ако, на крају, кажу да је Божанство савечно са судбином, онда значи да Бог и судбина међусобно непрестано ратују, пошто су им природе

супротне. Ето, дакле, из таквих се мисли њихових види колико је глупо то њихово лакомислено схватање. За њих је и речено у Светом Писму: „Рече безумни у срцу свом: нема Бога“ (Пс. 13, 1); и још: „Говорише безакоња на висини“ (Пс. 72, 8).

84. Они измишљају себи изговоре за грехе. Јер, заслепљени, они поткресавају речи Светога Писма, желећи да њима потврде своје зло схватање. Тако, најпре почињу да Јеванђеља изврћу, бљујући у ствари свој отров. Јеванђеље вели: „А Христово рођење овако би“ (Мат. 1, 18). Они узимају ову реч „рођење“, која означава Христово рођење и Христов домострој спасења људи, и онда је злоупотребљавају. Такође злоупотребљавају и лажно тумаче оно што Јеванђеље каже за звезду Витлејемску, а у ствари требало би да из тога сазнају славни Христов долазак у свет. Јер та пресветла звезда постала нам је проповедник истине, а њихова сујетна намера говори о многим звездама које обележавају људско рођење. Очигледно је из тога да злоћа свуда сама себи противуречи. Такође наводе и пророка Исаију као потврду за своје безумље. Јер веле да је он рекао ону реч: „Господ гради мир и ствара зло“ (Ис. 45, 7). Што се тиче мира сви признају да је он дело Божје, а што се тиче зла такви заиста живе у злу, тј. у злу душе, које и јесте право зло. Зла пак која попушта на нас Бог, за нас су она веома корисна. Јер глади и суше и болести и сиромаштво и неке друге невоље бивају на спасење душе и на уразумљење тела. Јер „који је то син којега отац не кара?“ (Јевр. 12, 7). Поред тога они још наводе следеће речи из Светога Писма: „Његови путеви нису по човеку“ (Јерем.10:23), хотећи тиме, на своју погибију, да кажу да кад неко нема „путеве“ по човеку, значи да их треба тражити у судбини. А то по њиховом схватању значи ово: путеве нема страст грамзивости, чревоугодија, блуда и друге страсти, које немају своје сопствено биће. Међутим Свето Писмо назива путевима живот и смрт, који су заједнички свима. Јер живот и смрт и јесу путеви који нас воде, и то: живот нас уводи у овај свет, а смрт из овога вештаственог света нас преводи у други свет.

85. Тако дакле ови сујеверци све чине да би одрекли да имају слободну вољу, и старају се да слободу замене

робовањем. То и јесте посао зла да себе увек вуче доле, у све горе и горе стање, и ови људи сами су себи сведоци да су себе продали злу. Управо то је ђаволова лукава вештина: он се стара да немарљиве душе лажним учењем вуче доле не дозвољавајући им да се уздигну горе у познање истине. Као што лађа кад без крме плови бива увек у валовима и бури, тако овим људима стално се носи опасност над главом; и не могу они ни да доспеју у спасоносно пристаниште, јер су напустили Господа који управља свим. Ето тако ђаво обмањује душе које му се предају. Но ђаво често покушава да узнемирује оваквим стварима и марљиве душе, хотећи да и пресече њихов добри пут. Јер им убацује мисао да и чињење добра долази од кретања звезда. Особито овакву помисао убацује ђаво онима који су изучавали светску мудрост па после ступили у монаштво. Јер ђаво је mudar у злу и према расположењима људи поставља им своје замке. Неке он стално напада очајањем, друге вуче доле кроз славољубље, треће поткопава кроз среброљубље. Јер ђаво, као неки смртоносни лекар, пружа људима разне отрове: некога од људи он убија тиме што му у јетру даје отров похоте; другога убија у срце распаљујући му у срцу гњев; неким пак упропашћује силу ума било не знањем, које им даје, било духом радозналости.

86. Неке је пак ђаво скренуо с пута разним неправилним испитивањима и мудровањима. Такви, желећи да реше нека питања о Богу и Божјој суштини, упропастише себе. Јер они, не прошавши како треба подвижнички живот на делу кретоше одмах у созерцање, и добивши вртоглавицу падоше. Не обавивши како треба ово прво (тј. практичне подвиге), они промашише и ово друго (тј. созерцање). Они који уче азбуку, прво се баве првим словом, па уче најпре како се оно пише, па онда како се зове и како се изговара, па затим какво значење бројчано има, и на крају какав тон му се даје. Па када је за прво слово азбуке потребно толико усрђе и знање, колико је више потребно уложити претходно много труда и времена када се ради о Творцу, да би се удостојили созерцања Његове неизрециве славе? Нека се нико не упиње да схвати божанске тајне полазећи од спољашње светске учености. Јер такав,

прелашћен од демона, обмањује себе у свом уму. Јер Псалмопевац вели: „Из уста деце и одојчади начинио си себи хвалу“ (Пс. 8, 3). Исто тако и Господ у Јеванђељу: „Пустите децу нека долазе к мени, јер је такових царство небеско“ (Лук.18:16). И још на другом месту вели: „Ако не будете као деца, нећете ући у царство небеско“ (Мат. 18, 3). Оно што си ти научио, то је било за свет; сада постани луд ради Бога; отсеци оно старо, да би ново засадио; поруши труле темеље, да би поставио дијамантски темељ Господњи, те тако и ти као Апостол био саграђен на чврстој стени.

87. Не треба бити свадљив, и немој се због многоговорљивости бавити много чим. Јер ђаво може да наштети и кроз неблаговременно причање. Он има многе замке и опасан је ловац: малим птичицама он поставља мале замке, а великим птицама он припрема велике замке. Једна таква велика и смртоносна замка јесте и веровање у судбину. Зато треба избегавати и саму помисао такву. Ако ти се чини да се мисао да постоји судбина потврђује кроз ствари и провиђања, знај да је то само нагађање и да такво схватање није сигурно. Јер оно што они предвиђају унапред не долази увек неминовно. Као што обични људи и морепловци из посматрања кретања облака стичу извесно бледо знање о ветровима и кишама, тако и овима долази лажно предвиђање унапред од демона. Уз то и они сами говоре понешто нагађајући као врачаре, и то је већ довољно да може разбити њихову луцкасту мисао. Јер ако та њихова лажна нагађања долазе од демона, онда је узалудно сво њихово доказивање.

88. Ако пак непријатељ, правдајући се, и даље настоји да доказује таква схватања, можеш га изобличити самим тим што он у разна времена различитим мислима и схватањима напада душу. А то је доказ његове колебљивости, а колебљивост – његове непостојаности. Оно пак што је непостојано, близу је пропасти. Јер ђаво не остаје задовољан тим својим првим злом (тј. тим злим схватањем), него потура души учење о аутоматичности свега (тј. да је све у свету само собом постало). Тако он говори да је све само од себе и да је ум наш у ствари производ природе, и када тело наше умре и распадне се, онда

се и душа и ум распадају. Све пак то ђаво нам подмеће, да би нам немарношћу упропастио душу. Када нам наиђу те и такве магловите маштарије, не треба да се саглашавамо са њима као да су истините. Јер те маштарије само показују злобу ђавољу, и налећу у разна времена на разне начине, и опет у трен ока ишчезавају. Знам једног слугу Божјег који проводи врлински живот, који, седећи једном у келији својој, посматраше наилажење потајних помисли и рачунаше која је помисао прва и која друга, и колико времена свака од њих траје, и да ли је ишчезла или је достигла до следећег дана; тако је он тачно сазнао Божју благодат и своју издржљивост и силу, а такође и немоћ и пораз врага.

89. Потребно је, дакле, да ми примимо и држимо ова правила. Јер када трговци пролазних ствари свакодневно мере и премеравају своју зараду, и с радошћу прихватају већу зараду, а с тугом штету, далеко већма него они треба да бдимо ми који смо трговци истинитог блага, и ка већим благима стално тежимо; а деси ли нам се нека мала штета од врага, онда да то с тешкоћом подносимо, јер ћемо бити суђени. Али, немојмо очајавати због тога, и због тог невољног греха напуштати све остало. Јер кад већ имаш деведесет девет оваца, тражи и ону изгубљену. Немој се уплашити због те једне, немој побећи од Господара, иначе ће ти крвожедни ђаво заробити и уништити сво твоје стадо добрих дела. Немој дакле да побегнеш због једнога, јер је Владика добар, и јер говори кроз Псалмопевца: „Ако и падне, неће пропасти, јер га Господ држи за руку“ (Пс. 36, 24).

90. Ма колико учинили или зарадили на земљи, треба да то сматрамо за мало у односу на будуће вечно богатство. Јер на овој земљи ми се налазимо као у другој мајчиној утроби. Као што у оној првој мајчиној утроби нисмо имали свој садашњи живот, нити смо тамо имали овакву чврсту храну као сада, нити смо могли да радимо овако као сада овде, и још смо тамо били без сунчеве светлости и сваког зрака; и уопште речено: тамо смо се лишавали много чега што овде имамо. Тако и у овом садашњем свету треба да се обогатујемо ка царству небеском: окусили смо овдашњу храну – зажелимо ону божанску; уживали

смо у овдашњој светлости – зажелимо и заволимо оно Сунце правде; сматрајмо горњи Јерусалим за свој град и своју мајку, а Бога назовимо својим Оцем; живимо овде целомудрено, да наследимо вечни живот.

91. Јер као што деца у мајчиној утроби, када, узимањем тамошње слабе хране и живљењем тамошњим скученијим животом, одрасту и постану савршенија, онда се кроз то стреме ка већем и бољем стању, тако и праведници од овога начина живљења у свету узносе се ка вишњем путовању, по ономе што је написано: „из силе у силу“ (Пс. 83, 8). Грешници пак, као и умрла у утроби матере недоношчад, тако и они прелазе из једне таме у другу таму. Јер се они већ на земљи умртвљују, јер покривани мноштвом грехова, и отишавши из овог живота, они бивају бачени у тамна и ледена места. Три пута се рађамо у живот: Прво рођење, то је излазак из мајчине утробе, када долазимо из земље у земљу; друга пак два рођења узводе нас од земље на небо. Прво од та два рођења јесте рођење од благодати, које нам бива од божанског крштења, и то називамо истинским новим рођењем. Треће пак рођење бива нам од покајања и од наших добрих подвига. У овом трећем ми сада стојимо.

92. Ми које смо приступиле истинском Женику треба да се лепше украсимо. Поучимо се од разматрања светскога брака. Када девојке у свету, сједињујући се са мужем који се лако придобија, улажу толики труд око купања, и мазања мирисима, и разноврсног украшавања, – јер тиме мисле да себе учине привлачнијима; – када дакле оне које живе по телу имају толико старање, колико треба да их превазиђемо у у срђу ми које смо обручене за небеског Женика, и да трудољубивим подвигом сперемо нечистоту грехова, и телесне хаљине да заменимо духовним. Оне украшују тело светским и земаљским цвећем, а ми украсимо душу врлинама, и уместо драгог камења ставимо око главе троструки венац: веру, наду и љубав; око врата пак ставимо онај честити украс – смиреноумље; уместо појаса опашимо се целомудреношћу; сиромаштвољубље нека нам буде светла одежда, а на трпези нека буде непропадљива храна, тј. молитве и псалми. Но као што вели Апостол, немој у

молитви и појању само језик да покрећеш, него и духом разумевај оно што говориш. Јер често бива да уста говоре, а срце се бави помислима. Треба такође пазити да нам се не деси да, када дођемо на божанску свадбу, нама нестане уља у жишцима нашим, тј. нестане врлина. Женик ће нас омрзнути и неће нас уопште примити, ако не буде добио од нас оно што смо му обећале. А шта је то? – Да се мање бринемо о телу, а више да заливамо и обрађујемо душу, – ето то су наша обећања Њему.

93. На бунару који има две кофе на чекрку, па се једна спушта празна а истовремено се друга чекрком извлачи пуна; на таквом бунару немогуће је истовремено извући обе кофе пуне с водом. Тако је исто и са нама: када сво старање посветимо души, онда она, испуњена добрима, успиње се тежећи ка висини; тело пак наше, поставши подвизима лако, не спречава силу која њиме руководи. Сведок је тога Апостол, који вели: „Уколико се наш спољашњи човек распада, утолико се унутрашњи обнавља“ (2. Кор. 4, 16).

94. Ако се налазиш у општежићном манастиру, немој мењати место, јер ћеш себи много наудити. Јер као што квочка, устајући често са јаја, квари их и претвара у мућкове, тако и девственица или монах охлађује и умртвљује се у вери ако прелази с места на место.

95. Немој да те обмањује уживање богатих у свету као да од тога неке користи има. Они уважавају вештину рибарења ради задовољства, а ти постом и скромним јелима надмаши њихово изобиље у храни. Јер је речено: „Душа која се налази у раскалашности, руга се меду“ (Приче 27, 7). Немој се насићивати хлеба, па нећеш зажелети вина.

96. Враг има три основне ствари из којих произилази сваки порок. То су: похота, уживање, жалост. Ово троје једно од другог зависи и једно за другим следује. Уживање је могуће делимично савладати, но похоту је немогуће. Јер уживање се извршује кроз тело, док похота почиње од душе. Жалост је пак састављена од оба двога. Не допусти похоти да ступи у дејство, и тиме ћеш и остало уништити. А ако допустиш да узнатребује ово прво (тј. похота) и да се распростре на друго, онда ће они

створити узајамни круг и подршку међу собом, те уопште неће допустити души да им се отме. Јер је написано: „Не дај води излаз“ (Прем. Сирах. 25, 25).

97. Не користи свима све, зато нека сваки умом својим научи шта му користи. Јер многима користи у општежићу, а другима је корисно отшелништво у самоћи. Као што међу биљкама: неке на влажном земљишту брзо бујају, а неке више воле суво земљиште; тако и међу људима: неки добро чине на високим местима, а неки се спасавају на нижим. Многи су се спасли у граду, мислећи на пустињски живот, док су многи у гори, чинећи оно што и световњаци, пропадали. Јер је могуће и живећи са многима монаховати душом; и живећи усамљен – умом својим боравити са масама.

98. Многе жаоке има ђаво. Ако немаштином није покварио душу – онда поставља богатство као замку. Не успе ли ништа кроз увреде и ружења – он тада истиче похвале и славу. Претрпи ли пораз од здравља – он наводи болест на тело. Не успевши да обмане уживањима – он онда покушава да нежељени преврат душе изврши кроз немила страдања. Јер наводи неке тешке болести, да би помоћу њих изазвао малодушност и помрачио њихову љубав према Богу. Али, ако ти се тело разболи и захвати га тешка врућица са страховитом жеђи, ти онда, ако то трпиш што си грешник, сети се оног будућег мучења и вечног огња и казне од суда, и тада нећеш очајавати због ових садашњих мука. Радуј се што те Господ посетио и имај увек на језику ону радосну реч: „Наказујући наказа ме Господ, но не предаде ме смрти греховној“ (ср. Пс. 117, 18). Јер си у том случају као гвожђе које помоћу огња збацује са себе рђу. Ако си пак и праведан па болујеш, знај да напредујеш од великих ка још већим висинама. Био си злато, но кроз огањ постани још чистији. Дат ти је анђео Сатанин у тело; радуј се и види коме си сличан постао. Јер си се удостојио Павловог дара. Мучи ли те врућица и страдаш од грознице, али о томе Свето Писмо вели: „Прођосмо кроз огањ и воду“ (Пс. 65, 12). После те очекује одмор и освежење. Сад те снашло ово прво, очекуј и оно друго. Остварујући оне свете речи Давидове: „Бејах бедник и сиромаш и болесник“ (Пс. 68, 30), постаћеш

савршен кроз то троје. Зато он исти вели: „У невољи си ме раширио (тј. усавршио)“ (Пс. 4, 2). У тим подвизима особито увежбајмо душу своју, јер тада баш пред самим очима видимо нашег непријатеља.

99. Немој да се жалостимо што због болести и рана на телу не можемо да стојимо на молитви или да гласно певамо. Све нам је то дато за очишћење од похотљивих жеља; јер и пост и лежање на земљи заповеђени су нам ради срамних страсти. Ако пак болест одузме силу страстима, онда је труд сувишан. А зашто велим сувишан? Зато што се пагубне страсти умртвљују болешћу као неким већим и јачим леком. То и јесте велики подвиг да у болестима трпимо, и благодарне песме Вишњему узносимо. Ако нам се и очи изваде, немојмо ни то тешко подносити, јер смо у ствари ослобођени од незаситих органа, и унутрашњим очима созерцавајмо славу Господњу. Ако смо оглувели, заблагодаримо Богу, одбацивши сасвим наш сујетни слух. Руке су нам отсечене? Но имамо унутрашње руке, наоружане за борбу са врагом. Болест нам овладала целим телом? – Но у унутрашњем човеку већма цвета здравље.

100. Ако живимо у општежићу претпоставимо послушање подвигу. Јер подвизи воде преузношењу, а послушање – смиреноумљу. А постоји и од врага наложени подвиг, и њега упражњавају ђавољи ученици. Како ћемо онда ми разликовати божански и царски подвиг од тираниновог и демонског? – Једино по разумној мери. Нека ти сво време буде потчињено једном правилу поста; немој да постиш четири или пет дана па следећег дана обиљем хране да све упропастиш. А то је баш мило врагу. Неумереност свугде бива пагубна. Немој одједном да истрошиш сво оружје, па да се у време борбе обрешеш без оружја и будеш лако заробљен; оружје пак то је тело, а борац то је душа. Зато се старај о оба двома према потреби. Ако си млад и здрав, онда пости, јер доћи ће старост са болешћу. На тај начин, уколико можеш, скупљај хране, да је нађеш кад онемоћаш. Пости се са разумношћу и тачношћу. Пази да ти непријатељ не подиђе баш кроз лакоћу поста. Мислим да се на то односе Спаситељеве речи: „Будите мудри трговци..., то јест: препознајте тачно царски лик на новцу, јер постоји и

фалсификовани новац; природа злата је једна иста, али се разликује по лику на њему. Злато је пост, уздржање, милостиња, али и не знабошци свој непријатељски лик утискују у њих, као што се такође и сви јеретици хвале тим истим подвизима. Но на такве подвиге треба пазити, и избегавати их као фалсификоване. Пази да неискусно не упаднеш у такву врсту подвига и претрпиш штету. Зато примај са сигурношћу крст Христов утиснут у врлине, то јест: праву веру са чистим делима.

101. Потребно нам је да са сваким расуђивањем управљамо душом својом. И живећи у општежићу немојмо тражити своје, нити робовати својој вољи, него се потчињавајмо нашој матери по вери. Себе смо послале у изгнанство, то јест изашле смо изван светских граница; према томе одрекле смо се себе, и немојмо тражити опет једно исто. Тамо у свету смо имале славу, овде понижење; тамо изобиље јела, овде ни хлеба довољно. Они који су учинили преступе, у свету се и не хотећи стављају у тамнице; и ми треба себе, ради грехова наших, да затворимо у тамницу, да бисмо добровољно отклониле будућу казну.

102. Ако постиш, немој говорити да ћеш се разболети, јер и они који нису постили добијали су исте болести. Ако си отпочео добро дело немој отступати што те непријатељ омета, јер ће он бити побеђен твојим стрпљењем. И они који полазе на пловидбу, имајући у почетку погодан ветар, разапињу једра, а кад им убрзо наиђе супротан ветар морепловци се због њега не враћају натраг нити истоварају лађу, него причекају мало или се одупру бури, па продуже пловидбу. Тако и ми када нас нападне супротни ветар, разапнимо крст уместо једра, па ћемо лако обавити нашу пловидбу.

103. То су, ето, поуке ове чесне и свеврлинске Синклитикије, које су пре дела него речи. И још многе друге велике ствари објавила је она на корист оних који су је чули и видели. Толико је мноштво добара проистекло од ње, да их људски језик просто не може изразити.

104. А мрзитељ добра ђаво, не подносећи толико богатство добара, мучио је се и себе сама кидао, еда би на неки начин замутио тај извор добара. Зато на крају он изазива ову храбру

девственицу да изађе у последњу битку; и толико је непријатељство према њој гајио да јој није отпочео задавати ране на спољашње удове, него је се дотакао саме сржи костију, јер је навео на њу такву унутрашњу дубоку болест, да је било немогуће олакшати јој никаквим људским лековима.

105. Прво јој је ранио најнужнији за живот орган, тј. плућа, и пагубним болестима је постепено распаљивао злоћу. Јер могао је и кроз неку силну болест да јој нанесе кончину, међутим, као крволочни џелат, хтео је кроз многе ране и кроз дуго време да покаже своју способност. Он је постепено разједао плућа, и кроз стална пљувања уништио их. А имала је она и непрекидну врућицу која јој је као црв потпуно оболестила тело.

106. Било јој је 80 година када је ђаво навео на њу Јовљева страдања, и још тада је употребио страшне муке, а сада јој скраћује време силно јој погоршавајући болест и болове. Тридесет и пет година је блажени Јов провео у ранама; а овде непријатељ је скратио рок трајања рана на њеном свештеном телу на три и по године, узевши сваку Јовљеву десетину као једну годину. И она се храбро борила са непријатељем кроз ове славне болове пуне те три и по године. Против Јова је ђаво отпочео прво са спољашњим ранама, а против ове блажене отпочео је са унутрашњим мучењима. Јер тиме што се дотакао кошчане сржи он јој је наносио велике и страшне болове. Чини ми се да се храбри мученици нису тако подвизавали као блажена Синклитикија. Јер против њих је проклетник споља наступао. Било да их је нападао мачем или огњем, то је било блаже од ових њених мука. Уместо ужалене пећи он јој је сагоревао утробу, распаљујући постепено огањ унутра, и као црв током дугог времена разједао јој тело. Заиста је тешко и нечовечно рећи ово: они којима је поверена судска власт, када хоће да преступницима наложе теже казне, уништавају их спаљујући их на тихој ватри; тако је и овде непријатељ, покрећући у Блаженој изнутра ватру врућице која постепено тиња, даноноћно јој је наносио непрестани бол.

107. Подносећи јуначки ту болест, ова блажена није клонула духом, него се и надаље борила против врага. И опет је она својим добрим поукама исцељивала оне које је враг рањавао, и

као из уста крвожедног лава отимала душе нерањене. Рањене пак лечила је спасоносним лековима Господњим, а неке је нетакнуте очувала, јер им је указивала на подмукле замке ђавоље и тиме их сачувала слободне од греха.

108. Ова дивна подвижница говораше да никада не треба да се предају безбрижности душе посвећене Богу. Јер управо њих особито напада ђаво. Када су оне у молитвеном тиховању, он шкрипи зубима, и кад бива побеђен он бесни, а затим се мало удаљи и мотри, па ако види да оне само мало задремају, одмах почиње да подилази. Јер као што је немогуће да и у најгорим људима нема ни искре добра, тако је супротан случај и са добрима. Јер у стварима које су међусобно супротне постоји по неки њихов делић у оној супротној страни. Тако бива да неки човек, иако окружен свим оним што је најсрамније и утонуо у сваки разврат ипак чини милостињу; а такође међу добрима бива да често живе у целомудрију, посту, напорном подвигу, па ипак бивају тврдице и оговарачи.

109. Не треба дакле да пренебрегавамо мале ствари као да оне не могу нанети штету. Јер и вода у току времена разбије камен. Велика добра која бивају у људи, долази им од божанске благодати; а оно што се чини да је мало, научени смо да то треба својим силама уништити. Онај ко се за велико кроз благодат изборио, а мало пренебрегао, подвргнуће себе великој штети. Јер Господ наш као прави Отац, видећи да дечица Његова желе да ходају како треба, пружа своју руку и, ослобађајући нас потпуно од великих опасности, оставља нас да се сами од себе крећемо у ономе што је мало, показујући да треба тим својим кретањима да покажемо наше расположење. Јер онај ко је лако превртљив у маломе, како ће моћи сачувати оно што је веће?

110. Мрзитељ добра, гледајући ову блажену где се опет оснажује против њега, бивао је бесан; и увиђајући да његово насиље доживљује пораз, он измишља неки други начин злобе и удара блажену по гласним органима, да би јој пресекао говорну реч, мислећи да ће тиме изазвати несташицу божанских речи за монахиње које су се скупљале око ње. Али, мада је успео да њихов слух лиши даље користи, он им је остварио већу корист,

јер су се оне гледањем њених страдања обнављале и још више утврђивале у вери. Јер ране њенога тела исцељиваху рањене душе, и могло се видети како величина душе и трпљења ове блажене бивају предохрана нерањенима и лек онима који су је посматрали.

111. Као повод за њену болест враг узео ово: он учини да јој једна кошчица западне у грло, и грло се загноји; гнојење се брзо прошири и настаде труљење по телу. Након два месеца поцрнеше многа места на телу. Притом гној и тежак смрад захватише јој цело тело. А од тога су више него она страдале монахиње које беху око ње и прислуживаху јој. Не будући у стању подносити страшну воњу, монахиње су се често одвајале од ње. Када је пак требало да јој приђу, за понеку потребу, оне су тада палиле много тамјана, и опет се удаљивале због неподношљивог смрада. Блажена пак Синклитикија сигурно да је видела свог врага, и никако није дозвољавала да јој се указује људска помоћ, показујући и на тај начин своју храброст. Присутне су је молиле да макар мирисима помажу смрдљиве ране, пошто им је било тешко подносити, али она то није допуштала. Јер, она је сматрала да том спољашњом помоћи губи ову славну битку. Присутне девственице нађоше и доведоше једног лекара, не би ли је он могао убедити да прихвати лечење. Но она то није допуштала, говорећи; Зашто ме лишавате ове корисне битке? Зашто тражите ово видљиво, не знајући оно невидљиво? Зашто се толико интересујете за ово што се са мном дешава, а не видите онога који то проузрокује? На то јој присутни лекар рече: Не предлажемо ти лек ради лечења или утехе, него да иструлели и мртви део тела по обичају одсечемо да не би заразио остале делове. Јер и ми сада чинимо оно што други чине мртвацима, тј. доносимо ти да ставимо алој и измирну и мирту, са вином помешане. Примивши овај савет она је пристала, сажаливши се тиме у ствари на присутне девственице. Јер тиме је уклоњена она прекомерност смрада.

112. Ко се није ужаснуо видећи толике ране? Ко се није корисно поучио видећи дуготрпељивост ове блажене и у њој пораз врага? Враг је блаженој баш онде задао рану одакле је

извирао спасоносни и слатки извор поучних речи; и на тај начин велика његова opakост онемогућила је сваку утеху другима, јер је као нека крволочна звер растурио све старање оних који су се око ње сакупљали, да би тако могао да растргне лов који му западне у чељусти. Међутим, тражећи плен, ђаво сам постаде жртва. Јер би обманут слабошћу њеног тела као неким мамцем; видећи да је женско, презрео ју је, јер није знао њену мушку одлучност. Он је само гледао на њене болесне удове, и ослепљен, није могао да види њену најјачу мисао. Она је пак тако и ову борбу издржала још три месеца, а тело јој се притом само силом Божанском одржавало. Јер је оно што доприноси одржавању тела било сведено на најмању меру. Она ништа није јела. Јер како је могла узимати храну кад је владала таква трулеж и смрад? А и сан ју је напустио, разбијан толиким боловима.

113. Међутим кад је она коначно однела победу, и кад се сасвим приближила венцу победничком, она је онда имала и виђења и посете Анђела, и позиве светих девственица с неба да узађе к њима, и обасјана неисказаном светлошћу и виђење раја. И пошто је све то видела, она, дошавши опет к себи, препоручи присутним девственицама да све храбро подносе и да не буду малодушне. Рече им и ово: Кроз три дана одвојићу се од тела. И не само то, него им је рекла и час одласка одавде. И када се то време испуни, отиде блажена Синклитикија ка Господу, примивши од Њега као награду за своје подвиге царство небеско, на славу и хвалу Господа нашег Исуса Христа, и са Њим Оца и Светога Духа у векове векова. Амин¹⁰⁹.

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНЕ МАТЕРЕ НАШЕ АПОЛИНАРИЈЕ ДЕВИЦЕ која се у мушком оделу и под мушким именом подвизавала

Када умре грчки цар Аркадије¹¹⁰, син његов Теодосије¹¹¹ имађаше осам година. Брат Аркадијев, римски цар Хонорије¹¹² одреди малолетном цару за намесника проконзула Антемија, човека мудра и врло побожна. До Теодосијевог пунолетства од је владао уместо цара, због чега га и свети Симеон Метафраст¹¹³ који је написао ово житије, назива стално царем.

Антемије цар имађаше две кћери. Млађа, од раног детињства имађаше у себи духа нечиста, а старија, којој беше име Аполинарија, измалена много посећиваше свете цркве и провођаше време у молитвама. Када Аполинарија постаде пунолетна, родитељи смераху да је удаду. Али она то одби, и рече родитељима: Хоћу да идем у манастир да слушам Свето Писмо и да водим манастирски живот. – А родитељи јој говораху: Ми желимо да те удамо. – Она им одговори: Нећу да се удајем, него се надам да ће Бог и мене богобојажљивошћу сачувати чисту, као што чува непорочнима своје свете девојке.

И ово изгледаше родитељима ново и чудно, да девојка у тим годинама тако говори, обузета божанском жељом. И опет замоли Аполинарија своје родитеље да јој доведу неку монахињу која би је научила Псалтиру и читању Светог Писма. А цар Антемије много туговаше због њене намере, јер жељаше да је уда. Али пошто девојка беше постојана у својој жељи, и не пристајаше на просиоце, младиће високог порекла, родитељи јој рекоше: Шта онда хоћеш, кћери? – А она им одговори: Молим вас да ме дате Богу, и примићете награду за моје девичанство.

Видећи да је Аполинаријина намера непроменљива, чврста и богољубива, родитељи рекоше: Нека буде воља Господња!

– И доведоше јој искусну монахињу, која је научи да чита свете књиге. Онда Аполинарија рече родитељима: Молим вас да ме пустите да видим света места у Јерусалиму, да се помолим тамо и поклоним Часном Крсту и светом Васкрсењу Христовом. – А они је не хтедоше пустити, јер им она беше

једина утеха у кући, и више је вољаху него њену сестру у којој беше нечисти дух. Но пошто она још дуго време наваљиваше на њих са истом жељом, они најзад пристадоше иако тешка срца. Онда јој дадоше многе слуге и слушкиње, и довољно злата и сребра, и рекоше јој: Узми, кћери, и иди; испуни жељу своју, јер Бог хоће да му будеш слушкиња. – И пошто је сместише у лађу, грљаху је и говораху: Сети нас се, кћери, у светим местима. – А она им рече: Као што ви испуњавате жељу срца мог, тако нека Бог испуни молитве ваше које Му упућујете! И нека вас избави Господ у зли дан!

И раставши се тако с родитељима, она крену на пут. А када стигосе у Аскалон¹¹⁴, остаде онде неколико дана због буре на мору. И обиђе тамо све цркве и манастире, молећи се и дајући поклоне. Затим наставши сапутнике, продужи пут, и стиже у свети град Јерусалим. Ту се поклони Васкрсењу Господњем и Часном Крсту, усрдно се молећи за своје родитеље. И сваки дан посећиваше женске манастире, и даваше много милостиње потребитима. И поче отпуштати своје сувишне слуге и слушкиње, дарујући им слободу. Притом их богато обдариваше и молитвама њиховим себе препоручиваше. А после неколико дана, пошто сатвори своје молитве по светим местима, и би на Јордану, рече онима што беху с њом: Браћо моја, хоћу и вас да пустим на слободу, само хајдмо најпре у Александрију да се поклонимо светоме Мини.

– А они одговорише: Нека буде како ти кажеш, госпођо.

Када се приближаваху Александрији, дознаде за њен долазак проконзул¹¹⁵ Александријски, и посла угледне људе да је сретну и да јој се поклоне као царевој кћери. Она пак, да би избегла почаст, уђе у град ноћу, и сама дође у проконзулов дом, и поклони се њему и његовој жени. А проконзул и жена му падоше јој пред ноге, говорећи: Зашто си тако урадила, госпођо? Ми посласмо к теби да ти се поклоне, а ти, госпођа наша, дошла си и поклонила си се нама. – Одговори им блажена Аполинарија: Хоћете ли да ми учините по вољи? – Они рекоше: Да, госпођо. – Рече им света: Отпустите ме што пре, нити наваљујте на ме са почастима, јер хоћу да идем да се помолим светом мученику Мини.

– А они пошто је обдарише чесним даровима, отпустише је.

Блажена раздаде те дарове сиротињи, и задржа се у Александрији неколико дана, обилазећи цркве и манастире. У дому пак у коме борављаше, нађе једну старицу, коју богато обдари, и замоли је да јој тајно купи мантију, параман, клобук, појас кожни, и све остало од мушке монашке одеће. Старица купи све то, донесе блаженој, и рече: Бог нека ти је у помоћи, мајко моја! – Аполинарија узе одећу, и сакри је, да не би дознали њени пратиоци. Онда отпусти и остале слуге и слушкиње; само остави са собом једног старог слугу и једног евнуха. Седе на лађу и отпутова у Лиман. Ту најми превозна средства, и оде на гроб светог мученика Мине. И пошто му се поклони и сатвори своје молитве, она набави покривене кочије, и тако крену у Скит да се поклони тамошњим светим оцима.

Било је вече када кренуше на пут. Она нареди евнуху да седи позади на кочији, а слуга сеђаше напред као кочијаш и возаше. А блажена сеђаше унутра под покровом, крај себе држаше монашку одећу и мољаше се у себи, просећи од Господа помоћи да оствари своју намеру. А када наста мрак, и беше близу поноћ, кочије стигоше до једне баруштине која беше крај једнога извора, који се касније назва Аполинаријин извор. Блажена Аполинарија диже кочијски покров и виде како дремају и евнух и кочијаш. Тада скиде са себе световне хаљине, и обуче се у монашку мушку одећу, молећи се Богу: Господе, ти си ме подстакао на монаштво; удостоји ме да га до краја носим по твојој светој вољи. – Прекрсти се, и полако сиђе с кола, док су обе слуге спавале. И она зађе у баруштину, сакри се, а кола наставише пут. И настани се светитељка у пустињи крај баруштине, и живљаше сама једноме Богу, кога љубљаше. А Бог, видећи њену љубав к Њему, штићаше је руком Својом, помажући јој против невидљивих нападача, и дајући јој са палмовог дрвета храну за тело: урме.

Кочије пак оне са којих кришом сиђе светитељка продужише пут, и пред зору се пробудише слуге, евнух и старац, и на свој велики ужас приметише да им господарице нема у колима. Само видеше њене хаљине, али ње не беше. Чуђаху се много како је то неприметно сишла и куда је отишла, и ради чега је

скинула са себе своје хаљине. Дуго су је тражили, дозивали је вичући, али је не моглоше пронаћи. Није им ништа друго остајало, него да се врате натраг. И они се вратише у Александрију, и испричаше све проконзулу александријском. Он се томе много чудио, и одмах цару Антемију, оцу Аполинаријином, све подробно описа, и по евнуху и старцу посла хаљине његове кћери што су у колима остале.

Кад је цар проконзулово писмо прочитао, горко је плакао. Нарочито пак гледајући на хаљине своје миле кћери, неутешно су ридали и плакали и отац и мајка, а с њима и сви великаши. Онда Антемије благодарећи Бога, рече: Боже, Ти си је изабрао; утврди је у страху Твом! – И док сви плакаху, неки од великаша тешаху цара, говорећи: То је права кћи доброга оца; то је прави изданак цара благочестивог. Ради многобројних добрих дела твојих, господару царе, Бог те је благословио таквом кћерком.

– Таквим и многим другим речима ублажаваху горку тугу његову. И сви се за њу мољаху Богу да је укрепи у таквом животу, јер су сматрали да је отишла да проводи суров пустињачки живот. А тако у ствари и беше.

И проживе та света девојка неколико година на оном месту, где сиђе с кола и настани се у пустињи крај баруштине, из које безбројни комарци као облак излетаху. Ту се бораше са ђаволом, и са својим телом, које у почетку беше нежно, јер царски однеговано, али касније кожа њена постаде тврда као у корњаче, и тело јој се исуши од трудова, постова и бдења, и беше од сунчане жеге опаљено, и од непрестаних комарачких уједања веома умртвљено. А када Господ нађе за добро да је уврсти међу оце пустињаке и да је јави људима ради користи многим, учини да она напусти оно баруштинско место. Јер јој се анђеол јави у сну, и нареди јој да иде у Скит, и да јој име буде Доротеј.

И пође блажена Аполинарија. Али је тако изгледала, да нико није могао распознати кога је пола, мушког или женског. И док је тако путовала пустињом, једног дана рано изјутра срете је свети Макарије, и рече јој: Благослови, оче! – А и она замоли у њега благослов. И пошто благословише један друго, иђаху ка Скиту. Света упита старца: Оче, ко си ти? – Он јој одговори: Ја

сам Макарије. – А она рече: Учини ми ту љубав, оче, допусти ми да останем са твојом братијом. – И старац је одмах одведе у Скит, даде јој келију, не знајући да је то жена, него мишљаше да је евнух. Јер Бог му не откри њену тајну, због велике користи свима која је потом имала од тога бити, у славу светог имена Његовог. Упита је старац: Како се зовеш? – Она одговори: Зovem се Доротеј. Слушао сам о светим оцима што овде живе, па дођох да будем учесник њиховог живота, ако се покажем достојан.

– Опет упита старац: Који занат знаш, брате? – Доротеј одговори: Што ми наредиш, оче, то ћу радити. – И показа јој да прави ужад од лике.

И живљаше та света девојка као мушкарац, имајући келију међу мушкима, и као један од тих отаца. А Бог је чуваше, да се не дозна ко је она. И усрдно се и дању и ноћу непрестано бављаше молитвом и рукодељем. После неког времена поче јој се међу оцима ширити слава због строгости њеног живота, којом превазилазаше друге. И још јој подари Бог благодат да исцељује болести. И име Доротејево беше свима на устима, јер сви љубљаху овог тобожњег Доротеја, и поштоваху као великог оца.

Пошто прође доста времена, ђаво који беше у млађој кћери цара Антемија, сестри Аполинаријиној, стаде је јаче мучити, и викаше: Ако ме не одведете у пустињу, нећу изаћи из ње. – А ово лукавство измисли ђаво, да обелодани како Аполинарија живи међу мушкињем, и тако је отера из Скита. Али му Бог не допушташе да ишта говори о Аполинарији. И мучаше ђаво девојку, да би је одвели у пустињу. И саветоваху великаши цара да је пошаље светим оцима у Скит, да се они помоле за њу. И учини отац тако: своју бесомучну кћер посла са много слугу пустињским оцима.

Када стигоше у Скит, изиђе им у сусрет свети Макарије, и упита их: Што сте дошли овамо, чеда моја? – А они одговорише: Блаточестиви цар наш Антемије посла кћер своју да се помолите Богу и исцелите је од болести. – Старац је узе, одведе је ави Доротеју, који беше Аполинарија сестра бесомучне, и рече: Учини љубав, јер је царева кћи и требају молитве овдашњих отаца и твоје; помоли се за њу, и исцели је, јер се

теби од Бога даде овај дар. – А кад Доротеј то чу, стаде плакати и говорити: Ко сам ја грешни, да тако о мени мислите као да имам власт изгонити ђаволе? – И паде на колена молећи старца: Остави ме, оче, да оплакујем многе грехе своје, јер сам немоћан, и врло неук и невичан за такво дело. – А Макарије му рече: Зар нема других отаца који чине чудеса у Богу? Али ово дело је теби препуштено. – Доротеј рече; Нека буде воља Господња! – И сажаливши се на бесомучну, одведе је у своју келију.

И познаде да је то њена сестра. И плачући над њом тешаше се. И загрливши је говораше: Добро си нам дошла, сестро! – А Бог запуши уста ђаволу, да не прокаже слушкињу Божју Аполинарију која се под видом мушкарца скривала. И светитељка се молитвом бораше са ђаволом. А једнога дана када ђаво стаде силно мучити девојку, устаде блажена Аполинарија, и подигавши руке к Богу, мољаше се са сузама за своју сестру. Тада ђаво не подносећи више силе молитвене, повика громко: О муке моје! невоља ме гони, морам да идем одавде. – И оборивши девојку, изиђе из ње. А света Аполинарија узе своју здраву сестру, одведе је у цркву, и припадајући к ногама светих отаца, говораше: Простите ме грешнога који толико у вашој средини грешим. – А они дозваше цареве људе, предадоше им цареву кћер, и отпустише их са молитвом и благословом цару. И родитељи се силно обрадоваше исцељеној кћери, и сав се Сенат радоваше са својим царем, и слављаху Бога за толику милост његову, јер гледаху пред собом девојку здраву, лицем дивну, и по нарави добру. А света Аполинарија се све већма смираваше међ оцима, и неизмерно подвизаваше, и постаде савршен схимник.

После тога ђаво опет измисли лукавство. Желећи да цара ожалости и дом његов осрамоти, а тобожњег Доротеја обрука и огорчи, уђе ђаво поново у исцељену кћер цареву. И кријаше се у њој, не показујући је као бесомучну, али учини као да је затруднела, и њен стомак растијаше из дана у дан као да је бременита. Када то приметише родитељи, смутише се веома, и питаху девојку: С ким сагреши? ко те упропасти, те си бременита? – А она, чиста и телом и душом, говораше: Не знам,

и просто, не разумем откуда ми ово. – Када родитељи сурово настојаваху и бијењем је примораваху да им каже са ким паде, ђаво проговори устима њеним: Онај црноризац што је у Скиту, у чијој келији боравих, он ме напаствова, и од њега затруднех.

Тада се цар силно разјари, и посла да се уништи оно место. Када војводе са војском стигоше у Скит, са гневом затражише: Дајте нам црнорисца што је напаствовао цареву кћер и од кога је она затруднела! Дајте нам га одмах, док вас нисмо све побили! – Када то чуше, сви се оци уплашише много. А блажени Доротеј стаде усред њих и рече: Ја сам кога ви тражите. Мене као јединог кривца ухватите, а остале оце, као невинне, оставите на миру. – Чувши то, оци се ожалостише, и говораху Доротеју: Идемо и ми с тобом. – Јер не вероваху да је он учинио тај грех. А блажени Доротеј рече им: Господо моја, ви се само молити за мене, а ја се уздам у Бога и у ваше молитве, да ћу се ускоро к вама вратити здрав. – Сви оци саборно уведоше га у цркву, и сатворивши за њега молитву и препоручивши га Богу, предадоше га царевим војводама. Јер знађаше ава Макарије и остали оци да Доротеј није учинио никакво зло.

Када Доротеја доведоше цару, он паде пред цареве ноге, говорећи: Молим вашу побожност да ме стрпљиво ћутке саслушате поводом ваше кћери. Само хајдмо насамо, и ја ћу вам казати све. Јер девојка није упропашћена, нити је над њеном чедношћу извршено икакво насиље, не дао Бог!

Тада се цар и царица издвојише с Доротејем, и кад беху насамо Доротеј им рече: Именом Божјим вас молим, обећајте ми да ћете, кад сазнате истину, опет ме пустити да идем на своје место. – А када му они обећаше и своју царску реч дадоше, блажена Аполинарија им рече: Моја је смерност исцелила у Богу кћер вашу молитвама светих отаца. – Чувши то, цар и царица се удивише, и просто занемеше, и веома пажљиво слушаху. А света настави: Ја ћу вам ствар открити, и досада чувану тајну обелоданити на славу имена Господњег, а на посрамљење ђавола који клевета невинне. – Рекавши то, она разгрну своје груди, и показа да је не мушко него женско, и рече: Оче ја сам твоја кћи Аполинарија. – Када то родитељи чуше, просто обамреше од ужаса и чуђења. И одмах распознаше да је

то њихова кћи, и обрадоваше се неисказаном радошћу, и многе сузе тог дана од радости пролише. А доведоше блаженој Аполинарији сестру њену као бремениту, и упиташе је: Познајеш ли овога црнорисца? – Она одговори: Ваистину, ово је евнух што ме исцели у Богу. – И павши пред ноге светој, мољаше да јој исцели набрекли стомак. Аполинарија подиже са земље сестру своју, стави свој длан на њен стомак, и одмах побеже ђаво, и исцели се стомак, и постаде као што је раније био. Гледајући то, родитељи слављаху Бога и говораху: Ваистину, ово је кћи наша Аполинарија. – И би плач с радошћу у царевом дому због двога: што се старија кћер Аполинарија, о којој дотле не беше ни гласа, изненада нађе, и што се друга кћи избави од недужне срамоте.

И остаде света Аполинарија неколико дана код својих родитеља, и све им потанко исприча о себи. И слављаху Бога за све његово божанско промишљање. А када света изјави да хоће да се врати у свој Скит, молише је родитељи да остане код њих, али је не моглоше умолити, нити прекршити реч коју јој дадоше, када јој пре открића тајне обећаше да ће је пустити да се врати на своје место. И тако, против воље своје, пустише своју милу кћер плачући и ридајући, а уједно и веселећи се духом због тако добре кћери која себе посвети на службу Богу. И замоли блажена Аполинарија своје родитеље да се моле Богу за њу. А они јој рекоше: Бог, коме си се заручила, нека те усаврши у страху и љубави својој, и нека те милошћу својом крили. Сећај се и нас, кћери мила, у својим светим молитвама. – И хтедоше јој дати много злата да носи у Скит за потребу светим оцима, али она не хтеде узети, говорећи: Оци моји не требају богатства овога света, да не бисмо изгубили небеска блага. – И пошто сатворише молитву, много плакаху грлећи и љубећи милу кћер, па је отпустише да отпутује у свој Скит, радујући се и веселећи се у Богу.

А кад стиже у Скит, обрадоваше јој се оци и братија, јер им се брат Доротеј поврати здрав и читав. И тај дан претворише у празник, узносећи благодарност Богу. И нико не знађаше шта је Аполинарија доживела код цара, нити ко сазнаде да је она женско. И живљаше света Аполинарија, тобожњи Доротеј, међу братијом у својој келији као и раније. После кратког времена она

провиде свој одлазак к Богу, и рече ави Макарију: Учини ми љубав, оче, да, у случају мога одласка из овог живота, братија не умивају моје тело нити га опремају. – Старац одговори: Како то може бити?

А када се она престави ка Господу¹¹⁶, дођоше братија да умију тело њено, и видеше да је женско, и задивљени говорашу: Слава Теби, Христе, што имаш многе тајне светитеље своје! – Удиви се свети Макарије што му ова тајна не беше откривена. Затим у сну имаде виђење: неко му говораше: „Не тугуј што тајна она беше сакривена од тебе, јер и ти треба да будеш увенчан са светим оцима од памтивека“. И каза му порекло и житије, и име блажене Аполинарије. – Пробудивши се из сна, старац сазва братију и обавести их о виђењу. И дивећи се, сви слављаху Бога, дивног у светима својим. Онда спремише тело светитељкино и чесно га сахранише на источној страни цркве у гробници светога Макарија. И од светих моштију њених биваху многа исцељења, благодаћу Господа нашег Исуса Христа, коме слава вавек, амин.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ГРИГОРИЈА КРИТСКОГ

Овај светитељ беше са острва Крита, син врло побожних родитеља, Теофана и Јулијане. Пошто доста времена проведе у школи, родитељи га одредише да чува овце. А он, горећи божанском ревношћу и љубављу, једнога дана напусти своју постојбину и отпутова у Селевкију. Тамо проведе не мало времена, живећи само на врло мало хлеба и воде. Када му би двадесет и шест година, иконоборац Лав IV¹¹⁷ умре, и Православље доби слободу. Тада овај преподобни отпутова у Јерусалим са много љубави, да се поклони свима светим местима. Немогуће је описати какве је он све страхоте тамо претрпео од Агарјана и Јевреја у току читавих дванаест година.

Из Јерусалима отпутова у Рим. И примивши тамо анђелски образ монашки, савлађиваше тело своје уздржањем. После неког времена цариградски патријарх свети Никифор¹¹⁸ посла папи у Рим Михаила Синадона Исповедника¹¹⁹. Овај тамо нађе преподобног Григорија, узе га са собом при повратку за Цариград и одведе у манастир у месту Акрита, близу Халкидона, и причисли тамошњим монасима. Ту је преподобни живео босоног и имао на себи само једну дугачку кошуљу. Спавао је на рогожи, а јео и пио сваког другог или трећег дана, и то по врло мало хлеба и воде. Затим се затвори у једну врло дубоку јаму. И ту проведе много година. Ту оплака тешке јаде Цркве Христове, који је снађоше за време гоњења светих икона.

А кад касније изиђе из јаме, он се затвори у једну врло тесну келију, обучен у једну кожу. У близини се налазила башта, и у њој велико буре пуно воде. Он је ноћу одлазио тамо, свлачио са себе кожу, улазио у буре, и у њему прочитавао цео Псалтир. Излазио би кад заврши читање целог Псалтира. И тако је радио сваке ноћи у току целог свог живота. Најзад, после толиких великих подвига, блажени предаде душу своју у руке Божје, око 820. године.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ФОСТИРИЈА

Свети отац наш Фостирије засија на Истоку као сунце, затим отиде на крајњи Запад. Тамо се повуче на једну високу и тиху гору. И мољаше се усрдно Богу, мучећи и кињећи тело своје постом, бдењем, лежањем на земљи, и сваком другом тескобом. Тако постаде уистину светило (φωστήρ = светило), сагласно имену свом, обасјавајући васељену. Јер чувајући тело своје светим, и душу чистом, и боголикоост неоскврњеном, он постаде обиталиште Светога Духа. Стога се и удостоји благодати да чини чудеса и лечи сваку дугогодишњу и скорашњу болест код оних који му долажаху са вером. Но не само то, него овај блажени отац и хлеба добијаше с неба, као некада пророк Илија; само са том разликом што Илија добијаше хлеб преко гаврана, а велики Фостирије преко Анђела Божјег, иако он по промислу Божјем, не виђаше Анђела. Јер сваког дана Анђео доношаше хлеб, и остављаше га на једно издвојено место, али се светитељу не показиваше. А ако би преподобноме дошли са стране два или три брата, или више браће, онда се на одређеном месту налазило хлебова према броју браће.

Ко је икада видео тако необично чудо? Ко је икада чуо тако нешто чудесно? Јер се ретко и врло малом броју светаца дешавало то. Али блажени Фостирије, по мудром нахођењу промисла Божјег, није био достојан да га ово чудо прати до краја живота. Када дакле беше сам, самоћујући и општећи једино са Богом, онда му Анђео доношаше хлеб. Али кад основа манастир, и сакупи многе монахе, онда не добијаше више хлеба од Бога, већ рукодељем зарађиваше, не само колико њему беше потребно за живот, него и многим другим даваше. А то би, не што је Бог онемоћао. На страну с богохулством! јер како би онемоћао да даје једноме човеку оно што му је потребно Онај који је у пустињи хранио онолике хиљаде незахвалних Јевреја? Нити пак то би, што се Бог одвратио од молитве слуге свога. Не дај, Боже! Јер се преподобни никада није молио Богу да му даје пропадљиву храну, пошто је чуо Господа који каже: „Иштите најпре царства

Божјег, и правде његове, и ово ће вам се све додати“ (Мт. 6, 33). Него то би стога што преподобни раније свега себе беше потпуно и савршено препустио Богу, и нимало се не брињаше ни за најпотребнију храну, нити имађаше некога који би се бринуо за хлеб његов. Отуда је била неопходна помоћ од Бога. Али касније, када доби да и друге руководи у животу по Богу и подвижништву, он се због тога поче бавити рукодељем, и тиме даде пример братији да и они сами раде. Стога није више било потребно да му храна долази одозго, јер Бог то и хоће и прима пре свега другог: да нипошто не будемо беспослени и да не једемо забадава хлеб. Него да радимо и својим радом и трудом себе да издржавамо, а и другима да дајемо што им треба. То је разлог дакле што је овај светитељ раније добијао храну преко Анђела, а касније му то било ускраћено. Па не само то, него му Бог још и забрани да ништа не прима од људи што спада у свакодневне потребе, него да својим рукодељем зарађује све што му треба за живот, да би на тај начин учио своје ученике не само речју него и делом, и показао им да увек треба да су заузети радом и светом молитвом.

Пошто у то време јерес потресаше Цркву Божју, би сазван Сабор, на који позваше и блаженог Фостирија. Ту заблисташе његове врлине. Јер његове речи толико утицаше на јеретике, да се многи од њих вратише Православљу, а врло многи од њих постадоше монаси.

Кратко речено: свети Фостирије чинио је многа чудеса, не само за живота него и по своме престављењу Господу, које би петог јануара увече, уочи Богојављења.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ МИНЕ

Преподобни отац наш Мина подвизавао се у једном општежићном манастиру Синајске Горе у шестом веку. Педесет година он је ту вршио разна монашка послушања. У трећи дан после блажене кончине овог подвижника сабраше се сва братија у храм да, по црквеном пропису, опоју преминулог. У току овог богослужења храм се изненада испуни мирисом, који је излазио од оног места где почиваше покојник. Настојатељ нареди те отворише гроб преподобнога, и сви присутни угледаше где из оба стопала преподобнога теку два извора миомирисног мира. Настојатељ онда рече братији: „Погледајте, то као да је потекао зној од трудова које су поднеле ноге покојникове за живота; испуњен је миомира за доказ да су трудови његови примљени Богом. Стога вршите и ви по чистој савести и са потпуном марљивошћу послушања која вам се налажу, да бисте добили награду за трудове од Господа Бога и Спаса нашег“.

СПОМЕН СВЕТОГ ПРОРОКА МИХЕЈА I

Свети пророк Михеј, син Јемвлајев, беше савременик пророка Божјег Илије, и живљаше у деветом веку пре Христа, у време Израилског дара Ахава и Јудејског цара Јосафата. Прорекао опаком цару Ахаву погибао у рату с Асирцима (1. Цар. 22; 2. Днев. 18). Прорицао је све усмено, и није писао ништа. Други је пак био пророк Михеј, један од дванаесторице такозваних „малих пророка“, који је прорекао рођење Господа у Витлејему, и написао књигу пророчанстава; он је живео и делао на сто тридесет година после овог пророка Михеја Првог.

СПОМЕН СВЕТОГ МУЧЕНИКА САИСА

Пострадао за Господа Христа бачен у море.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНЕ ДОМНИНЕ

Обестрастивши себе подвизима, преподобна Домнина упокојила се у миру.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНЕ ТАТЈАНЕ

Испосничким подвизима душу осветила и у миру се преставила.

СПОМЕН СВЕТОГ МУЧЕНИКА ТЕОИДА

За исповедање вере у Христа свети Теоид пострадао изгажен ногама од стране целата.

6. Януар

СВЕТО БОГОЈАВЉЕЊЕ ГОСПОДА И БОГА И СПАСИТЕЉА НАШЕГ ИСУСА ХРИСТА. СИНАКСАР НА КРШТЕЊЕ ГОСПОДЊЕ

По свом повратку из Мисира, Господ наш Исус Христос беше у Галилеји, у свом граду Назарету, где би васпитан, до тридесете своје године скривајући од људи силу и свемудрост свога Божанства. Јер код Јевреја не беше никоме допуштено да пре тридесете године има учитељско или свештеничко достојанство. Због тога и Христос до своје тридесете године не поче са проповеђу, нити објави да је Син Божји и Велики Архијереј који је прошао небеса. До тога времена Он живљаше у Назарету са пречистом Мајком својом и са тобожњим оцем својим Јосифом дрводељом, док је овај био жив. Са њим је и дрводељски занат радио. А када Јосиф умре, Он сам обављаше тај занат, трудом руку својих зарађујући хлеб себи и пречистој Богомајци, да би нас научио да не лењствујемо нити забадава хлеб једемо.

А када наврши тридесет година и стиже време, као што каже Еванђеље, да се јави Израилју: рече Бог Јовану, сину Захаријину, у пустињи, да иде и крштава водом (Лк.3:2). И на тај начин учини знамење, по коме ће познати Месију који је дошао на свет. О томе и сам Крститељ говори у Еванђељу: Онај који ме посла да крстим водом, он ми рече: На кога видиш да силази Дух и стоји на њему, то је онај који ће крстити Духом Светим (Јн.3:33). Јован послуша реч Божју, и дође у сву околину Јорданску проповедајући крштење покајања за опроштење грехова. Јер он беше о коме Исаија претсказа: Глас онога што виче у пустињи: приправите пут Господњи, поравните стазе његове (Лк. 3, 3.4; Ис. 40, 3). И излажаше к њему сва Јудејска земља и Јерусалимљани; и он их крштаваше све у реци Јордану, и исповедаху грехе своје (Мк.1:5). Тада дође и Исус из Галилеје на Јордан к Јовану да га овај крсти (Мт. 3, 13). Дође у оно време пошто Јован беше јавио народу за Њега, говорећи: Иде за мном јачи од мене, пред ким нисам достојан сагнути се и одрешити ремена на обући његовој. Ја вас крстих водом, а он

ће вас крстити Духом Светим (Мк. 1, 7–8). После дакле тих Крститељевих речи дође Исус да се крсти, иако Му крштење није било потребно као пречистом и светом, рођеном од пречисте и пресвете Дјеве Мајке, и као извору сваке чистоте и светости. Али као Онај који је узео на себе грехе целог света, Он дође на реку да их спере крштењем. Дође на воду, да освети природу воде; дође да се крсти, да нам устроји купељ светога крштења. К Јовану дође, да би он био нелажни сведок, пошто је видео Духа Светога где силази на крштаваног, и чуо глас Очев с неба. А Јован му брањаше говорећи: Ти треба мене да крстиш, а ти ли долазиш к мени? (Мт. 3, 14). Јер Духом познаде Онога, због кога пре тридесет година заигра од радости у утроби мајке своје. И сам захтеваше да га Исус крсти, јер је у греху непослушности, наведеном од Адама на сав род људски. А Господ му рече: Остави сад, јер тако нам треба испунити сваку правду (Мт. 3, 15). Овде под правдом свети Златоуст разуме заповести Божје; као да је Исус рекао: Пошто сам испунио све друге заповести Божјег закона, а остаде само ова једна да се крстим, стога треба да и њу испуним. – А и крштење Јованово беше заповест Божја, као што Јован и каже: Онај који ме посла да крстим водом, он ми рече (Јн.1:33). А ко га посла? Очигледно сам Бог. Јер и стоји написано: Рече Бог Јовану (Лк.3:2).

И крсти се тридесетогодишњи Исус. Јер човек тридесетих година лако нагиње свакоме греху. Свети Златоуст и Теофилакт кажу: Прво је доба детињство; оно се одликује не знањем и лакомисленошћу. Друго је доба младићство; оно се распаљује телесном појудом. А човек тридесетих година је у зрело доба живота; тада је човек подложен златољубљу, славољубљу, јарости, гневу и свакоме греху. И због тога Господ Христос почека са крштењем до то доба, да испуни закон за сва доба и освети природу нашу, и подари силу да побеђујемо страсти и да чувамо себе од смртних грехова.

И пошто се Господ крсти, одмах изиђе из воде, то јест не задржа се у води. Јер се прича да је свети Јован Крститељ, свакога човека кога је крштавао, погружавао до гуше у воду, и држао га док све грехе своје исповеди; и онда га пуштао, и он је

излазио из воде. А Христос, пошто није имао греха, није се задржавао у води, због чега Еванђеље и каже да одмах изиђе из воде. Кад је пак Господ излазио из реке, отворише Му се небеса, муњелика светлост сијну одозго, и Дух Божји као голуб сиђе на Исуса који се крстио. Као што у дане Ноја голубица донесе вест о опадању потопске воде, тако и овде голубије обличје објави престанак потопа грехова. А Дух Свети се јави у голубијем обличју, јер је то птица чиста, човекољубива, кротка и незлобива, и не живи у смраду. Тако је и Дух Свети извор чистоте, пучина човекољубља, учитељ кротости, и стројитељ незлобивости, а бега од онога који се ваља у смрдљивом муљу греховном без покајања. А када је Дух Свети силазио као голуб на Исуса Христа, чу се глас с неба који говори: Ово је Син мој љубљени који је по мојој вољи (Мт. 3, 17). Њему слава и моћ кроза све векове, амин.

РЕЧ НА СВЕТО БОГОЈАВЉЕЊЕ светог оца нашег Јована Златоуста

Хоћу да празнујем, љубљени, и оран сам да светкујем. Јер је свето Богојављење печат празника и врата светковине. Запечаћује пећину витлејемску, где Вечни као одојче у јаслима лежао; и отвара нам изворе јорданске, где се сада Он исти са грешницима крштава, дарујући свету опроштај грехова преко својих пречистих удова. Онда, родивши се на земљи из утробе пречисте Дјеве, јави се одојчадима као одојче, људима као човек, мајци као син, мудрацима као цар, пастирима као пастир добри који душу своју полаже за овце (Јн.10:11); а сада долази на воде јорданске, желећи да цариницима и грешницима спере грехе. О великом чуду таквога славља и премудри Павле громко говори: јави се благодат Божја која спасава све људе (Тит. 2, 11). Јер се сада свака светлост умножава свету: најпре се радује небо, слушајући глас Очев; ваздух се освећује летењем Духа; освећује се природа воде и учи да омива душе и тела; и сва твар заједнички ликује на земљи. Само ђаво плаче, гледајући где се спрема купељ који ће једино њега удавити.

А шта каже Еванђеље? Дође Исус из Галилеје на Јордан к Јовану да га овај крсти. А Јован брањаше му говорећи: Ти треба мене да крстиш, а ти ли долазиш к мени? (Мт. 3, 13–14). Ко виде господара где стоји пред слугом? ко виде цара где војнику главу приклања? ко виде пастира кога овца објављује? ко виде подвигоположника где прима почасти од страдалника? Ти треба мене да крстиш, јер сам затворен под прародитељски грех и отров змијин носим. Ти треба да спереш с мене скверну древног престава; а Ти, ради каквих си грехова дошао да се крстиш? Ено пророка који сведочи за Тебе и каже овако: Не учини неправде, нити се обмана нађе у устима његовим (Ис. 53, 9). Како тражиш очишћење Ти који дајеш избављење? Обичај је да крштавани исповедају грехове своје; а Ти шта имаш да исповедиш, када си потпуно безгрешан? Зашто од мене тражиш оно чему се нисам научио? Не усуђујем се на оно што је изнад мене: не знам како да омијем светлост; не умет да осветлим

Сунце правде. Ноћ не осветљује дан, злато не служи олову, лончара не саветује блато, море не позајмљује воду од извора, река не потребује капљице; скверна не очишћава Чисто; осуђеник не отпушта Судију. Ти треба мене да крстиш. Мртавац не даје живота, болесник не исцељује лекара: знам немоћ своје природе. Нема ученика над учитељем, ни слуге над господарем. Мени не приступају Херувими са страхом; мени се не клањају Серафими, и не певају Трисвето. Мени небо није престо; мене не показује звезда мудрацима; за мене не сведочи глас из облака. Угодник твој Мојсије једва се удостоји да Ти види леђа; а како ћу се ја усудити да додирнем пресвету главу твоју? Зашто ми наређујеш оно што превазилази моје моћи? Немам руке које могу Бога да крсте. Ти треба мене да крстиш. Старица ме роди, али пошто си ти био наредио, природа се не успротиви. Док у утроби бежах, спречен да говорим, ја позајмих уста своје мајке; а сада када си дошао, рођен од Дјеве, ја Те својим устима благосиљам. Нећу да будем ослепљена ума, као Јевреји, јер знам да си Господар, а узео си обличје слуге, да би излечио род људски. Знам да си се јавио, да би нас спасао. Знам да си камен, отсечен од горе не руком; и који год у њега верује, неће се постидети. Разноврсни облици твога смирења не сметају ми да Духом познам величину твога Божанства. Ја сам смртан, а Ти бесмртан; ја сам од нероткиње, а Ти од Дјеве; ја сам први по рођењу, али нисам већи од Тебе који си после мене рођен. Дођох пре Тебе, да бих проповедао, а не да крстим таквога. Сазнадох да си Ти секира што код корена дрвету стоји. Схватих да си Ти сецитељ неродних дрвета, то јест, јеврејског сада. Видех срп где иде на страсти, и реших да сарађујем извору исцељења. Јер где је место, на коме неће бити Твојих чудеса? Губаве ћеш речју очишћавати; течење крви ћеш додиром хаљина Твојих заустављати; заповешћу ћеш ослабљенога дићи на ноге; мрвицама чудеса твојих кћер ћеш Хананејкину нахранити; блатом ћеш слепоме очњи вид дати; и како од мене сада тражиш да руку своју ставим на Тебе? Ти треба мене да крстиш, а Ти ли долазиш к мени? Ти који надгледаш земљу и чиниш да се она тресе; Ти који по води као по земљи идеш; Ти о коме проповедајући много пута ускликнух:

Иде за мнош јачи од мене, пред ким ја нисам достојан сагнути се и одрешити ремена на обући његовој. Једино уздајући се у Твоју неисказану доброту, ја ћу се усудити, и надајући се на твоје безмерно човекољубље, јер ћеш и блудници допустити да отре пречисте ноге Твоје, и косне се пресвете главе Твоје.

А шта Господ рече њему? – Остави сад, јер тако нам треба испунити сваку правду: као глас послужи Речи, као слуга поради Господару, као војник, – Цару, као блато – Лончару. Не плаши се, него буди смео: крсти ме; јер ћу ја ослободити свет; предајем се на смрт, да бих умртвљену природу оживео. Ти, иако ти наређујем, устежеш се да пружиш руку своју, а Јевреји се после неког времена неће застидети да бестидне руке своје дигну на мене, да би ме на смрт предали. Остави сад, јер тако треба. Својим предвечним човекољубљем одлучих да спасем род људски. Ради човека постадох човек. Шта је дакле чудно што као Син Човечји долазим да се крстим. Јер створење руку својих нисам презрео, нисам се земне природе постидео; остајем што сам био; и што нисам био узео сам на себе, а биће моје остаје непроменљиво. Остави дакле сад, јер непријатељ рода људског, збачен с неба, отеран са земље, гнезди се у води, али дођох да га и одатле отерам, по речи пророка који о мени каже: Ти си сатро главе змијама у води (Пс. 73, 13). Остави сада, јер он хоће да ме као човека искуша; али ја трпим, да бих обелоданио његову немоћ. Ја ћу му рећи: Немој кушати Господа Бога свог.

О новог чуда! о неисказане благодати! Христос се бори, а ја венце примам! Он војује против ђавола, а ја односим победу над ђаволом! Он главу змији размрскава у води, а ја се као законити страдалник крунишем! Он се крштава, а ја скверну скидам са себе! На Њега Дух Свети силази, а мени се даје опроштај грехова! За Њега сведочи Отац да Му је Син љубљени, а ја постајем син Божји због Њега! Њему се небеса отварају, а ја улазим у њих! Јавља се вишње царство Крштавајућег се, и ја га наслеђујем. Глас Очев би к Њему, а мене позива! Он му је по вољи, а мене пригрљује! И ја славим Оца који је одозго говорио, Сина који се доле крстио, и Духа који

је као голуб сишао, Једног у Тројици Бога, коме се и клањам
навек, амин.

РЕЧ НА БОГОЈАВЉЕЊЕ ГОСПОДЊЕ

Празнујући Богојављење Господње које бива на водама Јорданским, сетимо се, да се Господ Бог наш јављао некада над водама, и то не узалуд већ да учини нешто знаменито. Мало је указати на то да је, кад се јавио над водама Црвенога Мора, открио дно морско, и по суву провео људе своје; и указати на то да је вратио воду натраг када је испод Јерихона Ковчег Завета прелазио реку Јордан: „Јордан се обрати натраг“ (Пс. 113, 3) Него се треба сетити овога: Он је у почетку, када се Дух Свети ношаше над водом, створио небо, земљу, птице, звериње, човека и сав видљиви свет.

Сада се над водама Јорданским јавља Бог у Тројици Један. Отац у гласу, Син у телу, Дух Свети као голуб. Шта Он овим својим јављањем чини? Нови свет гради, све обнавља. Тако се у тропару предпразништва каже: Јави се, желећи да сву твар обнови, то јест да сагради нови свет, друкчији од првог. Старо прође, вели Свето Писмо, и гле, све ново постаде (2. Кор. 5, 17). Први свет беше по природи тежак, не могаше се к небу уздићи, захтеваше да се јави сухо, на чему би стајао као утврђен. Нови свет, изведен из вода јорданских, тако је лак, да му не треба сухо, не гради се на земљи, нема овде града који остаје, него тражи оно што је горе, хрли ка отвореним над Јорданом небеским вратима чим изађе из воде: „Изађе одмах из воде, и гле, отворише му се небеса“ (Мт. 3, 16). Први свет, оптерећен житејским, када би захтевао небо, биле би му потребне лествице, утврђене на земљи а врх да им досеже до неба. Но и такве лествице Јаков виде, али свет не узиђе по њима. А нови свет без лествица има узлаз. Какав дакле? Ето, уместо лествица Дух Свети као голуб лети над водама. Зашто? Зато што људски род није више гмизавац што гмиже по земљи, ни животиња што пузи, већ као крилата птица излази из воде крштења. Због тога се Дух Свети и јави над Крштењем као птица, да би своје тичиће, које бањом крштења рађа, без лествица узводио за собом к небу. И збивају се овде речи из песме Мојсијеве: „И диже се над птићима својим“, које Јероним

преводи овако: И птиће своје позива летењу. – Својим јављањем на водама јорданским Бог гради такав нови свет, који се не прилепљује за земљу, него као крилата птица стара се да лети к отвореним небесима: „Изиђе одмах из воде, и гле, отворише му се небеса“ (Мт. 3, 16).

Овде ћемо подсетити на оно што стоји у Светом Писму написано: Рече Бог: Нека воде изведу птице које лете по небу (1 Мојс. 1, 20). И погледајмо, како свако Лице Свете Тројице, јавивши се сада при обновљењу света над водама јорданским, изводи из воде крштења своје посебне духовне птице, и позива их на летење, да би на потребним крилима врлина узлетале ка отвореним над Јорданом небесима. Али пре но што то видимо, треба од Учитеља Цркве да сазнамо како сваки човек, који се роди од воде и Духа, постаје небеска птичица.

Свети Златоуст каже: Најпре је речено, да вода произведе душе живе што се мичу; а откако Христос уђе у воду Јордана, од тада вода производи, не душе живе што се мичу, него душе разумне и духовне. Душе, не које као гмизавци гмижу по земљи, него као птице високо лете. Због чега и Давид рече: Душа је наша као птица (Пс. 123, 7). Али не птица земаљска већ небеска. Јер је живот наш на небесима, живот који људима даје вода крштења.

А свети Григорије Ниски, корећи оне који се после крштења враћају на своја зла дела, каже: Тако бесрамници, пошто примише крштење, не знам каквим безумљем понесени, упропашћују спасење које им је вода крштења дала. Када се с Христовим телом погребеше, они орловска крила добише, те могу узлетати ка небеским птицама, то јест бесмртним дусима. – Обратимо пажњу на ове речи: Крштењем погребени са Христовим телом, добише орловска крила, те могу узлетати. Тиме овај свети учитељ тачно показује да људи водом крштења постају птице које лете к небу.

А ево о томе доказа и из историје. Преподобни Нон, епископ Илиопољски, када је требало да у Антиохији обрати Богу јавну грешницу, Пелагију, он имађаше ноћу у сну овакво виђење: он је у цркви на литургији, и гле, једна црна голубица, прљава и смрдљива, лети око њега; он је ухвати, и када је врже у купељ и

окупа, одмах голубица постаде чиста, лепа и беља од снега, и из воде право узлете к небу. – Ово је виђење показало да ће блажени отац Нон обратити грешницу Господу, и светим је крштењем просветити. Вода светог крштења је такође моћна, да човека може начинити птицом небеском. То чини јорданска вода, природи људској даје крила, да би помоћу њих летела у небеса која се отварају.

Али не само водом јорданском обновљена природа људска постаје птица, него и Лица Тројичног Божанства која су се јавила, узимају на себе подобје посебних птица. Знамо да Свето Писмо Бога Оца уподобљава орлу: Као орао покрива гнездо своје (5. Мојс. 32, 11). У Светом Писму читамо да се и Бог Син уподобљава кокоши: Јерусалиме, Јерусалиме, вели Господ Христос, колико пута хтедох да сакупим чеда твоја, као што кокош скупља пилиће своје под крила! (Мт. 23, 37). Знамо да се и Бог Дух Свети јави над Јорданом у подобју голуба (Мт. 3, 16). Ради чега се дакле Лица Пресвете Тројице уподобљавају овим трима птицама: орлу, кокоши и голубу? Ваистину ради тога, да јата таквих птичица духовно изведу из воде крштења, то јест да људе начине духовним птичицама, некога као орла, некога као кокош, некога као голуба.

Црква небеска, оне верне Божје који јој из земаљске Цркве долазе кроз изванредне подвиге, дели на три посебна лика: на лик Учитеља, на лик Мученика, и на лик Девственика. Ова три лика, нећемо погрешити када речемо, да су то она три јата птица, у води крштења рођених и изведених. Лик Учитеља, то је јато орлова који високо лете и не трепћући гледају у сунчев сјај. Јер свети Учитељи богопознањем, као крилима, узлећу високо, и светлим умом као оком гледајући у светлост Тросунчаног Божанства, просветљују се мудрошћу. – Лик Мученика, то је јато кокошију многопилежних, јер они проливањем своје крви за Христа умножише децу Цркве. Јер крв Мученика роди прву Цркву, и умножи децу њену више од звезда на небу, и више од песка на обалама морским. – Лик Девственика, то је јато безазлених голубова, јер они свецело приносе себе на живу жртву Богу, и труде се како да угоде, не телу, него јединоме Господу.

Ова три јата духовних птица, као што рекосмо, родише се у води крштења. А на који начин? Обратимо пажњу: природњаци причају о рађању птице ноја, да он не изводи своје птиће као остале птице лежањем у гнезду, него очима. Јер очи те птице имају у себи неку природну силу: од њиховог гледања оживљују и изводе се птићи. У Песми над песмама природа наша вапијаше к Богу: Одврати очи своје од мене, јер ме окрилише (Песма над песм.6:4). Као да говори: Господе, погледај на мене милостивим очима, и не одвраћај их од мене, јер ме оне чине крилатом птицом која узлеће к небу.

И погледа Бог на природу људску у јављању своме на Јордану: погледа Бог Отац, отворивши небеса над Сином; погледа Бог Син који је у телу дошао из Назарета Галилејског да Га Јован крсти у Јордану, погледа, кажем, јер све блато Адамовог греха, све болести природе наше ту сабра, и донесе да их спере, и да нас очисти од грехова наших; погледа Бог Дух, силазећи над Богочовека који се крштавао. Тако погледавши Бог Тројица, зар не окрили природу људску? Окрили је ваистину, јер од тог божанског погледа, одмах се појавише јата орлова, кокошију и голубова, то јест лик Учитеља, лик Мученика и лик Девственика. Разгледајмо ово у Светом Писму. У Откривењу свом Богослов виде пред престолом Божјим стаклено море, као кристал (Откр. 4, 6). А то море престављаше собом тајну светога крштења. Јер између престола Божјег и људи који желе да приђу престолу Божјем посредује вода крштења. И нико се не може приближити Богу, који седи на престолу на висинама, ако најпре не пређе море крштења. Свето Писмо каже: Ако се ко не роди водом и Духом, не може ући у царство Божје (Јн.3:5). А зашто је то море, што преставља тајну крштења, стаклено и кристално? Знамо да ће тумачи Светога Писма рећи, да је стаклено због чистоте која очишћује душу онога који се крштава, а кристално због крепости која укрепљује срце. Још је и због тога стаклено и кристално, јер као што кроз стакло и кристал пролази сунчани зрак, тако благодат Божја прожима тајну крштења, и њоме долази човеку и просветљује дом душе његове. Али ми ћемо рећи да је море, што пред престолом Божјим преставља тајну крштења, исто тако и због тога стаклено

и кристално, да би се Пресвета Тројица, која седи на престолу, показала и видела у њему као у стакленом и кристалном огледалу. Јер је у светом крштењу показан лик Тројице. Идите, рече, и научите све народе, крстећи их у име Оца и Сина и Светога Духа (Мт. 28, 19). Овде, расуђујући по човечански, могло би се рећи: ако Бог Отац седи на престолу свом као орао, онда би требало да се у том мору што је пред престолом, као у стакленом и кристалном огледалу покаже лик орла; ако Бог Син седи на престолу као кокош, јер тако себе назива у Еванђељу, онда би у том предпрестолном мору, као у огледалу, требало да се покаже лик кокоши; ако Дух Свети седи на том престолу као голуб, онда би требало да се и у оном мору покаже лик голуба. Али, расуђујмо духовно. Рекосмо да море, што се види пред престолом Божјим, преставља собом тајну светога крштења, у коме наша природа, крштавајући се, очишћава се од сваке прљавштине тела и духа, а душа се наша као кристал учвршћује и светли. И када Бог у Тројици гледа у нашем крштењу на то тајанствено стакло и кристал, онда се ваистину показује у њему лик Тројице. Гледа ли Бог Отац као духовни орао, Бог Син као духовна кокош, Бог Дух Свети као духовни голуб, онда оно тајанствено стакло и кристал, када се наша природа крштава, показује у себи подобија оних духовних птица. Јер постаје птић орла, и кокоши, и голуба, то јест постаје дете Бога у Тројици Једнога, Оца и Сина и Светога Духа: Даде нам, вели, власт да постанемо деца Божја, који верујемо у име његово (Јн.1:12). Погледа Пресвета Тројица на природу људску која се у водама јорданских крштавала, и одрази се у њој, окриливши је духовно као птића крилима орловским, кокошјим и голубијим, то јест умножила је у Цркви земаљској Учитеље, Мученике, Девственике. Очигледно је дакле да свако Лице Пресвете Тројице изведе из вода јорданских своје посебне духовне птиће.

Бог Отац, као орао, изведе из Јордана јато духовних орлова, то јест црквених Учитеља. Јер свети Кирил Јерусалимски каже: Почетак света је вода, почетак Еванђеља – Јордан. Од воде поче овај видљиви свет, од Јордана поче учитељство. Од воде засија светлост дана, јер Дух Божји носећи се над водом рече да из таме засија светлост. Од Јордана

засија светлост светог Еванђеља. Први учитељ целог света, Божја сила и Божја мудрост – Христос, одакле поче своје учење? Не од вода ли Јорданских? Од тада, каже Еванђелист, поче Исус проповедати и говорити: покајте се (Мт. 4, 17). И одмах се за Њим јавише многи учитељи, свети апостоли, које Он слаше на проповед. Тако вода би почетак и птицама вештаственим и птицама духовним. Јер одакле бише узети за апостолство и учитељство Петар и Андреј, Јаков и Јован? Зар не од воде? Од рибара направи апостоле. Одакле Самарјанка постаде у своме граду проповедница истинског Месије? Не од воде ли извора Јаковљева? Одакле и слепац што је прогледао постаде сведок чудесне силе Христове? Не од воде ли бање Силоамске? Све то беше прасликовање светог крштења, у коме се и слепоћа душевна уклања, и греховне прљавштине спире, и учитељи добијају божанску мудрост. Јер се крштењем даје човеку она благодат, којом он може стећи велики разум, и отуда учитељима расту духовна крила, као што је написано: Окрилатиће као орлови, трчаће и неће сустати (Ис. 40.31).

Бог Син, као кокош скупљајући под крила расејану децу, изводи из воде крштења птиће своје – свете Мученике, сам најпре носећи на муке тело своје, крштено водом: сам најпре полажући за нас душу своју на крст, да и ми будемо готови умрети за Њега. Овде ћемо споменути речи апостола: Сви који се у Христа Исуса крстисмо, у смрт његову крстисмо се (Рм. 6:3). Апостол као да каже: сваки који се у Христа крстио, треба да умире за Њега, треба да буде налик на смрт Његову. А ко се тако у смрт Његову крстио, ако не свети Мученици, који говоре: Убијају нас за тебе сваки дан? (Пс. 43, 23). Ко је тако налик на смрт Његову, на коју Он би одведен као овца на заклање, ако не свети Мученици, који говоре: Сматрају нас као овце које су за клање? (Пс. 43, 23). Зато им се и пева: Ви који проповедасте Јагње Божје, бисте заклани као јагањци. – У смрт Његову крстише се: четрдесет и девет светих Мученика, који са светим Калистратом бачени у језеро¹²⁰, постадоше налик на смрт Његову; и десет хиљада светих Мученика, који са светим Ромилом бише распети у пустињи јерменској у један дан¹²¹. Но и сви свети Мученици. који за Христа пролише крв своју,

постадоше налик на смрт Његову, као они који се у смрт његову крстише. Они још у води крштења свог беху предзначени за мученички венац. Од природе кокош има обичај да најбоља зрна избира за храну и да, када их пронађе, дозива своје пилиће. Назовемо ли врлине духовном храном. сваки ће посведочити да нема бољег зрна, да нема веће врлине од љубави. Љубав је изнад свих. Особито љубав која душу полаже за љубљено створење: Од ове љубави нико веће нема, да ко душу своју положи за пријатеље своје (Јн.15:13). То зрно љубави пронађе, и показа га птићима својим, духовна кокош – Господ Христос, који душу своју положи за пријатеље: Ви сте, рече, пријатељи моји (Јн.15:14). Томе зрну слеглоше се позвани птићи – свети Мученици, и почеше из љубави душе своје полагати за Господа. Као што једно од тих лица говори Господу: Тебе, Жениче мој, љубим, и Тебе тражећи страдам¹²². – А одакле ти духовни птићи беху позвани зрну љубави? Не од воде ли крштења, у којој се у смрт Његову крстише? Обратимо пажњу на речи светог Анастасија Синаита, који у благоразумном разбојнику, коме вода што истече из Христових ребара би крштење, говори овако: Ка оним птицама (то јест к небеским духовима) излете из животворне воде, што истиче из бока Господњег, прва од свих птица, свети разбојник, са царем птица Христом летећи по ваздуху у рај.

Бог Дух Свети, као голуб, изводи из воде крштења своје птиће, чисте телом и душом голубове, то јест девственике. Јер док природа људска не би у лицу Христовом, силаском и дејством Светога Духа, сједињена са Божанством, и умивена Јорданским водама, дотле брак беше изнад девствености; дотле девствена чистота, потпуно чувана Богу, мало се где чула: Што је рођено од тела, тело је (Јн.3:6). Само тело рађаше, а дух беше неродан, те је некада Бог говорио: Неће Дух мој боравити у овим људима до века, јер су тело (1. Мојс. 6, 3). А када људска природа стаде у Јордану, и осени је Дух Свети, тада се одмах роди од Духа девственост, која је изнад брака, која мудрује о духовним, не о телесним стварима. Богослов каже: Што је рођено од Духа, дух је (Јн.3:6). И као што је дух драгоценији од тела, тако је девственост, која сједињује у један

дух с Господом, драгоценија од телесне везе у браку. Наша природа, када у Јордану ступи у духовни брак са Христом, оспособи се да рађа многе девственике. А духовни брак не зна друго да роди до девственост. То описа пророк Захарија говорећи: Вино миомирисно девојкама (Зах. 9, 17). Овде вино означава Духа. Јер као што вино весели срце човеку, тако Дух Свети жалост нашу претвара у радост и весеље, због чега се и назива Утешитељ. А девојке означавају девственике. Пророк каже да то вино Дух Свети излива у девојке. Јер где Свети Дух излива своју благодат, тамо се мора родити девственост. Добро блажени Јероним у своме преводу Светога Писма то место преводи овако: Вино које рађа девојке. – То вино благодати Светога Духа изли се некада на апостоле, и напоји их, тако да се сматраше да су другим вином напојени; и начини их таквим девственицима, да у њима не беше никаквог порока, већ беху чисти и безазлени као голубови. На празник Педесетнице певају се овакве речи: Дух спасења чини апостолска срца чистима. – Излива се сада то вино на воде јорданске, и ко не верује да вода крштења, помешана са вином Светога Духа, рађа девственост, према гореспоменутом пророштву: „Вино које рађа девојке“, и то девојке којима апостол упућује ове речи: Јер вас обрекох мужу једноме, да девојку чисту изведем пред Христа (2. Кор. 11, 2). Девственост се рађа од Духа у духовном браку наше природе с Богом. Ту девственост Дух Свети изводи из воде крштења и уводи у небо.

Тако свако Лице Пресвете Тројице, јавивши се на Јордану, изведе из воде крштења своје посебне духовне птиће. А изведши их, позива их да на доличним себи крилима врлина лете и уђу у отворена небеса.

Најпре Бог Отац, као духовни орао, призива летењу птиће своје, духовне орлове, то јест Учитеље, јер имају нарочита крила, о којима Црква говори: Крила богопознања прелеташе све крајеве земље и узлетеше на небо. – Каква су то крила тих птића? то су, осим осталих врлина које су заједничке свима, зацело ове две: дело и реч. Што Учитель црквени, што орао небопарни, друге учи речју, то и сам чини делом. А да су дело и реч крила духовних орлова, види се из књиге пророка Језекиља:

Овај свети пророк виде једном четири четворокрилне животиње које вуку Божје колеснице. Те животиње пуштаху гласове из крила својих. Пророк каже: И чујох глас крила њихових кад леђаху, као глас вода многих, као глас Бога свемогућега; а када хођаху, глас речи њихове беше као граја војничког табора (Језек.1:24). Заиста је то силан глас, необична песма. Али, гласу се томе није толико ни чудити, колико томе одакле он излази. Глас не из грла, реч не са језика, песма не из уста, већ из крила оних животиња. Пророк каже: Чујох глас крила њихових. – Каква је ово тајна? Ево каква: Животиње што вуку Божје колеснице означавају учитеље црквене, који су изабрани сасуди да пронесу име Божје по васељени; и они својим учењем вуку правим путем који води к небу Цркву Христову као колеснице Божје на којима је хиљаде хиљада душа верујућих. А крила тих животиња, која су глас издавала и певала, означавају дело и реч учитељску. Крила заморена летењем, означавају ово: Учитељ црквени треба најпре сам да покаже пример доброг делања, да својим богоугодним животом као крилат лети испред свих к небу. А глас крила тих животиња означава учитељску реч, да Учитељ према летењу свом даје глас од себе, то јест да према животу свом учи стадо своје. Јер је глас учења без утицаја и ништаван онде, где се не виде крила богоугодног живота. Право ка отвореним над Јорданом небесима лети онај Учитељ, који не једним крилом речи него и другим крилом доброга делања лети; који заједно и речју и делом учи. Јер ни виспрена реч, ни медоточива уста, ни громовито грло, не узносе к небу и учитеља и ученика тако као крила добрих дела.

Бог Син, као духовна кокош, призива летењу своје птиће – свете Мученике. А њихова крила, њихове врлине, осим осталих врлина које су заједничке свима, нарочито су ове две: вера и исповедање вере: Та два крила Мученика описује апостол када говори: Срцем се верује за правду, а устима се исповеда за спасење (Рм.10:10). Непоклебљива у срцу вера, то је једно крило; смело исповедање устима имена Христовог пред царевима и мучитељима, то је друго крило. Таквим крилима, вером и исповедањем, окрилати духовна птица, која пре свих улете у рај – благоразумни разбојник што на крсту пострада са

Христом. Јер у то време, када је Господ наш страдајући добровољно за нас, био од свију остављен, и од Петра који Му се клео да ће умрети са Њим, једини је разбојник веровао у Њега срцем и исповедио Га устима, назвавши Га Господом који царује, говорећи: Опомени ме се, Господе, кад дођеш у царство своје! (Лк.23:42). Заиста је велика вера разбојникова! Када у свих вера малакса, када се саблазнише о Христа сви што беху веровали, он се једини не саблазни, него Му се с вером помоли. Зато и чу: Заиста ти кажем: данас ћеш бити са мношвом у рају (Лк.23:43). О томе свети Амвросије говори овако: У онај час, у који рај прими Христа, прими и разбојника. Али ову славу подари разбојнику једино вера. – Видите да та птица, крсни мученик који је заједно с Христом био распет, узлете у рај не другим крилима до вером; коју је устима исповедио. Ову славу, вели светитељ, разбојнику подари једино вера.

Најзад, Бог Дух Свети, који се јавио као голуб, призива летењу птице своје, девственике. Јер је његова особина ово: устројити човека да као птица обилази горње светове. Тако пева свети Дамаскин: Светоме Духу припада свеузрок спасења; ако кога Он по заслуги надахне, брзо га одваја од земаљског, окриљује, узраста, устројава к небу¹²³. – Он и духовне голубове, свете девственике, устројава к небу, призивајући их летењу. А врлине – крила ових голубова су ово: умртвљење тела и духа. Да је умртвљење тела једно крило, које човека узноси к небу, показује свети Амвросије тумачећи ове еванђелске речи: Ви сте бољи од много врабаца (Лк.12:7). Он каже ово: Ако тело пригрли закон Божји, и скине са себе грех, оно чистотом осећања прелази у природу душе, и духовним крилима узноси се к небу. – Овде овај Учитељ под прелажењем у природу душе разуме умртвљење, помоћу кога природа тела као да прелази у природу душе, када се горе подчињава бољем, и тело покорава духу: када човек скида са себе грех, и очишћује чувства, чега не може бити без умртвљења. А ко умртви себе, постаје лак и крилат као птица, и духовним крилима узноси се к небу. Дакле, умртвљење тела је прво крило девствености која к небу лети. Јер, ко хоће да чистоту чува, треба пре свега да умртви себе, што Дух Свети показује код Давида када Христу говори ово:

Хаљине твоје миришу смирном, алојем и касијом (Пс. 44, 9). Овде тумачи Светога Писма под смирном разумеју умртвљење, под алојем смирење, под касијом веру. Смирна је, кажу, због тога символ умртвљења што својом горчином умртвљује црве; и умртвљење тела умртвљује зле жеље, и чува савест од греховних терета као од црва који разједа. Алој је нарочита врло мирисна маст, изазива смиравање, јер се том машћу лечи надимање стомака; а и смирење лечи од горде надмености. Касија је арабијско биље, означава веру, јер успева по местима где има много влаге, и расте високо; и вера, добивши свој корен и почетак од воде крштења, расте чак до неба. – Ти мириси излазе од хаљина Христових, то јест од Цркве његове, од људи верујућих, у које се Он као у хаљине облачи, узевши на себе тело, и усељујући се у оне који чисто и свето живе. Стога Дух Свети говори Христу Господу овако: умртвљење, смирење и вера, као скупочени мириси пред Богом Оцем миришу од Цркве твоје, од чистих и девствених лица, која ове врлине чувају у срцима својим као у мирохранилицима. Овде ћемо упитати: зашто Дух Свети, хвалећи Цркву за различне врлине, хвали најпре умртвљење, јер смирну ставља на прво место? Свакако зато, да покаже да за обуздањем неразумних жеља, за искорењењем телесног сластољубља, за умртвљењем тела греду све остале врлине, и иду за њим као за својим вођом. Зато је овим духовним птићима, то јест Девственицима, који желе да им небо буде гнездо, потребно најпре то прво крило – умртвљење тела.

Друго крило њихово је умртвљење духа. То је, не само не чинити грех делом, него ни духом не желети, ни умом не помишљати на грех. Јер неко може бити чист телом, а духом, то јест вољом, жељом у мислима чинити неисказане прљавштине наслађујући се нечистотом. Не саветује апостол узалуд: Очистимо себе од сваке прљавштине тела и духа (1. Кор. 7, 1). Овим он очигледно указује на двоструку прљавштину: прљавштину тела и прљавштину духа. Навикло је тело да се бави прљавим делима, а дух прљавим мислима и жељама. Узалуд се девственост хвали чистотом својом, и нада да доспе на небо када само тело чува непоковареним, а не стара се да

очисти душу која скврнави себе мислима и жељама. Јер као што птица не може летети једним крилом; тако и који ради само на телесној чистоти, без чистоте духа, неће ући у небеске дворе. А ко брижљиво чува обе чистоте, полетеће као голуб за Оним који се јавио као голуб.

Ето чусмо шта учини Бог Један у Три Лица, јавивши се на водама јорданским при обновљењу света, како из вода крштења изведе духовне птиће: Учитеље, Мученике, Девственике, и призва их у небеса која се отворише. И као што је од Учитеља, Мученика и Девственика, тако нека буде и од нас грешних, Оцу и Сину и Светоме Духу, Богу који се на Јордану јавио, част, слава, поклоњење и благодарност, сада и увек и кроза све векове, амин.

7. Януар

САБОР СВЕТОГ ЈОВАНА, ПРЕТЕЧЕ И КРСТИТЕЉА ГОСПОДЊЕГ. СИНАКСАР

Црква је испочетка узела да сутрадан по Светом Богојављењу празнује сабор чесног и славног Пророка, Претече и Крститеља Господњег Јована. Јер је доликовало да се празником укаже поштовање ономе који послужи тајни божанског крштења ставивши руку своју на главу Господњу. Стога се одмах после Крштења Господњег празнује Крститељ и прославља песмама саборно. А назива се сабор зато што се људи сабирају у цркву ради певања и слављења Бога у част и хвалу празнованог великог Јована, Претече и Крститеља. А такав сабор вршио се по свима црквама у свету, и сада се врши. Но нарочито се свечано овај празник прославља у храмовима, посвећеним Крститељу, као што су: храм на Јордану, где је он Господа Христа крстио; храм у Севастији¹²⁴, где је он од Ирода посечен био; храм у Антиохији, где је свети еванђелист Лука донео десну руку његову; и у Цариграду, где је та света рука из Антиохије пренесена. Нарочито је овај празник прослављен у Цариграду, када је ова рука била пренесена. А то се десило уочи светог Богојављења, када се врши освећење воде. И чинило се тада као да је сам свети Крститељ невидљиво дошао на освећење воде. Беше то велика радост и за цара и за сав народ. И са великом свечаношћу прославише сабор Крститеља сутрадан по Богојављењу.

Празнујмо и ми с радошћу духовном сабор светог великог Јована, Претече и Крститеља, молећи га да се моли за нас Господу Христу, да се саберемо и у Цркви небеској, у храму нерукотвореном вечном на небу, и да тамо слушамо глас оних што празнују, и да с њима празнујемо вечно Богојављење, наслађујући се с њима гледањем лица Божјег, који јасно показује себе светима Својим, и славећи са свима небеским хоровима Оца и Сина и Светога Духа, вавек, амин.

ПОВЕСТ О ДЕСНОЈ РУЦИ СВЕТОГ ЈОВАНА ПРЕТЕЧЕ која је крстила Господа

Пошто безакони цар Ирод неправедно погуби светог Јована, Претечу и Крститеља Господња, чесно тело његово ученици његови погребеше близу гроба светог пророка Јелисеја у знаменитом самаријском граду Севастии. Јер тамо се догодила она крвава гозба Иродова и разблудно играње кћери Иродијадине. Када свети еванђелист Лука, проповедајући Христа, обилажаше многе градове и земље, дође и у град Севастиију. А када одатле имаше да путује у своју постојбину Антиохију, зажеле да узме са собом и однесе тамо тело светог Претече Јована Крститеља, које беше нетљено и читаво. Али то беше немогуће, јер житељи Севастиије веома поштоваху мошти Крститељеве, брижљиво их чуваху, и не даваху их. Стога свети еванђелист Лука узео од тог светог тела десну руку, која је крстила Господа нашег Исуса Христа, и однесе у свој град Антиохију. И њоме као неким скупocenим даром обдари град за васпитање што је у њему добио. И од то доба антиохијски хришћани са великим поштовањем чуваху свету руку Крститељеву. Јер и велика чудеса биваху од ње.

Много времена и много царева прође, и за цара Јулијан законопреступник дође. Он се јавно одрече Христа. Клањаше се идолима, и гоњаше Цркву Божју не мање од ранијих гонитеља.

Он гоњаше и убијаше не само живе људе који су у Христа веровали, него се нечовечно окоми и на мртве. Јер мошти светих што су раније пострадали, из гробова вађаше и огњу предаваше, а храмове Божје и сваковрсне светиње спаљиваше и у пепео претвараше. Па крену и у Антиохију да, с једне стране, принесе погане жртве нечестивом богу свом Аполону што је у Дафни у предграђу, а с друге, да и тамо гони хришћане и спали светиње које нађе. А када хришћани у Антиохији чуше за његов долазак, кришом сакрише свету руку Крститељеву у некој градској кули, која се зваше Гонија, да је гонитељ не би обешчестио и спалио. А када гонитељ стиже у Антиохију, почини много безбожности, безаконја и насиља. Али руку Крститељеву

не могаде пронаћи, иако ју је веома ревносно тражио. Зато посла у Палестину у град Севастију, да се цело тело Крститељево које се тамо налазило, сем главе и руке, и гроб његов и храм предаду огњу и униште. Тако и би, као што пишу Никифор и Кедрин¹²⁵. Али блажени Симеон Метафраст пише и то, да је спаљено не тело Крститељево, него неко друго тело које је било стављено место њега. Јер, каже Метафраст, патријарх Јерусалимски, сазнавши раније за наређење гонитељево, узео кришом из гроба Крститељеве мошти, и посла их у Александрију на чување, а место њих стави кости неког мртваца, и оне бише место моштију Крститељевих спаљене заједно са његовим гробом и храмом.

Ускоро затим погибе безакони цар Јулијан. И благочешће опет засија. И рука светог Претече би изнесена из куле, где беше сакривена као свећа под судом. И хришћани је поштоваху. А од ње, као и раније, биваху чудеса. Да испричамо једно од њих:

У околини Антиохије беше једна велика и страшна змија, коју тамошњи не знабожни Јелини обожаваху као једно од својих поганих божанстава. И сваке године јој приношаху по једну жртву. А та жртва биваше овако: чедна девојка, нарочито за то чувана, давана је змији да је поједе, док је сав народ посматрао са гледалишта, које је било направљено недалеко од змијине пећине. И деси се једне године да коцка падне на једног грађанина који беше хришћанин, да своју кћер да на жртву змији. А он са многим сузама мољаше се Христу Богу и његовом светом Крститељу, да кћер његову избаве од тако горке смрти. И што се време тог богомрског празника змијиног све више приближавало отац је све већим плачем и ридањем вапијао к Богу, и призивао у помоћ светог Јована Крститеља. Дође и у храм, где се рука Крститељева чуваше, и замоли свесрдно црквењака, да му отвори, и допусти да се поклати чесној и светој руци. Ово пак чињаше са тајном, смишљеном намером, због чега и многе златнике беше понео са собом. И кад он у светом храму чињаше метанија пред кивотом у коме се чувала света рука, њему тобож случајно поиспадаше златници из недара. А црквењак, како беше златољубив, поче их марљиво

скупљати. За то време овај хришћанин, целивајући свету руку Крститељеву, тајно одгризе зубима делић малог прста, сакри га, и пошто се довољно помоли, отиде добивши оно што је желео.

А када стиже онај црни дан, у који је требало невину девојку принети на жртву, слеже се народ у гледалиште. У одређени час стиже и отац, водећи кћер за жртву змији, а срце му беше пуно молитве к Богу и наде у Бога. И гле, изиђе из своје пећине она страшна змија шиштећи и са разјапљеним чељустима. И упути се својој жртви, припремљеној девојци, да је прогута, а отац не отступаше од ћерке своје, и непрестано призиваше у помоћ свевидца и Спаситеља Христа Бога и његовог Крститеља. Када се змија приближи и разјапи уста што је више могла, девојчин отац убади змији у уста делић светог прста Крститељевог, и змија одмах паде мртва. И спасе се девојка од љуте смрти. А отац са сузама радосницама громко захваљиваше Богу Спаситељу и његовом светом Крститељу. И исприча свему народу дивно и преславно дело Божје. Народ пак који беше на гледалишту, видећи змију мртву и девојку живу где са оцем хвали Бога, најпре се веома зачуди и пренерази пред тако славним чудом, па затим удари у радост и једнодушно прослави јединог истинитог Бога који на висинама живи и на смирене погледа. И то би празник и велико весеље за све Антиохијце, јер врло велики број не знабожаца придружи се хришћанима, поверовавши у Христа Бога. А на оном месту, где се догоди ово славно чудо, подигоше дивну и огромну цркву у име светог Јована Крститеља.

А прича се и ово, да на Крстовдан архијереј подизаше и ту чесну руку Крститељеву, и она се некад пружала, а некад савијала. И тиме показивала да ли ће бити година родна или неродна. Јер када се пружала, све је изобилно рађало: и њиве, и виногради, и градине, и воћњаци. А када се савијала, бивала је неродица, и глад је наступала.

Када по попуштењу Божјем за грехе наше Агарјани нагрнуше, и заузеше и Антиохију. и све њене покрајине, и завладаше њима, тада ова скупоцена ризница, чесна рука светог великог Јована Крститеља, беше као у ропству. А

благочестиви хришћански цареви велики труд улагаху, како би ту чесну руку истргли испод агарјанске власти и пренели у свој царствујући град, али не успеше остварити своју жељу. Јер је не могаху ни златом откупити, нити на који други начин отуда добавити. Тек за царовања порфирородног Константина VII и Романа¹²⁶, тај дар, скупоченији од свих земаљских блага, би подарен на овај начин. Ђакону неком у Антиохији, Јову, по Божјем надахнућу дође мисао, да свету руку Крститељеву однесе из агарјанске државе у хришћанску земљу која светли побожношћу. А та света рука лежаше у прекрасном антиохијском храму светог апостола Петра. Јов дакле удеси да буде при тој цркви, и спријатељи се са црквеним ризничарем, да би лакше могао извести свој план. Много пута је покушавао да ризничара придобије за свој план, али он не пристајаше. Тада Јов поступи овако: спреми богату вечеру, позва ризничара, угости га и добро напи. И кад овај тврдо заспа, Јов оде кришом у цркву, отвори кивот, узе руку Крститељеву, и сакри је код себе. А сутрадан устаде од спавања ризничар, и не сазнаде шта је урађено. За то пак време Јов оде из Антиохије са чесном руком, и журно путоваше ка границама хришћанског царства, бојећи се да Антиохија и не знабожачке власти не сазнаду да је света рука однесена, и да не пођу у потеру за њим. И он, чуван Богом и штићен молитвама светог Крститеља, убрзо стиже здрав и без сметње у хришћанско царство. А кад дође у Халкидон¹²⁷ обелодани тајну своју: показа вернима бескрајно скупочено благо што је из Антиохије донео. И одмах известише о томе благочестиве цареве. А кад они тако добру вест неочекивано чуше, испунише се неисказане радости. И сместа своју царску лађу са пресветим Патријархом и неколицином угледних сенатора послаше у Халкидон, да сретну Крститељеву руку и чесно донесу у царски град. А кад се лађа враћаше из Халкидона са светом руком, коју сам Патријарх на рукама својим носаше, изиђоше цареви и сав народ на обалу, као да самог светог Крститеља који невидљиво долази с неба сусрећу. И пошто се како треба свесрдно поклонилисе чесној руци и с љубављу је целиваше, они је са псалмима и песмама, и са свећама и кадионицама, пренесоше, и положише у цркви која

беше у царским дворима. Ово преношење свете руке Крститељеве догоди се уочи самог светог Богојављења пред освећење воде. И отпразнован би тај празник, а за њим сабор Крститељев са великом радошћу, у част чесног пророка светог Јована Крститеља, а у славу самог у Тројици Бога, кога сви славимо и коме се клањамо вавек, амин.

СПОМЕН СВЕТОГ НОВОМУЧЕНИКА АТАНАСИЈА

Овај благословени човек беше родом из Аталије. У Смирни се стално дружио са Турцима, који су га често задиркивали, и исмевали хришћанску веру. Но он, иако неписмен, увек им је одговарао паметно и мудро, и тако их врло често ућуткивао, те они нису били у стању да му одговоре. Али зато почеше да му тајно спремају замку. Једном приликом Атанасије, по обичају свога краја, изговори речи: „Лаи лала“, које на турском означавају слављење Бога. Присутни Турци га одмах узеше и одведоше у суд, и тамо га оптужише, лажно сведочећи како је он, тобож, јавно исповедио њихову веру. Атанасије одговори да речи које је он изговорио не припадају само турској вери него уопште означавају слављење Бога, и зато сваки има право да их употребљава. Али Турци и на даље тврђаху, да је Атанасије примио турску веру и одрекао се Христа. Атанасије им на то рече да они лажу, и да ће он радије примити хиљаде смрти него се Христа одрећи. Зато блажени Атанасије би бачен у тамницу.

Из тамнице Атанасија три пута изводише на суд. И сва три пута га силно тукоше, и на страшне муке стављаше, само да га приморају да се одрекне хришћанске вере. Али храбри мученик све то јуначки подношаше, и сва та мучења сматраше за играчку. Турци онда прибегоше ласкама и обећањима, еда би на тај начин приволели Атанасија да се одрекне Христа. Али им ни то ништа не поможе. Тада судија, увидевши да је мученик потпуно непоколебљив у својој хришћанској вери, донесе одлуку да му се одсече глава.

Тако блажени Атанасије би посечен, и доби венац мучеништва. Свето пак тело његово Турци бацише, да би га пси разнели. Но иако је било много паса који су се вили око светог тела мучениковог, али га се ни један не дотаче. Тог истог дана предвече бише погубљена и два Турчина, па пошто немаху времена да их сахране, оставише и њихова тела на губилишту покрај тела светог Атанасија. У току ноћи пси разнесоше њихова тела, а тело светог Атанасија не дирнуше. После три дана судија дозволи хришћанима, те они узеше свете мошти светог

мученика Атанасија и чесно сахранише у цркви свете Параскеве¹²⁸.

8. Януар

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ГЕОРГИЈА ХОЗЕВИТА

Овај славни отац наш Георгије беше пореклом из једног села на Кипру. Родитељи му беху благочестиви и богати. Старији брат његов, Ираклид, још за живота родитеља отиде у Свети Град да се поклони Светим Местима, и пошто се поклони и посети реку Јордан, отиде у Лавру звану Каламон и постаде монах. Благословени пак Георгије остаде уз родитеље, и растијаше васпитаван у свакој побожности и чистоти.

По смрти родитеља узе га к себи заједно са свим наслеђем његовим неки његов сродник, који имађаше јединицу кћер и зато реши да њоме ожени Георгија. Но пошто млади Георгије избегаваше светске ствари и не жељаше да се жени, одбеже неком другом свом сроднику који беше игуман у једном манастиру желећи да се посвети монашком животу, као што је то учинио и његов старији брат. Дознавши за то онај први сродник његов дође и поче да се препире са овим другим сродником, тражећи да му врати младића. На то му овај одговори: Нити сам га ја довео овамо, нити ћу га ја отерати. Он сам има узраст, нека изабере оно што му користи. Кад младић дознаде за свађу својих сродника око њега, напусти све и тајно побеже са острва. Дошавши у Свети Град Јерусалим и поклонивши се Светим Местима, сиђе на реку Јордан и помоливши се тамо отиде у Лавру Каламон код свога брата. Када га брат виде онако младог и голобрадог, не хтеде да га задржи у Лаври, по заповестима светих Отаца, него га одведе у манастир Пресвете Богородице, звани Хозева, и предавши га тамо игуману врати се натраг у своју келију.

Игуман, видећи непоколебивост и монашку побожност Георгијеву, убрзо га постриже и одену у монашку схиму, и предаде га једном напредном у подвижништву старцу монаху као помоћника у старчевом послушању. Старац је био родом из Месопотамије и беше врло строг. Једног дана посла старац овог светог младића на поток да донесе воде. Младић, отишавши и спустивши се у поток, врати се празан, јер пошто беше одевен

не могаше да донесе воду због сплета трске и шипражја. Старац му тада нареди да скине са себе одећу и да се само препојаше спољном мантијом и тако да иде да донесе воде. Пошто младић задоцни са водом, старац сакри његово одело и отиде за трпезу. А младић, дошавши и не нашавши ни старца ни своје одело, отиде у манастир онако без одела. Када закуца на врата манастира вратар му отвори и видевши га нага запита га за узрок тога, па дознавши шта се десило отиде и донесе му одело, па га уведе у манастир. Враћајући се старац надзорник његов из трпезарије после јела, сrete Георгија пред гробом светих пет Отаца који се ту налажаше, и видећи га, са пуно гњева и претње удари га руком, говорећи: Зашто си закаснио? На то се одмах осуши рука старцу, и он паде пред ноге младићу молећи га и говорећи: Чедо, немој ме обелоданити ни изобличити јавно; сагреших, опрости ми! Помоли се Господу за мене да ме исцели. Младић са смирењем и побожношћу одговори: Иди, оче, и направи метаније пред гробом светих Отаца и они ће те исцелити. Старац наваљиваше говорећи: Теби сагреших, ти се помоли за мене. Тада младић узе старца за руку, отиде заједно са њим до гроба Светих, направи метаније и помоливши се, старац би одмах исцељен. Од тада старац постаде кротак и снисходљив и врло смирен. Будући да се тај догађај разгласи међу братијом и сви се дивљаху и слављаху Бога због тог славног чуда које учини овај младић, и то још почетник, Георгије се побоја да не падне у замку гордости, зато напусти тајно манастир, сиђе у Лавру своме брату, и остаде са њим у такозваној старој Цркви. Овде они провођаху овакав начин живота: Никада не куваху за себе јело на ватри, осим када им долажаху посетиоци. Притом поручише чувару утврђења њихове Лавре да им од недеље до недеље чува покварена јела из тврђаве и оно што њему доноси манастирски оци. Тако су се они само тиме хранили, никада не перући нити испражњујући посуђе из кога су јели, због чега се у посуђу накотише многи црви, и смрђаше надалеко. Вина такође нису пили.

У Јерихону пак бејаше један земљорадник кога ова браћа много вољаху. Но догоди се да овоме земљораднику умре

детенце – јединче. Ојађени отац стави мртво детенце у једну котарицу, метну преко њега као поклон њима нешто од плодова са своје земље коју обрађиваше, покри одозго лишћем од винограда, па тако отиде са котарицом у Лавру. Дошавши он закуца на врата њихове келије, из које изађе Георгије и уведе га унутра. Ожалошћени отац кога они љубљаху, направи пред њима метаније, и спустивши котарицу пред њих на земљу замоли их да благослове плодове његовог труда, па изађе напоље. Кад браћа извадише плодове из котарице нађоше у њој мртво детенце. Видевши то, старији брат Ираклид се узбуну и рече брату своме: Позови натраг тог човека; данас дође међу нас искушење, јер колико видим дођоше да кушају нас грешнике. Међутим Георгије, којему тада беше око четрдесет или нешто више година, направи пред њим метаније, па рече: Немој се љутити нити гњевити оче, него хајде да се са вером помолимо многомилостивом и многожалостивом Богу, па ако Бог не узме у обзир грехе наше и смилује се, и васкрсне ово дете, онда ће га отац његов по вери својој добити натраг жива, и отићи; ако пак Божја доброта то не учини, позваћемо оца и рећи му да ми грешници нисмо достигли до такве духовне висине да васкрсавамо мртве, нити имамо такву смелост пред Богом. Старац послуша и оба стадоше на молитву са сузама и срцем скрушеним. А свемилоствиви и човекољубиви Бог, који чини вољу оних који Га се боје, услиши их и васкрсе детенце. Тада дозваше натраг оца његовог и рекоше му: Ево ти жива твог сина због великог милосрђа Божјег; гледај да то нипошто никоме не кажеш и не ставиш нас на муке и ожалостиш. Отац узне синчића и отиде славећи и благосиљајући милостивог Добротвора и Животодавца Бога.

Тако ова браћа провођаху свој живот са сваким миром и побожношћу; никада их нико не чу да се споречкају или да прогунђају нешто између себе, нити с неким другим, јер старац Ираклид имађаше велику смиреност и кротост, а Георгије велико послушање и смирење. У својој седамдесетој, отприлике години, ава Ираклид се престави из овог живота, а беше се прочуо у целој долини Јорданској као човек благ и пун вере, украшен сваком врлином, девственик, молчалник,

сиромаштвољубљив, милостив, уздржљив више од свих других. Јер сво време живота свога он узимаше храну само онако како смо напред рекли, и то узимаше је једном у два или три дана, а понекад и једном недељно. Једино због великог наваљивања од стране отаца пристајао је понекад да једе за општом трпезом, која се каткад постављала љубави ради. Бивало је и да се разболи, јер је себе приморавао на велике подвиге. Притом он имађаше и мајку свих врлина смиреноумље, и зато никада није прихватао да стане у ред са светим оцима да пева, сматрајући себе недостојним да стоји с њима, него је увек стајао у дну Цркве, имајући на себи само једну стару расу и кукуљицу на глави. У храму је говорио псалме у себи до почетка богослужења, и то са много суза и усрђа, не разговарајући нити се расејавајући. Зато се говорило о многим чудима које Христос Спаситељ чињаше кроз њега. И тако овај ава Ираклид, просијавши чесним и богоугодним животом, оконча живот у доброј старости, и би погребен онде у гробу заједно са преподобним оцима; а на небу он се са хоровима Светих непрестано моли смело пред Богом за нас и за цео свет.

Ава пак Георгије, оставши сам у келији, туговаше и плакаше за братом својим, настављајући храбро свој начин живљења и подвига, и би вољен од свих. Често је служио другим оцима са миром и побожношћу, јер је био добио и част ђаконства, које је вршио са страхом и умиљењем, служећи увек и прислужујући свима.

Једнога дана указа се потреба да изађе ради некога посла. Отворивши врата келије он угледа лава где лежи пред вратима. Имајући срце без страха, он ћушну лава ногом говорећи му да се склони испред врата да би могао да изађе на свој хитни посао. Лав зарежа пријатељски и заврти репом, али не хтеде да устане. Ава Георгије га гурну два-три пута ногом тражећи да му направи пролаз, а када лав не послуша, свети рече: Добро; пошто ниси послушан, онда по Светом Писму: „Зубе лавове сакруши Господ“. Благословен је Бог, отвори уста да видимо! Лав отвори широм уста и допусти светоме да му опипа зубе како хоће; а свети стави руку у уста звери и опипавши потврди, говорећи: Као када неко опипава равно дрво, тако су и зуби

лавови. Тада лав устаде и удаљи се, а светитељ отиде и обави свој посао.

Када у то време умре игуман Лавре, настаде неред и неслога у Лаври; братија се подели у две групе око избора новог игумана, и поче да крши правила и обичаје својих отаца. Због тога је много туговао и жалостио се овај старац; и мољаше се усрдно Богу да му да знак где је Његова воља да се удаљи одавде. Тада му се јавише у виђењу две велике светле горе, од којих једна беше виша и светлија од друге. Тада му рече онај који му показиваше то виђење: Где желиш да одеш и настаниш се? Старац замоли да му да ону вишу гору. Рече му овај исти који му се јавио: Иди онда у твој манастир где си пострижен за монаха и настани се у келијама. Свети, отишавши одмах, замоли игумана Хозевитског манастира да му да обиталиште у келијама. Игуман пак овога манастира зваше се Леонтије, и беше муж благ и врло милостив и сиромохољубац. Он беше силно узнатредавао у врлини милостивости; и пошто се упокоји, један га од старца виде где стоји пред жртвеником сав као огањ. Када старац Леонтије угледа свог бившег ученика где се вратио, обрадова му се веома и одмах му даде келију. Свети се сместа попе на гору и настани у келијама Хозевитским, због чега и доби име Хозевит. Нико није успео да дозна његов начин живота за све време проведено у тој келији, осим што се знало да није имао ни вина, ни масла, ни хлеба, ни одеће, осим једне кратке мантије коју је носио кад је бивао у Цркви. Ишао је тамо где се бацају отпатци и сакупљао бачене крпе од којих је сашивао себи одећу, и од истих крпа правио себи постељу. А молио је и неке келиоте да од недеље до недеље чувају за њега отпатке са трпезе отаца и гостију, па било да су то отпаци од поврћа, или осприја, или морских шкољки. Добивајући од њих те отпатке, туцао их је све заједно у каменој ступи и правио лоптице, које је затим сушио на сунцу и онда, квасећи их водом узимао од њих једном у два или три дана, ако му је уопште било потребно да једе у својој келији. Јер беше обичај да суботом увече долазе келиоти у општежиће и да учествују у богослужењима и у Литургији Пречистих Тајни, а затим и за трпезом са манастирским оцима. И верујте ми, часни оци и

браћо (вели писац овог житија и ученик Светога – преподобни монах Антоније), да сам ја лично, после наиласка Персијанаца¹²⁹, дошавши у манастир отишао са неком братијом у келије и нашао тамо остатке оних лоптица, дивећи се са братијом како их је овај свети могао јести. Када су Персијанци стигли до Дамаска настао је велики неред у овој земљи. Једнога дана сеђаше овај преподобни на једном камену и грејаше се на сунцу (јер беше мршав од превеликог уздржавања), и горећи сав жељом духовне љубави за творење воље Божје, мољаше се са непрекидним сузама човекољупцу Богу да се смилује на људе своје. И дође му глас: Сиђи у Јерихон и видећеш дела људи. Тада сиђе у манастир и нашавши братију из општежића који иђаху у Јерихон, сиђе и он с њима. Када стигоше до вртова испред града, изненада чу у ваздуху велику вреву од мноштва људи, који ратоваху међусобно и викаху као у борби. Подигавши очи своје увис виде ваздух испуњен Индусима који се сукобљаваху као у рату, а земља се сва тресијаше и дрхташе под њиховим ногама. Братија рекоше преподобноме: Ајде, оче, да уђемо у град. Зашто стојиш толико дуго и гледаш у ваздух? Преподобни им одговори са сузама и тугом: Бежимо, браћо, и вратимо се. Зар ви не видите и не осећате да се земља тресе? И док он то говораше, гле, одједном изиђоше из града неки наоружани коњаници и други млађи петац и деца, који имађаху мачеве и копља у рукама и трчаху тамо-амо. Братија тада схватише да то беше потрес земље о коме говораше старац, и вратише се у манастир са великим страхом, јер им свети исприча и виђење које виде у ваздуху. Попевши се у своју келију старац плакаше и ридаше због непобожности и злоћудности народа, или боље рећи због не знања и безбожности. Следећег дана, изишавши опет из келије, сеђаше на сунцу грејући се (као што је то често чинио због слабог тела), и мољаше се са усрђем Богу, говорећи: Владико, Боже доброте и Господе милости, који хоћеш да се сви спасу и дођу у познање истине; подигни жезал Твој и накажи народ овај, јер ходи у не знању. И одмах затим виде велики штап од огња, који се протезаше од Светог Града до Бостре, те тако провиде свети да ће народ бити тешко наказан, и због тога плакаше стално и туваше.

Када пак стиже најезда Персијанаца и опколи Свети Град, тада изађоше и братија из општежића и келиоти, па братија отиде са игуманом у Арабију, а ови се сакрише по пећинама и по шипражју. Међу њима беше и овај преподобни старац, јер га много молише братија да се и он сакрије са њима. Сарацени пажљиво претресосе сву долину и испитиваху брђане о њиховој имовини, па пошто пронађоше старца и многе друге оце, похваташе их и преведоше у други поток. Међу њима беше и ава Стефан Сирац, старац преко сто година, свети и чувен отац, кога Сарацени убише онде, а друге оце одведоше у ропство. Светога пак Георгија, пошто га видеше сиромашног и врло слабог и побожног, поштоваху његов начин живота; боље рећи, будући покренути на то од Бога, дадоше му котарицу пуну хлебова и суд са водом, па га отпустише рекавши му: Иди, спасавај себе где хоћеш. Он сиђе ноћу до Јордана и бијаше тамо док Персијанци не прођоше кроз Јерихон, одлазећи за Дамаск и водећи са собом и заробљенике из Светог Града. Отуда старац отиде у Свети Град, где и остаде док не сиђе поново у Хозевитски манастир, где се поново настани, иако не оде поново горе у келије. У манастиру он свакодневно поучаваше и утврђиваше братију, која се била вратила, а такође учини и многа чуда, која су описана у опширнијем житију његовом.

Но пошто и он беше човек и требаше да се пресели ка жељеноме Господару, разболе се болешћу од које и умре. Оне вечери кад је преподобни скончао, вели ученик и писац житија његовог Антоније монах, да би се показало са каквим чврстим уверењем одлази овај свети ка Господу, дође по промислу Божјем у манастир мноштво гостију, те ја бејаш много заузет у мом послу. Нека братија од оних који живљаху близу старца дођоше неколико пута и рекоше ми: Тражи те старац говорећи: где је Антоније? Позовите ми га, јер ја ћу сада скончати. Ја бејаш у жалости, јер сам хтео и мој посао да свршим, и опет да дођем к старцу. Дознаде за то у духу старац па ми јави: Немој се жалостити нити узнемиравати, чедо, него заврши своје послушање, а ја ћу те чекати док не дођеш. Пошто једни гости устајаху иза трпеза а други долажаху, време мог служења се

протеже скоро до поноћи, но старац ме чекаше. Завршивши на крају своје послушање и отпустивши госте, сиђох к старцу. Пошто ме виде, он ме загрли и целива и благослови, па се окрете ка истоку и рече: Изађи сада, душо моја, изађи у Господу! Пошто то рече три пута, предаде дух свој Господу, Који се у њему и с њим подвизавао тим добрим и честним подвигом. Тако се пресели ка Господу као кад неко кораком прелази са места на место, веома мирно и спокојно, предајући, очигледно, дух у руке Божје, као што је и написано: „Душе праведних у руци су Божјој, и неће их се дотаћи мука“. И опет: „Честна је пред Господом смрт преподобних Његових“. Ја пак, дознавши да преподобни предаде свој дух, падох на груди његове и плаках што се лишавам преподобног оца мог. И пошто га погребосмо са псалмима и појањима и песмама духовним, положисмо га у гробове Преподобних Отаца. А он сада налази се са хоровима Светих на небу и моли се с њима за нас и за цео свет. Амин.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНЕ МАЈКЕ НАШЕ ДОМНИКЕ

У време Теодосија Великог¹³⁰ она дође као некрштена из Картагене у Цариград са још четири девојке. Тадашњем пресветом патријарху Нектарију¹³¹ би од Бога откривење за њу. Он је прими и удостоји светог крштења. Потом света Домника се замонаши. И провођаше живот у суровом посту и тешким подвизима, те се тако удостоји дара чудотворства. И чињаше многа чудеса. Она спасе путнике за време буре на мору на тај начин што изли у море јелеј који она благослови. Имађаше и дар пророштва. Прозре цареву смрт и претсказа. Виде светог Анђела како сиђе и освети воду. И многе друге дивне тајне бише јој откривене. Унапред претсказа време свог одласка к Богу. Она се у дубокој старости мирно престаи Господу. Престаи се око 474. године.

СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА ЈУЛИЈАНА И ВАСИЛИСЕ и оних са њима

Јулијан беше из египатског града Антиноја¹³², од родитеља врло виђених и богатих. Од младости своје заволе девствену чистоту, и зажеле да је до краја свога живота очува. Поставивши њу као темељ другим врлинама, он живљаше у страху Божјем, марљиво се учаше и читаше књиге; изучаваше обе мудрости: јелинску и хришћанску; и тако упознаде и световну философију и цело Свето Писмо. А кад му би осамнаест година, родитељи га почеше приморавати да се жени, јер им беше јединац, а хтели су да имају потомство. Али он одлучно одбијаше. И када му поводом тога родитељи и рођаци веома досадише, овај целомудрени младић измоли од њих недељу дана на размишљање. И целу ту седмицу проведе у посту, у молитвама и сузама, и дању и ноћу молећи Бога, да му Он на који било начин сачува девственост беспрекорном. А када седмога дана наступи ноћ, и он, изнемогао телом од поста и молитве, леже и заспа, јави му се Господ у виђењу, и тешећи га и крепећи га рече му: Не бој се, послушај савет својих родитеља, јер ћеш узети жену која девственост твоју неће повредити, нити ће те од мене одвојити, него ће и она тебе ради сачувати своју девственост; и тако ћу и тебе и њу, девственике, примити на небо. Осим тога, ви ћете раширити чистоту, јер ће вашим учењем многи младићи и девојке постати житељи неба. А ја ћу свагда бити с тобом, обитавајући у теби и побеђујући све телесне пожуде и искушења. И учинићу да девојка, којом се будеш оженио, пристане на твој добри предлог. И у ложници својој ви ћете угледати мене са хоровима Анђела и безбројним девственицима оба пола, које природа раздели, а вера у мене уједини. И ти ћеш бити следбеник њихов. – Говорећи то, Господ га додирну и рече: Буди храбар! и нека се не плаши срце твоје!

Утешен и охрабрен овим божанским виђењем, дивни младић се прену и рече: Благодарим Ти, Господе Боже, који испитујеш срца и душе, што ћеш удаљити од мене сласти и утехе овога света, и што ми обећаваш да ћеш бити чувар и

заштитник моје чистоте, јер се чврсто срцем надам у тебе и уздам, да ћеш ми дати оно што око не виде, ухо не чу, и у срцу човеку не дође, а што си уготовио онима који Те љубе. А пошто ме удостојаваш да ходим путем твојим, молим Те: Ти сам буди добар пут и мени и свима љубитељима чистоте. Господе, Ти знаш да од свога рођења па све до овога часа, у који си благоволео да ме позовеш, ја ништа друго не волим и не желим осим Тебе. Стога завете што излазе из мојих уста, Ти утврди и Ти у дело спроведи.

Онда изађе из своје собе, и саопшти родитељима да пристаје на њихову жељу и не одбија брак. Родитељи се веома обрадоваше, и одмах се дадоше на ревносно тражење девојке која би му одговарала пореклом и богатством. И нађоше такву девојку, по имену Василису, јединицу кћер у својих родитеља, лепу, и благородну. Њу заручише своме сину. А када после уобичајеног свадбеног весеља уведоше женика и невесту у ложницу, и оставише их, осети невеста врло јак пријатан мирис, као у башти где је много кринова, ружа и другог мирисног цвећа. И она рече женику: Господару мој, шта је ово? Сад је зима, а диван мирис цвећа осећа се као у пролеће. И овај дивни мирис толико ме усхићује и наслађује, да је у мени потпуно угасла жеља за телесном везом. – Тада јој блажени Јулијан, женик, рече: Овај дивни мирис који осећаш, не долази од годишњег доба, него по дејству самога Христа, љубитеља чистоте, који вечни живот дарује онима који девственост своју чувају неповређеном. Ако дакле хоћеш да заједно држимо заповести Христове, и да Му угодимо, онда заволимо Њега свом душом и сачувајмо Му нашу девственост неповређеном. Начинимо од себе Његове изабране сасуде у овом свету, да бисмо с Њим царовали у оном. И тако се ја и ти никада нећемо растати.

На ове његове речи блажена невеста Василиса одговори: Зар је ишта потребније од спасења, сачувати девственост и добити живот вечни? Верујем твојим речима, и желим да заједно с тобом живим у девствености до краја живота, како бих могла добити вечно уздарје од Христа Господа мог.

Када она то рече, блажени Јулијан врже себе на земљу, клањајући се Богу, и распрострт ницице вапијаше к Богу: Утврди,

Господе, ово што се у нама збива по Твоме дејству! – А девственица Василиса, видећи женика свог на земљи где се моли, одмах и сама припаде на молитву. И гле, изненада се затресосе темељи ложнице у којој беху, и неисказана светлост засија тако, да од небеског сјаја потамнеше свеће што гораху у ложници. И би велико божанствено виђење: с једне стране виђаше се цар славе Христос са безбројним мноштвом девственика у белим хаљинама, а с друге стране – царица Владарка, Пречиста Дјева Богородица са хоровима девственица. И са обе стране појаху се неисказано миле небеске песме, какве ухо земаљско не чу. И приступише два пресветла човека, опасани златним појасима, подигоше Јулијана и Василису са земље, и показаше им на постељи једну прекрасну и врло велику књигу. А око постеље стајаху нека милолика чесна четири старца, који држаху златне чаше пуне мириса, из којих се силно изливаше неизразиво диван миомир и испуњаваше ложницу. И рече им један од тих стараца: Ево, ове чаше приказују савршенство ваше, јер благо вама што победисте привремену насладу овога света и похитасте вечној, каква у срце човеку не дође. Прочитај, Јулијане, што је написано у овој књизи живота. – И Јулијан погледа и прочита њихова имена написана. А беше златом написано ово: Јулијан који се одрекао света из љубави према мени, биће међу онима који се не оскврнавише са женама; а Василиса, права срца и непорочне девствености, уврстиће се у лик девственица, које следују истинитој Дјеви Марији, Мајци мојој пречистој. – Када ово Јулијан прочита, затвори се књига, и са обе стране сви светлоносни девственици и девственнице радујући се рекоше једногласно: Амин. – И опет рече старац Јулијану и Василиси: У овој књизи коју видите, записани су људи чисти, трезвени, истинољубиви, милосрдни, смирени, кротки, који имају љубав нелицемерну, који су све непријатности и суровости поднели, и који су невоље и муке претрпели, и најзад који су толико Христа волели, да ништа нису претпоставили тој љубави: ни оца, ни мајку, ни жену, ни децу, ни имање, ни богатство, нити ишта од овога света, па још и душе своје не поштедеше него их за Христа дадоше; међу њих се и ви сада уврстисте. – А блажени

Јулијан и блажена Василиса, испуњени неисказане радости, остало време ноћи провели у псалмима и појању.

Када дан освану, весељаху се родитељи, рођаци и све званице свадбене, сматрајући да је телесно сједињење између женика и невесте обављено, не знајући ништа о њиховом духовном супружништву. И живљаху Јулијан и Василиса међу собом у чистоти и целомудрију, чувајући цвет своје беспрекорне девствености чистим. А скриваху ову тајну од људи, да о њиховом девственом животу не би дознали ни родитељи, ни рођаци, нити ико од људи, док касније сам Господ не објави то на корист многих.

После не много времена преставише се из краткотрајног живота овог родитељи и Јулијанови и Василисини, и оставише им веома велика имања. А када добише слободу за свој духовни живот, њих обузе жеља не само да се старају о своме спасењу, него и о спасењу других. Стога подигоше два манастира, мушки и женски, па се раздвојише и постригоше, он у мушком а она у женском манастиру. И сабра он много монаха, а она много монахиња, и старешиноваху над њима. У светог Јулијана беху до десет хиљада братије који свесрдно служаху Богу. Јер му Бог даде толику благодат, да су се са свих страна стицали к њему они што желе спасења: остављали су своје домове, заручнице, родитеље, сроднике, имања, и све лепоте света, и предавали се у руке њему, да их води у царство небеско. Тако и света Василиса у своме манастиру сабра и уневести Христу чисте девојке до хиљаду, па још и мноштво жена. И цветаше анђелска чистота у оба манастира као у две рајске баште. И девственост слављаше победу над сластољубивим демоном нечистоте. Али, већ је време да испричамо кончину ових светих, како са својом у Богу сабраном децом пређоше у небеске обитељи, говорећи Христу Богу: Ево нас и деце коју си нам дао.

У то време цароваху два не знабожна цара, Диоклецијан и Максимијан. И устројише љуто гоњење хришћана на све стране. И смутња потресаше Цркву Христову. И приближаваше се гоњење границама оне покрајине, где свети Јулијан и Василиса живљаху. И многи хришћани беху у великој пометњи и страху.

Тада блажени Јулијан и Василиса у посту и молитвама са сузама молише Бога да учврсти верне своје и њихове монахе и монахиње, и да их сачува, да не би ниједан од њих отпао и пропао, него да се сви удостоје небеског блаженства. И јави се Господ Христос у виђењу светој Василиси, и обавести је да ће ускоро отићи у вечни покој. Али ће најпре послати испред себе све свете девственице; и ниједна неће остати после ње, да не би, која од њих, видевши страшно гоњење Цркве, пала духом, и отпала, и лишила се свога друштва. Стога ће Василиса проживети овде још пола године, док девственице њене све до једне не пређу к Богу. А њен духовни брат Јулијан, после ње поћи ће са многима на мученички подвиг. И храбро ће истрајати; и победиће непријатеља; и у победничком слављу отићи ће из овог света да прими двоструки венац: венац девствености и венац мучеништва у радости Господа свога.

И би тако. Јер у току пола године сав лик девственица, сабран светом Василисом, пређе кроз привремену смрт у небеске дворе свог бесмртног Женика. Само остаде света Василиса сама. И њој се у сну јавише у виђењу све те деве свете, обучене царски у светлост, говорећи: Ми тебе чекамо, мајко наша, да се заједно с тобом поклонимо Господу и Цару нашем. Хајде, дођи нам, и предај нас Христу, коме си нас уневестила.

Пробудивши се преподобна Василиса се веома обрадова што је сав лик њених девица ушао у радост Господа свог, и што је и њој припремљен тамо живот вечни. И обавести о свему томе свога духовног брата, светог Јулијана. А после неколико дана, молећи се усрдно Господу, предаде дух свој у руке бесмртног Женика и Бога. Свето пак тело њено преподобни Јулијан сахрани на достојан начин.

Затим дође у те крајеве обласни намесник Маркијан, са својом женом и сином. Безумно разјарен на хришћане, он их је на страшне муке бацао, убијао и крв њихову проливао. А кад сазнаде за Јулијана да је високог порекла, а верује у Христа, и да са њим има много једноверне братије, он посла к њему угледне грађане да га усаветују да се покори царској наредби и принесе жртве идолима. У то време у обитељи преподобног

Јулијана беше се сабрало из околних градова и крајева много свештеника, ђакона и других клирика са својим епископима, који љубљаху Господа свог и радо чекаху мученичку смрт за Њега. Сви они одговорише преко блаженог Јулијана посланицима обласног намесника да они имају једнога Цара који живи на небу, Господа Исуса Христа, и његове наредбе слушају, и клањају се Њему – јединоме истинитоме Богу, и готови су одмах да за Њега умру, али се неће поклонити идолима, и ђаволима што су у њима. – Посланици се вратише, и испричаше обласном намеснику што им би речено. И расрди се намесник, А посла војнике да доведу само Јулијана, желећи да га сам испита, а да се манастир са свима који су у њему огњем спали. Војници ухватише блаженог Јулијана, свезаше и у тамницу градску одведоше. А његова братија, њих до десет хиљада, са епископима и клирицима што се беху тамо скупили, оног часа постадоше миомирисне жртве Богу, јер са манастиром бише спаљени. И на том месту за дуго време чуле су се дивне песме, певане од мноштва певача, у оне часове када су вршене уобичајене црквене службе: у шест сати, у девет, у дванаест, у три по подне, и увече, и у поноћи. И многи се болесници тамо исцељиваху. Јер који год би дошао, и чуо то небеско појање, исцељивао се, ма каква болест да је била на њему.

Сутрадан преподобни Јулијан би изведен пред намесника на суд. Намесник употреби много красноречивости, и ласкања, и претњи, и застрашивања, али све без успеха. Тада гвозденим штаповима душмански тукоше преподобног. При томе један се штап од силног ударања сломи, и парче удари једног службеника, који беше рођак намесников, и изби му око. То још више разјари и разбесни намесника. А свети мученик рече намеснику: Чуј ме, Маркијане: Скупи све ваше најчувеније жречеве, и нареди им да над овим ослепљеним оком призову имена својих богова и богиња, и умоле их да поврате вид поклоннику њиховоме. Ако пак они то не буду могли учинити, ја ћу онда призвати име Господа мог Исуса Христа, и не само повратићу му ово испало телесно око, него ћу му и очи срца просветити за познање истине.

Намесник пристаде. Сазва све жречеве и нареди им да у оближњем идолском храму умоле помоћу жртава богове и богиње и исцеле око ослепљеноме. Они отидоше и поступише по наређењу. И пошто принесоше многе жртве, чуше од својих богова ово: Идите од нас, јер смо ми предани вечном огњу, и држани у тами. Како можемо слепоме вид дати, када га и сами немамо? А Јулијанова молитва вишњем Богу толико је моћна, да од дана у који је узет на мучење, наше се муке у паклу уостручише. – Чим ово демони изрекоше у том идолском храму, одмах попадаше сви идоли, којих беше до педесет, и у прах се претворише.

А намесник повика на светог Јулијана: О мађионичару, твоје враџбине су тако силне, да су и богове наше срушиле! Али да видимо, да ли ћеш исцелити око ослепљеноме, као што си обећао.

– И нареди да мученика нага обливају мокраћом, да би, рече, отступила од њега мађијска и враџбинска сила. Али се смрад те мокраће изненада претвори у диван мирис, и замириса ваздух да су се сви чудили. Онда свети Јулијан, осенивши крсним знаком око ослепљенога, призва име Господње, и одмах се болесник исцели, и око његово прогледа, и виђаше јасно. А намесник, ослепљен злобом, приписиваше то мађијама а не сили Христовој, док исцељени громко викаше, говорећи: Ваистину је Исус Христос истинити Бог, и Њега једино треба почитовати, и Њему се клањати!

– А намесник нареди да му одсеку главу. И тако исцељени, прогледавши и телесно и духовно, крсти се у својој властитој крви, и оде да види невидљивог Бога.

Нечестиви Маркијан нареди да светог Јулијана вежу веригама по целом телу, и да га тако, исмевања ради, воде по целом граду, мучећи га по свима улицама на разне начине. Док тако вођаху светог, и исмеваху, и мучаху, око њега се разлегаше граја: Ово заслужују они који се не клањају боговима и презиру царске наредбе. А када са светим дођоше до школе у којој се намесников син Келсије учио, – он беше јединац у својих родитеља, – Келсије дечак погледа на светог, и рече својим вршњацима: Дивну ствар видим! – А кад га питаху шта види, он

рече: Ено, оног осуђеног хришћанина, кога војници везаног веригама воде, видим окружена мноштвом светлих младића, од којих му једни служе, а други му међу на главу венац тако светао, да сјај његов превазилази сунчеву светлост. И сматрам да треба веровати у таквог Бога и служити Му, који своје служитеље тако чува и толиком славом обасипа. Верујте ми, браћо, и ја хоћу да будем такав, ако Бог његов буде хтео да буде Богом мојим. – Рекавши то, он баци књиге и дивно одело, светско остављајући свету, и потрча за светитељем. Када га стиже, он паде мученику пред ноге, вапијући и говорећи: Желим тебе да имам за оца свог другог рођења, а свог телесног безбожног родитеља Маркијана, мрзитеља и мучитеља праведних, одричем се, и презирем. Теби се приљубљујем, и желим да данас као и ти страдам за Христа Господа и Спаситеља мог, кога досада не знађах.

Када то видеше војници мучитељи, беху као избезумљени од страшног изненађења. И стече се сав град на такав призор, и чуђаху се гледајући како се намесников син прилепио уз мученика, и целива му ране. И рече дечко народу: Знајте, ја сам намесников син. Досада сам са својим не знабожним оцем гонио невинне свете људе. То сам чинио у не знању. Сада пак, када сам познао Бога, и Бог мене познао, ја се одричем лажних богова, а одричем се и оца и мајке, и на огромна богатства плујем! Исповедам Христа, и верујем у Њега, и објављујем да сам следбеник блаженог Јулијана. Зашто оклевате, ви слуге и војници? Идите и известите моје родитеље, да сам познао истинитог Бога и приљубих се његовом верном служитељу.

О томе брзо известише оца и мајку. Као восак од огња, тако се њихово срце растапаше од бола. И одмах послаше да дечка узму од Јулијана и да га доведу дома. Али Бог који чува децу, учини то да га се нико није могао коснути. Јер сваки који га се коснуо, осећао је силан бол у руци и у рамену свом, и због тога се ниједан не усуди да га ухвати и одвоји од мученика. Обавештен о томе, намесник нареди да обојицу доведу к њему. И погледавши на блаженог Јулијана рече: Плод наде моје хоћеш да ми мађијском вештином својом на силу отмеш, и недоличним речима обмањујеш младо срце да се одрекне родитељске

љубави. – Док ово намесник говораше, дотрча мајка Келсијева са многим рођацима, косе чупајући, груди раздирући, дојке обнажујући и до неба кукајући. Када то намесник виде, раздра хаљине своје, и лице своје изгреба, и рече мученику: Свирепи Јулијане, погледај бол оца и мајке, и осврни се на кукњаву толиких рођака, и ослободи невиног дечка твојих мађија. Врати нам сина јединца; врати нам наследника и господара дома, да се и ја за тебе заузмем код цара, да ти опрости кривицу и отпусти здрава.

Свети Јулијан одговори: Помоћ ми твоја не треба, нити тражим да ме цар пусти. Једно молим Господа мог Исуса Христа: да ме заједно са овим јагњетом, које је рођено из вучје утробе¹³³, и са свима који буду хтели веровати, после претрпљеног мучеништва уврсти међу спаљене од њих. А ето, пред тобом стоји онај који је од тебе телесно рођен, а сада са мношвом верујући у Христа, духовно је одрођен од тебе. Он је одрастао, нека ти сам одговори, нека се сам обазре на мајчине сузе, и нека се сам сажали на груди које су га одојиле.

На то чесни и благоразумни дечко рече: Од трња се ружа рађа, али не губи мирис свој зато што је рођена од трња, нити трње које је родило ружу губи оштре бодље своје. Ви дакле, родитељи моји, као што навикосте, насилништвом својим као трњем бодите невине, а мене оставите да као ружа лијем из себе мирис верујућима. Вама нека се повињавају они који су готови да пропадну, а мени нека следе они који се труде да пређу из таме у светлост. Ја се ради Господа мог Исуса Христа одричем вас, својих родитеља; а ви, ради поштовања богова својих, ставите на муке сина свог, јер привременом смрћу тражим вечни живот. Не могу да будем вама добар, а себи рђав; нити ћу љубав вашу претпоставити вечним радостима. Што оклеваш, оче, као неверујући и каменог срца родитељ, а не као прави Авраам? Узми мач и принеси на жртву Христу мене, сина твог? А ако те природна родитељска љубав савлађује, па не можеш да то урадиш, онда ме пошаљи најсвирепијим кнежевима и мучитељима, да и ја за Господа мог Исуса Христа пострадам. Узалуд су ваше сузе и ваше кукање, јер ме од вере моје не могу одвојити.

Када намесник то чу, нареди да обојицу одведу у смрдљиву и врло мрачну тамницу. А кад они ступише у њу, тама се претвори у светлост, и смрад у мирис. То видеше двадесет војника, и у Христа повероваше. Али пошто блажени Јулијан не беше презвитер, и немаше ко да крсти ове што повероваше, беше због тога жалостан. Али Бог који чини по вољи онима који Га се боје, посла им презвитера на овај начин:

У граду том беше један човек, најчеститији и најугледнији у грађанству, кога цареви Диоклецијан и Максимијан много уважаваху и вољаху, јер беше од рода ранијег цара римског Карина. Тај човек беше хришћанин са женом својом и децом. А кад он и жена његова преминуше у хришћанској вери, остадоше иза њих седам синова, млади по годинама али стари по разуму. Због родитеља њихових цареви их веома вољаху, и наредише им да остану у својој вери и да без бојазни јавно славе Христа свога. А ова деца имађаху код себе презвитера, по имену Антонија, који им вршаше свете тајне. И би им откривење од Бога, да са презвитером својим иду и посете у тамници Јулијана и Келсија. А кад пођоше ноћу, пред њима иђаше анђео, који додирну тамничка врата, и она се одмах отворише. И уђоше, и целиваше свете сужње, и молише се заједно Богу. И крсти презвитер блаженог дечака Келсија, сина намесникова, и двадесет војника. А седморица браће, разговарајући са блаженим Јулијаном и Келсијем, распалише се ревношћу да за Христа заједно с њима страдају, и не хтедоше изићи из тамнице и вратити се дома.

Обавештен о томе, намесник се силно зачуди што они, којима су цареви допустили да слободно исповедају хришћанску веру, добровољно желе окове и муке. И дозвола их к себи, и много их саветоваше да се врате своме дому, и да Христа свог поштују како хоће, јер ту милост имају од царева. Али они жељаху окове и тамницу више него слободу. И рекоше: Злато није достојно царске круне, ако најпре не буде у топионици прекаљено и очишћено. Тако и ми: нисмо достојни Христа нашег, ако наша вера у Њега не буде као злато прекаљена. Некорисно је дрво које се лишћем кити, а не доноси рода. Тако и ми: нећемо бити по вољи Христу нашем, ако Му не поднесемо

дивне плодове вере наше. – И намесник им остави на вољу док о томе извести цара. И вратише се од намесника ови блажени дечаци не дому свом него у тамницу светоме Јулијану и Келсију и двадесеторици војника. Са њима беше и презвитер њихов Антоније.

И намесник посла царевима подробан извештај о Јулијану, о сину свом Келсију, о војницима, и о овој седморици браће. И убрзо доби одговор: да сви, ако остану непокорни, буду спаљени огњем; а ако им због њихових враџбина огањ не нашкоди, онда да их намесник умори каквим хоће мукама.

Пошто намесник од царева доби такву заповест, он нареди да се усред града спреми судиште. И севши пред народом, изведоше преда њ светог Јулијана са свом дружином његовом: са Келсијем и седморицом браће, са њиховим презвитером, и са двадесеторицом војника. И стаде их убеђивати речима да се поклоне идолима, казујући им да је царска наредба да их све погуби, ако се не покају. А они смело противречаху, и говораху да је Цар Небески припремио вечну погибао идолопоклоницима, ако се не покају. У току те дуге препирке наиђе крај судишта пратња; ношаху мртваца да сахране. Угледавши пратњу намесник нареди да мртваца донесу преда њ и ставе на средину. Посматрајући то, народ беше у недоумици шта то намесник намерава са мртвацем. И рече намесник светом Јулијану: Кажу за вашег учитеља Христа, да је пре свога распећа васкрсавао мртве. Ево дакле прилике да јавно покажете да ли је Он заиста Бог: васкрсите овог мртваца, као и учитељ ваш. – Одговори свети Јулијан: Шта користи говорити слепоме да се сунце рађа? – Намесник одврати: Остави сада своје скаске, него ако си моћан ти, или Бог твој, васкрсни овог мртваца, као што предложих.

На то свети Јулијан рече: Иако неверје ваше не заслужује такво чудо, ипак, пошто је време да се покаже божанска сила Његова, и да не мислите да је то немогуће Богу, одмах ћете видети. Јер се надам у Господа мог, да ће ми дати све што са вером молим од Њега, и да ме неће осрамотити пред вама. – Рекавши то, свети Јулијан подиже к небу очи и срце, и мољаше се гласно да сви чују, и лице његово засија у молитви. А молећи

се говораше: Господе Исусе Христе, истинити Сине Божји, који си пре векова рођен од Оца а при крају света примио без семена тело од Пречисте Дјеве, погледај сада са небеских висина, да се постиде непријатељи Твоји а охрабре они што верују у тебе: услиши ме у овај час са светог неба Твог, и васкрсни овог мртваца да, видећи превелику и свемоћну силу Твоју, не би умрли душом они што живе у телу, и да би оживели они што имају мртву душу.

Тако се мољаше око једног сата. Затим се обрати Мртвацу речима: Теби говорим, земљо сува, у име онога који васкрсе четверодневног Лазара, устани, и стани на ноге своје! – Како то светитељ рече, одмах се подиже мртац и стаде, тако да се сав народ страшно запрепасти. А васкрсли повика громким гласом говорећи: О, благопријатних молитава слуге Божјег! О, непорочне девствености његове, шта све може! Јер куда бејаш одведен, и откуда сам враћен?

Све то пажљиво посматраше намесник Маркијан, и дивљаше се веома, али силу Христову не познаде, јер га ђаво беше заслепио. И он говораше да је то сила мађионичарске вештине. Онда, као потсмевајући се, упита васкрслога: Откуда си се вратио? – А овај стаде причати подробно, говорећи: Вођаху ме неки црни ђаволи, огромни као дивови, страшног изгледа, очи им као усијана пећ, зуби као у лава, нокти као у орла; у њих не беше нимало милости; с радошћу ме вуцијаху у пакао, и када бејаш на самој ивици понора, ђаволи стадоше, не бацајући ме, и чекаху док се тело моје не преда земљи, од које је узето. И гле, одједном се пакао ускомеша, и чу се глас одозго са престола Божјег: Због Јулијана мог љубљеног нека се та душа врати у тело своје! – И одмах дођоше два белоризца, и узеше ме из руку нечастивих и у свет вратише, да помоћу овога који ме васкрсе, после смрти познам Бога оног кога сам раније као жив одбацивао.

Чувши то, намесник се помете, и не знађаше шта да ради. И да не би у народу било буне и распре, он нареди да и њега са светим Јулијаном и осталим светима одведу у тамницу: и да тамничка врата његовим печатом запечате. У тамници нареди свети Јулијан блаженом Антонију призвиту да крсти

васкрслога. И доби на светом крштењу име Анастасије, које значи Васкрсли.

Сутрадан нареди намесник Маркијан да се спреме тридесет и једно буре, према броју светих мученика, и да се до половине напуне смолом и сумпором, и да се наложи много дрва ради спаљења светих. И када све то би готово, доведоше свете из тамнице, сваког посебно везаног. А Јулијан и Келсије беху свезани једним веригама. И плакаху многи жалећи што тако млади дивни дечаци умиру невини. А свети Јулијан им говораше: не браните злату да прође кроз огањ, да би постало још блиставије. – Намесник пак не хтеде да гледа спаљивање свога сина, срце му се кидаше, већ одреди себи заменика који ће извршити царско наређење, а сам се удаљи тужан. И све свете, сваког посебно, ставише у спремљену бурад, оградаше бурад дрвима, и потпалише. И дизаше се пламен у висину на дванаестак метара, а свети усред огња певаху и хваљаху Бога. Пошто изгореше дрва, и сав гориви материјал, угледаше све свете живе и читаве, и нимало неповређене, весела лица, што све страховито запрепасти. О томе известише намесника, и он одмах хитно дође да види да ли је истина. И кад виде, не знађаше шта да ради. Стога нареди да свете опет одведу у тамницу.

Жена намесникова, мајка Келсијева, када дознаде да јој се син сачувао од огња жив и читав, отиде у тамницу да га види. И видевши га, поверова у Христа; и би крштена у тамници од презвитера Антонија. Зваше се Марионила. А кад намесник убрзо сазнаде да је и његова жена примила хришћанско крштење, одмах и њу баци у тамницу. Затим изведе на суд, и донесе пресуду да се мачем посеку светих двадесет војника и седморо браће дечака. А Јулијана са Келсијем, презвитером Антонијем и Анастасијем, и жену своју Марионилу, остави да им касније суди, и држаше их у оковима.

После неког времена изведоше свете на суд. И они се направише као да желе да се покоре царској вољи и намесниковом савету: да се поклоне идолима. Због тога их са великом радошћу поведоше у идолски храм. И када се приближише храму, свети Јулијан се помоли Богу, и храм се

сруши, и затрпа све који у њему беху: жречеве, и до хиљаду других људи. И раседе се земља на том месту, и букну пламен из понора који прогута не знабошце који му се приближише.

И опет одведоше свете у тамницу. И кад се идуће ноћи мољаху, јави им се мноштво светих мученика, који су раније пострадали, у великој светлости, обучени у беле хаљине, и певаху небеске песме. Међу њима беху и двадесет војника и седморо браће, недавно посечени. А дође и света Василиса са целим ликом својих светих девојака, и обавести Јулијана да ће ускоро са својим дружином завршити подвиг, окончати борбу, и са слављем прећи у небеска насеља. Она рече: Теби се отвори царство небеско, и Господ наш Исус Христос узеоће к себи тебе и оне што су са тобом. А у сусрет ће вам са славом изаћи Патријарси, Пророци, Апостоли и Мученици, и бићете уврштени међу њих занавек. – Рекавши то, она постаде невидљива, и сви свети што се беху јавили отидоше, оставивши сужњима Христовим неисказану радост и весеље духовно.

Затим опет мучитељ изведе на суд свете. И мучаше их на разне начине. Најпре нареди да кудељу оквасе уљем, да им њоме омотају прсте на рукама и ногама, па да је потпале. И учинише тако. Али кудеља на рукама и ногама изгоре, а свети нимало не бише повређени. Онда светом Јулијану и светом Келсију одра кожу са главе; блаженом презвитеру и Анастасију очи кукицама извади, и ослепи их; а када свету Марионилу хтедоше да муче, руке се мучитељима укочише, и они се је не коснуше. Затим их све бацише зверовима да их поједу, али божанска сила затвори уста зверовима, и они остадоше читави. Најзад нареди намесник да се из свих тамница и затвора доведу сви који су осуђени на смрт, те да са њима заједно буду убијени и свети мученици. И када доведоше све осуђенике, он нареди да се посеку сви, и мученици с њима, не штедећи ни сина свог, ни супругу. И тако свети скончаше, мачем посечени међу безаконцима издахнуше¹³⁴. А кад их посекоше, одмах се земља затресе, и из темеља се сруши трећина града, и не остаде у граду ниједно место читаво на коме у то време беше неки идол. А бише и муње и громови, и град, и погibe не мало не знабожног света. Намесник пак Маркијан једва остаде жив од

страха; и разболе се, и после неколико дана, изеден од црва, издахну.

Идуће ноћи, по посечењу светих, дођоше свештеници са благочестивим људима да скупе тела мученика. Али пошто беху међу многобројним лешевима, не могаху их распознати. Стога, преклонивши колена, стадоше се молити. И гле, јавише им се душе светих у облику девојака, свака крај свога тела. И тако познавши њихова чесна тела, скупише их и сахранише у цркви под олтаром. А Бог који прославља своје светитеље учини те се појави извор воде живе и целебне на оном месту где тела светих мученика беху сахрањена. И исцељиваху се од свих болести том водом и молитвама светих, а благодаћу Господа нашег Исуса Христа, коме слава вавек, амин.

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ГРИГОРИЈА чудотворца печерског

Григоријем чудотворцем хвали се не само Неокесарија, него се због преподобног истога имена слави и света велика чудотворна Лавра Печерска. Када се Бог показа диван у светима својим: Антонију и Теодосију Печерском, у исто време и преподобног Григорија изабра за чудотворство, и призва га у своју свету Печерску Лавру. Пошто је преподобни Антоније самоћовао у пећини, овај блажени дође преподобном Теодосију који је управљао манастиром, и од њега прими монашки лик. Научи се сиромаштву, чистоти, смирењу са послушањем, и осталим врлинама. Нарочито пак ревноваше у молитви. И због многих подвига пре него ли због дуготрајног подвиживања он се удостоји дара чудотворства. Пре свију он доби од Бога победу над ђаволима. И кад би га издалека видели, они су викали: „О Григорије, ти нас изгониш молитвом својом!“ Јер Григорије имађаше обичај да после сваког појања твори запертне молитве. А побеђени враг, не подносећи прогоњење које му се дешава од светог, размишљаху како да му напакости у врлинском животу његовом. И пошто сам никако не могаху, он потстаче рђаве људе да покраду њега који није имао ништа осим књига за молитве и читање.

И једне ноћи привукоше се лопови Григоријевој ћелији, и кришом мотраху када ће старац отићи у цркву на јутрење, да би тада ушли и покрали га. А блажени осети када они дођоше, јер по сву ноћ не спаваше, него стојећи усред ћелије мољаше се Богу непрестано. Тада се помоли Богу и за њих, говорећи: Боже, дај сан слугама твојим, који се узалуд заморише испуњујући врагу вољу. – И услиша га Бог: лопови заспаше, и спаваху пет дана и пет ноћи, све док их блажени у присуству многе братије не пробуди, говорећи: Докле ћете кришом мотрити, да бисте ме покрали? Време је да идете кућама својим. – И они устадоше, али не могаху да иду, јер толико време не беху јели. А блажени им постави трпезу, и пошто их нахрани, отпусти их.

За то сазнаде управник града, и нареди да лопове подвргну мукама. Чу Григорије, и веома се ожалости што они због њега допадоше мука. И отиде управнику града, поклони му неке своје књиге, а лопове ослободи. Продаде и остале своје књиге, и новац раздаде сиромасима, говорећи себи: „Да не би још неко допао беде, желећи да ме покраде. Јер и Господ рече: Продајите што имате, и дајите милостињу; начините себи торбе које неће овештати, ризницу на небесима која се не празни, где се лупеж не прикучује, нити мољац једе (Лк.12:33)“. А лопови, доживевши таква чудеса, не вратише се више на пређашња дела своја, него с покајањем дођоше у исти Печерски манастир, радећи у њему за братију.

Али ђаво не напусти своју злу замисао, јер овај блажени Григорије имађаше још малу баштицу, у којој гајаше поврће и неговаше воћке. И једнога дана исти враг потстаче друге лопове, и они се увукоше у ту башту, напунише поврћем своје торбе, бацише их на раме, и кад хтедоше да пођу, гле, не моглоше се помаћи с места, него тако натоварени стајаху непомични два дана и две ноћи. – Онда почеше запомагати: Свети оче Григорије, пусти нас, кајемо се за грех свој, и више нећемо чинити овако што.

– То запомагање чуше црнорисци, и дођоше, али не могаху лопове помаћи са тога места. Онда их упиташе: Кад сте дошли овде?

– Лопови одговорише: Ево два дана и две ноћи својимо овде.

– Рекоше им црнорисци: Па ми непрестано овде навраћамо, а вас не видесмо. – Лопови рекоше: И ми да смо вас видели, молили би вас са сузама да се заузмете код старца за нас, али пошто изнемогосмо, почесмо запомагати. Молимо вас, дакле, молити светог чудотворца да нас пусти. – А Григорије дође и рече им: Пошто сте цео свој живот провели као беспосличари, крадући туђ труд, а сами нисте хтели да радите, то ће те од сада ту стајати без посла све до краја свога живота. – А они са сузама мољаху старца да их пусти, обећавајући му да више неће чинити такве грехове.

– Старац се сажали на њих, и рече: Пуститићу вас, ако ћете рукама својим радити, и од труда свог друге хранити. – А лопови заклињући се рекоше: Послушаћемо те на сваки начин. – И рече им Григорије: Благословен Бог који вас крепи! одсада ћете радити за свету братију, и од свога труда доносићете им што им треба.

– И тако их отпусти. А лопови, за зло дело што учинише у малој баштици, чињаху добро радећи до краја свога живота на имању Печерског манастира.

И по трећи пут покуша лукави кушач да преко лопова на овакав начин саблазни блаженога: Једном дођоше Григорију нека три човека не као потајни лопови, него као људи којима је потребна помоћ. Жеља им беше да га обману. И двојица од њих молише светог, лажући о трећем, говорећи: Оче, овај наш пријатељ осуђен је на смрт. Молимо те, потруди се да га спасеш; дај му нешто, да откупи себе од смрти. – А блажени, провидећи Духом да ће се ова њихова лаж у ствари обистинити, заплака од жалости, и рече: Тешко овоме човеку, јер дође дан његове погибије. – Они пак рекоше: Ако ти, оче, даш нешто, онда он неће умрети. А ово рекоше, желећи да што добију од њега и разделе међу собом. Чудотворац пак, будући прозорљив, рече: Ако и дам, он ће умрети. Но реците ми, на какву је смрт осуђен? – Они одговорише: Биће на дрво обешен. – И рече им прозорљивац: Тачно рекосте; то ће се сутра збити. – Рекавши то, сиђе у пећину, где се обично склањао од земаљске сујете и творио молитве, и изнесе отуда и последње књиге, даде их њима, говорећи: Узмите их, и ако вам не буду од користи, вратите ми их. – Они узеше књиге и изађоше, и почеше се потсмевати, говорећи: Да их продамо и новац поделимо. – А када још у башти светитељевој опазише воћке са зрелим родом, рекоше између себе: Да ноћас дођемо, и оберемо ово воће.

Када наступи ноћ, ова три лопова дођоше. Григорије се у то време мољаше у пећини, а лопови затворише споља врата на пећини у којој беше старац. И онај од њих, за кога би речено да ће бити обешен, попе се на јабуку и поче брати јабуке. И гле, грана за коју се држаше, одломи се, и он паде, а она друга двојица се уплашише и побегоше. Но онај први, у паду закахи се

за другу грану, и остаде на њој висећи, и како не беше никога да му помогне, издахну. А Григорије, затворен, није могао бити с братијом на јутрењу у цркви. Кад братија изађоше из цркве, отидоше да виде шта је спречило старца, који никада није изостајао, да дође у цркву. И гле, видеше где на дрвету виси мртав човек, и запрепастише се. А кад потражише Григорија, нађоше га затворена у пећини. Чим он изађе, нареди да скину мртваца с дрвета. Тада међу другима који беху дошли да уреде мртваца угледа и она два пријатеља покојникова, и рече им: Погледајте, како се ваша несрећна лаж обистини, јер се Бог не да ружити (Гл.6:7). Да ме нисте затворили, ја бих дошао и помогао му да се спасе. Али пошто вас је ђаво навео на сујету и лаж, вас је и милост напустила. – А кад исмевачи видеше да су се речи блаженог обистиниле, падоше пред ноге његове молећи опроштај. Григорије им одреди да раде Печереком манастиру, да одсада у зноју лица свог зарађују себи хлеб свој, и да од свога труда и друге хране и помажу. И тако и они окончаше живот свој, радећи са синовима својим у Печерском манастиру слугама Пресвете Богородице и ученицима преподобних отаца наших, Антонија и Теодосија.

Треба већ да испричамо страдалачку смрт овог светитеља. Догоди се једном да у један манастирски суд упаде нечиста животиња, и оскврнави га. Да би га очистио, блажени сиђе на Дњепар да захвати воде. Утом наиђе књаз Ростислав Всеволодович¹³⁵, желећи у Печерски манастир ради молитве и благослова, јер са братом својим Владимиром Мономахом иђаше у рат противу Половаца¹³⁶. А када Ростислављеви војници угледаше овога старца, нахушкани нечастивим, стадоше му се ругати и срамне речи говорити. А старац, предвидевши пророчким Духом да им блиска смрт грози, рече им: О децо! требало би да сте много скрушени и да од свију просите молитве, а ви напротив чините зла која нису Богу по вољи. Боље да плачете због своје погибије и да се кајете за своје грехе, како бисте бар на дан Страшнога суда добили олакшање. Јер, одлука је већ пала: сви ћете се у води подавити са кнезом вашим.

А кад кнез Ростислав то чу, не придаде никакву важност речима преподобнога и, сматрајући то као старчеву грдњу а не као пророштво, наљути се страшно, и рече: Зар мени причаш о давлјењу, мени који умет да пливам? Сам ћеш то искусити. – И немајући страха Божјег, одмах нареди да се старцу вежу и руке и ноге, и да му се веже о врат камен, па да га баце у воду. И тако би старац удављен. А братија га искаше два дана, и не нађоше га. Онда трећег дана дођоше у келију његову, желећи да покупе потребне ствари, ако их је остало, иза светог и гле: у келији лежаху преподобни мртав, везаних руку и ногу, са каменом око врата, ризе му беху још мокре, лице светло, а све тело као живо. И зачудише се веома, ко га је и на који начин унео, пошто је келија била закључана. Онда узнесоше хвалу Богу који чини дивна чудеса у светитељу свом, па чесно изнесе чудотворне мошти те, и положише их у пештери, где и сада почивају нетљене.

Ростислав пак, не сматрајући за грех то што учини са старцем, него и јарошћу дишући, у манастир и не уђе, као што се беше зарекао. Не хтеде ни благослов, већ се удаљи од манастира. Само брат његов, Владимир Мономах, посети манастир, и испроси молитве и благослов. А када беху код Трипола, и пређоше реку Стугну, са војскама својим ступише у борбу са Половцима, и могоше их победити, него кнезови руски побегоше испред противника својих. Тада Владимир бежећи пређе реку Стугну ради молитава и благослова печерских светих, а Ростислав се са целокупном војском својом удави у њој. И тако се и пророштво светог зби; и злом убици одмери се истом мером којом је мерио. А незлобиви чудотворац Григорије обрете Извор живота, и наслађујући се потоком вечне сладости крај вода што су изнад небеса, хвали име Господње, коме приличи слава и хвала, сада и увек и у бесконачне векове, амин.

СПОМЕН СВЕШТЕНОМУЧЕНИКА КАРТЕРИЈА

Овај светитељ живљаше у време цара Диоклецијана¹³⁷ и намесника Кесарије Кападокијске Урвана. Беше свештеник и учитељ хришћана. Он подиже малу цркву; у њој се скупљаху врло многи хришћани; и он их учаше да само Христа поштују као истинитог Бога, и да не признају никаквог другог бога осим Њега. Због тога би оптужен намеснику, а он се уклони. Но Господ му се јави, и рече му: „Иди, Картерије, и пријави се онима који те траже, а ја ћу бити с тобом, јер треба много да пострадаш за име моје. И многи ће преко тебе поверовати у мене и спасти се“.

Светитељ, препун радости, захвали Богу, и оде те се пријави. И одмах га бацише у тамницу. Затим га изведоше пред намесника. Овај му нареди да принесе жртву лажном богу Серапису¹³⁸. А светитељ молитвом својом обори његов кип. Због тога га шеснаест војника тукоше моткама. Затим га обесише на дрво: ишчупаше му нокте и на рукама и на ногама; гвозденим гребенима остругаше му цело тело; али Анђео Божји учини те он беше изнад свих тих мука; и исцели га Анђео. Но опет, по намесниковом наређењу, гвозђем пробушише глежње мученику, и усијани раоник зарише му у груди; после тога метнуше га на једну усијану гвоздену столицу; па га затим поново бацише у тамницу. А кад паде ноћ, јави му се опет Господ, скиде окове с њега, исцели га, и изведе из тамнице. Многи не знабожци, кад га видеше здрава, прибегоше к њему, и он их крсти и ослободи од болести њихових. Због тога опет светитеља ставише на муке: везаше му и за руке и за ноге врло тешко камење, па га моткама тукоше по стомаку, и палише га буктињама, док га други заливаху сумпором и смолом; затим му растопљено олово сипаше у уста, и напослетку га бацише у усијану пећ. А он стајаше у огњу неповређен, узносећи Богу славу и хвалу. То силно наљути једног Јеврејина који је то посматрао, и узе грешник копље те њиме прободе ребра светитељу, из којих истече толика вода да потпуно угаси огањ у

пећи, а затим потече и крв. И тако, јуначки борац предаде душу своју у руке Божје, и доби од Бога мученички венац, године 304.

СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА ТЕОФИЛА ЋАКОНА И ЕЛАДИЈА МИРЈАНИНА

Ови свети беху из Ливије¹³⁹. Због исповедања Христа ухваћени и изведени пред намесника и кнеза Ливије. Пошто остадоше чврсти у вери Христовој, повалише их, па им везаше и руке и ноге; онда им наложише ватру на грудима, и тако их дуго пекоше, док светитељи не предадоше душе своје у руке Божје, и узиђоше на небо као победници.

Пострадаше ови свети мученици у почетку четвртог века.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ИЛИЈЕ ПУСТИЊАКА

Преподобни Илија од ране младости ступи у монаштво, и проведе седамдесет пет година у потпуној самоћи у удаљеној суровој пустињи близу Антиноје Тиваидске¹⁴⁰. Немогуће је исказати речима велике подвиге, којима се он одавао на врху дивље пустињске горе, одакле ни једанпут не сиђе у насељена места. А ка том врху пробијала се кроз оштро стење уска стазица, по којој се једва могло ступати ногом.

Ревносни посетиоци затицали су старца где седи под каменом настрешницом пештере, у којој се због мрака једва могао назрети пустињак. Од старости он се сав тресао, јер му је било преко сто десет година. Други оци пустињаци говораху о преподобном Илији да нико не памти када се он настанио на гори.

Под старост он је јео само по три мала парчета хлеба изјутра, а толико и увече, и по три слане маслинке. У младости пак он је само једанпут недељно узимао храну. Оне који су му ради поуке долазили, он је овако поучавао: „Не предајте себе под власт Сатани. Постоје три пројаве ђаволске силе, које се изазивају грехопадима инока: прва – заборавност, друга – леност, трећа – похота. Када на инока напада заборавност, рађа се леност, од лености долази похота, а од похоте човек пада. Ако је пак инок опрезан и има страх Божји, у њега нема ни лености, ни рђаве жеље. Зато је Сатана и немоћан против таквог монаха; нема силе да таквог човека ували у грех; и такав се човек спасава благодаћу Божјом“.

Показујући пример истинског монашког живота, преподобни Илија у дубокој старости отиде ка Господу.

СПОМЕН СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ ГРИГОРИЈА ОХРИДСКОГ

Благочестиви учитељ и пастир стада Христова. У натпису једном у цркви Свете Софије у Охриду назива се „Григоријем премудрим“, „који премудро поучава народ богописаним законима“. Упокојио се 1012. године.

**СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА КЕЛСИЈА, АНТОНИЈА,
АНАСТАСИЈА, МАРИОНИЛЕ, седморо дечака и
двадесет војника**

Сви ови свети мученици пострадаше са светим
Јулијаном¹⁴¹.

СПОМЕН СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ КИРА, патријарха Цариградског

Богумудро управљао Црквом свети отац наш Кир; патријарховао осам година (705–713. г.) у време цара Јустинијана II и Филипика; упокојио се 714. године.

СПОМЕН СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ АТИКА, патријарха Цариградског

Патријарховао око двадесет година (406–425). Родом је био из Савастije у Јерменији. Одбацивши Македонијево учење замонаши се, поставши затим и презвитер Велике Цркве. По избору за Царигр. Патријарха ревновао за Цркву и васпоставио празновање Св. Ј. Златоуста у Цариграду. Мирно се преставио у Господу 10. окт. 425. године.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ АГАТОНА

Чувени египатски подвижник, свети Агатон се подвизавао у четвртом столећу. Слављен много због своје кротости, смирености и блакости. Једнога дана к њему дођоше неки с намером да искушају те његове врлине, и да га разгњеве. И рекоше му: Јеси ли ти Агатон? Чули смо да си блудник и гордељивац. – Преподобни им одговори: Да, то је истина. – Опет му рекоше: Агатоне, ти си брбљивац и опадач. – Преподобни одговори: Да, то јесам. – Још му рекоше: Агатоне, ти си јеретик. – Преподобни одговори: Нисам јеретик. – Онда га кушачи замолише да им објасни, зашто је оне прве увреде примио а ову није могао поднети. Старац им одговори: Оне сам увреде примио, јер су корисне за моју душу, а ову нисам, јер бити јеретик значи бити одвојен од Бога. – Чувши то, питачи се удивише мудрог расуђивању старчевом. Овај свети Агатон се спомиње у Отечнику (Герондику).

СПОМЕН СВЕТОГ МУЧЕНИКА АБО

Родом из Арабије. Зато што се обратио Христу и исповедао своју веру у Њега, он би посечен и спаљен од мухамеданаца у Тифлису 8. јануара 790. године.

СПОМЕН СВЕТЕ НОВОМУЧЕНИЦЕ ПАРТЕНЕ

Ова света мученица из Едесе (Северна Грчка) пострада за Христа 1373. године, када Турци заузеше град Едесу. У граду Едеси и данас показују брежуљак где је жива закопана. Спомен њен врши се у Едеси 8. јануара.

СПОМЕН СВЕТОГ СВЕШТЕНОМУЧЕНИКА ИСИДОРА и осталих 72 с њим

Пострадали у граду Јурјеву, у Русији, 1472. године. Свети Исидор беше свештеник при цркви светог Николаја у Јурјеву; ревностан наставник своје пастве и непостидни молитвеник, он међу хришћанима сијаше као звезда својим врлинама. Ревностан поборник Православља он често подстицаше тамошње Немце да оставе латинску веру и присаједине се Православљу. То би достављено бискупу и властодршцима Немцима. На Богојављење, у време освећења воде на реци Омовжи, Немци, послани од бискупа, узеше Исидора и присутне људе и жене и одведоше пред судије градске. На суду их много истјазаваху и приморавашу да се одрекну православне вере и приступе к латинству. Али они остадоше чврсти и непоколебљиви у својој вери, зато их вргоше у тамницу. У тамници свети Исидор причести себе Светим Тајнама које је имао при себи, а причести и све што беху с њим: људе жене и децу. То их све испуни великом духовном радошћу. При томе их свети Исидор богомудром поуком охрабри и облажени. Мучитељи изведоше страдалце из тамнице на суд пред бискупа и свих Латина који се беху слегли. Латини их поново стадоше наговарати, и приморавати, да приме њихову латинску веру. Али храбри исповедници остадоше непоколебљиви. Тада сурови бискуп нареди да Исидора обуку у свештеничко одјејање, па њега и све остале онако како су обучени, баце у реку на оном месту где је он освећивао воду на Богојављење. Страдалаца са учитељем њиховим Исидором беше седамдесет два. И сви они предадоше чисте душе своје у руке Бога живог и бише овенчани бесмртним венцима. У пролеће појавише се телеса свих исповедника Христових, на три попришта далеко од Јурјева, на површини реке, потпуно читава и неповређена. Тада православни људи узеше чесне мошти светих страдалаца, и чесно их погребеше у Јурјеву крај цркве светог Николаја.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ МАКАРИЈА МАКРИСА

Овај преподобни Макарије беше пореклом из Солуна, и беше савршен муж у речи и врлини и разумности. Још у младом узрасту дође у Свету Гору и би пострижен у манастиру Ватопеду.

Касније отиде у Цариград и поста игуман манастира Пантократора и духовник цара Мануила Палеолога¹⁴², који му даде достојанство великог протосингела. Упокоји се од заразне болести 7. јануара 1431. године на острву Халци кад Цариграда.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ТЕОДОРА

Преподобни Теодор беше ктитор и игуман манастира Хоре у Цариграду.

9. Януар

СТРАДАЊА СВЕТОГ МУЧЕНИКА ПОЛИЈЕВКТА

У време римских царева Декија и Валеријана¹⁴³ беху у јерменском граду Мелитини два честита официра: Неарх и Полијевкт. Они се спријатељише, и њихова међусобна љубав беше тако велика, да се таква не налази ни међу једнокрвном браћом. Сваки од њих сматраше да му је живот и дисање у пријатељу. Неарх беше хришћанин, врло побожан и закону Господњем одан. А изврсни Полијевкт беше по вери незнабожац и светлошћу истине још непросвећен, мада држаше хришћанске обичаје и украшаваше себе сваком врлином. И по свему беше родна маслина. Само му једно недостајаше: још не беше у дому Божјем. Неарх се стараше да га приведе хришћанској вери: често му је читао Свето Писмо и говорио о једином истинитом Богу, а разоткривао ништавност и гадост идолопоклонства. Али још не беше дошао, Богом предначинени, час његовог обраћења и спасења.

Утом се поче по трговима и раскршћима читати безбожна заповест не знабожних царева, да се сви морају клањати њиховим гадним боговима; а ко се нађе до тако не чини, биће подвргнут различитим мукама и смртима. Тада се Неарх, као верни слуга Христов, поче припремати за смрт, али беше у великој тузи због друга свог Полијевкта што није успео да га преведе у хришћанску веру. Помишљаху да ће се Полијевкт уплашити царске заповести и претње, и остати до краја у не знабожачкој вери, и тако не кренути путем спасења. Веома тужан и жалостан због тога, он потајно плакаше над пропашћу брата, и много се измени у лицу, и приметно беше забринут и утучен. Када Полијевкт виде свога друга тако утучена, питаху га шта му је. Али му он не хтеде казати. То ожалости Полијевкта, јер му беше тешко да гледа друга свога тужна и утучена. И још више навали на Неарха молбама и питањима: Да те ја нечим не увредих? који ли је то мој грех према теби? шта сам то тако страшно учинио, те нећеш другу свом да опростиш? – А Неарх дубоко уздахну, и са очима пуним суза, рече: Друзе, утучен сам, и душа ми се кида када помислим да ће наша љубав и

пријатељство бити уништени. – Ове речи као нож ранише Полијевково срце, и он рече: Брате, како је то могуће? Зашто говориш такве безнадежне речи? Како ће наша љубав бити уништена, када нас ни смрт раставити не може? – Неарх на то рече: То је оно, премили мој друже, што ме веома жалости, и гуши ми дух и душу. Јер растанак наше љубави тежи ми је од природне смрти. – А Полијевкт, не схватајући још о чему је реч, устаде брзо, и нежно загрливши друга, свесрдно га мољаше: Реци ми, Неарше, реци отворено, и објасни ми о каквом то растанку нашем говориш, јер ми твоје ћутање пада врло тешко. Ако и сада оћутиш и не кажеш, онда ћеш твога Полијевкта зачас видети где лежи на земљи мртав и без даха.

Тада Неарх поче говорити: Премили Полијевкте, та царска заповест, коју свуда објављују, раставиће нас и одвојити једног од другог, јер ја сам хришћанин, а ти не знабожац, и када мене поведу на смрт, ти ћеш ме се одрећи, и оставити ме. – Када то чу, благоразумни Полијевкт одмах разумеде шта Неарх хоће и, просвећен благодаћу Божјом, он стаде мислити на божанске ствари. Сети се виђења које је имао пре неколико дана, и рече: Не бој се, мили мој друже Неарше! Ми се никада растати нећемо, јер у сну видех Христа, коме ти служиш, како приђе мени, скиде с мене моју одећу, и обуче ме у другу одећу, нову, веома скупочену и прекрасну; њену вредност и лепоту немогуће је исказати; петље те одеће беху златне; па још ми даде и крилатог коња.

Чувши то, Неарх се обрадова, и даде се на тумачење виђења: скидање старе одеће и облачење у нову означава промену живота на боље; треба да напустиш безбоштво јелинско и да се побожном вером обучеш у Христа; а крилат коњ означава брзо трчање к небу. И рече Полијевкту: Ето, већ си познао Христа, истинитог Бога. – Полијевкт одговори: А када Га то ја нисам знао? Зар нисам горео срцем, када си ми ти о Њему причао? И када си ми читао Свето Еванђеље, нисам ли се дивио речима његовим? Мени је једино недостајало име хришћанин, а усрђем и вољом ја сам био хришћанин, јер сам свагда жељно помишљао да напустим ништавне идоле и постанем слуга Христу Господу. Шта ово радимо, Неарше?

Зашто јавно не покажемо нашу веру у Христа и наше исповедање Христа?

Слушајући са великим задовољством Полијевктове речи, Неарх се радоваше у души. Но бојећи се да Полијевкт не почне жалити за имањем, за женом, за децом, или за својим здрављем, стаде говорити с њим о таштини овога света и казивати му невидљива блага и славу на небесима. За мене, Полијевкте, – рече Неарх, – ни богатства, ни слава, ни војне почести, нити ишта земаљско није узвишеније и пожељније од живота у Христу Исусу. Само Њега желим, а све остало за мене је ситно и ништавно.

– А Полијевкт, као кушајући га, рече: Зар не волиш своје садашње почести које имаш у војсци? – Неарх одговори: Мислим да још не знаш, Полијевкте, истинску почаст и славу и непролазно блаженство, које Христос Господ уготови слугама својим.

– Полијевкт рече: Ти сматраш да ја не знам за славу и почаст и блаженство што су у Христу на небесима; а ја сматрам да сам те већ претекао на путу ка небу, јер сам, као што ти рекох, у виђењу добио царски плашт небески. Него, молим те, реци ми ово: Може ли се без хришћанских светих тајни доћи Христу и бити његов војник? Неарх одговори: Не сумњај у то, верни друже, јер ни пред ким који Му се обраћа, Он не затвара врата милосрђа свог. И онима који су последњи дошли у виноград Он даје исту награду као и онима који су цео дан радили. Тако, распетом разбојнику Он отвори рај, и за мало исповедање даде му велику награду, за коју други много зноја пролише. – Чувши то, Полијевкт рече: Нека је слава Христу, истинитоме Богу! Ево, од овога часа напуштам све таштине овога света, и изјављујем да сам слуга Христов, и послужићу Му како је Њему воља. Идем дакле да прочитам царску заповест, издату против хришћана и против Господа и Бога мог Исуса Христа.

Пошто то рече, отиде на трг, прочита царски указ, пљуну на њега пред свима, и исцепа га на комаде. У том виде где носе идоле у идолиште и људе како им се клањају, и најпре исмеја безумље паганско. Затим пође идолима као да им се поклони, и

кад дође до њих, поче их редом дохватати, и ударати о земљу, и као крчаге разбијати у парампарче. И тако уништи дванаест не знабожачких богова. У то наиђе отац његове жене, Феликс који беше постављен од царева да мучи хришћане. Када он виде како Полијевкт разбија богове њихове, ожалости се веома, и зајеца говорећи: Тешко мени, јер се лишавам деце своје, ја који сам досада био чувен због деце, сада изненада остајем без деце! Јер нико ни од богова ни од људи неће имати милости за мог Полијевкта који ово учини. – А Полијевкт, ликујући што је поразио бездушне идоле, рече своме тасту. Што се узбуђујеш, оче? Ето, ја сада очигледно показах, колико су немоћни богови ваши. И ако их још имате, нека их донесу овде; и видећеш како ће их слуге Христове попљувати. – Феликс рече: Свемоћни цареви наши наредише да такве одмах убијамо, и ти си већ осуђен на смрт, јер ти погибија претстоји, и друкчије не може ни бити, јер се царска заповест ни на који начин не може изменити. Но учинићу ти толико, да отидеш дому свом и опростиш се са женом својом и децом. А светитељ рече: Каква туга за женом и децом, када не марим ни за чим земаљским, него иштем небеско, и мислим на непролазно. Ако кћи твоја хтедне поћи за мношвом, биће блажена; ако ли не хтедне, онда ће несрећна зло пропасти с вашим боговима. – Чувши то, Феликс плакаше за зетом својим, и говораше: Тешко мени, мили мој сине Полијевкте, јер и тебе обману чаробњачка сила Христова. – А свети Полијевкт рече: Не кријем ово. Он ме позва познању истине, јер ме Он својом свемоћном десницом божанском изведе из таме на светлост, из смрти у живот, и од заблуде упути на прави пут, и удостоји ме да се назовем и будем његов војник.

Када то светитељ рече, војници га дохватише, и бише га по устима. А он и не обрати пажњу на то бијење. Уто дође и жена његова, и плакаше за њим заједно са оцем својим Феликсом. А светитељ говораше тасту своме: Неправедни служитељу поганих идола, зашто се трудиш да ме својим лукавим сузама и сузама кћери твоје одвратиш од вере Христове? Зашто плачеш за Полијевктом, када треба да много више плачеш за собом, јер ћеш бити предан вечном огњу зато што служиш пролазним

царевима? – А жена светитељева, Павлина, јецајући говораше му: Шта то би с тобом, драги мој мужу, Полијевкте? Како се превари и шта те побуди да разбијеш дванаест богова наших? А свети јој одговори смешећи се: Када ја један победих и разлупах дванаест богова твојих, онда ти већ немаш коме да прибегнеш, остала си без богова. Послушај ме, Павлино, и познај јединог истинитог Бога, који је на небу, и Њему се поклони, и постарај се да овај привремени живот промениш за вечни. – Док ово и много друго светитељ говораше жени, многи од нехришћана који ту стајаху бише тронути сладошћу његових речи, и познаше истину, и обратише се Христу.

Скупише се и градске судије са свима саветницима. И изведоше светог Полијевкта на суд. Потрудише се да га најпре ласкама, а затим претњама, врате опет злочестивом идолопоклонству. И када видеше да је све то узалуд, донеше смртну пресуду да буде мачем погубљен. А светитељ иђаше на смрт с радошћу неисказаном, и казиваше народу који иђаше поред њега, да разговара с неким пресветлим младићем, који га крепљаше и говораше му да заборави све светско. И нико не могаше, осим светог мученика, видети тог младића. А кад мученик угледа међу народом блаженог Неарха, друга свог, и по Богу оца, довикну му: Спасевај се, мили друже мој; сећај се савеза љубави утврђеног међу нама! – То беху његове последње речи. Онда преклони под мач свету главу своју, и крсти се у својој сопственој крви, јер би посечен за Христа Исуса, године 259.

Овај свети Полијевкт би први мученик у јерменском граду Медитини – на умножење земаљске а на попуњење небеске Цркве, а у част и славу Христа Бога, који је глава небоземне Цркве, коме са Оцем и Светим Духом приличи свака част и слава кроза све векове, амин.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ЕВСТРАТИЈА ЧУДОТВОРЦА

Овај преподобни Евстратије беше од Тарса¹⁴⁴. Син побожних и богатих родитеља, Георгија и Мегете, који живљаху почетком деветог века. Добро васпитан од својих родитеља. Када напуни двадесет година, овладан божанском љубављу, остави родитеље и побеже на гору Олимп¹⁴⁵. Тамо отиде у манастир Агавријски, у коме засијаше подвижништвом и врлинама два стрица његове мајке, Василије и Григорије. Григорије беше игуман те обитељи. Они га примише и постригоше за монаха. И прохођаше многотрудни живот монашки. Остваривши своју жељу, он служаше свој братији радосним срцем и смиреним духом. У мислима његовим не беше ништа од овога света, а имађаше само једну власеницу и један огртач од овчије вуне, на којима се одмараше. А одмарао се где било, и то мало, пошто није имао одређено место за спавање. За седамдесет и пет година свога подвижничког монаховања није никада спавао лежећи, нити је легао на леву страну. А када споменути игумани манастира скончаше, братија умоли овог великог Евстратија, те се он прими за игумана.

А када се звероимени Лав Јерменин¹⁴⁶ поврати као победилац из рата са Бугарима, устаде против благочестивог цара, Михаила, лиши га жене и деце, ошиша га, окова и посла у прогонство на острво Проти близу Цариграда. Овај свирепи Лав се труђаше да поново распири иконоборску јерес која се пре доста година беше угасила. Тада сви хришћани напуштаху своје домове и бежаху. Тако и преподобни Евстратије, по савету преподобног Јоаникија Великог¹⁴⁷, напусти свој манастир на Олимпу и повуче се у своју постојбину. И живљаше по пустињама и горама док не погину злочестиви цар. После његове погибије, Црква опет успостави своју красоту поштовањем и поклоњењем светим иконама, за владе Михаила и Теодоре, 843. године. Тада се и преподобни оци вратише у своје манастире. Поврати се и свети Евстратије у свој манастир.

И по цео дан заједно са братијом ревносно рађаше телесне радове, а по целу ноћ провођаше у молитви и поклонима. Но не само то, него и молитва беше непрестано у устима његовим. Јер кад су се у цркви вршиле прописне службе, он је од почетка до краја непрестано говорио у себи: Господе помилуј!

Починио је толико чудеса, да их је немогуће описати. А то је добио од Бога као најсигурнији знак да је угоднио Богу. Када је пак хтео да отиде Господу, овај свети дозвољава све потчињене му монахе и рече: „Браћо и оци, време живота мог стиже крају. Молим вас, децо моја мила, чувајте предања која примисте, знајући да су све ствари овога света привремене и ништавне, а онога света – вечне и непролазне. Стога се трудите, децо моја, да се удостојите удела спасених“. Рекавши то, помоли се, закрсти их, и подигавши очи к небу, рече: „Господе, у руке твоје предајем дух свој“. И заспа сном покоја у Господу, пошто проживе пуних деведесет и пет година.

СПОМЕН СВЕТОГ ПРОРОКА САМЕЈА

Свети пророк Божји Самеј родио се у Силому за царовања Соломонова. Одвратио од братоубилачког рата цара Ровоама. У Светом Писму стоји: Дође реч Божја Самеју, човеку Божјем, говорећи: Кажи Ровоаму, сину Соломонову, цару Јудину, и свему дому Јудину и Венијаминову и осталоме народу, и реци: Овако вели Господ: не идите, и не бијте се с браћом својом, синовима Израиљевим; вратите се свака својој кући, јер сам ја наредио тако да буде. И они послушаше реч Господњу и вративши се отидоше како Господ рече (3. Цар. 12, 22–24).

Пете године царовања Ровоамова би најезда мисирског Фараона Сисака на царство Јудејско, зато што Ровоам и сав Израиљ с њим, остави закон Господњи. Огромна војска Фараонова заузео све тврде градове Јудине и дође до Јерусалима. Тада пророк Самеј дође к Ровоаму и кнезовима Јудиним, који се беху склонили од непријатеља у тврђаву престонице, и објави им: Овако вели Господ: ви остависте мене, зато и ја остављам вас у руке Сисаку (2. Днев. 11, 1.5). Када то чуше, цар и кнезови Израиљеви се понизише, и рекоше: Праведан је Господ (тамо: 11, 6). После тога Самеју, човеку Божјем, би ново откривење, јер Господ му рече: Понизише се, нећу их сатрти него ћу им сада дати избављење, и неће се излити јарост моја на Јерусалим преко Сисака. Ипак ће му бити слуге да познаду шта је мени служити, а шта служити царствима земаљским (тамо: 11, 7–8). Пророкова се реч испуни.

СПОМЕН СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ ПЕТРА епископа Севастијског

Свети Петар беше брат светог Василија Великог, најмлађи у оца и мајке. Око његовог васпитања се нарочито старала његова сестра Макрина. Благодаревћи томе, он узиђе на велику висину врлине. Поставши архиепископ Кесаријски, свети Василије посвети Петра најпре за презвитера, затим за епископа у Севастији. Као епископ, свети Петар учествовао на Другом Васељенском Сабору у Цариграду 381. године. Упокојио се крајем четвртог века.

ЖИТИЈЕ СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ ФИЛИПА митрополита Московског

Свети Филип се родио 11. фебруара 1507. године у Москви од побожних и племенитих родитеља, из славне лозе бољара Количевих. Отац му Стефан спадао је у бољаре блиске великом кнезу Василију Јовановичу; а побожна мати његова Варвара оконча дане своје као монахиња са именом Варсонофија. За њихов побожан врлински живот Бог их благослови добрим плодом: од њих се роди блажени Филип, који на светом крштењу доби име Теодор. Родитељи га васпитаваху у свакој побожности. Када он мало поодрасте, они га дадоше да учи књигу. Особито приљежан, он напредоваше у учењу, туђећи се у исто време игара и забава својствених дечијем узрасту. На тај начин Теодор за кратко време изучи сву књижну мудрост и навикну на душекорисно читање. Родитељи се радоваху због таквог владања његовог. После извесног времена Теодору одредише „отроке“¹⁴⁸ да га уче јахању. Али он ни најмање није марио за то, претпостављајући јахању читање књига, у којима је налазио житија светих и вредних дивљења мужева, и кроз то се учио усавршавању у врлинама. Потом га стадоше учити у војничкој вештини. Али и то не измени побожно настројење његове душе; он избегаваше своје вршњаке и њихов лакомислени живот, те су се многи чудили таквој побожности његовој.

После смрти великога кнеза Василија Јовановича¹⁴⁹ скиптар царства прими његов син, велики кнез целе Русије Јован Васиљевич¹⁵⁰. У то време Теодор, већ пунолетан, би узет на двор у царску службу и задоби љубав и благовољење малолетног кнеза Јована Васиљевича. Но Теодор није дуго службовао на двору. Стојећи једном, као младић тридесетих година, у цркви на светој литургији, он чу где свештеник чита из Еванђеља: Нико не може два господара служити (Мт. 6, 24). Поражен овим речима, он размишљаху у себи како се оне и на њега односе, и донесе одлуку да напусти световни живот. Опоменувши се Соловецког манастира¹⁵¹ и да се тамо монаси

добро подвизивају, он се реши да се удаљи тамо. Пошто сатвори молитву пред светињама, са сузама припадајући к чудотворним ракама светих, Теодор целива свете мошти и са молитвом крену на пут, тајно од свих, оставивши царски двор, завичај и рођаке и поневши само најнеопходнију одећу. То је било половином 1537. године.

Најпре Теодор дође у крајеве Великог Новгорода, код језера Оњега. Тамо се он настани у насељу Хижах код једног сељака. Видећи да је Теодор добре нарави и смирен, домаћин му повери своје овце да их пасе. Тако Бог одреди да он пре словесних оваца пасе добро бесловесне овце. Међутим, родитељи га свуда тражаху по градовима; и не наставши га нигде, они много плакаху за њим. А благочестиви јуноша, проживевши не мало дана у споменутом насељу, удаљи се одатле на Соловецко острво. Тамо га прими игуман Соловецког манастира, и одреди му да ради манастирске послове. А он, оградивши себе страхом Божјим, са усрђем и смирењем испуњавахе у простоти срца све што му наређиваху да ради. Секао је дрва, копао у градини, преносио камење, понекад износио помије на леђима, и обављао друге, још теже послове. Много пута дешавало му се да га неки монаси вређају, па чак и бију, но он се никада није гневио, и с радошћу и смирењем подносио је све; и нико није знао ко је и откуда је.

Прекаливши се тако у трпљењу, Теодор моли игумана да га постриже у монаштво. И би пострижен у монаштво, добивши име Филип. Онда га дадоше у послушање једном опитном монаху, коме беше име Јона, који га упути на сваку врлину. Потом га игуман посла у кујну. И тамо он смирено рађаше за братију, ложећи ватру и цепајући дрва. Провевши доста у том послушању, Филип би преведен у манастирску ковачницу, где се ревносно труђаше, носећи дрва и воду. И сви који рађаху у ковачници хваљаху га за његове трудове. Тада, избегавајући славу, он се удаљи из манастира у пустињу. И тамо, уперивши ум свој ка Богу, он непрестано провођаше време једино у молитвама.

Пошто се тако подвизивао дуго у пустињи, у шумама Соловецким, свети Филип се поново врати у манастир на своје

пређашње послове. Видећи га толико усавршена у монашким подвизима и украшена дубоким смирењем, игуман Алексије се веома тешаше њиме и држаше га поред себе као свог помоћника, поверивши му надзор над почетним послушницима. Све то Филип обављаше с ревношћу, и у тим трудовима проведе девет година, помаган молитвама и благословом свог игумана.

Потом се игуман Алексије због старачке немоћи одрече управљања манастиром и, на савет братије, постави светог Филипа за игумана. То би 1548. године. Но светитељ, иако прими управу, ипак ни најмање не измени пређашњи начин свога живљења. Напротив, он још више појача своје подвиге и предаде се већим трудовима телесним. А када виде да га због тога хвале и цене, он то сматраше као штетно, јер од младости беше украшен смирењем. Зато остави игуманство и поново се удаљи у пустињу, долазећи у манастир само ради причешћивања чесним Телом и Крвљу Христа Бога нашег. Манастиром стаде управљати ранији игуман Алексије, који се након пола године после тога упокоји. Тада, на молбу братије, свети Филип се поново прими игуманства. Он се предаде још већим подвизима, и постиже још веће савршенство у врлинама. А Соловецка обитељ у време његове управе цветаше и напредоваше.

У току свог осамнаестогодишњег управљања Соловецким манастиром, свети Филип га потпуно обнови: подиже у њему две камене цркве – Успења Пресвете Богородице и Преображења Господњег, заведе звона, сагради за братију двоспратне и троспратне конаке и болницу, умножи и поправи варишта за со – главни извор манастирских прихода, направи воденице на води, начини тор за овце и јелене, веза језера каналима и исуши ритове, просече пролазе и путеве по шумама.

Међутим слава светог Филипа дође до цара и кнеза Јована Васиљевича. У то време митрополит целе Русије Атанасије остави престо¹⁵². Цар зажеље да на престо Руске митрополије буде доведен свети Филип, и позва светитеља у Москву на духовно саветовање. Но у то време настадоше у народу немири

и нереди. На двору међу бојарима отпочеше свађе, опака непријатељства и сваковрсна међусобна рађења о глави. То потстаче цара на силан гнев и јарост. Због страшних клевета бојарских цар се стаде плашити чак и најоданијих слугу својих, најближих рођака и пријатеља својих, гледајући у њима своје непријатеље и заверенике. И цар подели државу у два дела установивши нарочите телохранитеље своје – „опричнике“, који беху поред цара и сачињаваху засебну управу¹⁵³. Опричници злоупотребљаваху дату им власт, угњетаваху народ, отимаху имовину, пропраћајући своје пљачке убиствима и мучењима. А цар је веровао у њихову верност и оданост, те за њих није било суда.

Управо у то време цар и позва светог Филипа из Соловецког манастира. Када светитељ дође, цар га с чешћу прими и каза му да жели да га види на митрополитском престолу. По смирењу свом, преподобни Филип одбијаше тако високи чин. И говораше цару: Не могу примити на себе дужност која превазилази моје моћи. Отпусти ме, Господа ради, зашто малој лађи поверавати велики терет? А када цар и даље настојаваше, светитељ изјави да ће испунити цареву жељу, ако он укине опричнину, од које пати Руска земља. Цар одговори да је опричина потребна за цара и царевину, пошто се кују завере против њих. Светог Филипа онда умолише да се због тога не одриче митрополитског престола, него да се са царем саветује, као што су се саветовали ранији митрополити. Осигуравши на тај начин право својој савести да се заузима за невино гоњење и да говори еванђелску правду, свети Филип уступи цареву жељу и би узведен на митрополитски престо.

У прво време све беше мирно; цар уважавао је светитеља и указивао му своју благонаклоњеност. Али затим, када зверства опричника достигоше врхунац, блажени Филип стаде молити цара да обустави зверства опричника, и изобличавати самога цара за његове свирепости. Цар се страховито разјари на светитеља, претећи му мучењем и прогонством. Али он, остајући непоколебљив и чврст као дијамант, не обазираше се на цареве претње и не престајаше говорити истину, јавно иступајући против цара и опричника. На жалост, и међу

духовним лицима нађоше се издајце, који су се старали само како ће угодити цару. Архиепископ новгородски Пимен, и неки други са њим¹⁵⁴, и заједно са царским саветницима Маљутом Скуратовим¹⁵⁵ и Василијем Грјазним¹⁵⁶ и њиховим једномишљеницима, измишљајући разне сплетке против светитеља, стараху се да га збаце с престола и наговараху цара да не напушта своју намеру. Но цар није желео да једноставно смакне митрополита Филипа са митрополитског престола. Кратко време после тога, на доставу лажних сведока цар посла у Соловецки манастир суздаљског епископа Пафнутија и кнеза Василија Темкина да испитају какав је био ранији живот митрополита Филипа.

Стигавши у Соловецки манастир, изасланици стадоше се старати да раде онако како би угодили цару. Једне од монаха ласкама и митом, друге – обећавањем виших духовних одликовања, треће – претњама, придобише да говоре клевете против светитеља. Оне пак чесне старце који говораху истину о преподобном Филипу, тешко избише, наређујући им да говоре мрске ствари о светитељу. Но они, испуњени побожности, сва злостављања примаху с радошћу и једним устима продужише говорити истину о блаженом Филипу, да је житије његово у обитељи било беспрекорно, по Богу. Али царски изасланици не хтедоше о томе ни да слушају, него, урадивши оно што им је било потребно, вратише се у Москву. При томе они поведоше са собом соловецког игумана Паисија, коме обећаше епископски чин, и друге клеветнике који лажно сведочаху против светог Филипа.

Одмах би сазван сабор да суди светитељу. Клеветници из Соловецког манастира поднесоше цару своја лажна сведочанства написмено изложена. Цар, видевши писмена сведочанства против Филипа, која му беху по вољи, нареди да се гласно прочитају. После тога лажни сведоци стадоше и усмено клеветати светитеља. Светитељ се није правдао, и стао је скидати са себе знаке достојанства¹⁵⁷, но цар нареди да чека одлуку суда.

Сутрадан, осмога новембра 1568. године, када свети митрополит Филип чинодејствоваше у Успењској саборној цркви,

цар посла тамо свога бојарина Алексеја Басманова са великим бројем опричника. Ушавши у цркву, Басманов нареди да се гласно пред целим народом прочита судска пресуда о свргнућу митрополита. Затим се опричници као дивље звери бацише на светитеља, свукоше му архијерејско одјејање, па му обукоше просту, одрпану монашку расу, и срамно истераше из цркве, натоварише на сељачке саонице, и одвезоше у Богојављенски манастир, грдећи га и бијући га. Ту свети митрополит, стављен у тешке окове проседе у смрдљивој тамници целу недељу, мучен глађу. Потом би превезен у манастир светог Николаја Чудотворца, такозвани Стари. Незадовољан страдањем светог Филипа, цар подвргну мукама и смрти бојарску децу која беху код њега на служби; од рођака његових Количевих он погуби десеторицу једног за другим. Главу једнога од њих, Ивана Количева, кога је Светитељ нарочито волео, цар посла светитељу у тамницу. Светитељ се поклони пред њом до земље, благослови је, с љубављу целива и даде доносиоцу.

Потом, на цареву жељу, свети Филип би протеран у тверски манастир Отреч, при чему претрпе многа зла од спроводилаца. Прође око година дана, откако се светитељ нахођаше у заточењу, злостављан од чувара на разне начине. У то време цар, путујући у Новгород и приближавајући се к Тверу, опомену се светог Филипа, па посла к њему гореспоменутог Маљуту Скуратова. Овај изненада уђе у келију светитељеву. Међутим светитељ још на три дана пре тога говораше присутнима: „Ево приближује се крај мога подвига“, – и причести се, чесним и животворним Тајнама Христа Бога нашег.

Ушавши у келију светог Филипа, Маљута Скуратов са притвореним страхопоштовањем паде пред ноге светитељу и рече: „Свети владико, дај благослов цару да иде у велики Новгород“. Али светитељ одговори Маљути: „Чини што хоћеш, но дар Божји не добијају на превару“. – Тада бездушни зликовац удави праведника јастуком. То би 23. децембра 1569. године. Но ускоро непријатеље светог митрополита постиже казна Божја. Цар, увидевши своју неправичност према светоме мужу и лукавство њихових непријатеља, посла их на заточење по разним манастирима, а неке од њих предаде на смрт.

Архиепископ новгородски Пимен би скинут са престола на две недеље после кончине светог Филипа и подвргнут најстрашнијим поругама; после тога би заточен у Веновски манастир, где ускоро и сконча. Царев љубимац Маљута Скуратов убрзо после свог злочина би убијен код града Торжка од заробљених Кримљана, при чему се сам цар једва спасе смрти. Игуман Паисије би заточен на Валаамском острву и тамо умре; монах Зосима и десет других монаха, који су клеветали светог Филипа, беху разаслати по разним манастирима. А таква иста казна Божја постиже и неке друге непријатеље светитељеве.

По смрти Цара Јована Васиљевича, престо руске царевине заузе његов син, цар и велики кнез Теодор Јованович. У седмој години његова царовања, а у двадесет првој по престављењу светог Филипа, игуман Соловецког манастира и братија обратише се молбом цару, да нареди да се тело светитељево пренесе из манастира Отреча у Соловецки. Цар им даде дозволу, и они нађоше тело светитељево читаво и неповређено, тако да се трулеж не беше коснула чак ни одеће његове, а од светих моштију његових потече миро и испуни ваздух миомиром. Монаси чесно пренеше тело светог Филипа у свој, Соловецки манастир, и погребеше на оном месту које сам светитељ беше ради тога припремио¹⁵⁸. За царовања цара Алексија Михайловича¹⁵⁹, нетљене мошти светог митрополита Филипа бише с чешћу пренете новгородским митрополитом Никоном¹⁶⁰ из Соловецког манастира у првопрестолну Москву и положене у нови кивот у Успенској саборној цркви, где и сада почивају откривене¹⁶¹.

Богу нашему слава, сада и увек и кроза све векове, амин.

СПОМЕН СВЕТЕ МУЧЕНИЦЕ АНТОНИНЕ

Пострадала за Христа у Никомидији потопљена у море.

СПОМЕН СВЕТОГ МУЧЕНИКА ЛАВРЕНТИЈА

Гоњен од идолопоклоника овај свети мученик, пореклом са Запада, засија као звезда у добром подвигу за Христа и би украшен венцем мученичке славе.

10. Януар

СПОМЕН СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ ГРИГОРИЈА епископа Ниског

Овај свети Григорије беше млађи брат светог Василија Великог. Родио се око 335. г. у граду Неокесарији у Понту у оној истој благочестивој породици из које су изашли још многи други светитељи Божји. Прву науку учио је код свога старијег брата Василија, а затим је прошао и све светске и духовне науке. Оженио се побожном девојком Теосевијом и био посвећен за чтеца божанских књига у Цркви Божјој. Касније му дође мисао да се посвети позиву светског ритора, но по савету светог Григорија Богослова, друга Василијевог и његовог, одбаци ту мисао и, шта више, отиде те се замонаши код свога брата Василија на реци Ирису у Понту, а блажена му супруга Теосевија постаде ђакониса. Ову блажену Теосевију, која се ускоро затим упокоји, многим похвалама увенча свети Григорије Богослов (у писму упућеном Григорију), називајући је „сестром“ Григоријевом и својом, похвалом Цркве и украсом Христовим.

По избору светог Василија за архиепископа Кесаријског, би изабран и свети Григорије у јесен 371. год., за епископа у малом кападокијском граду Ниси, да би уједно подржао и свога брата у одбрани Православне вере и Цркве. Свети Григорије мудро управљаху Црквом Христовом, а нарочито беше славан беседник и изврстан хришћански философ. Ревнујући за Православну веру он изазва против себе гоњење од стране аријанаца, који се у време цара Валента бежу поново осилили. Ови јеретици успеше да збаце светог Григорија са епископске столице (375. г.), на коју се светитељ поново врати тек по смрти цара Валента 378. године. По смрти брата му Василија, великог поборника Православља, свети Григорије преузе на себе богословску догматску борбу против јеретика Евномија, крајњег аријанца, и зато писаше знамените богословске књиге у одбрану Православне вере у Свету Тројицу. Учествовао је затим на сабору у Антиохији 379. г. са светим Мелетијем Антиохијским. Од православних би изабран за архиепископа у Севастiji (380. г.), те је управљао и том Црквом неколико месеци до избора

новог православног епископа. Када за царовања Теодосија Великог би сазван у Цариграду Други Васељенски Сабор 381. године, против аријанаца и духоборачке јереси Македонијеве, на њему узе активног учешћа и свети Григорије. Са осталим светим Оцима, поборницима Православља, изложи никејско-цариградски Символ Вере, и би увршћен у „изабране оце“ Цркве, општење са којима беше знак и доказ православности. Када се на истом Сабору упокоји председавајући Сабора – свети Мелетије Антиохијски, би одређен од Сабора свети Григорије да му одржи надгробно похвално слово. После II Васељенског Сабора узимао је учешћа још на неколико Сабора држаних у Цариграду. Иза себе остави многе богословске и подвижничке књиге, корисне Цркви светој и вернима за живот и благочешће. Упокојио се око 395. године. По изгледу личио на свог брата Василија, само био нижег раста и просед.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ДОМЕТИЈАНА

Овај угодник Божји роди се у време Јустина Млађег¹⁶² од побожних и богатих родитеља, Теодора и Евдокије. Пошто изучи световне науке, он се ожени, али му жена убрзо умре. Он се одмах са великим усрђем одаде духовној философији; из љубави према Богу напусти свет, и у подвижништву провођаше свој живот. А кад му би тридесет година, по Божјој вољи поставише га за епископа свете Цркве у Мелитини¹⁶³. Сјединивши световну образованост са подвижничким животом, он беше не само добри пастир своје стаду него светило и помоћ и другим људима, нехришћанима, јер промишљаху о општем добру. Много пута га је цар Маврикије¹⁶⁴ слао у Персију ради народних послова, и са персијским царем Хозројем учвршћивао мир између Грка и Персијанаца. А када неки кнез Варам, устаде против персијског цара Хозроја, и збаци га с престола, тада овај светитељ поможе Хозроју те се врати на престо. Са тог разлога Хозрој се потчини Грцима, и плаћаше им данак. То учини те свети Дометијан постаде велики пријатељ цара Маврикија и његове супруге. Ови га наградише многим златом, које он све утроши на зидање светих цркава и сиротишта. А када по други пут дође у Цариград, он се пресели ка Господу, 601. године. И светим моштима његовим одадоше велику пошту и црквени и царски великодостојници, јер их са великим почастима пренесоше у његов град Мелитину. Овај светитељ учини многа чудеса и за живота на земљи и после свога престављења – у славу Христа Бога нашег.

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ МАРКИЈАНА презвитера и старешине Велике цркве у Цариграду

За царовања Маркијана и Пулхерије¹⁶⁵ блисташе у Цариграду врлинама прекрасни човек, Маркијан блажени. Рођен у Риму од високородних и богатих родитеља, који се преселише у Нови Рим, Цариград, и доведоше свога сина Маркијана као дете. Маркијан успешно изучи школу, и доби дивно васпитање. А пошто је волео да посећује храм Божји и присуствује црквеним службама, заволе га Патријарх и уврсти у своје клирике¹⁶⁶. Но после мало времена, иако Маркијан беше по годинама млад али по памети и чистоти живота стар, патријарх га рукоположи за презвитера, и затим постави за старешину Велике цркве.

Када се родитељи блаженог Маркијана преставише из овог живота, оставише за собом велико богатство. Пошто блажени беше јединац, он наследи целокупно богатство. И нештедице га потроши на две сврхе: на зидање или обнављање храмова, и на милостињу сиромасима. Он сазида светој мученици Анастасији нову цркву, дивну и скупоцену. А када га један од другога зачуђен упита, зашто је толико злата потрошио на зидање и украшавање ове цркве, светитељ му одговори: „Када бих ја имао ћерку, и хтео је удати за некога племића, зар ја не бих утрошио много злата, да је украсим као достојну невесту? А овде ја украшавам цркву, дивну невесту Христову, која се уневестила најдивнијем између синова људских, и која је крв своју за Њега пролила, – зар да штедим своје имање? и зар да се још више не старам око њеног украшавања?“

Колико је овај блажени муж био издашан према црквама и сиромасима, толико је био тврд, и веома немилосрдан, према самом себи. Не само да се није лепо одевао, него је и оно бедно одело што је на себи имао, често скидао са себе и давао сиромасима.

Пошто доврши и изванредно украси цркву свете Анастасије, дође време да се она освети на сам дан свете Мученице, 22. децембра, дан у који је она мученички пострадала за Христа. Освећење изврши сам пресвети патријарх Генадије¹⁶⁷. Беше

присутан и цар са целим сенатом, и много народа. Обавише и литију, јер пренесоше свете мошти мученице Анастасије из мале старе цркве у велику нову цркву Маркијанову. За време литије преподобни Маркијан у фелону иђаше са осталим свештенством испред кола на којима беху свете мошти. Утом му приђе један просјак, просећи милостињу. А он, немајући при себи ништа осим хаљине у којој беше обучен, – јер никада у своме животу није имао две хаљине, – а не желећи да без ичега отпусти бедника, кришом се извуче, нађе скровито место, скиде са себе хаљину, и даде је просјаку. А сам остаде наг, само у фелону¹⁶⁸, поступивши по речи Господњој: Који иште у тебе, подај му. – И опет се увуче у свој ред међу свештенством, и нико не знађаше шта је учинио. И кад дођоше цркви, осветише је, и чесно положише мошти свете мученице Анастасије. Пресвети патријарх нареди и блаженом Маркијану да служи са њим свету литургију. А кад дође време умивања руку, Маркијан се покриваше фелоном својим, осврћући се, да не би неко приметио да је наг. А присутни ђакони и свештеници, погледајући на њега, видеше на њему под фелоном неку дивну хаљину, као скупоцену порфиру царску, која се сва блисташе у злату. И једни се чуђаху, а други негодоваху, говорећи у себи да свештеник не треба да носи тако раскошну одећу и да литургише. Но ту невидљиву одећу, којом Бог покриваше наготу слуге свога, сви видеше када блажени Маркијан приступи да се причести пречистим и животворним Тајнама. Неки пак од презвитера казаше о томе пресветом Генадију. И рече пресвети: И ја видех то исто што ми ви кажете. – И после свете литургије позва га патријарх у ђаконик, и поче га корити говорећи: Шта то радиш, брате, гиздајући се преко обичаја раскошном одећом? Зар ти доликује да литургишеш у одећи која приличи цару а не презвитеру? – А он са смирењем припаде ногама његовим, говорећи: „Опрости, Владико, нисам учинио то што ми кажеш. Јер од младости своје нисам навикао да носим лепе и скупоцене хаљине; па зар да се сада у такве облачим?“ – Рече му патријарх: „Ми те сви видесмо у царској одећи. Што се тако покриваш?“ И нареди му да разгрне фелон. А кад разгрну фелон, видеше тело његово наго, и зачудише се. Патријарх

затражи од њега објашњење, и он против воље исприча шта се десило, како Христа ради даде просјаку своју једину хаљину. И сви који то чуше, као и они који на њему испод фелона царску одећу видеше, прославише Бога који такву тајну благодат даје онима који Га љубе. И отада многи сазнадоше за његово милостиво житије. Докле је ишла љубав блаженог Маркијана према сиромаштву, и трпљење, види се из овога: једном приликом, идући по киши, покисе му одећа; он дође дома, закључа врата, наложи ватру и сушаше крај ње своју мокру одећу, јер није имао другу да обуче. Утом се деси да патријарху затреба ради нечега старешина цркве, и посла неке да зову Маркијана. Ови дођоше Маркијановој кући, али она беше затворена. Тада они стојећи пред кућом довикнуше Маркијана и саопштише му да одмах иде патријарху. Он обећа да ће доћи, али не отиде, јер му се одећа још не беше осушила. И поново дођоше ти људи од патријарха са поруком да одмах иде патријарху. А један од њих погледа кроз кључаоницу и виде Маркијана како крај ватре суши своју одећу, и то каза онима што беху с њим. Онда они отидоше и известише патријарха о томе. А он рече: Не чудите се томе. Маркијан се још из младости своје научио добровољном сиромаштву и смирењу; свега себе поверио је Богу јединоме, и делом извршује апостолску реч: имајући храну и одећу, он је тиме задовољан (ср. 1. Тм.6:8) – Чувши то, прославише Господа који има такве своје служитеље.

Због таквог његовог врлинског живота Бог му даде дар чудотворства: да изгони ђаволе и да исцељује болесне. Једном, о празнику неком беше служба у цркви свете Анастасије; народа беше много, а једна трудна жена, пошто у цркви беше тескобно, изиђе на црквено крило, али се случајно омаче с њега, паде на земљу и издахну. А свети Маркијан, не желећи да празник буде нарушен кукњавом, подиже руке своје к небу, и усрдно се помоли Богу, и наједанпут жена оживе, и стаде на ноге здрава, а плод који ношаше у утроби својој нађе се да је жив. И удивише се људи овом преславном чуду.

Једном беше велики пожар у Цариграду. И огањ већ беше опколио цркву свете Анастасије. Преподобни Маркијан се попе на кров цркве, и подигавши руке к небу, мољаше се. И одмах

огањ задржа и заустави своје неукротиве пламенове, и сав угасе од светитељевих молитава као од многе воде, и ни најмање не оштети црквену грађевину.

Преподобни Маркијан сазида још цркву и другој мученици, светој Ирини, и то на месту крај мора где је био стари и већ пали храм. Исто тако он обнови и оближње цркве: храм светог Теодора и храм светог Исидора, и снабде их свима потребама. И залажаше већ у дубоку старост, приближавајући се блаженој кончини својој. Ноћу пак обилажаше улице градске, и кад би нашао неког мртваца, он га је умивао и облачио. И говорио би мртвацу: Устани, брате, да се поздравимо! – И устајући на реч светитељеву, мртац би му давао целив у уста, и опет отпочинуо.

А спасао је блажени Маркијан и многе блуднице саветима својим и добротинствима, и оне су се удавале и живеле по закону. А оне од њих које су пошле на тај пут из беде, он је обраћао на пут целомудреног живота, потајно их збрињујући од имања што су му били оставили родитељи.

Овог блаженог мужа Бог усини, Анђели похвалише, Светитељи почитоваше, цареви се застидеше, народи му се удивили, и због њега прославише Бога. А ђаволи га се поплашише, и побегоше од њега. Он сав беше у Богу и Бог у њему, и престаи се Богу испуњен годинама и добрим делима. А престаи се Богу 471. године, пре но што доврши и освети цркву свете Ирине. На самртном часу изговори ове речи: Господе, у руке твоје предајем ово двоје: душу, коју си Ти сам саздао, и цркву, коју сам ја по твојој вољи сазидао. – А погребен би славно у манастиру светог Јована Претече, који се назива и Даниловим, близу цркве светог мученика Мокија.

О довршењу цркве свете Ирине, после кончине блаженога Маркијана, побрину се благочестива царица Верина, супруга цара Лава Великог, који се зацари после Маркијана и Пулхерије. И доврши је како доликоваше; и кров јој украси златом; и изнутра је улепшана сваким благољепијем у спомен преподобног Маркијана, а у част самог Христа Бога, коме слава са Оцем и Светим Духом вавек, амин.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ АМОНА

Беше подвижник мисирски. Четрнаест година се трудио и Богу молио само да победи гнев у себи. Достигао толико савршенство доброте, да није био више свестан да постоји зло у свету. Особит зналац Светога Писма. Упокојио се почетком петога века.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ПАВЛА КОМЕЉСКОГ

Преподобни Павле родио се и васпитавао у Москви. Родитељи су хтели да га ожене, али он, не желећи то, тајно остави родитељски дом, не поневши са собом ништа, и оде у крај звани Прилук. Тамо, у манастиру Свете Тројице, основаном светим Сергијем, Радонешким чудотворцем, он би пострижен за монаха. Под духовним руководством великога старца, преподобног Сергија он проведе петнаест година, живећи у отшелничкој келији. После тога свети Павле измоли од преподобног Сергија благослов да се удаљи у пустињу и тамо живи у потпуној самоћи, прелазећи с једног места на друго, док не дође у Комељску шуму.

Ту, на обали речице Грјазовице, преподобни се настани у дупљи једне велике липе. Три године проживе светитељ у тој дупљи, дан и ноћ проводећи у молитви и посту, са сузама служећи Богу. Потом преподобни пређе на оно место, где се сада налази његова чесна обитељ. Тамо он остаде до краја живота свог, боравећи у строгом посту. Храна му беху хлеб и вода, и то у врло малој количини. Ту храну узимао је суботом и недељом. У остале дане свети угодник Божји није уопште ништа узимао од хране, проводећи све време у својој усамљеничкој келији у молитви. Христа ради блажени пустињак, помаган благодаћу Божјом, поднесе велика лишавања, и многе невоље од демона. Једном демони навалише на његову келију са намером да је сруше, али се блажени не уплаши демонских лукавстава и силом крста Христова посрами ђавола. Другом приликом светитеља нападоше разбојници, жестоко га избише, келију му опљачкаше, па му везаше и руке и ноге, и тако оставише. Неколико дана преподобни прележа тако везан у келији, док по промислу Божјем не дођоше у пустињу неки добри људи те одвезаше блаженог старца. Све то преподобни подношаше кротко ради имена Христова.

Ка пустињачкој келији блаженог подвижника слетаху мноштва шумских птица; а долажаху и дивље крвожедне звери,

које молитвама светог усамљеника постајашу кротке и извршаваху све што би им он наредио.

Много пута чуо је блажени богоугодник црквена звона на месту где се беше настанио, и видео светлост на месту где се касније подиже храм у име Пресвете Тројице. Праћен својим учеником Алексијем преподобни се упути у Москву и исприча о том небеском откривењу светом митрополиту Фотију¹⁶⁹. Митрополит даде благослов преподобном Павлу да сагради храм у својој пустињи, произведе Алексија за јеромонаха и, давши богат прилог за подизање храма, отпусти светитеља с миром.

Повративши се у Комељску пустињу, преподобни подиже храм у име Животворне Тројице, сабра братију и устроји манастир, за чијег настојатеља постави споменутог јеромонаха Алексија. Сам пак блажени отац наш Павле живљахе као и раније у усамљеничкој келији својој. У манастир је долазио само суботом и недељом, и тада говорио поуке својим ученицима. Живљахе блажени пустињак по заповестима Господњим и по уставима светих Отаца; братији пак завештаваше да се држе општежићних устава Пахомија Великог и Теодосија Киновиарха; није допуштао да монаси ма шта сматрају својим, већ им све беше заједничко; у келијама није смело бити ништа сем икона и књига; монаси су дужни били утољавати жеђ у трапези; у цркви, у трапези и на радовима имали су чувати усамљеничко пустињачко подвизавање, храну зарађивати трудом руку својих и не заборављати ништа.

Пошто поживе 112 година, преподобни се престави ка Господу од трудова привременог живота овог у вечни неисказани покој, оставивши код ученика својих светлу успомену о себи. Престави се 10. јануара 1429. године. Свете мошти његове почивају у саборној цркви Обнорског манастира.

СПОМЕН БЛАЖЕНЕ ТЕОСЕВИЈЕ

Ова блажена Теосевија беше супруга светог Григорија Ниског, и по договору с њим постаде ђакониса, пошто се он замонаши. Због чистоте и светости свога живота уживаше свеопшту љубав и поштовање. Свети Григорије Богослов увенча ову светитељку многим похвалама (у писму упућеном Григорију Ниском поводом њене смрти), називајући је „сестром и светом супругом свештеника“, „похвалом Цркве, украсом Христовим“, и истичући је за пример свима женама. Преставила се у миру у млађим годинама.

11. Януар

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ТЕОДОСИЈА ВЕЛИКОГ установитеља монашког општежића

Преподобни Теодосије рођен је у области Кападокији¹⁷⁰, у селу Магариси, од благочестивих родитеља: оца Проересија и мајке Евлогије. Би васпитан у доброти, и изучи школе. А када постаде пунолетан и добро изучи Свето Писмо, одредише га да у цркви чита људима из Светих књига, јер беше слаткогласан и искусан читач као нико. Читајући поучне речи слушаоцима, он се најпре сам поучавао. Јер слушајући како је некада Господ наредио Авраму да иде из земље своје и од рода свог, и опет како у Еванђељу Господ саветује да човек ради вечнога живота остави оца и мајку и браћу, он пламтијаше срцем и гораше духом да све остави и пође за Христом путем уским и мучним. Размишљајући стално о томе, он се мољаше говорећи: Покажи ми, Господе, пут свој, и ићи ћу у истини твојој (Пс. 85, 11). Затим, ослањајући се на Бога, он крену у Јерусалим за време царовања Маркијанова¹⁷¹, када се већ скупљаху свети оци на Четврти Васељенски Сабор у Халкидону¹⁷² против Диоскора и Евтихија. Пролазећи пак кроз Антиохију¹⁷³ блажени Теодосије захеле да види преподобног Симеона који се на стубу подвизавао¹⁷⁴, и да испроси од њега благослов и молитве. Стога пође к њему, и кад се приближи стубу, чу преподобног где му довикује: Добро дошао, човече Божји Теодосије! – Чувши где га по имену зове човек који га никада видео није, нити га познавао, Теодосије се удиви, и павши на колена, поклони се прозорљивом оцу. Светитељ га позва к себи, и он се попе на стуб, и припаде к чесним ногама његовим. А овај загрли и целива богонадахнутог младића, и прорече му да ће бити пастир словесних оваца, и да ће многе отети од духовних вукова. И претсказа му и друге неке ствари и, пошто га благослови, отпусти га.

Окрепљен благословом преподобног, и имајући његове свете молитве као свог путовођу и хранитеља, Теодосије настави пут и стиже у свети град Јерусалим за патријарховања Јувеналијева¹⁷⁵. И пошто обиђе тамо сва места и поклони се у

Светињи над светињама, он размишљао у себи шта да изабере: усамљенички живот, или да се у заједници са другима спасава? Увиђао је да је опасно да се усами и самоћује, а овамо се још није научио како да се бори са духовима зла. И у земаљским ратовима нико није тако глуп да, још необучен ратној вештини и неискусан, при првој борби улети у окршај; како би се ја, говораше у себи светитељ, још необучен ратовању, и неопасан вишњом силом, усудио да сам у усамљености ратујем са поглаварима и властима и управитељима таме овога света, са духовима зла испод неба. Ја треба најпре да се придружим светим подвижницима, и да се од искусних отаца научим како да се борим са невидљивим непријатељима. Затим, са временом, сабраће се плодови који се рађају од усамљености и безмолвија.

Пошто о свему томе мудро размисли, – јер у њему са другим врлинама беше и савршена разборитост која уме о свему добро да расуђује, – он се одмах даде на тражење наставника себи. У то време међу оцима који живљаху у околини Јерусалима, беше један изврстан старац, по имену Лонгин¹⁷⁶. Он имађаше келију крај стуба, који се од старина називаше Давидов. Затворен ту, он трудољубљем скупљаше слатки мед врлина. К њему дође блажени Теодосије и поче се учити иночком труду. И приљубивши се уз старца, свом душом се учаше од њега свакој врлини, јер преподобни Лонгин беше велики речју и животом. А после доста времена, иако Теодосије није хтео, преведе га старац на место, звано Старо Седиште¹⁷⁷. А ево због чега: жена нека благочестива и чесна удовица и Христова служитељка, Гликерија, подиже на том месту цркву Пречистој Господарици нашој Богородици, и многим усрдним молбама досађиваше преподобном Лонгину да допусти Теодосију да живи крај новоподигнуте цркве. Но ученик не жељаше да се одваја од свога оца. Али, послушан, пресели се тамо по наређењу оца. Живећи тамо, свуда се пронесе глас о његовој врлини. Јер врлина обелодањује онога који је стекне, као што упаљена свећа показује онога који је носи ноћу. И почеше к њему долазити и сабирати се око њега они што жељаху да се на његов живот угледају.

Блажени проживе тамо неко време, али му додија узнемиравање, јер не подношаше људске почести и вреву. И отиде одатле у гору, где беше пећина, у којој су се, како причају стари, одморили и три ноћи преноћили она три мудраца што су с даровима дошли Христу у Витлејем, при повратку у своју земљу. У ту дакле пећину пресели се из Старог Седишта преподобни Теодосије. А ово пресељење његово би по промислу Божјем, да би се на том месту подигла преславна лавра¹⁷⁸, и у њој се сабрали ради Христа Бога хиљаде духовних војника. Променивши пак место свога боравка, преподобни промени уједно и начин свога живота, јер крену врло уским путем. Жеља му беше да свагда испуњује заповести Господње. А нарочито беше толико обузет божанском љубављу да нинашта световно није гледао, него је све своје духовне силе усредсредио на Богу Творцу, љубећи Га свом душом, свим срцем и свом мишљу. Ту љубав он је тако обилно пројављивао у својим телесним трудовима и подвизима да је немогуће подробно исказати. Његова молитва беше непрекидна, стајање – посвуноћно; сузе су му стално текле из очију као потоци из извора. Његов пост беше неизмеран: тридесет година није окусио ни трунку хлеба, него је јео урме, или сочиво, или траву и корење пустињско, и то тако мало колико да не би умро од глади. А када ни те хране не беше због пустињске жеге, онда му храна беху коштице од урме, поквашене у воду. Душу пак своју непрестано је хранио речју Божјом, насићујући је унутрашњим боговиђењем.

Проводећи такав живот, он заблиста као звезда јарка, и прочу се међу житељима Палестине. Јер се не може град сакрити кад на гори стоји. И долажаху к њему неки љубитељи врлине, желећи да са њим проводе пустињачки и безмолвни живот у пећини. У почетку дакле имађаше седам ученика. Но знајући да за оне који почињу живети по Богу, ништа није корисније од сећања на смрт, – јер је то истинска философија, – он им нареди да ископају гроб, како би, гледајући на њега, учили се сећању на смрт, као да саму смрт имају пред очима. А када ископаше гроб, дође отац да га види. И стојећи крај гроба, он се обрати својим ученицима као шалећи се, а у ствари очима душе

провиђаше шта ће бити, и рече им: Ето децо, гроб је готов. Је ли ко од вас готов на смрт, да би собом севтелисао овај гроб? – Када то светац рече, један од присутних ученика по имену Василије, који беше свештеник, одмах предухитрујући друге, паде на колена пред старцем, додирну земљу лицем и тражаше благослов да умре и да га сахране у тај гроб, говорећи: Благослови мене, оче, да ја севтелишем овај гроб и будем први мртавац међу братијом која се учи сећању на смрт.

– Он тако мољаше, а старац пристаде, и нареди да се живоме Василију држе помени као већ умрломе, како то закон прописује за покојнике: трећег, деветог и четрдесетог дана. И кад те помене обавише, сконча и блажени Василије, иако никакве болести не беше на њему, него просто као да заспа слатким сном, и пређе ка Господу. А у четрдесети дан после његове сахране, виде старац Василија где заједно са братијом стоји на молитви и пева заједно са њима. И помоли се Богу да и осталима отвори очи да виде Василија. И виде га један од братије, по имену Асције, и од радости потрча да га загрли, али не успе, јер Василије постаде невидљив. А одлазећи рече да сви чују: Спасевајте се, оци и браћо, спасавајте се; мене пак овде више нећете видети.

Ово би први доказ врлине преподобног Теодосија: васпитао је ученика који је био готов на смрт, и који се после телесне смрти показао жив душом, по речи Господњој у Еванђељу: Који верује у мене, ако и умре, живеће (Јн.11:25). А о осталим старчевим чудесима, по даној му од Бога благодати, биће речи даље.

Приближавао се Ускрс. Ученици светог, којих у то време беше дванаест, беху тужни, јер за празник немађаху ни хлеба, ни уља, нити ишта за јело. А што је најтеже, немаху ни просфоре ни вина, да би се на пресветли ускршњи празник служила света литургија, и они причестили Светим Тајнама. Стога потајно негодоваху међу собом на преподобнога. А он, пун непоколебљиве наде у Бога, нареди братији да украсе свети храм и да буду без бриге. Јер Онај, рече он ученицима, који је у старо време прехранио Израил у пустињи, а касније – са неколико хлебова нахранио многе хиљаде, постараће се и о

нама. Јер Он нити је сада слабији но што је био раније, нити у промишљању нехатнији, него је исти Бог вавек. – Ово рече преподобни са поуздањем, и одмах се зби што рече. Јер као што некада Аврааму би послан ован готов за жртву, тако и овом блаженом старцу Божји промисао уготови све што беше потребно. Јер на заласку сунца стиже њиховој пештери неки богољубац и на две мазге донесе од своје куће пустињским испосницима храну, па још и просфоре и вино за свету литургију. И када то видеше ученици блаженога, обрадоваше се, и дознаше у како је великој милости код Бога старац њихов. И отпразноваше Ускрс весело; а хране им беше доста за сву Педесетницу.

Затим их поново снађе оскудица у храни; и мучени глађу, братија опет туговаху. А неки богат човек чињаше у то време велике милостиње свима обитељима палестинским, а Теодосијеву, која беше у пештери, није ни приметио ни знао. И наваљиваху братија на преподобног оца да извести издашног дародавца, како би и њихова обитељ, као и остале, добила од њега милостињу за прехрану. Преподобни пак Теодосије није желео да га знају мирјани, и није се уздао у људе, него у Бога који отвара руку своју и сити свако живо биће по жељи (Пс. 144, 16), и тешаше ученике своје, и поучаваше, да у трпљењу очекују милост Божју. Он се надаше у Онога што храни сваку душу гладну. Јер када бесловесној стоци даје храну њезину, и вранићима који вичу к Њему (Пс. 146, 9), утолико пре неће лишити потребне хране своју разумну и словесну твар. Док је светитељ тако тешио малодушну братију, пролажаше поред њихове пештере један човек, водећи коња натовареног великим товаром хране. Он је ишао некуда даље, носећи храну. А када беше близу пештере, и хтеде је проћи, стаде коњ као укопан, и не хтеде маћи с места. Иако га је господар много тукао, он је стајао на месту непокретан као камен. Тада разумедо човек онај да по Божјој вољи нека невидљива сила држи његовог коња прикованог за то место. Он отпусти узде и пусти коња да иде куда хоће. А коњ, као неком руком вођен, пође право к обитељи преподобног Теодосија у пештери. И увиде човек да је то воља Господња и промишљање Господње о слугама Његовим, и даде

сву храну преподобном старцу и ученицима његовим. И од тога времена престадоше ученици његови да буду малодушни, и труђаху се да оца свог подражавају у чврстој нади и вери у Бога.

Братија се умножаваше из дана у дан. Јер благодат обилна, којом беше испуњен свети отац, призиваше к себи многе душе које воле врлину. И оне, као јелени разумни, жедни духовне воде, стицаху се к старцу. А и многи великаши и богаташи дођоше да живе с преподобним. И пештера беше тесна да их све прими. Стога наваљиваше братија на преподобнога, да подигне манастир изван пештере, и да простран тор устроји за своје словесне овце. Немој се бринути, оче, говораше братија старцу, за трошак око зидања манастира; само нареди, и наше ће руке бити довољне да сврше тај посао.

Светитељ пак, видећи како се множи његово стадо, осећаше да треба да буде пастир. Али, то ће нарушити његово молитвено тиховање, његово свето самовање. И опречне мисли растрзаху га: ем не жељаше да напусти безмолвије, ту брижну мајку, ем сматраше да је важна ствар старање о братији. Јер човек треба да живи не само за себе, него много више за ближње, чега је образац сам Господ Христос, који сабра ученике, и би пастир словесних оваца, и душу своју положи за њих. Размишљајући о овоме, преподобни Теодосије беше у недоумици чега да се држи, безмолвија или старања о спасењу братије. И час беше за једно, час за друго. Шта онда ради блажени? Он све препушта Богу који може корисно сјединити једно са другим тако, да и плодови безмолвија не пропадну и плата за старешинство и старање о братији не изостане. Јер се инокко житије састоји не у усамљивању тела него у удобрењу и мирноћи срца. Поред тога, преподобни имађаше на уму и пророштво светога Симеона Столпника, који му прорече да ће пасти словесне овце. Али, све препушташе Божјој вољи; и мољаше се Богу да му на неки начин стави до знања да ли Му је по вољи зидање манастира, и да му неким чудесним знамењем покаже место, на коме би требало сазидати обитељ. Стога узе кадионицу, напуни је хладним угљевљем, стави тамњан без жара, и иђаше по пустињи, молећи се овако:

Боже, Ти си многим и великим чудесима убедио Израилъце; и угодника твог Мојсија разним знамењима уверио да узме на себе бreme старешиновања над народом; Ти си штап у змију претворио, и руку белином губе покрио и опет је исцелио; Ти си воду у крв превратио, и опет крв у воду; Ти си, Творче свих и Сведржитељу, преко руна дао Гедеону знамење победе; Ти си продужио живот Језекији за петнаест година; Ти си услишао молитве Илијине, и послао огањ с неба ради обраћења нечестивих, и спалио дрва и жртве, камење и воду; Ти си и сада тај исти Бог – стога услиши мене, слугу твога, и покажи место где би Теби било по вољи да слуге твоје, а ученици моји, подигну свети храм моћи твојој и устроје обитељ; а показаћеш на тај начин што ћеш учинити да се на том месту ово угљевље само од себе запали у славу твоју, како би то многе привело познавању истине.

Говорећи у молитви то, и слично томе, он прохођаше места која му изгледаху погодна за манастир, и прође велики део пустиње, све до места званог Кутила, и до обала Смољаног језера, али се угаљ у кадионици не запали. И када виде да се угаљ не запаљује, и да му се жеља не испуњује, он намисли да се врати у пештеру. При повратку пак, када беше близу пештере (о, ко ће достојно одати хвалу сили твојој, Бесмртни Царе!) одједном се диже из кадионице миомирисан дим, јер се угљевље распали веома. И сазнаде свети да је то место, на коме жели Бог да се подигне обитељ, место које је означио не језиком него огњем на чудесан начин.

И одмах се ученици светог дадоше на посао: поставише темељ, зидаху цркву, и келије, и ограду. И ускоро помоћу Вишњега сазидаше огромну обитељ. И би лавра преподобног Теодосија чувена и славна; и у њој узакоњено општежиће. А Господ даде тој лаври свако изобиље, те се житељи њени богаћаху не само духовним богатствима добрих дела већ не оскудеваху ни у телесним потребама. И беше тамо одмориште не само иноцима него и мирјанима, странцима и намерницима, ништима и убогима, болеснима и немоћнима. Јер преподобни Теодосије беше милосрдан, човекољубив и жалостив: свима беше милостиви отац, свима – нежни пријатељ, свима – усрдни

роб и слуга; болнима ране чишћаше, крв и гној отираше; губаве у уста целиваше тешећи их, и својим их рукама храњаше и појаше и сваку им услугу чињаше. А велику љубав показиваше према свима, ма откуда долазили, збрињујући их, и дочекујући, и душу им успокојавајући. И преподобни беше свима опште уточиште, опште лечилиште, општи дом, опште угошћење, опште прибежиште недужних, гладних, нагих, путујућих. Јер се сви наслађиваху његовом љубављу и милостивошћу и добротој; и не беше никога кога он превиде. Дешавало се понекад да су у манастиру у току једнога дана постављали по сто трпеза ради посетилаца и странаца и ништих. Тако преподобни отац беше човекољубив и гостољубив. А Бог, који је сам љубав, видећи толику љубав угодника свог према ближњима, благослови манастир његов, те се у њему на невидљив начин умножавало оно мало хране што су имали да су код њих хиљаде и хиљаде људи били нахрањивани до сита.

Једном беше велика глад у Палестини. И на Цвети, по обичају, стекоше се са свих страна ништи и убоги у манастир по милостињу. Ученици се ожалостише, и испричаше блаженоме да немају толико хране да би могли дати толиким људима. А он с гневом погледа на њих, прекори их за неверје, и рече: Одмах отворите врата да сви уђу. – И уђоше ништи и убоги, и седоше по реду. И нареди преподобни ученицима да им изнесу хлеба. И ученици кренуше тужни у хлебару, сматрајући да неће наћи ништа. А кад отворише хлебару, она беше пуна хлебова. Јер је рука Промислитеља свих, Бога, напуни ради вере слуге свога. И братија даде хвалу Богу због таквога чуда, и дивише се великој нади оца свога.

И опет, на дан Успења Пречисте Богородице стече се врло много народа у манастир. А пошто не беше хране за толики народ, преподобни Теодосије узео неколико хлебова, погледа на небо, благослови их, и нареди да раздаду народу; и једоше сви, и наситише се, јер Бог умножи хлеб као оно некада пет хлебова у пустињи. Па још сваки узео и за пут колико је коме требало. А од комада што претекоше, братија напунише много котарица, исушише их на сунцу, и једоше не мало времена. Но и много пута, када су се хиљаде и хиљаде народа скупљале у манастир

и мислило се да ни студенци неће бити у стању да напоје толики свет, сви су бивали до сита нахрањени рукама дарежљивог хранитеља. А подиже преподобни и многе странопријемнице, и разне болнице, одвојено за монахе, одвојено за мирјане, одвојено за престареле и изнемогле. Усто и оне по горама и пећинама посећиваше, и стараше се о њима с пламеном љубављу као отац о деци: снабдеваше их дакле свим што им је потребно за тело и за душу, учећи их и поучавајући их, и многе од сатанске прелести избављајући.

У обитељи преподобног беху братија од разних народа и језика. Због тога подиже и друге цркве, у којима су братија на свом језику славили Бога: у великој цркви Пресвете Богородице – Грци, у другој – Ивери, у трећој – Јермени. Сви они на својим језицима обављаху црквено правило седам пута на дан, по Давидовом уставу: Седам пута на дан хвалим те (Пс. 118, 164). А за болеснике беше посебна црква. А у време причешћа Пресветим Тајнама, сва се братија из свих цркава скупљаху у велику цркву, у којој Грци службаху, и заједно се причешћиваху.

Све пак братије, деце преподобног оца, коју он духовно роди, и родитељски васпита, и на врлину упути, беше шест стотина деведесет и три. Од њих многи бише пастири по другим манастирима, пошто се добром управљању беху научили од светог Теодосија, пуног духовне мудрости и знања. Он пасијаше стадо своје, не штапом кажњавајући него речју руководећи. А реч његова беше сољу зачињена, продираше у душу, и спушташе се до у извор духовних покрета. Јер он учаше речју и делом, будући сам углед стаду. Зато, и када би кога с љубављу поучавао, страшан је био многима; и када би коме претио, био је врло мио и слadak. А чудесно беше код њега то што он, иако се није учио световној философији, нити био вичан јелинским књигама, тако је речито држао опширне поуке, да се с њим није могао упоредити ни онај који је остарео читајући књиге, ни онај који је до краја изучио сву науку о красноречивости. Јер је он поучавао не од мудрости људске, него од благодати Духа Божјег, која је њему, као другом Јеремији, тајно говорила: Ето, метнух речи своје у уста твоја (Јерем.1:9). И говораше блажени неке изврсне ствари од себе, неке из апостолских списа и

отачких завештања, и из подвижничких поука светог Василија Великог, чијег живота беше подражавалац, и чијих богомудрих списа беше љубитељ.

Добро је да од многих великих, споменемо ову кратку поуку његову: Молим вас, браћо, ради љубави Господа нашег Исуса Христа, који себе даде за грехе наше, нека затрепери у нама брига за душе наше; тугујмо над сујетом пролазног живота; подвизавајмо се за будући живот у славу Божју и Сина његовог; не будимо лени и млитави, проводећи данашњи дан у чамотињи а почетак доброга дела одлажући за сутра, да нас не би некада истраживач душа наших нашао без добрих дела, и избацио нас из дворца радости, и ми горко и безуспешно закукали због рђавоведеног времена живота, ридајући онда када неће бити никакве користи од кајања. Сад је време најбоље, сад је дан спасења. Овај живот је живот покајања, а онај – награде; овај – делања, онај – исплате; овај – трпљења, онај – утехе. Сада је Бог помоћник онима који се обраћају с пута зла, а онда ће бити страشان истраживач људских ствари, речи и помисли, пред којим се не може сакрити. Сада уживамо у Његовој дуготрпељивости, а онда ћемо познати Његово правосуђе када васкрснемо. Једни ће отићи у муку вечну, други – у живот вечни, и сваки ће од нас примити по делима својим. За колико време одлажемо да се не повинујемо Христу, који нас призива у своје небеско царство? Зар се нећемо отрезнити? Зар се нећемо од сујетног живота окренути еванђелском савршенству? Како ће очи наше поднети страшни и ужасни Дан Господњи, у који ће они који су с десне стране Бога и који су Му се приближили добрим делима, добити царство небеско; а оне који су с леве стране, одбачени због немања добрих дела, прогутаће пакао огњени и тама вечна и шкргут зуба? Ми кажемо за себе да смо желатељи царства небеског, а како ћемо га стећи, ако о томе не бринемо. Не трудећи се нимало око заповести Господњих, ми се у сујети ума свог надамо да ћемо добити удео оних који су се до последњег даха борили противу греха.

Тако поучавајући своје ученике, преподобни их потстицаше на ревносно старање око спасења. Али, већ је време да споменемо његову ревност за веру. Јер, иако у свему беше

кротке нарави, ипак је онде, где је насиље чињено вери, био као пламен огњени, или бритка сабља, или непобедиви мач ратников.

У то време, после Лава Великог и Зенона, зацари се Анастасије¹⁷⁹. Његово царовање у почетку изгледаше као дивни рај, а касније се показа као ледина опустошења. Јер он постаде као пастир који разгони и уништава своје стадо, и овце поји мутном водом. Јер подлеже Јевтихијевој и Северовој монофизитској јереси, и њоме смућиваше Цркву Божју, одбацујући Четврти Васељенски Сабор светих отаца, Халкидонски. Збацивао је са престола њихових епископе православне, и на њихова места постављао људе злославне. И многе православне придоби за своју јерес, једне претњама а друге почастима и поклонима. Он се дрзну да се вештим лукавством својим косне и овог непоколебљивог стуба вере, преподобног оца нашег Теодосија. Лукавство се састојало у овоме: посла преподобноме тридесет литри злата, тобож за исхрану и одевање ништих и негу болних, а у самој ствари желео је тиме да придобије преподобног, кога цела Палестина слушаше и чијем схватању и савету следоваше. Али велики отац прозре лукавство царово, и би као орао који, недостижан и неухватљив, лети међ облацима и гледа да улови онога који њега лови. Стога послано злато не одбаци, да не би непромишљено увредио цара и разгневио га, и да би милостињом, учињеном тим златом, измолио цару милост у Бога која ће га упутити на прави пут. Али милостиња нимало не успе, јер злато не беше послано правдом него лукавством. Цар се пак надаше да ће Теодосије, пошто је примио злато, постати његов једномишљеник. Али му нада беше узалуд. А када дође време, у које је преподобни, на захтев царевих посланика, требало да пошаље исповедање вере, и то исповедање у духу Јевтихија и Севера, преподобни сазва све житеље пустиње. И као муж сиљан и вођ духовне војске, он мушки иступи против јеретичке непобожности, и одговори цару оваквим писмом:

Царе, пред нама су две ствари: или да пристанемо живети одвратно и неслободно, или да часно умремо. Следећи правим догматима светих отаца, знај да ми претпостављамо смрт, јер

не примамо нове догмате него идемо за законима ранијих отаца. А оне који, сем ових, примише и бране друге догмате и законе, ми побожно одбацујемо и проклетству предајемо, и хиротонисане од јеретика не примамо ни по коју цену. А буде ли ко хтео да нам ишта од тога наметне, ми за сведока истине призивамо Бога кога јеретици хуле сада, да ћемо се успротивити до саме крви. И као за отаџбину, тако ћемо и за Православље радосно положити душе своје, макар гледали како ова света места огњем уништавате. Јер каква је корист ако се света места само називају светим, а њихове светиње јеретици предају порузи? Ми дакле ни у ком случају не само не желимо говорити, него ни помислити ишта несагласно са Светим Васељенским Саборима. Од ових, Први Сабор украсише триста осамнаест отаца, који се сабраше против Арија, и овога проклетника предавши анатеми од тела Цркве отсекоше, јер учаше да је Син туђ Оцу по суштини, и завођаше догмате неправе вере. А Други Сабор, по промислу Божјем, сабра се у Цариграду против Македонија, који ригаше хуле на Светога Духа. Трећи Сабор се лепо састаде у Ефесу против поганог и одвратног Несторија који је хулио тело Христово, узето од пречисте Дјеве. Затим се у Халкидону састадоше на Сабор шест стотина и тридесет отаца који се сагласише са одлукама претходних Сабора, и то објавише, и који проклетог и гадног Јевтихија заједно са Диоскором отсекоше од свештеног тела Цркве, и апостолску веру утврдише, а свакога који супротно мисли прогласише за туђа Цркви Христовој. Ми стојимо за ове Саборе, макар навели на нас пожар, потргли оштре мачеве, и натуткали љуту смрт, и то не једну, него, ако је могуће, безброј смрти. Ми ни у ком случају нећемо отступати од истинске побожности, нити ћемо одрицањем осрамотити оно што оци дивно одредише. Нека сведоци буду њихови напори и многи подвизи што за веру поднеше. Но то ће остати чврсто и непоколебљиво и у нас, и у оних који достојно следују и Богу и нама. А мир Божји, који превазилази сваки ум, нека буде чувар и наставник државе твоје.

Овим писмом преподобни јасно показа своју велику ревност за веру. А кад цар прочита писмо, застиде се и утиша мало, и

обустави на неко време гоњење православних. И написа преподобноме смирено бацајући на друге кривицу за црквену смутњу. Човече Божји, писаше цар, ми нисмо криви за ову новотарију. Смело призивам за сведока свевидеће око Божје, да ову смутњу изазваше они који су већма од других требали да ове ствари ћутке почитују. А они, пошто сваки жели да речју и звањем буде први, стрељају један другог, и нас привлаче к себи. Није непознато твоме преподобнју, да се неки од инока и клирика, који како изгледа правилно расуђују, латише ове саблазни; трудећи се, као што рекосмо, да се истакну као први.

Пошто прође неко време, цар се опет поколеба и устаде против вере. И опет свуда се почеше читати, и у самом светом граду Јерусалиму, царске наредбе које одбацују Свете Саборе, нарочито пак Халкидонски. Стога опет духовни војник преподобни Теодосије, иако већ беше стар, показа младићски подвиг. Јер док су сви ћутали из страха, а многи се потчињавали наредбама, преподобни дође из своје обитељи у Јерусалим, стаде у светој великој цркви јерусалимској на степеницама, одакле свештеници обично обављају читања народу, даде народу руком знак да ћуте, и громко повика: нека је проклет сваки који не сматра да су четири Света Васељенска Сабора подједнако важна као и четири Еванђеља! – Ово рекавши, он као анђео уплаши народ, и нико се од противника не усуди да ишта проговори. Затим дозвоља своје најприсније у вери ученике, и пролажаше оближње градове и села, уништавајући непобожност а утврђујући побожност. Када цар сазнаде за то, осуди преподобнога на прогонство, не знајући бедник да му је смрт за вратом. Преподобни дакле би послан у прогонство, а цар Анастасије убрзо умре. И одмах се поврати у своју обитељ исповедник Христов Теодосије са осталима што беху страдали за Православље. А писа му Феликс, епископ старога Рима¹⁸⁰, тако исто и Јефрем, епископ антиохијски¹⁸¹, много славећи блаженога што показа такву ревност, и прогонство поднесе за истиниту веру, и што беше готов да и смрт прими. Но, већ је време да пређемо на чудеса светог.

Када је злочестива наредба цара Анастасија била објављена у светом граду Јерусалиму, и сви се оци из

палестинских обитељи, као и преподобни Теодосије са својим ученицима, како рекосмо, беху сабрали на месту званом Јератион¹⁸², на коме се сваке године обавља воздвижење Часног Крста Господњег, жена нека, која је имала рак на дојки, од кога је дуго патила, дође тамо и стајаше тужна близу светих отаца. Затим приступи једном од њих, – беше то преподобни Исидор, касније игуман обитељи Сукијске¹⁸³, – плачући му показа своју болест, и упита, да ли је на том сабору преподобни Теодосије и какав изгледа. Исидор јој показа светитеља. А она се прикучи, стаде иза њега, и као што се некада крвоточива жена дотаче хаљине Господње, она обнажи дојку и кришом се њоме дотаче хаљине преподобнога, и одмах се исцели. Али то осети преподобни, окрену се к жени и рече јој: Не бој се кћери! Јер Господ мој рече: вера твоја спасе те (Мт. 9, 20–22). – А блажени Исидор брзо приђе жени, желећи да види учињено чудо, и виде да ни трага не беше на оном месту где беше неизлечива рана.

После смрти цара Анастасија, и пошто се преподобни отац беше вратио из прогонства, он по обичају свом одлажаше у Витлејем ради молитве. А кад једном хтеде да се одмори од труда, сврну од пута у обитељ преподобног Маркијана. Преподобни Маркијан љубазно прими милога госта, али не имађаше чиме да га угости, јер у то време не имађаше ни хлеба, ни пшенице. И после дугог духовног разговора, када дође време за обед, нареди Маркијан ученицима својим да сваре сочиво и донесу. А Теодосије, када виде толику убогост Маркијанову, нареди својим ученицима да из својих торби изваде и предложе хлеб што беху од дома понели за пут. И када јеђаху рече преподобни Маркијан преподобноме Теодосију; Не замери, оче, што немамо чиме да те угостимо; и не укори нас што ни хлеба немамо да предложимо, јер смо оскудни, а ни пшенице немамо. – Када то рече, чудесни Теодосије погледа на браду Маркијанову и угледа у бради зрно пшенично, пало ко зна откуд; пажљиво га и тихо узе десном руком, и радосна лица осмехујући се рече: Ево пшенице; како дакле говорите да немате пшенице. – Блажени Маркијан с радошћу узе из Теодосијевих руку то зрно као неко плодносно семе, нареди да

га однесу у житницу, верујући да ће благословом светога Теодосија без труда донети већи род него обрађене њиве, што и би. Јер сутрадан изјутра, по одласку Теодосијевом, када ученици Маркијанови хтедоше да отворе врата од житнице, угледаше житницу пуну пшенице тако да ни врата не могаху отворити. И извести Маркијан преподобног Теодосија о чуду које се десило захваљујући му за умножење пшенице. А преподобни одговори: Нисам ја, оче, умножио пшеницу него ти, јер зрно би узето из твоје браде.

Једна угледна жена из Александрије дође са својим синчићем у обитељ преподобног Теодосија. А синчић, угледавши из далека светог оца, обрати се својој мајци, указујући прстом на блаженог, и говорећи: Овај ме избави те се не удавих у бунару; он ме ухвати за руку те не потонух. – А мајка припаде к ногама преподобног, и исприча му ово: Мој синчић, играјући се са својим врсницима, из неопрезности паде у врло дубок бунар; и мишљасмо да се тамо разбио и удавио. Кукајући за њим као да је већ мртав, спустисмо једног човека у бунар да из воде извади леш детињи, а он га нађе живог где седи поврх воде. Зачуђени, ми га питасмо како не потону, а он нам рече да се појавио неки стари инок, ухватио га за руку и држао поврх воде. Од тога времена ја са дететом обилазим градове и села, горе и пустиње, не би ли пронашла тога оца. И ево, пронађох твоје преподобнје, јер синчић мој познаде да си то ти био који си га спасао.

Друга. нека жена много је патила при порођајима: рађала је мртву децу, и то рађала сваке године у страшним мукама. Била је и многодетна и бездетна: многодетна, јер је често рађала; а бездетна, јер је плод њен бивао мртав пре но што би из утробе изашао. Она са сузама замоли преподобног оца Теодосија, да се помоли за њу, да јој престане пород умирати, и да јој се олакшају порођајне муке. И још га замоли за допуштење да детету, ако роди мушко, да име Теодосије. Ако допустиш, рече жена, да дете које родим буде названо твојим именом, ја се надам да ће оно бити живо. – Преподобни изађе у сусрет молби њеној, и усрдно се помоли Богу за њу. И када се жена породила, не имађаше пређашње порођајне муке, већ лако се породила, и

дете беше живо, и то мушко. И наденуше му име преподобнога. А кад поодрасте, доведоше га у обитељ преподобном оцу, и посвети га Богу кроз монаштво.

Исто тако и једна жена из Витлејема много је туговала, јер су јој деца умирала. А када свом новорођенчету надену име преподобнога Теодосија, оно остаде живо. И порасте здрав телом, и постаде велики уметник, јер беше изврстан грађевинар.

Једном гусенице и скакавци много досађиваху у Палестини. У то пак време преподобни беше веома стар, и не могаше ићи. Ипак нареди ученицима својим да га однесу у поље, где је претило уништење плодовима земаљским. Тамо он запрети скакавцима и гусеницама, рекавши: Тако вам наређује заједнички Господар свију нас: не уништавајте труд људски, и храну убогих не сатирите! – И одмах скакавци као облак отидоше а гусенице поцркаше.

У једно време братија много оскудеваху у одећи, и просто наготоваху. И досађиваху преподобноме долазећи по тој ствари.

Али он немађаше шта да им да како би купили, иако је то желео и саосећао братији. Но по обећању Господњем говораше им: Не брините се за сутра. Него иштите најпре царства Божјег и правде његове, и ово ће вам се све додати. Јер зна Отац ваш небески шта вама треба пре ваше молбе (Мт. 6, 34.33.32). – Док је свети тако тешио братију, дође однекуд неки човек кога нико није познавао, нити он каза ко је и откуда је. И даде сто златника преподобноме за манастирске потребе, и отиде. А преподобни заблагодари Богу за такво промишљање његово, и даде те златнике братији да се одену. И сви се снабдеше одећом за дуго време.

Јулијан, пастир вострске цркве¹⁸⁴, који се у младим годинама учио књизи у преподобнога Теодосија, исприча о њему ово: Дођосмо једном са преподобним оцем у Востру. И гле, срете нас једна жена, позната по пакости, погледа љутито на преподобнога оца, и назва га варалицом и притворицом. И одмах је постиже казна Божја: јер одједном паде и издахну. – Он исприча и ово: Када једном приликом пролажасмо поред манастира, у коме беху црнорисци јереси Северове, они нас приметише и стадоше ударати у клепало да се братија скуп

пре уобичајеног времена за молитву. А преподобни, осетивши да хоће да нам учине неку пакост, распали се праведним гневом, и пророчки изговори реч Господњу: Овде неће остати ни камен на камену који се неће разметнути (Лк.21:6). – И зби се по тој речи. Јер после кратког времена нападоше Агарјани ноћу на тај манастир, опљачкаше га потпуно, монахе заробише, манастир запалише, и уништише то место, као што прорече свети.

Грчки војсковођа Кирик, храбар у биткама, а побожан пред Богом, идући на Персијанце, сврати најпре у Јерусалим да се поклони светим местима и измоли Божју помоћ против непријатеља. Посети и обитељ Теодосијеву, јер је слава о светости преподобног оца, пронесена на све стране, све људе привлачила к њему. У разговору са светим, војсковођа доби много користи, јер чу из његових свештених уста да се не треба уздати у своје оружје, нити се ослањати на мноштво војника, него сматрати Бога за јединог помоћника, и уздати се у Његову непобедиву силу, јер је Богу лако да учини да један покоси хиљаду, а двојица збуне хиљаде и хиљаде. Због такве поуке и разговора војсковођа Кирик се испуни љубављу према светитељу, и измоли власеницу коју светитељ ношаше да му буде као штит у рату. И кад се војска грчка судари са Персијанцима, настаде силна сеча. А војсковођа Кирик, обучен у власеницу преподобног Теодосија као у оклоп, показа чуда од јунаштва, и не могаху му нашкодити ни стреле, ни копља, ни мачеви. А пошто се заврши рат, при повратку, војсковођа Кирик опет посети преподобног Теодосија, и причајући му рече: Тебе самог, оче, видех где ми у борби помажеш, чинећи ме страшним за непријатеље моје, док не победисмо персијску силу.

Но наш велики отац јавио се не само овоме војсковођи који је био далеко од њега, него се и многим другим јављао на разним местима, доносећи им брзу помоћ. Тако се јављао: морепловцима који су били у опасности од буре, путницима који су залутали у пустињама, људима који су запали међу дивље звери. Некима се пак јављао у сну, а некима се јављао на јави и спасавао их од опасности. Али он је био брзи помоћник не само људима него и бесловесним животињама. Једном приликом

странац неки путоваше водећи магарца, на путу их срете лав и јурну на магарца, не обазирјући се на човека, и хтеде да магарца растргне и поједе. А човек, престрављен, гласно призва име преподобног, говорећи: Помози ми, човече Божји, Теодосије! – И лав, чим чу име светитељево, стаде, и побеже у пустињу.

Треба рећи штогод и о прозорљивости преподобнога. Некако, не много пре свога упокојења, он нареди да се клепалом сазову братија на скуп. И кад се братија скуп, он уздахну, заплака и рече: Оци и браћо, потребно је молити се, молити се! Јер видим где се гнев Божји већ креће на источну покрајину. – Пошто прођоше шест или седам дана, чу се да је велики земљотрес порушио Антиохију. То је било у оно баш време кад је преподобни, видећи гнев Господњи, наређивао братији да се моле.

Затим преподобни отац наш Теодосије приближи се својој кончини лежећи на болесничком одру читаву годину. А у устима му беше непрестана молитва тако да и кад би заспао, усне се његове мицаху изговарајући уобичајене псалме и молитве. И кад би се свети пробудио, налазио је у устима својим псалам. Тако се на њему збивала Давидова реч: Ноћу је песма његова у мене (Пс. 41, 9). А и братију много поучаваше врлинама. На три дана пак пред кончину своју он дозва к себи три драга му епископа, извести их о своме одласку Богу, и даде последњи целив онима што плакаху и ридаху због растанка с њим. После тога у трећи дан, молећи се Богу, предаде дух свој године 529. И тако поживе сто и пет година и нешто више. А престављење његово Бог прослави овим чудом: Човек неки, по имену Стефан, родом из Александрије, дуго времена беше луд. Пошто се преподобни престави, Стефан се дотаче одра његовог, и ослободи се свога мучитеља, и оздрави. О кончини пак светога брзо се пронесе глас на све стране, и слеже се много народа из свих градова, и монаси из манастира; а дође и пресвети патријарх јерусалимски Петар са својим епископима. И чесно погребеше свето тело преподобног оца Теодосија у пештери, у којој се с почетка подвизавао, у славу Господа нашег Исуса Христа, са Оцем и Светим Духом слављеног вавек, амин.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ МИХАИЛА КЛОПСКОГ

На петнаестак километара од Великог Новгорода, на обали реке Верјаже, налазио се манастир, звани Клопски, и у њему храм у име Животворне Тројице. Ранијих година ретко је ко знао за овај манастир, али се касније он веома прочу благодарећи чудесима светог Михаила. У том манастиру игуман беше Теодосије, муж врлинаст; за време његово и дође у Клопски манастир блажени Михаил. То би 23. јуна 1408. године.

До данашњега дана остало је непознато, откуда свети Михаил дође у манастир, и ко су му били родитељи. То се догоди лети, у време када сва братија беху на јутрењу. На деветој песми канона јеромонах који је служио, окадивши храм, пође да покади у својој келији која се налазила поред храма. Нашавши келију отворену, иако ју је он затворио одлазећи у храм, јеромонах уђе у њу и угледа човека у монашкој одећи где седи; пред њим гораше свећа, и он преписиваше књигу Дела светих Апостола. Повративши се у храм, јеромонах каза игуману и братији шта виде. Они, по завршеном богослужењу, пођоше у келију, али је нађоше затвореном изнутра. Игуман сатвори молитву, но одговора из келије не би. Стадоше куцати на врата, али она и даље остајаху затворена. Игуман онда нареди да се открије кров над тремом; али и та врата из трема у келију нађоше затворена. А када по наређењу игумана врата бише разбијена, и они сви уђоше у келију, тамо нађоше старца који је седео и писао. Настојатељ га упита: „Кажи ми, јеси ли ти човек или дух?“ Старац понови игуманове речи. Игуман сатвори молитву, а старац изговори исте молитвене речи што и игуман. Тада настојатељ стаде дошљака осењивати крсним знаком и кадити га тамјаном; а старац се склањаше од кађења и понашаше као јуродив, сулуд.

Заједно са братијом свети Михаил пође у храм на литургију, за време које он певаше за певницом са манастирским појцима. Игуман му наложи да прочита Апостол, и сви беху до дна душе потресени лепотом и надахнутошћу његовог читања. По изласку

из трапезе где светитељ обави одређено читање, игуман одведе преподобног Михаила у келију, одређену му за становање. И од то доба блажени остаде у манастиру животворне Тројице, вршећи послушање чтеца у храму и у трапези. И велико умилење у срцу доживљаваху сви који га слушаху.

Међутим, ни игуман ни братија не могаху да дознаду име новодошавшег брата, откуда је дошао и какво му је порекло. Једном Клопску обитељ посети кнез Константин Димитријевич, млађи син великог кнеза Димитрија Јовановича Донског. Чувши за време трапезе читање светог Михаила, кнез му приђе близу, познаде га и рече: „Ово је син Максимов Михаил“. Преподобни одговори на то: „Једино Творац зна ко сам ја“. Тада игуман примети: „Сине мој, зашто нам не кажеш своје име?“ И светитељ потврди да му је име Михаил¹⁸⁵.

За време свога живљења у Клопској обитељи преподобни Михаил је јео само хлеб и воду, и то једанпут недељно и у малој количини. Када би после великих молитвених подвига светитељ осетио замор, он се одмарао лежећи на земљи. У његовој келији не беше никаквог иметка, ни одеће, сем оне што је носио на себи. Немогуће је причати о оним великим трудовима, које преподобни узе на себе Христа ради. Од подвига и уздржања тело његово постаде као сенка.

У то време у Великом Новгороду и његовој околини настаде суша, која се продужи три године: пресахнуше не само потоци него и реке. Тада, на молитве светог Михаила, близу манастира затресе се земља и изби богат водом извор, који и до данас служи на потребу и братији и долазницима. После пак суше настаде у том крају глад, за време које гомиле сиромашних стадоше долазити у манастир за парче хлеба. Бојећи се оскудице, игуман није знао шта да ради; но преподобни Михаил, указавши на то да је Господ са седам хлебова нахранио четири хиљаде људи, наговори игумана да храни све гладне. А када братија узгунђаше због тога, преподобни их поведе са игуманом до житног амбара, и они са запрепашћењем угледаше да се залихе жита, на молитве светитељеве, нису смањиле.

Проживевши у Клопском манастиру четрдесет четири године, и сатворивши у име Христа многа чудеса, блажени

Михаил се мирно упокоји у Господу 1452. године. Чесно и многострадално тело његово игуман са братијом сахрани у манастиру Животворне Тројице, где се преподобни Михаил подвизавао, и би положено с десне стране главнога храма. Ту оно почива и до данашњег дана, точећи разноврсна исцељења онима који са вером прибегавају, у славу Христа Бога нашег.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ТЕОДОСИЈА митрополита Трапезунтског

Преподобни Теодосије био најпре игуман Филотејевског манастира у Светој Гори, затим митрополит у Трапезунту¹⁸⁶.

**СПОМЕН СВЕТИХ СТЕФАНА ПЛАКИДИЛНСКОГ,
ТЕОДОРА И АГАПИЈА АРХІМАНДРИТА. СПОМЕН
СВЕТОГ МУЧЕНИКА МАИРА**

Толико злостављан за веру у Христа, да је од тога издахнуо.

12. Януар

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ВИТАЛИЈА

Подвизима сав устремљен к Богу, скончао у миру¹⁸⁷.

СПОМЕН СВЕТЕ МУЧЕНИЦЕ ТАТЈАНЕ

Света мученица Татјана роди се у Риму од високородних родитеља. Отац јој бејаше три пута проконзул. Беше то побожан и богобојажљив хришћанин, који потајно држаше свету веру. Он и кћер своју, ову свету Татјану, васпита у побожности и страху Божјем, и научи је Светом Писму. Када Татјана одрасте, не хте се удавати, и провођаше живот свој у целомудрености, јер се уневести Христу, рањена љубављу Његовом. И Христу служаше дан и ноћ, постом и молитвама умртвљујући тело своје и подвлашћујући га духу. Због свог врлинског живота она се удостоји служења у цркви, јер би постављена за ђаконису, и служаше Богу анђелски у телу. Затим Христос Бог мученичким венцем увенча невесту своју. Она пострада овако:

Пошто нечестиви цар римски Антонин Хелиогабал¹⁸⁸ би убијен од својих Римљана, и тело његово с поругом вукоше по граду и бацише у реку Тибар, на престо ступи шеснаестогодишњи Александар¹⁸⁹. Мајка његова Мамеја беше хришћанка. Од ње се он научи поштовати Христа, али беше колебљив у вери: јер и идоле не одбациваше, него им се клањаше као старим боговима римским, и држаше у свом двору кип Христов и Аполонов¹⁹⁰ и Аврамов и Орфејев¹⁹¹, и других идола. Сам Александар, рођен од мајке хришћанке, не гоњаше хришћане, али његови намесници, проконзули и доглавници страшно гоњаху хришћане. Пошто Александар беше малолетан, управљање царством би поверено неколицини сенатора, међу којима најглавнији беше Улпијан, човек сурове нарави и велики непријатељ хришћана. Управљајући у име цара, ови намесници разаслаше на све стране наредбе, да се галилејци (тако они називаху хришћане) мучењем и смрћу приморавају на поклоњење римским боговима. А за убице хришћана бише одређени најсвирепије слуге ђаволске: Виталије, Вас, Кај. Они као воду немилосрдно проливаху крв хришћанску у Риму и у свима крајевима царства римског.

У то време неверници ухватише и свету деву Татјану, ђаконису римске цркве, и одведоше је у Аполонов храм да му

се поклони. Она се помоли Христу Богу, и одмах би земљотрес, од кога паде идол и разби се у комаде, а паде и један део храма те поби многе не знабошце и жречеве који беху у храму. А ђаво који борављаше у идолу, громко повика и с кукњавом побеже одатле. Сви чуше његово запомагање, и видеше тамну прилику где јури ваздухом. Тада не знабошци изведоше Татјану на суд и мучење. И најпре је немилосрдно тукоше по лицу; онда јој кукицама очи извадише. Од дугог мучења малаксаше сами мучитељи. Јер света Татјана за оне што је удараху беше тврда као наковањ, тако да они осећаху веће болове него она. Усто и Анђели невидљиво стајаху крај светитељке, и удараху по лицу и мучаху оне који њу удараху и мучаху. Стога се они вапајно обратише безаконем судији, молећи га да нареди да престану мучити невину девицу, и тврђаху да они, сами подносе веће муке него она. А она се у мукама мољаше Богу за своје мучитеље да их приведе истини. И би услишена. Јер мучитеље обасја небеска светлост, и отворише им се духовне очи, и они видеше четири Анђела около свете мученице. Усто чуше и глас с неба упућен светој мученици. И падоше пред њом на земљу, говорећи: Опрости, служитељко истинитог Бога, опрости што ти учинисмо не по својој вољи. – И повероваше у Христа, а беше их осам и крстише се у својој сопственој крви, јер због вере у Христа бише свирепо мучени, и мачем посечени.

Другога дана неправедни судија опет изведе на мучење свету деву Татјану. Она претстаде читава и здрава телом, светла лица и весела погледа. Пошто је судија не могаде наговорити да принесе жртву идолима, нареди да је свуку и да јој бријачима режу тело. А тело њено девичанско беше бело као снег. И кад га резаху бријачима, из рана тецијаше млеко уместо крви, и диван мирис излажаше као из мирисавог сасуда. А светитељка, подижући очи своје ка Христу женику свом, мољаше се у мукама. Онда је повалише на земљу, распрострше је крстолико, и тако је дуго тукоше гвозденим штапом да су многе слуге малаксавале и мењале се. Јер Анђели, Божји као и први пут, стајаху невидљиво около свете мученице, и бијаху оне који њу бијаху, и слуге тврђаху да их неко невидљиво бије гвозденим штаповима. И девет слугу умре, поражени руком

Анђела, а остали попадалаше полумртви. А света мученица исмеваше судију и мучитеље, и ругаше се боговима њиховим. Пошто дан наже к вечеру, бацише је у тамницу, где се она сву ноћ мољаше и певаше, а светлост је небеска обасјаваше, и Анђели Божји певаху с њом.

Сутрадан је опет изведоше на суд. И она се појави опет здрава телом и лепша у лицу него пре, тако да се сви удивеше. И говораху јој ласкаве речи, еда би је придобили, и она принела жртву великој богињи њиховој Дијани¹⁹². А света дева се направи као да пристаје, и они је свечано одведоше у храм Дијанин. Демон пак који борављаше у Дијанином кипу, кад осети да Татјана долази, громко повика: Тешко мени, тешко мени! куда ћу побећи од Духа твог, Боже небески? јер ме гони огањ из четири храмовска угла. – А када се светитељка приближи храму, прекрсти се, и подигавши очи к небу, помоли се Богу, и тог часа настаде силна грмљавина и севање муња, и паде огањ с неба, и сагоре у пепео и храм и кип заједно са жречевима и жртвама, и од народа многи изгибоше од муња и громава. Због тога уведоше мученицу у судницу, обесише је, и жељезним гребенима стругоше. Тада јој и свете дојке остругаше и бацише. Затим је опет у тамницу вргоше. И опет јој са светлошћу небеском дођоше Анђели Божји, и од рана је исцелише, и здраву је начинише, и за јуначко страдање прославише.

Сутрадан бацише мученицу пред страшног лава у позорницу, али се лав умиљаваше око ње, и ноге јој лизаше, и не нашкоди јој ништа. А кад лава вођаху из позоришта на његово место, он се изненада баци на угледног достојанственика Евменија, и растрже га.

И опет обесише свету Татјану, и опет је жестоко гребенима стругаше, но и мучитељи њени, опет од Анђела невидљиво поражавани, падаху мртви. Затим је бацише у огањ, али јој ни огањ не нашкоди, јер укроћаваше своју пламену силу почитујући слушкињу Христову.

Сва та дивна чудеса нечестиви приписиваху не Христовој сили него враџбинама. Остригоше јој и косу, јер говораху да јој је у коси скривена нека волшебна сила, која је чува те јој ништа не може да нашкоди. Пошто је остригоше, затворише је у Зевсовом

храму, јер мишљаху да већ неће бити у стању да учини неко зло њиховом богу, пошто јој са косом узеше враџбинску силу. И проведе света мученица у том затвору два дана. За то време је обасјаваше уобичајена светлост с неба, и Анђели је тешаху. А трећег дана дођоше жреци с наредбом, желећи да принесу жртву богу Зевсу¹⁹³. Када отворише храм, видеше бога свог обореног на земљу и у парампарче разбијеног, а светитељку – веселу у Христу Богу свом. Тада је опет изведоше на суд. И не знајући шта да чини с њом судија донесе одлуку да је мачем посеку. И посекоше мачем њену свету главу¹⁹⁴. Заједно са њом посекоше и њеног оца, јер се сазнаде да је хришћанин. Најпре га лишише положаја, па му одузеше имање, и онда га осудише на смрт. И он умре за Христа, посечен са својом светом ћерком око 226. године, и бише увенчани мученичким венцима од Христа Бога, коме слава вавек, амин.

СТРАДАЊЕ СВЕТОГ МУЧЕНИКА ПЕТРА АВЕСАЛАМИТА

Петар, звани Авесаламит, би за време гоњења ухваћен у граду Авлону¹⁹⁵. Беше родом из Елевтеропоља, у Палестини. Кад га изведоше пред кнеза Севера на суд, упита га кнез: Како се зовеш? Петар одговори: по оцу зовем се Авесаламит, а по духовном имену које добих по крштењу – Петар. Упита га кнез: Каког си звања? Петар одговори: Веће и боље звање не могу имати од овог: хришћанин сам. Кнез га упита: Имаш ли родитеље? Петар одговори: Немам. Кнез рече: Лажеш, ја сам чуо да имаш родитеље. Петар одговори: У Еванђељу ми је наређено да се одречем свега када идем да исповедам име Господње. Кнез га упита: Знаш ли царску наредбу? Петар одговори: Ја знам наредбу Бога мог, који је истинити и вечни цар. Кнез рече: Премилоствиви Цареви наредише да сви хришћани: или принесу жртве боговима, или да разним казнама буду погубљени. Петар одговори: А истинити вечни цар наређује: Ако ко принесе жртву демонима, а не Богу живом, погинуће заувек. Ти расуди по правди: треба ли заповест Небеског Цара нарушити? Кнез рече: Послушај ме, принеси жртву боговима, и испуни заповест царева наших. Петар одговори: Ја нећу да принесем жртву рукотвореним боговима, дрвеним и каменим, којима сте ви слични. Кнез рече: Ти нас вређаш. А не знаш ли, да имам власт убити те? Петар одговори: Ја те не вређам, него говорим оно што је написано у закону Господњем: Идоли су њихови сребро и злато, дело руку човечјих. Имају уста, очи, нос, уши, руке и ноге, а нити говоре, нити миришу, нити чују, нити хватају, нити ходе, нити виде (Пс. 113, 12.13). И каже Господ у Светом Писму: Таки су и они који их граде, и сви који се уздају у њих (Пс. 113, 14). Када ово изрече Господ Духом Светим кроз уста пророка, како ми ти онда кажеш да те вређам што ти рекох да си сличан немом и глувом камењу и дрвећу, у којима обожавају демоне? Па још и мене саветујеш да се угледам на тебе. Кнез рече: Послушај ме, смилуј се на себе сама, и принеси жртву боговима. Петар одговори: Ја ћу се

заиста смиловати на себе, ако не принесем жртву боговима вашим, и не отступим од истине. Али пошто си неверник, ти зато не верујеш ни мени ни закону Божјем, да ће погинути сваки ко принесе жртву боговима. Хајде, што оклеваш? Чини што ти је наређено. Кнез рече: Још очекујем да се размислиш, и принесеш жртву боговима, и тако се спасеш мучења. Петар одговори: Узалуд чекаш! Та хајде, чини што има да чиниш и тако обави посао оца твог – ђавола. Јер ја нећу учинити по вашој вољи, нити ће ми Господ мој Исус Христос, коме усрдно служим, допустити да то урадим.

Онда кнез нареди да га обесе. А кад је висио, рече му кнез: Шта велиш, Петре, хоћеш ли принети жртву боговима или не? Петар одговори: Дај оне железне гребене, и нареди да ме стружу. Ја ти већ не једном рекох да нећу принети жртву демонима. Само Богу мом служим, за чије име страдам. – И нареди кнез Север да га љуто муче. Мучен, славни мученик Божји не јаукну, већ само певаше говорећи: За једно само молим Господа, само то иштем, да живим у дому Господњем све дане живота свога (Пс. 26, 4). И још говораше: Чашу спасења узећу, и име Господње призваћу (Пс. 115, 4). Док он то говораше, кнез се још више разјари, и нареди да приступе други мучитељи. А народ, који наоколо стајаше, видећи силну крв што истече од мученика, сажаљеваше га, и говораше му: Смилуј се на себе, човече, и принеси жртву боговима, да се спасеш ових страшних мука. А свети Петар одговараше: Ништа су ове муке, нити ми задају икакав бол. Одрекнем ли се пак Бога мог, онда би тек заиста допао најтежих мука, које су бесконачне. Кнез одврати: Шта говориш, Петре? Боље принеси жртву боговима, да се не би после покајао кад буде касно. Петар одговори: Нити ћу се покајати, нити ћу жртву принети. Кнез на то рече: Ја ћу те предати на смрт. Петар одговори: То и јесте једина жеља моја – да умрем за Бога мог!

Тада кнез изрече смртну пресуду, говорећи: Наређујем да се на крст разапне Петар што је ради закона Бога погазио заповест непобедивих царева. – И тако се добри војник Христов, завршивши подвиг свој распет на крст, удостоји да буде причасник страдања Господњих. Пострада сведок Христов

Петар Авесаламит у граду Авлону, за време римског цара Максимијана, док над свима царује Господ наш Исус Христос, коме слава вавек, амин.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ИЛИЈЕ ЧУДОТВОРЦА

Због светог живљења удостојен благодати чудотворства.

СПОМЕН СВЕТОГ МУЧЕНИКА МЕРТИЈА

Овај свети беше војник. За време цара Диоклецијана би 298. године оптужен да је хришћанин. Кад га изведоше пред цара, цар га примораваше да принесе жртву идолима. Али пошто он не хте да то учини, одузеше му појас који беше знак војничког звања. Затим му кожу одраше, и секиром тело секоше. А свети са таквим јунаштвом поднесе ове љуте муке, да се ни уздах не оте из уста његових. Мучитељ се зачуди и запрепасти, јер је драње коже трајало дуго. И пошто на телу мучениковом не остаде ни најмањи делић без ране, нареди мучитељ да га баце у тамницу. Осам дана проведе у тамници, и из рана му истече силна крв. Исцрпљен патњама, јунак Христов чесну душу своју предаде у руке Божје, и тако доби бесмртни венац мучеништва.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ МАРТИНИЈАНА БЈЕЛОЈЕЗЕРСКОГ

У дванаестој години побегао од куће у манастир к преподобном Кирилу Бјелојезерском, који га једва примио. Подвизавао се строго и одлучно. Био игуман. Упокојио се 1483. године у 86. години живота. Тридесет година касније свето тело његово обретено потпуно цело. У храму његовог имена почивају свете мошти његове.

СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА: ОСМОРИЦЕ ИЗ НИКЕЈЕ

Ови свети мученици пострадаше за Христа посечени мачем.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ БЛАЖЕНОГ ГАЛАКТИОНА

Ученик преподобног оца Мартинијана Бјелојезерског; живео у келији овога светитеља, и са благословом његовим узео на себе јуродство Христа ради. Упокојио се 1506. године. Свете мошти његове почивају поред моштију учитеља му светог Мартинијана.

СПОМЕН СВЕТЕ МУЧЕНИЦЕ ЕВТАСИЈЕ

Овој светој мученици глава одсечена због исповедања вере у Христа.

13. Януар

СТРАДАЊЕ СВЕТИХ МУЧЕНИКА ЕРМИЛА И СТРАТОНИКА

Нечестиви цар Ликиније¹⁹⁶ веома се стараше да помоћу жртава угоди поганим боговима својим, и подиже велико гоњење на све хришћане. Ради њих претраживаху градове; због њих претресаху покрајине и села. И сваки који би пронашао хришћанина, и о томе известио цара, удостојавао се велике награде од цара. Зато се сви дадоше на тражење и гоњење хришћана, да би угодили цару. Када једном приликом Ликиније сеђаше на високом месту и изрицаше пресуде, приступи му један војник говорећи: Овде постоји један хришћанин, по имену Ермил, који по хришћанском обичају има ђаконски чин; он одавна служи Христу, а потсмева се боговима нашим и теби царе, и низашта те не сматра. – Када то чу, Ликиније нареди да га одмах пронађу и ухвате. И пронађоше светог негде где се моли са рукама подигнутим ка Христу Богу своме. Сазнавши да га воде на суд и мучење за Христа, он се испуни радости и весеља, и иђаше с војницима, не као онај кога силом воде, већ као онај који ревносно хита на одликовање. И претстаде цару са благом смелошћу. И упита га цар: кажи тачно, јеси ли хришћанин, као што чусмо за тебе? – А он одговори: Не само слободно и гласно исповедам да сам хришћанин, него и ово изјављујем: посвећен сам Богу невидљивом, и служим Му као ђакон. – Цар рече: Буди онда и нашим боговима ђакон, то јест служитељ. – А мученик потсмевајући се његовим речима, рече: Изгледа ми, царе, да си или глув или безуман. Ја ти рекох да служим Богу невидљивом, а не тим вашим идолима, који су видљиви, али сами нити виде нити знају шта је то ђакон. Обмањујући себе, ти их поштујеш као богове. А они су камење и дрвеће, потпуно мртви и глуви, дела руку људских. Њих треба исмевати, а не клањати им се.

Цар не отрпе тако слободно говорење Ермилово, и нареди да га одмах туку по образима гвозденим шипкама, које су ту већ стајале спремљене. А један викаше: Не буди дрзак на језику, Ермиле! Поштуј цара, принеси жртву боговима, па ћеш се

спаси мука! – Мученик пак, стално бијен, изгледаше као да не осећа никакав бол, него напротив омаложаваше мучитељеву немоћ. Затим громко повика к цару: Ти ћеш безбројне ране задобити и страшну. руку Божју на себи познати, јер си напустио Саздатеља свог и служиш глумим и немим боговима. А што је још теже, ти и друге, завидећи њиховом спасењу, силом хоћеш да увучеш у своју погибао.

После тога нареди цар да мученика одведу у тамницу на три дана, надајући се да ће размислити, и предомислити се. Мученик пак идући у тамницу, певаше путем: Господ је помоћник мој, не бојим се: шта ће ми учинити човек? (Пс. 117, 6). А улазећи у тамницу, запева: Пастору Израилљев, чуј који водиш Јосифа као овцу! који седиш на Херувимима, јави се, и дођи да нас спасеш (Пс. 79, 2.3). – И Господ се не оглуши о слугу свог, него посла Анђела да га теши и крепи. И јавивши се, рече му Анђео: Ермиле, не бој се! говори, и немој ћутати! Буди храбар, јер ћеш победити сва мучитељева лукавства, и горе ћеш добити пресветли венац за страдање. – Тако Бог наоружа свог војника за подвиг, опаса га силом, научи руке његове на борбу, и даде мишицама његовим лук челичан и штит спасења.

После три дана цар Ликиније изведе на суд Ермила, и упита га: Јеси ли се предомислио? и хоћеш ли принети жртву боговима, да би се избавио мука које су спремљене за тебе? или те још држи оно лудило, и добровољно гураш себе у пропаст? – А Христов војник, у част Господа који га наоружа, одговори смело на то: Рекох ти већ једном, царе, и треба да ти је доста оно што сам ти први пут рекао, и да ме више не питаш. Мој Бог је на небу; за Њега једино живим; и трудим се да Му себе принесем на жртву; и од Њега се надам великој помоћи. – Цар рече: Видећу да ли ће ти помоћи тај што живи на небу. – И одмах нареди цар да га шест јаких и свирепих војника дохвате, повале на земљу и туку немилосрдно. Тучен, мученик трпљаше као бестелесан, и мољаше се Богу говорећи: Господе Боже мој, Ти си мене ради при Понтијском Пилату поднео ране и бијење; Ти сам опет укрепи мене који страдам Тебе ради, да бих све ово поднео, и заједничар Твојих мука постао, и тако се удостојио удела у вечној слави твојој. – Док се мученик тако мољаше,

одједном се чу глас с неба где говори: Амин, амин, Ермило! кроз три дана избавићеш се тих мука, и добићеш велику награду за своја страдања.

Овај глас ули мученику велику смелост и крепост, а онима што га мучаху зададе велики страх и трепет, и они беспомоћни попадаше на земљу. А и цар се уплаши, али не хтеде познати силу Божју, и нареди да мученика опет одведу у тамницу. У тамници беше стражар Стратоник. Њему би наређено да чува мученика. А Стратоник беше потајни хришћанин, и пријатељ светом Ермилу. И срце му се кидаше за њега видећи га у мукама, духом пак радоваше се његовој смелости и крепости, али сам не смејаше поћи на таква страдања. А свети Ермил, улазећи у тамницу, певаше говорећи: Господ је видело моје и спаситељ мој; кога ћу се бојати? Господ је заштитник живота мог; кога ћу се плашити? (Пс. 26, 1). И обасја га одозго светлост небеска. И опет се чу глас који га је крепио, и обећавао му да ће кроз три дана бити крај његовим патњама.

Сутрадан опет мучитељ изведе светог Ермила на суд. А он се појави светла лица, весела погледа и са срцем пуним радости. Мучитељ пак Ликиније, машући главом и потсмевајући се мученику, рече: Кажи нам, какву ти корист донесе мрачна тамница? и да ли те ове муке, што си поднео, уразумише да се покориш царској заповести и одаш боговима дужно поштовање, или ће бити потребно да потражимо још мука против толике окорелости срца твог? – Мученик одговори: Мени мрачна тамница велику светлост издејствова, и сада је душа моја у миру и радости и неисказаној светлости. То ми пружа сигурну наду да ћу добити будућа блага. Но ја се веома чудим, како се тама што је у теби ни најмање не мења, већ непрестано помрачава очи душе твоје да не би угледале истину. – На такав укор од стране светитеља цар викну: Видим, ти си навикао на једно: да јавно вређаш својим неуздржљивим језиком, дрском душом и безумљем. Та хајде, одговори и реци једном јасно: хоћеш ли да принесеш жртву боговима, и да се покориш нашем наређењу? или желиш да по делима својим добијеш заслужене муке? – А Христов мученик Ермил одговори: Царе, ти већ имаш моје одговоре, и ништа друго нећеш чути од мене. Чини дакле

што хоћеш, и приведи у дело што си намислио. – Разјари се Ликиније и нареди да светитеља голог распростру по земљи и бију моткама по стомаку. У ранама које је добијао, светитељу једина утеха беше Христос; упирући к Њему очи душе, он се мољаше: Боже похитај да ме избавиш! Господе, да ми поможеш (Пс. 69, 2). – А мучитељ, бесан од љутине због светитељевог трпљења, нареди да му орловским ноктима рашчерупају стомак. Нека види, рече, својим очима утробу своју. – Мученик пак говораше: Срце моје и тело моје обрадоваше се Богу живоме. Као салом и уљем нека се насити душа моја, и радосним гласом усхвале те уста моја! (Пс. 83, 3; 62, 6).

Када Стратоник виде како друга његовог, светог Ермила, нечовечно муче и утробу му черупају, стаде плакати. Неки од присутних одмах то доставише цару, говорећи: Тамнички стражар Стратоник јавно показује да је учесник заблуде хришћанске и пријатељ Ермилов, јер га сажаљева и плаче за њим. – Цар дозвоља Стратоника и упита га: Јеси ли пријатељ Ермилу? – Ученик истине, Стратоник не хте лагати; и видећи да је већ наступило време његовог подвига, он изјави да је пријатељ Ермилов и хришћанин. И наружи идоле као бездушне, а оне који им се клањају као безумне. И прослави Бога јединога који је створио небо и земљу. Цар се разбесне, и нареди да голог Стратоника по целом телу моткама бију. Бијен, свети Стратоник упираше очи своје на пријатеља свог светог Ермила, и говораше: Моли за мене Христа, Ермиле, да ми да да сачувам чврсту и непоколебљиву веру, и да будем изнад мучитеља својих. – А Ликинију се потсмеваше, и саветоваше га да престане клањати се слепим и мртвим кумирима, а да се убоји одмазде истинитог Бога, у чије је руке страшно пасти. И светитељ би бијен дотле, док не ућута, изнемогао од рана. Затим нареди цар да обојицу, Стратоника и Ермила, баце у тамницу.

У тамници свети Стратоник се мољаше, говорећи: Господе, не помени моја ранија безакоња! – А и обојица се мољаху Богу: Помози нам, Боже, Спаситељу наш, ради славе имена свога (Пс. 79, 9). – И чуше Божји глас где говори: Трку свршите, веру

одржасте; сада вам је приправљен венац правде, који ћете сутра примити.

Сутрадан Ермил би опет изведен на суд. И упита га Ликиније: Хоћеш ли принети жртву боговима? – Одговори свети: Што ти раније рекох, то и сада говорим. Ти ме због тога пеци, сеци, и како хоћеш мучи ме, јер се научих да се не бојим оних који убијају тело а душе не могу убити. – Мучитељ онда нареди да га обесе на дрво и ножевима режу тело његово. А светитељ се у тим страшним мукама непрестано мољаше: Буди ми помоћник, Господе Спаситељу мој! – И чу глас одозго: Не бој се, јер сам с тобом ја, Бог твој. – После тога пресуди цар да се свети Ермил потопа у Дунав. – Онда доведоше светог Стратоника. Цар га саветоваше да принесе жртву боговима. Да не би и ти несрећниче, рече, пострадао као и твој пријатељ. – Блажени Стратоник одговори: Заиста бих био несрећан, када бих се покорио безумној заповести твојој. Како пак да желим живети, када ће пријатељ мој умрети за Христа? – Ликиније рече: Шта дакле, желиш ли да умреш са Ермилом? – Веома желим, одговори свети Стратоник. Јер прави пријатељ треба да заједнички подносе невољу и да се заједнички наслађују у добру. А шта ће нам бити слађе него да страдамо и умремо за Христа? – Видећи да неће нимало успети, цар Ликиније изрече пресуду, да и свети Стратоник буде потопљен са Ермилом.

Вођени на потопљење, оба света мученика појаху весело: Слава на висинама Богу, и на земљи мир, међу људима добра воља. – А када их војници доведоше на реку Дунав, метнуше их у мрежу, и бацише на дно реке. То би 315. године. И тако река прими тела светих мученика, а небо настани душе њихове у своје обитељи. У трећи пак дан обретоше се света тела њихова на обали, и хришћани их чесно сахранише на 18 стадија далеко од Београда. Сахранише их у једном гробу, да им све буде заједничко и дружељубиво: заједничко исповедање Христа, заједничка тамница, заједничке муке, заједничко потопљење, заједничка сахрана тела њихових, заједничка и слава на небу, – благодаћу и човекољубљем Господа нашег Исуса Христа, коме са Оцем и Светим Духом приличи свака слава, част и поклоњење, сада и увек и кроза све векове, амин.

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ЈАКОВА НИСИБИЈСКОГ – Написао Теодорит, епископ Кирски

—

Законодавац Мојсије, који је открио дно морско, и безводну земљу у пустињи напојио водом, и многа друга чуда учинио, описа дела светих што су пре њега живели, не оном мудрошћу коју је од Египћана добио, него небоданом благодаћу. Јер откуда би могао сазнати Авељеву врлину, Енохово богоугодништво, Нојеву праведност, Мелхиседеково побожно свештенство, Авраамово позивање, веру, јунаштво, гостољубље и приношење сина на жртву, и, да кратко речем, других божанствених мужева подвиге, победе, навештавања, како би сазнао, да није за ово добио просветљење од божанскога Духа? Таква помоћ потребна је и мени (вели Теодорит), да бих писао житија светих, који су пре нас били, и који су у наше време засијали, и на тај начин предложио као неки закон за оне који желе да се угледају на њих. Треба стога повести приступити, призвавши најпре у помоћ молитве тих светитеља.

Нисибија¹⁹⁷ је град на граници негдашње римске царевине и Персије. У то време Нисибија плаћаше данак Римљанима. У том граду роди се овај свети Јаков. Он изабра усамљенички живот у пустињи, и живљаше на високим горама. Пролеће, лето и јесен провођаше по дубравама, имајући небо за покривач; а зиму је проводио у једној пећини, где се склањао од мраза. Храна му бежу, не питоми и обрадиви усеви и поврће, већ оно што земља сама од себе рађа; сабираше дакле плодове од шумског дрвећа, и неко зеље, слично градинском, и тиме се храњаше тако, тек да би се одржао у животу. Ватра му не беше потребна за кување хране, јер се хранио дивљим зељем. И вуна му не беше потребна за одећу, јер се облачио у козје коже. Тако умртвљујући тело, он духовном храном непрестано насићаваше душу. Мисао пак своју чишћаше за боговиђење, чинећи је огледалом Светога Духа, и откривеним лицем, као што каже свети апостол, гледајући славу Господњу, преображаваше се у то исто обличје из славе у славу, као од Господњег Духа (2.

Кор. 3, 18). Од тога се из дана у дан увећаваше слобода његова према Богу, и што год је од Бога тражио, одмах је добијао. Пророчки је предвиђао будуће ствари, и би му дат од Духа Светог дар чудотворства. Испричаћу (вели писац овог житија Теодорит) неколико од његових чудеса, и обелоданићу онима који не знају сијање апостолске благодати у њему.

У то време безумни људи клањаху се идолима, и мртвим киповима указиваху божанско поштовање, а истинско богопоштовање беше занемарено од многих. Ти људи не навиђаху оне који нису узимали удела у њиховом безумљу, јер ови, савршени у врлини, знађаху истину, клањаху се Творцу свега, и исмеваху немоћ идола. Једном свети Јаков остави пустињу и пође у Персију, желећи да види новопосађени врт свете вере и да, колико може, помогне јачању Православља. А када на том путу прелажаше преко једног потока, девојке неке, које су прале рубље и биле разголићених ногу, гледаху на њега као на неког туђинца, и то необично одевена; гледаху безобразно, не стидећи се његове свештене озбиљности, нити своје разголићености, па још стајаху не покривши главе своје. Светитељ се разљути на њихову бестидност и зажеље да покаже Божју силу, да би их чудом спасао од идолопоклоничког безумља: прокле извор из кога је текао поток, и одмах пресуши извор и поток тако да се у њима не нађе ни кап воде; а прокле и оне девојке, и њихову бестидну младост изненада праметну у старост. Јер се на светитељеву реч њихове црне косе одмах претворише у седе, и изгледаху као млада дрвета зими када на њих падне иње. А када то видеше девојке, јер и вода пресуши и оне угледаше једна другу оседелима, препадоше се, и отрчаше у град и испричаше шта се десило. Видећи чудо, грађани отидоше великоме чудотворцу светоме Јакову, и усрдно га молише да укроти гнев свој и опет им поврати пресахлу воду. Светитељ изиђе у сусрет њиховој молби, сатвори молитву Господу, и потече извор опет као и раније, и поток зажубори. И још мољаху људи светитеља да оседелу косу њихових кћери цртвори у црну, и превремену старост – у младост. Светитељ хтеде и то да учини; и када упита где су, оне не беху ту, нити дођоше с покајањем. Зато и остави на њима ту казну као на

непокајанима, да то буде незаборавни спомен на чудесну силу Божју, како би се и други поучили од тога целомудрију и пристојности.

Тако би чудо овог новог Мојсија, које учини не ударом штапа већ знамењем светог крста. А ја се, вели Теодорит, више дивим његовој кротости него ли чуду, јер не учини оно што некада учини велики пророк Јелисеј: не посла медведицу да растргне бестидне девојке, него малом казном поучи пристојности и богобојажљивости девојке ружног понашања. Ово пак говорим, не да укорим пророка за јарост, – далеко сам од тога, – него истичем то да је свети Јаков, имајући чудотворну силу, као и пророк, поступио онако како доликује благи Христовој и Новоме Завету.

Овај свети Јаков виде једном неког персијског судију где изрече неправедну пресуду против невиног човека, и ожалости се због неправде. И нареди једном великом камену, који беше у близини, да се распадне и у прах претвори. Када то видеше присутни, препадоше се, а уплаши се и судија неправедни, увиде свој грех, покаја се, и изменивши прву пресуду, изрече другу, праведну. И у овом случају чудотворац се угледао на Господа свог, јер је Господ, идући на добровољно страдање, могао, да је хтео, побити своје убице, али то није учинио, него је речју смокву сасушио, и тако показао силу Своју. Угледајући се на ту благод Господњу, свети Јаков не наведе казну на неправедног судију, него камен претвори у прах, и тиме научи судију правосуђу.

Славан и омиљен код свију због таквих чуда, свети Јаков би узет за епископа у своме родном граду Нисибији, иако није хтео. Јер се отказивао и избегавао такав чин, али је био приморан. Но иако промени своје пустињачко усамљеничко живљење, и живљаху у граду, он не промени своју храну и одећу. Њему само место беше друго, али устав живота беше исти. И још више него раније прилагаше труд труду. Јер посту, и спавању на земљи, и ношењу кострети, он додаде старање о људима, збрињавање сиротиње и удовица, заузимање за оне којима је неправда учињена, помагање свима, и поучавање свих у врлини. Али, зар је потребно набрајати подробно трудове и

бриге о људима који припадају епископском чину? Знају то они који су узели на себе тај јарам, а нарочито они који љубе и боје се Господа који им је поверио стадо словесних оваца. Трудећи се много у епископском чину, и упражњавајући врлине свети Јаков стече многе дарове Светога Духа.

Једном када свети Јаков иђаше у неко село, приступише му на путу просјаци и искаху од њега милостињу, ради сахране једног мртваца. И показаше му мртваца где лежи крај пута. У ствари пак то не беше прави мртац него се претвараше. Јер ти просјаци, када угледаше издалека епископа где иде, договорише се да се један од њих направи мртав, како би том преваром измолили од епископа што већу милостињу. Светитељ им даде потребну милостињу, помоли се за мртваца да му се опросте греси и да му се душа уврсти међу праведнике. И продужи свој пут. Када се светитељ удаљи, другови позваше тобожњег мртваца да устане. Али он не устаде, јер беше истински умро, и лежаше без душе. А када просјаци видеше да се њихова лаж претворила у стварност, они потрчаше за светитељем. И достигавши га, падоше пред ноге његове, и исповедише грех свој, извињавајући се да су то учинили због свог сиромаштва. И мољаху га да им опрости, и душу умрлог врати у тело. Чудотворац, следбеник жалостивог Господа, послуша их, и учини друго чудо: својом молитвом поврати душу и оживе мртвога.

Ово ми чудо личи на чудо апостола Петра који предаде изненадној смрти Ананију и Сапфиру што су се договорили да слажу Духу Светом и утаје од новаца. Јер и овај свети Јаков узе душу ономе што беше притајио дух свој, и покрао истину, и лажно се начинио мртав. Но свети Петар, дознавши за крађу јер му Дух Свети беше то открио, казни крадљивце смрћу. А Јаков, не знајући за превару да се онај просјак лажно начини мртав, молитвом му одузе живот. Петар не избави од смрти умрле, Ананију и Сапфиру, јер почеци спасоносне проповеди апостолске захтеваху застрашивање, да би и остали имали страха. А Јаков, имајући апостолску благодат, казни привременом смрћу, и опет утеши враћањем живота.

Затим, када опаки хулитељ једносушног Сина Божјег и Светог Духа, Арије, наоштри језик свој против Творца свог и узбуни сав Египат, а велики хришћански цар Константин, као други Зоровавелъ, пошто је био ослободио свет од робовања идолопоклонству и божанствене храмове подигао и узвеличао, сабра у Никеји Први Васељенски Сабор светих отаца 325. године. Тада и светитељ Божји Јаков, епископ Нисибијски, беше међу светим оцима саборским, штитећи веру а отсецајући Арија од Цркве.

У то време Нисибија беше под влашћу римских царева. После смрти Константина Великог¹⁹⁸ персиски цар Сапор¹⁹⁹ навали са целокупном својом војском, опседе град, Нисибију, и дуго му наношаше многа зла. Али благодарећи молитвама светог епископа Јакова, град беше тврд и неосвојив. Тада Сапор начини изнад града брану на реци која је протицала кроз град; па кад се накупи силна вода, он је сву пусти на град, и вода обори градске бедеме и велики део града поплави. Грађани се уплашише, а Персијанци обрадоваше, сматрајући да је град већ у њиховим рукама. Али тог дана не уђоше у град, јер им сметаше вода. И решише да сутрадан свом силом ударе на град. А кад паде ноћ на позив свога епископа, сав се народ даде на посао, те оправеше бедеме градске, уз садејство молитве епископове. Оправеше бедеме тако да коњица није могла ући у град, нити пешаци без лествица. Али, град би ипак могао бити узет, да се грађани не обратише за помоћ Вишњему. Сви они молише епископа свог, светог Јакова, да се попне на градске бедеме и прокуне непријатеља. Свети Јаков се попе и, угледавши безбројне таборе персијске војске, моли Бога да пошље на њих муве и комарце, да би они познали силу Божју и отишли од града. Услиша Бог молитве слуге свога, и одмах посла на персијску војску облак комараца и мува. И они тако опако уједаху, да коњи и слонове то не подношаху, већ кидаху амове и узде, и бесно јураху тамо и овамо. Али не само за стоку, него и за саме Персијанце комарци и муве беху тежи и неподношљивији од хиљада и хиљада наоружаних војника. А нечестиви цар, видећи да су сви његови напори узалуд и да комарци и муве побеђују силну војску његову, беше у страшној

недоумици и забуни. Поред тога, угледа где по бедемима градским хода онај божанствени човек, епископ Јаков и мишљаше да је цар, јер му се чињаше да је у царској порфири и да на глави има врло блиставу круну царску. И разљути се на оне своје људе који га беху обавестили да нема цара у граду, и казни их смрћу. И повукавши се од града, побеже у своју земљу, гоњен од мува и комараца.

Такво чудо сатвори Господ на молитве свога угодника, који не затражи да сиђе огањ с неба на непријатеље, као што то некада учини пророк Илија и огањ прождра педесеторицу (4. Цар. 1, 10.12), нити замоли да се отвори земља и прогута их, већ само да пошље на њих комарце и муве, и тако познаду силу Божју. Заиста необично чудо: толика персијска војска, па се није могла одбранити од ваздушних инсеката, него је срамно побегла! Такву је свети Јаков имао благодат у Бога, и такву слободу према Њему.

Свети Јаков је дуго живео, и мирно се упокојио у Господу у дубокој старости, 350. године. Не много времена после његове кончине град Нисибија пређе под власт персијског царства. Тада хришћани, напуштајући град, понесоше са собом мошти свога заштитника и вође, светог Јакова, који, да је био у животу, не би допустио да варвари заузму град. Јер га је велики угодник Божји штитио непобедивом силом Христа Бога нашег, коме са Оцем и Светим Духом слава вавек, амин.

СПОМЕН СВЕТОГ МУЧЕНИКА ПЕТРА

Овај свети мученик би у Јерапољу спаљен за Христа.

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ И БОГОНОСНОГ ОЦА НАШЕГ МАКСИМА КАПСОКАЛИВЕ²⁰⁰

Преподобни отац наш Максим родио се у Лампсаки²⁰¹ од родитеља благородних и побожних. Пошто нису имали деце, ови су се родитељи молили Богу са сузама да им подари дете. И молитва им би услишена: Бог им дарова овог блаженог Максима, на светом крштењу названог Мануил. И пошто га добише од Бога као дар, они га васпитаваху са нарочитом брижљивошћу. И кад дође време, они га стадоше учити свештеним књигама. А кад израсте у дечака, они га настанише при храму Пресвете Богородице, и посветише Богу. Тако Мануил, стално боравећи у Богородичином храму, славослављаше Бога и, у простоти безазленог срца, посредоваше код Његове свехвалне Матере за своје спасење. Као други Самуило, напредујући у расту и благодати, он беше хваљен и вољен од свију, јер, иако још по узрасту дете, он показиваше старачки разум. Овоме је доприносило и то, што је често одлазио к неким старцима који су близу тог храма проводили живот у безмолвију, у усамљеничком молитвеном тиховању. Општећи са њима и услужујући их, када је могао, он је слушао њихове савете. На тај начин, поучавајући се и примером њиховог богоугодног живота и саветима, он је горео од божанствене жеље да остави свет, постане монах и живи у строгом безмолвију.

При тако дивним особинама и жељама непорочног срца, он је често зими скидао са себе одело и давао га ништима, да би их утоплио. Исто тако делио је са њима и хлеб. А да ласкаве похвале од стране света не би упропастиле почетак његовог врлинског живота, он се направи јуродив, сулуд. Но и тиме није успео да одврати од себе пажњу људи. Међутим родитељи, заборавивши да су Мануила посветили Богу, припремаху се да га жене, да би у његовом браку имали утеху своје животу.

Дознавши за то, седамнаестогодишњи Мануил, који већ беше окусио сласт духовног живота, остави родитеље, отацство и свет, и тајно се удаљи на гору Ган. Тамо прими на

себе анђелско обличје са именом Максим, и предаде се у безусловну покорност и послушност старцу Марку, прекаљеном у опитима монашког живота и познатог па целој Македонији. Под његовим мудрим руководством млади Максим напредоваше брзо у свима подвизима монашког живота и, узлазећи из силе у силу, он беше вољен од свих стараца који тамо живљаху, изузимајући само његовог наставника Марка. Желећи да свог скромног и дивног послушника утврди у смирењу, Марко га је непрекидно понижавао, и грдио, не обзирући се на његове необичне и непрекидне трудове.

Но божанствени Максим не остаде дуго поред овог старца, јер Бог позва преподобног Марка из временског живота у вечне обитељи: Због тога Максим напусти гору Ган, и стаде странствовати по Македонији са надом да пронађе другог старца, сличног првом. И Бог му испуни жељу: по пештерима пустих гора Папикиских он пронађе неколико пустињака необично строгог живота; од њих он прими многе корисне савете и опите живота потпуно анђелског. Одатле се он упути у Цариград. Усхићавајући се у Цариграду велељепијем и божанственом лепотом храмова и клањајући се светињама, које су чуване у њима, он најзад дође у Влахернски храм Пресвете Владичице наше Богородице Одигитрије. Созерцавајући дивна чудеса која су се лила од иконе Пресвете Одигитрије и клањајући Јој се, он размишљаше какву необичну славу има Она на небесима. Усхићујући се тиме и сличним созерцањима, и радујући се срцем неисказано, он сву ноћ проведе без сна, гологлав, бос, само са једном похабаном власеницом на себи. Такве спољашности, он свима изгледаше као јуродиви. Па и сам се правио јуродив, слично великом Андреју, Христа ради јуродивом, и као овај чинио пред људима будалаштине. Поред свега тога људи су му се дивили и сматрали га не стварно лудим, већ Христа ради лудим.

Сазнавши на неки начин о светом Максиму, цар Андроник Палеолог²⁰² зажеље да га види. Зато га позва у дворцац и поведе с њим разговор у присуству великаша. Божанствени Максим, по своме обичају, одговараше цару или речима Григорија Богослова, или речима Светога Писма, тако да се ретори на

царевом дворцу дивљаху како он добро зна Богослова и Свето Писмо. Али пошто Максим, иако пун знања не знађаше граматику и говораше неправилно, велики логотет²⁰³ Каниклије примети: „Глас, – глас је Јаковљев; али руке, – руке су Исавове“. Чувши то, преподобни се одмах удаљи из дворца, исмејавши разум разумних и назвавши их безумнима. Потом се никада више није јављао к њима. Међутим, често је одлазио к ондашњем патријарху светом Атанасију и разговарао с њим. Радосно га је слушао, и свима говорио о њему као о новом Златоусту. А патријарх, сазнавши за живот светог Максима, стараше се на све могуће начине да га приволи да ступи у један од општежићних манастира, које он беше устројио у Цариграду. Но преподобни нипошто није хтео да напусти влахернски храм Пресвете Богородице, боравећи у притвору његовом у глади и жеђи, у бдењу и молитви и свагдашњим уздасима и сузама. Дању пак он је јуродствовао пред народом, старајући се да на тај начин сакрије своје подвиге, и тако избегне таште похвале.

Најзад, после дуго времена, свети Максим се ради поклоњења великом Димитрију Мироточивом упути у Солун, а одатле отпутова у Свету Гору Атонску. Тамо, обишавши свештене обитељи, он дође најпосле и у лавру светог Атанасија. Живот и подвизи овог угодника Божјег, као и светог Петра Атонског, њега су необично задивљавали, те се он реши да, остајући у Светој Гори, подражава светог Петра у безмолвију, а светог Атанасија – у општењу са братијом и у строгом држању заповести Господњих. Но ипак, немајући поверење у свој властити избор и у наклоност своје мисли, он се пре почетка својих монашких подвига у Светој Гори обрати за савет тамошњим светим оцима: којим би путем првенствено он требао да пође? Они му посаветоваше да с почетка потчини себе старцу, безусловно извршујући не своју него његову вољу, и тиме, уз помоћ благодати Божје, стекне божанствено смирење, које је почетак и корен свих врлина, па да се потом удаљи у пустињу на безмолвије, на усамљеничко молитвено тиховање.

Преподобни Максим тако и поступи. Оставши у лаври светог Атанасија, он потчини себе игуману и, подједнако са осталом братијом, прохођаше с почетка нижа послушања.

Потом, пошто је имао леп глас и знао црквено појање, он би одређен за певницу. На тај начин, певајући хвале своје Господу, он се срцем и мишљу узношаше; к Њему, и много плакаше од умилења при читању и појању, тронут бесконачним човекољубљем Бога који нам подари благодат Духа Светога, да бисмо Га достојно созерцавали чак и онда када живимо још у телу. Последица овога би то да он, пламтећи осећањем божанствене љубави, и усред мноштва братије, беше стално мишљу у миру и безмолвију, и упражњаваше умну молитву, то јест непрестано твораше тајно у срцу свом молитвено призивање: „Господе Исусе Христе, Сине Божји, помилуј ме!“ Ово пак ретко се коме даје, јер је необично тешко и захтева нерасејаност ума и безмолвије срца. А преподобни Максим, посредовањем Пресвете Богородице, још од младости доби такву благодат молитве, за своју нарочиту побожност према Њој и за своје подвиге. И тако, боравећи у манастиру са потребним потчињавањем и усрђем, он и ту вођаше онако исто строг живот као и при влахернском храму. Он у Лаври не имађаше чак ни келију, нити ишта друго што би означавало телесну угодност, већ коришћаше једино храну из трапезе, и то тек да одржи животне силе. Место у келији, он провођаше ноћи у притвору црквеном у бдењу, чему се беше од младости научио.

Но као што Мојсија призва Синајска Гора, Илију – Кармил, а Јована Крститеља – пустиња, тако и преподобног Максима призва пустињски Атон, – тај украс и цвет гора, – да и на њему процвета праведник као крин, и да монахујућој братији, путем опита и необичних подвига духовног живота свог, произведе жељене плодове Светога Духа. У недељу светих Отаца по Вазнесењу Господњем њему се јави Богомати, са младенцем Господом у наручју, и рече му: „Хајде за мном, избраниче мој, на сам врх Атона, да тамо, по жељи својој, примиш благодат Светога Духа“.

Пошто два и три пута виде ово божанствено јављање, он остави велику лавру и, по истеку недеље, узиђе на врх Горе Атонске, у суботу Педесетнице, и тамо у друштву са осталом братијом проведе сву ноћ без сна. По завршетку божанствене литургије братија се спустише са Горе, а божанствени Максим

остаде на њој и проведе у молитвеном подвигу три дана и три ноћи. Само Бог зна каква је искушења за то време поднео он од Сатане и његове војске, који су се упињали да светитеља протерају оданде. Да би га застрашио, Сатана је ноћу изазивао громове и муње, те је изгледало да се сва гора Атон тресе: стене су пуцале и распадале се; а дању се чула дивља вика, као да мноштво наоружаних људи безочно јуришају са свих страна на врх Горе, да би оданде ринули преподобнога. Но пошто је све то било утварна појава демонских замки, свети Максим, пун духа вере и благодати, није обраћао пажњу на то, већ се стално молитвеним духом и мишљу уносио к Богу и Пречистој Матери Његовој, и молио Њихову заштиту и помоћ. И он би услышен. Њему се јави, окружена мноштвом Небеских Сила и обасјана небеском славом, Царица целокупне твари, држећи у наручју Сина Свог – младенца Господа. Поражен виђењем и појавом божанске светлости, блажени Максим се ипак не даде одједном занети осећањем поверења, јер је знао да и Сатана узима на себе изглед анђела светла. Зато он најпре прибеже молитви; па онда, уверивши се да то није демонска обмана већ истинско јављење Богоматере, он се у неисказаној радости поклони Њој и Господу, и ускликну: „Радуј се, Благодатна, Господ је с Тобом!“ – и остало слично томе. Када га Господ благослови, Свесвета рече: „Прими, изабраниче мој, власт над демонима, и настани се у подгорју, јер је то воља Сина мог, да ти, узвисивши се у подвизима, будеш и другима путовођа на путу спасења“. После тога би му дат и хлеб небески ради поткрепљења ослабелих сила његових. И чим он прими дату му храну, чу се анђелско појање, окружи га божанска светлост, и Богомати се на његове очи узнесе на небо.

Ово виђење, божанска светлост и миомир који се разли над врхом Горе, испунише срце преподобнога таким миљем и усхићењем, да он још три дана и три ноћи остаде тамо у молитвеном подвигу и славословљењу Бога. Затим се спусти с врха и, сагласно жељи Пресвете Богородице, дође у Њен храм, и ту проведе неколико дана у бдењу и молитви. Онда се опет попе на врх Горе и пољуби оно место на коме му се у неисказаној слави јави Богомати. Како тада тако и касније он се,

при помисли на ово виђење, испуњаваше осећањем неизразиве радости и веселја, и сваки пут се око њега разливаше рајски миомир и божанска светлост.

Спустивши се са Горе, свети Максим се, без обзира на тако дивне пројаве духовног света, ипак упути на место звано Кармил где се, при цркви светог пророка Илије, усамљенички спасавао старац, и откри му о својим виђењима. Старац, колико строг у подвижништву толико и неповерљив према пројавама духовног света, саслушавши исповест његову, уверено примети, а касније и другима говораше, да је Максим обманут привидима демонским. Због тога стадоше од тог времена називати преподобног Максима прелашћеним, бојећи се сваког додира са њим и везе у погледу монашког живота. А преподобни Максим, уместо да буде озлојеђен због таког ниподаштавања и неповерења, напротив радоваше се, и приписивану му заблуду окрену у своју корист: под видом прелести и гордости он скриваше своје дивне подвиге, презрењем од свију угушиваше у себи зло осећање уображености и дубоко укоренењиваше у своме уму и срцу смиреноумље, – тај божанствени дар Светога Духа, који сачињава основу и красоту подвижништва. И да би међу светогорцима што јаче утврдио општу клевету односно свог јуродства, он изабра себи чудноват начин живота: не обитаваше на једном месту него, као јуродив или луд, прелажаше са места на место; где би се задржао извесно време, тамо је од грања правио малу колибу, тек колико да смести многонапаћено тело своје; затим ју је спаљивао, одлазио на друго место, и правио нову колибу. Због тога је и назват капсокалива, то јест паликолиба. Сиромаштву његовом може се дивити, а не говорити о њему: он није имао чак ни оно што је неопходно, живео је као невештаствен и бестелесан, и сав живот свој провео по пустим и неприступачним местима. Међутим нико није знао његову божанску благодат, тајне радости и наде срца његовог, те плодове свагдашње молитве његове, сакривеног пошћења његовог, неподражљивих за обичног човека подвига и лишавања његових, скитачког трпљења његовог зими и лети, и сталне усамљености. Ретко је када он, задовољавајући битне потребе природе, долазио коме било од братије, јео

предложени му хлеб и пио чашицу вина, као чашу љубави и гостопримства. Због таквог сиромаштва његовог један светогорац је с правом, говорећи о њему, применио на њега еванђелске речи: Погледајте на птице небеске како не сеју, нити жању, ни сабирају у житнице, па Отац ваш небески храни их (Мт. 6, 26). Тако и Максим, као птичица или, боље рећи, као бестелесан верао се по планинским кршевима светогорских пустиња и, по речима божанственог Павла, распињао тело своје са страстима и жељама (Гал. 5:24).

И поред таког анђелског начина живота, и поред таквих поражавајућих подвига и трудова, свети Максим ипак беше дуго ниподаштаван од свију. Чак и они који се дивљаху његовом живљењу, знајући његова необична лишавања и тегобе, гледаху на њега са предубеђењем, иако он, слично древним великим оцима Антонију и Павлу Тивејском, Петру и Атанасију Атонском, беше достигао висину и савршенство созерцатељног живота, и сијаше благодаћу Светога Духа, и удостојаваше се откривења тајана и божанских виђења. Али такав однос према блаженом Максиму не остаде заувек: мало по мало долазећи у додир и водећи разговор са великим старцима Свете Горе, они га најзад потпуно схватише и, уместо пређашњег предубеђења, стадоше гледати на њега са страхопоштовањем и, дивећи се благодати Божјој која је дејствовала у устима његовим, назваше га светилом свога доба.

У то време допутова у Свету Гору преподобни Григорије Синаит²⁰⁴ и настани се у Скиту Магули. Он беше веома пожељан за све оце светогорске, нарочито за оне што живљаху у безмолвију, јер је он, проевши сав живот у безмолвију, усамљеничком молитвеном тиховању, и стално упражњавајући умну молитву, врло добро познавао замке и тајне нападаје демона, што сачињава нарочиту вредност и скупоцени дар истински подвижничког живота. Зато безмолвници стадоше се од њега учити тајни умне молитве, изучавајући из његових разговора и расуђивања признаке дејстава благодати и прикривених лукавстава и тананих замки демонске обмане. Неки од њих обавестише га о преподобном Максиму, причајући му о његовим необичним подвизима јуродства и признацима

очигледне заблуде. Све што год је божанствени Григорије чуо о светом Максиму изненађивало га је, те он зажеље да неизоставно види тог подвижника и да разговара с њим. Зато и посла неке од својих ученика да позову светог Максима к њему на виђење и разговор. Дуго ови посланици не моглоше пронаћи преподобног Максима, пошто беше зимско доба када се преподобни или скривао по пештерима или скитачки проводио дане и ноћи по пустим шумама. Најзад, после два дана, уморни од напорног путовања и зимских непогода, они дођоше у келију светог Маманта да се одморе. И гле, ту се појави божанствени Максим, поздрави свакога засебно и, између осталог, објасни посланицима преподобног Григорија куда он жели ићи са Свете Горе, с каквом намером и циљем. Но када му посланици рекоше да га њихов старац Григорије зове к себи ради виђења, он устаде и, пошавши са њима, он запева: Подигох очи своје ка горама, одакле ће ми доћи помоћ, – и остало (Пс. 120). Када се приближише келији преподобног Григорија, блажени Максим рече својим сапутницима: „Старац се сада, после молитвених подвига и трудова, одмара, – одморимо се и ми“. И при овим речима он их остави, па се изгуби у пусту шуму, заплака и запева: Управи, Господе, стопе моје пред Тобом, да не овлада мноме никакво безакоње, – и остало (Пс. 118, 133).

Најзад се преподобни Григорије и божанствени Максим састадоше. Но да присуство других не би нарушило њихов мир и искреност, преподобни Григорије нареди да се сви удаље, и остаде само са преподобним Максимом. Када остадоше сами, божанствени Григорије, између осталог, упита светог Максима да ли се бави умном молитвом. Опрости ми, одговори овај с осмехом, ја сам човек прелашћен. – Остави сада то, узврати Григорије, него ради Господа, ради моје сопствене поуке, кажи ми о делима својим; ја тражим не празнословље већ славу Божју. – Тада му божанствени Максим, уверен именом Божјим, стаде причати о своме животу, о божанским виђењима и о демонским искушењима. Ја сам имао, говораше он, велику веру ка Госпођи мојој Богоматери, плакао сам пред Њом у својим молитвама, измољавајући благодат умне молитве. И једном када по обичају уђох у Њен храм, ја Је са сузама мољах о томе.

Пришавши ради тога к божанственом лику Њеном да га целивам, ја одједном осетих топлину која, загревајући срце, привођаше у покрет сва чувства и узбуђиваше их слатким умиљењем. Од тога времена ум мој и срце стално су заузети слатким сећањем на Исуса мог и Богоматер, и молитва срдачна остаје стално моје занимање. Но, прости ми.

Реци ми, настави божанствени Григорије, да ли си ти при сталном деловању Молитве Исусове у срцу твом примећивао у себи какву било божанску промену, или усхићење, или какав било други плод молитве и благодати Светога Духа? – Да би се дух молитве осетније и обилније пројавио у мени, одговори божанствени Максим, ја се повукох у пустињу, и стално сам тражио безмолвије: тада тај плод молитве ја стварно примећивах у чежњи за Божанским и усхићењу ума ка Господу. – Да, то је сасвим тако, примети на то Синаит. А божанствени Максим, оборивши очи, осмехну се и рече: Дај ми да што поједем и не буди радознао односно заблуде. – О, када бих ја дошао до такве заблуде! ускликну свети Григорије. Него молим те, кажи ми отворено: у време молитве, када се мисао твоја узноси к Богу, шта созерцава душа? Може ли тада деловати срдачна молитва? – Никако, одговори он; када благодат Светога Духа, у време моје молитве, овлада умом, тада молитва не дејствује; јер немајући своју властиту силу, ум у тим тренуцима остаје под утицајем Светога Духа, и Дух већ дејствује, уводећи га и изводећи у божанствена виђења, обасјавајући га неизразивом светлошћу и, по мери човекове достојности, достављајући му Своју утеху. У таквом су стању бивали свети пророци и апостоли, и узлазили до таквог степена у созерцању откривења, да су људима изгледали махнити или као пијани. Као што се свети Исаија удостојио видети Господа на престолу високом и издигнутом, окруженог Серафимима (Ис. 6, 1.2), или као што је Првомученик Стефан видео небеса отворена и Сина Човечијега где стоји с десне стране Богу (Д. А.7:56), исто тако се и сада слуге Христове удостојавају разних виђења, ма да неки и не верују томе, сматрајући то немогућим, па стога и мисле да је то заблуда а не истина. И врло је чудновато што бедни људи не признају благодат Светога Духа, иако је она још преко Јоилџа

обећана: Излићу, рекао је Бог преко њега, од Духа Светога на свако тело, и прорећи ће (Д. А.2:17). Ову божанствену благодат и сада Христос дарује сваком верујућем и, као што је сам обећао, она се неће исцрпсти до свршетка века. При дејствовању ове благодати, душа се уздиже изнад свега чувственог и погружава у тајанства созерцања, те се уму, као што каже божанствени Павле, јасно открива оно што он дотле ни замислити није могао. Да би се схватило како ум созерцава „оно што око не виде“ (1. Кор. 2, 9), и што он сам собом није могао постићи, послужићемо се поређењем: восак, ма како га растирао рукама, неће се растопити без суделовања огња; а стави га на огањ, он се најпре растопи, затим га обузима пламен и, сливајући се с њим, пуцкара, обухвата се светлошћу и сам претвара у светлост, те му је немогуће остати у свом сопственом виду него се, напротив, разлива у пламену као вода. Тако бива и са нашом душом: без суделовања благодати она се препушта сили свог властитог расуђивања; но када је обузме божанствени огањ, или благодат Светога Духа, она остаје већ под утицајем и дејством Његове светлости, постаје сама светлошћу, те тако, распаливши се божанственим огњем она не може дејствовати својим сопственим силама, или мислити и расуђивати по својој вољи него дејствује и расуђује у сили и духу божанствене благодати.

На то свети Григорије примети: Но нису ли то само признаци заблуде, од којих треба разликовати још друге? – Признаци заблуде, одговори велики Максим, и признаци благодатних дејстава нису једно и исто. Зли дух заблуде не дејствује тако; он производи у души мешовита кретања: ум постаје мрачан, срце се окамењује; последица тога бива: бојазан и страх, високо мишљење о себи, потцењивање других, узнемиреност мисли рђавим осећањима према другима, што и у самим разговорима човековим обелодањује опасно стање маштањског ума и непријатељског срца. Такав човек, примећујући сам у себи дејства зла, смућује се; и ма да у њему не може бити истинског смирења и молитвене сузе, он се ипак, у надмености својој, хвали својим подвизима, тако да најзад долази до лудила, и потпуно пропада. Нека нас од такве несреће избави Господ

молитвама твојим! Међутим, продужи свети Максим, признаци су благодати следећи: Дух Свети, осењујући ум, потпуно чува њега и сва чувства од развејаности и расејаности, па затим, приводећи на ум човеку смртни час, грехе његове и вечну казну због њих, нехотице погружава човека у смирено мишљење о себи, разнежује га и доводи до суза и плача. И уколико више таквим начином делује на човека благодат, утолико га савршеније смирава, и у таком смирењу теши га уједно безмерним човекољубљем Господа који пострада за њега. Са тог разлога ум, погружавајући се у тајанства созерцања и божанствених виђења, све то приписује не својим сопственим силама и подвизима, него свемоћи и сили Божјој, и срце у тишини производи плодове Светога Духа: радост, мир, дуготрпељивост, доброту, милосрђе и – бранич свих ових плодова – божанствено смирење. Од тога душа човекова осећа неизразиво весеље.

Изненађен казивањем светог Максима, божанствени Григорије га од тога времена називаше не другче него земни анђеол. После овог разговора он убедљиво моли преподобног Максима да више не спаљује колибе своје. Настани се, говораше му он, на једном месту и седи, као што кажу мудри Исак Сирин, да би, с једне стране, у себи утврдио у опитима подвижништва, а с друге – и другима доставио корист и поуку. Ти си већ остарео, а смрт често долази превремено; стога не скривај талант; он ти заправо није дат од Бога ради тебе, него ради тога да га предаш и другима. Напусти јуродство и обитавај на једном месту. Иначе, каква је корист ако се тобом буду само саблажњавали? Је ли добро ако ти, – уместо да предаш своје опите у строгом подвижништву, и на тај начин једне утврдиш у њима и подигнеш, а у мање јакима изазовеш свету ревност ка подражавању, – натераш и једне и друге да подозриво мисле о теби? Господ не даје благодат Светога Духа ради тога да је, слично лењом слуги, скривамо. Угледајући се на апостоле, ми треба да будемо светлост свету, и да се светлост нашег живота светли пред људима а не пред пустињским стенама. Тако дакле, нека властита светлост твоја засија пред овдашњим отшелницима, да виде дела твоја и прославе Оца нашега који је

на небесима. Послушај ме и поступи тако. Ја ти ово као искрени пријатељ и брат саветујем; а ти знаш из Светог Писма да је брат, помаган од брата, као тврд град.

Када остали старци сазнадоше за ове савете божанственог Григорија. преподобном Максиму, и у њих се појави жеља да употребе све могуће разлоге и убеде светог Максима да се настани на једном месту. Због тога божанствени Максим, као истински смирен и послушан вољи стараца, изабра себи за стално обиталиште пештеру, у суседству знаменитог старца Кир Исаије, огради је лаком оградом од грања и прућа, по своме обичају. И од то доба он стварно проведе ту остатак свога живота, у обичној својој сиротињи, пењући се из силе у силу и напредујући у подвижништву из дана у дан, и тако најзад доспе до висине анђелског бестрашћа. Крај своје пештере он ископа себи гроб, на који је свакодневно одлазио за време јутрења, плакао, и плачним старачким гласом певао погребне песме које је сам био саставио. На тај начин живот је његов текао тихо. Разуме се, демони нису престајали да га узнемиравају својим жестоким нападима. Али он, пошто се беше уздигао изнад свих замки њихових, обарао их је. Људе што су долазили к њему он је исцељивао: свима и свакоме давао је телесна и духовна исцељења; убеђивао све да исправљају свој живот и строго испуњавају црквене прописе; и све то запечаћивао коначним саветом да се извесних празника, очистивши савест, причешћују Пречистим Тајнама Христовим на исцељење душе и тела. Од многобројних чудеса преподобног Максима ми ћемо споменути неколико, да покажемо какву силу и власт над демонима он доби од Господа, и каквим га даром предзнања и прозорљивости украси Господ. Претходно треба приметити, да је он понекад добијао од Бога насушни хлеб преко анђела.

Једном дођоше к преподобноме неки од лаврске братије, да би добили од њега духовну поуку. С њима беше дошао и један мирјанин. Чим угледа овога, преподобни строго викну на њега и отера га далеко, приговарајући: „То је проклети Акиндин!²⁰⁵ Међутим братија који беху дошли с тим мирјанином нису знали да је он у срцу свом гајио зла осећања и мисли према пустињском подвижништву. Пошто мирјанин би тако

отеран, преподобни стаде објашњавати братији заблуде Акиндинове, називајући Акиндина јеретиком, слугом Антихриста и прималиштем демонских прљавштина. Тако је преподобни Максим био строг и према другим јеретцима и противницима Православља; он их је проклињао. Исто тако, другом једном приликом он отера од себе једног другог монаха, присталицу јереси месалијанске.

Једном атонском монаху ваљало је путовати послом у Цариград, и он реши да се укрца на солунску лађу која беше стигла у Свету Гору. Када он дође к преподобном Максиму по благослов за овај далеки пут, преподобни му не допусти да путује том лађом, претскажујући да ће лађа потонути путем. Тако и би: по истеку три дана, у време силне буре валови разбише лађу, и она потону у мору са свима путницима.

К преподобноме дођоше неки мирјани и доведоше једног бесомучника, у коме беше демон ненаситивости, јер је овај болесник јео за петорицу, па се ипак није засићивао. Павши пред ноге преподобноме, мирјани га мољаху да исцели болника. Дирнут молбама њиховим, светитељ узе двопек и, дајући га страдалнику, рече: „У име Господа нашег Исуса Христа, једи не више од овог двопека, буди сит и миран“, И од тога времена несрећник се не само исцели, хранећи се како му беше заповедио преподобни, него се тако сакруши срцем, да се одрече света и постаде монах. И под руководством свога лекара, преподобног Максима, он достиже савршенство монашког живота.

У једно време блажени Максим претсказиваше својој ближој братији да ће к њему доћи грчки цареви, али не ради духовне поуке, већ да би дознали своју будућу судбу. Тако и би. Не прође много времена, а к њему стварно дођоше грчки цареви: Јован Кантакузен и Јован Палеолог. Преподобни их много утеши својим старачким саветима, и откри им тајну судбу њиховог живота у будућности, препоручујући им великодушност и трпељивост при свима променама у животу. А отпуштајући их, он се обрати Кантакузену са речима: „оче игумане!“ а Палеологу: „Држи, незадржљиви, и не варај се: царовање твоје биће дуго, али мучно и немирно. Уосталом, идите с миром!“

Убрзо затим он посла Кантакузену у Цариград двопек, главицу црног и главицу белог лука, са поруком: „Ти ћеш бити монах, и ево твоја храна!“ Тако се и зби. Када плану непријатељство и немири, Кантакузен, притешњен Палеологом, уклони се од њега, и најзад сконча дане своје као монах у Светој Гори. Када му се касније дешавало да се храни двопеком и обичном монашком храном, он се сећао пророчанства светог Максима и дивио се његовом предзнању. И Палеолог исто тако, сећајући се речи преподобнога, узбуђено се дивио његовој чудесној прозорљивости,

Једном приликом у Свету Гору допутова из Цариграда један учени чиновник, или такозвани граматик, и желећи да види преподобног, чија се слава беше раширила на све стране, дође к њему. Али пре но што овај изговори и једну реч, преподобни га нападе, провиђајући осећања и мисли срца његовог. „Јеси ли ти виђао, упита он граматика строго и гневно, подвиге и борбе светих и благодат која им се зато дарује од Бога? И ти се усућујеш хулити на њих, сматрајући да се светитељи нису подвизавали онако како то пише о њима у њиховим житијама, и да им тобож историчари чине милост додајући много чега није било. И у погледу чудеса која су они чинили ти се осмељујеш умовати, да је то измишљотина а не сушта истина! Отступи од таквих сатанских мишљења, иначе ћеш раздражити Бога, и муња ће те поразити за твоју заблуду и неправилна мишљења. Напротив, знај да се из живота светих само део предаје опису, зато што нико није у стању да подробно опише њихове тајне подвиге који су само јединоме Богу познати. Ти дакле, ако себи желиш добра, смири се остави глупе речи твојих јелинских мудраца, и обрати се Богу свом силом душе своје. И тада не само нећеш одбацивати дивне подвиге светих, него ћеш се истински убедити да као што је благодат Божја на неизрецив начин дејствовала у свима њиховим мислима, потхватима и подвизима, тако су и сами подвизи светих изнад историјског описа“. – Поражен прозорљивошћу преподобнога, граматик уздрхта, и не само се поправи он сам него је, уз помоћ Божју, дејствовао на срца и других слободних мислилаца.

Архијереј трајанопољски зажеле да види преподобног Максима и да разговара са њим. У пратњи свога ђакона он допутова у Свету Гору. Да би проверио гласове о прозорљивости преподобног Максима, архијереј се направи ђаконом, а свога ђакона обуче у своје архијерејске одежде. И када архијереј, обучен као ђакон, уђе претходно к њему молећи га да прими трајанопољског владику, преподобни му одговори: „Не кушај моју убогост, свети владико, него ме благослови. Опрости ми“, настави он, „ја видех како ви с ђаконом измењасте одело“. Архијереј замоли опроштај од преподобног, и врати се од њега са великом коришћу по своју душу.

У то време ствари Српске Цркве налажаху се у таком стању, да су захтевале присуство васељенског владике у Србији. Стога, по царевој вољи, тадашњи свети патријарх Калист²⁰⁶ и крену тамо са својим клиром. Путујући тамо, он посети и Свету Гору Атонску, као бивши монах атонски. Посећујући на Атону разне свете обитељи, он нађе за неопходно да поборава и у убогој колиби богатог врлинама и свима њима познатог светог Максима. Преподобни сrete светог владика како треба, и узе од њега архијерејски благослов. Пошто поздрави светог патријарха како доликује, он присутнима рече ову шаљиву реч: „Овај старац изгуби своју старицу (то јест Цариград)“. А испраћајући из своје колибе светог патријарха, он запева пут њега следеће погребне стихове: Блажени непорочниј, в пут ходјашчиј, – и рече присутнима да се патријарх неће вратити на свој престо, пошто ће његове посмртне остатке примити у своја недра Српска земља. Тако и би.

Једном посети светог Максима надзорник лаврске болнице светог Атанасија, по имену Григорије, са још једним братом из Лавре. Беше то зими. Ушавши у колибу преподобнога, они видеше врућ хлеб, необичне чистоте, који је тако чудесно и силно мирисао, да сва колиба светитељева беше испуњена тим мирисом. Међутим, не нашавши у колиби чак ни трага од ватре и материјала којим се ложи ватра, – јер тек што беше пао први снег, – они се томе дивљаху и чуђаху. На тај начин убедивши се очигледно да је то неземни хлеб, они падоше пред ноге преподобноме и молише га да и њих удостоји небеске хране.

Светитељ им с љубављу даде половину небеског хлеба, под условом да то никоме не казују док се он налази у овом кратковременом животу. Лаврски болничар Григорије и други брат Лавре, који се удостојише видети овакво чудо, по светитељевом пресељењу у живот неостарив причаху о овом чуду, призивајући Бога за сведока, и још казиваху да им је он онда дао и воде необично пријатне.

Многи казиваху такође да је свети Максим не једанпут претварао морску воду у слатку и подесну за пиће.

Напоследку, по истеку четрнаест година свог безмолвног живота у дубокој пустињи, преподобни остави своју строгу усамљеност и, за остатак дана својих, настани се близу лавре преподобног Атанасија, где и оконча свој подвижнички живот у дубокој старости, у деведесет петој години живота, 13. јануара 1320. године.

Како за живота, тако и после смрти, преподобни Максим је чинио и чини многа чудеса. Његов животописац, проигуман Ватопедске обитељи Теофан, набрајајући их и излажући их, каже: „Призивам Бога за сведока, да сам и ја сам био очевидац неколиких чудеса његових. Тако, на пример, једном га видех где прелете по ваздуху са једног места на друго; он ми пророчки претсказа да ћу најпре бити игуман, а потом митрополит охридски; чак ми откри и о мојим страдалачким подвизима за Цркву“, – и све се то, примећује животописац, испуни. Па не само то, него му се преподобни Максим јављао после своје смрти, и исцелио га од смртне болести.

Молитвама преподобног Максима нека се и ми удостојимо добити од слављеног у Тројици Бога милост и спасење вечно амин.

СПОМЕН СВЕТОГ МУЧЕНИКА АТАНАСИЈА

Овај свети мученик пострада за Христа штаповима пребијен.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ИРИНАРХА РОСТОВСКОГ

Селјачко дете, рођен у близини Ростова. У тридесетој години живота оставио кућу, ступио у манастир Борисогљебски. Затворивши се у келији, железним конопцем привезао себе за дрвену столицу. Спавао два до три сата у току ноћи и дана: тукао тело своје гвозденим штапом, непрестано обављајући молитву. Своје недремљиве молитвене подвиге понекад смењивао шијењем власених одећа, камилавки и прављењем одела за просјакe. Много пропатио од завидљиваца. За свој свети богоугодни живот удостојен од Бога дара прозорљивости. Предсказао разорење Москве од Пољака и њено ослобођење. Упокојио се 1616. године у својој 69. години, и сахрањен у Борисогљебском манастиру.

СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА ПАХОМИЈА И ПАПИРИНА

Бачени у реку за веру у Христа, ови свети мученици
скончаше.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ЕЛЕАЗАРА АНЗЕРСКОГ

Син трговца; рођен у граду Козельску; одмалена заволео књигу и веру; у раној младости замонашио се у Соловецком манастиру. Строго се подвизавао. Но жудан још строжијих подвига прешао на пусто Анзерско острво. Ту трпео крајњу оскудицу. Прочуо се као велики подвижник. Цар Михаил Фјодорович позвао га у Москву; предсказао цару да ће добити сина. Цар га за то богато обдари, и преподобни подиже на острву Анзеру храм и манастир. Устројивши манастир, преподобни написа за братију строг општежићни устав. Упокоји се преподобни отац наш Елеазар у дубокој старости, 13. јануара 1656. године. Године пак 1757, када се зидао храм над његовим гробом, бише пронађене његове свете мошти читаве и нетљене.

14. Януар

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ И БОГОНОСНОГ ОЦА НАШЕГ САВЕ првог Архиепископа Српског. УВОД У ПРЕДГОВОР

Историја личности неизмерно је сложенија и замршенија од историје догађаја. Догађаји су обично резултанта стваралачких сила личности које су скоро увек невидљиве. Човек је видљив, али су невидљиве оне духовне силе које делају из њега и њиме. Зато је несравњено теже писати историју човека, ма ког човека, него историју догађаја. Многи историчари пишу историју слажући догађај на догађај, као циглу на циглу. И добија се грађевина мртва и пуста, у којој се не виде оне духовне силе које кроз грађевинаре историје стварају историју. Међутим, историја рода људског, на крају свих крајева, није друго до живот људских бића која сачињавају род људски. Тако и историја ма које људске личности није друго до живот те личности. А живот у страховитој сложености и замршености својој захвата и обухвата безброј невидљивих стваралачких сила, које тајанствено и загонетно утврђују себе у сва ткива човечијег видљивог и невидљивог доживљавања себе као људског бића, као људске личности. Дела човекова су само плод на дрвету његове личности, плод чија се тајна скрива у невидљивом психофизичком корењу, којим је човекова личност тајанствено повезана са свима видљивим и невидљивим световима.

У новије доба у Европи преовлађује код историчара рационалистичко-позитивистички критеријум историчности збивања у роду људском. Све што не може да се утисне у епрувету тог критеријума проглашује се за нестварно, митско, легендско. Све што не може да се подведе под то мерило – није исторично. Све што није у сагласности са тим мерилем – легенда је, мит је, измишљотина је.

Добровољни робови овог рационалистичко-позитивистичког мерила историчности, разни Штрауси, Ренани, Шлајермахери, Древси, Фојербаси, Харнаци, Маркси, и њихови многобројни некритични трабанти, толико су унаказили најглавније личности људске историје, да их је тешко и скоро немогуће препознати.

Мерен њиховим мерилом – какав изгледа Христос, та најисторичнија личност људске историје! Нико у историји рода људског није створио тако свевредносну и свепреображајну револуцију као Господ Христос, револуцију која већ две хиљаде година траје изазивајући све спасоносне преображаје и неизмерно важне догађаје, па ипак Он за историчаре рационалистичко-позитивистичког типа све је друго само не Богочовек. Међутим и Христос и Његово дело у историји рода људског може се логички објаснити једино тиме што је Он Богочовек, а не само човек, па макар и најмудрији и најгенијалнији и најбољи и најсавршенији и најмоћнији и најправеднији и најидеалнији човек.

То што историчари рационалистичко-позитивистичког типа чине са Христом, чине и са христоносцима. Класичан пример тога код нас јесте случај Светога Саве, тог најсавршенијег христоносца у историји српскога рода. Читајући радове ових историчара о Светоме Сави, ви обично наилазите на мртву схему Светога Саве, али не и на објашњење тајне његове свете личности. У њих нема ни трага од објашњења које су то стваралачке силе преобразиле кнежевића Растка у светитеља Саву и начиниле га бесмртним владарем српскога народа. Они величају Светога Саву и као просветитеља и као архијереја и као државника и као родољуба и као књижевника и као богослова, али систематски прикривају или одричу или превиђају оне стваралачке духовне силе које су Светога Саву начиниле и великим просветитељем и великим архијерејем и великим државником и великим родољубом и великим књижевником и великим богословом. Иако су им Доментијан и Теодосије главни извори о Светом Сави, јер других у ствари и нема, они, робови свога рационалистичко-позитивистичког критеријума, узимају од њих само оно што може да стане у оквире тога критеријума, а све остало што говори о Господу Христу и Његовим свестваралачким и свепреображајним силама у личности и раду Светога Саве, они називају – легендом, фанатизмом, легендарним причањем, легендарном сценом, светлом легендом, легендом средњевековном.

Тако радећи, скоро сви наши историчари, на челу са Станојем Станојевићем, Андром Гавриловићем, Милошем Црњанским, дају нам мртву схему личности и рада Светога Саве. У самој ствари код њих и нема Светога Саве, јер се њима хоће Растко и Сава, само без Христа. А Свети Сава без Господа Христа, то је најувредљивија бесмислица српске историјске науке. Та у чему је главна сила и моћ, главна свесила и свемоћ Светога Саве? Једино и само у чудесном и чудотворном Господу Христу, вечно живом и животворном Богочовеку. Без Христа, Растко би заувек остао Растко, и никад не би постао и остао Свети Сава, света и бесмртна савест српскога народа,

У сваком светитељу Господ Христос је све и сва и у његовој души, и у његовој савести, и у његовом срцу, и у његовом животу, и у његовом раду. То је и психологија и онтологија светитељства уопште, и сваког светитеља посебно. То је, нема сумње, психологија и онтологија и Светога Саве. Али од те онтологије и те психологије нема ни трага код наших историчара, те њихов Свети Сава у ствари и није историјски Света Сава, већ Свети Сава пресаздан и прерађен према њиховим рационалистичким схватањима, у којима нема места за оно што је Светоме Сави све и сва у свима световима: за – Господа Христа. Ма колико трагали код наших историчара, ви нећете наћи у њих оног дивног кнежевића Растка, који је као монах Сава даноноћно сагоревао у христочежњивим подвизима вере, молитве, поста, љубави, милосрђа и осталих светих врлина еванђелских, вођен и руковођен светим начелима непогрешиве православне педагогике и методике. У наших историчара нема ни помена о оној савршеној духовној архитектоници, вековима разрађиваној и примењиваној од стране свих православних подвижника, по којој је и христољубиви монах Сава прерађивао и преображавао себе даноноћним христочежњивим подвизима у христоносног праведника и христоликог светитеља. И тужно сазнање ври у нама: нашим историчарима као да је главни циљ – да што више прикрију Христа у Светоме Сави, да Га потисну и истисну из њега, и чудесног христоносца светитеља Саву прикажу великаном без Христа.

Али тиме су они баш и унаказили Светога Саву. Зато њихов Свети Сава и не личи на историјског Светог Саву, на тог јединственог и ненадмашног, светог и бесмртног владара српског народа и српске историје, који и данас, као и до данас, влада савестима и душама свих правих Срба, ма где они били. А оригинални лик историског Светог Саве, сав вечножив, христолик и христоносан, у свој пуноћи своје чудесне и чудотворне историске стварности и непосредности, налази се код његових првобитних животописаца: Доментијана и Теодосија. Они нам казују главну тајну личности Светога Саве и откривају оне духовне стваралачке силе које су од Растка начиниле Светога Саву. Они нам верно приказују и убедљиво показују како се Растко упражњавањем светих еванђелских врлина преобразио у светог христоносца и богоносца Саву. Верни физичким и духовним чињеницама, они нам као непосредни и веродостојни сведоци еванђелски савесно снимају и приказују сав духовни развој Светога Саве, од првобитних зачетака до потпуне зрелости. Зато се ја у овом свом раду о Светој Сави у свему главnome и ослањам на њих.

Историчари рационалистичко-позитивистичког типа хоће све да објасне човеком и по човеку, увек под свесном или несвесном наркозом старог софистичког критеријума: „човек је мера свих бића и ствари“, – критеријума који је кроз ренесанс постао главни критеријум европског хуманизма, како философског тако и религиозног и научног и уметничког и етичког и социјалног и политичког. Робујући том критеријуму, ови историчари одбацују учешће свега надрационалног, надприродног, божанског у историји рода људског уопште и у животу сваког човека посебно. Међутим живот, у свима безбројним нијансама својим, није друго до непрекидно преливање надприродног у природно и природног у надприродно, небеског у земаљско и земаљског у небеско. Узмите само ово: колико је потребно неба и свега небеског за клијање, рашћење и сазревање једне травчице на земљи, а камоли за живот човека и рода људског уопште! За рашћење и бескрајно усавршавање душе људске потребно је не само небо и небеса над небесима, већ сав Бог са свима Својим божанским

савршенствима. Зато је сав Бог и постао човек, и јавио се у нашем човечанском свету као Богочовек Христос, и заувек остао са нама и међу нама у светој Цркви Својој.

Силом неодољиве и очигледне историске стварности Својих Богочовечанских истина, закона и сила у земаљском свету, Богочовек је променио све вредности и сва мерила људска. И од Њега, и због Њега, важи нови критеријум у свету човечанском, критеријум непогрешив и свеистинит: Богочовек је мера свих бића и ствари. – До Богочовека Христа могао је и важити критеријум: „човек је мера свих бића и ствари“; од Њега, свекритеријум постаје неостарива и свеистинита истина: Богочовек је мера свих бића и ствари. – Ето, у томе је сва разлика између хришћанског и дохришћанског, нехришћанског и ванхришћанског света.

Примењујући нехришћански критеријум на личност и живот светог христоносца Саве, историчари рационалистичко-позитивистичко-хуманистичког типа одричу у Светоме Сави све што је богочовечанско, зато њихов Свети Сава и није прави Свети Сава, већ унакажени, обезбогочовечени Свети Сава. Замислите, шта би остало од Христовог Еванђеља да су га писали историчари овога типа? а шта тек од Дела Светих Апостола да су их они написали? – Скоро ништа, јер би из њих они избацили све што је богочовечанско, божанско, надприродно, чудесно и чудотворно. А Еванђеље, а Дела Светих Апостола су образац хришћанске историје, првоисторије; у њима је све божанско човечански реално, и све небеско земаљски стварно.

Од појаве Богочовека Христа у нашем земаљском свету дароване су роду људском све божанске, небеске силе за његов богочовечански живот на овом парчету неба што се земља зове. Те божанске силе ступиле су у дејство са Господом Христом и делају све до данас на безбројне начине, тајанствено и чудесно и преображајно и спасоносно. Оне су нарочито моћне и свемоћне у личностима светих Божјих људи, као што су свети апостоли, свети мученици, свети оци, и сви свети исповедници имена Христова. Међу такве у српском роду спада на првом месту Свети Сава. У њему су богочовечанске стваралачке силе

Христове дошле до свог најсавршенијег израза у роду нашем. Зато је личност његова и најтајанственија и најмоћнија и најсавршенија међу Србима свих векова. Стога моја грешна и мутава душа са побожним страхом и молитвеним трепетом приступа овоме раду о Светоме Сави, имајући једну једину свесрдну жељу: да верно прикаже у главним потезима личност, живот и рад највећег христоносца и богоносца рода српског, и најсветијег и највидовитијег челника српских душа и српских савести и у овом и у оном свету.

ПРЕДГОВОР

Живот се увек прелива изнад свих људских речи и појмова: по нешто од живота уђе у људске појмове и речи, али већи део остане покривен и сакривен неком бескрајном тајанственошћу божанском. И разум људски захвати и схвати нешто-нешто од живота, док многе бескрајности живота остају изнад разума људског, неухватљиве и несхватљиве за њега.

То важи за живот, и тајну живота уопште; утолико пре, и несравњено више, то важи за свети живот. Сам по себи живот је својом суштином од Бога; а свети живот је сав од Бога, сав – од врха до дна, од почетка до краја. Но божанско се може схватити само божанским: божанским разумом оно што је божанско, Богом оно што је од Бога. Зато свети апостол благовести: Ми примисмо Духа који је из Бога, да знамо шта нам је Христом даровано од Бога (ср. 1. Кор. 2, 12). Једино Духом Светим људи могу сазнати и схватити оно што је од Трисветога Бога и Господа. Сам дух људски, одвојен од Светога Духа Божјег, никада није у стању да то сазна и схвати. Он се мора родити и препородити Духом Светим, да би то могао сазнати и схватити. А то бива када човек сав свој ум и сав свој разум помоћу благодатних врлина еванђелских сједини са умом Христовим, умом Богочовечанским, умом Цркве, те са светим и превеликим апостолом може рећи: Ми ум Христов имамо (1. Кор. 2, 16).

То је разлог што се само Духом Светим може схватити, и објаснити, и усвојити свети живот светитеља Божјих. Јер у њима је све од Бога. Светитељи су тиме светитељи што су помоћу богољубља свим бићем својим везани за Једино-Светог – Тросунчаног Бога и Господа: душа им сва извире из Бога, тако и ум и разум, тако и воља и савест, тако и сила и снага, тако сав живот. Они нису своји већ Божији: свом душом својом, свим срцем својим, свом снагом својом, свом мишљу својом, свом вољом својом, они припадају Богу. Они су своји себи само Богом; јер уколико су Божји, утолико су своји. Вером, љубављу, надом, молитвом, постом, кротошћу, смиреношћу, трпљењем и осталим врлинама еванђелским они преносе себе у Бога, и у

Њему их божанска благодат прерађује, преображава, очишћује, освећује, охристовљује, обожује, и они постају „учесници у Божјој природи“ (2. Птр. 1, 4). То јест: „свети у свему живљењу“ (1. Птр. 1, 15). Они мисле Богом, осећају Богом, воле Богом, хоће Богом, делају Богом, живе Богом. Иако телом на земљи, њихово је „живљење на небесима“ (Флб.3:20), њихов је „живот сакривен с Христом у Богу“ (Кол.3:3). Отуда божанске, бесмртне, свепобедне, чудотворне силе у њима: у њиховим мислима, делима, речима. Отуда они: све могу у Христу Исусу, који им моћи даје (Флб.4:13). Стога се њихове свете, чудесне и чудотворне личности не могу разумети чулним разумом, нити дела њихова, већ једино разумом охристовљеним, облагодаћеним, освећеним, одуховљеним, духовним: у коме је Дух Свети жива, стваралачка, мислећа сила, осећајућа сила, умујућа сила, освећујућа сила. „Јер и Онај који освећује, и они који се освећују, сви су од Једнога“ (Јевр. 2, 11). Само Духовођени ум људски способан је да залази и рони у света и страшна тајанства Божја, „у дубине Божје“ (1. Кор. 2, 10). А у светитељима су највеће дубине Божје. Само ум, очишћен од страсти и греховне таме, и освећен благодаћу Светога Духа, у стању је осетити, и схватити, и завоleti оно што је свето, и живети њиме и ради њега. Само чисти могу познати Једино-Чистог. „Блажени чисти срцем, јер ће Бога видети“, најпре: у светима видети, пошто Он у светима почива. И све божанско видети што је расејано по свима тварима Божјим.

Сваки светитељ је богоносац, у најпунијој мери у којој то човек може бити: јер Богом живи, Богом мисли, Богом осећа, Богом хоће, Богом дела. У њему: све је од Бога, у Богу, ради Бога. Светитељи су најочигледније, најпотпуније, најсавршеније богојављење, и зато најубедљивије. Богочовек Христос је свесавршено богојављење у обличју човечјем: видљиво обличје Бога невидљивога (Кол.1:15). А Њиме, и помоћу Њега, у већој или у мањој мери и сви христоносци, на првом месту светитељи. Што чистија срца и чистијег ума човек, то он све више осећа и увиђа. Упорни грешник то не увиђа, јер не види, пошто му је грех ослепио очи душе, и очи срца, и очи савести, те гледајући не види, слушајући не чује, умујући не разуме.

Отуда толика саблажњавања о светитеље уопште, а о Светог Саву посебно. Јер чим људи чулнога разума покушају да објасне његову чудесну делатност, они се саблазне о њега, и унаказе га, и онакараде. А то стога, што највећег српског богоносца хоће да објасне без Бога, и највећег српског христоносца да објасне без Христа, и највећег српског чудотворца да објасне без Господа који чудотвори кроз њега.

На овакве мисли побуђује нас даровити животописац Светога Саве, хилендарски монах Теодосије, а преко њега мудри ученик Светога Саве, хилендарски јеромонах Доментијан. Монах Теодосије приступа писању Житија Светога Саве са таким страхопоштовањем и молитвеном узнемиреностију као да приступа писању Светог Еванђеља. У ствари, он и приступа томе посредно, јер пише, и описује један живот који је скроз наскроз еванђелски. У том светом животу божанско и човечанско се непрестано проткивају, мешају, сједињују. Све човечанско се неосетно прелива и разлива у божанско; и обратно. Ту је све човечанско божански чудесно и дивно; а све божанско-човечански стварно и опипљиво. Као и све у Богочовековом Светом Еванђељу. Истинољубиви монах Теодосије сав је у неком уплахиеном муцању, јер заиста његова људска реч не може ни приближно достојно да изрази „оно што је стварно било“; њему је болно и тешко што мора да наглашава како он излаже „не нешто измишљено, него сушту истину“. Ко је од Истине, осетиће истинитост његових искрених речи; ко је против Истине, Истина му неће наметнути себе силом, већ ће се тихо са небеском сетом повући од њега и уздисајно дошапнути небу: оглувео је од гордости и греха.

Сам дирљиви Теодосијев Увод у Живот Светога Саве то јасно потврђује:

„Ништавна разума, и немајући ништа у убогом дому ума свог, да бих вашем достојанству предложио достојну трпезу, пуну речи анђеоске хране, ја вас присне слуге богатог Владике и Бога, о оци, молим да Га молите: да ми из Својих неисцрпних ризница да реч која изобилује разумом, и језик јасан; а пре свега зрак светлости, да бих, очистивши њиме мрак душе и ума, могао ревносно испричати врлине живота свеблаженог Саве који

је просијао у народу нашем. Не иштем да га похвалим, јер је похвала праведнику од Господа, него иштем користи од њега и себи и другима. Јер када стари имађаху потребу да пишу животе изврсних мужева и да их поштују ради користи која од њих долази људима, утолико је то сада, последњем и лењивом нараштају нашем, у коме се већ приближава крај и мало је спасавањих, не само потребно него и веома пожељно да се ови пишу и што чистије поштују, да бисмо се – гледајући на животе њихове као на оживљене стубове који се високо дижу, и видећи како и колико изостајемо иза њих – постидели и савешћу себе осудили због лењости која је у нама те да бисмо се, поучавани од њих као останом потстицани, покренули макар и најмање ка врлини. Јер једва ако и многе и велике повести узбуде срце наше ка исправљењу живота.

„Тога ради и ја, покоривши се вашој отачаској заповести, предлажем повест о животу сада слављеног свеблаженог Саве, који се постио у Светој Гори Атону, а после био први архиепископ и учитељ српски. Не по причању само, састављао сам ово житије, него и по часним ученицима његовим, који са њим беху сапосници и у странствовањима сапутници и у путовањима сатрудници, који иза себе оставише стаду његовом написмено житије његово као пребогату ризницу, да би и други имали општење са блаженим оцем њиховим. Не нешто измишљено ја предлажем овде ради похвале блаженог Саве, него сушту истину. И бојимо се да га многим похвалама пре не покудимо него ли похвалимо; штавише, бићемо срећни ако и оно што је стварно било могнемо јасно исказати, јер је он богат небеским похвалама, и божанским и анђелским, које ум наш као страстан и нечист није у стању изрећи. Но, молитвама његовим призивајући у помоћ Бога ја, по својим моћима, почињем повест о великом Сави оданде одакле треба: према корену потребно је тражити и младицу, и грозд ћемо наћи и узабрати не са трња него са лозе.“

РОЂЕЊЕ И ВАСПИТАЊЕ СВЕТОГА САВЕ

Велики жупан српски, самодржац Стефан Немања, бејаше побожан, богобојажљив, убогољубив, храбар, и украшен незлобивошћу, правдом, милошћу и кротошћу. Његова супруга Ана, кћи грчког цара Романа, ничим не изостајаше од свога мужа у благим врлинама. Пошто им се родише многи синови и кћери, тиха и побожна Ана престаде рађати по промислу Божјем, као некада Лија Јаковљева (ср. I Мојс. 30, 9–21). Због тога обоје силно туговаху, и веома жуђаху душом да добију још једно чедо. И пошто се богомудро посаветоваше међу собом, они стадоше на молитву и са сузама завапише ка Господу: „Господе Боже Сведржитељу, Ти си у старини послушао Авраама и Сару и остале праведнике, који су се молили Теби да им даш порода, – услиши данас и нас грешне слуге Твоје, који Ти се моле: дај нам да нам се по вољи милосрђа Твога и по божанском промислу Твом роди мушко чедо, да оно бескрајном силом богољубивог доброверја Твог испуни своје отачаство, коме ми, слуге Твоје, по заповести Твога Божанства и Твојих светих апостола положисмо почетак, надајући се примити Твоју божанствену награду. И ако сатвориш милост слугама Твојим, ми Ти дајемо заједничке завете: од зачећа детињега разлучићемо се природне законите љубави и постеле, и сачуваћемо се, свако за се, у чистоти тела све до краја живота, извршујући светињу у страху Твоме“.

И преблаг Господ, који је близу свима који Га истински призивају, услиши чисту молитву и ових праведника. И то би почетак неисказаних судаба Божјих које се тако очигледно показаше у животу преподобнога, чудесног и у самом рођењу, јер његово рођење би плод не само закона људске природе него и молитве. И родивши се по природи, као плод молитве, од Бога дарован, Богу се и намени. Обрадовани родитељи прославише Бога, и ускоро препородише своје чедо и водом и Духом, просветивши га божанственим крштењем, и дадоше му име Растко²⁰⁷.

Када Растко поодрасте и ојача, родитељи га дадоше да се учи светим књигама. Имајући свагда велику радост због њега, и

свагда узносећи Господу благодарне молитве, родитељи га богобојажљиво васпитаваху у сваком доброверју и чистоти. И бише начињене палате за његово пребивање, у којима он и борављаше. Имајући према њему натприродну безмерну љубав, родитељи увек гледаху на њега с ненаситом душом: јер лепотом тела и душе он превазилазаше сву браћу своју, и још као дете он задивљаваше све својом памећу, те сви говораху: „Ово ће дете бити неко ново знамење“.

Васпитан у великој љубави, доброј вери и чистоти, и научен сваком богољубљу и доброј нарави, млади кнез у петнаестој години својој доби од својих родитеља један крај државе, куда би са велможама и својим вршњацима одлазио ради лова, трка и других забава.. Али младога Растка је срце вукло на другу страну: окусивши од разума божанствених светих књига, које је непрестано читао, он стече почетак мудрости – страх Божји, и из дана у дан све се више и више распаљиваше божанском љубављу, као додајући огањ на огањ својом ненаситом богочежњивошћу. Запаливши душу Духом Светим, он још у раној младости свим срцем поверова истинитој речи Господњој: „Ко љуби оца или матер већма него мене, није мене достојан; ко не узме крста свога и не иде за мном, није мене достојан“ (Мат. 10, 31; [Лк.17:26](#)). И својим чистим срцем и свежим и светлим младићким умом он разумеде да је овај живот пролазан, метежан и пустошан: царство и богатство, слава и сјај овога света су многометежни и непостојани; видљиве лепоте, обиље живота и срећа на земљи су као сенке; уживање у јелу и пићу, весеље, пировање, и све човечанско на земљи – таште је и нестварно. Наоружавши се Духом Светим, богоразумљем, девственошћу, великим уздржањем, чистом молитвом и духовном љубављу, Растко изабра десни пут: бављаше се читањем светих књига, ревносно отстајаше у цркви цела богослужења, љубљаше пост, избегаваше празнословље и неуместан смех, мрзаше непристојне речи и раскалашне песме које пожудношћу ослабљују младићку душу. Благ, кротак, љубазан према свима, он као ретко ко љубљаше сиротињу, и веома поштоваше монашки чин. Горећи Духом Светим, он се свагда мољаше Господу да му покаже пут спасења којим да

иде. А сами родитељи његови, видећи његове узвишене врлине, осећаху се постиђени пред њим, младићем, и сматраху као да није од њих рођен него им је стварно подарен од Бога.

БЕКСТВО У СВЕТУ ГОРУ И ПОСТРИГ

Устремљен својом христочежњивом душом ка свему небеском, божанском, бесмртном, Растко се ревносно и упорно отимао и одвајао од свега световног, земаљског, пролазног. Будно пратећи побожна дела свога оца, мајке и стрица Страцимира у подизању задужбина: Студенице, Светог Николе, Топлице, Граца; и читајући побожне књиге и житија светих, млади Растко је суревњиво неговао у себи судбоносну жељу: да и он, по примеру пустињака и испосника, напусти двор свога оца, повуче се у свету тишину, и свега себе посвети Богу. Проведећи своје младићке дане у овој узвишеној и слаткој жељи, Растко је често и много слушао, нарочито од побожних монаха, који су ради милостиње долазили у Рашку и на Немањин двор, како тамо далеко на југу иза Солуна постоји једна планина одвојена од света, која се зове Света Гора, како тамо има много манастира, у којима живе многобројни монаси, који су ради Христа и спасења своје душе оставили свет, одrekli се свега телесног и земаљског, и посветили себе Богу, посту и молитви. Сем тога њему су казивали да тамо има много испосника, који живе по шумама, пећинама и урвинама, муче своје тело на разне начине и проводе тежак и строг живот у сталном посту и молитви, даноноћно служећи Господу Христу, да би осигурали себи живот вечни и блаженство вечно.

По навршеној шеснаестој години родитељи његови намеравали су да га ожене, а та намера је одлучно утицала на Растка да жељу душе своје претвори у одлуку и приведе у дело. Томе много допринесе долазак светогорских монаха баш у то време. На седамнаестогодишњег Растка нарочито је утицао један руски монах, који са другим светогорским монасима беше дошао на двор његова оца да проси милостињу. Овога божанствени младић узе насамом, каже животописац Теодосије, и распитиваше га о Светој Гори, пошто претходно доби од монаха обећање да никоме не прича његову тајну. А монах му исприча све о поретку пустињском: о општежићном животу по манастирима, и о засебном – по два или три заједно, и о

усамљеничком – који проводе неки, удаљивши се, у посту и ћутању. Све му то исприча тачно, јер тај монах не беше прост него зналац онога што прича, као од Бога послан. А младићу, слушајући то о монашком животу, и о њиховом ревновању за Бога, и о њиховим добрим подвизима, потоци суза изливаху се из очију. Па пошто одахну мало, рече старцу: „Видим, оче, да је Бог, који унапред зна све, видевши тугу срца мога, послао твоју светост да утеши мене грешна. Сада се утеши срце моје и развесели душа моја неисказаном радошћу. Сада разумех за чим непрестано жуђах. Блажени су и преблажени они који се удостојише таког безбрижног и неметежног живота. Шта дакле да учиним ја, оче, да бих узмогао побећи од многометежног живота овога света и удостојити се таког анђелског живота? Ако ме родитељи моји ожене, задржан љубављу према ономе што је телесно, ја нећу достићи таква живота. После овога не бих хтео да останем овде ниједан дан, да се мене не би коснуло сластољубље овога света, те да ми и против воље отргне душу од такве љубави према анђеоском животу, као што учиш, оче. Хтео бих бежати, али, не знајући пута, могао бих далеко залутати, а отац би ме, пошто му је могуће, стигао и вратио, чиме бих и оца ожалостио и себе много осрамио, а потом не бих постигао оно што желим“.

„Жудна је љубав родитељска, одговори старац, нераскидна веза природна, и милосно јединство породично. Али Господ заповеда да се и то све лако остави, и узме крст на раме, и усрдно иде за Њим, и сва страдања лако подносе, угледајући се на Његова страдања ради нас; да се не благује у мекоти, да се не тражи телесни одмор, него да се, штавише, усрдно привикава на голотињу, глад, бдење и молитву, и да се брижљиво стиче умилење и плач са уздисањем и скрушеност срца. Јер се ово предлаже богољубивим душама као лак пут који води к врлини и ово доноси истинску славу и поуздану част“.

И младић, слушајући ово, примаше к срцу старчеве речи као што добра земља прима семе, и непрестано јецаше. А старац се дивљаше његовој топлој љубави према Богу и божанственом огњу који је тако распалио душу његову, и

пажљиво слушаше речи његове, пуне целомудрија и умилења, па му рече: „Видим, чедо, да ти је душа зашла дубоко у љубав Божју, него пожури да оствариш добру жељу своју, да не би како сејач зла, ђаво, посејао кукољ у срце твоје (Мт. 13, 24–30), и, укоренивши се, угушио пшеницу твоју – добру замисао, и ти се одрекао такве намере. А задржан телољубљем и сластољубљем, ништа нећеш постићи, него ћеш подлећи пороку и срамоти, као они у Еванђељу који се ради течења имања, и јармова волова, и младе невесте, одрекоше слатке вечере и бесмртне хране, и с правом бише објављени за недостојне одабранот звања и весеља небеског цара Христа (Лк. 14, 15–24). Ја ћу ти за такво дело послужити, и с помоћу Божјом спровешћу те до Свете Торе, куда желиш отићи“.

Чим ово чу од старца, Растко се одмах покори вољи његовој, па захвали Богу рекавши: „Хвала Ти, Господе, што ми срце увери овим странцем“. А старцу рече: „Оче, да си Богом благословен, што укрепи душу моју“.

Сав радостан због овога, Растко се одмах упути к родитељима, да измоли од њих благослов тобож да иде у лов. „У планини недалеко одавде, рече он родитељима, има много дивљачи: благословите ме да идем у лов; ако пак задоцнимо, немојте се љутити на нас, јер сам чуо да онде има много јелена“. Отац му учини по вољи, и рече: „Господ нека је с тобом, чедо; нека те благослови и на добро упути“. А мати као мати загрли га и слатко пољуби, па га отпустише с миром, наредивши му да се брзо врати. Не знађаху они да син њихов неће у лов на јелене, него хоће к извору живота – Христу, да Њиме, као жедан јелен, напоји жедну душу своју, запаљену милим огњем љубави Његове. Да би пак уверио своје родитеље, он посла у гору ловце, рекавши им: „Под гором чекаћу вас до ујутру“. А кад наста ноћ, и благородници, који се с њим весељаху, поспаше, он са мало њих, који су знали за његову тајну, даде се у бекство, имајући као вође Бога и монаха. Када пак свану дан, благородници стадоше тражити господина свог, али га нигде не моглоше наћи, и говораху међу собом: „Да се не шали с нама, па се вратио к оцу?“ Но, не видећи ни монаха који је био с њим, ни

присне дворјане Расткове, они се, збуњени и ојађени, мануше лова, и вратише се у двор и испричаше господару о томе.

Чувши тако непријатан глас о сину, ојађени родитељи умало не пресвиснуше од туге. Но када се мало прибраше, они се досетише да је њиховог љубимца Растка нико други него онај монах Рус одвео, и то у Свету Гору, пошто су још израније знали да је Растко жудео за Светом Гором. На глас о нестанку Растка одмах се стекоше благородници и много народа. И сви плакаху и ридаху: родитељи за сином, браћа за братом, народ за господарем. Но самодржавни отац брзо савлада себе и нареди свима да престану плакати: „Будите јуначни; не треба због овога да тугујемо; неће пропасти син мој. Бог који ми га даде преко наде, удостојиће ме да га опет видим и да се наситим љубави његове“. И одмах дозвољава једнога од својих војвода, па му рече: „Знаш колика је болест љубав према деци, огањ који увек гори и неће никад да се угаси. Стога, пријатељу, ако си икаква добра примио од нас, сад је време да љубав покажеш. Ако се пожуриш, па стигнеш и вратиш ми сина, и тиме утешиш срце моје а мајци ослободиш душу од смрти, обдарићу те многим благом, више него пре, и имаћеш у мени добротвора, друже“. Затим тужни отац призва и многе великашке младиће, па, обећавши и њима награде, повери их војводи. Заповеди им да бегунца гоне до у саму Свету Гору; а написа и писмо грчком епарху Солунске области, молећи га да силом отргне сина његовог из светогорских манастира и врати му га. „И ако тиме, драги мој, утешиш срце моје, додаде он, примићеш од нас многе части у даровима и љубави, а ако пак презреш нашу молбу, знај да ће место љубави завладати непријатељство“.

Војвода и дружина уседоше на силне коње, па јурећи дан и ноћ, стигоше у град Солун. Војвода предаде писмо епарху солунском и исприча му жалост свога господара. Епарх се веома сневесели, јер је веома волео владара Срба. И одмах написа писмо проту Свете Горе, у коме га мољаше да се не оглуши о тражење владарца Србије. „Пошто није мала ствар у питању, писао је епарх, просим и топло молим твоје преподобнје, да не презреш ову молбу. Ако је где тамо дошао син великог жупана, господара српског, нека се што брже врати

своме оцу, да нам не би отац његов, због жалости за њим, од пријатеља постао непријатељ, чиме би ти све нас и многе друге ожалостио“. Епарх отпусти војводу, и даде му своје људе да га часно проведу до Свете Горе.

Ступивши на тло Свете Горе²⁰⁸, они распитиваху путем, није ли прошао такав и такав младић. При томе описиваху спољашњи изглед Растков и лепоту. Најзад сазнадоше да је такав младић, мало пре њих, прошао у руски манастир. Тада они одложише свој пут ка проту Свете Горе, и одоше у руски манастир. Бегунац заиста беше ту, још у кнежевском оделу и непострижен. Када гониоци уђоше у цркву светог великомученика Пантелејмона и угледаше свога кнеза, они се неисказано обрадоваше, па га од радости стадоше љубити са сузама, заборавивши на све путне тегобе. Но плашећи се да га опет не изгубе, они помишљаху да га вежу, али га се ипак бојаху као свога господара. Само поставише стражу око њега да га чува, док се одморе коњи и они сами, па да онда са њима крену натраг на пут. Растко се чуђаше своме оцу што је намучио тако знаменитог војводу, па га беше стид да погледа војводи у лице, који је због њега превалио тако тежак пут. И оддевши војводу настрану, Растко га упита: „Како тако брзо превалисте толики пут; и како се наканисте на тако далек и мучан пут?“ Војвода му онда исприча превелику тугу родитељску и неутешни плач њихов; каза му и о писму његовог оца епарху солунском, и о епарховом писму проту, и о епарховим људима који су дошли да им га предаду. Млади бегунац осети опасност која му прети, али се понада да ће је отклонити молбом војводи. Зато му предложи ово: „Ако би ти, драги мој, хтео, могао би ме оставити на миру; а знам да можеш, пошто си моћан, умирити господина оца мог, кад се будеш вратио. А и ја бих му написао да се окане своје намере; само ти поступи са братском љубављу: не сметај ми да учиним оно због чега сам дошао“.

Но војвода одговори: „Не, господине мој, не упућуј слуги твојој такву молбу, коју ми није лако испунити. Господар мој – отац твој, наложи ми овај посао, сматрајући ме за верног човека. Па да смо те нешто затекли у монашком чину, можда бисмо и имали неко извињење. Али, пошто је Богу било угодно

да до овога часа задржиш онај изглед, у каквом желе да те виде отац твој, браћа и велможе, ко сам ја да тако што и помислим? Боље би ми онда било да и не идем твоме оцу. Зато те молим, господине мој, избаци све такве мисли из ума свог, па весело пођи с нама, слугама твојим, да угасиш пламен родитељима својим, чија си срца запалио одласком својим у туђину, као и срца браће твоје и свих благородника. Ти сам знаш да си ти родитељима и свима нама нада и утеха од Бога. Ако ли пак не хтеднеш поћи с нама, принудићеш ме да учиним оно што ми није лако ни изговорити: принудићеш ме да те вежем и на силу поведем, јер такву заповест примих од твога оца“.

Видевши да је војвода неумољив, млади кнез рече: „Нека буде воља Господња!“, па весело загрли војводу, уверавајући га како ће поћи са њим. Тајним пак уздасима призиваше Бога за помоћника у напасти, смишљајући у мудрој срцу свом дело и побожно и преварно. Кнез замоли игумана да се спреми сјајна трпеза, да се почаст са војводом и благородницима, пошто ће сутра поћи кућама. Своју пак намеру каза игуману, и замоли га да за ноћи отпочну свуноћно бденије. Игуман му испуни жељу: спреми се богата вечера, на којој сам игуман гошћаше војводу и благороднике, а млади кнез их својим рукама служаше и весељаше. И кад за вечером дубоко зађоше у ноћ, игуман нареди да се клепа у клепало на свеноћно бденије, јер то беше уочи недеље. Игуман устаде, а са њим и млади кнез, и пођоше у цркву на молитву. Устаде и војвода са својом дружином, да присуствују богослужењу, јер несмеђаху пуштати из вида младога кнеза. Богослужење је текло по уставу светих отаца, побожно и полако, док сви благородници, и младићи који стражараху, и сам војвода не заспахе, уморни од пута, а и од гозбеног весеља.

Чим божанствени јуноша Растко примети да су заспали, извуче се изред њих, и, поклонивши се пред светим олтаром изговори монашке завете Господу; па, пошто доби благослов од игумана, узео једног старог јеромонаха и попе се на висок манастирски пирг – на високу манастирску кулу, на врху које беше и црквица. Затворивши за собом кулу, христочежњиви младић оствари главну жељу срца свог. Стари јеромонах,

сатворивши молитву, постриже му власи с главе, и обуче га у ризу анђеоског лика, и измени му име Растко именом Сава. Простревши се по земљи, монах Сава сузама многим окропи земљу, узносећи Богу захвалне молитве, и говорећи: „Хвалим Те, Господе, што си ме примио! Ти испуни жељу срца мога“. А стари јеромонах се постиде од силног плача новопостриженог младића монаха, који у тако младим годинама већ показиваше тако велику ревност по Богу.

Док се ово дешавало на високом пиргу, доле се у храму светог великомученика Пантелејмона заврши свеноћно бденије. Стражари се пробудише, и запрепастише кад не угледаше кнеза у својој средини, па га одмах стадоше тражити свуда, и у цркви и у манастиру, вичући. Но пошто га не нађоше, они почеше нападати игумана и бити монахе. А војвода, утишавши узбуну, рече игуману и монасима: „Каква је ово неправда и срамота од вас, часни оци? Стидећи се анђеоског лика који носите, ми бисмо према вама кротки и човекољубиви! Зар није најпре један од вас долазио да проси милостињу? Ево овај лажљивац, смрти достојан, – па показа на једног; – он, презрев дар као ништа, уграби од оца сина и побеже, чиме изложисте оца и матер самртноме плачу, а нас великоме труду. Сада пак, када смо дошли, сакристе од нас господина нашег, једнако радећи по својој вољи. Што вам то паде на ум, да нам се наругате? Или ви мислите да се ми узалуд потрудисмо, тражећи ваздуха а не господина нашег. Сад ће вам главе полетети! Реците, где сакристе господина нашег?“

Чувши ово од војводе, млади благородници стадоше још љуће и непоштедно бити монахе. Кад то чу и тражени новопостриженик, побоја се да се свађа не заврши крвопролићем, па се са пирга наже кроз прозор и у мраку довикну к својима. Чувши његов глас, они се сви обрадоваше и потрчаше ка пиргу, гледајући увис и просто желећи да уклоне таму и сагледају жељено лице. Тада инок Сава, бивши царевећ Растко, рече војводи: „Много си мудар, а понашаш се као дете имајући пук људи са собом у туђини, ти високо мислиш о себи“. А благородницима рече: „Зар се Бога не бојите, и анђеоског образа не стидите? Зар је то лепо нападати с оружјем такве

људе у цркви? Какво вам зло они учинише? Ако пак мене тражите, ево мене где сам. Сада сам у послу, ујутру ћете ме видети, а ове оставите на миру“.

Кад они ово чуше, обузе их страх и стид, и не знађаху шта да кажу, него, ућутавши, опколише пирг и стражараху до сванућа. А кад свану, кнезмонах, нагнувши се са пирга, викну војводу и благороднике и показа се свима украшен анђеоским ликом монашким. Угледавши га у таквом облику, они не знађаху шта да раде, него, обузети плачем и ридањем, падаху на земљу. А монах Сава, видећи их у тако превеликој тузи, утеша их следећим речима: „Све ово што се са мном збива, по Божјој је вољи, јер ме сам Господ проведе од оца мог догде, те ме ви не стигосте, па и сада ме Он избави из ваших руку. Јер ви хоћасте да ме отргнете од доброг, жељеног ми пута, па да се мноме похвалите господару своме како сте му угодили. Али Бог мој, у кога се уздах и напустих родитељски дом, би ми помоћник, као што видите, па ће Он и убудуће водити живот мој по Својој вољи. А вас, моје драге, молим да ради тога не тугујете и не жалите, него, напротив, захвалите са мном Богу што ме удостоји овог лика за којим сам одувек жудео. Узмите дакле познато вам моје одело и власи с главе моје, па се мирно вратите кућама; а ове знаке предајте родитељима мојим и браћи мојој, да би вам поверовали да сте ме жива нашли, и то, благодаћу Божјом, као монаха, а име ми је Сава“.

Рекавши то, он врже са пирга одело своје и младосне власи с главе своје, а с њима и писмо написано родитељима ради утехе. У писму их мољаше: „Немојте нипошто туговати ради мене, нити ме оплакивати као погинула, него, напротив, молити Бога, молим вас, да молитвама вашим добро извршим подвиг на који изиђох. Ви пак, колико вам је могуће, старајте се о својој души, и не очекујте да ме поново тамо видите за живота свога, него, ако хтедне Бог, ја ћу овде у Светој Гори дочекати и видети господина оца мог, и насладити се свете и чесне старости његове, и наситити се слатке и бескрајне љубави његове“. И споменувши им још многе еванђелске речи о правди и милости, о истини и суду, и што човек није рад себи да не чини ни другоме, сада додаде и ово: „Сваки, који остави кућу, или браћу,

или сестре, или оца, или матер, или жену, имена мога ради, примиће сто пута онолико, и добиће живот вечни“ (Мт. 19, 29).

Војвода и благородници, узевши збачено с куле одело, косу и писмо, положише их испред себе, па оплакиваху живога као мртвога, говорећи: „О невоље од тебе, господине, шта нам ово учини, да си нам горчи сад кад си се нашао, него пређе кад си нам одбегао? О наласка несрећнијег од смрти! О, хаљино жељенога, каква си ватра онима који њега желе! Како да те понесемо и предамо родитељима и браћи, када си као копље или мач оштар с обе стране! О, власи с љубљене главе, које треба привити срцу и очима родитељским ради утехе, како да вас предамо њима као омчу? О, дара који носимо, пуна не радости него плача, не весеља него ридања, како да те однесемо? Какво ли ћемо уздарје ми добити? У какво ће светло рухо нас обући, када њих саме у тужно и црно одело облачимо? О, пира ноћи ове, испуњене и весељем и преваром, – сличан је трпези којом Јаков превари оца свога, те узне благослов његов. О, чаше твоје, господине, којом си нас служио, пуне меда љубави, а која нам је горче од жучи припремила! О, ноћи, које заспасмо, буди, по Јову, тамна, и да се не убројиш у ноћи месецом обасјане! О, нас и од лудака безумнијих, како у једном часу испустимо онога кога толико дана с трудом гонисмо и ухватисмо! Како бисмо безумни! Какав нас то грешни сан захвати, те тако заспасмо? Зашто га узама не свезасмо, као што нам и беше заповеђено, па бисмо сада били слободни од ове самртне туге? Шта сада да радимо? Како ћемо изаћи пред господара нашег? Који је то камен, која је то гвоздена природа, која ће одавде понети тако тежак глас, који ми имамо да носимо родитељима и браћи?“

Изговарајући кроз плач ове и многе друге сличне речи, они задуго плакаху: плакаше и Сава горе на кули и они доле на земљи, да се и мртво камење потресало. После, пошто мало одахнуше, гледајући горе к њему и клањајући му се, они му даваху опроштајне поздраве, и, благо и са сузама прекоревајући га и мемерајући му, говораху му: „Остани здраво, господине, остани здраво! рашири се сам без нас! насити се, каменосрдни! Немилостиви, хоће ли те примити Господ? Преварио си оца,

преварио си и нас, а мислиш ли да ти се ваља Бога бојати?“ Упућујући му са болом у срцу ове и многе друге речи, они, у исто време, испросише од њега молитву и благослов, па, узевши тужне хаљине његове, кренуше натраг у своје отачаство. Али, идући тако путем, они се окретаху ка кули, застајкујући с плачем и јецањем, докле су год могли да је догледају²⁰⁹.

После тога монах Сава, сишавши са куле и захваливши Богу, поклони се игуману и свој братији, и би поздрављен од свију њих као нови брат, анђеоским ликом украшен. А оне између братије, који због њега претрпеше увреде и злостављања, он усрдно мољаше да опросте својим увредиоцима, да би увредиоци на миру и здрави стигли кућама. Притом говораше: „Бог нам је прибежиште и сила, и би нам помоћник у тешким невољама које нас снађоше. Јер ђаво, надајући се да ми преко превеликог тражења од стране мојих родитеља омете ноге моје на путу ка Господу и да ме отргне од сродства с вама у Господу, изиђе посрамљен и празних руку, захваљујући вашим молитвама Господу и вашим телесним напорима за мене“. А они, чувши његове смиреноумне и понизне речи, пуне мудрости, заборавише ране на телу, задобијене од младих велможа, и радоваху се као да су неку добит задобили.

ЖИВОТ ПРЕПОДОБНОГ САВЕ У СВЕТОЈ ГОРИ

По целој Светој Гори, и по манастирима и по пустињским местима, брзо се пронесе глас, да је син српског владоца напустио царске дворе свога оца, оставио свет, добегао у Свету Гору, замонашио се у манастиру светог Пантелејмона и настанио у њему. Стога сви жељаху да га виде. А кад дође празник Пресвете Богородице, Благовести, – храмовна слава знамените обитељи светогорске Ватопеда, – настојатељ ватопедски и братија, по обичају светогорском, позваше и чесног инока Саву на побожно славље. Ватопедски игуман и братија, уз пристанак прота светогорског, наговорише преподобног Саву, коме се допаде дивни манастир, да остане у Ватопеду.

Ред и начин живота у манастиру Ватопеду много се допадоше младом монаху Сави. Окружен многим узорним монасима, он се под руководством смерног и светог старца јеромонаха Макарија сав предаде монашким подвизима, свим жаром своје чисте и младе христочезњиве душе. У свом полетном одушевљењу и пламеној побожности он је свим срцем желео да га нико не издваја зато што је владалачки син; хтео је да буде обичан прост монах, раван и једнак свима другима у посту, молитви, бдењу, и свима манастирским послушањима. Зато је свако послушање вршио смерно, предано, свим срцем, свом душом, свом снагом.

После мало времена монах Сава измоли од игумана благослов да обиђе и поклони се осталим манастирима Свете Горе, и да се попне на врх Атона, да би посетио отшелнике, пустињаке, и добио благослове од њих. Игуман посла са њим вичне монахе, који му знају показати сва света места у Светој Гори. Царевић монах био је свуда приман са нарочитом чашћу. Путујући бос по тешким путевима светогорским, богогладни путник стиже у лавру светог Атанасија. Ту би изврсно дочекан и примљен, па добивши благослов и молитве од свих, он даде одмора својим босим ногама. Онда крену на врх Атона, куда га је одавна вукло срце. Тамо сву ноћ проведе у молитви, правећи метанија и квасећи свети врх радосним и топлим сузама.

Спуштајући се са горе, он у раскрыљу и подножју врха посети по пештерама многе испоснике, који провођаху врло строг живот, и радоваше се што се удостоји видети слуге Божје, какве је тешко срести на земљи. Ови блажени оци, иако се још не могаху називати анђелима због тела које имађаху на себи, ипак уистини беху Божји људи: одвојени од свега земаљског, они се не брињаху ни о чему телесном, не бављаху се ни трговином, ни земљорадњом, ни виноградарством; све њихово старање беху молитве, сузе и непрекидно приљубљивање умом Богу; станујући на високим горама заједно са јеленима, они имађаху небо за цркву, гледајући Христа у душама својим насликана; њихове тесне колибе, украшене травом, одјекиваху једино лахорењем шуме и цвркутом птица, што их је још јаче потстицало на слављење Бога; сити чистог и мирисног ваздуха, безбрижношћу увек весели, богочежњивошћу веома високо уздигнути над земљом, они сматраху себе богатијима од најбогатијих; неки пак живљаху у каменитим пукотинама, у земним провалијама, и на морским стенама, где, угнездивши се као птице, беху кишом и ветром бијени, сунцем и жегом паљени, зимом и мразом мучени, убоги и сироти, они немаху ништа што би им крадљивци могли украсти, изузев неопходно пртено рубље колико тек да прикрију наготу тела; храна им беше свакоме према њиховим моћима: неки по мало и ретко узимаху хлеба, други се храњаху воћем и дивљим зељем; пиће им беше планинска текућа вода; сну не беху много потчињени. Сви они, одрекавши се једном света, већ беху потпуно заборавили свет, и провођаху живот чист, безметежан, бестелесан, скоро анђеоски.

Блажени Сава, записавши на хартији срца свога, и утувивши такве трудове њихове и подвиге и преданост Богу, дубоко уздисаше и осуђиваше себе због нерада; и са сузама припадаше к ногама преподобних, просећи од њих молитву и благослов; и примивши од њих многе корисне поуке, молитве и благослове, он се са стрелом ревновања у срцу свом врати у свој манастир Ватопед, где га примише са пређашњом љубављу. Братија га распитиваху о његовом путовању по Светој Гори; и, видећи га тужна и измењена у лицу, они мишљаху да је

то отуда што је босоног дуго путовао по камењу, на шта није био навикао. Но они не знађаху да му жудња душе за оним пустињацима једе тело.

Пошто се одмори, сетни монах Сава дође к игуману и исповеди му болест срца свога, не тајећи узрок промењености своје; па паде на колена и мољаше га за благослов да га отпусти да са оним пустињацима проводи усамљенички живот. Зачудивши се неумесној молби његовој, игуман му не даде благослов већ му рече: „Не чедо, не! не доликује ономе који још није послушањем утврдио ноге ни на темељу првог степена општежића, машати се врхунца мучања и усамљеништва, и пре времена управљати се по својој вољи, јер ни време ни узраст твој не дозвољавају ти да сада иштеш тако тежак подвиг, јер све је добро у своје време. Осим тога о теби се и у многим земљама прочуло чији си син, и твој долазак к нама није се затајио од садашњих владара. А да ти се у пустињи деси нешто од непријатеља рода људског, ђавола, или од разбојника, сви би нас осуђивали што смо се покорили твојој вољи“.

Ово игуманово одбијање би не без благог и милостивог промисла Божјег, да светило не би зашло међу пусте горе, сакрило се под судом, и тако многи, који се њиме после просветише, били лишени светлости спасења. Смирени Сава се са смирењем покори игуману и рече: „Воља Господња преко тебе на нама, чесни оче!“.

Отада монах Сава стаде још усрдније вршити послушања са братијом у општежићу: радио је дан и ноћ са великим смирењем; дању је радио са братијом, а ноћи проводио стојећи пред Богом у светим молитвама; стално је имао пред очима животе древних светитеља, и гледајући на њихову кончину, он једну мисао неговаше у срцу свом: да угоди Христу и да спасе душу своју, и да добије обећана блага; свима је помагао у потребним пословима, и много се трудио са великим смирењем, те су га сви волели и дивили му се; дању се бавио телесним службовањем, а ноћ је проводио у молитвеном бдењу, те се мислило да је бестелесан, или да му је тело некако од челика, само оживљено. А лежање на земљи и мноштво метанија, којима умртвљиваше тело, ко ће испричати! Многим и

различним трудовима он распињаше тело своје. Хлеба и воде окушаше, и то оскудно; вина и уља по мало кушаше, те изнураваше младићку снагу. У све часове дневне и ноћне непрестано се мољаше Богу, а у недељне ноћи никада не затвараше очи своје на сан, док не би свануло. Носио је само худу власену хаљину, тек да покрије наготу тела; и тако се мрзнуо од зиме. Ходио је увек бос, те му кожа на ногама тако очврсну, да се није бојао убоја од оштрог камења. Презрев овај привидни живот и славу и све сласти земаљске, он по све дане многим трудовима мучаше тело своје. Тако радећи, он биваше некакав немилостив и љут непријатељ своме телу, да су се игуман и сви остали дивили такој ревности његовој и благој промени. Но, иако непријатељ своме телу, он према свима беше предусретљив и кротак: у обитељи се дивљаху, како у тако младим годинама и за тако кратко време он могаде достићи такво духовно савршенство, какво је недоступно и многогодишњим подвижницима.

Међутим војвода и благородни младићи, вративши се к родитељима блаженога Саве, испричаше им све шта се с њим збило, и предадоше им дивно одело његово, златасту косу његову, и својеручно писмо његово. А кад то видеше родитељи и браћа, мач им пролажаше душе. Када пак прочиташе његово писмо, шта све не рађаху, и шта не хођаху учинити са собом! Не стидим се рећи, вели животописац Теодосије, јер, Давидове речи говорим, они у плачу рикаху од бола срца свога и уздисаху, дозиваху љубљенога, узимаху његову косу, грљаху његово одело као неко сакровиште, и грабљаху као неко благо. Квасећи их сузама, они их целиваху, приношаху их очима као неки лек, па изнова силно плакаху и кукаху. Заједно са владалачким домом плакаху и сви благородници као за покојником; туговаху и сви поданици, и своју жалост изражаваху носећи, по обичају у световњака, црнину.

Но мало помало срца се родитељска смирише: страх Божји се поврати у њихове душе и они разумеше да им млади син даде добар пример, предњачећи на путу спасења. И говораху: „Господ даде, Господ узео; како Господ хтеде; тако и би; нека је благословено име Господње од сада и до века!“ (ср. Јов 1,

21.22). И одмах послаше сину монаху много злата у Свету Гору, да он као царев син не би ни у чему оскудевао, и да би имао раздавати светим црквама и удељивати убогима. Они му, не без страха, и писмо написаше; и, стидећи се називати га сином, они га називаху оцем и учитељем, молитвеником и заступником пред Богом, и мољаху га да се моли за њих. „Дом је наш у твојим рукама“, писаху му они: „душе наше и ми сви у твојој смо вољи, јер твоје врлине задивљују и родитеље; но уклони из нас пламен тешке патње наше и утеши нас својим доласком, а ми ти обећавамо да ћемо те опет вратити у пустињу“.

Добивши писмо од родитеља, богомудри Сава га ороси многим сузама. Па, пошто се много помоли Богу за њих, он узнесе захвалност Богу. Од многог злата пак што доби од њих, он одвоји само колико му је потребно за хлеб, па ходећи бос по манастирима и пустињама, он издашно раздаваше милостињу, те на тај начин зидаше цару оцу своме невидљиву палату на небесима. Затим се опет враћаше у свој манастир Ватопед, на пређашње подвиге.

Једанпут овај „велики богољубац“ припреми топле хлебове, натовари манастирске мазге, и узевши уз њих слуге за сапутнике, дубоко у ноћ крену на пут, пешачећи сам пред њима босоног, журећи се да нахрани по пустињи усамљене подвижнике, који пошћаху по три и пет дана, па и сву недељу. Јер беше свети Велики пост. а тај дан беше субота, па самилосни царевећ хиташе да их угости топлим хлебом желећи од њих примити топле молитве. Али га у месту званом Милопотам нападоше разбојници, и заробише њега и оне што беху с њим. Он се веома сневесели. не што га заробише, већ што га ометаше да старим пустињацима стигне у време обеда. Упитан од разбојника, ко је и од ког је манастира, он одговори: „Ученик сам оца Макарија, који ме посла послом у манастир Есфигмен; а настојатељ манастира и братија задржаше ме да са мном пошљу хлебове старцима који се посте по пустињи и страдају Христа ради. Јер такав је обичај отачки“. Говорећи ово, он из дубине срца призва у помоћ бескрајну милост Божју и, уздајући се у молитву и веру светих, он одмах би ослобођен, јер се разбојници смиловаше, па га побуђени Богом отпустише са

свима. И тако у време у које жељаше донесе хлеба преподобнима, и говораше им: „Молитвама вашим избави нас Бог из руку непријатеља наших“.

Разбојници пак после, тргнувши се као из неког бунила, говораху: „Шта нам би те испустисмо онога младића и оне са њим, као да смо били без свести? Да ли је то неки мађионичар или уистини Божји човек, те га тако без икакве пакости сачува Бог од нас? Хајдмо да видимо да ли је заиста ученик оца Макарија“. Јер преподобни Макарије беше чувен по делима и познат свима. И кад отидоше к старцу, видеше божанственог младића где седи с њим. Па испросивши од старца молитву и благослов, понуђени од њега они седоше. Старац им изнесе све што имађаше у својој келији: варено поврће пустињско, маслине и хлеба, те их љубазно угости, а и душе им насити многим мудрим речима. Видевши толику љубав старчеву према њима, разбојници омекшаше срцем, те сматраху да ће их огањ с неба појести или земља живе прогутати, ако би им што зло помислили. И утврђујући се у вери, говораху: „Христа ради, оче, реци нам да ли је овај младић заиста твој ученик, јер видесмо данас о њему неко преславно знамење“. А старац, чувши о чуду које се односи на божанственог младића, многим сузама оми своје свето лице, па рече: „Децо, овај младић је ученик Божји, а монашким ликом један је од нас братије, син је пак благочестивог цара српског. Он остави царственог оца, презре земаљску славу и све красоте као ништавне, и заволе убоштво Христа ради и заједнички живот с нама. И, као што видите, Богом послан он обилази пустињу и, посећујући оне који по горама и провалијама и пећинама страдају Христа ради, теши их“.

Чувши ово од старца, и пренеражени његовим сузама, разбојници се, погледајући често на младића, чуђаху великом смирењу младићевом који се ради Бога спустио са такве висине, посматраху и худост власене ризе његове и босотињу његову, и веома се дивљаху. Па, павши на земљу, прошаху благослов од обојице, обећавајући да неће више чинити разбојништва. Старац их благослови, и сваки од њих грлећи целиваше божанственог младића, а он се свакоме од њих

клањаше до земље. И покајани разбојници радосно отидоше својим кућама.

Преподобни младић – „земаљски анђео и небески човек“ – опет зажеле да иде у лавру светог Атанасија, и то, по обичају свом, босоног пешке, пошто до доласка свог царственог оца у Свету Гору он не уседаше на коња. И узе од игумана молитву и благослов за пут. Игуман, желећи да му олакша пут, даде му неколицину братије и лађицу. Укрцавши се у лађицу, они брођаху по мору. И када већ беху близу Лавре, изненада их нападоше разбојници из морске луке, и заробише. Један од монаха успе да побегне и однесе у Лавру вест о томе. Игуман и братија се силно забринуше за божанственог младића, бојећи се да разбојници како не сазнају чији је син. А свети младић тајним уздасима призиваше у помоћ Вишњег, говорећи: „Избави ме од непријатеља мојих, Боже! спаси ме од крвника, јер ево уловише душу моју!“ Игуман одмах посла к разбојницима једног преподобног и богомудрог старца да умекша суровост њихову и да их позове у Лавру, где ће добити све што им треба. И шта? Свирепи разбојници се покорише старчевим речима, и постадоше весели и тихи. А старац, погледавши на светог младића, као са великим гневом подвикну му: „Не посла ли те игуман онамо, а ти си још овде? Зар се тако извршују наређења?“ Говорећи то, старац полете на њ, као да га хоће ударити. А он, обузет великим страхом, побеже од њега, па, искочивши из лађице, наже трчати у Лавру. Разбојници пак, заборавивши се у тај час по дејству Божјем, ништа не рекоше старцу. Добегнувши у Лавру Сава исприча све шта му се догодило. И сви захвалише Богу на дивноме чуду, које учини са царевим сином. А разбојници, дошавши са старцем у манастир, и не упиташе за бегунца. Љубазно примљени и угошћени од игумана и братије, они добише из манастира што им беше потребно, и пустише заробљене са светим младићем. А када касније сазнадоше о светом младићу и чији је син, испунише се силним гневом, те због њега лавранима пређаху осветом. Богољубиви пак Сава, целивавши свету цркву и поклонивши се гробу светог Атанасија, срећно се са својим сапутницима врати у Ватопед.

После неког времена родитељи опет писаше блаженом Сави, молећи га да им дође да га само виде, па нека се одмах врати. Послаше му и злата више него први пут, као и посебне дарове за манастир Ватопед у коме је он живео: много злата, златне и сребрне сасуде, златоткане завесе. Пратише и одабране коње и многе друге потребе за манастир, тако да су сви завидели Ватопеду, па и сам прот. Примивши писмо од родитеља, блажени се испуни великом радошћу, и са много суза захвали Богу. Од добивеног злата он један део одвоји за убоге, а све остало утроши на зидање двоспратних и троспратних конака у Ватопеду. Ту, у манастиру Ватопеду, он поче иза велике цркве зидати цркву на граду у име Рождества Пресвете Богородице; и другу цркву – у име светог Јована Златоуста; и трећу цркву на великом пиргу – у име Преображења Господњег. И са велике цркве скиде камене плоче којима она беше покривена, па је покри оловом, као што се то и досада види. Свршивши све то у унутрашњости манастира Ватопеда, блажени Монах царевих рече: „Ако Господ погледа на мене и дадне ми да овде видим господина оца мог, уселићу се с њим у своје келије“. Начини и много друго у манастиру, што није лако набројати, због чега га називаху другим ктитором Ватопеда.

После тога овај „небопарни орао“ написа својим родитељима и браћи овакво писмо: „Вашим, због туге за мном, дирљивим писмом, ви душу моју из мене вадите, јер ни мени због тога није лако, нити сам неосетљив. Али не треба никога љубити већма него Бога, јер је речено: Који љуби оца или матер већма него мене, није мене достојан (Мт. 10, 37). Ради тога ја сада забрањујем себи да вам дођем, него, падајући пред ноге ваше, молим и преклињем, говорећи господину моме светоме оцу: у земаљском царству свом апостолски си се подвизавао, земље људи својих си православљем просветио, вукове јереси си прогнао, храмове бесовске порушио, цркве Богу подигао, гостољубље и збрињавање убогих и све што је добро од Бога с љубављу си сачувао. Једно ти још ваља извршити, реч у Еванђељу Сина Божија: Ако ко хоће за мном ићи, нека се одрече свега и, узевши крст свој, нека смерно иде за мном (Мт. 16, 24). Нека ти савет мој буде пријатан као добар: презри

земаљско царство и богатство као непостојано и ништавно; остави свет и красоте света и сва видљива блага као таште и краткотрајне: пођи за мношвом крстоносним путем смерности који сам ти припремио у овој пустињи; настани се са мношвом, и ту, одвојивши се од свега световног, ти ћеш молитвом и постом чистије познати Бога. И као што си се у животу земаљскога царства удостојио апостолских дарова, украсићеш се и у пустињи испосничким венцима смерности монашкога живота. А моју душу, тужну што сам лишен тебе, утешићеш твојом љубављу и присуством, као што ћу и ја твоју, у Господу. А добра госпођа и мати моја нека се на исти начин, међу својима, од свега одвоји ка Богу. Молим те, господару мој, да те ради славе царства и ради многог богатства не ожалосте ове речи моје, као што се негда ожалости еванђелски младић када га мој Исус учаше о савршенству (ср. Мт. 19, 16–22). Са сигурношћу ти говорим, оче, веруј ми: ако оставиш земаљско царство и дођеш к нама, бићу ти посредник за небеско царство; ако пак презреш речи моје, не надај се да ћеш ме видети у овом временском животу. Мир Божји и љубав светих отаца пустињских, и моја грешна молитва, нека су са свима вама у Христу Исусу. Амин“.

Добивши синовљево писмо, самодржац отац устаде са престола, поклони се љубави синовљој као светињи, целива писмо, отвори га, али га не могаде прочитати, јер му пламене сузе родитељске љубави поплавише очњи вид. Најзад, умиливши сузе, он прочита писмо, и дивљаше се саставу и силини речи, јер му дубоко у срце продре прекор о еванђелском младићу који је ради земаљског богатства оставио Христа. И због тога самодржац величаше свога сина као свог учитеља. И одмах издаде заповест широм целе државе своје, сазивајући ипате²¹⁰ и војводе, тисућнике²¹¹ и сатнике²¹² и остале благороднике, мале и велике, означивши нарочити дан сабора, и заповедајући да нико не изостане, јер хоће да састави велики савет. А за то време док ова посланица, заповест, обилажаше државу, он добро управљаше својим богатством: раздаваше га убогим и сиромашнима, хромима и слепима, сирочићима и удовама, прокаженима и свима ништима.

Када се у одређени дан благородници са свих страна стекоше на сабор, самодржац Стефан Немања стаде посред њих и нареди да се најпре гласно прочита писмо његовог сина. Затим се он обрати свима благородницима овим речима: „Драга браћо и чеда, чујте моју реч к вама. Мој живот вам је познат од самог почетка: свакога од вас као сина отхраних, и као брата заволах, и као друга примих. А и ви ми бисте послушни и верни. И сви Господом сачувасмо живот свој, и земљу нашу нерасипану од најезде непријатеља; спасавамо се уздајући се не на лук наш или мишицу, него вером у Оца и Сина и Светога Духа утврђени, и силом крста укрепљени, побеђивасмо непријатеље наше. Стога и сада свакога од вас молим и заклињем, да веру у свету и једносушну и нераздељиву Тројицу, чијим се крштењем просветисмо, сачувате чистом од сваке јереси, које од нас изгнасмо. Ономе кога ћу вам место себе поставити да Богом и вашом љубављу влада, молим вас да будете покорни и верни као што бисте мени самоме. Божјим црквама и њиховим служитељима одајте сваку част, и све, дакле, што од мене видесте и научисте, то чините“.

Слушајући ову неочекивану реч, велможе се у недоумици чуђаху, а самодржац настави: „Драги и Богом даровани ми саборе! ви чувате како ме се мој син у писму одриче и неће више да ме види у овом животу, ако не пођем за њим. Мени је с вама било довољно весеља и радости земаљскога царства, довољно војниковања и раскошних трпеза, довољно уживања свих красота овога света; а сада вас молим: отпустите ме љубављу вашом да, крстоносно пошавши за сином, отидем у његову пустињу, где ћу се, надам се, ослободити својих зала и постарати се о своме спасењу“.

На ове речи самодршчеве настаде од свих силан плач, налик на гром. Плакаху сви: и синови, и синови синова, и сви благородници, по Господу и крви сродници; плакаху и жаљаху и ризе раздираху; и шта не рађаху, и какве узбудљиве речи не изговараху, само да на неки начин задрже оца свог и господара. „Не остављај нас, господару, оче и учитељу! Ако ли не, и ми ћемо с тобом поћи! Ако хоћеш да узмеш крст Христов, онда се затвори у свом манастиру, да бисмо се могли тешити гледајући

лице твоје. Каква ће ти похвала бити ако живот свој завршиш као туђинац у туђини, па још у пустињи?“ А он им рече: „Што плачете, те ми душу раслабљујете? Ви данас чувате како ме се син у писму одриче, ако не пођем за њим. Стога молим све, умирите ми срце, не задржавајте ме, јер не могу више без сина“. Кад ово рече, убеди оне који га задржаваху, те му сви рекоше: „Нека буде воља Господња!“

Онда самодржац Стефан Немања призва сина свог Стефана, чије врлине и витештво и богољубље није лако исказати. И заједно са свеосвећеним епископом Калиником и са свима благородницима уђе у цркву светих и првопрестолних апостола Петра и Павла. И кад би служба и молитва, самодржац отац са преосвећеним епископом, крстом и полагањем руку обојице на Стефанову главу, благослови Стефана за великог жупана, за господара и самодршца све Српске земље. И сви се благородници поклонилише, просећи му од Бога живота и говорећи: „На много лета да буде!“.

Кад изиђоше из цркве, сјајне и богате трпезе беху у двору постављене. Самодржац отац говорише свима благородницима: „Хајдете са мном, да последњи пир с вама проведем, па да трпезу с месом од себе одбацам, јер ме трпеза, сјајна и с много мяса, неће више никад сакупити с вама“. За време гозбе бише изнесени светли дарови, и свакога од благородника према годинама, према верности и према части самодршци обдарише, један што је власт остављао, други што ју је примио. – То би на Благовести 1196. године.

Сутрадан се све измени: смирили Стефан Немања и његова благочестива супруга Ана отпутоваше у Немањину задужбину Студеницу, и ту у храму Пресвете Богородице, пред светим дверима светога олтара, дадоше Богу своје монашке завете. Епископ Калиник, кад је служба и молитва била, украси Стефана анђеоским ликом крстоносно, и као монаху даде му име Симеон. Исто тако и богољубива Ана уподоби се сину своме, који је пошао за Христом и показао пример својим родитељима, и прими свети анђеоски лик од истог епископа Калиника, говорећи: „Не би ли ме човекољубиви Бог удостојио да будем заједно са милим чедом својим у царству небеском“. И

у монаштву она доби име Анастасија. Сабравши око себе збор монахиња, монахиња Анастасија се заједно са њима подвизаваше у постовима и молитвама к Богу. А монах Симеон остаде у Студеници, и ту са тамошњим монасима вршаше посни канон, то јест подвизаваше се по закону у посту и молитви. Што обећа у светом обећању пред светим олтаром, он усрдно извршиваше, радосно идући путем заповести Господњих, угледајући се на свете животе Светих и последујући им с љубављу. И постаде једног удела са њима. Боравећи у Студеници са светом братијом, он све надмашиваше подвизима својим, и постаде углед свима. Истински узевши крст Христов, он делотворно учаше чеда своја да презиру што је телесно, јер брзо ишчежава, а да пригрљују што је божанствено и бесмртно. И на очиглед братије он се свим бићем измени у велико смирење. Приљубљен Христу умом и срцем и непорочним животом и испуњен топлом љубављу Светога Духа, он стече велико умилење у души својој, и заиста се уврсти међу ученике Христове.

После извесног времена, новембра месеца 1197. године, монах Симеон крену на пут у Свету Гору са много тешка злата, и сасуда златних и сребрних, ради раздавања светогорским манастирима и пустињацима. Син његов, самодржац Стефан, пратио га је са високим благородницима све до грчке границе. Ту се са много суза растадоше, а многи благородници продужише са преподобним у Свету Гору.

Када стигоше у Ватопед, владалац монах би са чашћу дочекан и примљен. Игуман и братија, после молитве и благодарења Богу, поздрављаху се са старцем у саборној цркви и даваху му целиве у Господу. Тада и син приђе оцу да га загрли. Сустрет је био потресно дирљив. Они обојица занемеше од неискazanог узбуђења; старац се поведе, и да га не придржаше, пао би на земљу. И кад дође к себи, отац многим сузама обливахе жељену свету главу милога сина, грлећи је и љубећи и к срцу приносећи. А божанствени младић какве благодарности не узношаше Богу из дубине обрадованог срца што је отац његов испунио заповест Божју, и што обојица, отуђивши се од свих својих, Господа ради туђинују у туђим

земљама. Потресени, и духовном радошћу испуњени, они прославише Бога. Призор беше диван и небу и земљи: обојица устрељени стрелом љубави Христове, они из безмерне љубави према Господу оставише толику висину, и дођоше на туђу земљу; отуђивши се свега земаљскога, и све оставивши по заповести Господњој, они Му усрдно следоваше, и у велико смирење дођоше, и одмориште Светоме Духу постадоше.

Одморивши се од пута, преподобни Симеон изнесе поклоне манастиру: скупоцене сасуде и завесе; приведе и одабране коње и мазге; и два кабла сува злата и сребра; а и игумана и сву братију обдари од првог до последњег. Не само то, вели животописац Доментијан, него и душе своје ова два богољупца приложише Пресветој Богородици; а све имање своје послаше пред собом, које и нађоше у царству небеском. Од дворјана пак, који беху допратили свога бившег владара, неки се вратише својим кућама, а многи осташе у манастиру, идући за преподобним Симеоном путем смирења, ма да им он брањаше, не хотећи ожалостити сина самодршца; но они му одговараху: „У тебе смо се прославили у земаљском војевању; и сада ћемо с тобом војевати Небеском Цару, и ништа нас неће раставити од тебе“. И сви они постадоше изврсни монаси, на удивљење Свете Горе. А преподобни Симеон заповеди да му начине келију уз свети олтар велике цркве Свете Богородице, и прозор у свети олтар, да свагда гледа свете молитвенике који служе у светој цркви. Он пак свршаваше свој канон, своје правило, и ћутећи пребиваше у светим молитвама дан и ноћ, усрдно тражећи Христа, вођен од Бога и светог сина свог богоносног Саве.

По Светој Гори Атону убрзо се рашчу о доласку српског владоца. Сви се дивљаху смирењу његовом и прослављаху Бога. Игумани из манастира, пустињаци из пустиња, заједно са оцем протом, долажаху да виде преподобног Симеона. Он их је све богато обдаривао и припадао к ногама њиховим, просећи од свих молитве и благослов. Но пошто су непрестане посете већ стварале тешкоће Ватопедској обитељи и братији, то преподобни Симеон и Сава, да би уклонили те тешкоће, дадоше поново много злата манастиру с тим, да се за њихова живота

свакога дана даје храна, хлеб и вино, свима посетиоцима и убогима.

Потом зажеле преподобни Симеон да обиђе Свету Гору, да се поклони свима манастирима и светогорским светињама. Испросивши за то благослов од игумана, он узе са собом Саву као жезал старости своје. Сава, по обичају свом, хтеде да иде са њим бос. Али му нежни отац то не допусти. Сава га мољаше плачући да му учини ту милост: да иде бос докле може. Али му отац никако не допушташе, молећи га и говорећи: „Смилуј се на мене, чедо; ти срце моје бијеш камењем које ногама својим додирујеш“. Сава, не желећи да упорношћу својом жалости оца, обу се први пут после много година и усее на коња. Тако дођоше најпре у Меси, то јест у Средину Свете Горе, где обитаваше прот, у обитељ Пречисте Богоматере на Кареји²¹³. Ту се у цркви Пресвете Богоматере са многим сузама поклонише Пречистој и целиваше Је; дадоше цркви сасуде златне и сребрне, и завесе, и велику сребрну зделу пуну злата и сребра; уписаху себе и самодршца Стефана у поменик, поред имена благочестивих царева; па посебно веома богато обдарише прота и сву братију. Из Кареје они се спустише у Иверски манастир; а посетише и друге манастире, свуда се уписујући у књиге животне. И тако стигоше у лавру светог Атанасија, у подножју Свете Горе Атона. Но старац, ослабелих ногу, не могаде узићи на врх Атона, само му се са вером и љубављу срцем поклони издалека. У Лаври се помолише над гробом светог Атанасија, оснивача атонског општежића; и овај манастир обдарише обилније него друге манастире, тако да постадоше други ктитори, те се „и до данас, вели Доментијан, спомињу као ктитори, једнако са благоверним царевима“. Из суседних и даљих скитова дођоше многи преподобни пустињаци, да виде преподобног Симеона, – вели исти животописац, – који их је издавна хранио дугом руком Божјом и сином својим богоносним Савом монахом. Напоследку, вративши се у Ватопед, отац и син се настанише заједно у келијама које син раније беше сазидао.

Заједно живећи, они једно мишљаху и једну наду гледаху: тражећи Бога трудима и молитвама и пошћењем. Али се старац не могаше због старачке изнемоглости трудити као младић.

Стога младић допуњаваше недостатак старчев, те не престајаше трудити се и постити се и за себе и за оца. А и старац овај беше некако чудан: као што је раније, живећи у свету, освајао царство без труда, правдом и вером, милостињом и збрињавањем убогих, тако се и у монашким подвизима показао као лихвар: немајући снаге да их сам врши, он лежећи сабираше плодове синовље, сабираше са скрушеношћу срца и смерношћу душе, проливајући од умилења и саосећања много суза. Младић се труђаше, старац сапаћаше, јер срцем прављаше онолико поклона колико и син, и душом састрадаваше свеноћном самораспињању његовом. Удвостручаваше ли младић труде и пост за себе и за старца, удвостручаваше и старац сузе и уздахе за се и за младића, јер оплакиваше младост синовљеву, подвизима мучену, а оплакиваше и своје задоцњење и своју немоћ за подвиге. Неспособан да заједно са сином страда, због тога он биваше тужан и невесео, и, климајући главом, сеђаше укоравајући себе. А младић опет, као старац говорећи, тешаше оца: „Не тугуј, господару и оче, ја сам твој пост и стајање и клањање; ја сам твој подвиг, и по души труд, на мени је твој грех, ако га има, ја за тебе одговарам, пошто си ме послушао, нека од мене Господ иште душу твоју“.

Слушајући овакве речи, старац заливаше себе сузама; а због великог смирења и покорности према њему не смеђаше га називати сином, него, грлећи и љубећи свету главу његову, говораше: „О, господине мој! о, срце моје! ја сам ради тога све оставио и теби се једноме приљубио! Чиме да ти узвратим што си ме од таштег света отргао, и што се тако за душу моју патиш и трудиш? Благословен од Бога и ти и дан у који си се родио, не моје чедо, него Божје чедо“.

И тако се старац радоваше у Господу, гледајући сина као некаквог борца или искусног војводу који се за њега подвизава, и, сматрајући синовље за своје, испуњаваше се благим надама. Тако се подвизи сјајнога сина и уздаси смиренога оца к Богу, као и двострука молитва њихова, сливаху у једно. И тако се обојица у Господу веселяху, и душе своје изграђиваху, – док у манастиру Ватопеду све порушено обнављаху и запустело

насељаваху. И обојица службаху незаблудноме путу дан и ноћ, вели Доментијан. Богомудри кир Сава монах напредујући у делима својим, недремљивим подвигом својим подиже изванредна дела у манастиру Ватопеду, и сазда превисоке палате, једне нарекавши у име оца свога, а друге у своје име. И насади многе винограде и обнови сва места тога манастира; и приложи пусте метохе испросивши их од цара, и доведе људе из своје земље, Србије, и насели их у њима; и својим великим подвигом испуни свако довољство, да су се сви дивили гледајући његов толики подвиг и претоплу веру његову ка Пречистој Богородици. Он дању пребиваше с мајсторима у манастирским пословима, не слабећи у светим молитвама дан и ноћ, имајући у телу свом живот Бестелесних слугу. Због тога га ни беси не искушаше много; јер у младости својој никада очи своје не насити сном, нити коленима својим даде покоја, хотећи да душу своју ослободи од страсти. Угледајући се у томе на свете мужеве, који овај живот проведоше у многим невољама и тугама или крвљу својом купише вечни живот, он постаде заједничар њихов, приопштивши се свима путевима њиховим.

ПОДИЗАЊЕ ХИЛЕНДАРА

При улазу у Свету Гору, у месту званом Просфора, бејаше манастир са црквом светог Симеона Богопримца. Пошто је манастир био разорен од стране гусара, то је и црква због крајње запуштености била пала. Игуман и братија Ватопеда споменуше ту цркву преподобним иноцима Симеону и Сави; они се одушевише њеном обновом, и дадоше за њено обновљење много злата, које им је обилато слао велики жупан Стефан. Црква би брзо подигнута, и царствени је иноци украсише сваком лепотом, и пирг велики сазидаше, и градом оградише, па Ватопеду предадоше. Осим тога они у самом Ватопеду проширише и иконописаху трпезарију, и испросише метохе од цара Алексија, који им с љубављу испуњаваше молбе, не само зато што беху у сродничким везама, него више због тога што се цар дивљаше њиховој смерности и подвижничком странствовању.

Са временом појавише се неке важне манастирске потребе, због којих је саоме игуману ватопедском ваљало ићи у Цариград. Но пошто се он бојао да му молба неће бити уважена, братија му предложише да уместо себе пошаље блаженог Саву. Тако и би. Монах Сава отпутова у Цариград²¹⁴, праћен благословом свога оца, старца Симеона.

У Цариграду он, који је у младости својој изгледао као анђео, би примљен са великом чашћу од цара Алексија Комнена, пријатеља²¹⁵ свог. Цар се распитиваше за здравље и начин живота његова оца, старца Симеона, и монах Сава му причаше. Задивљен, цар величаше светог старца што се уклонио од многих брига и изабрао себи добар удео који се неће узети од њега. А богомудри Сава, обасут благонаклоношћу царевом, изложи цару молбе Ватопедске обитељи, због којих је цару и био послан, и цар му испуни све молбе, обећавајући да ће му испунити и друго што буде тражио. Тада Сава изнесе и другу молбу цару, говорећи: „Има у Светој Гори један запустели манастир, звани Хилендар, па ако царство ти²¹⁶ хоће да учини добро мени и моме оцу, онда нам дај тај манастир, а ми ћемо га

опет, као од нас, предати Ватопеду, а то наше предавање назваће се милошћу твога царског величанства“. Ову молбу млади монах изложи бојажљиво и као снебивајући се. Али га цар предусрете храбрећи га, и рече: „Малочас рекох, све што год хоћеш да молиш, усрдно ћу дати твојој светости“. И даде му Хилендар са свим насељем, потврдивши то царским писмом, хрисовуљом, и својим златним печатом. Богомудрог пак Саву цар обдари многим даровима, и с љубављу отпусти, а преподобном Симеону, оцу његовом, посла по њему много злата, и царско писмо пуно похвале што се одрекао света и молећи га да се моли за њега.

Вративши се у Ватопед, богоносни Сава извести игумана и братију да је цар испунио њихову молбу. Потом оде к преподобном оцу свом, који од одласка његовог у Цариград не излажаше из келије, већ сеђаше у њој у молитвеном ћутању. Но повратак Савин светлошћу зали сву душу његову и срце, и он, са захвалношћу подигавши преподобне руке своје к Богу, загрли сина свог, и љубљаше га са љубављу у сузама. Сава изручи оцу царев поздрав, предаде му од цара писмо и злато, и исприча му како им је и Хилендар дарован царском хрисовуљом. За све то преподобни захвали Богу и Пречистој Матери. Сутрадан преподобни Симеон призва игумана и братију, и, показавши им цареву хрисовуљу, приложи Ватопеду манастир Хилендар, и послано му од цара злато предаде игуману и братији на потребе манастиру: такву љубав имађаху они према манастиру Ватопеду, у коме су хтели и живот свој окончати у Господу. Зато га и врло много обогатише.

Но Бог, који је у древности умножио и распространио у Мисиру дошљака Јакова, преко прекрасног сина његовог Јосифа, тако и сада умножи и распространи у Светој Гори нови Израил оца Симеона, преко прекрасног по души сина му Саве, и земљу њиховог добровољног странствовања насели духовним чедима њиховим. Јер Господ побуди неког богобојажљивог старца, те овај дође блаженоме Сави и рече му: „Твоја и твога оца љубав у Господу према туђинцима и убогима и према светим манастирима, нарочито према Ватопеду, похвална је и пријатна Богу. Но благоразумно је да помислите и на себе саме;

зато примите мој добри савет, као савет од човека који вам жели добра. Вама је сада све могуће у Господу: ви сте властодршци у својој земљи и сродници сте цареви, па ће свака молба ваша бити испуњена. Стога испросите себи запустели манастир, па обновили га, утврдите га за своје отачаство, нека се зове српски манастир, да би из вашег народа они који љубе Бога и одричу се светскога живота, налазили после вас пристаниште спасења, те да и ви сами, ради многих спасавањих, примите од Бога веће почасти“.

Блажени Сава, расудивши, прими овај савет као да је од Бога, поклати се старцу као ађелу Божјем, љубазно га угости, па отпусти. Онда одмах уђе к преподобном оцу свом и исприча му све што му је рекао старац. Пошто се посаветоваше верне слуге Христове, обојица вазда горећи Духом Светим на веће богољубље, стадоше на молитву и, подигавши руке своје, са сузама захвалише Богу за такав савет. Најзад преподобни Симеон рече љубљеном сину свом: „Веруј ми, чедо Божје, Бог је ради спасења нашег хтео да ми као дошљаци поживимо под заповедницима, и да се странствујући не управљамо по својој вољи, него да управљани другима стечемо смирење. Зато је досада Он и скривао од нас такву помисао. Сада пак Он нам посла старца, или ађела Свог, и ми смо дужни брзо привести у дело богопослани нам савет“.

Тада блажени Сава са оцем својим оде к игуману и каза му своју замисао. А игуман, посаветовавши се са многима, не одобри ову замисао и не допусти да се приведе у дело, јер је хтео да царствене монахе задржи у свом манастиру, пошто су им многа добра долазила од њих.

После тога богомудри Сава отиде у Кареју и исприча проту о својим намерама. Проту се то допаде, и он рече: „Добра је ваша замисао, пошто је по Богу, а и могући сте. Дакле, који хоћеш опустели манастир у Светој Гори обнови за своје отачаство, – или Хилендар, који вам је цар већ дао, или где волите на другом месту“.

Са тако утешном вешћу Сава се врати своме оцу и саопшти му да је молба њихова услишена од прота. А старац, топло узбуђен, пожеле да одмах пође и разгледа место за манастир.

Али изнемогао од старости и поста, он не беше у стању ни на коњу да седи. Зато га Сава положи на носилку између два коња, и тако ношен разгледаше многа места, али му се ни једно не допаде сем Хилендара. И они се вратише у Ватопед.

Међутим игуман и братија, осетивши шта се збива, говораху међу собом: „Од ових царствених дошљака ми видесмо многа добра у току многих година, па и до сада су нам они храниоци, – зар да сада отиду од нас разгневљени? Ако дакле хоћемо да сачувамо њихово пријатељство, да им дамо Хилендар, који они измолише од цара за нас“. – И тако, призвавши к себи светог Саву, они им дадоше Хилендар, и положише завет између себе да Ватопед и Хилендар љубављу буду један манастир²¹⁷.

Христољубиви Симеон и христољубљени Сава написаше самодршцу Стефану, јављајући му да хоће да подигну манастир, „у наслеђе теби, – писаху му они, – а по теби синовима синова твојих“. Томе се благочестиви Стефан веома обрадова, па им посла много злата и мазге, молећи их да и у будуће траже све што им треба, и захваљујући им што се брину о спасењу душе његове.

Богоносни иноци, Симеон и Сава, узнесоше срдачну молитву Богу и Пресветој Мајци Божјој, призивајући их у помоћ делу које предузимају. Узевши благослов од игумана и од оца свог, христочежњиви Сава сакупи врло много радника, одведе их у Хилендар, и за кратко време уради врло много. Он затече у Хилендару све запустело сем цркве, па и она беше у рушевинама. И одмах поче зидати манастир, и около манастира сазида град и велики пирг у њему; подиже и трпезарију из основа; и сагради довољно келија братији; обнови и цркву, и златом је исписа, и украси је иконама, завесама и светим сасудима. Све то, Божјом помоћу и богатом руком, он сврши брзо, јер га и преподобни Симеон пожуриваше, говорећи: „Ако ме удостоји Бог да видим манастир да се зове наш, сматраћу за срећу да у њему завршим живот“. Пламена жеља старчева се испуни: у шумовитој долини, извијеној на север, опасаној витким и тамним кипарисима, а опкољеној виноградима и воћњацима, српски Хилендар би довршен у јуну 1199. године, на месту рушевина старог грчког манастира Хилендара. Благодарети

синовљем усрђу Савином, блажени старац се пресели у свој манастир, Хилендар, чију саборну цркву посветише Ваведењу Матере Божје у храм. Сакупише и братство, озаконише богослужење по уставу из Ватопеда; и поставише игумана да се брине о црквеним пословима. Усто, они измолише у прота запустеле келије, маслињаке и винограде, који беху око Хилендара, и око светог Георгија Имологите и светог Николаја у Малејама. Поред тога купише од прота пространо место у Кареји. Ту сазидаше многе двоспратне келије за одмор игуману и братији када буду долазили из Хилендара.

И стадоше оба светилника Божја боравити у Хилендару, вели Доментијан, сву силу своју уносећи у молитве дневне и ноћне, омрзнувши грех потпуно, истински заволевши Христа топлом и чистом љубављу. Обојица потпуно заволеше овај тескобни и мучни пут, и не брињаху се ни о чем земаљском, само јединог Господа љубећи. Имајући у земаљском телу силу Небеских Сила, изванредно украшавани недомисливим лепотама својим и богољепијем неисказаним, достојни житељи Еванђеља Христова, они силом крста сатираху духовне непријатеље своје и увек хрљаху ка небеском звању. Уподобљавајући се бестелесној природи херувима у неућутним песмама духовним, у сузама, у истинитом исповедању Христовом, у скрушености срца, у чистоти, у целомудрију душевном и телесном, у миру и у светињи, у превеликој смерности, они на свагда приковаше тело своје страху Божјем, и све што је у овом свету сматраху за ђубре, избравши оно што је најбоље.

И док они тако напредоваху ка небесном, преподобни Симеон ради што бољег потврђења и распрострањења манастира, по други пут посла у Цариград „богоумног сина свог кир Саву“ к своме пријатељу цару Алексију са молбом: да цар потврди манастир; да подари манастиру назив царске ставропигије; и да Хилендар не зависи ни од прота ни од кога другог, већ од самога цара. Преподобни Сава би опет с великом љубављу дочекан у Цариграду од цара. Пресревши га, цар га упита: „Да ли је још жив свети старац, отац твој?“ Сава одговори: „Још је жив молитвеник твог царског величанства“.

Цар дубоко уздахнувши рече: „Благословен је Богом тај човек, јер, примивши земаљско, он се труди усрдно да достигне и небеско“.

Блажени Сава би отпуштен од цара да се одмори у манастиру Мајке Божје Евергетиде (Добротворке), којег он са оцем својим би назван ктитором, јер много злата дадоше на његово подизање и на његово имовинско осигурање. И овом приликом свети отац Сава беше им донео много злата са собом. Сутрадан, посетивши цара поново, Сава му исприча како је са оцем подигао манастир у Светој Гори, па га замоли за царско потврђење о њему. Помену и запустели манастир царски, звани Зиг, молећи цара, да га придружи Хилендару, те да би на тај начин и сам цар био увршћен у хилендарске ктиторе. Веома обрадован тиме, цар рече: „Пошто ће и мене помињати када и вас у светим службама, с благовољењем ћу испунити вашу молбу“. И одмах подари Хилендару манастир Зиг, са свима метосима и пашњацима, а Хилендар именова царским манастирем, да над њиме нема власти ни прот нити ко други. И све то цар потврди својом хрисовуљом, својим царским писмом и својим златним печатом. Осим тога, цар својом руком даде преподобном Сави жезал и заповеди да се чува у цркви, да би братија при постављању игумана држала овај жезал посред себе као знак да се игуман поставља по царској вољи и као да са жезлом прима власт из руку самога цара. Испунивши на тај начин све жеље преподобнога, цар га отпусти са многим даровима. И ради успомене на узајамну љубав, цар му рече да своје преподобном оцу достави ову његову поруку: „Све твоје молбе испуних, оче свети; – молим твоје преподобнје, моли се за нас у твојим светим молитвама к Богу“.

Вративши се из дворца у манастир Пречисте Богородице Евергетиде, преподобни Сава раздаде убогим сво злато које му беше дао цар да однесе оцу, јер све очево беше његово, и све његово беше очево. Штавише, отац не називаше ништа својим, него говораше да је све синовље, осим само душе; па и њу Бога ради и с Богом беше предао њему, јер таква беше покорност и послушност преподобнога старца према љубљеном и богодарованом му сину. Старац, замишљајући Саву не као

човека него као анђела, стиђаше се и одбијаше када је син хтео да послужи његовој старости као оцу, толико беше смирење његово према сину. Зато и син синовљом љубављу ропски служаше светог старца у свакој потреби, и никога не удостојаваше сем себе да послужи оцу. А свети старац, гледајући како га син као анђеол служи и двори, обливаше се потоцима топлих суза радосне због њега душе к Богу. И тако, закриљен молитвама његовим као штитом, син се сачува од бесова.

Када у обитељи Евергетиде долажаху ништи по милостињу, к преподобноме Сави дође једна благолика и побожна жена, приступи му са страхопоштовањем, и рече му: „Свети богољупче Божји, Бог и Његова Богомајка Евергетида наредише ми да ти предам оно што су ми заповедили: У Светој Гори, у области твога манастира, на том и том месту, налазе се два скровишта злата; потражи их и наћи ћеш их, па их узми и уради све што је потребно ради Бога“. Преподобни се зачуди овоме обавештењу, и отпусти кући ту чесну жену.

Опростивши се са монасима манастира Пресвете Евергетиде, и још са царем и патријархом, преподобни Сава крену натраг на пут у Свету Гору. Стигавши у Свету Гору, он затече преподобног оца свог где у свему добро пребива у Богу, паде к ногама његовим, загрли га, и исприча му о пријему код цара, и како је цар Господа ради испунио све њихове молбе и дао им царску грамату, хрисовуљу. Том хрисовуљом од јуна месеца 1198. године, цар Алексије III „удостојио је потпуне слободе манастир Хилендар и манастире на месту Милејама, па их ставља под власт и управу више поменутих монаха, господина Симеона, бившег великог жупана, и његовог сина, господина Саве, и дарује овима допуштење да их украсе како год хоће, и да их васпоставе у манастир који ће служити као склониште људима из српског народа, што се одају монашком животу, и то у манастир ником неподложен, нити самом проту Горе Атонске, нити игуману манастира Ватопеда, него самосталан својевластан и самоуправан, као год што се сами собом управљају манастир Иверски и Амалфитански, што постоје на тој Гори“.

Преподобни Симеон се свему томе веома обрадова, а „највише се обрадова своме богоносном другу“. Онда се обојица преподобни договорише, те свој манастир предадоше под власт благочестивом самодршцу српском Стефану, зету грчкога цара Алексија, и да се стара о њему као о своме отачаству. Христољубиви Стефан се томе веома обрадова, па поклони Хилендару многа имања²¹⁸, покретна и непокретна, те је манастир Хилендар од тога времена постао стварно српски.

ПРЕСТАВЉЕЊЕ И ПРОСЛАВЉЕЊЕ ПРЕПОДОБНОГ СИМЕОНА

Подвизавајући се у свом манастиру Хилендару са богочежњивим сином својим Савом, богоносни Симеон се разболе почетком фебруара 1200. године. Дошавши „на врх врлина својих“ он осети да се приближује крају свога земаљског живота. Призвавши милог сина свог Саву, болни цармонах рече своме сину: „Љубљено чедо моје, светлости очију мојих, утехо и хранитељу старости моје, приближи се време мога одласка. Ти си се и досада старао о добру душе моје, но сада је наступило време да ми се још више помогне; јер знам да што год заиштеш у Бога, даће ти се“. А смерни Сава, са сузама обиснувши се о врат своме оцу, говораше: „Падајући пред ноге твоје, ја те још више молим, господине оче, да као што се за време живота твог сачувах од свих зала, закриљен твојим топлим молитвама ка Христу, тако и сада, када одлазиш ка Христу, испроси од Њега богопријатним молитвама својим покров животу мом од зала до смрти моје; и у светим молитвама својим ка Господу не остављај све нас, чеда твоја у Господу по телу и духу, земљу нашу и цркву, о којима си се трудио“. А преподобни старац, обилно лијући сузе, говораше: „Ако добијем слободу пред Богом, нећу вас оставити. Не жалости се, чедо моје, због овога растанка, јер ћемо се опет састати онде где нема више растанка“. И ставивши преподобне руке своје на возљубљеног сина, дуго се мољаше Богу за њега. Онда га са сузама загрли, даде му последњи целив, и заповеди му да доврши много шта не довршено о српским црквама. А односно својих смртних остатака замоли га да у погодно време, када на то буде воља Божја, купи „грешне кости бедног тела“ његовог, и пренесе их у манастир Студеницу. Богомудри Сава изјави да ће извршити све што му он наређује.

Затим преподобни старац призва сву братију и чеда у Господу, „благослови богоносног саподвижника свог кир Саву, и сав сабор светих чрнаца, богољубиве деце своје“. Он свакога од њих поименце и посебно љубљаше и благосиљаше, и све их

побуђиваше да се радосно моле за њега, предајући их Богу и Пречистој Матери Његовој и, помоћу њиховом, и сину свом богомудроме Сави. И тако их отпусти, заповедивши да му нико до јутра не долази.

И гле, ноћу, иако потпуно изнемогао од старости, он наједном младићки устаде са одра и, као очекујући светле госте Небескога Цара, веселе душе украси себе одећом светог анђелског лика, и причести се бесмртним и животворним Тајнама, рекавши: Слава Богу за све! После га као смртног човека обузе огањ природне смрти; а љубљени син се сву ноћ ту не одмицаше од оца, него му усрдно служаше, са многим сузама прочитавши крај његова одра сав псалтир у току ноћи. И никоме не допушташе да уђе к њему, него један другога тешаху и један другога опомињаху да узносе захвалне молитве Богу.

А кад свану, преподобни Сава унесе родитеља свог у црквену паперту. Осећајући да му се приближује последњи час, свети отац рече светом сину: „Чедо моје! Принеси ми икону Пресвете Богородице, јер сам се заветовао да пред њом испустим дух свој“. И када му та жеља би. испуњена, свети старац рече: „Чедо моје! Учини ми љубав па ме обуци у расу, одређену за мој погреб, и спреми ме онако како ћу у гробу лежати. И простри рогожу на земљу, положи ме на њу с каменом под главом, да тако лежим док ме Господ не посети да ме узме одавде“.

И беше дирљив приказ крајњег смирења: онај који је некада као владалац лежао на златним и меким постељама, сада на издисају лежао само на рогожи као последњи убожјак. Око њега стајаху братија и плакаху што остају без оца. Преподобни једва подиже руку дајући им знак да се утишају. Лице му беше светло; он весело гледаше ка икони Господа Христа и Пречисте Матере Његове: изгледало је као да са неким тајанственим посетиоцима пева псалам. А кад дође на крај псалма, он јасно рече: Всијакоје диханије до хвалит Господа = Свако створење нека хвали Господа! (Псал.150:6). Тада тек сви разумеше да преподобни, одлазећи из овог живота, са анђелима пева анђелску песму и слави Бога. После ове песме преподобни христољубац ништа више не проговори, него само радосно

гледаше на икону Христову, као предајући му у руке душу своју. И где ваздух се испуни неким пријатним мирисима, те се сви присутни дивљаху. И тако слатко усну у Господу свети старац, 13. фебруара 1200. године, предавши душу своју Христу Богу, кога заволе изнад свега.

А љубљени син паде на свечесно лице очево, и уместо топлим водом оми га врелим сузама; тако и преподобне руке његове оми многим сузама; и стављајући их на своју главу и приносећи их к својим очима, он их целиваше, па их прекрштене положи на прса. Потом, у друштву свеколике братије, са свећама и кадионицама, он испрати чесно и свето тело преподобног оца прописаним погребним песмама и многим сузама, и положи га у мермерни гроб унутра у цркви Пресвете Богородице Хилендарске.

За богомудрог Саву растанак са оцем беше уједно и извор жалости и радости: жалости, јер се лишио саподвижника, самолитвеника и богоумног учитеља; радости, јер се удостојио видети оца украшена свима врлинама до краја живота, и јер је послао испред себе топлог молитвеног посредника ка Христу. Дане у које се вршио свети помен за душу преминулог оца, мудри Сава обележи обилном милостињом убогима: раздаде све злато што је имао.

Оставши сам, богољубиви Сава се одаде још суровијем животу, јер лиши себе сваког телесног одмора, нарочито наложи на себе безмерни пост, проводећи све ноћи у недремљивим молитвама, и изобилујући све више у духовној утеси умножене благодати.

Оставши без новца, нужног за манастирске потребе, преподобни Сава се опомену речи оне побожне жене у Цариграду о два скровишта блага у околини Хилендара. Али без молитве он не хте приступити тражењу тих скровишта. И он се овако мољаше Христу Богу: „Чујем Давида како говори: Пролазном богатству не предајите срца. Утолико више заслужује укор и грдњу човек који прекопава земљу, да би нашао и узео благо које није тамо оставио. Тога ради, Господе, молитвама Пречисте Матере Твоје, не дај да ми се наруга непријатељ мој, изазивајући у мени жељу за пагубним и

трулежним богатством. Но ако то није кушање од стране противника; ако ми је то било речено ради Тебе, Бога мог, онда нека ми се по вољи Твојој, Господе, јави сакривено благо. У противном, нека се и од нас, слугу Твојих, сакрије, као што се раније скривало од других“.

Дошавши на означена места, преподобни Сава и ученик његов мало копнуше, и одмах наиђоше на отвор рова у коме беху смештена скровишта, као да им сама земља рукама својим издаваше оно што је чувала. Мислим, вели животописац Теодосије, да је то била сама Пресвета Богородица Добротворка, каја се у Цариградском манастиру јавила светоме, само светитељ из смирености није то хтео рећи, тајећи у себи велико скровиште, и будући сам сместилиште Свете Тројице. Нашавши огромно благо, свети Сава га пренесе у манастир. Али ово благо светитељ није сматрао својим, те један део посла у Цариград манастиру Пресвете Богородице Евергитиде, други раздели манастирима у Светој Гори, трећи пустињацима по усамљеним келијама, а четврти своме манастиру Хилендару и свима ништима. Божанствена Добротворка се и јављала њему ради тога што он раздаваше све што имаше, јер у свему бејаше извршилац еванђелских речи.

Раније је речено, како је христочезњиви Сава имао силну жељу да се повуче у пустињачку усамљеност. Али је било разлога због којих он то није могао остварити: прво, игуман му није допустио због младости; друго, долазак оца и служење њему; треће, путовање у Цариград; четврто, оснивање и изграђивање свог властитог манастира. Но пошто он Божјом помоћу уреди манастир и постави игумана да се стара о спасењу братије; и пошто испрати к Богу оца добро снабдевена еванђелским врлинама, свети Сава се могао побринути око остварења своје давнашње жеље. Ради тога он оде у Кареју; тамо нађе једно изванредно место, богато водом и украшено плодоносним дрвећем; купи га од прота, и подиже себи келију за мучање, сихастирију, и сазида цркву у име светог Саве Освећеног. Одрекавши се живљења у заједници са многиада, он се задовољи само тројицом, који строго испуњаваху сав црквени устав; а сам, побожно тихујући у келији, упражњаваше само

молитву. Ту он и поживе, вели Доментијан, по подобију древних првих светих отаца са великом уздржљивошћу, пошћењем, бдењем, обноћним стајањем; лиши себе сваке телесне утехе; у пошћењу и сузама сатвори сву силу своју; сав живот свој провођаше по угледу на анђеле, уподобљавајући се Бестелесним Силама, сваки дан духовно се веселећи бујицама суза, свом силом подражавајући живот светих. И свагда умртвљујући тело своје подвижничким молитвама, он душу своју заливаше богопознањем“. Он борављаше ту у великом побожном ћутању бдијући свеноћним молитвама, никада ум не скрену, чекајући помоћи од Вишњеге; и ради тога умртвљаваше себе сваки дан, једући хлеб по мери, пијући воду по мери, и дајући телу свом одмора један час или два.

Обнављајући младићке трудове у сихастирији, свети Сава провођаше оскуднији и суровији живот него раније; и пошћењем, бдењем, метанијама колениклањањем и ноћним стајањима постајаше још виши; и заборављајући по речима Апостола, оно што је остраг, он се сезаше за оним што је напред (Флб.3:13). И када би смо како ваља, и како је у ствари било, испричали сва његова тајна и јавна уздисања и све умилне сузе, онда би то неискуснима и лењивима изгледало невероватно. Јер у таквом усрдном подвигу, после смрти свога оца, монах Сава провођаше сваки дан, сав помишљу ка Христу плењен, и сећањем на смрт као да умираше сваки дан. Од великог и непрекидног пошћења усахну му утроба, нестаде му сваке масти, оболе му слезина и изнутрица, те се тако неизлечиво оболести. И када је касније и хтео да се послужи којом ђаконијом, забрањивала му је болест. И тако сав живот његов беше пост. Ту болест своју он љубљаше као богодану му помоћ, јер сматраше да је смрт Бога ради боља него живот у страстима, поучавајући се апостолском речју: када се наш спољашњи човек распада, унутрашњи се обнавља (2. Кор. 4, 16); када сам слаб, онда сам силан ка Богу (ср. 2. Кор. 12, 10).

Ударајући у тело и душу своју сваком добровољном муком, небочежњиви Сава стицаше све веће и веће еванђелско смирење, и уистини сматраше себе грешнијим од свију, горим од свију, последњим међу свима. Он истину душе своје смерне и

срца свог скрушеног каже када говори и пише о себи: „ја последњи од свију и грешни, увек слаб и лењ за духовно подвизивање“; „последњи од свију Сава грешни“; „ја најгори од свију“; „ја грешни и лењиви и последњи од свију монах Сава“; „ја многогрешни и увек слаб на духовна подвизивања“; „ја недостојни и лењи и худи монах Сава“. Он искрено и непоштедно назива себе блудним сином, који „мртав би и не оживе, изгубљен беше и не нађе се“. Исто тако он назива себе заблуделим и изгубљеним јагњетом. А у Животу светога Симеона он пише о себи ово: „Ја јадни и неблагоприятни, помешах се са неразумном стоком и уподобих се њима, убог добрим делима, а богат страстима, пун срама, лишен смелости према Богу, осуђен од Бога, оплакан од анђела, бивајући на смех бесовима, обличаван од своје савести, посрамљен својим злим делима. Мртав сам и пре смрти, и пре Суда сам себе осуђујем, пре бесконачне муке сам себе мучим“. – А истина, којом он даноноћно живи, разливена је по овим његовим еванђелским свеистинитим речима: „Шта би друго било најјаснији доказ кротког и смиреног срца, ако не храбро подносити сваку невољу и себе прекоравати у свему“.

Док се тако подвизавао, христољубиви монах Сава је силно желео и много Господа свеблагот молио да га удостоји неког обавештења о покојном оцу. И једне ноћи јави му се, са неким светлим личностима, преподобни Симеон у неисказаној лепоти и слави, и са пресветлим венцем који је јаче од сунца сијао. И као отржући сина од туге, он му весело говораше: „Више не тугуј, нити жали ради мене, сине мили, него се радуј и весели, јер ево, по прошењу твом, Бог ти јавља о мени родитељу твом, ти видиш: свеблаг и пребогати Бог украси ме овом пресветлом славом, и обогати ме вечним благима у истинитом и неодузимљивом царству Христовом. Примивши сада оно о чему си ми за живота говорио, ја се сада радујем, и наслађујем се гледањем незамисливих лепота. Благословен си ти од Бога, јер ти мени би посредник за вечно блаженство и за овај бескрајни живот. Твоји дакле, и за мене трудови, подвизи, молитве и милостиње узидоше на памет Богу (ср. Д.А.10:4), и за њих те очекују са мношвом припремљена блага. Али ћеш се најпре

обогатити од Бога апостолском благодаћу и влашћу, да везујеш и разрешујеш људске грехе; ти ћеш, у чину архијерејском, просветити и научити своје отачаство; вером, правдом и покајањем привешћеш људе своје ка Христу; те ћеш се поклонити и светим местима, која телом походи Господ наш Исус Христос, где добровољно пострада за нас: све то написаћеш на таблицама срца свог, и многима ћеш бити образац врлине, и све законе Христове испунићеш и утврдићеш у отачаству свом. После тога доћи ћеш к нама и удостојићеш се већих дарова, како због мене тако и због многих других; и бићеш украшен двоструким венцем: венцем испосништва и венцем учитељства; и удостојивши се бесмртног блаженства, ми ћемо са свима светима ликовати у бескрајне векове векова, наслађујући са стварним гледањем Пресвете Тројице“.

Дошавши к себи од виђења, овај свети богозванац нађе срце своје умирено сваким весељем и радошћу, и мишљаше да је на небу а не на земљи, јер Небесни је ово и говорио с њим у облику очеве појаве. И одмах устаде са рогоже, и светла лица подигавши руке своје к Вишњему, громко ридаше и сузама као кишом земљу натапаше. Какве све захвалности Богу не изрече због тога, клањајући се и величајући, славећи и благодарећи Онога који чини велика и неиспитана, славна и дивна дела којима нема броја. И гледајући ка преподобном оцу свом као на видљивог, говораше: „Славим твоју неизменљиву љубав према деци, оче свети, јер и у животу и после смрти не одвајаш се од изданка срца твог, и много си тужну душу моју и жалосно срце моје осладио и развеселио виђењем тога лика у анђелској појави. Ко сам ја недостојни, те си ме светим молитвама твојим к Богу удостојио да ми дођу Његови свети анђели небески, и да ми твојим јављањем оно рекнеш, и да ми душу од туге отргнеш и развеселиш? Сада си ми жив, господине мој; сада те видех, и уверавам се у оно што је речено: Праведници живе вавек, и од Господа им је награда (Пс. 37, 29), и од Вишњегу делање и сила. Слава и величина на висинама човекољубивом Богу, који те удостоји такве благодати! Слава и част и поклоњење благодати Његовој, јер је и мене грешнога удостојио светим Својим анђелима да те видим међу њима. Сада се, душе, поуздано

радујем због тебе и срцем се веселим, што и сам као земаљско биће примам оно чиме се ти сада наслађујеш радујући се. Сада ћу положити почетак служења Богу моме, да се бојим и трептим од светог имена Његовог, и да заповести Његове неизоставно извршујем“.

Богољубиви Сава, како је говорио тако је и творио, јер добрим делима све више и више душу своју изграђиваше и узлажаше к Богу. Разумевши Духом Светим да је родитељ његов нашао тражено, богочежњиви Сава се одаде на превелику врлину, узе на себе изнад силе подвиг пошћења, бдења, заборављајући своје првашње подвиге и сматрајући их ни за шта, и помишљајући да је бољи један дан у дворима Господњим него хиљаду година овога видљивог света. И умножи бдење изнад силе и усхођење молитвама ка вишњим боговиђењима, још прилежније приносећи дела духовна и богоугодна, по обичају свагда милујући непрестано убоге и испуњујући молбе потребитима, и у свему беше свима све. Јер, иако вођаше усамљенички живот, он и даље обилажаше по пустињи отшелнике који бедно живе, и обдариваше убоге, и помагаше потребите, и збрињаваше путнике; сви, буром убоштва витлани, прибегаваху к њему као пристаништу и добиваху мир милости. Он се свима сав у помоћи налажаше; Христово скровиште никада не оскуђеваше за њега, јер му или земља откриваше благо, или му брат владалац, Стефан, шиљаше много, све више и више, пошто га веома љубљаше, и на њега као на анђела Божјег гледаше, и служаше га.

Цветајући у те дане леполиком младошћу, и држећи истинито подобје црноризачкога чина, богоозарени Сава по свој Светој Гори сијаше светим животом као сунце. И верујте ми, браћо и свети оци, вели богобојажљиви животописац Доментијан, да богоносног Саву први чрнци, који су испрва живели с њим и видели његово изванредно живљење, називаху бестелесним анђелом, и казиваху ми да је имао толико духовни подвиг у телу, и толико се био приближио Богу постом и светим молитвама, да је и мртве васкрсавао, а не само чуда творио. Но због велике смерности своје, рекоше, тога се сам клонио, да не

би био прослављен на земљи, док га Бог не прослави на небесима.

Неизмерне су и безбројне врлине овога богољупца и трудољупца, и ми их земљани не можемо лако знати; оне су познате једино Творцу срца и тајнопровидиоцу – Богу. А богољубац Сава све дане живота свог провођаше: бринући се о угађању Христу и о правди Његовој; имајући душевну тугу за спасење душе своје; свагда упућујући душу своју на добру мисао; вазда имајући пред очима својим будуће испитивање и објављивање срдачних мисли и телесних дела и језичних речи. Све ово он прозре богоумним очима, те се непрестано одаваше све већем ридању срца и плачу очију, свагда желећи да веселим ликом, цветним лицем, неисказаном радошћу, светлом душом и чистим очима угледа Бога који седи у великој слави на суду, и да од Њега прими утеху и награду радости која не престаје, и неисказано весеље у будућем веку. Ето, о томе се он усрдно стараше.

У Светој Гори постоји манастир, звани Каракал. Једне ноћи морски разбојници га опљачкаше, игумана и братију свезаше, па их заједно са манастирском имовином на својим лађама одвезоше са собом. Онда их ставише на муке. Али пошто ови немађаху чиме да се откупе, они их осудише на смрт, па у Лавру везане отераше, и као стоку изложише на продају. Но пошто их беше много, и разбојници их продаваху све заједно а не понаособ, то није било новаца да их откупе. А разбојници изјављиваху: или да се сви откупе, или ћемо их све поклати. – У таквој невољи, сужњеви се договорише са својим игуманом, да манастир са свим имањем предаду Лавранима, па да се тако избаве из смрти. Лаврани их онда откупише, њихов манастир и имовину под своје узеше, а игумана са својом братијом отераше. Тада изгнаници прибегоше к светоме Сави као к пристаништу свих невољника, па му испричаше све. Слушајући њихове невоље, свети човекољубац проли много суза, јер због благог и незлобивог срца он увек беше тако скрушен и сузама потопљен. И одмах радосном душом испуни њихове молбе: откупи манастир Каракал са целокупном имовином, па их предаде прогнаном игуману и братији. И не само то, него и све

што беше порушено он обнови, и све манастирске потребе збрину, и обећа да ће се до краја живота свог старати о њима.

Од истих разбојника запусте и паде у крајњу порушеност и светогорски манастир Светих Четрдесет Мученика Ксиропотам.

Игуман и братија овога манастира, готови већ да због убоштва напусте манастир, дођоше к светом Сави, тражећи руку помоћи и милости. А он, Богом богати дародавац, сажали се и на њих: заложена манастирска имања откупи, порушено обнови, и цркву живописа и украси сваким благољепијем. Стога би назван ктитором ксиропотамским.

Исто тако он много учини и светогорском манастиру, званом Филотеј. Њега поче зидати неки богољубац, али га не имаде чим довршити. И он дође к преподобном Сави, молећи га за помоћ да доврши манастир, те да и он постане ктитор. И преподобни му даде врло много злата на довршење манастира. Уопште, милостивост његова беше неисказана, сва прожета самилосном молитвеношћу и плодотворном испошћеношћу.

Утешен и обрадован неисказаном славом свог покојног родитеља, христочежњиви Сава све више усхођаше к Богу појачаним монашким подвизима, постом, бдењем и молитвама. И ко би могао исказати какву све ревност показиваше он у трошном телу, да би постигао живот Бестелесних? Његова пламена љубав према оцу и према свом народу запали у њему жељу да слава очева, којом се тајно наслађује он један, постане достојање свих верних и целог народа његовог. Тога ради се све више милостињом украшаваше, и све се више к Богу подвизаваше. И усрдно се мољаше свемогућем Господу да на земљи прослави тело оца његова, пославши на њега Духа Светога и учинивши га мироточивим; и говораше: „И шта ће ми помоћи, Господе, што се само ја, видећ у тајности Твоју благодат према моме оцу, радујем и задивљен хвалим Твоју милост, ако Твоју доброту о њему не покажеш свима јавно? Знам, Господе, Теби је могуће све што хоћеш, и за речју Твојом иде дело које се дахом уста Твојих извршује. Услиши мене, слугу Твога, и не презри мољења мога, о чему се Теби, Богу моме, усрдно молим: пошљи Пресветог Духа Твог и обнови кости онога који је Тебе ради туђиновао за нас на земљи, и напој

их росом благодати Твоје, да се напоје обиљем милости Твоје и искипе миомирисно миро, којим ће се помазати душе и лица слугу Твојих који се боје Тебе. Нека разумеју сви силу Твоју и бескрајну милост Твоју, и колико си добар дародавац онима који се боје Тебе и чувају заповести Твоје. И као што си пред анђелима на небу указао милост Своју оцу мом, тако ћеш га и пред људима на земљи, Господе, прославити, да бих и ја, недостојни слуга Твој, добио поузданију слободу што си услишио мољење моје, и да бих се убудуће потрудио да Ти угодим, и сви људи који знају име Твоје и славе Га, те да Те опет прославимо са Оцем и Светим Духом, сада и увек и кроза све векове, амин“.

Са великом слободом и вером узношаше богољубљени Сава ову молитву, пуну пророчких предзнања, јер знађаше да ће му је Господ услишати. Животописац Теодосије вели: „Видим дар пророштва на преподобном Сави, а његова слобода и вера према Богу диви ме и ужасава. Јер он знађаше да ће Бог испунити његову молбу. И знајући да ће га Бог послушати, он призва прота са осталим игуманима и старцима на помен преподобном оцу свом“.

И слеже се мноштво гостију званих и незваних, тако да манастир постаде тесан и тескобан. Црква и сам гроб блаженог Симеона беху дивно украшени. Кад настаде навечерје, на гробу се отпојаше прописне песме и прочиташе молитве о помену. А после вечере, када је требало да иду на одмор, преподобни Сава узме светог оца прота, уведе га у цркву, па му рече: „Ја ћу, оче, са својом братијом узићи на пирг да на свом језику²¹⁹ свршим јутарња славословља, а ти, оче свети, са свима својима, отпојте овде, у великој цркви, прописна јутарња појања о помену на гробу оца мога, и, молим, молите се за упокојење његово. И када Бог прослави слугу Свога, ако ме позовете, ја ћу доћи к вама“.

Закључавши цркву, преподобни Сава предаде кључ проту, па, узевши од њега благослов, попе се на пирг. А прот, не схватајући о чему му то говори преподобни, рече: „Нека буде воља Господња!“ и предаде кључ служашчем јеромонаху, па оде у келију да се одмори. Одоше на одмор и сви што беху с

њим. А богоносни Сава с вечери отпоче свеноћно бдење, и пламено се мољаше, и прошаше милости од свемогућег Бога, говорећи: „Преблагі Господе, Сведржитељу, услиши слугу Свога, који Те свагда, и опет сада, моли: росу благодати Светог Духа Твог излиј на, Тебе ради, постом измучене и сасушене кости слуге Твога, оца мога; обнови их миром, и учини да искипе, те ћеш као на небу и на земљи прославити служитеља Свог, да би сви који су данас дошли, видевши милост Твоју на нама, прославили Тебе, и познали да смо и ми верне слуге Твоје, који, надајући се у тебе и љубећи Тебе, све своје остависмо и за Тобом пођосмо“.

А кад настаде време јутарњег славословља, и кад прот и сви што беху с њим службаху у саборној цркви, помињући престављеног и просећи му од Бога упокојење, одједном се сва црква испуни као неким миомирисним мирисом благодати Духа Светога. И свима се срца и душе испунише неком неисказаном сладошћу, радошћу и тишином, те се сви задивљени питаху: „Откуда ово?“ Они пак који стајаху близу гроба светог Симеона чуше као неки шум и жуборење из гроба, и кад погледаше, гле, одмах угледаше како је мермерни гроб светитељев наводњен миром као водом, како је сав испуњен миром, и како из њега тече извор мира који цркву залива и испуњава пријатним мирисом. Задивљени и запрепашћени, они отскочише и проту јавише. А прот, и сви који беху с њим, притекоше и видеше гроб извирањем мира одасвуд испуњен, те они задивљени, а и ужаснути, обиљем извора који је текао на земљу, оставише јутарња појања, па са страхом и сузама стадоше вапити: „Господе, помилуј!“ Тада се прот опомену речи блаженога Саве: „Када Бог прослави Свога угодника, ако ме позовете, и ја ћу доћи“, па одмах заповеди да га брзо позову. Преподобни Сава радосно сиђе с пирга и, видевши оно што не не знађаше, прослави свеблагот Бога. Па грлећи свети и мироточиви гроб очев као самога оца, он га целиваше и многим сузама и топлом љубављу заливаше.

Потом прот прво помаза себе крстообразно светим и благоуханим миром, затим преподобног Саву, па онда све остале редом. У исто време додиром гроба и мазањем светим

миром добијаху исцелење и здравље болесници који пађаху од нечистих духова и од других сваковрсних болести, и сви слављаху угодника Божјег. А миро истицаше не само од светих моштију блаженог богоугодника, него и од сухога камена и од његове иконе, измалане на зиду изнад његовог гроба. Видевши то, прот и сви с њим кроз плач узвикиваху: „Господе, помилуј!“ и са захвалношћу говораху: „Диван је Бог у светима Својим и велик у добротама Својим! Нама грешнима довољно је ово сведочанство Твоје милости, и колико је велика љубав Твоја према људима који држе заповести Твоје! Слава милосрђу Твом, Господе! Слава човекољубљу Твом!“

По свршетку јутарњег славословља и свете литургије прот, са свима игуманима и старцима, благословише преподобног Саву да напише житије свог светог оца Симеона, да му састави каноне и стихире, и да се спомен његов празнује са светима. Утешени и обрадовани син приреди велико славље свима присутнима, љубазно их угости, и милостивом душом и дарежљивом руком обдари све, од првог до последњег. А прота, и све који с њим беху, дошли, задржа три дана частећи их, па, обдаривши их богато, отпусти их.

Пошто се сви разиђоше, богочежњиви Сава уђе у цркву, и, затворивши је за собом, падаше на земљу и припадаше к Богу, бијући се непоштедно у прса, проливајући огњене сузе, и благодарећи, говораше к Богу: „Ко сам ја, Господе, и шта је дом оца мога, те нас обасипаш оваком милошћу, и ниси презрео мољење моје, мољење недостојног и грешног слуге Твога, и испунио си прошење моје к Теби? Шта да Ти узвратим за сва добра Твоја? Изнемогава ми ум, дивећи се Твојој доброти, и ја нисам у стању да Те достојно славим и певам. Слава Теби свеблагом! слава Теби свемилосрдном! слава Теби снисходљивом према свима који Ти се с вером моле! Владико Христе, Ти владаш животом и смрћу; осим Тебе другог Бога не знам. Очи моје видеше спасење Твоје, којим си и после смрти сада прославио слугу Твога, оца мога, пред лицем свих овдашњих људи. Светлости на откривање наше, да би људи Tobом познали да смо и ми истините слуге Твоје и верни

поклоници Свете Тројице. Ко се не диви великом милосрђу Твом? Слава Теби, Боже, слава Теби!”

Затим приђе светом гробу преподобног оца свог, па га грљаше и целиваше, и многе сузе своје са пријатним миром његовим мешаше; и приносећи срце, и усне, и очи, и сва чувства своја, он их мазаше миром, и тако освећиваше. И сагнувши се, он му као живоме говораше, називајући га својим усрдним молитвеником и заступником пред Богом. „Варљив је овај живот“, говораше он: „људска природа је склона паду, и нико није изузет од страсти и порока“.

Ово и много друго он изговори као у уши оцу на гробу, па напуни стакленицу драгоценог мира од светих моштију његових, да га пошаље свом брату самодршцу Стефану као очев благослов. Затим, изишавши из цркве, он утеши своју хилендарску братију, наситив душе њихове духовним речима, па се врати у своје безмолвије, у своје молитвено самовање – у Карејску келију.

ПОДВИЗИ СВЕТОГА САВЕ ПО ПРЕСТАВЉЕЊУ ПРЕПОДОБНОГ СИМЕОНА

Преподобни прот Дометије, човек пун благодати Светога Духа, веома поштоваше богоносног Саву, видећи у њему много благодатних дарова. Прозорљив, он провиђаше Савину будућност као доброга пастира стаду Христовом, и проричући говораше: да ће многим бити наставник у богопознању и богозвању; да ће жезлом вере спасавати душе заблуделих; да ће проповеђу призивати на ливаду побожности, и да ће свима тужнима бити милостива утеха. Због тога га прот необично много љубљаше. А и сви га љубљаху и поштоваху због његове безмерне смерности, и простодушне кротости, и нелицемерне љубави. И када у сабору на Кареји заседаваху оци, даваху му место са првима. Хотећи да узима благослов од њега, прот га много пута нуђаше да прими свештенички чин. А он, избегавајући људску славу, изјављиваше да је недостојан тога. Но, уз помоћ многих других, прот једва успе да га приволи на то. „Воља Господња, оче, нека изврши заповест твоју на мени!“ рече Сава, и оде у свој манастир Хилендар, куда би позван тадашњи епископ града Јерисе Николај. Епископ га једнога дана посвети за ђакона, а другога дана за презвитера. Онда новопосвећени јеромонах угости епископа са његовом пратњом, братију и ниште, и све их обдари. И пошто благослови игумана и сву братију, нови јеромонах се опет повуче у молитвено самовање у своју келију на Кареји. Тамо, отишавши к проту, да га извести да је извршио његову вољу, односно Божју, преподобни Сава хтеде, по обичају, да узме од њега благослов, али га прот с љубављу пресрете и дочека као сина, и узе благослов од њега као од оца, целива му новопосвећену руку, положи је на главу своју, и после братске трпезе отпусти га на испосничке подвиге.

После неког времена манастирски послови побудише преподобног Саву да иде у Солун, по величини и сјају други град у пространом Византиском царству. Пошто се у Солуну поклони гробу светог великомученика Димитрија и помаза

светим миром његовим, он отседе у своме манастиру Филокали, за чијег је ктитора сматран, пошто је био приложио много злата при његовом подизању. У Солуну он посети тадашњег митрополита Константија, који беше много слушао о његовим врлинама и давно желео да га види. У то време деси се у Солуну и епископ Јерисе Николај: он исприча митрополиту о чудесном течењу мира од гроба Савиног оца, преподобног Симеона, и о подвизима самога Саве. Чувши то, митрополит одаде хвалу Богу, и често призиваше к себи преподобног Саву, наслађујући се разговором са њим. Једнога празника митрополит хоћаше да служи свету литургију заједно са три епископа: Николајем Јериским, Михаилом Касандриским и Димитријем Адрамитским. На ову службу би и свети Сава позван да служи. На тој светој литургији они му саборно дадоше чин архимандрита и благословише га да носи набедреник²²⁰.

Из Солуна архимандрит Сава посла брату свом, самодршцу Стефану, стакленицу мира са очеве гроба и писмо, у коме му описа сва чудеса која Бог учини преко светог оца њиховог – преподобног Симеона. Потом се опет врати у Свету Гору. А посланици однесоше у Српску земљу стакленицу мира са писмом и предадоше самодршцу Стефану. Стефан се утеши небеском славом свога родитеља, и с радосним плачем целива чесно миро; па призвавши свога епископа и благороднике, прочита им братовље писмо и повест о чудесима на гробу родитеља.

Хтео бих овде да испричам о мржњи између браће, али се стидим, вели животописац Теодосије. Уосталом, нећемо осудити браћу, него онога који је био узрок њихове мржње – ђавола. Јер ђаво изазва мржњу међу браћом. Најстарији син Немањин, велики кнез Вукан, постаде непријатељ своме брату самодршцу Стефану због благослова очеве, што му остави престо. Обузет завишћу, Вукан говораше у себи: „Када се заврше дани оца мога, осветићу се“. И заиста, после Немањине смрти Вукан устајаше много пута на брата свога Стефана, да му отме престо. У тој борби против брата он је призивао и странце, иноплемене народе. Тако, он склопи савез са угарским краљем Емериком, и помоћу угарске војске потисну Стефана и завлада

српском државом у пролеће 1202. године. Али ускоро после тога Стефан успе да сузбије Вукана и да опет заузме престо, у лето 1203. године. Од овога непријатељства међу браћом много пострада Српска земља: због грађанског рата поља остадоше необрађена те страшна глад пустошаше земљу, и због честих крвопролића запустеше градови и села. Тада самодржац Стефан написа писмо свом христољубивом брату Сави, молећи га и говорећи: „О много мили срцу и души мојој, господине и оче свети, чуј плач мој и почуј уздисање моје, и не презри молбу ову. Учини нам милост: сажали се на нас, узми свете и мироточиве мошти светог и преподобног оца нашег, па нам их из туђе земље донеси у своје отачаство, да се светим молитвама вашим просвети ваше отачаство, и сви ми будемо благословени. Јер откад отидосте од нас, земља се наша оскврни безакоњима нашим, и би убијена крвопролићима, и западосмо у плен иноплеменика, и наругаше нам се непријатељи наши, и због мржње наше бисмо на прекор и поругу онима около нас. О, да би се светим молитвама вашим и доласком вашим свемилостиви Бог смиловао на нас, и расејане наше сабрао, и противнике наше уништио!“

У то време један догађај огромног значаја силно потресе мирне и Богу предане душе светогорских испосника: крсташи четвртог крсташког рата заузеше Цариград, у априлу 1204. године, уништише Византију, и почеше ширити своју власт на све стране²²¹. Једно одељење крсташке војске заузе Свету Гору. Ти су крсташи са римокатоличким свештеницима и калуђерима, који су са њима и за њима дошли, вршили тамо разна насиља и радили на томе да Свету Гору подвргну папској власти. Услед тога у Светој Гори завлада велика несигурност. Тежину таквога стања свети Сава је дубоко осећао. А кад доби молбено писмо од брата да свето тело њиховог родитеља пренесе из туђине, где влада толика несигурност, он се реши да братовљеву молбу испуни.

Прочитавши писмо брата владара, Божји човек се ожалости душом, вели животописац Теодосије. Али се утеши непоколебљивом вером у Христа, јер се смело надаше, да ће Господ, који у Светој Гори прослави блаженог оца његовог

чудотворством и мироточивошћу, и у Српској земљи прославити га пред синовима и народом његовим. И узевши чесне мошти свога родитеља, он крену у Српску земљу, пошто благовремено извести о томе брата самодршца. Када доби ту вест, христољубиви Стефан се испуни незамисливе радости, и узнесе молитвену благодарност Богу. И одмах са епископом својим, монасима, свештеницима и многим благородницима пође у сусрет оцу и брату. И дошав до грчке границе, ту сrete свете мошти. При појању псалама и песама и кађењу миомирисним кадионицама, они се са радосним сузама клањаху светим моштима, с љубављу их целиваху, очима и лицем их се дотицаху, да би се освештали. И тога дана приредише богосаборно славље. И онда на својим рукама понеше свети кивот. Брат владалац и сви који беху с њим, с таквим истим сузама грљаху богоносног Саву и целиваху, просећи његове свете молитве и благодарећи му за свете мошти. А светогорски монаси, који беху у пратњи светог Саве, дивљаху се великој љубави и превеликом смирењу самодршца Стефана, који падаше пред ноге његове и у прашину меташе чесну главу своју, просећи од свију њих благослов и молитве.

Заиста беше милина не само за људе него и за анђеле видети онај призор: преношење светих моштију патријарха новог Израилља – светог оца Симеона – из Свете Горе; преноси их син – анђеоло, дочекује их син – благочестиви самодржац. С таквом чешћу свете мошти бише пренесене у Студеницу, задужбину самог блаженог Симеона Мироточивог, коју он подиже као самодржац српски. И ту, у цркви Пресвете Богородице, у већ спремљену мермерну раку, бише положене свете мошти, и одслужена божанствена служба. Онда самодржац богато угости све; а све убоге, којих беше много дошло, он с љубављу довољно насити и милостиво обдари. Блажени Сава, са атонским монасима који беху дошли с њим, остаде у Студеници до друге годишњице помена блаженом оцу његовом, па да се онда врати у Свету Гору.

Када се приближи дан годишњег помена блаженом Симеону, велики жупан и самодржац Стефан дође у Студеницу са свима благородницима. Уочи тога дана би отслужено

вечерње; али се богоносни Сава не повуче на одмор, као што то други урадише. Напротив, као некада у Светој Гори, он свеноћним стајањем не даде сна својим очима, молећи Господа да се пред народом српским понови чудо истицања мира из светих моштију блаженог оца његовог, као што је то било у Светој Гори, да би сви прославили Господа и Његовог угодника, и да би они што су с њим дошли из Свете Горе познали Православље Српске земље. И пришавши гробу светог родитеља свог, он му се молитвено обрати и умилно му говораше: „Ево нас свих људи Твојих и деце твоје, које Ти је дао Бог. Сабрани у твојој цркви, ми очекујемо твоје отачаске дарове. Не скривај за себе сама даровану ти од Бога благодат, него нам изливањем мира откриј богатство које имаш од Бога на небесима, да би уверио чеда своја и људе своје на земљи, те да би се они, помазани њима, радовали као обогашени“.

Потом Сава нареди да ударе у било за јутрење. По свршеном јутрењу, када свети у олтару са плачем и сузама служаше божанствену литургију за свога оца, Бог га услиши због његове смерности: црква се изненада испуни несхватљивим миомиром, тако да су се сви у недоумици чудили томе. И гле, опет, као и раније у Светој Гори, би шум од врења мира. А благочестиви Стефан самодржац, стојећи близу гроба преподобног оца свог, хтеде да сам види откуда тај шум. И наједном угледа како је мермерни гроб испуњен миром као многим водом, и како миро шуми извирући одасвуд. Уплашен и удивљен, он од ужаса повика: „Господе, помилуј!“ Тада и благородници, видевши шта бива, задивљени од радости узвикиваху: „Велики си, Господе, и диван у делима Својим, слава Теби!“ У храму од узбуђења настаде таква граја и плач, да светоме беше немогуће вршити свету литургију. И он сам, од великог умилења и од многих суза не беше у стању проговорити народу како треба, док једва најзад не успе да прозбори самодршцу и свима који плакаху да ућуте. Но гле, миром провре и икона преподобног Симеона, што беше живописана на зиду у цркви, као и икона његова на зиду у трапези. Када то видеше самодржац и благородници, плач на плач подизаху. Но бојећи се Светога у олтару, они ћутке, без граје кропљаху земљу

сузама. А часно и свето миро сабираху у златне и сребрне сасуде, док је Свети вршио свету божанствену службу; а кад је излазио, сијаше сав као огањ. И прошав к светом и мироточивом гробу, окади га, отпоја што треба, прочита молитву, захвали свесрдно Богу, па целива чесну раку окропивши је многим сузама. Затим помаза себе миром, па брата самодршца, и онда све редом, и не насићаваше се труда ни стајања ради части оца и ради утехе људи својих. Тада се и многи болесници исцелише помазивањем светим миром и додиривањем светога гроба. И благодат Божја беше на свима и весеље и радост неисказани. Тада се „чудесни богоносац јеромонах кир Сава“ обрати самодршцу брату, бдaгородницима и свима присутнима, овим речима: „Гледајте шта се збива пред вама; од Господа је то. и дивно је у очима нашим. Ево дана који створи Господ! Радујмо се и веселимо се у њ! Јер ево отац наш, који је до недавно био с нама, па духом отишао ка Господу, опет нам је данас духовно дошао, и не отступа од нас молитвама својим. Јер ми видимо: као што нас је раније, за живота свог на земљи веселио у оном што је телесно, тако нас сада, и то несравњено више, весели у оном што је духовно. Јуче он, као Авраам, сабираше стране и убоге, и предлагаше им гостољубиву трпезу; а данас је он сам приман у насељима Авраамовим, и радује се с њим кога је подражавао. Јуче он смирено приклањаше пред нама главу своју; а данас се ми приклањамо светом гробу његовом и целивамо га. Јуче нам чашу с љубављу наливаше; а данас нас из те исте чаше помазује миром светих моштију својих и чудесима задивљује. Колико је добар Бог Израилев према правима срцем! Он подиже смирене на висину и даје милост онима који Га се боје сада и кроза све векове векова! Зар да се не задивимо томе? зар да са апостолом не рекнемо: Не заборави Бог на труд и награду слугу Својих, који у име Његово послужили светима и свима убогима. Ево, молитве и милостиње и сва остала добра оца нашег изиђоше на памет Богу, и за добра он је од Бога примио добра; као што сами видите данас: пред свима вама Бог га прослави и узвелича дивним чудесима, те не само точи миро из светих моштију својих, и недужне исцељује, и духове изгони, него учини да и на

зиду насликана чесна икона његова провре миром из тврдог камена и сухог малтера. То се већ једном догоди у туђој земљи, у Светој Гори; то се и сада понови међу вама чедима његовим, у земљи сопственог народа његовог. Тако се он пење из славе у славу, да бисмо ми, видећи славу његову, постали подражаваоци добрих дела његових, којима он угоди Богу. Хотећи да нас придобије за љубав Своју, Бог преко светих Својих чини чудеса међу нама, да бисмо схватили да Он зна љубав свакога према Њему, и да се ничије добро, учињено Њега ради, неће сакрити од свевидећег ока Његовог, јер је Он наградитељ добрих. Свети, узети са земље на небо, не требају трулежне славе земаљске, нити траже почасти од људи, јер примају од Бога на небу славу и почаст, какве око људско не виде нити ухо људско чу, и заједно са псалмопевцем кличу: Према оном што имам на небу од Тебе, шта бих ја пожелео на земљи? (Пс. 72, 25). Сва чудеса свети чине ради спасења нашег, да бисмо видевши их, прослављали Бога, дивног у светима Својим, и славећи њих, подражавали их достојно и по могућству у свима богоугодним делима њиховим.

Зато и ја срдечно молим све вас по крви сроднике моје у Господу: подражавајте дела оца нашег која видесте: истиниту веру његову, правду и суд, смиреност и кротост, љубав према ближњима, дарежљивост према убогима, милост према једнокалним нам створењима и једнородним нама по крштењу, која су под влашћу вашом, знајући да је и ваш и њихов Господ на небесима, и да у Бога нема гледања ко је ко. Пред Њега ће стати цар са војником, господар са робом, син са оцем и отац са сином, када се престоли поставе. И Бог ће сести као Судија, и река ће огњена потећи са хуком, готова да прими грешнике, и отвориће се књиге дела наших, где смо сви прстом Божјим записани. И тада ће греси наши иступити против нас као тешки тужитељи, оптужујући нас; и страшно ће се сваки на тој страшној расправи испитивати; тамо ће бити немогуће истину лажју прикрити, или судију подмитити; и тада ће сваки своја дела видети, и уплашиће се, и неће имати куда побећи, јер ће сам Господ судити људима Својим. Знајући то, апостол каже: Страшно је пасти у руке Бога живог (Јевр. 10, 31). Тога ради и

ја вам говорим, да се отресете свакога зла и да чините све што видесте и чувате од оца вашег, да бисмо, молитвама његовим избегнувши горе споменуте страхоте, добили са њим и вечна блага у бесконачне векове²²². Бог мира и љубави, молитвама светог оца нашег, са свима вама и нама. Амин“.

Чувши ову страшну поуку, самодржац и сви благородници са сузама приклонише главе своје, и од великог умилења заборавише и да се хлебом заложу, иако је дан већ био на измаку. Чуђаше се старији брат, владалац, сладости језика и сили речи благодати Божје, које излазе из уста млађег. Па са свима павши ничице, поклони му се, говорећи: „Бог који нас молитвама вашим удостоји да будемо слушаоци ваших светих речи, удостојиће нас да их и делом извршујемо“. Потом изиђоше из цркве и сви седоше за трпезу, те се после духовне хране насладише и телесне. И убоге, којих беше дошло много, оба брата обилно угостише и богато обдарише.

ДЕЛАТНОСТ АРХИМАНДРИТА САВЕ У СРБИЈИ

Ускоро после тога, богоносац Сава, изданак пустиње, чезнући за светим пустињацима светогорским, и њиховим молитвама удостојен велике благодати, помену своме брату владару, да му се ваља вратити у Свету Гору са својом пратњом. Ова реч као копље прође кроз срце владару, и он паде к ногама светог брата свог, и мољаше га у име своје и благородника, говорећи: „Не остављај нас у овај час, о оче свети! и немој ми пре времена тугом узимати душу из мене. Умољен светим оцем нашим Симеоном, молим те, остани овде у обитељи Пресвете Богородице, коју је он сазидао: старешинуј над братијом, не славе ради, него ради добра братије и нас самих и свих људи отачаства твога. Јер, мислим, Бог те ради тога и посла да оцем нашим недовршено довршиш. А ја сам слуга твој у свему добром ка Господу; што год хоћеш и што год речеш, бићу ти добропослушан као господару своме. Но ако нас у Господу можеш помоћи ка Христу, а ти због лењости побегнеш од нас, онда ћеш одговарати Господу за нас“.

Милостива, мудра и врло кротка душа Савина, која никада никога није хтела жалостити, видећи усрдну молбу брата, благородника и свих преподобних отаца светогорских који беху са њим дошли, би и овога пута побеђена својим милосрђем. Непрестано горећи Духом Светим, и све часове дневне и ноћне идући за Господом својим, и имајући сва страдања Његова написана на срцу своме, преподобни Сава послуша љубљенога брата. И покоривши се њиховој молби, рече: „Воља Господња с нама нека испуни вашу молбу“. Када то чу благочестиви Стефан и остали са њим, душе им се испунише божанствене радости, као да су нашли неку пребогату ризницу. И тако преподобни Сава би постављен за игумана у манастиру Студеници. Примивши манастир, он нареди да се зове лавра светог Симеона, а старешина у њој да буде архимандрит.

Примивши ову малу власт, богоносни Сава ствараше велика дела, јер не поробова трпезама, нити се одаде многоме вину, нити спаваше на меким постељама, него живљаше као и у

пустињи: све већим трудима, пошћењем и ноћним стајањима умртвљаваше тело; и не само иноцима биваше углед или законодавац, него се и пре епископства радом показиваше апостол. Јер, путујући по свој земљи свога отачаства, он апостолски проповедаше Еванђеље, мудро објављиваше Свету Тројицу, све учаше оваплоћењу Сина Божјег, јереси разораваше, цркве подизаше, предаваше људима начин живота од апостола, украшаваше своје отачаство обичајима и законима христоименитих људи, у црквама установљаваше светогорска богослужења, свима иноцима сам беше образац, власницима прећаше Божјом казном због неправдовања, свуда распростираше веру православну, убоге збрињаваше, поуком својом братску љубав утврђиваше. Реч његова све насићаваше слашћу као медом. А чудеса и силе његове не бежу далеко од светих: молитвама својим и помазивањем миром он духове нечисте изгоњаше, болесне исцељиваше, ослабљене подизаше, и многа друга чудеса чињаше. Он све чињаше по вољи Оца Небескога: свако добро дело Божје у Богу почињаше, и Бог му извршење даваше. Подобећи се Господу своме Христу, који је небо звездама украсио, он по истоме чину украси своје отачаство сваким доброверјем и светим црквама поља и долине и брда; а где не стиже сатворити цркве, ту постави крст, да се на сваком месту прославља име Божје, и да сви верни, видећи свето знамење крста, у све часове распињу вољу своју распетоме на њему Христу, истинитом Богу нашем.

Видећи све то, сви се дивљаху, и бежу послушни вери благочешћа, и сматраху га за пророка Богом посланог. Доласком Светога браћа се помирише: самодржац Стефан и велики кнез Вукан. Поука Светога много је утицала на Вукана, те се овај стидео што је нарушио заповест очеву. Онда престаде гоњење и плењење, и сви противници, видећи како браћа живе заједно у љубави, љубављу им се придруживаху. Српска земља тада беше велика по пространству, и вера православна се свуда по њој шираше молитвама светих отаца наших Симеона и Саве. Многе цркве, мале и велике, сазида Свети док је био архимандрит у Студеници, не само камене него и дрвене, да се на сваком месту владавине Божје слави Бог.

У то време почеше самодржац Стефан и свети Сава зидати и велику цркву Вазнесења Господњег у Жичи²²³, за епископско седиште. Једном преподобни Сава дође са самодршцем Стефаном да разгледају како се зида архиепископија, ради чега су из Грчке земље били доведени многи одлични зидари и вешти каменоресци. Бавећи се ту, свети Сава једнога дана нађе где крај пута лежи ради милостиње човек ослабљен рукама, ногама и свим удовима својим. Видевши да ослабљени не може никако да се усправи, самилосном светитељу ударише сузе и он заплака над трошношћу људског бића. Онда положи ослабљенога на своју мантију, па га са једним учеником својим однесе у цркву и постави пред Спаситељеву икону. Оставши сам са болесником, Свети одмах припаде к Богу, и пошто Му најпре смирено исповеди своје грехе, он се онда дуго, са сузама и метанијама, мољаше за болесника. У овом усрдном молитвеном подвигу, онебесивши се сав душом светлом, и богомисаоним умом прозревши седмосветла небеса, он са топлим сузама вапијаше из дубине душе к Богу за овог паћеника. А кад заврши молитву рече ослабљеноме: „У име Господа Исуса Христа, чедо, теби говорим: устани и ходи са сваком снагом!“ И ослабљени одмах, као да је од много година здрав, скочи са мантије као са одра и хођаше. И узнесе благодарност Богу и захваљиваше светитељу. А светитељ га поучи да не заборавља ову милост Божју и да се чува од свакога зла, „да ти доцнији живот, рече, не буде гори од ранијег“. И отпусти га кући његовој.

Глас о овоме чуду брзо се пронесе на све стране. И сви доношаху своје болеснике и полагаху их пред ногама Светога. А он, полагајући руке на свакога од њих, исцељиваше их. Када би се пак налазио у Студеници, он је полагао болеснике крај гроба светог оца свог, па их помазивао светим миром од светих моштију његових, и они су сви, обогатени молитвама светог Симеона, одлазили својим кућама исцељени и здрави. И беше син диван оцем, и отац слављен сином. Таквим се светилима светљаше тада Српска земља; таквим се мужевима украшаваше. Слушајући о чудесима која бивају од светих, владари и житељи суседних земаља испуњаваху се

поштовањем, не само према преподобном Сави, него и према брату његовом – самодршцу Стефану.

Чудотворна сила угодника Божјег светог Саве појави се нарочито када он иступи као заштитник невиних и каратељ кривих, и молитвом својом спасе отаџбину своју од крвопролића. Самодржац Стефан беше дао уточиште рођаку бугарског цара Калојована, Стрезу. Овај бугарски цар погине при нападу на Солун, на који беше пошао, користећи то што су крсташи били заузели Цариград. Стрез, бежећи од новог бугарског цара Борила, који га је хтео убити као царског рођака, нађе заштиту и уточиште код самодршца Стефана. Христољубиви Стефан га прими не као пребеглицу него као сина, указавши му сваку љубав и поштовање. Цар Борил се неколико пута обраћао Стефану да му преда Стрезу, нудећи му некад дарове а некад претећи му ратом. Стрез је знао за ово, па се плашио и помишљао да бежи на другу страну. Но благочестиви Стефан нипошто није хтео да Стрезу преда цару Борилу, а Стреза је храбрио да се ништа не боји. Штавише да би га уверио у своју љубав, он се побратими са Стрезом, на светом Еванђељу, без обзира на то што су многе велможе упозоравале Стефана на сурову и свирепу нарав овог бугарског пребеглице. Стефан му даде на управу тврди град, звани Просек, крај Вардара; а даде му и војску. И ту га утврди и овласти, удостојивши га да има у њему друга и брата. Но Стрез ту тек поче показивати своју свирепост, и своју неблагодарност. Утврдивши свој дом у Просеку на врло високој стени над Вардаром, он поче упражњавати своја задовољства. Његова омиљена забава била је: пијанчити на високој стени, и са ње, бацати у Вардар људе, који су му ма чим згрешили. Кад кога тако бацаху, он весео узвикиваше: „Пази да не оквасиш кожу“! Нико није смео слободно проћи поред тврђаве, јер је свакоме претила опасност од свирепог властелина. Околни житељи су се не једанпут обраћали жалбама жупану Стефану, и он је неколико пута слао к Стрезу своје људе да га уразуме. И сам му је много пута писао, саветујући га и молећи га да престане са неделима. Незахвални Стрез се свему томе смејао. Не бојећи се Бога, он поквари душу своју, и стаде своме великом

добротвору враћати зло за добро. Најзад, окупивши око себе много себи сличних покварењака и најамника, и створивши велику војску, он крену на Стефана. Стефан, „васпитан у доброј вери, и савршен у побожности“ посла Стрезу неколико пута изасланике, потсећајући га на пређашњу љубав и пријатељство и молећи га да се окане тако свирепе намере. Али Стрез бејаше неосетљив као камен и сурово упоран. Тада Стефан, помоливши се Богу, сакупи своју богодаровану му војску, и спремаше се да изиђе противу непријатеља.

Видећи то, саосетљиви и самилосни богоугодник Сава, сапаћаше срцем у бризи брата, састрадаваше душом за отацтво своје, и жаљаше сународнике своје, јер је знао да ће у ратном сукобу многи изгинути. И заустављајући самодршца Стефана и све главне војводе његове, он им рече: „Идем прво ја к непријатељу, и говорићу му; па ако и мене, као и многе досада, не послуша кад га будем саветовао у Богу, онда ви чините своју човечанску дужност“. И светитељ оде у Стрезов логор. Стрез, који је познавао светог Саву још за свога боравка на Стефановом двору, угледавши светитеља, паде на земљу и поклони му се, а Свети га с љубављу загрли и целива. Онда га светитељ благим речима стаде саветовати и молити да се окане своје зле намере, потсећајући га на ранију љубав и добротворства Стефанова. Али он, горак душом, тврд срцем, глув непажњом, као гуја према обајнику запуши уши своје, да не слуша светитељеве речи и све што му он слатко и дивно, страшно и ужасно изговори. Видевши несвесну савест, и несмерну вољу, и неосетљиву природу каменог ума његовог преподобни му рече: „Ми дакле овако говорасмо желећи добра и теби као себи, и пошто, уздајући се у оружје, не примаш мене који ти саветујем добро, сам ћеш себи зла поцрпсти. Но знај, да се и ми, имајући наду у Господа, нећемо уплашити вас, нити ћемо се уклонити испред вашег мноштва. Коњ је готов на борбу, од Господа помоћ, нека Господ пресуди између тебе и нас“.

И тако раставши се с њим, изађе од њега, јер беше већ вече. А кад дође у свој шатор, он подиже к Богу преподобне руке своје, и из дубине душе молећи се и просећи помоћ, говораше: „Помоћи нам дај, Господе, јер сем Тебе помоћника у

невољи немамо. Господе сила, Ти праведно судиш, Ти испитујеш срца и мисли, Теби је позната невиност наша, и Ти знаш да ми Стрезу ништа жао не учинисмо. Нека видим на њему освету од Тебе! Јер уздајући се у силу своју, он неправедно наоштри мач свој противу нас, али ће силом Твојом ући у срце његово. Господе сила, Ти праведно судиш, у тебе се уздам, нека се не постидим!“ Тако са сузама просећи помоћ, он призиваше у помоћ и Пречисту Богородицу; и гледајући ка светом оцу свом преподобном Симеону, као ка видљивом, говораше: „Дођоше народи на наслеђе твоје, оче! Али не прећути молитвама својим ка Христу; не дај на поругање чеда и слуге своје!“ И одмах, уверивши се од Бога Духом Светим, реченим у души његовој: „Ја сам Спас твој“, он се брзо, још у току ноћи, крену на пут к својима.

Те исте ноћи Стрез, спавајући и одмарајући се на постељи, одједном страховито јекну. А кад они око њега поскакаше и упиташе га шта му је, он једва дишући од узбуђења, рече: „Неки страشان младић, по Савином наређењу, нападе ме на спавању, и, истргнувши мој мач, прободe ми срце њиме“. И све их узбуђено мољаше да са највећом брзином зову Саву. Они потрчаше, али Светога не нађоше, пошто беше отишао. И тако, страшно јечећи од невидљиве ране у срцу, Стрез те ноћи испусти дух. А његова војска, обузета великим страхом, разбеже се. Неки од Стрезових бољара, волећи да ступе у Стефанову војску, брзо стигоше к њему, и испричаше му о напрасном и невидљивом убиству Стреза. Самодржац Стефан са велможама својим узнесе благодарност Богу за победу, добијену без битке, молитвама Светога Саве.

ПОВРАТАК СВЕТОГ САВЕ У СВЕТУ ГОРУ И ДАЉИ ПОДВИЗИ

Доста година проживе свети Сава, управљајући у лаври светог Симеона, и многа чудеса учини Бог преко њега: стављањем руку својих на недужне, он их исцељиваше; молитвом својом духове нечисте изгоњаше, и многа чудеса чињаше, која због дуљења речи није могућно ни испричати. Чудеса се чињаху не само њим самим, вели животописац Теодосије, него и именом његовим: прости људи у домовини и горама, пасући стада, пошто би помузли млеко, не требаху сиришта, јер је доста било само рећи: „Савина те молитва усирила (или: укиселила)“, и одмах би се са изговарањем тих речи сирење усирило и млеко укиселило, и били врло добри и једно и друго.

Но уколико се чудеса умножаваху, и сви се све више и више у православној вери утврђиваху, утолико светитељ налагаше на себе све већа мучења и подвиге, метанија и ноћна стајања, непроменљиво уздржавање, јер када и за трпезом са братом самодршцем сеђаше, он само привидно јеђаше. Примећујући то, Стефан се дивљаше његовој уздржљивости и много пута роњаше сузе због тога. И сви га много вољаху, и дарове му доношаху, и жељаху да га виде, јер борављаше међу њима, још из младости као ангео чистотом, и светошћу као апостол и чудотворац. Реч његова свагда беше Духом Светим као сољу зачињена. Због многих врлина он уживаше бескрајно и неизмерно поштовање од самодршца брата, од благородника, и од свих осталих. Хвале, славе и почести људске беху му мрске још од самог почетка, и он их се клоњаше. И говораше себи: „Да ми како ова мала и привремена почаст не замени ону велику и вечну? Или да ми не рекне Авраам, или боље – Бог Авраамов: Добра своја примио си у животу свом (ср. [Лк.16:25](#))“.

Уплашен да не изгуби вечна блага због привремених, он се са тугом сеђаше свога првобитног самораспињања у Светој Гори, свога ропског служења смерношћу, свога младићског страдања, свога босоног идења, својих каљавих костретних

рубина, неумивања, обноћних стајања, непрекидног пошћења, чисте молитве непомућиване калом богатства, остављања света умом и узлажења к Богу. Помишљајући на све то, он виде себе као измењена у свему, па жаљаше, туговаше и себе бедним и пропалим називаше. Туга за светогорским подвизима крв му испијаше, и сећање на њих мозак му изједаше. И он, пошто у манастиру Студеници све добро уреди, и правило црквенога устава и монашког живота узакони, и уместо себе постави братији богомудрог игумана, одлучи да се врати у Свету Гору. Целивавши цркву и чесни и мироточиви гроб свога светог оца, он га покваси многим сузама, и помаза себе светим миром његовим. Затим свима даде благослов и мир, и отпутова из Студенице. И дође к брату самодршцу да се опрости с њим. А овај много плакаше и преклињаше га да не одлази, и сматраше његов одлазак као излазак своје властите душе из тела, и мољаше га са свима благородницима да остане. Али светитељ, иако свим тим веома растужен, остаде при својој одлуци. И њихова срца утеши овим речима наде: „Ако благоме Богу буде воља, опет ћу вам се вратити“. – Онда му самодржац Стефан даде много злата за његове потребе, и да разда манастирима у Светој Гори, пустињацима и свима невољнима, па га сам са благородницима испрати до грчке границе.

И тако Духом Светим вођен, христочежњиви Сава опет дође у Свету Гору. Његовом доласку се сви обрадоваше, и радосни долажаху да га виде. Јер га сви љубљаху и због крајње смирености његове, и што по првашњем живљењу бејаше свима сав њихов. И живљаше доста времена у својој усамљеничкој келији на Кареји, понављајући своје пређашње младићке трудове пошћењем.

Утом по неиспитаном промислу Божјем, престаде у Студеници тећи свето миро из светих моштију преподобног Симеона. Због тога самодржац Стефан беше у врло великој тузи, сматрајући да је то гнев Божји и да се одвратио од њих отац његов Симеон. Зато побожни владалац строго испитиваше савест своју, осуђиваше себе за грехе своје, туговаше, очајаваше, молбама и молитвама узлажаше к Богу и к светом оцу свом, и неизмерно се труђаше у милостињи према убогима

и у свему што је добро, да би зауставио очекивану казну од Бога. А знак, говораше самодржац, да ће нас казна мимоићи, биће то, ако миро поново почне тећи. Али миро не потицаше. Не налазећи срцу утехе, Стефан се најзад реши да пише своме светом брату у Свету Гору, да дође и молитвама својим учини да миро опет протече. У писму му говораше: „Откако твоје преподобнје, господине, отиде од нас, то и свети отац наш Симеон духом одврати лице своје од нас, јер престаде истицати свето миро, које се осећањем Светога Духа обично изливаше из светих моштију његових на утеху нама и целбу, и многа друга чудеса погледањем Духа Светога не бивају више међу нама као пређе. Много се молисмо да нас овима опет обдари, и по природи милосрдно срце очево закључа неприродно од нас немилосрђем као жељезом, и не послуша нас. Да ли нам се ово догоди због грехова наших, што поживесмо неугодно Богу, или што ти ниси с нама да нас очишћујеш од грехова? Стога те молим и преклињем: сажали се на сузе моје, иако због грехова својих не смем удостојити себе да се назовем брат твој; смилуј се на себе и нас једнородне и саутробне по матери. Дођи к нама, богољубљени, и к преподобном оцу свом, да би Господ наш Исус Христос твојим доласком милостивно просветлио лице Своје на нас, и да би ради молитава твојих заповедио преподобном оцу нашем Симеону да Духом Светим опет точи свето миро из светих моштију својих, и да нас као слуге своје, по првом обичају, утеши“.

Али, богочежњиви Сава, добровољно заробљен богољубљем, не хтеде се одвојити од радости пустињачког испосничког и безмолвног живота, и ићи к своме љубљеном брату, уместо тога он својом руком написа молбено писмо своме светом оцу као живом, који по смрти није умро, говорећи: „Као од Бога ти заповеђено, и од нас умољен, преподобни оче, превиди и по које сагрешење према Богу и непослушност према теби од чеда твојих, и учинићеш да твоја света рака, осењена Духом Светим, точи свето миро и сада као и пређе, и, њиме помазавши, развеселићеш чеда своја и народ свој да не малаксавају духом у тузи. Док си био у телу ти си ми рекао да ћеш ме слушати Бога ради, и обећао си ми да ме нећеш

оставити молитвама својим када будеш отишао к Богу; – ако је то истина, онда и сада, господине мој, покажи твоју отачаску љубав, те ме, као пређе телом, и сада, још више духом послушај, да се ја, чедо твоје, које се надах у тебе с Богом, не посрашим и не лишим наде. Моли се за нас Господу, оче, у светим молитвама својим“.

Свети Сава написа и брату Стефану засебно и утешно писмо. И оба писма предаде своме ученику, чесном преподобном јеромонаху Иларију, да их однесе у Српску земљу. И нареди му: да писмо упућено оцу не предаје никоме, него да у означени дан отслужи свету службу, и да га прочита над гробом преподобнога.

Јеромонах Иларије, приспевши у Српску земљу, поступи у свему по наређењу свога аве: предаде Стефану писмо које беше за њега, и каза му за писмо упућено светом Симеону, и шта му је заповеђено поводом њега. Читајући писмо, Стефан роњаше сузе потоцима, и чуђаше се што брат не испуни његову пламену молбу да дође, али радосно прими посланика са великом чашћу. Заједно са јеромонахом Иларијем пође и он у Студеницу. За време свеноћног бдења, светогорски старац пустињак дивљаше се свуноћном и недремљивом стајању, сузама и умилењу самодршца световњака, који живећи у свету и војујући стече толику побожност, какву често ни пустињаци не стичу испосништвом у пустињи. Јер Стефан беше необичан владар: изврстан према Богу и људима, искусан и веома храбар као војник, светао и весео међу својим благородницима, правдом и истином светло украшен, изванредан љубављу према ништинама, велики ревнитељ књижевности, врло уман и вешт приповедач; када је пак стајао на молитви или у цркви, великим умилењем и громогласним плачем окропљаваше земљу.

После свеноћног бденија, преподобни старац ава Иларије јеромонах отслужи свету и божанствену литургију, и у пуном свештеничком одјејању изиђе из олтара држећи у рукама мирисаву кадионицу и посланицу светог, и приђе гробу светог Симеона, код кога стајаше син самодржац, заливајући га сузама. Покадивши гроб, и поклонивши му се са великим

умилењем као живом, ава Иларије сатвори Трисвето над гробом преподобног оца Симеона, и прочита громко молбену посланицу богоносног кир Саве. И чим заврши читање, наједном стаде из гроба преизобилно извирати миро, истичући из свих пређашњих извора, тако да га не стизаху сабрати у судове, него се и сав под у цркви наводни миомирисним миром. И не само из гроба, него и из светих икона преподобнога, где беху исписане, истицаше миро.

Видевши и чувши ово, сви и ужасом и радошћу обузети, узвикиваху са сузама: „Господе, помилуј!“ Преподобни ава Иларије помаза светим миром све, од самодршца па до последњег. После свега овога, самодржац Стефан изговори свима ову реч: „Треба се дивити Богу, јер је заиста диван у светима Својим, и увек Га са страхом достојно славити и хвалити. Но треба се дивити и светима његовим, корисно је и њих славити, пошто несумњиво стекоше толику слободу к Њему делима и врлинама, љубављу и вером. Јер где се прописа закон људске природе да живи пишу мртвима, или да им што говоре, или да мртви живе послушају и да им заповести извршују? Но све ово бива по речи Господа мог Исуса Христа: Који верује у мене, дела која ја чиним и он ће чинити, и већа ће од ових чинити (Јн.14:12). Девојко, устани (Мт. 9, 25); Лазаре, изиђи напоље (Јн.11:43), рече Господ, и реч дело извршиваше. Исто тако и многи од светих именом Његовим учинише по речи Његовој дела изнад закона људске природе. Тако и данас ово дивно чудо пред нашим очима би од Господа ради ових светих – ради преподобног оца нашег Симеона и господина брата мог Саве. Јер ви знате колико се молисмо и плакасмо да нам се укаже милост изливањем мира, и не бисмо послушани. А сада познасте само речју једнога према другоме надприродну послушност у Богу. Сами видесте како Бог обојицу слуша и вољу им извршује. Све пак ово чини Бог ради спасења нашег, да бисмо разумели како Бог више љуби једнога праведника и слуша га већма него многе грешнике света; и да бисмо познали како наш живот није угодан Богу; и да бисмо осудили своју бедноћу како нисмо достојни ни по земљи ходити. Баш зато што смо гресима удаљени од светих људи, треба да их славимо, и

да дела њихова према својим моћима подражавамо, увек се дивећи Божјем промишљању о нама, дуготрпељивости и милости. О дубино богатства и премудрости и разума Божјега, како су непознати судови његови и неиспитани путеви његови! (Рм.11:33). Јер ко позна ум Господњи, или ко му би саветник у ономе чиме све наше спасење врши? Јер је из Њега и Њиме и у Њега све и сва; Њему слава кроза све векове векова, амин!“

Том приликом христољубиви и милостиви самодржац врло срдечно угости све, веома богато обдари убоге, веселом душом награди благороднике, и сви одлажаху својим домовима славећи Бога и дивећи се чудесима Светих. А аву Иларија, не смејући га задржати, отпусти и, клањајући му се, рече: „Оче, много ти дугујем, јер си се ради господина брата мог много око нас потрудио и миром ме светог оца мог обогатио“. И посла са њим много злата на потребу своме светом брату, предаде му и стакленицу новоистеклог мира са оваком поруком брату: „Твојим светим молитвама даровано нам од оца нашег, још више од Бога, прими од нас као твоје, и моли се за нас Господу“.

Вративши се у Свету Гору, ава Иларије исприча Светоме све о чудесима која су се збила, о којима сам Свети није да није знао. Свети многим сузама захвали Богу што није презрео његово мољење; и помазавши се светим миром преподобног оца свог, с многим плачем хваљаше љубав његову према њему и после смрти, и послушност у Богу.

АРХИЈЕРЕЈСТВО СВЕТОГА САВЕ

Извесне манастирске потребе побудише преподобног Саву да опет путује к цару и патријарху, али не у Цариград већ у Никеју, пошто су и цар и патријарх били тамо, а Цариград је од 1204. год. био у рукама Латина крсташа. Свети Сава је негде половином 1219. кренуо за Никеју у Малу Азију. Никеја је у то време била средиште готово целокупног политичког живота Грка. Славна тиме што су у њој држани Први и Седми Васељенски Сабор, Никеја је много добила пресељењем цара и патријарха; за кратко време она је напредовала још више. У доба светог Саве то је био град широких улица с многобројним становништвом, високим градским бедемима и високим палатама. Тада је у Никеји царовао цар Теодор I Ласкар, зет свргнутог цара Алексија III; имао је за прву жену Ану, сестру Јевдокијину, те је према томе, био пашеног самодршцу Стефану, по првој му жени Јевдокији. Цар дочека Светог Саву са великом љубављу, јер је био много слушао о његовим подвизима у Светој Гори, а и као пријатеља.

Пошто је дуже време био царев гост и успешно свршио све манастирске послове, свети Сава се спремаше да крене натраг. Али, примивши Богом послани савет у срце своје, он одлучи да приступи остварењу своје заветне мисли; и рече себи и својим пратиоцима: „Сада је време да, с Божјом помоћу, остварим жељу срца мога о земљи отачаства мога. Да ли ће после овога бити такво време, да опет овамо дођем? Ко зна да ли ћемо бити живи?“

Положивши наду на Бога, он изађе пред цара са овом молбом: „Бог који жели спасење свима, па и нама, учини, те оцем мојим и нама би изагнана зловерна јерес из земље људи наших, и православна вера расте и множи се. Но једно нам недостаје: немамо свога архиепископа да посвећује у нашој земљи и да учи у Господу. Тога ради веома молим доброту ваше кротости: нека твоје царско величанство нареди светом оцу васељенском патријарху, да једнога од братије који су са мном посвети за архиепископа земљи нашој, на освећење наше

и на похвалу побожности ваше“. Цар одговори: „Радосне душе испунићу твоју молбу, али хоћу да видим брата кога си изабрао, да ли ће се допасти души мојој, јер тај треба да је врло достојан“. Свети на то рече: „Нека сви дођу преда те, па ће ти анђео твој казати кога ће изабрати Бог у души твојој“. И кад бише призвана сва братија хилендарска, који беху дошли са преподобним Савом, цар рече: „Оци моји а братија твоја сви су чесни и свети, али нисам врло уверен да је ико од њих достојан тако високог чина и апостолског престола. Тебе пак самог с Богом изабра душа моја, јер се живот твој, још од младости твоје, не сакри од нас“. А свети се одрицаше, говорећи: „Ни ја нисам дорастао до тога степена, нити сам га се удостојио начином живота“.

Цар извести патријарха о молби Светога, и поручи му да другога не удостоји таквог достојанства осим самог молиоца. Патријарх се веома обрадова царевом избору, јер и сам много љубљаше преподобнога. И одмах оде к цару, па цар и патријарх заједно говораху Светоме: „Не одричи се апостолског избора који учинисмо, јер од Бога Духом Светим имамо о теби извештај у срцу нашем. Прими и наш савет као добар и користан. Сада у почетку потребан је људима твојим добар у Богу помоћник са таквим чином; а у тебе је сада реч поуке спојена са влашћу, и све ће ти бити лако имајући Бога за помоћника. И шта је – спасти само себе испосничким самовањем? Ако пак у свету многе речју обратиш од заблуде Богу, урачунаће ти се у већу љубав к Богу“.

А преподобни, сав заробљен слатком љубављу према пустињском животу, избегаваше положаје као птица мреже, претпостављајући свему анђелски живот у пустињи, у посту, страдању и молитвеном тиховању. Љубављу за тим животом он раздираше душу своју, и он продужи упорно одбијати цара и патријарха. Цару најзад то додија, па му рече: „Ко нешто нема, а тражи то препирући се! Требало је да се покориш богоугодном савету многих, а не да се својом непокорношћу опиреш и остајеш при своме. Тражи који ће те посветити, а ми нисмо беспослени“. – Рекавши то, цар се повуче.

Шта је ова смиреноумна и праведна душа, која је хвале и почести људске мрзела као хулу и бешчешће, могла чинити, видећи царево огорчење и патријархово настојавање? Нуђен много од патријарха и свих високих царевих људи, он се покори царевој вољи и рече: „По својој вољи нека Бог изврши вашу свету заповест на нама грешнима“.

Обрадован тиме, цар нареди да се све што је потребно за посвећење архијереја припреми из царске палате. И на празник Успенија Богоматере, године 1219, васељенски патријарх Мануил рукоположи преподобног Саву за архиепископа све Српске земље. Цар је са свима великашима присуствовао посвећењу, и узвикивао: „Достојан (=аксиос)!“ Достојност Савину је и сам Бог објавио: један од великаша виде како се при хиротонији изли на Саву небеска светлост, и обасја га, и учини га целим огњеним и светлозарним. По завршетку божанствене службе цар и сви великодостојници приђоше новом архијереју и примише од њега благослов. Благодетивни цар позва к себи у царске палате на обед патријарха, све епископе са свештенством и многе великаше; патријарх новог архиепископа српског посади поред себе као сапрестолника. Неисказано радостан због тога, цар приреди велико славље, и обдари великим даровима патријарха, епископе и свештенике, свакога по достојанству, тако да су се сви дивили превеликој царевој љубави према Светоме. Том приликом цар и убоге довољно обдари златом.

Ускоро затим свети Сава се стаде спремати за повратак у земљу свога отачаства. Но Бог му стави у срце мисао, о којој он много размишљао, мисао: измолити од цара и патријарха право да се архиепископи српски посвећују у својој земљи, због даљине пута у Никеју, због великих трошкова, због честих ратовања између западних и источних владара која могу омести путовање; и због тога да некад цареви или патријарси не би из нерасположења држали дуго упражњеним архиепископски престо српски. Размисливши добро о томе, свети Сава је желео да својој Цркви издејствује потпуну самосталност, те да ни у чему не зависи ни од Истока ни од Запада. Ради тога призвавши у помоћ Бога молитвама преподобног оца свог Симеона, он

приступи цару говорећи: „Ако си, Богом побуђен, благоволео учинити нама савршену љубав, онда је доврши твојом царском заповешћу: да од блаженог и свесветог оца васељенског патријарха добијем благослов и заповест устима и руком, и писмено, да после овога наш архиепископ не долази овамо у царев град ради посвећења, него да се тамо посвети од својих епископа“.

Чувши ову неочекивану молбу, цар се измени у лицу. Она се не допаде ни патријарху, ни великашима, јер су желели да Српска црква буде потчињена васељенском престолу патријаршиском. Но с друге стране цар, због велике љубави коју имађаше према светом Сави, стиђаше се да му не испуни молбу, па с муком утишавши оне који негодоваху, учини Светоме по прошењу. Тада свети патријарх, умољен од цара, написа благослов – грамату, да више не долази из Српске земље у царев град кад хоће да посвете себи архиепископа, него да тај архиепископ са сабором својих епископа то учини, или пак да се сами епископи сакупе и посвете себи архиепископа. Руком и устима патријарх и сви архиепископи, митрополити и епископи благословише новог архиепископа и благословише и оне који ће после њега бити, и заповести благословене, сваки својом руком потписавши, предадоше Светоме. Много дана патријарх примаше архиепископа Саву, и као новопосвећеног учаше га свима црквеним правилима. Пошто га обдари архијерејским жезлом и светим одежама, патријарх му уручи још једну грамату, и то овакву: „Ја Мануил, васељенски патријарх архиепископ Константинова града, новог Рима, у име Господа нашег Исуса Христа посветих Саву за архиепископа све Српске земље, и дадох му у Богу власт: да по свој његовој области црквеној посвећује епископе, свештенике и ђаконе; да разрешује и везује кривице сагрешења људских; и да све учи и крштава у име Оца и Сина и Светога Духа; и нека сви православни хришћани слушају њега као и мене самог“.

Опростивши се са светим патријархом, многоструко и драгоцено обдарен од њега божанственим почастима, архиепископ Сава оде к цару да се опрости с њим. Цар га с љубављу дочека и, молећи од њега благослов, рече му: „Све

молбе твоје испуних, оче; молим твоју светост, да нам будеш молитвеник у молитвама својим ка Господу. Нека праћен Богом добро стигнеш к својима, па нас потом извести о своме здрављу“. Цар му даде што му је за пут потребно, и уз то много злата, које он одбијаше. На то му цар рече: „Прими ово, да као новопостављени архијереј дајеш путем онима који просе од тебе; и моли се за нас“.

Тако се свети отац наш Сава удостоји апостолског чина, и издејствова Српској цркви самосталност. Он морем отпутова у Свету Гору. Када се тамо рашчу за његов долазак, поврвеше к њему у Хилендар оци из пустињских гора, из пећина, из каменитих увала, поврвеше радосни и тужни: радосни, што ће се видети са њим и добити благослов од њега; тужни, што ће их он морати оставити, он – њихов добри хранилац у Богу, сапосник и саподвижник, који је још од детињства одрастао са њима у пустињи. Свети архиепископ их све милостиво утеши речима и обдари по потребама, молећи их да му својим молитвама к Богу буду помоћници. А прот и остали игумани великих и малих манастира призиваху редом светог архиепископа да служи и посвећује им свештенике, ђаконе и чтеце. Тако свети подвижник последњи пут обиђе све манастире и поклони се свима црквама, помоливши се у свима светим црквама за себе и за благоверног цара и за цео свет. И пошто проту и игуманима и свима даде целив у Господу, врати се у Хилендар. Ту насамом поучи игумана да свима потчињенима сам буде образац сваке врлине, а братију опет – да у свему слушају игумана са страхом Божјим. И давши свима мир, благослов и целив у Господу, он крену за Србију, узевши са собом неке одабране монахе, са намером да их у Србији посвети за епископе.

Одлазећи из Свете Горе, светитељ са љубављу и тугом посматраше дубраве и камените путеве, по којима је бос ходио, свете похађао, њиховом се блаженом животу дивио, животу непрестаног молитвеног узвишавања ума од земаљског к Богу. Сећаше се и првих година свога монаховања, и како је много поука добијао од ових светих подвижника, и како је много помоћи од њих добијао на свом путу ка Богу гледајући њихов

живот. А помисао да свега тога неће наћи у својој земљи чинила му је растанак са Светом Гором још тежим. И он, одлазећи из Свете Горе као из неког божанственог раја, плачући говораше: „О, коликих се блага лиших ја, кукавац! О, колико богатство – молити се Богу неометан бригама световним – замених ништавном славом људском! Авај мени, авај мени! ко да се не заплаче нада мношћу! Где падох и шта добих! Господе Боже мој, одвајам се од светих Твојих у које се уздах, одлазим из Свете Горе! Ако је на мени блага воља Твоја, молитвама Пречисте Матере Твоје и угодника Твог Симеона, оца мог, не остављај ме у такој тузи да ме утученост потопи!“

Тако путујући цео дан тужан и невесео, он стиже до првог конака изван Свете Горе. Сав утучен и уморан, он прилеже да се одмори. Но где, у сну му се јави Пресвета Богомајка, и подиже му душу из утучености, говорећи му: „Имајући мене за посредницу код Цара свих Сина и Бога мог, зар ти и због тога тугујеш? Уставши, иди хитно на посао, за који те Господ изабра, ништа не сумњајући, јер ће ти све у Господу помагати на добро“.

Дошавши к себи од виђења, и нашавши срце своје утешено неисказаним весељем, свети Сава са многим сузама благодари Богу. И имајући пречисто уздање у Бога, он радосно продужи пут свој. Дошавши у велики град Солун, он се поклати гробу светог великомученика Димитрија, и свима светим црквама по реду, посети митрополита и отседе у манастиру Филокали. И, ни часа не часећи, он призва највештије живописце, и замоли их да му брзо израде две велике иконе: једну – Господа Христа Сведржитеља, и другу – Пречисте Мајке Божије, која му се јавила. Сјајно украсивши ове иконе златним венцима, драгим камењем и бисером, светитељ их постави у цркви манастира Филокале, у знак захвалности због јављења Богородице које је имао. У Солуну он набави све црквене утвари, потребне за његову архиепископију, и потребне законске књиге²²⁴. Онда крену у своју земљу, извешавши претходно о свом доласку брата свог, самодршца Стефана.

Чувши да му долази брат, благочестиви Стефан се испуни двоструком радошћу: једно, што му долази давно жељени и љубљени брат; и друго, што долази са божанском влашћу

архиепископа. Али, спречен болешћу, он му није могао сам изаћи у сусрет, него посла синове своје да га пресретну на граници Грчке. Кад свети Сава стиже к одру болеснога брата, овај беше толико болестан да се није могао подићи да брата загрли. Но Господ, доласком угодника Свог, свеопшту жалост због Стефанове болести окрену на радост. Јер свети Сава животворним крстом освети воду, и том освећеном водом и топлим молитвом напоји брата, и свега га окропи, па метнувши свете руке своје на чесну главу његову, са сузама се помоли Богу тајно у срцу, и одједном болест ишчезе, самртничко бледило на лицу уступи место животном руменилу, болесник устаде са одра, иако најбољи лекари говораху пре тога да му нема наде на живот, и одмах седе за трпезу са светим архиепископом и са благородницима.

По доласку свом у Србију као архиепископ, свети Сава обавести прво свог брата самодршца Стефана шта је учинио у Никеји и шта намерава сада чинити и како мисли да изведе организацију Цркве. После тога он оде у свету лавру Студеницу, да се поклони гробу свога љубљеног и светог оца, и да му захвали за помоћ коју му је он стално указивао. Дошавши у свету Лавру, он са многим сузама љубави изљуби свету цркву и мироточиви гроб свог светог оца, захваљујући свом светом оцу за сва добра која му непрекидно чини.

Свети Сава одмах приступи спровођењу организације Српске цркве. У договору са братом Стефаном, властелом, свештенством и народом, он по географским целинама подели земљу на епархије, епархије на протопопијате, а протопопијате на црквене општине. Најбоље од својих ученика постави и посвети за епископе, а најбоље свештенике за протопопе. Издржавање епископија обезбеди са самодршцем Стефаном на тај начин, што свакој епископији дадоше доста велика властелинства. У исти мах он прописа уједно и уредбе о реду и раду у тим властелинствима, и особито, о односу епископа према становништву тих властелинстава. Сем тога, свака епископија доби по један аутентичан препис Номоканона (=Крмчије) и свих осталих потребних црквених књига, и свети Сава нареди да се у свакој епархији преписи црквених књига

имају вршити само из тих епископских примерака. Тиме је спречено кварење црквених текстова које се неминовно дешава сталним преписивањем са преписа, а не са оригиналног текста.

Боравећи у Студеници, свети Сава је у све недеље и велике празнике, по светогорском обичају и правилу, држао у цркви свеноћна бденија, и вршећи свету божанствену литургију посвећивао свештенике, ђаконе, подђаконе и чтеце, а све људе учио правоверју и да се обраћају к Богу покајањем и строгим животом. И диван бејаше призор, који се непрестано понављао: кад год је свети архиепископ, за време богослужења, прилазио гробу свога оца и кадио га, свети Симеон је у награду за то своме сину просветитељу одговарао изненадним изливањем мира на сву цркву. Из Лавре свети Сава оде на свој архиепископски престо у Жичу. Црква још не беше живописана. Светитељ је украси живописом, свети престо утврди на светим моштима, и освети је. Ту он посвети дванаест одабраних ученика својих за епископе у Србији. Ноћ и дан не престајаше марљиво учити свакога, говорећи им: „Епископство је добро дело, јер се труди о Богу и к Богу, и има велике почести од Првога Пастира, Епископа душа наших – Христа Бога. Епископ треба да је без мане, трезвен, целомудрен, побожан, гостољубив, вредан да учи, да није пијаница, да је марљив, неподсмешљив, да није лицемер, да није свађалица, да није грамжљив, да није среброљубац, да је милостив, и остало знате (ср. 1. Тим. 3, 2–7). Ваља вам се, дакле, постарати да се од ових и свих других зала најпре ви сами сачувате, и да вам живот свагда бива непрекоран, да бисте се утврдили као образац сваке врлине у Богу повереној вам пастви“. И још им говораше да се у свему држе учења и предања светих апостола и светих отаца, давши им и књиге законске. И тако, давши свима мир и благословивши свакога, он их посла у њихове епархије.

Када велика црква у Жичи, за коју су иконописци били доведени из Цариграда, би довршена са свима достојним лепотама, свети архиепископ нареди брату самодршцу Стефану, да дође у Жичу са свима великашима и благородницима. Сам пак свети архиепископ сазва са своје

стране епископе, игумане и све црквене служиоце; и сви се сабраше у великој цркви у Жичи, у архиепископији. А кад сабор би врло велики, свети Сава, севши са братом самодршцем на престо првосветитељства, рече ради чега је сазван сабор и о себи, говорећи:

„Знате и чули сте о првом и другом бежању мом од вас у пустињу; знате и то, да ниједну од лепота овога света не претпоставих љубави Божјој; молитва Богу свагда је за мене била највеће блаженство на земљи. Ради вас, саплеменика мојих, ја оставих свету и слатку ми пустињу и дођох овамо не да тражим ништа ваше него душе ваше; тако рећи, ради душа ваших ја душу своју омрзох, сећајући се древних светаца који са болом у срцу говораху Богу о својим суплеменицима: Ако спасаваш, спаси људе ове; ако ли нећеш, онда и мене испиши из књига, у које си ме уписао (ср. 2. Мојс. 32, 32); желео би да ја сам будем одлучен од Христа због браће своје по телу, Израиљаца (Рим.9:3). Угледајући се на њих и саосећајући са вама, ради вашег спасења ја и своје презрех. Но, ако ме послушате, па ја узаконим нешто добро у Богу међу вама, онда ћу вашим спасењем стећи и удвостручити своје спасење и ја. Тога ради молим вас, будите ми послушни у свему што вам у вашу корист предложим у Богу. Ето, Господ Бог ваш, молитвама угодника Свог, светог и преподобног оца нашег Симеона, утврди вас и умножи и распространи, и многи су међу вама начелници и власти, ипати и војводе, а многи су и жупани мали и велики. Није лепо да онај који вама у Богу влада има исти назив са вама; напротив, као што ја вас ради бих обучен влашћу свештенства и постављен за поглавара Цркве у Богу, тако треба и онога који у Богу влада народом украсити венцем царства, и то ради ваше части и хвале, славе и величине“.

Чувши ову благу светитељеву реч, пуну љубави за њих, они бише тронуте, и с радошћу му се поклонили, обећавајући му да ће га у свему послушати. А тада беше празник Господа и Спаса нашег. Пошто би отслужено свеноћно бденије, свети архиепископ служаше свету и божанствену литургију са свима епископима, и игуманима, и с многим свештеницима. У одређено време, пред освећивање Дарова, свети Сава призва

свога брата великог жупана Стефана пред свети жртвеник, благослови га молитвама и мољењем к Богу, препаса га драгоценом багреницом, венча чесну главу његову венцем царства, и помазав га миром, прогласи га самодржавним краљем Српским у Богу. А благородници и сав народ поклонише му се, и молећи му од Бога дуги век узвикиваху: „Нека буде! нека буде!“

Кад изађоше из цркве, сви седоше за трпезу. Архиепископ и краљ приредише врло велики пир, на коме беху присутни сви благородници, епископи и сав народ; при чему и убоги беху богато обдарени. Благочестиви краљ се неисказано радоваше, не царском венцу, не скупоченој багреници, – јер је знао да су трошни и пролазни, – него толиком народу који се слегао са свих страна, и што су видели дивну цркву његову. Она је била тако величанствена и украшена, да је сваки који је видео помислио да је земаљско небо.

Сутрадан свети архиепископ нареди да се опет сви сазову у цркву. А кад се епископи и благородници и сви људи сабраше, свети архиепископ са братом краљем Стефаном седе, и, отворивши своја богоречита света уста, говораше свима: да буду чврсти у вери отачкој; да се клоне богомрских јереси, јер „немогуће је, не одлучивши се од онога што је зло, навикнути се на оно што је добро“; да се вером и покајањем обраћају од својих заблуда к Православљу, јер је страшно упасти у руке Бога живог. „Чувши и разумевши толику љубав Божју која је на нама, говораше светитељ Божји, кренимо сви усрдно стазама духовних заповести, свагда прилежно молећи Господа Бога свог. Јер прво и последње дело јесте: непрестано уносити Богу богоугодне молитве и мољења; беспрекорно ходити у светим заповестима Његовим; држати предања светих апостола Његових; и не одлучивати се од црквенога збора. Јер прва заповест дата је свакоме човеку: клањати се Господу Богу своме; и Њему јединоме служити сваком душевном и телесном чистотом и сваким доброверјем; и Њему работати несагрешиво; сав живот свој управљати по Његовој вољи, и Њега се једино бојати, и смиравати себе пред Њим, и сматрати себе за ништа, а Бога сматрати за све: за силу и крепост и Спаситеља и

избавитеља и победитеља непријатељских напада, и за чувара од почетка и свршитеља до краја, Исуса Христа Сина Божија, коме припада слава и моћ заједно са Оцем и са Пресветим Духом, и сада и увек и кроз све векове“.

Чувши ову поуку, сви говораху: „Верујемо и исповедамо, владику, како ти учиш“. После тога свети Сава, са свима епископима, приступи служењу свете литургије. По прочитању светог Еванђеља, апостолски сапрестолник свети Сава стаде громко читати Символ вере, који за њим реч по реч изговараху сви: краљ Стефан, благородници и сав народ. И тако три пута сви изговорише Символ вере. Затим свети Сава нареди да сви за њим громко произносе ово: „Примамо све свете Саборе светих Отаца, који су се у разним местима састајали ради утврђења божанствене православне вере; и кога се они одрекоше, одричемо се и ми; и које они проклеше, проклињемо и ми. Клањамо се и целивамо свечесну икону човечанског нас ради оваплоћења Христа, Логоса Божјег и Очевог. Клањамо се и целивамо икону Пречисте Матере Његове, и исповедамо да је Она Приснодјева и Богородица. Клањамо се светоме дрвету, часном Крсту, и њега целивамо, јер се на њему прикова живот свих – Христос. Клањамо се божанственим и светим Тајнама Христа Бога нашег и, причешћујући их се са вером, примамо не прост хлеб и вино, него само тело Христа Бога нашег и саму свету и животворну крв Његову, проливену за живот света. Клањамо се светим и божанственим црквама и светим местима; поштујемо и свете сасуде; клањамо се и иконама свих светих угодника Божјих, достојно их поштујемо и целивамо, следећи у свему апостолским предањима и учењу светих Отаца. Тако верујемо и тако исповедамо; а све јеретике и сву злу јерес њихову проклињемо“.

Потресан је то био призор у храму: сав народ гласно исповеда своју веру и проклиње јерес, а свети Сава стоји усред народа, и као други претеча и крститељ, свима вапије: „Покајте се!“ А краљ Стефан, видећи где брат његов чини што пређе у њих није било, дивљаше се и многим сузама земљу окропљаше.

И трећег дана свети Сава позва све у архиепископију, и поучи их довољно светој вери, наглашавајући да треба живети по светим правилима вере. И апостолски говораше: „Нити нам строг живот без праве вере у Бога може што помоћи, нити нас право исповедање вере без добрих дела може претставити Господу, него треба обоје заједно да бива, да би човек Божји био савршен и да не храмље никаквим недостатком. Јер вера спасава, када љубављу у Богу чини добра“.

И пошто свима даде мир и благослов, он отпусти благочестивог краља и благороднике њиховим домовима, а оне који су исповедали јерес задржа са собом у цркви, па их насамо тачно испита. Онима који беху некрштени, пошто претходно проклеше јерес у којој бејаху, свети Сава нареди да се по закону црквеном припреме за свето крштење, па их онда удостоји крштења. Онима пак који су били крштени у латинској јереси (то јест у римокатоличкој јереси), пошто исто тако најпре проклеше своју злу јерес, и пошто исповедише Символ вере, и прочиташе молитву светоме миру, заповеди да се тим светим миром помажу по свима чулима, и да тако буду с нама у вери. Свети Сава заповеди и свима епископима да тако исто поступају са таквим јеретичима који им буду долазили.

Свети Сава посла и многе егзархе, то јест многе изасланике, да изналазе оне који су као паганци (као не знабошци) узели жене без благослова и молитве, и заповеди им да такве венчавају, макар били стари и деце имали. Сам пак свети Сава прохођаше и обилажаше сву земљу народа свога, утврђујући народ у православљу, поучавајући га, предајући му добре нарави и обичаје, настављајући све ка покајању и исповести. Иноке сабираше на скупове у манастирима и прописиваше им да држе прописе законске и службе црквене. Јеретике поучаваше много и мољаше да се придруже саборној апостолској Цркви. А упорне и окореле јеретике одлучиваше од Цркве.

Крунисање Стефана за краља изазва завист код угарског краља пошто није волео уздизање Србије, и он објави рат Стефану. Стефан одмах дозва светог архиепископа, и замоли га да иде к угарском краљу Андрији и одврати га од рата. Свети

Сава, готов да помогне свакоме, поготову брату и своме народу, послуша брата, и са надом у Бога одмах крену. Угарски краљ га прими с великом чешћу као архиепископа и краљевог брата. У почетку, благе речи светитељеве о правди, истини и љубави, не подејствоваше на краља. Он се охољаше пред Светим као несавитљиви кипарис. Но светитељ, уздајући се у Бога, није губио наду. Како тих дана беше велика жега, свети Сава поручи краљу да му пошаље мало леда. Краљ с радошћу нареди да се светом архиепископу одмах однесе леда из његових леденица. Али га слуге обавестише да се од силне жеге сав лед истопио у свима леденицама. То веома ожалости краља. Али веома обрадова светог архиепископа. Јер он одмах прибеже молитви. И подигавши руке своје к Богу, са сузама говораше: „Господе Исусе Христе, Боже наш, надо моја и уточиште, помоћниче мој и избавитељу, нека се ови људи сада, који нас нападају насиљем, поуче на нама. Не остави ме, Господе Боже мој! Молитвама Пречисте Матере Твоје, Приснодјеве Богородице, и светог угодника Твог Симеона, оца нашег, учини сада са мношвом знамење на добро, да га угледају они који ме не навиде, и да се постиде. Послушај ме, Господе, послушај; као што си некада пророка Свог послушао огњем, послушај и сада градом небесним мене, грешног слугу Твог, да и ови разумеју да сам ја слуга Твој, и да се ужасну и уплаше, и да се они који траже да нам напакосте, задиве и прославе име Твоје, Оца и Сина и Светога Духа, сада и увек и кроз све векове.“

И док молитва беше још на устима Светога, настаде олуја, севање муња, страшна грмљавина, сумрак, и сручи се велики град око светитељевог обиталишта и покри земљу много. Светитељ, стојећи још на молитви, са сузама захвали Господу, говорећи: „Слава Теби, Господе! слава Теби, Човекољупче! слава Твојој милосрђу, што си и мене грешнога послушао! Довољно је, Господе, Твоје милости, коју показа ради мене, слуге Твога; нареди опет свесилном речју Својом да град престане!“ И одмах с речју његовом престаде град. Свети, захваливши Богу са много радости, заврши молитву. Онда нареди да му се донесе од богоданог града, те сам најпре окуси од њега као од неког благослова. Потом пуну сребрну зделу

града посла краљу са речима: „Пошто се у твог краљевског величанства не нађе леда због жеге, ја бих принуђен да иштем од Творца времена, од свебогатог Бога. И пошто ми Господ дарова лед из својих неоскудних скровишта, ја шаљем и теби на благослов. Пошљи људе да узму колико им треба“.

Краљ прими пошилку са дивљењем и страхом. И договори се са својим великашима да испуне молбу светог архиепископа: да имају мир и љубав са краљем српским. И сви заједно са краљем одоше к светом Сави, и клањајући му се и одајући му хвалу, говораху: „Пошто увидесмо да си ти Божји човек, буди нам присни гост, а брат твој, краљ српски, нека нам је увек у љубави много више него пре. Молимо тебе, Божји човече, опрости нам што ти рекосмо у препирци, и не спомињи то к Богу, да не бисмо нешто настрадали, јер видимо да си Божји човек, и Бог те слуша у свему“. И сви прилажаху к њему, узимаху благослов од њега, прилагаху очи своје и лице ка кудељној мантији његовој и, целивајући је, отступаху од њега. Јер врлина побожности уме да задивљује не само саплеменике, него и непријатеље, особито када се Богом чудесне ствари објављују. Нарочито се краљево срце испуни великом љубављу према светитељу. И он изјави жељу да светитељу исповеди грехе свога живота и веру своју. Светитељ с љубављу прими његово покајање, поучи га правој вери, и препоручи му да се одрекне латинске јереси, пошто краљ држаше латинску веру. После трократног одречења од латинске јереси, краљ три пута изговори свети Символ православне вере. И пошто изврши на њему и све остало што је прописано за такве, и пошто га свега обнови вером православном, светитељ га удостоји причешћа пресветог Тела и скупоцене Крви Господа Бога и Спаса нашег Исуса Христа. Потом га много поучи истинама православне вере. Утешени краљ отпусти светог Саву ка брату Стефану са великим даровима благочестивом краљу Стефану, и засебно обдари премногим почастима Светога и оне који беху дошли с њим, и испративши га сјајно, отпусти га у његову земљу. Посла и од својих великаша да га са сваком почашћу допрате, док се и преко Саве не превезе.

Ускоро после тога разболе се благочестиви краљ Стефан, па позва свог светог брата да га удостоји светог анђелског монашког лика. Но Свети није хтео нипошто учинити то, рекавши му да ће га он сам замонашити када дође време. Стефан се за кратко време опорави од болести, и свети архиепископ отиде у своју архиепископију. Међутим, краљ Стефан се поново разболи, и то врло тешко, и с плачем написа Светоме да дође и да га удостоји светог и анђеоског иночког лика, „јер, рече, нећеш ме више видети у овом животу“. Блажени Сава одмах крену и брзо иђаше к своме брату, али Стефан брже изиђе из овог живота, и отиде ка Господу, и нико га не смеде удостојити иночкога лика. И ни краљевство не беше оставио никоме од својих синова, говорећи: „Краљевство није моје, него Божје и светог владике и брата мог који се трудио о њем. И као што га пређе даде мени молитвама и благословом, тако ће га и сада дати ономе на кога му Бог укаже“.

Краљеви синови и сви мали и велики плакаху и спремаху се за погреб, а у сусрет светоме архиепископу послаше гласнике са поруком: „Владико свети, мучним хитним путовањем не бацај себе у болест, брат твој и без иночкога лика отиде ка Господу“. Када свети архиепископ чу за смрт свога брата, мач бола прохођаше му душу. Сишавши брзо с коња и захваливши Богу са много сузног ридања, рече: „Слава Богу за све!“ Но ражалостивши се много више што брата свог није удостојио монашког лика него ли што је умро, он рече: „Ја сам, бедник, крив за то пред мојим братом; него као свагда, и сада још више, Господе, Господе, не остави ме да се због тога увек у животу мом потапам тугом“. И падајући на земљу с плачем великим и опет устајући, мољаше се говорећи: „Владико Господе Исусе Христе, Боже наш, Ти си човечанском природом Својом заплакао над Лазарем, и божанском природом Својом истраго си га влашћу из ада, и подигао га из гроба после четири дана и, предоставивши га жива сестрама његовим Марти и Марији, Ти си им сузе утолио! Господе, Ти си Јаирову кћер подигао из смрти као иза сна; Ти си удовичина сина подигао са одра, када су га носили да сахране. И ја грешни данас се угледам на њих; падајући пред Тобом, ја се молим блажности Твојој: као некада

њих, тако и мене сада услиши и помилуј, јер си Ти тада и сада и вавек исти. Теби је све могуће, и ништа Ти није немогуће. У Твојим је рукама душа и дисање сваког створа, јер Ти живот држиш и смрћу владаш, и осим Тебе нема спасиоца. Свесилном речју Својом заповеди пресветлом и благом. ангелу Твом, да врати душу слуге Твога, брата мога, да буде опет жив данашњи дан до идуће ноћи, да бих га могао украсити анђеоским монашким ликом, што му беше жеља. Смилуј се, дакле, сада и на мене грешног, да и ја слуга Твој памтим милост Твоју на нама, да бих смелије и усрдније служио Теби, Богу моме, у остало време живота мога“. Па онда са великом вером и слободом рече: „Анђеле Божји, у име Господа нашег Исуса Христа говорим ти: поврати душу слуге твога, брата мога, да бих га, дошавши к њему, опет нашао жива“. И тако, усевши на коња, брже гоњаше путем, говорећи: „У Тебе се, Господе уздах, да се не постидим“.

Стигавши у двор, он приђе к преминулом брату, одмакнувши од њега оне који плакаху. И довољно окропивши огњеним сузама чесно лице његово, он се дуго мољаше тајно у срцу за њега Тајновидцу и Сведидцу – Богу. И положивши на његово срце своју свету десну руку, осени га крсним знаком у име Свете Тројице. И одмах осети како срце поче да куца и хладно тело да се загрева и оживљује. Обрадован што му је услишена молитва, он Христову реч рече краљевим синовима који стајаху напред и свему народу: „Не плачите, нити вичите, краљ није умро него спава, и душа је његова у њему“ (ср. Мат. 9, 24). И буђаше краља као иза сна, говорећи му: „Устани, господине мој, и говори ми!“ Тада краљ, отворивши очи своје из самртног сна, и познавши Светога, узе му руке и целиваше их. Свети га онда подиже, и он одмах устаде и седе. Сви присутни беху задивљени и запрепашћени, и сви сложено викаху: „Господе, помилуј!“

Потом свети архиепископ украси свог брата краља светим и анђеоским и великим ликом монаштва, именовавши га Симон монах место Стефан. Онда приведе његовој руци најстаријег сина његовог Радослава, и нареди му да њему преда краљевство. Краљ монах рече: „Ја влашћу скиптар, а ти

молитвама благослов“. Симон с љубављу целиваше монашко одело своје, у које беше обучен, више се радујући њему него царској одори. Потом га свети архиепископ причести Пресветим Тајнама Христовим. И пошто изврши на њему све што је по уставу, свети архиепископ рече: „Благодарим Ти, Господе, што услиши молитву моју, и што видех слугу Твога, брата мога, како жељах. Прими опет у мир душу његову, Господе, да се као о васкрсењу његову и о престављењу његову опет прослави име Твоје свето“. И тако монах Симон, слатко се веселећи и Богу благодарећи, на рукама светог архиепископа предаде дух свој Господу, септембра 1223. године. Присутни пак, сви се од удивљења оставише плача и, славећи Бога и светог архиепископа, чуђаху се светости његовој, што Бог молитвама његовим учини таква чудеса међу њима. Свети Сава, са епископима и свештенством, са краљевим синовима и благородницима, испратише до Студенице тело преминулог краља монаха, и тамо га чесно и достојно положише у цркви Свете Богородице, близу светог Симеона, оца његова.

ПУТОВАЊЕ СВЕТОГ САВЕ У СВЕТУ ЗЕМЉУ

По престављењу Првовенчаног краља, свети архиепископ венча краљевством у Жичи старијег сина његовог Радослава, и, утврдивши га молитвама и благословом, предаде му да самодржавно управља отачаским и српским скиптром. Мало времена проведе свети Сава са њим, пошто му је давнашња жеља била да посети Свету Земљу и поклони се тамошњим светињама. Узалуд га са сузама мољаху сам краљ Радослав, и епископи, и благородници, да не одлази од њих али га не могаше задржати. Утешени надом да ће им се опет вратити, они га отпустише. Много злата и сребра, па да је хтео Свети узети и сав дом његов, даде му краљ Радослав да понесе са собом.

Даровавши свима мир и благослов и целив у Господу, свети архиепископ отпутова у Далмацију, године 1229, а одатле, својом лађом, у Свету Земљу. Стигавши срећно у свети град Јерусалим, он се са много суза поклони животворном гробу Господа Христа, грлећи га рукама и с љубављу целивајући. У Јерусалиму би сјајно примљен од светог патријарха Атанасија, са којим сутрадан отслужи божанствену литургију у великој цркви Васкрсења. Многим даровима и почастима Свети обдари цркву Божју, и патријарха и саслужбенике његове, а уједно и ниште. Онда узе од светог патријарха благослов да може у свој области његовој у Палестини вршити свету литургију, па крену на поклоњење светињама. На Сиону, у Витлејему, у Гетсиманији, на Гори Елеонској, у Витанији, у великој пустињи Четрдесетнице, и у свима светим местима, он отслужи свету службу, и свуда обилну милостињу раздаде. Затим оде на Јордан, на место Богојављења; па, прешавши Јордан, поклони се пештерној цркви светог Јована Крститеља, љубазно примљен од игумана и братије. И ту отслужи свету службу. И, давши довољно благослова који ношаше, прими целив у Господу и молитву од свих, па допраћен од њих до Јордана, оде у манастир светог Герасима.

Из манастира светог Герасима свети Сава дође у велику лавру светог Саве Освећеног, где многим сузама ороси гроб

свога светог имењака. Срдачно примљен од игумана и братије, он се ту мало одмори, и сутрадан отслужи свету божанствену службу. У лаври братија му предаде пастирски жезал, патерицу свога аве, према древном завештању које се предавало код њих с нараштаја у нараштај: да се та патерица преда само епископу са именом Сава. Та се патерица и данас чува на Атону у келији званој Патерица. У лаври свети архиепископ остаде доста дана. За то време он обиђе пештеру светог Саве Освећеног и сва места у пустињи, где је он живео у молитвеној усамљености, посту, испаштању и страдању. Обиђе са усрђем и све преподобне, који усамљенички и побожно самујући живљаху око свете лавре и пут Мртвога Мора у долини, и умилењем расташе у души посматрајући где људи од крви и меса живе скоро бестелесно. И много разговараше са њима о духовним стварима. И пошто се обогати њиховим молитвама и богатством, он се весео врати у лавру, коју више обдари него друге манастире. Свети Сава посети и лавру светог Јевтимија Великог и манастир светог Теодосија Великог. Оде и у град Назарет, где у светој цркви Благовештења Богородице отслужи свету службу. Одатле стиже и на свету гору Тавор, и ту у цркви топлим сузама ороси свето место где се Господ преобразио. И веру срца свога делима показиваше у свему, вели животописац Доментијан, хотећи до краја извршити превелику врлину, имајући у својој богоносној души човечанску природу покривену Духом Светим, и куда год путоваше, свуда беше вођен Духом Светим.

И тако свети архиепископ, обишавши све пустиње и манастире у Палестини, и поклонивши се свим светињама, и раздавши милостињу, врати се у свети град Јерусалим. Патријарх Атанасије га опет радосно прими, дивећи се његовој усрдности у обилажењу светих места и испосничким подвизима у Богу. Састајући се много пута потом, саветујући се са патријархом о црквеним правилима и поучавајући се, божанствени се оци радоваху у Господу. Оба светилника Божја стекоше велику свету љубав међу собом.

У Јерусалиму и по манастирима свети архиепископ покупова много светих моштију, светих одежда, светих утвари,

да као благослов однесе у своје отачаство. И отслуживши опет са патријархом свету службу у великој цркви Васкрсења, опрости се са патријархом целивом у Господу, и крену на пут у своје отачаство²²⁵.

Чуван Богом, светитељ срећно стиже преко града Акра (Акона) у Никеју. Тада у Никеји беше цар Јован Ватац (1222–1254). Ватац са великом чешћу прими светог Саву, и задржа га много дана код себе. Пред полазак за Свету Гору, цар обдари светог архиепископа часним дрветом Крста Господњег, светим моштима, богослужбеним одеждама и црквеним сасудима, и многим другим даровима. И стави му цар на расположење своју лађу, са наоружаном посадом, да га прати до Свете Горе. У Светој Гори богоносни Сава дарожљиво дељаше по манастирима царско и своје злато. Преподобни прот, чесни игумани и сви богобојажљиви људи с љубављу га дочекиваху као изданака Свете Горе. У Хиландару проведе доста времена, хранећи божанственом храном своје духовно стадо.

Из Свете Горе свети архиепископ отпутова у Солун. Ту цароваше Теодор Ангел, који с великим почастима дочека светог Саву. И цар и митрополит Солунски много се заузимаху код Светога да благочестиви краљ Радослав буде с њима у љубави и у миру, јер је цар желео пријатељство са Србијом. Када краљу Радославу стиже глас о доласку његовог стрица, он му са епископима, игуманима и благородницима изађе сам далеко у сусрет. Сусрет беше пун радости и са једне и са друге стране.

После нешто времена свети Сава оде у лавру Студеницу, са сузама целива чесни гроб свога оца Симеона, и светим миром његовим помаза чула своја, сматрајући да се тиме веома обогатио. А за дан годишњице помена првовенчаном краљу Стефану, он сазва епископе и игумане. Отслуживши тога дана свету божанствену литургију, он откри гроб свога брата, и нађе његове свете мошти целе и неповређене, при чему се сва црква испуни миомиром. Сви се веома обрадоваше томе. Свети архиепископ, сав радостан, узнесе веома топлу захвалност Богу. Онда са сваком достојном чашћу пренесе свете мошти Првовенчаног краља из Студенице у његову задужбину Жичу, и положи их у великој цркви. И опет отслужи свету и божанствену

службу. И пошто обдари ниште, и све довољно угости у архиепископији, он отпусти свакога да иде у свој крај.

После тога свети архиепископ сам пропутова сву Српску земљу: све утврђиваше у вери; по свима манастирима завођаше уставе и обичаје монашког живота, какве је видео у Светој Гори, Палестини и Азији; велможама и богаташима апостолски запређиваше, да не мисле високо о себи, нити да се уздају у пролазно богатство, него да буду тихи према свима и да човекољубиво и милостивно управљају над равнорабнима, „јер и ви сте, говораше им, од истога земнога праха од којег и они, и ви тражите од Господара свих – Бога исто човекољубље, као и они од вас“; војнике учаше да се клоне чињења неправде и грабљења; све људе утврђиваше у вери и љубави према Богу и ближњему, и мољаше их да не враћају зло за зло, него да деле хлеб свој са онима који гладују, да бескровне ниште уводе у дом свој, да одевају наге, и да не презиру своје по крви; са сузама мољаше свакога да се бежањем клоне блуда и прељубе; све призиваше покајању и исповедању грехова; све поучаваше да милују и хране сирочад, удовице и ниште; свима препоручиваше да бране слабе, и откупљују робље и пуштају на слободу; оне у браку учаше да живе целомудрено, а оне у неженству чисто²²⁶.

Оцртавши тако свенародну делатност светог Саве, животописац Теодосије даје о ондашњем духовном стању Срба овакав збирни свеобухватни закључак: „И свима који управљаху: епископима и велможама, монасима и световњацима, старима и младима, свима закон беху врлине. Таквим се тада богосветлим светилником просвећиваше Српска земља, имајући таквог заступника к Богу, и благодушно се радоваше у миру молитвама његовим.

Међутим, сејач зла међу људима није дремао: рођена браћа се завадише: млађи Владислав устаде на старијег, краља Радослава. Јер Радослав, у почетку изврстан, слепо се потчини жени, и стаде поступати неразумно. Због тога властела отступише од њега, и приђоше млађем брату његовом Владиславу. И настаде међу браћом мржња и гоњење због горке славе краљевства. Свети Сава чињаше све да их помири, али без успеха. У лето 1233. властела се побуни отворено, збаци

краља Радослава, и доведе на престо Владислава. Радослав би изгнан и побеже са својом женом Аном у Драч. Тамо му управник града оте жену, због њене лепоте, па се и на њега окупи да га убије. Радослав се једва спасе бекством, и добеже своје светом стрицу, архиепископу Сави, као своје оцу. Овај га радо прими, и пошто га благим речима утеши, саветова му да се замонаши. И он замонаши Радослава, давши му име Јован. Монах Јован поживе у манастиру Студеници богоугодно у незлобивости и простоти, па се у миру престаји ка Господу.

Свети архиепископ венча краљевством и молитвама свог млађег братанца Владислава, и доведе му за невесту кћер бугарског цара Асена, да би тим браком још више учврстио престо српски. Тада Владислав, са благословом свог светог стрица, поче зидаати манастир Милешево, јер он у свему беше послушан светом архиепископу. И све што је тада Свети радио, пошто се радило Господа ради, напредоваше. И кад свети Сава виде земљу свога отацтва како сија и украшену краљем и архиепископом и епископима и игуманима и монасима, ипатима и војводама, божанственим и великим црквама, светим и чесним манастирима, и свима добрим законима и уставима, он веома захвали Богу ради тога, јер не бише узалуд многи трудови његови о њој, него се богоугодно остварише. Тада он одлучи да приведе у дело своју давнашњу потајну намеру: да остави архиепископску власт, отпукује у туђину, и тамо, ако буде воља Божја, и заврши свој живот. Ову своју намеру он саопшти краљу Владиславу. Краљ и великаши га мољаху и преклињаху да то не чини, али га не могоше умолити. Он им изјави да хоће да кукује на Синајску Гору, па да им се, ако Бог хтедне, опет врати, и да, без власти, живи у усамљеничкој молитвеној осами.

Онда свети архиепископ сазва све своје епископе, па их још једном богомудро поучи: да чврсто држе апостолска предања; да смело исповедају истину Еванђеља; да пазе на себе и на своје стадо; да сами живе по вери, и да томе уче своју паству. И говораше им: „И сада опет молим свакога од вас мојих: све што вам предадох о Богу, и све што од мене чувате и видите и примите и сазнасте, све то чврсто и неразрушиво сачувајте сви, и томе друге научите. Стога вам на данашњи дан

апостолски засведочавам: чист сам од крви свију, јер не пропустих казати вам савет Божји“. Тако исто и свима игуманима заповеди, да се по уставу Законском старају о манастирима.

Онда дозвола у архиепископију, у Жичу, благочестивог краља Владислава и његове велике благороднике и нареди им да се много старају о светим црквама. И ту, пред целим сабором, он изабра на своје место једнога од својих ученика, јеромонаха Арсенија, јер из искуства знађаше да је више него други украшен незлобивошћу и праведношћу, да је светог живота, да се увек боји Бога и строго држи заповести Његове. И служећи са свима епископима свету божанствену литургију, он га посвети за архиепископа: даде му сву власт коју је сам примио од Духа Светога, да везује и разрешује кривице људских сагрешења, и, посадив га место себе за архиепископа на свој Богом му даровани престо, утврди га.

ДРУГО ПУТОВАЊЕ СВЕТОГ САВЕ У СВЕТУ ЗЕМЉУ

Пошто постави себи наследника на архиепископском престолу, свети Сава угости у архиепископији краља и великаше, новог архиепископа и епископе, и све који беху дошли, измоли од свих молитвама отпуст, а сам даде свима благослов и последњи целив у Господу, па се стаде спремати на пут у туђину. Добивши много злата од краља Владислава и од архиепископије, понесе га са собом ради раздавања у светим местима. И светитељ крену опет преко Далмације морем у Палестину, 1234. године. Но морски разбојници дознадоше да светитељ носи собом много злата, и стадоше га својим брзим галијама вребати. Али Господ покри густом маглом лађу свога угодника, и тако га сачува од њих. Тек кад пристаде у Бриндизи, на италијанској обали, разбојници угледаше његову лађу. И одоше к њему као притворни покајници, и испричаше му шта им се десило. А он, еванђелски милостив, саосетљив и незлобив, угости их, и испуњујући Спаситељево заповест: „љубите непријатеље своје“, даде им с благословом од злата које ношаше. После неколико дана светитељ отплови из Бриндизија морем пут Свете Земље.

Но за време дугог путовања, једног дана се подиже на мору страховита бура; таласи заливаху лађу, и по дану паде мрак на море. Крманаш и лађари употребише све да сачувају лађу, али напослетку изгубише сваку наду на спасење. И сви у лађи, плачући од страха и беспомоћности, приђоше к Светоме запомажући: „Види оче, како пропадамо, али се надамо да ћемо тобом избећи смрт“. Свети им на то рече: „Чеда моја, молите се са мношвом Богу, чије смо стварање. Јер ја сам човек грешан, па вас због мене и снађе ово зло“. Но они све јаче запомагаху: „Оче, помилуј нас очајнике!“ И падајући к ногама његовим, они га мољаху да им измоли помоћ од Бога. А светитељ се тајно мољаше у срцу свом. Затим нареди својим ученицима да га држе, јер не могаше од силне олује стајати у лађи недржан; а свима на лађи наложи да престану са плачем и да призивају Господа, вапијући: „Господе, помилуј!“ Сам пак, подигавши

преподобне руке своје, мољаше се говорећи: „Господе, као што си некада ученике своје у лађи спасао од буре на мору, запретивши мору и ветровима, тако спаси сада и нас, Наставниче, јер гинемо. Јер и ми смо људи Твоји, Бога сем Тебе не познасмо. Не презри дело руку Својих, Човекољупче! Твоје смо саздање, помилуј нас! Немој због грехова мојих потопити и ове што су са мном, да нас не прогута све један гроб – дубина морска. Као што си онда услишио ученике Своје (ср. Мат. 8, 23–27), услиши сада и нас који смо у опасности и смрти. Јер си Ти и тада и сада један исти. Све је могуће Теби, и нема ништа што Ти је немогуће. Јер све, управљано Твојом заповешћу, држи се и стоји; и Твојим мигом се мења и опет враћа у своје стање. Заповеди сада ветровима да иду у своје скровиште и водама морским да се утишају“.

И онда, са вером и великом слободом к Богу, он пружи руке своје, и осењујући крсним знаком помамљене ветрове и узвитлане валове морске, запрети им говорећи: „У име Господа Бога нашег Исуса Христа, који је све из небића привео у биће, и ветрови и море – утишајте се, станите!“

И одмах се именом Господа Исуса Христа ветрови и море смирише, валови слегаше, сунце јарко сину, и настаде тишина велика. А сви у лађи, видевши како светитељ речју својом убрзо укроти море и ветрове, бише запрепашћени чудом, и слављаху Бога који је такву власт дао људима. И павши к ногама светитељевим, поклонили се му се, називајући га Божјим човеком и Божјим угодником. А Свети, са многим сузама захваљујући Богу због Његових дарова, говораше им: „Вас ради, чеда, Бог тако и убрзо показа милост Своју према нама. Јер ваша вера према мени грешном, и моје молитве Богу, помогоше да се добије оно што је искано. Стога сви заједно прославимо Бога, и не заборављајући Његово милосрђе које сада показа према нама, нека убудуће водимо живот угодан Њему“.

Допловивши по благопријатном времену у град Акр (= Акон), свети архиепископ отседа код цркве светог Ђорђа, у метоху лавре светог Саве Освећеног, који беше за време свог првог путовања откупио од Латина и вратио Лаври. Из Акра светитељ преко Кесарије и Јафе стиже по други пут у свети град

Јерусалим. Ту отседе у свом манастиру светог Јована Богослова, који, при првом доласку свом у Јерусалим, беше откупио од Сарацена на своје име. Заједно са игуманом и братијом лавре светог Саве Освећеног он уђе у светли храм Васкрсења, и поклони се светом и животворном гробу Господа Христа и светој Голготи, с љубављу их целивајући и топлим сузама орошујући. Патријарх јерусалимски Атанасије, чувши за поновни долазак Светога, похита у храм Васкрсења да га види. Ту се радосно поздравише целивом у Господу, и патријарх одведе Светога к себи у патријаршију, на обед. Доласку светог Саве обрадоваше се сви градски божјаци, и журно долажаху к њему, познаници његови, као к оцу своме. А он, дарезљив и сејач благослова, милошћу према њима беше тихи давалац. И не само према њима, него, испуњен савиљем у Богу, он и сада, као и о првом доласку, обилато обдари сва света места, и лавру светог Саве Освећеног, и остале манастире.

Спремајући се да крене за Александрију, многобрижни и свесмирени светитељ написа једно веома топло писмо своме ученику и духовном сину, студеничком игуману Спиридону. „Благодат вам и мир од Господа Бога и Спаса нашега Исуса Христа“, пише он игуману. „У Господу Богу свевозљубљени мој божанствени сине, јеромонаше Спиридоне, игумане велике лавре светог Симеона, архимандрите! Мада сам грешан, молим Спаса мог да будеш сачуван душом и телом, и све божанствено стадо. Ако хоћете сазнати о мени грешном, то с милошћу Божјом и светом молитвом вашом здраво и весело дођосмо до светог града Јерусалима. Поклонисмо се пресветом и божанственом гробу и његовим светим местима, и за ваше спомињање положисмо у светим местима поклон. Обиђосмо сва места. Кад све ово свршисмо, тада, по поднесеном путном труду, сви се разболесмо, и на Божје расуђење остављамо живот наш и смрт нашу, и који од нас буде жив, вама нек се врати, а кога смрт устреба, молитва ваша нека пребуде с њим. А ти, чедо моје слатко, Спиридоне, моли Бога за нас, не бих ли молитвама твојим добио опроштај грехова. И ево што се у овом месту нађе, на благослов ти дајем: крстић, да ми га носиш на успомену; и појасић, јер сам га полагао на гроб. С тим крстићем

да се молиш, носи ми га увек о врату, ако и другу иконицу имаш, али ово увек носи! А појасићем се опаши, да је увек о бедрима твојим, јер сам их полагао на гроб, крстић и појасић. И такву сам молитву сатворио, да би дао Бог да се тако сваки хришћанин моли за мене. И дајем ти убрусић, што су ми га овде даровали, а ја га теби дарујем, да ти буде на благослов душе и тела. И камичак, што сам нашао, да ти буде на многе потребе, и да га носиш при себи. И моли се за нас, служитељу Христов, да нас Бог окрепи и сачува, да бисмо опет дошли к вама. Пази, чедо моје слатко, да не изиђеш из неког мог завета. Јер каква је корист човеку ако сав свет добије а души својој науди?“

Пошто доби благослов од јерусалимског патријарха, свети Сава крену с великом пратњом и вођама у Александрију. Стигавши тамо, он се у великој цркви светог апостола и еванђелиста Марка поклони са многим сузама, као увек од Бога дарованим му. И да се читаоци не би чудили светитељевим честим сузама, животописац Теодосије пружа објашњење: Тим сузама се посведочаваше топлота срца и љубав душе његове, ка Господу, ради кога нарочито усрдно предузимаше многе труде, па не штеђаше себе да и веће предузме.

Свети Сава би с чашћу примљен од патријарха Александриског Николаја. У пријатељском и богоугодном разговору они се много зближише, и патријарх веома заволе Светога. Много дана патријарх позиваше к себи Светога, и заједно биваху за трпезом, и наслађиваху се узајамном светом љубављу. А Свети питајући научи се од патријарха многим духовним судовима у размишљању, и питањима и разговорима много се користише и један и други. Богочежњиви Сава прими од патријарха велику душевну корист, за коју увек имађаше будно око. Обдаривши један другог разним и изврсним почастима, свети оци се љубазно растадоше.

Свети Сава имађаше жељу да обиђе свете подвижнике по пустињама око Александрије, који провођаху живот у молитвеном тиховању и посту, убеђен да ће од њих као старих много што шта видети и чути. Испуњујући му молбу, патријарх му даде за пратиоце вичне људе који знају пустиње. Помоливши се у Александрији у цркви светих Бесребрника Кира и Јована, и

у цркви светог мученика Мине, свети Сава крену на пут и дође к светим и пустињским оцима у Мареот, на крају Либије. Ови оци свој мученички живот провођаху у анђеоском безмолвију и молитвама и посту. Свети се са свима њима питаше о духовним стварима, и много користи доби од њих. И тако обogaћен од њих благословом и молитвама, он продужи свој пут радујући се. И дође у Тиваиду, потом у Скит и Црну Гору, и у остала света места. Тамо нађе изврсне и богобојажљиве и преподобне мужеве, који својим врлинама сијаху као сунце. Од њихових речи и живота он доби много користи; и, дивећи се њиховом трпљењу у тескоби, он расташе душом. Богато обдаривши све, од богатства које ношаше, христочежњиви Сава хваљаше Бога, радујући се што се удостоји да види тако свете људе, да разговара са њима, и да добије благослов од њих. Имајући изоштрено срце на сва дела Божја, и ум окриљен благодаћу Божјом, он прође као муња, и облете као пчела и исток и запад, и север и југ, сабирајући своје отачаству мед богопознања.

После тога Свети се врати у Јерусалим. Одморивши се од пута, он опет крену на пут у Синајску Гору. Прошав поред Јерихона и прешав Јорданску пустињу, дође у Каламонију, и ту се одмори у манастиру Пресвете Богородице, где се и сама Пресвета Дјева Богородица са заручником Јосифом одморила, када су са Божанским Младенцем Исусом бежали од Ирода у Египат. Одатле Свети дође у град Корак, на јужном крају Мртвога Мора. Кренувши одатле, он после много дана и мучног путовања стиже најзад у Вавилон Египатски (=Велики Вавилон, Каиро). Ту он посла своје ученике к султану који је тада владао Вавилоном, да га замоле да му да дом где би отсео. Султан, иако противник хришћанске вере, орасположи се према њему, и као обузет неким страхом, нареди да му се спреми пресветао дом. А свети Сава, дошав, поклони се у цркви трију Вавилонских младића: Ананије, Азарије и Мисаила. С љубављу примљен од хришћанског митрополита, он заједно с њим оде султану. Султан га прими са сваком почашћу, и распитиваше га о путу његову, и дивљаше се труду његову Бога ради. И тако га отпусти да се одмори у спремљеном дому. И заповеди да му се

даје све што је потребно, да не би, рече, ни у чему оскудевао човек Божји.

Пошто се Свети довољно одмори, извести султана о свом путу у Египат. Султан му даде проводитеље, и заповеди да га са сваком пажњом предаду египатском султану. И овај султан та такође прими са сваком почашћу, одредивши му за одмор древну митрополију, где је сама Мати Божја са Младенцем Исусом и заручником Јосифом живела, када је била добегла од Ирода у Египат, док се нису вратили у Галилеју, у свој град Назарет.

Обрадован доласком светог Саве, митрополит тамошњи се дивљаше великој почести коју султан указа светом Сави, какву никада никоме од хришћана није био указао. Измоливши благослов од митрополита, и инока који ће га проводити, свети Сава посети у пустињи обиталишта великих подвижника Антонија и Арсенија; и ова света обиталишта с многим сузама целиваше, и с љубављу дариваше подвижнике које тамо нађе, па узевши од њих молитву и благослов, врати се у Каиро. Онда извести султана о својој намери да хоће да посети Синајску Гору. Султан, који га беше веома заволео, а и због царског рода његовог, посла му своје велможе са богатим даровима индијских миоиса, урми и осталих потреба, коње за пут и успутну стражу. Сараценске велможе, видећи велику љубав султанову према Светоме, са страхопоштовањем се дотицаху његове мантије, говорећи: „Овако љубазан хришћанин није нам досада долазио; и ово је уистини Божји човек“. И тако га с великом љубављу проводише. А кад срећно стигоше на Синај, светитељ уђе у манастир и у цркви Пресвете Богородице поклони се месту Неопалјиве Купине. Епископ синалски који је на месту игумана и сва братија с љубављу примише Светога. Пошто се одмори у манастиру, Свети се попе на свети врх где је Господ разговарао с Мојсијем.

У Синајском манастиру свети Сава проведе сву Свету Четрдесетницу и сваке суботе пењаше се на свети врх, вршећи тамо свеноћно бденије уочи недеље; а у недељу служаше свету литургију бос, по тамошњем обичају, пошто је то место за које је Господ рекао Свом великом пророку Мојсију: „Изуј обућу са ногу

својих, јер је место где стојиш света земља“ (2. Мојс. 3. 5). После свете литургије свети Сава се враћао у манастир к братији. И заволевши веома њихов богоугодни живот, он даде много злата Манастиру и уписа у манастирски поменик себе, своје родитеље и свога брата Стефана Првовенчаног.

Затим се врати у свети град Јерусалим. Тамо у храму Васкрсења отслужи последњи пут божанствену литургију, помоли се за Цркву Христову, за себе, за царе, и за све народе Господњег наслеђа, које Господ искупи чесном крвљу Својом. И тако, целивавши са многим сузама Христов гроб и свету Голготу и сва света места, на којима Господ Христос нас ради претрпе телом свечесна страдања, он се опрости са патријархом Атанасијем.

Из Јерусалима свети Сава отпутова у велику Антиохију, главни град Сирије. Ту се поклони у саборној цркви, и чесно и с љубављу би примљен од светог патријарха антиохијског, са којим проведе много дана у разговору о духовним стварима. Са благословом патријарховим он посети манастир светог Симеона Дивногорца, и са многим сузама поклони се светој цркви и његовом гробу. Много дарова остави свети Сава у Антиохији, а патријарх га са своје стране обдари Моштима Светих и часним црквеним потребама. И целивавши се у Господу, свети оци се с љубављу растадоше.

ПРЕСТАВЉЕЊЕ СВЕТОГА САВЕ

Иако слаб и изнурен, свети Сава крену преко Мале Јерменске и „турачке стране“, па се у једном пристаништу Мале Азије укрца у лађу, која је ишла за Цариград. Но на путу се, због многих напора које је поднео, тешко разболе на лађи. Пошто беху на пучини, он није могао да се искрца и нађе лека болести, и беше у великој невољи, и душа му беше близу смрти. Ученици не знађаху шта да раде, и плачући говораху му: „Знамо, владико, да ће те Бог и сада, као свагда послушати. Стога Му се помоли, бар нас ради да те сачува у животу док смо у туђини и док нас не изведеш из ове пучине. Јер, ако ти не будеш с нама, ови иновјерци који нас возе продаће нас у ропство, или ће нас због богатства које носимо побити и бацити у море“. И Свети им рече: „Не плашите се ради тога, чеда, нити тугујте. Уздам се у Бога да вас се неће коснути ниједно од тих зала која споменуште“. И мољаху га ученици да бар нешто метне у уста, да га због многодневнoг неједења не би снашла превремена смрт. Но болесном светитељу се ништа није хтелo од онога што су они имали, и изрази жељу да би само свеже рибе јео. Ученици одмах замолише старешину лађе да испуни светитељеву жељу, али он грубо одби њихову молбу као неразумну, пошто је море било узбуркано и лађа пловила брзо. Своје ожалoшћене ученике светитељ тешаше речима: „Не трудите се, чеда, воља Господња нека буде на мени“.

Тек што светитељ то изусти, један велики талас убаци огромну рибу у лађу пред ноге светитељу. Он тронуте душе захвали Богу што му испуни жељу, и наложи ученицима да спреме рибу за све што су на лађи. Старешина лађе, видевши како Бог чудесно испуни светитељеву жељу, припаде к ногама његовим, молећи опроштај. Богопослана риба беше врло укусна; сви на лађи то углас изјављиваху. Поткрепивши се богопосланом рибом, светитељ одмах оздрави и недуг ишчезе од њега без трага. И Богом чувани доловише у Цариград. Ту се свети поклони светим црквама, и проведе много дана у

манастиру Пресвете Богородице Евергетиде, набављајући за своје отачаство свете мошти и црквене утвари.

Из Цариграда свети Сава исплови лађом за Бугарску, да посети свог пријатеља Асена, чија кћер беше удата за његовог братанца краља Владислава. Из приморског града Месемврије он извести цара о свом доласку. Цар му одмах посла своје благороднике, слуге и коње, да га свечано допрате до престонице Трнова. У Трнову га цар срете и с љубављу дочека, и приреди велику свечаност о његову доласку. И због зиме смести га у својим топлим палатама. Уочи Богојављења цар и блажени патријарх Јоаким замолише светог Саву да отслужи службу и освети воду. Светитељ то с радошћу учини. И када над водом читаше молитве освећења и крстообразно благосиљаше воду, вода се у купељи раздвајаше и опет састајаше. Видевши то, цар и сви с њим прославише Бога. Светитељ покропи светом водом цара и све присутне.

Ускоро после тога цар, пред полазак у лов, замоли светитеља да због зиме остане у његовом дому све до Васкрсења Христова. Слугама нареди да му у свему буду на услузи. Остави му и много злата, да даје ништинама који му долазе. И узевши молитву и благослов од Светога, цар радостан оде у лов. По цареву одласку светитељ се разболе, и осети да га Бог позива к себи. Дозвавши своје ученике, светитељ им нареди које ће све свештене ствари, набављене на Истоку, однети у архиепископију, а које у Студеницу. Написа и посланицу којом дарова мир и благослов краљу Владиславу и блаженом архиепископу Арсенију и свој земљи народа свог, па посла ученике своје у Српску земљу, а код себе остави мало њих. Даде он и у патријаршију бугарску свештене одежде, књиге златом оковане, свећњаке бисером и драгим камењем украшене, и друге црквене сасуде. А и ниште обдари дарожљиво.

И тако, раздавши све и не оставивши ништа за себе, он се спреми на лак одлазак из света, захваљујући Богу што му испуни молбу и што хоће да дух његов прими у туђој земљи. Болесног архиепископа посети блажени патријарх Јоаким, и видећи да је скоро на издисају, он му предложи да о његовој

болести извести цара. Светитељ га најсрдачније умоли да то не чини, и не узнемирава и не мучи цара, који му је и без тога толико љубави и пажње указао. Још замоли и самог патријарха, да му учини љубав и остави га сама, да би у тишини предао Господу дух свој. И они дадоше један другоме целив у Христу, па се патријарх повуче. У поноћи уочи недеље Свети се причести светим и животворним Тајнама Христовим, и рече што и увек говораше: „Слава Богу за све“. И одмах се развесели духом, као да су му дошли одавно му мили саславитељи; и та веселост сведочаше да су му дошли анђели Божји; и лице му сијаше неисказаном светлошћу, посведочавајући тиме чистоту душе његове. И тако, до краја благодарећи Бога, он предаде душу своју у руке Његове, 13. јануара 1236. године.

Блажени патријарх Јоаким са епископима, игуманима и градоначелницима недоумеваху где да сахране тело светитељево, пошто Свети не беше оставио никакво завештање о томе. Морао се обавестити цар, да нареди где да Светог сахране. Чувши за светитељево престављење, цар је много негодовао на патријарха што га није благовремено известио о болести светитељевој; и нареди да Светога положи у његовом манастиру у цркви Светих Четрдесет Мученика, коју он беше подигао. И још нареди цар да се при погребу Светога разда много злата ништима, за покој преосвећенога, пошто цар веома љубљаше Светога.

Блажени патријарх поступи у свему по царевој наредби: свечано сахрани тело Светога у цркви Светих Четрдесет Мученика, и ниште обилато обдари. А цар, вративши се из лова, оде прво, не дому свом, него цркви Светих Четрдесет Мученика, те се поклони гробу Светога, радујући се и благодарећи Бога што га је удостојио да има такво благо у својој цркви. И одмах заповеди цар, да се светитељева гробница озида мермером, покрије царском одором, поставе свећњаци на гробу и златом оковано кандило над гробом, показујући на тај начин љубав своју према Светоме и после смрти његове, као што ју је показивао и за живота његова.

Пошто прође година дана од сахране светог Саве у Трнову, свеблажени намесник његов архиепископ Арсеније ражали се за

Светим као за својим оцем и учитељем, па дође благочестивом краљу Владиславу и рече му: „Није лепо ни пред Богом ни пред људима оставити оца нашег, равноапостолног учитеља, дарованог нам од Христа, који је многе подвиге и безбројне труде поднео ради Српске земље и украсио је црквама, краљевством, архиепископским престолом, епископима, и свима уставима и законима, да његове свете мошти леже ван његова отачаства и престола његове Цркве, у туђој земљи. Твоја је дакле дужност, да га на сваки начин из туђе земље пренесеш у његово отачаство“. Краљ се веома обрадова предлогу архиепископовом, па посла свог најугледнијег благородника к својем тасту цару Асену са молбом да му да тело светог Саве. Прочитавши писмо, и чувши исту молбу и од самог посланика, цар Асен се ожалости, и одговори: „Када би Свети и свето тело његово лежали у нас без части и без пажње, праведно би било да га тражите да бисте му указали поштовање. Али, пошто се Свети упокојио у Богу међу нама, као што би и међу вама; и пошто његово свето тело, као што видиш, лежи у цркви Божјој са великом почашћу, што онда задајете труда и Светоме и нама, тражећи га?“ И тако га отпусти празних руку.

Краљ Владислав опет посла к цару Асену још већи број благородника, молећи и говорећи: „Ако сам нашао милост пред тобом, родитељем мојим, не затварај од мене отачко милосрђе; не остављај ме да се тугом потапам у животу свом. Дај ми свете мошти светог господина мог и оца, да их пренесем у своје отачаство“. Цар беше у недоумици шта да ради, јер је сматрао да, лишити се Светог, то је као лишити се царства. Онда призва патријарха и своје саветнике, и питаше их да ли да да Светог. А они му рекоше да то нипошто не чини, пошто велможе и сав град негодују због тога. Тада цар опет написа утешно писмо својем зету, краљу Владиславу, па додаде и ово: „Када је Богу било угодно да се Свети упокоји међу нама, Христовим вернима, ко сам онда ја да се противим вољи Божијој, или да се дрзнем узнемирити гроб и свете мошти Светог, утолико пре што Свети ништа није завештао односно свог преношења? Све, дакле, што год желиш и молиш од мене,

сине мој, радо ћу учинити; само ме немој приморавати на оно што ми је немогуће учинити, јер ми и патријарх и велможе и сав град то забрањују“.

Видећи да је цар неумољив, краљ Владислав беше у недоумици шта да ради. Но бојећи се укора и срамоте од људи и гнева од Бога, Владислав се реши да сам иде своме тасту. И посла му пред собом гласнике, да долази са много својих благородника, епископа и игумана. Гласницима уручи много злата за патријарха и царске саветнике, да би они орасположили цара да му испуни молбу. Цар Асен изиђе далеко испред града у сусрет своме зету, и дочека га са сваком почашћу и љубављу. А кад стигоше у град, краљ Владислав, пре него што су ушли у царске палате, замоли цара за допуштење да са свима својима оде најпре у цркву Светих Четрдесет Мученика, да се поклоне своме оцу и учитељу и Божјем угоднику. Проливајући горке сузе и ударајући главом о земљу пред гробом Светога, краљ Владислав му се исповедаше као живоме и мољаше га да му опрости ако му је што сагрешио. И говораше: „Знам, оче, знам, мој грех најпре учини да ти побегнеш од мене, па затим – да се преставиш ван свога отачаства, а и сада опет окамењује цареву срце да нам те не да. Но сажали се на мене и превиди грехе моје! Иако због грехова мојих нисам достојан назвати се син твој, ипак ме не одгуруј као пород брата твога, и прими мене који се кајем пред тобом, оче! Види моју тугу и труд мој тебе ради, и чуј веру моју. Не остављај своје отачаство ради кога си поднео многе подвиге и безбројне труде и патње, нити ме облачи у стид и срамоту, боравећи у туђој земљи. Твојим молитвама к Богу усаветуј цара да моју молбу о теби испуни, да се не вратим празан и безнадежан и будем осрамоћен немајући тебе са собом, оче“.

Тако се Владислав са плачем дуго мољаше над гробом, да му и лице отече од силних суза. Утом га и цар позва у двор на свечану трпезу. Славље је било велико; и зета свога ради цар учини много весеља и љубави. Но идуће ноћи цару се јави у сну анђео Божји у облику светога Саве и нареди му да да Светога, да га однесу у земљу народа његова. Цар се силно препаде због тога, и, призвавши патријарха и своје саветнике, исприча

им своје виђење у сну. Они му рекоше да је сан истинит и да је то посета од Бога ради Светога, и саветоваху цару да да Светога да га однесу у његову земљу, да царство не би снашла нека беда.

Цар дозвола свога зета Владислава. Овај дође к цару са епископима и благородницима, и поднесе му молбу да им да тело Светога. Иако веома ожалостен због такве молбе, цар се бојаше да задржи Светога због виђења које имађаше у сну. Па правећи се као да чини неку милост своме зету, краљу Владиславу, он му изађе у сусрет молби, говорећи: „Ја сам хтео да Богом дарованог ми Светог задржим код себе у мом манастиру; и свети гроб његов поштовах и украсих, као што си видео, и никако ни помишљао нисам да Свети буде однесен одавде. Али, пошто си потрудио високо краљевство своје и сам дошао к меда, оцу своме, ја нећу да тебе, сина свог отпустим тужна. Узми, дакле, свога у Господу оца, и однеси га у своју земљу, као што желиш.“

Владислав, који није очекивао да ће тако лако добити дозволу од свога таста, у радосном изненађењу паде пред њим на земљу и поклони му се, јер свом душом осећаше да се тиме обогатио богатством, драгоценијим од свих царских ризница. Пошто би припремљено све што је потребно за пренос светих моштију, краљ Владислав позва своје епископе да у храму отслуже свету литургију за покој Преосвећенога; и када отворише гроб, нађоше светитеља потпуно целог телом и непорушеног, и као да спава; власи главе и браде његове бежу светле и целе, и миомир као најлепши мирис разли се по целом храму²²⁷. Па не само свето тело преподобнога, него и дрво које је било около њега, и гробни прах, Бог обогати пријатним мирисом и исцељењима.

Чувши то, трновски грађани се у гомилама стицаху да виде Светога, и добијаху исцељење од својих недуга, јер велика сила излажаше из њега: бесомучни се ослобађаху од нечистих духова, хроми ходаху, грбави се исправљаху, глуви слух добијаху. А који због мноштва народа не могаху приступити светим моштима његовим, узимаху миомирисни прах гробни, и, призивајући Светога, метаху прах на своје болеснике, и сви

добилаху здравље молитвама његовим Богу. И сви који ово гледаху, слављаху Бога и дивљаху се светости Светога, па разграбивши миомирисни прах гробни, хитаху да овај благослов однесу у домове своје, негодујући на цара што је допустио да Светога носе од њих.

Чувши то, краљ Владислав се побоја да се цар не покаје што је пристао да носе Светога, па заповеди да одмах подигну Светога и крену на пут у Србију. На опроштајној трпези, цар с љубављу кораше свога зета говорећи: „Дошавши, отео си ми Богом даровано ми скровиште, и послао га у своју земљу. Насити се, дакле, јер си испунио жељу срца свога. Али, учини да и ми, молитвама његовим, добијемо милост од Бога, јер одржасмо истинску љубав према њему и за живота и после смрти његове“. На крају, краљ многим даровима, одабраним коњима и другим почастима, обдари цара и патријарха, а још више цар обогати краља и све који беху дошли с њим. И тако се самодршци у љубазном испраћању растадоше.

Дуго су потом грађани Трнова, а и они из унутрашњости, долазили к светитељевом гробу, доносили своје болеснике, помазивали их као миром миомирисним прахом из гроба светитељева, и исцељивали се молитвама његовим. Томе се веома радовао цар Асен, замишљајући као да је Свети ту, и нареди да се гробне даске које беху држале Светога у гробу, и чудотворни миомирисни прах, положи у гроб светитељев, да се преко гроба стави првобитни камен, и да се гроб прекрије царском одором као и пређе, и да се метну свећњаци и златом окована кандила у част Светога, да осветљавају свети гроб његов у царевом манастиру, у цркви Светих Четрдесет Мученика.

У том манастиру беше неки инок по имену Неофит, који већ много година бејаше згрчен, и никако се није могао прострти ни право стати, него је по земљи пузио подупирући се дрвеним штакама. И тако провођаше свој врло паћенички живот. Свети Сава му је још за живота, чим је био дошао у тај манастир, указивао много човекољубиве милости. По преносу светитељевих моштију неки богомољци једном приликом добро угостише и напојише вином инока Неофита, да није могао

допузити ни до своје рогоже, и он остаде у припрати црквеној. У таком стању он леже на камен преко гроба светог Саве, и заспа. У поноћи га неки светао муж разбуди, и он наједном скочи са гроба и стаде на своје ноге. И у ужасу се дивљаше, говорећи себи: „Јесам ли то ја, Неофит? Не пужах ли јуче по земљи на коленима и штакама, а сад сам здрав и ходим без сваке помоћи? Какав је то ужас да мном? Не знам да ли сам то ја, Неофит?“ И потражив штаке, нађе их на гробу; и опипавши себи колена, осети да су месом и кожом обложена, па рече: „Заиста сам ја Неофит“. Сав радостан због исцељења, он захваљиваше Богу; и, бијући главом о гроб Светог, он узбуђено говораше: „Како ћу ти се ја убоги одужити, оче? Чиме ћу моћи украсити твој чудотворни свети гроб? Славим те, благи оче, Саво, што ме још за живота човекољубиво помилова милошћу, када сам се по земљи вукао, и што ме сада, када си ка Господу отишао; подиже са земље здрава те слободно ходим! Требало је да ме, по заповести Божјој, земља прогута, што сам пијан, не знајући, легао на твој свети гроб и спавао, а ти, уместо да ме казниш, исцелио си ме. Ваистину си ученик благог и незлобивог и истинитог Бога, те си, држећи Његове заповести, тако са мном поступио“.

У таквом стању затече Неофита парамонар (монах-црквењак), када уђе у цркву пред јутрење да ужеже кандила. Угледавши човека крај светитељевог гроба, парамонар се веома уплаши и збуну, мислећи или да је привиђење или неки крадљивац. Дошав к себи, он упита: „Ко си ти? И откуда си ушао у цркву пре свију?“ Неофит одговори: „Ја сам грешни Неофит који се до јуче сакат вукох на коленима“. Парамонар, видевши га потпуно читава и да здрав ходи, још се више уплаши, помишљајући да је нека утвара, па, охрабривши себе крсним знаком, рече му: „Ако си ти сакати Неофит, као што кажеш, како си онда здрав, и како сада сасвим право и здраво ходиш?“ Неофит му одговори: „Не знам, оче, Бог зна. Само знам да ме јуче они богољупци с љубављу добро нахранише и напојише, да нисам могао допузити ни до рогоже своје, него се довукох до гроба светог Саве Србина. И, несвестан, легав преко гроба, ја спавах. У поноћи, неки светао човек, одевен у свештеничко

одело, са жезлом, дође к мени спавајућем, и, гурајући ме, рече: „На гробу мом спаваш? Устани и одмах сиђи!“ А ја, уплашивши се од светлости његове и, без икакве помоћи, по речи његовој, скочих са гроба, и кад се расаних од страха, одмах осетих да стојим здрав код гроба светитељева. И много стајох, плачући ка Светоме и молећи се што сам ја бедник помилован, док ти не уђе, оче“.

Онда Неофит показа парамонару и своје штаци, и своја колена, месом и кожом обложена. Уверен у чудесно исцељење Неофитово, парамонар оде к архимандриту да узме благослов за клепање, и исприча о исцељењу Неофитовом. Архимандрит са свима иноцима дође у цркву, и, видевши Неофита како здрав ходи, дивљаху се. Архимандрит извести о томе цара и патријарха, и сви захвалише Богу за сва дивна дела која чини преко светог Саве.

Уколико су расла чуда од гроба Светога, утолико је народ све више долазио ради исцељења. То досади братији манастирској, али се не усуђиваху забранити народу да долази, бојећи се благочестивог цара. Но када цар Асен отиде к Богу, иноци у манастиру охрабрише се, и стадоше забрањивати народу да долази на гроб светитељев. У то време сконча неки митрополит бугарски, који је за живота још златом измолио од инока манастира Светих Четрдесет Мученика, да тело његово положи у гроб светог Саве. Иноци учинише то с радошћу, да би одвратили народ да не долазе на светитељев гроб. Али они ни тиме не успеше да спрече чудесна исцељивања оних који са вером долажаху к светитељевом гробу.

Међутим, благочестиви краљ Владислав преносећи свете мошти светог стрица свог у своју земљу, радосно хиташе испред кивота, као некада Давид испред Ковчега Завета, појући псалме. А кад се приближи са светим моштима Светога, блажени архиепископ Арсеније изађе на сусрет са епископима, игуманима, благородницима и мноштвом народа, и учинише достојно поклоњење Светоме, и целиваше свете мошти његове као Божјег угодника. Кад народ чу о доласку Светога, сливаше се са свих страна да види и да се поклони. А Бог богато даваше благодат од моштију Светога онима који их се са вером дотичу.

И многи болесници молитвама Светога добише исцељење од недуга својих. Краљ и архиепископ, са епископима, игуманима, благородницима и мноштвом народа, ношаху Светога у великој радости, са псалмима и песмама. И кад стигоше у манастир Милешево, задужбину краља Владислава, ту га у цркви светог Вазнесења Господњег чесно и свечано положише у гроб који му краљ Владислав беше спремио. И благочестиви краљ Владислав приреди велико празнично славље у спомен светог Саве. Овај пренос светих моштију светог Саве из Трнова у Милешево би извршен 1237. године.

После не много времена, једном богобојажљивом и побожном преподобном старцу у манастиру јави се у сну свети Сава говорећи, да његове свете мошти изваде из гроба и положи их испред гроба у цркви. То би учињено: подигоше из гроба пресвето тело његово читаво и нетрулежно и миомирисно, и иставише га напред у цркви, свима на виђење и поклоњење.

„И потом бише многа чудеса од ових светих моштију, вели животописац монах Теодосије, и многа исцељења бивају и сада онима који болују од многих недуга и вером долазе. И отачаство своје, Српску земљу, оба заједно: преподобни Симеон и свесвештени Сава, утврђују молитвама к Богу, и бранећи чувају од најезде непријатеља, и наследно предају краљевство од оца сину. Јављају се и пред пуковима српским анђели Божји у њиховом облику, шиљани од Бога молитвама њиховим на помоћ у биткама, тако да су многи од војника говорили: „Видесмо светог Симеона и светог Саву пред нама у пуку како језде на коњима, и то онога у смерној монашкој одећи, а овога у светлом архијерејском одјејању. Многе непријатеље који су се били подигли на отачаство њихово, на Српску земљу, они молитвама к Богу одвратише, а неке и до краја уништише“.

ПОЧИВАЊЕ СВЕТОГ САВЕ У МИЛШЕВУ

Својим подвижничким животом у Христу свети Сава је још пре телесне смрти обесмртио себе и пред Богом и пред својим народом, јер је светим еванђелским врлинама низвео и у своју душу и у своје тело свете божанске силе, које освећују и обесмрћују и душу и тело. Када се света душа његова кроз смрт растала са светим телом његовим, и винула ка Господу сладчајшем, ка тој својој јединој жељи – свежељи, ка тој својој јединој љубави – свељубави, свето тело његово није подлегло трулежи него је остало цело целцато. И у њему божанска чудотворна благодат Христова, коју је он за живота свог на земљи христочекњивим подвизима еванђелским низводио у себе дан и ноћ, и тако облагодатио, осветио, охристовио, очудотворио тело своје, мошти своје. У ствари, свети Сава је и после смрти, иако душом међу анђелима горе, остао сав међу својима на земљи доле, творећи и даље еванђелска дела: исцељујући болесне телом и болесне душом. Тела је исцељивао од телесних недуга, а душе од душевних недуга: неверја, маловерја, безверја, очајања, безумља, лудила, мржње, пакости, злобе, властољубља, сластољубља, грехољубља, злољубља, ђавољубља. Речју: од свих грехова, страсти, порока, смрти, злодуха. Богодани чудотворни исцелитељ тела, он је у исто време био и чудесни васкрситељ душа. Јер васкрсење душе бива када се душа Божанском силом ослободи од неког свог греха, од неке своје страсти, од неког свог порока. Еванђелска је непобитна истина: сваки је грех мала смрт душе; а порок, а страст – то је истинска, права смрт душе. Ако је душа упорно грехољубива, она свим бићем својим нагло умире, јер се својеволно и појудно одваја од Господа Бога, који је једини живот душе и једини извор животворних сила душиних.

За живота: неуморни ревнитељ Еванђеља Христова и свебудни будитељ народа свог на све што је Христово, еванђелско, свето, племенито, бесмртно, вечно, боговечно, православно; за живота: свемилостиви исцелитељ душевних и телесних недуга и свемоћни васкрситељ душа из свих духовних

гробова; за живота: неустрашиви апостол, еванђелист, самомученик, исповедник, испосник, молитвеник, чудотворац из дана у дан и из ноћи у ноћ, – свети Сава је остао то и по смрти телесној, почивајући светим моштима својим у светој обитељи Милешевској. Чудотворном и животворном благодаћу Божјом сав присутан у светом телу свом, свети Сава је и гроб свој учинио чудотворним и животворним. И његов гроб је заиста постао животворним и чудотворним извором воде живе, воде која стално отиче у живот вечни, и отичући односи са собом сваку душу која се причести њоме, напоји од ње.

Ка бесмртно живом и дирљиво самилосном чудотворцу у Милешеву хрлили су са свих страна отачаства његова духовни синови и кћери његове, духовна чеда његова; хрлили стари и млади, људи и жене, младићи и девојке; хрлили богати и сиромаси, властела и себри, занатлије и земљорадници, владари и великаши, војводе и војници, епископи и монаси, свештеници и ђаци, учени и неуки; хрлили сви, сви сви: као своме оцу као своме апостолу, као своме, благовеснику, као своме пророку, као своме мученику, као своме исповеднику, као своме духовнику, као своме утешитељу, као своме исцелитељу, као своме васкрситељу, као своме чудотворцу, као своме учитељу, као своме наставнику, као сво ме просветитељу, као своме вођи, – и добијали од њега све што им души треба за живот и у овом и у оном свету. Сваки је тражио од њега благослов и надахнуће за свој позив, за свој рад, за своја прегнућа, за своје подвиге. Као и за живота, он је и по смрти: свима био све, да како год спасе кога од греха, од зла, од смрти, од ђавола. Сви су осећали: он је пут који кроз Христа води у бесмртност и живот вечни, у све што је истински добро, истински свето, истински честито, истински бесмртно, истински вечно, истински благословено. Као и за живота: сведобар, свемудар и свемоћан Христом Богом; он је то остао и после смрти: Христом је чинио све што је чинио; и све што је чинио – ради Христа је чинио. Христос му је био све и сва у свима световима. Он просто није имао себе у себи, већ Христа; ништа у њему није било његово, већ Христово; он није хтео да зна за себе, већ само за Христа; себе је признавао само уколико је био

Христов; он ништа није хтео у себи сем Христа; и за живота и по смрти сав је припадао Господу Христу. Свом душом, свим срцем, свом мишљу, свом снагом, свим бићем у Христу, он је Њиме непрестано и живео, и делао, и мислио, и осећао, и радио, и чудотворио. Зато је постао, и занавек остао тако моћан – тако свемоћан; тако мудар – тако свемудар; тако добар – тако сведобар; тако милостив – тако свемилоствив; тако смирен – тако свесмирен; тако благ – тако свеблаг; тако жалостив – тако свежалостив; тако саосетљив – тако свесаосетљив; тако човекољубив – тако свечовекољубив. За сваку бољку он има лек; за сваку тугу – утеху; за сваку невољу – помоћ; за сваку рану – мелем; за сваки бол – сузу; јер је богат и свебогат – Христом Богом, који му изобилно даје божанске силе да чини у овом свету све што је божанско, бесмртно, вечно, богочовечно. Свима био све, и увек то јесте, са једним узвишеним циљем: да све придобије за Христа. Јер придобијајући људе за Христа он их придобија за Вечну Истину, За Вечну Правду, за Вечно Добро, за Вечну Љубав, за Вечни Живот, за све што човека чини божанским и бесмртним бићем у оба два света.

За живота светитељ, апостол, еванђелист, учитељ, просветитељ, вођа, путовођа, христоносац, богоносац, чудотворац, свети Сава је после смрти све то, само у несравњиво већој мери и сили. Сведочанства о томе су безбројна, и неизбројна. Уистини неизбројна. Јер сваки српски светитељ, сваки српски апостол, сваки српски благовесник, сваки српски учитељ, сваки српски просветитељ, сваки српски чудотворац, сваки српски испосник, сваки српски државник, сваки српски епископ, сваки српски монах, сваки српски свештеник, сваки српски радник, сваки истински Србин – духовни је потомак светог Саве, посредно или непосредно. И тиме сведок и сведочанство о свеживотности, о бесмртности, о животворности и незаменљивости Светога Саве, као духовног родоначелника свих правих Срба од Немање до данас. Да, од Немање до данас. Јер је Свети Сава најпре постао духовни родитељ своје оцу Немањи, преродивши га од владара Стефана у монаха Симеона, и то монаха светог и мироточивог. То је прво и најдирљивије чудо у историји српског народа.

Матица-чудо, из кога се затим вековима роје сва чудеса у роду српском.

Духовни родоначелник своме оцу, Свети Сава је то остао и свима светим српским краљевима, и царевима, и патријарсима, и владикама, и испосницима, и мученицима, и учитељима, и просветитељима, и свима правим Србима од Немање до Косова, и од Косова, до данас. И од данас па све док траје Српства на земљи. Све сами духовни потомци, духовна чеда Светога Саве, и тиме сведоци његове бесмртне и свеживотворне личности светитељске, његове чудесне и чудотворне христовне силе – свесиле, христоизворне моћи – свемоћи. У самој ствари, права историја српскога народа и није друго до непрегледна поворка сведока и сведочанства о величини, о бесмртности, о христовности, о крстовности, о свеживотности, о свеживотворности, о чудотворности, о светости, о непобедивости, о еванђелској свепобедности Светога Саве. Од тих безбројних сведока и сведочанстава споменућемо неке-неке, а остале оставити да у своме светом ћутању одживљују своју смерну и славну бесмртност.

Први животописац Светога Саве, његов ученик и саподвижник, хилендарски јеромонах Доментијан, иако врло речит, нема ни издалека оне изразе које он богојажљиво и узбуђено тражи, да би веродостојно претставио величину Светога Саве и достојно га похвалио. Од многога ево само нешто: „чудесни богоносац јеромонах кир Сава“; „преосвећени богоносац“; „богозрачни монах кир Сава“; „богозрачни кир Сава“; Сава – „богозрачне душе своје“; „боголепни и Богом избрани кир Сава“; „Богогласни монах кир Сава“; Свети Сава – „велико Божје обиталиште и Пресветог Духа станиште“. Свети Сава: „свагда вођен Духом Светим и покривен благодаћу Божјом, и Дух свети свагда почиваше на њему, и диван небу и земљи, и чудесан анђелима небеским и људима земаљским, ходећи без порока и творећи правду Божју, слави се од небеских и земаљских бића“. Свети Сава „благодаћу Христовом сијајући као сунце и свагда украшаван божанственим врлинама, љубитељ чистог девства, срећник светих, труба васељене“. Од Светог Саве се „ужеже искра Божија у срцима правоверних у отачаству

његовом, и сви бише обуздани страхом Божјим“. Многи у отачаству његову (то јест Савину) заволеше Бога, угледајући се на њега, и са њиме последоваше Христу од почетка, и до сада се јављају избрани Богу, један другога наткриљујући; и он пред њима иде силом Христовом, и спреми Господу савршен народ: једне епископе и учитеље духовног стада Божјег, друге јави сваком богољубљу, треће научи сваком правоверју, сазда многе манастире, породи Духом Светим многе зборове богобојажљивих монаха, научи побожности све по отачаству своме, пропути им велик и простран пут ка Светој Гори, и у њој подиже тврде и велике градове, испуни сваким добром, и све предаде деци свога отачаства, да боравећи у њима творе дела Божја, и да претрпевши добро до краја буду Господу Богу народ савршен. Исто тако он устроји пут у Јерусалим и у Синај и у свако место где се спомиње име Божје“.

Величајући еванђелску делатност Светог Саве и његовог светог оца Симеона, Доментијан расипа бисер своје красноречивости: „Оба ова саврсника божанствене благодати, отац са сином, наоружани Светим Духом, и венчани благодаћу Божјом, бише први пример богољубља и светости деци својој. Оба истинити апостоли, подигнути истинитим Богом на просвећење и на божанствено учење свога отачаства. Обојица извори божанствене благодати, који синове своје напојише богомудрим учењем својим. Обојица оштре стреле Христове, наоштрене богољубљем и наоружане Светим Духом, прободоше побожношћу срца свију верних. Обојица луче источне, које богомисаоно просвећују своје отачаство. Обојица данице Пресветлога Сунца, које знаменују топлоту Светога Духа деци свога отачаства. Обојица топли молитвеници целог света, и незалазна светила Мисленог Истока, који богомисаоно просвећују своје отачаство. Обојица благогласни славуји са неуспављивим очима душе и срца који неућутним божанственим песмама пробудише заспале у гресима због непознавања божанствене благодати. Обојица реке божанствених бања, које омише срца оветшала због непознавања истинитог живота – Христа истинитог Бога нашег. Обојица свебогате ризнице, које обогатише свет светим крштењем и божанственим учењем.

Обојица грађани Небеског Јерусалима и богозрачна светила, који богомисаоним очима прозреше будућа блага и вечни живот. Обојица се јавише Господу Богу своме чистији од прекаљенога злата, пошто се због чесног живота њиховог Христос усели у прекрасне душе њихове, по истинитом обећању Свом, јер рече: Уселићу се у њих, и бићу им Бог, и они ће бити народ мој (2. Кор. 6, 16). Обојица превеликом смерношћу и чистим истинитим обећањем убелише себе беље од снега, постављајући деци својој истинити узор да непрестано траже истинитог живота небеског. Обојица земаљски анђели, небески људи, небопарни орлови, који својом светошћу и превеликом уздржљивошћу узлетеше на небеску висину. Обојица светлодушни и подједнаки светилници, који рекама суза окрилише свете молитве, и узлеташе к љубитељу свом Христу, кога узвеличаше на земљи и на небесима, и примише превелику благодат од Њега, доброту тајно чувану за оне који Га се боје. Обојица, уклонивши се од свакога блага и сведушно изишавши на тражење добротова свог Христа, ваистину обновише у себи лик истинитог Бога. Обојица блажене слуге, будних очију свакога часа, чекајући Бога свог са чистом вером; ужегавши не само воштане светилнике своје, него и сами просветивши себе познањем речи Божје, и душе своје очистивши добрим делима овога живота, они презреше овај видљиви живот, и гледајући очима ума на онај вечни и бесконачни свет, украсише нарави своје заповешћу Божјег Еванђеља, исправише обичаје своје апостолским учењем, испунише се страхом од будућег Суда Божјег, свагда имађаху пред очима својим смрт своју, а сву тугу своју бацише на Бога са сигурним поуздањем. Обојица истинити служитељи Христови, свагда као два светила богозрачно сијајући Господу свом у богољубивим срцима својим, они држаху реч живота и управљаху њоме по истини Божјој.

„Преосвећени Сава, вели Доментијан, сам телесни серафим, постаде обиталиште самоме Господу, имајући у срцу свом и у души својој Онога који у светима почива и који се пева од серафима и слави од херувима. Примивши још од младости неућутну херувимску песму, он је у све часове дневне и ноћне не престаде све до краја цвркати серафимским гласом.

Свагда чувајући стражу крепким умом у дому душе, овај истинити пастир чуваше стадо отачества свога, имајући отворено око душе и свагда гледајући ка Свевидећем“.

Сакелејник, саподвижник, први ученик и први духовни син Светога Саве – његов рођени отац, свети Симеон Мироточиви, претставља собом неизмерно важног сведока који нам пружа најубедљивије сведочанство о чудесном подвижништву и изузетној светости Светога Саве. И овај један свети сведок, и свето сведочанство које он даје, довољни су да нам посведоче и потврде херувимску христочежњивост и серафимску христољубивост Расткове душе.

Писац ретке благодатне видовитости, свети Григорије Синајит, из прве половине четрнаестог века, хвали Немању и светог Саву као српске вође, који су презрели власт, дошли у Свету Гору, подвизавали се, и за своје подвиге и труде добили од Бога богате дарове, те све просвећују чудима и миром. Изабраник светога Саве, и први наследник његов на архиепископском престолу Српске цркве, свети Арсеније, овако говори својој пастви за светог Саву: „Чусте благог учитеља нашег и наставника, који се у минуло време разлучи од нас, али његов добри спомен и благе поуке свагда су у нама, јер он не престаје учити нас. Блажене су очи ваше које видеше толику неисказану смерност његову, и уши ваше којима слушасте његове слатке и благе поуке. То видевши и чувши ако испуните што вам је предано и извршите заповести његове, и ако следимо његово учење, веру и љубав, онда нећемо бити далеко од царства небеског и настанићемо се са Господом нашим у бесконачне векове. Јер његовим богоприманим молитвама све ће вам то сарађивати на добро. А ја смерни, по вољи хтења Господњег узведен на свети и божанствени престо овог господина мог, није лепо да ћутим; јер не говорим своје, него оно што нам је он заповедио“.

Архиепископ Сава III назива светог Саву светим и великим апостолом и архијерејем српским. У једном запису из 1252. године каже се за светог Саву да је измлада освећени и благочестиви и просвећени и први наставник све Српске земље.

Архиепископ Данило и његови ученици кажу за светог Саву да је „свети господин наш, просветитељ и обновитељ отачаства свога, земље Српске, у којој се благословом Божјим нарече први архиепископ“, „угодник славе Божје и светилник отачаству свом, земљи Српској, господин наш и учитељ, служитељ Трисветога Божанства“. Стефан Дечански, после победе над бугарски царем Михаилом, шаље писмени извештај архиепископу Данилу, својој супрузи Марији и свему сабору Српске земље, у коме вели: „Нека вам је знано, да помоћу Божјом и молитвама и посредовањем светог Симеона и светог Саве, победих многе и моћне силе, и самог начелника злобе цара умртвих“. Свети Сава је: „просветитељ и наставник Српске земље“, „истинити проповедник побожности“; све што је у Србији постигнуто, добивено је, каже Стефан Дечански, „помоћу Христовом и молитвама господа: светог Симеона и светитеља Саве, на велику хвалу и славу Богу, а мени и моме сину на велелепно и достојно име“. – У држави цара Душана свети Симеон и свети Сава су „начелници и чувари отачаства“; они су показали „добар узор богољубља деци отачаства свога“; за време светог Саве „објави се у његовом отачаству права и савршена вера, јер бањом божанственог крштења окропи људе своје, који живљаху у мраку таме греховне, и обнови их вером, и учини их синовима светлости“. Цар Душан, „утврђиван благодаћу Господа нашег Исуса Христа и Пречисте Богоматере и богоприманим молитвама свете господа своје, преподобног оца нашег Симеона и архијереја Христова светог Саве, непрестано напредоваше у добру“.

Свети Никодим, архиепископ српски, каже у једном запису 1319. године, да је свети Сава небопарни орао, да је Духом Светим обновио не само себе него и сву Српску земљу, и да је као нека драгоцену пчела сабирао мед са свих дивних цветова и испунио њиме своје отачаство, да га је украсио самодржавним венцем, утврдио православном вером и почаствовао архиепископским чином. Свети архиепископ Никодим још назива светог Саву апостолом и учитељем отачаства, Српске земље.

Краљ Милутин каже у једној повељи да је све оно што је он освојио, освојено помоћу Светог Симеона и Светог Саве. У

другој повељи вели да је Свети Сава први архиепископ, учитељ српски и светитељ Христов, свети и велики апостол и архијереј српски. У Бањској повељи краљ Милутин назива Светог Саву: свети и равноапостолни богоносац и наставник и просветитељ све Српске земље и поморске и први архиепископ. А архиепископ Никодим у потврди те повеље каже за Светог Саву, да је господин и учитељ, наставник и просветитељ и апостол српски. У једној повељи краљ Милутин вели: „први архиепископ и учитељ српски и прародитељ наш, светитељ Христов Сава“. У једном запису из 1305. године вели се да је Свети Сава наставник „свој Српској земљи. Овај благочестиви архиепископ и краљевство обнови и освети га у Српској земљи“. У једном запису из 1316. године каже се, да је Свети Сава учитељ отачаства, први српски архиепископ.

Цар Душан каже у једној повељи да је он освојио многе градове „молитвама светих мојих прародитеља, Симеона и Саве“. Он назива Светог Саву, „светим претком“. Цар Душан вели за себе да је он: „отрасл благаго корене родитељ мојих светих, праведног и светог Симеона Немање, новог Мироточца и бившег владоца земље Српске, и светитеља нашег и првпрестолника отачаства нашег, првог архијереја кир Саве“. У неколико повеља цар Душан понавља да је он „изданак благог корена – светих родитеља мојих: Симеона Немање, Новог Мироточца и великог светитеља и првпрестолника отачаства нашег Саве“. Они су њему „пресветли наставници, господа и учитељи“. Свети Сава је „прародитељ царства“ његовог.

Цар Урош каже за себе у једној повељи: „Ја, Стефан Урош, изданак благог корена светих родитеља мојих, Симеона Новог Мироточца и бившег првог владоца земље Српске, и великог светитеља и првпрестолника земље Српске, отачаства нашег, Саве“. Још их Цар Урош назива својим „светим прародитељима“, „светим прадедима“. Патријарх Данило вели за Светог Саву: свети господин наш и учитељ и наставник, први архиепископ Сава. Константин Философ каже за Светог Саву, да је равноапостолни, подвижник и просветитељ.

У Немањинском периоду српске историје архиепископски престо Српске цркве стално се назива престолом Светога Саве.

То је „престо светог и богоносног оца нашег светитеља Саве“; „престо светог господина и учитеља кир Саве“; свети и божанствени престо великог архијереја кир Саве“; „престо светог кир Саве“; „престо Светога Саве“; „престо Светога Саве, коме уручена би Црква не толико од људи но од Бога“; престо светог господина нашег и учитеља и просветитеља Српске земље преосвећеног архиепископа кир Саве“.

Из овог, иако летимичног прегледа сведока и сведочанстава о светом Сави, очигледно је да је свети Сава духовни родоначелник свих светих и великих личности српске историје у Немањинском периоду. А тиме, посредно и духовно родоначелник свих њихових светих и великих дела, подвига, прегнућа, стваралаштава. То значи, он је несумњиви духовни прародитељ српске просвете – свете просвете, српске школе – свете школе, српске културе – свете културе, српске државе – свете државе, српског народа – светог народа. Јер он је имао један животни идеал – свеидеал: животворним и светим Еванђељем Христа Бога осветити српску просвету и учинити је светом просветом, осветити српску школу и учинити је светом школом, осветити српску културу и чинити је светом културом, осветити српску државу и учинити је светом државом, осветити српску душу и учинити је светом душом, осветити српски народ и учинити га светим, народом христоносцем и крстоносцем. То је био не само његов животни идеал – свеидеал, него и његов животни програм – свепрограм. На томе је свети Сава даноноћно радио за живота свог у овом свету, на томе непрекидно ради и из оног света кроз све праве Србе, који његов животни идеал и програм остварују истрајно, из поколења у поколење, из века у век, све тако док траје рода српског на овој сивој звезди Божјој што се земља зове.

Истовремено оличење светитеља и просветитеља, свети Сава је као истински светитељ, и тиме истински просветитељ, свим бићем својим и желео и стварао свету просвету, свету културу, свету државу, свети народ. Све што је свето, а то значи – бесмртно и непролазно у српској просвети, у српској школи, у српској култури, у српској држави, у српском народу, од њега је, несумњиво од њега, макар својим почетним животним нервом,

животном клицом, животном силом. Шта су свете задужбине светих српских великана, ако не сведочанства о Светоме Сави, као њиховом духовном родоначелнику? Сопоћани, Дечани, Грачаница, Раваница, и толике друге задужбине, нису ли колевком и духовним пореклом из Хилендара, свете задужбине Светог Саве и светог му родитеља Симеона Мироточца? Да, да, да, то су света сведочанства о њиховом светом духовном родитељу – Светоме Сави. Света и речита сведочанства.

А просвета, коју је српском народу дао свети Сава, света је просвета. И тиме – свето сведочанство о Светом Сави, првом српском Просветитељу. Јер је циљ те просвете: осветити и ум и срце и душу народну; осветити их Једино Светим – Господом Христом. Јер само та просвета, света еванђелска просвета, освећује сву природу човека бића, и преображава човека у бесмртно боголико биће, способно за свети живот и у овом и у оном свету.

А Косовско Еванђеље – сво је од Светога Саве. Јер, у чему се састоји оно? – У свенародном самоодречењу ради Христа: сав народ, са светим царем на челу, одриче се земаљског царства ради небеског царства, жртвује земаљско царство ради небеског царства. Јер: „земаљско је за времена царство, а небеско вавек и довека“. А то, није ли то – Растково Еванђеље? Несумњиво његово; његово од почетка до краја. Јер се он први у историји рода српског свом душом одрекао земаљског царства ради небеског, одрекао овог света ради оног, одрекао родитеља ради Христа. И стекао небеско царство, и Христа Бога; а са Њим и сва непролазна блага овог и оног света. И тако постао пример и челник, вођа и путовођа, наставник и учитељ живота вечнога који кроз самоодрицање ради Христа води и уводи у сва вечна блага небеског царства. Нема сумње, Косово и Косовско Еванђеље, то је најпотресније свенародно сведочанство о свеистинитости и свеживотности Растковог Еванђеља, помоћу кога је Свети Сава створио све што је свето и честито и велико у историји рода српског. Он је први српски: свети самомученик Христа ради. Зато је он духовни родитељ свих светих мученика косовских, на челу са светим великомучеником косовским – Кнезом Лазаром. Све сама духовна чељад његова, рођена и

одгајена светим Еванђељем његовим, по коме све треба жртвовати за Христа, а Христа – низашта. Зато је српски народ о свенародној жртви косовској ради Христа и изрекао у народној песми онако узвишен суд:

Све је свето и честито било,

И миломе Богу приступачно.

У Покосовском периоду Свети Сава постаје још потребнији, још неопходнији српском човеку и српском народу; притом, још утицајнији, још незаменљивији. У то време Милешево постаје још изразитије центар свега истински српског, свега Српства, јер свето тело Светога Саве, постаје стварни владар српских душа. Сав тадањи духовни живот српског народа развија се под неодољивим и свемоћним утицајем Светога Саве из Милешева. Јер се сав вратио у Цркву, из које је вођен и руковођен духом Светога Саве. У записима и споменицима тога доба најглавнија је ова истина: Свети Сава је сва нада српског народа. Деспот Стефан (1405–1427) вели за себе: „благовјерни деспот Стефан – милошћу великог Господа мог Исуса Христа, посредовањем Пресвете Богородице и молитвама свете моје господе и отаца и прадеда Симеона и Саве“, и још их назива „великим светилницима нашим, у којима је наша нада“. Ћесар Угљеша у повељи манастиру Хилендару од 1423. године, спомињући Светог Симеона и Светог Саву, вели да је „у њима наша нада“. У једном запису из 1521. године Свети Сава се назива „први архиепископ, учитељ и првосветитељ српски, нови уистини апостол“. У једном запису Милешевском из шеснаестог века Свети Сава се назива „велики чудотворац“. У другом запису Милешевском из седамнаестог века Свети Сава се назива „српским чудотворцем“. По другом једном запису из седамнаестог века Свети Сава је „први архиепископ и господин Српске земље“

Када се у петнаестом веку Хум издвојио из Босне и образовао посебну државу, први господар Херцеговачки Стефан Вукчић прогласио је себе 1448. херцегом или војводом Светога Саве. У уговору о савезу, што га је Стефан склопио са арагонским и напуљским краљем Алфонсом, истакнуто је нарочито, да у Милешеву „почива један светац, који чини велика

чуда“. Синови Стефанови Влатко и Владислав, и Влатков син Баоша, називали су се такође херцезима Светога Саве, и тако се потписивали на разним актима.

У то доба, а и раније, Свети Сава је нарочито био поштован и цењен у Русији. Теодосијево Житије Светога Саве много је преписивано и читано у Русији. Препис тога Житија налазио се у свакој тамошњој већој библиотеци. У Бугарској је Свети Сава био веома поштован нарочито после свога престављења у Трнову, што се види из упорног одбијања цара Асена да допусти пренос његових светих моштију из Трнова у Србију. У Букурешту је Шербан Кантакузен подигао у седамнаестом веку школу, која је носила име Светог Саве.

Осим тога, Свети Сава је цењен и поштован и међу римокатолицима. У седамнаестом веку титуларни бискуп босански Иван Томко Мрнавић пише биографију Светога Саве. Фра Андрија Качић-Миошић велича у песми чудотворство Светога Саве, и вели:

Рад чудеса калуђера Саве

Словинске га све државе славе.

Не само то, него је у то доба Свети Сава био искрено уважаван, веома цењен и поштован и код Јевреја, и код Турака, и код помуслимањених Срба. Тако, страни путник Бенедикт Рамберти пише у 1533. години, да је у Милешеву тело светог Саве још цело и лепо и да манастиру већу милостињу дају Турци и Јевреји него ли хришћани. Жан Шено у 1547. години бележи, како у Милешеву има врло много монаха, они показују тело Светог Саве, које и Турци поштују, и деле им милостињу. Катарин Зено, У години 1550, сведочи да монаси живе од милостиње, „што им понајвише пружају Турци, који свеца особитоштују и јако га се боје“. „Турци верују Светом Сави, каже Бранковићев Летопис, и крстом се крсте и крштавају се“. Мелинор Сијалиц, који је године 1559. прошао кроз Милешево, каже да је овај манастир добро очуван, а нарочито црква са иконама, које су на грчки начин сребром украшене, и, као мало где, врло богато окићене. На једном олтару био је сребрни ковчег, у коме је почивало тело Светог Саве. „Све је то, вели он, до дана данашњега остало нетакнуто од Турака“.

СПАЉИВАЊЕ МОШТИЈУ СВЕТОГА САВЕ

Преко три и по века почивале су у манастиру Милешеву свете мошти Светога Саве, и биле за Србе непресушни извор сваког племенитог надахнућа, сваког еванђелског прегнућа, сваке еванђелске ревности, еванђелске вере, љубави, наде, утехе, радости, окрепљења. Ако је српској души био потребан лек од ма какве бољке, налазила га је у чудотворним моштима свог највећег светитеља и свебрижног утешитеља. Ако је српској души била потребна света сила, која насигурно спасава од сваког греха, од сваке муке, од сваке смрти, од сваког злодуха, она је ту силу црпла из овог светог извора. Ако је Србима, као народној целини, била потребна ма каква помоћ, они су је тражили и налазили у Милешеву код свога бесмртног Светитеља и чудотворног Просветитеља. Сваком правом Србину он је био у свима невољама утеха, у свима тугама радост, у свима патњама сапатник, у свима гресима избавитељ, у свима смртима спаситељ и васкрситељ.

Све то Свети Сава је био Србима у највећој мери, особито за време ропства под Турцима, после пропасти српског царства на Косову 1389. године. У то мрачно и свирепо доба Свети Сава чудотворним телом својим у Милешеву постаје најречитији благовесник и најубедљивији сведок славне прошлости српске, најмилији утешитељ и најмоћнији охрабритељ поробљеног народа свог, најбесмртнији исповедник и најнеустрашивији бранитељ истине и правде Христове. У њему српски народ гледа своју савест, своју душу, своје срце, своју веру, своју љубав, своју наду, своју истину, своју правду, своју слободу. И из свога светог гроба овај бесмртни владар српских душа управља српским народом. Безбројним чудесима, која се самилосно лију из светих моштију његових, он исцељује не само телесне већ и све душевне недуге и бољке ојађених српских душа, и српског народа као целине. Имајући њега, Срби су имали неубивљиву, бесмртну наду, да ће их кад тад свети Бесмртник Милешевски ослободити агарјанског ропства. Зато су са свих страна Српске земље хитали к њему, к светом гробу његовом на поклоњење,

на охрабрење, на исцељење од сваковрсних невоља, и туга, и бољки и недуга. И чудо за чудом васкрсавало је српске душе из очајања, из малаксалости, из смрти. Све је хитало своме свемилосном утешитељу и свепобедном васкрситељу, хитало молитвама, хитало сузама, хитало уздасима. И добијало помоћи стварне, истинске, свеутешне.

Све то завојевачи Турци пратили су будно. На њихове очи дешавала су се необична чудеса од светих моштију Светога Саве. Штавише, чудотворном светитељу прибегавали су у болестима својим и многи муслимани, и добијали чудесна исцељења. Све то потстакло је Турке да уклоне овог чудотворног будитеља верске и националне свести српске, и овог неућутног храбритеља поробљеног народа на бољу будућност. Као непосредни повод за то Турцима послужи устанак Срба у Банату 1594. године. Устаници су на својим заставама имали лик Светога Саве. Главни командант турске војске против устаника био је Синан паша, велики војник, али необразован, сујеверан, страшно суров и свиреп, а усто је „зверски мрзео хришћане“. Он нареди да се тело Светог Саве пренесе из Милешева у Београд и спали.

На челу турске војске која је отишла по тело Светога Саве био је Ахмет бег Ођуз. Војска упадне у Милешево на Велики Петак 1594. године, начини покор, узме из кивота тело Светога Саве, и пренесе у Београд Синан паши. И у суботу, 27. априла 1594. године, Синан паша спали тело Светога Саве у Београду, на Врачару, где се данас налази црква Светога Марка. Плачем и лелеком широм целе Српске земље пропраћен је овај језовити злочин.

БЕСМРТНОСТ СВЕТОГА САВЕ

Спаљивањем светог тела Светог Саве. Турци су, не хотећи дали могућности великом чудотворцу, да учини још једно громовско чудо. Ваистину громовско. Јер од тог тренутка Свети Сава је светим духом својим постао просто свудаприсутан за српску душу. Огањ на Врачару, сагоревајући свете мошти Светог Саве, још једном је, и то занавек сјединио Српску земљу са небом. И пропутио пут у небо за сваку христочежњиву душу, пут бетониран светлошћу незалазном и непролазном. И још једном дао нам Вечно Еванђеље Христово, и у њему: Вечну Богочовечанску Истину, Вечну Богочовечанску Правду, Вечну Богочовечанску Лепоту, Вечну Богочовечанску Савест, Вечну Богочовечанску Бесмртност, Вечни Богочовечански Живот.

Неодољивим чаром своје христолике личности и еванђелском многостраношћу своје богочовечанске делатности Свети Сава је сваком људском бићу показао на опитан начин како из себе може изградити христолико биће, које живи светим еванђелским врлинама. И то живи на овој мајушној звезди Божјој, обзиданој Истоком и Западом, Севером и Југом, и опкољеној безбројним сазвежђима и неизбројивим бесконачностима. Изради ли светосавским врлинама себе у христолико богочовечанско биће, човек постаје видљив за сва небеска бића, јер га свете врлине испуњују незалазном светлошћу Христовом, и тако чине видљивим за бестелесне житеље небеске.

Саздан као христолико биће, човек свесно и несвесно, чезне за Христом Господом, за Његовом Вечном Истином и Правдом и Љубављу. Одговарајући на те чежње, Бог и Господ Исус Христос је и постао човек, да би свима нама показао како се из човека Богочовеком изграђује христолико биће. Свети Сава је такав архитекта такав неимар своје човечанске личности, и у својој христоликој љубави увек готов да нам помогне у том себеизграђивању, ако му се од све душе обратимо молитвом, постом и осталим светим врлинама. Вођен и руковођен Светим Савом, човек свестрано расте кроз свете

тајне и свете врлине „у човека савршена, у меру раста висине Христове“ (Еф. 4, 13). А за људско биће то је најсавршеније савршенство у свима световима, и најблаженије блаженство коме нема краја ни у времену ни у вечности.

Као свепобедни бесмртник, Свети Сава путује овом земаљском планетом побеђујући сваки грех, сваку духовну смрт, сваког ђавола: побеђујући их и у мени и у теби и у сваком људском бићу које себе преда њему свом душом, свим срцем, свим умом, свом снагом. Поступа ли тако човек, где: он ваистину побеђује у себи сваку духовну смрт = сваки грех, јер је грех увек духовна смрт; и у исто време он побеђује у себи и сваког ђавола, јер ђаво ради кроз сваки грех и шири свој језиви пакао. Христољубив човек васкрсава себе из свих смрти, и узноси себе на небо и изнад свих небеса где ђаволи немају приступа, нити имају места. И тако, вођен Светим Савом христољубив човек и сам постаје бесмртан, јер је јачи од сваке смрти = од сваког греха = од сваког ђавола = од сваког пакла.

Ту свепобедну моћ христоносног бесмртника – Светога Саве, и његову незаменљиву вредност за наш народ осетили су и наши петвековни угњетачи, зато су и спалили његово свето нетрулежно тело. Иако мртво, но свето и чудотворно тело Светога Саве, било је највећа опасност по наше диндушмане. Да би га се ослободили, они су га спалили. Али спаливши вештаствено тело, они нису могли спалити светлосни и огњеносни дух Светога Саве, јер се огањ огњем не гаси нити светлост светлошћу уништава. Напротив, огањ се од огња још више разбуктава, и светлост од светлости још већма увећава. Еванђелска истина односи победу: Тешко је противу бодила праћати се (Д.А.9:5).

Али, све ове чињенице непрестано нас потстичу на питање: у чему је последња и завршна тајна такве величине Светога Саве? – У томе, једино у томе што је сав био Христов: у свима својим мислима, осећањима, делима, подвизима, идеалима; речју: у васцелом бићу свом. Преобразивши себе Господом Христом, он је свенародном делатношћу својом преобразио душу нашег народа, и одлучно је повео путем Христове Истине и Правде. Својом еванђелском појавом и еванђелском

делатношћу Свети Сава је потпуно изменио нашу историју: одбацио је старе путеве и отворио нове; уништио је старе вредности и дао нове; уклонио је стара мерила вредности и завео нова. У њему и њиме, заиста се извршила промена свих наших вредности и свих наших мерила вредности.

И опет: у чему је бесмртност Светога Саве? – У Христу Господу, свесавршеном Богочовеку. А то: у свесавршеном Богу и у свесавршеном Човеку. Све вредности Светога Саве, све силе његове, све бесмртности његове, све вечности његове, нису ни од кога другог већ једино од чудесног и увек чудотворног Господа Христа, Јединог Истинитог Бога и Јединог Истинитог Човека у свима земаљским и небеским световима. Зато је Свети Сава бесмртно жив и бесмртно вечан. И у нама бесмртан, и ми њиме бесмртни; и у нама вечан, и ми њиме вечни. Он? Он је неуспављив у нама и око нас. И непомерив са пута којим идемо. Бесмртан! бесмртан! бесмртан! Не зато што смо од њега створили легенду, него зато што он од нас ствара вредности равне легенди. Не зато што смо од њега направили идола, него зато што нам је дао Јединог Истинитог Бога – Господа Исуса Христа, и научио нас да најпре иштемо Царство Божје и Правде његове, са којим и за којим нам се даје све што је људском бићу потребно у свима световима и у свима вечностима – све, све, све...

ПОВЕСТ МОНАХА АМОНИЈА О ПОГИБИЈИ ПРЕПОДОБНИХ ОТАЦА СИНАЈСКИХ И РАИТСКИХ

Када једном сеђах, пише Амоније, у својој смиреној келији, у околини Александрије, у месту званом Каново, дође ми мисао да отпутујем у Палестину. Јер нисам могао да гледам оне муке које су хришћани свакодневно трпели од својих безаконих мучитеља, и светог оца нашег патријарха Петра²²⁸ како бежи из места у место и крије се, не могући пасти своје духовно стадо. Усто желео сам да видим и Јерусалим, и да се поклоним светим местима, где је Господ наш Исус Христос ходио извршујући тајну Свога домостроја спасења.

И отпутовах у Палестину. И силно се радовах за сва дела Божја, и много благодарих човекољубивог Бога што ме удостоји да се поклоним светим местима. Затим са неким монасима кренух у пустињу. И уз помоћ Божју после осамнаест дана стигох на Гору Синајску²²⁹. И поклоних се тамошњим светим местима. И наслађивах се гледајући анђелолике оце синајске и разговарајући се с њима. Јер их сваког дана посеђивах у келијама њиховим ради духовне користи. Устав живљења њиховог беше овакав: све дане провођаху у келијама својим, а суботом увече сабираху се сви у цркву и заједно свршаваху свеноћно бденије. Ујутру се на светој литургији причешћиваху светим бесмртним Тајнама Христовим, па се опет разилажаху сваки у своју келију. Изглед њихов беше анђелски, јер су им тела копнила од силног уздржања и бдења. И живљаху као бестелесни, ништа не стичући од онога што изазива сласти и страсти: ни вина, ни уља, ни хлеба разуме се, већ по мало урми или храстовог жира, и тиме храњаху своје тело. Али због долажења гостију понекад се могао наћи и хлеб у настојатеља.

После не много дана изненада нападе на тај крај мноштво варвара, званих Влемијани²³⁰, пошто им кнез беше умро. И све оце што нађоше у околини немилосрдно побише. А ми који бесмо близу пирга²³¹, куле, чим чусмо метеж и вреву, повукосмо се у тврђаву заједно са светим оцем настојатељем манастирским, коме беше име Дула. Он ваистину беше слуга

Христов, јер поседоваше велику трпељивост и кротост, као нико други, због чега га неки и Мојсијем називаху. Варвари побише све који беху на Хориву²³², и многе свете који беху у Тефровили и у Кидари²³³, и опљачкаше остала места око Синајске Горе. Дођоше и до нас, и умало нас не побише, јер не беше никога да их спречи. Но утом човекољубиви Бог, који руку помоћи пружа онима који Га свим срцем призивају, нареди да букне огроман пламен на светом врху Горе, и сви видесмо целу Гору у диму и огањ где се диже до неба. Од тога се сви препадосмо, и умало не помресмо од страшнога призора. И павши на земљу, поклонисмо се Господу, и молисмо Га да нас избави од ове опасности. А варвари, када угледаше огањ, спопаде их ужас, и одмах се дадоше у бекство, при чему неки бацаху своје оружје, неки остављаху камиле, јер не беху у стању да макар најкраће време поднесу тај ужасни приказ од огња. Ми пак, гледајући то, благодарисмо и слависмо Бога што не оставља потпуно оне који Га призивају.

Онда сиђосмо с куле, и потражисмо по разним местима заклане оце. И нађосмо њих тридесет и осам мачем посечених. Сви су имали многе ране на телима својим, страшно измрцварени. Двојица од њих, Исаија и Сава, беху још живи, али тешко изранављени једва су дисали. Ми одмах са великим плачем сахранисмо побијене оце, а живима негу указасмо. Јер ко би био тако тврд и неосетљив, да не плаче горко за толике и такве оце? за преподобне и светлолике мужеве, немилосрдно разбацане по земљи: неке потпуно отсечена глава, другоме се једва држи на мало коже, трећи расечен напола, четвртоме отсечене руке и ноге, петоме очи извађене. Та ко може редом испричати шта све видесмо ми који света тела њихова покуписмо и сахранисмо? А два она брата, Исаија и Сава, једва живи, лежаху болесни. Када наступи ноћ, Исаија се око поноћи упокоји. А Сава остаде још жив, и беше наде на његово оздрављење, јер његове ране не беху сувише тешке. Он захваљиваше Богу за све што га је снашло. Усто беше много тужан што се не удостоји да умре са светим оцима. Стога са тугом говораше: Тешко мени грешноме! тешко мени неувршћеноме међу свете оце за Христа убијене! тешко мени

непотребноме, у једанаести час одбаченоме! угледах пристаниште спасоносног царства, али не уђох у њега! – И мољаше се умилним речима: Боже Сведржитељу, једини благи Човекољупче, Ти си Сина свог јединородног послао на спасење роду људском, не одлучи ме од светих отаца што преминуше, него нека се мноме попуни број четрдесеторице слугу твојих. О Господе Исусе Христе, пристани на ово, јер Ти од утробе мајке своје следовах и Тебе јединог заволах. – Пошто се тако помоли, предаде душу своју у руке Господу у четврти дан после погибије светих отаца.

Но док још беху плач и туга у душама нашим, и сузе у очима нашим, стиже један Исмаилћанин²³⁴ и каза нам да су у унутрашњој пустињи, званој Раит²³⁵, варвари побили све подвижнике. Пустинја Раит беше удаљена више од два дана хода, у приморским крајевима близу Црвеног Мора, где су дванаест студенаца, и некада беху седамдесет палмових дрвета, као што пише у Четвртој Књизи Мојсијевој (4. Мојс. 33, 9), а сада их је врло много. Упитасмо оног човека, како су оци побијени, и колико их је убијено? Али нам он не умеде рећи, пошто је и сам био чуо од других да су оци који су живели у Раити сви до једнога побијени. После неколико сати стиже и други весник који нам то исто каза. А после неколико дана приспе један инок, који је био међу тамошњим оцима, са жељом да остане на Синајској Гори. Отац Дула, игуман Синајске Горе, желећи да тачно сазна шта се десило са тамошњим светим оцима, стаде га подробно распитивати, и на који је начин он успео да се спасе. Онда брат поче причати, говорећи: Ја сам оци, мало живео са њима, скоро двадесет година, а други су тамо били много више, јер су на том месту неки провели четрдесет година, неки шездесет, а неки седамдесет. А то је место равница, врло пространа, на истоку се пружа седамдесет стадија, до једне високе горе која допире до Црвеног Мора. Тамо многи пустињаци живљаху, по речи апостола, потуцајући се по пустињама, и по горама, и по пећинама, и по провалијама земаљским (Јевр. 11, 38). Близу горе беше им црква, у коју се сваке недеље сабираху ваистину небески људи, који бораве на земљи, а душом и животом су слични анђелима, јер тела своја

презреше као туђа, а душе своје украсише не једном већ свима врлинама. Њихова пак страдања, и смрт, и нападе што доживеше од демона, и све врлине, хтео бих да вам по реду изложим, али нисам у стању.

Ипак ћу вам казати једну или две ствари ради духовне користи, на основу којих ћете извести закључак о житију и осталих отаца.

Међу њима беше један старац, по имену Мојсије, родом из оближњег града Фарана. Он од детињства беше заволео иночко житије. Беше раније настојатељ оцима који су тамо живели. У монаштву је провео седамдесет и три године. На Гори је живео у једној пећини недалеко од манастира. Беше то други Илија Тесвићанин, јер све што мољаше у Господа, Господ му даваше. Чинећи чудеса у Богу, и исцељујући сваку болест, он преведе у хришћанство све људе у околини Фарана, такође и Исмаилћане тога краја. Јер гледајући чудеса и исцељења која чињаше, они вероваше у Христа, и долажаху у свету цркву те примаху свето крштење. Овај свети отац ослободи многе и од нечистих духова, благодаћу Христовом имајући власт над ђаволима. Он откако је почео самовати, хлеба не окуси, али је због посетилаца држао код себе помало хлеба, који су му давали људи што су му из Египта долазили. Његова пак храна беху урме, и пиће – вода. Одећа му беше од палме. Волео је безмолвије, усамљеничко молитвено тиховање више него ико. Врло срдечно и кротко примао је посетиоце који су му долазили са духовним питањима. Спавао је мало и лако, и то само после јутрења, а остало време ноћи проводио је без спавања. А у току Свете Четрдесетнице, све до Великог Четвртка, није ни с ким разговарао. За целу Четрдесетницу њему беше доста за храну само двадесет урми и један крчаг воде. Од тога му је преостајало чак и до Великог Петка, како нам је причао његов ученик. Једном за време свете Четрдесетнице доведоше к њему ради исцелења од нечистог духа неког етиопског велможу Ведиана. Када се беху приближили његовој келији на једну стадију, зли дух обори Ведиана и поче викати: О муке моје, коме ме то воде! јер ја ни тренутка једног нисам могао подносити тог препредењака и варалицу. – И рекавши то, изиђе из човека. И

одмах се исцели човек, и верова у Христа са многим другима, и удостоји се касније светог крштења. И многе друге ствари требало би да вам причам о овом преподобном, али, пошто се нема времена, морам прећутати. Он сконча, заклан од нагрнутих варвара.

Овај дивни и блажени отац имађаше ученика који се такође звао Мојсије. Беше из Тиваиде²³⁶. Безмолствовао је поред старца четрдесет и шест година, не изменивши ништа од правила свога оца. И беше образац многим младим монасима. И ја у почетку живљах заједно са њим, али се одвојих од њега због његовог неизмерног уздржања. И он би заклан са осталим светим оцима.

Заслужује, и било би од користи, да споменем житије свакога од тих отаца, али због немања времена споменућу још само једног. Међу њима беше један отац, по имену Јосиф, родом Аналитин. Он живљах на две стадије далеко од воде. Својим рукама направи себи обиталиште. Беше то муж свет и ваистину пун расуђивања, украшен и свима добрим делима. Проживе на том месту тридесет година. А ученик његов не живљах поред њега, већ у другој келији негде у близини. Овом преподобном Јосифу дође једном неки брат да га пита о помислима; куцну у врата, али пошто старац не одговори, брат завири кроз прозорче и виде старца где стоји усред келије као пламен од главе до ногу. Ужас га спопаде, и он се стропошта, и два сата лежах као мртав. А кад се прену као иза сна, остаде седећи пред старчевим вратима. Старац пак, заузет богомислијем, не знађаше шта се десило. И кад би око подне, брат опет закуца. Старац отвори и уведе га унутра. И пошто седоше упита га. Кад си дошао, синко? – Он одговори старцу: Има четири сата, или нешто више, откако дођох. Али да те не бих узнемирио, оче, ја не закуцах све до сада. – Блажени старац разумеде да га је брат приметио, али му о томе не рече ништа, него му каза много корисних ствари односно помисли, и отпусти га с миром. А кад отиде брат дивни старац тај напусти своју ћелију и постаде невидљив, бојећи се славе људске. После неколико дана дође ученик његов Геласије; и кад не нађе старца у келији, тражаше га дуго по пустињи, али га нигде не нађе.

Затим се уплакан врати у старчеву келију, и настани се у њој, да би бар донекле утешио душу своју гледајући келију оца свог. И проведе у тој келији шест година. А после тога једнога дана око три сата по подне закуца неко на врата. Геласије отвори и угледа оца свог где стоји пред вратима. И удиви се неочекиваном призору, јер мишљаше да види духа. Уза све то рече му: Сатвори молитву, оче! – Старац сатвори молитву, и целиваше један другог. Затим рече старац своме ученику: Добро си урадио, синко, што си најпре затражио да сатворим молитву, јер су многобројне и разноврсне замке ђаволове. – А брат га упита: Зашто си се, оче, одвојио од отаца, и мене, сина свог, оставио, и ето све до сада био сам у тузи и у плачу? – Одговори му старац: Разлог што сам отишао, синко, само Бог зна. Ипак, све до сада ја нити сам од овог места отступио, нити тебе оставио; нити је прошла недеља да се са оцима не причестим у цркви светим бесмртним Тајнама Христа Бога нашег. – И дивљаше се брат веома, како је то међу њима боравио а да га нико од њих није видео. И упита га: Оче, а зашто си сада на видљив начин дошао сину свом? – Старац одговори: Ето, синко, већ је стигло време да идем Господу, и дошао сам да ме сахраниш. – И пошто је дуго разговарао са братом о корисним стварима, и утврдио га, подиже руке к небу, и сатвори молитву за њега, и тако с миром усну у Господу. Брат одмах дође и обавести нас о томе. И ми се скуписмо, и са палмовим гранчицама и многим песмама донесмо га у цркву. Лице је његово сијало, као некада лице пророка Мојсија. И положисмо га међу раније уснуле свете и божанствене оце. Много бих још имао да вам причам, али то остављам за други пут. Сада треба да вам испричам о варварима. Јер видим да желите да чујете, како су они побили свете оце.

Тако беху савршени ти блажени оци: живљаху у потпуном сиромаштву, јуначки подношаху невоље Господа ради, бејаху стално у молитви и боговиђењу. Живело нас је тамо четрдесет и три. И гле, дођоше нека два човека и казаше нам ово: С оне обале мора из Етиопије, лађом иде мноштво варвара. Ми смо били на чамцу; они нас зауставише, и рекоше нам: одведите нас до града, и ми вас нећемо тући. Иако нисмо желели,

обећасмо. А очекивасмо да дуне југ, да бисмо запловили. Божјом помоћу, нас двојица ноћу умакосмо чамцем из њихових руку. И ево обавештавамо вас да се на време склоните, како вас не би варвари, пролазећи овуда, похватили и побили. Њих има триста. – Чувши то, ми постависмо страже крај мора, да нас известе чим угледају лађу где иде. Сами пак служасмо свеноћно бденије, молећи Бога да учини оно што је корисно за душе наше.

А када се поче спуштати ноћ, појави се лађа која је пловила према нама. Мирјани, колико их беше у околини Фарана, спремише се за борбу, да би заштитили своје жене и децу. Беше их на броју двеста, осим жена и деце. Ми пак повукосмо се у цркву која беше ограђена. А лађа она са варварима доплови до пристаништа, и пристаде западно уз подгорје близу студенаца, да ту проведе ноћ. А кад свану, варвари одмах свезаше морнаре, и избацише их из лађе, а на лађи оставише само једнога, и покрај њега једног варварина, како не би тај морнар могао отпловити са лађом. И дођоше варвари до студенаца, где их сретеше месни житељи, готови на борбу. И са обе стране полетеше силне стреле. Али варвари, вичнији у злу, погнаше месне житеље и убише сто четрдесет и седам. Остали се разбегоше куд који. А варвари похваташе њихове жене и децу, и починише безакоња. Затим се као дивље звери устремише на нас, надајући се јадници да ће у нас наћи много злата. И опколише зидове нашег манастира, вичући и халачући, да би нас застрашили. Налазећи се у крајњој опасности и невољи, ми бесмо у недоумици шта да радимо, само вапијасмо к Богу ридајући. Неки од нас подношаху јуначки ову беду, неки плакаху, неки захваљиваху Богу молећи се и један другог тешећи, и сви скупа говораху: Господе, помилуј! – А отац наш свештени Павле стаде усред цркве и рече: Оци и браћо, чујте мене грешног и последњег међу свима. Сви добро знате да смо се из љубави према Господу нашем Исусу Христу одrekli сујетнога света, и живимо у овој голој пустињи, и удостојисмо се носити Његов благи јарам у глади и жеђи и у крајњем сиромаштву. Презресмо све земаљско и сујетно, да би се удостојили бити заједничари Његовог небеског царства. И сада се томе само и надамо,

макар нас овог часа задеси́ла смрт. Ако дакле Господ наш хоће да нас убрзо ослободи овог сујетног живота, и да нас има крај Себе, зашто онда тугујемо и падамо духом? Не треба ли пре да се радујемо? Зато смо дужни да благодаримо и да се радујемо, а никако да падамо духом. Шта је дивније за нас, или шта је слађе, него да гледамо славу Господњу и созерцавамо Његово свето божанствено лице? Сетите, се браћо моја и оци, како смо свагда славили и величали пређашње свете Мученике, и један другоме казивали страдања њихова, како су за име Христово били мучени. И жељасмо да се обрете́мо међу њима. И ево, већ је дошло време, и наша се жеља испуњује, да бисмо се с њима наслађивали остварењем наде наше у будућем животу. Зато нипошто немојте бити малодушни, нити се подајте тузи, нити се плашите, него усрдно опашите себе силом, и јуначки поднесите смрт, и Бог ће нас милостиво примити у своје царство. – И сви одговарајући рекоше: Како си рекао, чесни оче, тако ћемо урадити. Јер чиме ћемо узвратити Господу за сва добра што ће нам дати? Чашу спасења узећемо, и име Господње призваћемо (Пс. 115, 3. 4). – И свети отац наш окрену се истоку и, подигавши к небу руке своје, рече: Господе Исусе Христе Боже Сведржитељу, надо и помоћи наша, не заборави нас недостојне слуге твоје, него се сети ништавности наше и туге наше, јер се до праха понизи душа наша. Укрепи нас у овај час, Господе, у време невоље наше; прими као жртву благопријатну, као мирис духовнога миомира душе свију нас, јер Теби приличи слава и част сада и увек и кроза све векове. – И када сви рекоше: Амин, одмах би глас из светог олтара, који сви чусмо: Ходите к мени сви који сте уморни и натоварени, и ја ћу вас одморити. – Од тога гласа спопаде нас страх и ужас, и свима нам срца и колена изнемогоше. Јер је дух срчан, као што рече Господ, али је тело слабо. Једино очи наше беху уперене у небо, а овај живот већ не беше наш.

Варвари, пошто им се нико не противљаше, нити им брањаше, донесоше дугачке мотке, помоћу њих прескочише манастирске зидине, отворише врата, и нагрнуше као дивљи вуци и љуте звери, са исуканим мачевима. И ухватише светлоликог старца Јеремију, који сеђаше крај црквених врата, и

рекоше му: Покажи нам вашег старешину. – Старац погледа на њих, виде њихова мрачна лица, и исукане мачеве у рукама њиховим, и нимало узнемирен рече им: Што ме плашите, непријатељи Христа мог? Ништа вам казати нећу, ма шта ме питали. – А ту близу стајаше и настојатељ. Варвари се удивеше јунаштву старчевом, јер се ни најмање не уплаши. Али их старчево држање увреди и они, силно љути, везаше му и руке и ноге, поставише га наог испред себе и стрелама га изрешеташе. И тако он иступи храбро против ђавола, и згази главу змији, и би први увенчан венцем мучеништва, и постаде пример и углед страдања и за старе и за младе.

Гледајући ово, свештени отац наш Павле убрзо изиђе пред њих и рече: Ја сам кога ви тражите. – И показа својим прстом на себе. И предаде себе варварима храбри слуга Христов, нити се плашећи нити помишљајући на ране и мучења које су му безаконици спремали. Упиташе га говорећи: Реци нам, где си сакрио своје злато? – А он тихо и кротко, као што му беше свагдашњи обичај, одговори: Верујте ми, у току целог живота свог ништа земаљско не стекох осим ове вете одеће што је на телу мом видите. – И указа им на своју одећу. А они му цело тело покрише стрелама и главу му каменицама разбише, вичући: Донеси нам благо своје! – И пошто га још дуго кињише, и ништа не нађоше, мачем му расекоше главу на две половине које висајаху на раменима. И још много мрцварен, лежаше крај ногу првог убијеног оца други победитељ ђавола. Ја пак кукавац, гледајући свирепу смрт и крв светих, и утробе њихове просуте по земљи, потражих од страха место да се сакријем, и тако спасем. На левој страни цркве бежу неке палмове гране, и ја се ту завукох и сакрих, док су се варвари бавили око светог оца нашег Павла. Мислио сам, свакако ће ми се десити од двога једно: или ћу се сакрити, и избећи смрт; или ће ме пронаћи, и погубити са оцима. – А гнусни варвари оставише ону двојицу убијених отаца, па са исуканим мачевима јурнуше у цркву халачући, и немилосрдно побише све оце, и старе и младе. – Причајући нам ово, инок зајеца и стаде горко плакати. Са њим, вели Амоније, плакасмо много и ми сви, да и одећу оквасисмо сузама.

И онај дивни брат плачући опет стаде казивати: Шта да речем, или шта да причам, браћо, јер очи моје видеше многе ствари достојне горког ридања? Беше тамо један велики отац, по имену Адам. Он имађаше младог ученика Сергија, коме беше петнаест година. Он га је измалена васпитао, и упутио у монашки живот, и научио на борбу и војевање противу ђавола. Када варвари угледаше њега, дивног лицем и још врло младог, сажалише се на њега, и не убише га, него га изведоше из цркве у намери да га поведу са собом. Он пак, видећи да га не убише са братијом и оцима и да ће га зликовци повести са собом, плакаше горко и кукаше. Затим, распали се духом, одбаци од себе сваки страх и трепет, притрча и храбро истрже мач из руку једноме варварину и удари по рамену једнога од њих да би на тај начин разљутио варваре и потстакао их да га убију. Тако и би. Бесни од гнева, варвари га исекоше на комаде. У мукама, он се осмехиваше говорећи: Благословен Господ који нас не предаде живе у руке грешних људи! – И рекавши то, упокоји се у Господу.

Гледајући то, ја мољах свемилостивог и човекољубивог Бога, да ме сакрије од нечовечних варвара и ослепи очи њихове да ме не виде, како бих бар тела светих сахранио. Кад убијаху свете, по цркви потече силна крв. Али се они не уплашише нити зажалише, него радујући се захваљиваху Богу. Јер ум имађаху ка своме Господу, и чесно живевши на земљи, начинише од себе цркву Светоме Духу. Напустили су били сву лепоту и сујету овога света, и Богу једино следовали, и напослетку, мучени на разне начине, умрли за име Његово.

Пошто побише оце, варвари преврнуше цео манастир, држећи да ће наћи много блага. Бедници нису знали да свети оци ништа земаљско не текоше, већ у телу анђелски живеше. Док се све то догађало, ја сам се осећао као мртав. Мислио сам да ће, тражећи благо, претрести и оне палмове гране. Често сам вирио испод грања, кад ли ће наићи и убити ме као и остале. Смрт ми већ беше пред очима; и ја се мољах Богу да ме, ако хоће, спасе. Када се пак варвари упутише палмовом грању, не претресоше га и отидоше. Бог помрачи срца њихова и очи. И пошто ништа не нађоше, они оставише свете оце онако мртве, и

свратише опет до студенаца, да би одатле дошли до мора и продужили свој пут. Али кад дођоше на обалу, нађоше лађу разбијену. Јер морнар који беше остављен да чува лађу, будући христољубив, кришом од варварина што беше с њим отсече уже лађино. А пошто беше ветар, лађа удари о брег и разби се. Морнар пак уби варварина, и побеже у гору. А варвари, изгубивши наду, не знађаху шта да раде, и како да се врате у своју земљу. Малаксали од муке, од недоумице, и од силнога беса, они поклаше све робље што беху повели, и децу и жене. Затим наложише ватру и запалише све палме.

Док су варвари били тиме заузети, стиже много људи из града Фарана, шест стотина одабраних стрелаца. Беху чули за погибију светих отаца у Раити. Варвари, осетивши да ови долазе, спремише се за борбу и повукоше се мало к мору. Када сунце грану, отпоче борба. Силне стреле падаху и с једне и с друге стране. Фаранци пошто их беше више, надвлађиваху варваре, и многе побише. А варвари, немајући наду на спасење, мушки се брањаху, и држаху се све до три часа поподне. И убише осамдесет и четири Фаранаца, и многе ранише. А варвари сви на том месту изгибоше, не хтедоше ни да беже ни да отступе.

Док се то дешавало, ја се мало охрабрих и изиђох оданде где сам се био сакрио. И обиђох тела побијених светих, и нађох да су сви мртви осим тројице: Домна, Андреја и Ориона. Домн је лежао у страшним мукама, јер је имао љуту рану на грудима. Андреј је имао много рана, али оне нису биле тако тешке, и он их је преболео и остао жив. Орион пак није уопште био рањен, јер га је један варварин ударио мачем с десне стране, мач је изишао на леву страну, али му је пробио само одећу, а тело му није додирнуо. Мислећи да га је убио, варварин га је оставио и устремио се на друге. А Орион се увуче међу друге, и лежаше као мртав. Он дакле устаде, и заједно прегледасмо тела светих, плачући и кукајући са мном над погибијом отаца. А Фаранци оставише на морској обали телеса изгинулих варвара да их звериње и птице небеске поједу, сабраше тела својих изгинулих другова, сатворише плач и ридање велико, и сахранише их у подножју горе где беху студенци. Затим дођоше к нама. Дође и

кнез Ведијан, кога, као што напред рекосмо, преподобни Мојсије избави од духа нечистог. С кнезом уђосмо у цркву, ридасмо и плакасмо горко, бијући се у груди од страшног призора: стадо Христово по земљи разбацано, као овце од звериња поклане. Пред нашим очима су лежали старци свете лепоте, са чесним седим власима, а млађи су изгледали као анђели, јер лица су им сијала као јутарње цвеће, показујући на себи знаке врлинског житија њиховог. Страшне и љуте ране имађаху слуге Христове и мученици: јер у једнога рана беше од рамена до стомака, други напола пресечен лежаху на земљи, трећем беше глава отсечена, четвртоме – очи извађене, петоме – руке и ноге одрезане, шестоме – копље у срце ринуто. И тако од разних рана скончаше они који су за живота стално на себи носили мртвост Господа Исуса Христа, да би се и живот Исусов на телу њиховом показао. И пошто сав живот свој богоугодно проживеше, напослетку се крвљу својом просветише, и уврстише међу свете мученике.

Ми сабрасмо света тела њихова на једно место. Христољубиви кнез Ведијан са осталим житељима Фарана донесе светле одежде, и сахранисмо свете, њих тридесет и девет на броју. Сви присутни узеше учешћа на сахрани светих, носећи палмове гранчице у рукама и певајући псалме и духовне песме. Много и суза пролисмо. И тако погребосмо њихове чесне мошти у гробљу отачком, осим Домна. А Домн, кога раније споменусмо, по рођењу Римљанин, још беше жив. Али, кад паде вече, и он се упокоји у Господу. И њега сахранисмо поред светих отаца.

Упокојише се ови свети Христови мученици четрнаестог јануара у три сата по подне. Отац Андреј и отац Орион остадоше тамо сами, размишљајући да ли да и надаље остану у истом месту или да га напусте. Ја пак нисам могао од туге, плача и суза за закланим оцима да гледам оно опустело обиталиште, и зато дођох к вама. Христољубиви Ведијан ме много задржаваше да останем тамо, обећавајући да ће често долазити и доносити што нам треба. Али ја не пристадох са поменутих разлога.

Молим вас оци, као што вас ја подробно обавестих, испричајте и ви мени шта се све овде десило. И ми му, вели Амоније, испричасмо све. И дивисмо се дивном промишљању Божјем, како у исти дан бише побијени свети оци, и то и тамо и овде исти број. И опет плакасмо и ридасмо сви скупа. Онда устаде преподобни отац наш Дула, и рече: Мили моји, заиста се они као изабране слуге Христове удостојише радости и дворова небеских. После толиких подвига и искушења увенчаше се венцем мучеништва, и сада су у великој слави и части. А ми који надживесмо ту невољу, поведимо рачуна о своме спасењу и помолимо се њима да моле Господа за нас, да се и ми са њима удостојимо удела у небеском царству. Сада пак да узнесемо благодарне песме Богу што нас је заштитио од варварских руку. – И рекавши то, разблажи нам свима душе, и тугу срца наших претвори у радост, и утеши нас дивним речима.

А ја, грешни Амоније, вратих се с Богом у Египат, и све ово ставих на хартију. Не отидох у првобитно место, звано Каново, већ се настаних у малој келији у близини Мемфија²³⁷. Живећи у њој, често се сећам и одајем поштовање мученишtvу и подвизима преподобних Мученика Христових. Са њима нека и нама Господ да удела у свом небеском царству како бисмо се наслађивали неисказаних и вечних блага са свима онима који Га љубе. Јер њему приличи свака слава, част и поклоњење, са беспочетним Оцем његовим, и свесветим и благим и животворним Духом његовим, сада и увек и кроза све векове, амин.

ДРУГА ПОГИБИЈА ПРЕПОДОБНИХ ОТАЦА СИНАЈСКИХ И РАИТСКИХ за време Нила Постника

Пошто прође много година после прве погибије преподобних отаца опет би најезда варвара на Гору Синајску у време преподобног Нила Постника²³⁸. И то варвара који су живели у пустињи која се протеже од Арабије па све до Египта преко Црвеног Мора. Ти варвари нису живели по градовима и кућама, већ под шаторима групно, прелазећи из једног места у друго. Нарочито су се задржавали онде, где би нашли добру воду и пашу за своју стоку. Издржавали су се не рукодељем, или трговином, или земљорадњом, већ ловом, и првенствено пљачком, Све оружје њихово беше мач, лук и копље, а сав посао им беше: нападати на туђа насеља, и вршити разбојништва по путевима.

Преподобни оци који беху изабрали усамљенички живот у Богу налажаху се: неки у пустињи Синајској, неки у пећинама и раселинама, неки у малим келијама близу вода, неки крај цркве, хранећи се дивљим зељем, урмама и другим воћем. Мало је ко од њих јео хлеба, јер су живели у великом уздржању и посту. Узимали су храну: неки сваког другог дана, други у два или три дана једанпут, а неки – једанпут недељно, тек да одрже тело у животу. У свију њих житије беше равноангелно, јер су занемаривали тела своја а бринули се о душама својим, и трудили се да угоде Господу. Њему су свесрдно и служили, горећи духом и славећи Га и дању и ноћу. Молитва и псалмопјеније беху им непрестано у устима. Недељом су се сви сабирали у једну цркву; тамо су вршили свеноћна богослужења, причешћивали се божанским Тајнама, и опет враћали у своје келије на безмолвије. Међу њима бејаше и преподобни Нил Постник. Он је раније био епарх²³⁹ у Цариграду, и у браку имао два детета. Затим се договори са супругом, и оставише свет: она се у женском манастиру постриже за монахињу, са ћерчицом, а он узе са собом сина Теодула и дође на Гору Синајску. Он и би очевидац варварске најезде, и касније описа како свети оци беху побијени.

Преподобни Нил живљаше на Гори. Имао је обичај да посећује околне оце. Једном сиђе с Горе са сином у посету оцима код Свете купине. Ту увече за трпезом презвитер тога места, блажени Теодул, рече братији: Ко зна, да ли ће нас ова трпеза сабрати опет овако све пре но што умремо? – А ово рече провидећи Духом напаст која се имала десити. Сутрадан после јутрења изненада нападоше варвари на свето место, и као бесни пси опколише обитељ. Халакаху наоколо, плашећи нас унутра. Онда навалише на скровишта, у којима беше нешто сушеног воћа, које се чувало да би зими слуге Божје постници могли прехранити своја многонамучена тела. Пошто ту храну покупише, варвари јурнуше у цркву, где се беху оци сабрали, и изведоше их из цркве. Онда их свукоше, и поређаше их наге да их побију. Најпре старије, па млађе. Најстаријем међу њима, презвитеру светог места блаженом Теодулу, прво наредише да сагне главу за посечење. Два варварина са исуканим мачевима, јаросна погледа, стадоше поред преподобнога. Он без имало страха саже главу под мач и тихим гласом рече: Благословен Господ! – И ударише га оба варварина, један за другим, и расекоше му труп напола; и тако блажени муж паде на земљу. Онда дохватише другога старца, који је живео заједно са презвитером, те и њега убише. Беше ту и један дечко који је прислуживао презвитеру. Њему наредише да скуп и воће разбацано по земљи, као тобоже желећи да га поштеде и сачувају да им буде слуга. Кад се дечко саже и поче скупљати воће, један варварин који стајаше позади кришом трже мач, снажно удари дечка и уби га.

Док убиваху и друге оце, неки варвари дадоше руком знак осталим црнорисцима да беже. То беше воља Божја. И они који беху телом снажнији, и могаху да беже, побегоше преко провалије у гору, куда је варварима било тешко гонити их. И блажени Нил побеже са њима, и спасе се смрти, али син његов Теодул остаде у рукама варвара. Пошто беше веома леп младић, варвари га не убише већ везана са собом одведоше. Намера им беше да га принесу на жртву звезди Даници, коју место Бога имађаху. Они нису знали за јединог Бога, Саздатеља свих; а нису се клањали ни идолима, нити поштовали икога од

не знабожачких богова. Једино су звезде Даници служили, и њој све најлепше на жртву приносили. Нарочито лепе заробљене младиће. Њих су јој приносили на жртву пред рађање сунца. Због тога и Ниловог сина поштедеше.

Варвари опљачкаше у околини и друга монашка обиталишта, и многе свете оце побише по разним местима, па отидоше. А Нил Постник посматраше са врха Горе како поубијаше преподобне оце и како му сина у ропство одведоше, неутешно ридаше, и кроз плач говораше: О блажени и преблажени оци, где је сад труд вашег уздржања? где повоздашње подношење невоља? да ли добисте венац за многе подвиге своје? је ли ово награда за дуго монаховање? еда ли се узалуд подвизавасте? је ли право да за врлину примите муку? да ли вас, убијане, остави без помоћи промисао Божји: Не устаде правда када вас невиние убијаху, него се погана рука осили против ваших светих тела. И хвали се својом победом зло, и силно се весели, јер до краја истину победи. Како купина не упали свој древни огањ и не спали безаконике? Како земља не отвори уста своја и не прождре их, као некада Кореја са свима његовим? Како умукосе на Синају страшни гласови труба, и муње, и громови, и не уплашише нечестиве? Али не пожури Свемогући са одмаздом, јер нити порази неправеднике, нити крепком руком избави мученике, да не би варвари, угледавши чудеса, познали непобедиву силу Божју. И тако на Гори, на којој некада би дан Закон, и крај Купине, свети оци падоше беспомоћни као бесловесне жртве. Где тада беше сила, која потопи Египћане у мору и морско дно начини гробницом њиховом? Где је она сила, која камењем као градом поби иноплеменике, и без крви и напора даде људима својим победу над непријатељима? Где је то сакрио помоћ своју Вишњи, који затвори уста лавовима да се не косну Данила, и угаси силу огња ради Три Младића, да би обелоданио њихову побожност? А како затаји врлине ових слугу својих, остављајући их без заштите и чинећи да их сматрају заиста недостојнима помоћи?

Блажени ово све говораше од туге срца и од велике жалости. Јер душа, захваћена тешком тугом, има обичај да

понекад говори многе нерасудне речи. Истина је: помоћ Божја често напушта праведнике, препуштајући их мучитељима на разне муке и неправедне смрти, да би њихова врлина засијала као прекаљено злато, и вера њихова засијала као светионик, и да би велике награде примили на небу. Јер нема сумње, и ови преподобни, са раније побијеним оцима, бише уврштени међу свете Мученике, и сада се прослављају у царству Христовом.

А када дан наже к вечеру, преподобни Нил са осталим црнорисцима који се беху спасли, смело се спустише с Горе да сахране тела побијених светитеља. И дошавши, нађоше преподобног Теодула презвитера где још дише и помало може говорити. Они га окружише, плачући. А старац им говораше: Нека вас не збуњује ова напаст што нас је снашла. Јер Сатана има обичај да тражи од Бога да му допусти кушати оне који се труде да угоде Богу. Као што је тражио да куша Јова, коме и децу поби. Али Подвигоположник зна ради чега препушта своје подвижнике противнику. Он то чини са два разлога: прво, да би славно наградио оне који јуначки поднесу искушење, као што је двоструко наградио Јова; друго, да би им дао нешто несравњено боље: оно што око њихово не види, и ухо не чу, и у срце човеку не дође, а Бог уготови онима који Га љубе и трпе Њега ради. – Рекавши то, старац даде последњи целив присутнима, и сконча. И сахранише га са осталим побијеним оцима, док је још била ноћ.

У том тренутку дотрча к њима један младић, који је побегао од варвара, слуга велможе Магедона, који се у то време ради државних послова бавио у тим крајевима. Тог велможу са сином његовим ухватише варвари негде на путу, и све га опљачкаше. Онда му сина пред очима заклаше, па затим и њега убише. А овај младић, слуга, спасе се бекством, и дође у опустошену обитељ, сав цептећи од страха, као да су му гониоци за леђима. Свети Нил га распитиваше како је побегао. А он исприча ово: Ја бејех везан заједно са твојим сином. И јуче се варвари договорише, – како ми тајно каза један од заробљеника који разуме њихов језик, – да нас обојицу, мене и твог сина, принесу на жртву звезди Даници, чим пред зору буде изгрејала. Тога ради жртвеник од камења направише, и дрва наслагаше. Ја

обавестих сина твога о томе, и рекох му да нас сунце неће затећи живе, ако се бекством не спасемо. А он, бојећи се да нас не ухвате, остаде, рекавши ми: Ако је на то Божја воља, онда је немогуће избећи смрт и сакрити се, па макар се сакрио у неприступачним и најскривенијим местима. – А када ноћ доста одмаче, варвари чврсто заспаше, јер се беху добро напили за време вечере. Ја онда одреших своје узе, и као змија пузећи по земљи, извукох се далеко из њиховог логора. Онда устадох и нагох бежати. Гоњен страхом, трчао сам као окриљен. Бојао сам се, да они не примете, и стану ме гонити. Ево, још се тресем и дрхтим од страха. Јер свирепо варварско мучење, које видех, још ми мори ум, и као да га сада пред очима гледам. И причаше нам младић о покољу многих светих отаца. На једном месту пуном цвећа, рече младић, варвари нађоше воду, и легаше да се одморе. Али угледавши подаље на једном вису малу пећину, скочише, отрчаше тамо, и изведоше из ње једног чесног старца, свукоше га с горе и камењем убише. Затим идући мало, ухватише младог црнорисца, бледог и сухог у лицу, и њега камењем убише. После тога нађоше једно место са много дрвета, и малом пећином, у којој живљаше неки пустињак млад по годинама али стар по величини душе. Наредише му да изађе и пода им своју одећу. Он им одговори: Дом мој, у коме сам се трудио, нека ми гроб буде. Уђите и убијте ме овде. Одећу своју нећу скинути, да не бих сам видео наготу своју, коју до данас не видех. А када ме убијете, онда је сами скините с мене, пошто ћу бити мртав и ништа нећу знати о себи. – Они затражише од њега да им каже где се у тој пустињи налазе тајни манастири, и обећаваху му да ће га оставити жива. А он им одговори: Када бих и знао места где свети мужеви живе, не бих вам казао, јер нећу да будем издајица слугу Божјих. – Тако јуначко држање подвижниково разјари безаконике, и они са исуканим мачевима уђоше унутра и на комаде га исекоше. Идући даље пустињом, угледаше три оца где ходају по пустињи, окомише се одмах на њих и посекоше их. Затим издалека угледаше два манастира, један близу другог, поделише се у две групе и упутише се к њима. Шта су тамо починили, како су и које оце побили, не знам, само издалека видех једног инока где бежи а варвари га

гађају стрелама. И погођен, он паде, а они дотрчаше и сабљама и копљима га дотукоше. После тога ја ноћу побегох, као што вам већ рекох. А шта се после мог бекства десило твоме сину, рече он Нилу, Бог зна. Оставио сам га жива, али без наде да ће остати у животу. Јер ће сигурно, када Даница изгреје, бити заклан и принесен на жртву.

Када све то чу Нил, о колико је плакао и ридео због смрти свога сина! нарочито што је имао бити принесен на жртву нечестивим боговима. И вапијаше к Богу говорећи: Господе мој, Господе Боже отаца, ради чисте Богомајке која Те родила и ради доброте твоје немој допустити да син мој погине од варвара!

Промислом Својим Бог сачува дечака Теодула читава, јер варвари тврдо спаваху све до сунчева изласка. Када се пробудише, Зорњача се већ беше сакрила. А када још видеше да је побегао један од дечака спремљених за жртву, не принесоше уобичајене жртве, већ одведоше Теодула са собом у своју земљу.

После тога житељи Фарана послаше своје изасланике варварском кнезу Амону, жалећи се на његове разбојнике, који нарушише завет мира починивши такве покорје. У то време блажени Нил са преосталим оцима отиде у пустињу да потраже тела побијених светитеља, да би их сахранили. И бежу заклани: у Бетрамви Прокло, у Гети Ипатије, у манастиру званом Салаил Исак; Макарије и Марко бежу убијени у спољној пустињи, Венијамин иза Елима, Јевсевије у Толу, Илија у Ази; њега пронађоше још жива, и однесоше га у келију, па се вратише да остале сахране.

Када после сахране дођоше опет код Илије, нађоше га мртва, и покрај њега крчаг са водом: жедан од многих рана, напио се воде и одмах издахнуо.

Пошто сахранише све које пронађоше, отидоше у Фаран да чују какве су вести дошле од варварског кнеза. Када улажаху у град, стигоше и изасланици који су се враћали од варварског кнеза са његовим писмом мира, у коме обећава да ће одмах одмаздити и казнити смрћу оне који су се дрзнули да таква недела почине. А Фаранцима поручује да без бојазни отиду к

њему и да своје заробљенике, које нађу живе, узму без откупа. Фаранци се скупише и отидоше кнезу варварском. Међу њима беше и блажени Нил, желећи да сазна за сина свог да ли је жив у ропству, или је погинуо од варварских руку. И дознаде да је жив, само продан у град Емесу²⁴⁰. А епископ тога града га је откупио и начинио клириком, о чему сам преподобни Нил Постник опширно говори у својој Речи. Преподобни Нил је отишао тамо, и нашао свога сина читава и здрава. Много утешен тиме, он захваљиваше Богу. И епископ га с љубављу прими и убеди га да треба да прими презвитерски чин. Затим чесно испрати преподобног Нила и његовог сина Теодула. И они се вратише у своје првобитно обиталиште на Синајској Гори. И ту поживеше дуго година, свесрдно угађајући Господару свом, Господу нашем Исусу Христу, коме се удостојише предстати са ликом преподобних отаца на небу, славећи Бога вавек, амин.

ЖИТИЈЕ СВЕТЕ РАВНОАПОСТОЛНЕ НИНЕ просветитељке Грузије

По благочестивом предању, које се све до данас чува у Грузинској као и у целој Православној Цркви, пречиста Мајка Божја је промислом Божјим била одређена да у Грузији²⁴¹ проповеда на спасење људима Еванђеље Сина свог и Господа Исуса Христа.

По Вазнесењу Господа нашег Исуса Христа на небо, пише свети Стефан Светогорац, беху сабрани у Сиону ученици његови са Маријом, Мајком Исусовом, и очекиваху Утешитеља, као што им заповеди Господ да не иду из Јерусалима него да чекају обећање Господње. А бацише и коцку у којој би земљи сваки од њих проповедао Еванђеље Божје. Пречиста рече: Да не бих и ја остала без удела, желим да се и за мене баци коцка, како бих и ја имала земљу коју ми одреди Бог. – Они побожни и са страхопоштовањем поступише по речи Божје Мајке: бацише коцку, и паде јој у део земља Грузија. И Пречиста Богородица с радошћу прими то, и хтеде одмах по пријему Светога Духа у виду огњених језика да отпутује у Грузију. Али јој Анђео Божји рече: Немој сада одлазити из Јерусалима, већ остани овде за неко време; а земља која Ти је пала у део, просветиће се касније, и владавина Твоја биће тамо.

Ова одлука Божја о просвећењу Грузије изврши се пошто прођоше три века од Вазнесења Христовог. А извршилац очигледно и заиста беше Преблагословена Богомајка Дјева: пошто дође време, Она са благословом својим и силом својом посла у Грузију на проповед свету Нину девојку.

Света Нина беше родом из Кападокије, јединица знаменитих и благочестивих родитеља: Завулоне, римског војводе, рођака светог Великомученика Георгија, и Сузане, сестре јерусалимског патријарха Јувеналија. Кад јој би дванаест година, света Нина дође са својим родитељима у свети град у Јерусалим. Тамо отац њен Завулон, горећи љубављу к Богу, жељаше да му послужи у монашким подвизима. На то доби пристанак своје супруге, и благослов блаженог патријарха

јерусалимског. Пошто сузама ороси своју младу кћер Нину, повери је Богу, Оцу сирочади и Заштитнику удовица, и отиде и сакри се у пустињама јорданским: и нико не сазнаде ни место подвига овог угодника Божјег, ни место упокојења његовог. Сузану, мајку свете Нине, патријарх брат њен постави при светом храму за ђаконису, да служи убогим и slabим женама. А Нину дадоше на васпитање некој побожној старици Ниафори.

Света девојчица ова беше толико бистра и паметна, да за две године, уз помоћ благодати Божје, изучи правила вере и побожности и навиче на њих. Свакодневно поучавајући се с усрђем и молитвом речима Светога Писма, њено се срце све више и више разгореваше љубављу према Христу Сину Божјем, који је ради спасења људи поднео крсне муке и смрт. Читајући са сузама еванђелска казивања о распећу Христа Спаситеља и о свему што се десило крај Крста, она се заинтересова судбином хитона Господњег. Где се сада налази ова земаљска порфира Сина Божјег? питаше она своју наставницу, немогуће је да на земљи пропадне тако велика светиња. – Онда Ниафора, колико јој је само било познато из предања, исприча светој Нини, да на североистоку од Јерусалима постоји земља Грузија, и у њој град Мцхет²⁴². Тамо је хитон Господњи однео војник, коме коцком припадае при распећу Христовом. Житељи те земље, додаде Ниафора, који се називају Картвели²⁴³, као и њихови суседи Јермени и многа племена планинска, све до сада налазе се у тами не знабожачке заблуде и безбожија.

Ово старичино казивање дубоко западе у срце свете Нине. Она и дању и ноћу упућиваше пламене молитве Пресветој Дјеви Богомајци, да је удостоји видети земљу Грузију, пронаћи и целивати хитон милог сина њеног Господа Исуса Христа, изаткан њеним Богоматеринским рукама, и проповедати свето име Његово тамошњим не знабошцима. И Препоблагословена Дјева Богомајка, услиша молитву слушкиње своје, јави јој се у сну; и рече: Иди у земљу Грузију, благовести тамо еванђеље Господа Исуса Христа, и наћи ћеш милост у Њега, а ја ћу ти бити покровитељка. – Али како могу ја, питаше смирена девојчица, бити оруђе тако велике службе, када сам немоћно женско створење? – А Пресвета Дјева, дајући Нини крст

направљен од винове лозе, рече јој: Узми овај крст, он ће ти бити штит и тврђава противу свих видљивих и невидљивих непријатеља; силом његовом побошћеш тамо спасоносну заставу вере у милог Сина мог и Господа, који хоће да се сви људи спасу и да дођу у познање истине.

Пренувши се од сна, и угледавши у својој руци диван крст, света Нина га са сузама стаде целивати. Затим га уви у своју косу, отиде код ујака свог, патријарха, и исприча му о јављењу Богомајке и заповести Њеној да иде у Грузију и тамо благовести Еванђеље вечнога спасења. Блажени патријарх познаде у томе виђењу очигледну вољу Божју, и не устеже се да младој девојци да благослов да иде на подвиг вере. И кад дође благопријатно време да она крене на далек пут, приведе је патријарх светом олтару храма Господњег и, ставивши своју свету десницу на њену главу, овако се мољаше: Господе Боже, Спаситељу наш, у руке твоје предајем ову сироту девојчицу, отпуштам је на проповед твога Божанства. Благоволи, Христе Боже, да јој будеш сапутник и наставник свуда где уста њена буду благовестила о Теби, и подари речима њеним силу и мудрост, којима се нико не би могао противити или одговарати. А ти Пресвета Богородице, свих хришћана помоћи и заштито, ову коју си изабрала за проповед Еванђеља Сина твог, Христа Бога нашег, међу богоборним племенима, опаши својом вишњом силом против видљивих и невидљивих непријатеља; буди јој свагда заклон и непобедива заштита, и нека је милост твоја не напушта док не изврши свету вољу твоју.

Тих дана одлажаху из Светога Града у Јерменију педесет и три девојке другарице, са неком царевом ћерком Рипсимијом, и својом наставницом Гајанијом. Побегле су из Рима због гоњења не знабожног цара Диоклецијана. Он је хтео да узме себи за жену једну од њих врло лепу, цареву кћер Рипсимију, која је била дала обет девствености и уневестила се небеском Женику, Христу. Са овим светим девојкама света Нина стиже до Јерменије и престоног града Вагаршапата²⁴⁴. И нађоше себи склониште изван града, покрај неке виноградарске куће; а храну себи зарађиваху трудом руку својих.

После кратког времена звероподобни Диоклецијан дознаде да се Рипсимија крије у Јерменији. И посла писмо јерменском цару Тиридату²⁴⁵ који тада још беше опаки не знабожац, да пронађе Рипсимију и пошље му је у Рим. Тиридатови људи убрзо пронађоше Рипсимију. Кад је цар виде, зажеље је имати за жену. А светитељка му смело рече: Ја сам заручена небеском Женику Христу, и како ћеш се ти, погани, дрзнути да се коснеш невесте Христове? – Обузет скотском страшћу, гневом и стидом, нечестиви Тиридат нареди да муче светитељку. Бацише је на многе и страшне муче, па јој отсекоше језик, избодоше очи и сво тело исекоше на комаде. Иста судбина постиже и све свете другарице свете Рипсимије, и наставницу њихову Гајанију²⁴⁶.

Само се света Нина на чудесан начин спасе од смрти: вођена невидљивом руком, она се сакри у џбуњу дивље, још нерасцветане руже. Узбуђена од страха, и молећи се за своје другарице, она подиже к небу своје уплакане очи, и угледа на висини светлоносног анђела, опасаног светлим ораром. Праћен мноштвом небожитеља он се спушташе с небеских висина, држећи у руци својој миомирисну кадионицу; а са земље, као у сусрет њему, узлажаху душе светих Мученица, које и бише примљене међу светле небожитеље, и заједно се с њима узнесе у небеске висине. Господе! Господе! ридајући вапијаше света Нина када угледа то, зашто мене једину остављаш усред ових гуја и аспида? – А анђеоло јој одговори и рече: Не тугуј, већ почекај мало, јер ћеш и ти бити узета у царство Господа славе, када се те трновите и дивље руже покрију мирисавим цветовима, као оне неговане у баштама. А сада устани и иди на север, где стиже велика жетва, али нема радника.

Света Нина поступи по овом наређењу, и сама крену на предалеки пут. После дугог путовања она стиже до обале неке велике непознате јој реке, близу насеља Хертвиси. То беше река Кура²⁴⁷, која натапа средину целе Грузије, протичући од запада југоистоку, до Каспијскога Мора. А на обали беху чобани, који уморној странкињи дадоше мало хране. Они говораху јерменски, а Нина је била научила овај језик од старице Ниафоре. Она упита једнога од чобана: Где се налази град Мцхет, и колико је далеко одавде? Он јој одговори: Видиш ову

реку? На њеној обали, идући низ реку далеко, налази се велики град Мцхет, у коме богови наши господују и цареви царују. – И она продужи пут. И једнога дана, уморна од пута, света странкиња седе на камен размишљајући о себи овако: Куда је води Господ? Какви ће бити плодови труда њеног? И неће ли бити узалуд тако далеко и веома тешко путовање њено? – Тако размишљајући у себи она заспа на том камену, и виде у сну човека, дивна лица, коса му је падала по раменима, а у рукама је држао свитак на грчком језику. Он разгрну свитак, даде га Нини и нареди јој да чита, и одмах постаде невидљив. Пренувши се од сна, и угледавши у својој руци диван свитак, света Нина прочита у њему ове еванђелске речи: Заиста вам кажем: где се год успроповеда ово еванђеље по свему свету, казаће се и то за спомен њезин што учини она (жена) (Мт. 26, 13). Нема мушког рода ни женскога, јер сте ви сви једно у Христу Исусу (Гал.3:28). Рече Исус женама: Не бојте се; идите те јавите браћи мојој (Мт. 28, 10). Који вас прима, мене прима; а који прима мене, прима онога који ме је послао (Мт. 10, 40). Ја ћу вам дати уста и премудрост, којој се неће моћи противити ни одговорити сви ваши противници (Лк.21:15). И не бојте се оних који убијају тело а душе не могу убити (Мт. 10, 28). Идите, научите све народе крстећи их у име Оца и Сина и Светога Духа. И ево ја сам с вама у све дане до свршетка века, амин (Мт. 28, 19, 20).

Окрепљена овим божанским виђењем и утехом, света Нина настави свој пут са одушевљењем и новом ревностју. Савлађујући тешке напоре, глад, жеђ и страх од звериња, она стиже у стародревни град карталински Урбнис. У њему се задржа месец дана, по домовима јеврејским, изучавајући нарав, обичаје и језик новог за њу народа.

Једнога дана примети она да се сав мушки свет тога града и околине спрема да иде у Престоницу Мцхет на поклоњење поганим боговима својим. Упути се тамо са њима и света Нина. Али испред града, код Помпејевог моста, сretoше цара Миријана и царицу Нану са поворком и мноштвом народа. Ишли су у гору да се поклоне мртвом идолу, званом Армаз, који се налазио на врху горе према граду. Дан беше ведар. Но то беше

први дан спасоносног подвига свете Нине за земљу Грузију, а последњи дан владавине поганог идола Армаза. Захваћена народним валом, света Нина пође са њима у гору до идолског храма. Она пронађе згодно место, и са њега виде главног идола Армаза: имао је изглед човека необично високог, искован од позлаћеног бакра, у златном панциру, на глави му златан шлем; очи му беху: једно од јахонта, друго од смарагда, врло крупне и блиставе. С десне стране Армаза стајаше други мали идол златни, по имену Каци, а с леве – идол сребрн, по имену Гаим.

Цар и сав многобројни свет стајаху пред боговима својим са безумним страхопоштовањем и трепетом, а жреци припремаху крваве жртве. И када их спремише, задими се тамјан, потече крв жртвена, и затрешташе трубе и бубњеви. Тада цар и народ падоше ницице на земљу пред мртвим киповима. Ревношћу Илијином распали се срце свете девојке. Уздахнувши из дубине душе, она подиже к небу своје очи пуне суза, и овако се мољаше: Свемоћни Боже, превеликом милошћу својом приведи ове људе познању Тебе, јединог истинитог Бога! Развеј ове идоле као што ветар развејава прашину и пепео са лица земље! Погледај милостиво на ове људе, које си саздао својом свемоћном десницом, и обдарио их својим божанским ликом. Господе и Владару, Ти си тако заволео своје саздање, да си Сина свог јединородног дао за спасење њега палог; избави душе и ових људи твојих из свепагубне власти кнеза таме који је очи њихове ослепио мраком не знања, те не знају истинити пут ка спасењу. Благоволи Господе, да очи моје виде рушење идола што овде гордо стоје; учини тако да и ови људи, и сви крајеви земље, угледају спасење које је од Тебе. Нека се обрадује Теби и север са југом; и нека се сви народи поклоне Теби, једином превечном Богу, и јединородном Сину Твом, Господу нашем Исусу Христу, коме приличи слава вавек!

И док молитва још беше у устима њеним, појавише се са запада мрачни муњеносни облаци, крећући се брзо током реке Куре. Угледавши опасност, цар и народ побегоше. А Нина се сакри у једној раселини међ стенама. Силна провала облака, са громовима и муњама, сручи се на идолски храм: идоли, који су гордо стајали, бише уништени, храм разрушен, и све то бујица

однесе у провалију, тако да не остаде ни трага од идола и њиховог храма. А света Нина, чувана Богом, стајаше неповређена у раселини, и спокојно посматраше како око ње изненада нестане олуја и прође, и опет на небу грану јарко сунце. Ово се догоди на дан преславног Преображења Господњег, у који истинита светлост, која је засијала на Тавору, први пут на горама Грузије преобрази таму не знабоштва у светлост Христову.

Сутрадан цар са народом узалуд искаху богове своје. И не нашавши их говораху: Велики је бог Армаз, али постоји неки други бог већи од њега који га победи. Није ли то хришћански Бог, који и јерменске древне богове посрами, и цара Тиридата обрати у хришћанина? Али у Грузији нико ништа не чу о Христу, нити ко казива да је Он истинити Бог над свима боговима.

После много дана света Нина уђе у град Мцхет као странкиња, називајући себе заробљеницом, и упути се у царску башту. У сусрет јој, као познатој и давно очекиваној, изађе баштованова жена Анастасија, поклони јој се и уведе је у дом свој. Онда јој опра ногe; помаза јој главу уљем, и предложи јој хлеб и вино. Анастасија и њен муж умолише Нину да станује у њиховом дому као сестра, јер не имађаху деце, и самоћа им беше тешка. Касније пак муж, Анастасијин начини за свету Нину, по њеној жељи, малу колибу у углу баште, где и досада стоји мала црква свете Нине, у дворишту Самтаврског женског манастира. Ту она постави крст, који јој је дала Богомајка, и провођаше дане и ноћи у молитвама и псалмопјенију.

Из ове колибе поче светли ред подвига и чудеса свете Нине, у славу имена Христова. Први добитак за Христову Цркву у Грузији би чесни пар који даде уточишта слушкињи Христовој. Молитвом свете Нине разреши се Анастасија своје бесплодности, и постаде мајка велике и благословене породице, и прва од жена која у Грузији верова у Христа пре људи.

Нека мајка, сва уплакана и кукајући, ношаше по улицама града своје смртно болесно дете, молећи за помоћ. Света Нина узе дете, положи га на своју постељу од лишћа, и помоливши

се, стави на њега свој крст од винове лозе, и даде га уплаканој мајци жива и здрава.

Од тога дана стаде света Нина јасно и гласно проповедати Еванђеље и призивати грузинске не знабошце и Јевреје покајању и вери у Христа. Њен свима познати побожан, праведан и целомудрен живот привуче к њој очи, слух и срце народа. Многе жене, нарочито јеврејске, често долажаху да из њених слаткоречивих уста слушају ново учење о царству Божјем и вечном спасењу, и тајно вероваше у Христа. Такве беху: Сидонија, кћи (а други кажу сестра) првосвештеника карталинских Јевреја Авијатара, и шест других јеврејских жена. После мало времена поверова у Христа и сам Авијатар, када чу из уста свете Нине како су се у Христу Исусу испунила сва пророштва о Месији. „Закон Мојсијев и пророци водили су Христу, кога ја проповедам, говораше ми света Нина, – исповеда сам Авијатар; – Он је завршетак и извршитељ закона. И почевши од постања света, као што и у Књигама нашим пише, казиваше ми ова дивна жена све што Бог уготови за спасење људи кроз обећаног Месију, који је ваистину Исус, Син Безмужне жене, као што и пророци прорекоше. Њега оци наши из зависти распеше на крст, и убише. Али Он васкрсе, узнесе се на небо, и опет ће доћи на земљу са славом. Он је очекивање не знабожаца и слава Израилџа. Његовим именом света Нина на моје очи чињаше многа знамења и чудеса, која само сила Божја може чинити“.

Често разговарајући са овим Авијатаром, света Нина дознаде од њега овакву повест о хитону Господњем: „Слушао сам од својих родитеља, а ови су опет слушали од својих родитеља и дедова, да за царовања Иродова у Јерусалиму, стиже вест Јеврејима у Мцхету да су у Јерусалим долазили персиски цареви, и тражили новорођенче мушко, из племена Давидова, рођено само од мајке, а без оца, и називали га царем јудејским. И нађоше га у Витлејему, граду Давидовом, у убогом дому, и поднесоше му дарове: царско злато, целебну смирну и миомирисни тамјан. И пошто Му се поклонеше, вратише се у своју земљу. Тридесет година после тога, мој прадед Елиоз доби од Ане првосвештеника из Јерусалима овакво писмо:

„Онај, коме персиски цареви дођоше са даровима на поклоњење, када достиже зрео узраст, стаде објављивати да је Он Христос, Месија и Син Божји. Дођите дакле у Јерусалим, да видите смрт његову, коју по закону Мојсијеву има искусити“. – А када се Елиоз, заједно са многима другима, спреми да иде у Јерусалим, тада му мати његова, благочестива старица из рода првосвештеника Илије, рече: Иди, чедо, на царски позив, али те молим, немој учествовати у већу нечестивих противу онога кога се спремају да убију, јер је Он реч пророка, прича премудрих, тајна сакривена од почетка векова, светлост не знабошцима, и живот вечни. – Елиоз, заједно са Лонгином Каренијским, отпутова у Јерусалим и беше присутан при распећу Христовом. А мати његова, која беше у Мцхету, уочи Пасхе изненада чу у срцу свом као ударце чекића који забија клинце, и завапи громко, говорећи: „Сада пропаде царство Израилјево, јер предадоше на смрт Спаситеља и Избавитеља народа његовог, који ће отсада бити крив за крв Саздатеља и Господа свог. Тешко мени што не умрех пре овога! не бих чула ове страшне ударце. О, нећу на земљи угледати славу Израилља! – И ово рекавши, умре. А Елиоз, који је присуствовао Христовом распећу, доби хитон Његов од римског војника, коме коцком припаде, и донесе га у Мцхет. Сестра Елиозева Сидонија, честитајући брату што је здрав стигао, обавести га о чудној и изненадној смрти мајке и о њеним претсмртним речима. А када Елиоз потврди предосећање своје мајке о Христовом распећу, и показа сестри хитон Господњи, Сидонија га узе, и целивајући га са сузама и притискујући га на своје груди, одмах паде мртва. И никаква људска сила не моглаше извући из руку умрле ту свештену одећу. Ни сам цар Адеркије, који са великашима својим дође да види необичну емрт девојчину, и исто тако жељаше да јој извуче из руку ризу Христову. После неколико дана Елиоз предаде земљи своју сестру, а са њом и хитон Христов. И то учини тако тајно, да до данашњега дана нико не зна место где је Сидонија сахрањена. Ми мислимо да је то место усред царске баште, где је од онога времена сам од себе израстао, и до данас стоји, хладовити кедар. К њему се људи

стичу, поштујући га као неку велику силу. Ту, под корењем кедрa налази се Сидонијин гроб. Уосталом, не знам, да ли је то тако“.

Чувши то, света Нина долажаше ноћу да се моли у сенци тог кедрa. Али сумњаше да се заиста под корењем његовим налази сакривен хитон Христов. Но из тајанствених виђења, која је на том месту имала, она се увери да је то место свето и да ће бити славно. Тако, када једном заврши своје поноћне молитве, света Нина виде: гле, са свих страна слетеше се у царску башту јата црних птица, па одатле одлетеше на реку Арагву²⁴⁸, и купаху се у њеним водама. Затим узлетеше високо, али већ убељене као снег. Онда се спустише на гране кедрове, и испунише башту рајским песмама.

Ово би јасно знамење да ће се околни народи просветити водом светогa крштења, и да ће на месту где је кедр бити храм истинитоме Богу, у коме ће се вавек славити име Господње. И још виде као да се околне горе, Армаз и Заден, затресосе и падоше. Такође чу убојне покличе и вреву многобројних демона, у облику персијских војника, као да су продрли у престони град, и разлегаше се страшан глас, као глас цара Хозроја, који наређује да се све уништи. А када света Нина подиже крст, и начини у ваздуху крсни знак, и рече: „Умукните, демони, престаде ваша владавина, јер ево Победитеља!“ – све страховање ишчезе одмах.

Уверавана овим знамењима да је близу царство Божје и спасење народа грузинског, света Нина не престајаше благовестити људима реч Божју. Са њом се труђаху у благовешћу Христовом и ученици њени, нарочито Сидонија и њен отац Авијатар. Он се тако ревносно и силно препираше око Христа Исуса са својим пређашњим истоверцима, Јеврејима да и гоњење од њих претрпе, па и пресуду донеше да га камењем затрпају. Само га цар Миријан спасе од смрти. Јер већ и цар помишљаху у срцу свом на веру Христову. А знао је да се ова вера утврдила не само у царству јерменском него да је и у римској империји цар Константин²⁴⁹ именом Христовим и силом Његовог Крста победио све непријатеље своје, и постао хришћанин и покровитељ хришћана. Грузија пак у то време беше под влашћу Римљана, и у Риму се тада налажаше као

таоц Миријанов син Бакар, због тога Миријан не брањаше светој Нини да и у престоном граду његовом проповеда Христа. Само супруга Миријанова, царица Нана, опака жена, притом усрдна поштоватељка мртвих идола, беше пуна злобе према хришћанима. Она беше поставила и статуу у Грузији погане богиње Венере²⁵⁰. Али благодат Божја, која немоћне исцељује и даје оно у чему се оскудева, убрзо исцели и ову царицу болесну духом. Разболе се царица, и уколико је лекари више лечаху, утолико се болест њена погоршаваше; и царица беше на смрти. Тада њени ближњи, видећи велику опасност, умолише је да позове странкињу Нину, која својом молитвом Богу кога проповеда, исцељује сваки недуг и сваку болест. Царица нареди да јој доведу ту странкињу. Али светитељка, пробајући царичину веру и смирење, рече њеним изасланицима: „Ако царица жели да оздрави, нека дође к мени овде у ову колибу, и верујем да ће силом Христа Бога мог бити исцељена“. – Послуша царица, и нареди да је на одру однесу у светитељкину колибу. А за одром њеним иђаше син њен Рев, и много народа. Кад стигоше, света Нина нареди да болесну царицу положи на њену постељу од лишћа, па преклони колена и топло се помоли Господу, лекару душа и тела. Онда узео свој крст, метну га на главу болеснице, па онда на њене ноге и на оба рамена, начинивши на тај начин крсни знак. И када то заврши, царица одмах устаде са одра здрава. И ту, пред светом Нином и пред народом, царица узнесе благодарност Господу Исусу Христу. А затим и у дому свом, пред супругом својим царем Миријаном, гласно исповеди да је Христос истинити Бог. А свету Нину начини својом присном другарицом и свагдашњом сабеседницом, хранећи душу своју њеним светим поукама. Исто тако царица приближи к себи мудрог старца Авијатара и његову кћер Сидонију, и много се од њих поучаваше вери и побожности.

А Цар Миријан, син персијског шаха Хозроја и родоначелник у Грузији династије Сасанида, још оклевао да јавно исповеди Христа за Бога. Али се прављао да је ревнитељ идолослужења, и једном хтео да истреби исповеднике Христове и свету Нину. И то поводом овог случаја: Блиски рођак персијског цара, муж учен, и усрдни поштовалац Зороаistroвог

учења, дође у госте цару Миријану. Али се у његовом дому разболе од тешке болести – лудила. Плашећи се гнева персијског цара, Миријан посла да умоле свету Нину да дође и исцели царевића. А она нареди да болесника доведу код кедра што је усред царске баште. И она га постави лицем к истоку са рукама издигнутим к небу, и нареди му да трикратно рекне: „Одричем се тебе, Сатано, и предајем себе Христу, Сину Божјем“. – Када то рече бесомучник, зли дух га стресе и баци на земљу као мртва, јер, не подносећи молитве светитељкине, изиђе из њега. И царевић оздрави, верова у Христа, и као хришћанин врати се у своју земљу. Али цар Миријан се уплаши од овога више него да је царевић умро, јер се бојаше гнева персијскога шаха због обраћења Христу његовог рођака у његовом дому. А шах беше огњепоклоник. Због овога прећаше да и свету Нину убије и све хришћане у граду истреби.

Захваћен олујом оваквих злих мисли против хришћана, цар Миријан, да би се разонодио, пође у лов у Мухранске шуме, на дваестак километара од Мцхета. И тамо својим сапутницима говораше: „Ми навукосмо на себе страшни гнев богова наших, јер допустисмо хришћанским чаробњацима да у нашој земљи проповедају веру своју. Али ћу ускоро мачем поклати све који се клањају крсту и распетоме на њему. Наредићу и царици да се одрекне Христа. А ако не послуша, убићу и њу заједно са осталим хришћанима“. – Говорећи то, цар се попе на врх окомите горе Тхоте. И гле, светли дан се изненада преврати у мркли мрак; настаде олуја слична оној што уништи кип Армаза; севање муња ослепи очи царева, а гром растури све његове сапутнике! Сав очајан, цар дозиваше у помоћ богове своје. Али не би од њих ни гласа, ни одговора. Тада, осетивши над собом карајућу руку живог Бога, цар завапи: „Боже Нинин, отерај мрак са очију мојих, и ја ћу исповедити и прославити име Твоје!“ – И одмах прогледа, а олуја се утиша. Дивећи се толикој сили самог имена Христовог, цар се окрену истоку, подиже руке к небу, и са сузама говораше: „Боже, кога Нина слушкиња Твоја проповеда, Ти си ваистину једини Бог над свима боговима! Ето сада видим велику доброту твоју на себи, и срце моје осећа радост, утеху и твоје приближење мени. Боже благословени, на овом месту

поставићу дрво крста, да се вавек памти твоје знамење које си данас показао на мени! – На врху горе Тхоте до сада стоји црква коју је подигао цар Миријан.

Вративши се у престоницу и идући улицама града цар громко говораше: „Сви људи, прославите Нининог Бога, Христа, јер је то вечни Бог, и Њему јединоме приличи свака слава вавек!“ – А тражаше цар свету Нину, питајући: „Где је она жена странкиња, чији је Бог – мој избавитељ?“ – Светитељка пак у то време свршаваше вечерње молитве у својој колиби. Цар, а са њим и царица која му беше изашла у сусрет, и много народа који за њима иђаху, дођоше до колибе. И кад цар виде светитељку, паде пред ноге њене, говорећи: „О мајко моја, научи ме и удостоји ме да призивам име великог Бога твог, Спаситеља мог! – У одговор њему, сузе радости потекоше незадрживо из очију свете Нине. А када је видеше где плаче, заплакаше и цар и царица. Сав пак присутни народ, гледајући њих, громко ридаше. „Кад год се сетим ових свештених тренутака, – каже Сидонија, очевидац и касније описивач овог догађаја, – сваки пут сузе духовне радости ми саме теку из очију“.

Обраћење Христу цара Миријана беше одлучно и непоколебљиво. Њега Бог изабра за руковођа у просвећењу грузинског народа светлошћу свете вере, као што у исто то време беше изабрао Римљанима и Грцима цара Константина Великог. Не часећи ни часа, цар Миријан посла цару Константину у Грчку своје изасланике, молећи га да му пошаље архијереја и свештенике, који би крстили народ, научили га вери Христовој, основали и утврдили у Грузији свету Цркву Божију. А света Нина, до повратка изасланика са свештеницима, неуморно поучаваше народ Еванђељу Христовом, указујући тиме истинити пут спасењу душа и наслеђу царства небеског. Учаше их и да се моле Христу Богу, припремајући их на тај начин за свето крштење.

Цар жељаше да до доласка свештеника подигне храм Божји. И као што му указа света Нина, изабра за то место у својој башти, где беше онај велики кедар. Светитељка говораше: „Нека се ова пропадљива и пролазна башта претвори у духовну и бесмртну башту, која ће рађати плодове за живот вечни“. –

Кедар би посечен, и од шест грана његових бише направљени шест стубова. Њих лако поставише на означеним местима за зидање. Али кад зидари приступише да подигну седми стуб, направљен од стабла кедровог, и да га поставе у темељ храма, никаква га сила не могаше с места помаћи. Сви се зачудише томе. А пошто дан нагињаше заходу, цар отиде ожалошћен дома, говорећи у себи: Шта је ово? – Разиђе се и народ. Само на том месту сву ноћ остаде света Нина са својим ученицама, молећи се непрестано и сузама квасећи стабло кедрово. Пред зору стаде пред свету Нину диван младић, и шапну јој на уши три неке тајанствене речи, које кад чу, она паде на земљу и поклони му се. Онда младић приђе стубу, обухвати га, и подиже са собом у ваздух високо. А стуб се блисташе као муња, и осветли цео град. Цар и народ се слеглоше на место, и сви посматраху, са страхом и радошћу дивећи се: како се онај тешки стуб, никим не држан, час диже у висину на дванаестак лаката изнад земље, час спушта доле и додирује пањ на коме је растао; и најзад стаде и утврди се на свом месту непокретно. Из доњег пак дела стуба стаде тећи миро дивно и целебно. И исцељиваху се сваковрсни болесници који се са вером мазаху њиме. Тако један Јеврејин, слеп од рођења, када се само додирну светлоносног стуба, одмах прогледа, и прослави Бога поверовавши у Христа. Једнога дечка, који је седам година лежао у постељи болестан, мајка његова донесе код живоносног стуба, и замоли свету Нину да га исцели, исповедајући да је Исус Христос, кога она проповеда, заиста Син Божји. Света Нина само додирну стуб својом руком, затим је стави на главу болесног дечка, и он одмах оздрави. Пошто се пак силан народ стицаше код живоносног стуба, то побуди цара те нареди зидарима да стуб ограде нарочитом оградом. И од тога дана ово место поштоваху веома не само хришћани него и не знабошци. Убрзо би готов и храм Божји, први у земљи Грузији. Беше направљен од дрвета.

Изасланике цара Миријана цар Константин прими са великим почастима и радошћу. Дарива их многим даровима, и они се вратише у Грузију. Са њима дође и изасланик цара Константина, архиепископ антиохијски Евстатије²⁵¹, са два

свештеника и три ђакона, и са свима црквенобогослужбеним утварима. Тада цар Миријан одмах издаде наређење свима обласним управитељима и велможама да сви дођу код њега у престоницу. И када се сабраше, цар Миријан одмах пред свима њима прими свето крштење; тако исто и царица и сва деца њихова. А крај моста на реци Кури, где најпре беше кућа јеврејина Елиоза, па потом идолски храм, би направљена крстионица, и ту епископ крсти војводе и велможе царске. Зато се и назва то место Мтаварта Санатлави, што значи: крстионица велможа. Мало пак ниже од ове крстионице два свештеника крстише народ, који са великим усрђем и радошћу приступаше крштењу, сећајући се речи свете Нине, да ко се не роди од воде и Духа Светога, неће видети онај живот и вечну светлост, већ ће му душа пропасти у мраку пакленом. А свештеници путоваху по околним градовима и селима, и крштаваху народ. И тако брзо и у миру би крштена сва Карталинска земља²⁵², осим кавкаских горштака, који још задуго остадоше у тами не знабоштва. А не примише крштење ни мцхетски Јевреји, осим првосвештеника Авијатара, који се крсти са целим домом својим и других педесет породица, које беху, како се прича, потомци разбојника Вараве. И овима, у знак свога благоволења што су примили свето крштење, цар Миријан поклони место више Мцхета, звано Цихедиди.

Тако, уз помоћ Божју који је утврђивао реч благовешћа еванђелског, архиепископ Евстатије са светом Нином просвети земљу Грузију за неколико година. И пошто уреди богослужење на грчком језику, и освети првоздани у Мцхету храм у име дванаест Апостола, по примеру цариградском, и препоручи мир младој Христовој цркви, и постави за епископа Грузије презвитера Јована, у зависности од антиохијског престола, он се врати у Антиохију²⁵³.

После неколико година благочестиви цар Миријан посла у Цариград цару Константину ново изасланство (неки пак кажу да је сам Миријан лично имао састанак са Константином Великим, и путовао у Јерусалим, и измолио тамо место Лотова чуда да подигне манастир у част Крста Господњег), молећи га да пошаље у Грузију много свештеника, да би у његовом царству

сваки могао чути реч спасења и свима био отворен улаз у благодатно и вечно царство Христово. Исто тако мољаше га да пошаље у Грузију искусне храмоградитеље, да би зидали цркве од камена. Са светом љубављу и радошћу испуни Константин Велики молбу Миријанову. И поред много злата и сребра цар Константин даде његовим изасланицима део (подножје) од животворног дрвета Крста Господњег, који тада (године 326) света Јелена, мајка Константина Великог, већ беше пронашла. Даде им и један од клинаца којим пречисте руке Господње беху приковане за крст. Усто даде им крстове и иконе Христа Спаситеља и Пресвете Богородице, а и мошти светих Мученика за оснивање цркава. Тада би пуштен и врати се оцу своме син Миријанов и наследник Бакар, који беше таоц у Риму.

Враћајући се у Грузију са многим свештеницима и храмоградитељима, изасланици Миријанови положише темељ првome храму у селу Ерушети, на граници земље Карталинске (сада у Ахалциском срезу), и оставише клинац од Крста Господњег за овај храм (он је већ давно у рушевинама). Други храм они основаше у селу Манглису, на педесетину километара јужно од Тифлиса, и ту оставише гореспоменути део животворног дрвета. У Мцхету пак, по жељи цара Миријана и упутствима свете Нине, би подигнут храм од камена у славу Преображења Господњег у царској башти, близу колибе свете Нине. Света Нина не виде довршење овог величанственог храма, јер, избегавајући славу и почасти које јој указиваху цар и народ, а и пуна свете ревности да и даље прославља име Христа Спаситеља, она се повуче из многољудног града у гору, на безводне висине Арагве, да би се тамо молитвом и постом припремила за нове трудове проповедања Еванђеља у пограничним областима Карталиније. Тамо она пронађе малу пећину, коју скриваше грање дрвећа, и настани се у њој. И ту молитвеним сузама изведе себи воду из камена. До данашњих дана из овог извора капље вода као сузе, и у народу се назива Сузни извор, и Млечни извор, јер даје млеко усахлим грудима мајки.

У то време житељи Мцхета видеше чудну појаву: неколико ноћи светли крст на небу са венцем од звезда обасјаваше

првоздани храм. А пред зору, одвајаху се од онога крста четири најсјајније звезде, и одлажаху: једна на исток, друга на запад, трећа обасјаваше цркву, епископију и сав град, а четврта обасјавајући склониште свете Нине, узлажаше на врх стене, на коме се налажаше једно величанствено дрво. Ни епископ Јован, ни цар, не могаху разумети ову појаву. А света Нина отсече оно дрво, направи од њега четири крста: и постави један на оној стени, други на западу од Мцхета, на гори Тхоти, месту ослепљења цара Миријана и обраћења његовог Богу истинитом; трећи крст нареди да се да невести Саломији, жени царевиха Рева, да га постави у граду свом Уџарми; а четврти крст одреди за покрајину Бодби, где владаше кахетинска царица Софија, коју ускоро и пође да обрати светлости Христовој сама ревностна Нина.

Узевши са собом презвитера Јакова и једнога ђакона, света Нина пође у планинске крајеве, на северу од Мцхета, ка изворима реке Арагве и Јоре, и испуни кланце Кавказа проповеђу Еванђеља спасења. Дивљи горштаци, житељи Чалетиа, Ерцоа, Тионетиа, и многи други, укроћени божанском силом еванђелске речи и чудесних знамења која се чињаху молитвама свете проповеднице Христове, примише Еванђеље царства Христова, уништише своје идоле, и примише свето крштење од презвитера Јакова. Одатле она пропутова Кокабети, и обрати све тамошње житеље вери у Христа. Затим света проповедница крену на југ Кахетије, стиже у покрајину Бодби, крајње границе светих подвига њених и земног странствовања њеног, и ту остаде. И начини на брду колибу себи за склониште. И молећи се дан и ноћ пред светим крстом, света Нина брзо привуче на себе пажњу околних житеља. И они почеше сваки дан долазити к њој, да слушају њене слатке поуке о вери Христовој и о путу у вечни живот. У то пак време живљаше у Бодби царица Кахетија Соџа (Софија). И она дође да чује дивну проповедницу. А кад је чу, не хте да се удаљи од ње: поверова искрено њеним спасоносним речима. И убрзо царица Софија са свима својим великашима и мноштвом народа прими крштење од свештеника Јакова.

Пошто тако у Кахетији изврши последње дело своје апостолске службе у Грузијској земљи, света Нина доби с неба извешће о својој блиској кончини. Извештавајући о томе писмом цара Миријана, и призивајући на њега и његово царство вечни благослов Божји и Пречисте Дјеве Богомајке, и заштиту непобедиве силе крста Господњег, света Нина писаше: „Ја сада, као странкиња и дошљакиња, одлазим из овога света, и поћи ћу путем отаца мојих. Молим те, царе, нареди да дође к мени епископ Јован, да ме припреми за вечни пут, јер је дан смрти моје близу“. – Прочитавши ово писмо, које му однесе сама царица Софија, цар Миријан, сав царски двор његов, и свештени клир са епископом хитно отпутоваше к умирућој, и затекоше је још живу. А мноштво народа, окружавајући болеснички одар светитељкин, сузама га орошаваше; и многи болесници, додирујући га, исцељиваху се. Последњих дана свога живота, умољена од својих ученица које су плакале крај њеног одра, света Нина им исприча о своме роду и житију; Саломија Уцармска записа њено казивање, које је и овде укратко изложено, говорећи: „Нека се запише бедно и лено житије моје, да би било познато и деци вашој, као и вера ваша, и љубав којом ме узљубисте. Нарочито пак да би била позната будућим нараштајима она знамења Божја, која ви својим очима видесте и њихови сте живи сведоци“. – Каза им и неке поуке и о вечном животу. Затим се из руку епископових побожно причести спасоносним Тајнама Тела и Крви Христове. И нареди да тело њено сахране у тој истој убогој колиби, да не би новооснована Црква Кахетинска остала сирота. И онда у миру предаде дух свој у руке Господње, 335. године.

Цар и епископ, а са њима и народ, ожалошћени, да не би остали без тако великог светила вере и побожности, хтедоше да драгоцене остатке светитељкине пренесу у мцхетску саборну цркву и погребу их крај живоносног стуба. Али никако не могаху ковчег подвижнице помаћи с места које она изабра за своје одмориште. Стога погребеше тело Христове благовеснице на месту њене убоге колибе, у насеобини Бодби. Над њеном раком цар Миријан ускоро поче зидати храм, који син његов цар Бакар доврши 342. године и освети у име рођака свете Нине, светог

Великомученика Георгија. Овај храм ма да је много пута био обнављан, никада није био разрушен. Постоји до данашњег дана. Поред њега би основана митрополија Бодбиска, најстарија у целој Кахетији, од које се проповед еванђелска распростре до краја гора источног Кавказа.

Тело свете Нине свеблаги Бог прослави нетљеношћу: на њеном гробу биваху многа и непрестана знамења и чудеса. Ова благодатна знамења, свет и равноангелни живот и апостолско трудеништво, које узе на себе и славно изврши света Нина, побудише младу Грузинску цркву да, са благословом Антиохијске цркве, назове свету Нину равноапостолном просветитељком Грузије, уврсти је у сабор Светих, и установи у част њену свакогодишњи празник 14. јануара, у дан њене блажене кончине. Иако се не зна тачно година кад је установљен овај празник, ипак је очигледно да је установљен не много година после светитељкине кончине, јер убрзо почеше по Грузији и цркве подизати у име свете равноапостолне Нине. До наших дана стоји мала камена црква у име свете Нине, према Мцхету, коју је цар Вахтанг Гургаслан²⁵⁴ подигао на оној гори, на којој света Нина прво молитвом својом сакруши идола Армаза.

И Руска православна Црква, која је примила к себи, као у спасоносну лађу, Грузинску цркву, страшно угрожавану од њених зловерних суседа, увек је чествовала свету Нину као равноапостолну. Јер су јерарси њени, који су управљали Грузинском црквом са титулом Егзарх Грузије, досада много учинили на просвећењу Грузије, а нарочито на оснивању женских школа и подизању цркава у име свете равноапостолне Нине. А један од бивших егзараха Грузије, који је касније био поглавар Сверуске цркве, митрополит Исидор, превео је са грузинског на руски језик и службу светој равноапостолној Нини, и са благословом Светог Синода издао је 1860. г. за употребу у Цркви.

С правом Грузинска црква православна, старија сестра Руске цркве, слави своју основатељку свету Нину као равну Апостолима, јер је сву земљу Грузију светим крштењем просветила и многе хиљаде душа Христу привела. Јер када онај који једнога грешника обрати с кривога пута, и изведе што је

драгоцено из ништавнога, биће као уста Божја (Јак. 5, 20; Јерем.15:19); утолико пре показа се као уста Божја она која толике грешнике и народе који нису знали Бога обрати Богу од пагубне прелести идолске, и научи их да верују и достојно служе Њему, те тако недостојне учини достојнима Богу. Зато и би увршћена са Светима у царству Христа Бога нашег, коме еа Оцем и Светим Духом приличи част, слава, благодарност и поклоњење сада и увек и кроза све векове, амин.

Овде треба укратко рећи и ово: у областима данашње Грузије (а то су: Кахетија, Карталинија, Имеретија, Гурија, Мингрелија, Абхазија, Сванетија, Осетија и Дагестан), нарочито на западној обали Црнога Мора, било је хришћана, иако не много, и пре свете Нине. А прву реч о Христу Спаситељу благовестио је у горама Кавказа апостол Андреј Првозвани, који је и горе Кијевске благовестио. Древно предање, записано у летописима грузинским, а сагласно и са казивањем Житија Светих (под 30. новембром), гласи да је апостол Андреј проповедао Христа: У Кларжету, који се налази недалеко на југозападу од Ахалциха; у Ацхверу, који је сада село Ацхури, при улазу у Боржомски кланац; у Цхуму, који је сада град Сухумкале; у Абхазији, Мингрелији и у северној Осетији. У Ацхури је апостол подигао цркву, и оставио у њој чудотворну икону Божје Мајке, која је кроз векове била веома поштована не само од хришћана него и од не знабожних горштака. Постоји она и до данас у манастиру Гаенатском, близу града Кутаиса и назива се Ацхурска. Сапутник апостола Андреја, Симон Кананит проповедао је свето Еванђеље дивљим Суанима (Сванетима), који га и убише камењем. Месно предање сматра да се његов гроб налази у древном граду Никопсији или Анакопији.

О светом крсту, од винове лозе, који Мајка Божја даде светој Нини, познато је ово: до 458. године чуван је у мцхетској саборној цркви; а затим, у дане гоњења хришћана од стране огњепоклоника, овај свети крст узео неки инок Андреј и из Мцхета пренесе у област Тарон у Јерменији, која је тада била једноверна са Грузијом, и најпре се чуваше у цркви светих Апостола, коју Јермени називаху: Газар-Ванк (црква Лазарева). А одатле, због гоњења од стране Персијанаца, који су свуда

уништавали све што је хришћанско, свети крст свете Нине био је преношен и кријен у тврђавама јерменским: Капоети, Ванаци, и у граду Ани, све до 1239. године. Те године царица грузинска Русудан, са епископима својим, измоли од монголског вироде Чармагана, који тада беше заузео град Ани, да крст свете Нине буде враћен у Грузију, којој је од старине припадао. И опет би овај свети крст постављен у мцхетској саборној цркви. Али ни ту не нађе себи мира: због непријатеља често су га скривали по горама, час у храму Свете Тројице који и досада стоји на малој гори Казбег, час у тврђави Ананур, у древном храму Божје Мајке. Роман, митрополит грузински, одлазећи 1749. године из Грузије у Русију, тајно узео крст свете Нине и предаде га царевићу Бакару Вахтанговичу, који је тада живео у Москви. И још око 50 година овај се крст налазио у селу Лискову, нижегородске губерније, на имању грузинских кнезова, потомака цара Вахтанга, који су се доселили у Русију 1724. године. Кнез Георгије Александрович, унук онога Бакара, године 1801. подари крст свете Нине императору Александру Павловичу, који онда изволе ову велику светињу Грузије опет вратити Грузији. Од тога времена па све до сада овај символ апостолских подвига свете Нине чува се у Тифлису у сионској саборној цркви, близу северних врата олтарских, у кивоту који је окован сребром, на чијем је горњем поклопцу изображена света Нина и чудеса која је починила силом часног и животворног крста.

О хитону Господњем, ради кога је света Нина дошла из Јерусалима у Грузију да би га пронашла, грузински летописи говоре укратко. Из казивања њихових постаје очигледно да је света Нина несумњиво пронашла само место где је био сакривен хитон Господњи, то јест могилу, у којој је са умрлом девицом Сидонијом био погребен и чесни хитон Господњи. Кедар пак који је израстао на овој могили, иако по наређењу свете Нине беше посечен, ипак му је корен, под којим, се скривао мртвачки ковчег Сидонијин и у њему риза Господња, био остављен недирнут, по наредби, како изгледа, оног светлоносног мужа што се јавио светој Нини, када се она ноћу са сузама молила над тим кореном, и шапнуо јој на уши неке три тајанствене речи. Јер после тога света Нина никада ни

помислила није да откопава кедров корен и гроб Сидонијин, нити да на другом месту тражи жељени хитон Господњи. Једном, тешећи цара Миријана да не тугује што његови изасланици, који од цара Константина примише део животворног дрвета Крста Господњег и клинац, не донесоше их у Мцхет, него једно оставише у Манглиси а друго у Ерушети, рече му: „Не тугуј, царе, јер тако треба да буде, да би се границе царства твога оградиле божанском силом Крста Христова и раширила се вера Христова. А Теби и твом престолу граду нека је доста те благодати што се овде налази пречесни хитон Господњи“.

Присуство хитона Господњег под корењем кедра, како за живота свете Нине тако и у каснија времена све до тринаестог века, пројављивало се течењем целебног и миомирисног мира из кедровог стуба и корења. Течење мира престаде у тринаестом веку када хитон би извађен из земље. А то беше и казна за нехришћане који се дрзнуше да гаталачким рукама баратају по том месту. Католикос Николај Први, који половином дванаестог века (1150–1160) управљаху Грузинском црквом, познат са светости живота и философије, примећујући да у његово време беху многи који су сумњали да постоји хитон Господњи под живоносним стубом, каже да, сумња њихова, иако природна, јер хитон Господњи никада не би откривен нити га ико икада виде, ипак није оправдана, јер сва знамења и чудеса, која су раније бивала и сада се збивају на очиглед свију, произлазе од хитона Господњег, само преко мироточивог стуба кедровог. А набрајајући чудеса која су се збила од хитона Господња, католикос Николај спомиње и ово: Жена једног турског султана, који беше заузео град Мцхет, захеле из љубопитства да отвори гроб Сидонијин и види хитон Господњи, али је сажеже неки унутрашњи огањ. Татари пак, које она беше послала да раскопају гроб, бише поубијани неком невидљивом силом. Ово чудо, каже он, многи видеше, и оно је познато свакоме. Као на постојано чудо, које свагда и сви виде, католикос Николај указује на миро које тече. Влагу на источној страни стуба виде сви, каже он; а неки, из простаклука, замазаше то место кречом, али не могаху зауставити течење

мира. Како су многобројна исцелења од њега, томе смо сви ми сведоци. – Овај католикос Николај састави службу у част хитона Господњег и живоносног стуба, говорећи: „Треба свечаним празником украсити Богом постављени стуб и хитон Спаситеља нашег Исуса Христа који се под њим налази“.

Течење мира из поменутог стуба престаде, када хитон Господњи, по вољи Божјој, би извађен из земље. А ово се зби, како то каже грузински писац чије је име непознато, у тешке за сву Грузију године најезде варварских хорди Тамерланових, или тачније Џингисханових, када они заузеше Тифлис, побише око сто хиљада његових житеља, порушише све храмове његове и храм сионски, и наружише све светиње хришћанске. Тако, примораваху хришћане да својим ногама газе чудотворну сионску икону Божје Мајке. Онда навалише на град Мцхет, чији житељи са архијерејима побегоше у шуме и у неприступне планинске кланце. Предвиђајући кукавни удео Мцхета, и не желећи да остави светињу храма његовог да јој се варвари наругају, један благочестиви човек, пошто се помоли Богу, откопа Сидонијин гроб, извади из њега пречесни хитон Господњи, и потом га предаде архијереју. А храм мцхетски, величанствено здање цара Вахтанга Гургаслана (царовао од 446–469), би тада до темеља срушен. Од тога времена хитон Господњи се чуваше у ризници католикоса, све до васпостављења у пређашњој слави мцхетског храма од стране цара Александра Првог, који царова у Грузији од 1414. до 1442. године. Тада би хитон Господњи унесен у овај саборни храм, и ради што веће сигурности, би сакривен у крсту црквеном. И тако остаде све до седамнаестог века. А године 1625, персијски шах Абас освоји и пороби земљу Грузију. Желећи пак пријатељство са руским царским двором, под чијим је покровитељством већ тада била Грузија, узео из мцхетског храма хитон Господњи, метну га у златни ковчег, украшен драгим камењем, и са својим писмом посла на дар пресветом патријарху сверуском Филарету, родитељу тадањег цара и господара Михаила Феодоровича. Благочестиви цар Михаил и пресвети патријарх Филарет с радошћу примише овај велики дар, скупоценији од свих скупоцених дарова земаљских. И прикупише од свих грчких

архијереја који су тада били у Москви и мудрих стараца сва предања о хитону Господа Бога и Спаса нашег Исуса Христа, и показаше се сагласна са овима што су овде изложена. А после молитве и поста уверише се да је ово заиста хитон Господњи, јер га стављаху на болеснике и збише се многа чудесна исцељења. И наредише да се у великој саборној цркви Успенија Пресвете Богородице, на западној страни, у десном углу удеси врло чесно и украшено место. И ту положише ризу Христову. Она се до данас тамо налази. Сви је са достојном побожношћу почитују. И дандањи бивају од ње исцељења болесних и утехе онима што јој с вером прибегавају. А од времена пресветог патријарха Филарета установљен је у Руској цркви празник полагања ризе, односно хитона Господњег, који се празнује 10. јула. У Грузинској пак цркви установљен је празник хитону Господњем првог октобра још у дванаестом веку. Празнује се тамо врло свечано, нарочито у Мцхету. Овај се празник тамо празновао, ако не од доба првог хришћанског цара Миријана, онда од петог века, то јест од времена славног царовања Вахтанга Гургаслана, као знаменити дан освећења новог и величанственог у Мцхету храма који је он подигао на месту старог Миријановог храма.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ СТЕФАНА

Високог порекла; рођен на Истоку; измалена заволео манастире и испоснице преподобних отаца у Светој Земљи, посећивао их и изучио њихов живот. Затим отишао у Цариград око 716. г. Ту многа добра доживео од патријарха светог Германа. По савету овога подигао манастир Хинолак, у близини Цариграда. Братију богомудро водио путем еванђелског усавршавања. Пошто богоугодно поживе, он се мирно упокоји. Неки од достојних видеше његову свету душу где са славом узлази на небо.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ТЕОДУЛА, сина светого Нила

Много пострадао од варвара; одведен у ропство, и продан;
потом ослобођен, и подвизавао се богоугодно, и упокојио се у
миру²⁵⁵.

СПОМЕН СВЕТЕ МУЧЕНИЦЕ АГНИЈЕ

За веру у Христа бачена у мрачну тамницу, где и скончала.

15. Януар

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ПАВЛА ТИВЕЈСКОГ

Преподобном Антонију, који је са ученицима својим живео У Египатској пустињи²⁵⁶, дође једном на ум мисао како нема тако савршеног монаха као што је он и како се он први настанио у пустињи и изабрао усамљенички живот. Док се он, како то сам касније причаше, бавио том мишљу, чу у виђењу глас где говори: Антоније, има један слуга Божји који се пре тебе настанио у пустињи и који је савршенији од тебе; и ако га потражиш, наћи ћеш га у унутрашњости пустиње. Похитај к њему пре но што је он отишао Господу.

Чувши то, и дошавши к себи, старац одмах узе свој штап и похита у пустињу желећи да пронађе тога о коме му би откривено. Беше подне и толика врућина да се и камење беше усијало од силне жеге; старац малаксаваше телом, али не малаксаваше духом, већ продужаваше свој пут. Ма да није знао куда да иде, ипак је јуначио себе и говорио: Верујем Богу моме, да ће ми показати слугу свога, кога ми обећа показати. – И не дуго после тога угледа старац животињу, сличну коњу, коју песници називају ипокентавр, прекрсти се и смело упита: Је ли, у ком месту живи слуга Божји? – Звер се поклати на питање светитељево, али пошто није могао говорити, показа главом на ону страну куда је служи Божјем ваљало ићи, и брзо побеже од преподобног Антонија. Старац се чуђаше изгледу овога звера, и продужи пут на ону страну куда му звер главом показа. Но, да ли се ово ђаво беше прерушио да уплаши светитеља, или је то неки необичан пустињски звер, ми не знамо.

Путујући по непролазној пустињи, старац ништа друго није примећивао до трагове звериња. Пошто је путовао два дана и ноћ, он другу ноћ проведе у молитви, не знајући куда да крене. А када свану трећи дан он виде вучицу где иде огранком горе и завија. И издалека је пратећи, он дође близу пећине у којој живљаше угодник Божји, свети Павле. Угледавши пећину, старац се обрадова, али њен житељ, осетивши Антонијев долазак, затвори врата. А старац приђе и куцну, али не би

одговора. И он стојаше пред вратима и куцаше али без успеха. Видећи да му се врата не отварају, он паде пред уласком у пећину, и мољаше се све до подне да му се допусти да уђе унутра и види онога кога је са толиким трудом тражио. И говораше: Отвори ми, слуго Божји, отвори! Ти знаш, све знаш, јер ти је Бог открио ко сам и одакле сам и ради чега сам дошао. А знам и ја да нисам достојан видети свето лице твоје. Ипак, нећу отићи одавде док те не видим. Немој се крити; Бог ми је тебе обелоданио. Ти звериње примаш, зашто човека одбијаш? Тражих те, и нађох те. Куцам, да би ми се отворило. А ако ми не отвориш, онда ћу умрети на прагу твом, и ти ћеш овде сахранити леш мој. – И много друго говораше му са сузама, и кораше га као немилостива. Одговори угодник Божји из пећине: Ко то моли са претњом? Ко то са сузама укорава? Чудиш се што ти не отварам, а дошао си хвалећи се да ћеш умрети овде.

Рекавши то, светитељ отвори врата. И загрливши се, са сузама целиваше један другог, и по имену називаху се, јер им Бог беше открио њихова имена. А пошто седоше, рече отац Антоније; Радуј се, Павле, сасуде изабрани и огњени стубе, житељу ове пустиње! – А свети Павле говораше му: Добро дошао, сунце које обасјава сву васељену, наставниче спасавањих, уста Божја; ти си пустињу населио, а ђавола из ње протерао. Зашто си толики труд потегао ради мене човека грешног и ништавног? Ето, видиш старца престарела и седином ружно покривена; видиш човека који ће одмах бити прах и пепео. Али пошто љубав може све да чини, молим те, причај ми: како је сад род људски; како се у свету царује; има ли још заблуделих у идолопоклонству; и да ли још трају гоњења на хришћане? – Антоније одговори: Молитвама твојим стоји свет, и гоњења престадоше, и Црква слави истинитога Бога. Али, пошто си споменуо гоњења, молим те, Господа ради не сакриј од мене оно што се односи на тебе, него ми све испричај због чега си се удаљио из света у ову тако далеку пустињу. И свети Павле стаде му причати о себи овако:

„Родио сам се у Тиваиди. Имао сам сестру коју родитељи још за живота свога удадоше. Сами православни, родитељи ме научише грчким и римским књигама, и православној вери. Пре

но што напустише овај привремени живот, они нам поделише своје имање које беше врло велико. Пошто се они упокојише, муж моје сестре, грамжљивац, хтеде и мој део. Стога намераваше да ме као хришћанина преда нечестивом кнезу на мучење да би пошто ме погубе, он узео моје наслеђе. А тада цароваху Декије²⁵⁷ и Валеријан. Они мучаху све који Христа исповедају, и беше велики страх у целој Тиваиди, јер они љуте муке измишљаху. У то време не знабошци ухватише једног хришћанског младића. И мучише га много. Но пошто га не моглоше одвратити од Христове вере, одведоше га у једну мирисну башту пуну цвећа, метнуше на дивну постељу, и меким узицама привезаше му и руке и ноге за постељу. Онда се сви удаљише, а код њега пустише једну младу девојку да би га завела. Бестидна девојка га грљаше и љубљаше, па чак, стидно је рећи, стаде тајне делове тела његовог пипати, дражећи га на нечисти грех. А шта уради храбри страдалник, који је толике муке поднео? Видећи да ће га сладострашће саблазнити, и осећајући већ у себи страсне покрете, он чврсто зубима стисну свој језик, прегризе га, и испљуну га у лице блудници. Од силних болова страст у њему утрну, а лице и хаљине развратне девојке беху крвљу попрскани. И тако овај младић благодаћу Христовом савлада сладострашће. – Но и другога младића, који се непоколебљиво држаше хришћанске вере, после многих мучења, свукоше, па му наго тело цело намазаше медом, руке на раменима завезаше и на сунчану припеку поставише. Онда пустише на њега пчеле, осе и стршљенове, да би изуједан био приморан принети жртву идолима. Али јуначни страдалник се не одрече Христа, иако је, страшно изуједан по целом телу, толико отекао да је био изгубио изглед човечји. – Видевши све то, па још посматрајући мужа моје сестре силно љута, да га ни сестрине сузе ни рођачка веза не могаху смирити, ја му оставих све и побегох у ову пустињу. И полако вођен Богом ја дођох догде, нађох ову пећину, и воду у њој. И схватих да ми Бог даде ово место за обиталиште. И настаних се овде, и ту живим хранећи се урмама и одевајући се лишћем.“

Док је светитељ ово причао, гле, долете гавран носећи цео хлеб, тихо га спусти пред њих, и одлете. Зачуђеном поводом

тога блаженом Антонију свети Павле рече: „Ето, милостиви и човекољубиви Господ послао је обед нама, слугама својим. Шездесет је већ година откако добијам половину хлеба, али због твог доласка Господ Христос удвостручи оброк војницима својим“.

Пошто ови велики угодници добише хлеб, указујући један другоме поштовање, мољаху један другог да благослови хлеб и преломи. Свети Павле указиваше почаст преподобном Антонију као госту, а преподобни Антоније светом Павлу као домаћину и старијем по годинама. И дуго потраја међ њима овај спор, пун љубави. Онда блажени Павле узео хлеб с једне стране, а другу страну стави у руке оцу Антонију, и одмах се сам хлеб преполови, и сваки доби свој део. И седећи крај извора, слуге Христове једоше и наситише се, и пише са извора, чија је вода чиста и веома слатка, и узнесоше благодарност Богу. И севши опет, провели у разговору сву ноћ све до сванућа. А када свану, рече свети Павле ани Антонију: „Одавно знам за тебе, брате, да у овој пустињи живиш, и желех да заједно с тобом служим и радим нашем Господу. Али пошто дође час мога уснућа, који сам свагда жељно очекивао, желећи се разрешити и са Христом живети, то те Господ посла к мени да сахраниш моје ништавно тело и предаш прах праху.“

Чувши то, Антоније ридајући, са сузама говораше: „Не остави ме, оче, самог, већ ме узми за свога сапутника“. – А он му рече: Не треба да тражиш оно што је твоје, него што је ближњега. Је ли корисно теби да, оставивши бремен тела, идеш за Јагњетом ка небу? Али и осталој братији је корисно, да их ти још руководиш и утврђујеш. Још те молим, похитај, отиди у свој манастир па ми донеси мантију, коју ти поклони епископ Атанасије, да њоме обавијеш тело моје“. – А ово блажени Павле искаше, не што му мантија беше потребна, јер није марио да ли ће његово тело бити сахрањено наго или покривено да иструли у земљи. Та он се толико година одевао палмовим лишћем. Али он је оца Антонија слао од себе у манастир, да би му душа на миру изишла из тела. Удиви се Антоније слушајући где блажени говори о Атанасију и његовој мантији, и као самога Христа у Павлу видећи, и Бога у њему живећег почитујући, не усуди се

ништа више рећи, већ му ћутке и плачући целива очи и руке, и похита да изврши наређење. Пође дакле у манастир и против своје воље. Иако је био врло уморан телом, он ипак духом савлађиваше године старости своје. А када стиже својој келији, среташе га његова два ученика, питајући га: Где си се толико време задржао, оче? – Он одговори: „Тешко мени, децо моја! Тешко мени грешноме, јер сам лажни монах, и само носим монашко име! Видех Илију, видех Јована у пустињи, и ваистину видех Павла у рају“. – Ученици, жељни да што више чују од њега, мољаху да им прича о томе, али он стави себи руку на уста и рече: „Свему има време: има време кад се говори, има време кад се ћути“. – И узевши мантију, не поседе нимало, нити узе храну за пут, већ одмах изиђе, хитајући кроз пустињу, да би светогата затекао у животу. Јер се бојаше да не задоцни, и свети Павле без њега преда душу Господу.

А други дан у девет сати, путујући ава Антоније виде у ваздуху Анђелске Чинове и саборе Пророка, и Апостола, а у средини душу светогата Павла, где, чистија од сунца, узлази на небо. И одмах паде на земљу, и посипајући главу песком ридаше и вапијаше: „Зашто ме, Павле, остави? Зашто одлазиш без последњег целива? Тек сам те упознао, а ти већ одлазиш од мене?“ – А касније причаше блажени Антоније да је остатак пута тако брзо прешао, као да је на крилима по ваздуху летео; од брзог кретања ни осећао није да додирује земљу ногама. И одмах се обрете у пећини; и виде светогата где клечи са рукама подигнутим к небу и главом уздигнутом. Па мислећи да је жив, и молитву твори, стаде се и сам молити заједно са њим. А кад прође један сат, и ава Антоније не чу молитвени глас његов, ни уобичајене уздахе, приступи му, и виде да је већ умро. И разумеде да тело светогата мужа, и после смрти, одаје дужно поклоњење Богу коме је све живо. Онда са великим плачем и ридањем он целива свето тело његово, уви га у мантију, коју беше донео, и стаде, по хришћанском обичају, певати погребне псалме. Али беше у недоумици како да сахрани светитеља, јер не беше донео мотику да ископа гроб. И говораше у себи: „Да ли да се вратим у манастир по алат? путовање траје три дана. Или да останем овде? Али, без мотике не могу ништа да

учиним. Ништа, остаћу овде, и умрећу као што треба, Христе, и последњи дах свој испустићу крај твог палог војника“.

Док он тако помишљаше у уму свом, где два лава наиђоше из унутрашњости пустиње ричући, као да плачу за изгубљеним светитељем. Антоније се најпре мало уплаши, затим видећи зверове где кротки као јагњад легоше крај тела светитељева и стадоше тужно рикати, као да кукају, он се удиви благој нарави тих зверова. И онда узеше лавови својим шапама копати земљу. Пошто ископаше гроб колико треба, они опет припадоше к телу светитељевом силно ричући, као да му дају последњи целив. Затим приђоше преподобном Антонију, и лизаху му и руке и ноге, као да траже од њега благослов и молитве. А преподобни слављаше Христа што и многи зверови знају Бога, и говораше: „Господе, без Твоје воље ни лист са дрвета не пада, ни птица слеће на земљу, дај свој благослов овим зверовима, како Ти знаш“.

И даде им знак руком да се удаље у пустињу. А кад се зверови удаљише, ава Антоније сахрани чесно тело светог и преподобног оца Павла, првог пустињожитеља, који се упокоји у Господу 342. године у сто тринаестој години живота.

Пошто сахрани светитеља, отац Антоније проведе идућу ноћ на његовом гробу, плачући и молећи се. А сутрадан, при поласку у свој манастир, он узео одећу светог Павла, исплетену од палмовог лишћа. И дошавши у свој манастир, он све подробно исприча ученицима својим ради њихове духовне користи. А ону одећу од лишћа толико чуваше и почитаваше, да се двапут годишње облачио у њу: на Ускрс и на свету Педесетницу.

Нека нас светим молитвама обојице преподобних отаца: Павла и Антонија, удостоји удела угодника својих Христос Господ наш, коме са Оцем и Светим Духом част и слава вавек, амин.

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ЈОВАНА КОЛИБАРА

У време благочестивог цара Лава Великога²⁵⁸ бејаше у Цариграду, који је назван Новим Римом, један велможа војничког звања, човек богат и угледан, по имену Евтропије, са супругом Теодором. Они имађаху три сина. Два сина Евтропије даде да служе на царском двору, и они добише велике чинове. А трећег, најмлађег сина, по имену Јована, даде на науке. У дванаестој години својој Јован се међу својим вршњацима издвајао као врло паметан, тако да су се и сами учитељи дивили бистрини ума његовог и зрелости његовог расуђивања. Био је изврстан ученик не само световне него и духовне философије, јер је под утицајем Духа Светог, који је у њему дејствовао, био кротак, незлобив и смирен. А када му је преостајало време од учења, он није одлазио да се игра, као што то обично чине деца, већ је то време проводио у читању богонадахнутих књига и у посеђивању цркве, ради молитве. Јер се срце његово већ поче загревати пламеном божанске љубави, и у учењу његовом распламсаваше се огањ. Ревност да служи Богу беше га захватила.

Једном приликом неки монах наврати у школу у којој се Јован учио. Кад га виде, Јован га упита: Одакле си, оче, и куда путујеш? – Монах одговори: Ја сам из обитељи Неусипајушчих (Неуспављивих)²⁵⁹, а путујем у Јерусалим да се поклоним светим местима. Јован се одушеви, и стаде га распитивати о монашком животу, о молитви и посту, и о неућутном појању, и о другим подвизима и трудовима. А монах, видећи да је дечко озбиљан и паметан, исприча му потанко све обичаје и правила свога манастира. Пошто пажљиво саслуша монахово казивање, Јован му рече: Хоћеш ли се, оче, опет вратити у свој манастир, или ћеш остати у Јерусалиму? – Монах одговори: Имам заповест од игумана мог да се вратим. Ако Бог да, вратићу се чим се будем поклониио светим местима. – Тада Јован ухвати монаха за десну руку и рече му: Имам једно духовно питање за тебе, оче. – И пошто се издвоји са њим, рече му: Чуј ме, оче,

молим те, и смилуј се на мене, јер имам силну жељу да се повучем из многометежног света и служим Христу. Али родитељи моји мисле сасвим друкчије о мени, јер ме више воле него моју старију браћу. Они се паште око неког великог чина за мене, и хоће да ме жене. А ја сам толико пута у светој цркви слушао речи Божје, и сам сам, читајући књиге, схватио да је таштина све што је у свету, и да је корисно само једно: одрећи се света, и служити Христу у вашем монашком чину. Заклињем те дакле Богом, који хоће наше спасење, да ме при свом повратку узмеш одавде и одведеш у свој манастир. – Када ово инок чу, и осети да је то призив Божји у овом дечку, закле се да ће га при повратку узети са собом.

Пошто инок отпутова у Јерусалим, блажени Јован, жељан еванђелског живота, замоли своје родитеље да му набаве Еванђеље, из кога би се учио Христовим речима и тако могао творити дела Христу угодна. Родитељи се веома обрадоваше таквој љубави свога сина за Свето Писмо, и одмах најмише једнога краснописца да лепо препише Еванђеље. Када то би готово, они оковаше Еванђеље златом и украсише драгим камењем, да њиховог сина привлачи марљивом читању не само сладост унутра исписаних речи Христових него и спољашња лепота књиге. И тако опремљено Еванђеље дадоше сину. Он га с љубављу прими, и ревносно га читаше, и наслађиваше срце речима Христовим. Сваким даном његова се љубав к Богу повећаваше, и он нестрпљиво очекиваше из Јерусалима оног инока, коме откри тајну срца свога.

Пошто прође много дана, дође с пута очекивани црноризац. Јован му се веома обрадова. Инок му рече: Ето, синко, као што ти обећах, ја дођох да те, ако хоћеш, водим у манастир. – Блажени Јован одговори: Благодарим Бога што те вратио здрава, и што ме је удостојио да поново видим твоју светињу. Ево, ја сам готов за пут. Али шта ћемо радити, ако ме родитељи не пусте? Знам, мајка ми је врло осетљива, и када сазна да хоћу да идем од њих, залиће земљу сузама; и силом ће ме задржати, и тако онемогућити остварење моје жеље. Стога те молим, оче, изађимо одавде кришом да нико од мојих познаника не примети мој одлазак и открије мој пут. – Инок рече:

Урадићемо, синко, како хоћеш, да Бог испуни жељу срца твога. – И тако отидоше на морску обалу на пристаниште; нађоше лађицу, и замолише лађара да их одвезе у обитељ Неусипајушчих. Лађар потражи за то много злата, и говораше: Ја обично чекам да целу лађицу напуним товаром, па онда узимам мање за превоз путника. – Јован га упита: Колико узимаш за целу лађицу када је напуниш? – Лађар одговори: Узимам сто златника. – Јован му рече: Почекај, брате, за три дана, и ја ћу узети у најам твоју лађицу. – И пошто се договорише с њим, отидоше.

Успут Јован рече инок: Најам за лађицу је велики. Али, много је боље да одем од родитеља а да они не сазнаду за мој одлазак. Идем дакле до родитеља да их замолим да ми даду злата тобож за неку веома потребну ствар. – Инок му одговори: Иди, синко, и нека Господ добру мисао твоју води по својој вољи.

Јован оде својој кући, и рече мајци: Госпођо мати моја, замолио бих вас за један поклон, али не смем. – Мајка му рече: Реци, чедо моје, шта желиш. – Јован јој рече: Сви моји вршњаци што са мном уче школу, не једанпут и двапут већ много пута звали су ме к себи на обед, а ја их ни једном не позвах к себи и не узвратих им како треба, због чега их се веома стидим, па већ ни у школу не могу да идем од стида. Молим вас дакле, дајте ми онолико новаца колико би ми било довољно да почастим своје другове. – Мајка му одговори: Почекај, чедо, до сутра, и ја ћу рећи твоме оцу да ти да што ти треба. – И исприча мужу све што јој Јован рече. А он, волећи сина много, даде му сто златника.

Ово би по промислу Божјем, да би се добра намера светога дечака остварила. А кад родитељ даде злато сину, одреди му једног верног слугу да будно пази да он као дечак не потроши новац на непотребне ствари. Добивши новац и пратиоца, Јован се обрадова, и оде с пратиоцем на морску обалу, говорећи: Хајдемо да потражимо и купимо добру рибу. – А приближавајући се лађици, он посла пратиоца у школу, рекавши му: Иди и види, да ли се моји другови скупљају, па дођи овде да ме известиш. – Када пратилац оде, Јован са иноком уђе у лађу, даде уговорену

суму злата, и отиснуше се од обале на море. А Јован беше понео са собом и Еванђеље што му родитељи беху подарили, и читајући га тешаше се.

Када се пратилац врати из школе на обалу тражаше Јована по обали, али га не нађе. Па помисливши да је Јован отишао дома, дође и он дома и упита господаре своје за Јована. Но пошто не беше дома, стадоше га одмах тражити на све стране. Тражише га много дана, не само у Цариграду, него и по околним местима, али га нигде не нађоше. И би у Евтропијевом дому плач и ридање велико за љубљеним сином Јованом.

А за време Јованове пловидбе по мору, Бог му помагаше на путу, јер учини те дуваху повољни ветрови, и лађица убрзо стиже до свете обитељи Неусипајушчих. Када уђоше у обитељ, онај инок исприча игуману Маркелу и братији све о дечаку Јовану, са каквом вером и ревношћу иште да се обуче у монашку одећу и служи Господу. Игуман пак, видећи дечка да је врло млад, рече му: Чедо, ти ниси у стању да подносиш монашке трудове и постове, јер си млад. Поред тога, у нас постоји и обичај да одмах не постригавамо дошљаке, него их прво подвргавамо дуго времена пробама, да видимо да ли су лени и развратни. Ако дакле желиш да с нама монахујеш, треба најпре доста времена да поживиш без монашког чина, и да испиташ наш живот, и да опробаш себе да ли можеш такав јарам понети или не. – А блажени Јован паде игуману пред ноге, кроз силне сузе говорећи: Молим ти се, оче, да ме данас пострижеш. Не гледај на моју младост, већ на свесрдну жељу моју, јер свим срцем желим да се у анђелски лик ваш обучем. Не одбијај молбу моју, него ме ради пресвете, једносушне и животворне Тројице прими и уврсти у монахе. – Видећи такву жељу његову и сузе, и провидећи благодат живећег у њему Духа Светог, игуман га одмах прими и постриже. И нареди да га искусни старци руководе, и да проходи манастирска послушања.

Пошто доби оно што је желео, Јован са ревношћу и смирењем извршиваше све што му наређиваху. И приморавајући себе на монашке подвиге, он с дана на дан напредоваше из силе у силу. И за кратко време толико успе у

врлинама да превазиђе и остале који израније монахују. И постаде свима узор непрестаног мољења Богу, кротког послушанија, трпељивог и безмерног пошћења. Јер често је живео само од причешћа пречистим и животворним Тајнама Христовим, не кушајући ништа више у току многих дана. Томе се и сам игуман дивио, и говорио му: Чедо, ти си млад, зашто си такве трудове узео на себе? Пази да од прекомерног поста не ослабиш телом и нарушиш своје здравље, и тако онеспособиш себе за даље подвиге и служење Христу. – А он клањајући се одговараше са уобичајеним смирењем: Оче свети, опрости мени непотребном слози, и моли се за мене леног и немоћног, да ме Господ укрепи на подвиге, и да ми помогне у немоћи мојој.

Тако се блажени Јован подвизавао у овој обитељи шест година. Тада навали на њега непријатељ добра, ђаво, желећи да га раслаби у подвизима, да га саплете, и скрене с доброга пута вршења заповести Господњих. Стога му убаци ђаво у душу мисао о родитељима, да би сажаљењем сломио срце његово. Потсећајући га на велику љубав оца и мајке коју су имали за њега, та му мисао говораше: Шта сада твоји родитељи раде без тебе? Како страшно тугују и жале и плачу за тобом, јер не знају куда си отишао. Отац плаче, мајка кука, браћа тугују, рођаци и ближњи жале за тобом, и сав је дом оца твог у великој жалости због тебе. – Још га потсећаше лукави на богатство и славу родитеља, и на углед браће, и на разне сујете овога света. Такве га мисли дан и ноћ непрестано смућиваху. И он силно ослаби телом, да је једва жив био. С једне стране од великог уздржања и монашких подвига, а с друге – од смутљивих помисли страшно усахну снага његова и тело његово постаде као трска ветром повијана. Приметивши ту његову изнемогlost, игуман му рече: Не рекох ли ти, чедо, да Бог не тражи од својих слугу прекомеран труд, него жели да сваки према својим моћима служи Њему у славу светог имена Његовог. А ти ме, чедо, ниси послушао, и ето већ си изнемогао од прекомерног поста и подвига који су изнад твојих моћи. – Јован му одговори: Није ме пост сасушио, оче, нити подвизавање раслабило, него помисли, убациване од лукавога, које ме дуго време и дан и ноћ смућавају. – И откри игуману све помисли своје о родитељима и

о кући. На то му игуман рече: Не рекох ли ти у почетку, чедо, да су велики подвизи монашки, и трудови многи, и вражја искушења и напади неисказани? – Рекавши то, игуман се расплака, и плакаше дуго због Јована. А Бог, који све удешава на корист, на неки тајанствени начин стави до знања игуману да не спречава Јована да отиде родитељима, јер смераше да у њему прослави вољу Своју.

И благослови игуман Јована да иде куда хоће. Притом га поучи да се добро чува од вражијих замки, да би му пут био без мане. А Јован рече: Ако и к родитељима својим отидем, ипак ћу и тамо помоћу Божјом и вашим молитвама размрскати главу врага мог и обелоданити његову немоћ. – И оде у своју келију да се спреми за пут. А његово спремање не беше друго до: молитве, сузе, уздисаји, поклони, да га Господ не препусти врагу да му се сити, него да сам Он управи пут његов по Својој благој и савршеној вољи, како зна и како жели.

Изјутра дође Јован к игуману, паде му пред ноге молећи га да се не љути на њега што одлази из манастира, него да му за успут са очинским благословом подари и своје свете молитве. Тада игуман сазва к себи сву братију, и обавести их да Јован хоће да иде од њих, и нареди им да се моле за њега. А Јован говораше братији: Знам да ђаво хоће да ме одведе из овог светог места, да бих видео своје родитеље. Али надам се у Бога, и у свете молитве ваше, да ћу и родитеље видети и ђавола ногама својим згазити, и лукавство његово развејати. – Затим сви уђоше у цркву, и са сузама сатворише молитву за Јована. А игуман, благосиљајући га, рече: иди, чедо, у име Оца и Сина и Светога Духа; и нека ти је Господ наш Исус Христос сапутник, и нека Он по Својој вољи управља пут твој! – Тако и сви остали оци, подигавши руке своје, благословише га. А он, пошто их све целива, рече: Спасења вам желим, оци и браћо! спасења ти желим, благословена дружино! спасења вам желим, добри подвижници! Ви ме с љубављу примисте у своју заједницу, које се сада лишавам, јер сам недостојан да с таквим богоугодницима живим. – И рекавши то, изађе из манастира и оде својим путем.

Пошто одмаче од манастира за једну стадију, осврну се и, угледавши манастир, заплака горко. Затим клече, и мољаше се Богу ридајући и сузе ронећи. И пошто се дуго молио, устаде и настави пут поверавајући себе Богу и предајући се Његовом промислу и заштити. На путу сrete једног убогoг човека, одевеног у кошуљу, и рече му: Видим, брате, да ти је одећа веома вета и подерана. Молим те, дај ми је, а ево ти ова моја, боља је. – Убоги се обрадова томе, и одмах скину кошуљу своју и даде је Јовану, и он му даде своју лепу одећу. А када се блажени Јован приближи Цариграду, угледа издалека дом својих родитеља, и баци се лицем на земљу молећи се и говорећи: Господе Исусе Христе, немој ме напустити! – Беше већ сумрак, и свети Јован почека на том месту док падне ноћ. А у поноћи стиже пред врата својих родитеља, па се опет баци на земљу, говорећи: Господе Исусе Христе, ево дома мога родитеља, који сам желео да видим. Али, нека због њега не отпадне од благодати Твоје. Молим Ти се, Господе, пошљи ми одозго помоћ и силу да победим ђавола, и не допусти да ме он искуша и савлада, већ ми дај да на овом месту живот свој добро окончам.

Тако се молећи, остаде до сванућа. А када свану, отвори се капија, и изиђе управитељ дома, који беше старешина над осталим робовима. Угледавши сиромаша, обученог у кошуљу, упита га: Ко си ти, и одакле си? И како си се усудио да дођеш овде? Сместа одлази одавде, јер господари моји имају овде пролазити. – А блажени Јован му смирено рече: Као што видиш сиромаш сам човек, и немам где главе склонити. Стога те молим, господине мој, сажали се на мене, и не отерај ме одавде, већ ме остави да у овом ћошку боравим. Ја никоме никакво зло не чиним. Не забраниш ли ми да овде боравим, и смилујеш ли се на мене, ти ћеш од самог Бога доживети милост. – И управитељ се сажали се на њега, и остави га ту да борава.

Мало касније појавише се родитељи његови из дома, идући у цареву палату. Угледавши их, блаженоме навреше сузе, и рече у себи. Ето, испуни ми се жеља: видим своје родитеље. Али нећеш се обрадовати, ђаволе, јер благодаћу Господа мог ни у шта не рачунам твоје распаљене стреле против мене. – И опет

уздахнувши к Богу, рече: Господе Исусе Христе, немој ме никако остављати! – И борављаше тамо у једноме ћошку крај капије, лежећи као Лазар, или као Јов на буњишту. А отац његов, видећи јаднога сиромашка где лежи крај врата, стаде му са своје трпезе слати храну, говорећи: Велико је трпљење овога сиротана, јер и зиму и врућину, и мраз и кишу подноси без покривача. Заиста је таквих царство небеско. А Бог је моћан да и нас спасе њега ради; и зато га је послао к нама, да бисмо се, указујући му милост, и сами удостојили милости од Бога. Ко зна да се у таквој беди не налази наш мили син Јован, за кога не знамо где се налази. Да чинимо дакле овоме сиромашу што бисмо желели да други чине нашем сину.

Једног дана изиђе мајка његова из дворишта, и угледавши убогог Јована где у прљавим дроњцима лежи на ђубришту, згади се силно на њега, и нареди слугама: Вуците одавде овог одвратног човека, јер не могу да пролазим овуда, ако он ту буде лежао. – И слуге га одмах зграбише, и одвукоше на друго место. А блажени издалека гледаше на врата дома оца свога. Видевши једном где на врата изађе управитељ дома, викну га к себи, и рече: Молим те, господине мој, као што си се у почетку смиловао на мене, тако се и сада смилуј: начини ми малу колибу, да ме не би видела госпођа ваша, и да бих имао мало заклона од мраза.

Он услиша његову молбу, и убрзо му направи малу колибу, у којој борављаше свети молећи се непрестано Богу. А отац му сваки дан слаше храну коју он с благодарношћу примаше и раздаваше другим сиромасима који долажаху к њему, сам пак стално гладоваше и жеђоваше, и великим уздржањем и постом толико сасуши тело своје, да су му се могле кости избројати. У таком трпљењу преподобни Јован проведе три године, не обелодањујући својим родитељима да је син њихов. А после три године преблаг и човекољубиви Господ наш Исус Христос погледа на смирење и трпљење слуге Свога, и желећи да учини крај његовим патњама и трудовима, јави му се у виђењу, говорећи: Радуј се, Јоване, јер си се уподобио возљубљеном ученику мом Јовану девственику пошто си све оставио и у чистој девствености мени следовао. Ево, већ се заврши

подвизавање твоје, и дође крај многим патњама твојим: кроз три дана ти ћеш доћи к мени и настанити се у одморишту Преподобних.

Пренувши се од виђења, Јован се стаде с плачем молити Господу, говорећи: Благодарим Ти, Господе Боже мој, што хоћеш да мене недостојног удостојиш одмора праведних. Но молим Ти се, Господе, сети се и мојих родитеља, и смилуј се на њих по великој милости Својој, и очисти грехе њихове, јер си Ти једини добар и многомилостив.

Пошто се тако помоли Богу, позва гореспоменутог службеника родитеља својих, управитеља дома, и речу му: Од почетка па све до овога часа ти си био милостив према мени. Молим те, господине мој, буди милостив до краја. Само још једну молбу имам на тебе: Отиди и реци господарици вашој ово: Онај убожјак, кога си наредила да отерају од капије, моли те преко мене, говорећи: Не презри мене убогог него, сећајући се Господа Христа, имај снисходљивости те дођи до мене, јер ти имам нешто важно казати.

Управитељ оде и извести господарицу о поруци убожјаковој. А она рече: Зар и убожјак има нешто да каже мени? Та ја не могу ни да погледам на њега, а он још хоће да разговара са мном! – И обавести о овоме мужа. А муж јој рече: Иди, жено моја, не гнушај се сиромаша, јер сиромаше изабра Бог. – Али она не послуша мужа, и не хтеде отићи.

Преподобни Јован опет поручи, говорећи: кроз три дана ја ћу умрети, а ти ако не будеш хтела да ме видиш и да разговараш са мном, горко ћеш жалити. – Али она се опет не хтеде одазвати позиву убожјака. Но ипак се дуго бораше са мишљу о томе, говорећи у себи: Шта хоће тај убожјак да ми каже? – Затим се једва реши да отиде до њега, имајући у виду да му се приближава смрт, и желећи да чује од њега какву новост. Онда изиђе пред кућу и нареди слугама својим да убожјака донесу пред њу. Јер преподобни Јован бејаше веома болестан и не могаше ићи. Због тога га донесоше пред мајку његову. А он покри лице своје, да га мајка не би познала. И стаде јој говорити овако: Госпођо, већ је крај услугама које сте ми чинили, и награда вам је спремљена за милостињу, као што

Господ рече у Еванђељу: Кад учинисте једноме од ове моје најмање браће, мени учинисте (Мт. 25, 40). А ја као убог и који ништа немам, хоћу да ти оставим један благослов. Али те најпре молим: закуни ми се да ћеш учинити оно што ти будем рекао, и онда ћеш благослов добити. – И она му са заклетвом обећа да ће учинити оно што јој буде рекао. Онда преподобни Јован рече: Молим те, госпођо, да наредиш да ме, пошто умрем, сахране на истом месту где је моја колиба. Али немој издавати никакво наређење да ме облаче у неку другу одећу; нека ме сахране у овим дроњцима у којима сам сада. Јер нисам достојан чеснијег места и боље одеће. – Рекавши то, извуче из недара Еванђеље и даде јој га говорећи: Ово нека ти буде утеха у овом животу, и добри пут ка будућем животу теби и мужу твојме, а господину моме.

Примивши Еванђеље, она га стаде окретати и са сваке стране разгледати, говорећи: Овакво је било оно Еванђеље што га господин мој украси и даде сину нашем. – И отрча те га показа мужу свом. Он га познаде и рече: Заиста је то баш оно Еванђеље које дадох возљубљеном сину нашем. Хајде да га питамо, откуда му оно. Не зна ли што о чеду нашем Јовану? – И одоше к њему обоје; и питаху га говорећи: Заклињемо те светом и животворном Тројицом, реци нам, откуда си узео ово Еванђеље? и где је наш син Јован? – А он, не могући више патње срца скривати и сузе задржати, рече: Ја сам син ваш Јован; и то је Еванђеље што ми ви дадосте. Ја сам био узрок ваше туге. Но Еванђеље, које ми дадосте, научи ме да Христа љубим и да стрпљиво носим Његов благи јарам.

А кад они то чуше, клекоше крај главе његове, и грљаху га, и плакаху дуго и дуго. Јер их у исти мах обузе и радост и туга: радоваху се, јер се љубљени син њихов нађе; туговаху срцем, јер се у таквом убоштву и беди нађе, и јер до тада не знадоше да је то он што пред вратима њиховим лежи. И слеглоше се к њима сви суседи и пријатељи и познаници. И за тили час се градом пронесе вест да је Јован нађен. И сви се дивљаху, и слављаху Бога.

Пошто се то зби, преподобни Јован предаде душу своју у руке Господње. Јер тако би угодно Богу, да живот Јованов не

буде при крају окаљан светским почастима и родитељском љубављу, него да он, који се одрекао света и није познао световно пријатељство, отпутује у надсветска насеља. Због тога га Господ и узе к себи. А мајка његова, заборавивши на своју заклетву, скиде с њега изанђале дроњке, и обуче га у скупоцене златоткане хаљине. И у том часу се изненада разболе, и би тешко болесна. А отац Јованов Евтропије рече: Треба да испунимо вољу сина нашег, јер он не жели да у тако скупоценим хаљинама буде сахрањен. – И свукавши с њега световне хаљине, опет га обукоше у оне бедне дроњке. И одмах се мајка Јованова Теодора исцели, и би здрава као и раније. А чесне и свете мошти преподобног Јована, као што је он молио, родитељи сахранише у колиби у којој је живео. Затим на гробу његовом подигоше цркву, и устројише велику странопријемницу, и све своје имање дадоше на збрињавање странаца и исхрану убогих. Потом и сами мирно скончаше, и бише сахрањени у цркви, коју подигоше, крај гроба сина свог.

Такво беше житије светог и преподобног Јована Колибара, такви подвизи и трпљења његова, које ради Христа поднесе; такво његово војевање с ђаволом, кога победи. А сада носи венац славе на небу у небеској Цркви, благодаћу Господа нашег Исуса Христа, коме слава вавек, амин.

СПОМЕН СВЕТОГ МУЧЕНИКА ПАНСОФИЈА

Овај свети беше из Александрије, син проконзула²⁶⁰ Нила. Веома богат и способан син добротољубивог оца, он изучи све световне науке јелинске, и духовну науку Светога Писма. Пошто му отац умре, он своје огромно богатство раздаде сиромасима; и презревши све земаљско, удаљи се у пустињу да тражи и нађе Господа. У пустињи се подвизавао пуних 27 година, предавши се сав Богу кроз побожно тиховање и молитву. И ум свој узнесе на небо.

Августалије, мали август и управитељ Александрије, доби наређење од цара Декија²⁶¹ да гони хришћане. Огромне врлине светог Пансофија нису могле бити сакривене. Њега оптужише Августалију. Свети Пансофије предаде Августалију, изобличи заблуде Јелина на основу њихових властитих митова, и развеја у прах схватање мучитељево. Стављен на страшне муке, свети Пансофије предаде дух свој Богу, и доби неувенљиви венац мучеништва, половином трећега века.

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ГАВРИЛА ЛЕСНОВСКОГ²⁶²

Овај преподобни Гаврило беше родом из Осечког Поља код Криве Паланке, а од родитеља врло богатих и благочестивих, који беху близу царских саветника. Не имајући деце они дан и ноћ сузе проливаху и на коленима клечаху, узносећи Богу молитве са тихим срцем и иштући од Њега чедо. Бог, који изобилно дарује оне који му се моле, даде те им се роди дете, и оно беше неизрецива радост свима у дому. Пошто крстише дете, оно растијаше и крепљаше се Духом Светим. И када дође време да се учи књизи, родитељи га дадоше да се учи код учитеља. Будући врло бистро дете за кратко време изучи сва Света Писма, и особито Еванђелску књигу не испушташе из руку својих.

Када дође време женидби, родитељи га сјединише са девојком од доброг и царског рода. Но свети то никако не хтеђаше и руке на молитву Богу уздизаше да би му Он сачувао његову девственост. Даноноћно припадаше он на молитву, и тако молитвом победи све различите страсти. На те његове молитве и љубав би послан Арханђел Михаил, који брзо узе душу супруге његове. Тада светитељ умоли родитеље своје да га отпусте од куће, јер будући као неки тврди дијамант, он се уподоби Алексеју човеку Божјем. Родитељи га отпустише с миром, и преподобни тако пође од куће своје. Уз пут он сrete некога ђакона по имену Тома, с којим се братски поздрави и седнувши на путу проведе с њим много времена у разговору. Затим он леже и заспа мало на томе месту. У сну му се јави Анђео Господњи, и рече му: Устани и иди на поље Осечко, на место које ћу ти показати, и тамо сагради храм рођењу Пресвете Богородице. Уставши од сна светитељ отиде натраг и исприча све родитељима својим. Дознавши за такав сан родитељи му дадоше довољно блага за сваку потребу, и он подиже храм на реченом месту и веома га украси.

И опет после тога дође преподобни у манастир Лесновски да се тамо замонаши. Дошавши у манастир поклони се игуману,

а игуман видевши га, запита га: Зашто си чедо дошао овамо? А он исприча и каза игуману све подробно. Игуман га онда прими у манастир и много дана пробаше га различитим искушењима, док не виде његово смирење и трпљење и његово подвижништво у молитви, и тако га постриже у анђелски образ. Пошто прође мало времена, припаде преподобни к игуману с молбом да му да благослов за неки скит близу манастира у долини према Злетову. Пошто му игуман даде благослов, преподобни оде тамо и доста дана проживе у ћутању и самоћи и неспавању. Једино лијаше сузе дан и ноћ и молитву Богу усрдно узношаше, као некад Авељ своје жртве Богу. Мирјани који долажаху светоме добијаху од њега исцелења од разних болести, а многи се и од демона исцелише. Но, због славе људске преподобни напусти и овај скит и пређе у место звано Луково, у неку малу шуму, и тамо проживе неко време. Ту шуму од људи нико не знађаше. Једнога дана деси се да неки пастир, пасући козе, виде преподобног где стоји на молитви, и дође к њему и паде на колена тражећи благослов од њега. Светитељ му рече: Шта желиш, чедо? А пастир уставши рече: Оче свети, због греха мојих све козе пропадоше од неке ватрушине. Молим те, Бога ради, помоли се за њих. Свети му рече. Не бој се, чедо, Бог ће обратити жалост твоју на радост. А беше тамо близу камен ископан, пун воде од киша. Светитељ дође близу камена и клекнувши подиже очи и руке к небу и помоли се Богу, а затим прекрсти воду крсним знаком, захвати је из камена, даде је пастиру, и рече му: Узми чедо, и покропи козе. Узевши воду, пастир њоме покропи козе и оне све оздравише, због чега он усрдно захвали светитељу. Но, преподобни напусти и ту шуму и дође у далеку и непроходну гору, на планину звану Обли Врх, а по грчки Стронгило. Тамо проживе дуго времена, и у посту и мучењу себе без сна живљаше, трпећи многе невоље и муке од ђаволје пакости. Но он молитвом прогањаше ђаволе, и утврди се против њих као добри и чврсти дијамант. Поживе он тамо око 30 година, и ту се престави у живот вечни²⁶³. Од братије нико не знађаше ову малу пештеру где почиваху мошти светога, и зато сви у велику невољу и бригу падоше мислећи да се он отселио у неку далеку страну.

После дужег времена јави се преподобни у граду Средец (=Софија) неком монаху званом Јосиф, пореклом русину. Овај монах беше смирен и од сваке светске ствари уздржљив, веома бодар у посту и молитви, и Богу угодан. Он дуго размишљао да ли то виђење није нека прелест и оклеваше. Другу ноћ опет се јави преподобни и рече Јосифу: Послушај и пођи на Обли Врх и тамо ћеш наћи мошти, које пренеси у Лесновски манастир. – Монах се опет врло уплаши и опет ту ноћ не пође. Светитељ му се поново јави и трећу ноћ и рече: Бог ми је заповедио да ти кажем ово што ти казах. – Тада монах уставши отиде и исприча Митрополиту о том свом виђењу. Митрополит запита људе из оближњих села, да ли у тој епархији има брдо Обли Врх; а они му одговорише да нема таквог места у њиховој епархији. Митрополит тада написа другим епископима и питао их и њих у којем се крају или земљи налази Обли Врх. И стиже то писмо у Злетово. Епископ прочита писмо, распита се за то, и дознаде да се Обли Врх налази у његовој епархији. И извести о томе Митрополита. Митрополит тада узе монаха Јосифа и остале свештенике и презвитере и племиће и оде у Лесновски манастир. Он најпре отслужи тамо бденије. А када свану, Митрополит узе месног епископа, Јосифа и манастирског игумана и остале свештенике, и оде са њима на гору Обли Врх. Ту ноћ свети се опет јави Јосифу и рече му: Близу сам од тебе на левој страни. – Јосиф се одмах пробуди од сна и устаде на молитву. А када свану, Јосиф дође на речено место и нађе тамо мошти светог; и поклонивши се моштима Митрополит са епископом и игуманом и остали свештеници, монаси и кнезови. Из моштију исхођаше миомир као из крина благомирисног. Мошти бише пренесене у манастир Лесновски, и многи верници од њих добише исцељења од различитих болести. Много година почиваху мошти светог у овој обитељи, дајући онима који с вером долажаху брзу помоћ и исцељење од нечистих духова. У граду Кратову беше неки Јерменин, врло богат, но не имађаше деце осим једне ћерке, која имађаше десну руку суву. Дошавши у манастир, он се поклати моштима светог, и рука девојке истог часа оздрави. Тако и другом кнезу преподобни исцели слугу од нечистих духова.

После неког времена владаше у тој земљи Михаил, велики кнез Бугарски, који добро уређиваше власт и државу своју. Затим се овај кнез упокоји, а власт у држави узе Оливер Јован који беше врло леп у лицу а још лепши по души. Он беше први саветник и писар на двору српског цара Стефана Силног. Он имађаше велико усрђе и љубав према преподобном оцу Гаврилу. Манастир Лесновски имађаше малу цркву, те Јован, молитвама Архистратига Небеских Сила и преподобног оца Гаврила, подиже цркву врло високу и пространу, и украси је сваким украсом на молитве овог светог. Светитељ пак чињаше многа чудеса, а у земљи владаше мир доста година. Међутим после тога, завишћу ђавола, Турски цар Мурат подиже рат против Срба са 300.000 војника. Дознавши то Патријарх Бугарски у Трнову граду побоја се спаљивања моштију и зато дође и узе мошти преподобног те их пренесе у Трапезир и положи их у храму светих Апостола, где оне леже и до данас, и точе многа исцељења.

16. Януар

СПОМЕН СВЕТИХ ШЕСТОРИЦЕ ОТАЦА

Који се мирно преставише у суровој пустињи.

ПОКЛОЊЕЊЕ ЧЕСНИМ ВЕРИГАМА СВЕТОГ АПОСТОЛА ПЕТРА

Када Ирод баци у тамницу апостола Петра, апостол би окован у двоје вериге. А када ноћу апостол спаваше међу двојицом војника, анђео Господњи куцну Петра у ребра, пробуди га и изведе. И са њега спадоше вериге, као што о томе пише у Делима Апостолским (Д.А. 12, 4–7). О том преславном избављењу Петровом од окова и тамнице рашчу се по целом Јерусалиму. Тада неки хришћани кришом узеше те вериге, и чуваху их код себе, као да пред очима имају самог врховног апостола Петра, који по изласку из тамнице одмах отиде у друге крајеве проповедајући реч Божју, и већ се не појављиваше у Јерусалиму. А те вериге добише целебну силу од апостолског тела, које беше чврсто везано њима. И као што Павлове чалме и убрушчићи, зато што беху натопљени његовим знојем, тако и Петрове вериге, зато што беху припијене уз тело његово, исцељиваху од болести и изгоњаху зле духове (Д.А.19:12).

Ове чесне вериге верни побожно поштоваху, и клањаху им се, и брижљиво чуваху, предајући их наслеђем из нараштаја у нараштај. Јер их родитељи предаваху деци својој, а деца их опет својим наследницима повераваху, казујући један другоме којег су сужња те вериге и чијим се телом осветише. Таквим предавањем путем наслеђа доспеше вериге до руку пресветог Јувеналија²⁶⁴ патријарха Јерусалимског. А када благочестива царица Евдокија, супруга цара Теодосија Млађег²⁶⁵, дође у Јерусалим, и ту подиже многе цркве, и света места украси о царском трошку, тада јој патријарх Јувеналије, видећи њену велику побожност и богољубље, пред њен повратак у Цариград, подари многе свете ствари, а међу њима и ове чесне и чудотворне вериге светог апостола Петра. Царица их однесе у Цариград. И једне свете вериге даде у храм светог апостола Петра, у великој цркви Свете Софије²⁶⁶, а друге посла у Рим својој кћери Евдоксији, која беше удата за западног римског цара Валентијана Трећег²⁶⁷. Она, побожна као и њена мајка, с љубављу прими овај скупочени дар, подиже на гори

Ексквилиској цркву у име светог апостола Петра, и у њој, положи оне вериге. Нађоше се у Риму и друге вериге светог Петра, којима га Нерон²⁶⁸ мучитељ беше везао. И те вериге бише положене са оним донесеним из Цариграда. Шеснаести дан месеца јануара би одређен за празник поклоњења тим чесним веригама у част и спомен светог апостола Петра, а у славу Христа Бога нашег.

СТРАДАЊЕ СВЕТИХ МУЧЕНИКА ТРИ БРАТА БЛИЗАНЦА ПЕВСИПА, ЕЛЕВСИПА И МАЛЕВСИПА И НЕОНИЛЕ њихове бабе, и оних с њима

Свети Поликарп, епископ смирнски²⁶⁹, ученик светог апостола и еванђелиста Јована Богослова, испуњен Духа Светога, желећи да умножи Христово словесно стадо, посла своје ученике у разне земље, да смело проповедају реч Божју. Чувши пак да се у Француској спроводи најстрашније гоњење на хришћане, јер царска наредба о убијању хришћана беше свуда објављена, свети Поликарп посла тамо два Божја свештеника, Андохија, и Венигна, и ђакон Тирса. То беху људи истински добродетелни, богољубиви и у подвизима ревностни; из љубави према Христу готови на путне тешкоће и морске опасности; искрено су волели странствовање, и нису се бојали мука и смрти већ су их желели. Добивши наређење од свога епископа, они се укрцаше у лађу. Испраћајући их, епископ Поликарп им овако говораше: Идите храбри људи, борите се храбро Христовом храброшћу, и светим исповедањем пресветог имена Христовог стећи ћете многе саборце, и добићете име славно и вечне почести. Нека се плодови труда вашег изобилно умноже! Нека се радосно веселе рајска насеља праведних због светих које ћете ви васпитати!

Са таквим благословом свети Поликарп испрати своје изасланике. И они пловећи благополучно, под Божјим руководством стигоше брзо на Масалијску обалу²⁷⁰. Пошто се искрцаше на копно, кренуше на пут, и предводник им беше анђеоло Божји. А кад уђоше у град звани Едуа²⁷¹, по промислу Божјем нађоше Фавста сенатора, човека врло благородна, који их с великом љубављу прими. Кад он сазнаде да су они презвитери, замоли их свесрдно да његове домаће и сроднике и пријатеље просвете светим крштењем и начине хришћанима. Јер он због ондашњег гоњења беше потајни хришћанин. А приведе им и сина свог Симфоријана, малог дечка, који је, васпитан од светих, по Божјем предодређењу, касније, у своје време, имао бити Христов мученик. Поверавајући га

свештеницима, он мољаше да га свети Венигн крсти, а да му свети Андохије буде кум. И свети служитељи учинише све по Фавстојој жељи. Фавст пак, сетивши се своје сестре и њених унука, рече светима: Имам рођену сестру; зове се Неонила; живи у граду Лингону. Она има три унука од свога сина, који се сви заједно, као близанци, јавише из утробе мајке своје на овај свет. Они су врло школовани, и светској мудрости добро научени, али, по угледу на своје претке, они живе у не знабожачкој заблуди, служећи идолима. О, свештеници Божји помозите јој, и благородни дом, како почесте до краја просветите.

Чувши то, свети се саветоваше да се разиђу на две стране ради проповеди: Андохије са Тирсом оде у Августодонијски крај, где многе Христовој вери приведоше, и најзад се мученичким венцем увенчаше, а свети Венигн отпутова у град Лингону к сестри Фавстојој.

Неонила, сестра Фавстова, прими светога Венигна са највећом радошћу, као ману с неба. Тога дана унуци њени беху у селу Пасмазији, где принесоше погане жртве идолу богиње, зване Немезиде²⁷² и остатке од тих жртава донесоше баби својој. А она, гнушајући се идоложртвених гадости, баци их псима, да их поједу. Њима пак пред светим презвитером Венигном говораше овако: Мили моји унуци, познајте Господа нашег Исуса Христа, Бога истинитог и живог, коме анђели и сва твар одају дужно поштовање. Он је сав свет речју створио, небеске висине заповешћу поставио, ширину земље распростро, мора скупио и песком их оградио, небо звездама украсио, и два изврсна светила поставио, и заповедио им да све што је Он створио осветљују, рибама дао воде да у њима бораве, различним дрвећем и травом земљу оденуо, и сваку животињу по своме нахођењу створио. Онда је благоволео, по лику свом и по подобију саздати човека, и обдарити га нарочитим даром мудрости, знања и разума, да би усрдније тражио Господа целокупне творевине, и не знањем пренебрегавао Саздаатеља. Таквим је човек саздан, да би знао шта је добро, и одвајао га од зла; да би неосетљиве и мртве идоле, од разног материјала рукама начињене, а од ђавола на

саблазан људима измишљене, као свепогане одбацивао и заједницу с њима избегавао, а не поштовање им указивао, јер идоле у овом свету измисли онај чија лукавост саблазни у рају првог човека, Адама. Стога оставите, преслатки унуци моји, све идоле ђаволске, а исповедите без икаквог двоумљења Творца свега, Господа нашег Исуса Христа. Ево светог човека, кога пред собом видите, послала вам је из далеке земље доброта Божја. Слушајте речи његове, јер из уста његових излазе заповести Божје. Научите се од њега светим поукама, што ће вашем спасењу бити корисније од свега.

Када блажена Неонила, са светим Венигном, тако спасоносним поукама назидаваше своје унуке, у њиховим срцима јачаше божанска благодат, на тајанствен начин у њих већ удахнута. И стајаху задивљени, гледајући један другог и размишљајући о свему што им би речено. Онда се обратише баби својој и једногласно рекоше: Зашто си досада тако драгоцену ствар ћутањем покривала? Зашто си пут истине и пресјајну светлост толико времена скривала од нас? – А она погледа у небо, и подигавши руке узнесе благодарност Богу што унуци њени почињу познавати истину, и говораше им с љубављу: Мој син, а ваш отац, који је сада у тартару, беше тако окорела срца, тако помрачен маглом безбожја, тако туђ мудрости и памети, да нити је хтео да верује у Христа Бога, нити да икада узме у своја уста свето име Његово. Како је онда таквоме човеку могла користити Божја реч? Ослепљен ђаволством идолопоклонства, сав прожет злом неверја, он није био у стању да гледа светлост правде. Због њега ја сам досад ћутала, и нисам вам казивала оно што је корисно, јер сам се бојала да он својим пагубним саветом не учини да заувек скренете са праве стазе. А пошто би воља Божја да он умре, нестане свих сметњи: ево, сад је време благопријатно, отворите очи срца и тела, гледајте у небо, и, испунивши се благодати Господа нашег Исуса Христа, искорените из душа својих идолопоштовање, које је непријатељ спасењу вашем, да бисте могли прећи вечним радостима.

Пошто им блажена Неонила са светим презвитером рече ово, и много других ствари, они се сетише виђења која су имали

претходне ноћи у својим сновима, и у њима видеше предзнаке овоме што се с њима догађа. И испричаше један другоме шта ко виде. Певсип рече: Ја видех себе где ме баба наша држи у наручју, и доји ме изобилним млеком, и увераваше ме говорећи: Певсипе, пиј млеко спасења, да би, окрепљен њиме, могао противстати противницима, и однети славну победу. – А Елевсип рече: Ја видех на небеском престолу некога који блисташе неисказаном славом; од блеска његовог просто обневидех, те ме спопаде страх и ужас. А Он светла лица зовући ме, говораше: Не бој се! удостојићеш се добити венац победе. – Трећи брат Малевсип казујући своје виђење, рече: Видех и ја, не знам, некаквог великог цара са скиптром у руци; он нас сву тројицу уврсти у своју војску, опаса нас војничким појасима, и откупљујући нас великом ценом из ропства, написа нам златним словима вечну слободу, и рече ми: Малевсипе, одлучих да вас три брата сместим у својој палати, и да вас вечним наградама подједнако наградим, јер ми се ваша баба непрестано дан и ноћ моли за ваше спасење: да будете упућени на прави пут; да се избавите од демонске таме и угледате истиниту светлост, и пређете од смрти к животу.

Како су дивна виђења ове тројице браће! Она знаменују њихово једновремено обраћење Богу. Размисливши о њима, а упућени поукама Неонилиним и презвитеровим, они најзад упиташе своју блажену бабу: Реци нам, шта треба да чинимо, да би ваша проповед, одагнавши све заблуде, могла помоћи спасењу нашем? – Обрадова се света Неонила са божанственим презвитером и, благодаривши Богу, рекоше им: Све заповести Божје држите, и верујте да је Христос, цар над царевима, несумњиво Бог; оканите се поганих идола, и сами себе предајте Творцу своме, Богу. – Онда их свети презвитер Венигн много и подробно поучи светој вери, просвети их светим крштењем, и утврди, и својом наставом начини их савршенима у вероисповедању Христовом. А после тога отпутова у један од Дивиониских градова²⁷³, где многе плодове сабра од трудова својих. Не прође много времена, и он се увенча венцем мучеништва.

Утврђени у Христовој вери, света три брата послаше своје слуге да разлупају гореспоменути идол богиње Немезиде, а они сами уништише дванаест идола који беху у њиховом дому. И одмах се по свој Лингониској крајини пронесе узбудљива вест, да су високородни младићи, Неонилини унуци, поверовали у Христа, и полупали богове. Стога се против њих диже народ, усташе власти; судије и идолске жречеве захвати силан гнев; и са свих страна дојурише к божанственим младићима. Начелници им говораху: Какво вас то лудило наједанпут спопаде? Ко вас наговори да напустите богове наше, које наши и ваши претци из давних времена поштују? На тај ли начин царску наредбу газите? За Бога сматрате Христа, кога Јевреји на смрт осудише и на крст приковаше?

Тада блажени младићи, испунивши се Духа Светога, одговорише им: О слепи срцем, и огрезли у дубокој тами вечнога мрака, и натоварени огромним бременом грехова, уготовљени за вечне муке и бесконачну смрт! Сами обманути од исконског врага, зашто и нас наговарате да се клањамо камењу и другим направама људским, које немају духа живота, нити осећају? У ствари су ништа, али их ви безумни поштујете као богове. Господ наш Исус Христос, то је Бог живи и истинити, са Оцем и Светим Духом. Ми верујемо да је један у Тројици Бог, и тројичан у јединству славе, Бог од Бога, Светлост од Светлости, Блистање од Блистања, који увек јесте, који је и раније увек био, и који ће увек без краја остати. Он је створио све што је у свету.

Чувши то, сви се не знабошци, са жречевима и начелницима својим, силно наљутише. И устаде један од њих, по имену Квадрат, и сав разјарен поче шамарати Певсипа и Елевсипа, јер само они двојица говораху против њих. А Малевсип, видећи где му бију браћу, повика: Зашто и мене не бијеш као моју браћу? Зашто ме лишаваш таквог добротинства? На њима си показао почетак страдања, којих смо ми жељни, а мене си одгурнуо од светог страдања као неког не знабошца, увршћујући ме међу твоје не знабошце? Ми смо једнодушни у исповедању Христове вере; подједнако смо се одrekli нашег безбожја; у Христа верујемо, и очекујемо да од Њега подједнаку награду добијемо. Квадрат одговори: Сада ћемо вас мучити разним мукама што

сте ружили богове наше. А Елевсип рече: Уколико нас на веће муке ставите, утолико ћете нас више утврдити у благодати Божјој. – Други пак од не знабожних начелника, по имену Палмат, рече: Док им из корена језике не ишчупамо, они неће престати да руже нас и богове наше. – Певсип одговори: Ако нам свирепост ваша отсече телесне језике, ми ћемо унутрашњим језицима својим казивати величине Божје, и злоба ваша нас никада неће моћи раставити од свете вере у Христа. – Опет Палмат, и трећи са њим – Ермоген, рекоше: О несрећници, ви једнодушно хитате смрти у чељусти! – Певсип одговори: Слатко је умирати за Христа, јер ћемо на тај начин брже прећи у живот вечни, где нема жалости, већ је непрекидна радост.

Када судије лингонијске, Палмат, Квадрат и Ермоген, видеше да су свети младићи непоколебљиви у исповедању вере Христове, стадоше се договарати, како би их што страшнијим мукама подвргли и што ужаснијом смрћу уморили, еда би друге заплашили. Док се тако договараху, они дозваше к себи чесну Неонилу, желећи да је одврате од Христа и опет врате идолопоклонству. И рекоше јој: Ако желиш да своје унуке сачуваш од мука, и да их спасеш од смрти, онда отиди и саветуј им да богове, које разбише, опет направе, и да им се поклоне, и принесу им доличне жртве. – Пошто то, и још друге ствари, рекоше судије Неонили, она им одговори: Врло ћу радо отићи и саветовати им оно што ће допринети њиховом избављењу.

Она дакле отиде својим унуцима, и када виде да су непоколебљиви у светом исповедању вере, испуни се великом радошћу. И свакога посебно слатко целиваше, плачући од радости, и благодарећи Христу Богу. И пошто проведе дуго у молитви Христу за њих, она им рече: Ниједан се у племену вашем не нађе ни високороднији, ни богатији, ни бољи, ни пријатнији Богу од вас. Ви сав род ваш вером Христовом просвећујете. Иако сте млади, ви мудрошћу превазиђосте све старце рода вашег. Борећи се за Христа, ви пронађосте бескрајну ризницу, чија се вредност никаквом ценом не може оценити. Стога будите постојани и чврсти у светом закону Христовом; претњи и мука не плашите се; наоружани вером Христовом, будите храбри! Ништавна су видљива царства овога

света и садашњи живот, јер им је близу крај. А невидљиво царство Божје вечно је, и њега желети и искати јесте савршена мудрост. Њега ћете стећи привременим трудом, а брзопролазне муке одвешће вас вечном весељу. – Рекавши то, и видећи их испуњене благодати Господње и јаке у вери, она их повери Христу, и отиде.

После тога судије упиташе свете, хоће ли се поклонити боговима. И заповедише им да то громко изјаве пред целим народом. А они јавно исповедише пред свима своју веру у јединог истинитог Бога, и показаше се готови да из љубави к Њему иду на ране и смрт. А не знабожачке богове одбациваху као лажне и ништавне. – Тада им свезаше и руке и ноге, и обесише их о једно дрво, па их онда истезаху силно, као струне на гуслама, да су им се кости и зглобови у телу раздвајали. А они, крепљени силом Христовом, јуначки трпљаху, и ругаху се судијама који их мучаху. Свети Малевсип говораше судијама: Господ и Спаситељ наш Исус Христос би клинцима прикован за крст, обешен на свето дрво за наше искупљење, одакле добисмо крсно знамење као нашу заштиту и тврђаву. А ми, три слуге Његове, висећи ради имена Његовог на овом једном дрвету, постајемо славни мученици. Блажен род тог дрвета, које држи три мученика, принесена на жртву Пресветој Тројици.

Када судије видеше да се свети младићи нимало не узбуђују у мукама, него се још силе, рекоше им: Нећете на том дрвету умрети, као што бисте хтели, него ћете бити огњем сажежени. А Малевсип им опет одговори: Блаженство ће нам се увећати, ако, прошавши кроз огањ, предстанемо Богу, и из таме, кроз пламен огњени, пређемо неугасивој светлости.

Тада судије наредише да се донесу дрва и сухо грање и други горив материјал, па наложише огромну ватру, и у њу вргоше везане света три брата. А света браћа, с помоћу Христа Спаситеља свог, осташе у огњу неповређени: спадоше окови с њих, и они хођаху посред пламена, благосиљајући Бога, као некада три младића у Вавилону. А не знабошци све јаче распаљиваху ватру, желећи да слуге Христове у пепео претворе. Али уколико пламен више сукљаше, утолико се слава светих више узношаше. А када се после дугог и силног горења

ватра угаси, видеше свете живе и читаве, без и једне опекотине. И свети се ругаху мучитељима, говорећи: Даде нам се власт да, ако желимо, одмах пређемо ка Христу Богу нашем. Али ми решисмо да се у овом животу још наругамо вашем безумљу. Ипак, не оклевајући, ми ћемо отићи на небеску гозбу. – Затим света три брата, видећи пред собом хорова светих Анђела, готове да приме и прате душе њихове ка небеском царству, преклонише колена на земљу и, пошто се заједнички помолише, предадоше свете душе своје. А чесна тела њихова бише сахрањена у селу Урват, на два километра од града. Ту касније би подигнут храм у име њихово, у коме се многа чудеса дешаваху, и болесници исцељења добијаху. Када свети мученици скончаше, жена нека, Јовила, распаљена божанском ревношћу, пренебрегну и мужа свог и малог сина јединца, и повика усред не знабожног народа, говорећи: И ја сам слушкиња Христова, а ваше идоле одбацујем као одвратне и ништавне. – Док она то смело говораше народу, одмах је ухватише, за косу обесише, и многим мукама подвргоше. Али пошто се она не хтеде одрећи Христа, одведоше је, заједно са светом Неонилом, бабом светих мученика, у споменуто село Урват, и тамо их обадве посекоше.

А неки Неон, који је посматрао подвиге светих мученика, и страдање њихово описао, пошто предаде књигу Турвону, исповеди Христа јавно. И би дотле бијен, док не предаде дух свој Господу, и тако мученички сконча. Но и Турвон, угледајући се на свете страдалце, после кратког времена и сам мученичким путем пређе у вечни живот.

Ово се зби 16. јануара за царовања Марка Аврелија²⁷⁴, или тачније: за царовања над светом Господа нашег Исуса Христа, коме са Оцем и Светим Духом част и слава и сада и свагда и кроза све векове, амин.

СПОМЕН СВЕТОГ МУЧЕНИКА ДАНАКТА ЧТЕЦА

Овај свети беше из Илирије, из места Авлоне²⁷⁵. Беше чтец при тамошњој светој цркви Божјој. При једној најезди не знабожаца који побише многе хришћане у том месту, он покупи свете сасуде црквене, да би их сачувао. Али га они ухватише. И примораваху га да принесе жртву идолима. Али он не хтеде говорећи да он исповеда Христа Бога, а не мртве идоле. Онда га они мачем посекоше и бацише у море. И тако прими венац мучеништва. Пострада свети Данакт у другом веку.

ЖИТИЈЕ НОВОЈАВЉЕНОГ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ РОМИЛА РАВАНИЧКОГ²⁷⁶

Ништа тако није својствено ни толиког труда достојно љубитељима добрих ствари као записивање подвига и борби оних који су преподобно и богољубиво проживели овај живот, и излагање њиховог живота с циљем да служи као подстрек на ревност и подражавање потомству. Јер нама људима је својствено, а особито онима који чувају у себи неповређену Боголику и који имају здраво око душе, да се присно односимо према свему што је честито и достојно хвале и да желимо да то и ми стекнемо. Отуда је добро очима душе размотрити подвиге сјајних мужава и подвижника врлине и поцрпсти отуда корист за себе. Јер кад се изложе и размотре те ствари достојне хвале, онда се оне показују да су достојне идења за њима и достојне љубави. Притом оне своје гледаоце и слушаоце подстрекавају да се старају да их и они задобију, од чега наравно бива велика корист.

Но та корист бива не светитељу, чије подвиге излажемо, него нама самима. Отуда и ја, ништавни Григорије, ученик овог светитеља, дадох се на овај подвиг да опишем његово житије и подвиге, не ради неке његове славе, – јер, каква је слава и похвала од нас потребна ономе који се с правом удостојио славе и хвале од Бога! – него да се и кроз ово прослави Бог, давалац добара, и да се слушаоци угледају на врлине светог, покретани ревношћу као неким подстрекачем да достигну до исте висине врлина. Јер као што је неко рекао, казивање о врлинама прослављених мужава уноси у душе слушаца као неки жалац који их покреће на ревновање, ствар која је особито потребна за ова наша последња времена у којима је сасвим пренебрегнуто живљење по Богу. Зато су, као што је то познато онима који су одгајени у заповестима Божјим, већма достојни похвале они који сада у ова времена траже Бога, него они који су то чинили у пређашња времена. Ово се види очигледно из речи које је Господ казао светом и великом Пахомију, када је овај преподобни, један од највећих подвижника, у недоумици

тражио од Бога да дозна шта ће бити са његовим духовним семеном, тј. са његовом духовном децом – монасима, и у каквој ће се стању налазити монаштво после њега и шта ће се збивати са онима који дођу после њега, и говорио: „Сети се, Господе, да си ми обећао да моје духовно семе неће нестати до краја века“. На те речи он је од самог Господа чуо између осталог и ово: „Не бој се, корен твог духовног семена неће нестати до века; и оно мало њих који ће се у то време спасавати, због велике таме и немара тадашњег, биће већи од садашњих највећих подвижника Јер ови сада, имајући тебе пред очима као светилника, подвизавају се у врлинама уз помоћ твоје светлости. Они пак који ће доћи после њих, налазиће се у мраку, немајући никога да их води путем истине, ако се буду добровољно и са добром намером удаљавали од злоће и лажи и држали се правде, – заиста ти кажем да ће и они стећи оно исто спасење са овима који се сада најстрожије и најбеспрекорније подвизавају“. Све ово пак рекох само узгред, да би се показала богољубивост овог преподобног оца, као што ће се видети из многих његових подвига и врлина по Богу, које ћемо даље по реду јасно изложити.

Прво дакле треба рећи, као што је то обичај, нешто о отаџбини и о телесним родитељима овог дивног међу подвижницима и истинског слуге Божјег Ромила. Родио се овај свети у славном граду Видину. Родитељи му беху обоје благочестиви и бојаху се Бога. Не беху много богати, али су имали онолико колико је њима било потребно и за раздавање сиромашнима. Отац му је био пореклом Грк, а мајка Бугарка. Од ових дакле блажених супружника рађа се ово добро дете, којег је Бог унапред предвидео да ће заблистати у врлинама. На Св. Крштењу му родитељи дадоше име Рајко, и они га одгајише и васпиташе у науци и закону Господњем. Заједно са напредовањем његовог телесног раста током времена пројављивала се и благодат Духа Светог у њему, особито приликом разних питања и одговора из божанских Писама при разговору са људима. Пошто није требало да тако добро дете буде лишено божанског образовања и науке, родитељи га поверише некоме учитељу да га поучава. Учећи се код тог

учитеља као што треба, он је за кратко време превазишао све ученике старије од себе. Осим тога он их је још и поучавао да се не баве обичним дечјим играма и неразумним забавама, јер са младошћу обично иде неразумност, а са неразумношћу пропаст. „Зато треба, мили моји, говораше он њима, да седите код својих кућа и да се ревносно и пажљиво занимате својим лекцијама и учите их“. Због тога су га хвалили сви и величали. Но нису се само његови вршњаци и саученици дивили старачкој мудрости детета Рајка, него му се дивио и сам њихов учитељ због његове тако преране разборитости и побожности, а такође и многи други житељи тога града, који су међусобно препричавали разборитост и мудрост овог детета. Његови родитељи, као и сваки други телесни родитељи, не знајући за младићеву велику богољубивост и оданост Богу, хтедоше да га ожене, и то му саопштише. Он пак није хтео ни да чује за то, јер је у себи био одлучио да се удаљи од светске вревеи да се ода монашком животу. А и како су могли родитељи да убеди овога љубитеља чистоте и да га одврате од љубави к Богу, кад је њега и сама благодат Божја потпомагала!

Међутим, родитељи његови намислише да га и без његове воље натерају да их послуша. Чувши за то он, свом душом жељан вечних и непропадљивих богатстава, тајно напусти свој родни крај и дође у Загору, у град звани Трново, и ступи у један од тамошњих манастира, који се називаше по Мајци Божјој Одигитрији. Настојатељ манастира, по обичају, запита овог светог младића: „Одакле си, чедо, и како си овамо дошао?“ Рајко му исприча све подробно о себи, па на крају додаде: „Дошао сам овде желећи да постанем монах“. Настојатељ га с радошћу прими, и постригавши га даде му име Роман. Из кратког разговора са Романом, проницљиви игуман осети Романову велику побожност и беспоговорну послушност, па га одреди за црквењака. На том послушању Роман служише једно извесно време, а настојатељ се радоваше видећи његово свакодневно старање о благољепију храма, као и његово добро понашање и смирење. Јер преподобни Роман беше заиста смирен и скроман као нико други, и оделом и понашањем и владањем, и то ће ми посведочити и сви они који га од почетка

знају. Штавише, и сам поглед на њега откривао је дубоку смиреност која обитаваше у његовој души. Са таквим смирењем у души, да ли је он имао и љубав према ближњему? Разуме се, имао је. Он је ту врлину потпуно стекао милостивошћу: раздавао је другима и оно што је њему самом било најпотребније, радујући се већма да даје него да прима (ср. Д.Ап.20:35). Што се пак тиче духовног раздавања, ниједна реч не може описати какав је он био у саветима и поукама другим својим саподвижницима и особито почетницима; јер он имађаше милостивост божанску. Исто тако дар умиљења који он имађаше и обиље суза његових, немогуће је исказати, нити га изједначити у томе са неким другим. На њему се испуњавала она пророчка реч, која каже: „Омићу сваке ноћи постељу моју, и сузама мојим поквасићу узглавље моје“ (Пс. 6, 7). И опет: „Сузе моје постадоше ми даноноћни хлеб“ (Пс. 41, 4). Но да се вратимо на наше казивање.

Док се настојатељ радовао и веселио његовој послушности и усрђу и добром владању, дотле је на њега наваљивала помисао и жеља да одмах напусти светски метеж и да се настани далеко од света у неком пустом месту, као нека пустинољубива грлица. Дознавши за место звано Парорија²⁷⁷, и да је тамо себи саградио монашко пребивалиште велики човек Божји – господин Григорије Синаит²⁷⁸ који својим поукама, речју и примером свога живота, свакодневно приводи душе Богу, преподобни Роман је сво време мислио на то како да отиде тамо, и обрете се крај тог светог оца. Ово сам лично чуо од њега када је једном о томе причао. Зато од тога времена он је телом био у Загори, а душом у пустињи Парорији. Но уважење и љубав његовог настојатеља према њему није му допуштала да то учини, јер је игуман много волео овог доброг подвижника Романа. То га је спречавало на неко време, јер није хтео да свога доброг игумана ожалости. Он се у себи борио са том мишљу, и нелагодно се осећао, јер једна постојана мисао разједа срце, како неко рече. Са временом ојача у њему још више та љубав за отшелништвом, и пошто не могаше друкчије да ту ствар реши, он, искористи једну прилику и откри настојатељу своју намеру о отшелништву. Чувши то настојатељ

се веома ожалости, јер је хтео да он буде заједно с њим кроз сав свој живот. Али, размисливши потом, њему дође мисао да је та Романова жеља од Бога. И он благослови Романа, помоли се за њега, снабде га за пут свим потребним па га отпусти. Тако преподобни Роман, узевши са собом и другог брата, свог друга и саподвижника по имену Илариона, отпутова, и они брзо стигоше у пустињу Парорију. Стигавши у манастир светог оца Синаитског, они се поклонили том великом светитељу са дужном побожношћу и уважањем. Он их упита одакле су дошли, и ради кога су циља дошли код њега? Они му онда испричаше и објаснише све о себи, и рекоше да су дошли да се науче од њега духовном животу.

Велики подвижник примивши их са радошћу, и дознавши по Божјој благодати што обитавахе у њему, какве су свакога од њих моћи и расположење, даде свакоме одговарајуће послушање. Илариону, као слабијем, он нареди да врши лакша манастирска послушања, а снажнијем Роману она тежа и неугоднија. Јер баш у то време овај велики отац Григорије стројаше овај свој поменути манастир. Тада сваки је могао видети Романа како трчи обављајући своја послушања: час доноси греде из шуме, час камење, час опет воду из реке која је текла испод манастира. Понекад је он и с кречом и водом правио малтер, понекад опет у кухињи и хлебарници служио; једном речју: беше он вредан радник у свим послушањима. Прислуживао је он такође са умешношћу и болесницима као нико други, тако да је са служењем доносио болеснику, такорећи, и само здравље. Због тога су га сви волели и уважавали, јер је имао и смирење и љубав. Ценећи и хвалећи његово уважање према свима и његову мирољубивост, називали су га уместо Роман – „Добри Роман“ (καλὸρὼμανος). Овај добри и племенити подвижник и по души и по телу, ревновао је у сваком служењу и послушању, имајући посебно одговарајуће расположење и љубав према оном великом светилнику – Синаиту, старешини манастира, као што то веле и божанске речи, а особито оно што је написано у божанској Лествици: „Уколико расте вера у срцу, утолико и тело хита на послушање“ (гл. 4). Или оно што вели свети Марко Подвижник:

„Господ је скривен у Својим заповестима, и онај ко жели да га нађе нека извршава заповести; извршујући их наћи ће и Њега у њима“ (гл. 191). Но нека наша реч продужи даље казивање по реду.

Када се завршавало подизање манастира сваки се од житеља манастира, по обичају, одмарао телесно у својој келији, а духовно се занимао онако како је свакоме настојатељ одредио. Видећи пак нашег доброг Романа да је здрав по телу, или боље рећи по души, овај мудри наставник и познавалац божанских ствари одлучи да му да послушање које би одговарало намери и циљу овога борца и подвижника. Обратимо пажњу овде какав је био овај преподобни још у почетку свога монашког живљења, тј. подвижник трудољубив и богоугодан у сваком послушању. У манастиру Светог Синаита беше један врло стари монах, телесно болестан и с јаросним гневом. Њему због гневљивости нико од тамошњих монаха није могао угодити. Знајући то, а знајући умешно служење око болесника овога доброга Романа, и да нико други неће моћи као он послужити старцу, игуман, као велики Пастир, одреди преп. Романа да он прислужује болесном, гневљивом старцу. Од тада је сваки могао видети овога новог Акакија (из Лествице) како је великодушно подносио све грдње болесног старца, као што вели негде Лествичник истинским послушницима: „Испијај понижење и ругање свакодневно као воду живу“. Пошто овај болесни старац, уз друге болести, имађаше и веома осетљив стомак, не могаше никакву другу храну лако примати осим рибе. Шта у том случају ради овај добри подвижник? Он изучи рибарску вештину, те је тако ноћу плео мреже, а дању је ловио рибе, и на тај начин набављао погодну храну за свога болесног старца. У остала доба године он је лако ловио рибу и брзо је успевао у томе, али је зими имао велике тешкоће, јер је тај крај бивао исувише хладан, да су се воде од великих мразева замрзавале као камен. Снег пак у томе крају често се и до априла, или још дуже није отапао, тако да околна језерска удубљења, која околни становници називаху вировима, беху потпуно залеђена од велике хладноће, те је било немогуће по њима тада ловити. Због ове невоље обојица њих беху у

жалости: старац због лишавања рибље хране, а његов добри послушник због њега самог. Јер гледајући болесног старца како је туговао због тога, и сам састрадаваше њему као прави служитељ његов по Богу. Зато је са бригом размишљао и тражио на који би начин могао да улови рибу за старца. Но погледајте само какав је он за то начин пронашао, јер нужда нагони човека на проналаске, и на многе замисли покреће душу. За преподобног пак Романа ваља рећи да му је сам Бог тада дао знање, јер се он и молио Богу за ту ствар. И шта је он урадио? Вртоглавица ме спопада и рука ми се тресе и не може да пише, а очи ми се пуне сузама, дивећи се подухвату овога подвижника. Јер он пронађе један начин који је недоступан многим ако не и свима: узевши лопату и чекић он сиђе на лед, разгнру лопатом снег лево и десно, разби лед чекићем, дрхтећи притом сав од зиме и цвокоћући зубима; затим улази у сам вир, и воду у дубини мути ногама, изгонећи на тај начин рибе из дубине ка површини, па онда брзо баца мрежу и тако их хвата. Зар није дакле био сличан овај вир овога мученика по својој вољи и савести са оним језером св. Четрдесет Мученика? Заиста јесте. А ако неко одговори и рече да овај добровољни мученик није тада и умро телесном смрћу као Четрдесеторица, ми бисмо таквима одговорили: да преподобни Роман није решио био да умре, не би сигурно ни улазио у залеђену воду. Јер то значи положити душу своју за ближњег свога (ср. Јн.15:13).

Једном заповеди болесни старац преп. Роману да иде и улови рибу; притом му одреди време када се мора вратити. Међутим преподобни наишавши на добар и успешан лов, остаде тамо дуже него што му беше одређено. Када се потом он врати натраг, старац га веома нерасположено дочека, и поред тога што је овога пута преподобни донео више риба него иначе. Штавише, старац га обасу многим грдњама, знајући за његову трпељивост и скрушено расположење душе. Пошто узе рибу, старац остави преподобнога напољу пред келијом сву ноћ. Те пак ноћи, пошто беше зимско доба, напада велики снег и покри преподобног Романа тако да се ујутру ни видео није од снега. Када ујутру други наиђоше и разгнруше снег, нађоше

преподобног Романа под снегом скоро полумртвог. Овај подвиг раван је подвигу ловљења рибе у залеђеном виру.

Након извесног времена упокоји се болесни старац. А пре њега отиде ка Господу и сам велики светилник и општи отац свих: преподобни Григорије Синаит²⁷⁹. Тада је могао сваки видети преподобног доброг Романа како силно плаче и тугује и ноћу и дању, јер није желео да живи и ради по својој вољи без подчињења другима. И он, тражећи нађе себи другог настојатеља, који живљахе у самоћи далеко од манастира, а код кога беше као послушник напред споменути Иларион, који је с њим заједно био дошао овамо. Сагнувши врат, он подчини себе овоме старцу, као што је то правило монашко; би му ропски послушан; и служаше га свом душом својом као што служаше и онога што се упокоји. Но овоме старцу није било лако угодити. У то време страшна глад владаше у оном крају. А они су имали само нешто боба. Притом су их и разбојници нападали, узимали и то мало хране, па им и усијано гвожђе стављали на стомак. Због свега тога преподобни оци: Роман и Иларион са својим старцем одоше из Парорије и вратише се у Загору, и тамо се настанише и живљаху у месту званом Мокрин, удаљеном од Трнова дан хода.

Међутим, преп. Роман не остаде овде дуго. Из непознатих разлога он се удаљи у једно удаљено место у пустињи. Преп. Иларион остаде са старцем. Није прошло затим много времена а старац, пошто већ беше зашао у године, отпутова из овог живота ка Господу, Кога је волео и желео.

Дознавши за смрт Старца преп. Роман проливаше силне сузе. Онда оде на гроб свога старца, и ридаше силно што је напустио старца. И да га није препод. Иларион утешним речима убедио да се дигне са старчевог гроба, вероватно би се десило с њим исто што се десило оном лаву на гробу блаженог Герасима Јорданског. Уставши пак са гроба после многих умољавања од стране преподобног Илариона, Роман се баци пред Иларионове ноге и са многим сузама рече му: „Зато што сам преступио заповест старчеву и удаљио се од заједничког живота с тобом, ево од данас теби ћу се подчињавати у Господу уместо покојном старцу“. А Иларион, знајући да је Роман већи

од њега у врлинама, одбијаше то и не хтеде пристати. Но истински смирили Роман увераваше га говорећи: „Нећу се дићи са земље, ако ме не примиш да ти се од данас подчињавам у Господу“. Видећи на крају његово велико преклињање и такође његово велико смирење, Иларион пристаде и прими га. И од тада је сваки могао видети овог великог међу оцима подвижника како се подвизава као један обичан почетник и труди у сваком послушању.

После овога ускоро њих двојица дознадоше да је пустиња Парорија опет мирна, јер је цар Александар²⁸⁰ најстрожије запретио лоповима и разбојницима, који су имали обичај да наносе искушења слугама Божјим, и саопштио им да, ако не престану, казниће их отсецањем главе. Када ову благу вест преподобни оци проверише и утврдише да је тачна, напустише Загору и вратише се у Парорију, у своју омиљену пустињу и самоћу. То је било такво место да је и сам поглед на њега могао да изазове умиљење у богољубивим душама. Дошавши тамо, ова двојица подвижника настанише се врло брзо близу манастира великога Григорија Синаита и келије себи тамо начинише.

У то време и ја, вели писац овог Житија, најбеднији међу монасима, дођох из Цариграда на то место, и, чувши за њихово врлинско живљење и савршено подвизавање, сагнух главу и подчиних се преподобном Илариону, којему је био подчињен и сам преподобни Роман.

Те године приближавала се свечестна и велика Четрдесетница, а беше обичај да у последњу недељу пред пост увече сви саподвижници једу заједно, а затим су се у току Поста сваки за себе повлачили у самоћу. То исто и ми тада учинисмо. Вечеравши заједно са старцем, ми добисмо од њега благослов и заповест да се сваки од нас повуче за себе и усами у своју келију и да тамо у самоћи проведе прву седмицу. А следеће суботе, додаде старац, то јест на празник Светог Теодора, састаћемо се опет заједно и обедоваћемо сви скупа скувавши и нешто мало јела ради телесног утешења. Као што рече наш настојатељ, преподобни Иларион, тако све тачно и би. Када се после тога поново скуписмо за трпезом и заједно јеђасмо,

старац мени говораше и заповедаше шта је потребно учинити, а добри Роман сабрано и замишљено сеђаше и хране се не тако радо дотицаше, као неко који је из себе изашао и умом негде на другом месту борави. Затим он устаде иза трапезе (јер га благодатни дар умиљења није без посла остављао) и отиде у своју келију будући већ сасвим готов да плаче. Ми га дуго очекивасмо, мислећи да је пошао по воду. Но пошто прође доста времена у том ишчекивању, ја по заповести старца устадох и пођох да га тражим. Бацивши погледе лево и десно и не могавши га наћи, ја отидох брзо у његову келију и ставши пред његовим вратима, – а Господ види да истину говорим, – чух га како плаче унутра као мајка која је сахранила јединца сина. Не усудивши се да закуцам на врата келије, вратих се са великим дивљењем натраг старцу. Када ме старац запита: „Где је брат“? ја му на то одговорих: „Ми, оче, једемо телесну храну, а он духовну“. Чувши то старац се замисли шта би та реч значила, а када му ја објасних шта сам својим ушима чуо, он се мало замисли у себи па ми рече: „Иди опет и позови га да се заједно утешимо, и затим устанемо“. По заповести старчевој ја брзо отидох у његову келију и дошавши пред њу опет послушах и, – о! чудесне ли благодати твоје, Христе, коју дајеш онима који Те се боје! – чух га опет где узноси плач и ридања већа него претходна. Закуцавши најзад руком на врата, он изиђе сав богоношен (ὁλως θεοφορούμενος); лице му беше светло, а образи поквашени сузама. И пре тога овај доброплачни подвижник имађаше благодатни дар суза, мада делимично и површно; сада пак, и због многих трудова својих и због непрекословног послушања, а још уз то и због усиљеног поста целе седмице наишла је на њега благодат Пресветога Духа и даровала му овај богати дар, тако да он није само тихо плакао него и гласно ридао. И пошто он убриса лице своје марамицом, отидосмо старцу и, севши за трпезу, ја и старац узесмо нешто од постављених јела, да би природу тела мало поткрепили. Међутим, он ништа не узе. Јер он беше засићен не хлебом, како је речено (ср. Мт. 4, 4), већ од дара и благодати ових суза.

Од тога времена он замоли старца да начини себи келију на удаљености од нас око једну стадију у близини реке, да би тако

и рибе ловио и доносио старцу. Јер и овај старац имађаше слаб стомак као и онај напредспоменути. Дошавши на ово ново место и наставши пустињу и самоћу коју је желео, овај доброплачни подвижник додавао је сада подвиг на подвиг и стицао све већи и већи дар суза. Колике ли је заиста потоке суза пролио овај светитељ, склон умиљењу више него ико други, и разговарајући у молитви сам са самим Богом и не будући ни од кога узнемираван! Јер ако молитвено тиховање у самоћи (ἡ ἡσυχία) доноси покајнички плач (τὸ πένθος), као што нас уче божански Оци, плач са своје стране крштава човека и чини га безгрешним. Зар је потребно уопште и говорити какве и колике се он удостоји духовне трапезе од суза и разноврсне благодати Духа? Ум је наш у недоумици и језик у немогућности да изложи и исприча неизрециве ствари, но то знају из сопственог искуства искусни и подвижнички људи, макар ми и не могли да све то језиком искажемо. Мислите ли пак да је он, тамо живећи и рибе ловећи, јео нешто и сам од њих? Не, никако; него му је изузетно посао био да лови рибе и да их доноси своме старцу и оцу у Господу, пошто старац беше болестан; а он сам употребљавао само обичну храну.

Док смо ми тако живели, јави нам једнога дана писмом управник града Скопела²⁸¹, да се Агарјани спремају да дођу овде у лов на дивље животиње, те да би требало једно од двога да учинимо: или да се склонимо у кулу са монасима и тамо останемо, или да се удаљимо из тога места. То вам саветујем, писаше управник, старајући се за вашу корист и спокојство. Чувши за такву немилу вест ми се великом жалошћу испунисмо; сузе су нам навирале на очи, јер је требало да напустимо нашу омиљену пустињу. Због дуговремене навикнутости на самоћу (а то знају они који су је окусили), беше нам немогуће да се настанимо заједно са монасима у манастирској кули, те зато и против воље напустисмо Парорију и вратисмо се опет у Загору. Наставши наше пређашње келије у Мокри, настанисмо се у њима: старац наш преподобни Иларион и ја с њим на једном месту, а преподобни Ромило мало даље од нас на другом месту. Мислим да је то учинио, да би имао непрекидни подвиг плача, јер усамљеност, када бива с разумношћу и с

узвишенијим божанским циљем, постаје родитељ плача. То најјасније показује и преподобни Роман о коме је овде реч. Коликогод сам пута к њему одлазио послом, по заповести старчевој, дошавши пред келију ја сам га увек чуо како рида и плаче. Овде он не проживе с нама дуго времена, јер се стално сећао наше Парорије, и жељан пустињачке усамљености он напусти убрзо Загору и отиде у Парорију, не плашећи се тамошњих опасности. Јер љубав према пустињи учини да он презре и телесну опасност која му је тамо претила.

Дошавши тамо он зађе дубоко у планину, и сагради себи колибу, у којој се удостоји и велике схиме, при којој доби име Ромило. Ту је провео пет година одвојен од сваког општења с људима, осим што је каткад по потреби долазио у манастир светог Синаита. Али ко може да искаже његове сузе и његов плач за све то време, или његове борбе с демонима и њихова застрашивања која је претрпео, као што нам је сам причао. Јер нам је блажени говорио да ван помоћи Божје нико који носи тело не може се борити са демонима. „Већ од самог почетка, говораше он нама, чим сам зашао у планину, многа су ми привиђења и застрашења причињавали демони из зависти, еда би ме на неки начин обманули и навели да отидем отуда. Некад су ми показивали светиљке, некад муње и громове, некад стварали силну буку, а понекад и заједничко подврискивање људско, при чему су још и планинске гудуре одјекивале двоструким подврискивањем, тако да бих ја помислио да и само дрвеће испушта гласове из себе. Но ја се именом Господњим противљах њима, као што вели Св. Писмо (Пс. 117, 10–12), и сва њихова застрашивања сматрах за дечије играчке.

Међутим потомци Агарини много пута у ову гору долажаху и опкољаваху манастирску кулу гађајући монахе стрелама са земље, а већ су им били заробили сву стоку коју имађаху. Уплашени од тога, монаси напустише кулу, пошто је претходно запалише. Тада је и овај добри Ромило и против своје воље морао да напусти пустињу и да се врати у Загору. Тамо је он опет саградио себи колибу у једном пустом месту. Но општи враг нашег спасења посеја у срца монаха, који живљаху у близини, завист према овом преподобном. Осетивши завист

њихову светитељ одмах напусти тај крај и отиде у Свету Гору Атонску. Тамо он нађе многе свете монахе подвижнике, и особито монахе из свог народа, које он упути на пут спасења. К њему су тада почели долазити многи монаси, и то не само отшелници, него и они из општежића, јер је његова реч имала посебну благодат, пошто је био искусан у монашком животу од саме младости и имао дар да привуче на пут спасења оне који се са вером покају. Због тог долажења к њему многих монаха, дешавало се да је негодовао, јер је желео да мирно живи и да у самоћи општи са Богом. Тога ради он је често прелазео са места на место избегавајући метеж и бежећи од људске славе. Променивши тако и у Светој Гори много места, он на крају дође на брдо близу Свете и Велике Лавре, која се гора зваше Мелана. Тамо га нађох и ја убоги Григорије – вели писац житија, – који дођох из Загоре, баш у време када је преподобни подизао себи келију за обиталиште. Њему се ја онда са смирењем подчиних као духовном оцу.

У то време беше велика глад у том крају, и страховито оскуђевасмо у храни. У ово време преп. Ромило још не добијаше помоћ од Свете Лавре, коју други називаху „браташтвом“ (ἀδελφάτων), јер је преподобни недавно био дошао на то место и беше многима непознат, непознат не по крајњој простоти и сиромаштву, него по врлинама које имађаше. Због те оскудице он посла неке да траже тамо-амо по Светој Гори, што за храну. Но они се вратише не наставши ништа што нам је било потребно. Видећи то ја, сав испуњен скрушености и стида, рекох преподобноме: „Тешко мени несретноме, оче, што дођох твојој преподобности у време највеће оскудице, па је и сам чиним још већом“. На то ми он строго одговори. „Тешко твоме неверју, јадниче. Ја од све душе непоколебљиво верујем Господу нашем Исусу Христу да нас неће оставити незбринуте и лишене онога што нам је најнужније за тело“. Тако је овај непоколебљиви подвижник вере изобличио моје маловерје, а Бог и учини по вери верног слуге свога. Наиме, после два дана, посла он мене у манастир код једног његовог познаника ради неког посла. Када ја стигох у манастир и док очекивах дотичног монаха, дође преда ме један губави сиромах и рече ми: „Као што видим,

брате, ти си тек сада дошао овде. Када затим он дознаде од мене подробније о нама, чувши да живим са неким старцем горе на брду Мелани, рече ми опет: „Да случајно не оскудевате у хлебу?“ Видећи да је он веома сиромашан и губав ја му рекох: „Где ти тако сиромашан и болестан нађе хлебова?“ Он ми рече: „Веруј ми, ја дођох овде да иштем мало свежега хлеба, јер сувих хлебова имам и више но што ми треба“. Пошто му ја затражих од тих хлебова, он оде и донесе ми пуну торбу, коју ја узех и трчећи узиђох на гору к преподобноме. И објасних му да хлебова добих од једног сиромаша и губавца. Тада старац подиже руке к небу, и узвикну: „Хвала ти, Боже, што си нам, не од богатих него од сиромашних, показао милости Твоје, да изобличиш маловерје наше“. Искористивши ту згодну прилику, он ме као отац поучи и укори за маловерје моје и тврдичлук.

Преподобни Ромило имађаше велику веру у Бога и свима подједнако отвараше своје милостиво срце; и то не само људима, него и птицама и бубама и зверима. Поред многих својих богоугодних дела, старац чињаше и ово: Ако би неко од монаха у Светој Гори зидао себи келију, и обратио се старцу за помоћ, он је слао мене са оваквим упутством: „У току ноћи све што најбоље имаш од јела ти скувај, јер дотични отац има потребу у нама да му дођемо и помогнемо у подизању келије“. Ја поступих по томе. И ујутро, узевши хлеб и вино и скувано јело и воће ми одлажасмо заједно к оцу који нас је био позвао. Тада је сваки могао видети како овај преподобни, као неки младић, ради заједно са другима, и то све до вечера, када смо се уморни од труда враћали у своју келију.

Старац је био неуморан у поукама. К њему су почели долазити монаси Свете Горе ради поуке. Јер као што магнет привлачи к себи гвожђе, тако и реч његова и пријатна беседа привлачаше душе људске; и од тих његових поука следила је и ученицима његовим не мала корист душевна. Ко год је имао било какву страст душевну, после разговора са њим брзо се исцељивао. Често сам виђао многе од оних који су му долазили снуждени, суви, груби, како су, после његове умилне и благодатне поуке одлазили светлога лица и радосне душе. Ево неке од старчевих поука.

„Браћо моја и оци, говораше старац, чувајмо савест своју чисту према ближњима нашим; чувајмо срце своје чисто од нечистих помисли, које обично прљају јадну душу. То пак нећемо успети да стекнемо ако не држимо у природном стању три дела душе наше: ум, вољу и осећање. Ово троје Своблаго Бог је ставио у људску душу као утврђења, да би човек, служећи се њима природно и како је Богу угодно, мирно и бестрасно проводио свој живот; као што су нас и Свети Оци наши, својим богомудрим учењем и још више својим богоугодним животом, томе научили. Гнев ума твог нека ти буде једино против змије (=ђавола), због које си и пао у почетку. Воља твоја нека се свецела усмери ка Богу, не на нешто друго обманљиво и преварљиво. Ум твој нека стоји изнад свега, и нека оно што је боље не бива подчињено ономе што је горе. Када дакле вољу и гнев наоружамо против духовних непријатеља наших, тј. против демона и страсти, и против свих који се противе нашем спасењу, онда ми тај део душе и држимо у његовом природном стању, јер тада управо можемо да љубимо Бога из све душе своје и ближњег свог. Када пак одржавамо осећајни део душе у природном стању, како нам га је дао Бог, тада желимо вечна блага која око не виде, и ухо не чу, и на срце човеку не дође, која блага Бог уготови онима који Га љубе (1. Кор. 2, 9), ради којих добара са радошћу подносимо сваки труд тела и душе творећи врлине, као што су: пост, бдење, сиромаштвољубље, чистоту тела, непрекидну молитву; једном речју: даноноћно творећи све оно што доприноси спасењу душе. Када пак вољу своју употребљавамо противприродно, онда се, као што вели Св. Писмо, понашамо као неразумне животиње, (ср. Псал.48:13). Онда желимо земаљске и пропадљиве ствари: уживање, славу, злато, сребро, нечистоту, и томе слично. Ум пак, дат нам је од Бога да влада и надзирава над свим. Ако он чува дани нам од Бога дар (τὸ χάρισμα) боголикости и богоподобности, онда човек проводи свој живот у непрестаном размишљању о добру; пева Богу и моли се; изучава и чита закон Господњи, и у том закону налази му се воља дан и ноћ (ср. Пс. 1, 2). Ако ли пак човек ум свој одврати од добра, онда се испуњује страховитим безумљем. Тада човеком овлада:

многоговорљивост, клеветање, срамне речи, и свако друго грешно дело, макар се њему по неосетљивости и чинило да он ходи безгрешно. Ко дакле та три дела душе, као што рекосмо, има у природном стању (κατὰ φύσιν), тај је стекао чисту и здраву савест, која му као природни закон дат човеку још од почетка, указује на добро и зло, и саветује му да се држи добра, а да зло избегава. Зато што смо ми људи разумна и са слободном вољом бића, бићемо за добро награђени, а за зло праведно осуђени“.

Још свети старац говораше монасима: „Кад одете у келију неког свог пријатеља (монаха) и нађете врата отворена, немојте одмах улазити, него по обичају прво закуцајте споља, па када вас домаћин позове онда уђите. Кад пак уђете и седнете немојте гледати лево и десно желећи да дознате шта има у келији, него оборивши главу и очи к земљи, разговарајте са домаћином. Ако ли у келији видите неку забелешку где лежи, немојте је узети да читате, било да је домаћин присутан или отсутан, јер је то неواسпитање и несавесност. Исто тако, ако видите тамо књигу где лежи, немојте је сами одмах отворати, него питајте прво онога коме припада, па ако он дозволи онда је отворите. А ако желиш да још боље поступиш, онда немој уопште ни да питаш да је отвориш, осим ако ти сам домаћин то не каже. Ако ти пријатељ повери кесу са златом или сребром да му причуваш, не покушавај да је отвориш и видиш колико новца има, нити завлачи руку своју унутра да се дотакнеш онога што је унутра, јер, то је неواسпитање и штетно је по душу, јер од тога долазимо и до крађе. Ако нађете неку ствар вашег ближњег изгубљену у манастиру или на путу, или чак у пустом месту, немојте то задржати за своју употребу, него је одмах предајте њеном власнику, иначе ће се у часу смрти то сматрати као крађа“.

Једанпут ме свети старац мој посла једноме старцу да заиштем од њега књигу и донесем му. Ја одох, добих књигу, и при повратку уморан седох, отворих књигу и одмах нађох место које је и мој старац хтео да прочита. Пошто прочитах то место, ја затворих књигу и донесох је старцу. Узевши је у руке он је отвори и преврташе је тамо-амо да нађе оно место, али га не

могаше наћи. Тада му ја рекох: „Које место тражиш, оче, у тој књизи?“ Када дознадох од њега да је то баш оно које ја успут бејох нашао и прочитао, рекох му: „Ако ми дозволиш, ја ћу га наћи“. А он ми рече: „Покажи“. Узевши књигу ја у њој нађох оно место које је он хтео прочитати, и показах му га. На то ме он строго погледа, па ми рече: „Откуда ти знаш да се то место налази у тој књизи?“ Већ од самог погледа светог старца ја схватих свој преступ и падох пред ноге његове тражећи опроштај, и исповедих оцу како ми се то десило. Он ме за то поче грдити, говорећи: „Како си се, несрећниче, усудио да отвориш моју келијицу и мој сандук и да погледаш оно што се тамо налази? Одлази од мене; ја нећу да имам таквог ученика који следује својим помислима, а не следује за мојом вољом“. Лежећи прострт пред његовим ногама и говорећи му: „Опрости ми“! он ми једва даде опроштај, и то не без епитимије: да испуним велико правило. Тако је он знао да води бригу о себи потчињенима и да се на много начина стара о спасењу својих послушника.

А ученику, кога је неки старац слао светом Ромилу на поуку, он је говорио: „Брате мој љубљени, пут којим си пошао апостолски је пут. Какву су дакле апостоли имали побожност и поштовање према Господу и Богу нашем Исусу Христу, то и сваки од нас треба да има према своме духовном оцу, одричући се једном за свагда своје воље, као што нас је сам Господ научио: „Сиђох с неба, не да чиним вољу своју, него вољу Оца који ме посла“ (Јн.6:38). Научени од Њега апостоли му нису одговарали, нити противуречили; нису ишли за својом вољом и мислима, него су се покоравали заповести и вољи Учитељевој, те су зато с правом чули од Њега оне речи: „Где сам ја онде и слуга мој нека буде“ (Јн.12:26). И заиста, они се нису преварили у својој нади. Зато ти могу рећи са смелошћу да и сваки од нас, који паметно претрпи отсецање своје воље, и подноси са смирењем и самоукоравањем и непротивречењем грдње и карања свога духовног оца, не осуђујући га ни најмање, – биће увенчан са светим апостолима и радоваће се у Христу у бесконачне векове“.

Испричаћемо овде још један користан за душу догађај. Беше неки старац, који живљаху испод нас на удаљености од једне стадије, и који још имађаше страст гњева, мада беше борац и ревностан подвижник. Није се томе чудити. Тај старац имађаше ученика, послушног у свему и готовог на послушање и служење старцу, али не могаху подносити строгост старчеву, и зато хтеде много пута да побегне од старца. Када је старац примећивао брата да има такве мисли, узимао га је и долазио је с њим преп. Ромилу. А овај, по моћи даној му од Бога за поучавање и утврђивање искушаваних од добромрзца врага, чинио је то увек, издвајајући свакога од њих насамо, давао је потребне савете и поуке, и тиме им давао свеоружје Божје за победу над ђаволом. Старцу он говораше. „Не треба, оче и брате у Господу, да тако строго и грубо поступаш са братом, него у строгости да показујеш и кротост и снисходљивост“, и још много таквих речи. Слушајући га онај старац му обећаваше да ће се држати његових савета, но побеђиван од природе опет се враћао на исту строгост. Тако исто саветоваше он и младића као што треба. И говораше му: „Немој да се усуђујеш да напустиш овога старца, да те не би снашло веће искушење. Јер они који отступају од подчињавања, падају у прелест вражију. Уосталом, ускоро ћеш или ти или старац умрети, и онда ће ти пропасти сви твоји подвизи. Ако ли до краја останеш уз старца, бићеш увенчан са мученицима, и са анђелима ћеш ликовати, радујући се с њима у бескрајне векове“. Саслушавши то ученик је одлазио радујући се и обећавајући да ће остати уз старца, што се стварно и збило.

Овај млади брат имађаше послушање од свог духовног оца да трипут недељно: уторком, четвртком и суботом, помаже братији при мешењу хлеба. Ради тога је он одлазио у манастир, и по извршеном послушању враћао се и доносио старцу свеже хлебова. Овога пута млади брат оде на Велику Среду увече, да би помогао мешењу хлеба на Велики Четвртак ујутру. Беше уз то добио и благослов од свога старца, да остане и на Божанској Литургији до краја и да се причести божанским тајнама, па да се онда врати. Како је старац наредио тако је и било. Пошто се сврши Божанска Литургија и брат се причести божанским

тајнама, пође он у хлебарницу да по обичају узме хлебова. Док он тражаше хлебова, њега одједном спопаде силна ватра, од које он и сконча истог часа. Оци манастирски узеше га, опеваше и ускоро са чашћу погребеше. Дознавши за то, старац стаде силно плакати и ридати. И све тако до саме смрти своје. И као старац светог Акакија из Лествице, он говораше: „Опростите ми, јер ја изврших убиство“. Неиспитани су судови Божји у примеру спасења ове двојице. Јер онај брат, пошто се причести божанским тајнама, отиде одмах ка Господу у онај свечасни и велики дан; а старац до саме смрти не престаде плакати, тако да му је после гроб одавао неки благоухани мирис.

Пошто преподобном Ромилу долажаше све више и више монаха, жељних савета и поуке, свети старац се поче жалостити и негодовати, јер су га ометали у његовом духовном стајању пред Богом. Зато једног дана он ми рече: „Брате, отиди у подножје Атоса са северне стране и разгледај добро, не би ли нашао неко равно место да тамо начинимо себи обиталиште, и тако се ослободим посетилаца, који ми, као што видиш, не дају мира“. Ја отидох и, пошто добро размотрих, нађох место погодно за подизање келија, које имађаше и један извор у близини са врло чистом водом. Убрзо затим ми пређосмо тамо и на брзину подигосмо келију уз помоћ неке браће која су била искусна у томе послу. Настанивши се тамо, старац неко време молитвено тиховаше у самоћи. Али људи опет ускоро дознаше за његово обиталиште и стадоше опет долазити к њему. По оној речи Спасовој: „Не може се град сакрити кад на гори стоји“. (Мт. 5, 14). Јер гора и јесте велика висина врлина, са које сијају попут светлости они који су се успели на ту висину. Тако се и на преп. Ромилу испуни она реч, која каже: „Колико неко избегава славу људску, утолико сама слава иде за њим“.

Не прође затим много времена а Агарјани убише оног најхришћанскијег владара, деспота Угљешу²⁸², што изазва велики метеж и страхом испуни све монахе у Светој Гори, особито оне усамљене и оне који у пустим местима живљаху. Због тога су многи отшелници тада напустили Свету Гору. Потстрекнут од њих и свети Ромило напусти Свету Гору и оде у

непознато место, звано Авлона²⁸³. Но и овде се овом праведнику не оствари жељени циљ. Јер уколико је он више желео да светлост свога живљења у Богу сакрије под суд смиреноумља, утолико га је Бог стављао на већи светњак да светли свима (ср. Мт. 5, 16). Јер је речено „Нека се светли видело ваше пред људима, да виде ваша добра дела и славе Оца вашег који је на небесима“ (Мт. 5, 16). И тамо почеше к њему долазити многи житељи тога краја и од монаха и од мирјана, желећи да чују његове речи, пошто беху као овце без пастира (ср. Мт. 9, 36).

Живећи у том месту светом Ромилу дође помисао да оде одатле. Међутим он не хтеде да се одмах поведе за сопственом помишљу, док не запита неког другог старца и преко њега дозна вољу Божју. Пошто дознаде за једног од светогорских стараца у Цариграду, у којег имађаше поверење и духовну љубав, он посла к њему једног од својих ученика са писмом, у коме писах: „Пошто ми, свети оче, помисао не да да останем овде, него ми вели или да се вратим у Свету Гору, или да идем другде, од тога двога, куда ми то заповедаш да одем? Молим те да ми одговориш, јер те са вером питам“. Примивши писмо и прочитавши га, дотични старац му одговори овако: „Пошто си ме запитао са вером, чини ми се да је боље да одеш на неко друго место, где те Бог упуту, а не у Свету Гору“.

Добивши такав савет од старца, свети Ромило оде из Авлоне и са својим ученицима дође у Србију, у место звано Раваница²⁸⁴, где беше манастир Пресвете Владичице наше Богородице, близу којег се и настани. Не проживевши тамо много времена, овај преподобни остави земљу и земаљско и оде у небеска насеља, предајући своју блажену душу у руке Божје. Његов гроб у који га погребеше, одаваше велики благоухани мирис²⁸⁵.

Писац овог Житија вели: Богољубива и спасоносна дела светог Ромила, од почетка његовог удаљења из сујетног света па до одласка са Свете Горе ја, бедни и недостојни његов ученик, по својој моћи описах ради користи читалаца. Дела пак и чудеса његова после блаженог му упокојења видели су лично људи богољубиви и истинољубиви, који су одлазили на његов гроб.

Они сами тврде да су видели где он, по сили коју му је Бог дао, изгони демоне из људи; кроз повраћање вади змије из утробе њихове; хроне исцељује, и слепима враћа очни вид. Једном речју: благодат да исцељује сваку болест и сваку страст он је добио од Бога, Кога је за живота толико угоднио. Јер тако Господ прославља оне који Му из све душе служе и славе Га.

Али, о, Оче отаца, украсе подвижника, надахнитељу монаха и најлепши плоде пустиње; врхунче молитвеног самовања и велики подвижниче плача; видиоче божанских ствари и велики чудотворче, моли се свагда као најистинскији слуга и пријатељ Божји за сав христомени народ, и за ово твоје стадо²⁸⁶ где се налазе твоје чесне мошти; за све оне који живе овде и за све који служе око твог божанственог Кивота. Још се моли, преклињем те, за мене твог недостојног слугу; и ако сам те као човек у нечему ожалостио, опрости ми, и снисходљив буди као подражавалац Човекољубивог и милостивог Бога. Још се моли и за све оне који су телесно служили твоје величанство, еда би твојим посредовањем и богопријатним молитвама нашли милост и благонаклоност у Христа Бога нашег, Којему приличи свака слава, част и поклоњење, са беспочетним Његовим Оцем и Пресветим и Благим и Животворним Његовим Духом, сада и увек и у векове векова, амин.

СПОМЕН СВЕТИХ ЕЛПИДИЈА И ЈЕЛЕНЕ

Ови свети се спомињу (у неким Синаксарима) заједно са светим Данактом чтецом (који је напред споменут).

СТРАДАЊЕ СВЕТОГ ПРЕПОДОБНОМУЧЕНИКА ДАМАСКИНА ГАБРОВСКОГ

Свети Дамаскин родио се у Габрову, у Бугарској. Из љубави према монаштву он остави своје отачаство, дође у Свету Гору и прими монаштво у Хилендару. Ту је био посвећен за јерођакона, а потом и за јеромонаха. Када једном приликом он би послан из манастира да потражи од неких Турака дуг манастирски, они наговоре једну жену муслиманку, те она уђе у кућу где је становао Дамаскин. Тада они Турци дођу и нађу ту жену, па одвуку Дамаскина пред кадију. Дамаскину буде предложено: или да буде обешен или да се потурчи. На то преподобни спокојно одговори: „Ја сам се родио као хришћанин, такав ћу и умрети. Одрећи се Христа, исто је што и одрећи се вечног живота; без Њега нема спасења грешницима, какви смо сви ми, ја и ви. Он је помириатељ правде Божје са грешним човечанством; Он је давалац благодати Божје, неопходне за испуњење воље Божје. Жао ми је вас, ако то не разумете. Но било би безумље када би ја пристао да за привремени живот купим вечну погибао“.

Тада га са рукама наопачке везаним одведоше на губилиште. Ту он замоли од Турака дозволу да се помоли Богу. Добивши дозволу, он се окрену на исток, помоли се Богу, огради себе крсним знаком, па рече убицама: „Сада сам готов за смрт“. И би обешен 16. јануара 1771. године, у Свиштову. Тако свети Дамаскин жртвова своје тело да спасе душу своју. Но његове убице постиже одмах казна Божија. Они седоше у чун да се превезу преко Дунава, но изненадном буром буду изврнути и утопљени.

СПОМЕН СВЕТОГ НОВОМУЧЕНИКА НИКОЛЕ

Овај свети новомученик би родом са острва Митилине (Лезвос) и пострада за Христа од Турака године 1771.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ БЛАЖЕНОГ МАКСИМА ТОТЕМСКОГ. Христа ради сулудог

Свештеник у граду Тотему, у Вологодској губернији; четрдесет пет година упражњавао подвиг јуродства, сулудости; преставио се 1650. године. Свете мошти му почивају у цркви светог Николаја Чудотворца.

СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА ЈОВИЛЕ (или ЈУНИЛЕ), ТУРВОНА И НЕОНА

Ови свети мученици пострадаше заједно са светом Неонилом²⁸⁷.

17. Януар

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ АНТОНИЈА ВЕЛИКОГ

Преподобни Антоније родио се 251. године у Египту, у некоме селу Коми²⁸⁸, близу Хераклеје од родитеља високородних и угледних, и чувених хришћанском побожношћу. Би тако васпитан, да ништа није знао осим родитеља и њиховог родитељског дома. У детињству свом није се учио писмености, нити поклањао пажњу дечјим бајкама, него је, загрејан жељом за божанским, живео у незлобивости срца свог у дому свом. Често је с родитељима одлазио у цркву, а није волео дечје игре. Много је волео да му родитељи читају поучне књиге. И живео је онако како су га родитељи упућивали. Није досађивао својима односно слаткиша, као што деца имају обичај. Нити је изискивао нарочита јела; јео је што су му давали, и тиме био задовољан, не тражећи ништа више. Родитељи му умреше кад њему беше 20 година. Он остаде са малолетном сестром; и стараше се око имања, и сестриног доброг васпитања.

Одлазећи по свом обичају често у цркву, и слушајући пажљиво што се чита из божанских књига, он чу како су апостоли оставили све и пошли за Спаситељем. Исто тако чу из Дела Апостолских да су многи продавали своја имања, и доносили новац и метали пред ноге апостолима, да би га они делили потребитима (Д. А. 4, 34–35). И размишљаше у себи, каква је и колика њихова нада била, и то – на небесима. Бавећи се таквим мислима, он опет чу из светог Еванђеља Христове речи, упућене богатоме младићу: Ако хоћеш савршен да будеш, иди продај све што имаш и подај сиромасима; и имаћеш благо на небу; па хајде за мном (Мт. 19, 21). Чувши то, он примени на себе, као да је Христос њему самоме упутио те речи, и одмах изиђе из цркве: продаде целокупно имање своје, доби огроман новац, и раздаде га сиромасима. Само нешто мало остави од новца за малолетну сестру. А воћњак са триста врло родних и укуских палми поклони суседима, да он и сестра не би имали никакве бригае. А кад поново оде у цркву, чу Господа где говори у Еванђељу: Не брините се за сутра (Мт. 6, 34). И одмах раздаде

сиромасима и оно мало новаца што беше оставио за сестру. А сестру предаде верујућим и познатим девственицама²⁸⁹, које се беху Христу уневестили, да је оне у своме духу васпитавају.

Пошто се тако ослободи свих замки овога света, Антоније донесе одлуку да више ни у дому свом не остане, него изабра суров и тегобан живот. У то време још не бејаше у Египту много манастира. Отуда нико не знађаше пустињачки живот, него који год је желео да служи Христу и да се спасава, усамљивао би се у близини свога насеља, и тамо обучавао себе врлинама. Тако, недалеко борављаше један старац, који је од младости проводио усамљенички монашки живот. Антоније га упознаде, и угледајући се на њега стаде живети по усамљеним местима у околини свога села. А кад год би чуо да се неко подвизава таквим животом, он би га, као благоразумна пчела, тражио, и не би се враћао док га не пронађе и добије од њега неку духовну корист, као из саћа меда.

Такви беху први подвизи блаженога. Руководећи се тиме сваки дан, он утврђиваше своју мисао у предузетом добру. А бављаше се рукодељем, знајући да у Светом Писму: пише: Ко неће да ради нека и не једе (2. Сол.3:10). Новцем, који би добио за своје рукотворине куповао је хлеб и хранио гладне. И непрестано се мољаше Богу, пошто беше сазнао из Светога Писма да се треба непрестано молити (1. Сол.5:18). А у слушању читања из књига Светога Писма толико је био ревностан, да ништа није могло умаћи његовој пажњи, већ држећи све заповести Господње, место књига имао је памћење. Водећи такав живот, он беше вољен од све братије, којима је одлазио ради духовне користи. Одлазио им је, и био им послушан, учећи се у њих врлинама: у једнога се учио уздржању, у другог утеси, у трећег кротости, у четвртога трежњењу, у петог пажљивом слушању онога што се чита, у шестог посту, у седмога лежању на земљи, у осмога трпљењу, у деветог смирењу. Обогаћен љубављу и духовном коришћу од свију њих, он се враћао у своју ћелију, и у њој размишљао о свему. Много се трудио да у себи одгаји све врлине и старао се да се у споменутим врлинама не обрете последњи. Тако радећи, иако је све превазилазио славом, ипак су га сви

волели. Јер и суседи и монаси, којима је често одлазио, називаху га богољупцем; и једни га вољаху као сина, а други као брата.

Тако Антоније напредоваше у добру. Али непријатељ имена хришћанског, ђаво, пошто није могао да подноси толике врлине у једноме младићу, устаде на њега својим древним замкама, покушавајући да помоћу саблазни сруши његову племениту намеру и скрене га с правога пута. Зато му убациваше у душу сећање на продата и раздата имања, на сестрину тугу, на славно порекло, на сујетну славу света, на сласт разних јела, и на остале саблазни световнога живота. Исто тако потсећаше га на тешкоће врлинског живота, на претешки труд подвижништва, на немоћ тела, на мноштво година; и навођаше му на душу мрак многих других помисли, старајући се на све могуће начине да га разврати. Али ђаво увиде да је исмејан од Антонија, његовим молитвама Богу, трпљењем и вером.

Тада ђаво употреби против Антонија уобичајена против младића искушења. Досађиваше му маштањима, застрашивањима, привиђењима, хуком и необичном грајом и страшном виком, плашећи га. Па га и дању јавно нападаше. А Антоније се силно противљаше ђаволу. Ђаво му убациваше рђаве помисли, а Антоније их прогањаше непрестаном молитвом; ђаво му природним узбуђивањем и распаљивањем тела наслађиваше чула, а Антоније вером, бдењем и постом брањаше своје тело; ђаво се по ноћима претвараше у лепе жене, помоћу сваковрсних лукавстава изазивајући похоту, а Антоније им противстављаше: осветнички пламен пакла и патње од неуспављивог црва; ђаво му препоручиваше клизави пут младости, на коме се лако пада и брзо у провалију упада, а Антоније извођаше против тога бесконачне муке Страшнога суда, и тако очуваваше чистоту душе неповређеном од искушења.

Свим тим би исмејан и осрамоћен ђаво. Јер он који уображава да је раван Богу, би јадник исмејан од младића. И ратујући против тела и крви, би побеђен од телесног човека. Јер слугу свога крепљаше Господ, који нас ради узе тело на себе, и подари телу победу над непријатељем, да би сви, посебно тако

кушани, понављали апостолску реч: Не ја него благодат Божја која је са мношвом (1. Кор. 15, 10).

Пошто опака змија не могаде таквим својим лукавствима да обори Антонија, а виде како је он стално прогони, јарост је обузе и шкргуташе зубима. Затим му се ђаво јави на видљив начин у облику црног и страшног дечака, који плакаше и говораше човечјим гласом: Многе сам искушао, многе саблазнио, а сада сам побеђен од твојих трудова, као и од осталих светитеља. – Ово пак лукавац говораше, желећи да високоумљем саплете смиреноумног младића. Упита га блажени Антоније: Ко си ти што тако говориш? – Одговори ђаво: Ја сам наводитељ на блуд; ја заводим сваковрсне нечистоте на све младиће, зато се и називам демон блуда. Колико њих, који су се зарекли да живе у чистоти, вргох у нечистоту! Колико њих, који су почели да воде живот уздржања, наговорих да се врате на пређашње скарадности! Ја сам, ради кога пророк Осија укорава пале, говорећи: дух блуда заведе их (Ос. 4, 12). И заиста ја их заведох. Ја сам који и тебе често кушах, али сам увек био прогнан. – Када ово чу Христов војник, узнесе благодарност Богу, и наоружавши се огромном смелошћу против врага, рече: У многотеби си дакле исмејан, и у многотеби си згажен, јер и црноћа твоја, и дечачки облик, знаци су твоје немоћи. Уосталом, шта ми ти можеш? Господ ми је помоћник, и ја ћу слободно гледати у непријатеље моје. – И одмах на ову реч привиђење, које беше видљиво, ишчезе.

Ово би прва Антонијева силом Христовом победа над ђаволом. Али нити се Антоније због ове једне победе предаде нехату, нити ђаво због овог једног пораза изнеможе. Јер ђаво, као лав ричући ходи и тражи кога да прождере (1. Птр. 5, 8). Али и Антоније, сећајући се речи Светог Писма, да су лукавства ђаволова многобројна (Еф. 6, 11), продужи да и даље живи у суровим подвизима. Јер мишљаше да Сатана, побеђен у телесним искушењима, може предузети друга страшнија лукавства. Стога све више и више притешњиваше тело своје, да не би у чему год био побеђен. И навикаваше себе на најсуровији живот. У добровољном служењу Богу он многе подвиге претвори у навике, а навике претвори у природу. Сваки дан постио је до

сунчевог заласка, а сваку ноћ проводио је у молитви. Некада по два дана храну не узимаше, и тек четвртога дана помало спаваше. Храна му беше хлеб и со, и мало воде; а постеља – рогожа и власеница, понекад гола земља. Јелеј није јео, а о меду и вину не треба ни говорити, јер се то не сусреће ни код најлењих монаха. Блажени је говорио да младићском телу није лако надјачати и савладати врага, ако се разнежи слашћу јелеја; стога треба налагати на тело најсуровије подвиге, да би дух надјачао изнемогло тело, по речи апостола: Када сам слаб, онда сам силан (2. Кор. 12, 10). А свакога дана предајући се новим подвизима, блажени Антоније се сећао пророка Илије који говори: Жив је Господ сила, пред којим данас стојим (3. Цар. 18, 15). И размишљао у себи, говорећи: Не налази се узалуд у Светом Писму ова реч „данас“, јер Илија не рачунаше прошло време, у које се подвизавао, него као да сваки дан изнова почињаше подвиге. Он ревноваше да буде чист срцем пред Богом, еда би био достојан виђења Божјих, и готов испунити вољу Његову. И још сматраше да слуга Божји треба да се угледа на великога Илију, њега да има за узор, и да у њему као у огледалу огледа свој живот.

Са том мишљу он се повуче на гробље, које се налазило недалеко од села. А замоли једнога познаника да му у одређене дане доноси хране. И познаник га тај затвори у једној гробници, и усамљен молитвено тиховаше тамо блажени. А када то виде ђаво, уплаши се да се временом он не наоружа против њега пустињачким боравком. И допусти Бог, те ђаво сабра своје другове, и тако истукоше блаженог Антонија, да се од великих болова није могао мрднути нити говорити. Ране беху тако страшне, да су болови превазилазили сва људска страдања. О томе је сам блажени касније много пута причао. Али, милосрђем Бога, који никада не оставља оне који се у Њега уздају, Антоније би сачуван од смрти. Једнога дана дође онај познаник носећи Антонију уобичајену храну, и отворивши врата нађе га где лежи на земљи као мртав. Узе га на леђа и однесе у село. Када то чуше суседи и ближњи, са великом тугом приредише му службу као покојнику. А по поноћи сви они, уморни од бдења, чврсто спаваше. Тада Антоније, пошто му се снага помало поврати,

уздахну, подиже главу и виде да не спава његов познаник који га беше донео. Дозва га к себи и замоли, да га полако, не разбудивши никога, однесе одакле га је донео.

Однесен тамо, Антоније продужи да по свом обичају и даље живи усамљенички. Пошто због рана није могао да стоји, он лежаше ницице молећи се. И по молитви громко викну: О демони, ево овде сам ја Антоније! Не бежим од борбе с вама, макар ми још страшније ствари приредили. Нико ме не може раставити од љубави Христове. – И певаше говорећи: Ако војска навали на мене, неће се уплашити срце моје (Пс. 26, 3).

Када он ово говораше, ненавидник добра, ђаво, зачуди се како се Антоније усудио да се врати после толиких рана. И сазвавши своје псе, с јарошћу им говораше: Видите, да га ни дух блуда ни ране не могуше победити. Штавише, дрско нам се руга. Узмите сва оружја, јер ће се он љуто борити с нама. Нека увиди, кога позива у борбу противу себе.

Када ђаво ово објави, све мноштво демона полете, јер ђаво има безбројна оружја за борбу. И изненада настаде таква хука, да се све из темеља тресло, и зидови попадаше. И разнолико мноштво демона одмах упаде, и васцело обиталиште Антонијево испунише привидима: појавише се у облику лавова, вукова, гуја, змија, шкорпија, рисова и медведа, и сваки је на свој начин беснео: лав је рикао хотећи да прождере Антонија, биво је својом риком и роговима хтео да га уплаши, змија је шиштећи претила, вукови су силно скачући наваљивали, рис по својој нарави чинио је разна лукавства; сваковрсна страшила носила су се пред очима, и разлегали се ужасни и језиви гласови. Бијен и изранављен, Антоније, добијајући најсвирепије болове у телу, ипак остаде непоплашен у трезвеном уму. Иако му телесне ране причињаваху болове, он ипак беше непоколебљив душом, и, ругајући се демонима, говораше: Када бисте имали моћи, доста би био и један за борбу. Али пошто вас је Господ раслабио, ви сте немоћни, па зато и покушавате да својом множином изазовете страх. И то баш, што сте узели на себе облике неразумних зверова, и јесте очигледан знак немоћи ваше.

И јунак, опет говораше: Господ вам је допустио да устанете на мене; ако што можете, ево мене, пождерите ме! Ако пак не можете, зашто се онда узалуд трудите? Јер је крсни знак, и вера у Бога, неосвојива тврђава. – А демони, изводећи против блаженог Антонија многа лукавства и страшила, шкргутаху зубима, јер ниједан од њих не могаше ништа учинити помоћу искушења. Напротив, сваки биваше побеђен и исмејан од Антонија. А благи Господ Исус не напусти у таквој борби слугу свога, већ му беше и покровитељ. Јер када Антоније подиже очи своје, виде горе кров отворен, тама беше ишчезла, а на њега сијаше светлост. Чим га светлост обасја, ниједан демон не остаде, и болови телесни наједном несташе, а разрушена гробница опет се сагради. Сазнавши по томе долазак Господњи, уздишући из дубине срца, блажени овако збораше Светлости која га обасјаваше: Где си био, благи Исусе, где си био? Зашто ниси у почетку дошао да исцелиш ране моје? – И би глас к њему, говорећи: Антоније, овде бејаш, али сам чекао да видим твоје јунаштво. Сада пак, пошто си се јуначки борио, увек ћу те помагати, и учинићу те чувеним у целоме свету. – Чувши то, Антоније устаде, и беше толико окрепљен, да се осећао далеко снажнији него што је био раније. А тада блаженом Антонију беше тридесет и пет година.

После тога Антоније отиде гореспоменутом старцу, од кога беше добио прве духовне користи, и замоли га да иде с њим у пустињу, да тамо заједно живе у непроходним местима. Али старац не пристаде због старости и новине предлога. Антоније онда одбаци страх и крену сам на дуг и тежак пут: и отиде у једну пусту гору, која још не беше позната монасима. А противник га не престаде кушати, желећи да му осујети намеру. Да би га уловио среброљубљем, он баци на пут сребрни тањир. Када га Антоније опази, он виде у томе лукавство врага; а би мало и у недоумици. Посматрајући сребро, он прекораваше кушача за ову опсену, и овако размишљаху: Откуда у пустињи овај тањир? Ово је само пут за звериње и птице; нема никаквог трага од путника. Ако је испао из бисага, пошто је велики, не би могао остати непримећен, и онај који га је изгубио, вративши се,

нашао би га лако. Ово је твоја замка, ђаволе, али ми нећеш осујетити намеру; сребро твоје нека иде с тобом у погибао!

И чим то рече, тањир као дим пред лицем огња ишчезе. Затим он опет на путу угледа велику количину злата. Он га прескочи и, бежећи као од огња, он зађе дубоко у пустињу. И тамо, прешавши реку, нађе у гори један пуст кућерак, који, зато што је био дуго запуштен, беше пун гмизаваца и змија. Антоније се настани у њему као нови житељ²⁹⁰, и намах побегоше из њега све шкорпије. Он камењем загради улаз, а са собом је имао хлеба и мало воде за шест месеци. Обичај је код Тивејаца да тако чувају хлеб у резерви, и он се не квари у току целе године. Ту се Антоније затвори, никуда не излазећи одатле, нити кога примајући. Само двапут у години кроз кров му је спуштао хлеб пријатељ, са којим се био договорио о томе, али ни речи није проговарао с њим. Многи пак, који су желели да га виде ради духовне користи и долазили пред његова враташца, чули би често разне гласове нечистих духова против Антонија, и вику, и протесте: „Што си дошао у наша обиталишта? Шта је теби до ове пустиње? Иди из туђих крајева; не можеш овде становати, нити поднети наше нападе!“ – У такој непрестаној борби са демонима, у таком усамљеништву и удаљености од очију људских, проведе преподобни Антоније двадесет година.

А када дође време да Антоније живи не само ради свога спасења него и другима на корист, сабраше се многи који су желели да подражавају његово житије, и насилно отворише врата његовог затвора. И угледаше га лицем светла и телом здрава. И чуђаху се, како се од толиких постова и подвига, и од толике борбе са демонима, не измени у лицу и телу. Отада преподобни Антоније постаде другима наставник и пастир, и учитељ подвижничког живота, и вођ ка небу. А Бог му толико помагаше, да се временом силно умножише његови ученици, које он привођаше одрицању од света и презрењу себе самих. И за кратко време бише основани врло многи манастири, у којима он родитељском љубављу руковођаше и нове и старе иноке.

Једнога дана скупиле се братија код њега, и замолише га да им пропише монашка правила. А он им повишеним гласом рече: Свето Писмо је довољно да нас научи испуњењу свих заповести

Божјих. Али и ова је врлина прекрасна: да се братија узајамно теше речима. Стога ми ви, као деца оцу откривајте што знате, а ја ћу вам као синовима казивати оно што дугим искуством стекох. Ово пак нека свима буде прво опште правило: нека ниједан не попусти у подвигу који је узео на себе, него треба непрестано да се све јаче труди у њему као да га је тек почео. – И продужи реч, и говораше им о многим корисним стварима, што је све опширно изложено у његовом Житију који је написао свети Атанасије Велики. Овде ћемо поменути само неке од тих ствари.

О вечном животу блажени Антоније говораше овако: У овом животу продајна цена одговара роби, јер продајеш ли нешто, од купца ћеш добити онолико колико та ствар вреди. А обећање вечнога живота даје се за малу цену, јер нам се продаје за кратковремени живот. Као што стоји написано: Дана година наших свега има до седамдесет година, а више од тога – мука је и патња (Пс. 89, 10). Ако дакле поживимо осамдесет или сто година трудећи се у делу Божјем, у будућем животу цароваћемо не само толико година, него ћемо царовати кроза све векове; наследићемо не земљу него небо; оставићемо трулежно тело, а примићемо га као бесмртно небо. Стога, дечице, не падајте духом због невоља: јер страдања садашњег времена нису ништа према слави која ће нам се јавити (Рим. 8:18).

О онима што се одричу света а преувеличавају значај тог свог подвига он говораше: Нека нико не мисли о себи да је нешто велико оставио, ако је презрео свет. Јер сва земља, упоређена са наслеђем небеским, кратка је и мала. И када цео свет оставимо, не чинимо ништа достојно небеских обитељи. Утолико пре, нека сваки размисли, и одмах ће схватити, да ни рећи не може да је оставио нешто велико када се одрекао својих малих винограда, и њива, и ништавног злата; нити треба да тугује, као да ће за то добити нешто мало. Као кад неко за једну бакарну драхму добије сто златника, тако вам је и ово: ко се одрекао царовања над читавим светом, добиће сто пута боље награде у небеском царству.

О таштини богатства и драгоцености врлина говораше: Треба нарочито да размишљамо о овоме: ако неко и жели да

своја богатства задржи за себе, смрт ће му их насилно отети. Зашто онда не упражњавамо врлину кад нам је неопходна? Зашто царства ради небеског не остављамо добровољно своја имања, која ћемо на крају овога живота изгубити? Нека се хришћани не брину о ономе што не могу понети са собом. Иштимо свом душом оно што нас води к небу, то јест: мудрост, чистоту, правду, врлину, ум трезвен, старање о сиротињи, јаку веру у Христа, срце које јарост савлађује, гостољубље. Иштући то, ми ћемо себи устројити на земљи живот без туге.

О ревномом и непрекидном служењу Христу Богу свети Антоније говораше овако: Расудимо: ми смо слуге Христове, и треба да служимо Њему који нас је створио. Јер слуга због прошлога посла не одбацује садашње и будуће заповести, нити сме рећи да је уморан од прошлога посла и да треба да га ослободе од садашњег посла. Он непрестаним старањем свагда обавља исту работу, да би и вољу господара свог испунио, и избегао батине и казне за лењост. Тако и ми треба да се повињавамо заповестима божанским, знајући да је Бог праведни наградител: кога у чему затече, по томе ће му и судити. Јер нам Бог преко пророка Језекиља говори о томе: Праведнога неће избавити правда његова кад згреши, и безбожник неће пропасти са безбожности своје кад се врати од безбожности своје, као што праведник не може с ње живети кад згреши. Кад речем праведнику да ће доиста живети, а он се поузда у правду своју па учини неправду, од све правде његове ништа се неће споменути. Него ће погинути с неправде своје коју учини (Јез. 33, 12–13). Јер и бедни Јуда, због безакоња које учини у једну ноћ, упропасти сав свој ранији труд. Тога ради дужни смо да се непрестано будно старамо око заповести Господњих, имајући Бога за помоћника. Као што стоји написано: Онима који љубе Бога све иде на добро (Рм.8:28). А учаше да се лењост савлађује сећањем на смрт, потсећајући на апостола који умире сваки дан. Јер апостол каже: Невоље подносимо сваки час, јер сваки дан умиremo (1. Кор, 15, 30–31). Пошто смо и ми људи, то исправљајмо свој живот, сећајући се стално смрти, да не бисмо грешили. Јер уставши од спавања, не надајмо се да ћемо доживети вече. И одлазећи на спавање, не

очекујмо сутрашњи дан. Нећемо сагрешити, нити ћемо се загрејати неким пагубним жељама, ако смо свуда и свагда свесни да не знамо шта нас чека и да је Бог над свима нама. Тада се ни гневити нећемо један на другога, ни узжелети да сабирамо земаљска блага, јер ћемо непрекидним сећањем на смрт уништавати све што је трулежно. Престаће љубав према женама, и угасиће се пламен похоте, и опростићемо један другOME грехе, ако стално будемо имали пред очима Страшни суд. Страх од Суда, и плашња од мука, и трепет од вечних казни лако уништава жудњу за телесним сластима, и душу, која пада као са неке литице, повраћа.

И још о царству Божјем преподобни Антоније говораше: Јелини мудрости траже, и по туђим земљама распитују учитеље о таштим учењима, а ми немамо потребе да тумарамо по туђим земљама или да море преходимо ради царства небеског, јер Господ наш Исус Христос рече у Еванђељу: Царство је Божје унутра у вама (Лк.17:51). Нама је потребно само ово: добра воља срца нашег.

О борби са демонима блажени Антоније говораше: Заповест је уста Божјих да непрестано будно мотримо шта се збива у нашој души, јер имамо вичне борби непријатеље, демоне. По сведочанству апостола, наше војевање с њима је непрекидно (Еф. 6, 11–12). Огромно мноштво демона пролећу кроз наш ваздух; војске њихове не пролазе далеко од нас: разноврсност њихову убогост моја ни исказати не може, али ћу укратко навести оне саблазни које они против нас измишљају. Пре свега дужни смо стално имати на уму ово. Бог не створи никакво зло, нити почетак своје злу демони узеше од Његове воље; тај преокрет настаде у њима не од њихове природе већ од њихове воље. Јер они беху добри, пошто беху саздани од доброг Бога, али својим гордоумљем бише збачени с неба на земљу. И боравећи на земљи у смрдљивом муљу, они заведоше народе сањаријама и научише их идолопоклонству. А нама хришћанима завидећи, бесне против нас, и не престају туткати на нас сва зла, да не бисмо ми заузели некадање престоле њихове на небу. Разноврсно је и многоструко њихово зло: неки од њих достигоше врхунац неваљалства, а други изгледају мање зли,

али сви они, према својим моћима, воде разне борбе против сваке врлине. Због тога потребно нам је много молитве и уздржања, да бисмо добили од Бога дар расуђивања, како бисмо могли уочавати разлике међу духовима зла и знати њихова лукавства и саблазни, и у свакој борби са њима истављати једну заставу: крст Господњи. Добивши овај дар расуђивања, свети апостол Павле учаше, говорећи: Да нас не превари Сатана, јер знамо шта он мисли (2. Кор. 2, 11). Потребно је да и ми постанемо слични апостолу, и да казујемо другима оно што смо сами искусили, и да поучавамо један другог. Што се мене тиче, ја сам кушан од многих демонских лукавстава, и као деци вам казујем, да бисте се умели опрезно чувати од њих. Опака је мржња њихова на све хришћане, нарочито на монахе и девственице Христове. Они на путевима њиховим постављају замке, и упињу се да им срца упропасте богомрским и смрдљивим помислима. Али нека вас то ништа не плаши, јер све то одмах обарају топле молитве к Богу и пост побожних. Али ако и престану демони са искушењима, немојте мислити да сте однели коначну победу над њима, јер су они навикли да и рањени жестоко нападају. Када са помислима не могу ништа да учине, они онда обично мењају начин борбе: искушавају помоћу сањарија, и застрашују преображавајући се некад у женско, некад у шкорпију, некад у неку огромну прилику чија глава допире до крова храма, некад у безбројна обличја, некад у огромну војску. Но све то одмах нестаје чим се прекрстимо. А пошто се обелодане сва та њихова лукавства, они почињу да претскажују догађаје будућности, узимајући на себе улогу пророка. А када и у томе доживе срамоту, они онда дозивају у помоћ врховну силу свих зала – самог Поглавару зла.

Преподобни отац наш Антоније Велики много пута је казивао да му је Господ открио, и он је, као некада праведни Јов, очима својим видео самог Сатану: Из уста му излазе пламени лучеви, и искре огњене скачу. Из ноздрва му излази дим као из усијане пећи; дах му је као жеравица, и пламен му сукља из уста (Јов. 41, 9–12). Тако страшилан изгледа Поглавар демона, који би хтео да сав свет за трен ока уништи, али не

може ништа, јер је везан Божјом силом, као коњ уздом, и као роб окован у вериге. А боји се крсног знака и чистог живота праведних, као што нам казује исти свети Антоније, говорећи: Љубљени, моћно оружје против ђавола јесте чист живот и беспрекорна вера у Бога. Верујте мени који сам то искусио: Сатана дрхће од бдења, молитава и постова оних који праведно живе; и од њихове кротости, добровољног сиромаштва, нехвалисавости, смирења, љубави, негневљивости, а нарочито од љубави према Христу чистог срца њиховог. Јер зна надувени дракон, да је осуђен да буде гажен ногама праведника, по заповести Бога који рече: Ево вам дајем власт да стајете на змије и на скорпије и на сваку силу вражју (Лк.10:19).

Преподобни Антоније исприча и ово ради користи онима што слушају: Колико пута су ми претили демони, претварајући се у наоружане војнике, у скорпије, у коње, у звериње и различне змије; и опкољаваху ме, и испуњаваху обиталиште у коме бејаш. А чим бих ја запевао: Једни се хвале колима, други коњима, а ми именом Господа Бога свога (Пс. 20, 7), они би се помоћу Божјом одмах разбежали. Једанпут пак дођоше са великом светлошћу, говорећи: Дођосмо, Антоније, да ти подаримо нашу светлост. – А ја затворих очи, не хотећи да гледам ђаволју светлост, и мољах се Богу, и светлост богомрзаца одједном се угаси. После неког времена они опет дођоше певајући преда мношвом, и наводећи речи Светог Писма; и препираху се међу собом, а ја као глув не слушах. Једном затресох мој манастир, а ја се непоколебљивим срцем мољах Господу. Често приређиваху игре и појање, често и свирање; али ја тада певах, и њихови се гласови претвараху у кукњаву, а ја слављах Господа који сатире њихову силу и бес. Верујте ми, децо, што ћу вам рећи: Једном видех ђавола висока тела, који се усуди рећи: ја сам Божја сила и премудрост. – И обрати се мени речима: Шта желиш да ти дам, Антоније? – А ја му снажно плунух у уста, и наоружавши се именом Христовим полетех на њега, и он, велики по изгледу, одмах ишчезе из мојих руку.

Једном, када сам постио, он ми дође као црноризац, донесе ми хлеба и предложи да једем. И ти си човек, рече ми, људском слабошћу спутан, окрепи своје тело да се не разболиш. – А ја

приметих вешту замку лукаве змије, и чим прибегох обичном оружју Христовом, он постаде као дим и ишчезе кроз прозорче. – Често ми демони у пустињи показиваху привид злата, да би ме уловили или гледањем у злато или додиром. Не тајим и то да су ме демони много пута тукли, а ја виках: Нико ме не може раставити од љубави Христове. – А они, чујући то, беснијаху један на другога; и биваху прогоњени, не мојим, већ наређењем Бога, који рече: Видех Сатану где спаде с неба као муња (Лк.10:18).

Једном залупа демон на манастирску капију; ја изађох, и видех човека преко мере високог, глава му допираше до неба; и кад га упитам: Ко си? он одговори: Ја сам Сатана. – А ја му рекох: Шта тражиш овде? Он одговори: Сви ме монаси низашта окривљују. Зашто ме сви хришћански нараштаји проклињу?

– Ја одговорих: Право чине, јер их ти својим саблазнима често саплићеш. – А он ће на то: Ја им ништа не чиним, већ они сами смућују један другога. А ја сам постао бедник. Ниси ли чуо шта каже Свето Писмо: Врагу нестане оружја сасвим; градове ти си развалио (Пс. 9, 7). Ето, немам ниједно место, не држим ниједан град, већ ми и оружја нестане, у свима нараштајима и земљама слави се име Христово, а пустиње се напунише монасима. Сами дакле нека се пазе, и нека ме без разлога не проклињу.

– Тада се ја веома удивих благодати Божјој, и рекох му: Не твојој истини, које у тебе нема нимало, него Божјој сили приписујем тако нову и нечувену изјаву, јер ти, глава лажи, приморан си да то кажеш, и ето, сада си и не хотећи, изрекао истину. Јер је Христос, дошавши, потпуно изнурио твоје силе; и ти, лишен анђелске славе, ваљаш се у смрдљивом муљу. – Тек што изрекох ове речи, демон ишчезе.

Казујући такве ствари, преподобни учаше братију да се не боје демонске силе, јер је немоћна, и Христом побеђена, него треба да се наоружају јунаштвом у Господу, утврђујући у Христу своја срца. А братија, слушајући то, радоваху се оваквим поукама оца свога, и много се коришћаху. Јер у једних растијаше жеља за врлинама, у других се слаба вера учвршћиваше, од осталих бегаху рђаве помисли, а у неких из

срца им нестајаху ужасна страшила. И тако ослобођени демонских саблазни, сви се дивљаху толикој Антонијевој благодати за разликовање духова, коју му даде Господ.

На тој гори, на којој преподобни Антоније живљаше, беху манастири као шатори начичкани, пуни божанствених монаха, који су појали, читали, молили се, гладовали, веселили се надом на будућа блага, и радили рукама својим да би делили милостињу. Љубав и слога беху међу њима: и њихова насеља беху као град, удаљен од светске вреве, испуњен побожности и правде. Међу њима не беше ниједног завидљивца, ни ругача, ни непријатеља, ни клеветника, ни роптача, већ мноштво оних који се уздржавају и једнодушно служе Богу. И који год је видео те манастире, и овакав поредак њихов, могао је узвикнути речима Светога Писма: Како су лепо шатори твоји, Јакове, и колибе твоје, Израилју! Пружили су се као потоци, као вртови крај реке, као мирисава дрвета која је посадио Господ (4. Мојс. 24, 5–6).

Док је време тако пролазило, и преподобни Антоније се предавао многобројним подвизима, настаде љуто гоњење на Цркву Христову од безбожног цара Максимиана²⁹¹. И довођаху свете мученике у Александрију на мучење. Тада и преподобни Антоније остави свој манастир и пође к овим Христовим жртвама, говорећи: „Хајдемо на славно весеље браће наше, да се или с њима удостојимо тог истог славља или видимо друге како војују“ – И беше преподобни љубављу и вољом заиста мученик, али кад хтеде да пострада за име Господње, мучеништво му не би дано. Јер Господ, промишљајући о ономе што је корисно за његово стадо, сачува учитеља и наставника Антонија. Усрдно и ревносно се држаше светих мученика; везан љубављу за њих он им окованима служаше, и на судиште с њима долажаше, и пред мучитеље иступаше, и јасно објављиваше да је хришћанин, устремљен сав мукама за Христа. Али не би руке која се усуди да га дарне. Тако је Бог хтео, чувајући га на велику корист другима. А када се пресвети Петар, архиепископ александриски, овенча мучеништвом, и гоњење престаде, блажени Антоније се врати у свој манастир. И сваког дана чезнући за вером и надом светих мученика, он измождаваше себе најсуровијим постовима и бдењима. Носио је

власеницу, и преко ње кожу. Никада није своје тело прао, осим кад је морао да гази воду. И до краја живота његовог нико никада није видео његово тело обнажено.

У једно време, када се од свих очију сакри, и закључа своју обитељ, и никога не примаше, дође војсковођа Мартинијан са својом бесомучном ћерком. И куцајући на врата, мољаше га да изађе и помогне његовој кћери, помоливши се за њу Господу Богу. Али он нипошто не хтеде да отвори. Само помоливши се одозго кроз прозорче, рече: „Човече, зашто тражиш моју помоћ? И ја сам смртан, и немоћан као и ти. А ако верујеш у Христа, коме ја служим, иди, и по вери моли се Богу, и оздравиће кћи твоја“. – И он одмах отиде верујући, и призивајући име Христово, и оздрави кћи његова.

А многа и друга чудеса чињахше Господ преко слуге свог Антонија. Заиста, као што је и обећао у Еванђељу: Иштите, и даће вам се (Мт. 7, 7). Јер нађе ли достојнога благодати Своје, Он му не ускраћује ни чудотворну силу Своју. Тако, многи који су патили од нечистих духова, долажаху пред обитељ блаженог Антонија. Али пошто је улаз био затворен, они су лежали пред вратима, и он их је исцељивао својим благопријатним Христу молитвама.

Пошто је силан свет долазио и нарушавао му жуђено безмолвије, подвижничко молитвено тиховање, преподобни се уплаши да се не погорди због великог дара чудотворства и донесе одлуку да отпутује у Горњу Тиваиду, где га нико не познаје. И узевши хлеб оде на обалу реке, и стаде чекати лађу да наиђе реком. Али утом би му глас с неба: Антоније, куда и зашто идеш?

– А он, као да обичан глас чу, одговори без страха: Пошто ми свет не да мира, реших се да идем у Горњу Тиваиду, да се више не бих бавио оним што је изнад мојих сила. А они ми нарушавају ћутање. – И опет му прозбори глас одозго: Ако поћеш у Тиваиду, то је врло велики и напоран пут. Ако пак заиста желиш да ћутиш, онда иди сада у унутрашњу пустињу. – Онда Антоније упита: А ко ће ми пут показати? Јер не знам у које место да идем. – И одмах му вишњи глас указа на Сарацене, који су се враћали из Египта, где су били ради

трговине. Антоније их срене, и замоли их да га поведу са собом и одведу у пустињу. Они га примише као Богом посланог сапутника, и наставише пут. Пошто је блажени Антоније са Сараценима путовао три дана и три ноћи, стигоше до једне горе врло високе, у чијем подножју избијаше врело воде слатке, и невелико поље пружаше се крај горе са нешто пустињских палми. То место допаде се Антонију као од Бога указано. Јер на обали реке Бог му невидљиво говораше одозго, и показа му то место за његов боравак. И узевши од сапутника хлеб, настани се у тој гори сам самцит.

А Сарацени, његови сапутници, видећи какав живот води Антоније, доношаху му хлеба; а понекад јеђаше и по коју урму. Затим братија сазнаде за боравиште блаженог Антонија, и као деца оцу с љубављу му слаху храну. Видећи да се братија труде око њега, и желећи да их ослободи таквог труда, Антоније замоли једнога од њих, кад му беше дошао, да му донесе лопату, мотику и семе. А када му то донесе, преподобни пође гором и нађе једно месташце згодно за обрађивање, које се могло и натапати водом која је у близини протицала. То месташце он окопа и засеја. И отада је сваке године имао хлеба који је сам привређивао. И радоваше се што се у пустињи и хранио од труда руку својих, и што другима није био на терету. Али пошто су га и ту неки често похађали, он посеја мало зеља, боба, пасуља и другог поврћа, да би имао чиме гостити своје посетиоце. Но испрва долажаше звериње ради воде, и гажаше му поврће и јеђаше. Тако, када једнога дана по свом обичају дођоше, преподобни удари по грудима штапићем једну звер, и обрати се свима овим речима: Зашто ми штету наносите, када вам ништа нажао нисам учинио? Удаљите се ради имена Господњег, и више не долазите овамо.

– И отада, уплашивши се претње, зверови више не долажаху на то место.

Тако преподобни сам живљаше на том месту, упражњавајући се у молитвама и уздржању. А братија га љубљаше; долажаше му, и служаше му. И сваки му доношаше маслине и уље, лећу и остало поврће. И мољаху га да тиме поткрепи своје престарело тело. А колико је блажени Антоније,

живећи тамо, искушења поднео! Заиста се на њему збило оно што је у Светом Писму речено: Наш рат није с крвљу и телом, него с духовима зла испод неба (Еф. 6, 12). А ово се дознаде преко оних што су га посећивали. И какве су се тамо страхоте чуле, и граје, и звука оружја! Сва је гора била преплављена демонима. А преподобни Антоније беше тврд као град, и сам их све савлађиваше, јер клечањем и оружјем молитава одгоњаше сву војску Сатанину. Заиста је достојно дивљења, како се у непроходној пустињи један човек, сам самцит, не уплаши од свагдашњих демонских најезда, од толиких зверова, од толиких отровних гмизаваца. С правом је Давид певао: Ко се узда у Господа, он је као гора Сион; не помешта се довека (Пс. 124, 1).

Једне ноћи, служећи Господу у молитви и бдењу, Антоније виде сав манастир испуњен чопорима зверова, као и цела пустиња. Сви беху разјапили чељусти и шкргутаху зубима, еда би уплашили блаженог Антонија. А он одмах познаде вражје лукавство, и рече: Ако вам је Господ дао власт нада мношвом, прождерите ме; а ако вас је Сатана натуткао на мене, одмах се удаљите, јер сам слуга Христов. – И на ову заповест сви зверови побегоше од силе Божје, као да их моткама туку и јуре.

Но после неколико дана опет свети имађаше борбу са истим врагом. У светог Антонија је био обичај да посетиоцима, који су му доносили поклоне, да на благослов понеки дар. Ради тога плетући корпу повуче врвцу и устаде, и утом угледа зверу необичног изгледа: до пола имао је облик човечји, а доњи део тела био је магарећи. Преподобни прекрсти своје чело, и рече ово: Ја сам слуга Христов, ако си послан к мени, не бегам. – И тог часа привиђење оно, са мноштвом других демона, урличући побеже, и несташе га.

После извесног времена братија замолише преподобнога да их посети. И он, побеђен очинском љубављу, пристаде. Онда заједнички натоварише на камилу воде и хлеба, јер воде успут нема нигде. И кренуше на пут. Али на половини пута несташе им воде, и беху у опасности да сви од жеге помру. Обиђоше сву околину тражећи по јаругама коју кап воде, али не нађоше. А и камила већ беше на издисају од жеге. Старац када виде ову муку, прибеже уобичајеној молитвеној помоћи: удаљи се мало

од њих, клече, и подигавши руке ка Господу помоли се, и одмах на том истом месту изби извор. И сви се напише воде; и напунише суд, па кренуше на пут, и стигоше к жељеној братији. А сва братија изиђе у сусрет старцу, и чесно га целивајући радоваху се његовом благослову. Он пак, као закон или жељени дар доносећи с горе, пружи им духовну храну. Похвали подвиге остарелих, и поучи младе. Онда, као да се дуго задржао, он похита натраг у своје место.

Имајући власт над нечистим дусима, преподобни је многе избавио од тих мука, изгонећи демонску силу из људи, као што о томе опширно пише у његовом Житију свети Атанасије Велики. И друге разне болести исцељивао је молитвом.

Преподобни је имао у изобиљу и пророчки дар, прозирући у будућност, и далеке догађаје гледајући као да се ту, око њега збивају. Једном два брата беху пошли к њему из далека. Пошто на путу не беше воде, један од њих умре од жеђи, – таква је била воља Господња, – а други лежаše на земљи очекујући смрт. Антоније пак сеђаше на гори, и брзо дозвољава два инока који беху код њега, и нареди им да узму крчаг воде и трче путем ка Египту, рекавши им: Један брат, идући овамо, претстави се Господу; а и други ће исто тако умрети, ако му не похитате у помоћ.

– И по наређењу његовом монаси похиташе, и нађоше као што им рече старац: изнемоглог од жеђи брата напојише, и са собом узеше, а преминулог сахранише. – Опет, једном другом приликом он сеђаше на гори и, гледајући у небо, виде једну душу где узлази горе, а Анђели је весели прате на небо. Чудећи се овоме, он се помоли да му се објасни ово виђење, и одмах му дође глас: Ово је душа монаха Амона, који у Нитрији живљаše. – А Амон беше стар човек, који је од младости до своје кончине поживео праведно и свето, као што у његовом житију под четвртим октобром пише. Место пак, где Антоније сеђаше, било је удаљено од Нитрије тридесет дана хода. Када ученици Антонијеви видеше свога старца весела, чуђаху се, и приступише му молећи га да им каже разлог своје веселости и усхићености. И он им рече: Сада се Амон упокоји. – А они знађаху Амона, јер је често долазио к њима. И они забележише

тај дан. А после тридесет дана дођоше братија из Нитрије, и сазнадоше од њих да се Амон упокојио оног дана и часа, у који старац виде душу његову где је Анђели носе. И дивљаху се веома чистоти Антонијеве душе, која тако брзо виде оно што се десило на толикој даљини.

Једнога дана у три сата по подне преподобни Антоније хтеде да једе, и уставши да се помоли, паде у екстазу (би ван себе) и виде себе где се носи по ваздуху. И ваздушни демони испречаваху му се на путу, и не даваху му да прође мимо; а анђели им се противљаху и тражаху разлог зашто га задржавају. Они пак паштаху се да пронађу све Антонијеве грехе од његовог рођења. И анђели им запушише уста, говорећи: Господ их уништи. А ако знате неке његове грехе откако постаде монах и заветова се Богу, те треба овде да изнесете. – Тада демони у бесу свом стадоше клеветати Антонија, износећи лажне оптужбе, али пошто то беху очигледне лажи, мораху ослободити пут Антонију.

– И одмах Антоније дође себи, и виде себе на свом месту. Али заборави да једе, и сву ноћ проведе у умилној молитви и свесрдним уздасима, размишљајући у себи о мноштву непријатеља људских и о томе како је врло тежак пут кроз ваздух ка небу.

Једне ноћи дође Антонију глас одозго, говорећи: Антоније, устани, изиђи, и види. – И уставши изађе, и подигавши очи к небу виде неког огромног и страшног, глава му је досезала до облака; а виде и друга нека бића, као крилата, где хоће да узлете к небу, али онај страшни ширећи руке своје, спречаваше им узлаз, и једни, обарани њиме, падаху на земљу, а неки не обраћајући пажњу на њега пролетаху смело. На ове он беше киван, и шкргуташе зубима. – И опет би глас Антонију: Потруди се да схватиш што видиш. – И стаде просвећеним срцем разумевати да је то узлажење душа: оне што ђаво спречава и обара, то су грешници које он задржава за себе; а свете – не може да ухвати нити да задржи.

О таквим откривењима казиваше преподобни братији, не из славољубља, него ради користи њихове. Штавише, чим би приметили да се он за време молитве чуди нечему, одмах би га

молбама салетали и приморавали да им каже шта је видео. А и лице његово, имајући благодат велику и преславну, сијаше, те га је и у великој гомили могао распознати онај који га никад видео није. Душевна чистота његова одражаваше се у веселости лица његова, те је он, изнутра озараван боговиђењем, свагда био радостан, по Светом Писму: од веселог срца лице цвета (Прич. Сол.15:13).

Као што је по спољашњости био мио, тако је и у вери био чист и диван. Никада се није мешао са отступницама од вере, знајући њихову добровољну поквареност и пропаст. Ни са манихејцима ни са другим јеретичима није љубазно разговарао, осим кад би било изгледа да се неки може ослободити од заблуде. Говорио је, да пријатељство и разговори са њима шкоде души. Нарочито пак одбацивао је аријанце, и наређивао правовернима да им се и не приближују. Јер кад једном дођоше к њему неки аријанци, и из њиховог разговора увиде њихово зловерје, он одмах побеже од њих с горе, говорећи: Речи су им далеко отровније од змија. – А када аријанци почеше протурати лажне гласове као да свети Антоније одржава општење с њима, он се зачуди њиховој дрскости. И разјарен праведном јарошћу, отиде у Александрију, и тамо пред архиепископом и целим народом прокле аријанце, називајући их претечама антихриста, а проповедајући да је Син Божји не створење већ Творац, једносуштан са Оцем. И радоваху се правоверни, што стуб Цркве проклиње аријанску јерес као противну и непријатељску Христу. Тада ни велико ни мало, ни мушко ни женско, не остаде код својих кућа. Не само хришћани, него и јеретици, па чак и идолопоклоници, слеглаху се к преподобноме, говорећи: „Волимо да видимо Божјег човека“. Јер Антонијево име беше чувено и прослављено. И жељаху да се макар краја од хаљине његове дотакну, верујући да ће им бити од велике помоћи. Колико се тада исцели бесомучних и других разноврсних болесника! Колико се идолских храмова испразни од идола! И колико људи, због Антонијевог доласка у град, напусти не знабожачку заблуду и придружи се стаду Христовом! Заиста се његове речи и чудеса не могу испричати²⁹². Док се силан свет тискао око светитеља и притешњавао га, неки почеше одбијати народ, сматрајући да је

то светитељу тешко и досадно. А он им кротка срца рече: Зар је ово стадо многобројније од демонских војски са којима стално ратујемо на гори?

А када се из Александрије враћаше у своју обитељ, ми га испраћасмо, – вели писац његовог Житија, свети Атанасије Велики, – а позади вапијаше нека жена говорећи: Стани, молим те, човече Божји, стани, моју кћер силно мучи ђаво! Стани, молим те, да не бих, трчећи, настрадала! – То чу дивни старац, и ми га замолисмо, те он застаде иако није желео. И кад стиже жена са ћерком, падоше пред њим на земљу, светитељ се помоли тајно Господу нашем Исусу Христу, и тог часа изиђе дух нечисти из болеснице. Мајка захваљиваше Богу, и народ беше раздраган; а светитељ се радоваше што се враћа вољеној пустињи.

Још је и ово било чудно код преподобног: он није учио књиге, али је био веома mudar и паметан. Једном дођоше к њему два философа Грка, желећи да искушају и победе Антонија. Он се тада налазио на високој гори. А кад их угледа, одмах виде шта је посреди, и изишавши пред њих рече преко тумача: Што ви мудраци толики пут превалисте и дођосте глупоме човеку, и хоћете да се препирете са не зналицом? – А они одговорише: Ниси глуп, него си веома mudar. – Светитељ им опет слободно рече: Ако сам ја, као што кажете, mudar, и поседујем мудрост, онда је добро за вас да следујете ономе за кога велите да је mudar, јер мудрима треба следовати и на добро се угледати. Да сам ја к вама дошао, ја бих се угледао на вас. Али пошто сте ви дошли к мени као мудрацу, онда будите хришћани као и ја што сам. – И удаљише се философи, чудећи се и оштрини његовог разума и изгнању ђавола, што сами видеше.

Другом једном приликом дођоше преподобноме неки учењаци, са намером да га исмеју као некњижевна и неписмена. А он их запетља оваквим питањем: Одговорите ми шта је првобитније: разум или слова? И шта је од њих почетак другоме? Да ли разум би састављен од слова, или слова произађоше од разума? – Они одговорише: Разум је проналазач

и давач слова. – Антоније рече: Зато коме је разум здрав, њему нису потребна слова.

Тако и трећи пут дођоше преподобном Антонију неки људи, заслепљени мраком свакојаких мудрости светских. Својим знањем они превазилажаху све мудраце. И својим питањима вештим они истраживаху од преподобнога разлоге за веру коју у Христа имамо, желећи да исмеју крст Христов. Старац поћута мало, срце га је болело због њихове заблуде, и стаде им преко тумача, који је добро знао грчки, говорити: Шта је боље и честитије: поштовати крст Христов, или величати прељубе, децеубиства и родоскрнављење богова ваших? да ли славити у крсту презирање смрти, чувену врлину над врлинама, или хвалити ваше порочно зловерје, које учи свему рђавом? Шта је боље него веровати и проповедати ово: Бог Логос ради спасења нашег узео на себе тело људско, да би, сјединивши се са смртнима, узвео нас на небо, и начинио нас заједничарима небеске природе? Како се усуђујете смејати се хришћанима што верују и исповедају, да Христос Син Божји не умањујући себе постаде што не беше и остаде што беше? Зар и ви сами не учите да душа силази с неба, и облачи се не само у људска него и у животињска тела, и тврдите да се она усељује понекад у човека, понекад у животињу, у птицу и у друге животиње? Хришћанска вера, као што почитује свемогућство и милосрђе Божје, тако исто каже да је могуће и оваплоћење Бога. А ви булазните како душа истиче из светлог извора Божјег па пада доле, смањује се, мења и претвара. Но овде је реч о крсту Христа Бога нашег. Зар није боље претрпети крст или ма какву смрт, него веровати вашим бесмисленим булажњењима и клањати се египатској богињи Изиди, која плаче за Озирисом²⁹³ братом и мужем својим? Застидите се, молим вас, због замки Тифона, брата вашег бога Озириса, који оскврни Изиду. Нека вас је стид због Сатурнових похода и злочиначког прождирања деце²⁹⁴. Засрамите се због Зевсовог родоубиства, и прељубе његове, и похотљивости према женама и малишанима! Он се, како казују ваши пророци, сав истрошио у поганој похотљивости: на крилу данајске девојке он се од похоте претворио у прљаву кишу; он се у птицу превратио, да би своју прљаву страст

задовољио на туђој жени Лидији; он се и на свој мушки пол распалио, и оскврнио царског слугу. Ето, у такве ствари ви верујете, такви су ваши богови, такви су украси ваших храмова. А ругате се Крсту и страдању Господњем. Но зашто прећуткујете васкрсење Његово? Зашто превиђате чудеса Његова, као што су: давање вида слепима, слуха глувима, хода хромима, очишћење губавцима, идење по мору, изгоњење демона, васкрсавање мртвих, и друга многобројна чудеса, која показују Његову божанску славу и силу? И када бисте напустили завист којом сте испуњени, одмах бисте познали да је Исус Христос – истинити Бог, који је ради спасења људи узео на себе немоћну природу нашу. – Ово, и многе друге ствари изговори преподобни, и тако посрами ове љубитеље препирки философе, да му ниједну реч не могаху одговорити.

У преподобном Антонију достојно је дивљења и ово. Иако је живео далеко у усамљености, цар Константин и његови синови Констанс и Констанције имађаху велику љубав према њему, и мољаху га преко писама својих као оца да дође к њима, да га виде. А он упита своје ученике, говорећи: Да ли да идем царевима, или да не идем? – Они му одговорише: Ако идеш, бићеш Антоније; ако пак не идеш, бићеш авва Антоније. – И рече преподобни: Дакле, не идем, и нећу бити ава. – И не отиде. А цареви га молише да их бар преко писама благослови и утеши. И отписа им преподобни, саветујући им оно што је корисно по њихово спасење. Похвали најпре код њих веру њихову у Христа. Онда их поучаваше: да се не горде овдашњом влашћу и не поносе царском славом; да не заборављају да су људи, него да се сећају Страшног суда, на коме ће имати дати одговор за своју власт; да буду милостиви према људима, и да се старају да буду праведне судије; да убогима и јадној сиротињи буду као родитељи. – Примивши овакав Антонијев одговор, цареви се много радоваху.

Једном седећи међу братијом и радећи, преподобни Антоније дође ван себе, и пажљиво гледајући у небо уздисаше, и са умилењем преклањаше колена на земљу и плакаше дуго. Сви око њега беху уплашени, и свесрдно га мољаху да им каже шта то види. А он, уздахнувши дубоко, рече: Боље је, децо,

умрети пре но што настане ово зло. – Пошто га опет мољаху, он заплака и рече: Неисказано страдање постићи ће Цркву Христову. Вера васељенска даће се људима који ће бити као неразумне животиње. Јер видех олтар храма Господња препун мазги, које опколише свети престо и све што беше на њему свирепо пообараше, разбацаше и згазише. И чух глас који говори: Опустеће олтар мој! – Ето, то је разлог мога уздисања и плача.

Ово виђење преподобног Антонија зби се након две године: настаде љуто гоњење од стране аријанаца, цркве бише опљачкане, божански сасуди попљувани, погане руке не знабожачке оскрнавише Свете Тајне. Тада се руље непобожних окомише на Христа; примораваху православне да са палмовим гранама иду у цркве, јер су у Александрији идолопоклоници имали обичај да са палмовим гранама улазе у своја идолиштва. А аријанци беху позвали идолопоклонике у помоћ противу православних. Угледајући се на њих, аријанци су одлазили у своје цркве са гранама. Пошто се сложише да униште православне хришћане, аријанци упражњаваху обичаје идолопоклоника, а идолопоклоници – обичаје аријанаца. Стога примораваху и православне на такав обичај не знабожачки, да би их сматрали за аријанце. О ужаса неисказаног! О дела свебезаконог! девојке и жене бише осрамоћене, крв православних по црквама проливана попрска престоле, крстионице бише оскрнављене похотљивошћу не знабожачком. Тада сви видеше да се зби Антонијево виђење, у коме он виде како мазге прегазише олтар Божји. И многи слабићи тада из страха од аријанаца приступаху јереси.

Али односно предстојеће опасности свети Антоније утеши братију, рекавши: Не тугујте, децо, јер као што се Господ разгневио, тако ће се и на милост склонити, и Црква ће опет добити красоту своју, и по обичају свом процветати и ојачати. И оне који су за време гоњења сачували веру Господњу, видећете где сијају светлошћу благодати. А змије ће се вратити у своје јазбине, док ће се побожност много повећати. Само пазите да се не оскврните са аријанцима. Јер аријанско учење није апостолско, већ ђаволско, и оца њиховог Сатане.

У то време у Египту беше војвода, по имену Валакије, који због аријанаца љуто гоњаше хришћане. И он беше толико бесан, да је девственице и монахе тукао голе на позорници. Њему преподобни Антоније посла писмо овако написано: Видим где гнев Божји иде на тебе; престани са гоњењем хришћана, да би те мимоишла погибао која ти се приближава. – Несрећни Валакије прочита писмо, и насмејавши се, пљуну на њега и баци на земљу. А оне што му беху донели писмо силно изружи, и јаросно грдећи преподобног разметаше се. Али, као што беше прорекао преподобни, овог безбожника брзо постиже казна Божја. И то на овај начин. У пети дан, откако беше добио писмо, он заједно са египатским кнезом Нестором изјаха на врло кротким и питомим коњима, са намером да отиду до места званог Хереум, у Александрији. Коњи под њима стадоше подигравати. И коњ, на коме јахаше Нестор, изненада дохвати зубима Валакија, обори га на земљу, и зубима му искида бедра и утробу. И однесоше га скоро мртва у град, где трећег дана испусти своју несрећну душу. И сви увидеше да се на гонитељу заслужено зби пророштво Антонијево.

Но већ је време да испричамо кончину преподобног Антонија.

Блажени отац Антоније имађаше обичај да са врха горе, где он живљаше, силази и посећује братију који живљаху у подножју горе. А кад им једном, по обичају, дође у посету, каза им о својој смрти што му Бог беше открио, говорећи: Ето, децо, учинио сам вам последњу родитељску посету. Не очекујем да вас опет видим у овом животу. Већ је време да идем из овог живота и отпочинем, јер проживех сто и пет година. – Чувши то, братија од туге срца зајецаше, и са сузама љубљаху старца као онога који већ одлази из света. А он их саветоваше да не попуштају у подвизима, и да им не дотужи уздржање, него да живе као они који сваки дан умиру; да чувају душу од нечистих помисли, да се угледају на светитеље; да се не друже са расколницима мелетијанцима нити опште са безбожним аријанцима; да чувају отачка предања и побожно држе чисту веру у Господа нашег Исуса Христа.

После ове поуке братија га веома молише да остане код њих, јер жељаху да се удостоје видети чесну кончину оца свог. Али он не пристаде, јер је знао да они хоће тело његово после његове смрти, свечано да сахране. И бојећи се људског поштовања и славе после смрти, журио је да сакрије себе у самоћи. И пошто се опрости са братијом, крену на врх горе у своје обиталиште, место својих омиљених подвига. А после неколико месеци разболе се. И позва два инока који се већ педесет последњих година подвизаваху са њим, трпећи у уздржању и служећи старости старчевој. И рече им: Децо, као што стоји у Светом Писму, а идем куда иде све на земљи (3. Цар 2, 2), јер ме већ зове Господ и желим да видим небеса. А вас, срце моје, саветујем да не упропастите своје многогодишње уздржање. Напредујте у подвизима као да сте тек сад почели монашки живот. Познате су вам разне замке које демони постављају, али се ви не плашите немоћне силе њихове. Наду полажите у Исуса Христа; у душама својим тврдите веру у име Његово, јер од истинске вере сви демони беже. Сећајте се заповести мојих, и сваког дана исправљајте живот свој, да би вам награда била дата без закашњења. Са расколницима, јеретицима и аријанцима немојте имати никакве везе, јер вам је познато да ниједан разговор мој с њима није прошао у миру због рђаве нарави њихове и због христорбног става њиховог. Нарочито се старајте да заповести Господње држите, да би вас, после смрти ваше, сви светитељи примили у своја вечна насеља као пријатеље и познанике. О томе мислите, о томе мудрујте, о томе размишљајте. И ако се истински бринете о мени, ако имате љубави за оца свог, ако хоћете да ми учините по вољи, постарајте се свим срцем да нико моје мошти не пренесе у Египат, како не би тело моје сахранили уз сујетне почасти, јер сам се због тога и повукао на ову гору. Ви децо, сами сахраните тело оца свог, и држите ову заповест старца свог; да нико сем љубави ваше не зна гроб мој, у коме ћете сакрити тело моје. А ја верујем у Господа, да ће при васкрсењу мртвих ово тело васкрснути нетљено. Моју пак одећу поделите: мантију и подерану ризу на којој лежим подајте епископу Атанасију²⁹⁵, другу мантију дајте епископу Серапиону²⁹⁶, а ви

узмите моју власеницу. И – остајте ми здраво, срце моје, јер Антоније одлази и неће више бити с вама у овом животу.

Рекавши то, ученици га целиваше, а он испружи ноге, а лице му прели тиха радост, јер он као на пријатеље своје гледаше на Анђеле који беху дошли да му душу пренесу. И одмах усну, и придружи се светим оцима²⁹⁷. А ученици, као што им он беше заповедио, погребеше у земљу тело његово, и осим њих нико до данас не сазнаде где се налази гроб преподобног Антонија. Атанасије пак доби од ученика његових вету ризу са мантијом, и прими их као да је самог Антонија добио. И са радошћу гледаше на њих, свагда се сећајући светог лика оца светог.

Такав беше живот и таква кончина преподобног Антонија, чија љубав и слава прође све земље. Но он се прослави не књижевним делима, ни светском мудрошћу и дијалектиком, ни знаменитошћу порекла, ни великим богатством, већ богоугодним животом. И зби се на њему Спаситељева реч: Прославићу онога који мене слави. – Он није провео живот на неком истакнутом месту, већ у непроходној пустињи; и одатле се прочуо у Шпанији, у Африци, у Италији, у Илирику, и у Старом Риму. Но то није ни желео ни тражио сам Антоније, који се трудио да се од свију сакрије у пустој гори, него је Господ показао свима овај светилник, да би се други учили од њега врлини, и дивећи се таквом животу преподобнога оца прослављали Оца небеског, коме са једнородним Сином Његовим и свесветим Духом, част, слава, благодарност и поклоњење вавек, амин.

* * *

Осим овог Житија светог Антонија, које је написао његов свети ученик, свети Атанасије Велики, постоје и у другим светоотачким књигама подаци о другим чудесима и доживљајима светог Антонија. Овде ћемо навести још један од тих чудесних доживљаја ваистину Великог Антонија:

Преподобни Антоније, велики међу савршеним оцима, беше прозорљив. Пошто је искусио демонска кушања, он ни у шта не рачунаше више њихова лукавства. И много пута је својим телесним очима виђао и анђеле и ђаволе како се труде око

људи, да их привуку сваки на своју страну. Он беше толико велики и моћан у врлинама, да се ругаше нечистим дусима и исмеваше их. Понекад их и огорчаваше, потсећајући их на то како су збачени с неба, и како се имају вечито мучити у огњу.

А једном се деси ово: Два демона се договараху како да отиду славном старцу Антонију. И разговараху међу собом како нико од њих не сме да му се приближи, бојећи се да му старац не зада тешке ране. Јер старац беше достигао велико бестрашће и савршено житије, и беше се обожио Пресветим Духом. И један од те двојице демона говораше другу свом: Брате Серефере, (јер тако беше име овоме демону), ако би се који од нас покајао, да ли би Бог примио његово покајање? Може ли то бити или не? – Одговори други: Ко то може знати? – А Серефер рече: Хоћеш ли да отидемо старцу Антонију, који се нас не боји, те да се од њега обавестимо о томе и сазнамо? – Одговори му други: Отиди, отиди, али се добро пази, јер је старац прозорљив, и видеће да га кушаш, па неће хтети да пита Бога о томе. Ипак, иди, еда би на неки начин сазнао што желиш.

И Серефер се претвори у човека, и отиде к старцу Антонију, и стаде плакати пред њим и ридати. А Бог, желећи да покаже да ни од кога који се каје не окреће главу него прима све који Му прибегавају, и дајући пример човеку грешнику како не би окренуо главу и од ђавола, поглавара зла, када би се овај истински покајао, привремено сакри од старца намеру овога демона. И преподобни, видећи пред собом човека а не неког демона, упита га: Зашто, човече, тако од срца ридаш и плачеш, те и моју душу потресаш својим сузама? – А препредени демон одговори: Оче свети, ја нисам човек већ демон, и то због мноштва безакоња мојих. – Упита га старац: шта хоћеш да ти учиним, брате? (Јер преподобни сматраше да он из велике смирености назива себе демоном. А Бог му још не беше ништа открио о овоме). – Демон одговори: Оче свети, молим те само за једно: помоли се усрдно Богу да ти каже, да ли би примио ђавола ако се покаје, или не? Јер ако би примио ђавола, примио би и мене, пошто сам учинио дела која и он. – Старац на то рече: Испунићу ти вољу. Али, иди данас дому свом, па сутра дођи овамо, и ја ћу ти рећи шта о томе Господ каже.

И демон оде. А кад паде ноћ, старац подиже к небу своје свете руке, и помоли се човекољубивом Богу, да му каже да ли би примио ђавола ако се покаје. И одмах Анђео Господњи стаде пред старца и рече: Овако каже Господ Бог наш: Зашто ме молиш за демона? Он је дошао да те лукаво искуша. – А старац рече Анђелу: Зашто ми онда Господ Бог не откри то, него сакри од мене, да не прозрем демоново лукавство? Анђео одговори: Нека те то не буну, јер је ово неко дивно промишљање Божје у корист грешника, да грешници, који су починили многа безакоња, не би очајавали него се кајали, знајући, да свеблаги Бог не окреће главу ни од кога који му прибегава, па макар то био и сам лукави ђаво, ако то истински учини. Осим тога, Бог ти није то открио, да би се на овај начин обелоданила окорелост и очајање демона. Стога, када ти дође кушач, и упита те, ти га немој одмах пресећи, него му реци овако: Бог је толико човекољубив, да не окреће главу ни од кога који Му прибегава, па макар то био и сам ђаво. Ето, обећава да ће и тебе примити, само ако будеш испунио оно што ти буде наредио. А ако те упита: Шта ми он наређује? реци му: Овако каже Господ Бог: Знаш те ко си, и одакле си дошао са кушањем. Ти си стара злоћа и не можеш бити нова врлина; ти си издавна поглавар зла, и нећеш сада стати добро творити. Навикнут на гордост, како се можеш смирити до у покајање, и наћи милост? Али, да не би на дан Суда имао овај изговор, како си хтео да се покајеш но Бог те није примио, ево, благи и милостиви Господ и теби одређује (само ако сам пристајеш) покајање, јер каже: Стојећи на једном месту три године, и то окренут Истоку, вичи и говори и дању и ноћу ово: Боже, смилуј се на мене, стару злоћу! – Ово да говориш сто пута. И опет другу молитву: Боже, спаси мене, помрачену прелест! – И ово исто тако да говориш сто пута. И опет: Боже, смилуј се на мене, мрзост опустошења! – Говори и то сто пута. Тако вичи ка Господу непрестано, јер немаш тела, да би се заморио или малаксао. А када то извршиш са смиреноумљем, онда ћеш бити примљен у своје првобитно достојанство и увршћен међу Анђеле Божје. – И ако ти обећа да ће ово учинити, ти га прими на покајање. Но знам, да старо зло не може постати ново добро. А ово нека се напише за последње

нараштаје, да не би очајавали грешници који хоће да се кају. Јер ће се из овога људи врло лако уверити да не треба да очајавају за своје спасење.

Пошто Анђео то рече преподобном Антонију, узиђе на небо. А када свану дође ђаво, који још издалека стаде плакати и ридати као човек. И приступивши старцу, поклони се. Старац га у почетку не изобличи, али у уму свом говораше: У зао час си дошао лажове, ђаволе, скорпијо, творче зала, стародревно зло, гујо свелукава! – Онда му свети рече: Као што ти обеђах, молио сам се Господу Богу моме. Он ће те примити на покајање, ако усвојиш оно што ти преко мене заповеда силни и свемоћни Господ мој. – Демон упита: А шта је то што ми Бог нареди да урадим? – Старац одговори: Бог ти заповеда овако: Да, окренут Истоку, три године непокретно стојиш на једном месту, вичући дан и ноћ: Боже: смилуј се на мене, старо зло! – Ово имаш говорити сто пута. Затим стотину пута говори овако: Боже, смилуј се на мене, мрзост опустошења! – А после тога опет сто пута ово: Боже смилуј се на мене, помрачену прелест! – И када будеш извршио све то што ти наређује Бог, бићеш увршћен међу Анђеле Божје, и бићеш у оном чину у коме си и раније био.

Серефер одмах збаци са себе оно лажно покајничко обличје, грохотом се насмеја, и рече старцу: О калуђере! да сам хтео да назовем себе старом злоћом, и мрзошћу опустошења, и помраченом прелешћу, ја бих то учинио раније, у почетку, да бих се спасао. Сада ли да назовем себе старим злом? Нипошто! И ко то говори? О, та ја сам све до овога часа диван у слави својој, и сви ми се плашљивци покоравају! И зашто бих ја сам себе назвао мрзошћу опустошења или помраченом прелешћу? Нипошто, калуђере, нипошто! Јер ја још владам грешницима, и они ме воле, и ја сам им у срцу, и они живе по мојој вољи. Зар покајања ради ја да будем непотребан и рђав слуга? Никада, зли старче, никада, никада то бити неће да ја себе од тако велике части гурнем у такво бешчашће!

Рекавши то, и кликнувши, ђаво постаде невидљив. А старац стаде на молитву, и благодараше Бога говорећи: Истину си рекао, Господе, да древна злоћа не може постати нова врлина; творац зала не може бити творитељ нових добара.

Потрудисмо се, браћо, да вам ово испричамо не узалуд, него да бисте познали благод и милосрђе Господње. Јер, када је готов да и ђавола прими због покајања, онда уколико пре човека, за кога је крв Своју пролио! Јеси ли грешан, – покај се! Ако се не покајеш, онда ћеш се страшније од демона вечито мучити у паклу, не што си згрешио – (јер сви грешисмо, и нико није без греха осим једнога Бога) – већ што се ниси хтео пре своје смрти покајати и молити Судију. Јер какве нас затече смрт, такве ће нас и одаслати тамо. Ако умреш без покајања, служећи ђаволу помоћу разноврсних и различитих грехова, зацело ћеш са њим и осуђен бити на огањ вечни, приправљен ђаволу и анђелима његовим. А ако пре смрти побегнеш од греха, и угодиш Господу покајањем и вером, о! колика ћеш блага после смрти уживати! Јер ћеш наћи милостивог Судију, и удостојићеш се блаженства, и настанићеш се са светлим Анђелима, где је за све који су угодили Богу неисказана красота и вечна радост и весеље. Нека бисмо сви ми добили то у Христу Исусу Господу нашем, коме слава са Оцем и Светим Духом, сада и увек и кроза све векове, амин.

* * *

Свети писац, преподобни Паладије, у своме чувеном делу „Лавсаик“ пише о светом Антонију Великом следеће:

„Презвитер нитријски Кроније причао ми је ово: У раној младости својој ја, због унинија, побегох из обитељи свога архимандрита и, лутајући, дођох до горе светог Антонија. А овај блажени човек живљахе између Вавилона и Ираклије у великој пустињи која се простира до Црвеног Мора, на тридесет миља од реке. Када дођох у његов манастир који се налази поред реке, у месту званом Писпир, где живљаху два његова ученика, Макарије и Аматас (који касније и сахранише блаженог Антоније када се упокојио), ја сам пет дана чекао да видим светог Антонија. Говорили су ми да он посећује манастир у размацама понекад од десет дана, понекад од двадесет, понекад од пет, како му кад Бог стави у срце да помогне онима што долазе у манастир. Овога пута беше се сабрало много братије са разним нуждама. Међу њима бејаше и Евлогије, један

александријски монах, и са њим неки богаљ човек. Они беху дошли због следеће ствари:

Овај Евлогије беше учен човек, са широким образовањем; рањен божанском љубављу и жељом за бесмртношћу, он се одрече светске буке и, пошто раздаде све своје имање остави за себе нешто мало новца, јер беше неспособан за рад. Опхрван унијом због тога, он не хтеде нити да ступи у општежиће нити да се ода усамљеничком животу, него нађе на тргу богаља који не имађаше ни руке ни ноге, и у кога само језик беше неповређен, да би могао молити пролазнике за милостињу. Евлогије се заустави, загледа се у њега, помоли се Богу, и даде овакав обет Богу: „Господе, у име Твоје узеху овог богаља и стараху се о њему до смрти његове, да би се помоћу њега и ја спасао. Даруј ми, Христе, трпљење, да би му послужио“. И пришавши богаљу, рече му: „Хоћеш ли, пријатељу, да те узмем у свој дом и да се старам о теби?“ Он му рече: „О, када би ме удостојио тога! али ја не заслужујем то“. „Ја ћу дакле отићи, рече Евлогије, доведи магарца и узеху те одавде“. Богаљ пристаде на ово са великом радошћу. Евлогије доведе магарца, посади богаља на њега, одведе га своме дому, и стаде се старати о њему у сваком погледу.

Тако богаљ проведе петнаест година. Евлогије се старао о њему као о оцу, с љубављу га умивао, мазао уљем, угађао му у свему, носео га на својим рукама, чувао га више но што је овај заслуживао, и старао се о њему како је то захтевала његова болест. Али по истеку петнаест година, демон уђе у богаља са жељом: и да Евлогија одврати од његовог обета и намере, и да богаља лиши збринутости и захвалности Богу. Богаљ устаде против Евлогија, поче га ружити и многим погрдама обасипати, додајући: „Крвниче, бегунче; ти си туђе новце покрао. Ти си можда, будући робом, похарао свога господара, и хоћеш да се иза мене сакријеш, примивши ме у свој дом под видом добротворства, и хоћеш да се помоћу мене спасеш.“ А Евлогије га мољаше и умириваше му срце, говорећи: „Не пријатељу мој, немој говорити тако, него боље реци, чиме сам те увредио, и ја ћу се поправити“. А богаљ говораше дрско: „Ја нећу ову твоју негу; однеси ме и баци на трг, где ми је пре било тако угодно“.

„Молим те, пријатељу мој, говораше Евлогије, умири се, иако сам те што увредио“. А богаљ, сав бесан од гнева, говораше му: „Не могу да подносим твоју подлу и лицемерну негу. Мени је одвратан овај бедни и цицијашки живот; ја хоћу да једем меса!“ И великодушни Евлогије донесе му и меса. Када то угледа, зловољни богаљ повика: „Досадно ми је да живим само са тобом; хоћу да гледам гомиле људи“. Рече му Евлогије: „Ја ћу ти одмах довести много братије“. А овај опет с негодовањем рече: „Тешко мени кукавnome! ја не могу да гледам твоје лице, а ти још хоћеш да ми доведеш сличне себи лењивце“. И кидајући себе, повика поамно: „Ја нећу, ја нећу! ја хоћу на трг! О, насиља! Баци ме тамо одакле си ме узео“. И да је имао руке, богаљ не би пропустио да себе задави или да мачем лиши себе живота. Толико га демон беше разбеснео.

После тога Евлогије отиде суседним подвижницима и упита их: „Шта да радим; овај богаљ довео ме до очајања?“ Они му рекоше: Због чега? он им одговори: „Страшно ме је бацио у бригу, и просто не знам шта да радим. Да га избацим? бојим се, јер сам дао обет Богу. Да га не избацим? али он ми неће дати мира ни дању ни ноћу. Не знам шта да чиним са њим. Они му рекоше: „Пошто је још у животу Велики (тако су називали светог Антонија), отиди к њему: метни богаља у чамац, однеси га у манастир, почекај тамо док Велики изађе из пештере, и нека он да своје мишљење. Како ти он каже, ти тако поступи, јер ће ти Бог говорити кроз њега“.

Евлогије радо послуша савет подвижника: сажали се на богаља, метну га у чобански чамац и, отпловивши ноћу из града, стиже са њим у манастир великога Антонија. Догоди се да Велики дође у свој манастир, како казиваше Кроније, другог дана касно увече, обучен у кожни огртач. Чим дође у манастир он, по своме обичају, дозвола Макарија и упита га: „Брате Макарије, нису ли овде дошли нека братија?“ Макарије одговори: „Дошли су“. „Јесу ли Египћани или Јерусалимљани?“ упита Велики. А велики Антоније раније беше дао на знање Макарију: „Када видиш да су у манастир дошли неки немарни људи, онда реци себи: то су Египћани; а када видиш да су благочестиви и разборити, ти говори себи: То су

Јерусалимљани“. Тако велики, по свом обичају, упита свог ученика Макарија. „Јесу ли ова браћа Египћани или Јерусалимљани?“ Макарије му одговори: „И једни и други“. Када би Макарије рекао: „Египћани су“, свети Антоније би му наређивао: „Спреми им леће, и дај им да једу“, па би их отпустио, помоливши се за њих. А када би Макарије рекао: „Јерусалимљани су“, светитељ би провео са њима по сву ноћ, говорећи им о спасењу.

Тако оне вечери, прича Кроније, Велики седе и дозвола к себи све. Већ је било врло касно увече када он три пута викну: „Евлогије, Евлогије, Евлогије“, иако му нико не беше казао име оног ученог човека. Али Евлогије не одговори, мислећи да тако зову још неког другог. Антоније му опет рече: „Теби говорим, Евлогије, што си дошао из Александрије“. Тада му рече Евлогије: „Шта заповедаш, молим те?“ Рече му Велики: „Зашто си дошао овамо?“ Одговори му Евлогије: „Онај који ти је открио моје име, откриће ти и ствар ради које сам дошао“. Рече му свети Антоније: „Знам ради чега си дошао, али испричај пред братијом да и они чују“.

Повинујући се наредби Великога, слуга Христов Евлогије рече пред свима: „Овог богаља ја нађох на тргу, где лежи бачен и незбринут. Сажаливши се на њега, ја се помолих Богу да ми дарује благодат трпљења у служењу богаљу; и узевши га к себи, ја дадох обет Христу да ћу га неговати, да бих се и ја спасао помоћу њега и он збринуо помоћу мене. И ето, петнаест је година како ми живимо заједно, што је твојој светости, разуме се, све откривено. Али сада, после толико година, он ме страшно вређа, не знам због какве моје кривице. И ја сам решио да га напустим, јер ме он сам приморава на то. Ето, због тога сам дошао твојој светости, да ме посаветујеш шта да радим, и да се помолиш за мене, јер ме он ужасно вређа“.

Велики Антоније рече му врло строгим и суровим гласом: „Евлогије, ти ћеш га одбацити? Али онај који га је створио неће га одбацити. Ти ћеш га одбацити, али ће Бог наћи бољег а не што си ти, и он ће га помоћи“. Када ово чу, Евлогије ућута и уплаши се. А велики Антоније поче речима шибати богаља и викати на њега: „Сакатуро, гаде, недостојни и земље и неба,

хоћеш ли престати да ратујеш са Богом и да љутиш брата? Зар не знаш да теби служи Христос? Како се усуђујеш да тако против Христа говориш? Није ли он Христа ради посветио себе служењу теби?“ – Пошто таквим прекорним речима изобличи богаља, Антоније их остави, и поче разговарати са свом братијом о нуждама свакога од њих. Затим се опет обрати Евлогију и богаљу, и рече им: „Не тумарајте више, децо, него идите с миром; не растајте се један од другогa; одбаците сваку увреду коју демон убацује у вас, и с чистом љубављу вратите се у келију, у којој сте толико времена проживели. Бог већ шаље по вас. Ово је искушење навео на вас Сатана, јер он зна да сте обојица већ при крају живота и да ћете се удостојити Христових венаца: он помоћу тебе, ти помоћу њега. Тако дакле, не мислите ни о чему другом. Ако Анђео, када по вас дође, не нађе вас на једном и истом месту, ви ћете бити лишени венаца“. – Тако они отпутоваше хитно, и дођоше у своју келију испуњени савршеном љубављу. Не прође ни четрдесет дана а блажени се Евлогије престаи и отиде ка Господу; три дана после њега упокоји се и сакати телом, али крепак душом, и предаде дух свој у руке Божје.

Кроније, пошто неко време беше провео у Тиваиди, сиђе у манастире александриске. Догоди се да братија већ беше отслужила четрдесетодневни помен за блаженог Евлогија и тродневни за богаља. Када Кроније сазнаде то, би поражен, и узевши Еванђеље метну га усред братије ради удостоверења оних што га слушаху, и исприча им како је велики Антоније унапред знао за њих и за све што се десило, и додаде са заклетвом: „При овом њиховом разговору ја сам био тумач, јер блажени Антоније не зна грчки; а ја знам оба језика, те сам речи Великога преводио на грчки блаженом Евлогију и богаљу, а речи Евлогија и богаља на египатски – светом, блаженом и великом Антонију.

И још Кроније исприча и ово: „Оне ноћи када велики Антоније отпусти блаженог Евлогија, пошто га помири са богаљем, исприча ми ово: „целу годину дана ја сам се молио да ми се открије место праведних и грешних. И ја видех огромног црног исполина где досеже до облака и рукама додирује небо;

испод њега беше језеро, велико као море. Затим видех душе људске где лете као птице, и оне које прелетеше руке и главу исполина, беху сачуване он Анђела; а оне које удараше својим рукама, падаху у језеро. И дође ми глас говорећи: ове душе које видиш да прелећу руке и главу исполина, јесу душе праведника, њих Анђели чувају у рају; а оне душе које црни исполин удара рукама, потапају се у ад, јер су их телесне жеље вукле доле, и оне су се предавале злопамћењу“.

ПРЕПОДОБНИ И БОГОНОСНИ ОТАЦ НАШ АНТОНИЈЕ НОВИ, ЧУДОТВОРАЦ

Овај преподобни отац наш Антоније Нови пореклом је из Верије у Македонији. Родитељи му беху добродетељни и имућни. Васпиташе га племенито у врлинама. Још као дечак би рањен божанском љубављу. Стога напусти сјај и сујету овога света и отиде у манастир, у месту Переја. У то време овај манастир се славио мноштвом монаха и врлинским животом. Ту се дакле замонаши Антоније, и ревносно обављаше свако послушање које су му налагали. И постаде свој братији правило и образац врлина. Али пошто је преподобни желео да се посвети узвишенијем животу, замоли игумана, и овај му даде благослов, да се повуче у оближњу шуму да тамо живи у безмолвију и усамљеништву.

Прокрстаривши целу планину, пронађе близу извора реке једну окомиту и неприступачну пећину, и храбри подвижник врлина настани се у њој. Нико од људи није знао где се он настанио, осим једног свештеника, који му је у одређено време долазио једном непознатом и уском стазицом, доносио му Свете Тајне и причешћивао га. Ту проведе светитељ пуних педесет година. И за то време ништа друго није јео сем траве која је расла око пећине, и ништа друго није пио сем воде са реке. Многа и велика искушења поднео је блажени од демона, као што је казивао свештеник који га је причешћивао. Јер некад су демони долазили преподобноме као разбојници, и тукли га намртво; некад су му се јављали као страшне и необичне звери; а понекад су стварали такве привидности као да из реке навраћају воду и хоће да потопе и пећину и светитеља. Али пошто демони нису могли да светитеља покрену са тог места, побегли су посрамљени. А светитељ, пошто је поживео преко деведесет година, упокоји се у својој пећини. И тада се деси нешто чудесно.

После светитељеве смрти наиђоше неки ловци према споменутој пећини у којој су се налазиле његове мошти, а њихови пси стадоше силно лајати. Чувши такво лајање паса,

ловци се загледаше према пећини, и видеше једну руку која им даваше знак и позиваше их. Мислећи да је то неки њихов друг који је пронашао неки добар лов, журно пређоше реку, и по лавезу паса стигоше до пећине. Али унутра не нађоше никаквог живог човека, но угледаше где на земљи опремљено лежи свето тело преподобнога, и изнад њега једна запаљена светиљка. И по томе познадоше да су то мошти светог човека, па им се поклонише и побожно их целиваше. Затим се вратише у град, и обавестише о томе архијереја.

Архијереј са свештенством и мноштвом верних отиде у пећину, и узе свете мошти са свећама, са измирном, са славословљима и песмама. Али настаде препирка између житеља Переје и житеља Верије, којима ће припасти свете мошти. Најзад се сложише да препусте самом светитељу да он сам то реши. Стога ставише мошти на једна кола, упрегоше у њих два непрезана вола, и пустише их да иду куда хоће светитељ. Онда волови брзо пређоше реку, и упутише се право у Верију, не скрећући ни на коју другу страну, уђоше у град, и одвезоше мошти у родитељски дом самога светитеља. Ту се зауставише, пошто је светитељ хтео да се ту положи његове мошти. Ту би подигнута црква у име светитеља, и његове се мошти и сада налазе у њој. Од њих бивају разна и многобројна чудеса. А она планина, у којој беше светитељева пећина, убрзо постаде обиталиште монаха. И подиглоше се толика подвижалишта, аскетишта (ἄσκητήρια) тамо, да га назваше: Скит светог Антонија Новог²⁹⁸.

СПОМЕН СВЕТОГ ЦАРА ТЕОДОСИЈА ВЕЛИКОГ

Овај врло побожни и славни цар владао је од 370–395. године. Родио се у Шпанији. Чувен по роду, и знаменит по јунаштву. Најпре је био војсковођа цара Грацијана, а затим од њега постављен за цара 379. г. Константин Велики је забранио гоњење хришћана, Теодосије Велики пак отишао је још један корак даље: он је забранио у својој држави идолска жртвоприношења. Он се старао и за православну веру против јеретика. Из Цариграда је протерао аријанског епископа Димофила и сам је увео у храм Св. Апостола у Цариграду Св. Григорија Богослова. Он је толико био побожан, да се удостојио да за живота чини чудеса. Тако, желећи да се поклони светим местима у Јерусалиму, он се обуче у просто одело, и отиде у храм светог Васкрсења и закуца на врата. Један му црквењак отвори, и он уђе у храм, и – о чуда! кандила, која су дотле била сва погашена, одједном се сама сва упалише, као о неком великом празнику. Запрепашћен овим чудом, црквењак извести о томе патријарха. Патријарх пак преко молитве Богу сазнаде ко је то био. И прослави Бога.

За време његово сазван је други Васељенски Сабор 381. године, који је утврдио догматско учење о Духу Светом као Богу, једносушном са Богом Оцем и Богом Сином. Много је уопште учинио да се вера хришћанска утврди и рашири у свету.

Он је својим рукама преписао свето Еванђеље, и читао га је сваки дан.

Отишао Господу 17. јануара 395. год. у Милану. Мошти су му пренете у Цариград и ту сахрањене.

Блажени Августин казује да је цар Теодосије често говорио, да се више радује томе што је члан Цркве Божје него да је цар над целом земљом.

СПОМЕН СВЕТОГ НОВОМУЧЕНИКА ГЕОРГИЈА НОВОГ, ЈАЊИНСКОГ

Овај нови мученик би рођен 1810. год. у селу Чуркли, у покрајини Гревенској у Северној Грчкој. Родитељи му, Константин и Васиљка, беху сиромашни земљорадници, и умреше када Георгију беше 8 година. Он ускоро ступи у службу код неких Турака као коњушар. Године 1836, вршећи дужност коњушара у Јоанини код једног турског старешине, који га називаше не Георгије, него Баур – Хасан, он упозна једну сироту девојку по имену Јелену и хтеде да се њоме ожени. Турски хоџа из Јоанине, чувши да Георгије хоће да се жени хришћанком, оклевета га код кадије, да је муслиман и да сада хоће да пређе у Хришћанство да би се оженио хришћанком. На суду пред кадијом и везиром Георгије, који беше по природи врло ћутљив и смирен, оправда се и доказа да је од рођења хришћанин, што потврди и газда код кога он служаше као коњушар. Тако овај свети младић би ослобођен и ускоро се венча у цркви са својом вереницом Јеленом. Следеће године он доби сина кога одмах крсти у цркви.

Не прође много времена а свети мученик би поново лишен слободе 12. јануара 1838. године и поново изведен на суд пред кадију, по тужби оног истог хоџе да је тобож Турчин, али да је прешао у Хришћанство. На суду он храбро исповедаше да је хришћанин био и остаје, а Турци му пређаху да ће га убити ако се не потурчи. И један старац, потурчени хришћанин, саветоваше Георгију да прими муслиманску веру, но он то одлучно одбијаше. Турци хтедоше да се увере да ли је заиста хришћанин или муслиман, па кад видеше да није обрезао уверише се да је од рођења хришћанин. Ипак не отпустише светог Георгија него га вргоше у тамницу. Пет дана узастопце би мучен овај свети, али се не одрече Господа Христа, и стално говораше: „Хришћанин сам, Хришћанин ћу и умрети!“ Турци му стављаху ноге у класе, притискаху га каменом плочом, принуђаваху га на све могуће начине да постане муслиман, но он остаде непоколебљив и понављаху: „Хришћанин се родих,

Хришћанин јесам, и као Хришћанин ћу и да умрем!“ Дознавши за то хришћани из Јоанине, а особито клирици, уложише све напоре да би измолили од Турака ослобођење Георгија, или да би бар убедили Георгија да побегне у Грчку. Турци не хтедоше да одустану, али ни Георгије не одустајаше од намере да пострада за Христа, него свима говораше: „Не бојте се, браћо, ја ћу најрадосније да пострадам за Христа мога“. У понедељак 17. јануара, на дан св. Антонија Великог, би одведен Георгије, коме беше тада око 30 година, и обешен, не хотећи се одрећи Христа Бога. После три дана хришћани узеше његово свето тело и погребеше га иза олтара храма св. Атанасија у Јоанини. Патријарх Цариградски Григорије VI одреди већ 1839. да се празнује дан мучеништва овог новомученика Христовог, од чијих светих моштију биваху и бивају многа исцељења до данашњег дана.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ АНТОНИЈА

Преподобни Антоније основао Богородичин манастир на обали Црнога Мора. Преставио се у шеснаестом веку. Свете мошти му чудотворне.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ АХІЛЕ

Подвизавао се у Египатској пустињи, у једном скиту. Борио се против страсти и мучио себе немилосрдном уздржљивошћу. Преставио се у миру, у петом столећу. О њему се говори у Евергетиносу.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ АНТОНИЈА ДИМСКОГ

Рођен у Новгороду од благочестивих родитеља; од младости заволео осаму и молитву. Пострижен за монаха у Хутинском манастиру. Све време проводио у монашким подвизима. Преподобни Варлаам Хутински одредио га је за свог наследника. Но Антоније није дуго управљао манастиром: бежећи од људске славе он тајно напусти манастир и настани се у пећини на обали Димског језера. Ту он провођаше дане у трудовима, а ноћи у молитви. Постепено око њега се сабра братија, и на обали језера би основан манастир. Преподобни се престави у својих 67 година, 24. јуна 1224. године. Чудотворне мошти његове почивају у његовој обитељи.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ АНТОНИЈА КРАСНОХОЛМСКОГ

Најпре био пустиножитељ у Бјелојезерској области. Као јеромонах дошао у Тверску област, и основао манастир близу Краснога Холма. Братију мудро водио путем спасења својим честим поукама, а нарочито примером свог светог живота као настојатељ. Упокојио се 1481. године. Свете мошти његове почивају у његовом манастиру.

18. Януар

ЖИТИЈЕ СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ АТАНАСИЈА ВЕЛИКОГ, ИСПОВЕДНИКА патријарха Александријског

Живо и бесмртно оличење врлина, које свакога може побудити на богоугодништво, – то је свети Атанасије Велики. Постојбина му беше славни град у Египту Александрија; родитељи му беху побожни хришћани, и живљаху по Богу²⁹⁹. А какав је Атанасије имао бити доцније у животу, показао је у свом детињству, јер играјући се на морској обали са другом децом, својим вршњацима, он је радио оно што је видео у цркви: на детињи начин подражавао је свештенослужитеље Божје. Јер га деца, другови његови, поставише себи за епископа, а он неке од њих назначи за свештенике а неке за ђаконе; и онда му ови привођаху јелинску, не знабожачку децу, која још не беху крштена. И он их крштаваше морском водом, изговарајући над њима потребне речи свете тајне крштења, које је био чуо од свештеника у цркви. А говораше им и по једну поуку, како је то његов детињи разум умео и знао.

У то време у Александрији је патријарховао свети отац наш Александар³⁰⁰. Деси се да он са једне узвишице посматраше морску обалу, и виде децу где се играју. Загледа се у њих, и зачуди се када виде како Атанасије врши крштење. И нареди да му сву децу доведу. И питаше их какве су се то игре играли. Они, као деца, прво се бојаху, а затим испричаше све, како Атанасија поставише себи за епископа, и како он крсти јелинску децу. Патријарх их подробно испитиваше на који су начин обавили крштење, и каква су питања стављали пред крштење и шта су ови одговарали. И дознаде да су све обавили по закону вере наше. Пошто се посаветова са својим клиром, патријарх признаде то крштење за истинско и правоважно, и изврши миропомазање крштене деце. А Атанасијеве родитеље дозвола себи и препоручи им да своје дете добро васпитају и отшколују, па кад одрасте да га опет доведу к њему, или боље: к светој Цркви. Јер патријарх беше прозрео у њему Божји дар. Тако у ствари и би. Пошто Атанасије довољно изучи школе³⁰¹, и проучи

сву светску философију, но још више божанску науку Светог Писма, његови га родитељи доведоше пресветом патријарху Александру, као Ана Самуила, и поклонеше га Богу. Патријарх га убрзо уврсти у клирике. И као храбар војник, он се измлада стаде борити са јеретицима. А како се с њима борио, и шта је све од њих претрпео, то се не може ни описати. Али не можемо прећи ћутке преко неких његових нарочитих подвига и дела.

У то време је беснео са својом јереси безумни Арије³⁰², и својим убитачним учењем потресао сву Цркву. Поводом тога је у Никеји одржан Први Васељенски Сабор, на коме су свети оци проклели Арија и избацили из Цркве Христове³⁰³. А би осуђен и на заточење. Али он, лукава змија, иако сатрвен и једва жив, ипак не одустаде од своје злоће. Јер преко ученика и једномишљеника својих та змија витлаше репом својим, изливајући свуда отров јереси. А код цара имађаше многе браниоце своје, нарочито Јевсевија, епископа никомидијског, и друге аријанске епископе. Преко њих је Арије радио да код Константина Великог издејствује себи помиловање, како би се из заточења слободно вратио у Александрију. Јевсевије је лукаво објашњавао цару како Арије не учи и не проповеда ништа супротно и несагласно са учењем Цркве, него је посреди завист епископа према Арију. Јер се међу њима води чисто схоластичка препирка о речима а не о вери. А цар, проста и незлобива срца, не познајући јеретичку препреденост и лукавство, поверова лажи. И нареди: да се престане са препиркама и свађама око речи, да не би било раздора у Цркви. И не размишљајући, даде помиловање Арију да се врати у Александрију на своје место. И тако се погани јеретик, на зло целе Цркве, врати у Александрију.

Повратак Аријев у Александрију ожалости и заболе православне, нарочито светог Атанасија, као Христовог ратника и јаког заштитника правих предања побожности. Тада он већ беше архиђакон. И он гоњаше онога вука богомудрим језиком и списима, изобличавајући злочинство његово. И потстицаше пресветог архиепископа свог Александра да пише цару, а и сам писаше с њим, да је крива царева простодушност, јер је поверовао јеретичким обманама и бајкама, и Арија, који се

одрекао праве вере и који је одбачен од самог Бога и свих светих отаца, прима, и допушта му да потреса мирне крајеве отаџбине. А цар, наговорен од јеретика Јевсевија, отписа им врло оштрим речима, претећи им да ће их лишити чина, ако не умукну. Ово пак учини благочестиви добри цар, не као роб јарости, нити као љубитељ аријанства, него из ревности, иако ревности не по разуму. Јер је желео да не буде раздора у Цркви. Волео је да буде мир онде, где мира бити не може. Јер како може јерес живети у миру с Православљем?

Ускоро потом престаји се Господу пресвети Александар³⁰⁴. На престолу га наследи свети Атанасије, једногласно изабран од свих православних као достојан сасуд за такво миро. Тада притајени аријански сејачи кукоља умукосе за неко време, не ступајући отворено у борбу с Атанасијем. А када их демон потстаче, они обелоданише своје неваљалство, и отворено пројавише, дотле дубоко сакривени, отров злоће своје, пошто пресвети Атанасије не прими безаконог Арија у црквено општење, иако је Арије донео писмо од цара да га Атанасије прими. И стадоше на све стране изазивати непријатељство против невинога и силно га нападати. Трудиле су се да га не само збаце с престола, него и из града протерају. И то њега, човека достојна небеских насеља. Али он остаде непоколебљив, појући с Давидом: Ако против мене војска крене, неће се уплашити срце моје (Пс. 26, 3). А глава тог злог већа беше гореспоменути Јевсевије, епископ никомидијски, који само ношаше име побожности, а у самој ствари беше непобожан, и сасуд безбожности. Са својим једномишљеницима он се наивном цару увуче под кожу. И сматрајући да је тренутак подесан, стаде све предузимати против Атанасија, еда би га збацио с престола. Држао је, ако њега буде збацио, лако ће и остале православце савладати, и Аријево учење утврдити. Он дакле измисли на праведника неправедне клевете, и удеси лажне (а за јеретике, веродостојне) оптужбе; усто поткупи присталицу Мелитијеве³⁰⁵ јереси Исиона, и богатог лукавством Евдомона, и чувеног по покварености Калиника.

Оптужбе против Атанасија биле су ове: прво, приморава Египћане да дају данак цркви Александријској ради

свештеничких одежди, олтарских завеса и покривача и других црквених утвари; друго, не жели добра цару, и ниподаштава царске наредбе; треће, среброљубац је, и ковчег пун злата послао је једном свом пријатељу да му га чува. Овим оптужбама додата је и четврта, која се односи на Исхира³⁰⁶, лажног попа мареотијског. Овај Исхир беше зао и лукав, и у покварености препреден: он је прогласио себе за свештеника без прописног посвећења; починио је многа зла дела, срамна и страшна; и заслужио је не само искључење и поругу, него и немилосрдну казну. Блажени Атанасије дознаде све о Исхиру. Ревностан за ред у Цркви, он посла у Мареот презвитера Макарија да изврши ислеђење поводом злих дела Исхирових. Исхир се уплаши ислеђења и одговорности, и побеже из Мареота. И оде у Никомидију. Тамо се пријави епископу Јевсевију, и безочно нападе Атанасија износећи лажне оптужбе против њега. Јер поквареност је таква, када нема изговора она се хвата лажи, и јуначи се у њој, и отворено устаје на истину. А Јевсевије и они с њим, примише Исхира као истинског свештеника, иако је отступник од Бога и преступник свештених правила, и веома га поштоваху. Јер сваки обично воли оно што је слично њему, било у пороку или у врлини, Сагоревајући од огромне мржње према Атанасију, о! с како великом радошћу гледаху они Исхира! И његову душу, пуну дрскости и покварености, сокољаху надом, и обећаваху му да ће му дати епископски чин, само ако измајсторише неку оптужбу и клевету противу праведника. За клевету и лаж давати такву награду: епископски чин и власт над многим душама! А Исхир, вешт за такве ствари, баци се јуначки на посао. И измајсториса ову клевету против невиног Атанасија: по наредби Атанасијевој презвитер Макарије је разбојнички упао у његову цркву, њега самог са великим бесом из олтара извукао, свети престо испреметао и претурио, свети путир сломио, и свете књиге на огњу спалио. Мрзитељи Атанасијеви примише ову Исхирову клевету као истину, придружише је горепоменутиим клеветама, изађоше пред цара Константина, и оптужише светог Атанасија. Притом нарочито истицаху, да би цара што више наљутили, како

Атанасије презише његове законе, нити слуша његове царске наредбе, не примајући Арија у црквено општење.

Цар се испрва мало смути, затим разгледа ствар, и беше у недоумици, јер је знао и Атанасијеве врлине, и држао је да су оптужбе против њега вероватне. Зато удари средњим путем: не осуди Атанасија, и не одби да се изврши ислеђење поводом оптужби. А како се у то време у Јерусалиму одржаваше празновање обнове храма Васкрсења Христовог, и епископи се са свих страна сабираху тамо, цар нареди да епископи саставе сабор у Тиру и иследе оптужбе противу Атанасија Великог; и исто тако да из основа расмотре Аријеву ствар и виде да ли он заиста, као што сам каже, стоји у границама свете вере и држи права предања Истине. Па ако се утврди да је из зависти био искључен из Цркве, онда да га Сабор поново прими у клир и присаједини телу Цркве; утврди ли се пак да верује противно учењу Цркве и наопако учи, онда да му се суди по свештеним законима, и да буде кажњен како то заслужује по делима својим.

У то баш време навршавала се тридесетогодишњица владавине цара Константина. Епископи се из разних градова сабраше у Тиру³⁰⁷. Војници доведоше везана презвитера Макарија. Са војницима беше и војвода, који је заједно са епископима имао да учествује у суђењу. А било је још неких других преставника световних власти. Предстадоше и тужиоци. И суђење поче. А позван беше и Атанасије. И најпре би ислеђење поводом црквених одежди и црквених завеса, затим поводом среброљубља. Но одмах се обелодани лажност оптужбе и нечовечност тужилаца. Но док се то ислеђивало, стиже од цара писмо суду. У писму цар не мало грди тужиоце, а Атанасија ослобађа неправедне оптужбе, и кротко га и срдечно позива да дође к њему. Јер два презвитера Цркве александријске, Апис и Макарије (не овај Макарије који везан беше доведен на суд, већ други), допутоваше у Никомидију, и подробно изложише цару Атанасијеву ствар. Цар виде где је истина, и увиде да су оптужбе дело зависти. Зато и посла такво писмо епископима на Сабору у Тиру. Када се писмо прочита на суду, јевсевијани се уплашише, и не знађаху шта да раде. Али, заслепљени завишћу, не престадоше са својим бесом, нити

устукнуше што су побеђени и посрамљени, него се са новим лажима окомише на презвитера Макарија, доведеног пред суд. И иступи као тужилац Исхир, а као сведоци јевсевијани, које напред Атанасије одбаци као лажне и неверодостојне. Онда Атанасије затражи да се испита тачно да ли је Исхир заиста свештеник, па ће потом сам он одговорити на оптужбу. Али судије не пристадоше на овај Атанасијев захтев, већ продужише са суђењем Макарију. Но пошто тужиоци нису могли да докажу оптужбу, суђење се одложи док се на лицу места, у Мареоту, не испита да ли је Макарије разрушио олтар, као што оптужба каже. И да то испитају бише одређени они клеветници чија лаж у самом почетку би обелодањена и одбачена. Када Атанасије виде кога шаљу у Мареот, он не могаše да трпи очигледну неправду, устаде против тога, говорећи: Угасну правда, згажена је истина, погибе правосуђе, побеже од судија законско ислеђење и непристрасно расмотрење ствари. Зар није страшно да се везан држи онај који треба да буде на слободи? И да се пресуда по овој ствари поверава тужиоцима и непријатељима, да баш исти тужиоци, који су и оклеветали човека, изрекну пресуду над њим?

Ово Атанасије Велики громко изговори пред целим Сабором. Но видећи да ништа не помаже, и да број његових непријатеља и завидљиваца расте, он тајно отпутова к цару. И Сабор, или боље рећи зли скуп, пошто Атанасије не беше присутан, одмах осуди Атанасија. А у Мареоту би извршено неправедно ислеђење поводом горепоменуте ствари, и све урађено по вољи и жељи непријатеља. И они који су сами заслуживали да буду збачени, донеше коначну одлуку да се Атанасије збаци. И отидоше у Јерусалим, где и примише богоборног Арија у црквено општење. И то га примише они који само на језику беху побожни и на Никејском Сабору претворно потписаху исповедање вере у једносушност Бога Сина са Богом Оцем. А они који се и срцем и устима држаху праве вере, врло марљиво расмотрише све што је Арије говорио и писао, и пронађоше превару која се скривала под покривачем многих његових речи и проповеди, и уловише га као лисицу, и изобличише га као непријатеља истине.

Онда стиже друго писмо од цара да Атанасије отиде к њему, јер Атанасије на свом путу ка цару још не беше стигао исто тако наређиваше цар да и сви тужиоци и судије што пре предстану њему. Ово страшно уплаши Сабор, јер се злобници, пошто неправедну пресуду беху изrekli, бојаху да их због те неправде не постиже казна. Због тога многи отпутоваше у своја места. Јевсевије пак и епископ никејски Теогније, и неки други, измислише вешто неке, на изглед оправдане, разлоге да се још задрже на том месту, и после кратког времена одговорише цару писмом. У то време Атанасије беше претстао цару у Никомидији, и би с правом ослобођен од оптужбе по питању злата. А пошто јевсевијани дуго не долажаху, и не хитаху да дођу цару, цар посла Атанасија са својим писменим налогом да заузме свој архиепископски престо у Александрији, јављајући у исто време да су све оптужбе против њега неосноване и неистините.

Тако свети Атанасије архиепископоваше са свога престола у Александрији. Али у Александрији беше и Арије, и аријанци изазиваху велике смутње и немире у народу. Видећи да је Арије узбунио и узнемирио не само Александрију већ и цео Египат, блажени Атанасије не могаше то трпети, и о свему писмом обавести цара, препоручујући му да предузме строге мере против богоборца и сејача смутње у народу.

И одмах стиже у Александрију наређење да Арија везана одведу на суд царски. А када Арија вођаху из Александрије цару, на путу се задржаше у Кесарији. Ту се Арије састаде са својим једномишљеницима епископима: Јевсевијем никомидијским, Теогнијем никејским и Маријем халкидонским. И договорише се, те сачинише нове оптужбе против Атанасија, нити се Бога бојећи, нити невиног човека штедећи. Једина им је жеља била, да истину покрију лажју, као што каже божанствени Исаија: Зачињу труд и рађају безакоње они што наду своју положише у лаж, и рекоше: покријмо себе лажју (Ис. 29, 4). Тако се ови безакони јеретици упињаху, да блаженог Атанасија збаце с престола, и да Православље сатру. Стога отидоше цару: Арије да се брани, а Јевсевије, и они с њим, да помогну Арију, а да Атанасија и истину безочно оптуже. И кад претстадоше цару,

одмах бише упитани о сабору у Тиру, шта су тамо урадили, и какву су одлуку донели поводом Атанасија. А они одговорише: Није нам царе, много жао на Атанасија за друге његове грешке, али што свети олтар разруши, и што свети путир у комаде разби, и што забрани, као што је уобичајено, да се из Александрије шаље жито у Цариград, – е то је оно због чега нам је криво на њега, због чега нас ревност једе, што нас жалости и душу нам кида. Сведоци ових његових злодела су: епископи Адамантије, Акувион, Арвестион и Петар. Они за све то оптужише Атанасија, и ма да је избегао казну коју по правди заслужује, ипак је, као учинилац ових ружних дела, свргнут.

После ових њихових речи цар ћутаху неко време смућен. Затим, пошто није могао да умири тужитеље, нареди да се праведник пошаље на неко време у Француску³⁰⁸. И то учини, не што је веровао оптужби, или што се наљутио, већ што је хтео да има мир у Цркви, као што сведоче они који су поуздано сазнали разлог овакве цареве одлуке. Цар је видео да су многи епископи устали против Атанасија, и да је због тога настала велика пометња у народу александријском и египатском. Желећи да утиша ту буру, и уклони пометњу, и толике епископе излечи од туге, он рече светоме мужу да се удаљи из града на неко време. После тога и сам оде из овог живота, пошто наврши тридесет година свога царовања, а имао је шездесет и пет година. Умирући, он остави као своје наследнике три сина: Константина, Констанција и Констанса. Тестаментом својим он им подели царство, и највећи део царства остави најстаријем сину Константину. Али пошто ниједан од његових синова не беше крај њега на самртном часу, он уручи тестамент једноме презвитеру³⁰⁹, који беше потајни аријанац. Он, као што је у себи скривао јерес, тако утаји и тестамент царски. И ма да су га многи питали да ли је цар оставио тестамент, он никоме не каза. Са њим су о томе тајно знали само неки најближи цареви евнуси. Пошто најстарији син Константин задоцни, пре њега стиже хитно из Антиохије Констанције. Онај презвитер тајно даде њему очев тестамент, молећи га само за једну милост: да он приступи аријанцима, и помаже им. – Какво уздарје да за земаљско царство да бесмртном цару Христу: да Га не

исповеда као Бога и Господара и Творца свега, него као твар! О, неразумности и безумља! – Овог презвитера потпомагаше у томе споменути Јевсевије, и сва дружина његова. Они једва дочекаше овај тренутак. Јер су знали да ће се Аријево учење раширити и учврстити једино ако нови цар буде одлуку о Атанасијевом заточењу потврдио као праведну и веома добру. У то време они придобише за своју веру и једномислије препозита³¹⁰, који беше на царском двору. А од њега болест Аријеве јереси пређе и на остале евнухе³¹¹, који су по природи својој неотпорни и склони сваком злу. Затим супруга царева постепено подлеже богохулним разговорима, и испуни се јеретичком кугом. Најзад и сам цар, заведен аријанским мудровањем, устаде на Господа свог Христа, те се на њему испуни реч божанственог Јеремије: Пастири безбожно одусташе од мене (Јерем.2:8). И цар отворено нареди да се аријанско учење учврсти, и да сви епископи имају мислити као и он; а ко се противи, натерати га силом.

У тој страшној бури и смутњи крманоши Цркве беху ови: Максим јерусалимски, Александар цариградски и Атанасије александријски, о коме и говоримо. Иако је био у заточењу, Атанасије није напуштао крму Цркве, него је речју и списима руководио православне. Јевсевије пак никомидијски, и они с њим, ревносно се труђаху за своје зловерје, потстичући гоњење православних и наносећи зло Цркви Христовој. Нарочито се окомише на Цркву после срамне смрти Аријеве. Лукава подмуклица, Јевсевије, уведе у Цариград Арија са великом помпом, на велику штету и саблазан вернима. Јер тада не беше тамо никога да се супротстави Арију, пошто му многе велможе приступаху, а Атанасије се налажаше у прогонству. Али свемудри устројитељ Бог развеја њихове намере, пошто пресече Арију живот и злоћу. Јер као што је његов језик сипао богохулне речи на побожност, тако се и његова утроба просу, и нађоше га где са просутом утробом лежи мртав у нужнику. Тако праведна казна постиже овога проклетника који беше зли сасуд, пун гноја зла.

Пошто вођа јереси тако изгуби и душу и тело, Јевсевије и његови једнозлоћници узеше на себе сав труд око заштите и

ширења јереси. И свуда ствараху смутњу, при чему им царски евнуси беху десна рука, много их помажући. Но они су се нарочито много паштили око тога, како би Атанасију, који је био у прогонству, запушили уста да не учи о побожности. Али Бог који промишља о свима и свему, настроји срце најстаријем сину Константина Великог, Константину³¹², који је, као први по царској власти, царовао у старом Риму, те пусти из заточења светог Атанасија, и са својим писмом посла га у Александрију на његов престо. У писму је стајало: „Константин победитељ поздравља Александријску цркву и народ. Држим да међу вама нема ни једнога који не би знао шта се недавно десило великом проповеднику вере и учитељу закона Божјег Атанасију: против њега су устали непријатељи истине, и њему би наређено да борави у Француској где сам и ја. Ово је учињено, да би се уклонио од опасности у којој се налазио његов живот, а није био уопште осуђен на прогонство. И ми смо га много пазили да му се нешто рђаво не деси, иако је он заиста трпељив као нико други. Јер, горећи божанском ревношћу, он је могао поднети какву хоћете тегобу. Отац наш, блажени Константин, хтео је да га убрзо врати на престо, али га смрт претече, и он не успе да то у дело приведе. Ту ствар он остави мени, наследнику свом, оставивши ми у аманет коначну заповест поводом овог човека. И ја вам сада наређујем да га са сваком почашћу и свечано примите“.

С таквим царевим писмом допутова свети Атанасије у Александрију, и православни га примише радосно³¹³. А који се држаху аријанског зловерја састајаху се, и опет против њега коваху сплетке и ствараху пометњу. И поднесоше против светога оптужбу јевсевијанима, како се он без саборске одлуке вратио на престо, и по својој вољи ушао у цркву. Затим оптуживаху блаженога да је, тобож, неком мртвачком руком на мађионички начин чинио чудеса и чаролије; а то је рука, говораху, неког Арсенија клирика, која му је, кобајаги, отсечена по Атанасијевом налогу.

Ово непријатељи доставише цару Констанцију, и много га мољаху да одмах осуди Атанасија на вечито прогонство. Али цар нареди да се та ствар најпре испита, па ако се нађе да је

Атанасије крив, да му се онда по закону изрекне казна. Да то испитају, цар одреди свога дворског чиновника Архелаја и Финикијског кнеза Нона. Они отпутоваше у Тир, где се већ налазио Атанасије и чекао да му се суди поводом руке и поводом мађија. Но иследници одложише ислеђење на неко време, док из Александрије не стигну очекивани клеветници, који су тврдили да су својим рођеним очима видели како је Атанасије отсекао руку Арсенију и правио мађије. А ово одлагање ислеђења би по Божјем промислу, као што је завршетак јасно показао. Јер Бог који бди над свим, и избавља оклеветаног од његових клеветника, продужи време дотле док у Тир не дође сам Арсеније, због кога противници клеветају Атанасија. А Арсеније тај беше клирик цркве Александриске, по чину чтец. Он беше учинио велико недело. И уплашен од тешке казне, која би га сигурно снашла да је ухваћен и изведен на суд, он побеже, и дуго време нико ништа није знао о њему. А лукави противници Атанасијеви, мудри у покварености, не очекујући да ће се Арсеније уопште појавити од стида због учињеног греха, дрско тврђаху да је отсечена рука Арсенијева и свуда одвратне гадости протураху о Атанасију. А када се кроз све земље пронесе глас да ће се Атанасију судити што је отсекао Арсенију руку, дође то до ушију и самог Арсенија, који се скривао негде по забаченим крајевима. Њему би жао оца и добротвора његовог, и срце га заболе због лажне и неправедне оптужбе, па изиђе из места у којима се скривао и отпутова у Тир. У Тиру се насамо јави Атанасију, припадајући к његовим светим ногама. Блажени Атанасије се обрадова његовом доласку, и нареди му да се никоме не показује пре суђења. Но свезлобна мржња његових противника не попушташе, нити се они лажним клеветама против Атанасија задовољише, већ додаваху злобу злоби и лаж лажи. Јер проклети јеретици најмише једну бестидну жену да окриви Атанасија како је, тобож, он, кад је ноћио у њеном дому, напао њу и напастовао силом.

И поче суђење. Пред судије стадоше клеветници; уђе и жена плачући и жалећи се на Атанасија, кога никада видела није, нити је знала какав изгледа. И изјави ово: Примих га у дом свој Бога ради, као човека чесна и света, јер сам желела

благослова себи и дому свом. И ето, настрадах од њега: јер у поноћи он дође к мени у постељу, и насилу ме обљуби, и нико ме не оте из руку његових, пошто сви у дому спаваху дубоким сном. – Док је бестидница плачући тако булазнила и клеветала, пријатељ Атанасијев, презвитер Тимотеј, који је с Атанасијем стајао пред вратима, чу клевету женину и, покренут Духом, изненада уђе унутра, стаде пред клеветницу као да је Атанасије, и слободно јој се обрати: Жено, јесам ли те ја напаствовао ноћу, као што кажеш? – А она још бестидније повика према судијама: Овај ме је упропастио, овај чистоту моју оскрнавио! овај, и нико други! Примила сам га на конак, а он ми је за добро срамотом узвратио! – Чувши то, судије се насмејаше, а противници се веома постидеше. Јер се јавно обелодани њихова лаж. И то им би на срамоту и прекор. И сви се зачудише тако неправедној оптужби; Атанасија судије ослободише сваке одговорности по овој оптужби.

Шта онда раде противници? Своју прву срамоту желе да покрију другом оптужбом. Стадоше тужити светог мужа за мађије, и изнесоше неку мртвачку руку. Ствар одвратна и ужасна за гледање. И бесрамно машући том руком према светитељу, говораху: Атанасије, ова рука ћутећи вапије против тебе! она те изобличава! она те хвата и чврсто држи, да не избегнеш казну. Од ове се руке не можеш спасти ни речима, ни вештином, нити икојим другим лукавством! Знају сви Арсенија, коме си ти неправедно и немилостиво ову руку отсекао! Хајде, кажи, ради чега ти је она била потребна, и због чега си је отсекао? – А он кротким гласом, као што доликује таквоме мужу који се угледа на Христа Господа свог, који, суђен од Јевреја, на ружење не одговори ружењем ни виком, него беше као овца која је за клање, одговарајући рече: Који од вас добро познаје Арсенија? Ко сигурно зна да је ово његова рука? – А кад многи устадоше са својих седишта, и тврђаху да добро познају и самог Арсенија и руку његову, онда Атанасије уклони вео, и позва Арсенија да стане усред суднице. И Арсеније стаде усред суднице жив и здрав, имајући обе руке целе. А блажени љутито погледа на тужиоце, и рече: Није ли ово Арсеније? Није ли ово онај за кога ви кажете да му је рука отсечена? Није ли он познат

свима александријцима? – И нареди Арсенију да подигне увис најпре десну па онда леву руку, и громко повика, као да дозива истини оне који стоје далеко од ње: Ето, људи, и Арсенија! ето и његових руку, које, као што видите, нису отсечене! А ако ви имате неког другог Арсенија, коме припада ова отсечена рука, ви га покажите! Ова пак рука оптужује вас саме као оне који су је отсекли.

Тада их све неисказан стид спопаде, и покривајући лица своја изађоше из суднице. Остадоше само војници. А народ, кога аријанска куга беше заразила, посматрајући епископе и судије како постиђени и утучени одлазе, опколи Атанасија: и пређаху му страшно, и називаху га мађионичарем и врачаром и лажовом, и какве му све погрдне речи не говораху, и махаху рукама да га растргну и убију. И сигурно би то учинили, да их царев изасланик Архелај не умири и не оте Атанасија од њих.

Овај Архелај, добар по души, видећи њихову дивљу злоћу, саветова Атанасију да кришом побегне и сакрије се негде где га нико не би могао пронаћи. И он узе Атанасија, и изведе га из града неким тајним путем и кроз тајни излаз, склањајући се од народа који је беснео.

Тако свети Атанасије побеже. А сутрадан се сабраше неправедне судије, без царског изасланика Архелаја, и осудише праведног Атанасија као блудника, и убицу, и мађионичара, и врача. И пошто написаху разлоге ове осуде, разаслаше то на све стране, затварајући светом Атанасију градове и цркве по свима земљама. А подбунеше и разјарише против Атанасија и самог цара Констанција толико, да је он велике награде и одликовања обећавао онима који га извести где се жив Атанасије налази, или му његову главу донесу.

А Атанасије, протеран не само из грчког царства него као из целе васељене, кријаше се дуго у једном дубоком бунару који је био пресушио. О томе нико није знао, осим једнога богољупца који му доношаше храну и чуваше га тамо. Али пошто неки почеше да наслућују, и сутрадан би га и ухватили да је остао тамо, јер су опасне потере за њим биле свуда, Божји промисао га те ноћи изведе из бунара, и одведе на друго место. Али да га и ту не би пронашли и ухватили, он са Истока оде на Запад³¹⁴.

Тада је на Западу царовао најмлађи брат, Констант, пошто је најстарији брат, Константин, био убијен од војника у Аквилеји³¹⁵, крај реке Алсе. Дошавши у Европу, блажени Атанасије исприча подробно целу своју ствар и папи Јулију³¹⁶, и самом цару Константу.

У то време састаде се у Антиохији сабор источних епископа ради освећења цркве, коју Константин Велики поче зидати а син је Констанције доврши. Слеглоше се тамо сви епископи са Истока, међу којима беше не мало аријанаца. Они уз помоћ цара направише своје веће, и опет свргоше светог Атанасија који је тада боравио на Западу. И послаше клеветничко писмо против Атанасија у Рим папи Јулију, потстичући папу да и он свргне Атанасија. А место Атанасија изабраше за архиепископа у Александрији Јевсевија емеског, човека разумна. Али он не пристаде, знајући како народ у Александрији има велику љубав за свога пастира Атанасија. Онда они поставише на александријски престо неког Григорија кападокијца, опаког аријанца.

Свети Атанасије остаде у Риму три године, веома поштован и од цара Константа и од папе Јулија. А беше тамо и пријатељ његов свети Павле, архиепископ цариградски³¹⁷, кога исто тако беху протерали са престола. Онда се по договору између два цара, Констанција и Константа, састаде у Сардикији сабор³¹⁸ источних и западних епископа ради исповедања вере, и ради Атанасија и Павла. На Сабору беше око сто западних епископа, а источних седамдесет и неколико. Међу овима беше и поп Исхир, али сада као епископ мареотски. Епископи из Азије нису хтели ни да се сретну са западним епископима, док ови не отерају са свога Сабора Маркела Анкирског, и Павла, и Атанасија. А западни нису хтели ни да чују о томе. И источни се епископи одмах вратише у своје крајеве. При повратку задржаше се у тракијском граду Филипопољу, тамо свој сабор одржаше³¹⁹, и учење о једносушности одбацише а своје учење изложише. И ту своју одлуку разаслаше свуда свима својим присталицама. Када то дознадоше оци који беху на Сардикијском сабору, они осудише и то веће њихово и вероисповедање њихово. Онда Атанасијеве клеветнике лишише

чинова њихових. И благодарећи особито светом Атанасију потврдише одлуке Никејског сабора о светој вери, исповедајући да је Бог Син једносуштан са Богом Оцем.

После свега тога западни цар Констант написа писмо своме брату, источном цару Констанцију, у коме га мољаше да изда наређење да се Павле и Атанасије врате на своје престоле. Али Констанције одлагаше да то учини. Онда му цар поново написа оштрим речима: Ако ме не послушаш добровољно, онда ћеш то учинити и против своје воље, јер ћу кренути на тебе војском, и поставићу их на њихове престоле. – Констанције се уплаши братовљеве претње, прими светог Павла, који раније беше дошао, и чесно га врати на његов престо. А светог Атанасија благим писмом дозвољава к себи. И пошто је разговарао са њим, он виде да је Атанасије врло mudar и богонадахнут муж, и удиви се његовој мудрости. И тада га са великим почастима врати на његов патријаршки престо. Сам га је испратио. При томе цар написа народу у Александрији, и свима епископима и кнежевима у Египту, и Несторију августалију³²⁰, и великашима у Тиваиди и Либији³²¹ да са великим почастима и страхопоштовањем дочекају Атанасија. Обезбеђен таквим писменим налозима царевим, блажени Атанасије крену преко Сирије и Палестине. У светом граду Јерусалиму би с љубављу дочекан од пресветог Максима Исповедника, епископа јерусалимског. И један другоме испричаше своје муке и напасти што Христа ради поднесе. Тада пресвети патријарх Максим сазва све оне источне епископе који из страха од аријанаца пристадоше на Атанасијево свргнуће, измири их са Атанасијем, и они указаше Атанасију достојно поштовање. А он им с радошћу опрости грех што према њему учинише.

У Александрији би дочекан веома свечано³²²: сав га народ срете са неисказаном радошћу; сretoше га и сви епископи и кнезови, и с почастима у град уведоше и на престо посадише. Ово би други повратак светог Атанасија на престо из другог прогонства. И пошто после безбројних трудова и патњи мало одахну, и мишљаше да остатак живота проведе у миру и спокојству, опет љуте невоље нагрнуше на њега. Јер када безбожни Магненције, војсковођа римски, склопивши заверу са

својим једномишљеницима, уби господара свог, благочестивог цара Константа³²³, тада опет аријанци подигоше главу, и поведоше страشان рат противу Цркве Христове. И опет се на Атанасија окоми старо зло: нападаји и прогонства. Опет се појавише царске наредбе и претње; опет Атанасијева бекства, опет страховања, и потере за њим свуда и по суву и по мору. Јер Георгије кападокијски, изабран од аријанаца на престо место Атанасија, дође у Александрију, потресе Египат, усколеба Палестину, и на целом Истоку створи пометњу. И опет бише свргнути са својих престола светила васељене: свети Максим јерусалимски и свети Павле цариградски. А шта се начини у Александрији, описује сам свети Атанасије, говорећи:

„Опет дођоше неки у Александрију тражећи да нас побију; и ово би горе од пређашњег. Јер војска изненада опколи цркву, и место молитве настаде јаук, врисак и метеж. То би за време свете Четрдесетнице. А када дође Георгије кападокијски, кога послаше аријанци, умножи се зло, на које су га били навикли они што га послаше. Јер недељу дана после светог Ускрса стадоше бацати монахиње у тамнице, епископе везане одводити, домове сиротих и удовица пљачкати. И град се претвори у право разбојиште. Хришћани се ноћу извлачаху из града, куће се запечаћиваху, и клирици паћаху ради браће своје. Све ово заиста беше страшно, али још страшније ствари после тога наиђоше. Јер пошто после свете Педесетнице људи се постише, изиђоше на гроб светог свештенотученика Петра да се помоле. Јер се сви гнушаху Георгија, и избегаваху општење са њим. А када он свезли то сазнаде, натутка против њих војводу Севастијана, манихејца по вери. И он са много војске, која беше наоружана мачевима, ножевима и стрелама, упаде у саму цркву, и нападе на људе. Али мало њих затече на молитви, јер већ беше касно и велика већина се беше разишла. А оне које затече у цркви, подвргну љутим мукама. Јер наложи велику ватру, и поређа девојке око ње, и примораваше их да приступе Аријевој вери. И када виде да их не може приморати, јер ни у шта не сматраху ни огањ ни претње, пошто беху непоколебљиво чврсте у своме православљу, он нареди те их обнажише и немилосрдно тукоше. Лица им толико ранама унакази, да их

њихови рођени дуго времена после тога нису могли познати. Четрдесеторицу људи подвргну страшним мукама: батинама, на којима беше начичкано оштро трње, толико их тукоше, да им сва леђа одраше, и велика им парчад мяса од тела отпадаху, а неки у силним патњама и издахнуше. Све девојке нарочито измучи, и посла их на заточење у Велики Оасим. А не допусти да мртва тела убијених хришћана православних узму њихови рођаци и сахране, него нареди војницима да их баце у неко сакривено место. Мислио је да на тај начин сакрије траг толиког зверства. Тако урадише људи прелашћеног ума и безумни. А православни се и радоваху што њихови мученици јуначки исповедише веру своју, и плакаху што не знађаху где су тела њихова. И много осуђиваху безбожничко насиље и свирепост. Одмах затим из Египта и Либије послаше у прогонство епископе: Амонија, Моина, Гаја, Филона, Ермија, Павлина, Псиносира, Линамона, Агатона, Агамфа, Марка, и другог Амонија и Марка, Драконтија, Аделфија, Атинодора; и презвитере: Јеракса и Диоскора. И тако их тешко зло стављаху, да многи успут помреше, а други у прогонству. А на вечно прогонство осудише преко тридесет епископа. Јер им брига беше као и Ахаву³²⁴: да на целој земљи, ако је могуће, затру и истребе истину“. – Ово нам сам Атанасије Велики казује пишући о своме бекству. А остало казаће нам даље повест.

По смрти свога брата Константа, цар Констанције победи Магненција³²⁵, и владаше и Истоком и Западом. И како на Истоку тако и на Западу он распростираще аријанску јерес. Трудио се на све могуће начине да западне епископе придобије за аријанско учење, неке милом, неке силом, а и поклонима и разним другим лукавствима, како би и они постали заједничари њиховог зловерја. А нареди да се у Милану у Италији састане сабор да свргне Атанасија³²⁶. Јер је очекивао да ће се аријанство утврдити, када Атанасије буде потпуно одбачен и из средине живих уклоњен. И многи тада постадоше цареви једномишљеници, неки из страха, а неки беху привучени царским одликовањима. А они који беху чврсти у вери, не дођоше на сабор. Такви беху: Јевсевије епископ верцелински, Дионисије милански, Ридан толосански, Павлин тривирински, и

Лукифер каларионски. Они не потписаху Атанасијево свргнуће, сматрајући да је то свргнуће праве вере и одбацивање истине. Због тога они бише послани у прогонство у Аримин³²⁷. А сви остали који се беху сабрали у Милану, осудише Атанасија на свргнуће.

Овде ваља рећи на који начин Јевсевије и Дионисије не потписаху одлуку незаконитог сабора. Када се у Милану сабраше око тридесет аријанских епископа, они не хтедоше чекати друге православне епископе, него сами сабор саставише. И потписаху одлуку. И Дионисија миланског, који беше млад по годинама, а и недавно беше постао епископ, наговорише да потпише одлуку. Јер он се застиде толиких на изглед чесних и давнашњих епископа, те и против своје воље стави свој потпис поред њихових. Пошто се то саборисање и потписивање одлуке заврши, стиже у Милано православни епископ верцелински Јевсевије, човек стар. И упита Дионисија шта се ради на сабору. Он му исприча како је већ донета неправедна одлука против светог Атанасија. И са великим жаљењем и кајањем исповеди свој грех, како је обманут, потписао одлуку о свргнућу Атанасијевом.

И прекори га за то блажени Јевсевије, као отац сина, јер Дионисије сматраше Јевсевија као свог духовног оца, једно због старости, а друго што много година већ епископује. Но и по месту епископ верцелински беше већи од миланског. Видећи Дионисијево кајање, Јевсевије му саветоваше да не тугује, и рече: Знам шта ћу чинити, да твоје име буде избрисано на тој одлуци.

И зби се то на овај начин: сазнавши за Јевсевијев долазак, аријански епископи га позваше на свој сабор, и показаше му одлуку о Атанасијевом свргнућу са својим потписима, изјавише жељу да и он стави свој потпис. Јевсевије се прављаше као да одобрава њихов сабор, и хоће да стави свој потпис. Узе одлуку и стаде читати имена потписника. А када дође до Дионисијевог имена, он, тобож увређен, узвикну: Где ћу ја ставити свој потпис? Зар испод Дионисија? Никада! Зар Дионисије да буде већи од мене? Ви говорите да Син Божји не може бити раван са Богом Оцем, зашто онда сина мог претпостависте мени? – И не

хтеде да потпише, док се Дионисијево име не избрише са места на коме се налази. А епископи аријански, пошто им је било много стало до Јевсевијевог потписа, и да би га умирили, наредише да се Дионисијево име избрише. И Дионисије избриса са одлуке свој потпис истом руком којом га је и ставио, тобож уступајући то место старијем епископу Јевсевију верцелинском, и као да ће се испод њега потписати. Пошто Дионисијев потпис би тако избрисан, да ни трага не остаде од њега, Јевсевије иступи отворено, и јавно исповеди истину, потсмевајући се аријанцима и говорећи: „Нити ћу себе оскрнавити вашим безакоњима, нити ћу сину своме Дионисију допустити да буде учесник у вашем неваљалству, јер није законито потписати незакониту одлуку о свргнућу невиног архијереја. То закон Божји и црквена правила забрањују. Нека вам свима буде знано: Јевсевије и Дионисије никада неће потписати ту вашу одлуку, пуну злобе и безакоња. Нека је хвала Богу што избави Дионисија од учешћа у томе, јер нам внуши замисао такву да његов потпис избришемо и не оставимо га међу вашим злим потписима“.

Видевши да су их Јевсевије и Дионисије изиграли, аријанци дигоше руке на њих, и после многих злостављања послаше обојицу, у прогонство. Блаженог Јевсевија су толико мучили у прогонству, да је скончао мученички. Свети Атанасије чу за све то. Обавештен од Бога на тајанствен начин да епархови војници, по царевом наређењу, долазе да га ухвате, он у поноћи напусти епископију, и сакри се код неке добродетељне девственице, монахиње, која беше Богу посвећена и истинита слушкиња Христова. И кријаше се код ње све до смрти цара Констанција.³²⁸ И нико не знађаше за њега осим Бога и те монахиње која му служаше. Она му и потребне књиге доношаше, позајмљујући их од других. Боравећи тамо, светитељ написа многе књиге против јеретика. А народ александријски тражаше свуда свога пастира, светог Атанасија, јер туговаху за њим веома. И тако га усрдно тражаху, да би сваки врло радо и душу своју дао да га пронађу. И велика туга притискиваше свету Цркву.

Аријева јерес овлада не само на Истоку него и на Западу. По царској наредби, и у Италији и по целом Западу збациваху са престола њихових оне епископе који не пристајаху да потпишу учење о другосушности, то јест учење да је Син друге суштине а не које и Отац. У то време прогнан би за веру свети Либерије, папа, који ступи на римски престо после блаженог Јулија, који опет беше наследник светог Силвестра. На место светог Либерија јеретици поставише неког Феликса³²⁹. И док тако, дуго и са свих страна, јеретици притешњаваху и гоњаху свету Цркву, догоди се и погибија цара Констанција. Он изгуби и живот и царство између Кападокије и Киликије, у месту званом Мопсијски Извори³³⁰. Тако исто и Георгија, оног псевдоепископа александријског, кога јеретици поставише, стиже казна Божја, те погибе проклетник с хуком. Јер би убијен од јелинског народа, када је хтео да приграби себи једно јелинско имање у Александрији³³¹.

После Констанција зацари се Јулијан³³². Он се трудио да уништи све Констанцијеве законе и одлуке. И допусти да се врате сви који беху у прогонству. Дознаде за то свети Атанасије. И бојаше се да аријанци не преваре и не придобију Јулијана за споје зловерје. Јер Јулијан још не беше пројавио своје отступништво и потпуно одречење од Христа. Стога по густој помрчини ноћној изиђе свети Атанасије из дома оне девственице, у коме се скривао, и појави се усред цркве александријске. Ко би могао да опише тадашњу радост православних? Како се са свих страна слеглоше да га виде? И клирици, и грађани, и сав народ са каквом радошћу на њега гледаху, и како га с љубављу грљаху! Његов долазак испуни их храброшћу, и они одмах протераше из Александрије све аријанце, а град и саме себе предадоше Атанасију, пастиру и учитељу своме. Атанасије тада одржа велики сабор епископа који потврди Православну веру 362. год.

Потом безакони Јулијан, који се најпре беше тајно одрекао Христа, учини то јавно. Јер, пошто се утврди на власти, он се пред свима одрече Христа, похули пресвето име Његово, и поклони се идолима, и отвори свуда идолишта, и нареди да се нечестивим боговима приносе погане жртве. И на свима

странама беху идолски храмови, и смрад, и дим, и клање животиња, и крв. Због тога велики стубови и учитељи Цркве изобличаваху Јулијана. И он диже љуто гоњење на Цркву, а у почетку на светог Атанасија. Јер када се цар саветоваше са својим једномишљеницима, и питаше своје мађионичаре, врачаре и чаробњаке, на који би начин било могуће уништити хришћанство у васељени, сви они изјавише да треба Атанасија убити и са земље уклонити. Они говораху: „Ако се темељ разори, онда ће се лако разорити и све остало у хришћанској вери“.

И опет би донесена неправедна одлука против Атанасија; и опет би војска послата у Александрију; и опет се узбуни град; и би опкољена црква од наоружаних војника. Све то са једним циљем: да пронађу и убију Атанасија. А он, опет заклоњен Богом, прође између њих, измаче им се из руку, и ноћу дође до реке Нила. Ту седе на једну лађу, да га однесе у Тиваиду. У том стигоше његови љубитељи, и са сузама говораху: Куда опет одлазиш од нас, оче? Ко ме нас остављаш као овце које немају пастира? – Светитељ им одговори: Не плачите, децо, јер овај метеж, који видимо, ускоро ће проћи. – Рекавши то, он оде на свој пут. А за њим је јурио неки војвода, коме је мучитељ био издао наређење да, ма где стигао Атанасија, одмах га на месту убије. Један пратилац светог Атанасија примети са лађе како издалека плови за њима брзо друга лађа, и на њој војвода, кога је он добро познавао. И саветоваше веслаче да брзо веслају, да би умакли гониоцима. А свети Атанасије почека мало и, сазнавши унапред шта ће бити, нареди веслачима да окрену лађу и плове натраг у Александрију. И веслачи се снебиваху и бојаху се да то ураде. Светитељ им рече да се не боје. И они крмом окренуше лађу, и запловише ка Александрији, право у сусрет гониоцима. И кад беху у близини војводе, варварима као да магла беше пала на очи, гледаху а не виђаху. И док војводина лађа пловљаше поред њихове, свети Атанасије их упита: Кога тражите? Они одговорише: тражимо Атанасија. Нисте ли га видели где? – А он рече: Он је недалеко од вас на једној лађи, као да бежи од некога који га гони. Похитајте, и стићи ћете га. – И тако се светитељ избави из руку убица. И уђе

у Александрију, и сви се верни испунише радошћу, али се он кријаше до смрти Јулијанове³³³.

А кад убрзо погибе богоморски цар Јулијан³³⁴, зацари се Јовинијан, побожни хришћанин. И опет свети Атанасије без бојазни сеђаше на своме престолу, управљајући Црквом. Али Јовинијан би мало на власти, јер царова само седам месеци, и умре у Галатији³³⁵. Онда постаде цар Валент, заражен Аријевим зловерјем. И опет навалише невоље на Цркву. Јер безбожни цар Валент³³⁶, пошто прими власт, није мислио о општем миру, ни о уређењу војске, ни о победи над непријатељима, него се одмах стаде трудити да аријанство ојача и утврди. Стога и збациваше са престола њихових православне архијереје, који нису пристајали уз његово зловерје. Тако протера најпре светог Мелетија, архиепископа антиохијског³³⁷; затим тражаше да ухвати овог великог међу страдалцима Атанасија. А када гоњење захвати сву цркву, настаде гоњење и у Александрији. Епарх нареди војницима да ухвате светог Атанасија. А блажени кришом изиђе из града, и сакри се у једном гробу. И ту проведе четири месеца, и нико није знао за њега³³⁸. Тада сва Александрија, жалећи и тугујући за светим Атанасијем, удари у велике метеже. Беху им досадила толика гоњења овог светитеља од толиких царева, и они већ скупљаху оружје са намером да зарате на Валента и одвоје се од њега. Сазнавши за то, Валент се побоја њиховог отцепљења и јунаштва, и грађанског рата, па и против своје воље допусти да Атанасије слободно буде на своме престолу.

Тако свети Атанасије, стари војник Исуса Христа, после дугих трудова, и после многих подвига за Православље, и после толиких прогонстава и бекстава, нешто мало времена пред смрт проживе на своме престолу у миру и тишини, па се упокоји у Господу 2. маја 373. год. и придружи се оцима својим: Патријарсима, Пророцима, Апостолима, Мученицима и Исповедницима, пошто се је на земљи подвизавао као и они. Написао је многе дивне богословске и душекорисне књиге. Епископовао је четрдесет седам година³³⁹. Оставио је као наследника себи на престолу блаженог Петра³⁴⁰, пријатеља свог и сапатника у свима својим невољама. Сам пак отиде да прими

светле венце и неисказана блага од Христа Господа свог, коме са Оцем и Светим Духом слава и моћ, част и поклоњење, сада и увек и кроза све векове, амин.

СПОМЕН СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ МАКСИМА архиепископа Влахозапланинског

Свети Максим бејаше син деспота српског Стефана слепог и деспотице Ангелине. Замонашен у манастиру Манасији. Притешњен Турцима он пребегне у Румунију, где буде посвећен на упражњени престо архиепископа Влахозапланинског. Измирио завађене војводе Радула и Богдана и спречио рат међу њима. У старијим годинама вратио се у Крушедол, где је подигао манастир, и где се после дужег подвига и упокојио 18. јануара 1546. године. Његове нетљене и чудотворне мошти и сада леже у том манастиру.

СПОМЕН СВЕТЕ МУЧЕНИЦЕ КСЕНИЈЕ

Пострадала за Христа у огњу сагорена.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ЕФРЕМИЈА

Овај свети беше епископ града Миласе.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ МАРКИЈАНА КИРСКОГ

Би родом са Истока, из града Кира, од богатог и славног рода.

Подвизавао се у пустињи у веома малој колибици; проводио сво време у молитви, појању псалмова и читању светих књига. Храна му била оскудна и груба. Живећи на земљи, срцем и умом сав био устремљен к Богу. Дознавши за његов свети живот, многи се стадоше стицати к њему; и он основа манастир. Чудотворна благодат зрачила из овог светог подвижника, која је и многа чудеса чинила. Толико беше свет, да му је светлост с неба осветљавала увече кад је читао. Упокојио се преподобни око 388. године.

19. Януар

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ МАКАРИЈА ЕГИПАТСКОГ³⁴¹

Отаџбина овог преподобног Макарија беше Египат, село Птинапар. Родитељи његови живљаху у Египту; имена им беху као древним праоцима Авраму и Сари: отац се Макаријев зваше Аврам, и беше свештеник, а мајка Сара. Пошто беху бездетни, они се одвојише у погледу брачне постеље, али се не одвојише у погледу љубави, и живљаху доста година не сједињујући се телесно, но сједињени духовно. Свој живот украшаваху уздржањем и постом, молитвама и бдењима, милостињама и гостопримством, и многим другим врлинама. По попуштењу Божјем би изненадна најезда варвара на Египат; варвари опљачкаше житеље Египта, те и родитељи Макаријеви веома осиротеше, и помишљаху да напусте своју отаџбину. Но једне ноћи, Макаријевом оцу Авраму јави се у сну свети патријарх Аврам, чесна изгледа, светле лепоте, одеће сјајне као сунце. Тешећи га и говорећи му да положи наду у Господа, он му саветова да се не удаљује далеко, него да се само пресели у село Птинапар. И још му рече свети Аврам да не лишава себе и супругу своју брачног телесног сједињења, пошто Бог хоће да их благослови блаженим плодом, као што, – додаде, – благослови мене када се преселих у земљу Хананску, јер ми даде сина у старости.

Пренувши се од сна, свештеник Аврам исприча своје виђење госпођи Сари, и обоје узнесоше захвалност Богу, и не оклевајући преселише се у поменуто село. То село беше недалеко од Нитријске пустиње. Божји промисао пресели тамо Макаријеве родитеље, да би њихов будући син лакше заволео пустињачки живот. Живећи у селу Птинапару отац Аврам се веома тешко разболе, и очекиваше смрт. Но једне ноћи, лежећи тако на болесничком одру, он мало задрема, и имађаше овакво виђење у сну: Анђео Божји изиђе из олтара, приближи се њему, и рече: Авраме, Авраме, устани са одра свога! – А он му одговори: Болан сам Господе, и не могу да устанем. – Онда га Анђео благо узе за руку, и кротким гласом рече му: Бог се

смиловао на тебе, и уклања болест твоју од тебе, и даје ти благослов свој, јер ће жена твоја родити теби сина, истог имена са блаженством³⁴², обиталиште Светога Духа; он ће анђелски живети на земљи, и многе ће привести Богу.

Болесник се прену из сна од тог виђења, и одмах се осети потпуно здрав; и устаде испуњен страхом и радошћу, и стаде ходати, и исприча супрузи својој Сари све што виде и чу од Анђела у виђењу. А да је то истина, потврђиваше његово изненадно потпуно оздрављење од тешке болести. И обоје заблагодарише Богу свемилостивом добротвору свом. Потом затрудне Сара у старости, и када дође време, роди мушко дете, и наденуше му име Макарије, што значи блажени, и просветише га светим крштењем.

Када дете одрасте и постаде пунолетно, и добро изучи Свете Књиге, родитељи, као да заборавише шта је анђеоски рекао у виђењу о њему, хтедоше да га жене, иако он није хтео. Он се на све могуће начине отимао, желећи да се венча са једином бесмртном невестом: блаженим животом. Ипак се потчини родитељској вољи, али са једном благом намером у души. Свадба се обави, и младенци уђоше у ложницу. Младожења Макарије се направи као да га спопаде нека изненадна болест, и не дотаче се невесте, већ чист изађе из ложнице. И сву наду полажући у Бога, он само к Њему јединоме упираше очи срца свога, и мољаше Му се свом душом да му подари да се што пре одрекне света и постане монах. Једнога дана деси се да неки његови рођаци пођоше у Нитријску гору³⁴³, да отуда донесе шалитру (= нитру), јер је тамо има много због чега се та гора и назива Нитријска. Тада, по наређењу својих родитеља, пође са њима и Макарије. И када дођоше до Нитријског језера, Макарије мало сврну с пута, желећи да се одмори. И заспа. И виде у сну једног дивног човека, који је блистао у светлости, и говорио му: Погледај, Макарије, ова места у пустињи, и разгледај их, јер ти треба да се настаниш у овој пустињи. – Чим виђење престаде, Макарије се трже из сна, и размишљао о ономе што виде и што му би речено. И беше у недоумици, шта то треба да значи. Јер у то време још не беше пустиножитеља, осим Антонија Великог, и Павла Тивејског негде у унутрашњости пустиње, за

кога нико није знао. После три дана, Макарије се врати из Нитрије дома, и затече своју невесту у страшној грозници, већ на смрти. Она и умре на његове очи, и као невина девојка отиде у живот вечни. Макарије топло захвали Богу за ово. И извуче из тога поуку за себе, говорећи себи: Макарије, пази, и постарај се о души својој, јер треба да и ти наскоро оставиш овај живот. – И Макарије се ни о чему више не брињаше, већ стално одлажаше у храм Господњи, и читаше Божанске Књиге. А родитељи, видећи такав живот његов, не усуђиваху се ни да помену пред њим женско име, него се радоваху због целомудрености његове. Аврам, отац његов, већ беше веома остарио, па се и разболе. А изгуби и вид од старости и болести. И блажени Макарије служаше му усрдно и брижљиво. Затим се и престаји старац, и би прибран к претцима својим. А шест месеци по престављењу оца његова Аврама, сконча у Господу и госпођа Сара, мати Макаријева.

Пошто по хришћанском обичају сахрани своје родитеље, Макарије постаде потпуно слободан, и раздаваше потребитима све што му беше остало иза родитеља. Само му туга притискиваше душу, што није имао коме да открије тајну срца свог и да добије упутство коме да се обрати и ко да га научи богоугодном животу. И мољаше се свим срцем Богу, да му пошље доброг наставника, који би му показао пут спасења.

Утом дође празник једнога светитеља, кога су Макаријеви родитељи свечано прослављали. По угледу на своје родитеље, Макарије спреми обед, не само ради суседа него нарочито ради сиротих и убогих. Стојећи тог дана у цркви на молитви, он угледа једног старог монаха где уђе у цркву. Власи му беху седе, брада му беше до појаса, у лицу беше блед од испосништва: појава врло достојанствена и унутрашњи лик душе његове беше украшен красотама врлина. Овај стари монах имао је не много далеко од тог села своју усамљеничку келију на једном усамљеном месту. Он се није уопште појављивао. А овом приликом Бог тако удеси, те он дође у ову сеоску цркву да се причести светим Тајнама. После свете литургије замоли Макарије овог инока да сврати код њега на обед. По завршеном обилном угошћењу, сви се разиђоше. А

Макарије задржа мало инока, и издвојивши се са њим насамо, он паде к ногама старчевим, и рече: Немој ми забранити, оче, да сутра дођем твојој чесности, јер хоћу да ми ти будеш добри саветник за живот који треба да водим. – Старац му одговори: Дођи синко, када хоћеш. – И отиде старац.

Сутрадан Макарије оде старцу, и каза му све тајне срца свога, како жели свом душом да служи Господу, и моли старца да га упуту шта треба да чини. А старац га душекорисним разговорима задржа тог дана код себе. И на заходу сунца прихватише се мало хлеба и соли. После тога старац нареди Макарију да отпочине. Сам пак стаде на молитву, и имајући ум горе, дубоко у ноћи, он паде у усхићење, и виде сабор белоликих монаха са крилима, који кружећи око Макарија говораху: Устани, Макарије и почни службу наложену ти од Бога! Не одлажи је за друго време, јер лењ човек не ратује, а вредан добија награду. – Видевши то, божанствени старац исприча изјутра Макарију. И испраћајући га рече му: Синко, што хоћеш да чиниш, чини брже, јер те Бог позива на спасење многима. Стога се отсада немој ленити на богоугодна дела! – И пошто га много поучи о молитви и бдењу и посту, отпусти га с миром.

Вративши се дома, блажени Макарије раздаде сиротињи све што је имао, не остављајући ништа за себе. И пошто се у току неколико дана ослободи свих житејских брига, и сам постаде сиромас, дође опет старцу, предајући себе потпуно на слатку службу Господу. Старац с љубављу прими божанственог јуношу Макарија, показа му почетке монашког усамљеничког молитвеног живљења, и научи га, доличном монасима, рукодељу како да плете котарице, а недалеко од себе начини му и келију, јер је старац волео да сам живи у Богу. И одведе у ту келију ученика, и даде му потребне заповести о молитви, и о храни, и о рукодељу.

Тако блажени Макарије крену с Богом тесним путем монашког житија. И из дана у дан напредоваше у закону Господњем. После неког времена епископ тога краја дође у то село. И сазнавши од житеља тога села за блаженог Макарија, позва га к себи, и пошто је била велика потреба постави га за свештеника те цркве, иако је био још млад. Но после не много

дана дотужи Макарију свештеничка служба, јер му прекину безмолвије, молитвено усамљеничко тиховање и он побеже оданде, и настани се негде близу једног другог села. Ту му се придружи један прост побожан човек, и служаше му: продавао је његово рукодеље, и доносио му храну. А ђаво, не подносећи да га млад монах гази, устајаше и ратоваше против њега разноврсним искушењима. Некад му внушаваше недоличне помисли, а некада навођаше на њега привиђења и страшила. Јер док је Макарије бдио на ноћној молитви, ђаво из темеља потресаше келију, а понекад се у змију претвараше, и гмизећи по земљи на њега наваљиваше. А блажени Макарије, ограђујући себе молитвом и крсним знаком, ни у шта не сматраше ова искушења, говорећи с Давидом: Нећу се бојати страхоте ноћне, ни стреле која лети дању, ни помора који иде по мраку (Пс. 90, 5–6).

Пошто лукави није могао победити непобедивог, он изведе против њега овакво лукавство. Један житељ тога села имађаше кћер девојку, коју неки младић прошаше себи за жену. Али пошто беше сиромаш и припрост, родитељи не окретаху главу на младића, не желећи да своју кћер даду за њега. А девојка вољаше тога младића. И распаљени узајамном љубављу, они се потајно дадоше једно другоме. И девојка затрудне. И када упита младића, шта да каже родитељима; он имајући у себи учитеља неваљалства, одговори јој: Реци им, да ти је то урадио онај пустињак. – Она послуша нечастиви савет, и наоштри језик свој као змија против невиног монаха. А када родитељи приметише да је она трудна, стадоше је тући и питати с ким је пала. Она одговори: С пустињаком вашим, кога ви сматрате за свеца. Јер када једном бејох изван села, и када се приближих месту где он живи, он ме срете на путу и учини насиље надамном. А ја од стида и страха никоме то нисам казала досада.

Ове речи њене као неке стреле ранише њене родитеље и рођаке. И они сви скупа полетеше на светитеља, дотрчаше до његове келије, вичући и претећи, извукоше га из келије и тукоше дуго, па га са собом одведоше у село. А тамо сабраше полупане лонце, почађале грнце, дршке од крчага; повезаше их, и обесише о врат Макарију. И тако га вођаху по селу: страшно га

исмевајући, бијући, ударајући, косу му чупајући, ногама га газећи, и вичући: Овај монах силова нашу девојку! Хајде, сви га ударајте и бијте! – У том се деси да ту пролажаше један честит човек, и када виде шта се дешава, упита оне што су то радили: Докле ћете тући невиног страног монаха, не испитавши тачно, да ли је истина што му се приписује? Јер сматрам да то није истина, већ је просто клевета. – Они и не обратише пажњу на речи овога човека, него продужише своје злодело. А онај христољубац, који Бога ради служаше Макарију, продајући његово рукодеље иђаше из далека за Макаријем кога су вукли, стиђаше се и плакаше, и не могаше одбранити и отети Макарија из руку оних који су га као пси многи опкољавали. А они се окренуше, па и њему стадоше претити, говорећи: Ето шта учини пустињак коме ти служиш! – И тукоше Макарија моткама, док не задовољише свој бес и гнев. И лежаше Макарије полумртав на путу. А родитељи оне девојке говораху: Нећемо га пустити, док нам не да јемце, да ће издржавати кћер нашу, која од њега затрудне. – Макарије пак, једва жив, рече ономе који му служаше: Буди ми јемац, човече! – А он, готов и да умре за њега, прими се јемства, па узе Макарија, и једва га одведе у његову келију, јер не могаше ићи од љутих рана.

Пошто мало прездрави, лати се рукодеља с великом ревношћу, говорећи себи: Макарије, имаш жену и децу, стога треба дан и ноћ да радиш да их храниш. – И прављаше котарице, које продаваше човек што му служаше и добијени новац слаше девојци за издржавање. А када дође време да девојка роди, постиже је праведна казна Божја, јер беше праведника оклеветала за безакоње, и не могаше да роди. Много дана и ноћи мучила се ужасно, горко јаучући од великих болова, јер дете није могло да изађе из ње. А и родитељима њеним се кидало срце, видећи је у таквим мукама, и не знајући шта да раде, говораху: Шта је ово? – Но тада девојка, и против воље своје, каза истину, силно јаучући: Тешко мени кукавној! Заслужујем хиљаде смрти, јер праведника оклеветам, и слагам да ме је он упропастио. А он је невин. Мене је упропастио младић, који је желео да ме узме за жену.

Када то чуше њени родитељи и сви ближњи, запрепастише се, јер их спопаде стид и страх што невином монаху, слуги Божјем, толика зла нанеше. И вајкаху се, говорећи: Авај! тешко нама! – Пронесе се глас о томе по целом селу, и сви се слегаше, и старо и младо, кући тога човека, и слушаху где девојка говори да је пустињак невин. И сви осуђиваху себе, и сами себе називаху проклетима, јер су сви учествовали у оном немилосрдном злостављању светитеља. И договорише се сви са родитељима те девојке, да отиду слуги Божјем, и с плачем припадну к ногама његовим, молећи га за опроштај, еда их не би постигао гнев Божји што су невиноме нанели неправду.

Чувши то, слуга и јемац Макаријев, сав радостан отрча брзо к Макарију, и рече му: Радуј се, оче Макарије, данашњи дан нам је радостан и светао, јер некадању срамоту Бог претвори у славу; и отсада сам ја слободан од свога јемства, а ти си се показао бестрастан и праведан и преславан страдалник. Јер неправедницу ону, која те оклевета и толика ти зла причини, постиже Божја казна, те не може да се породи, и признаде да си ти невин, а да јој је то урадио неки младић. И ето, сви житељи тога села, и младо и старо, хоће да дођу код тебе с покајањем, да прославе Бога за целомудреност твоју и трпљење твоје, и да измоле опроштај од тебе, да их не би постигла нека казна Божја што ти толико зло нанеше.

Када то чу смиреноумни Макарије, би му тешко, јер није желео поштовање и славу људи. Милије му беше примати од људи срамоту него почасти. И чим паде ноћ, он се диже и побеже одатле. И отиде најпре у Нитријску гору, где је оно некада спавао и имао у сну виђење. Ту проживе три године у једној пећини. Затим отиде код Антонија Великог, који се подвизавао на Фаранској Гори³⁴⁴, јер је слушао о њему још док је у свету био, и желео је да га види. Преподобни Антоније га с љубављу прими. И Макарије постаде његов блиски ученик, и проживе поред преподобнога доста времена, учећи се од њега савршеном житију у врлинама, и угледајући се у свему на оца свог.

Затим га преподобни Антоније отпусти, и он отиде у Скитску пустињу³⁴⁵ на нарочити живот. И показа многе подвиге, и толико

успе у монаштву да превазиђе другу братију. И називаху га братија „млади старац“, јер у младим годинама показа старачко житије. А са демонима вођаше борбу и дању и ноћу. Јер понекад се они отворено преображаваху у разна обличја и привиђења, као наоружани ратници на коњима, који трче у битку. И жестоко нападаху на њега са грајом, хуком и страховитом буком, покушавајући да га убију. Понекад пак невидљиво му навођаху разне страсти са нечистим помислима, и мучаху се да помоћу сваковрсних лукавстава поткопају и разоре тврђаву, Христом основану. Али никако не могаху да нашкоде јуначком борцу, који сву наду положи у Бога, и давидски говораше: Они су наоружани, и на коњима, а ја име Господње призивам, да их саплете и обори (Пс. 19, 8.9); ја ћу Бога учинити својом силом, и Он ће уништити непријатеље моје демоне који ми досађују.

Једне ноћи док је блажени спавао, опколише га многи демони, будећи га и говорећи му: Устани и певај с нама! немој спавати! – А преподобни, прозревши лукавство њихово, не хтеде устати него им рече: Идите од мене проклети у огањ вечни, припремљен оцу вашем Сатани и вама! – Они му рекоше: Ти хулиш на нас, одговарајући нам тако неправично. – Који то од демона икога побуђује на слављење Бога, или упућује на врлину? – А они, иако му много говораху да устане, не успеше да га дигну. Тада, не подносећи што их он толико потцењује, разјарени скочише сви на њега и стадоше га тући. А светитељ завапи: Христe, помози ми, и избави ме од ових што ме опколише, јер ме опколише као пси многи, и разјапише чељусти своје на ме. – И тог часа сви демони ишчезоше с хуком.

Једном приликом преподобни накупи у пустињи палмове гранчице за плетење котарица. И кад их носаше у келију, срете га на путу ђаво са српом, и хтеде да га удари, али не могаде. И рече му: Велику муку имам од тебе, Макарије, јер не могу да те савладам. Ето, све што ти радиш, радим и ја: ти постиш, и ја уопште не једем; ти бдиш, и ја никада не спавам. Има само једно чиме ме побеђујеш. – А шта је то? упита га Макарије. – Твоје смирење, одговори ђаво, и због њега ти не могу ништа.

Када блаженом Макарију беше четрдесет година, он доби од Бога дар исцељивања и пророштва и власт над нечистим дусима. И удостојен свештеничког чина, ава постаде отац онима који живљаху у Скиту. О његовој храни и пићу, и како се постио, не треба много ни говорити. Јер се тамо нико ни од најлењивијих монаха не преједаше, нити ко изискиваше нека боља јела. И то са два разлога: прво, због велике оскудице на том месту у ономе што је потребно; и друго, због божанствене ревности многих тамошњих отаца, од којих се сваки старао да у испосничком животу друге подражава, па чак и превазиђе.

О другим пак подвизима овог небеског човека Макарија, причаше се међу оцима да је ум његов непрестано био узнесен к Богу, и да је умом својим већи део времена био приљубљен уз Бога него уз ствари овога света. А похађаше оца и учитеља свог, Антонија Великог, и вођаше с њим духовне разговоре, и многе поуке од њега добијаше. А би удостојен са још двојицом ученика Антонијевих да присуствује блаженој кончини Антонијевој, и доби од Антонија као најбогатије наследство штап, којим је Антоније при путовању подржавао своје немоћно тело, изнурено старошћу и испосничким подвизима. А са штапом доби и двоструко дух Антонијев, као Јелисеј од Илије.

Преподобни Макарије чинио је и дивна чудеса. Време је да се што и о њима каже. – Један грехољубиви Египћанин распали се греховном жељом према једној лепој туђој жени. Но пошто је не могаше склонити на прељубу због њене целомудрености и чистоте, и због њене љубави према мужу, то он оде једноме врачуру. И замоли врача да учини да та жена, или заволи њега, или да је муж омрзне и најури. Награђен богато од овог Египћанина, врачар пристаде. И онда употреби своја уобичајена лукавства, трудећи се да разним чинима наведе целомудрену жену на прељубу. Али не успе у томе, јер жена беше непоколебљива духа и чврсте воље. Онда врачар учини ово: омађија очи свих који је погледају тако, да свакоме она изгледа кобила а не жена. – И када њен муж дође дома, и виде место ње кобилу, он се запрепасти и збуни шта је то, јер кобила лежаше на његовој постељи. Он јој се обрати речима, али не доби од ње одговор, само гледаше где се она љути. Ипак је

знао да је то његова жена, и прозре у томе ђавољу пакост да су рђави људи учинили да она изгледа као кобила. Због тога се веома ожалости, и плакаше. Онда позва свештенике и показа им жену своју. Али ни они не могоше објаснити шта се то десило с њом, како је и ради чега претворена у кобилу. Јер и њихове очи, као опчињене, гледаху у њој кобилу. А она, како се то с њом деси, не окуси никакву храну, ни сена као кобила, ни хлеба као људско биће. Тада паде њеном мужу на памет да је води у пустињу преподобном оцу Макарију. И пошто јој као кобили метну узду, поведе жену своју у животињском облику. И када се приближи келији преподобнога, братија који беху напољу стадоше негодовати на њега што хоће да са коњем уђе у манастир. А он им рече: Дођох овде, да ова животиња добије милост од Господа молитвама светог Макарија. – Упитан од инока, какво јој се зло десило, он одговори: Ову животињу коју видите, то је моја жена. Али како се претвори у животињу, не знам; и већ је трећи дан како ништа не једе. – Чувши то, братија отидоше и известише светитеља, коме то већ беше откривено, и он се мољаше Богу за њу. Обавештавајући га о томе, они доведоше и саму животињу да му је покажу. А он им рече: Ви сте сами животиње, јер имате животињске очи. А она је онаква жена каква је и саздана, и њена се природа није променила у нешто друго, само тако изгледа вашим очима које су опчињене мађијама. – Тада светитељ освети воду, и изли је на њену главу молећи се. И тог часа учини те се жена показа у свом првобитном облику, и сви гледајући је видеше да је жена људскога лица. И нареди те јој дадоше да једе. И тако је потпуно исцели. И принесоше благодарност Богу и муж и жена и сви који видеше ово дивно чудо. А светитељ поучи жену да често иде у свету цркву и причешћује се светим Тајнама Христовим. Јер рече жени, ова напаст те је снашла што се већ пет недеља ниси причестила божанским Тајнама. – Пошто тако поучи и посаветова обоје, отпусти их с миром. – Исто тако молитвом исцели и једну девојку, од чаробњака претворену у магарицу, коју њени родитељи беху довели светитељу. А другу девојку, која беше сва у ранама по којима гмижаху црви, исцели помазавши је јелејем.

Многи посетиоци досађиваху преподобном Макарију. Једни су му долазили ради молитве и благослова, и ради корисних савета, а други ради исцељења. Због тога светитељ ископа испод своје келије пећину дубоку око пола стадије, у коју се скриваше од посетиоца који су му долазили у невреме и нарушавали му богомислије и молитву.

Блажени Макарије је имао толику благодат од Бога, да је и мртве васкрсавао. Јеретик неки Јеракит, који је говорио да нема васкрсења мртвих, дође из Египта, и својим учењем смућиваше братију у пустињи. Он посети и преподобног Макарија. И пред великим скупом братије препираше се с њим о вери; и исмеваше просто изражавање светитељево, јер сам беше красноречив. А када светитељ виде да су братија поколебана у вери, рече јеретику: Каква је корист препирати се речима, када то више шкоди слушаоцима него што користи? Хајдемо на гробље, где су сахрањени умрла у Господу братија наша, и коме од нас Господ да да васкрсне мртваца из гроба да сви виде, онога је вера права и од Бога посведочена. – Овај предлог преподобнога допаде се свој братији, и одоше на гробље. Тада Макарије предложи Јеракиту, да дозове из гроба једног мртваца. А он одговори: Ти најпре учини то, јер си ти то предложио. – Онда се Макарије даде на молитву пред Господом, и пошто се дуго молио, подиже очи своје к небу и рече: Ти Господе, сам покажи чија је вера боља. А то ћеш показати, када наредиш да устане један овдашњи мртвац. – Рекавши то, он позва по имену једнога брата који недавно беше сахрањен, и одмах мртвац одговори из гроба, А братија брзо откопаше гроб, и нађоше васкрслог брата, и раздрешивши повезе што беху на њему, изведоше га жива. – Кад Јеракит то виде, веома се препаде, и наже да бега. Сва га братија појури као врага, и отераше га далеко од тога краја.

Преподобни Макарије васкрсе и другог мртваца. О томе ава Сисоје прича ово: Бејаш у скиту са оцем Макаријем, и настаде време жетве. Тада нас седморо одосмо и најмисмо се да жањемо. И једна удовица сабираше класје за нама и непрестано плакаше. А Макарије дозвола господара те њиве и упита га: Шта је овој старици те непрестано плаче? – А он исприча Макарију како

муж њен узе залог од једног човека, и изненада умре, не рекавши јој где га је оставио, и сада господар тога залога хоће да њу и децу њену узме као робинју. Рече му Макарије: Кажи јој да дође к нама у подне када се одмарамо. – И када та удовица дође у подне, упита је старац: Зашто непрестано плачеш?

– Она му одговори: Муж мој умре изненада, а био је од једнога човека узео злато на чување, и није ми казао где га је сакрио.

– Старац јој рече: Хајде, покажи нам гроб свога мужа. – И узевши братију, пође са њом. А кад дођоше до гроба, рече старац удовици: Иди дому свом. – И пошто се помоли Богу, старац викну мртваца, питајући га: Где си оставио туђе благо? – А он одговори из гроба: Сакрих га у дому мом испод ногара постеље моје. – Рече му старац: Заспи опет до васкрсења. – А братија, видевши то, од страха припадоше к ногама његовим. Старац им рече: Ово би не због мене, јер сам ја ништа, него због удовице и сирочади њене учини Бог ово. Ово пак знајте: Бог хоће да душа буде безгрешна, и она добија што год иште од Њега.

– Онда отиде и каза удовици где се налази благо. И она га узе и однесе сопственику, и ослободи ропства себе и децу своју. И сви који чуше то, прославише Бога.

Преподобни Макарије васкрсе и трећег мртваца. О томе пише презвитер Руфин овако: Једном се у околини догоди убиство. И окривише за то једног невиног човека. Он побеже у келију светог. И дођоше по њега, и хтедоше да га одведу као убицу, и предаду суду. Но он се куњаше и заклињаше да је невин у крви убијенога, али они тврђаху да је крив. И пошто се дуго препираху и свађаху, Макарије упита: Где је убијени сахрањен? – И уставши, отиде с њима на гроб његов. И преклонивши колена, мољаше се дуго. Затим рече присутнима: Сада ће Господ показати да ли је овај човек заиста крив у убиству, како то ви тврдите. – И громко викну убијенога по имену, и он се одазва из гроба. И светитељ му рече: Заклињем те вером Христовом, да нам кажеш, да ли те је овај човек убио? – А он сасвим јасно одговори из гроба, да га тај човек није убио, и да га на правди Бога окривљују. Запрепашћени оваквим

чудом, сви присутни падоше на земљу. Затим припадоше к ногама светитељевим, и молише га да опет упита мртваца у гробу, да им каже ко га је убио. Тада преподобни рече: То нећу да га питам, јер ми је доста да невиног спасем од напасти; а да кривца предајем суду, то није моје.

Једном доведоше преподобном једнога младића. Доведе га мајка плачући, јер син њен беше бесомучан. А беше везан, и држаху га два човека. Младић имађаше у себи демона прождрљивости. Јео је по три велика хлеба, и пио по велико ведро воде, па све то повраћао као неку пару и дим, јер су у њему као у ватри сагоревали храна и пиће. А када му мајка не би давала да тако много једе и пије, он би често јео своју поган и пио своју мокраћу. Због тога мајка његова плачући мољаше преподобног Макарија, да се смилује на њеног сина и да га исцели од такве бесомучности. И преподобни се стаде усрдно молити Богу за њега. И после првог и другог дана би лакше младићу, и тражаше мање да једе. Онда светитељ упита његову мајку: Колико хоћеш да твој син једе? Она одговори: Десет литре хлеба. – А светитељ, прекоревајући је рече јој: Жено, зашто тако много тражиш? – Пошто је блажени седам дана постио и молио се за младића, изагна из њега демоне, и учини да му буде доста три литре хлеба дневно. И још му нареди да не проводи живот у лености, него да ради својим рукама. И тако благодаћу Божјом предаде потпуно здравог младића мајци његовој, и отпусти с миром.

Једном приликом крену преподобни из Скита у Теринут, и успут заноћи на неком не знабожачком гробљу. А ту беху старе кости. Он узе једну и метну је себи под главу. Видевши такву смелост његову, демони се наљутише на њега, и желећи да га уплаше, повикаше женским гласом: О, ти, иди у купатило да се окупаш! – А други демон одазва се из мртве кости што беше под старчевом главом, говорећи: На мени лежи један странац, те не могу да дођем. – Старац се не уплаши, него смело удараше кост ону, говорећи: Устани и иди, ако можеш. – Када то чуше демони, повикаше громко, говорећи: Заиста си нас победио! – и утекоше посрамљени.

Ходећи по пустињи, ава Макарије нађе суху лобању људску где лежи на земљи. Он је штапом преврну, и учини му се као да из ње дође неки глас. И упита је старац: Ко си? – Лобања одговори: Ја бејах поглавица идолских жречева који су на овом месту живели. А ти си ава Макарије испуњен Духом Божјим, јер чим се сажалиш на оне што су у мукама и помолиш се, они осећају неко олакшање. – Упита старац: А каква је та ваша олакшица или мука, реци ми? – Лобања одговори јецајући: Колико је далеко небо од земље, тако је велики огањ, у коме се ми налазимо, одасвуд паљени од главе до пете. И не можемо да видимо лице један другоме. А када се ти молиш за нас, онда видимо један другога делимично. И то нам бива уместо олакшице. – Чувши то, старац заплака, и рече: Тешко дану у који човек преступи заповест Божју. – И опет упита ону лобању: Има ли која друга већа мука? – Лобања одговори: Постоје испод нас друге муке много дубље. – И када старац упита: Ко се налази у тим тако дубоким мукама? кост одговори: Ми који нисмо знали Бога, ипак осећамо помало милосрђе његово. Али они, који су познали Бога, па Га се затим одрекли, и нису заповести његове држали, муче се испод нас у врло страшним и неисказаним мукама. – Тада свети Макарије узе ону лобању, закопа је у земљу, и отиде.

После тога преподобни старац живљаше одвојено у једној келији у великој пустињи, а манастир беше ниже од њега у другој пустињи и имађаше много монаха. Седећи једном крај пута, старац виде ђавола где иде у облику човека, а на себи имађаше длакаву одећу, и о свакој длаци висаше по тиквица. И упита га старац: Куда идеш, неваљалче? – Он одговори: Идем да искушавам братију. – Упита га старац: А што ће ти те тиквице што носиш? – Одговори ђаво: Носим братији јестива. – Старац упита: Је ли у свима њима јестиво? – Он одговори: Да. Јер ако се неком не допадне једно, понудићу му друго, и сва редом, тако да сваки добије по једно. – Рекавши то, ђаво отиде. А старац остаде крај пута док се ђаво не врати. И кад се овај врати, упита га: Је ли добро прошао? – Он одговори: Рђаво; какво ми добро? – Старац га упита: Зашто? – Он одговори: Зато што сви монаси беху зли према мени и противни, и нико ме не

прими. – Старац упита: Зар међу њима немаш ниједнога пријатеља? – Ћаво одговори: Имам само једнога монаха, који ме слуша; и када дођем к њему, он се врти преда мноме као чигра. – Упита старац: Како се зове тај монах? – Теопемпт, одговори ыаво, и отиде.

Онда ава Макарије устаде и пође у доњу пустињу у тај манастир. И кад чуше братија, изиђоше му с палмовим гранчицама. И сваки спремаше своју келију, држећи да ће старац свратити код њега. А он упита: Ко је Теопемпт? – Показаше му га, и он уђе к њему у келију. И Теопемпт га прими као оца, радујући се. И када стадоше насамо разговарати, упита га старац: Како живиш, брате? Он одговори: Молитвама твојим добро. Старац упита: Не досађују ли ти неке рђаве помисли? – Сада ми је добро, одговори брат, јер се стиђаше да исповеди своје срамне помисли. Тада старац рече: Ето, ја, колико година постим и подвизавам се и сви ме уважавају, али мени и у овим старачким годинама још досађује нечисти дух блуда. На то Теопемпт рече: Заиста оче, мноме влада дух блуда. – А старац га распитиваше и за друге мисли које упропашћују душу његову. И брат их све исповеди. Затим преподобни упита брата: Како постиш? Он одговори: До три сата поподне. Светитељ му рече: Пости до вечера, и гладуј, и учи се од Еванђеља и од других Светих Књига да свагда упражњаваш богомислије. И ако ти наиђе рђава помисао, не примај је; и нека ти се ум никада не вуче по земљи доле, него увек гледај горе, и Бог ће ти помоћи.

Пошто тако учврсти брата, отац Макарије оде у своју пустињу. И када сеђаше крај пута, опет угледа оног истог ыавола где иде, и упита га: Куда идеш? Ћаво одговори: Идем да искушавам братију. – Рекавши то, прође. А када се опет враћаше отуда, упита га светитељ: Како су братија? Ћаво одговори: Сви се показаше зли према мени. Па и онај што ми раније беше пријатељ и слушаше ме, сад се покварио, и неће да чује за мене. Он се најгоре показао. И заклевх се да тамо више не идем, осим после дуго времена. Рекавши то, отиде. А светитељ се поврати у своју келију.

Једном дођоше преподобном Макарију у Скит два млада странца, један брадат а други ћосав, и запиташе га: Где је

келија оца Макарија? А он рече: Шта хоћете од њега? Одговорише: Слушали смо о њему и о животу отаца што су у Скиту, и дођосмо да га видимо. Рече им старац. Ја сам. А они му се поклонише до земље, говорећи: Желимо да овде останемо. Старац пак, видећи да су још млади, и да су од богатих, рече: Не можете овде остати. Одговори млађи: Ако нам не даш да овде останемо, ми ћемо отићи на друго место. А старац помисли у себи: Зашто да их терам? Саблазниће се. Примиху их, дакле, јер ће их сам пустињачки труд натерати да беже одавде. И рече им: Добро, останите, и начините себи колибу, ако можете. И даде им секиру, и котарицу пуну хлеба, и соли. И одвевши их далеко, показа им место на једној сурој стени, и рече: Ту начините себи колибу, пошто претходно довучете дрва из шуме, и онда ту живите. – Јер сматраше старац да ће они побећи од труда. А они га упиташе: Шта раде монаси? Старац рече: Плету врвце од палмових гранчица, и праве од њих котарице. Тако радите и ви, па котарице дајте црквењацима, они ће продавати, и доносити вам хлеба и соли. – И преподобни отиде од њих. А они с великим трпљењем рађаху што им беше заповеђено, и три године не дођоше к оцу Макарију.

Сетивши се ове двојице младића, отац Макарије рече у себи: Шта ли они раде, те не долазе к мени да питају за помисли своје? Други долазе издалека, а ови живе ближе и не долазе. – Јер та два брата нису одлазили никоме, само су ћутке одлазили у цркву ради причешћивања светим Тајнама. Старац се помоли Богу, постећи једну седмицу, да му открије шта они раде. И после тога отиде к њима да види како живе. И кад куцну на врата, они отворише, и угледавши човека Божјег поклонише му се до земље. А старац, пошто сатвори молитву, седе. Старији даде знак млађем да изађе, а сам седе и стаде плести котарицу, не говорећи ништа. И у три сата куцну млађи и уђе, и скува мало чорбице, постави трпезу, метну три парчета хлеба, и остаде стојећи и ћутећи. Старац рече: Хајдете да једемо. – И једоше, и захвалише Господу. И млађи донесе воде, те пише. А када паде вече, упиташе оца: Хоћеш ли да идеш, оче? Он им одговори: Нећу, него ћу овде ноћити. – И простреше за њега

рогозу у једном углу ћелије, а у другом углу поставише другу рогозу за себе. Настаде ноћ, и они отпочинуше. А свети Макарије се мољаше Богу да му открије њихову врлину. И отвори се кров на колиби, и сину светлост. А она два брата не видеше светлост, и мишљаху да старац спава. Старији дрмну млађег, и устадоше оба; и опасавши се, подигоше руке к небу, и мољаху се тајно. И виде преподобни где демони као муве насрћу на млађег, и једни хоће да му седну на усне, други на очи. А Анђео Божји стајаше са пламеним мачем и брањаше га и одгоњаше од њега демоне. Старијем пак демони се не могаху ни приближити. А у зору они оба опет отпочинуше. Преподобни Макарије се направи као да се трже од сна, и сви устадоше. И старији брат упита: Оче, хоћеш ли да читамо дванаест псалмова? Старац одговори: Да. И најпре певаше млађи; и после сваког стиха излажаше из његових уста пламена свећа и узлажаше на небо. Онда стаде старији певати, и из његових уста излажаше пламен као млаз и досезаше до неба. А пошто завршише псалмопјеније, старац им на растанку рече: Молите се за мене! А они му се ћутке поклонили до земље. И отиде од њих ава. И би му јасно, да је старији савршен у врлини, а да се са млађим још бори ђаво. И после не много дана усну у Господу старији, а три дана после њега престави се и млађи. И када су неки оци долазили код аве Макарија, он их је водио у колибу она два брата, и говорио: Ходите да видите место, на коме су се подвизавали велике слуге Христове.

Једном када се преподобни молио Богу, дође му глас говорећи: Макарије, још ниси достигао висину двеју жена што заједно живе у оближњем граду. – Чувши то, старац узе свој штап, и отиде у споменути град. И наставши њихов дом, куцну у врата, и одмах изађе једна од њих, и прими га с великом радошћу. Дозвавши их обадве, старац им се обрати овако: Због вас сам толики пут потегао: дошао сам из далеке пустиње, да бих сазнао дела ваша. Реците ми их, не скривајући ништа. – А жене одговорише старцу: Веруј нам, свети оче, да ни прошле ноћи не бесмо слободне у постељи од мужева наших. Каква онда дела тражиш од нас? – А старац настојаваше молећи их, да му открију начин свога живота. И оне, немајући куд, рекоше:

Ми смо рођаке, јер смо се удале за два брата. И живећи заједно петнаест година у једном дому, ми нисмо једна другој рекле ниједну рђаву или ружну реч, нити смо се свадиле. И све до сада живимо у свету. Бесмо се договориле да оставимо своје телесне мужеве, и да отидемо међу свете деве које Богу служе, али не могосмо умолити своје мужеве, да нас пусте, мада смо их са многим сузама молиле и преклињале. Пошто нам се не испуни та жеља, ми се заветовасмо пред Богом и међу собом, да све до смрти своје не рекнемо ниједну световну реч. – Чувши то, свети Макарије рече: Заиста, Бог не тражи ни деве, ни удате, ни монахе, ни мирјане, већ добру вољу, и њу прима као само дело, и свакоме по његовој доброј вољи даје Светога Духа, који дејствује и руководи животом свакога који хоће да се спасе.

У дане овог преподобног Макарија Египатског засија врлинама у тим истим пустињама други Макарије: преподобни Макарије Александријски, који беше презвитер манастира званог Келије³⁴⁶. То место, звано Келије, налазило се у пустињи између Нитрије и Скита. Овај блажени Макарије Александријски често је посећивао светог Макарија Египатског, и они су много пута заједно путовали по пустињи, јер су имали велику љубав један за другог. А када се у та времена зацари злочестиви Валент, аријанац, настаде велико гоњење на православне. Јер у Александрију дође неки Лукије, епископ аријански, са великом војском, и отера са престола блаженог Петра епископа, који беше после светог Атанасија Великог. Лукије посла војску да и из пустиње протерају све свете оце, а најпре обадва Макарија. Њих обојицу утоварише у лађу и одведоше на неко далеко острво, на коме беше непознат Христос Бог, а обожаваху се идоли као богови. На том острву беше у идолског жреца кћи бесомучна. Она осети долазак светих Макарија, и других преподобних отаца са њима, и потрча им у сусрет вичући: Зашто дођосте овде, јер је острво ово наше старо обиталиште? – А они сатворивши молитву, истераше демона из ње, и потпуно је оздравише. Када то виде њен отац, идолски жрец, одмах поверова у Христа и крсти се. Исто тако и сви житељи тога острва примише свету веру и своје идолиште претворише у свету цркву. Када то сазнаде злочестиви епископ Лукије,

застиде се што је тако велике оце прогнао из њихових обитељи, и посла потајно те врати обадва блажена Макарија на њихова места, и све остале оце што беху с њима. И опет светог Макарија Египатског прими Скитска пустиња, а Александријског – Келије.

Преподобном оцу нашем Макарију Великом Египатском са свих страна долажаху многи: једни ради поуке и духовне користи, а други ради исцељења. И мноштво болесника стицаху се к њему. Због тога би потребно да се подигне гостопримница, како би у њој становали посетиоци и болесници. И он подиже гостопримницу. И сваког дана помазујући светим јелејем по једнога болесника, исцељиваше га и отпушташе. Није одмах исцељивао све, да би се задржали код њега који дан, те поред исцељења тела добијали и исцељење душе, слушајући његове богонадахнуте поуке. А одреди једног од братије да служи у гостопримници. Но овај, потстакнут од демона, подаде се страсти среброљубља, и од онога што је било одређено за сиротињу он скриваше по нешто за себе. Преподобни Макарије га саветоваше, говорећи му: Брате Јоване, послушај ме, и прими мој савет који ће ти бити од користи. Тебе куша дух среброљубља, јер ми тако би откривено о теби. И знам, ако послушаш мој савет и прекинеш са тим рђавим делом, успећеш у делима Божјим, и прославићеш се на овоме месту, и болест се неће приближити телу твом и скончаћеш у страху Божјем. А ако не послушаш завршићеш као Гијезије, разболећеш се од губе. Но Јован не послуша светитеља, и не престаде са својом рђавом навиком. Он и даље присвајаше себи од онога што беше одређено за сиротињу, робујући среброљубљу, које Јуди стави омчу на врат. И на петнаест или двадесет година после престављења светог Макарија, Јован се разболе од губе, и цело му тело беше покривено ранама. И тако он погуби не само приграбљени новац, него и душу своју несрећну.

Кад је једном приликом преподобни путовао из Скита у Нитријску Гору, и кад већ беше близу, рече своме ученику: Похитај мало испред мене. – Пожутивши, ученик сrete једног идолског жреца, који је брзо ишао и носио једно велико дрво. А брат повика к њему: Еј ти демоне, куда идеш? – Жрец се

заустави, и силно га изби, и остави га једва жива, и журно продужи пут. Мало даље путем срете га ава Макарије, и рече му: Спасавај се, трудољупче, спасавај се! А он се зачуди, и упита оца: Какво добро видиш у мени, те ме таквим речима поздрављаш? – Старац одговори: Видим да си трудбеник. – Жрец рече: Од твојих речи, оче, обузе ме милина, јер осетих да си Божји човек. А један други инок срете ме мало пре, и увреди ме, и ја га избих намртво. – И припаде жрец к светитељу, и грлећи му ноге рече: Нећу те оставити, оче, док ме не начиниш хришћанином и иноком. – И пође са светим Макаријем. И кад одмакоше, нађоше брата где лежи на путу једва жив, узеше га и однесе у цркву, која се налази у Нитријској Гори. А када нитријски оци видеше где са преподобним Макаријем иде идолски жрец зачудише се. И пошто жреца крстише, замонашише га. И због њега многи јелини постадоше хришћани. И говораше ава Макарије: Рђава реч и добре људе чини рђавима, а добра реч и рђаве људе чини добрима.

Када се једном преподобни Макарије налазио у обитељи аве Памва, рекоше му старци: Оче, реци братији коју поуку. – А он им одговори: Опростите ми, још нисам монах, али сам видео монахе. Јер када сам једном седео у својој келији у Скиту, појави се у мени мисао да идем у унутрашњост пустиње, да тамо видим нешто. И са том мишљу ја сам се борио пет година, бојећи се да то није неко искушење од демона. Али пошто ме та мисао не напушташе ја отидох у удаљену пустињу, и нађох тамо баруштину и усред ње острво. И дођоше звери пустињске да пију воде, и међу њима угледах два нага човека, и тело се моје уплаши, јер мишљах да су то духови. А они, кад ме видеше уплашена, рекоше ми: Не бој се, јер и ми смо људи. Ја их упитах: Одакле дођосте у ову пустињу? Одговорише ми: Ми смо из општежића; и договорисмо се те дођосмо овде. И већ је тридесет година како смо напустили обитељ. Један је од нас Египћанин, а други Либијац. – И упиташе ме: Како је сада у свету? Је ли земља као обично плодородна? Ја им одговорих: Да. И опет их упитах: Како могу бити монах? – Они ми одговорише: Ако се човек не одрече свега што је у свету, не може бити монах. – И рекох им: Слаб сам, и не могу да будем

као ви. – Они ми рекоше: Ако не можеш да будеш као ми, онда седи у келији, и оплакуј грехе своје. – И опет их упитах: За време зиме, зар се не смрзавате? и за време летњих жега, зар сунце не опаљује тела ваша? – А они одговорише: Бог је тако удесио, да зими не патимо од мраза, ни лети од жеге. – Зато вам рекох, браћо, да још нисам постао монах, али сам видео монахе.

Неки оци упиташе аву Макарија: Зашто си тако сув? – Јер не само када се постио, него и када је јео, тело његово вазда беше суво. Одговори им старац: Чаркач, којим се чаркају дрва и суварци на ватри, увек се огњем опаљује; тако и човеку, ако ум свој погрузи у страху Божјем и стално размишља о Страшном суду и огњу гејенском, сам тај страх једе тело његово и суши кости његове. – Опет га упиташе братија: Оче, како треба да се молимо? Одговори им старац: Нису потребне многе речи, него треба подигнути руке и говорити: Господе, како хоћеш и како знаш, помилуј ме! – А ако наиђе искушење, треба говорити: Господе, помилуј! – И Господ зна шта је нама на корист, и учиниће с нама по милости Својој.

Ава Исаија рече ави Макарију: Кажи ми коју поуку, оче. Старац му рече: Бегај од људи. Упита га ава Исаија: А шта то значи бегати од људи? Старац му одговори: Седи у својој келији, и оплакуј грехе своје. – А ученику своме Пафнутију рече: Ником не чини нажао, никога не клеветај. Поступаш ли тако, спашћеш се. – Опет рече старац: Немој се бавити у келији брата који је на злу гласу.

Ави Макарију дође брат неки, и упита га: Реци ми реч којом ћу се спасти? Старац му одговори: Иди на гробље, и грди мртваце. – И брат отиде на гробље, изгрди мртваце, и камењем изудара гробове, па се врати и исприча старцу шта је урадио. А старац га упита: Ништа ли ти не рекоше? Ништа, одговори овај. Онда му старац рече: Иди опет, и похвали их. И отиде, и поче похвалама обасипати мртваце, говорећи: апостоли, свети и праведни! – И врати се старцу и обавести га о томе. Старац га упита: Ништа ли ти не одговорише? Ништа, одговори брат. Рече му старац: Видиш, они ти не одвратише равном мером када си их грдио, нити ти што прозборише када си их похвалама

обасипао. Тако и ти: ако хоћеш да се спасеш, буди као мртавац: не љути се када те срамоте, нити се горди када те хвале, као што се ни мртвац не љути када их срамоте нити горде када их хвале, и спашћеш се.

Казиваху братија о овом блаженом оцу Макарију, да ни реч није проговарао с братом који би дошао к њему као светом и великом човеку. А ако би га неки брат, који га низашта није сматрао, упитао: Ава, када си био камилар, и крадуцкао шалитру, и продавао је, нису ли те газде твоји тукли? Тада би ава с радошћу одговарао на таква питања и разговарао с братом.

Једном старци Нитријске Горе позваше к себи аву Макарија, говорећи: Оче, да се мноштво братије наше не би мучили долазећи к теби, боље ти сам дођи до нас пре но што отидеш ка Господу. – И када преподобни Макарије дође у Нитрију, сабраше се сви око њега, и молише га старци да каже братији коју реч. А он плачући рече им: Плачимо, браћо, и нека очи наше лију сузе које нас очишћују, пре но што пођемо онамо где ће сузе пећи тела у мукама. – И плакаше сви; и павши на лица своја говораху: Моли се за нас, оче!

Вративши се једном с пута својој келији, преподобни Макарије затече лопова где износи његове ствари из келије и товари на магаре. Преподобни се направи као да је странац, не говорећи да је домаћин куће, и поможе лопову да изнесе и удобно натовари све ствари на магаре, и испрати га мирно, говорећи у себи: Ништа не донесмо на овај свет, па не можемо ништа ни однети. Господ даде, и како хтеде Он тако и би. Благословен Бог у свему!

За овог преподобног аву Макарија говораху оци, да он постаде као земни Бог. Јер као што Бог покрива цео свет, тако ава Макарије покриваше слабости људске које виђаше. Видећи их, он беше као да их не види; и чујући, као да не чује.

Једном један ученик преподобног Макарија отиде у град да прода рукотворине: котарице и рогозе. И сrete га у граду бдудница, којој се допаде лепи младић чим га виде, и позва га к себи, као да хоће да купи котарице. А он, не знајући њену лукаву намеру, уђе у њен дом. Она узе једну котарицу, и питаше

га шта стаје. Затим му поче говорити саблажњиве речи, као некада Египћанка целомудреном Јосифу, покушавајући да га наведе на грех. Видевши да је у опасности, и да је близу пада у грех, брат подиже ум к небу, говорећи у себи: Христе царе, Ти си пророка свог избавио из утробе кита, избави од погибљи и од ове душевне смрти и мене молитвама угодника твог а оца мог Макарија. – И тог часа узе га невидљива рука, као некада Анђео Авакума, и пренесе у келију његову. А затече светог Макарија где се усрдно моли Богу за њега, да га избави од опасности у којој се налази. Јер је знао шта се збива: својим духовним очима видео је оно што се збива на даљини као да се збива поред њега. И угледавши свог ученика рече: Чедо, узнесимо благодарност човекољубивом Богу, што те избави од чељусти змијиних и од врата паклених, отргнувши те својом божанском силом од грехопада, и преневши те у келију, као некада апостола свог Филипа у Азот (Д.А.8:40). – Тако је молитва овог преподобног била моћна пред Богом. А једном и сам би узет на ваздуху, и обрете се на месту које је било веома удаљено. Јер носећи из Скита котарице, умори се и седе, и помоли се Богу, говорећи: Боже, Ти видиш да сам изнемогао. – И одмах се обрете крај реке, где му је требало стићи.

Но, већ је време да испричамо о блаженој кончини овог блаженог Макарија. Пошто је и преподобни Макарије био човек, а проживео је деведесет и седам година, дође време када је и он требало да умре, и тако одужи дуг природи. А о кончини својој он је био обавештен, јер њему дођоше два пречасна човека, и рекоше: Радуј се, Макарије! – То беху: свети Антоније, наставник пустињачки, и свети Пахомије³⁴⁷, првоначелник заједничког монашког живота. И овако му говораху: Послао нас је Христос да ти објавимо радосну вест о твојој кончини. Ти ћеш у девети дан од данас прећи у вечни живот. Тог дана доћи ћемо и ми к теби, и с радошћу ћемо те узети са собом, да и ти заједно с нама стојиш пред престолом Господњим, и наслађујеш се бесмртне хране. – Затим му рекоше: Мир теби! – и постадоше невидљиви. А божанствени Макарије сазва своје ученике и рече им: Чеда моја, ево дође време мога одласка! А вас предајем доброты Божјој. Држите дакле отачке прописе и подвижничка

предања! – Затим онима, које знађаше да су бољи у врлинама, повери старање о скорашњим монасима; који у духовном узрасту још беху деца, и пошто их много поучи, метну руке на њих и помоли се Богу за њих.

И спремаше се преподобни за одлазак. А кад освану девети дан, Херувим са мноштвом Анђела стаде пред божанственог оца Макарија, и рече: Устани, подражаваоче Господњи, и пођи с нама у живот вечни! Подигни очи своје и погледај, колико ти је Бестелесних Сила и сабора Светитеља послао Сведржитељ, да те прате к Њему! Погледај сабор Апостола, скуп Пророка, мноштво Мученика, лик Светитеља, војску Испосника, дружину Преподобних и Праведних! Предај ми дакле душу своју, коју сам по заповести Божјој чувао док је у телу живела. Растављену од тела, ја ћу је чесно примити као велико богатство, и пронети је поред вечнопротивних сила, да је одведем пред божанствени престо Господњи, да се весели са свима од века Светитељима.

Пошто ово рече онај страшни Херувим, блажени Макарије целивавши све присутне, помоли се за њих Богу, подиже очи, и пружи руке к небу, и изговори ове последње речи: У руке твоје, Господе, предајем дух свој! – И тако испусти своју блажену душу. А ученици плакаше много за њим.

Серапион, који је описао блажену кончину блаженог Макарија, прича и ово што је чуо од Пафнутија, Макаријевог ученика: Када је онај свети Херувим понео душу светог Макарија и летео к небу, неки оци духовним очима гледајући видеше ваздушне демоне како далеко стоје и вичу: О, какве си се славе удостојио, Макарије! – А светитељ одговараше: О, не! не! ја се још бојим, јер не знам да сам учинио икакво добро. – Затим они демони, који стајаху на већим висинама у ваздуху, викаху: Заиста нам умаче Макарије! – А он одговори: Не! не! још ми ваља бежати. – И када већ уђе на небеска врата, демони плачући викаху: Умаче нам, умаче! – А он громким гласом довикну: Да, умакох вашим замкама, ограђен силом Христа мог.

Такво би житије, кончина, и прелаз у вечни живот преподобног оца нашег Макарија. Упокојио се 390. године.

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ МАКАРИЈА АЛЕКСАНДРИЈСКОГ

Град Александрија даде овог другог Макарија преподобног. Он најпре у свету беше пиљар. А крсти се у својој четрдесетој години. Затим се одрече света и постаде монах. И после других подвига и трудова у монаштву удостоји се свештеничког чина; и постаде старешина манастира Келије, који се налазио у Египатској пустињи између Нитрије и Скита. Беше присни пријатељ преподобном Макарију Египатском, са којим за време Валента и прогонство претрпе од Лукија аријанца, псевдоепископа александријског. И много пута је заједно живео са светим Макаријем Египатским. И оба Макарија беху слични и по нарави и по животу. И имађаху једног наставника и учитеља: Антонија Великог. Као ученици његови, они су се од њега научили савршеном животу у врлинама. Макарије Египатски беше старији по годинама од Макарија Александријског, и први отиде ка Господу. А овај преподобни Макарије Александријски остаде после њега, и поживе неколико година.

О преподобном Макарију Александријском епископ Паладије пише у Лавсаику овако: Видех и светог Макарија Александријског, који светом Макарију Египатском беше друг у делима вере. Он беше презвитер у манастиру Келије, у коме и ја проведох девет година. Од њих три године проживех са светим Макаријем. Нека дела и чудеса његовог богоугодног живота сам видех, а нека дознадох од оних који су раније живели са њим. Он једном виде код великог оца Антонија пробране палмове гране, од којих је он плео котарице, и потражи му један сноп тог грања. А свети Антоније му рече: Стоји написано: Не пожели ствари ближњег свог (5. Мојс. 5, 21). И чим то рече, све се гране као од ватре сасушише. Видећи то, Антоније рече Макарију: Ето, Дух Свети отпочину на теби, и ти ћеш после мене бити наследник мојих врлина.

Потом нађе ђаво светог Макарија у пустињи веома изнемогла телом, и рече му: Та ти си добио благодат Антонијеву, зашто је не употребиш за себе и не тражиш од Бога хране и

окрепљења за пешачење? – Одговори му светитељ: Господ је снага моја и слава моја; а ти немој кушати слугу Божјег. – Онда ђаво сатвори привид, и светитељу се привиде камила, натоварена разним јестивним стварима, како лута по пустињи. И када виде светитељ да му се камила приближава, и разумеде да је то привид, стаде на молитву, и земља изненада прогута то привиђење.

Овај преподобни Макарије Александријски дође једном код Макарија Великог, који беше у Скиту. И заједно пођоше некуда. Али им је ваљало прећи реку Нил. Ту се деси један велики сплав; они уђоше, а уђоше и два трибуна са великом помпом и спољашњим блеском. Имаху гвоздена кола, на коњима беху позлаћене узде; а њих окружаваху многи војници, оруженосци и слуге, украшени гривнама и златним појасима. Када ова два трибуна видеше ову двојицу преподобних стараца где у светим одећама седе у углу, они похвалише њихово смерно и убого живљење. И један им од трибуна рече: Блажени сте ви који презресте свет. – Одговори му Макарије Александријски: Да, ми смо презрели свет, а вас презире свет. Но знај да си ти рекао ове речи не по својој вољи него пророчки, јер се ми обојица зовемо Макарије, то јест Блажени. – Ове речи тронуше трибуна. И кад дође дома, скиде са себе скупоцене хаљине своје, учини многе милостиње, и изабра пустињачки живот.

Једном послаше преподобном Макарију Александријском грозд свежег и лепог грожђа, пошто му се грожђе веома јело. Али, хотећи да ту жељу победи уздржањем, он тај грозд посла једном болесном брату, коме се такође јело грожђе. Овај га с радошћу прими. Али, желећи да сачува своје уздржање, он га посла другом, још болеснијем брату, који је такође желео тако нешто. Но и овај, примивши грожђе, поступи на исти начин, иако је сам био веома гладан. И тако то грожђе, слато од једног другогме, обиђе многу братију, па опет дође у руке овом преподобном Макарију. Последњи брат, примивши грожђе, посла га Макарију, као велики дар, јер нико није хтео да га окуси. А преподобни се распита за ту ствар, и дознаде да је грожђе обишло сву братију, и удиви се, и захвали Богу за такво уздржање све братије, па ни сам не окуси од њега.

А када би преподобни Макарије чуо за какав подвиг нечији, он би се свим сидама трудио да га подражава и испуни. Тако чу за Тавенисиоте, да у току целе Четрдесетнице не једу ништа што се спрема на ватри. Тада он донесе одлуку да седам година не окуси ништа што се кува или пече на ватри. И не једе ни хлеба ни варива. Јео је само неко семење, поквашено у води. И у таквом уздржању проведе седам година.

Чу преподобни Макарије за неког монаха да дневно једе само једну литру хлеба, па захеле да се угледа на њега. Зато исече хлеб на ситну парчад и метну у један суд са уским грлићем, кроз који се тек рука могла провући. И одлучи да дневно једе само онолико колико се руком једанпут може извући хлеба из оног суда. И то беше велико умртвљење телу. О томе нам казује Паладије. Једном, шалећи се, овај Макарије рече: „Захватим, дешавало се, повише комада хлеба руком, али их нисам могао извући кроз тесан грлић. И тако ми контролор мој, онај суд, није давао да једем онолико колико ми се хтело“. – Тако гладујући, он проведе три године: јео је само четири или пет залогаја хлеба на дан, и толико исто и воде пио сразмерно хлебу; а у току целе године употребљавао је у храни зејтина нешто више од сто грама.

Једном захеле преподобни Макарије да потпуно победи сан. Зато двадесет дана и ноћи не уђе под кров. Дању мучен жегом а ноћу хладноћом, он је морио себе, да не би заспао. И као што је касније сам причао другима ради поуке, мозак му се стао сушити, и да није ушао у келију и отспавао, памет би изгубио. И говораше светитељ: Колико могох, победих сан; али људску природу, која треба да се победи, не могох победити, већ јој се потчиних.

ОвOME светитељу стаде једном досађивати дух блуда. Због тога он осуди себе да шест месеци седи го у скитској баруштини, која се налазила дубоко у пустињи, и била пуна као зоље крупних комараца, који могу и кожу дивљих вепрова пробадати. И ти га комарци толико изуједаше, да су неки мислили да је губав. А када се после шест месеци врати у своју келију, ученици једва по гласу познадоше да је то отац Макарије. Али он и по други пут осуди себе на такво исто мучење од

комараца, зато што руком уби комарца који га беше ујео за ногу и истече му много крви. Он се покаја што је то урадио, и изружи себе као убицу и одмаздитеља. И сам одмазди себи за неправду коју је учинио: предаде себе нага комарцима да га изуједају.

Једном зажеле преподобни да види врт и гроб, звани Кипотафион, Јанија и Јамврија, египатских мађионичара из доба Фараонова, да се бори са тамошњим демонима. Јер се причало да је на том месту било мноштво најопакијих демона, које су ти мађионичари скупили тамо својим гнусним мађијама. А ти мађионичари беху браћа, и због своје велике мађионичарске вештине имађаху велики углед код Фараона, и беху веома моћни у целом Египту. Они на нарочитом месту у пустињи начинише врт од четвртастог камења, и у њему направише себи дивну гробницу, и ставише у њу много злата. И засадише сваковрсно дрвеће, и ископаше велики бунар, јер то место беше мочварно и влажно. Све то они урадише, надајући се да ће им душе, по свом изласку из тела, вечно обитавати у том дивном врту, и наслађивати се свим тим добрима као у рају. Но пошто слуга Божји Макарије не знађаше пут до тога врта, он се управљаше по звездама; и као што морнари прелазе море, тако он сву пустињу пређе пешке. А беше понео нешто трски, и на извесном отстојању побијаше по једну у земљу, да би се при повратку руководио тим ознакама. После пута од девет дана он пређе сву пустињу и приближи се споменутом врту. А кад се спусти ноћ, он леже да се мало одмори, и заспа. Но ђаво, који стално ради против Христових подвижника, покупи све оне трске којима Макарије беше обележио свој пут, и метну му их поред главе док је он спавао. Када се старац пробуди, опази крај себе трске у сноп повезане. А ово би по попуштењу Божјем, ради већег подвига служи његовом, да се не узда у трске него у милост Божју, која је некада баш кроз ову страшну пустињу водила Израилъ четрдесет година помоћу огњеног стуба. Причао је потом о себи свети Макарије: „Када се приближих врту и гробници оној, истрчаше ми у сусрет до седамдесет демона у разним облицима: једни од њих грајаху, други страшно љути шкргутаху зубима на мене, трећи летећи као вране наваљиваху

на моје лице вичући: Шта хоћеш овде, Макарије? – Зашто си дошао к нама? Еда ли кога од вас монаха не кушасмо? Тамо са сличнима себи имаш оно што је наше: имаш пустињу, из које си отерао наше другове. Ми ништа заједничко немамо с тобом. Зашто си дошао у наша места? Као пустињак, буди задовољан пустињом. А ово место нама предадоше они који га уредише. Ти не можеш овде боравити. Због чега хоћеш да уђеш у ову нашу државу, у коју никада ниједан жив човек ушао није, откако сахранисмо браћу која ово начинише?“ И док демони прављаху страшну грају и вику, свети Макарије им рече: Ући ћу само да видим, па ћу отићи одавде. – Демони му рекоше: Обећај нам то савешћу својом. – Слуга Христов рече: Учинићу то. – И ђаволи ишчезоше.

А кад улажаше у врт, сrete га страшан ђаво са исуканим мачем, и стаде му претити. Свети Макарије му рече: Ти идеш на мене са мачем, а ја идем на тебе у име Господа Саваота у сили Бога Израилјева. И побеже ђаво од њега. А преподобни уђе унутра, и разгледа све што се тамо налазило. Виде и бунар, у коме је о железном ланцу висила кофа, врло стара. Виде и плодове нара, који ништа нису имали унутра, јер су били спарушени на сунцу. Виде и необичну гробницу, многим златом украшену. И пошто све подробно разгледа, изиђе одатле несметано и здраво, и за двадесет дана стиже натраг у своју келију. Но при повратку, успут му нестале хлеба и воде што је био понео са собом. И поче малаксавати. И кад је већ посртао од глади и жеђи, гле, показа му се на километар даљине нека девојка, у бело обучена, и ношаше ведро чисте воде. Заустављајући се често, она му показиваше воду и зваше га да дође и пије. Али је он не могао стићи: ипак, вођен надом да ће се напиту воде, три дана иђаше за њом јуначки се напрежући, јер је та девојка три дана ишла испред њега. Онда наиђе стадо биволица, којих је много у том крају. Једна од њих која је поред себе имала мало биволче и млеко јој ишло из вимена, издвоји се и стаде крај уморног и изнемоглог старца. И дође глас одозго говорећи: Макарије, приђи и пиј њено млеко. И он приђе, и насиса се млека, и тако окрепи своје тело. – А рече светитељ и ово: Да би ми Господ показао велику милост своју, и научио

убогост моју да сву наду полажем на промисао Његов, нареди оној биволици да иде за мном све до моје келије и да ме успут храни свих дана. И она, послушна Творчевој наредби, иђаше за мном, и не допушташе биволчету свом да сиса, да би мене могла хранити.

Овај свети и дивни муж копаше једном бунар за монахе. На месту где копаше, беше трње и чкаљ, из којих изиђе гуја и уједе га. А та је животиња врло отровна и опасна. Светитељ обема рукама ухвати змију за чељусти, растрже је, говорећи: Пошто те Бог мој није послао против мене, како си се усудила да ми се приближиш и уједеш ме? – И тај ујед гујин ни најмање не нашкоди преподобноме.

Чу блажени да Тавенисиоти имају диван устав за манастирски живот. Скиде монашку одећу, обуче се у световну, и крену тамо. Путуюћи петнаест дана преко пустиње, стиже у Тавенисиски манастир као прост човек. И упита за архимандрита Пахомија, човека опитна и прозорљива, који је имао дар пророчки, али му тада не би откривено од Бога за Макарија. Ушавши код Пахомија, Макарије му рече: Молим те, оче, прими ме у свој манастир, хоћу да будем монах. Пахомије му одговори: Ти не можеш бити монах, јер си стар и ниси у стању да се подвизаваш. Братија су се овде још из младости навикли на монашко трудољубље, а ти у тим годинама не можеш поднети такве напоре. Малаксаћеш, па ћеш отићи одавде и оговарати нас. – И не прими га првог дана, ни другог, све тако до седмог. Макарије трпљаше постећи се. А седмог дана рече архимандриту: Прими ме, аво. Не будем ли постио и радио све што братија раде, онда нареди да ме отерају из манастира.

Свети Пахомије обавести о њему братију, да га приме. А братије беше хиљаду и четири стотине. И би примљен Макарије у тај манастир. После кратког времена настаде Часни Пост. И виде старац да сваки од братије пости према својим моћима. Јер неки узимаше храну увече, неки сваког другог дана, а неки по пет дана ништа не јеђаше, неки пак стајаше по сву ноћ молећи се а дању сеђаше радећи. Макарије покваси палмове гранчице, стаде у једном углу, и целог Часног Поста све до

Ускрса не окуси хлеба ни воде. Само је у недељне дане узимао помало врло опорог лишћа од сировог купуса. И то је чинио да би други видели како једе, и да се не би погордио. А стојећи у углу, непрестано је плео котарице, и не одмори се од посла, нити седе, нити леже. Ако би пак ради неке потребе и одлазио са свога места опет се брзо враћао, и продужавао стајати, не отварајући уста, нити разговарајући с ким, него ћутке срцем својим твораше молитве Богу.

Када то видеше подвижници тог манастира, расрдише се на свога аву, и рекоше: Одакле си довео к нама бестелесног човека на срамоту нашу? Или њега отерај одавде, или ћемо ми отићи. – Чувши то од братије, преподобни Пахомије испита и разазнаде његов подвижнички живот, па се мољаше Богу да му открије ко је тај човек. И би му откривено, да је то Макарије. Тада преподобни Пахомије узе за руку преподобног Макарија, уведе га у цркву, и загрливши га с љубављу, рече: Добро дошао, чесни оче! Ти си Макарије, а сакрио си то од мене. Ја одавно слушам о теби, и желео сам да те видим. Благодарим ти што си моју децу научио смирењу, да се не понесу умом, гордећи се због својих постова и подвига. Много си нам користио. – Сазнадоше о томе и сва братија, и стекавши се к њему, с љубављу га целиваху и мољаху да се моли за њих. Затим пожелевши свима мир, преподобни Макарије се врати у своју келију.

Овај бестрасни човек исприча о себи и ово: Једном зажелех да ум свој држим тако, да ништа земаљско не помишља, него да сав буде непрестано у Богу и да се ни за тренутак не одваја од Њега. И одредих да то богомислије траје пет дана. И пошто затворих двориште своје и келију, да ми нико не би долазио и да ни с ким не бих разговарао, почех са богомислијем од понедеоника. И уму своме заповедих, говорећи: Пази, да не силазиш с неба; имаш Анђеле, Арханђеле, и све Небеске Силе, Херувиме, Серафиме и њиховог Творца, Бога. Тамо дакле буди! и не силази у поднебесје, да не би упао у земне помисли. – И када два дана и две ноћи тако стајаш, сав ум уперивши горе, ја толико раздражих ђавола, да се он сав у пламен огњени претвори, и сажеже све што беше у мојој келији. А и рогоза на

којој стајаш беше у пламену, и изгледало ми је да ћу и сам сав изгорети. Уплаших се, и трећег дана одустадох од своје намере. Не могући више да ум држим нерасејаним, ја се спустих к помислима земним, – тако је Бог хтео, – да ми се то не би уписало у гордоумље.

О овом преподобном епископ Паладије казује и ово: Када једном дођох к њему, затекох пред његовом келијом једног сеоског свештеника чију главу рак беше толико разјео, да су му се одпозади могла видети уста. Он беше дошао преподобном Макарију ради исцељења, али га светитељ не припусти к себи, нити хтеде да разговара с њим. Ја молих светитеља, говорећи: Смилуј се на оног јадника, или му бар одговори. А блажени ми рече: Не заслужује исцељење, јер му је ова казна од Господа. Ако пак жели да се исцели, саветуј му да отсада престане свештенодејствовати. Ја упитах светитеља: Зашто? А он одговори: Учинио је прељубу, па је свету литургију служио, и због тога је кажњен. А ако се узбоји Бога, и престане са оним што је без страха чинио, исцелиће га Бог. – Ја, вели Паладије, обавестих о томе свештеника, и он ми се закле да више неће свештенодејствовати. Тада га позва преподобни Макарије, и упита га: Верујеш ли да има Бога, од кога се ништа не може сакрити? Свештеник одговори: Да, оче, верујем. И молим ти се, помоли се Богу за мене грешног. Макарије му рече: Ниси могао да се сакријеш од Бога. Он одговори: Нисам могао. Рече му Макарије: Ако сазнајеш свој грех, и увиђаш Божју казну која те је постигла због њега, онда се отсада поправи. – Тада свештеник исповеди свој грех, и обећа да више неће грешити, нити свештенодејствовати, него ће бити прост мирјанин. Онда светитељ метну руке на њега, и помоли се Богу за њега. И за неколико дана он се исцели од рака, и коса му на глави израсте, и врати се здрав дому свом, славећи Бога и благодарећи великом Макарију.

Свети Макарије имађаше своје келије по разним местима: једну у Скиту који се налазио у унутрашњости пустиње, другу у Либији, трећу у месту званом Келије, а четврту на Нитријској Гори. Од њих ниједна није имала прозора. Часни Пост је проводио у њима седећи у мраку. Једна је од њих била тако

тесна, да није могао испружити ноге; друга је била пространија, и у њој је примао посетиоце и разговарао с њима. Исцелио је безброј болесника, који су патили од нечистих духова. Паладије спомиње неку девојку племићског рода, из Солуна, која је много година била узета, па је донели преподобном Макарију. Двадесет дана помазујући је светим јелејем и молећи се за њу, преподобни је исцели од болести, и здраву је испрати у њен град. А она, пошто се исцели, много милостиње раздаде манастирима. – Доведоше преподобноме и једног суманутог дечка. И он, ставивши своју десну руку на дечакову главу, а леву – на дечаково срце, мољаше се Богу. А дечко беше сав отекао, као неки мехур надувен. И када тај дечко изненада повика, удари вода из њега на све отворе, и његово се тело поврати на своју меру, као што је било раније. И пошто преподобни помаза дечка светим јелејем и покропи светом водом, даде га оцу његовом. А дечку нареди да четрдесет дана не једе мяса и не пије вина. И тако га сатвори здрава.

Једно време стадоше преподобнога нападати сујетне помисли, вукући га из келије и потстичући га да са добром намером и оправданим разлогом отпутује у Рим, да тамо исцељује болесне. Јер у њему силно дејствоваше благодат против нечистих духова. Не подајући се дуго тим помислима, он се мучаше борећи се с њима. Тада паде на праг своје келије, испружи ноге преко прага, и рече демонима славољубља: „Теглите ме, вуците ме, о демони, ако можете! Ја ногама својим поћи нећу!“ – И пошто је дуго лежао све до увече, он устаде. Али исте помисли опет нападаху на њега. Тада блажени узе велики кош, напуни га песком, напрти себи на леђа, и тако хођаше по пустињи. Срете га Теосевије Козмитор, родом из Антиохије, и рече му: Што то носиш, оче? Дај ми то бремене немој да се мучиш! А он му одговори: Мучим онога који мене мучи, јер кад је незапослен и на досугу, зове ме да странствујем. – И тако преподобни, пошто је дуго мучио себе, поврати се у келију уморан телом, али победивши помисли.

Блажени Пафнутије, ученик његов прича о њему ово: Једном приликом свети Макарије сеђаше у своме дворишту. Утом наиђе хијена, носећи своје штене, које беше слепо, донесе

га светитељу, и спусти пред ноге његове. Светитељ узе у руке то штене, плъуну му у очи, и помоли се Богу, и штене одмах прогледа. А мајка га узе и отиде. Но сутрадан опет дође блаженом та иста хијена, носећи велику овчију кожу. Када светитељ угледа кожу, рече хијени: Откуда ти та кожа? Сигурно си нечију овцу појела. Ја нећу примити оно што је од неправде. – А хијена саже главу и, клекнувши крај светитељевих ногу, спусти кожу. А он јој говораше: Рекох ти да нећу примити, док ми се не закунеш, да више нећеш сиротињи наносити штете једући им овце. Хијена приклони главу своју, очигледно усвајајући светитељеве речи и потчињавајући им се. Тада светитељ прими кожу од хијене. И касније поклони је светој Меланији Римљанки, која је посећивала свете оце у тој пустињи. И прозваше ону кожу: хијенин поклон. Но код људи који су себе распели свету чудесно је то што звер, којој је учињено добро у славу Божју и у част светитеља његових, разумеде то, и донесе поклон блаженоме. Јер Онај који укроти лавове пророку Данилу, Он и оној хијени даде разум да схвати учињено добро и научи је благодарности.

О овом светом Макарију прича се да од крштења свог па све до кончине своје никада није плънуо на земљу. А крстио се у својој четрдесетој години, и после крштења проживео шездесет година у трудовима и подвизима монашког живота. Гореспоменути Паладије дође једном овом преподобном Макарију, смућен помислима и мрзовољом, и упита их: Шта да радим, аво Макарије, јер ме узнемиравају помисли, говорећи ми: Ти овде ништа не радиш; иди одавде! Одговори му свети отац Макарије: Говори и ти својим помислима: Чувам ове зидове Христа ради.

ОвOME Паладију преподобни Макарије ради духовне користи каза за преподобног Марка, да је причешће божанских Тајана добијао из руку анђелских. То је својим очима видео свети Макарије, када је, служећи свету литургију, причешћивао братију. Никада нисам, рече, ја дао божанске Тајне Марку Подвижнику, већ му је Анђео из олтара невидљиво давао, а ја сам видео само прсте руке која му је давала. Тај преподобни Марко, у младости својој, знао је напамет Стари и Нови Завет. А

био је веома кротак и уздржљив. Једнога дана, прича свети Макарије, пошто бејаш доколан у својој келији, отидох к њему. Он беше већ остарео. И седох крај врата његове келије; сматрао сам га за нешто више од човека, што он стварно и беше; и прислушкивах (јер тада бејаш још прост и неук) шта старац говори или ради. А он, налазећи се унутра сам, бораше се са собом и са ђаволом. Било му је већ сто година, и зуби су му били већ поиспадали. И говораше сам себи: Шта још хоћеш, зли старче? Ето, већ си и вино пио, и уље јео. Шта још желиш, прождрљивче, робе стомаку у старости? – А ђаволу говораше: Иди од мене, ђаволе; остарео си са мном у борби. Наложиио си ми попуштање телу: удесио си да пијем вино и једем уље; начинио си ме сластољупцем; и да ли ти још нешто дугујем? У мене нећеш наћи ништа што би могао отети. Вуци се од мене, непријатељу људски! – То свети Макарије исприча Паладију, који и записа ово.

Руфин презвитер додаје житију овог преподобног Макарија Александријског и ово: Једне ноћи закуца ђаво на врата Макаријеве келије и рече: Устани, аво Макарије, и хајдмо у цркву на молитву! – А он, пун благодати Божје, познаде замку ђаволу, и одговори: Лажове и ненависниче добра, какву ти заједницу и дружбу имаш са сабором Светих? Ђаво рече: Зар не знаш, Макарије, да без нас не бива ниједна црквена молитва, ниједан скуп монаха? Хајде дакле, и видећеш дела наша. Старац одговори: Нека ти запрети Господ, демоне нечисти! – И припаде на молитву, молећи Господа да му открије да ли је истина то чиме се ђаво хвали. И кад настаде време за поноћну молитву, отиде у цркву, и опет се мољаше у себи Богу да му открије и покаже да ли је истина оно што ђаво каже. И гле, угледа по целој цркви, као неке мале дечаке, црне ђаволе, како брзо јуре на све стране, као да лете. А обичај беше тамо да сва братија седе, док један чита псалме, остали слушају. И свакоме брату прикучиваху се они мали ђаволи, и потсмеваху се. И ако би некоме са два прста додирнули очи, тај би одмах задремао; а ако би коме ставили прст на уста, тај би одмах почео зевати. Пред неким пак хођаху у женским обличјима; а пред другима нешто зидаху, или нешто ношаху или друге разне ствари

чињаху. И што год би ђаволи, потсмевајући се пред неким, сликали, то би он помислио у срцу свом. Од неких монаха, чим би ђаволи почели изводити пред њима своје враголије, одмах су били силом неком отерани и безобзирно су бежали; и ђаволи се више нису усуђивали нити да стану пред њих нити да прођу поред њих. А слабијој братији, који нису обраћали пажњу на молитву, ђаволи су висили о врату и седели на раменима, ругајући им се.

Видећи то, преподобни Макарије тешко уздахну и, заплакавши, рече Богу: Погледај, Господе, и види! устани, Боже, и нека се разбегну непријатељи Твоји, и нека беже од лица Твога, јер се душа наша испуни срама. – После отпуста, ава Макарије позиваше к себи сваког брата посебно, и испитиваше свакога какве је помисли имао за време молитве у цркви. И сваки му исповеди помисли своје, и очигледно беше да свачије помисли беху о ономе што ђаволи сликаху пред њим подсмевајући се.

Другу, још страшнију ствар, казиваше исти преподобни Макарије. У време, када братија приступаху Божанским Тајнама, и пружаху руке своје да приме Тело Христово (у то се време још нису причешћивали лажицом, већ су Тело Христово примали у руке, као данас анафору, а Крв су пили из Чаше), тада виде преподобни да ђаволи неким од братије живо угљевље у руке стављаху, а Тело Христово, давано руком свештениковом, враћаше се назад у олтар. А који беху достојни светог Причешћа, од њих ђаволи далеко бегаху, а Анђео Господњи стајаше са свештеником на олтарским вратима, и са свештениковом руком пружаше своју руку при раздавању Божанских Тајни. Тако преподобни Макарије, прозорљив, видео је достојне и недостојне, и распознавао је помисли људске које су им долазиле од слика које су им ђаволи стварали.

Многе друге ствари причао је братији овај преподобни отац ради њихове духовне користи; лењивце је исправљао, и чудеса разна чинио. Отишао је ка Господу када је претурио сто година, 393. год. А сада у бесконачном животу са другим преподобним оцима слави Оца и Сина Светога Духа, једног у Тројици Бога,

коме и од нас грешних нека је слава, част и поклоњење вавек,
амин.

СПОМЕН СВЕТЕ МУЧЕНИЦЕ ЕВФРАСИЈЕ

Света Евфрасија беше из града Никомидије, од рода знаменита, у време цара Максимијана³⁴⁸. Бејаше лицем лепа и по нарави добра, и верна слушкиња Господа Христа. Идолопоклоници је ухватише, и примораваху је да принесе жртву демонима. Пошто она не хтеде, тукоше је страховито. Али она све мушки поднесе. Тада је предадоше једном свирепом човеку, да је обещести. Он је узе и одведе дому свом. А она се душом својим непрестано мољаше светом Пречистом Женику свом, Христу Господу, да јој сачува девственост. И када се погани човек онај затвори с њом у ложници, светитељка га замоли да је за неко време не дира, обећавајући му неко биље, које, ако буде носио при себи, никакво му непријатељско оружје неће моћи наудити. И рече му за себе да је мађионичарка. Али он јој одговори: Касније ћеш ми дати то биље. Но мудра девица му рече: То се биље не показује удатој жени, већ само неудатој девојци. Јер ако га чиста девојка не пронађе и не преда, оно уопште не дејствује. – И попусти свирепи човек, док му она не пронађе то биље.

Светитељка оде у башту, набра неко биље које тамо нађе, и показа му. А он је упита: Како ћу се осведочити да је истина то што кажеш? – Она стави то биље на свој врат, и рече му: Узми оштар мач, замахни силно обема рукама и удари ме по врату што јаче можеш, па ћеш се из тога уверити да ме мач твој неће ни најмање повредити. – Он поверова њеним речима, донесе мач, подиже га над главом свете девице, замахну силно, спусти га на њен врат и – отсече чесну главу њену. А он тек онда схвати да га је светитељка изиграла. И шкргуташе зубима. Али, шта му је то користило? Мудра дева већ оде неоскврнављена женику свом Христу, оставивши диван пример целомудрености своје, јер је више волела умрети него девичанство своје изгубити.

Света Евфрасија пострада 303. године.

СПОМЕН СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ АРСЕНИЈА архиепископа Крфског

Свети Арсеније, архиепископ Крфски³⁴⁹, родио се у Палестини од благочестивих родитеља. Од младости он посвети себе на службу Богу и прими монашки постриг. Водећи строг подвижнички живот, он се при томе одликоваше високим образовањем. Када достиже зрео узраст, он доби свештенички чин, а после неког времена би рукоположен за архиепископа Крфског. У својству архиепископа он се прослави мудрошћу, учитељством³⁵⁰ и многократним заузимањем за невине пред властима. Чак је и у својој старости путовао у Цариград да посредује за своју паству, којој је претио неправедни гнев цара Константина Профирородног³⁵¹. При повратку из Цариграда, свети Арсеније се разболе у Коринту, и у миру предаде дух свој Богу, крајем деветог века.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ МЕЛЕТИЈА ГАЛИСИОТА Исповедника

Беше родом из села Теодота на обали Црног мора, од родитеља Георгија и Марије, благочестивих и милостивих. На крштењу доби име Михаил, а касније кад се замонаши би назван Мелетије. По завршеној школи крене једне зиме, по промислу Божјем, у Јерусалим да се поклони Светим Местима, а одатле на Синај где постане монах. Пропутовавши још нека друга места он најзад дође на гору Галисионску у Малој Азији где беше манастир основао свети Лазар Галисиот. Ту се подвизаваше у послушању, смирењу и ноћном бдењу, и би удостојен виђења божанске светлости и јављања самога Господа Христа. У то време латинофил цар Михаил VIII Палеолог (од 1259–1282) настојаше да Православну Цркву поунијати и потчини римском папи, у чему му помагаше њиме постављени латиномислећи патријарх Јован Век. Тада свети Мелетије дође у Цариград са преподобним Галактионом, саподвижником својим, и јавно пред Царем изјаве да ће они да бране Православље до смрти и нипошто неће пристати на латинску јерес, која је унапред већ осуђена од Светих Отаца. Цар то схвати као увреду њему и затвори их, а затим их посла на тамновање на острво Скирос. После неколико година цар их поново доведе к себи и стављаше их на разне муке, да би их само придобио за латинску јерес. Но преподобни не отступаху од исповедања Православне вере о Духу Светом и о осталим истинитим догматима. Утом умре овај неправославни цар, и за цара дође православни цар Андроник II Палеолог (1282–1328), који ослободи ове преподобне исповеднике Православља из тамнице. Ускоро затим свети Мелетије се упокоји мирно у Господу.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ АНТОНИЈА СТОЛПНИКА

Ученик светог Јована Зедазнијског³⁵²; заједно са својим учитељем трудио се, ширећи и утврђујући веру Христову у Грузији. На гори Марткоби, близу Тифлиса, он основао манастир. Последњих 15 година свога живота преподобни Антоније провео је на стубу, због чега је и назван столпником Иверске Цркве. Мирно се упокојио у шестом столећу, и сахрањен у цркви свога манастира. Свете мошти његове чудотворне – извор су разноврсних исцељења.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ МАКАРИЈА ПЕЧЕРСКОГ

Кијево – печерски подвижник; преставио се мирно у дванаестом веку. Свете мошти његове почивају у пештерама Антонијевим у Кијеву.

СИОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ КОЗМЕ ХРИСОСТОМАТА

Био монах у манастиру Св. Хризостома (Златоуста) на Кипру, због чега се и зове „Хрисостоматос“ (Χριστοστόματος). У преподобности проживео свој подвижнички живот и зато се прославља у свом манастиру.

ЖИТИЈЕ СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ МАРКА ЕФЕСКОГ Исповедника Православља³⁵³

Љубав Божја према нашем грешном роду људском особито се показује у томе што Премудрост Божја у сваком роду и нараштају налази међу нама недостојнима достојне служитеље и пријатеље своје: Пророке, Апостоле, Светитеље, Исповеднике и Мученике, и кроз њих брани и очувава веру Еванђелску и Православну, ту једину животворну и спасоносну Истину Божју, којом се род људски може спасавати; и стварно се спасава у сваком времену и нараштају. О томе нам говори премудри Соломон овако: „Премудрост Божја све обнавља и, прелазећи из нараштаја у нараштај у свете душе, она припрема пријатеље Божје и пророке. Јер Бог никога не љуби тако, као онога који живи с премудрошћу“ (Прем. Сол. 7, 27–28). Таквих пријатеља Божјих, кроз које нас Бог поучава и спасава у тешка времена, испуњена је сва историја народа Божјег од Аврама и Мојсија до светих Апостола и светих Отаца, и до данас. Свети Григорије Ниски, у похвалном слову своме брату св. Василију Великом, том изабраном од Премудрости пријатељу Божјем и спасиоцу Православне Цркве у тешким временима у којима је живео, говори такође о томе овако: „Бог, који све и сва зна још пре постанка њихова, као што вели пророк (Дан.13:42), и предухитрује злобу ђавољу која се протеже заједно са људским нараштајима. Он сам припрема и даје и одговарајућег способног лекара за зло и болести сваког нараштаја; да не би, због недостатка исцелитеља и исправитеља, болест код људи остала неисцељена, и тако потпуно овладао родом људским“. Такав управо богомудри и богодани лекар и спасилац народа и Цркве Православне у новија времена ове тешке историје беше и светитељ и пријатељ Божји – Марко, Митрополит Ефески, кога зато с правом његов брат Јован Евгеник назива „новим Василијем Великим“ и „Новим Богословом“. Овај његов брат Јован, који беше ђакон Велике Цркве Св. Софије у Цариграду, написа службу и житије овога Светог Марка, које ћемо ми овде даље изложити.

Свети отац наш Марко, велики светилник који осветљава наш живот у свету, и храбри поборник Цркве Христове, и опште сунце целе васељене, роди нам се и засија у великом царском граду Константиновом, Цариграду, у коме и одрасте и школова се, и у коме на крају, при пресељењу своме на небо, остави своје свето тело. Роди се овај светитељ лета Господњег 1391, у племенитом роду Евгеника. Отац му се звао Георгије, и беше ђакон и сакеларије Велике Цркве Св. Софије, и истовремено учитељ и руководитељ у школи при Св. Софији, у којој су се школовали многи младићи са свих страна царства. Мајка му се звала Марија, и беше кћи честитог и богољубивог лекара Луке, који име божанског лекара и еванђелиста Луке ничим није осрамио, јер бејаше веома побожан и честит. Обострано порекло Маркових родитеља беше дакле из давнина украшено сваким благородством и богатством и светским сјајем, но ништа мање и богопоштовањем.

Када им се дете роди и препороди благодаћу Духа Светог, то јест светим крштењем, родитељи му дадоше име Мануил, јер је требало да то дете не добије неко друго име, него као достојно доби оно право име Господа Исуса – Емануил, јер је преко овог светитеља, у ова последња времена, с нама присутан Бог и Благодешће (Εὐσέβεια = Православље) и светоотачка предана вера (πατροπαράδοτος πίστις). Учитељ и васпитач младог Мануила и у благочешћу и у наукама реторике и математике беше његов отац, кога ће ускоро он сам превазићи и мудрошћу и врлином. И управо је он превазишао оца за толико, за колико је отац му превазилазио остале људе. Тако је отац овога детета доживео оно што сви оци желе да доживе: да их превазиђу њихова сопствена деца. Када је малом Мануилу било 13 година умре му отац, но он не прекину учење, него отиде да се учи код још способнијих учитеља и то на дуже време и са још већим трудом. Најпре му је био учитељ и старатељ Јован Хортазменос, који ускоро постаде митрополит Силивријски са именом Игњатије, и који беше човек врло образован и добродетељан. Осим митрополита Игњатија он имађаше још и друге учитеље, међу којима и философа Георгија Гемиста Плитона, и такође познатог Јосифа Вријенија, једног од

ученика св. Григорија Паламе. У изучавању наука Мануил се одликовао марљивошћу и брзим напредовањем; но исто тако он беше скромног понашања и смирен, пазећи и на свој начин одевања и на кораке, погледе и говор свој. Није прошло много времена а он је својом даровитошћу и марљивим трудом убрзо превазишао у риторској науци и у философији и логици не само све ученике, него и саме учитеље, тако да су му се сви дивили, па чак и сам цар.

По завршетку школе сам цар Манојло³⁵⁴ призвао га је к себи и учинио га не само својим пријатељем, него и учитељем у многим стварима, и особито у књигама. Мануил је тако стекао назив ритора и постао учитељ и васпитач у школи, којом је раније руководио његов отац. Овде је он учио наукама и Светом Писму многе младе ученике, као што је то раније чинио и његов отац. Међу његовим ученицима у то време беше и Георгије Схоларије, потоњи патријарх Цариградски. Мануил се са сваким трудољубљем трудио у тој патријаршијској школи, но с друге стране он никада није изостајао са свакодневних свештених богослужења у Великој Цркви и то у току целе године, и лети и зими, тако да га је било могуће видети где још у свету пре монаштва проводи монашки начин живота. Он беше сав богоносац, и просветљен, и беше истински философ још од самог детињства. У свеноћним бдењима и стражењима над собом он је изучавао књиге старих мудрих људи и слагао то знање у себи, а у исто време није изостављао ништа из Божанског Писма и из Свештених Учитеља и Отаца Цркве а да то не изучи са тачношћу и савршено. Живећи још у граду, он је превазишао пустињске отшелнике, јер је чистоту и целомудрије и смрт Христову узео на себе, горећи сав љубављу према Христу, која га ни до саме смрти није напуштала. Није се заносио сујетом и светском славом, нити му је душа била привезана за нешто земаљско, или за неки успех и каријеру.

Када напуни 25 година (око 1418. г.), он не могаше више обуздавати у себи жељу за светом схимом монашком. Зато напусти све житејско и, попут великих древних отаца, великодушно раздаде све своје имање сиромасима. Затим смирено узео на себе благи јарам Господњи, који је од детињства

желео и лако бреме крста, заволевши пустињаштво, које су волели и Илија и Јован и сви њихови следбеници. Јер пустињаштво и усамљеност мајка су безмолвија (ἡσυχίας), мајка усамљеничког подвижничког тиховања, и унутрашње сталожености, и мира, и спокојства, и усхођења ка Богу и приближења Њему. За место усамљеништва он изабра једно од острва у Мраморном Мору, између Цариграда и Никомидије, звано Антигона (близу Халке), јер та острва беху тада украшена богоносним мужевима и подвижницима. Овде он изабра себи за духовног оца неког особито врлинског подвижника, дивног и чудесног старца Симеона, који га ускоро и постриже за монаха давши му име Марко. Овај искусни старац упути младог монаха у подвиге и врлине монашког живљења, а особито у духовни подвиг духовног и молитвеног созерцања, којим је недавно тако сјајно таворски заблистало атонско монаштво на челу са св. Григоријем Паламом, кога је свети Марко необично поштовао и славио.

Својим одласком у монаштво Мануил је иза себе оставио неутешну жалост сродницима и блиским пријатељима, а такође и самом цару, који га је волео и требао његову мудрост и знање. Ожалошћени су били и великаши, и клирици, и његови млади ученици и уопште сви у отаџбини, јер су његов одлазак из света сматрали за опште осиромашење и губитак многих добара. Уз то ни њихове посете монаху Марку није примао, пошто је, живећи у молитвеном тиховању, избегавао да се виђа са било којим од сродника и познаника. У то време на острво Антигону дође код истог старца и ступи у послушање Марков школски друг Доротеј, син сакелара Велике Цркве Валсамона, човек украшен знањем и васпитањем и нарави веома благородне. Њих двојица беху познаници још од детињства и беху дали један другоме реч да ће бити заједно монаси. Доротеј је већ био остварио свој циљ, јер је живео као монах једно време у Јерусалиму и на гори Божјој Синају, но сада се оба њих састадоше на овом острву и живљаху код једног истог оца и наставника. На том острву у самоћи проживе свети Марко око 2. године са великом духовном радошћу у подвизима. Но ова свештена заједница не могла је дуго остати у овој усамљености и тишини, јер пре но

што се напунише две године, а по зависти непријатеља и по општој злој несрећи народа или, боље рећи, због тадашње неразумности и безвољности које су умориле и потресле сву твар, а особито због наилазке нове агарјанске звери, – светитељ мораде напустити то место и преселити се у Цариград. Огромна турска војска беше заузела сву малоазиску област Витиније и дошла до Босфора, тако да је била велика опасност за житеље ових такозваних Принчевих острва, због чега је и овај светитељ са својим духовним оцем и наставником морао прећи из самоће у град у чувени Мангански манастир св. Георгија, где је продужио свој тихи молитвено – подвижнички живот.

Живљењу преподобног Марка у овом манастиру ко ће се достојно надивити, и то: његовој крајњој суровости у подвизима (σκληραγωγία), у посту, у бдењу и свеноћном стајању, у борби са невидљивим противницима и у победи над њима. Јер он говораше често да се Богу ничим не угађа тако као злопаћењем. Овде је светитељ упражњавао сваку врсту врлине, да би се преко врлина добро уздигао у созерцање, у свештена просветљења (ἱεροὺς φωτισμούς) и божанска обасјања (θείας ἐλλάμψεις), што се заиста с њим и десило. Тако је он постао сав честит и боголик (ὅλος θεοειδής). Јер ко је други икада више уризничио у себи ону свештену четворицу духовних елемената општих врлина, које сачињавају и украшавају разумну душу, избегнувши при томе крајности и с једне и с друге стране? А те врлине су: постојаност и достојанственост храбрости, искреност праведности, смерност целомудрености и савршенство разборитости. Или, ко је икада већма од њега гњев окретао једино против греха и против духовног змаја, а хтење потпуно управљао ка Богу и ка добру? Или, ко је чедност, девственост, ствар натприродну и равноанђелску, већма желео из детињства од њега, и стекао је себи за пријатељицу и сажитељицу кроз цео живот? А он је управо то успео: да честим старањем постигне девственост чак и у самим покретима ума, као неко невештаствено и бестелесно биће. Зато је он у ово време подвизавања имао чист ум, просвећиван још и Божанским Писмима и делима светих Отаца, те је тако, просветљен божанским обасјањима, многе богонадахнуте књиге написао³⁵⁵.

Овде је у овом манастиру свети Марко био посвећен у чин јеромонаха. – Тајну свештенства он је примио са крајњим смирењем и побожношћу, и то на молбе и наваљивања многих. Када је затим приносио Богу бескрвну жртву свете Евхаристије, свима који су га гледали чинио се сав као ван себе, сав просветљен (πεφωτισμένος), сав као да путује негде, свештенодејствујући Богу као неки анђео у телу.

Но ма колико да су били велики и славни досадашњи подвизи светог, од сада почињу још већи и славнији подвизи његови и храбре борбе и светле победе овог преславног борца. Јер у ово време бедном и јадном народу православном предстојало је да, са другим залима и недаћама, претрпи још и несрећу црквену, то јест ону лукаву замишљену и зло склопљену унију с Латинима. Јер у ово време цар Јован VIII³⁵⁶ помисли да ће помоћи своме угроженом од Турака царству тиме што ће склапањем уније са Римом добити од папе римског помоћ, и зато поче да се припрема и да изабира најбоље учене људе свуда по великоме граду. Тада одмах би назначен овај свети Марко за митрополита Ефеског, но он се тога избора прихвати тек после многих умољавања и нагоњења, и то, како сам он каже, једино из послушања Цркви у овим тешким временима. Ово би 1437. године. Тако онај, који је стајао изнад свих почаста, постаде велики архијереј Великог и Првог Архијереја, и ревносни пастир Пастиреначелника Христа. Од тада он се показа свима као нови Велики Василије, и сви га тако називаху.

У групи епископа, клирика и лаика, који бише одређени да иду у Италију (а међу којима беху и учени Висарион Никејски и философ Гемист Плитон и други), свети Марко, сада већ митрополит Ефески, би назначен испред свих других за егзарха сабора источних отаца, а уз то још он би одређен да замењује патријарха Александријског и патријарха Јерусалимског, а и патријарха Антиохиског. Пред полазак за Италију рекоше светом Марку као егзарху сабора источни архијереји: „Старај се да покажеш и племениту храброст коју имаш за наше благочестиве догмате, и ученост (λογιότητα) коју си, помоћу Божјом, стекао кроз учење и брижљиво старање“. И заиста, свети Марко се

показао у Италији као храбри и непобедиви лав, или као мач оштар с обе стране, који сасеца сваки лажни и зли кукољ из чисте пшенице свештених догмата Цркве, или још као громогласна богонадахнута труба правилног богословља и неотступни бранилац одредби и догмата светих Отаца и Васељенских Сабора.

На сабор у Италију кренуо је и сам цар Јован Палеолог са царским Синклитом, а с њим и стари Патријарх Јосиф са малим бројем епископа и малим бројем клира свога. Крајем 1437. године кренуше они морским путем и стигоше у Венецију а затим у Ферару у пролеће 1438. године. Када папа Евгеније отвори сабор у Ферари, прва реч би поверена светоме Марку. Он тада отвори светоотачка своја уста и кратко и јасно рече папи и осталим западним епископима и богословима: Треба да буде мира и љубави у Цркви, но до раздељења је дошло зато што је латинска Црква отступила од Православне Цркве и Православне вере, измисливши неке своје догмате, туђе Апостолима и св. Оцима. Ето то и јесте нарушење мира и љубави и јединства. „Зашто, говораше папи и Латинима свети Марко, окривљујемо Оце, када противно њиховим заједничким предањима различито мислимо и говоримо? Зашто сте њихову веру прогласили непотпуном, и уводите вашу – тобож савршенију? Зашто, противно Еванђељу које смо примили, проповедате друго Еванђеље? Некада смо ми у потпуности говорили једно исто, и међу нама није било раскола, и тада смо ми, обе стране, били сагласни са Оцима; сада пак, када већ не говоримо и не верујемо једно, како можемо бити заједно? Ми православни и сада говоримо и верујемо оно исто што и раније, и сагласни смо како сами са собом тако и са Оцима и нашим и вашим, ако вам је жеља да признате истину. Ви пак, увевши новине у веру, показујете самим тим да сте несагласни пре свега сами са собом, затим са заједничким светим Оцима и, на крају, са нама. И зашто да се не вратите на ону добру сагласност која ће вас показати да једно исповедате и у односу према самима себи и према нама и према светим Оцима, и тада ће нестати раскола, и сабраће се раздељени, и учиниће се свако добро?“

Ове речи светог Марка беху речи истините љубави. Оне нису одбијале потребу сједињења, само су истицале да се најпре имају одбацити јеретичке заблуде римске и онда тек може доћи до сједињења у Истини Божјој, и вери Православној. Али гордима и духовно глувима ове речи изгледаху као осиноност светог Марка, јер њима не беше стало до Истине и до вере апостолске и светоотачке.

То се видело већ при првим богословским разговорима у Ферари, где је реч била о погрешном латинском учењу о загробном стању душа умрлих, које се душе, по њиховом учењу, тобож саме тамо очишћују и искупљују огњем, док Православни говораху да се душе спасавају само благодаћу Божјом по молитвама и литургијама свете Цркве на земљи.

После тих првих разговора свети Марко је увидео да римским схоластичарима и голим препирачима није стало до Истине, него они гледају ко ће дуже говорити и надговорити другог, без обзира на логику истине и на свето Предање Отаца, и зато је био решио да се већ тада врати натраг. Но под притиском цара, и по лукавој политици папе, сабор се настави и ускоро би пренет дубље у Италију, у град Флорентију. У даљим разговорима и расправљањима са римским богословима свети Марко је доказивао њима сву неоснованост латинског додавања речи Символу вере по којој би Дух Свети тобоже исходио и од Сина (Filioque). У овим првим расправљањима светог су Марка подржавали и Висарион Никејски и Исидор Кијевски, но они брзо узеше на себе улогу издајника Православља, и напустише светог Марка. Од тога се светитељ ни мало не уплаши, него попут Максима Исповедника и Григорија Богослова, он у прах развејаваше сва латинска јеретичка учења о Духу Светом, о Божјој суштини, о папском првенству, о светој Евхаристији, и о осталим догматима. Свети Марко нипошто није допуштао да се од било кога мењају свете одлуке светих и Васељенских Сабора и богонадахнуто учење светих Отаца Цркве. Он је силним и јасним гласом својим и светоотачком благодатном логиком као паучину кидао и разбијао све софистичке заплете и силогизме латинске и схоластичке, и разобличавао сва њихова лукава и подла подметања и извртања. Јер он је изванредно добро

познавао Свете Оце, које су Латини извртали и фалсификовали, и није дозвољавао да празна схоластика и сува дијалектика изврћу и упропашћују свете догмате Светих Апостола и Отаца и Сабора. У православном учењу и догматима, а особито у догмату о исхођењу Духа Светог само од Оца, свети Марко је почињао од самог Првог Богослова и Вође (Καθηγούμενος) свих благослова, то јест од самог Бога Логоса који је јасно рекао: „Послаћу вам Утешитеља од Оца, Духа истине који од Оца исходи“ (Јн.15:26). Затим је он на основу Светих Отаца доказивао Латинима у какве су јереси запали мењајући Символ вере Никејског и Цариградског I и II Васељенског Сабора и учећи погрешно о Светом Духу и о нетварним Енергијама Божјим. Синови лажи (οἱ τοῦ ψεύδους υἱοί), они нису хтели послушати глас Истине, него су остали у својој јереси и својој гордости. За време препирања о вери између светог Марка и Латина, неки римокатолички монаси, који беху присутни и слушаху ту дискусију, гласно повикаше на сабору: „Грци поседују истину вере и сачували су праве догмате“.

Недостало би нам времена ако бисмо хтели све подвиге светог Марка изложити. Јер он и глад трпљаше, и ругања и потсмевања од Латина и од издајица православних. Но њега све то, као и присиљавање царско и лукавост папина, не могаху поколебати у вери Отаца Православне Цркве. Он не прихваташе нечовечно и нехришћанско уцењивање Православних – које чињаше папа својим лажним обећањима односно помоћи, потребној цару ради спасења царства од Турака. Још мање прихваташе свети Марко да се о истинама вере одлучује гласањем. И то не само због тога што Православни беху дошли у малом броју, него пре свега због тога што се Истина Божја не мери бројем и количином гласова, него Еванђељем, Апостолима, Оцима и Саборима. А ту Латини не могаху одолети светом Марку. Када увидеше и цар и папа, и још неке издајице Православља око цара, којима је папа обећавао кардиналске чинове ако прихвате латинску веру, они онда одлучише да упркос противљења светог Марка и Антонија Ираклијског и још два епископа, склопе неку унију са папом, ма и по цену издаје Православне вере. Тада свети Марко изложи

писмено своје православно исповедање вере да би тако Православље остало непобеђено и он оправдан пред Црквом и историјом, на посрамљење свих издајица око њега. За ове издајце Православља, међу којима предњачаше Висарион Никејски, говораше свети Марко бранећи православно учење о Духу Светом: „Ми православни заједно са св. Дамаскином и свима Оцима, не говоримо да је Дух Свети од Сина (него од Оца), а они заједно са Латинима говоре да Дух јесте од Сина. И ми са божанственим Дионисијем Ареопагитом говоримо да је Отац једини извор надсуштаственог Божанства, а они са Латинима говоре да је и Син – извор Св. Духа, искључујући тиме Духа из Божанства. И ми, са Григоријем Богословом разликујемо Оца и Сина узрочношћу (тј. својством бити узрочником), а они са Латинима сједињују их и смешују у једно том узрочношћу. И ми са светим Максимом и ондашњим римљанима и западним Оцима не чинимо Сина узрочником Духа, а они Га у својој одлуци о унији називају по грчки узроком, а по латински начелом Духа. И ми, са философом и мучеником Јустином, говоримо као што је Син од Оца, тако је и Дух од Оца, а они са Латинима говоре да је Син од Оца непосредно, а Дух – посредно (и тиме понижују Духа Светог). И ми са Дамаскином и свим Оцима исповедамо да људима није дано да знају у чему је разлика између рођења и исхођења божанског, а они са Томом Аквинским и Латинима говоре да рођење бива непосредно а исхођење – посредно“!

Тако је свети Марко доказивао да прихватање латинског учења доводи до тога да се признаје да Дух Свети има два начела, а тиме се уводи двоначелност у самом Богу, што је бесмислица и јерес противна целокупном Хришћанском Откривењу и Хришћанској Православној вери. Зато своје Исповедање вере он овако завршава: „Сви Оци и Учитељи Цркве, сви Сабори и сва Божанска Писма уче нас да бежимо од оних који другачије верују и да се удаљавамо од заједнице са њима. Па зар ја, дакле, презревши све те Оце и Саборе, да пођем за онима који под маском лажног мира позивају да се ујединимо са онима који су нарушили свети и божански Символ вере, и Сина уводе као другог узрочника Светога Духа? Јер

остале њихове (латинске) заблуде, од којих је и једна само довољна да нас удаљи од њих, ја остављам за сада. Да ми се не деси, о! Утешитељу Благі, да икада тако одступим од себе и од здравих мисли и здраве вере, него да се држим увек Твога учења и Тобом надахнутих блажених Мужева, и тако да се присајединим Оцима мојим, односећи одавде са земље на небо, ако ништа друго, оно бар – праву веру (τὴν Εὐσέβειαν = Православље)“.

После тога стадоше и Патријарх и цар и други епископи наваљивати на св. Марка, да учини неке уступке и направи неки компромис по начелу економије ради тобожњег добра државе и народа. На то им свети Марко одговараше: „Ствари вере не допуштају никакво попуштање и економију. То је као кад би казао: отсеци себи главу па иди куда хоћеш. Никада, о човече! оно што се тиче Цркве, не решава се компромисима. Јер не постоји нешто средње између истине и лажи“. У то време, 10. јуна 1439. године, умре стари Патријарх Јосиф не потписавши ипак унију, коју неће потписати ни свети Марко, митрополит Ефески и заменик Патријарха Антиохијског и Јерусалимског. Тада папа навали на цара и на источне епископе да признају не само римске лажне и јеретичке догмате него и врховну папску власт над целом Црквом и целим светом, позивајући се при томе на лажне документе неког Исидора и тобожње „завештање цара Константина, што је све било исфабриковано у Риму, да би се макар и лажним документима потврђивало незајажљиво властољубље папско. Свети Марко је и тај захтев енергично одбио и изјавио: „За нас папа представља само једнога између патријараха, али и то – ако би он био православан“. Но папа као неки тиранин, и бедни, невољом прикљештени, цар издајица, и остале издајице око њега, најзад потпишу срамну унију, плъунувши тиме на све одлуке свих Васељенских Сабора и светих Отаца својих. Један православни епископ успео је да побегне и не потпише, док свети Марко није хтео да бежи него је јавно и пред царем и пред папом одбио да потпише ту лажну и богопротивну унију. Када је видео да на акту о унији нема потписа Марковог, за толико интелигентни папа Евгеније узвикнуо је: „Дакле, ништа нисмо урадили!“ Ипак је

властољубиви папа тражио да му се свети Марко доведе на суд због тобожње непокорности њему, који је свој престо уздигао више облака. По наређењу царевом свети Марко изађе пред папу, као оно некада Велики Василије пред оног гордог епарха Модеста, и на оптужбе и на претње папине да је јеретик и да ће бити осуђен, јер се не потчињава одлуци коју сви потписаше, он одговори: „Нисам ја без разлога чврст у своме мишљењу, нити нађох да не ваљају неке од мојих речи, које с Божјом помоћу изговорих раније у Ферари и сада овде у Флорентији. То такође није нашао нико од вас, нити ико други. Ја ни по чему нисам сличан ранијим јеретцима, Него баш сасвим супротно. Јер сваки од тих јеретика увек је уводио нешто ново и страно и туђе Цркви Христовој, и то су Оци у своје време изобличили као лажно, и затим одбацили и проклели. И уопште Црква Божја свуда и свагда отсеца и одбацује новачења и пребива у древним предањима и стварима, то јест у апостолским и светоотачким догматима, што се и ја по моћима својим старам да чиним, благодаћу Христа мога, макар ме снашло и хиљаде смрти... А што велиш да ћеш да ме осудиш, знај да су Сабори Цркве осуђивали као бунтовнике само оне који су нарушавали неки догмат и проповедали своју јерес. Зато је Црква најпре осуђивала ту њихову јерес па онда и вођу те јереси и њене поборнике. Но ја уопште нисам проповедао своје учење, него сам се само држао оног учења које је Црква у неповређеном облику примила од Спаситеља нашег и у њему неотступно пребивала до данашњег дана, а које је учење и римска црква држала до времена отцепљења. Треба пре свега, ако смете, да осудите оно учење (о Духу Светом) којег се ја држим, па онда мене да судите. А ако то учење ви признајете за побожно и православно, зашто сам онда ја достојан казне?“ Тако се свети Марко избави од папских канџи, и 26. августа 1439. врати се натраг у Цариград.

Избавивши се тако по великом промислу и заштити Божјој из латинских беда и опасности, са сјајем и славом исповедника светитељ Божји се врати у отаџбину. И би дочекан од свих и свакога у Цариграду као проповедник и сведок (μάρτυρ = мученик) Истине. Сакупљени православни народ свих узраста и

сваког звања поздрављао га у престоници, и клањао му се тражећи од њега неку реч благослова и побожне поуке. Јер православни и верни народ нипошто није хтео да призна ни да погледа оне издајнице Православља, и никако није учествовао на богослужењима са тим отступницима од вере. И поред свег насиља царске власти и присутних папских легата унија није могла бити спроведена, нити је ишта значила за народ и верни клир, на челу са светим Марком. Гоњен, а да би дуже штитио Истину и више помогао Цркви, свети Марко напусти тајно Цариград и отпутова својој под Турцима поробљеној пастви у Ефес. Тако је он као пастир душу своју полагао за овце своје, угледајући се на Истинског и Првог Пастира Христа.

У својој митрополији у Ефесу светитељ је са љубављу и пожртвовањем похађао ово духовно наслеђе светог великог Еванђелиста и Апостола Јована Богослова, путујући непрестано по народу, иако беше слабог телесног здравља. Он посећиваше постојеће храмове и поправљаше порушене, а особито поправи свој Митрополитски храм и зграде око њега. Затим рукоположи свештенике и постави духовнике; штићаше невољнике и оне којима не знабожни Турци чињаше неправде; помагаше удове и сироте, мољаше и прећаше, поучаваше и утврђиваше, постајући свима све, по речи Апостола. А када све уреди што је било потребно стаду, он зажеље да се повуче у мир и спокојство, и зато крете на Гору Атонску да тамо у миру оконча свој живот, изнурен уз то и тешком болешћу. Но када лађица којом иђаше пролажаше покрај острва Лимноса (у Егејском Мору), одмах би препознан и ухваћен од царских власти и би бачен у тамницу, где проведе око две године (од 1440–1442). У тамници он показа чудну великодушност и издржљивост, иако беше врло мучен и лишаван и оног најнужнијег за живот. У то време настаде турска опсада утврђења Лимноса, где народ много страдаше од опсаде и глади и пљачке и смрти. Светитељ је много туговао због свега тога и делио судбину са народом, женама и децом, молећи се Богу за спасење и избављење овог јадног Православног живља. Благодаревши његовим богоугодним молитвама народ би заштићен помоћу Божјом, те нико од људи не погибе приликом страшне опсаде, у којој напротив многи

Турци изгибоше. Народ за то благодараше Бога и приписиваше своје чудесно избављење молитвама Божјег слуге и архијереја Марка. У исто време свети Марко продужи и одавде борбу за свето Православље пишући на многе стране и утврђујући верне људе, а осуђујући лажну унију. У једном свом писму он је тада писао: „Кад не би било гоњења, ни Мученици не би просијали, ни Исповедници ни би добили венце и победе од Христа, и не би својим подвизима учврстили и обрадовали Цркву Православну“.

По истеку две године, овом новом Исповеднику би дозвољено да се врати у Цариград, где он би дочекан од верних као општи спаситељ и добротвор и учитељ, и као велико светило живота нашег на земљи, и тихо пристаниште, и чврсти темељ вере. Он беше отац за све православне, руководитељ и учитељ, исправитељ нарави и добри саветник, законодавац у вери и ризница правог богословља, извор мудрости и општи заштитник (Προστάτης) истините Цркве; изобличитељ какодоксије (=злославља) и непобедиви поборник Православља. Благодарећи њему многи из уније бише повраћени Православљу, а особито када под његовим утицајем Патријарси Александрије, Антиохије и Јерусалима саборски осудише унију 1442. године на сабору у Јерусалиму. Они осудише и одлучише од Цркве унијатског патријарха Митрофана, и самом цару запретише одлучењем, ако се не одрекне туђих лажних догмата. Исто тако и у Русији би осуђен и протеран митрополит Исидор, који беше потписао унију, док у Српској Цркви нико не беше ни пошао нити пристао на унију. Ликујући због свега тога свети Марко говораше: „Благодаћу и силом Божјом псевдоунија се ево распада“

Поживевши богољубиво и у свему блистајући од детињства до смрти, а нарочито у исповедању и штићењу светог Православља, свети Марко се престави у Господу 20. јуна 1444. године у 52. години живота. Пред смрт је поново живео у свом манастиру Светог Георгија, званом Мангански, где се упокојио после теже болести, која је још док беше у Флорентији била узела великог маха. Ова болест, а још више апостолска брига његова за све Цркве, разједале су здравље његово, но не и

његов дух и крепост душе. Његов ученик Генадије Схоларије говораше да кад би се свод небески срушио, ни тада се његова праведност не би поколебала, и моћ те праведности не би изнемогла; и душа његова не би се изменила, нити би се мисао његова раслабила у било каквим искушењима. Пред саму смрт светитељ је много говорио присутнима молећи их и отачки им заповедајући да се брину о Цркви и црквеном стању и поретку, о црквеном благочешћу и отстојавању правилних црквених догмата, и о уништењу овог новог празнословља око уније. Особито је саветовао светитељ свог ученика Георгија Схоларија, потоњег Патријарха Генадија, поверавајући му да продужи борбу за Православље, и упозоравајући га на ову истину: „Кварење Васељенске вере јесте општа пропаст“. Свој пак став према унијатима светитељ исповеди непоколебиво и у самом часу смрти: „Уколико се удаљујем од њих, утолико се сједињујем са Истином и са Светим Оцима, правим богословима Цркве; а који себе прибрајају унијатима, такви далеко стоје од Истине и од блажених Учитеља Цркве“. Затим помоливши се за све присутне и спокојно испруживши руке светитељ рече: „Господе Исусе Христе, Сине Бога живог, у руке твоје предајем дух свој“. Тако отиде ка Ономе Коме је толико послужио у животу, речи и делу, и о Коме је тако благочестиво богословствовао (εὐσεδῶς ἐθεολόγησεν). Тело његово свечестно, чисти храм најчистије душе, би удостојено славног погреб, какав беше и погреб св. Василија Великог, и би положено у манастиру великомученика Георгија. А исповедништво и вера и речи светог Марка живе и после његовог блаженог уснућа као изобличење свима неправославнима (τοῖς ἀντιόχοις). Нама пак православнима остају да живе и светле и руководе нас ове свете речи светог Марка: „До сада ми смо имали веру која ни у чему нема недостатака, и ми немамо потребу ни за сабором ни за актом неке уније, да би се научили било чему новијем, ми – који смо синови и ученици Васељенских Сабора, и на њима и после њих прослављених Отаца наших. Са том вером ми се надамо изаћи пред Бога и добити отпуштење грехова, а без ње ја не знам каква ће нас праведност ослободити од вечног мучења. Онај који хоће и покушава да ми одбацимо ову веру и

уведемо другу, новију, макар он био и анђео с неба – нека буде анатема, и нек исчезне сваки спомен о њему и пред Богом и пред људима. Нека нико не господари у нашој вери – ни цар, ни епископ, ни лажни сабор, нити ико други, него само – једини Бог, Који нам је и Сам и кроз Своје Ученике предао ту веру“. (Послан. игуману Ватопеда).

Његовим светим молитвама, Христе Боже наш, и свих светих Твојих Учитеља и Богослова Отаца, сачувај Цркву Твоју свету у православној вери и исповедништву.

СПОМЕН БЛАЖЕНОГ ТЕОДОРА Христа ради јуродивог

Новгородски подвижник. Пред смрт трчао улицама и викао свима и свакоме: „Прощавајте, путујем далеко!“ Преставио се ка Господу 1392. године.

20. Януар

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ЈЕВТИМИЈА ВЕЛИКОГ

Преподобни Јевтимије рођен је у јерменском граду Мелитини³⁵⁷ близу реке Еуфрата, око 377. год., од оца Павла и мајке Дионисије. Родитељи му беху побожни, високог порекла, и чувени по врлинама. Много година нису имали порода, због чега стално веома туговаху. Одлазили су у оближњу цркву светог мученика Полијевкта, и непрестано се молили Богу да им да порода. И када једне ноћи стајаху на молитви, имађаху божанско виђење, пропраћено овим речима: Утешите се, Бог ће вам дати сина чије ће име значити утеху³⁵⁸, јер ће у његовом рођењу Господ дати утеху црквама својим. После тог виђења Дионисија затрудне. И пре но што се дете роди, они обећаше да га даду на службу Богу. И роди се мушко дете, и наденуше му име Јевтимије. У то време на Истоку цароваше Валент, а на Западу његов рођак Грацијан³⁵⁹. И још не беше мира и спокојства по црквама Христовим које аријанци смућиваху. Јер почевши од Констанција, сина Константинова, па све до смрти Валента, читавих четрдесет година, трајало је велико гоњење и злостављање православних. А кад се роди свети Јевтимије, сва се жалост претвори у утеху и радост. Јер не прође ни пет месеци од Јевтимијева рођења, а злочестиви цар Валент би побеђен од варвара, који заузеше Тракију. Бежећи од њих, Валент се сакри у једном селу близу Једрена у плевњи. И изгоре злочестивац у тој плевњи и злом смрћу погибе од привременог огња, који му би као предверје вечнога огња. Са погибијом овог безбожног цара, погибе и сва сила аријанска. И ускоро, са ступањем на престо Теодосија Великог³⁶⁰, светим црквама би подарен мир и спокојство.

Онда Јевтимијев отац пређе из овог живота у онај. А Дионисија удовица, испуњујући свој завет, одведе дете своје Јевтимија брату свом презвитеру Евдоксију, који беше духовни отац епископу цркве мелитинске Отрију³⁶¹; предајући чедо своје као Ана Самуила Богу. А Евдоксије одведе Јевтимија епископу, и исприча све о њему: како по једном божанском виђењу и

речима би дарован бездетним родитељима ради њихових многих молитава и како га родитељи пре рођења обећаше Господу. Чувши то, епископ Отрије се удиви томе, и рече: Заиста Дух Божји на овоме детету почива. – И узе дете код себе као сина, и усрдно се стараше о његовом васпитању. Повери га двојици учитеља, Акакију и Синодију, свештеницима. Обојица беху благоразумни и добродетељни. Касније, и један и други, сваки у своје време, би епископ мелитинске цркве. Затим, пошто добро изучи Божанствене Књиге, епископ постави блаженог Јевтимија за чтеца, а мајку његову, блажену Дионисију, која је непрестано служила Богу, посвети за ђаконису³⁶² своје цркве.

Свети Јевтимије је од младости проводио врлински и девственички живот. То беше познато. Постаде и монах, прошавши црквене степене редом. Онда га епископ постави за презвитера. Иако није хтео, њему би поверено старешинство и старање о манастирима који беху у том граду, јер још из детињства веома је волео монаштво и молитвено тиховање. Због тога највише борављаше у манастиру светог мученика Полијевкта, који беше подаље од града. А у дане Великог Поста одлазио је у једну пусту гору, и тамо усамљенички молитвено тиховао у подвизима и трудовима који су само Богу познати. Али када виде да му настојатељство и управљање манастирима нарушава подвижничко молитвено тиховање, а мрско му беше и слављење од стране људи, он тајно отпутова у Јерусалим у својој двадесет и деветој години³⁶³. Тамо се поклони чесном Крсту и гробу Господњем, и осталим светим местима. Обиђе и свете оце који су живели у оближњој пустињи. И расмотривши живот и добродетељ свакога од њих, он сокољаше себе на угледање на њих. Онда дође у лавру звану Фаре³⁶⁴, која је била удаљена од Светога Града шест стадија. Ту нађе изван манастира једну празну келију, на усамљеном месту, и настани се у њој. Ништа од ствари имао није. А научи се да плете ужад од палмове лике; и тако храњаше себе трудом руку својих. И ослободивши се на тај начин сваке земаљске бриге, он имађаше само једну бригу: како да угоди Богу.

Светом Јевтимију беше сусед и пријатељ преподобни Теоктист. Међу њима се таква љубав заведе, да обојица имађаху једну вољу, једну жудњу за Богом, један подвиг. И казиваху један другоме мисао своју, и један беше у души другога, и што један зажеље, то и други заволе, као да се једном душом налажаху у два тела. И сваке године осмог дана по Богојављењу, то јест четрнаестог јануара, одлажаху у пустињу Кутилиску³⁶⁵, и тамо борављаху до Цвети, постом и трудовима мучећи своје тело, а душу хранећи духовном храном. Затим се враћаху сваки у своју келију, снабдени великим богатством врлина, које жељаху поднети васкрслом Христу. Тако пет година проживеше у тој лаври. И када по своје обичају опет у одређено време отидоше у Кутилиску пустињу, провлачећи се по непроходним местима они наиђоше на једну страховито окомиту урвину. На дубоком дну те урвине беше поток, а на северној страни потока нека пећина, обиталиште звериња. Они се једва по стењу добауљаше до ње. И обрадоваше се том месту, као од Бога показаном, и настанише се тамо, и више се не вратише у лавру. Живећи у тој пећини, они су се хранили травом што је расла око пећине.

После дуго времена, када Бог благоволе да их покаже многим ради духовне користи, Он то учини овако. Неки чобани из Лазарије гоњаху своја стада тамо, и када бејаху на потоку подигоше очи своје на гору према оној пећини, и изненада угледаше над собом два човека где иду литицом, уплашише се и нагоше бегати. А они их кротко дозиваху говорећи: Не бојте се, браћо, не бојте се, јер и ми смо људи, али због грехова својих живимо на овом месту. – Чобани се прибрасе од страха, и дођоше к њима. Ушавши у пећину, не видеше ништа од онога што је потребно за живот, и чуђаху се. Када се вратише својим домовима, испричаше својима о овим пустињацима.

Отада стадоше овим преподобним пустињацима, Јевтимију и Теоктисту, долазити житељи Лазарије, доносећи им хране. Али и оци из Фаре, када видеше да се преподобни не враћају из пустиње Кутилиске, тражаху их по пустињи дуго, док не сазнадоше где су. Пошто их пронађоше, почеше им долазити често. Затим неки зажелеше и да остану с њима. Тако, најпре

Марин и Лука, дошавши к њима, не вратише се у Лавру, већ се настанише код ових преподобних. После њих дођоше и други, јер се слава преподобног Јевтимија брзо пронесе свуда, и многе покрену да иду да га виде и да остану са њим. А он, примајући те што су долазили к њему, предаваше их своме пријатељу, блаженом Теоктисту, јер сам веома вољаше самоћу. И не потраја дуго, образова се киновија, општежиће, а она пећина би у цркву претворена.

Преподобни Јевтимије беше свима лекар душа, јер му сваки од братије откриваше своју савест, исповедајући помисли. А он, веома искусан, свакога мудро исправљаше, поучавајући и саветујући, очински руководећи и тешећи. Уопште свима говораше: Братије, због чега изиђосте из света, због тога се и подвизавајте, и не занемарујте своје спасење, него непрестано стражите, по речи Господњој: Стражите и молит се, да не паднете у напаст (Мт. 26, 4). А ово пре свега знајте: они који се одричу света и желе да монахују, не треба да имају своју вољу, него да се у свему држе послушања и смиреноумља, да на уму имају смрт и час судни, да се боје вечнога огња, и да љубе славу Царства небеског. – И још говораше: Црнорисци треба да се са унутрашњим богомислијем и телесно труде, нарочито млађи. Они треба много да пазе себе и да тело притешњују, да би се тело повињавало духу. Угледајмо се на апостола Павла: он се трудио радећи дан и ноћ, не само бежећи од нерада него служећи и себи и другима, јер изјављује: Потреби мојој и оних који су са мном послужили ове руке моје (Д.А.20:34). Колико се мирјани труде и пате радећи непрестано, да би исхранили жене своје и децу! Па од тог труда и Богу приносе, и милостињу чине колико могу, и порезе дају! А ми, зар да се не трудимо око онога што је потребно једном телу нашем, како бисмо и нерад избегли и туђим се знојем не издржавали? Јер апостол наређује: Ко не ради, нека и не једе! (2. Сол.3:10).

Тако преподобни отац наш Јевтимије, поучавајући братију, побуђиваше их на трудољубље. А наређиваше братији да не разговарају у цркви за време молитве, нити за време обеда у трпезарији, него да се држе ћутања слушајући реч Божју. Када би пак приметио кога од братије, нарочито млађе, где жели да

пости више од своје дружине, није то волео, нити је таквоме допуштао да иде за вољом својом, него је наређивао да се заједно са свима држи и заједничког времена гладовања и времена једења: да једе за трпезом са уздржањем, не претоварајући стомак, но једући мање него што стомак хоће: да на тај начин прикрива свој пост, не трубећи о њему, и да се потајно наоружа против страсти које потајно наилазе. Оваквим поукама и саветима његовим братија се просвећиваше, и подвизавајући се доношаху род достојан свога звања. Али, већ је време да испричамо како преподобни Јевтимије обрати Богу поглаваре сараценске: Аспевета и Теревона.

Беше у Персији неки јелин, по имену Аспевет. Он имађаше малог сина Теревона, кога порази демон, и сасуши му се половина тела од главе до ногу, и не могаше га нико излечити, иако му довођаху многе најискусније лекаре. Затим се Аспевет са болесним сином пресели у Арабију на овај начин: При крају Издигердова³⁶⁶ царовања маги³⁶⁷ устројише у Персији гоњење на хришћане³⁶⁸ и би наређено свима војсковођама, међу њима и Аспевету, да добро поседну све путеве, како ниједан хришћанин не би могао из Персије пребећи Грцима. Тада Аспевет, видећи на какве муке стављају невинне хришћане, сажали се на њих, и не само им не брањаше да беже из Персије, већ им и сам, где год је могао, помагаше, штитећи их од опасности и смрти. Због тога би од не знабожаца оптужен цару Издигерду. Бојећи се свирепости царева, Аспевет узе свога сина, и побеже из Персије у грчку царевину. Грчки цар га прими, и постави за старешину над Сараценима у Арабији, која је била под грчком влашћу. Аспевет се настани тамо. Једне ноћи син његов Теревон виде у сну преподобног оца нашег Јевтимија где му обећава оздрављење, ако се обрати Христу. Пренувши се из сна, Теревон исприча свој сан оцу свом. Он га одмах узе, и са мноштвом слугу оде у Јевтимијев и Теоктистов манастир. А кад братија видеше толике Сарацене, уплашише се. Блажени Теоктист изађе пред Сарацене, и упита их: Шта овде тражите? Они одговорише: Иштемо слугу Божјег Јевтимија. Теоктист им рече: Он овде живи, али до суботе не разговара ни с ким, јер усамљенички молитвено тихује. Тада Аспевет узе за руку

Теоктиста, показа му свог болесног сина, и нареди сину да сам исприча о себи све. Дечко стаде причати:

Када се у Персији разболех, употребише око мене сву лекарску и враџбинску вештину, али ми од тога нимало не би боље, напротив болест се непрестано погоршаваше. А када дођосмо овде, у Арабију, болест не попушташе. Једне ноћи лежећи на постељи, ја размишљах да ли ћу се икада излечити. И говорих у себи: „О Теревоне, где су јелинске и персијске вештине лекарске? где враџбине и бајања? где моћ наших идолишта, и каква је корист од њих? А где су искуства звездара и басне наших учења, и бескорисна призивања наших богова? Заиста је све то очигледна обмана и смејурија, јер ништа никоме не помажу, ако не нареди Бог једини истинити“. Размишљајући тако, припадох молитви, и са сузама се мољах, говорећи: „Боже велики и страшни, који си небо и земљу створио, ако се смилујеш на душу моју, и избавиш ме од ове опаке болести, онда ћу одбацити сва безакоња јелинске вере и постати хришћанин“. Пошто се тако помолих, ја заспах. И у сну видех једног црнорисца, са великом проседом брадом, и он ме упита: Од чега патиш? А ја му показах своју бољку. На то ме он упита: Хоћеш ли учинити што си обећао Богу? Ја му одговорих: Учинићу, ако се ослободим ове болести. Тада ми он рече: „Ја сам Јевтимије: живим на источној страни у пустињи, десет стадија далеко од Јерусалима, недалеко од пута који води за Јерихон. Ако дакле желиш да се исцелиш, дођи код мене, и Бог ће те исцелити преко мене“. То видех и чух у сну, и испричах оцу своме. И ево дошли смо по наређењу онога који ми се јавио у виђењу. А тебе молим, покажи нам тог Богом указаног лекара.

Блажени Теоктист оде, и исприча великом Јевтимију све што чу. А он помисли да није лепо противити се Божјем наређењу, прекиде своје усамљеничко молитвено тиховање, и дође болеснику, помоли се Богу за њега, и прекрсти га крсним знаком и Теревон тог часа оздрави, као да никада није боловао телом. А варвари, задивљени тако тренутним оздрављењем Теревоновим повероваше у Христа, и павши ницице на земљу, мољаху да их крсти. Чудотворац Јевтимије, видећи да су од све душе поверовали у Бога, прогласи их за оглашене, и крсти

најпре Аспевета, и даде му име Петар. За њим крсти Марина, брата Аспеветове жене; затим Теревона, па онда и све Сарацене што беху дошли с њима. И задржа их свети Јевтимије код себе четрдесет дана, просвети их речју Божјом, утврди их у вери, и отпусти кућама њиховим. А Марин, ујак Теревонов, не отиде више из манастира, него се у њему постриже, и проведе до краја живота, и веома угоди Богу. И после преподобног Теоктиста би игуман те обитељи, о чему ће касније бити речи. А велико благо, које донесе у манастир, делом раздаде сиротињи, а делом утроши на проширење и зидање манастирских здања.

Глас о чудесном исцелењу Теревоновом пронесе се свуда, и почеше се са свих страна стицати многи болесници к блаженом Јевтимију, бесплатном лекару. И лако исцељивани, они се враћаху својим кућама здрави. Због тога име светитељево постаде славно, не само у Палестини, него и по суседним областима. Али преподобни виде да то нарушава његово молитвено ћутање, негодоваше што му многи посетиоци долазе и славе га, и туговаше за првобитним својим усамљеничким молитвеним тиховањем. И намисли да тајно отиде у пустињу звану Рува³⁶⁹. То некако сазнаде блажени Теоктист, и каза братији. И сабравши се сва братија, дођоше и падоше пред ноге преподобног Јевтимија, молећи га са сузама, да их не оставља сироте. А он, да би их утешио, обећа им да неће оставити ово место.

Прође не много дана, али у њему жеља за безмолвним животом све се више распаљиваше. И не могући више да подноси вреву, он једне ноћи тајно напусти манастир. Поведе са собом једног ученика, Дометијана родом такође из Мелитине, по животу добродетељна. И отпутова у Руфу, и прошавши јужну пустињу крај Мртвог Мора, попе се на једну гору, звану Марда, која беше издвојена од других. На њој нађе студенац и порушену келију. Келију обнови, и настани се у њој. И ту поживе неко време, хранећи се травом.

Затим отиде у пустињу Зиф³⁷⁰ која се налази близу села Аристовулијаде, желећи да тамо види пећину, у којој се некад крио Давид бежећи од Саула. И када виде то место, допаде му се, и подиже манастир. А почетак подизања манастира догоди

се на овај начин: Син старешине села Аристовулијаде³⁷¹ паћаше од нечистог духа. Громко вапијући, он призиваше име Јевтимијево јер му је Бог на невидљив начин тако био наредио. А отац његов и рођаци стадоше се на све стране ревносно распитивати за Јевтимија, ко је, и где се налази. И сазнавши да се налази у Давидовој пећини, између Паравариха и Аристовулијаде, отац узне бесомучног сина и одведе га к њему. И чим син угледа светитеља, одмах га демон обори, и изиђе из њега.

Када се рашчу за ово чудо, дођоше код светитеља многи људи из околних насеља, и подигоше му манастир. И скупише се братија, и живљаху ту, а Бог их снабдеваше храном. Тамо светитељ усаветова многе да се од манихејског зловерја³⁷² обрате Православљу, и да прокуну оснивача јереси Манеса. Али пошто га мноштво посетилаца много узнемираваху, он рече своме ученику Дометијану: Хајдмо, чедо, да посетимо оца Теоктиста и братију. – И пођоше. Приближавајући се општежићу, он пронађе на гори једно згодно место за себе, на коме се касније подиже његова лавра. Беше то место равно и повучено, и ваздух здрав. Ту пронађе једну малу пећину, и настани се у њој. А кад се престави, тело његово би сахрањено у њој. Сазнавши за његов долазак, блажени Теоктист одмах отиде к њему да га целива, и мољаше га да дође и живи у свом месту у општежићу с братијом. Али он не пристаде, ипак обећа да ће сваке недеље долазити у цркву на молитву.

Чувши да се преподобни Јевтимије вратио на своје место, Аспевет, у крштењу Петар, обрадова се. И узевши са собом мноштво Агарјана са женама и децом, дође к њему, и мољаше га да им каже реч спасења. Старац их све доста поучи, и обрати ка Христу све који беху дошли с Аспеветом. И одведе их старац у доњи манастир, и просвети их светим крштењем, и остаде с њима седам дана, поучавајући их и утврђујући их у вери. Затим се поврати у своју пећину, јер је веома волео безмолвије усамљеничко молитвено тиховање. А Аспевет – Петар, видећи да старац нема келије, него борави у малој пећини, дозвола зидаре те сазидаше светоме три келије, и малу цркву, и пекару, и ископа велики ров са два одвода за скупљање воде. Све то

снабде свима потребним стварима, како преподобни не би оскудевао ни у чему. А ново крштени Агарјани усто нису хтели да се одвоје од преподобног, желећи да стално слушају његове слатке поуке. И мољаху светитеља да им допусти да се настане у његовој близини. Али он не пристаде на то, бојећи се да му се усамљеничко молитвено тиховање не наруши потпуно. Он их одведе на друго место, згодно за насеље, и нареди те им ту подигоше куће и цркву, па им доведе свештенике и ђаконе. И њихова се дружина множаше из дана у дан, јер к њима долажаху многи Агарјани и примаху свето крштење. А преподобни их често посећиваше, и поучаваше речи Божјој. И када њихово насеље постаде читав велики град, моли преподобни јерусалимског патријарха Јувеналија³⁷³ да Петра, Теревеновог оца, посвети за епископа новопросвећеним Агарјанима. И беше Петар вредан епископ на корист житељима сараценским, који пригрлише свету веру. Толико о Сараценима. А сада да опет говоримо о светом Јевтимију.

На месту, на коме је молитвено тиховао, преподобни Јевтимије није хтео да има сажитеља, и због тога није ту оснивао општежиће нити градио лавру, него је све, који су му долазили ради пострига, упућивао у доњи манастир преподобном Теоктисту. Тако исто све поклоне које је добијао, слао је у Теоктистов манастир. Али кад Бог нађе за сходно да то место насели многим иноцима, Он у виђењу нареди великом Јевтимију, да не одгони од себе оне који му долазе ради спасења. Јер једном дођоше к њему три рођена брата, који гораху духом према врлини. Они се зваху: Козма, Хрисип и Гаврило; рођени у Кападокији, васпитани у Сирији. И не хте старац да их прими, прво зато што је волео своје усамљеничко подвизавање, а друго, што ова три брата беху млади, нарочито најмлађи Гаврило. Он беше ушкопљеник од рођења, и врло млад, женскога лица. Тада преподобни имаде ноћу неко божанско виђење, у коме му би речено: Прими ту браћу, јер их Бог посла овде; и отсада немој одбијати никога који долази са жељом да се спасава. – И прими их светитељ; и рече најстаријем брату Козми: Ето, ја ћу вас примити, као што ми нареди Бог. Али учини и ти оно што ћу ти ја наредити: не дај

најмлађем брату да излази из келије, како га нико од братије не би видео. Јер није добро да женолико створење живи у лаври; може бити повод за вражје искушење. – Онда светитељ прорече Козми шта ће се с њим збити, говорећи: Како ми изгледа, ти нећеш овде остати дуго, јер ће ти Бог уручити епископство Скитопољске цркве. – Тако и би.

Од тада стаде преподобни примати све који му долажаху. Тако, он прими Домна Антиохијанина, нећака антиохијског архиепископа Јована³⁷⁴; прими и друга три брата из Мелитине, нећаке оног Синодија, који са Акакијем беше учитељ Јевтимију. Они се зваху: Стефан, Андреј и Гајан. Затим прими Јована, презвитера раитског, и Анатолија, и Таласија, па Кириона из Тиверијаде, презвитера цркве светог мученика Василија у Скитопољу. Пошто их прими, нареди епископу Петру да им сагради мале келије, и сву цркву украси што боље. И тако убрзо устроји лавру, по угледу на ону у Фари. И дође патријарх јерусалимски Јувеналије повевши са собом светог Пасариона, који тада беше хоропископ³⁷⁵, и Исихија³⁷⁶, презвитера и учитеља црквеног, и освети лаврску цркву у педесет другој години Јевтимијева живота³⁷⁷. А рукоположи и два ђаконa, Дометијана и Домна; презвитери пак беху Јован и Кирион. И обрадова се духом велики Јевтимије због освећења своје лавре; нарочито, пак што се виде са Патријархом, и са преосвећеним Пасарионом, и са богословом Исихијем, чувеним светилима. Но не прође ни седам месеци од тога времена, а свети Пасарион оде из овога живота, у дубокој старости.

У првој години по освећењу лавре би постављен за економа Дометијан, када са великим оцем многа братија испрва трпљаху недостатак и оскудицу у потребама за живот. Али Бог промишљаше о слугама својим. Догоди се једном да мноштво Јермена, који иђаху из Светога Града на Јордан, сврнуше десно и дођоше у лавру, јер Бог беше тако удесио, да би врлина и велика вера оца моћно заблистала. Јермена беше више до четири стотине. Старац виде да су гладни, па дозвола Дометијана економа, и рече: Постави овим људима да једу. А он му одговори: Оче, ми немамо храну ни за десеторицу; а где би смо нашли хлеба за толики народ! Светитељ пак, пун пророчког

дара, рече: Иди, учини како ти наређујем, јер овако говори Дух Свети: Ови ће људи јести до сита, а и нама ће обилно остати. – Дометијан оде у хлебару, у којој раније беше мало хлеба, а сада не могаше отворити врата, јер Божји благослов беше испунио хлебару хлебовима све до плафона. Дометијан дозвола неколико братије, извалише врата, и хлебови покуљаше из хлебаре. Исто тако такав благослов беше и на вину и на уљу, јер се судови изненада напунише. И сви једоше и наситише се. И у току три месеца не могаху да наместе врата на њихово место од велике количине хлебова, ма да узимаху хлебове, они се не умањиваху, као некада у оне гостољубиве удовице у Сарепти Сидонској, што се брашно не потроши и уље не нестане. Дивећи се томе чуду, Дометијан се баци пред ноге учитељу, молећи опроштај. А старац га посаветова и поучи у погледу гостољубља и наде у Бога.

Од тога времена лавра би благословљена сваким изобиљем: све напредоваше, зданија се умножаваху и келије у њима, и у цркви се сваки дан служаше света литургија. Манастир је имао много стоке ради манастирских потреба. Економ је имао много брига око стоке. У лаври пак беше један брат, по имену Авксентије, родом из Асије³⁷⁸, згодан за службу манастирску. Економ га замоли да буде чобанин, да чува и пасе лаврске мазге и магарце. Али он одби. Економ онда позва два презвитера, Јована и Кириона, и сви троје молише Авксентија да се прими те службе, али их он никако не послуша. Стиже и субота, када се могло са великим оцем говорити о манастирским пословима: Економ исприча преподобноме о Авксентијевој непослушности. Онда преподобни дозвола Авксентија, и рече му: Послушај нас, чедо, прими се службе која ти се предлаже. А он одговори: Не могу, чесни оче, са три разлога: прво, ја сам странац, и не знам овдашњи језик; друго, страх ме од пада у грех; треће, бавећи се око стоке, ја нећу бити у стању да безмолвујем, да усамљенички молитвено тихујем, и да будем у Богу. Велики Јевтимије му рече: Молим Бога, да ти се никакво зло не деси при овом пословању, јер Бог зна да ћеш из страха Божјег служити слугама Његовим. Чуј Господа који каже: Не дођох да ми служе, него да им служим (Мт. 20, 28). И

опет: Не тражим воље своје него вољу Оца који ме је послао (Јн.5:30). – Иако га је свети тако саветовао. Авксентије се узјогун и остаде непослушан. Тада се преподобни разгневи, и рече: Ми ти, чедо, саветујемо оно што је теби на корист, а ти не слушаш, онда ћеш видети награду за непослушност.

Тек што светитељ то изрече Авксентије се, бесомучан, сруши на земљу, дршћући и тресући се. А присутни оци молише светитеља за њега, и једва га умолише те га подиже и осенивши га крсним знаком, исцели га. Дошавши к себи, Авксентије припаде к ногама светитељевим, молећи опроштај. И рече му свети: Послушање је велика врлина, јер Бог тражи послушање више него жртве, а непослушање наноси смрт. – И сатворивши за њега молитву, благослови га и рече: Ето си здрав, више не греши, да ти не буде горе. – И тако се Авксентије прими службе са ревношћу.

Нека два брата, Марон и Климатиј, пошто им дотежа сурови живот у лаври, договорише се да ноћу побегну. И већ су се спремали да то учине. Али то би откривено преподобном Јевтимију, јер виде ђавола где је зауздао обојицу и вуче их у замку смрти. Онда их преподобни дозвоа к себи, и говораше им о трпљењу. И одужи своју поуку, молећи их и саветујући их да се окане пагубне намере. И доказиваше им како свуда треба себе будно пазити: Адам, живећи у рају, наруши заповести Божје; а Јов, седећи на ђубришту, одржа их. А дода и ову поруку, говорећи: Не треба се задржавати на рђавим помислима, које изазивају мрзовољу и тугу, или мржњу према овом месту и према онима који живе с нама; нити послушати мисли које нас наговарају да пређемо на друго место, већ треба сваког часа трезвен бити, и од замки демонских одвраћати ум свој, да не бисмо преласком на друго место погазили наш устав. Јер дрво, које се често пресађује, не рађа. Ако неко жели да учини нешто добро на месту где живи, па не узмогне, онда нека не мисли да ће то на другом месту учинити, јер врлина зависи не од места, него од воље и вере. Чујте причу коју чух од египатских црноризаца: Један брат живљаше у општежићном манастиру у Египту, и често се гневљаше и узбуђиваше, и уста му беху пуна свађе. Захваћен мрзовољом, он изиђе из манастира и

борављаше сам самцит, мислећи у себи да ће престати да се гневи, пошто нема с ким да разговара. Једнога дана, захвативши воду у крчаг, метну га на место, али се крчаг претури; он по други пут захвати воду, метну крчаг на место, а он се опет претури; то се исто деси и по трећи пут. А брат, прелашћен демоном, разљути се на крчаг, дохвати га и разби у парампарче.

Кад свети Јевтимије заврши причу, Климатиј се насмеја. Старац га погледа и рече: Да и ти ниси, брате, од демона прелашћен, када се безумно смејеш? Ниси ли чуо како Господ прекорава оне који се смеју, а блаженима назива оне који плачу? – Рекавши то, окрену се од Климатија и оде у своју келију. Но Климатиј се одмах сруши на земљу тресући се, јер га спопаде неки страх и ужас. Ту се тада деси Дометијан. Он дозва неке оце, и, ушавши код преподобнога, мољаху га за Климатија да му опрости. Светитељ их послуша, изиђе и подиже Климатија који је лежао на земљи, и исцеливши га крсним знаком, рече: Пази отсада, и води рачуна о речима отаца као о речима Божјим, и буди сав око, као што се каже за Херувиме, будно чувајући себе свуда, јер посред замки ходиш. – И поучивши тако брата, и посаветовавши обојицу који се беху договорили да беже, отпусти их, поправљене, у њихове келије.

У та времена састаде се Трећи Васељенски Сабор у Ефесу³⁷⁹ противу злочестивог Несторија³⁸⁰. А из града Мелитине дође у Палестину ради поклоњења светињама онај Синодије, који са Акакијем беше учитељ преподобном Јевтимију у време младости његове. Пошто Синодије имађаше у Јевтимијевој лаври три своја гореспоменута нећака: Стефана, Андрија и Гајана, он дође у лавру и, целивавши преподобног Јевтимија, исприча му о безбожности Несторијеве јереси, који, по Божјем попуштењу, као патријарх цариградски својим злим учењем узбуни сву васељену. Исприча му исто тако о ревности за православље блаженог Кирила, архиепископа александријског³⁸¹, и Акакија, епископа мелитинског, некадашњег учитеља његовог. И радоваше се за њих преподобни. И нареди преподобни Петру, некадашњем Аспевету, а сада већ епископу сараценском, који је са осталим

епископима палестинским полазио на Сабор у Ефесу, да се држи Кирила и Акакија и да се на сваки начин заједно са њима бори.

По завршетку Сабора, на коме Несторије би свргнут, епископ Петар се врати, и преподобном Јевтимију исприча подробно све што је било на Сабору. Старац се радоваше духом због утврђења православља, а туговаше због Јована, архиепископа антиохијског, који, иако православан, борио се на страни Несторијевој. Када то чу ђакон Домн, ожалости се због свог ујака, и мољаше великог оца да му допусти да иде у Антиохију и исправи свог ујака. Старац му рече: Не иди, чедо, јер ти тај пут неће бити на корист. А твој ујак, ако је и погрешио мало, ипак ће га Бог, који зна правоћу срца његовог, исправити, и неће га оставити да пропадне. Ти пак, чедо, ако истрајеш на месту, на коме си по позиву, и не послушаш помисао који хоће да те отргне од ове пустиње, успећеш у врлинама, и Бог ће те прославити. А не послушаш ли ме и отидеш, примићеш престо ујака свог не на своју корист, и нећеш дуго бити поштован на њему, јер ће ти га брзо узети зли људи. Али Домн не послуша речи оца свога и оде без благослова. И зби се са њим све што му светац прорече³⁸². И врати се после тога старцу, плачући и кајући се, и дивећи се прозорљивости светитељевој.

О овом преподобном оцу нашем Јевтимију казиваше Киријак Отшелник³⁸³, ученик његов, ово: Никада га не видесмо да једе осим суботом и недељом, нити да разговара с ким осим велике нужде. Исто тако, никада га не видесмо да се одмара лежећи, него је то чинио седећи и помало дремајући, а понекад стојећи и држећи се обема рукама за уже које је ради тога било растегнуто у једном углу. Мало је сна давао телу, и говорио у сну речи Арсенија Великог³⁸⁴: Ходи, зли слуго! – У животу се угледаше на тог преподобног Арсенија, и са насладом је слушао о њему од братије који су долазили из Египта.

Анастасије, који беше сасудохранитељ у цркви светог Васкрсења Христова у Јерусалиму³⁸⁵, желео је да види великог Јевтимија. И узевши са собом пријатеље своје, клирике Јерусалимске, крену за лавру. А преподобни Јевтимије, провидећи Духом њихов долазак, позва лаврског економа

Хрисипа, и рече му: Спреми се да дочекаш госте, јер нам иде Патријарх јерусалимски. – Када гости дођоше, преподобни дочека Анастасија као патријарха, и разговараше с њим као с патријархом. А сви присутни чуђаху се томе. И приђе му економ Хрисип и шану му на уво: Чесни оче, овде није патријарх већ Анастасије, сасудохраниатељ. – А светитељ се зачуди и рече: Веруј ми, чедо, ја га ево видим патријаршки обученог, и зацело се не варам, јер кога Бог унапред припреми, тога и постави. – Ову реч преподобнога чуше сви присутни. И тако и би у своје време, када Анастасије постаде патријарх³⁸⁶.

Теревон, син Петра епископа, званог Аспевет, имађаше жену, но, и ако беше дуго с њом у браку, не имађаше деце, јер му супруга беше нероткиња. Стога је он доведе чудотворцу Јевтимију, молећи га и говорећи: Знам, оче, да ће Бог услишити твоје молитве, јер испуњује вољу оних који Га се боје. Молим дакле твоју светињу, помоли се за нас човекољубивом Богу да разреши бесплодност моје супруге, и да нам да порода. – Светитељ три пута благослови знамењем светог крста њега и жену, и рече им: Ево, Бог вам дарује пород, јер ћете добити три сина. – Поверовавши речима светитељевим, они радосни отидоше дома. И затрудневши жена, роди првенца, и наденуше му дедино име: Петар. А после, у току времена, она роди и друга два сина. И зби се пророштво преподобнога.

Један брат у лаври, по имену Емилијан, једне ноћи уочи недеље у свануће, по демонском дејству распали се похотом телесном и подаде се прљавим мислима, жудећи у срцу за грехом. Догоди се да у то време преподобни Јевтимије, идући на јутрење у цркву, пролажаше поред места где се налазио брат захваћен похотом, и осети смрад демона блуда. Познавши шта је по среди, рече: Проклети нечисти душе, нека ти Бог запрети! – И одмах брат Емилијан паде на земљу бацајући пену, демонујући. Слегоше се братија, и донеше свећу, и преподобни рече братији: Видите ли овога брата, који је од младости досада живео добро у чистоти тела свог, а сада, попустивши, размишљао о телесној наслади са жудњом, и наслађиваше се тим прљавим мислима, и ето демон је овладао њиме. Извучимо дакле и ми поуку из ове његове невоље, и нека сваки зна ово:

ако се неко и не дотиче туђег тела, нити телом чини гадни грех, већ умом блудничи, примајући прљаве мисли, и задржавајући их, и пристајући на њих, и наслађујући се њима, тај је блудник и демон влада њиме. А додаде старац и повест, говорећи: Чујте, братије, повест коју ми оци испричаше о једном брату, кога сви сматраху за свеца, а он срцем гневљаше Бога, јер се бављаше прљавим мислима и умом блудничаше. Кад се тај брат приближи кончини својој, наиђе тамо неки прозорљиви старац, и чу за њега да је болестан и већ на самрти. А виде где сви житељи плачу и говоре: Ако овај светац умре, онда нам нема наде на спасење, јер се сви његовим молитвама спасавамо. – Чувши то, прозорљиви старац похита к болеснику, желећи да добије благослов од тобожњег свеца тог. И кад се приближи одаји његовој, угледа многи народ са свећама, а свештенике и ђаконе где очекују епископа, да би чесно сахранили тога свеца. Ушавши у одају, старац га затече где још дише, и погледавши душевним очима виде демона где држи трозубац, који беше зарио у срце његово, и вађаше му душу силно га мучећи. И чу глас одозго који говораше: Као што ме душа његова ни једног дана није одмарала, тако се ни ти немој одмарати мучећи га и вадећи му душу. – И тако страшно сконча он који је по спољашности личио на свеца а унутра срцем је гневио Бога. Чујући ово, братије, чувајте се ревносно од помисли које скрнавe душу, јер у време разлучења душе од тела подједнако ће бити мучени они који мисле о блуду као и они који чине тај грех. А сада, помолимо се за овог брата Емилијана Богу који кара, али смрти не предаје, да га ослободи од демона и телесних страсти. И пошто се светитељ помоли Богу, изиђе демон вапијући и говорећи: Ја сам демон блуда! – И испуни сво место смрадом као кад сумпор гори. Отада се Емилијан ослободи прљавих пожуда, и постаде сасуд изабрани Божји.

У то време дуго не паде киша, и настаде силна суша. И испуни се реч Светог Писма: Небо над главом твојом биће од бакра, а земља под тобом од гвожђа (5. Мојс. 28, 23). И због велике суше сви беху веома тужни. Братија с преподобним Теоктистом мољаху великог Јевтимија да се помоли Богу, и измоли кишу, јер знађаху како је моћна молитва његова пред

Богом. Али он одбијаше. Наступи празник Богојављења Господњег, и приближаваше се дан, у који је светитељ по своме обичају одлазио у пустињу све до Цвети. Тада се слеже силан народ из Светог Града и околних села, носећи крст и вапијући: Господе, помилуј! И дођоше великоме Јевтимију, не дајући му да иде у пустињу, док не умоли Бога да им да кишу. Чувши њихов вапај, преподобни изиђе пред њих, и рече: Шта тражите од грешна човека? Јер ја, децо, немам смелости да се молим Богу за кишу. Грешан сам, те је и мени самом више него другима потребније милосрђе Божје; нарочито у ово време гнева Божја. Јер греси наши нас одвајају од Бога; лик његов оскрнависмо; Цркву његову омразисмо, робујући похотама и разним страстима; у грамжљивости и зависти живимо; одвратни смо не навидећи један другога. Због тога Бог пусти на нас ову казну, да бисмо се, поучени њоме, покајали. А када будемо поправили себе покајањем, тада ће нас услишити, јер стоји написано: Господ је близу свих који га призивају у истини (Пс 144, 18). – Док светитељ тако говораше народу, сви као једним устима повикаше: Ти се сам оче, помоли за нас. И верујемо да ће Бог услишити молитву твоју, јер испуњује вољу оних који Га се боје.

Оваквим речима умољен, преподобни узе присутне оце, и пође у цркву, наредивши и људима да се моле. И павши ничице у цркви, мољаше Бога са сузама да се смилује на створења своја, и посети земљу милошћу и добротом, и напоји је кишом. И док се он мољаше, дуну југ, и цело се небо наоблачи, и проломи се грмљавина, и паде силна киша. И уставши са молитве, рече народу: Ето, Бог услиши ваше молитве, и благословиће ову годну више других година. Стога се потрудите да и ви угодите Њему добрим делима, јер Он изли милост своју на вас. – И тако их отпусти. А велика киша је падала много дана, те светитељ не могаде по обичају свом отићи у пустињу. И благословена би изобиљем плодова земаљских година та више од других година, као што светитељ рече.

Потом се састаде у Халкидону Четврти Васељенски сабор против злочестивог Диоскора, патријарха александријског³⁸⁷. У то време преподобном Јевтимију беше седамдесет и пет

година. На том Сабору узеше учешћа неки од ученика његових, који се беху удостојили епископског чина: Стефан, епископ јамнијски, и Јован, епископ сараценски, који дође после Петра Аспевета. Записавши предања Халкидонског Сабора, они их донесоше своје оцу светоме Јевтимију. И он похвали та предања као православна. И одмах дознадоше сви монаси у Палетинској пустињи, од којих многи неправославно вероваху, да је велики Јевтимије присталица Халкидонског Сабора.

У то време дође у Палестину неки Теодосије, по обличју монах, а по расположењу нечестивац. Присталица Јевтихијевог зловерја, он се ругаше светом Сабору Халкидонском, јер је тобож на њему одбачен догмат праве вере. И булажњаше проповедајући обновљено учење Несторијево, и многе друге лажи и будалаштине. Тада се налажаше у Палестини царица Евдокија, супруга благочестивог цара Теодосија Млађег³⁸⁸ која се после смрти свога мужа бављаше по светим местима. Најпре дакле царицу Евдокију овај јеретик Теодосије превари, те она одбаци Халкидонски Сабор. Затим и многе иноке, пустињске оце, заведе овом јересју и начини их својим једномишљеницима. Онда, са многим превареним монасима, подиже буну против патријарха Јувеналија, наговарајући га да неизоставно одбаци Халкидонски Сабор. А кад Јувеналије патријарх не пристаде, они га отераше са престола, и он оде у Цариград код цара Маркијана³⁸⁹. А јеретик Теодосије, имајући као помоћника царицу Евдокију и силу монаха заслепљених јересју, попе се на патријаршијски престо³⁹⁰, и многе муке задаваше православнима; епископе пак и клирике, који нису хтели да имају заједницу с њим, неке свргну, а неке измучи и поби. И задоби све палестинске монахе, осим оних који беху у Јевтимијевим манастирима, јер они имајући за пример оца свог великог Јевтимија, стајаху чврсто у Православљу. Лажни пак патријарх Теодосије много се труђаше да придобије за себе преподобног оца Јевтимија, непрестано шаљући му поруке, молећи га и претећи му, и на све могуће начине мамећи га. Али се преподобни не даде ухватити у ђавоље мреже, нити се поколеба, већ стајаше као јак стуб и стена непокретна. А када светитељу додијаше свакодневне лукаве поруке Теодосијеве,

он сазва братију, и пошто их посаветова да се добро чувају од јереси и да буду чврсти у Православљу, отиде у пустињу. Тако урадише и многи од братије. Склањајући се од јеретичког насиља и угледајући се на оца свог, они се удаљише у пустињу.

Беше тада у Јорданској пустињи³⁹¹ један пустињак, недавни дошљак из Ликије³⁹², по имену Герасим³⁹³. Он беше прошао сва правила иночког житија, и добро се борио са нечистим дусима. Побеђујући и прогонећи невидљиве демоне, он би саплетен и преварен од видљивих демона – јеретика, јер паде у Евтихијеву јерес. А када чу за преподобног Јевтимија, о чијим врлинама слава брујаше на све стране, пође к њему који се тада налазио у пустињи Рува. И видевши га, доби многе користи од тога. И пошто остаде дуже времена код њега, он нахрани душу своју корисним речима са медоточивог језика његовог и поукама о Православљу, одбаци јеретичку кугу, и обрати се правој вери, и веома се кајаше због своје раније заблуде.

Та пометња у Палестини од јеретика преко Теодосија трајаше читаву годину дана. Онда стиже наређење од благочестивог цара Маркијана, да се лажни патријарх Теодосије ухвати и преда суду, да би искусио заслужену казну за дела своја. А кад он то сазнаде, побеже на Гору Синајску и сакри се тамо. Тада се преподобни Јевтимије поврати из пустиње у своју лавру.

Када једном приликом преподобни Јевтимије служаше свету литургију, сарацен Теревон и брат Хрисипов Гаврило евнух видеше за време Трисвете песме како огањ сиђе с неба и окружаваше светитеља; и беше светитељ у огњеном стубу стојећи пред светим престолом све до свршетка службе. А причао је једном и сам светитељ некима од братије, да је често виђао Анђела где с њим литургише.

Имао је свети Јевтимије и овај дар: својим телесним видом прозирао је унутрашње покрете духа, и распознавао помисли људске, и зле и добре. И када се братија причешћиваху божанским Тајнама, он је знао с каквом се душом ко причешћује: јер оне који достојни приступају, виђаше како се просветљују од Причешћа, а они који се недостојни причешћиваху, виђаше како се помрачују и постају у лицу као мртваци. Због тога не

престајаше апостолским речима поучавати све: „Браћо, добро пазите кад хоћете да се причестите; нека сваки од вас испитује себе, и тако нека једе од Хлеба, и од Чаше нека пије; јер који недостојно једе и пије, суд себи једе и пије (1. Кор. 11, 28–29). Јер се Светиње припремише за свете, а не за оскрнављене. И који год имате чисту савест, приступите к Њему и просветлите се, и лица се ваша неће постидети (Пс. 33, 6)“.

Пресвети патријарх Јувеналије опет заузео свој престо, и поче поправљати све што беше покварено. Царица Евдокија, коју онај Теодосије беше завео у јерес, колебаше се умом, не знајући ког вероисповедања да се држи. И посла писмо у Антиохију преподобном Симеону Столпнику, тражећи од њега савет и упутство. А он отписа овако: „Знај да је ђаво, видећи обиље добрих дела твојих, измолио допуштење да те сеје као пшеницу, и он је преко оног пагубног Теодосија покварио твоју богољубиву душу. Али, не бој се, јер не престаде вера твоја. Ја се једној ствари веома чудим: Ти имаш извор у близини, и превиђаш га, а трудиш се да издалека захватиш воду: имаш тамо божанственог Јевтимија, послушај његово учење, и спашћеш се“.

Чим царица доби ово писмо од преподобног Симеона, одмах се стаде распитивати за блаженог Јевтимија. Сазнавши да он никад не излази из пустиње у град, она одлучи да у источној пустињи на високом брду подигне себи стуб, далеко тридесет стадија од Јевтимијеве лавре, како би тамо често могла виђати преподобног и наслађивати се његовим учењем. И подиже стуб, и настани се тамо усамљенички молитвено тинујући. И посла преподобноме Јевтимију гореспоменутог Анастасија, који тада беше хоропископ на месту светог Пасариона, и Козму крстохранитеља, молећи га да изволи видети се с њом. Али они не нађоше преподобнога у лаври, пошто одавно беше отишао у Руву. Они онда узеше са собом преподобног Теоктиста, и пођоше к преподобноме у пустињу Руву. Нашавши га тамо, много га молише да отиде до царице, и спасе њену заблуделу душу. И једва га умолише да пође с њима. А кад царица угледа великог Јевтимија, обрадова се веома, и павши пред чесне ноге његове, рече: Сада разумех да

је Бог посетио моју ништавност. – Старац је поучи колико треба о правоверју; посаветова је да се држи четири Васељенска Сабора: Никејског – против Арија, Цариградског – против Македонија, Ефеског – против Несторија, и Халкидонског – против Диоскора и Евтихија; нареди јој да тражи опроштај од патријарха Јувеналија, коме се раније противила; каза јој и многе друге корисне ствари; благослови је и, помоливши се за њу, отиде. А она, као да јој уста Божја рекоше све то, похита да све приведе у дело. Одмах оде у свети Град, помири се са пресветим Јувеналијем, и јавно се одрече јереси, поставши заједничар Васељенске Цркве. Када то видеше, многи људи, мирјани и црнорисци, који беху заведени Теодосијем, обратише се правоверју по примеру царице.

Када преподобном Јевтимију би осамдесет друга година живота, дође у његову лавру блажени Сава, још млад. Старац га прими, и посла у доњи манастир к преподобном Теоктисту. И пророкова за њега, да ће ускоро засијати у монашком животу јаче од других. Тако и би, што се очигледно види у житију тог преподобног Саве Освећеног. Још дођоше к њему тада и из Нитрије два веома врлинска пустињака: Мартирије, родом Кападокијанин, и Илија Арабљанин. Они не могаху да после убиства цара Маркијана гледају оно што се догађало у Египту: Тимотеј Елур³⁹⁴ је створио пометњу и метеж у коме би убијен пресвети Протерије, патријарх александријски³⁹⁵. Они се стога уклонише одатле, и прибегоше к великоме Јевтимију као тихом пристаништу, јер га обојица веома поштоваху. Провиде за њих свети Јевтимије, да ће и један и други у своје време бити на престолу светог апостола Јакова, брата Господња у Јерусалиму. Њих и светог Герасима поведе са собом и у Кутилијску и у Рувиску пустињу. И тамо, по обичају своме, проведе с њима све до Цвети. И тамо сваке недеље он служаше свету литургију, а ови велики оци причешћиваху се пречистим Тајнама из његових руку.

Онда умре пресвети Јувеналије, патријарх јерусалимски, за царовања христољубивог Лава³⁹⁶, који дође после Маркијана. А после Јувеналија Општи савет једногласно изабра за патријарха Анастасија, који је некада био сасудохранитељ и хороепископ. И

испуни се пророштво преподобног Јевтимија, које он изрече када га Анастасије беше посетио, и он га својим прозорљивим очима виде у патријаршком одјејању. Сети се тога Анастасије, и посла к светитељу чесне клирике са оваквом поруком: Ето, оче, испуни се твоје пророштво. Стога те молим, нареди ми кад да дођем код тебе, да целивам твоју светост. – Преподобни Јевтимије му одговори овако: Ја свагда желим да видим ваше савршенство, и да духовну корист добијем од Вас. Но ваш први долазак мојој ништавности беше без шума, са мало пратилаца. А сада ваш велики чин захтева да имате велику пратњу, због чега ја нисам у стању да достојно примим долазак вашег блаженства. Зато молим вашу Светост, да не долази мојој смерности. Реши ли пак да дође, примићу вас с радошћу; али ће бити потребно да и остале који дођу, примим. А то ће ми онемогућити да останем на овом месту, јер ће нарушити моје усамљеничко молитвено тиховање. Чувши то, и размисливши о томе, патријарх рече: Ако отидем, увредићу старца. Стога нећу да идем. – Али дође време када му потребе наложише, те отиде и виде се с преподобним Јевтимијем, о чему ће касније бити речи.

Блажена Евдокија царица подиже многе цркве, и образова безбројне манастире, сиротишта и свратишта. И нареди да се крај цркве светог Петра, удаљене од Јевтимијеве лавре око двадесет стадија, ископа дубока и пространа водојажа за скупљање воде ради посетилаца. А о Духовима и сама дође тамо, желећи да види тај рад, и посла писмо преподобном Јевтимију, молећи га да дође до ње, како би се удостојила његове молитве и благослова, и насладила његовим поукама. А имала је жељу да светитељу да и прилоге за потребе лавре. Велики Јевтимије јој одговори: „Не надај се видети лице моје у телу. А ти, чедо, зашто се бринеш о много чему? Држим да ћеш ти отићи Богу пре но што наступи зима. Стога се овога лета постарај да се спремиш за одлазак. А док си још у телу, немој ме се сећати ни преко писама ни преко дарова, него када будеш отишла ка Господу, тамо ме се сети, да и мене прими с миром, када човекољубље његово буде хтело“.

Ове речи светог Јевтимија веома ожалостише блажену Евдокију. А нарочито она реч, да га се не сећа „ни преко писама“, јер она имађаше намеру да му писмено завешта велико имање. И убрзо оде у Свети Град, и каза патријарху Анастасију Јевтимијеве речи. У то време ова царица зидаше цркву у име светог првомученика Стефана. И док још не беше довршена, она нареди те би освећена 15. јула. И даде тој цркви велико имање. А обиђе и све цркве што беше сазидала, и освети их, и свакој подари довољно имања. И кад прођоше четири месеца по освећењу цркава, благочестива царица Евдокија предаде дух свој у руке Божје.³⁹⁷

Када велики отац наш Јевтимије беше у деведесетој години свога живота, разболе се тешко преподобни Теоктист. И дође свети Јевтимије да посети болесног Теоктиста и да му да последњи целив. И остаде неколико дана у манастиру, очекујући кончину пријатеља и саподвижника свог, да би га сахранио. И сконча од те болести блажени Теоктист 3. септембра 467. године. А патријарх Анастасије, сазнавши за кончину Теоктистову, и за светог Јевтимија да је тамо, хитно дође са својим клиром, да учествује у сахрани блаженог Теоктиста. Не мање желео је да види и целива светог Јевтимија. И када угледа светог Јевтимија, ухвати га за руке и стаде их целивати, говорећи: Одавно желим да ове свете руке целивам, и ево сада ме удостоји Бог. Молим те, чесни оче, моли се за мене Господу, да пророштво твоје о мени остане до краја: пиши ми често, поучавајући ме како да управљам Црквом Христовом, јер видим у теби деловање дарова Божјих, и на себи сам познао силу њихову. А светитељ му смерно говораше: Прости ми, свети владико, ја молим твоје блаженство, да ме спомињеш у молитвама својим Богу. – И заједно сахранише чесно тело преподобног Теоктиста. Па пошто се насладише дугим разговорима између себе, они се растадоше.

У Теоктистовом општежићу би постављен за игумана Марин богоугодни, ујак Теревонов. Но и он после две године сконча. Преподобни Јевтимије дође и сахрани га близу преподобног Теоктиста. И постави за игумана Лонгина, човека добродетелна. Са овим Лонгином дође једном јануара месеца

блажени Сава у лавру код преподобног Јевтимија, да га испрати кад је овај по обичају свом полазио у пустињу. Видевши Саву, Јевтимије га поведе са собом на труд пустињачки. И када су у Руви ходили по безводним местима, Сава ожедне веома од труда, и не могаше даље да иде, јер беше малаксао од жеђи. Преподобни Јевтимије због њега молитвом изведе воду из суве земље, као што о томе пише у житију преподобног Саве.

Затим, после безбројних подвига и трудова преподобни отац наш Јевтимије приближи се својој кончини, коју и предвиде по откривењу Божјем.

Једне године, у време кад је преподобни Јевтимије по свом обичају одлазио у пустињу, у осми дан по Богојављењу Господњем, 14. јануара, сабраше се братија, једни да га испрате, други очекујући да их поведе са собом. Међу братијом се налажаху Мартирије и Илија који беху из Нитрије. И видећи братија да се преподобни не спрема за пут, нити одређује ко ће са њим ићи а ко остати у лаври, упиташе га: Чесни оче, нећеш ли сутра поћи у пустињу? Светитељ одговори: Ове недеље остаћу с вама у лаври, а у суботу у поноћ отићи ћу од вас. – А ово светитељ рече, претсказујући братији време свога одласка Богу. Али они не разумедоше. А трећег дана, 17. јануара, беше празник преподобног оца нашег Антонија Великог. И нареди свети Јевтимије да у цркви буде свеноћно бденије. По завршетку бденија, светитељ уведе у олтар лаврске презвитере, и рече им: Отсада, братије, нећу више отслужити с вама ниједно бденије, јер ме већ Бог зове к себи из овог привременог живота. Пошљите дакле к мени Дометијана, а кад сване, нека се овде скупе сва братија. – Када то чуше, презвитери се раплакаше, и одмах се разгласи међу братијом то што рече велики Јевтимије.

Када свану, сабраше се сви код преподобнога. И он им стаде овако говорити: Оци и братије моји, у Господу љубљени и децо, ја одлазим на пут отаца мојих, а ви, ако ме љубите, заповести моје држите. Нарочито имајте љубав, која је свеза савршенства. Јер што је со хлебу, то је љубав врлинама. И као што је тешко јести хлеб без соли, тако је без љубави немогуће отправљати врлине, јер свака врлина љубављу и смирењем постаје јака и постојана. Смирење зна да свога љубитеља

уздигне на врх врлина, а љубав га чврсто држи и не допушта да са те висине падне доле. Јер љубав никад не престаје. И већа је љубав од смирења. То је очигледно и на самом Господу нашем: јер се Он из љубави према нама добровољно понизи, и постаде човек као и ми. Стога смо дужни да Га непрестано исповедамо, и да Му хвалу узносимо. Нарочито ми, који смо се издвојили из метежног света овог. Сваки нека пази на себе, браћо, да и тело и душу у чистоти чува. Прописана црквена богослужења никада не остављајте; и сва предања и прописе манастирске чувајте ревносно; онима што пате у искушењима помажите према својим моћима. Ако се ко од братије бори са нечистим помислима, таквога непрестано саветујте, поучавајте, тешите и утврђујте, да га ђаво не саплете и не падне. А додајем вам ову последњу заповест: да се врата манастирска никад не затварају долазницима, него да су свагда отворена ради гостију. И сам кров нека вам буде заједнички са гостима; и све што имате предлагите потребитима, и тако ће вам Бог давати изобилни благослов с неба.

Пошто то заповеди братији, преподобни Јевтимије их упита, кога желе да имају после њега за пастира. А они једногласно рекоше: Дометијана. Светитељ им одговори: Дометијан не може бити, пошто после мене он неће дуго остати у овом животу, него ће у седми дан поћи за мнош. – И чуђаху се братија тако смелом и поузданом пророштву светитељевом. И изабраше Илију, родом из Јерихона, економа доњег манастира.³⁹⁸ Обраћајући се њему, преподобни Јевтимије рече: Ето, сви те оци изабраше себи за пастира и наставника; пази дакле на себе и на стадо. – И пошто му даде многе савете и поучи како да руководи братију, претсказа неке ствари које су се имале после њега догодити у манастирима. Затим изговори ову последњу реч: Ако обретећу слободу пред Богом, најпре ћу Га молити за ову милост: да увек духом будем с вама, и са онима после вас до века.

Рекавши то, отпусти све осим Дометијана. И остаде унутра у олтару три дана. И у суботну ноћ усну с миром, и придружи се оцима својим двадесетог јануара 473. године, пошто проживе на земљи деведесет и седам година.

Вест о упокојењу преподобног Јевтимија одмах се пронесе по целој Палестини. И слегше се монаси из свих манастира и пустиња. Међу њима беше и велики Герасим. Сабра се и врло много народа. А дође и пресвети патријарх Анастасије са свим клиром својим. Али због силнога света не моглоше сахранити чесно тело све до три часа поподне, када војници, по патријарховом наређењу, одбише народ, те чесно би погребен. И сви плакаху за њим. Нарочито беху неутешни Мартирије и Илија, који беху дошли из Нитрије, и који се потом удостојише и патријаршиског престола у Јерусалиму, као што то претсказа прозорљиви светитељ. Јер после Анастасија дође Мартирије; после Мартирија Салустије; а после њега Илија³⁹⁹, као што о томе пише у житију преподобног Саве Освећеног.

Блажени Дометијан, ученик великог Јевтимија, који му послужи преко педесет година, не удаљи се од гроба оца свога шест дана и ноћи. А уочи седмога дана јави му се ноћу свети Јевтимије радостан, и светла лица рече му: Хајде у спремљен ти покој, јер је Господ Христос умољен да са мношвом будеш.

Дометијан се испуни неисказаном радошћу, и обавести о томе братију. И дошавши у цркву радујући се, предаде дух свој Господу. И би сахрањен поред гроба оца свога.

По престављењу преподобног оца нашег Јевтимија, на гробу његовом дешаваху се многа чудеса, и биваху исцелења. О њима опширније пише блажени Кирило црноризац, писац овог житија. А ми, задовољивши се само житијем преподобнога, слави́мо вавек Бога у светитељима Његовим прослављеног, Оца и Сина и Светога Духа, амин.

СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА: ВАСА, ЈЕВСЕВИЈА, ЈЕВТИХИЈА И ВАСИЛИДА

Ова четири мученика пострадаше за време Диоклецијана. Беху то веома имућни људи, и чланови Сената. Приступише вери Христовој и примише свето крштење, пошто видеше како свети мученик Теопемпт, епископ у граду Никомидији⁴⁰⁰, јуначки поднесе муке од неверника и сатвори чудеса силом Христовом. Због тога бише изведени пред цара. Он им прво одузе појасеве које ношаху као знаке свога звања. Затим бише подвргнути разним мучењима док не скончаше. Свети Вас би до појаса закопан у земљу, па му отсекоше руке, и онда труп, и тако предаде дух Богу. Свети Јевсевије би стрмоглавце обешен, па секирама парче по парче сечен, док најзад не сконча. Свети Јевтихије би рукама и ногама разапет између четири стуба, па исечен на три дела, блажено пострада. Светом Василију мачем пробуразише трбух. И тако сва четворица примише мученичке венце, године 303.

СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА ИНЕНА, РИМА И ПИНА

Ови свети мученици беху из северних крајева⁴⁰¹. Ухваћени од идолопоклоника, они бише изведени пред кнеза те земље. Пошто пред њим исповедише веру у Христа, он их осуди да ледом буду уморени. Стога их прво везаше за јаке и високе кочеве, па онда кочеве чврсто забише усред реке за време зимске циче, и вода се постепено замрзе од мраза око њих, и они се у леду смрзоше. Тако намучени, блажени мученици предадоше душе своје у руке Божије, и примише венце мученичке. Пострадаше у другом веку.

СТРАДАЊЕ СВЕТОГ НОВОМУЧЕНИКА ЗАХАРИЈЕ

Захарија беше ћурчија у Старом Патрасу Пелопонеском. Још у раној младости он се због нечега беше одрекао Христа и потурчио се. Но у њега беше књига, звана „Спасење грешника“, коју он кришом читаше често. Са временом у његовој се души роди силно покајање, и он стаде горко оплакивати свој грех христоодречења и усрдно молити Господа Исуса Христа да га удостоји спасења. Дознавши од једног пријатеља свог хришћанина да у граду има један добродетељан и искусан духовник, он оде к њему ноћу и исповеди му свој грех, а и своју одлучну намеру да објави себе хришћанином и исповеди Христа Господа онде где Га се одрекао. Духовник му рече: Иако је твоја намера веома искрена и јака, ипак је не треба одмах привести у дело, јер ђаво често пута превари људе преко добрих намера. Зато је потребно, чедо моје, да проверимо да ли је твоја намера од Бога. Стога иди у своју радњу, затвори се и проведи четрдесет дана у молитви, посту и читању те књиге коју имаш. А и ја ћу радити то исто у својој келији из љубави за тебе.

Захарија с радошћу прими савет оца духовника: затвори се у својој радњи и стаде усрдно испуњавати духовников налог. Али не би у стању издржати у томе више од двадесет дана, јер се у срцу његовом запали такав огањ, који изазва безграничну љубав према Христу и незадржљиву жељу да за свето име Његово да десет живота, када би их само имао. Зато оде к своме духовнику, паде пред његове ноге и лијући сузе рече му: Оче, благослови ме да идем на мучеништво, јер не могу више да издржим огањ који ми букти у срцу. – Духовник му на то рече да још није дошло време томе. – Дошло је, духовниче, потпуно дошло, одговори Захарија, и ти чиниш велики грех спречавајући ме у томе. – Тада му духовник предложи да исповеди све грехе које је као човек у току живота починио. Захарија устаде, прекрсти руке и скрушено исповеди све своје грехе. И нађе се да му је душа чиста од греха, сем греха одречења од Христа. Но духовник, као искусан и мудар човек, стаде га поново одвраћати од његове намере, да не би себе увалио у непредвиђена опасна

искушења. И говораше му: Има и других начина да ти откајеш свој грех одречења од Христа и добијеш спасење, јер нема греха који може победити милосрђе Божје.

Ово одвраћање веома растужи Захарију, и дубоко уздахнувши он рече своме духовнику: Оче духовниче, мудар си човек а говориш ми као детету. Та ја сам свега себе посветио Христу моме, и више не припадам себи. Ја толико жудим да будем мучен за Христа, да ево свом душом желим да примим најстрашније и најмногобројније муке за Њега. Зато те молим: дај ми свој благослов да идем на мучеништво, јер не могу више да подносим огањ који осећам у срцу свом.

Тада духовник узнесе хвалу Богу што толику благодат изли на Захарију. И прочитавши Захарији опроштајне молитве, по прописима Православне Цркве, помаза га миром и причести Светим Тајнама. Нахранивши га на тај начин небеском храном и наоружавши га духовним оружјем, он прочита Молбени канон Пресветој Богородици. Затим га благослови на мучеништво, и осенивши га знаком животворног крста нареди му: да не вређа турску веру, јер то није потребно, него да само са неколико речи одбаци њихову веру, и да објави себе хришћанином исповедајући Господа Христа.

Захарија целива десницу своме духовнику, оде у своју радњу, распродаде одмах сву своју имовину и раздаде сиромасима, само задржа пет и по гроша. Затим оде и предаде кључ од своје радње газди од куће и плати му кирију. И одмах журно крену градском судији, говорећи успут и лево и десно хришћанима које је сретао: Простите ми, браћо моја, и Бог нека вама прости! – Ушавши код судије он га поздрави речима: Жив ми био, ефендија! – Судија, његов познаник израније, отпоздрави га рекавши: О, добро дошао Мемете⁴⁰², ходи, седи, и реци ми како си. – Захарија му слободно и јасно рече: Нисам Мемет већ Захарија. Некад сам се одрекао Христа истинитог Бога кога сам веровао од свог рођења, и примио вашу веру; а сада, пошто дођох к себи и памети, одбацујем вашу веру и облачим се у Христа кога сам се био одрекао. Зато те молим, узми ове паре и дај ми потврду да и ја спадам у рају као и остала браћа моја хришћани. – На то му судија стаде говорити:

Чедо моје, Мемете, ако си запао у какву невољу, ја сам готов да сазовем аге, па да те обилно помогнемо, само ми се слободно повери. – Захарија одговори: Ефендија, ја сам продао сву своју имовину и раздао као милостињу, и мени није потребан новац. – Судија му рече: Онда ништа друго није по среди, него си ти пијан. – Захарија одговори: Нека ми Христос само испуни жељу срца мог! веруј ми, ево три дана како нисам окусио ни хлеба ни воде, нити попио уобичајену кафу. А разлог томе је оно што ти рекох у почетку. Зато узми овај новац и дај ми потврду да сам раја.

Видећи да је Захарија непоколебљив у својој одлуци, судија га посла управнику града, обавестивши управника писмено о целој овој ствари. Представши управнику града, Захарија и њему рече све оно што и судији. Управник онда сазва аге, изложи им целу ствар, и они решише да Захарију баце у тамницу с тим: да га трипута на дан изводе из тамнице и жестоко бију, све тако док се или не врати вери њиховој или не издахне у мукама. Притом наредише да не кане кап крви мученикове, да не би хришћани, узевши крвљу обaгрену земљу, стали правити буну и неред, окривљујући нас како их вређамо и гонимо веру њихову.

Како решише, тако и урадише. Но мученик Христов, моткама тучен, и камењем по стомаку и по грудима бијен, остаде чврст и непоколебљив у својој вери у Христа, радујући се и веселећи се, и непрестано говорећи у себи тајно: Господе Исусе Христе Сине Божји, помилуј мене, отпадника Твог, и помози ми! – Једнога пак дана предвече, сграховито мучен, блажени мученик немаше више снаге говорити молитву, већ само очима гледаше у небо за све време мучења.

После тога би наређено тамничару да ноћу мучи мученика док не умре. Тамничар стави мученика у тешке кладе и тако их стеже да су му све кости пуцале. А свети мученик, прекрстивши цело тело крсним знаком и повикавши громко: „Господе, у руке Твоје предајем дух свој!“ издахну. И гле чуда! сва се тамница испуни неисказаног миомира. А проклети тамничар од стида оде из тамнице, никоме не рекавши ништа.

Сутрадан хришћани сазнадоше да је свети мученик скончао, и слављаху Бога радујући се. Архијереј онда посла к управитељу града захтев да му се даду мученикове свете мошти да их сахрани. Овај одговори: Покојник није био ни ваш ни наш, пошто се обеју вера одрекао. Зато није достојан да буде сахрањен. – И одмах нареди управник двојици војника, да мучениково тело вежу за ноге, па одвуку и баце у један пресушени бунар, близу цркве Свете Тројице. Наредне ноћи хришћани видеше небеску светлост над бунаром, и отрчаше и поклонише се светом телу светог мученика. Дознавши за то, Турци послаше људе те затрпаше бунар земљом и камењем. И тако светитељ остаде затрпан у бунару. Његовим молитвама нека нас Господ помилује и спасе. Амин.⁴⁰³

СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА ТИРСА И АГНИЈЕ

Из љубави према Христу пострадаше за Христа.

СПОМЕН СВЕТОГ ЦАРА ЛАВА ВЕЛИКОГ званог Макела

Први од владара свечано крунисан у цркви од стране патријарха Анатолија. Царовао од 457. до 474. године. Велики ревнитељ вере православне и особито светог Халкидонског IV Васељенског Сабора. Он је издао закон да се виновници симоније лишавају грађанских права.

СПОМЕН СВЕТЕ МУЧЕНИЦЕ АНЕ

Света Ана пострада за Христа у Риму.

21. Януар

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ МАКСИМА ИСПОВЕДНИКА И МУЧЕНИКА

Велики и по имену и по животу, Максим преподобни би рођен у Цариграду од родитеља високородних и православних⁴⁰⁴. Школовао се много; проучио је сву философију и богословље; и постао муж премудар и славан, и на царском двору поштован. Видећи његову образованост и честит живот, цар Ираклије⁴⁰⁵ га постави, иако Максим није хтео, за првог саветника свог Царског Сената. И беше веома омиљен и угледан у Сенату, и целом престоном граду од велике користи.

Но дубока природа Максимова и његова велика љубав према Господу Христу као и његово неслагање са неким стварима на двору, о чему ће још бити речи, учинише да он после не много година напусти овај свој високи положај царског секретара и отиде у манастир да се тамо у тишини потпуно посвети Богу. Најпре ступи у манастир Филипик у Хрисопољу⁴⁰⁶. У том манастиру он не остаде дуго због најезде персијске војске, која у то време стиже до Халкидона, него ускоро пређе у манастир св. великомученика Георгија у месту Кизику у Хелеспонту. Овај манастир се налажаше под надзором епископа кизичког Јована, човека веома благочестивог и образованог, који постаде св. Максиму духовни отац и учитељ у богословљу. Али касније, преподобни Максим је превазишао свога учитеља у духовној мудрости и врлини, што се види из књига које је преподобни Максим упутио овом епископу Јовану. У овом манастиру свети Максим живљаше у великим телесним и духовним подвизима дуже година све док 626. године, при нападу Персијанаца и Авара на Цариград и околину, он би принуђен, као и сва братија у манастиру, да напусти манастир. Заједно са својим послушником Анастасијем, који га од тада праћаше нераздвојно до саме смрти, он крену најпре у Јеладу, затим оде на острво Крит, где је имао препирања о вери са неким епископима монофизитским, такозваним северијанима.

У то време беше распрострањена јерес монофизитска, која се ишчаури из јереси Евтихијеве, и која је булазнила да у

Господу Христу постоји само једна природа. Насупрот православном исповедању, које верује и тврди да у Господу нашем, оваплоћеном Богу, постоје две природе, божанска коју има од вечности, и човечанска коју је узео од Свете Богородице када је постао човек. Ове две природе у једном су лицу Христовом, јер се Христос Бог не дели на два лица, него се распознаје у двама природама несливено. Из ове монофизитске јереси појави се у ово време светог Максима нова јерес, јерес моноенергетска и монотелитска⁴⁰⁷, која учи да у Христу Господу постоји само једно дејство, једна енергија, и само једна воља и једно хтење. Православно пак веровање и учење у овој ствари јесте ово: Богочовек Исус Христос, као што има две природе тако те две природе имају и два дејства и две воље. Заштитници и распрострањивачи ове јереси беху најпре цариградски патријарх Сергије⁴⁰⁸, патријарх александријски Кир⁴⁰⁹, и сам цар Ираклије, кога они заведоше у ту јерес. Кроз ту јерес они и цар су желели да угоде јеретцима монофизитима и да се на основу ње сједине православни и монофизити. С тим циљем и би постављен Кирос за патријарха александријског, да би као следбеник те јереси лакше склопио лукави споразум у вери са монофизитима, којих је у Александрији било највише и где им је био центар. Овом и оваквом политиканству у вери и издајству православне вере успротиве се одлучно свети Максим и Софроније, потоњи патријарх јерусалимски⁴¹⁰.

Са светим Софронијем, тада још монахом, срео се преподобни Максим у Картагени, где је стигао са острва Кипра, и настанио се у једном манастиру избеглих монаха испред арапске најезде. У том манастиру беше игуман исти свети Софроније, који беше родом из Палестине, и који беше већ отпочео борбу против моноенергетске и монотелитске јереси, коју особито спровођаше патријарх Кир у Александрији. Софроније је још као јеромонах лично дошао да моли Кира александријског и Сергија цариградског да одустану од своје јереси, која их одвајаше од православне вере Светих Отаца. Но они га не послушаше. Штавише патријарх Сергије придоби за ову јерес и папу Римског Хонорија⁴¹¹. Када пак ускоро, 634. године, Софроније би изабран за патријарха Јерусалимског он

сазва тамо сабор који осуди ову јерес и у писму, које он разасла свим патријарсима, изложи православно светоотачко учење. У Картагени пак борбу против монотелитства вођаше свети Максим са својим ученицима. Он потстрекаваше и картагенске епископе на борбу против ове јереси и писао на све стране православнима, побијајући јеретичку лаж и излажући православно учење. Чувши за такво Максимово противљење јереси, патријарх Сергије покушаваше да га придобије за своју јерес и своју јеретичку политику, но у томе није успео, те се окрену против светог Максима. У то време умре и свети Софроније у Јерусалиму, те преподобни Максим остаде, такорећи, једини борац против монотелитства, јереси коју је царска власт поштопото хтела да спроведе и наметне свима. Патријарх Сергије је био наговорио цара Ираклија да напише и изда исповедање њихове криве вере, пуно јереси монотелитске. Цар написа то исповедање и назва га Ектесис, то јест Изложење⁴¹². И нареди да сви морају тако веровати. Од тога настаде велика пометња у Цркви Христовој. А ава Максим, гледајући како пометња потреса Цркву не само у Цариграду, него и по целом Истоку, и како се јеретици умножавају и учвршћују, а Православље опада и колеба се у олуји гоњења, туговаше душом, уздисаше и много плакаше.

У то време умре јеретик патријарх Сергије и на његово место дође Пир, такође присталица монотелитске јереси⁴¹³. Он сазва сабор да потврди царско монотелитско Изложење вере (Ектесис) и онда га посла свима на потпис. На Истоку то Изложење потписа Кир александријски, но на Западу папа Северин⁴¹⁴ одбаци царев Ектесис, а његов наследник папа Јован IV⁴¹⁵ предаде царев Ектесис саборској анатеми. Цар Ираклије, који беше већ при крају живота, видећи да многи архијереји и богомудри оци одбацују и не примају његово Изложење, па га чак и анатеми предају, осети се веома постиђен, и разасла на све стране своју посланицу у којој је јављао да Изложење није његово вероисповедање него бившег патријарха Сергија, који га је сам написао, а њега приволео да потпише.

Пошто цар Ираклије умре, на престо дође његов син Константин⁴¹⁶. Али он царова само четири месеца и умре, тајно отрован од своје маћехе. После њега маћеха његова Мартина успе помоћу патријарха⁴¹⁷ да на престо доведе свог сина Ираклиона. Али после шестомесечног царовања Ираклионовог устаде против њега цео Сенат, ухватише га и отсекоше му нос, као и његовој мајци Мартини, па обоје осрамоћене послаше на заточење. Онда изабраше за цара сина Константинова, а унука Ираклијева, Констанса, који потом доби сина Константина, прозваног Погонат⁴¹⁸. А када се зацари Констанс, тадашњи патријарх цариградски Пир, једномишљеник Мартине, за кога се у народу држало да је заједно са њом отровао Ираклијевог сина Константина, оца новоизабраног цара Констанса, уплаши се силно, па се одрече патријаршијског положаја, и добровољно оде у изгнанство у Африку. После њега на цариградски патријаршијски престо дође Павле⁴¹⁹ такође јеретик монотелит. Том се јереси зарази и цар, и постаде њен велики поборник и распространитељ.

Док се преподобни Максим бавио у Африци, стиже тамо патријарх цариградски Пир, пошто напусти престо. И стаде обилазити градове заводећи правоверне у своје зловерје. И много би штете нанео тамо Цркви Христовој, да није имао одлучног противника у лицу преподобног Максима. Они су се почитаве сате препирали око вере. И појави се потреба да се у Картагени састане сабор афричких епископа, да чују њихов спор. А то је желео и Григорије, патриције те покрајине⁴²⁰. Сабор се састаде, и отпоче спор о вери између Пира и Максима. И богомудри Максим победи Пира, позивајући се на Свето Писмо и на догмате светих отаца: и доказа да у Христу Богу постоје две природе и две воље, два хтења и два деловања, али у једном недељивом лицу⁴²¹. Побеђен, Пир се преклони Православнима и би примљен од Цркве с љубављу и чашћу, и у својству патријарха. Тада Пир састави и књижицу православног вероисповедања, и отпутова у Рим код папе Теодора, наследника Јованова. И прими га папа чесно, као православног патријарха цариградског. Чу се то у Цариграду, да је Пир пришао православнима, и силна пакост обузе јеретичко збориште. И

пустише лажан глас у народ, како су тобож афрички епископи и папа приморали Пира, иако он није хтео да приђе њима. Тај глас допре и до самог цара. Цар одмах посла у Италију једног достојанственика, по имену Олимпија, јеретика, да Пира поново обрати у монотелитско вероисповедање. Стигавши у Италију, Олимпије оде у град Равену. Ту дозва к себи Пира из Рима, и поврати га опет у монотелитску јерес. А Пир, као пас повративши се на своју бљувотину, заслужи да са једномишљеницима својим буде предан анатеми од стране светих отаца, што касније и би.

У то време цариградски патријарх Павле, јеретик, наговори цара Констанса, те написа (као што раније и дед његов Ираклије написа Изложење) исповедање своје вере, препуно јереси, назвавши га Типос, што значи Узор, Образац, и разасла га на све стране, са наређењем да се тако има веровати и да се не сме даље о томе расправљати⁴²². Стиже Типос и до Рима, када папа Теодор већ беше на смрти. Пошто он умре, папом постаде блажени Мартин 649. године. Цар изрази жељу да нови папа усвоји његов Типос о вери. Али он то одби, говорећи: Када би и цео свет хтео примити то ново учење, које је супротно Православљу, ја га примити нећу, нити ћу отступити од еванђелског и апостолског учења и од предања светих Отаца, па макар и смрт поднео. – А свети Максим, чувени богослов, беше тада у Риму⁴²³ и саветова папи, блаженом Мартину, да сазове помесни сабор, и да царско вероисповедање, звано Типос, саборски прокуне као јеретичко и Цркви Христовој противно. Тако и би. Папа сазва сабор својих епископа, њих сто пет; међу њима беше и ава Максим, који беше главна богословска снага тога сабора. Он и написа богословско исповедање тог сабора. Сабор⁴²⁴ предаде анатеми заблуду Кирову, Сергијеву, Пирову и Павлову, као и царско јеретичко вероисповедање Типос. И посла папа свима вернима у свету посланицу, утврђујући их у Православљу, а осуђујући јеретичку заблуду и наређујући да је се ревностно чувају.

Чувши за то, цар се разљути и разјари страшно. И посла у Италију свога намесника Теодора Калиопу, наредивши му да папу Мартина ухвати, и оптужи како он кобајаги шурује са

Сараценима, подговарајући их да устану против грчко-римског царства и зарате са његовим царем; и како тобож не држи веру предану од Отаца, па чак и Пречисту Богомајку хули. – Дошавши у Рим јуна 653. г. царев намесник диже те оптужбе против папе пред свима. А блажени папа Мартин, потпуно невин у свему због чега се оптужује, брањаше се од злонамерних клевета, и говораше: Са Сараценима никада никакве договоре имао нисам, сем што сам преко њих слао милостињу православној браћи који су живели у беди и сиротињи. А Пречисту Богомајку, ако ко не поштује, и не исповеда, и не клања Јој се, – нека буде проклет и овог и оног света! Свету пак веру, предану од светих Апостола и од светих Отаца, нисмо ми који не држимо, него они који супротно нама мисле. – Али намесник царев не узе у обзир одбрану папину, него тврђаше да је папа крив за све, па додаде напоследку да је, тобож, и на папски престо дошао незаконито. И једне ноћи, да нико не зна војници дођоше и одведоше папу, и намесник га одасла цару у Цариград. Затим би послат у Херсон на заточење, где и сконча.⁴²⁵

На неколико дана пре но што папа би одведен, по царевом наређењу би у Риму ухваћен преподобни Максим са својим учеником Анастасијем, и окован одведен у Цариград. Јер цар је знао по чијем савету и настојању би сазван онај сабор што изрече проклетство на једновољнике и његово вероисповедање Типос. Када морем стигоше у Цариград⁴²⁶, изађоше пред преподобног Максима неки људи које цар беше послао. Сам изглед њихов одавао је њихову свирепост. Они безочно дохватише преподобног, па га онако окованог, босог и без одела, стадоше вући по улицама. А за њим иђаше његов ученик уздишући. И доукавши преподобног до једне мрачне тамнице, затворише га ту самог. Ни ученику не допустише да буде с њим, већ и њега одвојено затворише.

После неког времена одведоше преподобног на испитивање у цареву палату, где је већ био на окупу цео Сенат, само без цара. Када преподобни изиђе пред њих, сви га погледаше мрско, пуни јарости и гњева. И наложише једноме од достојанственика, ризничару, да га испитује. Овај ризничар беше

красноречив, и вешт да поставља лукава питања и да правду претвара у неправду, и да истину извитопери боље него ико. И какво зло и безочност не пројави овај иследник при ислеђењу! Какве све претње и увреде не нанесе светитељу! Не постиде се ни чесне старости његове (јер блаженоме беше тада преко седамдесет година); не побоја се ни благодати која је зрачила из лица светитељева; не поштеди ни кротку, благу, смелу и љубавну нарав његову, ни свети чин његов. Иследник изношаше против невиног праведника најнеправедније оптужбе, које не доликују иоле правичном и здравом разуму. Кроз његову прелукаву красноречивост пробијала је вештина, дрскост и препреденост, а исто тако бестидност и безумље. Против кротких и благоразумних речи праведнога мужа он није могао изнети ништа стварно и истинито, него је на красноречив начин говорио све саме бесмислице и бестидности. И очигледно био побеђен. Какве су лажне и неосноване оптужбе изношене тада против светог Максима, и какве су лажи хтели да протуре као истину, показује ученик преподобнога Максима, други Анастасије, описујући све то подробно. Ми ћемо од тога изнети овде нешто мало.

Чим свети Максим претстаде Сенату, одмах га безакони човек онај, сенатор – ризничар, стаде незлобивог најсуровијим речима изазивати, и претњама плашити, називајући га безакоником, издајцом отаџбине, и непријатељем царевим, и приписујући му све што је најодвратније и најгоре. А светитељ га упита, због какве кривице он говори против њега такве ствари, и за какво га то издајство оптужује. А он, подмукли клеветник, приведе сведоке који очигледно лагаху и будалаштине изношаху против преподобног, како је он, тобож, као пријатељ и наклоњен варварима – Сараценима, предао им велике градове и покрајине грчко-римског царства: Александрију, Пентапољ и Египат. А светитељ доказа да је то лаж, достојна смеха, и рече: Шта ће мени монаху заузимање градова, и какве везе ја хришћанин имам са Сараценима? Зар ја не желим више добра хришћанским градовима?

Тада безумни клеветник прибеже другим лажима, и, као бунцајући у сну, поче се дерати и сипати клевете како је,

кобајаги, блажени Максим грдио цара источног а величао цареve западне. Па изведе и лажне сведоке. А преподобни, уздахнувши дубоко, рече: Благодарим Бога мог, што сам дат у руке ваше, те ме тако неправедно оптужујете, да бих се на тај начин очистио од вољних грехова мојих и од порока живота мог. Али, ево, одговорићу кратко на ваше клевете: Питам вас најпре, да ли од мене лично чусте то што кажете да сам грдио цара, или вам је неко други причао? А они одговорише да су им то причали други, који су то из његових уста чули. Но кад светитељ затражи да доведу те људе да се суочи са њима, они изјавише да су ти људи већ помрли. Тада их светитељ упита: Када изјављујете да су помрли ти људи који су из мојих уста чули како грдим цара, зашто ме не изведосте на суд док они беху у животу? Да сте то урадили, уштедели бисте себи многе напоре, а и ја бих за доказану кривицу искусио казну. Но очигледно је да није истина то због чега ме клеветате; и они који ме на суд изведоше, сигурно немају пред очима својим Бога који испитује срца људска. Не видео лица Господа мог, нити се хришћанином звао, ако сам икада помислио, или пред ким говорио, или од кога чуо те лажи које против мене измишљате.

Затим приведоше лажног сведока, неког Григорија. Он исприча како је у Риму чуо где ученик Максимов Анастасије цара назива „попом“ – чему се тај Анастасије научио од учитеља свог Максима. А свети Максим смело разголити ову лаж и клевету, изјављујући: Када Григорије беше у Риму, разговарао је с нама о једновољију, и желео да ми усвојимо догмат о томе како је изложен у Типосу. Ми то одбисмо, држећи се онога што је корисно по душе наше. А то што ви сада говорите, то ми није познато, јер ни ја, ни ученик мој, никада тако нешто говорили нисмо, Бог је сведок. Али знам, да том приликом рекох, не ученику мом, већ самом Григорију ово: Догмате вере треба да испитују и да о њима доносе одлуке свештенослужитељи а не цареви, јер је свештенослужитељима поверено да и цареve помазују, и руке на њих стављају, и Хлеб Небески приносе, и олтару претстоје; њима је дато да врше и све остале Божанске и узвишене Тајне. – То рекох тада, и сада говорим. И сам Григорије неће одрећи да се сећа тих речи мојих. Одрекне ли то,

он ће се одрећи себе сама. Због овога нека ме сваки или осуди, или оправда.

Тужиоци, који су сву наду своју били положили на лажи, не знајући шта да раде, изведоше праведнога Максима напоље, а уведоше његовог ученика Анастасија. Претећи му страшно и свирепо, они га наговараху да рекне нешто против свог учитеља, и примораваху га да изјави како је учитељ његов мучио у Риму Пира док су се препирали о вери. А Анастасије, мушки се држећи, изјави: Учитељ мој, не само није никакво зло учинио Пиру, него га је и веома поштовао. – Када то Анастасије изјави, они га стадоше песницама тући по врату, по лицу, по глави, желећи на тај начин да неправдом победе. И онда га опет послаше натраг у тамницу. А светог Максима поново уведоше. И покушаше да другом клеветом победе непобедивог. А клевета беше ова: он је, тобож, следбеник Оригенових догмата, и у свему сагласан са њим. – Светитељ одмах лако оповрже ову безочну клевету, показујући да је Ориген одлучен од Христа и од удела хришћана, а ко следује њему и његовим баснама, томе ће Бог судити. Тада га опет испитиваху о Пиру, и због чега се он отпади од цариградског патријарха, не желећи да има општење са њим. И још му многа друга питања поставише. Онда покренуше питање о царском Типосу, којег се светитељ гадио. И стадоше говорити како овај Типос треба да се држи у великом поштовању, као велики и непроменљиви догмат вере. А кад светитељ то оповрже, они га обасуше силним грдњама. И видећи да су побеђени од преподобног Максима, и у своје мреже ухваћени, распустише Сенат.

После тога отидоше цару, и поднесе му извештај о несавладљивом јунаштву овога аве. И говораху: Максим је непобедив у препиркама, и нико га не може придобити за нашег једномишљеника, макар га и на муке ставили. – И преподобни би поново бачен у тамницу. А после кратког времена дођоше код њега други, мислећи да ће га честим расправљањима и претњама уплашити, те тако и на своју веру склонити. Они му рекоше да их је патријарх послао, и стадоше питати светитеља: Којој цркви припадаш: византијској или римској, антиохијској или александријској, или јерусалимској? Ето, све су те цркве с нама

сагласне. Ако си ти дакле члан васељенске Цркве, онда буди у јединству с нама, да не би лутајући у изгнанству настрадао. – Блажени муж им мудро одговори: Христос Господ назва васељенском Црквом право и спасоносно исповедање вере. Зато и Петра назва блаженим што изрече такво исповедање, и обећа да на таквом исповедању сазида Цркву своју. И ја хоћу да чујем ваше вероисповедање, коме су пришле све цркве, како ви кажете. Јер не желим ни ја да се отпадим, ако је то вероисповедање добро. – Посланици му одговорише: Мада нисмо овлашћени да о томе с тобом говоримо, ипак ћемо рећи: ми говоримо да у Христу постоје два деловања због разлике природа, а једно деловање због сједињења двеју природа у једно лице. – А светитељ им рече: Кажете да се два деловања претворише у једно деловање због сједињења двеју природа у једно лице. На тај начин ви осим та два деловања уводите треће деловање, сливено. Не, одговорише они, него кажемо два деловања, а једно због сједињења. Светитељ рече: Ви сами себи сачињавате веру непостојану, и исповедате да је Бог без бића. Јер ако у једно деловање сливате два деловања због сједињења природа у једно лице, и опет у два деловања раздељујете једно деловање због разлике природа, онда неће бити ни јединства ни двојства у деловањима, која се међусобно уклањају, и чине неделатним оно у чему бораве, и потпуно непостојећим, немајући ни један покрет од природе, који се природи не може одузети или променити. Јер иначе природа би била лишена свога бића, немајући деловања по природи. То ја не могу да примим, нити научих од светих Отаца да тако исповедам веру. А ви имате власт, па изволите чинити што вам је воља. – Они пак, немајући шта да одговоре на то, рекоше му да онај који се не повињава њима мора бити стављен под анатему, и примити прописану за то смрт. Светитељ им кротко и смирено одговори: Оно што је Бог унапред благоволео о мени, то нека сада буде на славу светог имена Његовог.

Посланици онда отидоше и обавестише о овоме оне који их бежу послали. И пошто се цар посаветова с патријархом (као оно некада Пилат с Јеврејима против Господа), осудише светог на прогонство у неки градић, звани Визија, у Тракији. Тако исто и

ученика његовог Анастасија послаше на заточење у најудаљенију покрајину грчкога царства, у неко озлоглашено место Перверу. То исто урадише и са другим учеником преподобнога, оним Анастасијем из Рима, који написа ово Житије преподобног Максима. Њега послаше у тракијски град Месемврију.

У исто то време би доведен у Цариград и блажени Мартин, папа римски. И пошто га ту много мучише, послаше га у Херсон у прогонство. Док још он беше у Цариграду, умре патријарх цариградски Павле. После Павла опет дође за патријарха гореспоменути Пир. А кад он после четири месеца умре, на престо патријаршки ступи Петар⁴²⁷, који се исто тако чврсто држаше монотелитске јереси и настојаше да придобије за себе и папу Евгенија I.

Пошто прође много дана, цар и патријарх Петар послаше код преподобног Максима угледне људе: Теодосија, епископа Кесарије Витинијске⁴²⁸, и два патриција, Павла и Теодосија⁴²⁹. Послаше их, да преподобнога придобију за свога једномишљеника. Они су много и дуго говорили преподобноме, час ласкајући му, час претећи му, час испитујући га, а час питајући га. Присутан беше и визијски епископ. Епископ Теодосије упита преподобнога: Како живиш, господине аво Максиме? – Он одговори: Онако како је пре векова предзнао Господ и одредио да буде деловање мога живота, о коме Он промишља. – Упита га Теодосије: Шта дакле, зар Бог пре векова предзнаде и одреди дела свакога од нас? – Светитељ одговори: Предзнаде Бог помисли наше, и речи, и дела, који су у нашој власти; а предодреди и одреди оно што има да нам се деси, и није у нашој власти него у Његовој божанској вољи. – Упита га епископ Теодосије: Шта је у нашој власти, а шта није? – Одговори свети Максим: Све то зна господин мој, само куша слугу свог. – Епископ на то рече: Уистини не разумем и не знам, и хоћу да се научим, каква разлика постоји између онога што је у нашој власти и онога што није у нашој власти. – Преподобни Максим одговори: У нашој су власти наша добра и зла дела, а нису у нашој власти наказања и казне које нас сналазе, или награде; јер ми немамо власти ни над болестима ни над

здрављем, него само над узроцима њиховим, који болест изазивају, или здравље чувају. И као што је неуздржање узрок болести, а уздржање узрок доброга здравља, тако је и држање заповести Божјих узрок добијања царства небеског, а нарушавање заповести Божјих одводи у пакао огњени. – Упита га епископ: Зашто мучиш себе овим прогонством, чинећи дела која то заслужују? – Светитељ одговори: Молим Бога да, кажњавајући ме овом муком, опрости мени оно што сам учинио нарушавајући свете заповести Његове. – Епископ упита: Не дешавају ли се невоље многим ради искушења? – Светитељ одговори: Светитељи бивају искушавани, да би се обелоданиле њихове тајне врлине, као што је то случај са Јовом и Јосифом. Јер Јов би кушан, да се покаже дотле непознато јунаштво његово; а на Јосифа насрну искушење, да би се обелоданила његова целомудреност и уздржање, који човека чине светим. И сваки од светитеља, који су макар и недобровољно страдали у овом свету страдали су зато, да невољама, које их по попуштењу Божјем сналазе, сатру гордог отступника – ђавола. Јер у сваком светитељу трпљење је дело искушења. – Епископ Теодосије рече: Заиста си добро и корисно рекао, и желео бих да о таквим стварима увек разговарам с тобом. Али, друга је ствар посреди, због које ја и ова господа, уважени патрицији, дођосмо до тебе, преваливши толики пут. Стога те молим, пристани на оно што ти предлагемо, и обрадуј целу васељену. – Светитељ одговори: А шта је то, господине? И ко сам ја, и откуда да мој пристанак на ваш предлог значи радост за целу васељену? – Епископ рече: Тако ми истине Господа мог Исуса Христа, ово што ти ја и ова многуважена господа патрицији кажемо, то чусмо из уста господина нашег патријарха и благочестивог цара. – Свети Максим рече: Реците ми онда, господо, шта желите, и шта чусте. – Теодосије одговори: Патријарх и цар желе да преко нас сазнаду од тебе, због чега не држиш општење са цариградским престолом. – Максим одговори: Знате за новачења која потекоше од списка Кира, бившег патријарха александриског, о девет поглавља, које усвоји и потврди цариградски престо патријаршки, и друге промене и додатке и повреде светих Сабора, које починише

првосвештеници византијске цркве: Сергије, Пир и Павле. Та новачења су позната свима црквама. И то је разлог што ја, слуга ваш, не одржавам општење са цариградском црквом. Нека се уклоне од Цркве саблазни, које уведоше поменути људи! Нека ре уклоне са онима који су их увели! Нека се отстрани с пута камен спотицања, и ви пођете глатким путем Еванђеља, очишћеним од сваке јереси! И када будем видео да је црква цариградска онаква каква је раније била, тада ћу и ја бити према њој какав сам раније био, и обновићу општење с њом без икаквог потстицања од стране људи. А док у њој буду биле јеретичке саблазни, и архијереји – саблазнитељи, дотле ме никакве речи ни дела неће навести да са њима успоставим општење.

Епископ Теодосије га упита: Какво зло ми исповедамо, те се туђиш општења с нама? – Преподобни Максим одговори: Ваше је зло у овоме: Ви говорите да је једно деловање Божанства и човечанства Спаситељевог. Но ако треба веровати светим Оцима који кажу, да је и природа једна у оних којих је деловање једно, онда ви исповедате Свету Тројицу не Тројицом него четворицом, као да је оваплоћење било саприродно Логосу, и отступи од сродне по човечанској природи истости коју има с нама и с Пречистом Дјевом Богородицом. Отступањем пак од сродне истости, начини се други састав, саприродан Логосу, као што је и Логос саприродан Оцу и Духу, и добија се тако не Тројица него четворица. И још: Када одузимате деловање, и тврдите да је једна воља Божанства и човечанства Христова, смањујете Му раздељивање добара. Јер ако свака природа нема своје властито деловање, онда и када хоће коме да чини добро, не може, јер јој је одузето чињење добра: без природног деловања и дејства ниједна ствар не може чинити што и деловати. Усто говорећи да и тело Христово има једну вољу у двома природама, ви исповедате да је оно по вољи саздаатељ свих векова и целокупне творевине заједно са Оцем и Сином и Светим Духом, а по природи саздано. Или тачније говорећи: по вољи тело је беспочетно (јер је воља Божја без почетка, као што и Божанство нема почетка), а по природи оно је новосаздано. Тако пак исповедати, не само је безумно него је и безбожно. Јер

ви не само кажете да је у Христу једна воља, него и да је та воља божанска. А божанској се вољи не може приписивати никакав почетак или крај, као ни самом Божанству. Исто тако и Христу, Господу одузимате сва чудеса и особине, помоћу којих се распознаје његово Божанство и човечанство, када законом и Типосом тврдите да у Њему нити је једна нити две воље или деловања. Није једна, јер раздељујете у две: нису две, јер их сливате у једну.

Говорећи им такве и многе друге ствари, као што о томе опширно пише ученик светитељев Анастасије, они почеше да увиђају своју заблуду. Рече му епископ: Прими царев Типос, не као поуздани догмат вере, него као решење спорних питања, јер је написан не као догмат него као решење. Свети Максим га упита: Ако Типос није догмат, који одређује да је у Господу нашем једна воља и једно деловање, зашто ме онда низашта предадосте варварима и не знабошцима? Због чега сам осуђен да боравим овде у Визији? и због чега су моји саслужитељи протерани, један у Перверу а други у Месемврију? – А када би споменут онај помесни сабор у Риму, сазван од блаженог папе Мартина ради анатемисања монотелита, епископ Теодосије примети: Нема важности тај сабор, јер не би сазван по царском наређењу. – Преподобни одговори: Ако се сабори, који се држе, утврђују царским наредбама, онда нема православне вере. Погледај на саборе, који се по царским наредбама одржаше, а на којима богохулно прогласише за догмат да Бог Син није једносуштан са Богом Оцем: први у Тиру, други у Антиохији, трећи у Селевкији, четврти у Цариграду под аријанцем Евдоксијем, пети у Никеји, шести у Сирмији, а много касније седми у Ефесу под претседништвом Диоскора, – сви се ти сабори одржаше по царским наређењима. Али су сви одбачени, и анатеми предани, јер на њима беху донесени безбожни и богопротивни догмати. Зашто не одбацујете онај сабор који одлучи Павла Самосатског, и предаде га анатеми? А тај сабор беше под Дионисијем, папом римским, и Дионисијем Александријским, и Григоријем Чудотворцем, који и претседаваше овоме сабору. И овај сабор одржа се без царске наредбе, па ипак је чврст и неодбацљив. Црква Православна

признаје за истините и свете оне саборе, који показаше да су њени истинити догмати истинити. И као што твоја преосвећеност зна, и друге томе учи: канони заиста наређују да се у свакој хришћанској земљи два пута годишње држе помесни сабори ради заштите спасоносне вере наше и ради исправљања оних којима је потребно исправљење. А канони и не спомињу царске наредбе.

После дугог разговора и расправљања, богомудра и богоглагољива уста преподобног Максима, и његов језик Духом Светим кретан, победише противнике. И сеђаху они дуго ћутећи, погњурене главе и оборених очију. Затим их обузе умилење, и они стадоше плакати. И уставши поклонише се светитељу, на шта им он такође одговори поклоном. И пошто сатворише молитву, они с радошћу приступише православном вероисповедању Максимовом, и с радошћу га примише. И обећаше да ће и они тако веровати и исповедати као и он, и да ће и самог цара привести Православљу. Да би све то потврдили, они целиваше свето Еванђеље и часни Крст и свету икону Спаситеља и Пресвете Богородице. После тога дуго разговараху о корисним стварима, па се опростише целивавши један другог. И онда се епископ Теодосије са патрицијима врати у Византију.

Када обавестише цара о свему што су разговарали и урадили, разљути се цар страшно. И догоди се то, да се епископ Теодосије и оба патриција, бојећи се царевог гнева, поново вратише у јерес. И Павле патриције би наново послат у Визију, да отуда доведе у Цариград преподобног Максима али са чашћу. А кад би доведен, дадоше му да живи у манастиру светог Теодора⁴³⁰.

Сутрадан посла цар код преподобнога два патриција, Епифанија и Троила. Праћени многим високим достојанственицима, војском и слугама, они дођоше с охолошћу и са славом светском.

Дође с њима и гореспоменути епископ Теодосије. Овога преподобни Максим очекиваше. А очекиваше и да испуни обећање: да не само он православно верује, него да и цара, и друге приведе Православљу. Али он слага, угађајући више

земаљском цару и сујетном свету, него небеском Цару и његовој светој Цркви. Пошто сви поседаше, натераше и преподобног да седне. Тада патриције Троил поведе разговор, говорећи: Господар васељене, цар, посла нас к теби, да разговарамо о ономе што је корисно по његово царство, Богом утврђено. Али нам најпре кажи, да ли ћеш испунити оно што се наређује или не? Одговори свети Максим: Да најпре чујем, господине шта ми наређује његово величанство, па ћу одговорити шта треба. Јер како могу одговорити на оно што ми није познато? А Троил настојаваше на том, говорећи: Нећемо ти казати шта доносимо, док нам најпре не кажеш да ли ћеш се повинити цару. Видећи да упорно настојавају, и суровим речима изнуђују одговор од њега преподобни одговори: Пошто ви нећете да кажете мени, служи своме, шта господар наш цар жели, онда ево мог одговора пред самим Богом и Анђелима његовим, и пред свима вама: Радо пристајем на све што ми цар нареди, ако то није противно Богу и не шкоди вечном спасењу душе. – Чим то светитељ рече, патриције Троил устаде да иде, говорећи: Ја одлазим, јер видим, да овај неће испунити вољу цареву. – А присутни људи ускомешаше се и настаде граја. Тада епископ Теодосије обрати им се речима: Реците му најпре шта цар наређује, па ћете дознати његов одговор, јер не доликује да отидете не казавши му ништа, нити што чувши од њега. – Онда патриције Епифаније рече преподобноме: Цар ти преко нас поручује и каже ово: Пошто цео Исток и они на Западу, наши противници и расколници, гледају у тебе, и због тебе се буне, не желећи да се сједине с нама у вери, нека Господ омекша твоје срце умилењем, да нам се придружиш, усвојивши Типос који смо ми саставили. А ми ћемо те примити с љубављу, и са великим почастима и славом увешћемо те у велику цркву, и поставити поред нас, где по обичају стоје цареви, и причестити се заједно с тобом пречистим и животворним Тајнама Тела и Крви Христове. Назваћемо те и оцем нашим, и биће радост не само у нашем христољубивом граду, него и по целој васељени. Јер смо ми тврдо убеђени: ако ти приђеш овој светој цариградској цркви, пристаће уз нас сви који се због тебе и због учења твог отргоше од нас.

Свети ава Максим, обраћајући се епископу Теодосију, рече са сузама: Све нас чека велики Дан судни, владико. Ти знаш шта уговорисмо и утврдисмо пред светим Еванђељем и животворним Крстом и светом иконом Спаситеља нашег Исуса Христа и Пресвете Мајке Његове, Пречисте Богородице и Приснодјеве Марије. – Епископ обори очи, и одговори кротко: Шта могу да радим, када се благочестивом цару друкчије хоће? – Ава Максим рече: Зашто си онда ти, и они што с тобом беху, целивао свето Еванђеље за потврду, када у вас није била чврста намера да у дело приведете оно што говорите? Заиста ме све Небеске Силе неће наговорити да учиним оно што цар захтева. Јер какав ћу изговор навести, не кажем Богу, него самој савести својој, ако се због славе и поштовања људског, које су у ствари ништа, одрекнем праве вере која спасава оне који је љубе?

Када то светитељ рече, скочише сви, бесни од љутине, и нагрнуше на њега, и стадоше га не само речима грдити него и рукама ударати. Јер, зграбивши га, они га бијаху, гураху, одело му кидаху, тамо и овамо вуцијаху, ногама ритаху и гажаху, и сваки се труђаше да га удари. И сигурно би га убили, да то није спречио епископ Теодосије, и умирио их. И када престадоше да га туку, они га стадоше пљувати, и попљуваше свега човека Божјег од главе до ногу, и просто заудараху гадне пљувачке њихове, којима беше сва одећа његова убрљана. А епископ им рече: Ово није требало да се деси, него је требало чути његов одговор, и обавестити цара. Јер друкчије се суде ствари које подлеже канонима. – И једва их усаветова епископ, да се стишају и седну. И тако седоше, пошто безбројне поруге и неисказане увреде сручише на светитеља.

Онда патриције Епифаније, дишући јарошћу, врло сурово рече светитељу: Кажи нам, зли старче, демонијаче, зашто си оно рекао? Сматраш ли за јеретике нас, и град наш, и цара нашег? Ми смо несумњиво бољи од тебе Хришћани и православци; и исповедамо да Господ наш Исус Христос има божанску и човечанску вољу, и душу разумну. Јер свака природа, која има ум, несумњиво од природе своје има и вољу и деловање, пошто је животу својствен покрет а уму је

својствена воља. И знамо да Господ има власт хтења не само Божанством него и човечанством; нарочито не одбацујемо његове две воље и два деловања. – Одговори Ава Максим: Ако тако верујете, као што учи Црква Божја и као што доликује разумним бићима, зашто ме онда приморавате да усвојим Типос који потпуно одбацује све што ви сада говорите? – Епифаније рече: То је учињено, да би тешке ствари постале разумљиве, како не би они префињени изрази нашкодили људима. – Ава Максим рече: Напротив, сваки се човек освећује исповедањем вере. – Патриције Троил прозбори: Типос не одбацује две воље у Христу, већ наређује да сви преко тога прелазе ћутке. – Ава Максим одговори: Прећутати реч, то значи одбацити је. Јер Дух Свети каже преко пророка: Не постоје говори нити речи, где се не чује глас њихов (Пс. 18, 4). Због тога, ако се нека реч не изговори, она уопште не постоји. – Троил рече: Имај у срцу свом што хоћеш, нико ти не брани. – Одговори свети Максим: Но Бог свих није ограничио спасење само на срце човеково, рекавши: Ко се одрече мене пред људима, одрећи ћу се и ја њега пред Оцем својим који је на небесима (Мт. 10, 32). И божанствени апостол учи, говорећи: Јер се срцем верује за правду, а устима се исповеда за спасење (Рм. 10:10). Кад дакле Бог, и Божји пророци, и апостоли наређују да се тајна вере исповеда речима и гласом, што доноси спасење целоме свету, онда није корисно налагати да се то вероисповедање покрива ћутањем, да се не би умањивало спасење људима. – А Епифаније разјарено упита: Јеси ли потписао Сабор у Риму? – Светитељ одговори: Потписао сам. – Епифаније упита: А како си се усудио да потпишеш и анатемишеш оне који тако исповедају, као што приличи разумним бићима и као што учи васељенска Црква? Заиста ћемо те по сопственој пресуди одвести у град, и извести везана на трг, па ћемо позвати скитнице и блуднице, и сав народ, да те сви бију по лицу и плују ти у уста. – На ово светитељ одговори: Нека буде као што кажеш. Ми нисмо анатемисали оне који исповедају две природе, из којих се састоји Господ наш, и две природне воље и два деловања, који доликују свакој природи и Христу Господу, који је божанском природом истинити Бог, и човечанском природом истинити

човек. Стога прочитај господине књижицу у којој је изложен рад онога Сабора, и ако нађеш оно што малочас рече, чините са мноштво што вам драго. Јер ја и моји саслужитељи, и сви који су потписали, анатемисали смо оне који као Арије и Аполинарије говоре да у Господу постоји једна воља и једно деловање, и не исповедају да је Господ наш и Бог по обема природама, од којих и у којима постоји, и има власт хтења и деловања, којима извршује наше спасење.

А Епифанијеви пријатељи, и остали који беху дошли са тим патрицијама, говораху међу собом: Ако овога и даље будемо слушали, онда нећемо ни јести ни пити. Но хајдемо да обедујемо, а потом да идемо и обавестимо цара и патријарха о ономе што чујемо. Јер овај бедник, као што видимо, предаде себе Сатани. – И уставши, одоше да обедују. А беше предпразништво Крстовдана, и приближаваше се време свеноћног бдења. Они дакле обедоваше, и отидоше у град разјарени.

Сутрадан рано дође код преподобног Максима патриције Теодосије, и одузе светитељу све књиге које имађаше, понављајући цареве речи: Ниси хтео почасти, онда иди у прогонство, које си заслужио. – И предаде га војницима. Они га најпре одведоше у Селемврију, где се задржаше два дана. За то време један од тих војника пусти глас међу народ у Селемврији, да су војници довели неког старог инока који хули Пречисту Богородицу. А војвода онда дозволи највиђеније клирике града Селемврије: презвитере, ђаконе и чесне иноке, па их посла код блаженог Максима да га испитају, да ли је истина, како се прича о њему, да он хули Божју Мајку. Кад они дођоше код њега, преподобни устаде и поклони им се до земље, чествујући чесна лица њихова. Исто тако се и они поклонише светитељу, па поседаше сви. Тада један између њих врло уважени старац, обрати се светитељу са великом кротошћу и поштовањем: Оче, пошто нас неки саблазнише поводом твоје светиње, причајући као да ти не признајеш Богородицом госпођу нашу Пречисту Дјеву Богородицу, то те заклињем Пресветом Саприродном Тројицом, да нам кажеш истину, и тако уклониш саблазан из душа наших, како се не бисмо огрешили, саблажњавајући се о

тебе без разлога. – А преподобни Максим се распростре крстолико по земљи, и онда уставши и подигнувши руке к небу, изјави громко са сузама: Ко не исповеда Госпођу нашу свехвалну, свесвету, свебеспрекорну, и пречаснију од свих Умних Природа, да је заиста по природи Мајка Бога, који је створио небо и земљу, море и све што је у њима, нека буде проклет од Оца и Сина и Светога Духа, саприродне и натприродне Тројице, и од свих Небеских Сила, и од лика светих Апостола и Пророка и бескрајног мноштва Мученика, и од свакога духа праведнога који је у вери скончао, сада и свагда и кроза све векове! – Чувши то, сви се расплакаше, и благословише га говорећи: Бог нека те укрепи, оче, и нека те удостоји да без сметње довршиш подвиг свој!

Слеглоше се ту и многи војници, да чују и поуче се разговором који оци вођаху између себе. А неко од домаћих војводиних видећи где се слеже војска, и с поштовањем слуша речи светитељеве, и негодује против прогонства његовог, нареди да преподобнога одмах воде одатле две стадије далеко, док се не спреме они који ће га одвести у Перверу на заточење. Клирици пак, покренути божанском љубављу, прођоше пешице са светитељем те две стадије, пратећи га. И када дођоше војници који су имали да га воде у изгнанство, клирици они на рукама однесоше светитеља и посадише га на коња. И грлећи га плачући, опростише се с њим, и вратише се у град свој. А светитеља одведоше у Перверу, и тамо бацише у тамницу.

Пошто прође много времена⁴³¹, цар опет посла, те из заточења доведоше у Цариград преподобног Максима и оба његова ученика. Кад лађа стиже у град, на заласку сунца, дођоше два заповедника са десетином стражара, па сужње изведоше из лађе наге и босе, раздвојише их, и сваког посебно чуваху. А после неколико дана одведоше их у цареву палату. Оба ученика оставише напољу под стражом, а старца уведоше унутра. Тамо беше на окупу Сенат без цара, и много угледних људи. И изведоше преподобнога на средину. Тада га ризничар љутито упита: Јеси ли хришћанин? Старац одговори: Благодаћу Христа Бога свих – хришћанин сам. А ризничар, сав бесан, повика: Неистину говориш! Светитељ одговори: Ти кажеш да ја

нисам хришћанин, али Бог каже да ја јесам хришћанин, и остајем то непоколебљиво. Ризничар га упита: Ако си хришћанин, зашто онда мрзиш цара? Светитељ одговори: Откуд то знаш, када је мржња скривено расположење душе, као и љубав? Ризничар рече: по ономе што радиш, свима је постало јасно да ти мрзиш и цара и царство његово. Јер си ти предао Сараценима Египат, и Александрију, и Пентапољ, и Триполис, и Африку. Свети Максим га упита: Какве доказе имате за то? – Онда уведоше неког Јована, који је некада био у телесној гарди Петровој, када је Петар био војвода у Нумидији афричкој. И тај Јован изјави: Пре двадесет и две године, дед господара нашег цара нареди блаженом Петру, да крене са војском у Египат против Сарацена. Петар, пак верујући у свему теби као слуги Божјем, написа писмо теби, тражећи од тебе савет. А ти му одговори да није богоугодно помагати Ираклијево царовање и његове наследнике. Светитељ му рече: Ако истину говориш, и имаш Петрово писмо упућено мени и мој одговор њему, покажи их нека се прочитају, и ја ћу добити заслужену казну по закону. Јован одговори: Ја немам ваше писмо, нити знам да ли сте писали један другоме, но то се у оно време причало по војничким касарнама. Светитељ упита: Када се то говорило међу толиким војницима, како се ти једини нађе да ме клеветаш поводом тога? Јеси ли ме икада видео, или ја тебе? Јован одговори: Никада те видео нисам. Обраћајући се онда Сенату, светитељ рече: Је ли праведно доводити овакве клеветнике као сведоке, сами судите. Јер каквим судом судите, судиће вам се, и каквом мером мерите, мериће вам Бог, праведни судија над судијама (Мт. 7, 2).

Онда доведоше Сергија Магуда, и он изјави: Ово је већ девета година како ми је блажени ава Тома, дошавши из Рима, причао ово: Преко мене папа Теодор поручи Григорију, патрицију западних земаља, који се беше одметнуо од грчкога царства, да се не плаши грчке силе, јер слуга Божји, ава Максим, виде овакав сан: На небу, и на истоку и на западу беше мноштво Анђела: Анђели што беху на истоку кликтаху: Константине августе, ти ћеш победити! они што беху на западу викаху: Григорије августе, ти ћеш победити! и глас источних беше

јаснији од гласа западних. – Када то Магуд рече, ризничар повика према светитељу: Гле, Бог те посла у овај град да будеш спаљен? А светитељ рече: Благодарим Бога што вољне грехе моје очишћује невољним казнама. Тешко свету од саблазни, јер је потребно да дођу саблазни; али тешко ономе човеку кроз кога долази саблазан (Мт. 18, 7). Није требало такве лажи говорити пред хришћанима, нити треба да остану некажњени они који говоре и раде угађајући људима, који данас јесу а сутра их већ нема. Ово је требало говорити у оно време када је Григорије био у животу. И праведно би било да је овде доведен патриције Петар, и ава Тома, и блажени папа Теодор. И ја бих пред свима упитао патриција Петра: Реци господине патриције, јеси ли ми икад писао о ономе о чему сведочи твој телесни гардист, или ја теби? Слично бих рекао и блаженом папи: Реци владико, јесам ли ти икада причао сан? И ако би ме папа и изобличио за сан, то би ипак била његова кривица, а не моја. Јер снови нису ствар слободне воље, а закон суди само за оне ствари који потичу од слободне воље.

Још изношаху и друге клевете и неосноване оптужбе против невиног и светог мужа; нарочито о томе како су тобож он и његов ученик у Риму грдили цара. Но све те клевете светитељ у незлобивости својој обеснажи смиреним, мудрим и богонадахнутим речима, и доказа своју невиност. Затим уведен би засебно и ученик Анастасије. И примораваху га да рекне коју рђаву реч о своме учитељу. И када он не пристаде да праведника клевета, они га жестоко тукоше песницама по устима. После тога сваког посебно одведоше у тамницу и затворише.

Сутрадан увече дођоше код преподобнога Троил патриције и Сергије Еуфраћанин, начелник царске трпезе. Пошто седоше, и наредише светитељу да седне, они га упиташе: Реци нам, господине аво, какве си разговоре водио с Пиром у Африци и у Риму? и каквим си га разлозима убедио, те је проклео свој властити догмат а усвојио твој? Светитељ одговори: Да су ми овде моје књиге, у којима сам изложио моје разговоре и расправљања с Пиром, ја бих вам то подробно изнео. Али, пошто су ми књиге одузете, ја ћу вам то изложити, уколико се

сећам. И изложи им светитељ, уколико се сећао. А додаде и ово: Ја никаквог свог властитог догмата немам, већ општи васељенске Цркве. Јер ја нисам унео ниједну нову реч, која би се називала мојим догматом. Онда га запиташе: Не општиш ли са цариградским престолом? Светитељ одговори: Не општим. Упиташе га: Зашто? Светитељ одговори: Зато што представници овога престола одбацише Четири Света Сабора преко Девет Поглавља, састављених у Александрији, и затим преко Изложења написаног патријархом Сергијем у овом граду, и недавно преко Типоса. И оно што преко Изложења догматизираше, то Типосом одбацише, и себе саме толико пута проклеше и разорише. Стога они који су сами од себе проклети, и од помесног у Риму сабора одлучени, и туђи свештенству, какве Тајне могу вршити? И какав Дух силази на оне које такви рукополажу?

Упиташе га: Шта дакле, ти се једини спасаваш, а сви остали пропадају? Одговори им светитељ: Када се у Вавилону сви људи клањаху златном телету, света три Младића никада не осудише на погибао, јер не гледаху на туђа дела, него само на себе, да не би отпали од истините вере. Тако исто и Данило, бачен у јаму, не осуди оне који се не молише Богу по наређењу Даријевом, него мишљаше на себе и стараше се о себи, и вољаше умрети него сагрешити Богу и бити убијен од своје савести због нарушења Божјег закона. Не дао стога Бог ни мени, да кога судим, или говорим како ћу се само ја спасти. А колико могу готов сам умрети него савест своју смутити, сагрешивши ма чиме против православне вере. Они га упиташе: А шта ћеш радити, када се Римљани сједине са Византијцима? Јер јуче стигоше из Рима два преговарача, и сутра у недељу причестиће се са патријархом Пречистим Тајнама⁴³². Преподобни одговори: Макар се сва весељена стала причешћивати с патријархом, ја се нећу причестити с њим. Јер знам да Дух Свети, преко апостола Павла, и Анђеле предаје анатеми, ако би другачије објавили Еванђеље, уносећи што ново (Гал.1:8). – Они га упиташе: Да ли је неизоставно потребно исповедати у Христу две воље и два деловања? Светитељ одговори: Неизоставно је потребно, пошто желимо да благоверје поштујемо истином, јер

ниједно биће не може остати без природног деловања. Свети оци јасно говоре да никаква природа не може бити нити се познавати без својственог јој деловања. Ако дакле нема такве природе и ако се природа не познаје без деловања, како се онда може познати да је Христос по природи заиста Бог и човек? Тада они рекоше: Знамо да је заиста тако, али не ожалашћуј цара, који састави онај Типос, не да ишта одузме од онога по чему се Христос познаје, него ради умирења, да мир заведе у цркви, наређујући да се ћути о оним стварима које стварају несугласице. А човек Божји, бацивши се на земљу, одговори са сузама: Нека се добри и богољубиви цар не љути на моју ништавност, јер не могу да гневим Бога, прећуткујући оно што Он нареди да се казује и исповеда. Јер када је, по божанственом апостолу, Он тај који постави у Цркви прво апостоле, друго пророке, треће учитеље, онда преко њих Он сам говори (1. Кор. 12, 28). И цело Свето Писмо Старог и Новог Завета, и свети учитељи и Сабори уче нас да знамо ово: Да оваплоћени Христос Исус Господ и Бог наш има силу хтети и делати и Божанством и човечанством. Јер Му ништа не недостаје од оног чиме се распознаје као Бог, и од онога чиме се распознаје као човек, осим греха. Ако је пак савршен по обојима, и ничега није лишен, онда сву тајну Његовог очовечења срамоти и унакажује онај који не исповеда да је Он биће које има одговарајућа долична својства обеју природа, од којих, и у којима, и кроз која Он јесте.

То и многе друге ствари изрече светитељ. Његови посетиоци похвалише његову мудрост, и не могаху му ништа приговорити. Тада господин Сергије рече: Аво, свима пада тешко то што многи, гледајући на тебе, прекидају општење са Византијском црквом. Светитељ упита: Има ли кога, који би изјавио да сам му ја заповедио да не општи са Византијском црквом? Одговори господин Сергије: Сама чињеница да ти не општиш, врло многе одвраћа од општења. На то им човек Божји рече: Ништа није теже и жалосније него када човека изобличава сама савест његова; и нема веће слободе него када човека не кори савест његова.

Затим Троил указа на то, да је на целом Западу царев Типос анатемисан, па упита светитеља: Је ли лепо да се извргава порузи спис благочестивог цара нашег? Светитељ одговори: Нека Бог опрости онима који усаветоваше цара господара да напише Типос, и онима који пристадоше на Типос. Троил упита: Ко усаветова, и ко пристаде? Преподобни одговори: Претставници Цркве усаветоваше, а великаши пристадоше. И тако се смрад рана сручи на невиног и од сваке јереси далеког. Но ви саветујте цару да се угледа на блажене успомене деда свог, цара Ираклија. Јер он када сазнаде да многи оци Изложење његово не примају, и изобличавају, и одбацују јерес што је у њему, очисти се од те мрље, пославши на све стране своја писма у којима је објавио да Изложење није његово већ бившег патријарха Сергија. Нека и овај цар поступи тако, па ће бити слободан од сваке мрље. А они ћутаху дуго, машући главама. А затим рекоше: Све је то незгодно, нити може тако бити, као што говориш, аво. – И после дугог разговора, опростише се с њим, и одоше.

После недељу дана у другу суботу одведоше у царску палату светог Максима и оба Анастасија, његове ученике, ради испитивања. И најпре би уведен први његов ученик Анастасије, док другог Анастасија, оног из Рима, оставише напољу. Анастасија уведоше у дворану где су већ седели са Сенатом два патријарха: Тома, ондашњи патријарх цариградски, и неки други. Утом уђоше и клеветници, који многе лажи изрекоше против преподобног Максима. И мољаху Анастасија да изјави да је све истина што клеветници говоре. Али он веома смело изобличи њихове лажи, мушки говорећи пред патријарсима и Сенатом. А када га упиташе, да ли је он анатемисао царев Типос он одговори: Не само да сам га анатемисао, већ сам и књижицу против њега написао. Упиташе га великаши: Шта дакле, зар нећеш изјавити да си зло учинио? Он одговори: Не дао Бог, да речем да сам зло учинио, када сам учинио оно што је по црквеним правилима добро. – Затим га испитиваху и за многе друге ствари. И пошто одговори како му Бог помагаше, изведоше га из дворане.

Онда уведоше старца преподобног Максима. И патриције Троил му рече: Пази аво, говори истину, и Бог ће се смиловати на тебе. Јер када те по закону испитамо, нађемо ли да је истинита једна од ових оптужби што су против тебе изнесене, бићеш по закону стављен на муке. Старац одговори: Рекох већ, и опет кажем, ниједна од тих оптужби не може бити истинита, као што Сатана не може бити Богом. Но пошто Сатана није Бог, нити може бити, јер је отступник, тако и оптужбе те не могу бити истините, јер су лажне. Ипак, што хоћете да чините хајде чините. Ја се не бојим мука, пошто благочестиво поштујем Бога. Троил га упита: Зар ниси анатемисао Типос? Старац одговори: рекох већ не једанпут да сам га анатемисао. Троил рече: Ако си анатемисао Типос, онда си и цара. Преподобни одговори: Ја цара нисам анатемисао, него спис туђ православној и црквеној вери.

Троил упита: Где си анатемисао? Свети Максим одговори: На помесном сабору у Риму, у цркви Спаситеља и Пресвете Богородице. Тада га упита епарх: Јеси ли у заједници са овом црквом, или не? Светитељ одговори: Нисам у заједници. Епарх упита: Зашто? Светитељ одговори: Зато што је одбацила православне Саборе. Епарх му рече: Ако је наша црква одбацила Саборе, како се они онда налазе у календарском диптиху⁴³³. Светитељ одговори: Каква је корист од имена њихових и спомињања, када су догмати њихови одбачени? Епарх упита: Можеш ли јавно показати, да је садашња црква одбацила догмате пређашњих светих Сабора? Старац одговори: Ако изволите могу вам показати.

Пошто настаде тишина, упита преподобнога ризничар: Зашто Римљане волиш, а Грке мрзиш? Светитељ одговори: Од Бога имамо заповест, да никога не мрзимо. Римљане волим, јер су ми једноверни; Грке волим, јер су истога језика са мном. Ризничар упита: Колико ти је година? Светитељ одговори: Седамдесет и пет. Овај га упита: Колико је година с тобом твој ученик? Светитељ одговори: Тридесет и седам. Тада неки клирик довикну: Нека ти Бог плати за оно што си учинио блаженом Пиру. А светитељ не одговори ништа томе клирику.

Ислеђење је дуго трајало, и многа су питања била постављена, но два присутна патријарха ни речи не рекоше. А када се реч о сабору у Риму отеже, неки Демостен викну: Није важан био тај сабор, јер га је сазвао збачени папа Мартин. Одговори му човек Божји Максим: Није папа Мартин збачен, него је гоњење поднео. – Затим удаљише светитеља из дворане, и договараху се шта да раде с њим. И договорише се нечовечни мучитељи, да му тобож човекољубиво опросте живот, али да га ставе на муке страшније од смрти. И предадоше га у руке градском епарху.

Епарх узе преподобног Максима и његове ученике, и одведе их у претор⁴³⁴. Тамо најпре свукоше светог старца, и повалише га на земљу, па га, по епарховом наређењу, страшно тукоше opakим жилама. Безакони мучитељ не поштеде старост његову, нити се постиде угледа његовог, нити би тронут видевши тело његово измождено од испосничких подвига. И светитељ би тако свирепо бијен, да се земља зали крвљу његовом, и опадаху парчад тела његова, и не остаде ниједно место на телу његовом да не би претворено у рану. Затим се тај свирепи звер бесно окоми на ученике преподобнога, те и њих обојицу изби исто тако. А када их бијаху, мучитељ викаше: Такве патње заслужују они који се не покоравају царским наредбама, и остају упорни. И тако их, једва живе, вргоше у тамницу.

Сутрадан опет доведоше у претор светог и преподобног мужа са првим учеником његовим Анастасијем. Свети старац беше једва жив, сав у ранама. Био је то дирљив приказ гледати чесног старца, светог подвижника, богоглагољивог учитеља, богослова исповедника – свега окрвављеног, љутим ранама покривеног од главе до ногу. Али то не дирну тврдокорне, него га подвргоше још страшнијим мукама: немилосрдно му из корена ишчупаше богоглагољиви језик, који је точио реке премудрих учења и потапао јеретичка мудровања. То урадише, да би ућуткали богословска уста. То исто урадише и првом ученику његовом Анастасију. Па их опет вргоше у тамницу. Али Господ Христос, који је некада учинио да одојчад славе свето име његово и да неми проговори, учини те и ове верне и истинске слуге његове: преподобни Максим Исповедник и

Мученик, и преподобни Анастасије његов ученик, стадоше говорити и без језика, и то боље и јасније него пре но што им ишчупаше језике. А када за то сазнадоше бедни јеретици, о како се постидеше! и усто силном завишћу испунише: десну руку преподобноме ножем и маљем отсекоше, и на земљу бацише. Па то исто учинише и његовом ученику, светом Анастасију, одрезавши му руку. А другог ученика Анастасија из Рима, поштедеше, зато што је некада био писар код цара.

Затим преподобног Максима са учеником његовим изведоше из претора, и вукоше их по целој тргу исмевајући их и показујући свему народу њихове ишчупане језике и отсечене руке. Притом дераху се и викаху на сав глас. После таког нечовечног мучења и бестидног исмевања, сву тројицу послаше сваког посебно у прогонство у најзабаченије покрајине. Послаше их без ичега, без хране и одела, голе и босе. И они многе муке и невоље видеше на путу. Преподобни Максим, тешко болестан, није могао ни да се вози нити да јаше, него војници начинише носилку као постељу, положише на њу тешко болесног старца, и са великим мукама га једва однесоше у место заточења. То место беше у земљи Скита, под Кавказом, град Схимар. И ту га вргоше у тамницу. А преподобни Анастасије, ученик његов, коме као и њему ишчупаше језик и отсекоше руку, на путу умре својим многонапаћеним и тешко оболелим телом, а света душа његова пређе ка Богу у живот бесмртни.

У том заточењу преподобни Максим проведе још неко време међу живима, али у великим патњама. Закључан у тамници, он ни од кога није имао никакве услуге у старости својој, нити ичије човекољубиво сажаљење. А када Господ усхте да учини крај његовим патњама и мукама, и да га из тамнице изведе у безгранична просторства и вечну радост Небеског Царства, Он га претходно утеши на земљи једним божанским виђењем, којим му објави дан и час кончине његове. То великом радошћу испуни блаженог страдалца. И ма да је свагда био готов на одлазак из овог света, он се ипак стаде нарочито припремати. И кад дође жељени дан и час, он с радошћу предаде душу своју у руке Христу Богу, кога од младости заволе, и за кога толико пострада. Тако исповедник Христов и

мученик пређе из овог света, 13. августа 662. године, и уђе у радост Господа свог. И би сахрањен у том граду.

После светитељеве сахране, појавише се на гробу његовом три свеће, које су чудесно гореле пламеном неисказаног блеска, и осветљавале оно место. Јер он који је за живота свог био светлост свету, не престаде светлети ни по престављењу свом. И сада светли примером врлинског и многострадалног живота свог и велике ревности за Бога. А те три свеће што тада беху виђене на његовом гробу, беху очигледан знак да је такав угодник Пресвете Тројице настањен у незалазној светлости у Царству Божјем, где са праведницима сија као сунце, наслађујући се созерцањем Тројичне Светлости.

По престављењу преподобног Максима остаде у животу, у посебном заточењу други ученик његов, Анастасије из Рима, који потом подробно и опширно описа живот и подвиге и страдања оца и учитеља свог. Овде је то житије изложено укратко, колико је потребно за нашу духовну корист, ради прослављања Бога, слављеног у светима, Оца и Сина и Светога Духа, коме и од нас грешних нека је част и слава и поклоњење, сада и увек и кроза све векове, амин.

СТРАДАЊЕ СВЕТОГ МУЧЕНИКА НЕОФИТА

У Никеји, граду Витиније⁴³⁵, живљаше човек, по имену Теодор са својом супругом Флорентијом. Они беху хришћани, који се Бога боје и заповести Његове побожно држе. Они добише сина, коме наденуше име Неофит. Пошто га просветише светим крштењем, они га васпитаваху хришћански. А када поодрасте телом и разумом, и беше му скоро десет година, и он се стаде учити књизи, усели се у њега благодат Божја, која из уста деце чини себи хвалу. Јер Дух Свети дише где хоће. И дете постаде чудотворац.

Неофит је имао обичај да, када су их из школе пуштали кућама, води својој кући своје сиромашне школске другове, и тамо им подели свој ручак. А сам би остајао гладан. И док су његови другови јели, он би одлазио к источним вратима, прстом би нацртао крст на њима, и ту би се молио и клањао Христу Богу који је ради нас био распет на крсту. А пошто би се његови сиромашни школски другови најели, долазили су к њему и затицали га где се моли крај источних врата. А ту у зиду беше један камен, у који блажени Неофит ударајући руком извођаше воду као из извора, да пију његови школски другови. И они пијаху. А свето дете чињаше ово сваки дан, хранећи своје вршњаке својим ручком, и појећи их водом, на чудесан начин из камена извођеном. И забрањиваше својим друговима да никоме не причају о томе. И они заиста никоме не говораху о томе. И читаву годину дана нико не знађаше за то његово чудотворство, ни родитељи његови, само она сиромашна деца. А у току друге године, мајци његовој Флорентији, која беше веома богољубива, би од Бога откривено у сну, да син њихов изводи воду из камена као Мојсије. И поји жедну децу. Она пак уставши, мољаше се Богу да јој на очигледнији начин покаже то о сину њеном. И гле с небеских висина долете бео голуб блистајући неисказаном светлошћу, стаде на Неофитову постељу, и проговори му човечјим гласом: Послан сам од Спаситеља да постељу твоју сачувам непорочном. Чувши то, мајка паде мртва од великог страха.

Одмах се по целом граду Никеји пронесе глас да је Флорентија, жена Теодорова, умрла напрасно. И слеже се у њихову кућу много света, људи и жена, суседа и познаника, и чуђаху се шта јој се то десило те је напрасно умрла. А муж њен Теодор беше у то време на њиви. Одмах послаше по њега и известише га да му је супруга напрасно умрла. Он од жалости раздра одело на себи, и похита дому свом ридајући. На капији га сrette Неофит, и рече: Зашто тугујеш, оче? Мајка моја није умрла, већ чврсто заспала. – И ушавши са оцем, узео мајку за руку, говорећи: Устани, мајко моја, слатко си заспала. – А она, уставши као од сна, загрли чедо своје, и с љубављу га љубљаше. Када то видеше присутни људи, прославише Бога. А Флорентија исприча мужу своме све по реду, и оно што виде у сну, и оно што виде на јави. И тада се дознаде и за оно чудо, да је Неофит из камена воду изводио. И сви беху веома задивљени. А многи од присутних јелина дивљаху се чудотворној благодати Божјој у чистом и непорочном детету Неофиту, и вероваше у Господа нашег Исуса Христа.

А голуб онај стално се појављиваше крај постеље светог детета, и говораше човечјим језиком. Једном рече Неофиту: Неофите, напусти дом свој, и хајде за мном! – И божанствено дете устаде, загрли своје родитеље, и оде за голубом. И голуб га одведе у гору Олимпијску⁴³⁶, и у једној урвини улете у пећину. Ушавши за голубом у пећину, свето дете нађе у њој великог лава, и рече му: Иди ти одавде, и нађи себи другу пећину, а мени Господ нареди да овде живим. – Чувши то, лав му језиком полиза прах са ногу, и оде. И живљаше свети у тој лавовској пећини, храњен Анђелом. А после годину дана Бог му нареди да опет иде у град Никеју код својих родитеља, који беху на самрти. Он оде, даде им последњи целив, и одасла их Богу. Имање пак што беше остало иза њих, раздаде сиромасима, па се поново врати у гору Олимпијску у своје обиталиште, и би тамо док не напуни петнаест година од рођења, непрестано као анђеоло славећи Бога, а храну добијаше из руку анђелских.

У то време цароваху на Истоку и Западу Диоклецијан и Максимијан⁴³⁷ мучитељи. А у Витинији намесник беше Декије и са њим Уар. И настаде гоњење на Цркву Христову по целој

васељени од безбожних идолопоклоника. А кад Декије дође у Никеју, биров објави да се сви грађани Никеје и околине саберу ради приношења жртава боговима. И би одређен дан за то погано славље. Тих дана беху и цареви у Витинијској покрајини, па дођоше и у Никеју. И када настаде демонски празник, и народ сав приношаше жртве идолима, тада Анђели Божји узеше светог Неофита са Олимпијске горе и поставише насред трга никејског. Лице је његово блистало, као некада Мојсијево. И светитељ повика громко: Обретох се међу онима који ме не траже, и показах се онима који не питају за ме, да изобличим заблуду и обману безбожне вере. – А народ, и са њим и намесник Декије, зачудише се када угледаше светла младића где се изненада појави, и стаде усред њих, и громко проговори. И они се питаху: Ко је, и откуда је? И грађани одмах распознаше да је то Неофит, син Теодора и Флорентије. Намесник Декије нареди Неофиту да заједно с њима принесе жртве њиховим боговима. А светитељ, отворивши јуначка уста своја, стаде му говорити: Безакониче и крвопијо, шта радиш, гурајући толике душе људске у погибао? Не знаш ли да ћеш за све ове, којеводиш те приносе демонске жртве, бити страшно истјазаван, и мучити се вечито у геени огњеној?

Ово изобличење разјари намесника Декија, и он нареди да светог младића свуку, за руке обесе о дрво, и што јаче бију воловским жилама, па онда скину, и гурну у оцат помешан са сољу. А светитељ то мушки трпљаше, и громко говораше присутном народу: Људи, ослепљени безбожјем и опседнути не знањем, покајте се и избавите од те таме, и приступите Истинитој Светлости – Христу Богу, и просветите се светим крштењем, да бисте добили вечни живот. – А намесник, слушајући такве речи светог младића, још се више разјари, и нареди да га опет обесе о дрво и железом му стружу груди. Мучен тако, свети Неофит не говораше ништа до ово: Сине Божји, помилуј ме!

Тада светом Неофиту приступи један од саветника намесникових и рече: Што лудујеш, Неофите, те се противиш царској наредби? Обећај да ћеш принети жртве боговима, и одмах ћеш бити ослобођен тих страшних мука? – Светитељ му

одговори: Ја Богу небескоме приносим жртву хвале, а мртвим идолима и у њима живећим демонима нећу се поклонити. – И нареди намесник да му на смену све јаче и јаче стружу тело. И слуге немилосрдно стругаху тело, смењујући се, и виђаху се кости голе. А светитељ, крепљен Богом у тим мукама, певаше: Ако пођем посред сени смрти, нећу се бојати зла, јер си ти са мном. Господе! (Пс. 22, 1). – Видевши да ништа не помаже, намесник нареди те престадоше да га муче и скидоше га с дрвета. И тешаше га намесник, говорећи: Видећи младост твоју, и штедећи здравље твоје, ја те више мучити нећу. Саветујем ти да се поклониш боговима нашим, и одмах ће ти цареви послати најмудрије лекаре, који ће те брзо излечити од тих рана. – Мученик одговори: Ја имам лекара – Господа мог Исуса Христа, за кога трпим, и на кога се надам. – И нареди намесник да га окована затворе у тамницу.

Сутрадан отиде намесник у царски дворцац, и обавести царева о Неофиту. И рече им: Јуче сам једног младића хришћанина оковао, и ставио на муке, јер неће да се поклони боговима. А он и не хаје за муке, већ непрестано призива Христа свога. – Цареви наредише да се младић жив спали. И не само он, него и сви који исповедају Христа. И оде из дворца намесник Декије, а с њим и старешина Уар. И дошавши на место, звано Херкулово Вежбалиште⁴³⁸, иставише царске ликове, па нареди Декије да му из тамнице доведу младог Неофита. Када га доведоше, рече намесник светитељу: Неофите, приступи и принеси жртву богу Херкулу, и бићеш драг свима боговима, и мио царевима и нама. – А светитељ одговори: Ја се молим Богу моме Исусу Христу, да Њему постанем драг и мио. – Нареди мучитељ да се силно ужеже пећ, да би сажегао светог Неофита. И вргоше светитеља у пећ, па затворише врата од пећи на три дана и три ноћи, да ни од костију мученикових не би остало трага. А свети мученик Неофит, усред огња хлађен божанском росом као у неком одморишту весело певаше: Господ је пастир мој, и ништа ми неће недостајати. На зеленој паши пасе ме; тамо ме настани (Пс. 22, 1–2). И остаде потпуно читав, као и Три Младића некада у вавилонској пећи.

После три дана дођоше мучитељеве слуге да отворе пећ и избаце пепео, јер су сматрали да је мученик потпуно сагорео и пећ се угасила. А када отворише врата, неочекивано сукну из пећи велики пламен, и опали многе идолопоклонике који се беху слегли тамо, те једва ко остаде читав. А светитељ громко повика: Благословен си, Господе Боже мој, који ме чуваш читава и неповређена у мукама, и избављаш од лукавства мучитељева, и који си ми огањ у росу претворио, и пламеном опалио оне који заслужују неугасиви огањ. Молим те, дакле, Господару, немој посрамити слугу свога никако, док помоћу Твојом не завршим подвиг свој. – И изиђе светитељ из пећи читав, нимало неповређен од огња. И ухватише га слуге који остадоше неопалјени од огња, и одведоше га намеснику. А он, и идолопоклонци који беху с њим, дивљаху се таквome чуду, и приписиваху га бедници враџбинама, ма да сами беху у власти демонских враџбина. Јер их злоба беше ослепила, те не могаху познати силу Христову.

После тога паде одлука да светитеља баце зверовима. И спремише гледалиште, у средини побише колац, и нага светитеља привезаше за њега. Тада пустише медведа на њега. Медвед јурну на светитеља, али, кад му се приближи, стаде, погледа га, и тог часа се поврати на своје место. Томе се зачуди намесник и сви који беху дошли у гледалиште. Онда пустише медведицу веома опаку, коју су само два пута годишње пуштали у гледалиште, јер беше врло зла, и многе беше растргла. Она притрча, паде крај светитељевих ногу, указујући поштовање Божјем угоднику, па се врати на своје место. Док се то у гледалишту одигравало, дођоше к намеснику неки пастири и јавише му да су довели једног огромног и свирепог лава, кога су пре пет дана били ухватили у пустињи, и за све то време нису му дали ништа да једе. Намесник се обрадова томе, и нареди да лав уведу у гледалиште, где свети мученик стајаше привезан наг за колац. Уведоше лав, коме се сви зачудише, јер беше огроман и врло бесан. И кад га пустише на светитеља, он полете, али дошавши до њега, погледа га и стаде, па саже главу, и лијући силне сузе, лизаше ноге светитељу. А то беше онај лав што га свети Неофит затече у пећини на Олимпијској

гори, и одасла на друго место, а сам се усели у његову пећину. Светитељ га познаде, и нареди му да се врати у своје прво обиталиште на Олимпу, које беше њему уступио. И запрети му да никада људе не напада. Лав се поклони мученику, и пође из гледалишта ричући страшно, сломи врата од гледалишта, и пројури кроз народ. Сви се препадоше и стадоше бежати, бојећи се опаког лава. Али он никоме ништа не учини, и оде у пустињу на своје првобитно место, као што му светитељ нареди.

А мучитељ, престрављен и ужаснут, не знајући више шта да ради, заповеди да убију мученика. Ту стајаше један зверолик и свиреп варварин са копљем у руци. Он полете на светитеља, зари му копље у груди, и прободe га скроз. И тако свети мученик Неофит, заклан као јагње, предаде душу своју у руке Господа свог, у двадесет први дан месеца јануара⁴³⁹. А беше му тада петнаест година и четири месеца од рођења. Сада пак, наслeдивши бесконачни живот, слави извор живота – Христа Бога, слављеног са Оцем и Светим Духом вавек.

СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА ВАЛЕРИЈАНА, КАНДИДА, АКИЛЕ И ЕВГЕНИЈА

Ови свети добропобедни мученици пострадаше 292. године од војводе Лисија за царовања Диоклецијана и Максимијана. Прва тројица: Валеријан, Кандид и Акила, бежу као хришћани ухваћени у горама Трапезунтским. Јер кад беше настало гоњење на хришћане, они оставише домове своје, и имања своја, и сав сујетни свет, и отидоше у горе, волећи да живе са зверима него са богомрским идолопоклоницима. Ухвативши ову тројицу, идолопоклоници их послаше на заточење у покрајину Ласијску, у градић неки, звани Пина. И тамо их безбожници бацише у једну тескобну тамницу. После извесног времена преведоше их у Трапезунт⁴⁴⁰, и изведоше пред војводу Лисија. Пошто исповедише веру у Христа, и, приморавани да принесу жртве идолима, не хтедоше, њих најпре голе тукоше силно воловским жилама. Затим их обесише, па гвозденим гребенима стругоше, и буктињама палише. А свете страдалнике крепљаше божанска сила, која им невидљиво присуствоваше у мукама. Та сила изненада толико уплаши мучитеље њихове, да они нападаше као мртви. Видећи то, Лисије се препаде, и нареди те их одведоше у тамницу.

После неколико дана би ухваћен и свети Евгеније, и љуто бијен за исповедање вере у Христа. Затим Лисије оде у идолски храм, и за њим одведоше тамо и мученика Евгенија. Ушавши унутра, Евгеније се помоли Богу, и тог часа нападаше идоли и у прах се претворише. Тада нареди мучитељ, те конопцима везаше светог Евгенија, и на земљу положише, и дебелим моткама силно тукоше. Затим га голог обесише, па гвозденим гребенима стругоше, и буктињама жегоше, и љутим оцтом, са сољу помешаним, ране му заливаше. После тога сву четворицу светих мученика у пећ усијану вргоше, али они изиђоше из ње неповређени. Најзад их мачем посекоше. И тако се завршише муке ових светих мученика.

СТРАДАЊЕ СВЕТЕ ДЕВИЦЕ И МУЧЕНИЦЕ АГНИЈЕ

Света мученица Агнија у Риму од хришћанских родитеља рођена и васпитана. У тринаестој години свога живота она привременом смрћу стече вечна блага, и обрете бесконачни живот, јер возљуби јединог Животодавца и из детињства се приви уз Њега. Млада беше по годинама, но стара савршеним разумом; млада телом, но мудрост беше седина душе њезине; дивна лицем, но дивнија вером. Рањена љубављу слаткога Исуса, рођеног од чисте Дјеве, она се девством својим уневести Њему. И осим Њега није хтела никога другог имати за заручника. Високородна и лепа, она лепотом својом занесе очи и срце сина градског епарха Симфронија. Јер кад се једном враћала из женске школе, он је виде, и заљуби се у њу. Онда се распита за њу, и дознаде дом родитеља њених, па јој стаде слати многе поклоне. А обећаваше јој још и веће, молећи је да пристане да се уда за њега. Света пак Агнија одбациваше те поклоне као ђубре, не сматрајући их ни у шта. И изјави да је она заручена бољем женику, од кога има веће и скупоценије поклоне. Заручена Њему, она не може да Га напусти и изневери своју љубав према Њему и веру у Њега. Но младић биваше из дана у дан све заљубљенији у њу, и говораше како је угледнији и богатији од других високородних младића. И мислећи да девојка жели од њега веће и скупоценије поклоне од оних првих, он накупова дивно драго камење и бисер, и скупоцене хаљине, и однесе јој све то сам. И мољаше је, и сам лично и преко пријатеља и суседа, да никога не претпостави ъему, знајући његово високородство и богатство и куће и имања. И она ће бити господарица над свим тим, ако пристане да му буде супруга.

Тада му светитељка стаде отворено говорити: Иди, од мене, потпаљивачу греховног огња, страсни љубитељу нечистоте, и храно припремљена вечној смрти! Отступи од мене, јер те је претекао други љубитељ, који ми несравњено веће наките подари, и прстеном ме вере своје заручи. Ти се не можеш упоредити са Њим ни по роду, ни по достојанству. Он ме

украси духовним накитом; десницу моју и врат мој окити драгим камењем; на уши ми метну минђуше од неисказано скупоценог бисера; опаса ме блиставим бисерјем, и стави ми знак на лице, да никог другог не бих заволела више од Њега. Он ме обуче у златоткане хаљине, и окити ме безбројним ђерданима. Па ми још показа и неизразиво скупоцену ризницу, ако одржим веру у Њега. Стога не могу ни да погледам на кога другог, да не бих осрамотила првог љубитеља мог. Нити могу да оставим Њега, са којим сам чврсто везана везом љубави. Његово је благородство најузвишеније, Његова моћ најјача, Његова лепота најлепша, Његова љубав најслађа, превазилазећи сваку благодат. Он ми је већ спремио дворац; Његов глас ми је сладак; уста Његова капљу медом и млеком; Његовим чистим загрљајима сам искрено предана; тело се Његово већ сједини са мојим, и крв Његова украси лице моје. Његова је Мајка – Дјева, а Отац Његов не позна жене. Њему Анђели служе; сунце и месец се диве лепоти Његовој; на Његову заповест мртви васкрсавају; од Његовог се додиром болесни исцељују; Његово се богатство никада не смањује, и Његове ризнице не испражњују. Њему сам јединоме верна; и Њему свесрдно поверавам себе. И када имам Њега за мужа, ја остајем девицом. Љубећи Њега, ја сам непорочна. Додирујући Њега, чиста сам. Нити се у том браку рађају деца. Ту је порођај без болова; и плод се сваког дана умножава.

Када то чу од ње онај безумни младић, обузе га још ненаситија љубав према њој. И болујући срцем од љубави, тужан и кукаван он се тешко разболе. Лежећи на постељи, он дубоко уздисаше, и лекарима би јасно од чега болује. А кад отац сазнаде за разлог његове болести, одмах посла девојци и њеним родитељима поруку да жели девојку заручити за свога сина. А она, као и први пут, одби, говорећи: Нипошто се нећу одрећи свога првобитног Заручника. – Љут због одбијања, епарх се брижљиво стаде распитивати, ко је тај што хоће да се упореди са његовим сином и да дом његов омаловажи. Тада неко од присутних рече како је Агнија од детињства хришћанка, и како је хришћанским мађијама толико опчињена, да Христа, кога хришћани сматрају за Бога, она сматра за свог Заручника.

Чувши то, епарх се обрадова, пошто ју је, као судија, могао извести на суд због ружења њихових богова, а надао се да ће силом власти своје наговорити девојку да пристане на брак са његовим сином.

Епарх посла своје слуге да Агнију доведу на суд. А када она претстаде безбожном суду, епарх најпре покуша ласкањем, па онда претњама и приморавањем да је одврати од Христа и од девствености обећане Христу. Али се девица Христова не даде ни ласкама завести, ни претњама уплашити него јуначна духом она се и претњама и ласкама потсмеваше. Видећи такво јунаштво у девојке, епарх Симфроније обрати се њеним родитељима, и дуго с њима разговараше о заручењу кћери њихове за сина његовог. А пошто су били високог порекла, није им смео чинити никакво насиље, него им је саветовао да своју кћер на сваки начин наговоре на брак. Они пак то одбијаху, говорећи: Епарше, ми нећемо успети да је наговоримо, јер од детињства знамо њену одлуку; она се нипошто неће одрећи ње, нити одустати од своје намере.

Тада епарх поново изведе девицу на суд. И много јој говораше о љубави телесној и браку. А када никакве ласкаве и заводљиве речи не помогоше, он јој најзад рече: Од двога бирај једно: или брак са мојим сином, или, ако хоћеш да сачуваш своје девство, посвети себе на доживотну службу богињи Вести⁴⁴¹, јер она такве девице тражи. На то блажена Агнија одговори: Када сам сина твог, – иако махнитом похотом понесен, ипак је жив човек – презрела, презрела човека који има разум који чује, види, ходи, и може уживати блага овога света, и ја не могу Христа мога ради ни да га погледам, онда утолико пре не могу поштовати глувог и немог, и мртвог и бесмисленог идола. И ја, да не бих увредила свемогућег Бога, нећу главу своју приклонити мртвоме камену. Насигурно знам да нема другог Бога осим онога који створи небо и земљу Сином својим, Господом нашим Исусом Христом, који се нас ради оваплотио, пострадао и погребен био, и у трећи дан васкрсао, и који сада на небу царује бесконачним царством. Ја Њему служим и Њему се клањам као истинитом и живом Богу, а твоју глупу богињу, и све ваше погане богове проклињем.

Чувши то, епарх Симфроније рече: Штедим твоју младост, те ти опраштам хуле што изрече против наших богова. Праштам ти, јер видим да имаш незрео разум. Поштеди дакле и ти себе саму, и не разљућуј богове. – А света Агнија одговори: Пошто младост моју, као глупаву, сматраш низашта, и држиш да мени треба нека милост од тебе, знај дакле, да вера није у годинама и узрасту тела, него у разуму. И свемогући Бог хвали помет, а не године; и ужива у разуму, а не у годинама. А твоје богове, које не желиш да разгневујемо, остави, нека се сами љуте на мене, нека сами говоре, нека ми сами они нареду да им одам поштовање и да им се поклоним. – Епарх рече: Од овога изабери једно за себе: или са другим девојкама, на похвалу дома твога, принеси жртву богињи Вести, или ћеш на вечну срамоту рода твог, отићи у јавну кућу к бестидним женама.

Тада му света Агнија смело одговори: Када би знао ко је Бог мој, не би говорио такве ствари. А ја, видећи силу Господа мог Исуса Христа, ни у шта не сматрам твоје претње, и чврсто се надам, да и боговима твојим нећу принети жртву, и девство ћу своје сачувати чисто и нерастљено, јер имам чувара тела мог – Анђела Божјег. А Господ мој Исус Христос, Јединородни Син Божји, кога ти не знаш, Он ми је тврђава необорива, стражар неуспављив, и стални заштитник. Није Он као твоји богови, који су, или од бакра од кога се праве котлови за потребе људске, или од камена којим се путеви калдрмишу. Божанство пак не обитава у камењу, него Му је небо престо; не обитава у бакру или којој другој скупоцени ствари, него у вишњем царству; и Њега слави и клања Му се свако створење. А ти, и они слични теби, ако се од идолопоклонства не обратиш истинитоме Богу, онда ћеш се заједно са боговима твојим, који се у огњу кују и у огњу растапају, мучити у вечном огњу.

Епарх се силно разјари, и нареди да светитељку обнаже, и тако нагу воде у јавну кућу. А бирову нареди да успут виче: Непобожна девојка Агнија, која је богове ружила, води се као блудница у јавну кућу! – А када свету девицу обнажише, да би је осрамотили, Бог, у кога се она уздала, не остави је нити допусти да невеста његова буде постиђена и исмејана, него тог тренутка учини те јој коса на глави толико порасте да јој као најбоља

хаљина покри цело тело, и нико не могаше видети наготу њену. А кад је уведоше у дом греха, она угледа Анђела Божјег, будног чувара њене девствене чистоте. Он је толико неисказаном светлошћу облиста, да због огромне славе њене не могаху у њу гледати очи бестидника и безбожника. И блисташе соба она као сунце кад сија у свој сили својој, те су радознале очи, које су хтеле да гледају у њу, слепиле од силнога блеска што је падао на њих. А када се девица поче молити, угледа пред собом белу хаљину, изаткану не људским већ анђелским рукама. Она је обуче, и видевши да одговара њеном расту, рече: Благодарим Ти, Господе мој Исусе Христе што си ми, увршћујући ме у ред слушкиња Својих, подарио ову хаљину! – Тада дом греха постаде дом молитве; место демонског игралишта постаде насеље славе Божје; блудничиште погано постаде диван дворац, где невеста Христова слављаше и хваљаше Бога са Анђелом који јој се јави.

Многи, покварени умом и распаљени похотом, долажаху. Али, чим би угледали славу која је окружавала девицу, и осетили божанску силу која је штитила њену девственост, спопадао их је страх, напуштала похота, и поклонивши се, они су одлазили. Затим са друговима својим дође и онај младић, зачетник зла, пун блудне страсти. Дође са жељом да насиље изврши над светом девицом. А када виде неке, који пре њега беху ушли, где излазе не успевши ништа исмејаваше их и називаше слабићима и бедницима. Онда сам одважно уђе у собу, у којој се светитељка мољаше. И видевши небеску светлост, он не одаде поштовање слави Господњој, него бестидно полете на невесту Христову. И пре но што је додирнуо руком, нападе га демон, обори га на земљу, чврсто га стеже за гушу, и удави. А другови његови младићи, који беху дошли с њим, видећи да га дуго нема, мишљаху да је тамо заузет греховним делом. Тада један од његових најближих другова, желећи да му честита на успеху и да га похвали, уђе унутра. И кад га угледа мртва, стаде громко викати: У помоћ, Римљани! Ова вештица својим враџбинама уби епархова сина!

Одмах се слеже много света. И видевши шта се десило, једни називаху девицу вештицом, а други говораху да је невина.

Чувши за ово, отац убијенога журно дође. И кад угледа мртва сина, он се кукајући обрати девици: О нечовечна, и од свих жена најсвирепија жено, зашто си уморила сина мог? Зар ниси имала на ком другом да покажеш своју враџбинску моћ? Куку мени, шта си учинила? Причај, како си га убила? – А светитељка му кротко одговори: Онај, чију је вољу хтео да испуни, исконски непријатељ рода људског, који има власт над блудницима и онима који се Бога не боје, а нарочито има власт над упропаститељима девствености, он га уби. Јер сви, колико их год дође пре њега, живи су и здрави, пошто одадоше поштовање Богу који је послао Анђела свог да ме одене у ову хаљину милосрђа, и да чува неповређеним девство моје, од колевке обећано Христу. Сви дакле други, угледавши светлост анђелску, поклонили би се и одлазили без икакве повреде. А син твој бестидни, не бојећи се Бога, чим уђе, стаде беснети и викати. И када бестидно пружи руку, желећи да ме додирне, одмах га Анђео Божји предаде Сатани на ову горку и срамну смрт. Он је убијен по заповести Анђела Божјег, а не мојим враџбинама, као што ти мислиш.

Епарх јој на то рече: Доказаћеш да то ниси учинила својим враџбинама, када умолиш Анђела свог да васкрсне сина мог. Светитељка одговори: Иако сте због неверства вашег недостојни таквога чуда, но пошто је дошао час да се сила Господа мог Исуса Христа пројави и прослави, изађите сви одавде да ја Богу моме сатворим уобичајене молитве. И када се мољаше лежећи ницице на земљи, јавивши јој се Анђео Господњи, подиже је уплакану, и васкрсну умрлог младића. А младић, изишавши напоље стаде громко викати: Једини Бог на небу, и на земљи, и на мору, јесте Бог хришћански. А други богови – ништа су, само обмана заблуде, која и себи и другима доноси вечну погибао. – Видевши и чувши то, многи од народа вероваше у тај дан, њих сто и шездесет. И отидоше те се крстише. Али после мало времена неверници отсекоше главе и њима и васкрслем младићу.

Због таквог чуда узнемирише се жреци и чаробњаци, и дигоше у народу велику буну и метеж, и изађоше пред судију са овим захтевом: Уклони из наше средине ту вештицу, убиј ту

врачару, која не само убија тело, него и душе и срца упропашћава. – А Симфроније, који виде онакво чудо, беше у недоумици, и жељаше да пусти светитељку. Али се побоја да се жреци не побуне против њега, и да не буде протеран из отаџбине. Стога остави свог намесника Аспазија да он умири народ, а сам отиде тужан што није могао да ослободи светитељку која му васкрсе сина.

Примивши власт, Аспазије нареди да се у средини града запали ломача, и да се у њу баци света Агнија. И када светитељку бацише у ватру, ватра се одмах раздвоји у два дела, и даде светитељки у средини себе место пространо и прохладно. А сукну ватра на оне што стајаху наоколо, и опали их. Видећи девицу неопалјиву, народ то приписиваше не сили Божјој него њеним враџбинама. И дераху се силно, и хуљаху страшно. А света мученица, усред огња подигавши руке к небу, мољаше се: Слава Теби свемогући, од свих обожавани и слављени Оче Господа нашег Исуса Христа, којим си ме избавио из руку безбожних људи, и сачувао ми и душу и тело чистима. Ево и сада небеском росом Духа Светога расхлађује се огањ, раздваја се пламен, и сва се огњена сила устремљује на слуге који се труде да ме сажегу. Благосиљам Те, Оче свехвални, што ми и усред огња крчиш сигуран пут к Теби. Ето, што веровах – то већ видим; чему се надах – то већ добих; и што желех – то примих. Тебе исповедам устима и срцем; Тебе желех свим бићем; ево идем к Теби, живоме истинитоме Богу, са Господом нашим Исусом Христом, Сином твојим, и са Светим Духом који живи и царује кроза све векове, амин.

Када светитељка заврши молитву, и ватра се потпуно угаси, Аспазије не могаде да трпи народни метеж, и нареди да зарију мач у светитељкино грло. И тако мученица Христова Агнија, обогривши се крвљу својом, 304. године, оде к Бесмртном Женику свом. А родитељи с радошћу узеше чесно тело своје кћери, свете Агније, и сахранише га на имању свом недалеко од града, крај пута званог Нументан. Ту се многи хришћани стадоше скупљати на молитву, нарочито ноћу, због страха од неверника, који биваху у заседи и ту и поред пута, и чињаху велике непријатности. Тако једном изненада нападоше, и

бацајући се камењем многе ранише, и све растераше. Само остаде једна девојка, по имену Емерентијана, која беше вршњакиња свете Агније. Веома смела, она ружаше разбојнике, говорећи: Зашто, бездушници, бијете камењем невинне људе? Шта су вам скривили људи, који Бога јединога славе, и вама својим молитвама многа добра измољују? – Они се разјарише, па је камењем убише. И тако она, молећи се крај гроба свете Агније, предаде дух свој Господу. И тог часа би силан земљотрес, севање муња и страшна грмљавина, и већи део тих убица погибе, поражени одозго. И од тога доба не усудише се више нападати верне који су долазили на гроб мученице Христове. А родитељи свете Агније дођоше са свештеницима ноћу, те омише окрвављено тело чесно свете Емерентијане, и сахранише је поред свете Агније. Они пак сами непрестано беху крај гроба своје миле кћери, по читаве ноћи бдијући и плачући. И једне ноћи угледаше лик девица где пролазе поред њих, све обучене у дивне златоткане хаљине и блистајући небеском славом. А усред њих видеше и свету кћер своју Агнију, која је исто тако блистала и имала са своје десне стране јагње беље од снега. И она, позвавши своје другарице да стану и причекају мало, рече својим родитељима: Не плачите за мном као за умрлом, већ се особито радујте, и заједно са мном радујте, јер сам са овим девицама добила светла насеља. И Кога сам на земљи волела свим срцем, Томе сам се сада присајединила на небу. – Рекавши то, она постаде невидљива.

После доста година, када цароваше Константин Велики, тешко се разболе кћер његова Констанција. Цело јој тело од главе до ногу беше покривено гнојавим ранама, и лекари јој не могоше ништа помоћи. Но она прими добар савет, и оде ноћу на гроб свете мученице Агније. И молећи се на гробу са сузама и јаком вером, она заспа. И виде у сну свету Агнију, која јој овако говораше: Не бој се, Констанција! и веруј у Господа Исуса Христа Сина Божјег, Спаситеља твог, који те сада исцељује од рана твојих. – Пренувши се из сна, Констанција се осети тако здрава, као да никада није боловала. И вративши се у дворац, она исприча свом оцу и браћи како је исцели света Агнија. И настаде велика радост у дому царевом. А и цео град се

радоваше, славећи Бога због таквог чуда. И многи долажаху на гроб свете мученице, и исцељиваху се од разних болести. А принцеза Констанција замоли оца свог, те сагради цркву у име свете мученице Агније на гробу њеном. И ту удесивши обиталиште, Констанција остаде ту у девству, са многим другим високородним девицама, до краја живота свог. И тако постаде манастир девојачки при цркви девице и невесте Христове Агније свете, у част и похвалу њену, а у славу Христа Бога нашег, слављеног са Оцем и Светим Духом вавек, амин.

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ МАКСИМА ГРКА

Ревнитељ истине и побожности преподобни Максим, монах светогорског манастира Ватопеда, беше пореклом Грк, али својим великим подвизима потпуно припада Руској Цркви, којој је за живота био светило, а и по смрти јој остао светило у својим списима.

Постојбина преподобног Максима бејаше град Арто у Албанији, близу Епира. Он се роди око 1480. године од побожних и богатих родитеља Мануила и Ирине, Грка по пореклу, због чега се и сам свуда означава као Грк. Отац му бејаше важан великодостојник и одликоваше се чистотом православне вере. Стога и Максима он васпита у дубокој побожности и страху Божјем. Првобитно образовање у наукама Максим доби од свога родитеља, јер у то време, са падом Цариграда и свих грчких области под власт Турака, беху уништене све школе. У то тужно време, због поробљености Грчке, више научно образовање није се могло добити у њој, па су ради тога многи младићи из грчких покрајина одлазили у европске државе. Поред тога, многи учени Грци беху се расејали по свима западним државама, где су их с љубављу примали и они су неговали науку. Њима су били отворени владалачки дворови, универзитетске катедре и пријатељство богатих и угледних људи. Тада се Италија првенствено истицала особитим покровитељством науке; свуда су се по важнијим градовима оснивале библиотеке. Папе, владоци и богати грађани хитно су радили на спасавању грчких рукописа, да их не зналице завојевачи не би поуништавали.

И млади Максим, жељан науке, отпутова у Галију. Тамо је слушао предавања свога знаменитог сународника Јована Ласкариса, који је тада био професор на Париском универзитету. Завршивши образовање код Ласкариса, Максим, да би се боље упознао са старим језицима, отпутова у Венецију. Ту се зближи са знаменитим штампаром издавачем Аљдом Манучи, који је дубоко познавао старе језике. Код њега је свагда била група

научника, која му је помагала при штампању књига са старих рукописа. Уз помоћ таквих руководиоца Максим се упозна са књижевним производима старе Еладе.

Из Венеције Максим отпутова у Флоренцију, где проведе дуго време, такође међу научницима, који, на несрећу, беху заражени не знабожачким убеђењима. Али он, као мудра пчела, усвајаше из проповедане философије само оно што није туђе хришћанској вери. У то време Италија је жестоко боловала болешћу неверја. И, као што обично бива по закону Божјег правосуђа, за одбацивање чисте вере била је предана жалосном сујеверју. Тада су веровали да је све у свету, нарочито судба човекова, дело само случаја. Неки су држали да се све управља кретањем и утицајем звезда, одбацивали су будући живот и исмевали религију. Неки су у њој видели обману и људску измишљотину. Људи и жене прибегавали су не знабожачком обичају, и бавили се сваком врстом сујеверја. Ова општа зараза безверјем делимично је захватила и младог Максима, који, крећући се у зараженој средини, није увек могао да правилно схвати однос философије према еванђелској Истини. У томе га је само Бог спасао. Ево шта сам Максим пише о томе: „Да се Господ, који се брине о спасењу свих, није смиловао на мене, и да ме није убрзо посетио Својом благодаћу и мисао моју озарио Својом светлошћу, то би и ја давно пропао са тамошњим проповедницима безбожја“.

Тако Максим заврши своје школовање на Западу: стече опширна знања из богословља и философије, из историје и књижевности, и темељно изучи старогрчки, латински, француски и талијански језик. Али, није Париски универзитет довршио Максимово образовање, него Света Гора Атон. У Италији и у Галији он је добио световно образовање, а на Атону – богословско просвећење и утврђење у истинама вере православне.

Вративши се са Запада, Максим се кратко време задржа у свом завичају. Орасположен благодаћу Божјом за монашки живот, он поново остави своје родно место и отиде у Свету Гору Атон. Света Гора је и тада, као и сада, служила као уточиште за душе потпуно предане Богу. Тамо су се могле наћи све згоде не

само за монашке подвиге, него и за умно усавршавање и богословско образовање. Максим је много пута слушао од свога наставника Јована Ласкариса о скупоценом благу које се чува по библиотекама светогорских манастира, а исто тако и о великим старцима – философима, који су у то време живели на Атону и били огледало духовне учености у највишем смислу духовне философије, засноване не само на созерцању него и на делању подвижничког живота. У то време на Атону су по манастирима биле усредсређене најбогатије грчке библиотеке, нарочито у Ватопеду, где су се налазиле ретке драгоцености црквене науке, које су остале после смрти двају цара који су монаховали у њему: Андроника Палеолога и Кантакузена.

Максим допутова на Атон око 1507. године, ступи у манастир Ватопед, и ту прими монашки постриг. И ту, у самоћи и далеко од вреве житејске, у кругу опитних, великих и истонаравних стараца, Максим стаде, као трудољубива пчела, сабирати мед са свих миомирисних цветова светогорских, и проводити живот у упражњавању монашких подвига. Тако проведе он око десет година. И смераше Максим да ту, у тишини Ватопедске обитељи и у подвизима монашког послушања, и дане своје оконча спокојно. Али Господ друкчије одреди.

Велики кнез Московски Василије Јованович обрати пажњу на драгоцену ризницу коју имађаше у својим палатама: многе старе грчке рукописе, који су доношени из Византије од самих почетака просвећивања Русије Христовом вером, па све до његових дана. Желећи да сазна садржину тих рукописа, а не налазећи у Русији човека који би му могао ту жељу испунити, он се по савету и благослову свога духовног оца, митрополита Варлаама, реши да упути молбу на Атон, да му отуда упуте умнога мужа, који је у стању прегледати грчке књиге у његовој библиотеци и, ако буде потребно, превести их. Велики кнез написа о томе патријарху цариградском Теолипту и проту Свете Горе Симеону, молећи да му пошаљу у Москву ватопедског старца Саву, на кога му је указао ватопедски јеромонах Неофит који је у то време био у Москви ради скупљања прилога, па се сада враћао из Русије. Са овом молбом и богатим даровима

бише марта месеца 1515. године послани од великог кнеза на Атон трговци: Василије Копил и Иван Варавин.

Дошавши у Свету Гору, посланици изложише старцу Сави молбу и позив великог кнеза Московског, али он одби због старости и због оболелости ногу. После тога, прот Свете Горе Симеон, по савету ватопедске братије, одлучи да престарелог Саву замени иноком Максимом. Али Максим, као предвиђајући да га у Русији очекују велика и дуга страдања, одбијаше тако тешку мисију и одлазак из омиљене Свете Горе. Игуман ватопедски, видећи Максимову непопустљивост, рече му да – пружити духовну храну гладнима јесте свето дело највеће љубави. Овај разлог умекша Максима, и он, предавши се вољи Божјој, реши се да путује у Русију.

При Максимовом поласку за Москву, ватопедски игуман Антим написа митрополиту Варлааму писмо, у коме га извештава да су изабрали и шаљу инока Максима „као znalца Светога Писма и способног за превођење и црквених и, такозваних, јелинских књига. Истина, Максим не зна руски језик, већ само грчки и латински, али ми се надамо да ће он брзо научити и руски језик“. И тако, са молитвом и напутним благословом, инок Максим крену са посланицима за Русију, узевши са собом и гореспоменутог јеромонаха Неофита и инока Лаврентија, да би му се нашли при учењу руског језика, пошто су га они унеколико знали. Путовање њихово трајало је две године, јер су посланици великог кнеза морали провести неко време у Цариграду и затим на Криму. За то време Максим је учио руски језик, и стигао у Москву 1518. године.

У Москви Максима прими велики кнез врло срдечно и, указавши му пријатељску пажњу, одреди му боравак у Чудовом манастиру с тим да издржавање добија из његовог великокнежевског двора. Сем великог кнеза, Максиму указа особиту пажњу првојерарх московски Варлаам, човек светог живота, који се веома обрадова доласку ученог мужа и касније радо примаше његове мудре савете.

Разгледање великокнежевске библиотеке силно усхити знањељубивог Максима, јер такво мноштво ретких књига он не беше видео ни на Истоку. Пошто прегледа целу библиотеку,

Максим поднесе великоме кнезу списак непреведених књига. Посаветовавши се са митрополитом и бојарима велики кнез замоли Максима да се прихвати превођења Толковог Псалтира, пошто је та књига била у употреби више од других: од ње се почињало са учењем писмености; она се најчешће употребљавала у црквеном богослужењу: она је служила и за домаћи побожни живот, како усамљеном подвижнику тако исто и простом мирјанину. Но пошто Максим још не беше јак у црквенословенском језику, њему дадоше као помоћнике два преводиоца: Дмитрија Герасимова и Власија, који су владали латинским језиком; они су имали преводити са латинског на црквенословенски језик оно што им Максим буде преводио са грчког на латински. Још им као помоћ беху дата и два писара: Михајло Медоварцев и инок Троицког Сергијевог манастира Силуан.

Годину и пет месеци радио је Максим на преводу Псалтира, и онда га предао великом кнезу. Василије Јованович предаде књиге митрополиту Варлааму. Митрополит са усхићењем одобри на сабору први рад Максимов. Све то ипак није засењивало Максима. Он је предвидео да његов рад може бити или не схваћен или рђаво протумачен од људи који се не одликују образовањем и притом не знају грчки језик. Стога је скромни трудбеник у писму великоме кнезу, не сматрајући свој рад за савршенство, писао из скромности и дубоке смирености: „Требало би да овако важна књига има и преводиоца вичнијег, који би био у стању не само дубокомислене речи богомудрих људи достојно превести, него и воспоставити и исправити оно што је током времена и не знањем преписивача искварено. Јер, иако смо ми и сами Грци, и учили се код чувених учитеља, ипак се још налазимо негде доле, у подножју горе Тавора, са деветорицом ученика, пошто смо још неспособни, због хрпавости разума, да будемо учесници богодоличних виђења Просветитеља Исуса, којих се удостојавају само они који су засијали високим врлинама. Ово говорим зато што грчки језик, по обиљу значења речи и по разноврсности израза, измишљеним древним реторима, представља доста тешкоћа у превођењима, за чије би нам савлађивање требало још много

времена и напора. Но ипак, колико нам је Бог дао и колико смо ми сами могли схватити, ми нисмо пропустили потрудити се, да наш превод буде јасан, правилан и разумљив; а искварено преписивачима или временом, ми смо се старали да васпоставимо или исправимо уз помоћ књига или својим досећањем; где пак нисмо могли ништа учинити, оставили смо онако како је било“. При томе, Максим није одрицао, да се у његовом преводу могу наћи и погрешке, које су се десиле из непажње или неспоразума; – и он моли, да се оне, по могућности, исправе, али само да те исправке врши човек јак у знању грчког језика и добар познавалац граматике, реторике и значења грчких речи.

Указавши затим на труд својих помоћника и молећи господара да их достојно награди, Максим за себе проси једну милост: дозволу да се са својим пратиоцима Неофитом и Лаврентијем врати у Свету Гору. „Избави нас, писао је он господару, од туге због дугог одсуствовања; поврати нас безбедно чесном манастиру Ватопеду који нас већ очекује; дај нам да монашке завете вршимо тамо где смо их изrekli, пред Христом и страшним Анђелима Његовим, у дан пострига. Отпусти нас што пре у миру, да бисмо и тамошње православне хришћане обавестили о твојим царским врлинама, да би знали потлачени хришћани тих земаља, да још постоји на свету цар, који не само влада над многим народима него и цвета правдом и православљем, слично Константину и Теодосију Великом. Нека нам подари Господ да још некада царујемо, ослобођени тобом од робовања безбожницима“.

Видећи по преводу Псалтира даровитост и огромно знање ученога Грка, велики кнез нипошто не пристајаше да га пусти у Свету Гору, и умоли Максима да још неко време остане у Москви. И када Максим, превodeћи друге књиге (тумачење древних Отаца на Дела Апостолска и тумачење Јована Златоуста на Матејево и Јованово Еванђеље), довољно изучи руски језик, Василије Јованович му, у сагласности са митрополитом, повери да се прихвати прегледа и исправљања тадашњих црквено-богослужбених књига. Посао не лак и крајње тугаљив; али га Максим није могао одбити.

Не мало времена проведе Максим у овоме послу, и за све то време он уживаше љубав и поверење великога кнеза. „Горећи божанском ревношћу, он је чупао коров обема рукама“, као што се о томе сам он изражавао. И имајући слободу у Господу, преподобни је понекад давао оштре оцене о ономе што је видео. Али то што је видео он, видело је мало њих. Стога је слепа пристрасност према старини све те Максимове оцене сматрала као увреду светиње. И отпоче потајно гунђање против „грчког дошљака“, – како се о Максиму изражавају гунђалице. Па још стадоше крадом говорити како Максим не исправља него квари црквене књиге! Максим – јеретик! Ипак се нико не усуђиваше да јавно клевета честитог и некористољубивог трудбеника, бојећи се великога кнеза. Јер кнез, не само указиваше љубав и поштовање Максима, него га често призиваше к себи и коришћаше се његовим саветима односно црквених и државних послова, пошто је гледао у њему човека мудрог и ревносног поборника за православну веру. А и сам Максим, видећи владарево расположење према њему, није скривао ту царску наклоност, него је тиме користио и ближњима, јер је често посредовао пред великим кнезом за бојаре који су пали у немилост. Ревнујући за чистоту православне вере, преподобни је и сабору духовном давао савет да ревносно предузима мере против упорних јеретика, нарочито против јереси Жидовске. Но у исправљању богослужбених књига Максим је поступао опрезно, препуштајући своје недоумице митрополиту Варлааму на решење. Иако је ствар имала келијни карактер, ипак Максим изазва незадовољство код духовенства: сви стадоше говорити како Максим тобож одбацује руске црквене књиге и тврди да у Русији нема ни Еванђеља, ни Апостола, ни Псалтира, ни устава. Ове клевете не би могле имати никаквих последица по ученог дошљака грчког, да је на московској столици остао благоразумни пастир – његов заштитник. Али 1521. године митрополит Варлаам би приморан да напусти своју столицу због неслагања са великим кнезом, и на његово место ступи монах Данило из Волоколамског манастира, тежак за Максима. И одатле почеше све Максимове невоље. Преподобни Максим је и раније примећивао, да је

неправично унета у архијерејску заклетву обавеза – никога не примати од цариградског патријарха. То је могло бити потребно последњих година грчке царевине, када су се многе ствари колебале у њој; али доцније, кад се патријарх строго држао Православља, ово је постало увредљиво за патријаршијски престо, јер поробљење царевине није могло имати никаквог утицаја на послове вере. – Максим не остави ово без приговора и написа о томе чланак. Промена митрополита даде повода и за друго питање: Зашто је нови митрополит постављен без договора са грчким патријархом? – Радозналом монаху одговараху да у Москви постоји благословна грамата од цариградског патријарха, којом се дозвољава да се руски митрополит поставља од стране руских епископа. Но Максим, ма колико да је тражио ту грамату, он је није могао видети. – Све то, разуме се, није било пријатно Данилу.

Новим митрополитом не беху задовољни, јер су налазили да је сувише снисходљив пред светском влашћу. Међу тим незадовољницима беху и Максимови познаници, који долажаху к њему за савете. – У једно време Данило замоли ученога монаха да преведе Црквену историју блаженог Теодорита, не зна се ради чега. Преподобни Максим одби ову молбу, пошто у тој књизи има много јеретичких података, који би могли бити саблажњиви за прост народ. – Ово веома увреди митрополита.

Но Максим, чврст као дијамант, није падао духом него је истрајно војевао за истиниту веру. На све клевете, ширене против њега, он је неустрашиво гледао, јер је чиста душа његова желела само једно: неуморно и ревносно радити за истину Христову, на корист ближњих.

У то време Римска црква, слабљена на Западу Лутером, много се старала да своју власт прошири на Русију и да Русе приволи на уједињење са њом. Са тим циљем би од стране папе послат делегат Никола Шонберг, који по свом доласку у Москву, стаде ширити по народу „Реч о уједињењу Руса и Латина“. Он успе да заведе бојарина Теодора Карпова; поколебао је и друге; нарочито су његове мисли о судбини изазивале узбуђење у сујеверном народу. Преподобни Максим је будно пратио ток ове ствари и, наоружан оружјем истине,

устаде против лукавства римског, разби и оповрже све доказе и смицалице Шонберга, написавши поводом тога петнаест дела. При томе он је на сваком кораку изобличавао вероломства паписта. У исто време његови мудри списи беху уперени против Јудеја, не знабожаца и мухамеданаца.

Преподобни Максим се није плашио људских страсти, јер још није био искусио сву силу њихову. „Заповест Божја наређује нам говораше он, да проповедамо свима који нас питају о Еванђелској истини, не обзирајући се на злобу не знања“. И он није штедео самољубље, изобличавајући пороке духовенства и велможа. Но тако јака светлост учења његовог бејаше сувише тешка за болесне очи; очекивали су само згоду, па да раздражено самољубље јурне на ревнитеља истине и побожности. И та се згода указа 1524. године.

Велики кнез Василије Јованович намисли да раскине брак са својом врлинском супругом Соломонијом, јер је двадесет година у браку остала бездетна, и да ступи у нови брак са Јеленом Глинском, да би имао наследника престолу. Митрополит Данило беше на страни великога кнеза, иако Еванђелски закон и црквена правила не дозвољавају развод брака због таквог разлога. Старац Максим пак, као што је и требало очекивати, беше на страни црквених правила, а са њим и простодушни пријатељ његов, старац Васијан, потомак кнезова литванских, кога је до тада велики кнез много поштовао. Ношен ревношћу, преподобни Максим написа поуку великоме кнезу, у којој га убеђиваше да се не подаје телесним страстима. „Онога сматрај, писао је он, истинитим самодршцем, о најблаговјернији царе! који иште да правдом и доброзаконјем уреди живот својих поданика и свагда се стара да у души својој савлада похоту и бесловесне страсти. Јер онај кога оне савлађују, није живи лик небеског Господа него само човеколико подобије бесловесног јестества“.

Тада се недоброжелатељима пружи згодна прилика да одмазде странцу, који се усудио да осуђује руско. Они доставише великоме кнезу да Васијан и Максим, са својим пријатељима, наносе срамоту Руском царству: произвољно кваре речи црквених књига; у сумњивим су односима са

прогнаним бојарима, Берсењем и Жареним; одржавају везе са турским послаником у Москви Искендером, преко кога Максим пише султану да зарати на Русију; и Максим се неповољно изражава о војној сили великога кнеза и о његовим свирепостима.

После деветогодишњих сталних почести, одједном изненада ухватише Максима у фебруару 1524. године, и без икаквог испитивања бацише га окованог у тамницу Симонова манастира. Ту се он мучаше неколико дана. Затим га изведоше на суд, и стадоше испитивати какве је везе имао са прогнаним бојарима. Врлински старац није имао шта да скрива из својих разговора, јер су му многи долазили за душекорисне савете. Он исприча шта су му говорили умни, али нетрпељиви, бојари; исприча и то шта им је сам говорио када су му се жалили да неће дуго опстати земља која мења своје обичаје: „Не, бојари, обичаји царски и владари земаљски мењају се, како је боље за државу; али она земља, која нарушава заповести Божје, та земља треба да очекује казну Божју“. Искрен у свему, он не сакри чак ни тајне мисли душе своје о великом кнезу: како је неосетљив према сузама сиротиње.

У фебруару Максим би бачен у тамницу; у новембру већ Соломонија би пострижена за монахињу, а у јануару се велики кнез ожени Јеленом Глинском. Све се то одигра у току једне године.

Преподобног Максима пустише на слободу. Пошто га нису могли окривити ни за какву кривицу према држави, они су га морали пустити. Али непријатељи његови не остадоше на миру. Они прибегоше ономе за шта је најлакше било окривити га: покренуто би питање о исправљању књига. По жељи митрополита Данила би сазван сабор у великокнежевским палатама. Ту иступише тужиоци против грчког дошљака, како је тобож искварио смисао Светога Писма, дајући значење прошлога времена непрекидној радњи; на пример извор о Сину Божјем: „сједе одеснују Бога“ заменио је прошлим временом истога глагола: „сједјел јеси“; и још: за васкрсло тело Христово рекао је да је описиво. Максим је у своје оправдање указивао на граматичко значење наведених речи, које изражавају прошло

време. Али и то му би уписано у кривицу, као да тиме признаје седење Сина с десне стране Оца као већ окончано; па још стадоше наводити против њега, као против јеретика, сведочанства светих отаца. Тада Максим смирено признаде своју прву исправку као погрешну, истичући да он тада није добро знао руски језик и разлику међу овим изразима, јер је мисао своју предавао на латинском језику руским тумачима, које је по савести питао, да ли су ти изрази добри. Своју пак мисао о описивости васкрслог тела Христовог, он се труђаше да одбрани наводима из Светога Писма, али га нико не хте слушати.

Три пута се Максим бацао на земљу пред Сабором, са сузама молећи да му се опросте погрешке, ако их има у књигама. Но све беше узалуд: њега осудише као јеретика који је искварио Писмо Божје. Онда га тајно одведоше из Москве у Јосифо-Волоколамски манастир, и тамо бацише у загушљиву тамницу. Ту он би, као нераскајани грешник, одлучен од Светог Причешћа; чак му би забрањено да и у цркву иде. Од дима и смрада, од окова и батина, он је понекад обамирао. Но ту му се у тамници јави Анђео и рече му: „Трпи, старче, овим мукама ћеш се избавити вечних мука“. И ту, на зидовима своје волоколамске тамнице, он угљеном написа канон Утешитељу Духу Светом, који се и сада пева у цркви.

Четири године проведе преподобни Максим у тешкој тамници волоколамској. Али се тиме не окончаше његова страдања. Њега преведоше у тверски Отроч манастир, да буде под надзором тверског епископа Акакија. Овај затвор му би лакши: епископ је невиног сужња често призивао за своју трпезу; и било му је допуштено да чита књиге.

Године 1534, умре велики кнез и преподобни Максим искористи ову прилику, да писмено одбрани себе од нанетих му клевета. Он писмено изложи своје исповедање вере, потпуно праведно, и показа да су јеретичких израза пуне не оне књиге које је он исправио, него оне које његови противници сматрају за светињу. На завршетку своје богомудре и снажне одбране преподобни Максим моли да га пусте у Свету Гору Атонску, наглашујући и то, да суд над њим припада не руским епископима већ васељенском патријарху.

Али удео страдалца Максима се не промени. Утом митрополит Данило би смењен и на његово место дође нови митрополит Јоасаф. Преподобни Максим упути к њему писмени извештај о своме раду на исправци руских богослужбених књига и о својој вери. Нови митрополит се стараше да страдалца утеши благом речју. Али ништа друго не могаше од бојара учинити да олакша удес невиног сужња. „Целивам твоје узе, као једнога од светих, писао је он преподобноме, али не могу ништа више да учиним у твоју корист“. Митрополит је желео да допусти осуђенику Свето Причешће; но противници пристајашу само ако је у питању болест на смрт. И најзад, после тринаестогодишње неправедне забране Светога Причешћа, преподобни Максим доби разрешење да приступа Светим Тајнама кад год жели.

Источни јерарси нису остали равнодушни према судбини невиног страдалца Максима. Васељенски патријарх Дионисије и столетни Јоаким, патријарх александријски, писали су 1545. године младоме цару Јовану да пусти на слободу монаха Максима и да му дозволи да се врати у Свету Гору, место свога пострига.

Али и ове молбе остадоше без успеха. Тек 1551. године, после двадесетогодишњег тамновања, пријатељ Максимов игуман Артемије са неколицином врлинских бојара умолише цара да ослободи невиног дошљака. Пуштен из тамнице, старац би чесно примљен у Москви, и с чешћу ступи у лавру преподобног Сергија. Али он беше веома изнурен тешким оковима и тамницом, унутрашњим тугама и спољашњим страдањима. И беше слаб не само у ногама, него и целим телом. Ипак, дух му бејаше бодар и способан за узвишена созерцања.

На молбу свога ученика Нила, преподобни Максим приступи у лаври светог Сергија превођењу Псалтира са грчког на руски језик, иако му је тада већ било око седамдесет година. После две године боравка под окриљем преподобног Сергија, светог старца посети у његовој тихој келији цар Јован Васиљевич, и откри му своју намеру да хоће да иде на богомољу у манастир преподобног Кирила, и тиме испуни обећање које је дао при свом исцелењу. Опитни старац рече господару искрену реч, као

што је навикао да увек говори владарима: Обећање твоје царствености не слаже се са данашњицом, када удовице, сирочад и мајке побијених код Казана још сузе лију очекујући твоју хитну помоћ: сабери их под своје царско окриље, и онда ће се и сви свеци Божји обрадовати теби и узнети топле молитве за твоју државу, јер Бог и Његови светитељи не гледају на наше молитве према месту него према добром расположењу срца нашег“.

Цар смирено саслуша искрену реч многострадалног Максима, али не хте да одустане од своје намере сматрајући је побожном. Тада свети старац рече кнезу Курбском, једноме од четири бојара који су пратили цара, пророчку реч, са молбом да је пренесу цару: „Ако не послушаш мене који ти по Богу саветујем и не обратиш пажњу на крв побијених од не знабожаца, знај да ће ти умрети новорођени син Димитрије!“ – Али цар упорно остаде при своме, и зби се пророштво светог старца.

Ово још више испуни грознога цара поштовањем према преподобном Максиму, не само као према исповеднику истине него и као према пророку. Идуће године цар позва преподобнога на сабор у Москву, ради осуде нове јереси Матеја Башкина, која је имала сличности са Калвиновом, јер се Башкин беше заразио овим новим учењем Запада. Но пошто преподобни Максим због старости и изнемоглости не могаде отићи и учествовати на Сабору, цар му написа писмо у коме га мољаше да му пошаље своје мишљење о овом чудноватном учењу. У писму цар писаше светоме старцу: „Нека ти буде знано, шта нас је побудило да ти упутимо ово писмо. До ушију нам је дошло, да неки јеретици не исповедају Сина Божјег за равног Оцу; и Свето Тело Господа нашег и скупоцену Крв Његову ниушта не сматрају него их примају као прост хлеб и вино; и Цркву одричу и називају идолима иконе Господа, Пречисте Мајке Његове и свих Светих; и не признају покајање, ни отачка предања, гордо устајући против Седам Васељенских Сабора; и друге уче овом зловерју. Због тога ми се душа потресе и срце ожалости, и не мало туговах што се тако зловерје увуче у нашу земљу. И у тузи својој ослонивши се на Господа, ја одлучих да сазовем на Сабор све

епископе и игумане и црнорисце, да почупају коров из чисте пшенице, и буду сарадници светих Седам Васељенских Сабора. Ја сам желео да и ти дођеш, и да будеш поборник Православља, као некадашњи богоносни оци, да би и тебе примиле небеске обитељи, као и раније борбене ревнитеље вере, чија су ти имена позната. Зато, покажи се њихов сарадник, и дани ти од Бога талант умножи, па ми пошаљи свој утук на садашње злочинство. Чули смо да се ти вређаш и мислиш, да смо те ми зато позвали што те прибратимо к Матеју. Но, не било тога! да вернога сврставамо с невернима. Ти одбаци сваку сумњу у том погледу, па нам, по даном ти таланту, пошаљи писану посланицу као одговор на ово писмо. Мир теби у Христу! Амин“.

И тако, на самом заходу дана његових, би, најзад, одато пуно признање исповеднику истине. И то би последње црквено дело великога страдалца. Кроз годину дана, 1556. године, он премину после четрдесетогодишњих подвига и страдања, у дубокој старости, пуној свих животних невоља. И чесно многострадално тело његово би сахрањено у лаври преподобног Сергија, где је у светој тишини провео последње дане свога земаљског живота.

По смрти преподобнога, пробуди се према њему опште поштовање, и многи су хитали у Лавру ка његовим свештеним остацима, као ка моштима, називајући га час пророком, час великим учитељем. И стварно незабораван треба да буде за руски народ невини страдалац, преподобни Максим Грк, који је јаркије од других осветлио мрак тадашњег стања и са страдалним болом позивао из њега јаднике на пут спасења. Иако је он скупо платио своју пламену љубав према истини и своју ревност за славу Божју, ипак је, без обзира на све то, њиме посејано семе касније донело изобилне родове од трудова праведног мужа.

Московски митрополит Платон подигао је гробницу над незаборавним прахом преподобног Максима. А 1840. године, намесник Свето Тројицке Сергијеве лавре, архимандрит Антоније, са благословом митрополита Московског Филарета,

подиже на његовом гробу капелу, где усрдни богомољци у свако време приносе топле молитве Богу.

Не треба прећутати ни чудеса која су се догодила на гробу преподобног Максима, а која су записана у предањима Сергијеве лавре. Тако, године 1651, у дане сверуског патријарха Никона, дође један човек из Москве у обитељ преподобног Сергија и после литургије и молебна седе близу храма Силаска Светога Духа на гробничју даску; но њега одједанпут сила Божја збаци с ње, и несрећник се при паду силно угрува, те није могао дуго да устане. А када се најзад с муком придиже и довуче до гробнице, он стаде распитивати присутне људе ко под том даском почива. Они му одговорише: „Монах Максим Грк“. Тада угрувани викну: „Оче Максиме, опрости ми!“ И када на његову молбу би одслужен парастос за преподобног Максима, то он одмах би потпуно исцељен. Но овоме чуду не поверова келејник старца Васијана Јован. Обузет гордошћу, он самопоуздано седе на гробницу преподобног Максиада, мислећи у себи: „онда ћу поверовати у бивше чудо, ако се и са мноштем деси то исто“. Но несрећника постиже гнев Божји, те он би три пута збациван са гробнице, тако да му се лице искрвави, зуби поломише и језик повреди. Када на крају устаде и опомену се свога неверја, он се горко покаја за своју дрскост, па преклонивши колена пред иконом Господа нашег Исуса Христа, стаде молити опроштај. Утом он заспа дубоким сном и угледа пред иконом свемилостивог Спаса молећег се инок. Јован га упита: Ко си ти? Молећи се инок одговори: „Максим Грк“. Онда га Јован стаде молити за опроштај. Но преподобни му са гневом рече: „Зашто ме бешчестиш? Ти си чуо да је данас био збачен човек који је седео на мом гробу. Зато си за своје неверје и добио што треба“. Рекавши то, старца несташе не давши опроштај изранављеном Јовану. – Тако је сам Јован причао о свему овоме.

Године 1851, по казивању „Манастирских писама“, сам преподобни Сергије Радонежки Чудотворац јави се једном московском трговцу и даде сведочанство о светости преподобног Максима. То се чудо догоди на следећи начин: Московски трговац З. беше болестан код своје куће, и у молитви

својој призиваше у помоћ преподобног Сергија. Затим идуће ноћи виде он у сну преподобног Сергија, Као да је устао из гроба. Болник му приђе и, припавши к ногама његовим, стаде просити његове свете молитве и посредовање пред Богом. Али преподобни Сергије му рече: „Греси твоји вређају Господа, стога се постарај да се поправиш и принесеш покајање“. Но болник, не губећи наду на његову помоћ, стаде га поново молити. Тада му преподобни Сергије обећа да ће се помолити Богу за њега и помоћи му у болести. Чувши то, болесник у усхићењу говораше: „Преподобни оче Сергије, чиме ти се могу достојно заблагодарити?“ – „Мени не треба ништа, одговори му преподобни, него што можеш донеси преподобном Максиму Грку“. – После тога болесник оздрави и, према упутству преподобног Сергија, донесе 4. децембра 1851. год. два покривача: један за гробницу преподобног Сергија, а други – за гробницу преподобног Максима Грка.

СПОМЕН СВЕТИХ ЧЕТИРИ МУЧЕНИКА

У Тиру пострадаше за Христа мачем посечени.

СПОМЕН СВЕТОГ ПРЕПОДОБНОМУЧЕНИКА АНАСТАСИЈА

Ученик Светог Максима Исповедника⁴⁴².

СПОМЕН СВИХ СВЕТИХ МУЧЕНИКА

Овог дана врши се спомен свих Светих Мученика пострадалих од времена св. Стефана Првомученика и Архиђакона па до данашњег дана. Спомен им се, по Јерусалимском Канонарију, врши у храму св. Архиђакона Стефана у Јерусалиму.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ НЕОФИТА ВАТОПЕДСКОГ

Преподобни отац наш Неофит просија у манастиру Ватопеду. Налазећи се једном манастирским послом на једном метоху, он се тешко разболе и беше близу смрти. Тада се он топлом молитвом обрати Богомајци да му Она подари здравље. И гле чуда! он одједном чу од иконе Богородичине глас, да му се даје још једна година, да се за то време спреми како треба за одлазак из овог живота.

Пошто на такав начин доби здравље, он се врати у манастир. По истеку године, припремајући се једне недеље за причешће Светим Тајнама Христовим, он поново чу од иконе Богоматерине глас, да је већ дошло време његовог одласка из овог живота. Тако и би. Јер, пошто се причести Христовим Тајнама, он мирно отиде ка Господу.

СПОМЕН СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ ЗОСИМА епископа Сиракуског

Овај свети беше родом са острва Сицилије, од родитеља хришћана, који га одмалена дадоше да чува мошти св. мученице Лукије. Касније се замонаши, и процветавши у врлинама, би постављен од папе римског Теодора за епископа града Сиракузе на Сицилији. Имађаше обилну благодат Духа Светог и чињаше чудеса. Престави се у миру.

22. Януар

ЖИТИЈЕ СВЕТОГ АПОСТОЛА ТИМОТЕЈА једнога од Седамдесеторице

Свети апостол Тимотеј би рођен и васпитан у Ликаонском граду Листри⁴⁴³. Овај се град не прослави изобиљем плодова земаљских, као овом богопосађеном младицом, иако није била од сасвим доброг корена. Јер као што мирисна ружа произађе од трња, тако Тимотеј произађе од оца Грка, који беше веома чувен у идолопоклонском зловерју, и изузетно неваљао, као што се опет касније син његов одликоваше врлинама и добром нарави. А мајка и баба светог апостола беху Јеврејке. Обадве свете и праведне, и украшене добрим делима, као што о томе сведочи свети апостол Павле, говорећи: Желећи да те видим, опомињући се суза твојих, да се радости испуним; опомињући се нелицемерне у теби вере која се усели најпре у бабу твоју Лоиду и у матер твоју Евникију; а уверен сам да је и у теби (2. Тм. 1, 4–5).

Још као дете, блажени Тимотеј се хранио од мајке своје не толико храном колико речју Господњом. И удаљи се од не знабожачке и јеврејске заблуде, и прибеже светоме Павлу, богогласној труби црквеној, када свети апостол Павле са учеником и апостолом Христовим Варнавом дође у Листру, као што о томе божанствени Лука казује у Делима Апостолским (Д.А.14:6). И дошавши тамо, учини велико чудо: једном речју исцели хромог од утробе матере своје. Што, кад народ виде, силно се дивљаше, говорећи: Богови се начинише као људи, и сиђоше к нама (Д.А.14:11). Али народ дознаде да они нису богови већ апостоли и проповедници Бога живог, а противници лажних богова. И за то су и послани, да људе од демонске обмане обратe Богу истинитоме, који може не само хроме исцељивати него и мртве из гробова васкрсавати. Тада многи напустише заблуду и приступише вери. Међу њима беше и мајка овог блаженог апостола Тимотеја, која је била удовица. Она с радошћу прими у дом свој светог апостола Павла, и угости га. И даде му сина свог Тимотеја као дар за чудо које је учинио у њиховом граду и за добијену светлост вере. Дечко беше још

мали али способан и припремљен да прими семе речи Божје. Свети Павле га узе, и видећи да је паметан и кротак, и да је благодат Божја у њему, заволе га више него родитељи по телу. Али пошто дечко беше још мали, те није могао путовати с њим, он га остави код куће, и одреди му искусне учитеље да га поучавају Светом Писму. О томе сам спомиње, пишући Тимотеју: Ти из малена знаш Свето Писмо (2. Тм.3:15). Сам пак Павле, засут камењем од народа, који Јевреји подговорише, и извучен ван града, устаде и отиде у друге градове.

После неколико година свети Павле узе Силу и крену из Антиохије да посети браћу у свима градовима, у којима је прво проповедао реч Божју. И дође у Листру, где беше свети Тимотеј (Д.А.16:1). Видећи да је Тимотеј одрастао, и да је сваком врлином украшен, и да га сви тамошњи хришћани много поштују, он га узе к себи у апостолство. И тако га начини својим неотступним сапутником и служитељем у Господу у свима трудовима и путевима својим. А када хтеде да отпутује из града, он обреза Тимотеја Јевреја ради, којих беше тамо много. Обреза га по закону Мојсијевом, – не што је обрезање потребно за спасење, пошто нова благодат место обрезања има свето крштење, – него да се не би саблазнили Јевреји, јер су сви знали да је Тимотеј рођен од оца Грка.

И отпутовавши одатле, свети Павле прохођаше градове и села, учећи и проповедајући Еванђеље царства Божјег, и просвећујући све светлошћу вере. А њему, као звезда сунцу које је синило из трећег неба, следоваше божанствени Тимотеј, усвајајући незалазну светлост – учење Еванђеља Христова, и навикавајући се на добре обичаје и врлински живот, као што о њему сведочи и сам апостол Павле, говорећи: А ти си се угледао на моје учење, живљење, намеру, веру, дуготрпељивост, љубав, трпљење, протеривања, страдања (2. Тм. 3, 10–11). Тако свети Тимотеј све врлине поцрпе из избраног сасуда. А узе на себе апостолско сиромаштво Христа ради: да ништа себи не тече, ни злато, ни сребро, нити ишта земаљско. И навикну да за зло узвраћа добром: ружен, он је благосиљао; гоњен, он је трпео; хуљен, он је молио; у свему

показујући себе као слугу Божјег, и као истинског следбеника свог учитеља, светог Павла.

Видећи свог ученика како изванредно напредује у врлинама, свети Павле га постави најпре за ђакона, потом за свештеника, па онда и за епископа, иако је још био млад. Рукоположен од светог апостола за служитеља Христових Тајни, свети Тимотеј постаде свесрдни подражавалац апостолских подвига и трудова. Он беше сарадник и сапутник великог апостола у проповедању Еванђеља Христова. У том подвигу не могаше га омести ни младост, ни болест тела, већ је у свему показивао велику срчаност. О томе сведочи његов учитељ Павле, пишући Коринћанима: Ако дође Тимотеј, гледајте да буде код вас без страха; јер он ради дело Господње као и ја. Да га нико дакле не презре (1. Кор. 16, 10–11). А и пре тога хвалећи га пише: Послах к вама Тимотеја, који ми је мили и верни син у Господу. Он ће вам напоменути путеве моје (1. Кор. 4, 17). Затим га и у другим посланицама својим назива братом својим, говорећи: Павле, сужањ Исуса Христа, и Тимотеј брат (Филим. 1). И опет: Павле, апостол Исуса Христа по вољи Божјој, и брат Тимотеј (2. Кор. 1, 1). И опет: Павле апостол Исуса Христа по вољи Божјој, и брат Тимотеј (Кол.1:1). И још: Посласмо Тимотеја, брата свога и слугу Божјега, и сарадника свога у Еванђељу Христовом, да вас утврди и утеши у вери вашој (1. Сол.3:2). Ове, и многе друге похвале о светом Тимотеју налазе се у Павловим посланицама. Свети Тимотеј се не понесе због њих, него у смиреноумљу и опрези живећи, толико умртвљиваше себе постом и молитвом, да га је и сам учитељ, који је посматрао његове подвиге и постове, веома сажаљевао. И саветоваше га да не пије воде, него да пије по мало вина, желуца ради свога и честих болести својих (1. Тм.5:23). Но иако тело његово беше непрестано изложено болестима, благородство душе његове било је здраво и никада повређено. Прошао је он све крајеве света са учитељем својим, проповедајући реч Божју и у Ефесу, и у Коринту, и у Македонији, и у Италији, и у Шпанији. С правом се за њих може рећи: по свој земљи прође проповед њихова, и на крај весељене речи њихове (Пс. 18, 5). А беше свети Тимотеј врло оштроуман, брз

на одговоре, ванредно слаткоречив проповедник речи Божје, особито сладак у тумачењу Светога Писма, најдостојнији пастир у управљању Црквом и у одбрани Цркве. Нарочито је добио преизобилну благодат што је учење црпео из двоструког извора: јер му је учитељ био не само Павле, него и љубљени ученик Христов Јован. Када римски цар Домицијан⁴⁴⁴ посла светог Јована у изгнанство на острво Патмос⁴⁴⁵, свети Тимотеј постаде место њега епископ града Ефеса, где после кратког времена и пострада за сведочанство Христово на овај начин:

Једном се у Ефесу нарочито празноваше празник, звани Катагогијум. О том празнику маскирали су се људи и жене, и са бесрамним играма обилазили градске улице, носећи у рукама мотке и идоле. Певали су песме, викали, дерали се, и као разбојници насртали на пролазнике, а неке чак и убијали. И друга су гадна безакоња чинили, мислећи бедници да тиме службу чине својим поганим боговима. Видевши то, божанствени Тимотеј се распали огњем божанске ревности, уђе у ту богохулну светињу, и стаде отворено и смело проповедати јединог истинитог Бога, Господа нашег Исуса Христа, а изобличавати заблуду идолопоклонства и ништавност њихових богова. А они, заслепљени тамом идолодемонства, једнодушно навалише на светог Тимотеја. И стадоше жестоко тући моткама светитеља. Па га потом немилосрдно вукоше по земљи, и бездушно ногама изгазише намртво. После дођоше хришћани, и нађоше светог апостола на издисају; узеше га и изнесе ван града. И када се престави у Господу они чесно тело његово сахранише на месту, званом Пион⁴⁴⁶.

После дуго времена, по наређењу цара Констанција, сина Константина Великог, свети мученик Артемије⁴⁴⁷ пренесе његове чесне и свете мошти у Цариград, и положише их у цркви Светих Апостола поред светих моштију светих апостола: Луке и Андреја Првозваног. И тако, по Божјој вољи, онима којима су у овом животу били заједнички учење и проповед Еванђеља, би и заједнички гроб. Исто тако им је блаженство заједничко на небу у царству Господа нашег Исуса Христа, који са Оцем и Светим Духом царује вавек, амин.

ЖИТИЈЕ И СТРАДАЊЕ СВЕТОГ ПРЕПОДОБНОМУЧЕНИКА АНАСТАСИЈА ПЕРСИЈАНЦА

Када персијски цар Хозроје⁴⁴⁸ заузео свети град Јерусалим и света места у којима је боравио наш Господ Христос, и у којима се збило Његово добровољно страдање, распеће, смрт, сахрана и васкрсење, безбожни варвари много плена однеше у Персију, па и сам часни Крст Господњи⁴⁴⁹. И у Персији стаде сијати слава Христова као сунце због чудеса која су се догађала од животворног Крста. Сам у ропству, часни Крст је душе људске поробљавао Богу, просвећујући их познањем истине и распаљујући им срца божанском љубављу. Тада к познању Христа приђе и свети мученик Анастасије.

По роду он беше Персијанац, из села Раснуни, у покрајини Разех. Као персијски не знабожац звао се Магундат. Отац му Вава био чувени чаробњак и учитељ мађионичарске вештине. Он и сина свога научи томе савршено. А када Магундат одрасте, би узет у војску са многим другим младићима, и у престоници царској служаше цару персијском Хозроју. Чувши пак за славу и силу часнога Крста, јер се о чудесима часнога Крста говорило на све стране по целој Персији, и сви су говорили: Бог хришћански дође у Персију – Магундат се стаде брижљиво распитивати о томе. Јер се изненада душа његова тајно запади оним огњем, који је Христос дошао да баци на земљу (Лк.12:49). И не даде себи одмора тај дивни младић идући и многе распитујући, да би тачно сазнао какво је то дрво што има толику чудотворну силу. И када му би речено да је то Крст, на коме је ради спасења рода људског био распет Христос, Син Божји, у кога хришћани верују и кога поштују, тада се још јаче распали у њему жеља да потпуно позна Сина Божјег. И беше неуморан у стављању питања и прибирању одговора, да би дознао, како Бог сиђе с неба, како постаде човек, због чега би осуђен на крст, и од кога, да ли се опет поврати на небо одакле је био сишао. И казиваху му хришћани о божанској тајни оваплоћења Христова. И душа његова с љубављу примаше семе побожности, и

постепено одгајиваше клас вере, и беше орна да се угледа на Христа.

Магундат имађаше једног рођака у војсци. Обојица беху у пуку неког славног Саина. Овога војводу персијски цар посла са војском у рат против грчког царства. И стигоше до славног хришћанског града Халкидона. Са пуком својим дође тамо и Магундат и рођак његов. А кад благочестиви цар грчки Ираклије удари на Персијанце, војвода Саин се са својим пуком хитно врати натраг. Тада се Магундат одвоји од свога пука, оставивши и свога рођака. Јер је више волео да са хришћанима живи убог и непознат, него у отаџбини својој богат и угледан међу незнабошцима.

У почетку се настани у Јерапољу⁴⁵⁰. Тамо нађе једног човека, Персијанца по пореклу, хришћанина по вери, златара по занимању. И приставши уз њега, изучаваше златарски занат. И док је рукама радио посао, ум му је био уздигнут ка Христу Богу, горећи љубављу за Њим. А мољаше свога мајстора да га приведе светом крштењу. Али овај одложи крштење за неко време, бојећи се најезде Персијанаца. Са својим мајстором Магундат је често одлазио у свету цркву на молитву. И видећи тамо на зидовима цркве бојама изображена страдања и чудеса светих мученика, он је питао мајстора: Шта је то? А он му је казивао подвиге и дела светих, како су јуначки до смрти стајали за Христа, и душе своје за Њега драговољно полагали, шта су све ради Христа претрпели од мучитеља, и каквих су се награда удостојили на небесима од Њега. Све то Магундат пажљиво слушаше и срце се његово све више и више божанском ревношћу распаљиваше. И пошто проведе неко време у Јерапољу, он намисли да иде у Јерусалим, да тамо прими свето крштење.

Дошавши у свети град Јерусалим, Магундат се настани код једног христољубивог човека, такође златара по занимању. Њему откри сву жељу срца свога, како жели да се помоћу светог крштења сједини са Христом. Овај га онда одведе к светоме Илији, презвитеру велике цркве Васкрсења Христова. Блажени га Илија прими с љубављу, и обавести о њему пресветог патријарха Модеста⁴⁵¹. И са благословом патријарховим он

крсти Магундата Персијанца, давши му на светом крштењу име Анастасије. И задржа га код себе осам дана. И питаше га, какав ће живот изабрати: световњачки или монашки. А блажени Анастасије не само речима исказиваше, него и кротком нарави својом показиваше да жели монашки живот. И после осам дана бише му скинуте беле хаљине, које беше добио при крштењу, и презвитер га одведе у један од јерусалимских манастира. Ту би поверен једном мудром и врлинском старцу, који ускоро потом постаде ава тога манастира. Од њега се научи не само грчком језику, псалтиру и осталим светим књигама, него убрзо би упућен и у подвиге потребне иночком житију. Због тога беше вољен од свију, нарочито од свога наставника. Овај видећи од самог почетка Анастасијево усрдно монашко живљење, постриже га у монаштво, и учини својим духовним сином, обукавши га у ангелски образ.

И би блажени Анастасије инок врлинаст, смиреноуман, кротак, трудољубив. И сваку работу манастирску, како у кујни и пекари, тако и у градини и на другим послушањима усрдно обављаше. Притом богослужења у цркви и правило никада не пропушташе. И стално му руке беху заузете послом, а уста слављењем Бога. Усто он прочитаваше Свето Писмо, житија светих Отаца, а нарочито страдања светих мученика. И када ова читаше, сузама је кваasio књигу, горећи срцем и дубоко саосећајући њихово страдање. И осећао је као да с њима заједно страда. И ревносно се трудио да се угледа на њих, величајући њихову кончину и дивећи се њиховом јунаштву. И усрдно мољаше Господа Христа да га удостоји да и он тако пострада за Њега и тако умре, и да га уврсти у ред мученика. Но непријатељ душе људске, мрзећи његово напредовање у врлинама, стаде га подсећати на пређашњи живот у Персији, на богатства, на славу, на очеву мађионичарску вештину, на војне почести, и на друге сујетне ствари, желећи да му тиме поткопа дом душе, и да га одвоји од манастира и од заједничког живота са светим оцима. Али он, коме Бог беше тврђава против непријатеља, уз помоћ Божју, и молитвама и поукама свог учитеља и духовног оца, коме стално исповедаше своје

помисли, остаде непоколебљив и непобедив од искушења ђаволских.

Пошто преподобни Анастасије проведе у том манастиру седам година, и стече велику духовну ризницу врлина, би од Господа позван мученичком венцу оваквим виђењем. На Велику суботу, после дневнога труда, преподобни отпочину мало, и заспа. И учини му се да стоји на високој гори, и приступи му један светлоносни муж, који држаше златну чашу, украшену скупocenим драгим камењем, пуну вина, и пружи му је говорећи: „Узми и пиј!“ – И узевши је, одмах је испи. И душа му се испуни неисказане сласти. И он још у сну разумеде да је то знак којим га Господ призива жељеном мучеништву. И пренувши се од сна, сав радостан и весео, отрча у цркву на саборно ускршње богослужење. Тамо нађе свога духовнога оца и наставника, који тада већ беше ава, одведе га насамо у ђаконик, паде му на ноге, квасећи их сузама и молећи га да се моли за њега Господу, јер је близу дан његовог одласка из овог живота. И говораше: Знам, оче, колико си се око мене мучио, и како сам често љутио твоје очинско милосрђе према мени. Очи моје тобом угледаше истиниту светлост, и тобом се ослободих тешке таме. Стога немој престати да се молиш преблагим Господу за мене, слугу твога. – Упита га отац: Шта ти је чедо моје? Откуда си дознао да ћеш нас ових дана оставити и отићи у онај живот? – Анастасије му са много умиљења исприча свој сан, и тврђаше да ће сигурно ових дана умрети или природном смрћу или којом другом. А бојаше се да му каже како жели да за Христа мученички пострада, да му старац не би то забранио, те би се угасио пламен ревности његове за Христа, и он се лишио венца мученичког. Отац пак тешаше га са много љубави. А кад се раздани и служаше се света литургија, преподобни Анастасије се причести Божанским Тајнама, и би са братијом за општом трпезом. Кад наступи ноћ, он мало отпочину, али се брзо пробуди, јер му унутрашња неисказана жеља за мучеништвом не даваше мира. И онда тајно изиђе из манастира, не поневши ништа са собом осим монашког одела што је имао на себи.

По одласку из манастира свети Анастасије најпре оде у Диосполъ Палестински. Одатле крену на гору Харизин ради

молитве. После тога пропутова и друга света места, па оде у Кесарију Палестинску, и задржа се тамо два дана у цркви пречисте Дјеве Богородице. Затим у истом граду отиде у цркву свете великомученице Ефимије свехвалне ради поклоњења. У то време Палестином владаху Персијанци, и живљаху у њој. Деси се да када је блажени пролазио поред дома некога Персијанца, угледа Персијанце где изводе чаробњачке опсене. И испунивши се божанске ревности, он уђе к њима говорећи им љутито: Зашто сте и сами у заблуди, и душе других заводите у ту исту заблуду? – А они, зачуђени његовом смелошћу, питаху га говорећи: Ко си ти што тако говориш? Он им одговори: И ја сам некада био у тој истој заблуди, као и ви, јер сам знао ту погану вештину, и у чаробњаштву био сам искусан. – Говорећи то, светитељ многим речима изобличи њихово безбожје, показујући колико је Богу одвратна и по људе душегубна чаробњачка вештина и заведеност. Упознаде их и са тим како је сам дошао до познања истине и обратио се Богу. Па их саветоваше да се и они угледају на њега: познаду истину, одбаце враџбине, и с покајањем се обрете Христу Богу. А они, не само не хтедоше послушати светитељеве речи, него га веома мољаху да не ружи славну вештину персијску и да је не исмева пред народом.

Он их онда остави, и оде својим путем, журећи у храм свете свехвалне мученице. А кад мало одмаче, видеше га војници персијски, који беху пред вратима суднице, док је светитељ туда пролазио. Разговарајући међу собом персијски, ти војници рекоше за њега: Ово је ухода. – А светитељ, сам Персијанац, разумеде њихове речи, и погледавши их љутито, рече: Шта ви говорите? Нисам ухода, већ сам слуга Господа мог Исуса Христа; бољи сам од вас, јер се удостојих да служим Ономе који ради нас грешних благоволи сићи с неба. Разумем језик ваш, јер сам и сам некада био у тој истој војној служби, у којој сте и ви сада. – Они онда устадоше, задржаше га, и известише о њему свога старешину, који је био у судници. Старешина изиђе и упита га ко је и откуда је. Затим нареди да га баце у тамницу, и затворе. У тамници он три дана не окуси ни хране ни воде, јер ништа није хтео да прими из нечестивих руку, него се једино храњаше очекивањем жељених за Христа страдања.

У то време дође у Кесарију Палестинску неки персијски кнез Марзаван. И кад сазнаде за преподобног сужња, нареди да га окована доведу пред њега у судницу на испитивање. Светитељ би доведен, а Марзаван беше заузет неким другим пословима, и преподобни Анастасије стајаше окован одвојено. Ту се деси неки хришћанин, који познаде светитеља, јер га беше видео у цркви Пречисте Дјеве Богородице. Приђе му и упита га кришом, зашто је ухваћен, окован и изведен на суд. Светитељ му каза жељу срца свога, како жели да за Христа пострада и умре. А када овај то чу, похвали добру намеру његову, и сокољаше га божанским речима и саветима, да се не побоји мука, нити уплаши смрти за име Господа нашег Исуса Христа, него да јуначки и смело одговара Марзавану на питања, имајући на уму речи Господње: Који претрпи до краја, спашће се (Мт. 10, 22).

Изведен пред кнеза Марзавана, преподобни Анастасије му се не поклони, нити указа уобичајено поштовање, јер је код Персијанаца обичај да преклоне колена пред кнезовима својим указујући им поштовање. Светитељ не уради то, показујући тиме, и смелим погледом своје унутрашње јунаштво и неустрашивост. Посматрајући га дуго Марзаван га упита: Ко си ти, и откуда си? и како се зовеш? Светитељ одговори смело: Хришћанин сам. А ако желиш да знаш и моје порекло, ево њега: Персијанац сам, из покрајине Разех, села Раснун; бејач чаробњак и војник, па напустих таму и приступих Истинитој Светлости. Раније ми беше име Магундат, а сад ми је хришћанско име Анастасије. Марзаван му рече: Напусти ту заблуду, и обрати се у прву веру своју, па ћу ти поклонити коње, новце, и многа друга блага. А светитељ, погледавши у небо, рече: Само да се не одрекнем Тебе, Христe Царе! Марзаван га упита: Је ли ти пријатно то одело које сада носиш? Одговори блажени: Оно ми је мило, јер је анђелско, и драгоценије ми је него теби твој чин. Марзаван се наљути и рече: У теби је демон, и ти говориш само оно о чему те демон учи. Одговори светитељ: Када бејач у заблуди и безбожју персијском, тада беше у мени силан демон, а сада у мени живи Христос, Спаситељ мој, који изгони твоје демоне. Упита га Марзаван: Шта дакле, зар се не бојиш цара, који ће, када дозна ово о теби,

наредити да распет будеш? Одговори светитељ: Зашто да се бојим човека који је трулежан као и ти? Јер ако и убијете тело моје, душу ми никаквим лукавством не можете узети. – Не подносећи овакве речи, Марзаван, нареди да му ставе двоје железне вериге, једне на врат, а друге на ноге, и да га одведу каменоломцима, да са другим сужњима непрестано носи камење.

Тамо блажени страдалник претрпе велике и безбројне муке. Јер у Кесарији међу Персијанцима беху неки из његовог краја, па и из самог села Раснуни, некадашњи његови познаници, пријатељи и суседи. Видећи шта се збива с њим, они се стиђаху због њега. И грђаху светитеља, говорећи: Шта си то урадио? Зашто си древно благородство осрамио, поставши хришћанин, и толику нам срамоту нанео? У вериге си окован, на злочиначку казну осуђен, – то очи наше не могу да гледају. Нико никада из нашег краја не постаде хришћанин; и ето, ти нас обрука.

И после таквих увредљивих речи, безбожници су невиног светитеља немилосрдно тукли, за браду га вукли, и одело му цепали. Али се нису задржавали само на томе, него су му и врло тешко камење, које би четворица једва носила, товарили њему самоме на леђа. И тако окован веригама по врату и ногама, и натоварен претешким камењем, мучио се угодник Божји. И ово су му Персијанци познаници сваки дан приређивали. Али је све то он с радошћу поднео ради имена Христовог.

Потом кнез Марзаван опет нареди да му доведу светитеља, и рече му: Ако си заиста син чаробњаков. и знаш мађијску вештину, реци нам онда што о мађијама, да и ми што о томе знању сазнамо. Светитељ одговори: Не дао Бог да тако нешто изађе из мојих уста. Не желим да ум свој скрнавим сећањем на мађије, ни уста говорењем о томе. Рече му кнез: Зашто остајеш у хришћанству? Врати се својој првој вери! Јер знај, да ћу о теби известити цара Хозроја. Одговори светитељ: Чини шта хоћеш. Ја држим да си ти већ писао њему, и добио одговор од њега. Кнез рече: Нисам још писао, али сада хоћу да пишем, и што ми буде наредио за тебе, то ћу учинити. Свети Анастасије одговори:

Пиши какве год хоћеш рђаве ствари о мени: ја сам хришћанин! и опет велим хришћанин сам!

Марзаван нареди да светитеља повале на земљу, и да га дотле туку док он не нареди да престану. И када слуге хтедоше да мученику вежу и руке и ноге, и тако га повале на земљу, он им рече? Оставите ме овако. Не треба ме везивати и држати, јер ја хоћу да за Христа мог трпим не под морањем већ добровољно. И толико жудим да страдам за Њега, колико жедан човек жуди за студеном водом у време жеге. – Рекавши то, прекрсти се, и леже ничице на земљу, готов на ране. И стадоше га жестоко тући моткама. А светитељ рече онима што су га тукли: Застаните мало, те свуците с мене монашку одећу, да чин свети не трпи бешчешће, па онда удрите моје наго тело. Али знајте да су ране које ми задајете играчке за мене. Јер се ја никада одрећи нећу Господа мог, Христа Исуса па макар ме издробили у комаде. – И бише га по нагом телу, а он јуначки трпљаше лежећи непокретно, и ако га нико није држао. Јер он само по доброј вољи својој трпљаше муке ради Бога, и том добром вољом побеђиваше и природу своју. И дивљаше се кнез, и сви присутни, таквом трпљењу његовом, јер иако је дуго био силно бијен, он се не мрдну, нити јавну, нити уздахну: јер сав ум његов беше у Богу, за кога је и те муке подносио.

Кнез нареди те престадоше тући светитеља. И опет га стаде плашити царем, говорећи: Написаћу цару, и он ће наредити да будеш кажњен смрћу. Светитељ му одговори: Пиши шта хоћеш. Кнез упита: Зар се не бојиш цара? Светитељ одговори: Због чега би се бојао твога цара? Зар није и он тако исто смртан човек, као и ти? Зар неће и он онако исто иструлети, као и ти? Зашто ми велиш да се бојим њега, који је блато, као и ти? Зар да се више не бојим Господа мог Исуса Христа, који је створио небо и земљу, море и све што је у њима, и који је нетрулежан вавек? – Удиви се горди Марзаван одговору мучениковом, и нареди да га опет одведу у тамницу.

После неколико дана Марзаван поново изведе светитеља преда се, и говораше му кротко, надајући се да га ласкавим речима придобије. И рече светитељу: Сети се своје мађионичарске вештине, те принеси жртву боговима, да не

погинеш лудо, и будеш лишен ово видљивог света. Одговори преподобни: Којим боговима велиш да принесем жртву? Да ли сунцу, и месецу, и огњу и мору, и горама, и луговима, и осталим свима стихијама? Не дао Бог мој да се икада поклоним вашим извајаним боговима! Јер све стихије Христос Син Божји саздаде на службу и потребу нама људима, разумним бићима. А ви сте у заблуди служећи демонима и четвороножним животињама, и другим видљивим тварима, као да смо ми били саздани ради њих, а не оне ради нас. Непростојно је и ружно што их називате боговима. Створени сте по лику Божјем, и не знате Бога Творца свога. Јер кад бисте познали Христа који вас је створио, онда би се некада обратили истинитој светлости, и избавили се од власти демона. – Говорећи то и многе друге ствари, светитељ удиви Марзавана и све који слушаху. А Марзаван видећи да га ни ласкама ни претњама не може придобити, посла га опет у тамницу, док од цара не стигне наређење шта да чини са њим. Ноћу дакле мученика држаху у тамници, а дању га вођаху окована на рад, да са осталим сужњима носи камење.

Сазнаде се о светом Анастасију како јуначки страда за Христа и у манастиру у коме се беше постригао, и сви се оци и братија неисказано обрадоваше, нарочито његов духовни ава, отац и учитељ, који се тако осећаше, као да је сам окован заједно са љубљеним учеником својим и страда са њим у телу његовом. Али пошто, као ава, не могаše сам отићи код њега, он посла два брата са утешним писмом, да га кришом посете и укрепе у јуначком трпљењу. Сам пак, са осталим оцима мољаше се за њега Богу дан и ноћ да до краја издржи у страдању за име Његово, и постане победитељ и венценосац у лику светих мученика. А преподобномученик Анастасије, налазећи се у тамници, не престајаше дан и ноћ славити свемоћног Бога. Са њим беше и други сужањ, младић, један од Марзаванових слугу, који беше осуђен за неки злочин. Овај младић беше заједно окован са преподобним: једним веригама за врат, а другим за ноге. И то беше светитељу веома тешко, јер када у поноћи устајаше на молитву, морао је и преко воље своје будити свога сасужња. А сматрао је он за грех против ближњег свог, будити слатко заспалог младића који се уморио носећи

целог дана тешко камење. Стога, много пута, када је хтео да твори поноћне молитве, није смео устати на ноге, да не разбуди друга и поремети његов одмор. И тако, држећи ногу крај његове ноге, и врат крај његовог врата, он обављаше своје уобичајене молитве Богу. А беху тамо и други сужњи, који су одвојено седели. Међу њима беше један Јеврејин, из угледне породице, и веома добар. Он видећи светог Анастасија како се дању мучи ношењем камења, а ноћи проводи у слављењу Бога дивљаше се, говорећи себи: Ко је овај човек? и какав ће му бити крај?

Једне ноћи када се светитељ по своме обичају мољаше Богу, Јеврејин онај, који лежаше на земљи али не спаваше, изненада угледа светлост у тамници, па погледа на светитеља. И виде где кроз тамничка врата улазе к њему људи светли, обучени у беле хаљине. Из њих излажаше велика светлост, и сву тамницу обасјаваше неисказаном светлошћу. А то нико од сужања не виде, јер сви спаваху. Само Јеврејин, који не спаваше, брижљиво посматраше све то, и говораше у себи много се дивећи: Боже свети, то су Анђели! – А када се затим боље загледа у те људе, он виде на њима омофоре, а у њиховим рукама крстове, и говораше у себи: То су епископи. – А загледајући се пажљивије у светитеља, угледа једног веома светлог младића где стоји пред Анастасијем са златном кадионицом, пуном жара, и метнувши у њу тамјана, кади мученика. Видећи то, он руком пробуди сужња који спаваше поред њега, који беше хришћанин и судија скитопољски, да би и он видео ово предивно чудо. Али га дуго не могаше пробудити, пошто беше заспао дубоким сном. А кад га најзад једва пробуди, овај упита: Шта је? зашто ме будиш? А Јеврејин, показујући му на виђење, говораше му: Погледај! погледај! И чим то рече, виђења нестане. И са великом душевном насладом и умилењем срца исприча Јеврејин ономе хришћанину све што виде. И заједно прославише Христа Бога.

Потом кнез Марзаван доби писмо од свог цара Хозроја, па преподобном Анастасију посла у тамницу ову поруку: Ево, цар ти наређује да само једну реч рекнеш: Нисам хришћанин, И одмах ћеш бити пуштен да идеш куда хоћеш, или ка хришћанима и монасима, или у отаџбину по свој првашњи

војнички чин. Мученик Христов одговори: Не дао Бог да се умом или речју одрекнем Христа мог.

Затим кнез опет посла једног повереника свог к светитељу, поручујући му: Знам да се стидиш присуства многих, нарочито познаника својих, и не желиш да се пред њима одрекнеш Христа свог. Али, пошто царско наређење настоји, – а о њега нико не треба да се оглуши, – то, ако хоћеш, можеш се насамо, само преда мном и двојцом мојих саветника, одрећи Христа, и ја ћу те одмах пустити. Јер какву ћеш штету имати од тога, што ћеш се само устима одрећи, а срце твоје, не слажући се са устима, и даље ће веровати Богу свом? Мученик одговори: Не било тога, да се ја пред тобом или пред другима одрекнем Господа свог, ни на јави, ни у сну, ни тајно; нити ме ико икада може на то ичим приморати.

Повереник оде и извести кнеза о мучениковом одговору. Кнез нареди да му преподобног доведу, и рече му: Ево, цар је наредио, да те окована у гвожђе пошљем к њему у Персију. А свети мученик Анастасије одговори: Ако допустиш, то ћу ја сам и без окова отићи к цару вашем. Јер каква је потреба да ме стављате у окове, када ја добровољно страдам, и хоћу да страдам за љубљеног Господа мог Христа. – И кнез видећи, да ни на који начин, ни ласкама ни претњама, не може мученика обратити у своје персијско безбожје, одлучи да га са другом двојцом сужња, који такође беху хришћани, но невино осуђени, кроз пет дана пошаље на суд цару у Персији. И светитељ би опет одведен у тамницу.

У то настаде празник Крстовдан. А у граду том живљаше један угледан човек, велики чиновник, хришћанин по вери и делима. Он дође код кнеза Марзавана, и замоли га да о празнику пусти из тамнице монаха Анастасија, да заједно са хришћанима свечано прослави празник. Марзаван, поштујући овог угледног грађанина, нареди да се његовој молби изађе у сусрет. И тог дана би пуштен свети Анастасије код хришћана, али у железним веригама. А онај благочестиви човек узе га и одведе у цркву на свету литургију. И настаде међу вернима радост и двоструки празник, гледајући у тешким железним оковима страдалца за пострадалог на крсту Господа Христа. И

окупивши се око њега, проливаху топле сузе радости, и окове његове с љубављу целиваху, величајући такво страдање његово за Христа. То чињаху и људи и жене. По свршетку свете литургије онај благочестиви муж га одведе дому свом, и са она два монаха из манастира тајно тешаху мученика, и нахранише га. После тога, када дође час, благочестиви човек одведе опет светог Анастасија у тамницу.

После пет дана поведоше окована светитеља, са она два друга одређена сужња, у Персију. Многи хришћани испратише га са сузама радосницама. Праћаху светитеља и она два монаха из манастира. Један се од њих врати у манастир, а други, по наређењу аве, оде са блаженим Анастасијем да му се нађе на услузи, и да види кончину његову, па да по повратку донесе вести о његовом подвигу страдања и мучеништва.

Доведен у Персију, свети преподобномученик Анастасије би метнут у тамницу у граду званом Витсалија⁴⁵². И то међу многе сужње. Од њих неки беху осуђени за злочине, други беху заробљеници, а већина беху хришћани. Монах пак који га беше допратио, отседе код Картакта, сина Есдинова. А Есдин беше главни економ царев, потајни хришћанин.

После неколико дана цар Хозроје посла једног судију са трибуном да испитају светог Анастасија. И дошавши судија га упита, ко је, и откуда је, и због каквог је разлога напустио своју персијску веру и постао хришћанин. Мученик Христов Анастасије одговораху му преко тумача, јер више није хтео да говори персијски. Згадивши се на њихову безбожну веру, он се згадио и на њихов језик. И говораше светитељ: Ви робујете заблуди, уместо Бога поштујете ђаволе. И ја некада бејаш у тој вашој заблуди, а сада верујем, и клањам се свемоћном Господу Исусу Христу, који је створио небо и земљу, море, и све што је у њима, и поуздано знам да је вера ваша – ђаволска обмана, која вас у погибао води. – Рече му судија: Бедниче, зар Јевреји не распеше тог Христа кога ви поштујете? Како си дакле пао у заблуду, те напустио веру своју, и постао хришћанин? Светитељ одговори: Истину кажеш: Христос мој би распет од Јевреја. Али, зашто не кажеш и то, да је Он својом божанском вољом благоволео ради спасења нашег да преда себе на распеће; Он

– Творац свега, који је сишао с неба на земљу, и дејством Светога Духа оваплотио се од пречисте и преблагословене Дјеве Марије, и добровољно дао себе да распет буде, да би спасао род људски од обмане ђаволске. А ви поштујете ђавола, и клањате се сунцу, и месецу, и огњу, и другим тварима, а не самоме Творцу. Рече му судија: Зашто говориш многе и сујетне ствари? Ево, цар ће ти одмах одати велике почести, поклонити појасе златне, и коње добре, и имања велика, да будеш међу славним достојанственицима његовим, само се врати на првашњу веру своју. Свети Анастасије одговори: Поклоне цара вашег, и богатства, и почести, и славу, и све што је вама мило и пожељно, давно сам ја презрео и омрзнуо, и одвратни су ми као ђубре и поган. Ја сам изабрао и заволео монашки живот; храним се надом на вечна блага, која се надам добити благодаћу Христа Бога мог. Сигурни весник тога ми је овај чесни монашки чин и ова одрпана мантија. Како онда да сада презрем и одрекнем се онога у шта се надам, и због чега је сав мој труд и старање, саблазнивши се поклонима цара привременог који ускоро има погинути?

Чувши то, судија оде те извести цара. Цар се разјари силно, и нареди да сутрадан ставе светитеља на муке. И када свану, дође од цара исти судија, и изведе светитеља из тамнице. И најпре га без милости тукоше моткама; затим му провукоше колена између две тешке кладе, на чије крајеве наскакаше многи људи. И дуго га мучише тако. И кад судија виде да је светитељ непоколебљив, нареди те га опет вргоше у тамницу. А сам отиде да извести цара о томе.

Официр пак тамничких стражара беше потајни хришћанин, и служаше сужњима који за Христа страдаху, чинећи им сваку услугу. Он и гореспоменути монах уђоше у тамницу код светитеља, и тешаху и сокољаху страдалца. А дођоше и други хришћани; међу њима и синови поменутог Есдина, економа царевог, потајног хришћанина. Они, падајући к ногама мучениковим, целиваху вериге и мољаху га да се моли за њих Господу. А смирени светитељ одбијаше те њихове молбе, говорећи им да је он сам грешан и непотребан, и да су му потребне молитве других. Они пак воском узимаху отиске са

верига његових; и то сматраху за благослов. И слаху тај восак разним болесницима ради исцељења; и један другоме достављаху га као велику драгоценост.

После кратког времена цар поново посла истог судију у тамницу код Христовог мученика. И пошто га испита, опет виде да се нипошто неће покорити царевој вољи. И опет га непоштедно тукоше моткама.

После неколико дана то исто би поновљено. Судија дође, и тукоше светитеља. Тада судија додаде ново свирепо мучење: обесише светитеља за једну руку, а за другу ногу му везаше огроман камен, и оставише светог паћеника да тако виси два сата. Затим га скидоше, и у тамницу вргоше. А судија оде и обавести цара о непобедивом јунаштву мучениковом. И предложи цару да га што пре погуби, да не би један хришћанин срамотио и ружио толику персијску царевину. И после петнаест дана цар осуди мученика Анастасија на смрт, и многе друге сужње који беху с њим у тамници.

Уочи дана свога погубљења свети Анастасије, седећи у тамници и провидећи свој блиски крај, рече неким од својих сасужања: Браћо, ја ћу сутра са многима што су овде, скончати и отићи из овог живота. А ви који останете у животу, бићете кроз неколико дана пуштени на слободу, јер ће овај безбожни цар бити убијен.

Када свану, дође онај судија са војницима, и изведе из тамнице светог Анастасија и седамдесет других сужања, већина благоверних хришћана, да их погуби. Међу њима беху и она два сужња, такође хришћани, који беху заједно са светим Анастасијем доведени оковани из Кесарије у Персију. А неки сужњи бише остављени у тамници, међу којима се налажаху и они сужњи којима светитељ прорече скоро ослобођење као и цареву смрт. Осуђене пак на смрт изведоше ван града на обалу реке. Тамо свакоме ставише омчу на врат, и дављаху их. И кад би кога удавили, они су се обраћали светом Анастасију са питањем: Хоћеш ли да те тако погубимо као и ове? Зар није боље да се покориш царевој вољи, и останеш у животу, и добијеш од цара поклоне, и почаст, и славу? – А светитељ, подижући очи к небу захваљиваше Богу, а њима говораше: Ја

сам желео да ме ви на комаде издробите за Христа мог. А ова смрт је лака за мене. И благодарим Господу мом, што ми даје да помоћу овако малог страдања пређем у велику и неисказану славу светих мученика. – И тако свети преподобномученик Анастасије, после свих сужања, с радошћу прими смрт: удављен, он сконча двадесет и другог јануара 628. године у граду Витсалији близу Ниниве.

Да би цара уверили да је Анастасије заиста погубљен, војници отсекоше свету главу његову, и цару однесоше. А тело његово, заједно са телима осталих побијених, бацише псима да их поједу. Али пси, док халапљиво поједоше телеса удављених, светитељевог се тела не само не коснуше, него га и чуваху да га не би ко дирнуо. Офицер пак тамничких стражара жељаше да узме чесно тело светог мученика, али му не допустише који су стражарили, јер многи од њих беху Јевреји по вери. Но кад паде ноћ, споменути монах из манастира, који беше послат да види кончину светог Анастасија, узео од Есдиних синова слуге, и много злата, и чисте покриваче, и оде на оно место, где лежаше неповређено тело светитељево међу другим телесима, од паса поједеним. Тамо он стражарима даде злато, приђе светоме телу мученика Христова, које и звезде с неба силно осветљиваше, узео га, и однесе у оближњи мали манастир светог мученика Сергија, и чесно сахрани у њему многострадално тело страдалника Христова Анастасија. И сам остаде у том манастиру до погибије цара Хозроја. А када цар овај погибе, пуштени бише на слободу сужњи они, као што им то у тамници прорече свети Анастасије пред кончину своју. И испуни се светитељево пророштво о двома стварима: о скорој погибији цара Хозроја, и о ослобођењу сужања. А када војска грчка дође у Персију, ономе монаху постаде пут слободан да се врати у свој манастир. И он се врати, и све подробно исприча ави и свој братији о преподобном мученику Анастасију. И сви прославише Бога, који укрепи слугу Свога на такав страдалнички подвиг. И ава одмах посла тога брата са другом братијом у Персију, те отуда чесно пренеше мошти мученика Христова, а његова возљубљена ученика, у манастир његов. И од светих моштију мученикових биваху многа чудеса и исцељења болесника, у

славу Христа Бога нашего, славяног са Оцем и Светим Духом
навек, амин.

СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА МАНУИЛА, ГЕОРГИЈА, ПЕТРА, ЛЕОНТИЈА, СИОНИЈА, ГАВРИЛА, ЈОВАНА, ЛЕОНТА, ПАРОДА и осталих, њих 377. на броју

Ови свети мученици по рођењу беху из разних покрајина римске царевине и живљаху у Адрианопољу⁴⁵³ за царовања Лава Јерменина⁴⁵⁴. Уто бугарски цар Крум опустоши Тракију и Македонију и приближи се самом Цариграду; затим после тромесечне опсаде заузе Адрианопољ и одведе у ропство све његове житеље, око четрдесет хиљада њих, колико их беше остало живих после покоља. Међу њима бејаше и месни епископ; не знабожни цар нареди те епископа безобзирце бацише о земљу и изгазише. Цар Крум погибе злом смрћу. Његов наследник Дукум умре убрзо за њим, и над Бугарима се зацари Диценг, владар грозан и бездушан. Он нареди те адрианопољски епископ Мануил би преструган надвоје и руке му осечене до рамена. После тога његови свештени остаци бише бачени псима. Гнев Божји порази нечовека слепилом и ускоро Диценг би убијен од својих поданика. Њега наследи Муртагон, који стаде жестоко гонити хришћане који се нису хтели покорити његовој наредби – да се одрекну Христа. Верне слуге Христове он је мучио у тамници, метао на муке и предавао смрти путем бездушних мучења. Свете епископе: Георгија Девелџитског⁴⁵⁵ и Петра, који своју паству утврђиваху у Христовој вери, нечовечни мучитељ предаде на најсвирепије батинање, па им затим мачем отсече чесне главе. Заједно са епископима тој истој казни бише подвргнути седам хришћана. Мачем бише посечени и хришћанске војводе: Јован и Леонт. Светоме Леонтију – ушкопљенику, епископу никејском, не знабошци мачем утробу пробуратише. Од мача примише мученичку кончину Гаврило и Сионије; богобојажљиви презвитер Парод би камењем убијен. У то време би и много других верних слугу Христових побијено и у тамницама кињено. И не само свирепи Муртагон, него и његови наследници на бугарском престолу жестоко гоњаху хришћане, који разним мукама и мученичком смрћу стицаху себи вечно царство.

СПОМЕН СВЕТОГ ПРЕПОДОБНОМУЧЕНИКА АНАСТАСИЈА ђакона Печерског

Подвизавао се у светој обитељи Печерској. Скончао крајем дванаестог века. Почива у пештери преподобног Антонија.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ МАКАРИЈА ЖАБИНСКОГ

Чудотворац; добровољни мученик, много пропатио од мраза, од жеге, у глади, у жеђи; манастире подигао, братију сабрао; у многим трпљењу доживео дубоку старост. Преставио се 1623. године, ученици га сахранили у његовом манастиру.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ЈОСИФА ОСВЕЋЕНОГ Званог Самак

Би рођен и живљао на Криту; подвизаваше се као монах у манастиру св. Јована Богослова близу града Ираклиона, код једног искусног старца. Би посвећен у свештенство и чињао многе милостиње сиротињи. Просијавао у подвизима и осветивши се благодаћу Божијом, упокоји се у миру 1511. године. Његове мошти касније бише пренесене на острво Закинтос, где и данас почивају.

23. Януар

**ЖИТИЈЕ И СТРАДАЊЕ СВЕТОГА
СВЕШТЕНОМУЧЕНИКА КЛИМЕНТА, епископа
Анкирског и мученика АГАТАНГЕЛА и осталих с
њима**

За време цара Валеријана, 258. године, роди се свети мученик Климент у главном граду Галатије Анкири⁴⁵⁶ од оца не знабошца и мајке хришћанке. Мајка му Ефросинија беше из хришћанске куће, добро васпитана и обучена у хришћанској вери. Удадоше је преко њене воље за човека не знабошца, јер су њени родитељи очекивали да се збуду речи апостолске: Освети се муж некрштен женом крштенном (1. Кор. 7, 14). Али се њихово очекивање не испуни, јер он, зароњен душом у дубине не знабоштва и обузет тамом идолодемонства, није хтео ни да погледа ка светлости Христовој. Усто се на све могуће начине старао да и супругу своју Ефросинију привуче у своје зловерје. А и она се исто тако трудила да га изведе на пут истине. Дан и ноћ му је говорила и стазу спасења показивала, али ништа није успела, јер му се срце било окаменило. И мољаше се она Христу, да се смилује на њих и учини да они, сједињени телесно, буду сједињени и духом у светој вери. А ако је то немогуће, онда да се и телесно растану, пошто нису једнога духа.

Господ наш Исус Христос, слушајући молитве слушкиње своје, смилова се на њу, и убрзо је ослободи не знабожног мужа. Јер овога, пошто је био камена срца и непоправљив, Господ потпуно одбаци, и он умре, оставивши после себе супрузи првенче у повоју, мушко детенце. Блажена Ефросинија одгајиваше своје чедо више побожношћу него млеком. И просветивши га светим крштењем, она га принесе Христу. А даде му име Климент, што на грчком језику значи: ластар винове лозе. И ово му име даде као пророчица, предвиђајући да ће он бити ластар истинског чокота – Христа, који ће родити многе гроздове душа људских. И прорече за њега, да ће бити изванредан исповедник пресветога имена Христовог, и крв своју пролити, и душу своју за Њега положити, и постати Христов

страдалник и мученик. И учаше га светим књигама и добром владању, и упућиваше на сваку врлину.

Дете растијаше телом и разумом. И кад му беше дванаестак година, мајка његова, света Ефросинија, приближаваше се својој блаженој кончини, коју и унапред дознаде. И лежећи болесна на постељи, она жељаше да јој син буде не толико наследник њеног убогог материјалног имања, него наследник њеног нематеријалног духовног богатства: врлина. И поучаваше га матерински, грлећи га, љубећи га и говорећи: Чедо моје, чедо мило, сироче од повоја, које ни оца не памтиш. Али ниси сироче, јер ти је отац – Христос Бог, који те обогаћује својим дарима. Ја те, чедо, родих телом, а Христос Бог те роди Духом. Стога знај, да ти је Он отац, а ти Њему син. И пази, да твоје усиновљење Богу не буде узалуд. Служи само Христу Господу! У Христа полажи наду своју! Јер је Он ваистину спасење наше, и живот бесмртни. Он с неба сиђе к нама, да нас са собом узведе на небо. Он нас учини децом својом милом, и обожи нас. Ко таквome Господу служи, избавиће се свих замки ђаволских, згазиће змије и шкорпије, и савладати сваку непријатељску силу. Јер ће не само посрамити не знабожне цареve, књажеve и мучитеље, који се клањају идолима и демонима, него ће размрскати главе и самим демонима које они поштују.

Затим, лијући сузе, и испунивши се благодати Божје, мати поче пророчки претсказивати шта ће са њим бити и, говораше: Молим те, чедо мило, молим, да ми за све моје муке и патње око тебе, учиниш један поклон, јер ће настати опасно време, и близу је гоњење које дише страшном јарошћу и претњом, и ти ћеш бити, како Господ наш каже, вођен пред цареve и владаре Њега ради (Мт. 10, 18). Учини ми ову част, сине! Стој смело и јуначки за Христа, и чувај чврсто и непоколебљиво веру Његову! А ја се, о срце моје, надам у Христа мог, да ће ускоро заблистати на теби венац мучеништва, и у моју част и на спасење многих душа. Стога припреми срце своје за подвиг мучеништва, да те време подвига не би затекло неприпремљеног. Знај да је корисно бити кушан невољама, као злату у огњу! Али се не бој! Страдање је привремено, награда је вечна; невоља пролази брзо, радост остаје вечито; овде мало

срамоте, а у Бога вечна слава. Претње и муке од мучитеља су краткотрајне; јарост царева земаљских бива исмејана, и вене слава њихова; гаси се огањ, спремљен од њих за Христове мученике. Мач њихов рђа разједа; сила њихова пропада. Нека те ништа такво не одвоји од Христа Господа! Гледај у небо, и отуда очекуј велику, изобилну и вечиту награду од Бога! Бој се Божјег величанства! ужасавај се његовог суда! трепти од његовог свевидећег ока! Јер који су се одрекли Њега, за њих је спремљен огањ неугасиви и црв неумирући. А који су познали славу његовог Божанства, и никако не отпадају од Њега, њих чека неизрецива радост и весеље и наслађивање са светим Исповедницима. Нека ми то, о преслатки сине мој, буде поклон од тебе за моје порођајне муке око тебе, за трудове у васпитању: да ти, плод утробе моје, постанеш исповедник Господњи, и ја се назовем мучениковом мајком, и прославим се у удовима сина који страдају за Христа! Потруди се дакле да страдаш за Пострадалог ради нас, да би се од Њега удостојио великих блага, и да ја због тебе будем удостојена тих блага са светима. Ето ја, сине мој, стојим на прагу кончине моје, и овај видљиви свет неће ми гранути сутрашњим даном. А ти си ми светлост у Христу, и живот мој у Господу! Зато те молим, срце моје, да се не постидим у својој нади, него да се, по апостолској речи, спасем ради порода свог (1. Тм.2:15). Родих те, чедо, да страдам у теби као у свом сопственом телу. Крв што си од мене добио, не штедећи пролиј, да би ради ње и ја добила почаст. Дај тело на ране, да се и ја због њих развеселим пред Господом нашим, као да сам сама за Њега страдала. Једном је једна Јеврејка седам синова принела Богу на мучеништво за веру, и у седам тела синова својих страдајући једном душом својом, остала непобедивом⁴⁵⁷. А ти ћеш ми један довољан бити за славу у Господа мог, ако се за веру будеш јуначки борио. Ето, ја сада одлазим од тебе, и идем испред тебе Богу. Телом одлазим, али се дух мој неће одвојити од тебе, да би се с тобом удостојила припасти к престолу Христовом, хвалећи се пред Њим твојим страдањима и китећи се твојим подвизима. Јер и корен, сакривен под земљу, орошује се истом росом, којом и видљиве гране над земљом. – Тако блажена мајка цео дан пред

светом кончином својом поучаваше сина свог милог, грлећи га и љубећи му главу, очи, лице, уста, груди, и руке, и говорећи: О, сада сам блажена, јер целивам удове мученичке! – И после таквих многих речи, она наслони на њега главу своју, и предаде душу своју у руке Господа свог, и отпочину у миру.

После чесне смрти и сахране своје мајке Климент остаде пуко сироче. Једино је Бога имао за оца. А Бог, општи Промислитељ свих, који се брине о сиротанима и ништима, даде маломе Клименту другу мајку. Јер у том граду живљаше једна благородна, угледна и богата жена, по имену Софија, пријатељица Климентове мајке, блажене Ефросиније. Та Софија живљаше по Богу, проводећи у молитвама дан и ноћ. Пошто није имала деце, она узе к себи као сина блаженог дечка, светог Климента, и вољаше га као рођено своје чедо, и стараше се о њему свом душом. У то време настаде велика глад у Галатији, те су не знабожни Јелини остављали децу своју по путевима, јер нису имали чиме да их хране, а и сами су умирали од глади. Тада свети Климент стаде ту децу доводити у дом Софије, друге мајке своје; и ту их од њеног имања неговаше, одеваше, школоваше, и светом крштењу привођаше. И претвори Софијин дом у сиротиште и школу, те Софија постаде мајка многој деци у Богу, боља мајка од оних које су их телесно родиле. Јер она децу рађаше духовно, васпитавајући их у хришћанској вери.

Свети Климент још у младим годинама стече разум човека савршена: поче од младости своје умртвљавати тело своје постом и уздржањем, живећи монашки. Уздржаваше се од мяса, а храњаше се хлебом и зељем; пиће му пак беше вода. У томе беше сличан тројици светих Младића, чија тела, навикнута на пост, остадоше неповређена двоструким огњем: и унутрашњим огњем природне похоте, и спољашњим огњем пећи. А пошто тада у тој земљи беше мало хришћана, блажени Климент беше међу њима као неко божанско светило, светлећи многим светлошћу богопознања. Али већ настаде време да се упаљена свећа стави на свећњак: да свети Климент, који је светлео врлинама, узиђе на степен свештенства, како би многе просвећивао и путем спасења водио. Стога, по Божјем

промислу и једнодушној жељи свих галатијских хришћана, он би изабран и посвећен, најпре за чтеца, а потом за ђакона и презвитера. А после две године, иако није имао више од двадесет година, би посвећен за епископа. И би други Данило: млад по годинама, а разумом и врлинама превазиђе старце, и показа да старост није у годинама него у врлинском животу и мудрости.

Пошто постаде епископ, свети Климент сакупи не само много деце и учаше их књигама, него и старцима постаде учитељ, јелине приводећи хришћанству и крштавајући их, и тако сваки дан умножавајући Христову Цркву. Потом се стаде пророштво његове блажене мајке Ефросиније збивати, и њему се одасвуд поче плести венац мученички. Диоклецијан мучитељ, чим постаде цар, још прве године владавине своје разасла по целој римској царевини писмена наређења свима кнезовима, великашима, намесницима, управитељима, војводама и градоначелницима, да на све могуће начине убијају и уништавају све који исповедају име Христово. И у тим својим наредбама прећаше да ће оне кнезове и великаше, који не буду ревносно испунили његово наређење о уништавању хришћана, предати на равне муке с хришћанима и побити; а онима који се покажу ревносни у мучењу и убијању хришћана, обећаваше богатство и почести. Стога се по целом римском царству, у свима покрајинама и градовима, царски намесници и властела дадоше на гоњење хришћана, једни бојећи се царевих претњи, а други желећи да угоде цару и добију одликовање. И стараху се свим силама да истребе са земље име хришћанско.

У то време стиже у Галатијску покрајину царски намесник Домицијан. И ревносно тражаше хришћане да их, по царевом наређењу, побије. Тада свети Климент, епископ анкирски, би оклеветан од не знабожаца да забрањује клањати се њиховим великим боговима, а многе приводи своме Христу. И одмах нареди Домицијан да га ухвате и доведу њему. И најпре покуша да ласкавим и обманљивим речима придобије светитеља за своје безбожје, говорећи: Држим да оптужбе које су ми предате против тебе нису истините, јер твоје лице, и честан изглед, и кротка нарав, показују да си ти човек изврстан, благородан,

мудар и паметан. А оно што је против тебе изнесено, то су дечје бесмислице. Реци нам дакле сам што о себи, јер ћемо од тебе сама лакше сазнати истину, ако нам и нешто мало рекне твоја мудрост.

Свети епископ му одговори: Наша мудрост и разум је Христос, Син Бога Оца, чијом речју све би створено; од Њега имамо и говор и разум. Мучитељ рече: Ето, изненада си нас увредио, почевши да нам у самом почетку говориш бесмислице. Него, ја ти саветујем: одбаци та некорисна причања, и принеси жртву боговима. Јер је познато да свакога, који богове ниподаштава, очекују муке, а свакога, који их поштује и клања им се, очекују почести. А пример тога сам ја сам: јер сам због поштовања богова дошао до овако великог положаја. И благодарим боговима за њихово велико добротворство: они поштују оне који њих поштују, а муче оне који не желе да им се клањају.

Насмеја се светитељ на ове намесникове речи, и одврати: Али ми, царски намесниче, сасвим смо супротног схватања: јер ваше поклоне сматрамо за штету, ваше почести – за срамоту, и велики положај – за работу заробљеничку; а ружења, претње, муке сматрамо за насладу и утеху, па штавише – помоћу њих се сједињујемо с Богом. Знајући то, не надај се да ћеш нас ичим одвратити од вере. То нећеш постићи ни обећавајући почести и поклоне, ни претећи мукама.

Ове светитељеве речи наљутише Домицијана. И оштрије гледајући у светитеља, он рече: Како видим, кротко разговарајући с тобом ја те навукох на гордост. И није ни чудо, јер, како чух за тебе, ти се стално бавиш око деце, па и сам имаш детињу памет. Уосталом, ако богове не умилоставиш жртвама, знај бићеш осуђен на смрт. И то не на неку брзу смрт, на какву се ти надаш, него ће тој љутој смрти претходити велике и разне муке. И тако ћеш ти, зли, ужасно завршити; и бићеш другима за пример, да се и остали поуче страшном погибијом твојом.

Свети Климент одговори: Пошто си споменуо децу, онда знај, да сам се ја трудио да децу научим оној мудрости коју не знају ни они најстарији и најмудрији међу вама. Јер се истинска

мудрост Божја скрива од мудраца и паметњака овога света, а открива се деци (Мт. 11, 25). Ја се хвалим и објављујем, да Богу моме приносим духовне и словесне жртве, а не као што ваши жречеви приносе потоке крви, дим и смрад, помоћу којих ви безумно поштујете своје богове. А ја, када крв своју будем пролио за Бога мог, принећу Му је на жртву. Тиме ћу, иако не потпуно, а оно делимично узвратити Богу мом што је за мене пролио крв Своју. Јер ме Христос, Цар мој, искупи Својом скупоценом крвљу.

Пошто мученик изговори ово са великом смелошћу, намесник одбаци своју лажну кротост, и отворено показа своју природну љутину и безумље. Он нареди да светитеља нага обесе о дрво, и да му оштрим железним справама стружу и режу тело. Радећи то, слуге викаху на мученика што ниподаштава царске наредбе. И дубоке бразде ораху се на телу светитељевом као на њиви; и велика парчад отпадаху од тела његова, да му се и унутрашњост јасно виђаше. Просто је и очима било тешко то гледати. А светитељ се не поколеба умом, нити промени у лицу, нити уздахну, нити јаукну, нити зајеча у тако страшним мукама. Напротив, беше јачи и јуначнији од оних који су посматрали његове муке; и мање се мучаше од својих мучитеља; и веселим лицем гледајући ка небу, он благодараше подвигостројитеља Христа Бога, и говораше: Хвала Ти, Христе, светлости моја и животе, дисање моје и радости! Благодарим Ти, Животодавче, што си ме оваквог спасења удостојио! Већ се душа моја весели на путу сведочанстава Твојих. Сладак ми је сваки труд љубави Твоје ради. Теби хвала што ме трпљењем крепиш! јер си руку Своју свемоћну пружио к мени грешnome, избављајући ме од јарости намесникове и од руку мучитеља мојих. Јер си Ти сам уточиште свима невољнима!

Док се светитељ тако молио, малаксаше они што га мучаху, и сустадоше. А намесник, видећи где слуге малаксаше, рече мученику: Сматраш ли да си ме својим трпљењем већ победио, јер се слуге моје уморише за један сат? Светитељ одговори: Ја не сматрам тако, него верујем и надам се да Христос који је у мени: Он је победио, побеђује и победиће свакога непријатеља. – И нареди намесник другим слугама да опколе мученика, и да

силније муче тело његово од оних првих. И ови мучише непобедивог страдалника дуго, док и они не малаксаше и од умора као мртви попадаше. Намесник, посматрајући то, чуђаше се и стиђаше што слуге његове малаксаше, па нареди да мученика скину с дрвета. А светитељ беше такав, да је ужасно било гледати га, и немогуће рукама додирнути га: јер му је месо било скинуто са целог тела као нека одећа, и једино су се виделе кржаве кости, те се човек једва могао распознати.

Када намесник виде да мучењем није постигао ништа, он се опет благим речима обрати мученику. А мученик, као што јуначном војнику Христовом доликује, рече мучитељу много горких речи, те га опет разјари. И Домицијан повика: Заиста је овај човек свађалица! Бијте га по лицу и по устима, јер су му само још ти делови тела читави, зато и говоре дрско. Бијте их непоштедно! нека се изједначе са осталим деловима тела! – И би светитељ бијен од слугу песницама по лицу и по устима тако силно, да од тога паде на земљу. Па га и онда камењем удараше по устима, те му и зубе поломише. А мученик, радујући се, говораше: Намесниче царски, ти ми почаст чиниш, а не мучиш ме! Јер и Господа мог Исуса Христа тукоше по устима, и удараше по образима, па се и ја недостојни удостојих тога сада. Првомученик Стефан би засут камењем, па се и ја тиме украсих. Олакшава ми муке то, што страдам угледајући се на страдања Христа мог. И патње моје чини лакима то, што ћу се, пошто их поднесем, са већима и бољима од мене удостојити великих почести.

Мучитељ се удиви оваквом јунаштву мучениковом, па нареди да га одведу у тамницу. Но мислећи да, тако испребијан, он неће моћи на ногама ићи, јер му цело тело беше једна једноставна рана, нареди слугама да га узму за руке и ноге, и однесу у тамницу. А кад слуге приђоше да га узму и носе, он их одгурну од себе, устаде и силом Христовом пође сам, певајући и говорећи: Уље грешника нека не окваси главу моју! (Пс. 140, 5). Видевши то, намесник рече онима око њега: О, како је трпљење и снага у тога човека! Такви би требало да буду цареви војници, да би били изнад свих опасности. Ја овоме више судити нећу, него ћу га послати цару Диоклецијану. Ваљда

ће му он долијати, јер је вешт у мучењу. Он увек измисли такве муке и уморства, да цео град Рим дршће од његових пресуда.

После неколико дана светитељ се благодаћу Христовом у тамници исцели од рана, и постаде здрав. Намесник га посла у Рим цару Диоклецијану, написавши све о њему. А светитељ вођен од војника, излазећи из града мољаше се Богу и говораше: О Боже, и Царе неба и земље, и целе васионе, Ти све испуњаваш, и ни од једног се места не одвајаш, у руке твоје предајем град овај! сачувај њега, и у њему душе оних што верују у тебе! Сачувај неповређеном Цркву Своју! нека пси и вуци не распуде мало стадо Твоје што је у граду овом, него га умножи ради славе имена Свог! И мене не одвој сасвим од овога града, него на путу и у подвизима боравећи са мношвом, опет ме врати овамо Ти који си повратио Јакова у дом оца његова и избавио га из руке Исавове; Ти који си људима својим наредио да кости Јосифове изнесу из Египта и сахране их у отачаству, да би се славио кроза све векове! – Пошто се тако помоли Богу, одведоше га путем.

Када светитељ би доведен у Рим, и изведен пред не знабожног цара, цар се удиви видећи светлост лица мученикова и његову телесну снагу, и не хтеде да верује Домицијановом писму, у коме га је извештавао колика је страдања овај хришћанин поднео. Јер сматраше овога телом здрава, лицем весела, као да никакве муке није претрпео. И питаше га цар: Јеси ли ти славни Климент, који је толике муке претрпео.

Онда нареди цар да се на једну страну поставе: злато, сребро, одликовања, скупочена одела, накити, а на другу – оруђа за мучење: железни гребени, железне постеље, оштри бријачи, жеравице, котлови, усијани шлемови, коци, точкови и тешке вериге, и друга многа оруђа. Цар погледа на мученика, и указујући руком на злато и богате дарове рече: То ти поклањају богови наши, ако им се станеш клањати и жртве приносити. Светитељ окрену главу од тих дарова, као од ствари рђавих, поганих и смрдљивих, и погледа незаслужних, и с уздахом рече: Нека ти дарови буду боговима вашим на пропаст!

Тада цар, грозно гледајући, показа руком на оруђе за мучење, и рече светитељу: То је спремљено за оне који не

верују у наше богове. – Храбри мученик Христов одговори му: Када су та мучења тако страшна, шта мислиш, какве ли су тек оне муке које је Бог небески припремио за оне који не верују у Њега? И када дарови ваши изгледају светли и дивни и скупоцени онима који земаљски мисле, колико је веће од тога оно што Бог уготови онима који га љубе, оно што око не виде, и ухо не чу, и у срце човеку не дође! (1. Кор. 2, 9). Злато и сребро, – то је неродна земља то – пронађени од људи за спољашње украшавање. А њих огањ измењује, рђа и трење их разједа, разбојници отимају, лупежи краду. Блиставе хаљине су дело црва, храна мољцима, или од бесловесних животиња узета вуна. И више се треба дивити животињама које ту вуну производе, него вама који се њоме китите. Јер се китите и гордите производом бесловесних животиња. А блага нашег доброг Бога, нису ни од кога позајмљена, нити рукама људским израђена, већ су вечна и непроменљива. Њихова је красота безгранична и светлост вечна; не мењају се; нити их мољац једе, нити рђа квари, нити могу оветшати у току бесконачних векова.

Диоклецијан на то рече: Лепо говориш, али рђаво схваташ, зато се и трудим да те приведем познању богова. Стога и благо разговарам с тобом, саветујући те да се не уздаш у смртног човека. Јер Христос, кога ви поштујете, претрпе многе муке од Јевреја, напослетку би убијен, и умре; а наши богови су увек бесмртни, и никада ништа не претрпеше.

Светитељ одговори: Истину говориш, царе, да су богови ваши бесмртни и нестрадални. Јер како могаху умрети, кад никада живели нису? И како могаху ишта претрпети, кад су неосетљиви? Мораш знати да су начињени рукама људским. Јер камени богови ваши железом и теслом бише истесани, а дрвени – секиром и ножем изрезани, златни пак и сребрни – огњем извајани, бакарни и гвоздени – чекићем исковани. Док су прављени, силне ударце добише, и остадоше – неосетљиви. Бесмртни су, без смрти су, јер никад живели нису; и крхају се, јер никад постојали нису. А Господ мој и Бог, Исус Христос, благоволе да по човечанској природи својој умре телом, да спасе свет и својом божанском силом сатре саму смрт. И

учинивши то, васкрсе у трећи дан, и подари нам живот – Себе Самог.

Слушајући светитељево слободно и смело говорење, Диоклецијан се веома разгневи, и нареди да га голог привежу за точак, па да окрећу точак и туку га гвозденим моткама. Док се точак окреташе, кад светитељ биваше горе, бијаху га гвозденим моткама, а кад биваше доле, растојање између точка и земље беше тако мало да су се светитељу кости крхале, и парчад тела отпадала. Дуго мучен на такав начин, мученик се Христов мољаше, говорећи: Господе Исусе Христе, помози ми, и ублажи ми муке, уклањајући љуте болове, јер уздајући се у тебе, предадох себе на ране. Помози ми као некада светом апостолу твом Павлу, и погледај тело моје страшно изранављено: желим да постанем читав и здрав на славу и исповедање светог имена Твог и да бих за Тебе примио још многе и многе муке на посрамљење и поругу безбожника! Укрепи ме ради имена Твог, јер се уздам у тебе, животодавца мог.

Док се светитељ тако мољаше, стаде точак као укопан, и сустадоше од умора они што су га окретали. А светитељ, невидљивом руком одрешен, стаде читав и здрав целим телом. А када то видеше, многи од присутног света, дивећи се викаху: Велики је Бог хришћански! – Свети пак Климент, истинска лоза чокота Христова, провидевши Духом да ће се од његових мученичких подвига родити разумни гроздови, громко узношаше хвалу Богу, говорећи: Благодарим Ти, Боже, Оче небески, што си ми даровао да у овом великом граду страдам за јединородног Сина Твог, који је пострадао за нас, и скупоцену крв Своју пролио за искупљење наше, кога је овде Петар проповедао, Павле објавио, мој имењак Климент прославио, и Онисим исповедио. Сви они и пострадаше за Њега, а сада се славе на небу, и поштују од многих на земљи. Но ускоро ће од врло многих бити поштовани више него цареви земаљски; па ће им се и благоверни цареви клањати.

Ове речи светитељеве као пламен паљаху мучитеља Диоклецијана. То га доведе до беса, и он, не обраћајући пажњу на чудо учињено силом Божјом, заслепљен зломом, сав се предаде мучитељској свирепости: нареди да дебелим

гвозденим полугама бију светитеља по устима, и поломе му зубе. – А светитељ, бијен по устима, не престајаше говорити, дражећи мучитеља. Иако му слуге пређаху и наређиваху да ћути, но као звоно, што се јаче удара – јачи звук даје од себе, тако и Христов мученик, уколико му више пређаху и уста и зубе полугама ломљаху, утолико он громкије прослављаше Бога, на срамоту гордог мучитеља. Пошто се и сам Диоклецијан умори, и од беса малакса, он нареди да мученика, окована у железне вериге, баце у народну тамницу. Предвече дођоше к светитељу многи људи и благоразумне жене са децом, који тог дана беху видели његово јунаштво. И припадајући к светим ногама његовим, једнодушно га мољаху да их крсти. А светитељ благодараше Бога што се у време тако свирепог гоњења увећава број Његових исповедника. И поучивши их одмах светој вери у Христа, он их крсти све и мало и велико, јер у тамници тој беше воде у изобилју. И радосно певаше светитељ: Благо онима којима се опростише безакоња, и којима се покрише греси (Пс. 31, 1). А у поноћ велика светлост с неба обасја тамницу. Сви погледаше горе, и видеше дивног младића, светлог као муња, где раширених крила лети и спушта се к светом мученику. И кад слете до њега, стави му у руке хлеб чист и чашу вина, и одмах постаде невидљив. А сви стајаху запрепашћени од овог виђења. Свети пак Климент познаде да је то Тело и Крв Христова, сатвори прописане молитве, и све новокрштене причести Божанским Тајнама кад је већ свитало.

Сваког дана долажаху верни к светитељу, и довођаху са собом друге ради крштења, те се множаше Христово стадо. И тамница постаде као црква, у којој се узношаху хвале Богу. Стражари, видећи то, обавестише цара. И те ноћи слеже се код светитеља мноштво верних. По царевом наређењу војници. дођоше, све ухватише, и све их као овце изведоше изван града на заклање. И питаху свакога пред посечење: Одричеш ли се Христа, да би остао у животу? – И не беше ни једног који се уплаши смрти, него сви изјавише жељу да умру за Господа свог. И би тада посечено за Христа врло много људи, и жена, и деце. Само један младић умаче из руку ђелата, не што се бојао смрти, већ што је желео да многе и велике муке поднесе за истинитог

Бога. Име том младићу беше Агатангел. О њему ће одмах бити речи.

После тога Диоклецијан опет изведе светитеља на суд. И испитујући га много, свирепо га мучаше. Најпре га нагог повалише, и врло дуго воловским жилама страшно тукоше. Затим га обесише, и гвозденим гребенима стругоше, док му сво месо не остругаше, те само голе кости остадоше. И рече светитељ мучитељу: Ово тело које стружете, није оно што је изашло из утробе мајчине, јер је то одавно намесник Домицијан потпуно остругао. А у ово ново обуче ме Христос, Творац мој. Но пошто се ви трудите да и њега остружете са костију мојих, ја верујем Христу мом, да ће ме Он опет у такво исто тело обући. Он то може, јер неће нестати блата лончару, него ће се наћи у изобиљу за Његове потребе.

Тада нареди мучитељ да му буктињама пале бедра. А светитељ све слатко трпљаше за сладчајшега Исуса. Дивећи се трпљењу и јунаштву мученика, Диоклецијан рече својима: Многе сам несрећне хришћане мукама уморио, али ни једног овако непобедивог не видех. Послаћу га стога у Никомидију к Максимијану⁴⁵⁸, као нешто ново, и никада невиђено, нити чујено. Нека се диви телу овом, непобедивом за муке. Јер држим, да ни он никада није нашао човека тако чврста умом и крепка телом.

И нареди Диоклецијан да га окована посаде у лађу, и одвезу на суд другоме цару, Максимијану. А написа Максимијану све шта Климент претрпе од њега у Риму, а шта пре тога од Домицијана у Анкири. Пре но што је светитељ ушао у лађу, гореспоменути Агатангел увуче се кришом у лађу, и очекиваше светог Климента. А кад уведоше светог Климента у лађу, припаде Агатангел к светим ногама његовим, и исприча му како је од њега крштен; обавести га и о погубљењу верних, и о своме бекству. И каза му да је к њему дошао ради тога, да би за Господа Христа заједно са њим све муке поднео, и заједно умро. Обрадова се свети Климент блаженом Агатангелу и толиком његовом усрђу и љубави за Христа Бога, и његов долазак сматраше као долазак анђела Божјег. И захвали Господу, и мољаше Га да укрепи и помогне Агатангела, да

његовој младој души да храброст и силу да истраје до краја, и да га удостоји венца мученичког.

Пловећи, свети провођаху дан и ноћ у молитви. А не имађаху никакву храну. Свети Климент није ни марио за то. Он говораше: Ја који у срцу свом имам хлеб – самог Исуса Христа, нећу никада огладнети; и ја који имам воду – благодат Христову, нећу никад ожеднети. – А војници, видећи да Климент и Агатангел много дана нити једу, нити пију, сажалише се на њих, и нуђаху им хлеб и воду. Они их похвалише за то добро дело, али не примише ни храну ни пиће, говорећи да њих храни Бог који промишља о свима. Јер Анђео Господњи ноћу им доношаше с неба храну, и окрепљаваше их.

После дуге пловидбе пристадоше уз острво Родос. Многи одоше са лађе у град да купе хране. Светитељи молише војнике на лађи, да их пусте да иду у хришћанску цркву да се причесте Божанским Тајнама животворног Тела и Крви Христове, пошто беше недеља. А епископ острва Родоса, богољубиви Фотин чувши за светог Климента, дође са својим свештенством и осталим хришћанима, и замоли војничког старешину да са Климента скине окове, и да га са учеником Агатангелом пусти к њима, обећавајући да ће их без закашњења опет довести на лађу. И на молбу епископа Климент би пуштен. И одведоше свете у малу цркву, пошто у то време на острву Родосу беше мало хришћана.

Епископ нареди да се чита Свето Еванђеље. И клирик отвори књигу и стаде читати ове речи: Не бојте се оних који убијају тело а душе не могу убити (Мт. 10, 28). Слушајући ове речи, свети подигоше очи своје к небу и уздахнуше, а присутни хришћани, гледајући у њих, стадоше плакати. И испуни се црква плачем и уздасима. Онда замоли епископ светог Климента да отслужи свету литургију. И када литургисаше свети Климент, неки свештеници а и неки мирјани, који беху достојни, видеше на дискосу велики жар, из кога излажаше неисказана светлост, која обасјаваше светитеља и присутне, а над олтаром свете Анђеле где круже у ваздуху. И видећи такво чудо, падоше на земљу нижице, и не смејаху гледати у светитеља. По завршетку свете службе епископ Фотин, са осталим хришћанима, одведе

свете у свој дом, и угости их. Тада, не само хришћани, него и нехришћани, доведоше светом Клименту многе болеснике; и он их исцели све молитвом и крсним знамењем. Због тога многи јелини стадоше јавно исповедати Христа као истинитог Бога, и мољаху да се крсте. А када војници видеше колики се народ стиче око Климента, уплашише се да им не отму сужња, и тиме им напакосте. Стога га узеше и поведоше на лађу, да га опет метну у окове. Хришћани га испратише са многим сузама и ридањем, не желећи да се одвоје од њега. Пошто дадоше светима последњи целив, и пошто целиваше Климентове окове, они се вратише својим домовима. Лађа отплови, и уз повољан ветар пређе Јегејско Море, и тако стигоше у Никомидију.

Незнабожни цар Максимијан добивши у Никомидији писмо од Диоклецијана, и видевши мученика, удиви се великом трпљењу мучениковом и непобедивом јунаштву у мукама. Бојећи се пак да га сам истјазава, да не би био посрамљен од мученика, Максимијан га предаде судији Агрипину на истјазавање, а сам се прављаше као да је заузет другим царским пословима. Када свете изведоше на суд, Агрипин упита Климента: Јеси ли ти Климент? Мученик одговори: Ја сам слуга Христов. – Судија нареди да га песницама бију по устима, говорећи: Зашто не називаш себе слугом царевим него Христовим? – Бијен, светитељ говораше: Требало би да и цареви ваши буду слуге Христове; и њихова би владавина била мирна, и мој Христос би им покорио под ноге све народе. – Погледавши пак у светог Агатангела, судија га упита: А ти, ко си? Јер у Диоклецијановом писму нема ништа о теби. – А Агатангел, погледавши у небо, рече: И ја сам хришћанин; а удостојих се хришћанског имена преко овог слуге Божјег Климента. Судија рече: Значи, он је виновник твоје заблуде и љуте смрти. – И нареди да светог Климента обесе нага, и да му бријачима режу тело; и да Агатангела, такође нага, добро бију жилама. Мучен, свети Климент се мољаше Богу за Агатангела, да га укрепи у страдању.

Пошто завршише са мучењем, нареди мучитељ да их обојицу вргну у тамницу. А тамница беше пуна сужања, затворених за разне кривице. Видевши усрдно мољење светих

Богу, и угледавши где Анђели Божји посетише и утешише слуге Христове, сужњи бише веома тронуте, и припадајући к ногама светог Климента, мољаху га да их приведе своме Богу. Деси се, по промислу Божјем, да тамо беше доста воде за крштење. И пошто им свети Климент даде многе поуке, крсти их све; и отворивши тамницу молитвом, пусти их, говорећи: Идите, децо, и спасите се из руку безбожника! Господ наш Исус Христос нека вас чува!

А када сутрадан сазнаде судија Агрипин за пуштање сужања, страшно се наљути на светитеље. И припреми гледалиште, и баци их зверовима да их зверови поједу. Али зверови ништа не урадише светитељима, него се умиљаваху око њих као пси око својих господара. Онда нареди да се мученицима кроз сваки прст на руци набију усијана шила све до лаката. А присутни народ, не могући да гледа такво мучење, љутито викаху на судију да пусти невинне људе. Судија се још више разљути, и нареди да им другим усијаним сврдлима проврте руке од лаката све до рамена. Тада се народ ускомеша, па дохвативши камење, стадоше гађати судију, и громогласно викати: Велики је хришћански Бог! – А судија, уплашивши се народне побуне и граје, побеже дома. Свети пак мученици, пошто их нико не смеде задржати, отидоше на гору Пирамис, на којој су јелини обично приносили жртве својим боговима. И тамо, седећи у идолском храму, молитвом идоле сакрушише, и демоне одатле отераше.

После неколико дана сазнаде судија за њих да су на Пирамису. И оде тамо са жречевима и војницима својим. Свете мученике силно тукоше дебелим моткама, да им кости поломише. Онда их посебно стрпаше у две вреће, које камењем допунеше, па вреће зашише, и са горе их бацише у море. Котрљајући се низ стрму планинску падину, светитељи се скотрљаше у море. И сви мишљаху да им је то крај.

Када неки хришћани дознадоше за потопљење светих, хођаху по обали, очекујући да море, као што то обично бива, избаци тела светих мученика. И гле, угледаше две вреће где плове по мору. И севши у чамац, дођоше до њих, одрешише их, и нађоше свете мученике живе и здраве, као да ништа

пропатили нису. И прославише Бога. Онда ту ноћ провели на обали. А Анђели Божји посетише светитеље и храном их окрепише.

Сутрадан одоше свети Климент и свети Агатангел у град, и ставши насред трга, проповедаху људима велика дела Божја. И подигнувши руке своје к небу, они говораху Богу: Благодаримо Ти, Господе Исусе Христе, што нас, који се у тебе надамо, ниси оставио, него си нас избавио од љутих мука; и ниси развеселио непријатеље наше због нас, већ си у нама прославио свето име Своје! – А беху на тргу два слепца, и један човек са сухом руком, и један ослабљени. Светитељи метнуше руке своје на њих, и одмах их исцелише. Када то виде народ, стадоше им доводити своје болеснике, и оне који духови нечисти мучаху; и све их мученици исцељиваху молитвама својим и додиром. И народ громко величаше име Исуса Христа.

Видевши то, судија Агрипин се веома удиви, и не знађаше шта да ради. Најзад оде и обавести цара о свему. Дивљаху се и цар веома, како то да, потопљени у мору, опет се обрете живи. И кад сазнаде цар да је свети Климент родом из Анкире, нареди да га са учеником његовим пошаљу у Анкиру, говорећи да град, који га је родио и одгајио, треба да га казни како хоће. И написа писмо о Клименту анкирскоме кнезу Курикију. И обојицу оковане, одведоше војници у Анкиру.

Улазећи у родно место своје, свети мученик Климент с радошћу говораше: Хвала Теби Боже, што си услишио ништавност моју! Хвала Теби Христе, што си ме удостојио да видим град у коме сам се родио! – И предадоше их кнезу Курикију. Он их испита, па их стави на муке. Најпре, помоћу силно усијаних гвоздених дасака жегоше тело светог Климента; затим га везаше за један стуб, и тако без милости тукоше, да му је и месо отпадало. А светог Агатангела обесише, и гвозденим гребенима стругоше. И упита их кнез, ругајући им се: Не осећате ли болове у телима својим? Свети Климент му одговори апостоловим речима: Ако се наш спољашњи човек и распада, али се унутрашњи обнавља (2. Кор. 4, 16). И нареди мучитељ да се силно ужеже гвоздени шлем, и метне на главу светоме Клименту. Када то учинише, дим велики изиђе из светитељевих

ноздрва, ушију и уста. И трпећи неисказан бол, светитељ повика ка Господу своме, говорећи: Неисцрпни Изворе, Водо Жива, Кишо спасоносна, исцели ме росом благодати Твоје! Ти си нас извукао из воде; Ти и од огња избави слуге Твоје! – Чим се светитељ тако помоли, одмах се охлади онај гвоздени шлем. Када то виде кнез Курикије, препаде се; и не знајући шта да ради, посла их у тамницу. А цара Максимијана извести писмом о свему што се десило.

А блажена Софија, друга мати Климентова, дође ноћу у тамницу са великом радошћу и сузама. Радовала се што се названи син њен показа тако изванредан Христов мученик и славан победитељ. И целиваше ране и окове обојци. И опра им и преви ране, и повеза их чистим платном. О свему подробно распитиваше светог Климента, како је и где страдао, и од кога. А донесе им и храну, и окрепи их. И сваке ноћи она долажаше и служаше сужњима Христовим.

После неког времена кнез Курикије доби наређење од цара да свете мученике пошаље у други град, звани Амисија⁴⁵⁹, код другог, врло свирепог мучитеља, намесника царског Домиција. А блажена Софија испрати свете мученике далеко, заједно са оном децом коју је свети Климент за време глади био скупио у њеном дому, хранио и васпитавао, и коју је она чувала као децу своју.

Неки од ове деце не хтедоше да се одвоје од светих мученика, него одоше с њима, привезани љубављу за њих. И успут их војници заклаше, по царевом наређењу, које је он послао, пошто је био обавештен о тој деци.

У Амисији свети мученици бише од Домиција бачени у узаврели креч у петак у осам сати пре подне, а у суботу у девет сати нађоше их живе и здраве. Када то видеше два војника, повероваше у Христа, и јавно изјавише да су хришћани. Због тога они те исте суботе, седмога септембра, бише распети од не знабожаца. Њихова су имена Фенгон и Евкарције. Онда мучитељ нареди да светоме Клименту и Агатангелу одеру кожу с леђа, и да их гвожђем дуго бију. Затим нареди да их положи на усијане гвоздене кревете, па да их сумпором и смолом поливају и одасвуд запале. А светитељи, ни мало не повређени,

као на мекој царској постељи одмарајући се, заспахе слатким сном, и видеше у сну Господа Христа где им са мноштвом светих Анђела својих долази и говори: Не бојте се, ја сам с вама! – И пренувши се од сна они с радошћу испричаше један другоме то виђење. И дуго их држаше на ужареним креветима. А кад Домиције виде да им огањ није ни најмање нашкодио, беше у недоумици шта да предузме. И нареди да их одведу у тамницу.

Дуго времена остадоше свети мученици у тој тамници. Затим их опет послаше цару Максимијану, који се тада бавио у Тарсу. И на путу за Таре, мораше их силна жеђ; нарочито су војници, који су их водили, малаксавали од жеђи, јер ти крајеви беху пусти и безводни. Онда свети молитвом изведоше из суве земље извор воде слатке. И сви пише, и расхладише се. И војници понеше воде колико им беше потребно за пут. И на том путу свети Климент се свесрдно мољаше Христу Богу: да му да, да за свето име Његово буде мучен свакога дана за све време свога живота. И би му откривено од Бога, да ће са годинама које је провео у страдањима, па до окончања мученичког подвига, провести двадесет и осам година у непрекидним страдањима. Томе се свети мученик веома обрадова. Јер обузет неисказаном љубављу Христа Бога свог, он је желео да дуго времена проведе у љутим мукама за Христа, и да сваки дан хиљадама пута умире за Њега. – И када светитеља изведоше пред цара Максимијана, он се силно зачуди видећи их још живе, и после толиких мука непобедиве. Онда их испита, и нађе да су непоколебљиви и нареди те усијаше велику пећ, као некада Навуходоносор у Вавилону. И баци у њу Христове војнике. И проведоше свети у тој пећи дан и ноћ, и нађоше их живе и читаве. Видевши то чудо многи из народа повероваше у Христа. – Затим вргоше свете у тамницу. И проведоше у њој четири године. Јер се безбожни цар надаше, да ће им дуго тамновање додијати и приморати их да се лакше преклоне јелинској вери њиховој.

Пошто светитељи проведоше четири године у тамници, цар нареди да их изведу на суд. Али сам не хтеде да им суди као, тобож, недостојнима да им цар буде судија. У ствари, он се

стиђаше њихове неустрашивости. И предаде их неком властелину Сакердону, човеку веома опаком, који је безбројне хришћане страшним мукама уморио и погубио. Предаде му их, да их примора да се поклоне боговима. Овај узме свете мученике, Климента и Агатантела, и најпре покуша да их ласкама и претњама придобије. А када у томе не успе, он нареди да их наге вежу за дрво, сваког посебно. И онда их жестоко бише, и тела им тако немилосрдно стругоше да им рамена и леђа беху потпуно до костију остругани, тако да им све месо отпаде. Сматрајући да ће одмах умрети, мучитељ нареди да их одреше и однесу у тамницу. Али када виде где светитељи стоје на ногама и сами иду у тамницу, толико се постиде да од стида и беса потпуно малакса телом, те га слуге, једва живог, на рукама однесоше из суднице кући његовој. А светитељима, док иђаху путем за тамницу, отпадаху крвава парчад мяса од тела њихових. Ту парчад хришћани покупише из прашине по путу, и као велико благо чуваху чесно код себе.

Када цар дознаде за Сакердонов случај, насмеја се, и рече: Гле, славни Сакердон, који је многе хришћане победио, побеђен је од двојице. – У том тренутку поред цара се налажаше неки кнез, по имену Максим. Он замоли цара да те мученике преда њему у руке. И хваљаше се да ће их, или приморати да принесу жртве боговима, или их мукама уморити. Цар нареди, те му предадоше светитеље. И он их не стаде одмах мучити, него је много дана пријатељски с њима разговарао, и саветовао им да се поклоне боговима. Дозвавши их једном к себи, рече им: Радујте се, људи! Бесмртни богови вас воле као своје властите синове, и брину се за вас, јер ми много пута у сну и на јави рекоше за вас, да ћете се ви обратити к њима. Због тога су и задржали ваше мучетеље, да вас не погубе, јер чекају ваше обраћење, које је већ близу. Јер прошле ноћи јави ми се велики бог Дионис⁴⁶⁰, и рече ми: Доведи к мени она два човека! И ево, људи, и храм је Дионисов отворен, и жртвеник је украшен, и жртве су готове! Хајдете и принесите му жртву! – одговорише свети: Безочно лажеш, судијо! Јер твоји богови, као што су на јави неми, тако ни у сну не могу говорити. Који ти Дионис рече то? Јер су у вас два кипа његова: један камени, други бакарни.

Ако ти је камени то рекао, онда му ми проричемо да ће убрзо настати време, када ће бити разбијен у комаде, који ће бити, или са другим камењем узидани у неку грађевину, или у огањ бачени и у креч претворени. А ако ти је то рекао бакарни Дионис онда ће бити прекован у котлове, и друго слично посуђе.

Не подносећи овакве речи, Максим их стаде љуто мучити. А мучење се састојаше у овоме: оштре гвоздене справе, сврдлови, мачеви, клинци, трозупци, бише врло густо побијени у земљу, оштрицом навише и вираху из земље за једну стопу у висину; и на њих голог светог Климента полеђушке положише, са лицем окренутим горе. Тада нареди мучитељ да га дебелим моткама туку одозго. А светом Агатангелу много растопљеног олова излише на главу. И када моткама бијаху светог Климента по грудима, и свуда, од главе до ногу, то се сва она оштра оруђа забадаху одоздо у тело његово, и једна допреше до срца, друга до прсију, трећа до стомака, а нека му пробише цело тело и вираху. И када после дугог бијења нареди мучитељ да мученика скину одатле, једва га много њих са великом муком ишчупаше из оних оруђа. И Максим беше запрепашћен, и дивљаше се таквом трпљењу, да ни толике муке не могу, нити да приморају мученике да се обрате к боговима, нити да их уморе. Јер вишњи Бог чуваше душе њихове у телима њиховим, да не изађу из њих, на велико прослављење светог имена Свог, а на посрамљење не знабожаца.

Сазнавши за то, цар Максимијан осуди свете мученике на вечиту тамницу, све док тамо не умру. Али неки великаш, по имену Афродисије, по пореклу Персијанац, који је био врло вешт у измишљању најстрашнијих мука за хришћане, замоли цара да му да те мученике да их он погуби. Цар му их даде. И он их одведе кући својој. И приреди раскошну трпезу, и нуђаше мученике да с њим једу, пију и веселе се. А они му рекоше: Ми се хранимо небеским јелом и пићем. Ко то јело једе, и то пиће пије, неће никада ни огладнети ни ожеднети, него живи вавек веселећи се. – А Афродисије то прими као личну увреду, и рече: Сутра ћу вам спремити обед који желите: смрт опаку.

Сутрадан нареди Афродисије да се донесу два воденична камена, да се светима обесе о врат, те да их они тако вуку по

целоме граду на срамоту своју. И док су свети мученици вукли камење кроз град, многи бацаху, камење на њих, али се већина дивила тако великом и дугом страдању њиховом, и сматрали их за бесмртнике. Стога се и обратила Христу.

После тога, према царевом одлуци, бацише свете мученике у тамницу на вечито тамновање, е да би, измучени дугим тамновањем, умрли у тамници. И остадоше свети мученици много година у тамници, све док се не наврши двадесет и осам година страдања, као што то би откривењем Божјим речено светом Клименту у Тарсу, када су га водили цару на суд. За то време многи исповедници Христови и почеше и завршише свој мученички подвиг, а ова два мученика још беху у свом мученичком подвигу.

После Максимијана зацари се Максимин⁴⁶¹. Пошто се крв хришћанска немилице проливала, стражари тамнички, којима беше додијало дуго тамновање Климентово и Агатангелово, отидоше цару и упиташе га: Шта наређујеш за она два сужња, који много година од многих царева и од многих великаша мучени најстрашнијим мукама, не умреше, и ето су још живи у оковима; и мада их нико не гледа и не брине о њима, ипак су здрави и у лицу светли, и држимо да су бесмртни? – Цар Максимин најпре најпогрднијим речима испова своје богове, што нису били у стању да тим сужњима одузму привремени живот, па онда испита ко су и откуда су. И када сазнаде да су из галатијског града Анкире, он нареди да их упуте тамо кнезу Лукију, који је у то време управљао тамо. Дознавши за овакву наредбу, светитељи се веома обрадоваше. Јер је свети Климент силно желео да свој мученички подвиг оконча у постојбини својој, о чему је и молио Господа Христа. И молитва му би услышена.

Када свете мученике доведоше у Анкиру, изведоше их на суд пред Лукија кнеза. Он се не упусти ни у какво испитивање, него нареди да их одмах вргну у тесну тамницу, ноге им метну у кладе; врат, руке и цело тело окују у железне вериге, и натрпају тешко камење, како не би могли мрднути телом, нити испружити ноге.

Сутрадан изведе на суд само светог мученика Агатангела. У почетку га засу многим ласкама, да би га привукао своје зловерју. Али када виде да је непоколебљива духа, он га стаде мучити: метну му усијане минђуше на уши; затим му свећама сажеже ребра, па му најзад мачем отсече свету главу. А чесно тело мучениково узе блажена Софија, друга мајка Климентова, уви у чисту плаштаницу с мирисима, и положи у пећини, у којој се налажаше и мала црква хришћанска. Јер због свирепог гоњења од стране не знабожаца хришћани нису могли имати јавне цркве. Стога у пећини направише себи цркву, и тамо вршаху своја богослужења. Свети мученик Агатангел страдао је од разних мучитеља: од два цара, Диоклецијана и Максимијана; и од великаша: Агрипина, Курикија, Домиција, Сакердона, Максима, Афродисија и Лукија. Свој мученички подвиг оконча петог новембра.

Када свети Климент дознаде о кончини свога ученика и сапатника, светог мученика Агатангела, испуни се неисказаном радошћу што га испред себе посла Богу. И лежећи нижице на земљи, притиснут тешким оковима, он узношаше велику благодарност Богу за светог Агатангела, што га удостоји да подвиг доврши, веру сачува, све муке јуначки поднесе, и буде увршћен међу свете мученике на небу. А мољаше се и за себе, да би могао до краја издржати, и прелукаву главу вражју размрскати, и са славом прећи у жељена небеса.

После посечења светог Агатангела, мучитељ Лукије нареди да светог Климента сваког дана муче у тамници, и то на овај начин: бодљикавим оштрим штапом бијаху мученика по лицу и глави, задајући му сваки дан по сто и педесет удараца, и то чињаху са светитељем од петог новембра па све до петог јануара. Бијен страшно, дању је крв његова натапала тамничку ћелију, а ноћу, благодат Божја која га посећиваше преко светих Анђела, исцељиваше ране његове. А не знабошци беху у великој недоумици, јер долазећи сваки дан, затицаху мученика увек здрава. И луди од беса, они још свирепије бијаху мученика по глави и лицу, наносећи му увек по сто и педесет одређених удараца.

Пред Богојављење дође у Анкиру, по наређењу царевом, други намесник уместо Лукија, по имену Александар. И уочи Богојављења, ноћу, кад је требало да се служи бденије, блажена Софија сакупи хришћане, и узе са собом васпитанике Климентове: дечаке и девојчице, и одоше у тамницу код светог Климента. А Бог поможе вернима у њиховом потхвату, јер наведе тврд сан на тамничке стражаре; само један од њих не спаваше, и он беше потајни хришћанин. Он им и отвори тамницу. Ушавши унутра, хришћани са Софијом мудро скинуше окове са светитеља, па га узеше и одведоше у ону цркву у пећини. И с радошћу празноваху благодарећи Бога. А кад свану, свети Климент отслужи свету литургију, и сви се причестише Божанским Тајнама из светих руку свога пастира. Изговори архијереј Божји и дугу поуку, у којој прорече за своју смрт, да ће ускоро бити убијен. И рече им: Не бојте се, браћо, нико од вас неће ни погинути, ни пострадавати. Вуци ни једнога дограбити неће. Само ћу ја са двојицом свештеника положити душу своју за великог архијереја Христа, који је душу своју положио за нас. – А прорече и то, да ће убрзо гоњење престати, идолопоклонство исчезнути, а света вера процветати. Јер ће Небески Цар подићи на земљи таквог цара, који ће, просветивши се светим крштењем, просветити и све земље римске царевине. И он ће основати Нови Рим. И вера ће засијати свуда.

Пошто порече то своме духовном стаду, и обрадова душе њихове, свештеномученик Климент оде са свима присутнима у дом мајке своје Софије, и уреди велику трпезу, и све угости. И остаде свети Климент у дому њеном до двадесет и трећег јануара. За то време намесник Александар се бавио пословима управе. И обавестише га да је хришћански епископ Климент изашао ноћу из тамнице. И стадоше га тражити. А кад дође недеља, архијереј Божји свети Климент оде у цркву пећинску, да служи свету литургију. То сазнадоше не знабошци, и известише намесника. Он одмах оде са војском и, ушавши унутра, нађе светог Климента где пред престолом Божјим стоји и приноси Бескрвну Жртву. И нареди намесник једном војнику да отпозади удари мачем архијереја по врату. И кад војник то учини, паде

глава светог свештеномученика Климента на свети престо, и на предложене Дарове, и обагри се крвљу његовом Бескрвна Жртва и сав свети олтар. А присутни верници беху у великом страху и ужасу. Ма да и сами очекиваху смрт, не жаљаху себе, него за пастирем својим наглас плакаху и ридаху. А намесник одмах изиђе напоље, не учинивши од народа никоме ништа. Само два свештеника бише са светим Климентом у олтару посечена. Њихова су имена Христофор и Харитон, ђакони.

Блажена Софија сузама и радошћу зали чесно тело свога милог сина, а у самој ствари свога духовног оца и пастира. Плакаше, јер се лиши њега на земљи; радоваше се, јер добро оконча мучеништво, и пређе ка Господу Христу. И би светитељ са обадва ђакона чесно погребен од Софије и присутних хришћана у пећинској цркви крај гроба светог мученика Агатангела, 23. јануара 312. године.

Тако свети свештеномученик Климент заврши дуги подвиг свога мучеништва, двадесет осам година подносећи за Христа безбројне и неисказане муке. О њему грчки историчар Никифор каже овако: Све од постања света: који су ради Бога поднели ма какво страдање од огња, од гвожђа, од камена, од дрвета; и који су се са зверовима борили; и који су дуго у оковима мучени; и који су од разних смрти у земљи, у води, у ваздуху скончали; и који су од силног мраза или од силне жеге пресвисли; и који су ма каквим мучењем и казнама лишени живота, – све њих свети Климент са Агатангелом страдањима својим много превазиђе. Страдао је од једанаест мучитеља у разним градовима: У Анкири – од галатијског антипата Домицијана; у Риму – од цара Диоклецијана; у Никомидији – од намесника Агрипина; опет у Анкири – од кнеза Курикија; у Амисији – од царског намесника Домиција; у Тарсу – од цара Максимијана, од властелина Сакердона, од кнеза Максима, од великаша Афродисија; опет у Анкири – од кнеза Лукија, најпосле – од намесника Александра. Јер сви ови мучитељи одашилиаху светог Климента један другоме као неко чудо никада невидјено. Јер је у току толиких година, и у толиким разновременим љутим мукама, остао са учеником својим Агатангелом непобедив и непоколебљив, крепљен Богом, Господом нашим Исусом Христом ради славе

светог имена Његовог, коме са Оцем и Светим Духом од сваког створења приличи свака слава, част и поклоњење вавек, амин.

ЖИТИЈЕ СВЕТОГ ПАВЛИНА МИЛОСТИВОГ епископа Ноланског

Угодник Божји Павлин родио се у Аквитанији, у Италији. Као мирјанин био је римски сенатор. Човек од вере, побожан и богобојажљив. Имао је супругу Тарасију, која је по вери, врлинама и нарави личила на њега. Пошто нису имали деце, узимали су сирочад, и о њима се бринули као о својој деци: хранили су их и одевали, и учили их страху Божјем. И из дана у дан напредоваху у свакој врлини, чинећи многе милостиње ништима. Најзад и сами Бога ради по својој вољи постадоше ништи: јер продадоше своје огромно имање, и све раздадоше потребитима, и живљаху у добровољном сиромаштву, уздајући се у Божји промисао. А када већ потпуно осирوماшише, дође један убожјак просећи милостињу. Но у њих не беше ништа више осим једнога хлеба. И нареди блажени Павлин супрузи својој да и тај последњи хлебац да сиромашу, говорећи: Бог ће се постарати о нама, само да не жалимо Бога ради дати ономе који иште. – Али Тарасија не даде, него задржа хлебац за њих, пошто није имала ништа више тога дана да изнесе на трпезу. У том дође код блаженог Павлина посланик од једног богатог пријатеља његовог, извештавајући га да му овај шаље морем много брашна, и да последња лађа потону са брашном. Чувши то, Павлин рече својој супрузи: Видиш, да си сиромашу дала онај последњи хлеб, не би последња лађа потонула на мору с брашном. Тако Бог због тврдичлука многима одузима имање.

Напустивши са имањем и славу и сјај овога света, они отпутоваше из Рима у покрајину Кампанију⁴⁶², где беху за себе задржали једно своје мало имање. Ту живљаху у граду, званом Нола⁴⁶³, служећи Господу крај гроба светог мученика Феликса⁴⁶⁴. А скриваху се од света. Али се Павлинова врлина на могаше скривати за дуго. Јер га због његове врлине силом узеше за нолански епископски престо и он преко своје воље би постављен за епископа⁴⁶⁵. И руковођаше паству своју свето и ревносно, као верни и мудри пристав, кога постави Господ над чељади својом (Лк.12:42). Јер их храњаше не само духовном

храном, учећи их и саветујући, грешнике покајању приводећи, и свакога на пут истине упућујући, него се стараше и о телесној храни и о свима потребама својих оваца. А сиротињу и удовице хранио и одеваше, и робове откупљиваше и пушташе на слободу.

По попуштењу Божјем деси се тих година најезда Ванда⁴⁶⁶ на Италију. Они је сву освојише, па дођоше и у област Кампанијску, где беше град Нола. И ту многе градове и села опустошивши, нагннуше и у Павлинову епархију, чинећи то исто. Много народа поробише, и у своју земљу, у Африци, као робље преко мора одведоше. У то време блажени епископ Павлин, све што имађаше у епископији, даде за откуп робља и за прехрану опљачканих од варвара. И тако му ништа више не остаде. А када војници вандалски, свирепи и бездушни, мучаху хришћане да им покажу сакривена у земљи блага, свети Павлин много сажаљеваше своју паству, и вапијаше к Богу: Господе, дај да мене муче због злата и сребра, јер Ти знаш где ја сакрих своје богатство: у руке твојих ништих и убогих слугу.

Једном дође к њему једна сирота удовица, плачући и кукајући: „Сина мог одведоше Вандали у ропство, и чујем да се налази у Африци код зета вандалског цара Риге. Стога молим твоју светињу да ми да чиме бих откупила сина, јединог хранитеља мог, наду и потпору старости моје“. – А Божји човек веома усрдно претражи све да би ишта пронашао и дао сиротици, и пошто не нађе ништа осим себе сама, рече сиротој удовици: „Жено, немам ништа да ти дам. Једино, узми мене самог. Ево, ја теби дајем себе као роба. Продај ме, дакле, и откупи свога сина. Или ме дај у ропство у замену за свог сина“.

Чувши то из уста таквог човека, жена мишљаше да је то пре ругање него милосрђе. Али он, паметан и мудар, објасни жени да јој се он не руга већ говори истину. И убеди је да треба да верује његовим речима, и да се не плаши да епископа преда у ропство ради ослобођења сина свог. И отпутоваше обоје у Африку. И пронашавши кућу оног царског зета, кнеза, код кога беше удовичин син, они чекаху пред вратима. А кад кнез излажаше из куће, паде пред њим удовица, молећи га с плачем да јој отпусти сина. А горди варварин јој не само не хтеде

отпустити сина, него ни чути за њену молбу. Удовица пак, показујући на слугу Божјег Павлина, рече: Ево, овог човека дајем место сина. Молим те, учини ми ту милост: пусти ми сина, јер ми је јединац! – Он мирно погледа у Павлина, и упита га: Какав занат знаш? – Свети Павлин му одговори: Не знам никакав занат, само знам да добро обрађујем башту. – Чувши то, кнез се обрадова, јер му такав човек беше потребан. И даде удовици сина. Она га узе, и отпутова кући својој. А свети Павлин остаде у ропству; узе на себе обрађивање баште, и рађаше трудећи се. Господар његов стаде често долазити у башту, и разговарати са својим баштованом. Увидевши да је његов баштован мудар и благоразуман човек, он разговараше с њим о свему. И много пута остављаше своје укућане и пријатеље, да би се наслађивао разговором са њим. А блажени Павлин му сваки дан ношаше из баште разно поврће за трпезу; и добијајући хлеб из његових руку, враћаше се на свој посао.

Када су једног дана разговарали, Павлин свети тајно рече своме господару: Пази, ти хоћеш да путујеш, али треба да мислиш о преузимању вандалског царства, јер овај цар, твој таст, умреће напрасно и неочекивано, па ако ти будеш отпутовао, онда ће други преузети царство. – Чувши то од свога баштована, кнез не могаше никако да ћути, већ отиде и каза цару, јер му беше веома веран, а и цар љубљаше њега више свих. Цар се замисли, па рече: Хоћу да видим тог човека о коме говориш. Царев зет одговори: Сад ћу му наредити да ти за ручак донесе поврће из баште, па ћеш га видети.

Цар беше за ручком када Павлин уђе доносећи поврће за царску трпезу по наређењу свога господара. Чим га цар угледа, прође га језа, и дозвоа свога зета, и каза му тајну, коју је иначе хтео крити, говорећи: Истина је што си чуо од овог човека, јер прошле ноћи видех у сну неке кнезове где седе на престолима, и суде ми. А усред њих сеђаше овај. И према њиховој пресуди, мени би одузета царска палица и власт, које некад бејаш добио. И упита свога зета, ко је тај човек. Ја сматрам, продужи цар, да ово није прост човек, јер га у сну видех у великом чину.

Тада царев зет позва насамо блаженог Павлина, и упита га, ко је. А Божји човек му одговори: Ја сам роб твој, кога си примио

место удовичиног сина. – Кнез упорно настојаваше да му каже, не шта је сада, него шта је био у својој земљи. И дуго га заклињаше да не крије од њега своју тајну, и да му каже истину. А човек Божји салетан, и не могући да одоли заклетвама, каза му да је епископ. Када то чу његов господар, уплаши се веома, и са смирењем рече му: Ишти у мене што хоћеш, па се врати у своју земљу са великим даровима. Одговори му угодник Божји Павлин: Једно добро молим од тебе, а ти га можеш учинити: све робове из мога града и из моје земље, који су овде доведени, пусти да се слободни врате својим кућама. – Кнез одмах нареди да се по целој Африци пронађу хришћани из Кампаније, који су као робље доведени, и да се упуте светом Павлину. И би свети пастир, са свима духовним овцама пастве своје, испраћен чесно, уз много других дарова и довољно хране. И лађама дођоше у своју земљу радосни и весели. А после не много дана умре Рига, цар вандалски, као што светитељ прорече, и престо царски заузео зет његов.

Тако свети Павлин, предавши себе једног у ропство, изведе многе људе из ропства на слободу, следујући Господу Христу, који узео на себе обличје роба, и избави род људски од робовања ђаволу. И поживе свети Павлин, по повратку из вандалског ропства, много година, и као пастир добри добро пасаше поверено му стадо, полажући душу своју за овце. И огромне милостиње почини убогој браћи, не штедећи себе. И године 431, 22. јуна он пређе к Начелнику пастира, Христу, Господу свом, од кога сада стоструко добија, као наследник вечног живота, славећи Га вавек, амин⁴⁶⁷.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ЈЕВСЕВИЈА

Овај преподобни беше се затворио у једну врло малу и мрачну, без икаквог прозора, келију. И ту се подвизаваше тешким подвизима. Касније пак, много пута потстицан од једног брата, по имену Амијана, оде у манастир, те прими управу и постаде игуман. Проводио је живот у великој кротости и смиреноумљу, и ударао тело своје сваком муком. Јео је једанпут у три или четири дана. Имао је гвозден појас око струка. Носио је о врату врло тешке вериге. Видећи га погурена под тешким веригама, неко га упита, каква му је корист од тога, и зашто не гледа горе, к небу. Преподобни одговори: Ја ово чиним, да бих победио лукавства ђавола који ратује против мене. Пошто он ратује против мене да би ме лишио великих ствари и врлина, као што су здравоумље и праведност, и да би ме ринуо у велика зла, то и ја ратујем ударивши на себе ове мале муке. И ако ме ђаво победи, неће се много похвалити. Али ако га ја победим, биће по заслуги исмејан, пошто ме ни у малим стварима није могао победити.

Поживевши тако богоугодним животом, овај славни подвижник отиде ка Господу.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ МАВСИМА СИРИНА

У Киру антиохијском беше један преподобни, по имену Мавсим, а по говору Сирац⁴⁶⁸. По животу био је сељачки прост али је блистао врлинама. Имао је само једну хаљину. И кад му она оветша, он је не баци, него непрестано стављахе закрпу на закрпу, и тако некако покриваше голотињу своју. Толико је овај преподобни био гостољубив, и толико се старао о путницима и сиротињи, да су врата његове келије била свима отворена. Кажу да је имао два суда: један пун брашна, а други пун уља. Из њих је давао потребитима, и они се никад нису празнили нити пресушили. „Јер је Бог, по речима апостола Павла, богат за оне који га призивају“ (Рм.1:12). Бог, који је учинио да се у гостољубиве према пророку Илији Сарептске удовице не потроши брашно из зделе и не нестане уље у крчагу, умножавао је добра овог чудесног и гостољубивог Мавсима према мери његовог гостољубља. Пошто је тако дивно и свето провео време живота свог, преподобни Мавсим отиде ка Господу, крајем четвртог века.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ САЛАМАНА МОЛЧАЛНИКА

Овај преподобни родио се у насељу Каперсана, на обалама реке Еуфрата⁴⁶⁹. Заволевши молчалнички живот монашки, он нађе с оне стране реке једну малу келију, затвори се у њу, али не остави на њој ни врата, да би могао излазити, ни прозор, да ои светлост могла улазити. Испод земље ископао је мали ходник, кроз који је једном у години излазио и сакупљао себи храну за целу годину. Сазнавши за његово подвижништво, архијереј тога краја оде к њему, желећи да му да свештенички чин. И прокопавши једну рупу на келији његовој, архијереј уђе, стави руку своју на главу преподобнога, и сатвори молитву рукоположења. И потом говораше му много, и каза му да га је рукоположио за свештеника, али преподобни не проговори ни речи. Отишавши, архијереј нареди да се опет затвори она рупа коју он беше отворио на келији.

Једном приликом пређоше ноћу тамошњи хришћани реку Еуфрат и развалише келију преподобноме, па га узеше и однеше у своје село. А он им се не успротиви, нити рече да то не чине. Пошто су у своме селу имали готову келију, они га затворише у њу. И преподобни и ту провођаше молитвено подвижнички живот, не говорећи ни с ким. После не много дана дођоше хришћани из другог села с оне стране реке, и ноћу развалише опет келију његову, и узеше преподобног и однеше у своје село. А он им не рече ни речи, нити затражи да га оставе, нити пак пројави жељу да иде.

Тако је овај преподобни успео да потпуно умртви себе за овај живот. Отуда је овај преблажени могао са апостолом Павлом рећи: Ја више не живим, него живи у мени Христос. А што сад живим у телу, живим вером Сина Божјег, коме омилах, и предаде себе за мене (Гал.2:20). Блажени Саламан, умртвивши на такав начин себе, као нико други никада, проведе свој живот, док не отиде ка Господу, да се вечито радује.

Упокојио се око 400. године.

СПОМЕН ШЕСТОГ ВАСЕЉЕНСКОГ САБОРА

Шести Васељенски Сабор одржан је 680. године у Цариграду за владе цара Константина Погоната⁴⁷⁰, против јеретика монотелита, који су погрешно учили да је у Христу била само једна воља: Божанска. На Сабору је било 170 отаца. Седницама Сабора присуствовао је сам цар. После многих ватрених препирки Сабор утврди православно апостолско учење: да у Господу Исусу Христу постоје две воље, Божанска и човечанска, сходно двема природама Његовим; и осуди монотелитску јерес. Сабор је почео 7. новембра 680. године, а завршио се 16. септембра 681. године. Овај Сабор допуњен је Трулским, који је одржан у царској палати у дворани званој Трулус, 692. год.

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ГЕНАДИЈА КОСТРОМСКОГ

Преподобни Генадије, назван у светом крштењу Григорије, бејаше син јединац бојара Јована и жене му Јелене, који живљаху у Литовској земљи. Григорије из детињства волео је посећивати цркву Божју и стално се кретао међу црквеним клиром, посећујући сва богослужења. Родитељи беху незадовољни таквим понашањем сина и говораху му: „Зашто тако радиш? Зар си ти црквени послужитељ? Ти нас срамотиш пред људима. Доста је да заједно с нама одлазиш у цркву, а да остало време проводиш код куће и у друштву са својим вршњацима. Но нарочито не треба да лишаваш себе одмора ноћу“. – На то им Григорије одговараше: „Мили родитељи, не досађујте ми таквим речима; ја не желим да се бавим дечјим играма. Бог ради што хоће, а човек што може; Дух Свети пак упућује сваког човека на пут истине.“

Од тога доба Григорије стаде размишљати како да отпутује у Руску земљу, да се тамо настани у некој светој обитељи и да се подвизава добрим подвигом. И једном згодном приликом он оде од родитеља, скину са себе господско одело и даде сиромасима, а од њих узе рите и одену се у њих. И проходећи Литовску земљу, пустиње, села и градове као скитач и дошљак, он претрпе многе невоље и напасти од рђавих људи. Али, чуван Богом, он стиже у Руску земљу, и дође у славну престоницу Москву. У Москви он прибегаваше к ракама светих чудотвораца, и обилажаше свете обитељи са намером да се у једној од њих постриже и преда молитви.

У Москви он себи нађе друга, по имену Теодора, младог, али богобојажљивог, и који је такође желео да се постриже. Из Москве они заједно отпутоваше у Велики Новгород, и тамо обиђоше света места, цркве и манастире. Из Новгорода они кренуше на реку Свир у пустињу код подвижника преподобног Александра⁴⁷¹, и стадоше га усрдно молити: „Ми желимо, свети оче, да се Богу молимо: обуци нас Христа ради у монашку ризу. Преподобни Александар се најпре обрати Григоријевом другу

Теодору и рече му: „Ти ћеш, чедо Теодоре, водити белоглавог звера“. А Григорију рече: „А ти, чедо Григорије, бићеш пастир словесним овцама и наставник мноштву инока. Иди, чедо, на Комељску гору код преподобног Корнилија, и он ће те научити како да се Богу молиш и како да пасеш словесно стадо инока, а у нашој пустињи немогуће је дечацима живети. Ипак, одморите се овде, чеда моја, колико дана желите“.

Они провели четрнаест дана у пустињи код преподобног Александра, па, узевши од њега благослов кренуше у крајеве града Вологде на Комељску гору. Стигавши тамо у пустињу к преподобном Корнилију Комељском⁴⁷², они закуцаше на његова врата са Исусовом молитвом. Отварајући врата, преподобни Корнилије их упита: „Чеда, како прођосте непроходна места, и зашто дођосте у ову убогу пустињу? Шта тражите?“ – Они му одговорише: „Господару наш, преподобни оче Корнилије, нама је овладала велика жеља да се обучемо у монашку ризу. Христа ради уврсти нас у своје богоизабрано стадо“. – Преподобни Корнилије рече Григорију: „Ти, чедо Григорије, ступи у моју убогу обитељ; а ти, чедо Теодоре, остаћеш у световном животу, оженићеш се и имаћеш порода“.

Григорију преподобни Корнилије наложи иночко искушеништво по предању светих отаца. У том искушеништву Григорије проведе дуже време. После тога преподобни Корнилије, ушавши у цркву, постриже Григорија у монашки чин, и каза му реч из Светог Еванђеља: Сваки, који остави оца, или матер, или жену, или децу, или земљу, имена мога ради, примиће сто пута онолико, и добиће живот вечни. Многи ће први бити последњи и последњи први (Мт. 19, 29–30). Затим старац говораше новопостригаваном по отачким питањима и одговорима, и даде му име Генадије. Најзад му рече: „Усвој, чедо, разум древних светих отаца: трпљење, љубав и смирење, а нарочито молитву заједничку, или саборну, и келејну, и потруди се у подвизима нелицемерним“.

Генадијев друг Теодор, по пророчанству преподобних отаца Александра и Корнилија, проживи свој живот у свету и сконча у Москви у дубокој старости.

Са благословом оца Корнилија преподобни Генадије се усрдно подвизаваше у молитвама и трудовима, нарочито пак у домаћим манастирским послушањима у кујни, пекари и осталима. Многи од братије негодоваху на Генадија због таквих подвига његових и роптаху. Чујући то роптање, преподобни Корнилије храбраше светога, говорећи: „Чедо Генадије, не јадикуј због тога на братију, јер они тако говоре по наговору ђавола“.

Потом ненавидник добра ђаво изазва узрујаност међу братијом и против самог оца Корнилија. Видећи то, преподобни даде места гневу и, узевши са собом ученика свог Генадија, остави свој новоподигнути манастир и отиде у Костромске крајеве, у дивљу шуму, на Сурско Језеро, удаљено преко шездесет километара од његовог првог манастира. Недалеко одатле, нешто више од километра, живљаху неки сељаци, најмљени пчелари. Они се веома обрадоваше доласку Корнилија и Генадија, саградише им келију, доношаху им хлеб, мед и остале потребе, пошто им се пчеларник налажаше у близини. А преподобни Корнилије и Генадије подвизаваху се у молитвама и посту, додајући труд труду: сецијаху шуму и обрађиваху земљу.

Једном велики кнез Василије Јованович⁴⁷³ допутова, по своме завету, на Бело Језеро, да се помоли Богу за пород. Стигавши у пустињу преподобног Корнилија и сазнавши да се он удаљио на друго место, велики кнез се веома огорчи на братију и говораше им: „Због вашег роптања и непослушања отац Корнилије не живи у својој пустињи“. – И тог часа посла своје слуге к преподобном Корнилију да га моле да се врати у своје пређашње обиталиште. Преподобни Корнилије дође пред великог кнеза, припаде к ногама његовим и мољаше опроштај што се уклонио из своје пустиње. Благоверни кнез га подиже и рече: „Љубимче мој, оче Корнилије, моли за нас милостивога Бога, да нам Господ Бог подари пород за наслеђе роду нашем, за напредак чесним обитељима, за моћ рускоме царству и за утврђење хришћанске вере“. Затим велики кнез говораше преподобном Корнилију: „Обитавај оче, овде, у свом првом

подвизавалишту, а у ту другу пустињу благослови и пошаљи ученика кога хоћеш“.

Када велики кнез отпутова, преподобни Корнилије благослови за нову пустињу свог ученика Генадија и наложи му да тамо подигне цркву у име Преображења Господњег. Преподобни Генадије са благословом оца Корнилија и по наређењу великога кнеза, уради све у пустињи: и цркву Божју подиже, и украси је иконама, књигама и сваким благољепијем црквеним. А када се у пустињи стаде умножавати братија, он подиже и другу цркву, у име преподобног Сергија, Радонешког чудотворца, и украси је као и прву.

Трудећи се непрестано, сам преподобни даваше братији образац смирења и трпљења. Он направи за братију удобна жилишта. Дању је секао дрва, а ноћу их на својим леђима разносио по братским келијама. Радио је у кујни и пекари; прао братији власенице; правио свеће; кувао кољиво; пекао просфоре; – особито пак успевао је у црквеним службама, у посту и молитви. Поред тога он је на себи носио вериге и железне крстове и тешке ланце. Тако велики терет носио је преподобни ради укроћења тела.

Због тога на преподобном почиваше благодат Пресвете Тројице. Удостојивши се ње, он узимаше на себе све веће и веће подвиге пружајући пример својим ученицима у свим обичајима и животу, јер их он учаше не толико речју колико делом, показујући им оно што је изложено горе. „Ко је у стању описати све подробности његова живота, и све подвиге, и трпљење; или ко може набројати патње и труде његове и старање о братији?!“ Тако узвикује састављач његовог Житија, његов ученик Алексије, који даље, у похвалу преподобном Генадију, а више у славу Божју, казује о чудесима његовим, учињеним, благодаћу Божјом, за живота његова и по смрти. Ево нека од тих чудеса.

Једном преподобни Генадије дође у престони град Москву са ученицима својим Серапионом и Уаром. Он би с чешћу примљен од бојарке Јулијаније Феодоровне, жене Романа Јурјевича. Јулијанија замоли преподобног Генадија да благослови њене синове Данила и Никиту и кћер Анастасију.

Када светитељ благосиљаше Анастасију, рече: „Ти си лоза прекрасна и грана плодоносна, бићеш нам царица благоверна“. – И ово се старчево пророштво зби: Анастасија Романовна постаде царица, прва супруга Јована Васиљевича Грозног⁴⁷⁴.

Једном приликом тешко се разболе владика Вологодски и Великопермски Кипријан. Срдачно одан обитељи Преображења Господња, а исто тако гајећи духовну љубав према преподобном старцу Генадију, он посла једног свог службеника по старца Генадија, молећи га да га болесног обиђе. Преподобни дође са својим ученицима, јеромонасима Мисаилом и Алексијем, у град Вологду и замоли да га епископ Кипријан прими. Епископ се обрадова доласку светог старца, и он, који дотле није могао да се макне са своје постеље, устаде и изиђе у сусрет светом богоугоднику, благослови крсним знаком њега и његове ученике, па, узевши преподобног за руку, уведе га у своју унутрашњу келију. Дуго време проведе архијереј у разговору са преподобним старцем. А људи, видећи да епископу би много лакше од посете преподобнога, веома се удивише и прославише Бога који преко угодника Својих чини преславна чудеса. После разговора они обојица окусише благословеног хлеба. Сутрадан епископ пред свима људима моли преподобнога: „Наставниче пустињски, преподобни оче Генадије, моли за нас милостивог Бога да ми олакша телесне патње и исцели болест ноге моје.“

Преподобни рече архијереју: „Човекољубиви Бог помаже у невољама, исцељује душевне недуге и телесне болести, и крепи људе који страдају, – и то велико дело није наше. Господине мој, владико, све је могуће од Бога, а од људи – ништа. Ето ти, господине мој, сада си већ здрав од опште болести телесне, а нога твоја нека те потсећа на последњи час и неће се исцелити до последњег твога даха. Мир теби, господине мој, свети оче!“ – После овога владика поживе још пет година и отиде ка Господу.

Писац Житија преподобног Генадија, ученик и наследник његов по игуманству Алексије, прича о себи самом ово. Увређен од братије Генадијеве обитељи Свемилостивог Спаса, Алексије се уклони одатле у град Кострому и настани у обитељи

Богојављења Господња. Али се убрзо силно разболе и не могаше стајати у цркви. Због тога се он пресели из Костроме у Адријанову пустињу близу Пошехоња. Али болест не престајаше. По откривењу Божјем он се врати у Генадијеву обитељ Свемилостивог Спаса. И прибегнувши са молбом Генадијевом гробу, прошаше опроштај за своју малодушност, и доби исцељење.

Многобројна су посмртна чудеса преподобног Генадија. На гробу његовом они, који се са вером и усрђем мољаху, добијаху исцељење од различитих болести: од зубобоље, од окоболе, од узетости, а особито од лудила и демоновања. Догоди се и овакво чудо: један јерођакон Генадијевог манастира украде црквене књиге и застираче и, прешавши само неколико километара до реке Андоме, њему се одузеше и руке и ноге. Обавештен о томе, игуман посла по ђакона, те га довезоше у манастир са књигама. Ђакон признаде свој грех, припаде ка гробу преподобног Генадија, просећи опроштај и исцељење руку и ногу. И, на молитве преподобног Генадија, Бог се смилова на њега и поврати му здравље.

Једна властелинка галицкога среза, из рода Лапћевих, имађаше четири сина. Један од њих, по имену Кирило, доби жељу да се постриже у Генадијевом манастиру, и имађаше вољу да свој део очевине приложи манастиру. Сазнавши за то, мајка стаде клети сина и не дозвољаваше му да свој део да манастиру. Но њу изненада спопаде тешка, неподношљива главобоља. Мучена овом болешћу, она се опомену свог греха, и даде обећање да ће ићи у обитељ Спасову да се помоли на гробу преподобног Генадија, и допусти сину да свој део имања приложи манастиру. Онда она осети олакшање своје болести, и убрзо испуни своје обећање. Син се њен постриже и доби име Корнилије, а она прослави Бога за даровано јој исцељење.

Пред крај свога живота преподобни Генадије се лако разболе, па се тихо и мирно престави 23. јануара 1565. године. А обретење светих Моштију преподобног Генадија би 1644. године, у време благочестивог цара Михаила Феодоровича и патријарха Јосифа. Када стари дрвени храм разградише и

стадоше зидати нови од камена, при копању ровова обретоше ковчег са нетљеним телом и ризама преподобнога.

СПОМЕН СВЕТИХ ДВА МУЧЕНИКА

Због вере у Христа бачени у јаму скончаше. Ово би у граду Парму у Малој Азији.

24. Януар

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНЕ МАЈКЕ НАШЕ ЕВСЕВИЈЕ – КСЕНИЈЕ

Житија и прослављења Светих личе на светлост звезда. Јер као што су звезде постављене на небу да обасјавају поднебесје, те их виде и Индијанци, не скривају се ни од Скита, озаравају земљу, осветљују мора, и морепловци се управљају према њима, а због безбројности њихове не знамо им имена, али се дивимо светлој лепоти њиховој, – тако и светлост Светих, иако су њихове мошти затворене у њиховим гробовима, но силе њихове у поднебесју нису ограничене границама земље, ми се дивимо њиховом житију и чудимо њиховој слави којом их Бог прославља, као што прослави и ову угодницу своју, преподобну Ксенију. Њено дивно житије написаše стари, и предадоше потомству, ради просвећења и као пример онима који желе да с љубављу служе Богу.

У Риму беше један знаменит и угледан човек, велики сенатор, православни хришћанин. Он имађаше само једно чедо, као зеницу ока, кћер Евсевију. Када она стиже за удају, један великаш, такође сенатор, затражи је од њених родитеља за свога сина. Родитељи се договорише, и заручише Евсевију за високородног младића, угледног и богатог. И би утврђен дан венчања. Али девица, испуњена божанском љубављу, жељаше да се вечним девством својим уневести Бесмртном Женику, Господу Христу, који је лепши од синова људских. Али ту своју жељу она скриваше пред родитељима. Јер је знала да они када би сазнали њену намеру, не би хтели ни чути за то, и сигурно би били одлучно против тога, мазећи је и приморавајући је на брак. Пошто им она беше јединица, и наследница свих њихових богатстава, они су желели да уживају у њеном супружанству и деци. Блажена пак Евсевија имађаше две верне робиње, које су од детињства расле са њом, и службаху јој усрдно и предано. Она им насамо рече: Хоћу да вам кажем једну тајну, али вас најпре заклињем Господом Богом, да никоме не кажете што будете чуле од мене, јер ћу вам открити мисао и жељу срца свог. Пазите дакле, да нико од смртних не сазна моју тајну. А ви,

ако хоћете, пристаните уз мене, да и ви спасете душе своје, и помогнете мени јадној. – Одговорише јој робиње: Шта год нам наредиш, госпођо наша, учинићемо, утолико пре што је намера твоја корисна по душе наше. Ми смо готове пре да умремо за тебе, него што би икоме казале оно што нам будеш рекла. – Девица им онда рече: Знате, да моји родитељи хоће да ме удаду. А мени никада ни на ум не дође да помислим на брак. И врло ми тешко пада што родитељи хоће са мношћем да учине. Јер, шта је овај живот? Само сен, и дим, и сан. Послушајте ме дакле: решимо се на заједнички чист живот. И ако је воља Божја на страни моје намере, и ви пристанете на мој предлог, и сачувате у тајности што вам говорим, онда ћемо размислити шта нам даље ваља чинити. Но верујте ми, када би моји родитељи чак и сазнали за ово, и узажелели да ме силом удаду, не би били у стању, – Бог ми помогао! – да ме не одврате од моје намере, па макар ме предали огњу или мачу, или зверовима. Чувши то, обе робиње рекоше: Нека буде воља Господња! јер и ми пристајемо уз твоју намеру, и желимо што и ти, госпођо наша. И милије нам је умрети с тобом, него царовати без тебе. – Пошто то чу од својих робиња, блажена Евсевија прослави Бога. И три девице, имајући подједнаку љубав према Христу, размишљаху сваког дана шта да раде, да би им се жеља могла остварити. И мољаху Бога да их Он упути.

Од онога дана, у који се зарекоше на љубав Господњу, и одлучише на чист живот, Евсевија тајно од родитеља раздаваше преко својих двеју слушкиња потребитима све што имађаше: злато, сребро и све скупocene ствари. А и слушкиње раздаваху течевину своју што имађаху, припремајући се ради љубави Христове на сиромаштво.

Пошто се већ приближи дан венчања, и све се припреме привођаху крају, блажена се Евсевија договори са двома својим дворкињама, те оне ноћу, преобучене у мушку одећу, поневши нешто пара, изиђоше из куће да нико не примети. Прекрстивши се, обратише се Христу Богу, овако говорећи: Сине Божји, Ти буди с нама, и кажи нам пут којим да идемо, јер љубави твоје ради остављамо дом и све с њим. И волимо да се потуцамо и мучимо, Тебе желећи и Тебе иштући.

И тако напустивши дом, и помоливши се са сузама, оне путоваху плачући и радујући се. А успут говораше света Евсевија слушкињама својим: Ви ћете отсада бити сестре моје и госпође моје. И ја ћу вам служити у све дане живота свога. Само, о госпође моје! презримо све ради Бога, и не тражимо ништа на земљи! Једино, спасавајмо душе своје! бегајмо од сујетних душегубних брига житејских! Верујмо Господу који је рекао: Сваки који остави кућу, или оца, или матер, или земљу, имена мога ради, примиће сто пута онолико, и добиће живот вечни (Мт. 19, 29). О сестре моје! спасавајмо душе своје!

Док им је света тако говорила, дођоше до мора. И нађоше лађу која је имала да плови у област Александрије. Платише пут, и укрцаше се у лађу. И пошто дуваше повољан ветар, за неколико дана стигоше у Александрију. Одатле опет испловише, искрцаше се на острво, звано Коа, удаљено петнаест хиљада корака од Халикарнаса, града Каријског⁴⁷⁵. Јер свуда тумараху, желећи да нађу неко забачено и непознато место, где их родитељи Евсевијини не би пронашли. И остадоше на том острву не плашећи се. И ту се опет преобукоше у женске хаљине. И узевши под најам једну малу кућицу, живљаху благодарећи Бога, коме се непрестано мољаху, да им пошаље човека духовника, који би их могао замонашити и бринути се о душама њиховим. А света Евсевија говораше другарицама својим: Молим вас Господа ради, сестре моје, сачувајмо тајну нашу: немојмо говорити никоме о постојбини својој и о намери својој, ни ради чега напустисмо дом, ни како се зовемо, да не би родитељи моји на тај начин дознали где се налазимо. Заклињем вас дакле Богом, да све ово у тајности чувате до краја живота мог, и никоме ништа не реците! Ако вас пак ко упита за моје име, реците да се зovem Ксенија, што значи Странкиња⁴⁷⁶. Јер, ето, као што видите, странствујем, оставивши Бога ради дом и родитеље. И отсада ме ни ви не зовите Евсевијом већ Ксенијом, јер овде немамо града који ће остати, него странствујући заједно с вама у овом животу тражим онај који ће доћи.

Пошто то рече другам својим света Евсевија, оне јој обеђаше да ће све бити како им наређује. И отада свету невесту Христову зваху место Евсевија Ксенија. Једном пак,

преклонивши колена своја са сестрама, света стаде плакати и говорити: Боже, учини с нама странкињама и убогима велику милост Твоју, као што си учинио са свима светима Твојим, и пошаљи нам богоугодна човека, Господе, помоћу кога би се могле спасти и ми смирене!

Пошто се тако, помолише, света Ксенија изиђе са сестрама из куће у којој живљаху, и гле, угледаше једног чесног старца седих власи, где иде из пристаништа. Он беше по монашки одевен; лице му беше као у анђела. И притрчавши му, света девојка припаде к ногама његовим, плачући и говорећи: Божји човече, не презри ону која странствује у туђини; не одврати се од убоге беднице, нити се гнушај молбе грешнице, него се угледај на светог апостола Павла, и буди нам наставник и учитељ, као што он би светој Текли. Сети се награде, припремљене од Бога праведницима, и спаси ме заједно са овим двома сестрама!

Када то чу Божји служитељ, ударише и њему сузе, и рече јој: Шта желиш да вам учиним? Она одговори: Буди нам по Богу отац и учитељ, и води нас где би се могле спасти, јер смо странкиње и не знамо куда да идемо, а стид нас је да се показујемо људима. Он их упита: Откуда сте? и какав је разлог те сте овде тако саме? Света одговори: Ми смо из врло далеке земље, слуго Христов. И договорисмо се да заједно отпутујемо из наше отаџбине, и дођосмо у ова места. А молисмо Бога и дан и ноћ, да нам пошље човека помоћу кога би се могле спасти. И ето, Бог нам посла твоје преподобнје, које може узети на себе немоћи наше.

На то свети старац рече: Верујте ми, сестре, и ја сам овде странац, као што видите. Долазим из светих места, где сам био да се поклоним, и сада се враћам у своју отаџбину. – Упита га слушкиња Христова: Из које је земље преподобнје твоје, господине мој? Он одговори: Ја сам из земље Каријске, из града Миласа. Опет му рече невеста Христова: Молим твоју светињу, кажи нам свој чин, јер ми изгледа да си епископ. Старац јој одговори: Опрости ми, сестро, човек сам грешан и недостојан иночког образа, али сам по милости Божјој

презвитер, и игуман малог братства у манастиру светог и преславног апостола Андреја. Зовем се Павле.

Чувши то, слушкиња Христова, захвали Богу, говорећи: Хвала Ти, Боже, што си услишао мене убогу; и послао ми, као некада светој Текли светог Павла, слугу твог, да спасе мене са овим двома сестрама. – И рече старцу: Молим те, слуго Божји, не презри нас странкиње, него нам буди отац по Богу. А блажени Павле одговори: Рекох вам да сам и ја странац, и не знам какво ћу вам добро учинити овде. А ако хоћете да идете у мој град, надам се да ће Господ учинити милост с вама, и ја ћу се према својим моћима старати о вама. – Девојке са сузама, клањајући се старцу, говораху: О, слуго Божји, поведи нас са собом; ићи ћемо с тобом куда наредиш, само учини милост према странкињама, и буди нам вођа ка вечном животу!

Човек Божји поведе са собом ове свете девојке, и доведе их у свој град Милас. Ту, у близини цркве пронађе им једну усамљену кућу, коју света Ксенија купи новцем што беше понела од куће. Подиже и цркву, не велику, у име светог првомученика Стефана. А ускоро сагради и мали девичански манастир, у који сабра неколико девица, и Христу их уневести. А брињаше се о њима свети Павле игуман, који и постриже у монаштво свету Ксенију са двома њеним другима. И нико не дознаде све до кончине блажене Ксеније одакле је она, и ради чега је напустила своје отачаство, и како јој је право име, јер се стално називаше Ксенијом. А када су преподобног Павла питали за те девице, он је одговарао да их је довео са острва Коа. И сви држаху да су оне отуда. Стога и манастирчић њихов називаху по том острву: Коа.

Не прође много, а епископ тога града Кирил усну у Господу. И на епископски престо би изабран преподобни Павле, игуман манастира св. апостола Андреја. И кад као епископ дође у девичански манастир, он госпођу Ксенију, и преко њене воље, постави за ђаконису, као заиста достојну тога чина. Јер, иако у телу, она вођаше анђеоски живот. И ма да је, као сенаторска кћи, одрасла у удобностима и нези, она се одаде врло тешком и суровом животу, и тако иђаше подвижничком савршенству неким новим и необичним и тешким путем. Уздржања њеног

бојаху се демони, и побеђивани њеним постом и подвизима бегаху, и не усуђиваху се ни да јој приђу. Јела је сваки други, или трећи дан. А много пута и по читаву седмицу ништа није узимала у уста. А када се прихватала хране, она није јела ни поврће, ни сочиво, ни зеље, нити што друго од лепих јела, ни вина, него само мало хлеба, који је квасила својим сузама. Па и хлеб је посипала пепелом из кадионице. И тако је радила у току целог живота свог, испуњујући пророчку реч: Једох пепео као хлеб, и пиће своје сузама растварах (Пс. 101, 10). А стараше се на све могуће начине да то своје уздржање сакрије од сестара. Само њене две друге и сажитељке посматраху то кришом, и саме подражаваху њено добродетелно, врлинско житије. У ње је била таква разбуђеност, да је од вечера до јутрења по сву ноћ стајала молећи се са уздигнутим рукама к небу. То су сестре стално посматрале кришом. Понекад би пак преклонила колена, и тако од вечера до јутра творила молитву са сузама. Тако је она стално служила Господу. И то је чинила с таквим смирењем, да је сматрала себе гором од свих.

Али, ко може испричати остале врлине њене? Која би реч била кадра да изрази све њене подвиге? Шта да речемо о њеној кротости? Јер је нико никада не виде да се љути, нити житије своје окаља неком сујетом и величањем. Лице у ње беше смерно, ум без охолости, поглед скроман, тело измождено испосништвом, а срце спокојно, без икакве пометености. И које то врлине не беше у ње? Бдење – непрекидно, уздржање – велико, смирење – неисказано, љубав – неизмерна, бедне је помагала, страдалницима састрадавала, грешницима била милостива, а заведене изводила на пут покајања. О њеној пак одећи не треба ни говорити. Носила је неке рите, па је ипак сматрала да је и њих недостојна. И сав живот њен прохођаше у умилењу срца и непрестаном проливању суза. И пре су се могли видети студенци где за време жеге пресахну, него ли очи њене да престану са сузама. Гледајући стално ка љубљеном Христу, Женику свом, очи су њене проливале потоке суза, јер је чезнула да Га види лицем к лицу, и давидски говорила: Када ћу доћи и показати се лицу Божјем, лицу сладчајшег Женика мог? Сузе су ми хлеб дан и ноћ (Пс. 41, 3.4).

А када се овој незаборавној девици, непорочној невести Христовој, приближи време да иде из овог привременог живота, настаде празник светог Јефрема, некадањег епископа у том граду. И блажени епископ Павле пође са целокупним клиром у село Левкин, у коме се налазила црква светог епископа Јефрема, и у њој чесне мошти његове. У то време преподобна Ксенија сазва све своје сестре у манастирску цркву, и стаде им говорити: Госпође моје и сестре, знам колику љубав к мени показасте, како слабост моју поднесосте, и помогосте мени странкињи. И сада вас молим, имајте ту љубав до краја према мени, слушкињи вашој, и помињите у молитвама својим мене убогу и грешну и странкињу, да се Бог смилује на мене, да ме греси моји не спрече, него да молитвама вашим несметано пређем ка Христу мом. И ево, крај се мој приближи, и душа је моја болна и жалосна веома, јер неприпремљена одлазим из тела свог. А пошто сада отац наш епископ, господин Павле, није овде, то му ви, када буде дошао, место мене реците: Овако рече убога Ксенија: Ради Бога, чесни оче, сећај се мога странствовања, јер си ме ти упутио, и увео у овај живот; стога – моли се за мене, да ме Господ не постиди у мојој нади!

Чувши то, све сестре стадоше плакати, и говорити: Госпођо наша и наставнице душа наших, ти нас остављаш сироте и бедне. Ко ће нас отсада упућивати на пут живота, ко поучавати? И ко ће се молити за нас кад нас чамотиња спопадне? Не, госпођо, не остављај нас у овакво време! Сети се, ти си нас сабрала у овај тор свој; постарај се за душе наше, госпођо, и умоли Бога да те ради нас убогих остави још неко време у овом животу, да би нас упутила на спасење.

Припадоше к ногама њеним и две њене друге, плачући горко и говорећи: Ти нас већ напушташ, господарице наша, и одлазиш одавде без нас. А шта ћемо без тебе радити ми убоге? Шта ћемо чинити ми странкиње у туђој земљи? О! тешко нама убогима и беднима и странкињама што не радисмо на себи, те нас стога остављаш саме, госпођо наша! Сети се наших туга које с тобом заједно отуговасмо! Сети се странствовања нашег и свог! Сети се како ти у свему свесрдно послужисмо! Сети се

нас, и помоли се за нас Богу, и поведи нас са собом, да се не одвајамо од тебе, госпођо наша!

У толиком свеопштем плачу и узбуђењу, стаде и сама госпођа Ксенија плачући говорити: Познато вам је, сестре моје, како свети апостол Петар пре толико времена изјављује ово, говорећи: Не доцни Господ с обећањем, као што неки мисле да доцни; него нас трпи, јер неће да ко погине, него сви да дођу у покајање. Али ће доћи дан Господњи као лупеж (2. Петр. 3, 9–10).

Знајући ово дакле, сестре моје, немојмо се лењити за ово кратко време, него стражимо, упалимо светилнике наше, узмимо уље у судове своје, припремимо се за сусрет Женика, јер не знамо у који ће нас час позвати Господ. Ето, жетва наилази, и делатељи су готови, само очекују заповест Господњу.

Када ово преподобна рече, и све сестре припадоше к ногама њеним плачући, она подиже к небу руке своје, и лијући сузе мољаше се овако: Боже, Ти си ме до овога часа штитио у странствовању мом, послушај мене убогу и грешну слушкињу Твоју: буди милостив овим слушкињама Твојим, сестрама мојим, чувај их, и сачувај од сваке замке ђаволје у славу и похвалу светог имена Твог! Молим Ти се, Боже мој, сети се и ових двеју сестара мојих, које су заједно са мном странствовале ради љубави Твоје! И као што се у овом привременом животу не одвојише од мене, тако нас и у Царству Твом не раздвој, него нас заједно удостој дворца Твог!

Пошто се тако помоли Богу, преподобна замоли сестре да све изађу на кратко време, и оставе је саму у потпуној тишини. И када све изађоше из цркве, она остаде сама. А две друге њене, стојећи пред вратима цркве, вираху кроз кључаоницу, и видеше како клечи и моли се Богу. Затим се крстолико распростре у молитви нижице по земљи, и док се тако распрострta мољаше, изненада сину у цркви светлост као муња и силан мирис стаде излазити из цркве. А оне брзо уђоше унутра, и кад је хтедоше подићи са земље, видеше да се упокојила у Господу. То би у подне у суботу двадесет и четвртог јануара 450. године. И изишавши те две сестре плачући, позваше друге сестре, говорећи: Мајке наше и сестре, ходите да

кукамо, јер све осиротесмо! Ходите да плачемо, јер нам нестале стуба! Лишисмо се чесне мајке наше; отиде од нас наставница наша, и остадосмо саме: света Ксенија, мајка наша умре!

Све сестре уђоше унутра, и кад је видеше где се преставила, настаде велики плач и јаук. А човекољубиви Бог, желећи да покаже свима какво је сакривено благо била на земљи преподобна Ксенија, показа велико и пресветло знамење на небу; у онај час, у који преподобна Ксенија предаде своју свету душу у руке Господње, у ведро и јасно подне, појави се на небу над девичким манастиром веома светао венац од звезда са крстом у средини, сјајнијим од сунца. – Ово знамење видеше сви. А грађани Миласа, који у то време са својим епископом преподобним Павлом још беху у селу Левкину, видеше ово знамење на небу, и зачуђени, питаху се: Шта има ово да значи? Блажени пак епископ Павле Духом разумеде, и рече народу: Госпођа Ксенија усну, и због ње би ово знамење венца. – И чим заврши свету литургију, врати се епископ у град са свима људима који су о празнику били у селу, и нађоше грађани да је госпођа Ксенија умрла, као што им епископ објави.

У девички манастир слеже се силан свет: људи и жене са децом, привучени небеским знамењем. И говораху: Слава Теби Христе Боже, што имаш мноштво светих који тајно творе вољу твоју! Слава Теби, Сине Божји, који си се оваплотио и добровољно распео за нас грешне, што си нам открио своје велико благо, које се досада овде скривало! Слава Теби, Господе, што си убоги град Твој Милас удостојио да буде ризница и чувалиште Твога блага, чувајући у њему скупоцени бисер, свету невесту Твоју, коју си примио у своје небеске дворе, оставивши чисто и свето тело њено граду Твоме на чување!

Док тако сви плакаху и говораху, гледајући на венац и крст који су се видели на небу, сав се христољубиви народ, нарочито жене, запалише ревношћу, и громко говораху епископу Павлу: Немој скривати славу града нашег, преподобни епископе! немој прећутати хвалу нашу! немој скривати бисер који нам је Бог открио! Покажи отворено упаљену свећу, која је досада под поклопцем била и потајно светлила! покажи је свима, нека сви

противници наши виде и познаду каквове Господу служимо! Нека виде не знабошци и постиде се! Нека виде Јевреји тајну Крста, и познаду да је Бог Онај кога су они распели! Нека виде сви непријатељи Крста Христовог, и закукају! Нека виде како Господ Анђела и по смрти прославља слуге Своје! Нека виде сви каквом је славом Христос Бог овенчао невесту Своју Ксенију, коју су људи сматрали за непознату странкињу, и заробљеницу! Нека виде сви каквог се дара и благодати удостоји наш убоги град!

Док народ тако с усрђем говораше епископу, приступи епископ са свештенством чесном телу свете Ксеније, и, као што доликује, положише га на носиљку. Онда епископ и свештенство узеше носиљку на рамена; и испред њих су ношене многе свеће и кадионице; и певајући ношаху свето тело ка средини града. И сви се дивљаху дивном чуду; кад носиљка са телом свете Ксеније ношена иђаше, иђаше над носиљком и венац са крстом на небу јављени; и опет, када носиљку поставише усред града, стаде и венац са крстом изнад носиљке. – То чудесно знамење видеше и житељи околних села, те се у град слеже силан народ, тако да све улице беху закрчене. И блажени епископ Павле са народом проведе сву ноћ уочи недеље крај светог тела преподобне, бдећи и појући све до сванућа. И многа се исцелења догодише од светих моштију њених. Јер се сваки исцељиваше, ма од какве и дуготрајне болести боловао, чим би се дотакао носиљке.

Кад настаде света недеља, покрише плаштаницама чесно тело преподобне Ксеније, и појући погребне песме однесоше га до места званог Сикиније, на улазу у град, на јужној страни. Јер пре свога престављења света Ксенија је била оставила аманет да је ту сахране. И сав народ посматраше како венац од звезда са крстом иде по небу над светим телом преподобне док је ношено до Сикинија; и кад ту спустише одар, стаде и венац над њим. Док је сахрана обављана, неки из народа, од оних плаштаница што су биле на одру светитељкином, поделише међу собом на парчад, и са вером однеше да чувају ради исцељења од разних болести. Пошто епископ, као што је пропис, миром мироса свето тело преподобне Ксеније, и метну

га у нови гроб, и тако изврши чесну сахрану, одмах постаде невидљив венац од звезда са крстом који је дотле сијао на небу. И биваху многа исцељења од гроба свете Ксеније свима који су са вером долазили.

Ускоро умре и једна од двеју друга преподобне Ксеније. Потом за њом убрзо и друга оде у вечни живот. И бише обадве сахрањене крај ногу свете госпође своје. А када мењаше светом ова друга, дођоше јој све монахиње, и заклињући је мољаху је да им каже све што зна о госпођи Ксенији. И она, видећи себе да је при крају овога живота, исприча им подробно све о светој Ксенији, откуда је, ко су јој родитељи, и због чега побеже из родитељског дома и свога отачаства са двома робињама својим, како прикри своје име Евсевија и назва се Ксенија, пошто странствоваше ради љубави Божје. И тако све дознаше непознато житије невесте Христове Ксеније.

Тако преподобна Ксенија угоди Богу: беше туђа свету, а житељ неба; беше у телу, а изједначи се са анђелима бестелесним; скину тело као хаљину, и као змију згази ђавола; овај свет је сматрала као ђубре, и сачува непорочним своје девство као скупочену ризницу; уневести се Христу љубављу, венча са вером; и чему се надахте, то и доби; и сада се радује у дворима Бесмртног Женика свог и молитвама својим много помаже вернима, јер смрт не умртви силе њене, нити добротинства њена ограничи на једно место. Она је многе врлине стекла Христа ради, зато нам и Христос јавља преко ње велико милосрђе, одазивајући се светим молитвама своје љубљене невесте.

Пошто прође неколико година од престављења свете Ксеније, престави се и преподобни епископ Павле, духовни отац свете Ксеније. И он угоди Богу: јер молитве његове изгоњаху демоне и исцељиваху од сваке болести. И би погребен у цркви светог апостола Андреја, где најпре беше игуман. А душа његова света престаде Богу у слави светих. Нека нас његовим топлим посредовањем за нас пред Богом, и молитвама преподобне Евсевије, прозване Ксеније, и заступништвом светих двеју робиња њених, Господ удостоји милости своје, сада и увек и кроза све векове, амин.

СПОМЕН СВЕТОГ СВЕШТЕНОМУЧЕНИКА ВАВИЛЕ СИЦИЛИЈСКОГ

Овај свети отац наш Вавила роди се на Истоку, у граду Теупољу, од благородних и богољубивих родитеља. Васпитао се у науци и страху Господњем, и изучио Свето Писмо, што све одводи човека врло брзо к Богу. Од младости заволео Бога, а омрзнуо свет. Када му родитељи умреше, он њихово богатство раздаде убогима, удовицама и сирочади. Ослободивши се на тај начин сваке световне бригае и житејске саблазни, он се повуче у гору у усамљенички живот са два своја ученика: Агапијем и Тимотејем. А постаде и свештеник, и показа се достојан свештеничког звања.

Касније отпутова у Рим. Али тамо крволочни не знабошци покушаше да га као хришћанина предаду властима. Због тога свети напусти Рим са своја два ученика, и пређе на острво Сицилију. Тамо проведе доста времена, и многе не знабошце приведе богопознању помоћу благодати Духа што беше у њему. Али пошто се град, по речи Еванђеља, не може сакрити кад на гори стоји, то се и овај блажени не могаде сакрити од кнеза Сицилије. Овај ухвати блаженога и његова оба ученика. И пошто они смело исповедише Христа као истинитог Бога, он их најпре толико би, да им тела потпуно помодреше. Затим нареди војницима да их воде кроз све сицилијске градове, и у свакоме их муче најразноврснијим мукама, и тако заплаше све градове. А свети мученици се јуначки држаху на свима мучилиштима, надајући се и гледајући једино у вечна блага. Најзад мачем отсекоше главе светитељима, па им тела бацише у ватру. Али им ватра ни најмање не нашкоди, и тела остадоше читава и неповређена. Неки од хришћана дођоше, узеше тела њихова, и чесно их сахранише на истом острву Сицилији. Пострадали у трећем столећу.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ МАКЕДОНИЈА

Овоме светом оцу нашем Македонију висови планински беху вежбалиште и подвизавалиште. Јер се тамо бавио, и тамо подвизавао. Час је пустињовао на једном месту, час на другом, час прелазио на треће: пустињовао је дакле у Финикији, и у Сирији, и у Киликији. А прелазио је из места у место, да би избегао узнемиравања од посетилаца. Овај блажени је провео четрдесет и пет година без крова над главом, без колибе, и без икаквог уопште склоништа: живео је у једној дубокој јами. А када остари, сколише га те се склони у једну колибу. Касније пак употребљаваше као станиште једну келију, не своју, него туђу. Тако проведе још двадесет и пет година; скупа до седамдесет година. Пошто се четрдесет година хранио само јечмом, омекшаним у води, преподобни се разболе. Отада је живео употребљавајући по парченце хлеба и мало воде. Због тако чудесно подвижничког живота удостоји се од Бога да чини чуда: изгонио је ђаволе, исцељивао од разних болести и страсти, и чинио многа друга чудеса.

Пошто је тако по закону послужио Богу седамдесет година, овај блажени отиде ка Господу, 418. године.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ФИЛОНА епископа Карпасиског

Побуђен Божјим откривењем, свети Епифаније посвети ђакона Филонa за епископа Карпасиског на Кипру, када свети Епифаније би позват у Рим да молитвом својом исцели болесну сестру цара Хонорија. Протумачио је Петокњижије и Песму над Песмама. Упокојио се мирно у петом столећу.

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ДИОНИСИЈА ОЛИМПИСКОГ

Благословен Бог који и сада укрепљује слуге Своје, да јуначки ратују против невидљивих непријатеља – демона. Ови изабраници, уз сарадњу благодати Божје, косећи пукове Сатанине, добијају венце и славу од Бога, на осуду маловерних који тврде да сада нису времена да се Богу угађа онако како су Му људи раније угађали. То је очигледна лаж, јер појава и у наша времена мученика и преподобних, по свему сличних древним светитељима, доказују да време не може имати никакав утицај на спасење оних који истински желе спасење, и да оно зависи од наше сопствене воље и решености да истрајно идемо крсном стазом еванђелског самоодречења, уз помоћ Божју, која је као и раније тако и сада неисцрпна за људе и непроменљива, као што је Бог непроменљив у бићу Свом. Између многих који собом потврђују ову истину, ми ћемо указати на богоносног Дионисија, који је превазишао и древне: јер тада је било много врлинских људи, и један се угледао на другога и такмичио с другим; а сада, при малом броју опитних, није чудновато ако неки, немајући пред очима узоре за угледање на њих, малаксавају у строгим подвизима хришћанске побожности. Циљ, вели животописац, са којим предлажем повест о богоугодном животу преподобног Дионисија јесте: с једне стране, да пресечем лажна мишљења данашњих људи о томе како је у наше време немогуће угађати Богу, а с друге – да пружим онима који се спасавају утеху и пример и да подржим силе њиховог подвижничког духа. А да ћу рећи сушту истину и изнети само оно што су ми казали богоносни и веродостојни оци – сведок ми је Бог. Ја чврсто памтим да дужност и правичност захтевају не скривати душекорисне повести, него их предавати свима и свакоме, да би сваки, знајући их, подражавао дела и подвиге светих. Стога, обратите пажњу на ово моје казивање.

Преподобни Дионисије родио се у Фанариској области у Тесалији, у насељу Платини⁴⁷⁷. Родитељи његови, Николај и Теодора, беху људи сиромашни, али побожни. Иако с муком

зарађујући издржавање, они васпитаваху своје дете са нарочитом брижљивошћу. Ноћу, када је дете лежало у колевци, они су виђали чудну појаву: над дететом је, као сунце, сијао крст. Они то сматраху као знак да ће се њихово чедо одрећи света и свих телесних умовања и, по речима светог апостола, разапети се с Христом (Гал.2:19). Видећи тако чудно дете, родитељи му се радоваху и слављаху Бога.

Кад дете напуни шест година, родитељи га дадоше у школу, да се тамо учи како световном знању тако и Светом Писму. У младом Дионисију се појавише у великој мери прилежност, природна даровитост, и, што је главно, благодат Светога Духа: он за кратко време изучи оно што је неопходно за ум, и обучи срце своје у строгим правилима хришћанског морала. И многи су гледали на њега као на чудо, зато што се чувао од рђавог друштва и игара својствених његовом узрасту, а стално читао побожне књиге, проводио ноћи у молитвама, угушивао у себи свако рђаво чувство телесног умовања, и изнуравао тело своје. На тај начин он се узносио над свим чулним и окриљавао себе божанственом жељом молитвенога духа.

У то време њему умреше родитељи. После смрти сиромашних родитеља дечак Дионисије, немајући ни оно што је најнеопходније за живот, скупљаше децу и обучавахе их читању и писању, те се на тај начин издржавао. Но видећи како је таштина све што је привремено, и како све што је у свету одвлачи човека од његовог главног посла: спасења, – младић Дионисије се реши да остави све и посвети себе монашком животу. У то време када он беше заузет овом спасоносном мишљу, и не имађаше мира од ње, дође у његово место један свештеномонах из Метеорских манастира, по имену Антим. Дионисије се упозна с њим, подробно се обавести од њега о правилима њиховог подвижничког живота, и напослетку се реши да отпутује са њим. Од родитељског иметка понесе само једну сребрну чашу, па и њу поклони самом Антиму.

По доласку у Метеоре он потчини себе тамошњем старцу Сави, познатом због врлинског живота, и повињавахе му се са великим смирењем, гледајући у њему узор за подражавање у испуњавању монашких дужности. Но Дионисије не остаде тамо

дуго. Знајући по чувењу да је Света Гора Атонска необично подесна за безмолвије, за подвижничко молитвено тиховање, и пустињачко подвизавање, он моли старца за дозволу да се удаљи на Атон. Искрено волећи свог скромног и смиреног послушника, старац нипошто не пристајаше на то. Утолико више што он у Дионисију гледаше и саподвижника у духовном животу и потпору старачких дана својих. Бојећи се пак да Дионисије не побегне тајно, старац закључа капију манастирску и сакри лестнице. Но узалуд. Јуноша је знао да су побуде његове за странствовање у Свету Гору чисте и пријатне Господу; а како још не беше дао у Метеорима монашке завете, он се реши да се кришом искраде без пристанка и знања старчевог.

И тако, полагајући чврсту наду на Господа Христа, он се једне ноћи спусти са манастирског бедема и, помоћу Божјом, не повреди се нимало, иако је бедем био висок, па похита на Атон као кошута на изворе водене. Дошавши тамо, он се најпре распита, где да нађе старца, чијем би руководству могао поверити почетак подвижничког живота. Њему указаше на дивног Серафима. Дионисије се јави старцу. Старац га прими с радошћу, прво као верског скитача. А потом га мудри старац стаде третирати као ученика и, изложивши му правила савршеног отшелничког живота, остави га код себе. Под строгим руководством старчевим млади Дионисије с дана на дан тако напредоваше у подвижништву, да кроз извесно време би удостојен анђелског образа – монаштва, и потом рукоположен за ђакона. Необична богобојажљивост у свештенослужењу, дирљива смиреност Дионисијева и његово напредовање у опитима подвижничког живота усхићаваху, задивљаваху и радоваху старца. Тако, на пример, једном на Цвети, отслуживши свету литургију, преподобни Дионисије се удаљи из келије у пустињску шуму, и проведе тамо до Велике Суботе. Касније, на старчево питање, чиме се хранио тих дана и где се налазио, преподобни одговори да је био у скиту Каракали и да се хранио кестењем и травом. Старац се удиви.

Међутим, дивни Серафим би изабран за прота Свете Горе. Због тога, по правилима ондашњег времена, њега послаше у Валахију у пратњи игумана. Да би и Дионисије имао своје врсте

послушање, старачко веће одлучи да он буде рукоположен за презвитера ради служења у протатској саборној цркви наместо Серафима. А кад се преподобни Серафим врати, преподобни Дионисије остаде с њим по пређашњем. Пошто прође неко време, преподобни најзад стаде молити старца Серафима да му да благослов на безмолвије, на усамљеничко молитвено тиховање ради узвишенијих подвига и непрекидног молитвословља, што беше издавна пламена жеља његова. Иако је веома желео да га задржи поред себе ради утехе старости своје, старац ипак не хте да стешњава његову слободу и да угушује у њему стремљење ка безмолвију, зато му остави на вољу да иде куда жели, само под условом: да с времена на време долази к њему ради разговора о душекорисним стварима и о дешавајућим се ђаволским искушењима, нарочито о оним што војују на мисао и срце.

Добивши благослов од старца на подвиге пустињачког живота, преподобни Дионисије стаде тражити место које би имало све услове за усамљеничко подвизавање. Близу скита Каракале он пронађе дубоку и непроходну пустињу. Завукавши се у њу, он направи себи тесну колибу. У каквим је подвизима он тамо живео, то је само Бог видео и зна. Храна му је била кестење, којим Света Гора изобилује. И ретко је кад окушао хлеб у оближњим келијама, куда су га понекад позивали ради богослужења. Његово нестицање беше такво, да ма куда отишао из своје пустиње, увек је остављао врата келије незатворена, јер у келији не беше ничег на шта би се могла полакомити зла рука лупежа. Доцније он подиже крај своје келије мали храм у част Пресвете Тројице. Ту он проведе три године, анђелски славословећи Бога дан и ноћ, и бестрасно проходећи пут живота свог, због чега се и удостојавао божанских откривења. Напоследку он захеле да види и света места, где је Спаситељ наш био распет, да би тамо созерцавао догађаје живота Христовог, и наслађивао срце своје посматрањем самих места на којима су се ти догађаји збивали ради спасења палог рода људског.

И тако, оставивши Свету Гору, преподобни Дионисије отпутова у Јерусалим. Тамо се са неисказаном духовном

радошћу и весељем поклони свима светим местима. Ондашњи патријарх јерусалимски, познајући живот и чистоту преподобнога, употреби много напора да га задржи поред себе, са циљем да га као достојног изабере за наследника свога престола. Али преподобни нипошто не пристајаше на такав предлог, извињавајући се својим слабостима. И пошто смирено отклони од себе част, које га је удостојавао свјатјејши патријарх, он се врати у Свету Гору ради својих уобичајених подвига у ненарушивој тишини свог пустињског безмолвија. Ту му Господ, за велике подвиге његове, сада опипљиво показа Своје особито промишљање и очинско старање о њему, што преподобни јасно примети при обновљењу и проширењу свога храма. У време када се он бављаше презиђивањем храма, један његов познаник између братије посети га и виде где му два непозната човека помажу у свима његовим пословима. На питање овога, ко су ти људи, преподобни му одговори да он није видео и не види при својим радовима никаквог страног човека. Међутим док они тако разговараху, она два непозната човека постадоше невидљиви. Из тога преподобни изведе закључак да је Богу пријатан његов труд. Исто тако, у суботу сирне недеље Бог му на чудесан начин посла хране ради поткрепљења телесних моћи како би достојно отпостио Четрдесетодневни пост.

Није мање дирљиво старање Промисла о животу преподобнога приликом напада разбојника на њега. За време усамљеничког подвизавања преподобног Дионисија у пустињи, многи му се светогорски монаси обраћаху за савете и поуке. Видећи то, један разбојник мишљаше да долазници дају светитељу новац, па се реши да га убије и опљачка новац. И једном он се прикраде келији преподобног, и сакри у оближњем потоку, да ту намеру изведе. Тако прикривен он проведе цео дан, и не виде преподобног Дионисија, а насигурно је знао да он није код куће, и да при повратку он неминовно мора проћи потоком поред њега. Да би се уверио да ли се преподобни вратио, разбојник се привуче његовој келији и угледа преподобног у њој. То га зачуди. На питање разбојниково, како се он, када и којим путем вратио у своју келију, преподобни одговори да се вратио обичним путем – потоком. Поражен

страхом, разбојник паде пред ноге светитељу и, исповедивши му искрено свој грех што је хтео да га убије, он га моли да му опрости и да посредује пред Богом за њега. Незлобиви старац му опрости, и много му говори о покајању те, уз помоћ благодати Божје, доведе разбојника дотле да он даде реч да ће се поправити. И отишавши у један од манастира, помоћју Божјом разбојник постаде добар и искусан монах. Међутим преподобни, дирнут таким особеним промишљањем Божјим о њему, седам година се будно подвизаваше у своме безмолвију, у своме усамљеничком молитвеном тиховању.

Но слава врлинског живота његовог одазва га, најзад, из пустиње. Јер братија Филотејевске обитељи, оставши без игумана, убедљиво мољаху преподобног да се прими игуманства, те да им буде и отац и настојатељ. Смирени Дионисије с почетка одбијаше ту понуду, изјављујући да је он слаб носити тако тешко бреме управе. Но доцније, сазнавши да је то воља Господња, он остави своје безмолвије ради спасења братије и прими се дужности настојатеља Филотејевске обитељи.

Пошто прими управу, преподобни се најпре постара да манастир доведе у ред. А да би осигурао потребне намирнице, он лично отпутова у Цариград ради прошње милостиње, што он, помоћју Господњом, обави врло успешно. Али као што у пшеници увек бива кукоља, тако се и међу братијом Филотејевског манастира нађоше незадовољни монаси. Губећи из вида своје сопствено добро и занемарујући завете ангелског образа – монаштва – они стадоше роптати и жалити се на преподобног Дионисија, уписујући му у кривицу што је изменио неке обичаје њиховог ранијег живота и што је завео строга правила у погледу црквених богослужења. Видећи да то роптање не престаје, преподобни, навикнут на усамљеничко подвизавање и тишину а не на метеж живота, скину са себе звање игумана и, праћен неколицином одане му братије, удаљи се у Верију. Тамо се настани у скиту преподобног Антонија, који је у то време имао само двадесет монаха. Ту он, по пређашњем, провођаше живот у непрекидним трудовима братског послушања и даваше собом пример подвижничког

бестрашћа и анђелске чистоте. Тамо он обнови храм Претече, и састави правила за своју монашку заједницу, сам извршујући на очиглед свију оно чему учаше друге. Због тога многи из Верије притицаху к њему и, слушајући заносне речи његове, остављаху свет и повераваху себе његовом мудрому руководству на крсним стазама монашкога труда.

У то време епископ Верије отиде ка Господу. Осиротела паства, желећи да има за свог пастира преподобног Дионисија, обрати се њему убедљивом и упорном молбом, да прими јерархијски жезал управе. Смирени Дионисије, ма да је веома упорно одбијао овако високо звање, сматрајући себе недостојним, ипак њихове молбе нису престајале. Да му не би досађивали, он замоли људе да му даду времена да размисли и да сазна вољу Божју. Народ се умири. Међутим, кад наступи ноћ, преподобни се сакри. Тада, престо Веријске цркве заузео неки Атињанин, по имену Неофит, који после годину дана би уклоњен, пошто живот његов није одговарао његовом високом звању.

Но да народ не би поново захтевао од њега да се прими епископског положаја, преподобни Дионисије се удаљи на Олимписку Гору. Тамо се он у једном месташцу у подножју Олимпа распита код једног сељака о положају Олимпа, и дознаде да Олимп има изврсних места за монашко усамљеничко тиховање. Вођен од овог човека, преподобни стиже на висораван, где сада постоји манастир Свете Тројице. Видећи живописни положај и лепоту тамошње пустињске природе, преподобни се испуни радости и веселја, и рече: „Остајем да живим овде на гори, јер она има све услове за усамљенички живот“.

Настанивши се у тој пустињи, преподобни се храњаше оним што му даваше споменути сељак, и остаде тамо доста времена. Међутим по околини горе Олимпа брзо се пронесе глас о сакривеном подвижнику. И један монах дође к преподобноме и замоли га за дозволу да остане код њега. Затим се нађоше и други подражаваоци њиховог живота, те се друштво изабраних увећа толико, да је преподобни био принуђен подизати келије и цркву. Али где се појави монашка заједница за слављење Бога,

ту ни враг не дрема: нађоше се људи који газду онога места, где се беше настанио преподобни, агарјанина Саку обавестише да на његовом имању некакав монах подиже манастир. Агарјанин се разбесне: одмах се у Лариси јави турскоме аги под чију је управу спадао Олимп са околином, и жалећи се на самовољне монахе захтеваше да се они предаду суду, а манастир који су почели без дозволе зидати – поруши.

Тешко беше преподобноме када га један од оданих му људи, свештеник села Литохорије, извести о замкама које се почињу плести против њега. Да би дао места гневу, он се са сузама удаљи одатле у место, готово суседно Олимпу, звано Загора. Мада он и ту нађе изврсне услове за усамљеничко молитвено тиховање, као и на Олимпу; мада и ту слава његовог подвижничког живота окупи око њега мноштво монаха, ипак га је Бог призивао на раније место – Олимп, и Својим промишљањем удесио му свечан и славан повратак тамо на следећи начин:

Од како се преподобни удаљи са Олимпа због агарјаниновог непријатељског потхвата против њега, у околини горе Олимпа настаде страховита суша и безкишје, те су житељима претили глад и помор. На њихову велику жалост, њих задеси страшна непогода: град им пообара воћке, сатре винограде и њиве, па чак и куће оштети; громови трескаху страховито, муње севаху ослепљујуће, поражавајући све страхом и ужасом. Узалуд су вршили молепствија и плакали; гнев Божји није престајао. Тада сви схватише узрок својих невоља. Сам агарјанин, виновник прогонства преподобног Дионисија и његовог братства, препаде се и устресе кад му хришћани објаснише да их Бог кажњава због светог пустињака. Најзад се он реши да своје нарочите људе, праћене неколицином хришћана, пошаље к преподобноме са молбом, да заборави на нанесене му увреде од његове стране, и да се врати на Олимп, те продужи тамо свој усамљенички живот.

Незлобиви старац би тронут смирењем свог непријатеља, врати се и утону у ненарушиву тишину својих олимпијских пустиња. Од тога времена подвижнички живот преподобног Дионисија текао је спокојно. Да би се чешће опомињао светих места Јерусалимских, он – један од највиших брежуљака назва

Маслинском Гором, једно место – Голготом, а друго – Витанијом, куда се и повлачио ради савршеног безмолвија и тајних молитава. Уз то, преподобни постави себи за правило да се двапут годишње пење на врх Олимпа ради одслужења свете литургије, и то 20. јула, и 6. августа о празнику Преображења Христа Спаситеља. Тамо он подиже и храм у име пророка Илије, куда монаси и до данас одлазе сваке године о празнику светог пророка Илије, двадесетог јула. За таквим ангелоподобним животом његовим слава је ишла као сенка за телом. Стога се и братство његово толико умножи, да је он морао градити манастир за њега. И он то учини, сам радећи барабар са радницима и хранећи се само поврћем.

Сада треба рећи што и о неким од чудеса његових. По удаљењу преподобног Дионисија из манастира, место које је припадало манастиру и имало пештеру са извором воде, заузео један чобанин и направи колибу себи, и тор. Ученици преподобнога узалуд га мољаху да се уклони одатле, но чобанин није хтео ни да чује. А када се преподобни врати и дознаде за ово насиље, он кротко саветоваше чобанина да манастир остави на миру и да не отима монашку имовину. Али овај, уместо да послуша, изгрди старца, и није хтео ни да зна за њега. Тада преподобни додаде: „Ако је воља Божја да овде живе монаси, онда ћеш ти видети...“ И несрећни чобанин виде последице своје неразумности: тог истог дана, када његова стада беху на пашама око манастира, одвали се огромна стена и затрпа велики део оваца. Осим тога, у његовим стадима настаде помор, те за кратко време изгуби сва стада, па и сам паде у тешку болест, од које га никакве лекарије не могоше избавити. Када суседи његови дознаше за његову невољу, и одгонетнуше узрок његове болести, они му саветоваше да се обрати преподобноме, и да моли од њега опроштај и исцељење. Болесник тако и уради. Преподобни, дирнут његовим патњама, благослови га и, хранећи га у току седмице братском трапезом, потпуно му поврати здравље.

Једном приликом преподобни би позван у место Турија ради исповести тамошњих хришћана, пошто они веома уважаваху преподобног оца. Међу њима бејаше један отворени

и давнашњи непријатељ свете тајне исповести, који се не само никад није исповедио него се и подсмевао свима који су сматрали да је исповест неопходни услов за очишћење себе од прљавштина греховних. Сазнавши за овог несрећника, преподобни замоли да га приволе да дође к њему на разговор. И овај дође. Но уместо да прими разлагање светог старца о тајни исповести, он стаде одрицати пред њим силу исповести. Огорчен његовим демонски самовољним мишљењем, преподобни строго изговори речи светог апостола Павла: „Пошто квариш праве путеве Господње и исмеваш моје речи и заповести Христове, несрећниче, онда ево руке Господње на те и гнева без милости на дом твој! Нека се преко тебе и други опамете!“

Са овим речима преподобни остави несрећника и отиде у своју пустињу. Суд Божји не одоцни. Тек што преподобни оде, безаконик и сав дом његов падоше у тешку болест, од које помре цела породица његова, а он сам остаде у жалосном и паћеничком стању. Тада неки сродници његови обавестише светог старца о њему, и усрдно га молише да дође и укаже помоћ несрећнику. Састрадални старац не одби, него се упути к њему, али пре но што стиже код њега, несрећни болесник испусти душу без хришћанске припреме. Преподобни горко жаљаше због тога. Нешто слично догоди се и у селу Екатерини. Пролазећи једном кроз ово село, преподобни виде непристојне игре и кола девојака са младићима. Силно огорчен тако јавним саблазном и сатанским слављем разврата, блажени приђе гомили девојака и кротко им рече: „Зашто ви девојке тако бестидно играте са младићима, певате саблажњиве песме које изазивају сладострашће и код вас и код њих, и заборављате да су вам смрт и суд Божји за вратом?“ – Девојке се збунеше и ћутаху, сем једне бестиднице која му подругљиво одговори: „Ах, ви лажни монаси! шта те се ми тичемо? ти гледај себе! Сами ви живите неваљало, а друге учите чедности“. – „Благословен Бог који све уређује на корист! строго на то рече старац. Да би се и друге научиле скромности, ти ћеш бити пример тога како Господ грозно кажњава девојачку бестидност“. – Рекавши то, он продужи пут. Одмах после тога, у несрећну девојку уђе бес пре

но што она дође до дома оца свог, и она, бацајући пену, груваше се о земљу, и бејаше у веома жалосном стању. Поражени тиме, родитељи њени не знађаху шта се то са њом догађа. Тада им једна њена другарица, која беше очевидац свега што се одиграло, исприча све. Родитељи онда потражише преподобног и, нашавши га, падоше му пред ноге, смирено га молећи за своју несрећну кћер. Незлобиви старац би дирнут њиховим сузама, и помоливши се исцели бесомучницу. А она, у захвалност Господу Богу, посвети Њему свој девичански живот и сконча у покајању.

Монаху у Верији, који унеколико беше писмен, случајно дође до руке врачарска књига. Са радозналошћу разматрајући у њој тајне сатанског гатања, он се нехотице одушеви веровањем у њих. И то му не би забадава. Идуће ноћи он угледа пред собом црнца џиновског раста, који му рече: „Ти си ме призивао, и ево ме. Што год желиш учинићу, само ми се поклони“. – „Господу Богу моме се клањам и њему јединоме служим“, одговори монах, погађајући ко је овај црнац. – „Дакле, нећеш да ми се поклониш? Ради чега си ме онда призивао, допуштајући себи читање тајни мојих?“ Са овим речима Сатана удари монаху силан шамар и ишчезе. Осећање бола и страха пробуди монаха; образ му отече и поцрне тако, да је страшно било гледати га. Сваким даном се бол увећавао и унакажавао монаха. Најзад се од отока и очи престадоше видети. Сазнавши за узрок тако чудне болести, познаници монахови известише о томе преподобног Дионисија. Овај одмах дође, помоли се Богу и Мајци Божјој, помаза јелејем болесно место, и монах се тог часа исцели и прослави Бога.

Једна старица, удовица, разболе се, и изјави преподобноме жељу да се пред смрт, коју је очекивала, обуче у анђелски образ – замонаши. „Не бој се, старице, одговори јој божанствени Дионисије, по примању монашког образа ти ћеш живети још дванаест година“. – Тако и би, као што претсказа богонадахнути старац.

Једна жена имађаше сина јединца. Овога срце повуче на Олимп, и он би тамо пострижен за монаха од преподобног оца. Затим, желећи да види своју мајку, он са благословом старца

оде к њој. Монашки чин, који јуноша прими из руку преподобнога, силно узнемири несрећницу. У наступу гнева на поступак сина, она дохвати камилавку са његове главе и, газећи је ногама, захтеваше од њега да се поново обуче у световно одело. Бедни син је послуша. Кроз неколико дана после тога свети старац дође у то село. Између осталих к њему приђе руци и та жена. – „Не прилази ми, несрећнице, која си дрско изгазила анђелски образ, строго јој рече старац. Надајући се да ти син буде помоћник у старости, ти ћеш угледати сутра где он умире злом смрћу. Наслађуј се онда последицама своје лакомислености и безочности!“ – И стварно, сутрадан се син њен омаче са високог дрвета и паде на земљу мртав.

Старица Егина из села Платарије, видевши светитеља, рече му: „Стара сам и не могу више да радим и храним себе; замоли Господа да ме упокоји“. – „Не тугуј, одговори преподобни: данас ћеш умрети. Ево ти три сребрника за сахрану“. Тако и би. Старица изненада занеможе и, предавши речи преподобнога суседима који се беху окупили око ње, она мирно испусти душу.

Најзад се и сам божанствени Дионисије приближи своје изласку из времена у вечност, са земље – у обитељи Оца небеског. Налазећи се у манастиру Димитриадском, и када братија читаху полуноћницу, преподобни потпуно већ изнемогао приседе да се мало одмори. По свршетку полуноћнице служашчи Јеромонах приђе к преподобноме и, мислећи да је заспао, он га полако додирну. Болесни старац не даде одговора. Овај га онда поново додирну, и осети да му је тело без живота, само се примећиваше једва чујно дисање. Присутни се устумараше око старца, а он одједном изговори ове речи: „Слава Теби, Боже, слава Теби! Благодарим Ти, Владичице, за милост Твоју!“ – На питање братије, како се осећа, свети Дионисије slabим гласом рече да му је душа већ била ван тела и он био готов да се јави к Богу, али, осећајући да још треба да се каје, молио је Владичицу да му да време за покајање, и ето – молитва ми је услишена. Водите ме на Олимп, јер тамо треба да умрем.

Жеља му би испуњена. Али он не хте да своје последње дане оконча у киновии, њиме основаној, већ је молио да га

одведу на Голготску стену, коју је он устројио у спомен палестинске Голготе. И братији која се ту окупи он објави да је време његовог одласка к Богу већ наступило. Плач и сузе монаха због растанка с њим силно потресоше старчево срце. Рекавши им у опроштајном говору свом оно што је неопходно за стицање царства Божјег, свети Дионисије отпусти братију, а остави поред себе само два ученика. Три дана после тога он се удаљи на свој олимписки Елеон, необично безмолван и повучен. Али он сконча у својој ниској пештери у близини киновије, где је по доласку на Олимп најпре живео.

Необично је дирљиво последње претсмртно завештање преподобнога братији. „Живите по уставу Свете Горе, говораше умирући старац, и подвизавајте се према својим моћима и силама, и Господ вас неће оставити. Гајите љубав један према другоме; волите усамљенички живот, смирење, молчаније, молитву; строго држите постове, предате нам од светих Отаца; сврх свега пак чувајте се самочинија и непокорности: самочиније је горе од свега! Ко у киновији – општежићу – буде имао ма какву сопственост, новац или одећу, таквог изгоните као метиљаву овцу која може заразити и остале. Што је могуће чешће исповедајте своје помисли, знајући да ко их скрива од духовника, тај допушта демонима да се гнезде у његовој души. Ако се међу некима појави непријатељство, – мирите се пре заласка сунчева, као што Господ наређује. Чувајте се беспосличења. Ко може да ради, а не ради, таквог, по заповести светог апостола (2. Сол.3:10), не треба пуштати за трпезу. Ко пак има потребу да иде ван манастира, нека за то пита игумана. Ако му он допусти, добро; ко пак отиде тајно, грех има на души, и он је сам крив својој пропасти. Онога који малаксава трпите и поправљајте као део свог властитог тела. Никакви састанци по келијама! А круна свега – љубав према Богу! Ако испуните мој завет – милостив је Бог: награда за то биће царство Његово. Ако се удостојим слободе пред Господом, и ја вас са своје стране нећу оставити. А то ћете познати по томе, ако манастири, устројени мноме са многим трудовима и знојем, постигну савршенство. Видите ли то, онда знајте да сам добио слободу пред Богом да посредујем за вас“.

На завршетку он се помоли за своја духовна чеда, благослови их, и неколико дана после тога, управо двадесет и четвртог јануара, мирно отиде ка Господу⁴⁷⁸. Свето тело његово би погребено у притвору црквеном, подигнутом његовим властитим рукама. Кроз неколико пак година његов гроб би отворен; неисказани миомир се изви из светих моштију његових. Тај миомир се и сада излива из њих, и јесте очигледни доказ благодатног пројављења славе, коју у светлости Светих преподобни Дионисије прими од Бога који прославља оне који Њега славе. Амин.

СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА АГАПИЈА и ТИМОТЕЈА

Ученици светог свештеномученика Вавиле Сицилијског⁴⁷⁹.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ФИЛИПИКА

Презвитер, преставио се у миру у Господу свом.

СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА ПАВЛА, ПАВСИРИЈА И ТЕОДОТИОНА

Рођена браћа; пострадали у Египту 290. године за време цара Диоклецијана. Павле и Павсирије беху од младости монаси, а Теодотион – члан разбојничке дружине у шуми. Због исповедања вере у Христа, царски намесник изведе на суд Павла и Павсирија. Павлу тада беше тридесет седам година, а Павсирију двадесет пет. Дознавши за то, Теодотион остави шуму и разбојничку дружину, па оде да види браћу и да се опрости с њима. Када дође на судиште и виде како намесник суди његову браћу он се не усуди да приђе ближе, него се мало повуче у страну, и стаде размишљати какво богатство и каква слава очекују његову браћу на небу. У том размишљању њему благодат Божја загреја срце, и он се врати, ступи пред царског намесника, и изјави да је и он хришћанин. Затим скочи на намесника и обори га са судијског престола. Теодотиона одмах ухватише, усијане му клинце у ребра и у стомак укуцаше, па му онда главу одсекоше. И тако Теодотион прими венац мученика. А Павле и Павсирије бише бачени у реку, и тако окончаше своје мучеништво за Господа Христа.

СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА ЕРМОГЕНА И МАМАНТА

Ови пријатељи Христови пострадаше за Господа Христа.

СПОМЕН СВЕТОГ МУЧЕНИКА ВАРСИМА

За веру Христову пострадао са два брата своја мачем посечен.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ЗОСИМЕ

Подвизавајући се богоугодно, преподобни се у миру преставио.

СПОМЕН СВЕТОГ МУЧЕНИКА ЈОВАНА КАЗАНСКОГ

Свети мученик Јован пострада за Христа у граду Казану 24. јануара 1529. године. За кнезовања великог књаза Василија Јовановича, Татари нападоше на Нижњи Новгород и многе одведоше као робље у Казан; међу њима беше и богобојажљиви Јован. Примораван од Татара да се одрекне Христа и поклони Мухамеду, Јован смело исповеди да је Исус Христос његов Бог и Господ. Разјарени тиме, Татари му одрубише главу.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ НЕОФИТА ЗАТВОРНИКА

Овај преподобни би рођен на Кипру 1134. г. од побожних родитеља Атанасија и Евдоксије, који хтедоше на силу да га ожене. Тајно напустивши невесту, преподобни се сакри у манастир св. Јована Златоуста звани Куцувенти, где постаде монах. Посетивши затим Света Места врати се на Кипар, којим тада владаху Латини, и настани се у стеновитом месту које сам назва Енклистра (= затвор), где затим основа и манастир. Манастир снабде типиком, који сам написа око 1183. г., и другим корисним правилима и књигама. Живљаше дуго као затворник у стеновитој пећини изнад манастира, и престаи се у миру.

25. Януар

ЖИТИЈЕ СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ ГРИГОРИЈА БОГОСЛОВА Архиепископа Цариградског

Свети Григорије Богослов је рођен у Кападокији, у граду Назианзу⁴⁸⁰, због чега се и назива Назианзин. Родитељи му беху благородни и угледни: отац Григорије, мајка Нона. Отац му најпре беше не знабожац, јер би рођен од нехришћанских родитеља: од оца Јелина и мајке Јеврејке, па се држао и јелинске заблуде и јеврејског неверја. А мајка светог Григорија, блажена Нона, беше хришћанка, рођена од хришћанских родитеља, и од малена васпитана у вери и страху Божјем. По промислу Божјем она би удата за не знабожног мужа, да би и њега привела у свету веру, по речи апостола: Муж некрштен освети се женом крштенном (1. Кор. 7, 14), – што и би. Јер Нона, говорећи свагда своме мужу речи богомудре, и усто молећи се усрдно Богу за њега помоћу Божјом преведе га у хришћанство. И муж њен имађаше од Бога овако виђење у сну: Певао је он из Давидовог псалма стихове, које никада у устима имао није, сем ако их није био чуо од супруге своје која се често молила. Сам пак он није се молио, нити је умео, нити хтео да се моли. Те речи из псалма, које је певао у сну, биле су ове: Обрадовах се кад ми рекоше: хајдемо у дом Господњи! (Пс. 121, 1). И певајући то, он је у срцу осећао неку милину. И пренувши се од сна, радоваше се. И исприча својој жени. А она разумеде да то сам Бог призива њеног мужа светој Цркви својој. И стаде га отада марљивије поучавати хришћанској вери. И упути га на пут спасења.

Догоди се да се у то време налазио у Назианзу свети Леонтије, епископ Кесарије Кападокијске, који је ишао у Никеју на Први Свети Васељенски Сабор. Блажена Нона доведе овоме светитељу свога мужа Григорија, те га овај својим рукама крсти. После светог крштења Григорије стаде водити праведан и богоугодни живот, као што и доликује истинском и правом хришћанину. И Григорије показа толики напредак у побожности и добрим делима, да је касније био изабран за епископа у истом граду Назианзу. Али о томе ће бити речи доцније.

Живећи са таквим мужем у чесном браку, блажена Нона жељаше да добије мушко чедо. И приношаше топле молитве Даваоцу свих добара, да јој подари сина. И обећаваше још пре зачећа, као некада Ана за Самуила, да ће, ако добије сина, дати га на службу Богу. И Господ, који твори вољу богобојажљивих, и слуша молитве њихове, услиша молитву срца жене побожне, и у сну јој преко божанског откривења показа дете које је имала родити. И виде Нона сина пре рођења, какав изгледа у лицу, и сазнаде му име. И кад дође време, она роди мушко дете, и надену му очево име Григорије, као што јој би у сну речено. То беше око 330. године. Велику благодарност узношаше она Богу и дете потпуно препусти Божјем промислу. И одмах Му сасвим поклони оно што од Њега измоли молитвом. Али га одмах не крстише. Јер у то време беше обичај у многих хришћана да крштење одлажу до оног узраста и година, у којима се Господ наш Христос крсти од Јована на Јордану, то јест до тридесете године. Али касније, са оправданих разлога, овај обичај би укинут од овог светог Григорија Богослова, и од Василија Великог, и од Григорија Ниског, и од других великих Отаца. И по том древном обичају хришћанском, дете свети Григорије не би одмах крштено, него крштење његово би одложено до његове тридесете године,

А када дете Григорије мало поодрасте, дадоше га, по обичају, да учи школу. И растући по годинама, он растијаше и разумом. И сходно имену свом⁴⁸¹, Григорије беше оштроуман, будан и марљив у учењу, и превазилазаше своје вршњаке. Њему не сметаху дечачке године, да разуме и схвати оно што само људи зрели могу разумети и схватити. Још у детињству беше врло озбиљан: мрзео је дечје игре и шале и претставе; вежбао се у врлинама и учењу, и није губио време на бесмислице. А кад прилично беше поодрастао, побожна мајка поучаваше га у побожности многим материнским саветима. Причала му је како је он плод њене молитве, како га је усрдним молитвама измолила од Бога, и како га је пре зачећа обећала Богу на службу. И добри јуноша слагаше у срцу свом речи мајчине, и просвећиваше душу своју вером, надом и љубављу ка Христу, истинитом Богу. А веома заволе целомудреност душе

и чедност тела, и заветова се да ће своју чедност марљиво чувати до краја живота. На ово би упућен с једне стране, честим мајчиним поукама пуним љубави, а с друге, једним сном који је имао у дечачким годинама. О томе сну причао је касније сам ово:

Спавајући једном, он виде у сну где две девице стоје близу њега. Обучене у беле хаљине, оне бежу дивне, а по узрасту и годинама равне. На њима не беше никаквих спољашњих накита: ни злата, ни сребра, ни бисера, ни драгог камења, ни свилених меких хаљина, ни златних појаса. Не бежу горде са лепоте своје, нити охола погледа, нити им косе бежу расплетене, чиме обично световне девојке лове младиће, и о чему се обично брину. Но ове две девојке бежу одевене у просте чисте беле хаљине, пристојно опасане, имале су танке велове не само преко главе него и преко лица, очију оборених, образа заруменелих од девојачког стида, пуне целомудрености. Усне им бежу као црвена ружа; ћутљивост њихова беше врло речита пристојношћу. Гледајући их, он осећаше велику радост у срцу свом, и мишљаше да нису од земнородних, него да су надчовечанска бића. А оне, видећи како им се он много радује, завољаше га, и грљаху га као чедо своје. А кад их он упита, ко су, и одакле су дошле, прва рече да је Чедност, а друга – Уздржање. И причаху му како стоје пред престолом Цара славе, Христа, и како се наслађују лепотом Небеских девица. И говораху му: Чедо, буди једне мисли с нама! ум свој присаједини уму нашем, и лице своје сатвори као лица наша, да бисмо те, обасјана изванредном светлошћу, узнеле на небо, и поставиле те близу бесмртне Тројичне светлости. – Рекавши то, оне се узеше на небо, летећи као крилате. А дечак Григорије праћаше их погледом пуним љубави, све док не зађоше у небеса. И пренувши се од сна, осети како му је срце препуно неисказане милине и радости. И од тога доба његов је дух пламтео ревносним чувањем своје чедности. Он се трудио да своју чедност сачува великим уздржањем, избегавајући свако наслађивање храном, пијанством и преједањем.

После овог светог Григорија блажена Нона роди и другога сина, Кесарија⁴⁸², и кћер Горгонију. Васпитавала их је у

побожности и књижној мудрости. А блажени Григорије, желећи да се потпуно усаврши у беседништву, философији, и целокупној мудрости јелинској, отпутова најпре у Кесарију Кападокиску, где се упозна са Василијем Великим, а затим у Кесарију Палестинску, где у то време беху чувене школе. Тамо му главни учитељ беше Теспезије ритор. Затим отиде у Александрију. И тамо од многих људи накупи много мудрости, и обогати се знањем. После тога, зажелевши да иде у Атину, он седе на лађу са људима нехришћанима. А када су били на пучини, наста силна бура на мору, и сви беху у очајању, и оплакиваху телесну смрт. Григорије пак плакаше, бојећи се духовне смрти, пошто још не беше крштен већ само оглашен. И сећаше се древних чудеса Божјих на води: преласка Израиљаца преко Црвеног Мора, спасења Јониног из китовог трбуха; и с ридањем се мољаше Богу, да их избави од погибије. За ту његову опасност на мору његовим родитељима би откривено у сну. И они одмах стадоше на молитву, и топле сузе проливаху, молећи Бога да буде у помоћи њиховом сину на мору. И Бог, чувајући слугу свог Григорија на корист других, и спремајући га да буде тврђава Цркве, укроти свирепу буру на мору и запрети ветровима. И наста тишина велика на мору. И сви на лађи, видећи да су преко очекивања спасени од дављења, и као да су се из мртвих вратили, прославише Христа Бога. Јер знађаху да се море утиша што је Григорије у молитви призивао свемоћно име Христа Бога. Осим тога, један младић, сапутник и пријатељ светог Григорија, виде ноћу за време буре Григоријеву мајку, блажену Нону, где иде по мору, хвата лађу која тоне и извлачи је на копно. И одмах се утиша море. И младић исприча то виђење свима. И сви исповедише да је Григоријев Бог велики помоћник, и узнесоше Му благодарност, и вероваше Га. А отац пак Григоријев, који се у Назианзу са сузама молио за свога сина Григорија, и после молитве заспао, имаде овакво виђење у сну: Виде једног преисподњег демона Ерина, где Григорију спрема погибију на мору. А Григорије га дохвати рукама, и победи. – По овом виђењу отац Григоријев дознаде да се Григорије спасао од топљења. И са супругом узнесоше благодарност Богу. – А Григорије настави без опасности пловидбу, и стиже у Атину.

У Атини свети Григорије изучаваше световне науке. И сви се дивљаху бистрини ума његова и целомудрености живота његова. Ускоро дође у Атину и свети Василије ради изучавања философије. И постадоше Григорије и Василије присни пријатељи и другови. Дом им беше један, храна једна, дух један, умовање једно, и нарав једна, као да су рођена браћа. А обојица беху виђени и угледни у Атини. Јер за кратко време превазиђоше своје учитеље, те они, ученици, постадоше учитељи својим учитељима. У то време над Римљанима и Грцима цароваше Констанције, син Константина Великог, а у Атини изучаваше философију Јулијан, који касније постаде цар и отступник од Бога. О њему је Григорије често говорио: О! како велико зло римска и грчка земља хране! – Јер је провиђао шта ће од њега бити.

Пошто су доста година провели у Атини, и потпуно изучили сваку науку, и превазишли атинску мудрост, Василије отпутова у Египат да се тамо у духовних људи учи духовној мудрости, као што о томе пише у његовом Житију⁴⁸³, а Григорија умолише Атињани, те га задржаше као учитеља. Али он мало остаде тамо, јер чу да му је отац постављен за епископа у Назианзу, те се одмах врати к оцу свом у своју отаџбину. Било му је тада нешто преко тридесет година. И он онда прими свето крштење из руку очевих. И хтеде да се одмах повуче из света и удаљи у пустињу, али га родитељи задржаше код куће.

Живећи код куће, свети Григорије се заветова да се никада не куне, нити узалуд призива име Божје. И тај завет одржа до краја свога живота. Он је непрестано читао божанске књиге, проводећи и дан и ноћ у богومислију, у богоразмишљању. И много пута је имао виђење Христа. Затим се указа потреба, те га отац рукоположи за презвитера. Поред тога отац је желео да га начини епископом. Али свети Григорије, избегавајући такав чин и почаст, а жудећи за монашким молитвеним тиховањем, тајом побеже, и одбеже у Понт к своме пријатељу, светоме Василију. Свети Василије је тада такође већ био презвитер, и већ имао у Понту манастир са мноштвом монаха. Он је и писао био Григорију из Понта, свесрдно га позивајући код себе. И тако њих двојица опет, као некада у Атини, стадоше живети заједно,

имајући један другог себи за образац врлина, и угледајући се један на другог. И заједнички писаху подвижничка правила за монахе. И проведе тамо свети Григорије са светим Василијем доста времена. Затим умре Григоријев брат Кесарије. И плакаху за њим родитељи много. А отац са сузама писаше Григорију, убеђујући га да се врати к њему и помогне му у старости. И блажени Григорије с једне стране бојећи се да се не огреши о оца, а с друге видећи потребе Цркве, – јер Аријева јерес тада силно потресаше Цркву, а и оца његовог због наивности његове беше обманула мало, – оде из Понта у Назианз. И помагаше оцу у црквеним пословима, и у домаћинству. И када изложи оцу Аријеву јерес, излечи му ону малу рану што му та болест беше задала.

Када се после смрти Константинова сина Констанција зацари Јулијан⁴⁸⁴, испуни се Григоријево пророштво о њему, јер тај незаконик сатвори велико зло, одрекавши се Христа јавно и устројивши гоњење на Христову Цркву. Против њега је устао свети Григорије преко многих богомудрих списа својих, изобличавајући његову заблуду и пагубну идолску прелест и лажне јелинске басне. Законопреступник Јулијан није дуго царовао, јер је злом смрћу завршио⁴⁸⁵. После њега зацари се Јовијан⁴⁸⁶, благочестиви хришћанин. За време његово цветала је вера Христова.

После Јовијана зацари се аријанац Валент⁴⁸⁷. И аријанска јерес се опет осили, и притешњаваше православне по целом свету. Тада и у Кесарији Кападокијској аријанство хтеде да зарази многе својим зловерјем и помете Христову Цркву, а архиепископ Јевсевије, невичан, колебао се, јер не имађаше уза се Светог Василија. Дознавши за то, свети Григорије писа овоме, саветујући му да умоли аву Василија да се из Понта врати у Кесарију и помогне у борби против злочестивих. Исто тако писа и светом Василију, пријатељски га саветујући и молећи, да преда забраву пређашњи Јевсевијев гнев против њега, и оде у Кесарију у помоћ беспомоћнима, и одбрани Цркву од аријанаца. Тако свети Григорије помоћу својих писама помири архиепископа Јевсевија и светог Василија, и удеси те свети Василије дође у Кесарију Кападокијску. И чим он дође,

посрами аријанце, те једни од њих умукоше, а други се повукоше. А архиепископ Јевсевије радоваше се светом Василију, и поживе с њим у љубави све до смрти своје.

На упражњени архиепископски престо у Кесарији православни око 370. г. поставише Василија Великог, иако он то није хтео. А зловерни аријанци роптаху против тога, и понесени завишћу учинише те се град Тиана⁴⁸⁸ одвоји од Кесарије. Јер у Тиани беше епископ Антим, који се лицемерно правио православан. Одвојивши се од Василија са својим једномишљеницима епископима, он се прогласи митрополитом тианским. На тај начин се Кападокијска област подели на двоје, и настаде велики спор око граница епархија. Свети Василије, видећи да су од његове епархије узели неке градове и села, створи овакав план: између Кесарије и Тиане налазио се мали град Сасим⁴⁸⁹; у њему треба основати епископију; и за епископа поставити човека побожна, који би распре утишао, и многе душе у вери сачувао. Немајући за то место човека подесна, свети Василије написа писмо своме другу, светом Григорију, молећи га да се прими за епископа у граду Сасиму, јер нико не би био тако способан да тамо утврди веру као он. Свети Григорије му одговори, одлучно одбијајући да се прими епископства. И још много пута писао му је свети Василије поводом исте ствари, али све је било узалуд. Онда се свети Василије диже и лично оде у град Назианз. Тамо се договори са старим Григоријем, епископом назаинским, оцем светог Григорија, и они обојица убедише Григорија да се прими епископског чина. И тако по сили неопходности свети Григорије постаде епископ града Сасима.

Када за то сазнаде тиански митрополит Антим, који је Сасим присвајао својој епархији, доведе тамо војску да не допусти Григорију да заузме епископски престо. А војска је још и пут чувала. На путу за Сасим, свети Григорије дознаде за Антимову злобу и војну силу, и оде у један манастир, и служаше болесницима. Затим се повуче у пустињу на жуђено безмолвије, усамљеничко монашко подвизавање. Али после извесног времена, на преклињање родитеља, он се опет врати у Назианз, јер му родитељи беху веома остарели, и његова им помоћ беше

врло потребна, пошто осим њега нису имали друге деце. Јер Кесарије, други син њихов, беше умро, као што то раније споменуемо. А и кћер њихова Горгонија беше променила светом. Обојима свети Григорије одржа посмртно слово. И тако престарелим родитељима беше остао само свети Григорије, као једина зеница очију њихових. И било је немогуће оглушити се о родитеље. Свети Григорије био је дужан да им у старости послужи, и да их сахрани када се упокоје.

Тако се свети Григорије врати опет из пустиње у Назианз. Отац његов Григорије, већ изнемогли старац, жељаше да син његов Григорије још за живота његова заузме епископски престо у Назианзу. И мољаше, и преклињаше, па чак и заклињаше сина да пристане на то. Али он, повињујући се заповести очевој, водио је све црквене послове, но нипошто није хтео да заузме епископски престо. И он рече оцу: Оче, немогуће ми је да за твога живота заузмем твој епископски престо. – Отац више не наваљиваше за то, али препуштајући му сву бригу о Цркви, говораше му: Сине мој, док сам ја у животу, буди ми жезал старости моје; а по одласку мом из овог света, учини како ти буде најзгодније.

После тога представи се стари Григорије, епископ назиански, отац светог Григорија⁴⁹⁰, пошто је на епископском престолу седео четрдесет и пет година. Када се представио, било му је сто година. И би славно сахрањен, јер и свети Василије Велики дође на његову сахрану. А госпођа Нона, мајка светог Григорија, остаде у животу. Али ускоро се и она упокоји у Господу. И њој беше такође сто година⁴⁹¹.

Пошто сахрани своје свете родитеље, и ослободи се бриге о њима, свети Григорије жељаше да се ослободи и вреве светске, јер га народ салеташе да заузме епископски престо оца свог. И он кришом оде у Селевкију, и борављаше при цркви свете првомученице Текле. Одатле би другарским молбама позван од светог Василија Великог, да узме на себе бригу о сиротиштинама и болницама. Јер свети Василије беше подигао велике домове за збрињавање оних који немају где главе склонити. И смести у њима убоге и болесне, удовице, и сиромаше, и странце. И храњаше их. И ту бригу о њима повери

своје милом другу. И беше свети Григорије хранитељ убогих, служитељ болесних, и утешитељ странаца.

У то време од јереси аријанске, која је већ много година потресала Цркву Божју, као од неке хидре⁴⁹² нова глава, произађе нова јерес, и наношаше штете многим. Та јерес беше Македонијева. Она је хулила на Светога Духа. Док су аријанци исповедали да је Отац – Бог нестворени, предвечни, а Син – створен, не једносуштан са Оцем и не савечан; дотле су македонијевци исповедали да је Син раван Оцу, али су хулили на Духа Светог: једни су од њих говорили да је Дух Свети твар а не Бог, а други – да није ни твар ни Бог. И њих свети Григорије називаше полу аријанцима, јер су поштовали Сина а бешчестили Светога Духа. Ова се јерес нарочито ширила у Византу⁴⁹³. И саборском одлуком светог Василија Великог и многих других православних епископа, свети Григорије би усаветован да, као човек мудар и силан у речи, иде у Визант и тамо сузбије ту јерес а заштити праве догмате свете вере. Али пре но што он крену за Визант свети Василије Велики се разболе и упокоји⁴⁹⁴. И тако се угаси свемирски светилник. Свети Григорије је дуго плакао за њим. И надгробним словом се опростио са њим.

Потом крену на пут, и стиже у престоницу Византије, Цариград крајем 379. г. Ту га с радошћу дочекаше православни. Али нађе Цркву Христову умањеном, и број се верних могао лако избројати, пошто је велики део града био пошао за јересима. У рукама су јеретичким били и сви огромни и дивни храмови Божји. Само један мали и стари храм свете Анастасије, на који јеретици нису обраћали пажњу, беше остављен православнима. И свети Григорије се одмах даде на посао. Као некад Давид наоружан праћком против Филистимљана, тако свети Григорије, наоружан речју Божјом против јеретика, побеђиваше их у препиркама, и њихове догмате кидаше као паучину. И својим богомудрим и богонадахнутим речима он сваки дан привођаше многе од зловерја православном правоверју. И за кратко време толико се умножи Црква Христова, да је било немогуће избројати њене верне. А број јеретика се из дана у дан смањиваше. И збиваше се оно што у

Светом Писму пише за дом Давидов и за дом Саулов: Дом Давидов све већма јачаше, а дом Саулов постајаше све слабији (2. Цар. 3, 2).

Но још аријанско и македонијевско зло не беше престало, појави се нови јеретик од Сирије, Аполинарије. Он је зло учио о оваплоћењу Господњем: Христос тобож није примио душу човечанску, него је место душе имао Божанство. На тај начин, оваплоћење Господње није истинито, није стварно. Пошто овај јеретик беше речит и вичан јелинској мудрости, многе заведе у своју јерес. А ученици се његови размилеше по свима земљама, као удицом ловећи неуге и вукући их у погибао. И добри подвижник свети Григорије опет имађаше велику борбу, борећи се са овим јеретичима. Оне што су отпадали од Православља он је изобличавао, претио, молио; друге је у вери одржавао; а треће од пада подизао. А Аполинаријеви ученици, идући по народу, клеветаху светог Григорија, како он тобож дели Христа на два сина. Упорно и свуда протурајући ту клевету, они успеше да у народу изазову гнев и злобу против светог Григорија. Јер и водена капља, ако често пада, дуби камен. Они који нису умели да се снађу у превиспреним речима јеретичким, и да схвате дубине тајне очовечења Христова, стадоше место православних пастира и учитеља поштовати вукове и јеретике, и њима веровати. И пастира који проповеда истину, сматраху за вука и јеретика. И изазвавши побуну, камењем засуше светог Григорија, као некада Јевреји светог првомученика Стефана, али га не убише пошто је Бог штитио свога угодника. Али пошто не беху задовољили своју злобу, они га зверски шчепаше, и градскоме епарху на суд одведоше, као неког бунтовника, и виновника нереда и побуна. А светитељ, потпуно невин, али кротак и смирен срцем, иако у толикој опасности од народа, говораше Христу Богу свом: Ради имена твог, Христе, ако и пођем усред сенке смрти, нећу се бојати зла, јер си ти са мном (Пс. 22, 4). А епарх, знајући да је невин, а притом видећи и очигледну злобу људску, пусти га на слободу. И изиђе без рана и бијења мученик, без мучења – венценосац, имајући само једно: добру вољу да страда за Христа.

Због таквих подвига и силних борби са јеретцима, свети Григорије се прочу, и постаде познат свима, и свуда слављаху мудрост његову, и од целе свете православне Цркве би му дат назив: Богослов. Као древноме Богослову, светом Јовану, девственику и возљубљеном ученику Христовом. Овај назив, иако се даје свима великим учитељима и светитељима уопште, јер су сви богословили благочесно о Светој Тројици, светом Григорију је дат за изванредне и изузетне заслуге у овом погледу. Као знак за његове победе и триумфе над тако великим и многобројним јеретцима. И отада стадоше га сви називати Богословом. Веома вољен од православних, сви су они желели да им он буде патријарх. Усто и Петар, патријарх александријски⁴⁹⁵, који дође после Атанасија Великог, писао је светом Григорију Богослову хотећи да му повери престо Константиновог града као човеку достојном и који је толике трудове поднео за Цркву Христову. Али злобни људи спречише то одмах на овај начин:

У Цариграду се налажаше један јелински философ, присталица циничке философије, по имену Максим, по рођењу Египћанин. Беше то човек лукав, препреден, вешт и пакостан. Он дође к светоме пастиру, Григорију Богослову, одбаци јелинско безбожје, крсти се и постаде члан свете Цркве. И вођаше рђав живот, лицемерно се покривајући побожношћу као овчијом кожом: у ствари пак изнутра беше вук, што се доцније и обелодани. А светитељ Божји Григорије, не знајући његову поквареност, сматрао је његово обраћење у хришћанство за велику ствар, па га прими под свој кров и за своју трпезу. И учини га клириком. Он пак, угледајући се на Јуду, намисли да отступи од свог оца и учитеља, и да поведе борбу против њега. За ту своју намеру нађе помоћника у једном презвитеру који се није Бога бојао, а био је вичан сплеткама. И стаде Максим потајно са овим лукаво смишљати, како да се докопа патријаршијског престола у Цариграду. Али пошто им је за такав подухват било потребно доста злата, да би митом и поклонима придобили многе за своје једномишљенике, они се најпре дадоше на посао да дођу до злата. И уз помоћ Сатане дођоше до жељеног злата на овај начин. У Византију дође са острва

Таса један презвитер, и донесе много злата ради куповине мермерних плоча које се доносе из Прикониса. Максим и његов помоћник преварише овога великим обећањима, те му узеше злато. И оно им беше доста да остваре свој зли план. И тајно послаше у Александрију многе и велике поклоне патријарху Петру, и епископима и клирицима што су поред њега, молећи га много да пошље у Византију своје епископе, који би Максима довели на патријаршки престо. Саблажњен поклонима, Петар као да заборави на своје раније писмо светоме Григорију, пристаде на њихову молбу, и одмах посла у Цариград своје египатске епископе. Дошавши у Цариград, они се никоме не јавише, ни пастиру, ни клиру, нити коме од кнезова, него за време јутрења уђоше с Максимом у цркву, да га посвете за архиепископа. Свети Григорије беше у то време болестан. Вест о томе разнесе се одмах на све стране, и за тили час слеглоше се презвитери, клирици и много народа. И то не само православни, него и јеретици. Јер сви беху изненађени том потајном злбом и незаконитим посвећењем. И распалише се гневом, и викаху на египатске епископе, и спречише их да своју неправедну намеру спроведу у дело. Постиђени, епископи изиђоше из цркве, и уђоше у кућу неког свирача, и тамо извршише неправилно посвећење, и објавише Максима за цариградског патријарха. Уз Максима беху неки од духовних лица и од мирјана: једни од њих били су због престопа одлучени од Цркве, други – подмићени, а трећи – прелашћени обећањем поклона и почаста. Нажалост, Максима подржаваше и римски епископ Дамас. А огромна већина народа, и то све честити грађани, беху силно љути на Максима, и грђаху га страшно. Негодоваху, и на самог светог Григорија што је таквог човека примио под свој кров и удостојио га свога пријатељства. А свети им одговараше, говорећи:

Људи немојте се љутити на мене што сам му чинио добро, не прозревши његову поквареност. Јер ми нисмо криви, ако не можемо да прозремо унапред нечију поквареност. Једино Бог зна унутрашње тајне људске. Осим тога, зар нам Закон Божји не наређује, да очински с љубављу отварамо срце своје свакоме долазиоцу? Спаситељ рече: Који долази к мени, нећу га

истерати напоље. За мене је била велика ствар што Максим од јелинског идолопоклонства приђе крштењу, и што од Зевсовог служитеља постаде служитељ Свете Тројице. Притом се показиваше и врлинаст, иако лицемерно, као што се већ обелодани његово лицемерство и поквареност. Али није наше да такве ствари испитујемо, јер нам није дано да улазимо у тајне помисли људске, нити да знамо будућност, сем кад нам Бог тако нешто открије. Ми гледамо на лице а Бог на срце. – Успокојен таквим речима, народ се још са већом љубављу припијаше уз светог Григорија Богослова.

Максим пак поведе са собом све египатске архијереје који га поставише за архијереја, и отиде код благочестивог цара Теодосија Великог⁴⁹⁶, који се тада налазио са војском у Солуну. И приступивши му, мољаше га да му да патријаршијски престо цариградски. Јер кукавац, пошто му црквена правила не даваху власти, намисли да од царских наредаба добије власт управљати Црквом. Желео је да чини насиље, не да епископује. Стога благочестиви цар с великим гневом и претњом отера Максима и епископе што беху с њим. И отпловише сви у Александрију, где се Максим опет лати истог послата. Јер напунивши златом руке многих клирика Александријске цркве, он је дрско и безочно говорио патријарху Петру: Или ми издејствуј цариградски престо, или од твога отступити нећу. – И вештим сплеткама копаше јаму патријарху, и сигурно би остварио своју пакосну намеру, да за то убрзо не дознаде епарх александријски. Бојећи се да у народу не настане нека побуна, епарх протера Максима силом и са срамом из Александрије.

Свети Григорије Богослов, пошто му у Византу телесно здравље беше сасвим оронуло, одрече се управе над Византијском црквом, и жељаше да отпутује у своју отаџбину, у Назианз. И изговори народу последњу поуку, саветујући им да држе чисту веру и чине добра дела. А кад народ разазнаде да хоће да иде од њих, настаде плач, и сви као да једним устима говораху: О оче! одлазећи од нас, ти одводиш са собом и Свету Тројицу! Јер без тебе неће у овом граду бити правог исповедања Свете Тројице. Заједно с тобом отићи ће из овог града Православље и побожност.

Када свети Григорије чу овакве речи од народа, и виде народни плач, одустаде од намере, и обећа им да ће остати код њих док се епископи не скупе на сабор. Јер се очекивао сабор епископа, да изабере достојног човека за патријарха. Светитељ је то чекао: да на престолу види пастира православног, па да иде у своје отачаство. У то време благочестиви цар Теодосије беше у рату са варварима. Пошто их победи, он са триумфом дође у Цариград. А патријаршијску саборну цркву држаху аријанци, и патријарх им беше Демофил. Православни пак, као што је већ речено, имађаху мали и стари храм свете Анастасије. Цар позва Демофила, и саветоваше му да прими православну веру. Ако пак неће, онда да уступи своје место. Демофил, упорна срца, претпостави да буде лишен престола, него да напусти своје зловерје. И предаде цар светом Григорију Богослову и православнима саборну цркву, коју су аријанци држали четрдесет година. Предаде им и све остале цркве.

И кад архијереј Божји Григорије с клиром и народом хтеде да уђе у цркву, мноштво аријанаца, наоружаних као за рат, стајаху пред црквом, спречавајући православне да уђу. А светом Григорију пређаху смрћу. И најмише једног младића, снажног и безочног, да се крадом привуче Григорију, и зарије му нож у стомак. Али Бог штићаше свога служитеља. И беше силна хука и бука и метеж од стране аријанаца, и сигурно би учинили неко зло, да није дошао сам цар и увео светог архијереја у цркву. А православни народ, весели и радосни, узнесоше захвалност Богу, проливајући сузе радоснице, што после толико година добише натраг своју светињу. И једнодушно се обратише цару, молећи га да на патријаршијски престо посади Григорија Богослова. А светитељ, због сталних телесних болести својих немајући снаге да говори громко усред народног клицања, рече преко једног клирика ово: О чеда моја! сада је време да благодаримо и славимо Бога једнога у Тројици, што нам поврати цркву нашу. Због тога треба сада да величамо доброту Божју, а питање патријаршиског престола решићемо касније! – Чувши ове архијерејеве речи, народ престаде са клицањем. И кад се заврши света литургија, сви се разиђоше. А аријанци умукоше посрамљени.

Благоверни цар Теодосије веома поштоваше светог Григорија Богослова, као оца свог. Али он не одлажаше често код цара, добро се сећајући Соломонових речи: Ретко нека ти нога ступа у кућу ближњега твог, да не би, наситивши се тебе, омрзао на те (Прич. 25, 17). Главна брига светитељева беше: да стално поучава народ, да посећује болеснике и исцељује их, да теши оне којима се чини неправда, да штити немоћне, и да стадо своје чува од јеретичких саблазни. А понекад је одлазио и на село, јер је волео безмолвије, усамљеничко молитвено тиховање. А тим одмором је помало лечио честе болести своје, да му тело не би изнемогло за остале трудове. Иако је господарио огромним црквеним имањем, он никада не узе за себе ниједну драхму, нити испитиваше црквене економије колики су приходи а колики расходи. Сматрао је да то није посао епископа већ економа. А препоручиваше свима, да имају чисту савест пред Богом.

Малаксавајући од свагдашњих трудова и старости, свети Григорије се једном разболе, и лежао на одру. Народ сазнаде и дође да га обиђе. А он, седећи на одру, питао их: Шта желите, чеда моја? Који је разлог, те сте дошли к мени? – А они му се поклонили, и захваљиваху му много за његове трудове: што град очисти од јереси, што многе цркве које су аријанци држали дуго година опет поврати православнима, што толика добра учини свима својим поукама и својим пастирским старањем око свију. И говораху: Сада пак, о оче! ако одлазиш к Богу, помоли се за своје стадо, за благоверног цара, и за сву Цркву. – Светитељ их обавести, да његова болест није на смрт. И пошто их по обичају свом поучи, отпусти их. И пошто сви изађоше, остаде један младић, и припаде к ногама светитељевим, са сузама и риданјем молећи га да му опрости грех. А када светитељ упита какав је то грех, младић ништа не одговори, већ само ридаше и опроштај мољаше. Тада неко од присутних рече: То је убица твој, оче! који по наговору јеретика хтеде да ти зарије нож у стомак, али те Христос заштити. И ето, сада се каје, и моли опроштај. – Светитељ рече младићу: Мили, нека ти Господ наш Исус Христос буде милостив, и нека ти опрости грехе твоје! Само отсада буди наш, остави јерес, и

приступи Христу Богу, и Њему служи верно. – И тако с опроштајем отпусти тога младића. О томе сазнаде сав град, и дивећи се његовој незлобивости, још више га завољеше.

Потом се стадоше стицати епископи у Цариград 381, године, с једне стране ради бирања престоничког патријарха, а с друге – да се на другом Васељенском Сабору предаду анатеми јереси и потврди Православље. – И скупише се сто педесет православних епископа, међу којима најстарији беше свети Мелетије антиохијски⁴⁹⁷. Тада свети Григорије Богослов, болестан и тужан, и преко своје воље би посађен на патријаршијски престо, пошто су га молили цар и сав народ. Затим се после не много дана разболе пресвети Мелетије, патријарх антиохијски, и отиде ка Господу. Онда дођоше епископи из Египта и Македоније, и негодоваху због постављења Григоријевог, пошто је без њих био изабран. И говораху да је његово постављење неправилно, јер је постављен не од александријског већ од антиохијског патријарха. Јер међу патријарсима александријски престо је први после римског, па је зато требало да он постави цариградског патријарха. И би међу епископима велика несугласица, и врева, и распра. Једни говораху да је Григоријево постављење правилно, други – да није.

И свађаху се епископи међу собом. А када свети Григорије Богослов виде каква је због њега распра и свађа међу епископима, устаде у сабору, одржа говор свима, и рече:

Свештени и чесни пастири, ја нисам желео да узимам управу над Цариградском црквом, иако је ова црква узрасла и учврстила се мојим знојем и трудом. Мени је доста било да то препустим Богу, и да од Њега очекујем награду. Али љубав словеснога стада и општа одлука епископа примора ме да примим престо. Сада пак чујем да се многим то не допада. Знајте дакле, да не иштем ни богатства, ни високе положаје, ни почести, нити желим да се називам патријарх цариградски, и без туге одлазим из епископије. А ви се договарајте, и чините што вам је воља. Мени је одавно мила пустиња. Јер нас не лишавају Бога они што нас лишавају престола.

Рекавши то, он изађе, и напусти патријаршију, и усели се у једну малу кућицу, удаљену од цркве, избегавајући вреву и расправљање оних што су долазили к њему. А многи од народа долажаху код њега, и мољаху га да се сажали на стадо своје, и да га не оставља, пошто је толики зној и труд уложио, те га је умножио. И говораху: О оче! покажи милост према љубљеној деци својој, ради које си се толико времена мучио! поклони им и остатак дана својих, да бисмо, по престављењу твом, имали тело твоје, ми који смо просветљени твојим учитељством. – А светитељ, као чадолубив отац, би тронут, и беше у недоумици шта да ради. И мољаше Бога да Он учини како је најбоље.

На Сабору епископа расле су несугласице и распре. Блажени Григорије дође на Сабор, одржа говор, и рече: Људи и сапастири Христова стада, срамота је што се толико свађате ви, који треба да друге поучавате миру. Јер како можете друге учити слози и једномислију, када је таква неслога међу вама? Но ја вас молим пред самом Пресветом и Једносушном Тројицом да успоставите мир и љубав међу собом, те да сложено решите црквена питања. А ако сам ја узрок вашој неслози и подвојености, нисам вредноснији од пророка Јоне, баците ме у море, и утишаће се ваша бура. Волим да пострадам, ако хоћете, иако сам невин, само да се ви помирите, и будете једномислени. Рините ме с престола, протерајте из града, само љубите истину и мир, са пророком Захаријем говорим (Захар. 8, 19). Здравом да сте, свештени пастири, и сећајте се мојих трудова!

Када он то рече, постидеше се сви противници, и беху дирнути његовим речима. А свети Григорије напусти Сабор, са намером да се врати у своје отачаство. Али најпре оде цару, да се опрости са њим. И рече му: Царе, за многа добротинства твоја која си учинио Цркви, нека те Христос награди у дан награде! А дар који сада иштем од тебе, моћни господару, не одреци ми. Не иштем имања, нити молим за своје сроднике, нити хоћу скупоцене покриваче за свети престо, него желим одмор себи уморном од трудова, еда би престала и завист многих, и ти својим напором смирио епископе! Учини крај борби међу епископима ти, који си учинио крај безочности варвара!

украси своју победоносну државу тиме што ће епископи имати мир и слогу међу собом! А они ће то имати, ако ми допустиш да ја отпутујем у своје отачаство. Ето, тај поклон молим од тебе! ту ми последњу милост укажи!

Цар се зачуди речима светитељевим, и заплака. Заплакаше и присутни великаши. Јер сви гајаху према њему огромну љубав, и нису желели да га пусте. А он, једно због старости и свагдашње болешљивости своје, а друго – због раздора међу епископима, свесрдно мољаше цара да га отпусти, како би остале дане живота свог провео у миру и одахнуо мало од трудова многих. И отпусти га цар. И он се опрости са свима. А кад одлажаше из престонице, сав га народ испрати са плачем и ридањем.

По одласку светог Григорија из Цариграда, епископи, иако су волели светог Григорија и плакали за њим, на Сабору у Цариграду поставише за патријарха сенатора Нектарија⁴⁹⁸. Овај св. Други Васељенски Сабор утврди Символ наше свете Православне вере.

Стигавши у Кападокију, свети Григорије Богослов настани се у селу Арианзу. И тамо живљаше, тешко болестан, али не престајаше са трудом Бога ради. Пошто се у његовом родном месту, граду Назианзу, беше појавила Аполинаријева јерес, он је сузби својим саветима и списима. А грађани га мољаху да заузме очев епископски престо, али он одби. И постави им за епископа презвитера Евлалија, човека православна и врлинска. Сам пак остаде у Арианзу, где проживе у безмолвију неко време, и написа многе корисне књиге и предивне песме. И у дубокој старости пређе у неостариви живот двадесет и петог јануара 389. године. И би чесно сахрањен у граду Назианзу. А после много година благочестиви цар Константин Порфирогенит пренесе чесне мошти његове у Цариград, и положи их у цркви светих Апостола, као помоћ и заштиту граду, а у славу Христа Бога, слављеног са Оцем и Светим Духом вавек, амин.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ПУБЛИЈА

Овај преподобни беше из града Зевгмата на реци Еуфрату. Најпре био сенатор. Затим све имање раздаде сиромасима, и повуче се на високу гору у близини свога града Зевгмата. И тамо начини малу келију, и провођаше време у сваком подвигу и врлини. Пошто се глас о њему пронесе на све стране, стадоше се стицати к њему многи, жељни подвига и духовних борби. Овима је преподобни наређивао те су градили себи келије, и у њима се подвизавали. Преподобни је често посећивао братију, и обраћао пажњу да ли се у њиховим келијама налази по која сувишна и непотребна ствар. И хлеб који су братија јели, мерио је на теразијама, па ако би у нечијој келији нашао хлеба преко одређене мере, он је таквог брата називао прождрљивцем и телољупцем. А посећивао је братију и ноћу. И кад би затекао брата где бди и моли се, удаљавао се ћутке; кад би пак некога затекао где спава, будио га је и корио. Таквим својим старањем о братији, преподобни је учинио те су многи од њих просијали свима врлинама. Међу овима беху Теотекније и Афтоније, који после смрти преподобнога примише старешинство и игуманство над братијом. А као трећи био је Теодот, који после Теотекнија постаде игуман. Он је толико горео божанском љубављу, да су се даноноћно из његових очију лиле сузе умилења. А Афтоније постаде касније епископ. Али и као епископ он не промени своју просту и суру хаљину коју је носио као подвижник и пустињак, и не скиде свој кострет од козје длаке. Исто тако он не промени свој подвижнички начин исхране, него је јео оно што и пре свога епископства.

Пошто је основао две обитељи, и добро се подвизавао, блажени Публије предаде душу у руке Божије 380. године.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ МАРА

Преподобни отац наш Мар, још као млад и налазећи се у свету, беше леп и слаткопојан. Стога је празнике Христове и светитељске украшавао својим преслатким песмама и дивним славословљима. Његова љубав према Богу беше стална, и он је ревностно испуњавао заповести Божје. Али је чувао и чедност тела, и чистоту и непорочност своје душе, ма да се налазио усред саблажњивих сласти овога света и кретао међу световним људима. А кад се одрече света, повуче се у једно место звано Омир⁴⁹⁹; ту направи малу колибу, затвори се у њу, и проведе у њој тридесет и седам година. Иако је у колиби било много влаге од оближње шуме, која силно поткопа његово здравље, он ипак не хтеде да промени ту колибу, и остаде у њој до краја свога живота. Волео је простоту, а потпуно презирао лукавост. Више је волео сиротовање него икакво богатство. Стога је носио одећу од козје длаке, и задовољавао се са врло мало хлеба, соли и воде.

Пошто се преподобни Мар много година налазио у пустињи, он дуго времена није присуствовао светој литургији. Стога замоли да се света литургија отслужи у његовој колиби. Ову жељу преподобнога с радошћу испуни Теодорит Кирски, који и написа његово Житије. Он одмах посла у оближње село, те донесоше свете сасуде. И употребивши руке ђакона место светог престола, он принесе Бескрвну Жртву у присуству преподобнога. А преподобни се испуни таквом милином, да је мислио да је на самом небу. И потом је говорио, да никада у животу није доживео такву духовну радост.

Тако красно проевши живот на земљи, он оде на небо, где сада ликује са свима светима у дворима првородних. Упокојио се у Господу 430. године.

СПОМЕН СВЕТЕ МУЧЕНИЦЕ ФЕЛИЦИТЕ и седам синова њених

Као хришћанка, света Фелицита би у време цара Антонина, 164. године, заједно са својих седам синова осуђена на смрт. Мољаше се Богу само, да њу не погубе пре њених синова, да би ове могла храбрити при мучењу и убијању, те да се не одрекну Христа. Тако и би по Божјем устројењу. С радошћу ова ненадмашна мајка испраћаше једног по једног сина, док их није свих седам испратила и видела погубљене. Тада и она с благодарношћу Богу прими мученичку смрт. Сви пострадаше у Риму, где им се и мошти налазе.

СТРАДАЊЕ СВЕТОГ НОВОМУЧЕНИКА АВКСЕНТИЈА

Мученик Христов Авксентије беше из Јањине, син побожних родитеља. Још као млад он оде у Цариград, и тамо изучи ћурчијски занат. Но непријатељ сваког добра ђаво, не могући подносити чистоту његове душе, убаци му у срце мисао: да би за њега било дивно, када би овај краткотрајни живот проводио у уживањима, у пировању, и томе слично. Заведен том мишљу, и наслађујући се њоме, Авксентије напусти занат, па оде на царске лађе међу туђинце и запосли се тамо. Али после кратког времена његови другови туђинци оклеветаше га како се он, тобож, одрекао Христа и исповедио њихову муслиманску веру. Бојећи се да га не предаду господару лађе, Авксентије кришом побеже и оде у Цариград, обучен у врло просто и скромно одело. Тамо купи један чамац, и радећи са њим издржаваше се. И покаја се Авксентије свом душом за све грехе што почини у животу. Поред тога срце му се запали љубављу за мучеништво, и он дан и ноћ мољаше Бога са сузама да му укаже неког искусног духовника, коме би се исповедио и открио му чежњу своју: да жели испити чашу мучеништва.

Бог се не оглуши о његове молитве, и посла му искусног духовног лекара ево на који начин. Сингел Велике цркве Григорије, иначе Светогорац, једнога дана желећи да се превезе на ону страну у Фанар, по Божјем промислу уђе у чамац Авксентијев. Видевши смерно и благо држање сингелово, Авксентије се реши да му открије своју намеру. И пошто га превезе чамцем, Авксентије га замоли те му насамо откри своју пламену љубав према мучеништву за Христа. Сингел похвали његову намеру, али га стаде одвраћати од подвига мучеништва, бојећи се да се Авксентије не уплаши за време мучења. И овако говораше Авксентију: Чуј ме, чедо моје: замке лукавог ђавола су многобројне, и бојим се да он не учини, те се ти за време страдања устрашиш, и тако лишиш себе преслатког Господа нашег Исуса Христа. Него, боље је, бежи одавде, повуци се у самоћу, у тишину, и тамо постани монах, и проводи живот свој у врлинама. И надам се у доброту преслатког нам Исуса, да ће те

Он после смрти прибројати лику светих Мученика, да се вечито радујеш са њима.

Чувши ове речи, млади Авксентије не одговори ништа своме благом духовном оцу, али му срце сагореваше од божанске љубави за мучеништво. И продужи Авксентије надаље радити са својим чамцем. Од зараде задржаваше само за најнужније потребе своје, а остало је раздавао сиромасима. Притом стаде Авксентије проводити живот у посту, молитви и свеноћним бдењима. Често је одлазио у храм Пресвете Богородице – Живоносни извор, и по сву ноћ проводио на молитви Пречистој: да му да силе да свој живот заврши мучеништвом за Христа.

Наоружан таквим оружјем од божанске благодати Светога Духа, и укрепљен заступништвом Пресвете Богородице, Авксентије поново оде на пређашњу лађу где је службовао. Његови другови са лађе одмах га препознаше, па га са великим гњевом стадоше тући и викати: Ти си био у нашој вери; зашто си је променио? – И тако бијући га и вичући они га одвукоше на суд. А мученик Христов, без и трунке страха, неустрашиво говораше громко и јасно: Био сам хришћанин; и сада сам хришћанин; и за Христа мог готов сам ићи на хиљаде мука. – Један од њих, не подносећи такву смелост мученикову, удари га гвожђем по челу и изби му десно око. Мученика то ни најмање не уплаши; напротив, он захвали Господу што га удостоји да страда за свето име Његово. А онај бедник поново удари мученика по устима и изби му два зуба. Међутим мученик весела гласа узвикну да је Христос истинити Бог.

После тога мученика одведоше пред виши суд. Судија га упита, зашто пориче муслиманску веру, као што присутни сведоци тврде, када се био одрекао Христа и пришао њиховој дивној вери. Светитељ се помоли у себи Богу призвавши га у помоћ, па неустрашиво рече судији громким гласом: Судијо, ја се никада нисам одрекао преслатког Господа мог Исуса Христа. Напротив, верујем и исповедам да је Он свемоћни Бог и Творац целог света, и готов сам пролити крв своју за веру своју. А потурчити се нећу никада! – Чувши то, судија се запали гњевом и нареди слугама да мученику ударе триста батина по ногама.

Слуге одмах приступише извршењу наређења; и крв се потоцима лијаше из рана на ногама мучениковим. А мученик громогласно захваљиваше Господу, молећи Га да му да снаге да до краја издржи на путу мучеништва.

Након тога судија нареди да мученика одведу у тамницу, да тамо чека док не буде поново изведен на суд. А мучеников духовни отац, споменути сингел Григорије, сазнавши за Авксентијево страдање за Христа, нађе начина и дође к њему у тамницу. И даде му мудре савете: да храбро стоји за веру Христову, те тако посрами ђавола и добије сјајни венац победе од победодавца Бога. Мученик замоли свог духовног оца да га причести. Овај му одмах испуни молбу: донесе Свете Тајне и причести га. Наредног уторка изведоше мученика пред највиши суд, окованог у тешке ланце као злочинца. А мученик беше сав радостан, као да није на суду већ на пиру. Везир га мрко и дивљачки погледа, и упита га: Зашто ти не исповедаш нашу дивну и истиниту веру, него си је напустио и поричеш је? – Мученик одговори: Родио сам се хришћанин, и хоћу да умрем хришћанин; и вере се своје нећу одрећи, макар ме ставили на безброј мука, зато што је вера моја истинита и прекрасна. Камо лепе среће, да и ти, господине, поверујеш у Христа мог уместо што ме мучиш! – Чувши то, везир се страховито разјари и изрече пресуду: да се мученик погуби мачем.

Слуге одмах дохватише мученика, и одведоше на губилиште. Свети мученик се помоли Богу за православне хришћане и за сав свет. Затим клече, и рече џелату да изврши што му је наређено. И џелат му отсече свету главу у уторак двадесет петог јануара у осам сати пре подне⁵⁰⁰. И тако блажени Авксентије доби венац мучеништва у својој тридесетој години. А сутрадан у среду у свитање сиђе небеска светлост на мученикове мошти. То видеше не само многи хришћани већ и многи Турци, и свима то причаху и посведочаваху. А христољубиви великаш, царев терзипаша Михаило, имајући слободу пред султаном, умоли султана те он дозволи да хришћани узму мучениково тело и сахране. Хришћани онда, на челу са патријархом и многим другим архијерејима, узеше свето тело светог мученика и са страхопоштовањем чесно сахранише

у храму Пресвете Богородице – Живоносни извор. А када након две године би откопан гроб, из светих моштију разли се диван миомир. И сви хришћани прославише Бога што прославља онога који је Њега прославио. И од светих мученикових моштију биваху чудеса, и непрестано бивају, и многи и многи се исцељују од разноврсних болести и недуга, приступајући им са побожношћу и топлом вером, у славу Господа нашег Исуса Христа, коме приличи свака слава, част и поклоњење кроза све векове. Амин.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ДИМИТРИЈА СКЕВОФИЛАКСА

Овај свети скевофилакс (сасудочувар) живео у осмом веку. Мисли се да је он на Седмом Васељенском Сабору читао из дела светих Отаца о иконама.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ АПОЛОСА

Сав душом у Господу Христу, преподобни Аполос престави се у миру.

СПОМЕН СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ МОЈСЕЈА, архиепископа Новгородског

Изврстан монах, блажени Мојсеј се и као архиепископ непрестано подвизавао тешким монашким подвизима. Ревносно зидао и обнављао цркве и манастире. Упокојио се 1686. године. Кроз 24 године пак, 19. априла 1710, његове свете мошти обретене нетљене и чудотворне.

СПОМЕН СВЕТЕ МУЧЕНИЦЕ МЕДУЛЕ

Света Медула пострада за Господа Христа спаљена у огњу.

СПОМЕН СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ КАСТИНА

Рођен у Риму; најпре био не знабожац по вери, члан царског сената, и веома богат. Чудесно исцељен од епископа Кирилиана, он постане хришћанин. Касније он би хиротонисан за епископа у Византу⁵⁰¹. Пошто је седам година апостолски и богоугодно пасео стадо Христово, он се у миру престави, у трећем столећу.

26. Януар

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ КСЕНОФОНТА и његове супруге МАРИЈЕ И ЈОВАНА И АРКАДИЈА СИНОВА ЊИХОВИХ

Свети Ксенофонт беше један од најугледнијих великодостојника у Цариграду, богат спољашњим богатством, но још богатији унутрашњим: вером и побожношћу, и усрдним држањем свих заповести Божјих. Славан због великог положаја и високог порекла, он беше још славнији због племените нарави и добрих дела. Јер колико беше висок чашћу, толико умом смиреноумоваше, не гордећи се срцем и не превазносећи се због привремене славе овога света. А гомилаше себи благо на небу, шаљући тамо своја богатства преко руку убогих. Супруга му се зваше Марија. Она беше подражатељка свију добрих дела његових, и у свему беше слична њему. Живећи с њом чесно, Ксенофонт чињаху што је угодно Богу, ходећи беспрекорно у свима заповестима и наредбама Господњим. А родише им се два сина, Јован и Аркадије. И васпитаваху их у сваком добру, учећи их не само књижном знању, него и страху Божјем, који је почетак мудрости, и упућујући их на сваку врлину. Јер је желео да му синови буду не само наследници имања, него више свега подражаваоци богоугодног живота његовог. А када синови порасташе, послаше их на науку у Вирит (Бејрут)⁵⁰², јер у то време у Вириту беше чувена школа.

Док се они школоваху тамо, после неког времена Ксенофонт се тешко разболе, и очекиваше да ће умрети. Супруга му Марија, не надајући се више да ће он остати у животу, написа синовима писмо у Вирит о тешкој болести очевој и нареди им да одмах дођу дома док им отац није отишао из овог света, како би се удостојили последњег очева благослова, и нашли се око његове сахране. И они хитно допутоваше. Видевши их, отац се обрадова, и од радости му би лакше. Наредивши им да седну крај његове постеље, он их стаде саветовати, говорећи: Децо моја, сматрам да сам при крају живота. А ви, ако ме волите, живите по моме завештању. А мог завештања ево: Пре свега, бојте се Бога, и живите по светим

заповестима Његовим. А остало шта вам будем рекао, рећи ћу вам не из сујете, већ да бих вас побудио на врлину. Јер ако живот мој будете имали себи за пример, неће вам бити потребни други учитељи. Јер је домаће васпитање и образовање, вршено речима и делима, далеко корисније од сваке спољне науке. Познато вам је: да сам досада живео у свакој побожности и простоти срца; да сам био поштован и вољен од свију, не због великог звања, већ због кротости и добре нарави. Никада никог нисам увредио, ни наружио, ни оклеветао; нити сам коме позавидео, нити се низашта разгневио, нити против кога непријатељствовао; све сам волео, са свима у миру живео. Нисам пропустио у цркви ни вечерње ни јутарње богослужење; нисам презрео ни убогог, ни странца, ни ожалошћеног, него сам сваког речју и делом тешио; по тамницама сам сужње посећивао; многе сам из ропства откупио и на слободу пустио. И као што сам чувао уста своја да не говоре ништа што је зло и рђаво, тако сам заветовао и очи своје да не погледају на туђу лепоту, нити да је пожелеле. И хвала Богу који ме је чувао, ја не познах друге жене осим матере ваше. Али сам и с њом имао телесне везе само док се ви не родисте. После вашег рођења ми се договорисмо да престанемо имати телесне везе, и досада се сачуvasмо у чистоти телесној ради Господа. Угледајте се, децо, на живот родитеља својих; подражавајте веру, трпљење и кротост нашу; и тако живите, да бисте угодили Богу. И Бог ће вас благословити, и дати вам дуг живот. Убогима милостињу делите, удовице и сирочад штитите, болеснике и сужње обилазите, понижене и неправедно осуђене спасавајте, са свима мир имајте; пријатељима својим верни будите, а непријатељима добро чините, не враћајући зло за зло. Према свима будите добри, кротки, љубавни, смирени. Своју душевну и телесну чистоту чувајте беспрекорном и сада; а ако Бог да да ступите у брак, нека брачна постеља ваша буде чиста. Црквама Божјим и манастирима добро чините, свештенике и монахе поштујте, јер због њих Бог излива своју милост на цео свет. Нарочито пак не заборављајте оне који се Бога ради потуцају по пустињама, по горама, по пећинама и по гудурама земаљским, дајте им оно што им је потребно; ниште дарезљиво

храните, и нећете оскудевати. Јер познато вам је, да мој дом никад није оскудевао што је толике трпезе убогима постављао. Често се молите, поука се Светих држите! Мајци својој указујте дужно поштовање и слушајте је са страхом Господњим, свагда творећи вољу њену и не оглушујући се никако о заповести њене. Према робовима будите милостиви, љубећи их као удове своје и децу своју; старе пуштајте на слободу, дајући им доживотно издржавање. Кратко речено: Што видесте мене да чиним, то и ви чините, и удостојиће те се почести и славе Светих. Сећајте се стално и тога, да ће овај свет убрзо проћи, и слава његова неће вредети ништа. Децо, заповести Господње и моје држите, и нека Бог мира буде с вама!

Чувши ово, Јован и Аркадије плакаху, и говораху: Не остављај нас, оче, већ умоли Бога да ти да још мало останеш с нама. Знамо да ћеш га умолити ако хоћеш, јер ће те Бог послушати. Ми смо још врло млади, и ти треба још да поживиш на земљи, да би нас потпуно упутио на добра дела, и сам уредио живот наш како треба. – А отац, уздахнувши и заплакавши, рече: Откако ме Бог посети овом болешћу, и легох у постељу, много сам молио, и молим Бога, да ми због тога што сте још млади да још мало поживим на земљи, док вас не видим у свему савршене.

Идуће ноћи би Ксенофонт у сну извештен, да Бог наређује да он још остане у овом животу. И он обавести о томе супругу и децу. И сви се радоваху и слављаху Бога. И стаде се болесник полако опорављати, и рече синовима: Децо, идите и довршите своје школовање, па кад завршите, вратите се, да вас по закону оженим. И укрцавши их на лађу са свим оним што је потребно, он их опет испрати у Вирит.

У почетку пута пловидба им је била врло пријатна, јер је ветрић ђарлијао. Затим изненада дуну супротан ветар, и неочекивано се подиже силна бура на мору. Морнари одмах спустише једра, и бура се стаде титрати лађом, бацајући је тамо амо, и валови је запљускиваху. И сви на лађи плакаху и ридаху од очајања, страха и смртне опасности. Плакаху и обадва брата, Јован и Аркадије, молећи се Богу и говорећи: Господе преблаг, Саздатељу сваке твари, не презри створења Своја!

Сети се добрих дела родитеља наших, и ради њих немој нас оставити! и не допусти да умremo пре времена, у цвету младости наше! Нека нас не подави ова бура! нека нас не прогута морска дубина! Опомени се милости Своје и доброте Своје! погледај с висина свете славе Своје, и види муку нашу! Чуј јецање и вапај наш! Срца скрушена и духа смирена ми се молимо: пружи нам свемоћну десницу и извуци нас из понора смрти! не дај нас смрти имена Твога ради, него учини с нама по милости Својој и по неизмерном милосрђу Свом! Избави нас од дављења, да бисмо Те славили! Јер Те мртви неће славити, ни они што силазе у ад, већ ћемо ми живи прославити страшно име Твоје!

Када морнари видеше да бура бива све јача и јача, и да се лађа не може спасти од потопљења, уђоше у спремљени, одозго покривени и тиме од потопљења осигурани, мали чамац, као да хоће тобож да на лађи поправе нешто споља, отиснуше се од лађе, и таласи их понеше, а они очекиваху да ће их избацити негде на обалу. На лађи остадоше два млада брата, Јован и Аркадије, са својом послугом. Видећи бекство морнара и опасност у којој се налази лађа, јер су је таласи већ прелетали и пунили водом, и она је већ почела да тоне, они се обретоше у смртној опасности. Поскидаше са себе одело ради лакшег пливања, и да се не би одмах подавили на пучини. Очекујући последњи растанак и смрт, браћа дирљивим гласом и ридањем дозиваху родитеље своје, и говораху: Здравом да си, премили оче! здраво била и ти, премила мајко! Нећете нас више видети, ни ми вас! Нећемо више уживати земаљска добра у дому заједно са вама! – Затим говораху један другоме: Авај, мили брате! авај, светлости очију мојих! О, како је горко растати се! Где су сада молитве наших родитеља? где су њихова добротина ништа? где су њихови поклони монасима и поштовање? Зар ниједна молитва њихова за нас не узиђе к Богу? или ако је и узишла, не може нам помоћи због мноштва грехова наших, због чега смо и недостојни да останемо у животу. Авај нама! недавно смо плакали за оцем који беше на самрти, а сада ћемо бити разлог да наши родитељи неутешно плачу и неућутно наричу за нама! О оче, који си се тако

свесрдно старао о нашем васпитању и нашем живљењу, ни мртве нас видети нећеш! О мајко, надала си се да видиш свадбе синова својих и израна си припремала брачне одаје, а ти ни гроб деце своје, видети нећеш! Заиста је бол за родитеље гледати децу своју где умиру, и сахрањивати их! А колико је већи ваш бол, о слатки родитељи наши, јер се не само лишавате деце своје, него ни смрт њихову не видите, нити ће вам икада стићи вест о изненадној и горкој кончини нашој! Ви сте се надали да ћемо вас у дубокој старости ми сахранити, а сада ми се нећемо ни тога удостојити да нас ви сахраните.

Затим загрлише један другог и последњи целив дадоше један другоме, говорећи: Спасевај се, брате, и опрости ми! – А к Богу опет завапише, и рекоше: О, Царе и Господару свих, какву си смрт попустио на нас! Ако је, по неисказаном промислу Твом, немогуће да се избавимо од ње, онда нас немој раздвојити на самртном часу, већ нека нас један талас обојицу покрије, и нека нам једна утроба морске животиње неке обојици буде гроб! – А слугама својим говораху: Спасевајте се, добра браћо и пријатељи! спасавајте се и опростите нам!

Пошто се лађа потпуно разби, сваки од њих дохвати се најближе даске, и таласи их разнесе на разне стране. Но благодаћу Божјом сви бише сачувани од дављења и смрти, само у разне крајеве однесени и избачени на обалу: слуге беху избачене у Тир⁵⁰³ на обалу; Јован у неко место, звано Малмефетан⁵⁰⁴, а Аркадије у Тетрагафгију⁵⁰⁵. И сваки од њих, не знајући о спасењу брата свог од дављења, не радоваше се толико своме животу, колико туваше над погибијом свога брата.

Изишавши из мора, Јован размишљаху у себи: Куда сада да идем? Стид ме да наг изађем људима пред очи. Идем у манастир, где побожни иноци живе, и тамо ћу Богу, који ме је спасао од смрти, служити у сиромаштву и смирењу више него ли у богатству овога света. Сматрам да нас због тога Бог и није услишио када смо Му се на лађи молили, пошто су родитељи наши желели да нас ожене, и да нам оставе своја огромна имања и богатства, те бисмо тако изгинули у сујети овога света страшније него на мору. Но Свевидац нам је припремио нешто

боље, зато је и попустио на нас буру; и како је Он хтео, тако и би. Јер Он, добар, зна све шта је на нашу корист. Ми ништа не знамо од онога што ће нам се у будућности десити, а Он све зна, и ради по Својој вољи, припремајући свакој души спасење. – Затим, подигавши руке к Богу, мољаше се говорећи: Господе мој, Господе, Ти си мене спасао од морских валова и смртне опасности, спаси и слугу твога, брата мога Аркадија! избави га од горке смрти, као што си милошћу Својом и мене избавио. И ако си га сачувао у животу, и извео на копно, онда му отвори ум да и он мисли и жели монашки живот, и удостоји га да твори оно што је угодно Теби! Спаси и слуге наше што су били с нама, да ниједан од њих не погине у мору, него да се поводом спасења свију њих прослави пресвето име Твоје!

И продужи пут, молећи се: Господе Исусе Христе, јединородна Речи Очева, погледај на молитву слуге Твога, и управи стопе моје к творењу заповести Твојих! научи ме светој вољи Твојој! Јер Ти знаш, Господе, да у овом тренутку ја немам другог помоћника осим Тебе. – Пошто је дуго путовао, он наиђе на један манастир, и закуца на врата. Вратар му отвори. И кад га виде нага, он скиде своју одећу, и даде му је те се обуче. И уведе га у своју келију, и предложи му хлеб и сочиво. И када устаде са трпезе, упита га црноризац вратар: Одакле си, брате? Он одговори: Странац сам, господине, и убог. Спасен сам од потопљења, јер се на мору разби лађа, и ја се дочепих једне даске, и таласи ме ношаху, али молитвама вашим Бог ме сачува жива, и вода ме избаци у ове крајеве. – Чувши то, црноризац вратар би дирнут тиме, и прослави Бога који спасава оне што се у Њега надају. И упита Јована: Куда желиш ићи, брате? Одговори му Јован: Куда Бог хоће. Хтео бих да будем монах, ако би ме милосрдни Господ, превидевши грехе моје, удостојио да на себе узмем његов благи јарам. – Рече му црноризац: Заиста, чедо, добру ствар желиш, и бићеш блажен, ако свим срцем послужиш Богу. Упита га Јован: Молим те, оче, реци ми, могу ли овде код вас остати? Одговори инок: Почекај мало, док извистим о теби нашег оца игумана. И како му буде откривено од Бога за тебе, и што ти он нареди, то учини, и спашћеш се. – И оде вратар код игумана, и исприча му

подробно све о младићу. Игуман нареди да му га доведе. И погледавши младића, познаде у њему Божје призивање, и провиде његово добро живљење, и рече: Благословен Бог оца твог и мајке, који те је спасао од мора, и довео те овамо. – И пошто га довољно поучи о монашком животу, осени га крсним знаком, и нареди му да остане у манастиру. И ускоро га постриже у монашки анђелски лик. И блажени Јован подвизаваше се молитвом и постом, и свима трудовима манастирским у послушањима. Али непрестано туговаше за братом својим Аркадијем, јер држаше да се у мору удавио.

А Аркадије, такође би Божјим промислом сачуван у животу, и у Тетрапиргији, ступи на земљу из мора, и павши ницице мољаше се Богу, говорећи: Господе Боже Аврамов, Боже Исаков, Боже Јаковљев, Боже оца мога, благодарим ти што си ме избавио од буре, и извео из смрти у неочекивани живот, и на суву земљу ставио моје ноге. Но као што си мене спасао од давлeња, Свемилостиви, тако спаси и слугу твог, брата мог Јована. Молим Ти се, Господе мој, Господе, сачувај га милосрђем Својим, да га не однесу таласи и бура, и не прогута бездан морски! Услиши ме, Господе, јер је блага милост Твоја, и удостоји ме да видим лице брата свога. Опомени се дела оца нашег, и не сведи Јована у дубине морске, нити њега младог предај привременој и неочекиваној смрти. Дај ми да га видим и умрем!

Говорећи тако, он је толико плакао, да је малаксао од плача: Затим устаде и оде у оближње село. Тамо га сrete неки христољубив човек, који му даде старо одело, те се он обуче. Замоли и мало хлеба, те поткрепи изнурено тело. Онда оде у тамошњу цркву, и помоливши се опет са сузама за брата, прилеже на један стуб поред цркве, и заспа. И одмах у сну виде свога брата Јована где му говори: Брате Аркадије, зашто ме тако горко оплакујеш, и кидаш срце своје? Ево, благодаћу Христовом, ја сам жив, стога немој плакати за мном. – Аркадије се трже из сна и поверова у истинитост сна, и веома се обрадова, и заблагодари Богу. И размишљао је у себи шта да ради. Да идем родитељима без брата, говораше себи, мој би их долазак ожалостио. Да опет идем у школу, да довршим своје

философске студије, па да онда отидем родитељима, ипак их нећу обрадовати, јер чим ме буду видели самог удариће у горко ридање. Просто не знам шта да радим. Сећам се да је мој отац свагда величао монашки живот, као живот који приближава Богу. Најбоље ће бити да идем у манастир, и да будем монах.

После таквог размишљања, Аркадије сатвори молитву и отпутова у Јерусалим. Тамо се поклони светим местима, на којима Господ изврши спасење света, па крену путем да сврати у први манастир на који успут наиђе, и да у њему остане. И идући тако, сrete једног чесног монаха, украшеног седим власима, светог по животу, и прозорљивог. Приђе му, и припаде к ногама његовим, и целивавши их, рече му: моли Господа за мене, свети оче, јер сам у великој невољи и тузи. А светац му одговори: Чедо, не тугуј, јер је брат твој, због кога ти тугујеш жив, као и ти, и сви што су с вама били на лађи. Бог их је сачувао, те се сви спасоше од удављења. И ступише у манастир ради монашења. И брат твој Јован већ се налази у манастиру, и почео је са монашким подвизима. И иде време када ћеш ти својим очима видети брата, јер је услышена молитва твоја.

Чувши то од великог старца, Аркадије стајаше запрепашћен, дивећи се прозорљивости светог. Онда опет припаде к ногама његовим, молећи га: Као што Бог ништа не сакри од тебе што се односи на мене, тако ме и ти не одбаци од лица твог, молим те. Но како знаш, спаси убогу душу моју, и замонаши ме. Старац му одговори: Благословен Бог! хајде за мном, чедо! – И одведе га у лавру светог Харитона, која се по сиријски зове Сукијска⁵⁰⁶, и постриже га у њој, и даде му келију, у којој се пре њега педесет година подвизавао један од великих отаца. А са Аркадијем остаде годину дана и сам тај прозорљиви старац, упућујући га у монашки живот, и учећи га војевању и ратовању са невидљивим непријатељима. После годину дана старац се удаљи у пустињу, и остави Аркадија сама у келији, обећавши му да ће се после три године видети са њим. А Аркадије, примивши правило од старца, без лености га извршаваше, служећи Богу дању и ноћу.

Пошто прођоше две године од бродолома, Ксенофонт, не знајући шта се на мору десило са његовом децом, посла једног

службеника свог у Вирит да види како су Јован и Аркадије, јесу ли здрави, и хоће ли скоро завршити своје науке. Јер се чуђаху и отац и мајка што им се деца толико времена ни једанпут писмом не јавише. Дошавши у Вирит, службеник се распита и дознаде да деца господара његовог Ксенофонта нису ни дошла у овај град. Размишљајући о томе, он дође на мисао, да су се можда договорили и отишли у Атину. Зато и отпутова у Атину да их потражи. Али их ни тамо не нађе, нити игде чу што о њима. И враћаше се забринут у Византију. И кад се једном одмараше у једној друмској гостионици, један монах путник наврати у гостионицу да се одмори. И онима што га питаху казиваше како путује у Јерусалим да се поклони светим местима. А службеник Ксенофонтон пажљиво посматраше тог монаха, и учини му се да је то његов друг, један од оних што су са синовима господара његовог били отпутовали за Вирит. И упита монаха: Ниси ли ти онај (и каза му име), слуга господара Ксенофонта, који је са господом Јованом и Аркадијем отпутовао за Вирит? Црноризац одговори: Ја сам зацело, и ти си ми друг, пошто смо слуге једнога господара. Службеник га упита: Шта те побуди да се замонашиш? И где су господа наша, Јован и Аркадије, молим те, причај ми. Јер сам много труда уложио тражећи их, али их не нађох. – Инок тешко уздахну, очи му се напунише сузама, и он стаде причати: Знај, друже, да су се господа наша удавила у мору, и сви они што беху са њима. И пошто се ја једини спасох, нисам желео да се вратим дома и донесем нашем господару и господарици црну вест, већ се реших и одох у манастир, и постадох монах. Сада сам на путу за Јерусалим, да се поклоним тамошњим светињама.

Када ово чу службеник подиже глас свој и стаде горко плакати и тужно нарицати, бијући се у груди и говорећи: Јао мени, млади господари моји, шта се то догодило с вама? шта чујем о вама? како пострадасте? како вас тако љута смрт постиже? ко да саопшти оцу и мајци вест о горкој смрти вашој! које очи могу гледати очеве сузе, материно јецање, и слушати плач и кукање и нарицање страшно! Авај мени, господари моји добри, погибосте, надо наша! А ми се надасмо да ћете, идући стопама родитеља својих, обрадовати браћу нашу,

доброчинствима својим збринути незбринуте, одморити странце, нахранити убоге, украсити храмове Божје, и манастирима дати што им је потребно. А сада, о тешко мени! нема ништа од те наде. Не знам шта да радим. Ако се вратим дома, господару мом, нећу му смети саопштити тако страшну вест. Јер како бих могао саопштити оцу и мајци вест да су им се синови удавили у мору? Неће ли они, кад то чују, тог часа пасти мртви од силног срчаног потреса? Боље је да се не враћам, да не би због црне вести, коју им будем донео, умрли пре времена, и тако ја био крив за смрт господара мог и госпође.

Док је службеник Ксенофонтон так плакао, и изјављивао да се неће вратити господару свом, присутни људи мољаху га да више не плаче. И саветоваху му да иде и извести господаре своје, да га они на неки начин не би проклели. И говораху му: Не известиш ли их, и изненада умреш, нема ти спасења. Службеник послуша савет њихов, и врати се у Византију. И ушавши у дом господара свог, сеђаше утучен и тужан, и ћутаху ојађен.

А госпођа Марија, чувши да се вратио службеник њихов, кога су били послали код деце своје, одмах га дозвола к себи, и упита: Како су деца наша? Он одговори: Здрава су. Госпођа упита: Где су писма од њих? Он одговори: На путу их изгубих. А срце њено се узнемири, и она рече службенику: Тако ти страха Божјег, реци ми истину, јер се силно помете душа у мени, и снага ме издаде. И он, подигавши глас свој, заплака горко, и стаде јој казивати истину: Авај мени, госпођо моја! обадва се светилника ваша у мору угасише, јер се лађа разби, и они се сви подавише.

Чувши то, госпођа се, преко очекивања, показа веома јака, чврсто се уздајући у Бога. Јер уместо да се од туге одмах сруши на земљу, и закука горко, она поћута мало, па прозбори: Нека је благословен Бог који је уредио да тако буде! Како је Господу било угодно, тако је и урадио: Нека је благословено име Господње од сада и до века! – А службенику рече: ћути, и никоме то не причај. Јер Господ даде, Господ и узео. Он зна шта је нама на корист.

После три сата, кад се дан већ клонио к вечеру, дође из царског дворца господин Ксенофонт са славом великом: многи су ишли пред њим и за њим. Пошто отпусти људе што га допратише, он уђе у кућу, и седе да једе хлеб. Јер је само једанпут на дан јео, и то увече. А кад седе за трпезу рече му супруга његова, госпођа Марија: Знаш ли, господару, да је слуга твој дошао из Вирита. А господин Ксенофонт рече: Благословен Бог! – Онда упита: А где је он? Она одговори: Болестан је и одмара се. Ксенофонт упита: Је ли нам донео писмо од деце? Она одговори: Остави то сада, господару. Хајде да једемо, па ћеш сутра читати писмо. А има он много шта и усмено од њих да нам каже. Ксенофонт јој рече: Нека ми се писмо одмах донесе, да га прочитам и видим да ли су нам деца здрава. А што има усмено да нам каже, то ће учинити сутра.

Тада госпођа Марија, не могући да задржи бол срца свог, бризну у плач, и не могаше од јецања да проговори. А Ксенофонт, видевши такав њен плач и јецање, зачуди се, и питао је: Шта је то, госпођо моја Маријо? Зашто тако плачеш? Да нам нису деца болесна? – А она једва промуца: камо лепе среће да су болесна, него се у мору подавише мила деца наша. – Ксенофонт силно јакну, и заплакавши рече: Нека је благословено име Оца и Сина и Светога Духа вавек, амин. Не тугуј, госпођо моја, јер верујем да Бог неће допустити да деца наша потпуно нестану, и надам се да Његов милосрдни промисао неће штети ожалостити седину моју, пошто се ни ја никада нисам усудио да ожалостим доброту Његову. Него хајде да се целе ове ноћи молимо милосрђу Његовом, и надам се да ће нам Бог открити за децу нашу јесу ли жива или нису.

И одмах устадоше, и затворивши се у молитвеној одаји, сву ноћ провели молећи се Богу са многим сузама и вером несумњивом. А кад стаде свитати, легоше одвојено да се одморе сваки на својој власеници. И обоје у сну имађаху исто виђење: Обадва сина њихова стајаху пред Господом Христом у великој слави: Јован имађаше спремљен за њега престо, и скиптар, и царску круну, украшену скупocenим бисерјем и драгим камењем; а Аркадије имађаше венац од звезда, и крст у десној руци, и светла постеља беше му намештена за одмор.

Пренувши се од сна, они испричаше један другоме то што видеше у сну, и разумеше да су им синови живи, и да их чува милост Божја. И веома се утешише. И господин Ксенофонт рече својој супрузи: Госпођо Маријо, држим да су деца наша у Јерусалиму. Стога хајдемо тамо да се поклонимо светим местима. Можда ћемо тамо и децу нашу наћи.

Пошто се господин Ксенофонт и госпођа Марија договорише, спремише се за пут. И издадоше потребна наређења управитељима дома и имања. И сатворише многе милостиње, и понеше са собом много злата, да би могли делити милостињу и даривати света места. И кренуше за Јерусалим. И када тамо стигоше, обиђоше света места молећи се и творећи милостињу. Затим стадоше обилазити све манастире у околини Јерусалима, тражећи децу, и нигде их не нађоше. А догоди се да негде успут наиђоше на једног од оних својих слугу који су са децом њиховом били на лађи. И овај већ беше монах. И грљаху га, и падајући пред ноге његове, клањаху му се. А монах опет паде пред ноге њихове, клањајући им се и говорећи: Молим вас Господа ради, немојте ми се клањати, јер не доликује вама, мојим господарима, да се клањате мени, робу своме. А Ксенофонт му рече: Свети лик монашки поштујемо и клањамо му се. Но нека те то не смућује, него нам испричај, молимо те, где су синови наши. Кажи нам, кажи Господа ради! – А инок заплака, и одговори: Када нам се лађа разби, сваки се од нас дохвати понеке даске, и валови нас однеше на разне стране. И не знам да ли се ко спасао од дављења или не. Мене вода избаци на обалу у околини Тира.

Чувши то, Ксенофонт и Марија обдарише инока, и опростише се са њим, замоливши га да се моли Богу за њих и за децу њихову. И затим кренуше у околину Јордана, желећи да се тамо помоле и раздаду остатак злата. И идући путем, они, по Божјем промислу, среташе оног светог прозорљивог старца који сина њиховог Аркадија замонаши. И припадоше к ногама светог оца, молећи га да се моли Богу за њих. А светоме старцу би од Бога откривено све што се односи на њих и, сатворивши молитву, рече им: Ко доведе у Јерусалим господина Ксенофонта и госпођу Марију? Нико, осим љубав

према деци. Али, не тугујте, јер су деца ваша жива, и Бог вам откри у сну славу која им је спремна на небу. Идите дакле, делатељи винограда Господњег, идите куда сте сада пошли, и када тамо обавите своју молитву, ви се вратите у Свети Град, и видећете децу своју...

Рекавши то, они се растадоше: Ксенофонт и Марија одоше на Јордан, а прозорљиви старац оде у Свети Град, и пошто посети цркву Васкрсења Христова, задржа се близу свете Голготе да се одмори. И док свети старац сеђаше тамо, где, млади монах Јован, син Ксенофонтов, допутова из Малмефетанског манастира у Јерусалим ради поклоњења, и видевши светог старца поклати се до земље. Старац га с љубављу отпоздрави и, благословивши га, рече: Где си до сада био, господине Јоване? Јер отац твој и мати твоја траже те, и ти си дошао тражећи брата свог. – Јован се чуђаше како овај велики старац зна све; и схвативши да је прозорљив, припаде к ногама његовим и рече: Молим те, аво, кажи ми Господа ради где је брат мој. Јер душа моја силно малаксава од чежње да га види. Ја сам се веома трудио молећи се Богу да ми открије да ли је брат мој жив или не. И не хтеде Господ да ми открије све до сада. Сада ми то открива преко тебе, свети оче. – Рече му старац: Седи поред мене, и ускоро ћеш видети брата свог. – Пошто мало поседеше, где, наиђе други млади монах, Аркадије, уморан телом, сув у лицу, и са очима које једва могаху да гледају од неизмерног поста и уздржања. Клањајући се светим местима, он угледа свога старца где седи и, пришавши брзо, паде пред ноге његове говорећи: О оче, оставио си њиву своју, и већ је трећа година како је не обилазиш, те је много трња и корова никло по њој без тебе. И доста ћеш се намучити док је очистиш. А старац му одговори: Знај, чедо, да сам је сваки дан обилазио, и верујем Господу да на њој нема ни трња ни корова већ зрела пшеница, достојна трпезе Цара над царевима. Седи до мене. – И Аркадије седе.

Пошто поћута мало, старац упита Јована: Из ког си места, господине брате? Јован одговори: Ја сам убог човек, оче, и странац. Само за једну жељу срца свог молим милост Господњу и твоје свете молитве. А старац му рече: Да, тако је. Но кажи ми

порекло своје, и град, и отаџбину своју, и житије, да се прослави име Господње. И стаде Јован причати све по реду, како је родом из Цариграда, како је син једнога великодостојника, како је имао брата Аркадија, с којим је био послат у Вирит на школовање, и како је на мору настала бура, те се разбила лађа, и сви се подавили осим њега. А Аркадије, који је слушао његово казивање и пажљиво га посматрао, познаде брата свога, и сав узбуђен узвикну: Оче, заиста је ово мој брат Јован. Старац одговори: Знам и ја, али сам ћутао, да бисте сами познали један другог. – И скочише браћа, и загрлише се, плачући од радости. Затим захвалише Богу што их је удостојио да се виде живи, и у светом монашком чину, и у тако добром животу по Богу.

После два дана дођоше Ксенофонт и Марија са Јордана. И пошто се помолише на Голготи, и поклонише живоносном гробу Господа нашег, они много злата поклонише том светом месту у славу Божју. А угледавши тамо и оног светог прозорљивог старца, познаше га, и припадоше к ногама његовим просећи молитве. И по молитви рекоше старцу: Господа ради, оче, испуни своје обећање, и покажи нам децу нашу. – А поред старца стајаху обадва њихова сина, Јован и Аркадије, али им старац беше наредио да не говоре ништа, и да гледају у земљу, да их родитељи не би познали. Но деца познадоше своје родитеље, и радоваху се срцем. Родитељи пак не познадоше децу своју, једно што беху у монашком чину, а друго што лепота лица њихових беше свенула од великог уздржања. И свети старац рече светом Ксенофонту и Марији: Идите у своју гостионицу, и спремите нам трпезу, јер ћу доћи са својим ученицима да заједно с вама једемо, па ћу вам после тога казати где су деца ваша.

Родитељи се веома обрадоваше што им свети отац обећа да им покаже децу њихову, па одоше у гостионицу и брзо спремише добру трпезу. А старац рече ученицима: Хајдемо код ваших родитеља, само се уздржите да ишта говорите док вам не наредим. – И обадва брата одговорише: Нека буде, оче, како ти кажеш. Опет рече старац: Јешћемо с њима и разговараћемо, јер неће бити од штете по ваше спасење већ на корист. Верујте

ми, ма какав труд узели на себе врлине ради, нећете достићи вашег оца и мајку.

И дошавши у гостионицу код Ксенофонта седоше, и заједно јеђаху за спремљеном трпезом, разговарајући корисне ствари. И упиташе блажени Ксенофонт и Марија старца: Оче свети, како живе наша деца? Старац одговори: Добро се труде на своме спасењу. И рекоше родитељи: Бог који устројава спасење свих, нека им да да буду истински делатељи винограда Христова. И опет господин Ксенофонт рече старцу: О, како су добри ови твоји ученици, оче! О, када би и деца наша била таква, јер душа наша веома заволе ове младе монахе. И када их угледасмо, обрадова се срце наше, као да смо своју рођену децу видели. – Тада се старац обрати Аркадију: Сине, испричај нам где си се родио, како си одгајен, и одакле си дошао у ове крајеве. И Аркадије стаде причати, говорећи: Оче, ја и овај мој брат родом смо из Византије; синови смо једног од првих великодостојника на царском двору; родитељи нас послаше у Вирит да изучимо јелинску мудрост, но пловећи морем наша се лађа разби од буре, и сваки од нас дохвати се по једне даске од разбијеног брода, и валови нас ношаху куда су хтели, али Божје милосрђе нас сачува живе, и море нас избаци на обалу.

Док он то још говораше, познаше родитељи да су то њихови синови, и одмах повикаше: Ово су чеда наша! ово је плод утробе наше! ово је светлост очију наших! – И притрчавши загрлише их, и љубљаху их и плакаху од радости. Расплака се и старац. И сви устадоше, те узнесоше хвалу и благодарност Богу. И весељаху се, величајући велико и чудесно промишљање Божје о њима. Онда господин Ксенофонт са супругом својом молише светог старца, да и њих постриже у монашки чин. И бише Ксенофонт и Марија пострижени руком прозорљивог оца, и поучени монашком правилу. А нареди им старац да не остану заједно, него да живе одвојено. И после кратког времена сви се растадоше: госпођа Марија оде у манастир монахујућих жена; Јован и Аркадије се опростише са родитељима, и отидоше са старцем у пустињу; а господин Ксенофонт посла у Византију, продаде дом свој и сва имања, и раздаде сиротињи, и робове

отпусти. Затим се удаљи у пустињу, нађе келију, и ту живљаше у безмолвију, у усамљеничком молитвеном тиховању.

И сви на крају угодише Богу: Јован и Аркадије засијаше међу пустињожитељима као светила; и пошто поживеше много година, предвидеше кончину своју, и ка Господу пређоше. Преподобна Марија чудеса многа сатвори: слепима вид даваше, ђаволе изгоњаше; и блаженом кончином пређе са земље на небо. Преподобни Ксенофонт такође доби од Бога дар чудотворства и прозорљивости; и провиђаше у будућност, и претсказиваше будуће догађаје; и беше виђилац великих тајни; и пређе у онај свет да гледа што око не виде, и да се наслађује гледањем лица Божјег. – Живели и упокојили се у петом веку.

Тако преподобни Ксенофонт и блажена Марија и света деца њихова, Јован и Аркадије, заволевши Бога свим срцем, добро послужише Господу житијем праведним и богоугодним, и увршћени су у лик Светих од свесветог Господа Христа, Спаситеља нашег, коме са Оцем и Светим Духом слава, част и поклоњење, вавек, амин.

За овога светог Јована, сина Ксенофонтовог и Маријиног а брата Аркадијевог, неки мисле да је Јован Лествичник, као што се то у почетку Лествичникове књиге види. Јер онај који житије светог Јована Лествичника, написано од раитског инока Данила, тумачи, каже о њему ово: Овде писац скрива порекло и град светог; а неки веле да је он син Ксенофонтов, а брат Георгија Арселата, који се од рођења звао Аркадије. Овај пак није променио име, него се звао Јован. Ксенофонт је био у Цариграду, итд.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ СИМЕОНА СТАРОГ⁵⁰⁷

Овај преподобни још у детињству заволе пустињачки живот. И израна се настани у једној пећини на гори Аманону⁵⁰⁸. Није употребљавао никакву људску храну, то јест ни хлеба нити ишта друго. Хранио се искључиво травом. Пошто захеле да иде на Синајску Гору, он отпутова тамо, и ушавши у пећину, у којој је био Мојсије, када се удостојио био да види Бога, уколико је то могуће за људску природу, паде ничице на земљу, и тако проведе седам дана постећи и молећи се Богу са сузама. И не маче се одатле док не чу божански глас, који му наређиваше да устане и поједе три јабуке које се обретоше пред њим. А кад се врати са Синаја, основа два манастира. Многа чудеса чинио у славу Божју. И најзад се од многотрудног живота овог упокојио у Господу 390. год. Назива се Старим за разлику од Симеона Столпника, који се нешто доцније подвизавао.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ГАВРИЛА

Овај свети игуман Јерусалимски херувимски се подвизавао,
и у миру се упокојио у петом веку.

СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА АНАНИЈЕ ПРЕЗВИТЕРА И ПЕТРА ТАМНИЧАРА и седам војника с њима

Ови свети пострадаше у Феникији 295. године за време цара Диоклецијана и намесника царског у Феникији Максима. Ухваћен, свети Ананија би изведен пред намесника. И пошто исповеди Христа, и наружи идоле, бише га моткама, и жегоше му ребра пламеним буктињама, па му опаљене делове тела полише сирћетом и сољу. После тога светитељ молитвом разруши идолски храм и пообара идоле на земљу. Због тога би бачен у тамницу, и тамо добијаше храну од Бога. Ово чудо привуче вери Христовој тамничара Петра. Онда, по наредби намесниковој, њих обојица, заједно са седам других војника које свети Ананија беше привео вери у Христа тиме што чудесно остаде неповређен у толиким мукама, бише бачени у море. И тако ови блажени сви заједно добише венце од Христа за своје подвиге.

СПОМЕН СВЕТИХ ДВА МУЧЕНИКА

Ови свети мученици у Фригији немилосрдно бијени пострадаше за Господа Христа.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ И БОГОНОСНОГ ОЦА НАШЕГ КЛИМЕНТА СТОЛПНИКА

Овај преподобни би родом из Атине (рођен половином 11. века). Најпре се подвизавао близу манастира св. Мелетија код Китерона, а затим код горе Сарматсион (или Сирцион) близу града Тиве (Тебе) у Грчкој. Просијавши у подвизима на столпу скончао у миру 1111. године. Данас на том месту постоји манастир посвећен њему.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ АМОНА

Подвизавајући се христочежњиво, преподобни се у миру преставио.

СПОМЕН СВЕТОГ ДАВИДА цара Грузијског

Овај свети цар Грузије (1089–1130) обновио и оснажио Грузију као државу. Као велики ревнитељ вере хришћанске сазидао је многе нове храмове по Грузији, и старе оправио. Сматра се препородитељем вере православне у Грузији.

СПОМЕН СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ ЈОСИФА ИСПОВЕДНИКА архиепископа Солунског

Свети Јосиф, брат светог Теодора Студита⁵⁰⁹, из младости се заједно са својим братом Теодором подвизавао под руководством свог ујака преподобног Платона, оснивача манастира у Сакудиону⁵¹⁰. Због славног подвижничког живота свог преподобни Јосиф би једногласно изабран за архиепископа великог града Солуна. Заједно са братом својим свети Јосиф је изобличавао незаконити брак цара Константина⁵¹¹. Доведен у Цариград по наређењу царевом, он би мучен глађу и, најзад, послат у заточење на пусто острво, и тамо бачен у тамницу. Цар Михаил Рангава⁵¹² допусти светом Јосифу да се врати из заточења. Под Лавом Јерменином⁵¹³ свети Јосиф претрпе гоњење за поштовање светих икона. Лав га, заједно са његовим братом Теодором Студитом, подвргну мукама и затвори у тамницу. Кроз неко време цар затражи од њих да потпишу иконоборачко исповедање вере. Света браћа одбише. Тада светог Јосифа бацише у смрдљиву тамницу. Ту га страховито злостављаху и кињаху. И стављаху га у све страшније и страшније тамнице, али свети исповедник остаде непоколебљив у својој вери. Тако мучен глађу и жеђу и сваком другом муком, свети Јосиф сконча 830. године и оде у вечни живот и одмор.

27. Януар

ПРЕНОС ИЗ КОМАНА У ЦАРИГРАД ЧЕСНИХ МОШТИЈУ СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ ЈОВАНА ЗЛАТОУСТА

Пошто прође тридесет година од престављења у јерменском граду Коману⁵¹⁴ великог учитеља васељене, патријарха цариградског, светог Јована Златоуста, пресвети Прокл, некадањи ученик светог Златоуста, затим патријарх цариградски⁵¹⁵, празнујући годишњи празник његов у Великој Цркви цариградској, одржа говор у спомен свога духовног оца и наставника, достојно величајући Божјег угодника. Тада он рече: „Нико не може како треба похвалити Јована, осим кад би се сада јавио један други такав Јован. Празник његов, као огромна река његових безбројних трудова, подвига и учитељства, напаја душе верних. Из њега сијају зраци Божје благодати. И ти зраци једноме блиставо објављују сунце Божанства, другоме показују триумф Православља над јересима, трећем обзнањују пропаст идола, четвртом обелодањују пораз заблуде, петом исправљају веру и нарав, шестом обасјавају небеске венце. О, архијереју, чији је празник као ваздух испуњен миомиром! О име Јованово, ти си сагласно са делом! О презиме Златоуст, ти јасно показујеш какав је он био проповедник речи Божје! О језиче, узвишенији од неба! О учитељу, који еванђелским громовима владаш! Ово је Јован који је, као Јован Претеча Господњи, покајање проповедао. Онај – проповедник, овај – труба. Онај – непоколебљив, овај – непобедив. Онај – девственик, овај – чистоте заштитник. Онај у пустињи крштава, овај у граду мреже баца. Онај изобличаваше прељубочинце, овај непоштедно караше грабљивце. Онај у тамницу вргнут, овај у прогонство послат. Ономе глава отсечена, и овај жељаше да такву смрт поднесе за истину. Многи подвизи овога беху на земљи, зато су му многи венци на небу. Јован са светим апостолом Павлом сада кличе: Христов сам миомир! Јер свако место очисти од заблуде као од смрада: У Ефесу обману Мида Прогна; у Фригији мајку лажних богова бездетном учини; у Кесарији јавне куће уништи; у Сирији богоборне зборнице укину; у Персији семе

побожности посеја. Свуда православну веру укорени, проповеђу сав свет богопознањем испуни. Написавши књиге, он свуда мреже спасења разапе. Са Јованом Богословом он о Речи Очевој богослови. Са Петром побожно вероисповедање заснова. Са рибарима мреже Православља у свет врже. О Јоване! живот твој заиста беше пун мука, али је смрт твоја чесна, гроб твој славан, награда твоја велика!

Док је свети Прокл тако у цркви беседио, народ чије је срце горело љубављу према светом Јовану Златоусту, немаде стрпљења да сачека крај беседе, већ сви громко као једним устима стадоше молити светог Прокла, да што пре свете мошти Јованове пренесе из Комана к њима у Цариград. И велики жагор дуго потраја у цркви, тако да патријарх није био у стању да беседу доврши.

По завршетку богослужења пресвети Прокл одмах оде код цара Теодосија⁵¹⁶, сина Аркадијевог а унука Теодосија Великог. И саветујући му да пренесе чесне мошти Златоустове, он говораше: „Врати, царе, онога што те еванђелски родио светим крштењем, и светитељским рукама, као некада старац Симеон Господа, држао. Црква ти довикује: „Красота се моја наруши, уста се затворише, лепота се помрачи. Дивљи вепар рашчерупа пастире мојих оваца златоустовских, и пагубни зверови поједоше плод уста мојих. Оскврнави завист светињу служитеља мог, као у лугу секирама га отсекоше од мене, и у гроб ћутања га затворише. Рођаци по јереси рекоше између себе: Да запушимо уста која су тако много говорила против нас! Осрамотимо речи његове, јер онда неће моћи тако учити, нити нам више одвраћати. Докле ће ме, царе, непријатељ ружити Златоуста ради? Врати ми онога који беше сличан женику мом Христу! Даруј мени, матери твојој, духовног оца твог! Иако ме је њега лишила твоја мати по телу, но ти немој следовати њеном немилостивом срцу и злим склоностима, него ревнуј за светињом Духа, без које нико неће видети Господа. Евдоксија прође, али Црква остаје увек. Ја сам твоја вечна мајка. Обрадуј ми срце, вративши ми Златоуста, да би била твоја заступница пред Богом. Стекни Златоустову душу за твоју молитвеницу. Буди син правде, утврђиван молитвом отачком!“

Пошто много оваквих ствари изговори цару од лица Цркве, цар пристаде. И бише послани угледни људи са сребрним кивотом у Коман, да веома свечано пренесу отуда свете мошти светог Златоуста. Кад тамо стигоше, они показаше цареву наредбу епископу команском и народу. И настаде у народу велика туга, и жалост, и плач, што се лишавају тако велике духовне ризнице. И не желећи да даду свете мошти, много роптаху, али се не могаху одупрети царевеј наредби. А када цареви изасланици хтедоше да изваде светитељеве мошти из гроба, оне се показаше теже од сваког камена и од сваке тежине. Ни огроман број људи не могаде их макнути. Иако се много мучише око тога, ништа не успеше. Разумевши да светитељ не жели да се његове мошти узму одатле, изасланици хитно обавестише о томе цара писмом. Цар се посаветова са пресветим патријархом Проклом и другим светим људима, увиде свој грех, јер није изасланике послао с молбом него с наредбом да из Комана узму светог Јована. И одлучи да светом Златоусту као живоме напише писмо, молећи опроштај за смелост, и молећи га да благоизволи вратити се на свој престо, и утеши стадо своје. Написа дакле својом руком ово:

„Васељенском патријарху и учитељу и духовном оцу, светом Јовану Златоусту, ја цар Теодосије приносим поклоњење. Пошто смо, чесни оче, мислили да је тело твоје мртво као тела осталих умрлих, послах људе с наређењем да га брзо пренесу к нама. Али жеља нам се не испуни због моје недостојности. Стога ти сада као живоме шаљем ову моју својеручну молбу, и са вером молим за опроштај мени и људима твојим: опрости ми онај неумесни потхват, покривши га пучином своје мудрости; опрости мени који се кајем ти који си све учио покајању; и као деци која воле оца, дај нам себе, и својим доласком обрадуј оне што те љубе. Далеко сам од сваке помисли да наређујем, него те понизно молим: дођи к нама! Немој ме по други пут вратити посрамљена, свечесни оче! Подари себе онима који жуде за тобом. Дођи с миром међу своје, и своји ће те с љубављу примити.“

Пошто написа писмо, цар га даде брзоходцима, наредивши им да отворе светитељев гроб, да писмо положи на

светитељеве груди, па да затим одрже свеноћно бденије. Тако и би. Када брзоходци стигоше у Коман, они ставише царско писмо на груди светог Јована. И одслужи се свеноћно бденије. Онда се цареви изасланици коснуше чесних моштију, и светитељ им се одмах даде, јер постаде природно лак, као што је и био. И они, обрадовани тиме, извадише чесне мошти из гроба и положише их у сребрни кивот. А беше тамо један убог човек, који је био хром од змијина уједа, и живео је при цркви просећи милостињу. Он узе једну крпицу из светитељевог гроба, протрља своју ногу, и одмах му оздрави нога, и он стаде ходити славећи Бога. А слеже се сав народ са свећама, да се поклоне чесним моштима светитељевим. И са многим сузама и риданјем испратише свете мошти.

Кренувши на пут, цареви изасланици пређоше велико растојање, и стигоше у халкидонско пристаниште⁵¹⁷. А у сусрет беше изашао цар са целим сенатом и патријарх са клиром, и огромно мноштво света. И уђоше у лађу. А беше нарочито спремљена царска лађа да прими чесне мошти светог Златоуста. И унесоше у њу кивот са светим моштима. И када се враћаху у Цариград, по Божјем промислу, изненада се диже бура на мору, која разбаца лађе на разне стране. А лађа, у којој беше кивот са светитељевим моштима, иако јој се ужад покидаше, пловљаше сама, невидљиво вођена Божјом силом, и пристаде уз брег, где беше виноград оне удовице, због кога свети Златоуст поднесе толике муке и прогонство. На овај начин светитељ и после смрти показа своју ревност за правду, изобличавајући учињену неправду. И чим лађа са моштима светитељевим пристаде уз тај брег, одмах постаде тишина на мору, и све се лађе слеглоше читаве, јер ниједна не беше настрадала од буре.

Када кивот са моштима би изнесен из лађе на обалу, узбуди се сав град, и дођоше са свећама и кадионицама и песмама. Тада узеше кивот и однеше га прво у цркву светог апостола Павла. Затим га пренесоше у цркву свете Ирине. Ту цар и патријарх отворише кивот, и угледаше тело светитељево, а оно процветало лепотом и нетљенијем, као крин у башти. И диван мирис излажаше из њега. И скиде цар свој пурпурни плашт,

распростре га преко моштију, и павши на груди светитељеве, са сузама говораше:

„Опрости, свети оче, неправду која ти из пакости би нанесена. И немој мене чинити одговорним за грех моје мајке, да не бих због родитељске свирепости патио ја. Иако сам син твоје гонитељке, ипак нисам крив за зло које ти је учињено. Но, опрости јој грех, да бих се и ја очистио од њене лјаге. Преклањам моје царско достојанство к ногама твојим, и сву моју власт препуштам теби. Прости ону што ти је глупим насиљем нанела неправду, јер се каје и моли опроштај, мојим устима говорећи ти са смирењем овако: Сети се, оче, своје поучне беседе о незлопамтљивости, те не помени сам зло моје! Желим да устанем из греха, али пружи ми руку ти који си рекао: Ако си једанпут пао, устани, и спашћеш се! Не могу да подносим твој гнев против мене, јер се ево и гроб мој тресе, потресајући кости моје, и бојим се да ме на Страшном суду Христос не лиши да станем с десне стране Њега. Многе си спасао својим поукама, па нека и ја једина не будем лишена тог спасења. Не остави мене која вичем за тобом, него ме избави од непријатеља мог ђавола, јер ме он наговори да ти сагрешим, као некада Еву да сагреша Богу. Немој се стално гневити на ме, незлобиви! Ти ниси био злопамтило у трулежном животу; не буди злопамтило и у нетрулежном! Док ја живех временим животом, пакост ти учиних; а сада када ти живиш бесмртним животом, буди користан души мојој. Слава моја прође, и ништа ми не поможе; помози ми ти, оче у слави твојој, коју си добио од Бога. И пре но што будем на Страшном суду Христовом осуђена због тебе, опрости мени неоправдивој!“

Говорећи тако од лица своје мајке, цар не могаше да престане са плачем, него сузама квашаше тело светитељево, и са страхом га целиваше. Исто тако и пресвети Прокл, с љубављу целивавши светитеља, говораше: „Христољубиви оче, сладчајши учитељу, ја сам чедо твоје, твога духовног млека одгој. Као што си пре мене био пастир ти, тако си и сада ти пастир: моје овце твоје су, твојом пашом досада храни се твоје стадо, и жудећи за тобом, оно неће да иде за другим пастирем. Покажи нам стога лице своје, и учини да опет чујемо глас твој!“

А сав народ искаше да се само дотакне чесног кивота светитељевог, и не одлажаху од њега целог дана и целе ноћи. Сутрадан положише чесни кивот у царске колеснице, и веома свечано одвезоше у велику саборну цркву светих Апостола. И када га унесе унутра, и поставише на патријаршијски престо, сав народ као једним устима клицаше, говорећи: Заузми престо свој, оче! – И виде патријарх Прокл, и с њим многи достојни људи, како свети Јован мртва уста своја као жив покрену, и проговори ову архијерејску реч: „Мир свима!“ – А док се служила света литургија, догодише се од светих моштију Златоустових исцељења многих болесника, и престаде да се тресе гроб царице Евдоксије који се дотле дуго тресао.

И с весељем и радошћу положише свето тело светог Златоуста у светом олтару испод жртвеника, славећи Христа Бога, слављеног са Оцем и Светим Духом вавек, амин.

Пренос моштију светог Златоуста извршен је 438. године на данашњи дан.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ТИТА ПЕЧЕРСКОГ

Преподобни Тит беше најпре војник, па када у неком боју задоби рану у главу, он се повуче од света у Печерски манастир, где оздрави и прими монаштво. Проводио је време у непрестаном оплакивању својих ранијих грехова. Пред смрт би извештен кроз неку небеску појаву, да су му сви греси опроштени. Мошти му почивају у пештерама Теодосијевим.

СТРАДАЊЕ СВЕТОГ НОВОМУЧЕНИКА ДИМИТРИЈА

Димитрије, кафеџија у Цариграду, беше младић од својих двадесет пет година, врло леп, снажан, и честит по животу. Због тих особина и предности завиђаху му стално турске бадаваџије, који често долажаху у његову кафану. Ови Турци су много пута покушавали на разне начине да Димитрија одврате од вере у Христа и потурче, али увек без успеха. Једнога дана ти се Турци напише у кафани и потукоше међу собом, при чему један између њих би рањен ножем. А Димитрије и остала послуга зађоше међу Турке, трудећи се да их разваде и умире, на шта су по царским законима о кафанама имали право и дужност. Пошто их најзад развадише, они их испратише из кафане.

Међутим сутрадан ти пакосни Турци пронађоше једног утицајног Турчина, преко кога лажно оптужише Димитрија код везира да је, тобож, он ножем ударио Турчина, због чега по закону он треба или да да крв за крв, или да буде погубљен, или да се потурчи. Везир нареди те Димитрија доведоше на суд. И рече му везир: Ево ови те оптужују и сведоче против тебе; шта имаш да кажеш у одбрану своју? – Млади Димитрије без икаквог страха изложи везиру како је текла цела ствар. На то му везир рече: Имаш да бираш једно од двога: или да се потурчиш, или да будеш погубљен. – Димитрије сасвим слободно и мушки одговори: Нити сам се родио Турчин, нити ћу постати Турчин, па шта ми Бог да. Ја сам се родио хришћанин, и хоћу да умрем хришћанин.

Када везир виде да је Димитрије непоколебљив у својој хришћанској вери, он донесе одлуку да Димитрије буде погубљен мачем. Целати одмах узеше Димитрија и поведоше на губилиште. Али када беху близу губилишта, стиже везирово наређење да мученика врате к њему. Везир љубазно дочека мученика, и поче му благо и умиљато говорити и обећавати му положаје, почести и много злата, само да се одрекне Христа и потурчи. Но храбри мученик се не даде завести тиме, већ смело и неустрашиво изобличи њихову муслиманску веру. Тада га везир предаде у руке његовим тужиоцима и клеветницима. Ови

га одведоше у кафану где беше мноштво Турака; и сви га они стадоше на разне начине наговарати да се потурчи. Но мученик остаде чврст и несавитљив, а њих и њихову веру изружи. Међутим везир нареди те мученика поново доведоше преда њ. И опет стаде везир саветовати мученика да прими њихову веру; при томе се служаше и ласкама и застрашивањима. Али пошто све то би узалуд, везир остави мученика још за једно суђење.

На овом последњем суђењу везир се из све снаге труђаше да мученика толико застраши, еда би овај променио вером. Али мученик и овога пута остаде чврст као дијамант. Тада везир изрече пресуду: да Димитрије пред својом кафаном буде погубљен мачем. То би учињено, и свети Димитрије доби од Господа Христа неувенљив венац мучеништва. А у току три наредне ноћи, по читаву ноћ небеска светлост сијаше над светим телом мучениковим. Један хришћанин покуша ноћу да узме свете мошти мученикове, али га стражари ухватише, избише, и новчано оглобише.

Молитвама светог мученика Димитрија нека Господ све нас удостоји Царства небеског. Амин⁵¹⁸.

СПОМЕН СВЕТЕ ЦАРИЦЕ МАРКИЈАНЕ

Свето живела, у миру се упокојила.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ КЛАВДИНА

Светим подвизима душу охристолично, и у миру се преставио.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ПЕТРА

Египћанин; подвизавао се у четвртом веку; скончао око 400. године у дубокој старости.

28. Януар

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ЈЕФРЕМА СИРИНА⁵¹⁹

Свети Јефрем се родио у Сирији, у граду Низибии⁵²⁰, од хришћанских родитеља, у време цара Константина Великог⁵²¹. Још у младим годинама одрече се света, оде у пустињу, и постаде монах. И доби од Бога дар мудрости, те је из његових уста текла као слатка река благодат, натапајући умилењем душе свију који су слушали његове поуке. А то је било претсказано пре но што он одрасте. Јер док је још био дете, његови родитељи видеше за њега у сну ово: на језику његовом ниче винова лоза, и толико порасте, да гранама и грожђем испуни све поднебесје, те се све птице небеске сабираху и јеђаху грожђе. И уколико оне више јеђаху, утолико виноград више рађаше.

А када је у пустој гори свети Јефрем, препун умилења и скрушености срца, монаховао, један од богоносних отаца виде у сну човека страшна, који је сијао као анђео, где држи у руци свитак исписан и пита: Ко може да прими и сачува овај свитак? И дође му глас одозго: Нико други сем Јефрема, угодника мог.

А стајаше пред њим Јефрем, и отвори уста своја, и човек који се беше јавио метну свитак у уста Јефрему. И он га поједе и прогута. И убрзо затим стаде преподобни Јефрем говорити и писати поуке корисне, које могу свакога који их чита или слуша тронути, и страху Господњем приводити, и на покајање побуђивати, што је очигледно из његових богонадахнутих књига.

Али још један од великих светих стараца виде у сну овакво виђење о светом Јефрему: по наређењу Божјем Анђелске Силе с неба силажаху, држећи у рукама свитак исписан изнутра и споља, и говораху један другоме: Ко треба да добије овај свитак? И једни говораху овај, други – онај, а трећи рекоше: Заиста су свети и праведни ти које спомињете, али ниједан од њих не може добити овај свитак осим Јефрем кротки и смирени срцем.

И виде старац где тај свитак би дат Јефрему. И уставши изјутра, чу блаженог Јефрема где братији говори поуке, као да

извор кључаше из уста његових. Јер из уста његових извираху речи од велике користи. И верова да је од Духа Светога све што излази из уста његових. И прослави Бога који такву благодат даје слугама својим.

Једном зажеле преподобни Јефрем да иде у град Едесу⁵²², па се помоли Богу говорећи: Господе Исусе Христе, удостоји ме да видим град Твој, и пошљи ми у сусрет таквога човека, који би корисно поразговарао са мном о Светом Писму. – Пошто се тако помоли, он се приближи граду. И кад уђе на капију, сrete га жена блудница. Угледавши је, слуга Божји се ожалости, и у себи се обрати к Богу говорећи: Господе, презрео си молбу слуге Твога, јер како ће ова расправљати са мном о речима Светога Писма? А и жена стајаше гледајући га. И упита је свети Јефрем: Реци ми, жено, зашто стојиш и гледаш ме? Жена одговори: Гледам те, јер сам ја жена, постала од човека. А ти не гледај у мене већ у земљу, од које си постао.

Чувши то, Јефрем се зачуди таквом одговору њеном, и прослави Бога који је такав ум дао жени. И увиде да Господ није презрео његову молбу. И ушавши у град, остаде у њему много дана. У кући пак у којој обитаваше, до његове собе становаше нека жена блудница. Потстакнута од лукавог демона, она зажеле да увреди старца. И отворивши прозорчић који беше на зиду, она угледа старца где стоји и кува себи јело. И рече му: Благослови господине! Преподобни погледа на прозорчић, и видевши је где вири, одговори јој: Господ те благословио! Жена га упита: Шта недостаје твоме јелу? Светитељ одговори: Три камена и мало блата потребно је, да се затвори прозорчић, кроз који ти овамо вириш. А жена му бестидно рече: То ти најпре проговорих, и ти си већ устао против мене. Ја желим да легнем с тобом, а ти ме првом речи одбијаш. Одговори јој слуга Божји: Ако желиш да легнеш са мном, онда дођи на место које ти будем означио, и лећи ћемо заједно. Блудница рече: Означи место, и доћи ћу. Одговори свети Јефрем: Ако си ме зажелела, онда не можеш лећи са мном сем у сред града. Упита га жена: Зар се не стидимо људи? Светитељ одговори: Ако се стидимо људи, онда колико више треба да се стидимо, и уједно с тим бојимо Бога, који зна тајне људске. Јер Он има да суди цело

свету, и да свакоме да по делима његовим. – Чувши то, блудница би дирнута речима његовим; и дошавши к њему, она припаде к ногама његовим, плачући и говорећи: Слуго Божји! упути ме на пут спасења, да бих се избавила многих мојих злих дела. И преподобни Јефрем је поучи многим стварима из Светог Писма; утврди је у покајању, и упути у женски манастир. И тако спасе душу њену од одвратних безакоња.

Опет друга нека развратница приступи преподобном Јефрему, када је он једном приликом путовао некуда. И хтеде или да га наведе на грех, или да га бар наљути, јер га нико никада није видео љутог. И рече јој преподобни: Хајде за мном! И она пође за њим. И када стигоше у једно многољудно место, он јој рече: Овде хоћу да легнемо и да учинимо грех! А она, видећи народ, рече му: Како можемо то овде чинити када је толики народ; зар није срамота? Одговори јој преподобни: Ако се стидиш људи, колико више онда треба да се стидимо Бога који зна тајне срца! – И жена отиде од њега посрамљена, не могавши светитеља ни на грех навести, ни на гњев покренути. Јер он заиста беше човек незлобив, и кротак, и веома негњевљив.

О његовој негњевљивости прича се и ово: Када се једном пошћаше у пустињи, ученик му његов у одређено време доношаше храну. Али једанпут, носећи му храну, он случајно, не хотећи, разби суд, у коме беше храна. И побоја се гњева старчева. А старац, видећи га утучена, рече му: Не секирај се, брате! Пошто храна није хтела да дође к нама, ми ћемо отићи к њој. – И отишавши, седе крај разбијеног суда, па скупљаше јело и јеђаше. Тако он беше негњевљив. И причају за њега, да откако је постао монах, никада се ни на кога није наљутио.

Преподобном Јефрему би откривено о светом Василију Великом ово: виде у виђењу огњени стуб који досезаше до неба, и чу глас: Јефреме, Јефреме! као што видиш овај огњени стуб, такав је Василије. – Стога зажеље да види светог Василија, и отпутова у Кесарију Кападокијску. И нашавши га у цркви где поучава народ, он га стаде громким гласом славити говорећи: Ваистину је велики Василије! ваистину је стуб огњени Василије! ваистину Дух Свети говори устима његовим.

А неки од народа рекоше: Ко је овај странац што овако хвали архиепископа? Гле, улагује му се, да би нешто добио из његових руку. – А после службе Божје, када преподобни Јефрем са светим Василијем зађе у пријатељски разговор, упита га свети Василије: Зашто си ме таквим похвалама славио? Одговори преподобни Јефрем: Зато што видех голуба белог где седи на твојем десном рамену, и шапуће ти на уво оно што си ти говорио народу. И још: огњени језик говораше из уста твојих. Рече му свети Василије: Што слушах о теби заиста сада видим, житељу пустиње и љубитељу пустињачког молитвеног тиховања. Пише у пророштву Давидовом: Јефрем је крепост главе моје (Пс. 59, 9). Ове пророчке речи уистини доликују и теби: јер си многе упутио на врлину, и учврстио; а кротост твоја и незлобивост срца твог сијају свима као светлост. – И посвети га свети Василије за презвитера, и отпусти с миром. Али, прича се за њега, да никада није хтео литургисати, јер је сматрао себе недостојним да служи таквим великим Тајнама божанским. А често се причешћивао када су други служили свету литургију. У презвитерском чину он је усрдно служио спасењу других, проповедајући реч Божју.

Преподобни Јефрем је гајио велику љубав према преподобном Аврамију Затворнику, чији се спомен празнује двадесет и деветог октобра. И често су један другог посећивали, и скрушавали се међусобним корисним разговорима. И када блажену Марију, нећаку Аврамијеву, снађе саблазан од врага, преподобни Јефрем молитвама својим много поможе њеном спасењу. Јер он силно паћаше због оних што падају у грехе, и веома се стараше да их поправи.

Преподобни Јефрем је некад боравио у пустињи, служећи Богу у молитвеном тиховању, где и многе ученике сабра; а некад је, по наређењу Божјем, боравио у граду Едеси, где је својим поукама многе људе приводио покајању, и пропале душе враћао Богу. У душекорисним проповедима он је био толико изобилан, и благодати Божје препун, да су га грло и језик од силног говорења издавали. Али он није престајао говорити, јер му је ум био погружен у дубину мудрости и знања. Усто, био је и веома смирен, и на све могуће начине избегавао сваку људску

почаст и привремену славу. Једном су хтели да га силом узму за епископа. Сазнавши за то, он се направи луд и стаде јурити кроз град Едесу вукући за собом хаљину своју. Притом, је грабио хлебове и воће што су продавали, и јео. Видећи то, људи су сматрали да је полудео. А он побеже из града, и скриваше се све док други не би постављен на то место.

Преподобни Јефрем је непрестано проводио у молитви и дане и ноћи. Пошто је имао дар умилења и суза, он је стално плакао, сећајући се судног дана, и пишући о њему и говорећи много. Мало је спавао, мало јео, и то само колико да не изнемогне и не умре од глади и неспавања. Био је пуки сиромашак, волећи сиромаштво више од богатства, као што у своме завештању сам каже за себе: „Јефрем никада није имао ни злата, ни сребра, ни ковчежић. Јер послуша доброга учитеља Христа који говори: „Не теците ништа на земљи.“

У то време беше јеретик Аполинарије. Он је зло учио о оваплоћењу Господњем. Али је био речит, и вичан јелинској мудрости, и велику пометњу изазва у Цркви Божјој. И многе заведе у своју јерес. И томе јеретику од младости до старости беше један труд и један посао: да буни православне, и да их привлачи своме зловерју. И написа многе књиге противу правоверних. Од њих се издвајају две, у којима употреби сву своју душегубну вештину, окомљујући се на православне. А те две књиге чувала је једна жена, његова љубавница. Сазнавши за те књиге, преподобни Јефрем пронађе противу јеретикове вештине необичну вештину. Јер он дође код те жене тајно, и веома хваљаше Аполинарија, престављајући се као његов ученик. Па пошто тобож жели да се научи његовој недокучивој мудрости, он је мољаше да му на кратко време да те Аполинаријеве књиге што су код ње, да би из њих преписао најглавније ствари. А жена, држећи да је он заиста ученик њеног љубавника, даде му обе књиге с тим да их што скорије врати, и да никоме не прича о томе. Узевши књиге, свети Јефрем их однесе у своју обитељ. Па пошто направи лепак, он тако прилепи лист уз лист, да се од обадве књиге доби као неко дрво или камен; и ниједан се лист не могаše одлепити од другог. И

тако однесе жени. А она их узе и, не погледавши унутра, она их остави на своје место.

После тога плану опет препирка између православних и Аполинарија, који већ беше остарео. И кад му понестаде препирачке вештине, због старачке излапелости, он хтеде да искористи оне две књиге. Али кад их узе, не могаше их отворити, јер чврсто слепљене, оне се беху скамениле. Стога се веома постиде, и повуче се побеђен и посрамљен. И ускоро се од туге и стида лиши овог живота, зло извргнувши кукавну душу своју.

Преподобни отац наш Јефрем, пошто богоугодно поживе много година и приведе многе спасењу, провиде своју кончину, и написа поучно завештање ученицима својим. Одболовавши мало, он у дубокој старости отиде ка Господу⁵²³. А чесно тело његово би сахрањено у његовој обитељи што је у пустињи, у околини града Едесе, у Сирији. Света пак душа његова стоји сада пред престолом Господњим, заузимајући се за нас, да молитвама његовим добијемо опроштај грехова, а благодаћу и милосрђем Господа нашега Исуса Христа, коме слава вавек, амин.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ИСАКА СИРИНА

Преподобни Исак Сирин родио се у Бет-Катараји, у Сирији, на обали Персијског залива, у близини граница Индије. Још у младости заједно са својим рођеним братом ступио у манастир Мар-Матеј⁵²⁴, у близини Ниневије. Када се браћа стадоше издвајати од других својим подвижништвом и ученошћу, брату светог Исака би поверено старешинство у манастиру и управљање братијом. А свети Исак, прошавши потпуно подвиге општежића, удаљи се у усамљеничку келију која се налазила недалеко од манастира, и ту се свецело предаде молитвеном тиховању и усамљеништву. Када се прочу због светости живота, учености и чудотворства, он би изабран за епископа великог града Ниневије и приморан да се прими тога чина. За епископа би посвећен у манастиру Бет-Абе патријархом Георгијем (660–680). На епископском престолу он остаде само пет месеци, па остави епископство⁵²⁵ и тајом се повуче на гору Мату, у близини Бет-Хузаја, и ту живљаше у усамљеништву са тамошњим пустињацима. Одатле он оде у пустињски манастир Рабан-Шабур. Ту се врло ревносно бављаше изучавањем Свештених Књига. Саставио је многа дела, од којих је до нас дошло око 100 беседа о духовном животу и подвижништву, писаних углавном по сопственим доживљајима. Несравњив као психолог и руководитељ у духовном животу. Чак и такви светитељи као што је био св. Симеон Дивногорац тражили су од њега савет. Упокојио се у дубокој старости почетком осмога столећа.

По светом Исаку Сирину, у духовном животу постоје три главна ступња: покајање, очишћење, савршенство. Покајање је мајка живота. Оно је потребно увек, свима грешницима и праведницима, који ишту спасења. И нема краја усавршавању, пошто је и савршенство најсавршенијих у ствари несавршенство. Стога до саме смрти нема граница за покајање, ни у времену ни у делима. Као благодат на благодат, – људима је по крштењу дато покајање. Јер покајање је друго рођење од Бога. Дарове вере примамо покајањем. Покајањем стичемо

милост Божју. Покајање је друга благодат, и рађа се у срцу од вере и страха Божјег. – Очишћење тела је недотицање до телесне нечистоте. Очишћење душе је ослобођење од тајних страсти, које се појављују у уму. А очишћење ума извршује се откривањем тајни. Чистота ума је просветлење Божанственим, по делатном упражњавању у врлинама. – Савршенство васцелог подвижништва садржи се у ове три ствари: у покајању, у чистоти и у усавршавању себе. Шта је покајање? Напуштање греховног живота и кајање због њега. Шта је чистота? Укратко речено: срце које има милости за свако створење. Шта је усавршавање себе? Дубина смирења. Ознака оних који су достигли савршенство јесте ово: ако и десет пута на дан буду предани на спаљење због љубави према људима, не задовољавају се тиме.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ПАЛАДИЈА ПУСТИЊАКА

Родом из Сирије. Овај блажени Паладије сагради себи једну малу келију у једној шуми у близини села Име. Ту се преподобни затвори, и помоћу бдења, поста и непрекидне молитве удостоји се те доби од Бога благодат чудотворства. Једне ноћи један рђав човек сачека на путу једног богатог трговца, уби га ради пљачке, и леш његов одвуче и остави пред келијом преподобног Паладија. А када свану и људи угледаше леш убијенога, они развалише врата на келији преподобнога, и потераше преподобног на суд као убицу. И кад га салетеше са свих страна, он, да би се спасао беде, помоли се Богу и молитвом васкрсе мртваца. И васкрсли мртвац каза ко га је убио, и да преподобни нема удела у томе. Не само ово, него и друга врло многобројна чудеса учини преподобни. Али су највише чуђења изазвала дела његових врлина. Тако дакле проживевши свој живот, он у миру отиде ка Господу. Упокојио се у четвртом столећу.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ЈЕФРЕМА НОВОТОРЖКОГ

У дане благоверних великих кнезова, светих страдалника руских Бориса и Гљеба, беху у Русији три рођена брата: овај Јефрем о коме је реч, Георгије и Мојсије. Они беху родом из Угарске земље⁵²⁶, и у звању бојара службаху великим кнезовима Борису и Гљебу. Када свети Борис би убијен на реци Алти⁵²⁷, догоди се да бојар Јефрем не беше тамо са кнезом Борисом. И тако остаде у животу, док његов брат Георгије би убијен заједно са светим Борисом: он паде крај господара свог, при чему му убице отсекоше главу због златне гривне којом га беше одликовао свети Борис. А трећи брат Мојсије⁵²⁸ беше поред кнеза када овај би убијен, али се бекством спасе од смрти. После тога Мојсије пострада због своје чедности од једне Пољкиње више него некада Јосиф од Пентефрије; и постаде свети инок у Кијевском Печерском манастиру, као што о томе пише у његовом житију.

Овај пак блажени Јефрем, после убиства благоверног кнеза Бориса, дође на место где то неправедно убиство беше извршено, и, плачући и ридајући, тражаше тело свога брата. Али нађе само његову главу, коју узе и чуваше је све до краја свога живота. Оставивши онда свој бојарски чин и дом, он оде у град Торжок⁵²⁹ и наставши у близини тога града једно прекрасно место на обали реке Тверце, подиже тамо храм у име својих господара, великих кнезова, светих страдалника Бориса и Гљеба. И сабравши много инока, он основа манастир, а сам постаде архимандрит⁵³⁰.

Потрудивши се дуго у посту и молитвама, он угоди Богу и престави се 1053. године. По престављењу његовом, на гробу његовом⁵³¹ догађаху се многа чудеса и даваху се исцељења болнима; дају се исцељења и сада онима који са вером долазе, у славу Христа Бога нашег, са Оцем и Светим Духом слављеног вавек, амин.

СПОМЕН СВЕТИХ ДВЕЈУ МУЧЕНИЦА

Мајка и ћерка пострадале за Христа мачем посечене.

СПОМЕН СВЕТЕ МУЧЕНИЦЕ ХАРИСЕ

За веру у Господа Христа одсечене јој ноге, и тако пострадала.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ТЕОДОСИЈА ТОТЕМСКОГ

Преподобни Теодосије рођен за царовања Василија Јоановича у граду Вологди; васпитан у православној побожности и страху Божијем. На захтев родитеља оженио се; имао деце. Но породични живот га одвлачио од љубави к Богу. Усрдно посећивао цркву; често се дома молио Богу, нарочито ноћу. По смрти родитеља и супруге он се замонаши у Вологодско-Прилуцком манастиру. Као монах вршио тешка послушања: носио воду, секао дрва, пекао хлеб, притом држао строги пост и уносио молитве Богу. Са благословом игумана и по дозволи цара Јована Васиљевича отишао и основао манастир близу Тотме. Васпитавао братију примером свог подвижничког живота и на списима светих Отаца, које нарочито набавио у том циљу. За све то време он је изнуравао тело своје веригама и грубом власеницом. Преставио се преподобни 1568. године, и био погребен у њиме основаном манастиру. На његовом гробу бивала многа чудеса од чудотворних моштију његових.

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ЈЕФРЕМА ЕВНУХА инока Печерског, епископа Перејаславског

Овај блажени Јефрем беше знаменитог рода и славан. Књаз Изјаслав⁵³² га веома вољаше и имађаше неограничено поверење у њега. Но овај блажени напусти књажев дом и отиде код преподобног оца нашег Антонија у пештеру, молећи га да га, место служења књазу, уврсти међу слуге Небеског Цара давши му свети анђелски чин монашки. Преподобни Антоније га поучи спасењу душе, и предаде га блаженом Никону⁵³³ да га постриже. Он поступи по наређењу, постриже блаженог Јефрема и обуче у монашку ризу. А какве је муке враг добра, ненавидник ђаво, причинио преподобнима због пострижења овог блаженог Јефрема, као и због блаженог Варлама, описано је у Житију преподобног Антонија и Никона. Јер кнез таме, видећи себе побеђена од светог стада Антонијевог, које се скупљаше у мрачној пештери, и увидевши да ће се то место прославити због тога, плакаше над својом погибијом. И поче злим сплеткама својим распаљивати срце књаза Изјаслава противу преподобних, да би бар на тај начин распудио то свето стадо. Али ни на тај начин не могаде успети, већ сам би прогнан молитвама преподобних, и паде у јаму коју беше ископао. Јер и преподобни Никон, који постриже овог блаженог, би изведен пред књаза и укорен; и сам старешина преподобни Антоније са братијом би од стране разгневљеног књаза протеран из пештере. Али ускоро, заузимањем књагиње код књаза Изјаслава или боље рећи, молитвама Небеске Царице, Пресвете Богородице, Цару славе Христу Богу, они се вратише у своју пештеру, као неки храбри ратници из рата, који су победили противника свог ђавола. И беху свагда у пештери, славећи и благосиљајући Бога.

Преподобни отац наш Јефрем, видећи какву је невољу навукао на то свето стадо због његовог пострига, силно се наоружа против њега богогодним животом у пештери, молитвама и постом, и свеноћним бдењем. У свему пак томе повињаваше се упутствима оца и наставника свог преподобног

Антонија, и са великом ревношћу подражаваше га у свима врлинама. И као што сам преподобни Антоније странствовао, путујући из Русије у Свету Гору, тако и овај преподобни отац наш Јефрем гораше духом према светим местима, желећи да својим очима види равноанђелско житије тамошњих светих отаца, како би себе љубављу потстакao на подражавање њихових добродетелњих трудова. Стога мољаше преподобног Антонија да му да благослов да путује у Грчку. А он, не желећи да га лиши тог корисног путовања, отпусти га с благословом и молитвом, као некада Ноје голубицу из ковчега да донесе маслинову гранчицу.

Добивши благослов и молитву преподобног оца Антонија као два голубија крила, преподобни отац наш Јефрем крену на пут. И кад стиже у Цариград, он стаде посећивати обиталишта небеских људи и земаљских анђела. И обилно храњаше себе духовном храном: душекорисним речима и поукама тамошњих светих отаца. То беше разлог те се дуже задржа тамо. А пред повратак љубљеном оцу, он, да се не би вратио у свој духовни ковчег без неке маслинове гранчице, преписа Устав светог Студијског манастира⁵³⁴, и донесе у Печерски манастир.

По свом повратку из светих места, преподобни Јефрем проведе у Печерском манастиру мало време, али би узор многих врлина на духовну корист, тако да сви захваљиваху Богу што га имају. И у то време представи се блажени епископ перејаславски Петар. По Божјем благовољењу, и по одлуци свих, и по жељи великог књаза Всеволода Јарославича, преподобни отац наш Јефрем би преосвећеним митрополитом кијевским Јованом постављен за епископа перејаславског.

Поставши епископ, преподобни Јефрем уложи много бриге и труда око подизања епископалне цркве, јер сматраше да је најчеснији и најдрагоценији посао: допринети слављењу пресветога имена Божјег. Бог му помагаше у томе послу, и он за неколико година подиже огромну и дивну камену цркву у част светог Архистратига Михаила. Исто тако у истом граду подиже камену цркву у част светог Теодора, и цркву у част светог апостола Андреја Првозваног, и тако украси град Перејаслав разним црквама, и то каменим, чега раније није било. Али не

прође много времена, и све ове цркве бише порушене, када, по попуштењу Божјем, због грехова наших, злочестиви владар татарски Батиј⁵³⁵ пороби земљу руску, којом приликом заузе и славни град Перејаслав.

Преподобни Јефрем је као епископ учествовао и у преношењу чесних моштију преподобног оца нашег Теодосија Печерског⁵³⁶. Затим, пошто је чесно и богоугодно поживео, сконча 1096. год., и душом узиђе ка нерукотвореном престолу Господњем. А чесно тело његово положише у саборној цркви коју је он подигао. И ми, придружимо своје молитве пастирским молитвама преподобног оца нашег Јефрема, да заједно с њим прославимо Пастиренаачалника Исуса, и у Њему и са Њим Бога Оца и Светога Духа кроза све векове, амин.

СПОМЕН СВИХ СВЕТИХ ПУСТИЊАКА

Овога дана врши се, по Јерусалимском Канонарију, спомен свих Светих Ереми́та (= пустињака).

29. Януар

ПРЕНОС ЧЕСНИХ МОШТИЈУ СВЕТОГ СВЕШТЕНОМУЧЕНИКА ИГЊАТИЈА БОГОНОСЦА

Главно празновање светог Игњатија јесте у зиму 20. децембра. Овога дана се празнује пренос његових чесних моштију из Рима, где мученички пострада⁵³⁷, у Антиохију, где је раније био архијереј. Када свети Игњатије беше позван у Рим, да пред царем Трајаном одговара за своју веру, на томе дугом путу пратише га неколико грађана из Антиохије, побуђени на то великом љубављу према своме дивном архипастору. Светитељ Божји, пошто се никако не хте одрећи вере Христове презревши сва ласкања и обећања цара Трајана, би осуђен на смрт и бачен у Цирку Великом пред зверове. Зверови га растргоше, и он предаде душу своју Богу. Тада његови пратиоци сабраше његове обнажене кости, пренеше у Антиохију, и чесно сахранише. Но када Персијанци заузеше Антиохију у шестом веку мошти светог Игњатија поново се врате из Антиохије у Рим, где се и сада налазе у цркви светог Климента.

СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА ФИЛОТЕЈА, ИПЕРЕХИЈА, АВИВА, ЈУЛИЈАНА, РОМАНА, ЈАКОВА И ПАРИГОРИЈА

Ови свети пошто постадоше војници Небеског Цара Христа, наружише идоле и изобличише заблуду идолопоклоника. Идолопоклонци их ухватише, и најпре им дебелим моткама поломише руке и ребра, затим их немилосрдно шибаше, па им тешке ланце око врата ставише, и тако их у тамницу вргоше. После тога их из тамнице изведоше, и кожу им на кајише секоше; затим их обесише, и онда свакоме од њих укуцаше ексер у главу. И тако ови славни мученици предадоше душе своје у руке Божје, и добише неувенљиве венце мучеништва⁵³⁸.

СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА СИЛУАНА епископа, ЛУКЕ ђакона И МОКИЈА чтеца

За царовања Нумеријанова, 284. године, настаде гоњење против хришћана. Тада овај свети Силуан, епископ у граду Емеси, у Сирији, би оптужен кнезу, одмах ухваћен, и заједно са ђаконом Луком и чтецом Мокијем, сви троје везани изведени пред кнеза. Он их дуго истјазаваше. И пошто виде да они исповедају Христа као истинитог Бога, а проклињу оне који се клањају идолима, силно се разљути. Затим покуша да их ласкањем придобије да се одрекну Христа. А кад и тиме не успе, страшно их тукоше, па их онда баци у тамницу, и остави их да тамо умру од глади.

Но после много дана он их поново изведе на суд. И тукоше их, и по други пут их врже у тамницу. И кад у тамници постадоше као скелети од глади и жеђи, он донесе одлуку да их изведе пред зверове да се боре са њима. И изведоше светитеље у цирк, и пустише на њих разне зверове, а мученици се Христови мољаху Богу да се овим заврши њихова борба. Бог услиши своје слуге, јер чим Му се помолише, Он услиши њихову молбу, и одмах прими душе њихове. Тада се дивље звери са страхопоштовањем зауставише подалеко од моштију светих мученика, и, не приближивши им се, удаљише се. А када паде ноћ, одоше неки хришћани, узеше света тела светих мученика, и чесно их сахранише, славећи и благодарећи Бога.

СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА САРВИЛА И ВЕВЕЈЕ сестре његове

Ови свети беху из града Едесе, а пострадаше за време цара Трајана, 110. године. Свети Сарвил беше најпре идолски жрец и служитељ гадних жртава демонских. Био је леп и чувен; носио је скупоцене и раскошне хаљине, и имао златну капу на глави; тамошњи јелини су га сматрали као другог малог цара, и поштовали као другог бога. И он је наређивао да се сви клањају идолима и приносе им жртве. Епископ града Едесе, свети Варсимеј често га је корио и саветовао, али он није хтео да напусти своју заблуду. А о једном не знабожачком празнику, када су приносили жртве демонима, и Сарвил надзиравао, свети Варсимеј га опет укори као виновника пропасти многих људи. Чувши то, и дарнут благодаћу Христовом, Сарвил се замисли над речима епископовим, и поверова у Христа заједно са својом сестром Вевејом. Затим их епископ Варсимеј обоје крсти, и поучи истинама вере. После тога Сарвил продаде све имање своје, раздаде новце сиромасима, и сам постаде сиромаш. Потом отиде код епископа и живљах код њега.

Сазнавши за то, намесник Лисије изведе Сарвила преда се на суд. Пошто га је испитао и дознао да исповеда веру у Христа, он нареди те га бише моткама. А пошто мученик изружи њега и идоле његове, па и самог цара који га је поставио за намесника, овај се безумно разјари, и нареди те светог бише воловским жилама, и стругоше гвозденим четкама, и жегоше бакљама. Трпећи све то, мученик само у Бога гледаше и мољаше се, стога му Бог и олакша патње. А Лисије, видећи јунаштво и трпељивост светог, нареди те му укуцаше ексеру у главу, и бацише под тестеру да га престружу. Али благодаћу Христовом свети мученик остаде неповређен, што све запрепасти.

Видевши све то, сестра светог Сарвила Вевеја, испуни се смелошћу, и сама оде намеснику, и изјави да је хришћанка. А намесник нареди те је много бише, па је баци у тамницу. Брата пак њеног Сарвила стави на овакве муке: тукоше га дрвеним лопатама, онда му лице одраше, и руке му састраг завезаше, па

га по трбуху бише; затим га за једну руку о дрво обесише, па му огњем жегоше разне делове тела; напоследку га целог одраше. А намесник, видећи га где још дише, нареди те и њему и сестри његовој отсекоше главе. И тако обоје добише венце мученичке. А чесне мошти њихове тајно узеше неки хришћани, и чесно их сахранише, славећи и благодарећи Бога.

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ ЛАВРЕНТИЈА затворника Печерског

После искушења које снађе преподобне затворнике печерске Исакија и Никиту⁵³⁹, подвизаваше се у том истом светом манастиру Печерском овај блажени Лаврентије. Он се, као добар војник Христов, усуди да сам усамљенички ратује са душегубним нападачем – ђаволом. И зажеле свом душом да се у строгом затворништву посвети молитви Богу, убеђен да Господ управо о затворничком живљењу говори када каже: „А ти кад се молиш, уђи у клијет своју, и затворивши врата своја, помоли се Оцу своме који је у тајности; и Отац твој који види тајно, узвратиће теби јавно“ (Мт. 6, 6). Али преподобни му оци одлучно брањаху да то ради у светом манастиру Печерском, где лукави ђаво силовитије напада подвижнике него на другом месту. Они му напомињаху како ту ђаво савлада Исакија и Никиту, који се насамом у затвору бораху с њим, те их оци многим молитвама једва вратише к себи.

Тада Лаврентије, опростивши се са братијом, оде у манастир светог великомученика Димитрија, подигнут кнезом Изјаславом⁵⁴⁰, и тамо монаховаше у затвору. Он стаде веома подвижнички живети и са великом ревношћу радити на спасењу свом, преузимајући сваким даном све веће трудове, умртвљујући уздржањем и глађу све страсне пожуде, секући их мачем духовним, то јест речју молитве, и водом суза својих гасећи распаљене стреле лукавога. И тако он, благодаћу Божјом, не само не би рањен ђаволом, него и доби од сведарежљивог Господа дар да чудотворно исцељује разне болести и недуге по људима, и да изгони ђаволе.

Једном, к блаженом Лаврентију између многих других би доведен ради исцељења један човек из Кијева, у коме бејаше веома свиреп и јак ђаво, да дрво које су са муком могли носити десеторо људи, он сам узимаше и ношаше. А блажени затворник, желећи да се благодаћу прослави његово духовно отечество – свети манастир Печерски, нареди да овог човека воде тамо. Тала бесомучник стаде викати: „Коме ме ти шаљеш?

Ја не смем ни да се приближим пештери због Светих који почивају у њој. У самом пак манастиру живе тридесет светих црноризаца којих се ја бојим, а са осталима водим борбу“

Када бесомучник изговори то о благодати светог манастира Печерског, блажени поново нареди да га силом одвуку тамо, да би се боље потврдило оно што он рече. А они што вуцијаху бесомучника, знајући да он никада није бивао у Печерском манастиру и да никога тамо не познаје, упиташе га: „Ко су ти подвижници којих се ти бојиш?“ Јер у то време у Печерском манастиру бејаше братије сто осамнаест. Бесомучник наброја од њих тридесет по имену, и рече: „Сви они могу ме једном речју истерати“. Тада му они што га вуцијаху опет рекоше: „Ми хоћемо да те затворимо у пештери“. А он им одговори; „Каква ми је корист водити борбу са мртвима? Јер они сада имају већу слободу да се моле Богу за своје црнорисце и за све који долазе к њима. Но ако ви хоћете да видите како ја водим борбу, одведите ме у манастир: сем оне тридесеторице које споменух, ја се могу борити са свима осталима“.

И стаде показивати способности своје, говорећи јеврејски, римски, грчки, једном речју – све језике, које он никада ни чуо није, тако да се они што га вуцијаху веома уплашише и много дивише промени његовог говора и способности да говори разне језике. Затим, пре но што они уђоше у манастир, нечисти дух тај побеже из човека; и исцељени човек стаде паметно расуђивати, те се сви што беху с њим испунише радошћу. Онда сви заједно уђоше у свету чудотворну цркву Печерску да захвале Богу. Дознавши за то, игуман са свом братијом дође у цркву. Исцељени не познаваше ни игумана, нити икога од оне тридесеторице које поименце наброја у време бесомучности. Тада га упиташе: „Ко те исцели?“ А он, гледајући на чудотворну икону Пресвете Богородице, одговори: „Са Њом сretoше нас свети оци, њих тридесет на броју, и ја се исцелих“. При томе он се сећаше имена свију њих, али никога не познаваше у лице. Тада сви скупа узнесоше хвалу Богу, и Пречистој Матери Његовој, и блаженим угодницима Његовим.

Тако се прослави свето место Печерског манастира по Божјем устројењу, објављеном преко блаженог затворника

Лаврентија, који се као Варнава од Павла, на неко време одвоји од печерске братије, много плода донесе и, украсивши Изјаслављеи манастир многим равноангелним врлинама својим, поново се врати у свети манастир Печерски. После извесног времена он би изабран и посвећен за епископа Туровског⁵⁴¹. По блаженом престављењу светог Лаврентија⁵⁴², тело његово би пренето у Кијево-Печерски манастир и с чешћу положено у пештерама, где и до сада његове чудотворне мошти стоје нетљене, у част Онога који види тајно а узвраћа затворницима јавно – слављеног у Тројици Бога, коме слава вавек, амин.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ АКЕПСИМА

Подвизима умртивио страсти, и у миру се преставио ка Господу.

СПОМЕН СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ ВАРСИМЕЈА

Епископ града Едесе, који је обратио у Хришћанство Св. мученика Сарвила и сестру његову. Због тога је био мучен и затваран, те тако постао исповедник. Пошто је, по заповести царској, пуштен из тамнице, у миру се упокојио.

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ АФРААТА

Рођен и одгајен у Персији; не знабожац. Згадио се на не знабоштво; напустио Персију и отишао у град Едесу; тамо се крстио и постао хришћанин, па се изван града затворио у келији и строго подвизавао. Затим прешао у један манастир, близу Антиохије. Ту се подвизавао у великом уздржању. Био многима на спасење својим животом и мудрим поукама, и особито бранећи Православље на Истоку од аријанаца. Преставио се у миру 370. године.

СПОМЕН СВЕТИХ ОТАЦА НАШИХ ГЕРАСИМА, ПИТИРИМА И ЈОНЕ епископа Пермских

Апостолски ревносни пастири Цркве Руске; многе иноверце привели Цркви Христовој; богомудро водили и руководили паству своју путем спасења. Свети Герасим мученички скончао. Свети Питирим убијен од не знабожног кнеза 19. августа 1456. године, и тако овенчан славним венцем мучеништва. Његов наследник на Пермском престолу епископ, свети Јона, преставио се 6. јуна 1471. године. Свете мошти ова три светитеља почивају у храму посвећеном њима у граду Уствиму.

СПОМЕН СВЕТОГ НОВОМУЧЕНИКА ДИМИТРИЈА ХИЈОСКОГ

Био родом са острва Хијоса; пострадао мученички за Господа 1802. године. Као младога агарјани га беху на силу потурчили, но кад одрасте одрече се муслиманства и исповеди Хришћанство и зато претрпи мученичку смрт у Цариграду отсецањем главе.

30. Януар

САБОР СВЕТИХ ОТАЦА НАШИХ, ВЕЛИКИХ ТРИ ЈЕРАРХА И ВАСЕЉЕНСКИХ УЧИТЕЉА. ВАСИЛИЈА ВЕЛИКОГ, ГРИГОРИЈА БОГОСЛОВА И ЈОВАНА ЗЛАТОУСТА

Разлог због кога је установљен овај празник Три Јерарха био је следећи. За време цара Алексија Комнена⁵⁴³, који се зацари после цара Никифора Вотаниата⁵⁴⁴, настаде у Цариграду међу ученим и врлинским људима спор око тога, ко је од ове тројице светитеља највећи. Једни говораху да је Василије Велики највећи: јер је дубоко зашао у тајну бића; јер се врлинама уподобио Анђелима, и такмичио с Анђелима; јер није лако опраштао грешницима, него је био строг по нарави; јер није имао у себи ничег земаљског. А божанственог Златоуста сматраху мањим од Василија: јер је тобож супротност Василију, и лако је опраштао грешницима, и брзо је привлачио покајању. – Други пак, напротив, уздизаху божанственог Златоуста, и говораху да је он већи од Василија и Григорија: јер је веома човекољубив; јер разуме слабост људске природе; јер својим слаткоречивим и јасним учењем све нас води, и грешнике покајању приводи; јер обадва друга оца надмашује мноштвом својих красноречивих књига, и узвишеношћу и ширином мисли. – А трећи, волећи највише књиге Григорија Богослова, говораху да је он већи од Василија и Златоуста: јер својим дивним и китњастим стилем, узвишеношћу и дубином мисли, и свежином израза, превазилази све старе мудраце грчке и све нове мудраце црквене.

И тако једни се назваше Василијани, други Григоријани, а трећи Јованити. Но промислом Божјим овај спор би решен на корист Цркве и на још већу славу тројице светитеља. Епископ евхаитски Јован⁵⁴⁵, човек врло образован и свет по животу, имаде једну визију у сну, наиме: најпре му се јавише сваки од ова три светитеља напосе у великој слави и неисказаној красоти, а по том сва три заједно. Тада му рекоше: „Ми смо једно у Бога, као што видиш, и ништа нема у нама противречно, него смо сваки у своје време, побуђивани Духом Божјим, писали

разне књиге на спасење људима. И чему нас је учио Дух Свети, то смо и предавали људима ради њиховог спасења. И међу нама нема првог ни другог, него ако једнога споменеш, одмах су и друга двојица ту. Зато нареди да се престану делити они што споре око нас. Јер, и за живота нашег на земљи а и сада, наша је главна брига и настојање: мирити и у јединство и сагласност приводити свет, а не делити. Осим тога, установи нама тројици један заједнички празник, и састави нам службу по твоме разумевању, па је предај хришћанима, јер смо ми једно у Бога. А нема сумње да ћемо ми притицати у помоћ спасењу оних који буду празновали наш заједнички празник, јер очигледно је да и ми имамо извесну слободу и силу пред Богом“.

Рекавши то, светитељи узиђоше опет на небо, блистајући неисказаном светлошћу, и један другог зваху по имену. А преподобни Јован, чим се пробуди из сна, учини како му наредише божанствени Јерарси. И он реши спор и умири народ, јер беше човек чувен по врлини и његова реч имађаше силу и убедљивост. И установи заједнички празник за сва три светитеља, и предаде Цркви Божјој да га празнује⁵⁴⁶. И одредивши 30. јануар као заједнички празник трију светитеља, овај божанствени муж, преподобни Јован показа много мудрости и памети. Јер, пошто ова три светитеља имају сваки посебно свој дан празновања у месецу јануару, и то: Василије Велики 1. јануар, Григорије Богослов 25. јануар, божанствени Златоуст 27. јануар, он одреди да им заједнички празник буде у тридесети дан истога месеца. И састави им дивну службу, пуну похвала, као што и доликује тако великим оцима Цркве. Ово он учини и због тога да би показао да су прави и васељенски учитељи Цркве једино Свети Оци, а не грчки философи, за којима су се неки тада поводили.

Божанствени Златоуст био је мали растом; имао је велику главу; био је мршав и врло нежног телесног састава; лице му је било дугуљасто, бледо и светло, очи крупне и дубоке, поглед врло умиљат и благ; имао је велико чело, са много бора; по темену ћелав; брада му је била мала и врло лепа, нешто проседа. Ваља нагласити да је својом речитошћу и слаткоречивошћу превазишао све мудраце и реторе грчке; исто

тако и дубином и јасноћом мисли. Он је, као нико други, тако сјајно и дубоко објаснио и протумачио Свето Писмо, и тако много допринео проповеди Еванђеља и узвисио проповед Еванђеља, да би требало да Христос поново дође на земљу, да није било овога светитеља. Овај златоречиви светитељ постаде тако велики својим светим животом и богомислијем, да надмаши све врлинске људе. И беше он извор љубави и милостивости, сав братољубље и поука. Поживе шездесет и три године, и беше пастир Цркве Христове, и отиде ка Господу Христу.

Свети Василије Велики био је веома високог раста, мршав и танак, црномањаст и блед, јаким и густим обрва; давао је утисак човека мисаоног и који бди над собом. На лицу је имао нешто бора; образи су му били дугуљастим, обрасли густом коврџастом брадом која је било доста дугачка и проседа. По своме образовању он је превазилазио не само све мудраце и научењаке свога доба, него и оне старих времена. Јер је био све науке изучио, и потпуно њима овладао. Па не само то, него и подвижничким животом стече божанску философију, и уздиже се до боговиђења. Због тога би посвећен за епископа; пастирствовао у Цркви Божјој осам година, и прешао Господу своме.

Григорије Богослов био је осредњег раста, нешто блед и милолик, обрва састављених, погледа блага; имао је браду прилично густу, али не и дугачку; био је ћелав. О светом Григорију могло би се рећи ово: ако бисмо замислили човека који би био одуховљени и живи стуб, саграђен од свих врлина, онда је такав био овај велики Григорије. Живећи светим и светлим животом, он достиже такве висине боговиђења и богословља, да је мудрошћу својом победио све у науци и догматима вере. Зато је и добио изузетан назив: Богослов. Као епископ управљао Црквом у Цариграду неколико година. И када му би преко осамдесет година, он отпутова из овога света.

ЖИТИЈЕ СВЕТОГ И БОГОНОСНОГ ОЦА НАШЕГ ВАСИЛИЈА ВЕЛИКОГ архиепископа Кесарије Кападокијске⁵⁴⁷

„У дому Оца мога многе су обитељи“, рекао је Господ наш у свом светом Еванђељу (Јн.14:2). Те обитељи у дому Очевом, који је Царство Небеско, припремљене су светитељима Божјим и свима који у Христа Бога верују и као крај вере своје примају спасење душа (ср. 1. Петр. 1, 9). Но пошто су те обитељи многе и многобројне, то значи да су и благодарни дарови Божји многи и многобројни, који се дају светима по мери њихове вере и труда. Ако пак постоје светитељи који су у себе примили не један и не два дара Божја, него многе благодатне дарове Његове, онда је у том случају овај Светитељ Божји, свети отац наш Василије Велики, примио у себе све дарове оне многоразличне благодати Божје коју нам је Бог даровао у Христу, у Цркви Његовој. Јер он беше и свети човек Христа Богочовека, и преподобни подвижник и праведник Божји; он беше и епископ Цркве Христове, и савршени монах, и облагодаћени богослов и боговидац; он беше богомудри устројитељ свештене Литургије и уопште свег богослужења црквеног, и апостолски уредитељ богомданог канонског поретка у Цркви и њене саборне организације; он беше непоколебиви борац за веру православну и догмате апостолске и отачке, и истовремено снисходљиви пастир и обратитељ заблуделих оваца Христових. И зато вели за њега његов брат, свети Григорије епископ Ниски: „Кад се Василије упореди по животу са свима Светима, он се показује да ништа не заостаје иза њих“. А древна црквена песма, спевана у његову част, овако каже: „Сакупио си у себи врлине свих Светих, оче наш Василије: Мојсијеву кротост, Илијину ревност, Петрово исповедање, Јованово богословље, и са Павлом ниси престајао говорити: Ко слаби, и ја да не ослабим? Ко се саблазни, и ја да се не раслим? Зато се сада заједно са тим светима настањујеш и молиш се за спасење душа наших“... Но ко може макар и поброји све благодатне дарове Божје дароване овом небеском

човеку и земном ангелу за његову велику веру и све оне боготворне врлине којима је преизобиловао! Зато само неке од тих дарова Духа Светога и неке од његових врлина и подвига ми ћемо покушати да изнесемо, призивајући пре свега његове свете молитве и његову благодатну помоћ из небеских обитељи Царства Христовог.

Овај свети и ваистину Велики Василије, како га назива још за живота на земљи његов највећи друг и пријатељ св. Григорије Богослов, би родом из малоазијске области Понта⁵⁴⁸, из места званог Неокесарија, где је раније проповедао Еванђеље и утврдио Цркву Христову свети Григорије Чудотворац, епископ Неокесаријски. Његови претци, и по оцу и по мајци, беху из породица благочестивих и побожних, окићених венцима исповедништва и мучеништва за веру Христову. О њима прича св. Григорије Богослов следеће. У време последњег и страшног гоњења Максимијановог⁵⁴⁹, Василијев деда по оцу и његова благочестива супруга, Василијева баба Макрина, која беше ученица тадашњег епископа Неокесаријског Григорија Чудотворца, провелише више година у самоћи, подвизавајући се у суровим горама Понта, и то не зато што су се бојали мучеништва и избегавали га, него следејући оном златном правилу о мучеништву, које наводи поменути св. Григорије Богослов у својој похвали светом Василију овако: „Правило је мучеништва то да нити сами по својој вољи хрлимо у страдање, штедећи и саме мучитеље и оне слабије у вери; нити пак кад нас поведу на страдање да од њега бежимо и одричемо се. Јер док оно прво показује дрскост, ово друго показује плашљивост.“ Други пак деда светог Василија, отац његове мајке Емелије, који беше родом из Кесарије Кападокијске, у време тог истог гоњења Максимијановог пострадао је мученички за Христа и веру његову. Тако св. Василије преко својих родитеља води порекло од исповедника и мученика имена Христовог, имена које ће он тако славно и достојно прославити.

Отац светог Василија звао се такође Василије и живљао у Неокесарији као учитељ реторике и других основних наука тадашњег нижег образовања. Мајка му Емелија беше, као што рекосмо, ћерка мученика и уз то необично лепа у лицу. Обоје

беху веома благочестиви, и не мање човекољубиви него христољубиви, јер живљаху у чистоти душе и срца и чињењу добрих дела милостиње. Бог им даде деветоро деце, од којих четири сина и пет кћери. Најстарија од деце беше сестра Василијева Макрина; Василије пак беше најстарији између браће, а за њим беше Навкратије, па Григорије, и најмлађи од све деце Петар. Сестра Макрина, која доби име по својој светој баби по оцу Макрини, постаде доста рано монахиња и прослави се великом светошћу. За њом је пошао и Навкратије; а после његове преране смрти, за ћерком Макрином пође у монаштво и мајка им Емилија и најзад најмлађи брат Петар. Тако ова света породица светог Василија, будући заиста нека мала домаћа Црква, украси и увенча Цркву Христову читавим низом светитеља, светих подвижника и подвижница и светих служитеља Цркве Божје. Јер свети Григорије и брат му Петар постадоше касније епископи, први у граду Ниси, а други у граду Севастији у Јерменији.

Василије би рођен око 330. године у Неокесарији, и од раног детињства беше слабачког телесног здравља, које га је пратило и до саме смрти. Док још беше у детињем узрасту, прича његов брат Григорије, беше га једном захватила једна самртна болест. Отац његов мољаше се са сузама Господу да га исцели, и једне ноћи у сну виде Господа, који му се јавио као оно у Еванђељу кад је исцелио сина царева човека. Господ тада рече Василијевом оцу: „Иди, и син твој је жив“. И тако Василије оздрави по вери свога оца. Своје дубоко хришћанско васпитање добио је Василије у богатој, али не само имањем него још више благочешћем породици, у којој је и одрастао под особитим старањем своје бабе Макрине и мајке Емилије. О томе ће са великом захвалношћу говорити касније свети Василије у својим писмима: „Ја сам се од детињства научио правој вери у Бога од моје блажене мајке и моје бабе Макрине, и сада ту исту веру, мада наравно узраслу, имам у себи“ (Писмо 204 и 223). У томе је он личио на светог апостола Тимотеја, за кога слично вели свети апостол Павле: „Сећам се твоје нелицемерне вере, која се усели најпре у бабу твоју Лоиду и у мајку твоју Евникију, а уверен сам да је и у теби, и зато те подсећам да подгреваш тај

дар Божји који је у теби“ (2. Тим. 1, 5–6). Јер као што знамо да је апостол Тимотеј и стално подгревао и веома умножио своју веру, тако знамо и за светог Василија да је врлином и подвигом умножио у себи и узрастао преизобилно овај благодатни дар вере, који је добио као еванђелско семе у детињству, и то га умножио на свим пољима свог личног и црквеног живота и рада. Но Василије је истовремено са побожношћу и хришћанским васпитањем добио у детињству и одлично опште образовање, јер, по речима Григорија Богослова, он није презирао сасвим ни опште светско образовање, као што се дешава да то неки презиру, то јест они који желе да и сви други буду исте не зналице као што су они сами. Василијев први учитељ беше сам његов отац, који му беше не мање учитељ у богопоштовању него у светским наукама. На тај начин је овај свети младић већ од детињства био вођен и у побожности и у науци ка ономе савршенству које ће касније сам достићи.

По смрти Василијевог оца и првог његовог учитеља Василије одлази, око 345. године, у недалеки познати по својој науци град Кесарију, центар суседне области зване Кападокија, да тамо продужи своје даље усавршавање у наукама. Василије је пошао на даље изучавање наука не само зато што су његови били богати па су могли да га школују, него пре свега што му је млада душа била жедна науке и знања. Стекавши касније огромно знање и образовање, најбоље могуће у то доба, он међутим није обожавао науке и знања овога света. Он је све то знање употребљавао, како каже његов друг Григорије, само као „помоћна средства (συνεργούς) наше хришћанске философије“, тј. као помоћна средства и оруђа духовна да се њима на схватљивији начин изразе богооткривене и богодане истине наше хришћанске вере. Главна пак философија и наука Василијева и главна његова брига и старање беше тежња од земље ка небу и од света ка сједињењу с Богом, како вели овај исти св. Григорије.

У Кесарију Кападокијску беше дошао ради наука и млади, нешто мало старији од Василија, Григорије из места Аријанза, потоњи велики богослов Цркве Христове и архиепископ Цариградски. Са њим се овде најпре упознао свети Василије и

они од тада па кроз цео живот постају нераздвојни другови, чије ће међусобно пријатељство по Богу, братска љубав у Христу и нераскидна веза у Духу Светом донети неоцењиве користи читавој Васељенској Цркви. Насупрот њима, а заједно с њима, учио се тада у Кесарији и царски сродник Јулијан, потоњи отступник од Христа Бога и злобни гонитељ Цркве Његове. Из Кесарије је Василије отишао на даље науке у престони град Цариград где се учио код тамошњег чувеног јелинског ритора Ливанија. Одавде је Василије, око 352. г., продужио пут за Атину, која је била центар тадашње философије и мудрости. Тамо је нешто пре њега већ био стигао Григорије и овде пријатељство и побратимство ова два млада човека постаје још дубље и чвршће, још једнодушније и присније. У Атини је тада било много ученика и студената. Василије се међу њима држао увек озбиљно, и то је њима уливало поштовање. Они су га и волели због његовог скромног карактера, а особито због његове мудрости и зрелости у речима и владању. Било је међу њима и неких ранијих познаника Василијевих из Кесарије, а нешто касније дошао је и сам Јулијан, потоњи Апостата. Многи студенти су знали већ за Василијеву мудрост и оштроумност, па су хтели да се сада овде, у граду јелинске мудрости и надмудривања, надмећу с њим, еда би га у речима и софизмима, које су научили, победили и понизили, а себе кроз то истакли. У томе су предњачили неки студенти из Јерменије; но ни они нити ико други није могао да у разговорима и дискусијама победи Василија и његовог друга Григорија.

Пријатељство Василијево и Григоријево и њихова мудрост беху запажени међу студентима и њиховим учитељима у Атини. Но њихово изучавање мудрости и њихово пријатељство имало је један једини циљ, како вели сам Григорије, а то је: хришћанско подвижничко мудро живљење (τὴν φιλοσοφίαν) и хришћанску врлину (τὴν ἁρετήν), а кроз то живљење ради будућих нада у Царству Небеском. У овоме су Василије и Григорије један другога узајамно помагали и били један другоме „мерило и правило врлинског живота“. Дружили су се само са честитим друговима, знајући да се зло лако преноси са рђавих на добре, и то лакше него што то бива са добром; као што и

болест бива лакше преношена него ли здравље. Ова двојица младих Христових подвижника у целој Атини знали су само за два пута: пут у Цркву и пут у школу, а на све друго што не води врлини они нису обраћали пажњу. Други су се хвалили разним звањима, похвалама и почастима; њима пак двојици само је њихово хришћанско звање било велико, и зато су се старали да име хришћанско буде пројављено у њиховом животу. Ни богата разним идолима Атина, ни светско живљење и навике атинског друштва нису утицале на ове свете младиће, подвижнике имена Христовог. Они су посред не знабожне и у грехе огрезле Атине остајали још чвршћи и непоколебљивији у вери у Христа, јединог живог Бога, и својим животом старали се да буду светлост усред рода неваљалога и греховнога. Зато су се убрзо и прочули по свом животу и мудрости не само у Атини, него и ван Јеладе по весељени.

У атинским школама свети Василије је брижљиво изучавао потребне науке, које њему нису биле тешке, пошто је по природи био врло бистар и обдарен ретким духовним способностима и талантима. У Атини се учио код тада чувених софиста Имерија и Проересија, а од наука изучавао је реторику (то јест беседништво), граматику, философију, астрономију, геометрију и аритметику. Изучавао је донекле и основну лекарску науку због свога врло слабог телесног здравља. Све ове науке успео је Василије да изучи далеко боље од свих својих врсника, па чак и од самих учитеља, но душа његова није се могла тиме задовољити и испунити. Већ је убрзо осетио да душа људска је неугасивије жеднија Бога живог неголи мудрости и науке. Зато су он и Григорије назвали Атину и њену мудрост „празна срећа“.

Василије је већ осећао да се њему треба вратити у отаџбину и тамо се одати једном савршенијем и узвишенијем животу. Зато по завршеним наукама, око 356. г., он креће из Атине на пут у отаџбину, остављајући Григорија ожалошћеног у Атини због растанка и раздвајања. Но неће проћи много времена и сам Григорије кренуће на пут за Василијем. Дошавши из Атине Василије се зауставио у Кесарији, где је по жељи других био једно време учитељ реторике, да би се тако

искористило његово велико светско образовање. Василије је са таквим успехом предавао реторику да су његови земљаци из суседне Неокесарије желели да га привуку к себи и позиваху га обећавајући му велике награде. У то време породица светог Василија била се већ преселила на удаљено имање у Понтијској области и тамо се одала строгом подвижничком животу. Наиме, прво је отишла од куће најстарија сестра Макрина, која је тамо основала монашко сестринство од девственица које су се око ње убрзо сакупиле. По сведочанству брата њиховог Григорија ова света Макрина својом подвижничком философијом особито је утицала на светог Василија и њоме победила његову светску философију. Победила је наравно зато што је и сам Василије већ одавно горео жељом за том истом философијом. За Макрином је ускоро пошао и њихов млађи брат Навкратије, који се настани недалеко од Макриног манастира, на обали реке Ириса, и пошто проведе у подвизима пет година изненада се пресели ка Господу. У манастир свете Макрине, чије је житије дивно описао њихов брат Григорије, ускоро дође и мајка њихова Емелија, а нешто касније у близини отвори манастир и најмлађи њихов брат Петар. Ту се подвизавао и старији брат Григорије, пошто се по договору био одвојио од своје жене Теосевије.

Давнашњу жељу светог Василија за савршенијим хришћанским животом, убрзала је дакле подвижничка ревност свете Макрине, а уз то наравно и само свето крштење које је у ово време примио од епископа Кесаријског Дианија (Писмо 51, 1–2 и О Духу Св., гл. 29), и још уз то читање Светог Писма и других хришћанских књига, које је он сада с особитим жаром изучавао, после толике светске мудрости и учености. Треба истаћи овде да сам Василије није много ценио своје сјајно светско образовање. О томе сам он говори у једном свом каснијем писму. „Много година, вели он, потрошио сам узалудно; и скоро сва моја младост отишла је на изучавање оне мудрости која пред Богом значи лудост“ (Писмо 223). Зато је сада желео да се ода потпуно хришћанској мудрости живота и спасења, то јест изучавању мудрости Светог Писма и упражњавању хришћанског подвижништва. О томе он сам говори даље у истом писму овако: „Једнога дана ја се најзад

пробудих из тог, тако рећи, дубоког сна и управих очи ка чудесној светлости истине Еванђеља, и сагледах некорисност мудрости кнезова овога пролазног света. Плачући много над својим бедним животом ја сам се молио Богу да ми укаже и да неког руководиоца и учитеља да ме он уведе у хришћанске догмате благочешћа. Зато сам се пре свега побринуо да поправим свој живот и своје владање“. Желећи тако да се научи хришћанској философији, хришћанској мудрости подвижништва, свети Василије, раздавши своју имовину сиромашнима и ослободивши се тако житејских брига и везаности за овдашње, полази на далеко путовање по Истоку да тамо посети велике подвижнике и на делу се поучи од њих монашком подвижничком животу. На том путовању он је посећивао поједине подвижнике и монашка насеља у Сирији, Месопотамији и Палестини, па онда у Александрији и Египту (Писмо 1), сретајући свуда велике подвижнике и дивећи се њиховим подвизима, но и сакупљајући за себе као марљива пчелица богато монашко искуство. „Многе сам подвижнике, вели он, нашао у Александрији и око ње, многе такође у осталом делу Египта; друге опет нашао сам у Палестини и у Целесирији и Месопотамији. Код свих њих дивιο сам се њиховом уздржању у јелу и пићу, њиховој истрајности и издржљивости у подвизима; дивιο сам се њиховој сталности у молитви, и како су они побеђивали сан, не подлежући ни једној потреби природе, него одржавајући увек узвишено и непоколебиво расположење и бодрост душе, било у глади или жеђи; било у хладноћи и голотињи. Они се нису обзирали на тело, нити су губили време на његове потребе, него се тако понашаху као да живљаху у туђем телу, показујући тиме на делу шта значи бити путник овде на земљи и имати живљење на небесима (ср. Фил.3:20). Дивећи се свему томе и хвалећи живот ових мужава, који су у самој стварности показивали да смрт Господа Исуса носе на телу свом (2. Кор. 4, 10), ја сам се молио Богу и зажеleo да и сам, колико ми је то могуће, постанем подражавалац тих мужава“ (Писмо 223, 2).

На овом свом путу по Истоку Василије је срео негде у Александријској пустињи и самог светог Атанасија Превеликог, који је у ово време живео у тој пустињи прогнан од безбожних

јеретика аријанаца. Ово познанство са Оцем Православља, чија се исповедничка слава у борби са јеретицима била пронела широм васељене, оставила је дубоки утисак на самог Василија и значила је неизмерно много за даљи живот и рад његов, особито за његову предстојећу борбу са аријанизмом, коју ће највећим делом понети он на својим леђима, поготову када се нешто касније свети Атанасије пресели ка Господу. Али није само свети Василије понео дубоке утиске у души од сусрета са овим прослављеним Оцем Цркве, него је и свети и велики Атанасије добро запазио овог светог и дубокоумног младог човека, на кога ће нешто касније, када он постане епископ Кесаријски, гледати са пуно наде и поверења као на свог достојног наследника у одбрани православне вере од аријанаца и других јеретика.

Пре овог свог путовања на Исток Василије је био чуо за једног подвижника из његовог краја по имену Евстатија. Тог Евстатија је сада Василије на овом путовању сусрео и са њим разговарао о подвижничком животу. Тај Евстатије је имао неко чудно житије са много променљивости и превртљивости. Њега је био судио за његове неразумне крајности у схватању монашког живота и свети помесни Гангрски Сабор, чијој се одлуци он потчинио и покајао се; после пак неког времена успео је овај исти Евстатије да постане епископ града Севастије и да придобије за себе пријатељство и самога светог Василија. Но у својој лукавој превртљивости и јеретичкој наклоности овај Евстатије ће касније много пакости нанети светом Василију (Писмо 223, 3–7), што ће се из даљег излагања видети.

Вративши се са тога путовања по Истоку у своју родну Кесарију, око 358. г., Василије бива рукоположен најпре за чтеца а затим и за ђакон од стране епископа Дианија, и ту је провео једно време читајући у цркви пред народом божанске књиге Старог и Новог Завета. Почетком 360. године присуствовао је као посматрач на сабору у Цариграду уз познатог борца против аријанства, Василија Анкирског. Али врло незадовољан одлукама тог сабора, а особито тиме што је и епископ Кесаријски Дианије, под притиском цара Констанција и преваром од стране епископа аријанаца, потписао аријанску одлуку о вери

тога сабора, Василије напушта и Дианија и Кесарију и одлази у самоћу у Понт (Писмо 51, 2). Једно време он се задржа и подвизавао се на имању оца св. Григорија Богослова у Тиверини, а затим оде и настани се на обали реке Ириса у Понту. Тамо му ускоро дође и његов друг Григорије и остаде са њим у заједничким подвизима око годину и по дана (Писмо Григоријево 6, 1). У овом лепом, али суровом пределу Понта, подвизаваху се заједно ова два друга и брата, изучавајући истовремено још више Свето Писмо и богословље. Читајући тако дела ученога Оригена они су из њих извадили оне најлепше одломке и саставили једну антологију под називом „Добротољубље“ (Φιλοκαλία) (Писмо Григоријево 115, 3). Овде су они такође радили и на организацији и уређењу монашког живота и поретка. Користећи своје богато искуство са пута по Истоку и своје лично, а такође и Григоријеву подвижничку мудрост, Василије саставља овде своја чувена монашка правила и устав монашког живота (Писмо Григоријево 6, 1), која ће касније играти огромну улогу у животу читавог православног монаштва, а особито у организацији чувеног Студитског манастира.

Из овог места подвизавања у Понту изишао је св. Василије у време када је дознао да епископ Дианије у Кесарији умире, кајући се за оно потписивање аријанске вере и позивајући к себи Василија да се са њим опрости. Василије никада није био злопамтљив и немилостив, зато је одмах опростио епископу Дианију и ступио с њим у општење, пошто га је исти уверавао да се никада у души и у уму није био одрекао православне вере светих Никејских 318. Отаца (Писмо 51, 2). После смрти Дианијеве Василије се врати опет у Понт, а за епископа Кесаријског буде изабран Евсевије (362. године), човек благочестив и побожан, иако не у свему способан да савршено управља Црквом, поготову у оно тешко и смутно време. Јер у то време беше поново још јаче оживела зловерна јерес аријанска, коју је сада особито распрострањивао чувени крајњи аријанац Евномије, родом из овога краја а постављен од аријанаца за епископа Кизичког. Овај Евномије је много зла наносио Цркви и многе обраћао у јерес аријанску својом препреденом

говорљивошћу и дијалектиком. И како каже историчар тога времена Созомен (VI, 26, 10), да се пред Евномијем у то време није нашао Василије и Григорије, он би безмало већину верујућих из Саборне (Православне) Цркве обратио у своју јерес. Но свеблаг и свезнајући и свемогући Бог није оставио никада Цркву своју. Он Који, по речима св. Григорија брата Василијевог, „види и зна све још од пре постанка њиховог (ср. Данил 13, 42) и који предвиђа злобу ђавољу која се појављује у сваком покољењу, Он исти припрема и одговарајућег лекара за дотичну болест у свакој епоси и сваком нараштају, да не би људска болест, посејана ђаволом, остала неисцељена и завладала родом људским, због недостатка способних лекара и спасилаца“. Зато управо у ово време би послан од Бога човек Божји Василије ради одбране Цркве Божје и њене православне вере од ђавоиманих јеретика. „Многоразлично човекољубље Божје и Његова промисао о роду људском, вели друг Василијев Григорије Богослов, хтела је да истакне Василија као светилника Цркве, дивног и веома славног, тиме што га увршћује у ово време у свештеничко служење у граду Кесарији, да би из Кесарије свстлио целој васељени“. И заиста, у то време Василије бива рукоположен за свештеника у Кесарији од епископа Евсевија (око 363. г.), уз кога је остао да служи и помаже му, поготову што је у ово време било гоњење на Цркву од стране безбожног Јулијана Отступника.

У то исто време Василије поведе борбу против јеретика Евномија, написавши, на молбу многих православних, пет књига против његове богохулне јереси а у одбрану православне вере у Свету Тројицу.

Василије се није отимао за епископски чин. Он је, како вели свети Григорије Богослов за њега, постепено и по реду и закону духовног напредовања и успињања пролазио црквене положаје и чинове, а није био као они који одмах после крштења прескачу све и отимају се да буду епископи. Он је следовао поредак и закон постепеног успона по вољи Божјој, јер је такав поредак много бољи и кориснији за црквени народ од онога када неко на недозвољен начин и на брзину доспева до епископског чина, и то без икаквог подвига и искуства, такорећи „за један дан“.

Ништа се слично није десило ваистину великом Василију, него као што је у свему био велики, тако је и овде био пример и образац за све друге. Он је прошао прво кроз чин чтеца божанских књига у Цркви, затим је у свештеничком чину славио Господа, и најзад у епископском. Притом није он тражио чин и част, него је част искала и тражила њега, јер он није по људској вољи примио свештенство, него га је примио по божанској благодати од Бога. Но о Василијевом епископском служењу ми ћемо говорити мало касније док испричамо прво његово свештеничко служење.

Није много времена прошло у Василијевом свештеничком служењу и раду покрај епископа Евсевија а овоме се десило једно искушење по људској слабости, као што вели исти св. Григорије. Евсевије беше човек добар и благочестив, и показао се као такав у претходном гоњењу на Цркву од стране Јулијана, али у односу према Василију на њега је, по злоби и зависти ђавољој, напала нека људска слабост и искушење. Јер бива, како вели исти мудри Григорије, да се слабост дотакне не само многих слабијих, него и оних најбољих, тако да се може рећи да је само Бог онај који не подлеже никаквој слабости или страсти. У Евсевија се појавила извесна суревњивост и нетрпељивост према Василију због његовог великог угледа у свему народу и због плодног рада његовог на њиви Господњој, те Василије стаде од стране епископа доживљавати понижења и вређања. Због таког поступања епископовог према Василију, против Евсевија устаде најбољи и најмудрији део Цркве, то јест монаси и они који су себе одвојили од света и посветили свој живот Богу. Они нису могли да поднесу да се њихов вођ и учитељ понижује и вређа, и зато се одлуче на једну иначе опасну ствар, – на отцепљење од великог тела Цркве којом управљаше Евсевије. Уз њих је био готов да пристане и не мали део народа како из нижих тако и из виших редова. Одвојити се од Евсевија не би било тешко учинити, јер је велики био углед Василијев због његових далеко чувених подвига, те је он могао својим и најмањим потстреком, да је само хтео, да покрене и веће народне масе. С друге стране, у граду су и онако многи били незадовољни епископом Евсевијем, јер су, судећи по нeredу у

граду приликом његовог избора, сматрали да је незаконито дошао за епископа. С треће стране, одвајање од Евсевија могло се лако десити и због тога што су у то време били на Истоку неки од епископа са Запада, који су привлачили себи многе православне. Шта је пак на све то урадио овај дивни Василије, ученик смиреног миротворца Христа? Како се он у свему томе држао? Пошто му није било могуће да се супротставља и противницима и присталицама својим, а нити му је било ни својствено да се свађа и цепа тело Цркве, која је и онако била угрожена одасвуд и у великој опасности од напада и насиља аријанских, – овај свети јереј Божји, пошто се посаветова са својим највећим пријатељем Григоријем, одлучи да се поново повуче у Понт и тамо продужи своје монашке подвиге у самоћи. Дошавши у Понт (око 364–5. г.) он се заједно са Григоријем поново да на уређивање и устројство монашких насеља и манастира, и тамо наставља рад на састављању својих знаменитих монашких правила. Василије је веома заволео пустињу попут великих пустињака и подвижника, Пророка Илије и Претече Јована, и зато се у пустињи опет настанио. Сматрао је да је то у овом моменту и боље и корисније, него да случајно у једном таквом искушењу учини нешто недостојно свог досадашњег живог и владања и тиме поколеба своју иначе мирну и спокојну савест. Но иако је ово његово повлачење у самоћу било толико мудро и достојно дивљења, још је бољи и већма достојан дивљења његов повратак у Кесарију, што ћемо сада изложити.

У то време (око 365. г.) епископ Евсевије тражаше себи помоћника у црквеним пословима, и зато се обрати Василијевом другу Григорију, пишући му и позивајући га да дође и као свештеник помогне му у црквеним пословима и управљању. Григорије је у то време такође већ био свештеник, и на тај позив Василијевог епископа, са пуно смелости и смирења истовремено, одговара да он не може да подноси ону увреду која је нанета и још увек се наноси његовом најуваженијем брату Василију (Писмо Григоријево 16). Зато са своје стране он саветује Евсевију да сам позове натраг Василија извинивши му се за нанету увреду. Ово писмо Григоријево разгњевило је

Евсевија, но Григорије није одустајао. У другом писму упућеном Евсевију он тражи од њега да му опрости што као презвитер са таквом смелошћу пише епископу, али с друге стране додаје да не може не говорити истину. „Јер ти, вели он, иако имаш епископски чин, допустићеш и нама праведну слободу и смелост. Људима великодушним својствено је да радије примају и смелост пријатеља, него улизавање непријатеља“ (Писмо 17). Најзад су ова писма и посредовања Григоријева подејствовала на иначе доброг епископа Евсевија да пристане да позове к себи Василија, поготову што је у то време, после краткотрајне владавине православног цара Јовијана, дошао на власт аријанац по вери цар Валент, који отпоче гоњење на све православне епископе и Цркве. Григорије је посредовао у међувремену и код Василија, пишући му писмо и молећи га да дође да помогне Цркви, уверавајући га да епископ Евсевије има најлепше расположење према њима двојици. „Дођи, писаше он Василију, и због поверења које имаш у мене и због тешког времена које је настало; јер на Цркву су устали јеретици и постоји опасност да реч истине (тј. права вера) не пропадне сасвим, ако дух Веселеила⁵⁵⁰, мудрог стројитеља божанских речи и догмата, не дође што пре у помоћ“ (Писмо Григоријево 19, 1). Григорије, који и сам беше не мањи богослов од Василија, назива њега Веселеилом црквених догмата⁵⁵¹, јер се Василије заиста већ био прославио у догматској богословској борби против аријанске јереси, особито против зловерног Евномија, кога је у својих пет књига, као што смо већ рекли, потпуно обезбружао.

Тако се свети Василије у ово време, 365. године, враћа у Кесарију да буде на помоћи епископу Евсевију и читавој Цркви православних због насталог гоњења Валентовог, за кога Григорије Богослов вели да је био „љубитељ злата и мрзитељ Христа, гонитељ Цркве после гонитеља и отступника Јулијана“. Цар Валент беше крштен од аријанаца и потпуно наклоњен тој христоворној јереси, зато беше опаки прогонитељ свих оних који су православно веровали у Свету Тројицу. Уз Валентову пуну подршку аријанске вође су навалиле на све Православне Цркве и епископе с намером да ове преотму себи, па су тако покушали

да себи приграбе и Цркву у Кесарији. У својим насртајима и политичкој препредености аријанци су користили и слабост и страх појединих православних епископа и уз то њихову често богословску неспремност и неупућеност. Православни су се одупирали како су знали и предстојала им је сада велика борба. И поред све готовости већине њих да се бори, примећује св. Григорије Богослов, осећала се велика слабост, јер је недостајао главни предводник и человођа у битци, главни и најискуснији бранилац, снажан у речима и силан у Духу Светом; а такав је управо био Василије. Василије се на све те нужде и потребе Цркве брзо одазвао, јер његову велику душу није требало много молити. Покоривши се савету светог Григорија, или још боље савету Духа Светог, он процени да сада није време за људске ситнице, него је време такво дошло да због настале невоље и опасности све друго треба лако подносити. Дошавши из Понта он одмах ступа у борбу и, заједно са пријатељем Григоријем, постаје непоколебиви ревнитељ за истину вере која је сада била у опасности. Василије није жалио себе нити ишта тражио за себе, него је целог себе добровољно ставио у службу мајци Цркви. Са пожртвованошћу и са разумношћу он се сада борио и подвизавао за добро Цркве, никакве малодушне замерке не стављајући епископу Евсевију. Са њим се он напротив потпуно измирио и свестрано га помагао саветима, послушношћу и сарађивањем. Василије постаде заиста одбрамбени зид православнима у Кесарији и целој Кападокији, а за аријанске противнике Цркве он беше оштри мач и огањ који сажиге, како вели Свето Писмо (Јерем. 1, 18; 23, 29; Пс. 117, 12). У овој борби Василију свестрано помагаше Григорије Богослов, као што Варнава помагаше Апостолу Павлу. Ту се већ испољила велика духовна моћ и велика црквена и богословска способност ових великих отаца Кападокијских, који ће од тада па надаље остати заувек као велики поборници Свете Тројице и као стубови Цркве Христове. За Кападокијце уопште вели свети Григорије да њима ништа није било тако својствено као постојаност у вери и правилно веровање у Свету Тројицу, од Које су и добијали моћ да истрају у вери и у ревновању за Православље. Но ове речи

св. Григорија очигледно да важе пре свега за ову свету двојицу Кападокијаца.

Аријански покушај да одузму Кесаријску Цркву није успео и они су се повукли побеђени. После тога наступа један спокојнији, иако краћи, период у животу Кесаријске Цркве, сав испуњен потпуном и непомућеном сарадњом између светог Василија и његовог епископа. Презвитер Василије стараше се да укаже својим радом и трудом сваку помоћ и подршку Евсевију, и још да покаже да је онај претходни неспоразум међу њима био само једно искушење и завист лукавог врага рода људског, који мрзи слог у добру. Он знађаше за правило и врлину послушности и за сваки духовни поредак, и поштоваше свога епископа. Зато је сада и остао стално уз Евсевија, и, како вели опет Григорије: и поучавао га, и слушао га, и саветовао га. Он му је био све и сва: и добар саветник, и способан помоћник, и тумач божанске речи, тј. Светог Писма, и учитељ у ономе шта је требало урадити, и ослонац старости свог епископа, и чврсти бедем праве вере. Једном речју Василије беше најпоузданије лице епископово за све унутрашње ствари и питања, и највредније и најспособније лице за све спољашње послове. Због свега тога, вели Григорије, управљање Кесаријском Црквом прешло је скоро од сада већ у руке Василијеве, иако је он остао на другом месту и други по чину. Због велике љубави и привржености његове ка епископу и због великог труда и помоћи њему, власт је по сагласности епископа Евсевија прелазила у сигурне руке Василијеве. Тако се дешавало, додаје исти Григорије, да је епископ руководио народом, а епископом Василије. Такав начин управљања Црквом био је и потребан и користан за Евсевија, јер је он млад и неискусан постао епископ и није био још усавршен у духовним стварима. Осим тога то је изискивало и тешко време, и невоље од много бројних непријатеља Цркве. Зато Евсевије сада већма уважавао Василија и веома цењаше његову помоћ и подршку.

О Василијевом свештеничком и пастирском и богословском старању о Цркви имамо да кажемо од многога само оно што сматрамо најнужнијим. Јер његова делатност беше веома разноврсна и веома свестрана и плодна. Он имађаше смелост

пред царским властима и није се плашио ни оних најсилнијих у граду. Његова реч умириваше разне раздоре и свађе; после његовог суда о нечему није више било сумњи у правичност његовог решења, јер иза његовог суда увек је стајала као потврда његова велика врлина и велики углед. Све оне који су били у невољама он је штитио и помагао, како духовно тако и материјално, јер и материјална помоћ утиче на душу, а љубав и добротинство потпуно је задобијају. Његово раздавање милостиње, врлина коју је наследио још од својих родитеља, беше на далеко чувено: он и сироте храњаше, и странце угошћаваше, и о девственицама се старао и монахе збрињавао, и све их истовремено речју и примером поучавао. Посебног пак спомена су достојни његови трудови и старања на украшавању храмова Божјих и црквених богослужења. По сведочанству већ светог Григорија овај свети отац још као презвитер саставио је многе црквене молитве, које је уводио у богослужења основаних њиме манастира, (као што се то види у његовим монашким правилима), а такође и у самој Кесарији. Ове његове свете и богонадахнуте молитве биће затим примљене у читавој Цркви Христовој и остаће у њој на све векове. Овај посао на украшавању храмова и богослужења и сво остало своје литургичко стваралаштво наставиће свети Василије када постане епископ Кесаријски, када ће преписати и уредити и познату по његовом имену свету и божанску Литургију Православне Цркве. Једном речју, како вели Григорије, Василије је учинио у Цркви све оно што један прави човек Божји, сједињен с Богом, може да учини за народ Божји и његово спасење.

Један посебни догађај у животу народа у Кесарији показао је најбоље велико Василијево добротинство. Године 368, наступи велика суша и глад у Кесарији и околини. Читав град је страдао од ужаса глади, а помоћи није било ниоткуда. Кесарија је град доста удаљен од мора, те није било могућности да се неком трговином некако изађе из те тешке невоље. Поред саме глади која је мучила особито сиромашније становништво, људима је посебно тешко падала немилостивост и равнодушност богатих. Штавише, постоје неки богаташи који и

очекују такве тешке моменте, да би се користили од туђе невоље продавањем својих залиха за скупе новце. Такви не само што не умањују општу народну несрећу, него је још и повећавају. Овакви не слушају ону реч Божју која говори да ко даје милостињу сиромашу, тај Богу позајмљује (Приче 19, 17); или ону другу реч која вели да ко скрива пшеницу у време глади, да би се њоме обогатио, тај је проклет од свега народа (Прич 11, 26). Овакви неће да чују ни једне речи од онога што је Бог обећао човекољупцима, нити се боје претњи које је Бог изрекао нечовечнима. Колико је велика погрешка таквих људи види се из тога што они, затварајући срце своје за невоље других људи, затварају тиме и милост Божју за саме себе, иако као обични људи имају већу потребу за милошћу Божјом, него што други људи имају потребу за њиховом милостињом. Обревши се у овакој невољи свети Василије је осећао потребу да нешто учини за народ који је страдао. И он учини, али не чудо које учинише Мојсије и Илија, који чудесно нахранише гладне; нити чудо које учини Господ кад нахрани изобилно хиљаде људи са пет хлебова, – јер чуда бивају ради неверних, а не ради верних, вели Апостол (1. Кор. 14, 22), – него Василије, са ништа мањом већ истом таквом вером, учини оно што је управо одговарало овој садашњој невољи и што је водило истим резултатима. Он наине сакупи народ у цркву и доведе чак и дечицу на молитву, па затим поче да проповеда народу да се покаје, а особито немилостивим богаташима да помогну својим залихама свима гладнима и несрећнима. Тада он изговори ону своју чувену беседу: „У време глади и суше“, коју отпоче овим речима: „Кад лав зариче, ко се неће уплашити? Кад Господ Бог проговори, ко неће пророковати?... Народи чујте, Хришћани послушајте! јер тако говори Господ Бог, не Сам својим устима, него се служећи устима слугу својих као органима. Немојмо се ми разумна бића показивати немилостивији од неразумних животиња. Јер оне све заједнички се служе травом која по природи расте из земље, док ми приграбљујемо себи оно што у ствари припада свима, и оно што би могло бити од користи многима ми само за себе задржавамо“... Овим и другим својим потресним речима и беседама светитељ је отворио

ризнице богатих, те тако испунио у речима својим оно што каже Свето Писмо: Раздаје храну гладнима и нахрањује хлебом сиромашне; даје им храну у време глади и гладне душе испуњује добрима (Ис. 58, 7; Пс. 131, 15; 32, 19; Лк.1:53). Затим је светитељ сакупио на једно место у граду све гладне и ненахрањене, све од невоља изнемогле и ослабеле; људе и жене, децу и старце, и сваког ко беше у глади и невољи. Прилозима богатих он је сакупио сваку врсту хране која помаже ублажавању глади, и онда је том окупљеном народу делио храну из заједничких казана пуних топлих јела којима се може утолити глад и немоћ ових невољника. Подражавајући примеру Господњег служења својим ученицима када им смирено опра ноге, Василије и сам служаше својим рукама народу заједно са другим својим прислужницима и помагачима у том послу. Он је шта више лечио и тела многих ослабелих и оболелих, али није заборављао ни душе њихове. По речима Григоријевим он је, са бригом о телу њиховом, уједно водио рачуна и о вредности и духовној користи душа њихових, и тако је био добротвор и душа и тела њихових. Такав је ето био овај нови хлебодавац Јосиф, иако за њега можемо рећи да је учинио и нешто више од Јосифа. Јер док је Јосиф искористио у Египту време оних седам родних година и сакупио жито за године глади, а при том још као награду за своје човекољубље добио власт над земљом, дотле је Василије чинио добро другима без икакве добити за себе, гледајући једино да човекољубљем према људима придобије божанско човекољубље и прехрањивањем других на земљи задобије небеска блага.

У време свог презвитерског служења у Кесарији Василије се особито посветио проповедању и тумачењу речи Божје. Он није само телесно хранио народ, него је храном речи Божје чинио народу једно савршеније добротворство. Василије, иако је чинио толика телесна добротворства, ипак је сматрао да је важније раздавати народу узвишену небеску храну, то јест реч Божју, која се назива „хлебом Анђела“ (Пс. 77, 25), којим се хране и напајају душе гладне и жедне Бога и које траже не ову пролазну него храну непролазну и непропадљиву. Управо такву храну духовну давао је душама овај сиромашнији од многих но духовно

богатији од свих хлебодавац, који је утољавао пре свега силну жеђ животворне и хранљиве речи Божје, која истински оживотворава и храни душу, водећи онога ко се њоме храни како треба ка духовном узрастању у меру раста висине Христове (Еф. 4, 13). Тако проповедајући и тумачећи реч Божју Василије је још као презвитер одржао низ беседа на Псалме и Пророке и на разна еванђелска места, а уз велику Четрдесетницу тумачио је народу Мојсијев Шестоднев. Ове и још многе друге богонадахнуте беседе оставио је свети Василије у наслеђе Божјем народу Цркве кроз векове.

Због свог оваквог богоугодног живота и рада Василије је задобио љубав и поверење већине народа и клира у Кесарији и многих епископа у Кападокијској митрополији и око ње. Иако још презвитер, он је већ имао одлучујућу улогу у животу и раду Цркве Кесаријске, те се с правом очекивало да ће он и бити њен будући епископ. Но враг рода људског и непријатељ Цркве Христове није седео миран, него је против њега покренуо завист и непријатељство у неким људима и свештеницима у Кесарији и неким епископима из околних Цркава. То се испољило особито у моменту када је по смрти епископа Евсевија дошло до избора новог епископа или тачније речено митрополита у Кесарији.

Евсевије се упокојио јуна месеца 370. године, издахнувши на самим рукама Василијевим. Ускоро после тога би избор новог митрополита на престо Кесаријски, којом приликом би изабран свети Василије, али, како вели Григорије Богослов, „не без муке, нити без зависти и противљења од стране неких епископа из околних крајева и још неких њихових присталица из самога града Кесарије“. Ови су хтели и настојали да протуре неког другог кандидата уместо Василија, јер су већ знали какве је он чврсте руке и непоколебљивог карактера. Ово њихово противљење избору Василија било је узело шире размере; али све њихове људске смицалице нису могле победити вољу Божју. „Требало је да победи Дух Свети, вели исти Григорије, и Он заиста и победи неодољиво“. Као орган пак Светога Духа при избору Василија за митрополита Кесаријског нарочито је послужио стари епископ Григорије из малог града Назијанза, отац Григорија Богослова. Он је заједно са својим сином

Григоријем, Василијевим другом, и са још неким достојним православним епископима из околних крајева, па чак и изван Кападокије, учинио много да би убедио већину епископа да изаберу Василија за епископа. У ту сврху писао је он, или боље рећи он је само говорио а син му Григорије писао, писма на разне стране: Цркви Кесаријској (Писмо 41, Григ. Бг.), угледном православном епископу Евсевију Самосатском (Писмо 42 и 44) и још другим епископима (Писмо 43). У писму Кесаријцима, клиру и народу, овај свети отац и још светији син писаху овако за Василија: „Ја сам мали пастир маленог стада и најмањи међу служитељима Духа Светог, но благодат Божја није мала, нити се она ограничује местом. Зато нека се дозволи смелост и нек се допусти и нама малима да проговоримо, јер се ради о општој ствари, тако важној и толико значајној... Јер ради се о Цркви, за коју је Христос страдао, и ради се о ономе који ће ту Цркву да представи и приведе Богу (тј. о епископу). Светило је телу око, као што чусмо из Светог Писма (Мт. 6, 22), но то не важи само за ово телесно око које телесно гледа и бива гледано, него то важи и за око које духовно гледа и духовно бива посматрано, то јест за епископа, који је светило Цркве. И као што бива да ако је телесно око чисто и здраво, тада и цело тело бива правилно руковођено, ако ли је пак нечисто, он да ни тело не иде право; тако бива и са старешином Цркве: какав је он, таква ће му бити и Црква: или заједно с њим пропада, или се заједно с њим спасава. Нама је потребно да се бринемо о свакој Цркви, као о телу Христовом, но особито о вашој Цркви (Кесаријској) која је од почетка до сада била мајка свих Цркава (овдашњих), и на коју смо сви гледали тако као што све тачке на периферији круга гледају у свој центар. То смо чинили не само због Православне вере која се у тој Цркви проповедала од почетка, него и због од Бога јој очигледно дароване благодатне једнодушности и слоге... Зато, ако нам икако буде могуће услед старости да дођемо, ми желимо да помогнемо (у избору достојног епископа). Ја верујем да ви међу вама имате и друге мужеве достојне епископства, но ја никога између уважаваних међу вама не могу да ставим испред најбогољубљенијег сина нашег Василија презвитера. Говорећи ово ја призивам Бога за сведока, јер

Василија знам као човека чистог у речи и животу и као јединог и најспособнијег између свих који може да се супротстави нашем садашњем времену и овом јеретичком бунцању које је сада овладало. Ово вам пишем свима: и свештеницима, и монасима, и достојанственицима градским и саветницима, и свему народу“ (Писмо 41). Иста два Григорија, отац и син, писаху и епископу Евсевију из Самосата, места које није спадало у област Кесаријске митрополије, те према томе епископ тога места није учествовао у избору митрополита Кападокијске области. Но епископ Евсевије беше човек од великог угледа и утицаја, и зато га мољаху да утиче колико може, па чак и да лично дође“, да би се у Кесаријској Цркви очувало Благочешће (= Православље) изабирањем тој Цркви пастира по вољи Господњој, који би могао управљати народом Господњим“. „Ми имамо у виду, писаху даље они, мужа који није ни вама непознат; и ако се удостојимо да њега добијемо за епископа, знам поуздано да ћемо стећи велику слободу пред Богом, и учинићемо народу који нас позива на избор највеће могуће добротинство“ (Писмо 42). Осталим пак епископима такође су слично писали да никога не претпоставе Василију, јер се с њим нико не може сравнити ни по животу, ни по речитости и мудрости, ни по врлинама. А што се неки изговарају, додају они, тиме што је Василије слабог здравља, ми им одговарамо да треба да схвате да ми не бирамо себи неког телесног атлету или рвача, него учитеља у вери и архијереја (Писмо 43).

Овакво своје поступање и старање о избору Василија за митрополита Кесаријског, ови свети Григорији, отац и син сматраху као врло важан „подвиг и борбу за Цркву“ Христову (Писмо 44, 6), јер се свети Оци мере и величине Василијеве могу некада заиста поистоветити са целокупном Црквом Божјом. Избор за новог епископа Кесаријског обављао се у јесен исте године (септембра 370. г.). И када је том приликом старац Григорије из Назијанза дознао да су противници светог Василија и Цркве успели да привуку себи половину гласова, болесни старац се диже из кревета и, не жалећи никаквог труда и не гледећи на муке од болова, дође онако болестан на магарету и својим гласом одлучи избор у корист великог Василија. „Требало

је тако да победи Дух Свети, вели на то св. Григорије Богослов, и Он заиста и победи неодољиво. Јер Он покрену из удаљених области мужеве познате по благочешћу и ревности који ће овог великана изабирати и рукополагати, а са њима покрену и овог новог Аврама нашег патријарха, то јест оца мога, који, не обазирјући се на своју болест, крете на пут да помогне избору Василија, ослањајући се једино на силу и помоћ Духа Светога, Чијом силом чак и болест може донети здравље, одлучност васкрснути мртве, и благодат Његова подмладити старе“. Нека се нико не чуди оваквим тешкоћама при избору светитеља Божјег Василија за епископа, него нека радије закључује да се свако Божје добро дело најчешће мери управо по преброђеним тешкоћама и искушењима. Јер нам кроз многе муке ваља ући у Царство небеско (Д.А.14:22). У избору светог Василија није победила ни светска власт, која се нажалост често толико меша у црквене ствари, иако њој ту нема места; нити је победила нека наклоност јеретичка (аријанска), него је избор одлучила благодат Духа Утешитеља, која је и покренула старца Григорија епископа на подвиг који описасмо. Поред старца Григорија избору Василијевом особито се обрадовао његов друг, а син старчев Григорије, који назва том приликом Василија светиљком, Духом Светим постављеном на свећњаку Цркве, оком васељене, трубом великом и гласовитом, и царском палатом сазданом од богомудрих речи. Но и поред своје радости, Григорије није одмах дошао да честита Василију и да са њим, такорећи, подели власт. А то није учинио зато, да се не би повећала завист противника Василијевих који тек што беху претрпели пораз. Но ови противници не мироваху. Одмах после избора светог Василија за епископа отпоче и борба разних непријатеља Цркве Божје против овога стуба Православља; нарочито од стране јеретика аријанаца и духовбораца. Тако се овај светитељ већ од првог дана свог епископовања имао непрестано борити, такорећи, на свим линијама духовног бојишта. Ту беше борба са завишћу поражених противника при његовом избору, па борба са недостојним клирицима Митрополије Кесаријске, и особито са Антимом, епископом Тијанским; ту је и борба са свемоћном царском влашћу, и

особито са епархом Модестом; затим ту је богословска и црквена борба са јеретичима аријанцима: званим „Аномеји“, и другима званим „Македонијани“ (духоборци), и трећима званим „Савелијанци“ (Маркелијанци); најзад ту је и борба за целу Цркву у весељени: за уклањање раскола Павлинова у Антиохији, за сједињење Источних и Западних епископа, и још многе друге борбе, или једном речју речено: „Брига за све Цркве“ (2. Кор. 11, 28). Нека наше казивање о свему томе бар мало нешто каже, да би читаоци имали што већу корист од сваког подвига Светитељевог.

Добивши од Духа Светог епископско достојанство и старешинство у Цркви, Василије се понашао и поступао онако како доликује онима који су примили такву благодат. Он је показао живот достојан и доличан таквом положају, и није изневерио наде оних који су га уважавали. При свему томе он није одступио од свог подвижничког живота. Јер колико год је раније превазилазио друге у свему, толико је сада све више и непрестано превазилазио и себе сама. Све невоље и проблеме своје и других Василије је на најмудрији начин решавао. Он је веровао и сматрао да ако је за обичног човека врлина да не буде порочан и зао, или да буде макар мало добар, онда за пастира и старешину, особито кад се ради о власти каква је епископска, зло и порок је већ и само то ако не превазилази и не надмаша друге у свему, или ако нема врлине равне свом високом положају и достојанству. О Василијевом усавршавању у врлинама и мудрости могло би се у ствари рећи, вели Григорије Богослов, оно што се у Св. Писму вели за Спаситеља: да Он, поставши човек, „напредоваше у узрасту и мудрости и благодати“ (Лк.2:52), иако у ствари он још од почетка беше савршен. Тако и овде: Василијеве врлине и мудрост нису имале шта да расту и да се повећавају, јер још од раније све оне беху савршене и присутне у њему; само сада су се већма испољавале, пошто епископска власт и положај дају више прилика и повода да се оне испоље и покажу јавно.

Као пример таквог испољавања његових савршених врлина нека послужи и следеће. После свог избора и рукоположења за митрополита, овај велики јерарх Цркве, иако имађаше власт као

митрополит, није се ипак окренуо против оних који су били против његовог избора, него их је напротив смекшавао и укроћивао и према њима су односио са великодушношћу искусног лекара и пастира. Ово пак њихово укроћивање и лечење није чинио са ласкањем и улизивањем, него са великодушном човечношћу, не светећи се него убеђујући на послушност, послушност коју су му као митрополиту целе области дуговали. Овај искусни пастир људи знао је добро да велика попустљивост и претерана снисходљивост одводи у распуштеност и ослабљеност, а с друге стране, велика строгост већма разжешћује и доводи до дрскости. Због тога је ово двоје једно другим исправљао и допуњавао, сједињујући тако строгост са снисходљивошћу и одлучност са кротошћу. Нису му биле потребне многе речи да би постојеће зло исправио, јер је делима својим успевао да учини далеко више. Људе није себи подчињавао лукавством или вештином, него их је придобијао себи за пријатеље благонаклоношћу и љубављу. Такође се није служио чак ни својом митрополитском влашћу да их придобије, него их је придобијао штедећи их. Многи његови дотадашњи противници биваху сада побеђивани великом мудрошћу Василијевом и његовим неупоредивим и недостижним врлинаштвом. Ранији противници, сада су сматрали за своје спасење приближити се и придружити се Василију и бити му послушан; сваки пак сукоб с њим или одвајање од њега сматрали су за ствар опасну и пагубну, која их може и од Бога одвојити и отуђити. Многи од њих сада су се својеволјно журили да се извине овом великом јерарху и да непријатељство замене уважањем и поштовањем према њему. Сами су се старали да се добро владају, јер је једино то Василије уважавао. Многима од тих хоропископа његове митрополије Василије и сам писао посебне посланице, и молећи а понекад и претећи, исправљаше навике и преступе противне обичајима Цркве. Из неких од тих посланица касније су издвојени многи свети канони који од тада важе за читаву Цркву Васељенску. Тако, свети Василије још од почетка беше канон (= правило) пастирствовања и управљања Црквом. Но, нажалост, завист и злоба ђавоља ни овде није изостала. Јер

међу ранијим противницима Василијевим беше непоправљивих и злобних непријатеља, који су чак и Василијеве најближе сроднике потстрекавали против њега. Василије се ипак борио да макар неке од њих исправи, док је неке препуштао да се сами у себи разједају, као што рђа једући гвожђе и сама са гвожђем заједно пропада. Ови непоправљиви противници Василијеви многе су клевете износили и зла наносили светитељу. Јер, не могући се упоредити с њим нити му ма у чему противстати лице у лице, они су се против светитеља бавили клеветама и подметањима и осуђивањима и сплеткарењем. Између осталих клевета они су га називали гордим и надменим, зато што његова озбиљност и правичност, чврстина карактера и подвижничка усебесабраност беше за њих неугодна и поразна за њихове пороке. Свети Григорије, који је најбоље познавао Василија, вели: Христороко смирење и подвижничке врлине Василијеве ови подлаци оглашаваху за пороке, пошто су собом мерили светитеља, а не себе њиме. Врлине и пороци, додаје он, често су близу једни других и личе каткад једни на друге, те је не зналицама врло лако сматрати врлину за порок и обратно, порок за врлину. Уосталом, закључује Григорије, ко може лава осуђивати што није као мајмун, него је озбиљног и царског држања.

Но овај свети, велики, и ваистину васељенски јерарх Цркве Христове, није гледао да среди црквено стање само у својој митрополији, него је својим узвишеним умом и оком апостолске душе своје замишљао и сагледавао нешто далеко веће и узвишеније. Док су други гледали само испред својих ногу, и интересовали се једино сређивањем и обезбеђивањем својих ствари, не идући мало даље нити замишљајући да учине нешто веће и важније, дотле се, иако смирен и умерен митрополит Кесаријски није задовољавао таквим делокругом рада. Он је погледе душе своје бацао надалеко и нашироко, те обухватио њима сву васељену и сва места у њој где је била проповедана спасоносна реч Божја.

Зато је сву васељену и учинио предметом својих брига и старања. Пред његовим светим очима био је овакав призор: наслеђе Божје, народ Христов, свети народ, стечен и спасен

крвљу, страдањем Спасовим и науком, сав је потопљен у мору зла и невоља због разних заблуда и јереси и других пагубних наука. Света Црква Христова страховито страда од непријатеља, натутканих ђаволом злоћом. То светом Василију није давало мира, нити му је било довољно вапити и молити се Богу да избави Цркву Своју од зала која су је напала. Напротив, полажући сву наду на Бога, он се и сам заложи да помогне Цркви у таквом њеном стању. И заиста, била би то велика несрећа да онај, који је постављен изнад свих и који гледа узвишено, не брине за општу ствар и опште спасење. Јер овде се управо није радило о једном човеку, који као јединка, и кад није у добром стању, ипак не наноси штету целини; него се радило о заједничком телу Цркве, које као целина ако није у добром стању наноси штету и пропаст и свим појединачним члановима тога тела. Осећајући и знајући све то боље од других, свети Василије као општи старатељ и борац за опште добро свих, бринуо се са болом и тугом, да би на неки начин пронашао спасење од тога. Тај свети бол пастира и апостола он ношаше даноноћно у срцу, јер имађаше срце осетљиво и брижно и састрадално. Јер како вели премудри Соломон, а и сама Истина: Осетљиво је срце црв који разједа кости; веселост пак бива само при неосећању туђег бола, док састрадавање доноси жалост, и стална брига о нечем разједа срце (Приче 14, 30). Као Јона некада страдаше и овај отац народа Цркве (ср. Јона 4, 8); и као Давид силажаше до саме смрти, и не даваше сна очима својим, нити дремања трепавицама својим (Пс. 131, 4). Бриге за све Цркве исцрпљаваху му и мучаху и онај остатак слабачког тела што је имао, тако да је са болом некада говорио ове потресне речи: „Цркве се налазе скоро у таквом стању, у каквоме је моје тело“ (Писмо 30). Он тражаше и божанску и људску помоћ која би некако зауставила и угасила општи пожар у Цркви, и која би разагнала густу таму којом бејасмо одасвуд обавијени, како о томе вели св. Григорије. У једном од својих писама св. Василије пише једном епископу о потреби борбе и подвига за Цркву и истиниту православну веру: „Треба да знаш да ако и ми не прихватимо борбу за заштиту Цркве, у какву су непријатељи здравог учења ступили против Цркве, еда би је

уништили и разорили, онда ничега нема што ће спречити да истина, нападнута од непријатеља, сасвим пропадне, а ми ћемо бити подвргнути осуди Божјој што нисмо ревносно и сложно по Богу учинили оно што треба за сједињење свих помесних Цркава“ (Писмо 65). Кренувши тако још у самом почетку своје епископске делатности у вишеструку борбу за спасавање Цркве, свети Василије отпоче свој апостолски рад у два правца и на два поља. Прво је на богословском пољу почео да брани и правилно догматски излаже православну веру о Светој Тројици против јеретика аријанаца и савелијанаца и њихових разних групица и огранака. На пастирском пак црквеносаборном пољу он отпоче величанствено дело обједињавања Православних Цркава и збијања у редове православних епископа, да би се остварило њихово чврсто и непоколебиво јединство, које би онда могло одолети свим нападима јеретика, а уз то још и привући многе слабије и колебљивије епископе. Јер беше велик број колебљивих епископа, који су се поводили час за једнима час за другима. За ону прву, богословску делатност Василијеву вели овако св. Григорије Богослов: „Василије најпре прикупи и сједини све своје моћи у себи, колико год беше могуће, и ступи у заједницу са Духом Светим у дубини свога бића; затим стави у покрет, с једне стране, сву снагу човечјих мисли и логичких закључака, а с друге стране испита сву дубину Светога Писма; па онда изложи у речима и списима нашу Православну веру (τὴν εὐσέβειαν); и побијањима и противдоказима он одлучно разби велику јеретичку дрскост“. Јеретике, са којима се Василије лично сретао, побеђивао је у разговору живом речју својом; онима пак који су били далеко, он је слао писане стреле своје, то јест своје списе за које се може рећи да нису били по сили слабији од онога што беше написано на таблицама Мојсијевим. Шта више, његове књиге нису прописивале закон само за један народ, као Мојсијеве само за Јудеје, него су биле за сваки хришћански народ по васељени, и оне су говориле не о јелима и о пићима и привременим жртвама и очишћењима, него су објављивале саму реч Истине, од које и долази наше спасење.

Међутим свети Василије није остао само при богословском раду и труду на речи Истине, јер реч сама још није савршена ако

нема и дела уза се, као ни дело што нема вредности без разумне речи и правилног учења и веровања. Зато је он уз реч додавао и делатност, то јест и труд на пастирско – црквеном делу укрепљења и уједињења свих православних, да би се тако правилно верујући сачували у тачности Истине, а они криво верујући били придобијени за Цркву кроз мудру пастирску економију, уколико је то, наравно, било могуће а да се не повреди правилна вера Цркве. Као митрополит целе Кападокије, са извесном влашћу и над областима Понта, Галатије и Мале Јерменије, Василије предузме једну далекосежну мисију уједињења свих православних, и на Истоку и на Западу, и повраћања у крило Цркве свих заблуделих епископа, клирика и лаика. У ту сврху он је лично многе епископе посећивао, иако је то за њега због слабог здравља било тешко; многима је писао и умољавао преко других; једне је преклињао, поучавао и саветовао, друге је изобличавао, претио и кажњавао. Као неки мудри и искусни архистратиг он је штитио народе и градове, а такође и саме појединце од јеретика и злих пастира, проналазећи за све одговарајући пут спасења и лечећи разним духовним леком све што се могло и дало излечити. Он се, по речима светог Григорија, као духовни Веселеил, то јест градитељ и архитекта божанске скиније Цркве (ср. 2. Мојс. 31, 2), служио за изградњу Цркве сваким погодним грађевинским материјалом и сваким мајсторским знањем и вештином, уграђујући и усклађујући све што се да и може, да би се добила једна богата и савршена лепота. Ова апостолска делатност Василијева продужавала се током свих година његовог епископства, но већ у самом почетку овога њему је предстојала велика борба и подвизи у сукобу са силним царским државним властима.

Одмах по доласку за епископа у Кесарију Свети Василије је имао да се бори отворено против мешања и насиља државне власти у црквене послове. То беше за владавине христорборног цара Валента⁵⁵², гонитеља православне вере и присталице аријанске јереси. Он беше кренуо против православних епископа, приморавајући их на примање јереси Аријеве, која је учила да је Син Божји обична твар, а не савршени Бог. Сам

Валент беше крштен од аријанаца и зато на њега имаху велики утицај аријанске вође, које су га и потстицале на гоњење православних. Управо у то време Валент беше успео да скоро све православне епископе или подчини јереси, или да их прогна, а на њихова места он по Црквама довођаше аријанце. Путујући из Цариграда по разним областима, он је епископе прогонио и црквену имовину одузимао, чинећи то некад преваром и аријанском завером, а некад отвореним принуђивањем и насиљем над људима и њиховим савестима. Своју пагубну царску веру хтео је наметнути свима, а то значаше душевну погибао за све. Његове војне старешине улазиле су у храмове православних и претурали свете престоле мешајући крв невиних људи са бескрвном Жртвом, приношеном у Црквама, и злостављајући православни народ, особито монахе и девственице. Посебно пак у малоазијске области безбожни цар Валент беше послао свог епарха Модеста⁵⁵³ да принуди православне епископе да се подчине царској политици наметања аријанства или полуаријанства. Прошавши кроз многе градове у Малој Азији извршујући царско наређење, Модест је стигао у зиму 371. године и у Кесарију Кападокијску, „мајку Црква“ у тим источним областима Мале Азије, како је назива св. Григорије Богослов. Он настојаваше да и ту Цркву потчини цару и његовој јереси и да тако и у њој угаси живу искру православне истине. Сам Модест беше крштен од аријанаца и зато као лав рикаше против православне вере, због чега много досади светом Василију.

Он нареди да му доведу Светитеља и настојаше да га склони на царску веру. Но пошто у томе не успе, он му поче разјарено претити. „Шта ти мислиш, Василије, – рече Модест избегавајући да светитеља назове епископом, – те се усуђујеш да се противиш тако моћном цару и да једини ти од свих других будеш толико дрзак? Василије одговори: О чему ти говориш, и какво је то моје безумље, јер ја још не могу да разумем о чему се ради. – Једини ти, рече епарх, не потчињаваш се царској вери, док су се сви други подчинили и покорили. – На то му Василије одговори: Ја не прихватам ту цареву веру зато што мој Цар (Небески) то не одобрава. Нити ја пристајем да се клањам

твари, будући да сам и сам створење, но коме је заповеђено да постане Бог (καὶ Θεὸς εἶναι κεκελευσμένος). – Па шта ти мислиш да смо ми који заповедамо? Јесмо ли нешто или ништа? Зар ти не чини велику част да си заједно са нама и да смо ти пријатељи?

– Ви сте епарси (намесници), рече Василије, и то врло славни, ја то не поричем; али нисте виши од Бога. Да ми будете пријатељи, то је велика ствар, зашто да не? Јер и ви сте створења Божја. Но ми желимо да вас имамо за пријатеље као што имамо и друге људе око нас, не више. Јер Хришћанство се мери не по лицима, него по правој вери. – На те речи епарх скочи са своје столице, плану још већма од гњева и поче да св. Василију говори оштрије и грубље речи: Шта дакле? не бојиш се моје власти? – Зашто да се бојим, одговори Василије. Шта ће ми се десити? – Шта велиш, шта? викну епарх. Десиће ти се једно од многога што ја имам у својој власти да ти учиним. – А шта је то? рече Василије. Реци ми да чујем. – Одузимање имања, рече епарх, изгнанство, мучења, смрт. – На то му рече Василије: Имаш ли ти чим другим да ме плашиш? Јер ништа од свега тога не плаши ме. – Тада Модест запита: Како то и на који начин?

– А Василије му рече: Зато што не можеш одузети имање ономе који ништа нема, осим ако ти је потребно да ми одузмеш моје вете хаљине и оно мало књига, што представља све моје имање. У прогонство ме пак не можеш прогнати, јер ја не припадам ни једном месту, и земља по којој овога момента газим није моја, и опет: моја је свака земља у коју ме протераш. Или да кажем још тачније: сва је земља Господња, на којој сам ја дошљак и пролазник. Мучења се такође не плашим, јер не постоји тело за мучење, пошто ће моје слабо тело пасти од твог првог ударца. Смрт пак за мене биће добротвор, јер ће ме брже послати Богу, ради Којега живим и Којему служим, и за Којега сам већ много пута умро стремећи к Њему још одавно. – На те речи епарх се запрепасти и рече: Нико до сада није тако одговарао мени Модесту и са толиком смелошћу. – А Василије му одговори: Није ти се, ваљда, још десило да се сретнеш са епископом, иначе би ти сигурно тако одговорио, борећи се за

тако узвишене ствари. Знај, намесниче, ми у свему осталоме понашамо се смирено и кротко, већма него други, јер нам то заповеда заповест Божја; и то не само према једном цару, него се ни пред обичним људима не понашамо са надменошћу. Али, када се ради о Богу, и када је у опасности вера у Бога, онда ми све друго презиремо, и само на Бога гледамо. А што се тиче огња и мача и зверова и мучења тела разним средствима, за нас то представља пре задовољство него претњу. Ти нас можеш вређати, претити нам и чинити све што хоћеш по својој власти. Реци то исто и цару нека и он чује да нас не можеш придобити за се, нити ћеш нас принудити да пристанемо на безбожно учење, макар нам још опасније претио. Најзад Модест рече: Размисли до сутра, јер ћу те предати на погубљење. А свети Василије одговори: Ја ћу и сутра бити исти, но желим да и ти останеш при својој речи.

Када је царски намесник чуо овакве смеле речи Василијеве и увидео његову непоколебљивост и неустрашивост, наредио је да се Василије остави на слободи и да му се дозволи да се врати спокојно на своје епископско место. Цару пак рекао је Модест ово: Царе, побеђени смо од овог старешине овдашње Цркве. То је човек који се не боји претњи или било каквих речи и убеђивања. Ми можемо застрашити неке од оних који су страшљивци, овога пак или треба отвореном силом принудити, или не очекивати да због наших претњи он попусти у нечему. На те речи Модестове цар је одустао од своје намере, и чак се задивио храбрости овога мужа, као што бива понекад да врлина храброг човека изазове дивљење и самог непријатеља. Цар је тада заповедио да Василија више не приморавају.

Међутим није прошло дуго времена а Валент је поново покушао да на други начин искуша светог Василија. Следеће године на празник Богојављења, за време док Василије свршаваше службу Божју у храму препуном народа веома оданог своме архипастиру, уђе у храм цар Валент са својом царском пратњом и умеша се у народ хотећи да тако дође у општење са Василијем. Пред величанственим призором који виде у храму цар се веома изненади и запрепасти, јер никада тако нешто не виде у аријанским црквама. Он виде масу

народа, чији гласови и певање одјекиваше као неки громови; виде таласе народа који бежу као море, но ипак стајаху у реду и поретку и око олтара и свуда унаоколо. Василија пак виде цар где стоји усправан као стуб испред свег народа а пред Богом и светим жртвеником, као што некада пророк Самуило стајаше испред свог народа пред Богом (1. Цар. 19, 20). Василије стајаше непомичног тела и погледа очију, као да се ништа није десило, а око њега стајаше свештенство са великим уважањем и страхопоштовањем. Видећи све то, и не знајући с чим да упореди такав величанствени приказ, цар се веома изненади и задиви тако великом уважању које сви имађаху према Василију. Цар је са собом имао извесне дарове које је хтео да принесе пред олтар, но стајаше за моменат у неодлучности и неизвесности, пошто нико још не долажаше да те дарове узме, јер нико није знао да ли ће Василије да их прими или не.

Пошто се на тај начин цар нашао на истом скупу са Василијем, Василије му најзад прими дарове и ступи с њим у разговор о божанској науци и речима.

Беше пак ту присутан с царем и неки Демостен, снабдевач царевог дворца храном. Он се умеша у разговор и нападе на васељенског учитеља вере, говорећи којекакве глупости и показујући своје не знање. А божански Василије се насмеши на све то и рече овоме: Видесмо и Демостена неписмено⁵⁵⁴. На то се овај нађе увређен, па се још више раздражи, а велики Василије му одговори: Твоје је да се стараш о спремању јела, а о божанским догматима ти не можеш расправљати нити им приступити, јер си глув и ништа не осећаш (Теодоритова Историја IV, 19). Овај Демостен је и касније покретао гоњење на Православне епископе и прогнао је баш брата светог Василија – Григорија епископа Ниског. Но и овога пута цар Валент опет остави на миру архиепископа Кесаријског.

Непоколебиви став светог Василија одбио је и донекле укротио први налет царевог непријатељства. Но Василијеве невоље с властима нису још биле завршене. Непријатељи православне вере, и посебно Василијеви непријатељи, потпаљивали су гњев царев, указујући на то да се једини Василије одупрео потпуној царевеј победи над православним

епископима. И заиста, ово је било тачно, јер у то време беху већ прогнани и св. Мелетије Антиохијски и Евсевије Самосатски, и многи други носиоци Православља на Истоку. Зато цар Валент, после свог пораза пред Василијем, поново устаде против њега, и овога пута одлучи да га протера. За прогонство Василијево све је већ било готово, спремљена је била и наредба о прогонству и царева рука беше готова да је потпише. Но Бог, Који чува Цркву своју, спречи ту неправедну одлуку. Јер када цар хтеде да потпише наредбу о прогонству светог Василија, рука му задрхта и нешто га спречи да то учини. Истога момента јавише му да му се изненада тешко разболео син Галатије. – Но борба св. Василија са државним властима није се ни на томе завршила.

У то време десио се један нови сукоб који су искористиле и неке црквене старешине и вође, умешавши се сада у борбу против Василија више него сама државна власт. Због тог новог сукоба, а особито због понашања тих епископа, противника Василијевих, многи се црквени народ саблажњавао и душевну штету трпео. Јер ти епископи искористише ту прилику, о којој ће даље бити речи, да њоме прикрију, с једне стране, своје неслагање у вери са Василијем, а с друге стране своју злопамтљивост и освету због пораза који су претрпели приликом Василијевог избора за епископа. Они су се до сада потчињавали Василију као митрополиту само за то што су морали то чинити под притиском њихових верника, јер је народ сав одреда веома поштовао Светог Василија. Но ови баш ту његову славу и углед нису могли подносити. Десио се дакле следећи сукоб. Да би понизила Василија и одузела му велики црквени углед и црквену моћ коју је имао као митрополит Кесаријски, царска власт је нашла следећи повод за то. По наредби цара Валента, дотадашња велика област Кападокије буде почетком 372. године подељена на две области, на Прву и Другу Кападокију. Као центар Прве Кападокије остала је и даље Кесарија, за центар пак Друге Кападокије проглашен је град Тијана. По овој новој политичкој подели многи делови Кесаријске митрополије остали су на територији Друге Кападокије. Желећи да искористи за себе ову политичку поделу и да се одвоји од

Кесаријске митрополије, епископ града Тијане Антим отказује послушност своме митрополиту Василију и одваја се од њега подчињујући себи епископе и свештенике на територији Друге Кападокије, и притом тражећи такође да за политичком поделом територије следује обавезно и црквена подела. Као дотадашњи митрополит древне митрополије Кападокијске Василије стајаше за древне обичаје Светих Отаца и правила црквеног управљања, која потичу из давнина. Тако у овом сукобу новозвани митрополит Тијански Антим нанесе много пакости Василију као законитом канонском митрополиту целе области, јер овај Антим тајно сазиваше своје саборе и отимаше себи свештенике, било убеђивањем или насиљем; усто он приграбљиваше себи и црквене приходе који припадаху митрополији Кесаријској, и друга слична безакоња он чињаше. Да би своја безакоња прикрио, он је разне лажи и клевете измишљао против Василија, па чак, – о, безумља! – клеветао Василија Великог у питањима вере. Све ово наравно ишло је на општу штету Цркве, на слабљење православних пред јеретицима и на саблазан многих хришћанских душа, јер људи се често и по злурадости радују свакој новини која руши старо стање, и од тога гледају да извуку неку корист за себе. Свако рушење постојећег лакше је од подизања разореног, вели Григорије Богослов. Ова борба са Антимом потраја скоро 2 године.

Уставши одлучно у одбрану древних црквених обичаја и канонских права своје митрополије, свети Василије се није борио за себе и за своју власт, него се борио за корист Православне Цркве и Православне вере, чији је последњи стуб и темељ у ово време био управо велики Кесаријски митрополит и његова митрополија. Зато га Григорије Богослов и назива митрополитом вишњег Јерусалима. У таквој ситуацији светитељ Божји тражаше једино канонско решење тог проблема и зато се није повео за грешкама својих противника и главних криваца у овој ствари, него је нашао достојно решење за то зло. Да би осујетио покушај понижења моћне у Православљу и правоверју митрополије Кесаријске, чије би свако слабљење означавало и слабљење Православне Цркве у тим тешким за

њу временима, он смисли следећу мудру и правилну ствар: повећа моћ Кападокијске Цркве тиме што основа нове епископије по свој Кападокији, и на њих доведе и рукоположи за епископе људе веома достојне и себи привржене, које он изабра између најбољих тадашњих православних подвижника и богослова. Такви су били: његов најбољи друг Григорије Богослов и његов брат Григорије Ниски и нешто касније свети Амфилохије Иконијски. Светог Григорија Богослова он уз помоћ Григоријевог оца, епископа из Назијанза, рукоположи за епископа малог места Сасима у другој Кападокији, а свог млађег брата Григорија за епископа града Нисе. Овим канонским црквеним поступком законити митрополит и искусни црквени вођа и пастир Василије постигао је три корисне ствари, по сведочанству самог Григорија Богослова. Прво, избором нових и бројнијих епископа посвећена је већа пажња и брига о душама; друго, сваки град је добијао свог епископа који ће се старати о његовим потребама; и треће, на тај начин се решавао дотични црквени спор и међусобна борба.

Овде треба рећи неколико речи о једној ствари у овом поступку Светог Василија, која је многе навела да погрешно виде и оцене сам овај поступак Светог Василија. Наиме, овакав поступак великог Василија ражалостио је и његовог тихог и спокојног друга Григорија Богослова, и међу њима настаде извесна несугласица. Шта на то треба рећи? Пре свега треба рећи да се Григорије уопште слагао са Василијевим поступком, само што је нарав Григоријева била тиха, жељна мира и молитвеног тиховања, а на овај начин он је увучен у најжешћу црквену борбу. А баш ту борбу са Антимом непријатељи су злоупотребљавали у својим клеветам на Василија и његове пријатеље. Григорије је убеђивао Василија да он није за такве црквене борбе. И са тог разлога Григорије није ни отишао у иначе мало и пролазно место Сасима, него је већма желео усамљеничку тишину и молитвено созерцавање у подвизима и све већој љубави према Богу (в. Писма Григ. 48. и 49). Василије пак са своје стране, врло је добро знао праву вредност и достојност великог Григорија, и да он далеко превазилази ту почаст да буде постављен за епископа у овако малом месту и у

оваквим приликама, и зато је о томе писао епископу Евсевију Самосатском овако: „И ја бих желео да брат Григорије управља таквом Црквом, која би одговарала његовој величини и достојности, а мислим да би за њега била достојна једино цела васељена кад би се сабрала сва у једно. Но пошто је то немогуће, онда нека га, нека он буде такав епископ коме неће место давати част, него ће он давати част том месту. Јер великоме је својствено не само да се задовољава великим, него и да мале ствари чини својом силом и моћи великима“ (Писмо 98, 2). Не треба дакле овде мислити да Василије није знао, или је преценио, или подценио праву вредност Григоријеву и његове не само богословске, него и црквене и пастирске способности, а као доказ тога нека послужи следећа чињеница свима позната. Када је Василије, крајем 378. године, већ био на смрти, он је управо саветовао светом Мелетију Антиохијском и другим православним епископима да никог другог него Григорија пошаљу у Цариград да тамо поврати од аријанаца скоро изгубљено Православље. Ова последња жеља и последња радост Василијева би заиста и испуњена, и Григорије би послан у Цариград, где он за кратко време показа своје ненадмашне пастирске способности. Јер он за непуне две године васкрсну тамо Православље и поврати Цариград из руку аријанаца у Православље. Но када је св. Василије рукоположио Григорија за малено место Сасима, Василије се бринуо пре свега за добро Цркве, и то не само своје Кесаријске митрополије, која је била стуб и тврђава Православља на Истоку, и сваки покушај слабљења Василијеве црквене позиције био би на штету свему Православљу а у корист аријанцима, – него се он тиме бринуо и за целу Цркву на Истоку. Пустинољубива пак душа Григоријева говорила је слободно другу Василију тужне прекоре због такве врсте пријатељства које га ето спречава да се смирено подвизава. Но то је Григорије чинио само у личним писмима и разговорима, док је пред другим људима, и особито пред Василијевим непријатељима, он ватрено бранио Василија (Писмо Гр. Бг. 48), сматрајући да је то Василије учинио не по некој вољи или слабости људској, него по вољи самог Духа Светог. Иако је Василије знао да цени пријатељство, вели

Григорије, када је требало да се ради Бога учини нешто веће и важније, он тада није гледао само на оно што пријатељу иде у рачун, него оно што је Цркви Божјој корисније. А за доказ да Григорије и поред жалости није осуђивао Василија за тај поступак нека послужи још и следећи догађај. Када новоназвани митрополит Тијански Антим дође у град Назијанз, који беше на територији Друге Кападокије, да приволи Григорија и његовог старог оца епископа да се отцепе од Василија и приђу новој митрополији, па их је час молио час им претио, они су оба двојица најенергичније одбили то и остали верни својој Кесаријској митрополији и њеном великом митрополиту Василију, због чега им је огорчени поразом Антим приписивао „василијанизам“, то јест велику приврженост Василију (Писмо Гр. Бг. 50). На крају треба још и ово рећи да та жалост Григоријева није дуго потрајала, јер се ускоро он свим силама дао на то да помогне великом Василију и са њим читавом Православљу, како на богословском тако и на црквеном пољу, што ће се одмах видети из излагања даљих догађаја из живота овог светог Василија.

Једна од највећих брига Светог Василија беше старање око уједињења помесних Цркава Истока и Запада. Но то не беше нимало лак посао. И у том, као и уопште у свом богословском и пастирском раду у Цркви Божјој свети Василије је имао да издржи тешку борбу и доживи многе горчине и од непријатеља и од пријатеља. Стање црквено на Истоку беше врло тешко, а и однос између Источних и Западних помесних Цркава не беше бољи. Јер после светог Првог Васељенског Сабора у Никеји 325. године, који је православно исповедио веру Цркве у једносушност Сина Божјег и Оца, јеретици аријанци су покушавали на све начине да изврну ту свету Никејску веру, или макар да наведу православне да у одбрани те вере оду у неку другу неразумну крајност. Лукавост аријанска и ревност не по разуму епископа Маркела из града Анкире, довела је до тога да се чак и многи православни међусобно поделе по питању светог Никејског Сабора. Јер овај неразумни Маркел, у својој, тобоже, ревности, под видом заштите Никејске вере обнови Савелијево учење, које беше већ давно осуђено. Његови ученици то учење

раширише још више, тако да су аријанци лукаво говорили да и Никејска вера личи на Савелијево учење. На Истоку су зато православни врло рано осудили Маркела и његове ученике. Ови православни покушаваху да објасне Западним епископима, и особито Римском епископу, да престану подржавати Маркела и његове присталице, пошто је то ишло на рачун угледа Никејске вере православних. Међу таквима први беху Свети Василије Велики и Св. Мелетије Антиохијски. Они настојаваху да објасне Римском епископу Дамасу и другима да не подржавају Маркелове ученике на Истоку, јер тиме потпомажу разједињењу православних, на радост злурадих аријанаца. Група таквих ученика Маркелових беше у Антиохији и не хоћаше се потчињавати светом Мелетију, подржавана у томе баш од Римског епископа. Овај раскол у Антиохији веома отежаваше не само уједињење православних на Истоку, него и сједињење Источних и Западних Цркава. По надахнућу Духа Светога Свети Василије узе на себе тај подвиг да сједини и Источне епископе међусобно и Западне са Источнима, ослањајући се у томе на светог и великог Атанасија Александријског, који још беше у животу.

Свети Атанасије Велики имађаше велики углед и уважење код свих православних на Истоку, а такође и на Западу. Зато Св. Василије, желећи да дође до општења са епископима и Црквама на Западу, обрати се прво Св. Атанасију одмах следеће године пошто је постао епископ (371. г.). И Св. Василије мољаше Св. Атанасија да буде у овом случају за Цркву оно што пророк Самуил беше за Јеврејски народ, и да посредује да Западни епископи дођу на Исток и подрже православне у борби против аријанаца. „Ја сам увидео, по овој малој способности коју имам за схватање ствари, вели Св. Василије, да је једини начин да се помогне нашим Црквама сагласност и једнодушност с нама Западних епископа. Јер ако би они ону ревност, са којом устају на Западу против једног или два тамошња јеретика, показали и према Цркви у нашим крајевима, онда би од тога настала општа велика корист“ (Писмо 66). Особито Св. Василије мољаше Св. Атанасија да Западни епископи признају Св. Мелетија у Антиохији, а не да подржавају групицу верних око

епископа Павлина, која још није ни правилно веровала у Свету Тројицу. Зато је потребно, моли Св. Атанасија Св. Василије, да он посредује код Западних да они одбаце своју подршку Маркеловим следбеницима на Истоку. Није довољно да у Риму знају само да анатемишу злогласног Арија, а у исто време подржавају Маркела, који иако је противан Арију, није међутим ништа мањи јеретик од Арија, јер он одриче постојање Сина Божјег као посебног Лица у Светој Тројици (Писмо 69). Светог Атанасија Василије називаше духовним оцем својим и целе Цркве Православне (Писмо 82), јер знађаше да је он учинио више од свих за јединство вере и Цркве, и да ће опет учинити нешто такво. Но и Св. Атанасије уважавао је младог епископа из Кесарије и говорио да треба славити Бога што је дао таквог епископа Кападокији, каквог би желела да има свака област у васељени (Писмо Св. Атан. Паладију). Но Свети Атанасије се ускоро упокоји и отпочину у Господу од многих трудов својих и страдања за Православну веру. У то исто време Св. Василије упути и писмо папи Дамасу у Рим, износећи му тешко стање Црква на Истоку и молећи га да дође неко са Запада и помогне им, а особито да помогне помирењу Павлиновом са Црквом у Антиохији (Писмо 70). На ово писмо никаквог одговора из Рима Св. Василије не доби.

Следеће 372. године обрете се на Истоку један ђакон Миланске Цркве по имену Савин, и Св. Василије искористи да са групом Источних епископа пошаље по њему писма разним епископима у Илирији, Италији и Галији. Тако и би. Он окупи са св. Мелетијем око 30 епископа православних и написа опширно писмо епископима у Италији и Галији, које ови Источни епископи потписаше и послаше по ђакону Савину. У писму Св. Василије описиваше тешко стање на Истоку и позиваше Западне да дођу у помоћ против аријанаца. Указиваше светитељ Божји на потребу мира, љубави и узајамне помоћи у Цркви, која је једно тело Христово, и завршаваше писмо овако: Ви са Запада дугујете Истоку неоцењива добра која сте са Истока добили, то јест веру и проповед Еванђеља, зато сада немојте презрети тај део васељене преплављен јересима, нити дозволите да се угаси вера на Истоку одакле је прво и засијала (Писмо 91 и 92).

У овим тако дивним и потресним речима светитељевим осећа се пре свега велико смирење његово, пошто је смирење уопште прва врлина и одлика светитеља Божјих. Гле, зар то није велико смирење говорити о гашењу вере на Истоку, кад тај Исток има живог једног Василија Великог! Но и овога пута на преклињања светитеља Божјег Рим и Запад остадоше глуви и неми. Ипак Св. Василије ни сада не посустаде и не одустаде од старања о јединству Цркве Христове. Друге године (373. г.) он опет покрену Источне епископе, а особито Евсевија Самосатског и Св. Мелетија Антиохијског, да поново пишу на Запад и траже њихово братско општење и помоћ. Ова три света епископа нарочито су хтели да објасне Западу да пошаље своје представнике да они упознају право стање црквених ствари на Истоку те да на Западу не примају било коју јеретичку групу у своју заједницу, па макар им та група и потписивала Никејско исповедање вере. Јер се, наиме, дешавало да са Истока оду на Запад и преставници неких јеретичких група и партија, који у Риму лицемерно признају православну веру, а онда се са писмима од Западних епископа врате на Исток, и то користе против православних ради утврђења и ширења своје јереси (Писмо 129). Тако су били урадили јеретици духовоборци на челу са Евстатијем Севастиским, који отиде у Рим папи Либерију, лицемерно потпишу Никејску веру, добију од папе канонско писмо, са којим су онда пркосили православнима ка Истоку и утврђивали своју јерес (Писмо 263). Док се Св. Василије спремао да са осталим епископима напише такво писмо на Запад, дође са Запада презвитер Евагрије, који беше родом из Антиохије, али је пре неколико година био отишао на Запад у пратњи једног западног епископа који беше дотле прогнаник на Истоку. По овоме презвитеру Евагрију из Рима су вратили натраг она писма Василијева и Источних епископа, јер им се тобож нису допала, а уз та писма пошаљу и један образац писма како треба писати на Запад. Уз то су из Рима тражили да прво дође са Истока на Запад једно посланство изабраних људи, па тек онда можда би неко са Запада могао доћи на Исток (Писмо 138). Ово бејаше јавно понижавање и Светог Василија и Источних епископа, и за Василија то означаваше у

ствари рушење Никејске вере под изговором, тобож, њене подршке. То, у ствари означаваше још и ово: да Св. Василије треба да се одрекне Св. Мелетија, јер Рим држаше у Антиохији сво време страну одељеној групи Павлиновој. У одговору презвитеру Евагрију Св. Василије тражаше да све што буде учињено у Цркви треба да буде по вољи Господњој и по црквеном реду и поретку, а не по вољи и жељи људи (Писмо 156).

Није било мало огорчење Светог Василија на Запад, а особито на горди Рим, када је ускоро, то јест 375. године, уместо свих његових настојања, римски епископ Дамас одговорио осудом светог Мелетија и писменом подршком Павлинове групе. Јер те године Дамас посла писма којима признаје Павлина за епископа у Антиохији, што војвода царев Терентије покуша да на силу спроведе у дело. Чувши за то, велики јерарх Кападокијски и целе васељене пише војводи Терентију и вели му да се он не меша у ствари које нису његова надлежност, него надлежност црквених старешина, зато нека он ту ствар препусти епископима. Што се пак тиче таквог поступања Рима, то нека се војвода томе не чуди, јер у Риму потпуно не знају овдашње прилике, а и не настоје да их упознају како треба. Ја желим да имам мир и љубав са свима, вели Св. Василије, но ја нипошто и никада не могу заборавити и напустити Мелетија, тог правог човека Божјег и најдивнијег епископа истините Цркве Божје у Антохији. И не Мелетије него Павлин нема правилну веру о Светој Тројици, и зато „ја не само што никада нећу уступити пред људима који се хвале да су добили неко писмо од неких људи, него да су га добили и са самог неба, ја их не могу сматрати да припадају заједници Светих, ако они не следују за правом и здравом вером Православном“ (Писмо 214).

Но и поред таквог понашања епископа Римског и осталих са Запада, велика брига и љубав Св. Василија за православну веру и јединство Цркве учини да он још једном покуша дело уједињења Источних и Западних епископа. У светог Мелетија у то време беше један веома способан ђакон по имену Доротеј. Он беше вичан путовањима и разговорима о црквеним

пословима. Њега Св. Василије изабра да га пошаље у Рим са новим писмима од Источних епископа. Други Источни епископи предлагаху да би добро било да пође у Рим брат Василијев Св. Григорије, епископ Ниски. Међутим њима Св. Василије одговори да његов брат Григорије, због своје смерности и безазлености, није погодан за разговоре са гордим и надменим папом римским, човеком који сматра себе да седи негде горе високо, те зато не може да чује оне који му из низине одоздо говоре истину (Писмо 215). О тадашњој гордости римског епископа писао је у то време Св. Василије и епископу Евсевију Самосатском, поводом папиног непризнавања Св. Мелетија а признавања полујеретика Павлина: „Када се покушава исправити горда нарав неког, онда она постаје још гордија и надменија. Зато нам је боље да очекујемо помоћ једино од Господа, јер ако нам се Он смиљује, каква нам онда друга помоћ треба? А ако се гњев Божји продужи над нама, каква ће нам онда корист бити од западне горде обрве? Јер они на Западу нити знају праву истину о стварима код нас, нити допуштају да их неко обавести, јер су унапред обузети лажним предрасудама. Они и сада (у Антиохији) чине оно што су чинили раније са Маркелом: противе се онима који им говоре праву истину, а подржавају јерес. Зато хтедох и сам, без вас других епископа, да напишем старешини Римском и да му кажем да они нити знају право стање ствари код нас, нити пак пристају да им неко укаже пут којим би га могли дознати. И такође да му још кажем да не напада оне који се и онако налазе у невољи због многих искушења, нити пак да сматра да је гордост неко достојанство, јер сама гордост је већ довољан грех да човека начини непријатељем Божјим“ (Писмо 239, 2). Изабравши дакле презвитера Доротеја, (јер он у међувремену беше рукоположен за презвитера од Св. Мелетија), Свети Василије са осталим епископима посла по њему и по презвитеру Санктисиму два писма на Запад почетком 376. године. Једно писмо беше упућено од свих Источних свима Западним епископима, а друго сам Св. Василије упути епископима Италије и Галије. У оба писма би изнето тешко стање Цркве на Истоку због борбе са јеретицима, и би тражена братска помоћ од Западних епископа.

Јер говораше њима свети Василије: „Господ наш Исус Христос примио је да читаву Цркву Божју назове телом Својим, а све нас учинио је међусобним удовима, и свима нама је дао да будемо блиски једни другима сходно повезаности удова. Стога, иако смо местом боравка далеко једни од других, ипак смо кроз то јединство близу једни другима“ (Писмо 243). Указујући западнима на то саборно јединство Цркве као тела Христовог, Св. Василије им смирено напомиње и ово: „Свуда се распрострло зло јереси, и зато се треба бојати да оно не прогута наше помесне Цркве, па се онда окрене ка здравим деловима – вашим Црквама. Можда смо ми први предани оштрим зубима непријатеља Христових да нас самељу због умножења грехова код нас. Али вероватније је закључити да је општи непријатељ душа наших прво напао на нас зато што је одавде из наших крајева (са Истока) почело да се шири и проповеда Еванђеље Царства Божјег које се затим проширило по свој васељени. Зато је он почео прво овде да шири своју отступничку науку, а затим ће настојати да је рашири по свој васељени“ (Писмо 243, 3). Дошавши са тим писмима Василијевим у Рим, озбиљни и чврсти презвитер Доротеј предаде их Римском епископу, који у то време држаше сабор у Риму, на ком беше присутан и архиепископ Александријски Петар. У расправљању са Доротејем папа Дамас и Петар назову пред њим светог Мелетија Антиохијског и Евсевија Самосатског аријанцима, што веома увреди Доротеја и он тако оштро и одлучно одговори да су се и они увредили, јер је и он њима пребацио општење са Маркелом, који заиста беше јеретик, док св. Мелетије и Евсевије то нису. Иако беше задовољан због оваквог држања Доротејевог кад је у питању истина, велики миротворац Василије ипак писаше касније Петру Александријском извињавајући се за такво понашање Доротејево према Петру, кога Василије уважавао. Но што се тиче епископа Мелетија и Евсевија, додаје Св. Василије у истом писму Петру, они ни најмање нису јеретици, јер да су они заиста такви, ја ни за моменат не бих пристао да имам општење са њима (Писмо 266).

Нажалост, сва ова преклињања и молбе миротворца Василија нису наишле на праву братску љубав и помоћ на

Западу. Једино што су следеће 377. године одговорили писмом неки од Западних епископа, но не и Римски епископ. Али од тих њихових обичних писама није било стварне помоћи. Велика душа Василијева туговаше због тога, но не очајаваше. Јер, говорећи о тешком стању Цркве на Истоку, он ни мало није очајавао него је тиме показивао своје велико смирење. У њега није било страха да ће Црква Божја на Истоку пропасти, јер је он добро знао Ко је Глава Цркве и једини Спаситељ њен, Који ће учинити да ће те исте помесне Цркве на Истоку кроз неколико година триумфовати на Другом Васељенском Сабору 381. г. у Цариграду, изишавши и без Западне и римске помоћи као победник против Аријеве и Аполинаријеве и духовоборачке јереси. Тако ће се обистинити и испунити и овде она истинита реч Спаситељева да се сила Божја у немоћи нашој показује (2. Кор. 12, 9). Те се речи Господње испунише управо на Светом Василију онда када је он туговао над тешким стањем у Цркви на Истоку и из смирења тражио одасвуд помоћ. „Нека вам није непознато, – смело исповедаше он баш тада, – да смо ми јавно изложени свима опасностима, као у мору напред истурене стене, и да ми дочекујемо гњев јеретичких валова, који наваљују и разбијају се о нас, те тако не запљускују оне што су иза нас. Када пак кажемо „нас“ ми не мислимо на нашу људску моћ, него на благодат Бога нашег, Који у нашој људској слабости показује своју силу“ (Писмо 203, 1).

У својој бризи и старању на делу миротворца и спасиоца Цркве Христове велики Василије је неуморно радио на измирењу и сједињењу не само Истока и Запада, него и појединих епископа и помесних Цркава међусобно. Такође је он настојао и да многе слабе у вери или отпале од вере отме из канџи аријанских и придобије за Цркву Православну. О томе је сам он писао овако: „Наше време веома тежи разарању Цркава свуда, и то смо већ поодавно увидели. Уз то још нема никога да се брине о изграђивању Цркве, и о исправљању грешака браће, и о снисходљивости према слабима, и о заштити оних који су здрави. Зато је велика потреба у ово време старати се и бринути се да се учини неко добро за Цркву. Добро пак учинити за Цркву значи сјединити оно што је сада раздвојено. А

сједињење може бити ако усхтеднемо бити према слабима снисходљиви у ономе што ничим не штети душама... Зато је, мислим, потребно да праве и истините слуге Господње покажу велико старање о враћању у јединство Цркве оних који су на разне начине раздељени међусобно. Јер „ништа тако није својствено хришћанину као стварати мир“ (Писмо 113 и 114).

Ова пастирска љубав и миротворство светог Василија начинили су од њега другог Апостола Павла. Јер као и свети Апостол, тако и овај светитељ Божји беше свима све да како год спасе кога (1. Кор. 9, 22). Таквим својим радом и снисходљивошћу Св. Василије је успео да многе вернике, па чак и епископе, обрати из аријанске и духовоборачке јереси у Православље. Јер он најпре од њих тражаше само најнужније исповедање Никејске вере и одбацавање аријанског и духовоборачког учења да је Син или Дух Свети твар, а не истинити Бог. Када је затим такве слабиће у вери приводио у крило Православне Цркве, онда је код њих допуњавао све оно друго што им је недостајало (Писмо 113). Није светитељ Божји попуштао у вери или дозвољавао отступање од ње, – Боже сачувај!, – него је само пастирски мудро и постепено приводио од јеретика заражене у вери ка потпуном познању Истине. Такав његов пастирски рад брзо је уродио великим плодом, јер је многе епископе, клирике и мирјане, па чак и читаве помесне Цркве обратио од јереси у Православље. Неки неразумни и не по разуму ревнитељи саблажњавали су се таквим његовим поступањем према слабима у вери, и неки су због тога чак отступили од њега, међу којима беху и извесни монаси из града Кесарије. Дознавши за такву неразумну и неумесну ревност, сам свети и превелики Атанасије Александријски писао је у заштиту светог Василија ово: „Реците тим дрским монасима из Кесарије да не устају против возљубљенога нам Василија епископа, истинског слуге Божјег, него нека га слушају као деца оца и нека не противурече ономе што он чини и говори. Јер када би он био сумњив у истини вере, онда би њихово противљење било похвално; но и они сами, а и ми сви, знамо сигурно да је Василије похвала Цркве и праве вере. Не треба се противу таквога борити, јер се он силно подвизава и бори за истину,

поучавајући оне којима је то потребно. Зато треба имати поверења у његову добру савест. Јер знам добро да он бива са слабима слаб, еда би и слабе придобио (1. Кор. 9, 22). Нека ти монаси гледају на ту пастирску мудрост његову, и нека прослављају Бога што је Кападокији дао таквога епископа, каквога би желела да има свака земља у васељени“ (Писма Паладију и Јовану).

Блажени Григорије Богослов прича како се једном приликом док је Св. Василије беседио у Цркви о Светој Тројици, један присутни монах саблазнио као да Св. Василије не говори добро о Духу Светом. Када тај монах сутрадан критиковаше Василија пред другима и пред Св. Григоријем, Григорије га пред свима изобличи због његове дрскости и објасни му да је Василије једина светиљка Истине и животворна сила њена. Доказ: он је још једини остао непротеран од аријанаца, и по богоданој му мудрости проповеда јасну истину о Божанству Светога Духа, но тако да би придобио и оне који се још колебају у вери у Духа Светог (Писмо Григ. Бр. 58). Свети Григорије и на другом месту изобличава такве дрске и неповерљиве људе, говорећи: Имају неки зловни људи, који се саблажњавају, и саблажњавају друге, тиме додају себи зло на зло, јер се усуђују говорити против Василијевог богословља о Духу Светом. Василије пак сматра да речју Божјом треба мудро управљати и са знањем и расуђивањем њоме располагати (ср. Пс. 111, 5). Особито то треба чинити сада у време ове ноћне борбе са јеретцима, док не наступи време разведравања. Василије је знао да дрске јеретичке вође, које имађаху велики утицај на цара јеретика, погрешно схватају и намерно изврћу и најтачније православне речи о вери, и тако га често опадају и клеветају код цара. Није много требало па да цар прогна Василија, и јеретцима преда његову Цркву на општу пропаст православних душа. Зато је богоспросвећени светитељ Божји и пастир Цркве мудро излагао праву и истиниту веру о Духу Светоме као Трећем Лицу Свете и Божанске Тројице, но при томе бирао такве речи из Светога Писма и из поузданих сведочанстава Светих Отаца, какве јеретици не би могли лако извртати и на зло употребљавати. То се најбоље види из књиге коју Свети Василије написа у одбрану

православне вере о Духу Светом против јеретика духовбораца. Ту књигу свети Василије написа на тражење светог Амфилохија Иконијског. А ево како.

У Кесарији Кападокијској сваке године петог септембра беше велики црквени празник и сабор у част светог мученика Евпсихија. Са свих страна су се скупљали епископи и народ на свеноћно бденије и празновање светог мученика Христовог. Тако би и године 374. За време док Свети Василије као митрополит целе Кападокије началствоваше на свеноћној служби светом Евпсихију, окружен масом хороепископа и народа, он у једном моменту, после читања Псалама, произнесе стари свима познати возглас у славу Свете Тројице: „Слава Оцу кроз Сина у Духу Светом!“ Затим чтец продужи читање а народ певање Псалама, и на крају се опет чу глас архиепископа Василија, али сада са једним новим тројичним возгласом: „Слава Оцу са Сином и са Светим Духом!“ О томе и сам Св. Василије овако пише светом Амфилохију: „Када сам се недавно молио са народом и изговарао обадва возгласа Богу и Оцу, и то једном: „Са Сином и са Духом Светим“, а други пут: „кроз Сина у Духу Светом“, неки од присутних пребацише ми да употребљавам неке речи које их зачуђују“ (О Св. Духу, 1, 3). Да би показао да је онај први возглас правилно заменио овим другим, због тога што га је јеретик Аеције злоупотребљавао унижујући Духа Светога, а затим да би оправдао употребу овог новог и тачнијег возгласа Светој Тројици, којим се јасно изједначује Дух Свети са Оцем и Сином, Свети Василије је и написао читаву књигу о Духу Светом, коју је крајем 375. г. упутио Светом Амфилохију. У њој он наводи древна предања и изреке Светих Отаца који посведочавају правилност његовог учења о Духу Светом. Но пре свега он указује на саму тајну светог Крштења, коју је сам Господ прописао да вршимо: „у име Оца и Сина и Светога Духа“ (Мт. 28, 19), а не „кроз Светога Духа“. Како је онда после таквог слављења Светог Духа могао неко да посумња да свети и велики духоносац Василије не учи тачно о Светоме Духу? А што је он понекад употребљавао не увек исте речи и називе за Духа Светог, то је било зато што је светитељ добро знао да сила наше вере није у голим речима, него у правилном веровању и

истинитом поимању онога што нам је Бог открио. Угледајући се и овде на светог и великог Атанасија, Св. Василије се није слагао са неразумним и неблаговременим ревнитељима око простих и голих речи. То оправдава и Св. Григорије Богослов говорећи таквима: „Неће бити никакве штете ако се уместо једних употребљавају друге речи, које излажу и уче ту исту истину. Јер наше спасење није већма у речима, него ли у самим стварима“, то јест у стварном исповедању истините вере. Кад су у једној прилици Св. Григорију говорили нешто против Св. Василија, он им одговори: Василије је мој руководитељ у животу и учитељ у догматима... Василијево богословље јесте и моје богословље, и свакога онога ко ми је пријатељ. Василијево веровање о Духу Светом јесте и моје веровање. То је вера свих православних. Јер Василије, вели даље Св. Григорије, и јавно проповеда најправославније учење да је Дух Свети Бог; па се чак изаклињао пред другима, када је то било потребно, да ако не поштује заједно са Оцем и Сином и Духа Светог као једносушног и равночасног, нека сам буде одвојен и лишен Духа Светог заувек. Онима пак који су се неразумно и без разлога саблажњавали о Василијеву пастирску мудрост и снисходљивост, којој га је ради спасења слабих сам Дух Свети учио, Св. Григорије је говорио да по слабој вери својој не држе обичне речи као правило вере, јер истина није у обичном гласу и звуку речи, него у самој мисли и истини (Писмо Гр. Бг. 58). Василијева теологија о Духу Светом произилази и долази њему од самог Духа Светог, а што понекад он не говори о њој истим речима, треба се сетити да ни сами свети Еванђелисти нису сви истим речима говорили о Господу, јер је тако било потребније и корисније. Па ипак сви свети Еванђелисти говорили су једну исту проповед Еванђеља, али сваки онако како га је учио Дух Свети који беше у њима.

Да би показали велико пастирско старање и жељу Светог Василија за спасење свих и свакога, и за сједињење свих у истиниту веру и Цркву Православну, па макар неки пре тога били и јеретици, испричаћемо још и његово дуготрпељиво старање које он показа према епископу Евстатију Севастијском, као некада Гоепод према Јуди. Споменуто је већ да овај

Евстатије беше човек веома превртљив и непостојан у вери. У млађим годинама он беше ученик самога Арија, а касније учитељ злогласног јеретика Аеција (Писма 223 и 244). Но покајавши се касније, он би примљен од Епископа Ермогена у Василијевој Кападокији, где он после покајања постаде чак и свештеник (Писма 244 и 263). Међутим касније Евстатије опет приђе аријанцима, али се убрзо поново покаја и врати у Кападокију где после исповедања православне вере успе да се додвори да га изабере и за епископа у граду Севастии. Ни после тога његова чврстина у православној вери није била постојана, јер је опет једном потписао аријанску веру, а онда се пред папом Либерием покајао и потписао Никејску православну веру (Писма 244 и 263). Најзад, он ни ту не остаде, него приђе новонасталој јереси духовораца и постаде један од њених главних вођа. Међутим, овај препредени и превртљиви човек, још док бејаше православан, успе да задобије поверење и љубав Светог Василија највише због свог наизглед строгог аскетског живота. Тако у време када Василије би изабран за епископа, Евстатије већ беше епископ Севастии и имађаше црквено општење са православнима, те га и Василије прими у црквену заједницу и чак му Евстатије постаде и пријатељ. Међутим не прође много времена а неки епископи почеше попреко гледати на Св. Василија због тога што пре Василија беху увидели да Евстатије лицемери у вери и животу, а Василије се још дружи с њим. Јер у исто то време Евстатије пред другима квараше веру православну и дружаше се са отвореним јеретцима. Због тога једнога дана у месецу јуну 372. године сам Св. Василије оде код Евстатија, и стаде разговарати са њим о вери, да би се лично уверио да ли је он стварно јеретик или није. Два дана они тако разговараху о вери, и лукави Евстатије успе да сакрије своје праве мисли, те се Св. Василије врати од њега успокојен и умирен, хвалећи Бога што овај човек није јеретик. Али не дуго после тога епископ Никополски Теодот нападе отворено светог Василија говорећи му за Евстатија да куд год иде хвали се како није попустио пред Василијем ниучему нити се сложио са њим у вери (Писма 98–99). Уз то још Евстатије беше отпочео пред другима да ружи и

клевета Светога Василија приписујући му свакојаке измишљотине, да би себе тиме лукаво сакрио и оправдао пред својим ученицима и присталицама. Дознавши за то Св. Василије отиде поново Евстатију и затражи од њега изричито да му потпише писмено изложену православну веру, иначе ће га одмах искључити из заједнице православних епископа. Ово би 373. године. Но Евстатије, чим то потписа, оде од Василија и одрече пред другима све што је учинио. Да би своју кривицу и јерес сакрио, Евстатије отпоче да говори и да свуда шири нека писма, тврдећи да је Василије, тобоже, присталица Аполинаријеве јереси (Писма 125 и 129 и 131). Пришавши отворено јеретицима духовборцима Евстатије се нарочито окупио на Светог Василија због његовог православног учења о Духу Светом, којим је Св. Василије у прах развејао духовбачку јерес и заблуду. Тада Свети Василије, после толико труда и трпљења и настојања да обрати и спасе овога Јуду, јавно и писмено изобличи Евстатија за сво његово досадашње лицемерје и храмање у вери на обе ноге, као и за улизивање свима и свакоме, и за непостојаност карактера, те га на крају сасвим одлучи од Православне Цркве (Писмо 223–4 и 263). Но иако бедни Евстатије беше нанео толико зла и пакости Св. Василију, овоме ипак беше жао тог човека, кога ради Истине Божје мораде одлучити од Цркве. „Знајте, пише Св. Василије тим поводом, да и мене боли то одсецање, и да са много бола реших да то учиним. Но знајте и то да љубитељима Истине није ништа милије од Бога и Божје Истине“ (Писмо 151). Ово искључење из Православне Цркве и одвајање од највећег јерарха њеног – Св. Василија беше коначна погибао за Евстатија. То је добро знао Св. Василије, зато је тако често показивао велико и дуго трпљење и милостивост према Евстатију, еда би како спасао грешника. Св. Василије благодаћу Божјом беше свестан својег значаја у Цркви, и зато је једном другом приликом са смерном смелошћу писао неким епископима: „Онај ко напушта заједницу са нама, нека зна да такав самога себе отцепљује од целе Цркве“ (Писмо 204, 7). Ово правило остаде да важи за све православне до данас, и до краја века.

Тако свети и велики Василије беше велики миротворац и организатор Цркве Православне. Таквим његовим радом и трудом, и таквом пастирском и богословском мудрошћу, убрзо бише окупљени у једно сви православни на Истоку, а такође придобијени и повраћени Цркви и многи јеретици. Особито је Св. Василије знао и умео да подиже и даје Цркви млађе клирике, епископе и богослове, који су после продужили њиме започето дело. Такви су били: свети Амфилохије Иконијски, свети Григорије Ниски брат Св. Василија, и најмлађи им брат Петар, кога Св. Василије рукоположи за презвитера, а касније би изабран и за епископа Севастіјског. Ови млади епископи и богослови наставише борбу за Православље заједно са старим, већ прекаљеним борцима: Светим Мелетијем, светим Григоријем Богословом, и другима. Кроза све ове Оце, саборце и ученике Василијеве, тријумфоваше свето Православље на Другом Васељенском Сабору у Цариграду 381. године. Посебно пак бораше се за Православље а против јереси аријанске Св. Григорије Богослов, кога Св. Василије посла у Цариград да ослободи поробљену аријанством престоницу, што он и учини. За њим следи Св. Амфилохије Иконијски, који пошто доби књигу о Духу Светом од Св. Василија, одржа сабор у Иконији 378. г на коме осуди духовоборачку јерес. Свети пак Григорије Ниски, брат Св. Василија, изазван Евномијем који после смрти Св. Василија написа књигу против Св. Василија, – за живота то није смео учинити, – написа 12 књига против Евномија и његове јереси, а у заштиту Св. Василија и Православне вере.

Упокоји се пак свети и богоносни Василије после многих и честих својих болести у 49-ој години свога живота, 31. децембра 378. године, и би погребен 1. јануара 379. године. О његовом упокојењу и погребу говори Св. Григорије Богослов. Пошто свети Василије свој земни пут заврши и веру очува, жељаше силно да отиде из овога света. Но у последњем моменту свога живота он, иако веома слаб и болестан, учини и то добро Цркви што устаде и рукоположи Духом Светим најверније од својих ученика и клирика, тако да свети олтар не оскудева у свештенству. У последњим часовима његовог земног живота сабра се око њега хор Анђела и Светитеља с неба, а са земље сав град Кесаријски

са околином. Сви они жељаху да Св. Василије још остане на земљи ради веће користи Цркви и свој васељени. Али је требало, вели Св. Григорије, да се покаже да је и Василије човек. Зато, поучивши све присутне божанским речима и тајнама, Светитељ с радошћу предаде душу анђелима да је носе Богу, изговарајући последње речи: „У руке твоје предајем дух мој“. При погребу његово тело ношаху руке светих људи, а сви верни хрљаху са свих страна да се дотакну макар и крајичка одежде његове, или ма чега његовог, јер то сматраху за велики благослов. И не само верни, него и не знабошци, па чак Јевреји из града Кесарије и околине тискаху се сви одреда, да би одали пошту и благодарност овом великом добротвору свом. Јер Св. Василије је својом милостињом и добротворством обасипао не само хришћане него и Јевреје и Јелине. У том изливу свенародне туге и поштовања према Св. Василију толики се народ слеже око његовог светог тела, да је неколико њих умрло од тискања, што свети Григорије и сав народ сматраше не несрећом него благословом и блаженством за њих, јер се такви удостојише да заједно отпутују са Светитељем у онај свет. Тако би погребен и прибројан Оцима својим овај међу јерејима Архијереј, и међу проповедницима велики Глас Речи Божје, и међу мученицима Мученик.

Недостало би нам времена када би хтели да испричамо још и остале подвиге и дела овог богоносног оца и васељенског јерарха Цркве Христове Православне. Јер ми још ништа нисмо рекли о његовим бесмртним врлинама милостиње и љубави према беднима⁵⁵⁵; ни о његовом подвижничком животу у пустињи и на епископској катедри; ни о његовим молитвеним узлетима у горње светове, о чему сведочи његов рођени брат Григорије који га је виђао свег обасутог божанском несазdanом светлошћу⁵⁵⁶; ни о његовим подвизима и трудовима на уређењу благољепија и поретка у храмовима Божјим и црквеним богослужењима; ни о његовим устројствима манастира и монашких и канонских правила, која и до данас Православна Црква чува као своје драгоцене благо и бесмртно наслеђе; ни о његовом узвишеном богословљу и тумачењу Светог Писма, које обоје заувек остадоше у Цркви Православној као свагдашње

правило вере и образац богодоличног богословствовања; ни још о многим другим његовим делима и подвизима и врлинама надчовечанским, или боље рећи богочовечанским. Притом да и не говоримо о томе каква он дела божанска чини и сада на небу за Цркву Божју у свету и за нас грешне на земљи, приносећи тамо, по нелажној речи његовог нераздвојног и на небу и на земљи друга Св. Григорија Богослова, жртве и молитве за нас људе и за сав народ Божји на вечној Литургији у оном благословеном и незалазном Царству Пресвете и Живоначалне Тројице. Јер Он је, по речи истога Григорија (Беседа 18 и 43), човек и угодник Божји, верни служитељ и економ тајни Божјих и жељено биће Духа Светога; он је стуб и тврђава Цркве Православне, воља Господња за њу и за нас, спасоносно правило и програм за све Цркве и све душе; он је светилник света који зрачи речју Живота, основа вере и храм Духа Светог, обиталиште сваке благодати и сваке врлине Христове; он је васељенски тројични Јерарх Једне, Свете, Саборне и Апостолске Цркве Православне кроза све векове векова.

СПОМЕН СВЕТОГ СВЕШТЕНОМУЧЕНИКА ИПОЛИТА РИМСКОГ и КЕНСОРИНА, САВИНА И ХРИСИЈЕ ДЕВИЦЕ и осталих 20 мученика пострадалих с њим

Ови свети пострадаше 269. године, за царовања Клавдијева⁵⁵⁷ а намесниковања Викаријева и Улпијева. Свети Кенсорин беше први члан Сената, магистер по звању⁵⁵⁸. Оптужен као хришћанин, и упитан, он смело исповеди Христа. Зато би бачен у тамницу. Пошто силом Христовом учини многа чудеса, па и мртвога васкрсе, сви присутни војници повероваше у Христа. Зато им свима главе отсекоше; а беше их двадесеторо.

Блажена Хрисија, хришћанка, блисташе и пореклом и побожношћу. И она би изведена на суд. Најпре је обесише, па је воловским жилама тукоше; затим је изнемоглу повалише на земљу, и бише је дебелим моткама, и ребра јој буктињама палише, и онда у тамницу вргоше. Доцније је опет изведоше из тамнице, камењем јој вилице поломише, корбачима оловним по леђима бише, затим јој камен о врат везаше и у дубину морску бацише. И тако блажена девица доби венац мучеништва.

Зато што исповеди веру у Христа, светог Савина тукоше тешким чекићима; затим га о дрво обесише, жилама бише, и бакљама му груди палише. А он усред тих мука, благодарећи Господа, предаде душу своју у руке Његове.

Сазнавши за ова мучеништва свети Иполит свештеник римски, побуђен божанском ревношћу, оде и укори намесника за свирепост и нечовечност, и назва га крвопијом. Намесник се наљути и нареди те га по лицу тукоше, и на друге многе и страшне муке ставише, а са њим и свештенике и ђаконе који су га пратили. Најзад им везаше и руке и ноге, па у море бацише. И тако ови блажени добише неувенљиве венце мучеништва.

СПОМЕН СВЕТОГ МУЧЕНИКА ТЕОФИЛА НОВОГ

Рођен и одгајен у Цариграду у време цара Константина и Ирине⁵⁵⁹. Као војвода отишао у рат против Сарацена, то јест Агарјана⁵⁶⁰. А имао је поред себе и друге две војводе као помоћнике, који су му завидели. Када се Агарјани приближише, Теофил изиђе са флотом и удари на њих, показа велику храброст улетевши усред агарјанске флоте и оштетивши је силно. Али оне друге две војводе, завидљивци, оставише га и побегоше.

Но пошто агарјанских лађа беше много више него његових, опколише га и ухватише живог. И као заробљеника одведоше га са собом, бацише у тамницу, и држаше у њој четири године. Затим га, једног богомрског празника свог, изведоше из тамнице, и наваљиваху на њега и милом и силом да се одрекне Христа и прими њихову веру. Пошто он то одби, они му отсекоше главу. И тако овај свети мученик доби неувенљиви венац.⁵⁶¹

СПОМЕН СВЕТОГ ПЕТРА цара бугарског

Син бугарског цара Симеона (+ 927); велики поштоватељ светог Јована Рилског (+ 946). Учинио бугарску Цркву независном од Цариграда и сачувао Православље у Бугарској од богумила. После једног неуспешног рата са Маџарима и Русима умро 967. године у 56. години живота.

СТРАДАЊЕ СВЕТОГ НОВОМУЧЕНИКА ТЕОДОРА

Блажени Теодор беше родом из Митилине, и имађаше жену и децу. Једном, разљутивши се због нечега, он се одрече Христа и прими мухамеданство. Но потом, када помрачење мину и он дође к себи, покаја се због безумног поступка свог и, оставивши свој завичај, дође у Свету Гору. Ту он једноме духовнику исповеди свој грех и издржа одређену му епитимију. Затим би помазан светим миром; и на тај начин, причисливши се разумном стаду Христовом, стаде се подвизавати у духовним подвизима. И подвизаваше се дуго време. Али душа његова, немајући потпуно спокојство, не беше задовољна тим подвизима: она је стално чезнула за другим, вишим подвигом, као захтевајући да злочиначко одречење његово од Христа буде опрано крвљу.

И тако, укрепљен молитвом духовног оца свог, он се врати у свој завичај, изађе пред кадију тога места и упита га, да ли онај који је увређен или исмејан може имати право да тражи задовољење. Разуме се да може, одговори судија. Мученик онда рече: „Ја имађах веру хришћанску, али, помрачен ђаволом, ја је напустих и примих вашу. Сада дођох к себи и видим да је моја вера чисто и право злато, а ваша – ништавни метал“. При овим речима он скиде са своје главе чалму, баци је пред судију, а на главу метну црну скуфју⁵⁶² коју је имао под мишком.

„Шта то радиш глупане? ти си с ума сишао?“ љутито повика нечестиви судија. – „Не, одговори мученик, ја се налазим при свести и здравом уму“. Судија још неколико пута понови своје прве речи, на што му мученик одговараше да је потпуно при свести и здравој памети. Тада судија нареди да га закључају у тамници.

Двапут је мученик извођен из тамнице на испитивање, али узалуд. Пошто судија на тај начин увиде да је страдалник чврст и непоколебљив у исповедању вере Христове, он га осуди на смрт. Но да би његова одлука постала извршна, судија га одасла к назиру Омер Аги. Овај, са своје стране, такође

употреби сва средства да светитеља придобије за своје безбожје, али све беше узалуд. Стога блажени страдалник би предат целатима, да се над њим изврши смртна казна.

Целати, љуте звери, бездушно тукоше страдалца, ударише га ножем у слабину, па кроз прозор бацише, и најзад поведоше на губилиште. Испред свију ишао је биров и викао да ће на исти начин пострадали сваки који се одрекне праве вере. Стигавши на губилиште, мученик сатвори молитву и, измоливши опроштај од свих присутних хришћана, попе се сам на високи камен, с љубављу пољуби конопац о који је имао бити обешен; и кроз неколико минута његова блажена душа претстаде престолу Вечне Правде.

Чесне мошти мученикове бише бачене у море; али их кроз неколико дана море избаци на обалу. Стога хришћани, узевши од судије дозволу, чесно их погребеше при храму светог Јована Претече. После неког времена, међутим, њих несташе. Тражили су их, тражили, али узалуд; све до данашњег дана оне нису пронађене, и нико не зна шта се с њима догодило. А Богу, дивноме у Светима Својим, слава и моћ вавек, амин.⁵⁶³

**СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА ФИЛИКА, МАКСИМА,
ХЕРКУЛИНА, ВЕНЕРИЈА, СТИРАКИНА, МИНЕ,
КОМОДА, ЈЕРМЕ, МАВРА, ЈЕВСЕВИЈА, РУСТИНА,
МОНОГРЕЈА, АМАНДИНА, ОЛИМПИЈА, КИПРА,
ТЕОДОРА, ТРИВУНА, МАКСИМА презвитера,
АРХЕЛАЈА ђакона И КИРИНА епископа**

Ови свети мученици пострадаше са светим Иполитом Римским и светом Хрисијом.⁵⁶⁴

СПОМЕН ПРОНАЛАСКА ЧУДОТВОРНЕ ИКОНЕ ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ „ВЕЛИКОБЛАГОДАТНЕ“

Ова чудотворна Икона Мајке Божје би пронађена на данашњи дан 1823. године на острву Тиносу у Грчкој, и до данас она чини велика и непрекидна чуда.⁵⁶⁵

СПОМЕН ПРЕПОДОБНОГ ЗИНОНА

Родом из Понта; син богатих родитеља; у младости службовао у војсци; био и на царском двору разносач царских грамата. Дошавши у Антиохију он се настани на једној гори у пећини где су сахрањивали мртваце. У тој гробници он проведе четрдесет година, водећи врло суров живот, очишћујући душу божанским созерцањем и узлажењем к Богу помоћу врлина. Једанпут недељно свети Зинон је одлазио у цркву и причешћивао се Светим Тајнама. У пећини својој, овај богоугодник није имао ни постеље, ни огњишта, ни светиљке; једине ствари које је он имао и сва драгоценост биле су му књиге које је добијао од својих познаника. На себи је имао бедну одећу; хранио се хлебом који му је доносио познаник богољубац, и то у малој количини; пиће му је била само вода. Био неизмерно смирен и ништа није сматрао себе, иако је изобиловао благодатним даровима. Преставио се у почетку петог века.

31. Януар

СТРАДАЊЕ СВЕТИХ ЧУДОТВОРАЦА И БЕСПЛАТНИХ ЛЕКАРА КИРА И ЈОВАНА, И АТАНАСИЈЕ МУЧЕНИЦЕ СА ТЕОКТИСТОМ, ТЕОДОТИЈОМ И ЕВДОКСИЈОМ, трима кћерима њеним

Свети Кир, угодник Божји, рођен је и васпитан у Александрији, у Египту. Беше то чувен лекар. И лечаше телесне болести не примајући награде, а богонадахнутим поукама својим и примером врлинског живота свог лечаше душевне недуге међу људима. Долазећи болесницима, он им говораше не о прописима Галена и Хипократа⁵⁶⁶, већ о завештањима светих пророка и апостола, и о томе како се треба чувати од грехова који бивају узроци телесних болести. Јер је обољење душе теже од свих болести тела. И када душа много болује од грехова, често се дешава да и тело пада у тешку болест, пошто Бог допушта казну за грехе. Тако свети Кир, поучавајући болеснике и проповедајући им реч Божју, многе јелине приведе познању истинитог Бога и обрати у хришћанство, исцеливши им и душе и тела извршним леком.

У то време цароваше нечестиви цар Диоклецијан. И он диже гоњење на хришћане. И свети Кир, славни лекар александријски, би оптужен царском намеснику александријском да је хришћанин и да многе поучава хришћанској вери. Намесник нареди да га ухвате. А свети Кир, сазнавши за то, побеже из Александрије и Египта, и оде у Арабију. Ово он учини, не што се бојао мука и смрти за Христа, већ што се повињавао речима Христовим: Кад вас гоне у једном граду, бежите у други (Мт. 10, 23), и што је хтео да још буде од помоћи ближњима, и што је желео да прими монашки чин како би себе боље припремио за страдање за Господа свог. И чим дође у Арабију, он одмах узе на себе монашки анђелски лик. Његов долазак у Арабију био је по нарочитом промислу Божјем, да би и тамо избавио многе од идолопоклоничке пропасти, упутио на пут спасења и привео Христу. Он напусти тамо и свој лекарски занат, јер доби од Бога дар чудотворства. И више није лечио болести лековима, већ је молитвом и речју исцељивао од свих

болести. И због таквих чудеса његових слављаше се име Христово, и огромно мноштво идолопоклоника напуштаху своју заблуду и обраћаху се Христу, истинитом Богу.

Свети Јован пак беше родом из Едесе⁵⁶⁷, побожан хришћанин, иначе римски официр. Кад настаде Диоклецијаново гоњење на хришћане, он остави свој официрски чин и славу овога света, и отаџбину, и дом, и родбину, и богатство, сматрајући све то за трице. И отпутова у Јерусалим. И бавећи се тамо неко време, он чу за светог Кира и чудеса која чини, јер се слава његова беше пронела свуда. И силно зажеље да види тако великог угодника Божјег и да живи поред њега. Стога отпутова најпре у Александрију да тражи светог Кира. Али кад га тамо не нађе, он се стаде брижљиво распитивати за њега где се налази. И сазнавши да је у Арабији, он журно отпутова тамо. И кад га пронађе, он се свом душом прилепи уз њега. И би очевидац чудеса његових. И постаде усрдни подражавалац врлинског живота његовог.

У то време би изведена на мучење за Христа једна богољубива жена, Атанасија, са три кћери своје, које се зваху: Теоктиста, Теодотија и Евдоксија. Оне беху одведене у град Каноп⁵⁶⁸ у коме идолски жрец беше Касијан, а градоначелник Сиријан. Када за то чуше свети Кир и Јован, бојаху се да не отпадно од Христа мале девојчице. Јер су оне у тако младим годинама могле, не само претњама бити уплашене, него и самим ласкама лако преварене. Јер најстаријој међу њима, Теоктисти беше петнаест година, Теодотији тринаест, а Евдоксији једанаест. Усто је свети Кир зебао и од њихове мајке Атанасије, да се она не би због деце преклонила јелинству, не желећи да гледа где јој љуто муче децу и немилосрдно проливају крв њихову. Јер је познато, колико мајка по самој природи пати срцем својим због деце своје. Зато свети Кир реши и отпутова у град Каноп, да утврди у вери Христовој девојчице и матер њихову, и да их ободри и охрабри за подношење мука. Са светим Киrom пође и свети Јован. И када стигоше у Каноп, нађоше у оковима Атанасију и њене кћери. И многим богонадахнутим поукама утврђиваху их у љубави Христовој, да радо положише душе своје за Господа Христа.

О томе одмах би обавештен градоначелник Сиријан. Јер неко од не знабожаца дође к њему и рече му: Нека два нова и непозната човека појавише се у нашем граду, један је у монашкој одећи, а други у војничкој. И они сада наговараху оне оковане девојке да се не поклоне боговима нашим, него да остану чврсте у безбожној вери својој. И још их саветују: да се не покоравају наредбама царским; да поштују једино неког Исуса, и да само Њему одају божанску част, не марећи за смрт.

Чувши то, Сиријан се разјари, и нареди да их одмах обојицу доведу пред њега. И ухватише светог Кира и Јована, и изведоше их на суд пред безбожног судију Сиријана. Кад их угледа, он их упита: Ви ли се то, бедни непријатељи богова наших, трудите да обманете девојчице, и да сваковрсним смицалицама умножите хришћанску веру на срамоту цара? Но иако сте досада били безумни, ево сада се одреците ништавне вере своје, која је пуна свакојаким враџбина, па молбама и жртвама умилоствите богове наше. Тако ћете, не само избегнути муке које вас очекују, него ћете се удостојити и почести од нас. Не поступите ли тако, онда ћете искусити на себи јарост и неумољиви гнев не само Сиријанов и Диоклецијанов, него и самих богова, мада су они врло милостиви. Али су немилосрдни када их бешчесте.

На то свети Кир и Јован одговорише: Наш је обичај да мало говоримо о многим стварима. Али ово знај: ми нити ваше ништавне почести желимо, нити се Христа одричемо, па ма како страдали за Њега. – Тада Сиријан, сав бесан од јарости, шкргутну зубима и рече им: Када бисте иоле имали памети, ви безбожници, требало би да сте благодарни човекољубљу судије, и одрекавши се своје заблуде избегнете грозне муке. Али пошто у вас ништа друго не видим сем гордости, непокорности и охолоумља, то нису потребне многе речи, него треба одмах да приступимо делу. Јер ћете на тај начин, и жељену награду добити, и, против своје воље, царском се наређењу покорити.

Рекавши то, намесник нареди да се доведу девојчице с мајком. И пред њима стаде свете мученике Кира и Јована на разне начине мучити: бичевима их шибаше, моткама тукоше, свећама жегоше, па им ране оцтом и сољу полише и сувим

крпама трљаше; онда им ноге у врелу смолу ставише; и још их на многе друге муке метнуше. А све то чинише, да би им се осветили за дрскост и сломили њихово јунаштво, и да би заплашили девојчице и матер њихову, које су ово посматрале. Али богомрски мучитељ не успе ни у једном ни у другом. Јер нити поколеба јунаштво Светих страдалника, нити могаде заплашити девојчице и њихову мајку. Тада мучитељ нареди да одреше свете, и стаде мучити свету Атанасију и кћери њене. И пошто их је дуго мучио, њега спопаде стид, јер виде да се слаби женски пол у јуначком страдању ничим не разликује од силних и несавладљивих мужева, светог Кира и Јована. Оне имађаху исту љубав ка Христу и веру, и подношаху исте муке за Њега, и, крепљене Богом, имађаху исто јунаштво, и страдаху као у туђем телу, нимало се не обазирући на муке, јер гледаху ка љубљеном Женику свом, Христу Богу, који са висине славе своје посматраше страдање невести Својих, и помоћ им Своју пружаше. Видевши то, мучитељ нареди да престану мучити свете мученице, и донесе одлуку да их мачем посече. А оне иђаху весело на смрт као на свадбу. И бише отсечене свете главе блаженој Атанасији и трима благословеним ћеркама њеним: Теоктисти, Теодотији и Евдоксији.

По посечењу светих мученица, опет бише изведени на суд свети Кир са светим Јованом. Мучитељ им се обрати другим говором, нагласи како му је стало до њиховог живота и здравља, показа им поклоне, указа на муке, и најзад запрети смрћу. Но када виде да је све то узалуд, он изрече овакву пресуду: Галилејском учитељу Киру, и једноверном му Јовану, који су презрели царску наредбу и одбили да принесу жртву великим боговима, – наређујем да се по закону царском отсеку главе.

И војници их узеше и посекоше их тридесет и првог јануара 311. године, на оном истом месту, где и свете девице са мајком својом положише душе своје за Господа свог. А потајни хришћани узеше света тела њихова, и кришом их чесно сахранише у цркви светог апостола и еванђелиста Марка у засебним гробовима: у једном – свете мученике Кира и Јована, а у другом – свету Атанасију са кћерима. После пак много

година, за време благочестивог цара Теодосија Млађег⁵⁶⁹, свети Кирил, патријарх александријски⁵⁷⁰, доби наређење преко Анђела Божјег, те пренесе мошти светих мученика Кира и Јована у насеље Манутин⁵⁷¹, да би истерали одатле мноштво демона, у славу Христа Бога нашег, слављеног вавек са Оцем и Светим Духом, амин.

СПОМЕН СВЕТИХ МУЧЕНИКА ВИКТОРИНА, ВИКТОРА, НИКИФОРА, КЛАВДИЈА, ДИОДОРА СЕРАПИОНА И ПАПИЈА

Ови свети беху из Коринта. Пострадаше 251. године, за време цара Декија, а од антипата Терција. Изведени пред антипата, они исповедише веру у Христа. Због тога их сваког посебно ставише на страшне муке, те на разне начине пострадаше. Светог Викторина, Виктора и Никифора метнуше у једну велику камену ступу, па им сва тела стуцаше, и они предадоше душе у руке Божје. Светом Клавдију отсекоше и руке и ноге, и тако сконча. Светог Диодора бацише у ужарену пећ, и спалише. Светом Серапиону главу мачем отсекоше. Светог Папија у море бацише, те сконча. И тако сви добише од Господа венце мучеништва.

СПОМЕН СВЕТЕ МУЧЕНИЦЕ ТРИФЕНЕ

Ова света беше родом из Кизика у Хелеспонту⁵⁷², кћи неког сенатора Анастасија и мајке Сократије хришћанке. Она пострада, не што је други изведоше пред јелине и идолопоклонике, већ сама добровољно оде јелинима: исмеја њихове идоле, и осуди њихова срамна дела, помоћу којих они безумници сматраху да одају поштовање својим лажним боговима. Па не само то, него их још учаше да напусте веру ништавних идола, и да се обрате у веру Христову. Стога намесник Кесарије нареди те је вргоше у пећ ужарену. Али благодаћу Христовом она би сачувана неповређена. Затим је обесише о једно високо дрво, па је спустише на ексер, који беху доле пободени, и би сва испробадана. Онда је бацише зверовима, да је растргну, али, силом Божјом, она и ту остаде читава и неповређена, јер јој се зверови не приближише. Најзад натуткаше на њу једног дивљег бика, и он је прободе роговима. И тако ова блажена прими неувенљиви венац мучеништва. А на ономе месту, где се проли света крв мученице, изби извор чисте воде, од које пију породиље, које немају млеко да доје своју децу, и одмах добијају млеко. Па не само жене, него и животиње које немају млеко, чим пију од ове воде, изобилно добијају млека молитвама свете мученице Трифене.

ЖИТИЈЕ ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ НИКИТЕ затворника Печерског, епископа Новгородског

Више од других заслужују поштовање они храбри војници који немају обичај водити борбу са непријатељем у општем строју, него засебно јуришају на њега. Мада Господ много пута и попушта да такви привремено падну, да се не би преузнасили, ипак их, због њихове раније ревности и храбрости, не оставља до краја без благодатне помоћи, него их поново подиже и чини непобедивима. Један од таквих храбрих војника Христових, после преподобног Исакија затворника, беше и овај блажени Никита у светом манастиру Печерском. О њему славни Поликарп, обавештен од светог Симона, казује следеће:

За време игумановања преподобног Никона, један брат светог Печерског манастира, по имену Никита, стаде молити игумана да му да благослов да се подвизава насамом, у затворништву. Игуман му брањаше говорећи: Чедо моје, неће бити корисно по тебе да млад седиш без посла. Боље ће бити да останеш са братијом радећи с њима, и награда ти неће пропасти. Сам си видео како брат наш Исакије пештерник би у затворништву саблажњен од бесова, и пропао би да га велика благодат Божја не спасе ради молитава преподобних отаца наших, Антонија и Теодосија. Никита на то одговори: Никада се, оче, ја нећу саблазнити у затворништву. Ја имам јаку жељу да чврсто стојим противу ђаволских искушења; и молићу човекољубивог Бога, да и мени подари дар чудотворства, као некада Исакију затворнику, који и до сада чини многа чудеса. Опет му игуман рече: Твоја жеља превазилази твоје моћи. Пази, чедо, да не паднеш због свог превазношења. Ја ти наређујем да пре служиш братији, и за послушање своје добићеш од Бога венац.

Но Никита не хте никако да послуша савете игуманове: он није могао да савлада у себи силну жудњу ка затворничком животу. Стога, за чим је жудео, он то и учини: затвори се у пештери, чврсто загради улаз, и борављаше у молитви насамом, не излазећи. Али, после не много дана он не избеже ђаволове

замке: у време свог молитвеног певања он чу глас који се мољаше заједно с њим, и осети неисказани мирис. И саблазнивши се тиме, он размишљао у себи: Када ово не би био анђео, онда се не би молио са мношвом, и не би овде било миомира Светога Духа. – И он се стаде прилежно молити, говорећи: Господе, јави ми се сам јасно да бих Те видео. На то би глас к њему: Нећу ти се јавити, јер си млад, да не би пао погордивши се. – А затворник са сузама рече: Никада, Господе, ја се нећу саблазнити. Мене је игуман научио да не слушам ђавоље саблазни; а све што ми ти наредиш, ја ћу извршити.

Тада душегубна змија, задобивши власт над њим, рече: Немогуће је човеку, док је у телу, видети мене. Стога, ево шаљем анђела свог да буде с тобом, а ти врши вољу његову. – И тог часа стаде пред њим ђаво у облику анђела. Никита паде на земљу и поклони му се као анђелу. Ђаво му онда рече: Од сада се ти немој више молити него читај књиге. На тај начин ти ћеш разговарати са Богом, и даваћеш корисне савете онима што долазе к теби, а ја ћу увек молити Творца свију за твоје спасење.

Затворник поверова овим речима и, саблажњен, он се већ више не мољаше, него ревносно читаше књиге. Притом, он виде ђавола где се непрестано моли за њега, и радоваше се држећи да се то анђео моли за њега. Са онима који му долажаху, затворник разговараше много на основу Светог Писма о корисним по душу стварима; а стаде и пророковати. И пронесе се слава његова на све стране, и сви се дивљаху како се речи његове испунише. Једном он посла кнезу Изјаславу⁵⁷³ вест: Данас је убијен кнез Гљеб Свјатославич⁵⁷⁴; пошаљи одмах сина свог Свјатополка на кнежевски престо у Новгород.

И како рече, тако и би. Стварно, после неколико дана стиже вест о убиству кнеза Гљеба. Од тога времена стаде се још више говорити о затворнику да је пророк; и потпуно му вероваху и кнезови и бојари. – У самој ствари, ђаво не зна будућност, него објављује оно што ће сам учинити преко рђавих људи, подговоривши их или да убију, или да украду, или да учине које друго зло. Тако исто, када к затворнику долажаху људи да чују од њега реч утехе, онда му ђаво, тобожњи анђео, саопштаваше

све што се с њима догодило. Никита је прорицао, и све се тако збивало.

Осим тога, нико се са Никитом није могао упоредити у познавању књига Старога Завета: све их је знао напамет: Књигу Постања, Изласка, Левита, Бројева, Судија, Царстава, и сва пророштва по реду. Уопште, све старозаветне књиге он је знао врло добро; а свете књиге Новог Завета: Еванђеља, Дела Апостолска, Посланице светих апостола, дате нам по благодати Божјој ради нашега спасења и утврђења у добру, он никада није хтео не само да чита, него ни да их види, нити да чује за њих; нити је другоме допуштао да разговара са њим о Новом Завету. По томе и постаде свима јасно, да је он прелашћен, саблажњен од ђавола.

Утучени због тога, к прелашћеноме дођоше преподобни оци: игуман Никон, Јован, који после њега би игуман, Пимен постник, Исаија, потоњи епископ ростовски, Матеј прозорљиви, Исакије затворник, Агапит лекар, Григорије чудотворац, Николај, касније епископ тмутаракански, Нестор Летописац, Григоје писац канона, Теоктист, доцније епископ черњиговски, Онисифор прозорљиви. Сви они, прослављени врлинама, дошавши узнесоше Богу молитве за Никиту и отераше ђавола од њега, тако да га Никита више не виде. Затим, изведши га из пештере, они га молише да им каже што из Старога Завета. А он се стаде клети да никада чак ни читао није те књиге, које је до малочас знао напамет. Поред тога, он ни једну реч није знао сада из њих, те га једва научише да чита и пише. Постепено дошавши к себи молитвама преподобних отаца, он исповеди свој грех, и горко се кајаше због њега.

После тога он наложи на себе велико уздржање и послушање, и провођаше строг и смирен живот, тако да све превазиђе врлинама. А човекољубиви Господ, видећи такве подвиге блаженог Никите, и не одбацујући ни раније врлине његове, које је још из младости упражњавао, прими његово истинско покајање, и као што је некада, примајући покајање светог Петра, који га се трипут одрекао, рекао Петру: Паси јагањце моје, паси овце моје (Јн. 21, 15.16.17), тако и овом блаженом Никити даде доказ да му је покајање примљено. Јер

га због превелике љубави, коју показиваше држањем свих заповести, Господ учини пастирем Свога словесног стада, подигавши га на епископски престо Новгородски, 1096. године. Тако Господ, да би паству његову потпуно уверио и убедио да је светитељу опроштено његово раније поклизнуће, прослави његов врлински живот даром чудотворства. Тако једном у време суше он се помоли Богу и низведе кишу с неба, другом приликом он молитвама својим угаси пожар града; и многа друга чудеса он сатвори.

Пошто је тринаест година мудро управљао својом словесном паством, свети Никита пређе ка Господу у вечни живот 31. јануара 1108. године. И би чесно погребен у саборној цркви светих богородитеља Јоакима и Ане. Тело блаженог Никите лежало је у гробу сакривено четири стотине педесет година, а године 1558. у време цара Јована Васиљевича, митрополита Макарија и архиепископа Новгородског Теодосија, мошти светог Никите беху пронађене читаве и потпуно неповређене. До данашњега дана оне изливају многа исцељења онима који им са вером приступају. Богу нашем слава, сада и увек и кроза све векове, амин.

СТРАДАЊЕ СВЕТОГ ПРЕПОДОБНОМУЧЕНИКА ИЛИЈЕ АРДУНИСА

Свети Илија беше из Каламате у Мореји. Он беше берберин по занимању. Бистар по природи, искусан по животном искуству и општењу са људима, он уживаше поштовање и пријатељство свих претставника свога места, који му се често обраћаху за савет. Једном се међу претставницима народа вођаше разговор о разним тешким обавезама и безбројним насиљима које Морејски хришћани подношаху од тадашњих завојевача, Турака. Жалостиви Илија, кога је срце болело због тешке судбине његових бедних сажитеља, пламено жељаше да претставнике народа убеди да на сваки начин предузму све потребне мере да се хришћанима олакшају тешке дажбине, јер постоји опасност да се многи сиромашнији, да би избегли злостављања, одрекну своје вере и приме мухамеданство. Претставници се не сложише са Илијиним мишљењем, изјављујући да они не виде никакву опасност по хришћане. Тада Илија, пун ревности за добро ближњих, желећи им показати да и други могу поступити тако исто, рече им: „Нека ми ко да фес, ја ћу и ради тога променити веру“. – Један од претставника, желећи да се нашали с њим, посла му фес. А Илија, заборавивши на ђаволово лукавство, и несвесно се подавши његовој вештој саблазни, одмах пође к месноме кадији и одрече се хришћанске вере.

Овај неочекивани поступак Илијин силно ожалости и растужи тамошње хришћане. Но после кратког времена Илија дође к себи, и стаде горко плакати и силно осуђивати себе због свога безумља. И желећи да свој злочин заглади и принесе плодове достојне покајања, он се удаљи у Свету Гору Атонску, као у спасоносно пристаниште свих витланих животним искушењима. Тамо он са великом скрушеношћу срца исповеди свој грех једноме духовнику, и с љубављу и усрђем издржа наложену му епитимију. По издржању епитимије он би помазан светим миром, и на тај начин причислен словесном стаду Христовом. Поставши поново овцом стада Христова, он не хте

више да живот свој предаје таштем свету, него реши да га посвети искључиво Богу, па зато и прими на себе монашки образ.

Примивши анђелски образ, Илија проведе осам година у дивним аскетским подвизима. Али, сећајући се речи Господа и Спаситеља нашег: Ко се одрече мене пред људима, одрећи ћу се и ја њега пред Оцем својим који је на небесима (Мт. 10, 33), он никада немаше потпун мир у души и спокојство у савести. Зато откри свом духовнику да има намеру и жељу да свој злочин спере не само сузама него и крвљу својом. Духовник похвали његову намеру и саветова му да отпутује у Каламату и неустрашиво исповеди Христа тамо где Га се и одрекао.

И тако узевши благослов од свог духовног оца и праћен његовим молитвама, Илија напусти Свету Гору и брзо стиже у Каламату. Стигавши тамо, он обавести месне духовнике о својој намери. Али они, бојећи се за њега, задржаваху га од таквог потхвата. Не обазирјући се на то Илија, тврдо решен на мученички подвиг, презре сваки страх, и стаде ходати по улицама и пијачном тргу са намером да га Турци примете. Спочетка га они не познаше; али кад он прође улицом два-три пута, они познадоше у њему свог ранијег сабрата и стадоше викати пут њега: Ниси ли то ти Мустафа, Ардунис? – Да, одговори им светитељ неустрашиво, ја сам, али само не Мустафа већ Илија и хришћанин православни.

И стаде без икакве бојазни ружити веру њихову и проповедати да је Христос истинити Бог. Чувши то, безбожници га дохватише, силно избише, па одведоше судији, говорећи и тврдећи: Овај човек је добровољно примио нашу веру, чак нас је и молио о томе, и сада је ружи. – Пошто мученик на судијино питање о његовој вери одговори исто што и они који га приведоше, судија нареди да га вргну у тамницу и окове, да би тамо могао боље размислити о себи. Провевши у том тешком затвору неколико дана, он би поново изведен пред судију ради ислеђења. А кад судија увиде да су сви његови напори узалудни, он донесе одлуку да се мученик спали.

Џелати га одмах одведоше на губилиште, где је све већ било готово. Извршиоци смртне казне га бацише у огањ, но – о,

чуда! огањ се не косну ни мантије мученикове, па чак ни косе његове: дрва и сав гориви материјал изгореше и у пепео се претворише, а мучениково тело остаде цело целцато; међутим душа Илијина је већ ликовала у небеским насељима, стојећи пред престолом Свевишњега.

Тако ратоборац Христов Илија прими од Господа Христа неувенљиви венац мучеништва. Они што чуваху мучениково тело, увече јасно видеше светлост која сиђе с неба и окружи свето тело мучениково. Видећи то, агарјани говораху: Пошто га наш огањ не сажеже, то ево сам Бог посла огањ с неба да га сажеже.

Хришћани откупише од мучитеља свете мошти, које издаваху од себе неизрециво благоуханије, и погребеше их чесно и побожно у цркви; а свету главу одвојивши од њих, са побожношћу је положише у манастиру тога места, званом Вулканон, где од ње и до сада бивају дивна и преславна чудеса. Том приликом и благочестиви учитељ каламатски Дионисије доби за себе ради освећења ребро од светог тела мучениковог, од кога такође биваху многа чудеса, у славу светог мученика и Господа нашег Исуса Христа, коме приличи свака слава, част и обожавање, са беспочетним Оцем Његовим и Пресветим Духом, сада и увек и кроза све векове, амин.

Свети преподобномученик Илија пострада 1686. године.

Крај и Богу нашем слава!

Примечания

¹ - Ср. Д. А. 1, 8. 22; 2, 32; 3, 15; 4, 33; 5, 32; 10, 39. 41. 42; 13, 31; 22, 15; 26, 16; Јн. 21, 24–25; Лк. 24, 48.

² - 1. Кор. 12, 27. 12–14; 10, 17; Рм. 12, 5; Еф. 3, 6.

³ - Минеја Чети, – Москва, Синодалнаја типографија, 1897.

⁴ - Συναξαριστής, υπό τοῦ ἐν μακαρία τῇ λήξει Νικόδημου Ἀγιορείτου, νυν δέ τρίτον ἐπεξαργασθεῖς ἐκδίδεται υπό Θ.Νικολαΐδου Φιλαδέλφεως, Ἀθήνησι. 1868.

⁵ - Атонскиј Патерикъ или Жизнеописаније свјатихъ на Свјатој Атонској Горје просијавшихъ, изданије шестоје, Москва 1890.

⁶ - Свјатије Јужнихъ Славјанъ, сочин. Филарета, архиепископа Черниговскаго, С. Петербургъ, 1894.

⁷ - Житија свјатихъ, на русскомъ јазике, изложенија по руководству Четихъ – Минеј св. Димитрија Ростовскаго, Москва, Синодалнаја типографија, 1903.

⁸ - Николај, епископ Охридски: Охридски Пролог, Ниш, Штампарија, , Св. Цар Константин“, 1928.

⁹ - Јевсевије (268–340), дуго време био епископ у Кесарији Палестинској и био очевидац многих великих догађаја свога времена; познат као отац Црквене историје, чија су се историјска дела ценила у хришћанској Цркви. Он се одликовао огромном ученошћу, чему је много допринео његов пријатељ, презвитер Кесаријске цркве Памфил. Пријатељство је њихово било тако присно и дубоко, да је Јевсевије из уважења према своме пријатељу додао своме имену име свога пријатеља и тако остао познат под именом: Јевсевије Памфил.

¹⁰ - Римски цар Диоклецијан – царовао од 284. до 305. године.

¹¹ - На грчком се мученик каже μάρτυς што значи сведок; отуда записи о мученицима носе назив: Мартиролог, Мартиролози.

¹² - Патерик (πατερικον – подразумева се βιβλίον) је грчка реч и значи: отачник, тојест књига отаца или књига о оцима. Тако

се називају зборници, који се састоје из кратких повести о подвижницима или из поучних речи њихових. – Синаксар (од грчке речи συναγω = сабирам, скупљам, сводим) је зборник за читање на црквеним скуповима хришћана, који садржи кратка казивања о подвижнима светих и о страдањима мученика, а такође и читаве животописе; касније је добио назив: Пролог.

¹³ - Лимонар, од грчке речи λειμών што значи – врт, луг, гај, пашњак.

¹⁴ - Цар Константин VII (Порфирородни) – царовао од 913–959. год.; одликовао се љубављу према ученим радовима.

¹⁵ - Због тога је св. Симеон добио назив Метафраст, што значи: препричавалац, преводилац. Свети Симеон се родио у Цариграду (+ око 940), добио највише светско и богословско образовање; био царев секретар, обављао најважније дипломатске мисије; био велики логотет Цркве Цариградске, патриције и магистер царевине. – Св. Симеон Метафраст празнује се 9. новембра.

¹⁶ - Delehaye Hippolyte, *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae*, Bruxelles 1902. – Боландисти, учени белгијски монаси језуитског реда, који од 17. века до данас раде на издавању Житија Светих под називом: *Acta Sanctorum*. Име су добили по Јовану Боланду (Joannes Bollandus, +1665) који је први отпочео са издавањем *Acta Sanctorum*. Боланд је 1643. г. штампао у Антверпену Житија за месец Јануар у два тома, затим 1658. за фебруар у три тома, а онда су тај посао наставили други, и већ 1668. г. издали Житија за март у три тома, додајући притом и оригинални грчки текст углавном из Синаксара цара Василија Македонца, са још неким допунама које су у осталим месецима бивале све веће и веће. Рад Боландиста био је више пута прекидан и поново настављан, тако да ни до данас, после 67. изданих томова, још није завршен. (Стигли су до данас до 11. новембра). Боландисти и данас продужују свој рад у Бриселу у Белгији, где издају и свој дугогодишњи часопис под називом „*Analecta Bollandina*“, са придодатом колекцијом „*Subsidia Hagiographica*“, у којој објављују критичка издања извесних древних грчких житија, која смо оригинална издања и ми често користили. Боландист Н.

Delehaue издао је 1902. године и „Синаксар Цркве Царитрадске“, који смо такође имали при руци и користили. Рад Боландиста још од самог почетка карактерише западњачки дух рационалистичког критицизма, који опредељује и њихов став према Житијама Светих уопште. Оно што је вредносно у њиховом труду то су добра издања старих текстова по древним рукописима.

¹⁷ - Несумњиво да прва житија писана на словенском језику јесу житије св. Константина – Кирила (писано одмах после његове смрти) и житије св. Методија (писано после 885), оба написана на Западу.

¹⁸ - Његово житије написао је Теофилакт, архиепископ Охридски, на грчком, а постоји и на словенском.

¹⁹ - Ове речи Светог Саве наводи Архиепископ Никодим у уводу свог превода Типика св. Саве Освећеног.

²⁰ - Кондак сажето казује основне црте делатности светитељеве; икос на основу тих црта излаже похвалу светитељу, почињући сваку црту узвиком: „радуј се!“

²¹ - Најстарији препис стиховног Пролога је српски, из 1370. г.; чува се Московској библиотеци Јединовјерческог манастира.

²² - Епифаније Премудри, ученик преп. Сергија, живео крајем XIV века; био у Цариграду, на Атону и у Јерусалиму; скончао 1420. године као јеромонах и духовник Тројице – Сергијевске лавре.

²³ - Пахомије – родом Србин, монах Свете Горе Атонске, појавио се у Москви око 1440. године; 20 година провео у Тројицкој лаври, радећи на састављању житија и преписивању књига; око 1470. год. архиепископ Новгородски Јона позивао га ? себи ради састављања житија Новгородских светаца.

²⁴ - Макарије (1482–1564), митрополит Сверуски, ученик преп. Пахомија Боровског; 1526. постављен за архиепископа Новоградског, а 1542. узведен на престо митрополита Московског. Уживао љубав цара Ивана Грозног и уважење свих савременика. Митрополит Макарије заузима видно место у историји Руске културе и књижевности. Најважнији догађаји за време његовог управљања Московском митрополијом: 1)

црквени сабори у 1547. и 1549. години; 2) Стоглави сабор 1551. год.; и 3) отварање 1563. године прве штампарије у Москви. Ради прикупљања древних и састављања нових житија руских светаца Макарије је сабрао око себе многе раднике, међу којима је и сам био не само руководиоца и уредник него и ревносан сарадник.

²⁵ - Петар Могила (1596–1647), син владара Молдавије и Валахије, 1627. године би изабран за Кијево-Печерског архимандрита, а године 1633. би посвећен за митрополита Кијевског.

²⁶ - Инокентије Гизел, родом из Пруске, као млад преселио се у Кијев, примио православље, потом био ректор Кијевског училишта, а од 1656. год. па до своје смрти архимандрит Кијево-Печерске лавре.

²⁷ - Варлаам Јасински, васпитаник Кијевског училишта, и затим његов ректор и настојатељ Кијевске лавре, био је учен човек. Године 1689. он би посвећен за митрополита Кијевског.

²⁸ - Види: Житије светог Димитрија Ростовског под 21. септембром.

²⁹ - Лаврентије Суриј, монах Келнски, издао је рад: *Vitae Sanctorum Orientis et Occidentis* у 1569–1575. год. А године 1618. појавило се већ четврто издање.

³⁰ - Боландисти – учени монаси у Антверпену, који су се бавили испитивањем и издавањем житија светих, које је започето било 1643. године Јованом Боландом. У састав издања *Acta Sanctorum* Боландисти су унели повести о свима светима Источне и Западне Цркве. Боландисти су махом издавали првобитне и древне споменике о животу и делатности светих. Спочетка су они уносили грчке повести само у латинском преводу, а затим су стали објављивати и саме грчке оригинале. Ова су издања обично снабдевена опширним критичким испитивањима о почетку празновања дотичног светитеља, о времену живота и кончине његове, о времену преноса моштију. Познато је да је свети Димитрије користио при раду прве томе издања Боландиста, тојест месеце: Јануар – мај. – О раду Боландиста види напред опширније, стр. 22.

³¹ - Служба Обрезању Господњем, Канон, песма 4. – Свети Стефан Саваит, песмописац осмога века; празнује се 28. октобра.

³² - Допуну овог житија св. Василија Великог видети под 30. јануаром.

³³ - Кападокија – покрајина римске царевине, на истоку Мале Азије. Кесарија – главни град Кападокије; црква Кесаријска из давнина се славила образованошћу својих архипастира. Свети Григорије Богослов, који је ту поставио основ своме образовању, назива Кесарију престоницом просвете.

³⁴ - Хомер – највећи песник старе Грчке; живео у деветом веку пре Христа; написао чувене поеме: „Илијаду“ и „Одисеју“.

³⁵ - Максим III – патријарх Јерусалимски од 333. до 348. год.

³⁶ - Понт – област у Малој Азији, поред јужне обале Црнога Мора. Понтиска пустиња била је неродна, климата неповољног по здравље.

³⁷ - Јеретици аријанци су учили да је Христос саздано биће, које није вечно и није исте природе са Богом Оцем. Ова јерес добила је име од свога оснивача, презвитера Александријске цркве Арија, који је ово своје наопако учење почео проповедати 319. године.

³⁸ - Севастија – град у Кападокији.

³⁹ - Свети Меркурије војник пострадао мученичком смрћу у Кесарији Кападокиској. Празнује се 24. новембра.

⁴⁰ - Јулијан Отступник царовао од 361. до 363. године. Поставши цар, он отступи од хришћанске вере и постави себи за задатак да васпостави многобожачку веру; зато се и назива Отступник.

⁴¹ - Валент царовао од 364. до 378. године.

⁴² - Овај епарх био је управитељ целог Истока, и у исто време старешина цареве гарде – преторијанаца

⁴³ - Валентинијан царовао од 364. до 376. године.

⁴⁴ - Црквама је у старини, од времена Константина Великог, било дато такозвано право уточишта: невини гоњени скривали

су се у црквама, и власт је имала времена да се убеди у њихову невиност.

⁴⁵ - Свети Василије био је веома болешљив. Једном је овако писао о себи: „Непрекидне и силне грознице толико су изнуриле моје тело, да се ја не разликујем од паучине. Сваки пут за мене је непролазан, свако дување ветра опасније него бура за морепловце... Код мене се болест смењује болешћу“.

⁴⁶ - Свети Јефрем Сирин – знаменити хришћански подвижник и писац. Празнује се 28. јануара. Назван Сирин зато што се у старини Месопотамија, у којој се он родио, рачунала у Сирију.

⁴⁷ - Демостен је био најчувенији беседник Старе Грчке; живео од 384. до 322. године пре Христа.

⁴⁸ - Исповедницима се називали у старој Цркви хришћани, који су у време гоњења јавно објавили, исповедили да су хришћани и због тога претрпели мучење, али су остали у животу.

⁴⁹ - Епарх града = управник града, градоначелник.

⁵⁰ - Свети Мелхиад – папа римски од 311. до 314. године.

⁵¹ - Све су то били богови, које су не знабожни Римљани сматрали за покровитеље дотичних дана.

⁵² - Незнабошци су поштовали многе богове, али истинитог Бога нису познавали; зато их свети Павле назива безбожнима (Еф. 2, 12).

⁵³ - Северозападна покрајина Мале Азије.

⁵⁴ - Равин – почасна титула у Палестини, давана истакнутим учитељима и тумачима старозаветног закона.

⁵⁵ - Париј – град крај Дарданела, у Мизији, северозападној покрајини Мале Азије.

⁵⁶ - Ликиније – римски цар, сацаровао Константину Великом; управљао источном половином царевине од 304. до 320. године.

⁵⁷ - Фригија – велика област Мале Азије, обухвата сав средњи део западне половине Мале Азије.

⁵⁸ - Трибун – главнокомандујући над војском покрајине.

⁵⁹ - Опцион – помоћник центуриона; центурион – старешина војног одреда од сто људи.

⁶⁰ - Саровска пустиња налази се у Тамбовској губернији, срез Темниковски, удаљена од града Темникова 40 километара, на увору реке Саровке у реку Сатис. Ово место било је још раније освештано подвизима врлинских подвижника: најпре инока Теодосија и затим Герасима. Они су имали благодатна виђења и претсказали будући значај ове пустиње. Саровска се пустиња одавно славила строгим држањем монашких установа и подвижничким животом својих пустињака. У њој се налази седам храмова; знаменита ризница, пуна прекрасних и изванредних богослужбених принадлежности.

⁶¹ - Јеврејска реч „Серафим“ значи: пламен, горење. У ствари, ово је име анђелско, којим се називају светли духови небески, који припадају једноме од најближих Богу чинова Небеске јерархије и заузимају пред престолом Свевишњег прво место у првом лику.

⁶² - То је било у децембру 1787. године.

⁶³ - Догматик првога гласа.

⁶⁴ - Воскресни антифон првога гласа, на јутрењу.

⁶⁵ - Ирмос треће песме Канона, воскресног, трећег гласа.

⁶⁶ - Ирмос треће песме Канона воскресног, осмог гласа.

⁶⁷ - Трава снить распрострањена је у Русији; пушта много корења у земљу; народ је употребљава као лек за неке болести; младо лишће се понекад употребљава као поврће у чорби.

⁶⁸ - Марк је бивао код старца двапут месечно, а Александар једанпут. Са њима је преп. Серафим радо разговарао о душеспасоносним предметима.

⁶⁹ - Благосиљајући преподобног Серафима, Исаија примети у недоумици: „Та како могу ја са пет километара даљине пазити да тамо не приступају жене?“ Но преп. Серафим одговори на то са вером и убеђењем: „Ви само благословите, па ниједна од њих неће узићи на моју гору“.

⁷⁰ - Умном молитвом се код подвижника назива созерцајна богомислена молитва, када се подвижник у безмолвију свом душом погружава у њу.

⁷¹ - Стараштво преставља један од најузвишенијих подвига монаштва, за који су способни само малобројни изабраници. То је духовно руководство и лечење од стране старца свију монаха и долазника, којима је потребна духовна утеха и савет. Добровољни ученици, долазећи к старцу, отварају пред њим сву своју душу и предају му се на потпуно послушање, а старац узима на себе претешки подвиг љубави хришћанске и велику одговорност пред Богом за њихове душе.

⁷² - Стихир на Господи возвах на вечерњу уторника Страсне седмице.

⁷³ - Страник је скитач верски, који са извесних разлога верских стално путује од једног светог места до другог, од једне светиње до друге.

⁷⁴ - Ту забелешку је штампао писац Сергије Нил у „Московским Вједомостима“ од јула 1903. г.

⁷⁵ - Тако је св. Серафим називао сестре Серафимо-Дивјејевског манастира.

⁷⁶ - Сали је било његово турско име.

⁷⁷ - Свети Зорзије пострада у Митилини 1770. године.

⁷⁸ - Приближно на 400 година до Христа.

⁷⁹ - Римски бог рата Марс, сматран за једно од најглавнијих божанстава римске државне вере.

⁸⁰ - Беотија – област средње Грчке.

⁸¹ - Вирит – сада Бејрут – древни град Финикије на обали Средоземног Мора; у V веку славио се са вишом школом реторике, песништва и права.

⁸² - Дамаск – главни, најбогатији трговачки град Сирије, Један од најстаријих градова у свету; налази се на североистоку од Палестине, на реци Баради која протиче кроз њега, у дивној и плодној равници, крај источног подножја Анти-Ливана.

⁸³ - Антиохија – престоница Сирије, врло стар и врло богат град; лежи на реци Оронти, између планинских гребена Ливана и Тавра.

⁸⁴ - Адријан римски цар, царовао од 117. до 138. г.

⁸⁵ - Данашња Француска.

⁸⁶ - Спомен светог Лазара Четвородневног празнује се 17. окт. и у Лазареву суботу.

⁸⁷ - Празнује се у Недељу Жена Мироносица.

⁸⁸ - Празнује се 2. августа и у Недељу Жена Мироносица.

⁸⁹ - Заједно са светим Гамалилом пострада и побожни син његов Авив, који такође верова у Христа. Спомен овог светог родитеља и светог сина празнује се 2. августа.

⁹⁰ - Етиопија – земља у Африци, одговара данашњој Абисинији. Она се налазила у горњим областима реке Нила и граничила се са севера Тиваидом, са запада Либијом, са југа Јужном Етиопијом и са истока Арабијским заливом и Црвеним Морем.

⁹¹ - Свети Закхеј празнује се 20. априла.

⁹² - Скепсија – град у западној малоазијској области Мизији.

⁹³ - Спомен светог Корнилија празнује се 13. септембра.

⁹⁴ - Спомен светог Лонгина светкује се 16. октобра.

⁹⁵ - Свети Игњатије Богоносац празнује се 29. јануара и 20. децембра.

⁹⁶ - Спомен светог Поликарпа празнује се 23. Фебруара.

⁹⁷ - Ареопег – највиши Атински државни савет и суд.

⁹⁸ - Спомен свештенотученика Јеротеја празнује се 4. октобра.

⁹⁹ - Пергам – у Мизији, северозападној области Мале Азије.

¹⁰⁰ - Спомен његов празнује се 11. априла.

¹⁰¹ - Филадельфија – град Лидијски у Малој Азији, недалеко од Сарца, у подножју Тмолуса.

¹⁰² - Коментарисије – заповедник тамничке страже.

¹⁰³ - Римски цар, гонитељ Хришћана, владао од 284. до 305. год.

¹⁰⁴ - Аполон – грчко-римски бог, сматран за покровитеља просвете и за божанство сунца.

¹⁰⁵ - Никомидија – богат и напредан град у Византији, северозападној области Мале Азије. И данас постоје многе развалине које сведоче о славној прошлости овога града.

¹⁰⁶ - Житије свете Синклитикије приписује се светом Атанасију Великом. За свету Синклитикију се прича да је она била девственица, која је у близини Александрије скривала више година светог Атанасија од аријанаца. – Наш превод њеног житија (Βίο καί πολιτεία τῆς ἁγίας καί μακαρίας καί διδασκάλου Συγκλητικής) је из дела св. Атанасија изданих у Migne, Patrol. Graeca, том. 28, с. 1488. и даље.

¹⁰⁷ - Име Синклитикија долази од речи „СИНКЛИТ“ (σύγκλητος) што значи: савет, скупштина.

¹⁰⁸ - Град Александрију је основао Александар Македонски 397. пре Христа, по коме је и добио име.

¹⁰⁹ - Испод текста стоји: „Овде се завршавају речи које су изашле из уста Свете Синклитикије кроз блаженог Арсенија Пигадског, и то онако како све ове речи стоје по ритму“.

¹¹⁰ - Аркадије, по подели Римске царевине од стране његовог оца Теодосија I Великог, царовао у источном делу њеном, Византији, од 395. до 408. године.

¹¹¹ - Теодосије II, син Аркадијев, назван Млађи, за разлику од свога деде Теодосија I Великог, царовао у Византији од 408–450. год.

¹¹² - Хонорије, други син Теодосија Великог, добио, при подели царевине, западни део и царовао од 395. до 423. године.

¹¹³ - Свети Симеон Метафраст, познати црквени писац десетог века (+940. г.); састављао и скупљао Житија Светих по поруци византијског цара Константина VII (912–959. г.). Понесен великом љубављу и ревношћу за овај посао, свети Симеон је не само скупљао повести о светим подвижницима, него је многе од њих прерадио, делимично скратио, и, што је најважније, са старог и у многome неразумљивог језика изложио савременим чистим језиком и одличним стилем. Зато је и добио назив Метафраст, што значи: препричавалац, преводилац.

¹¹⁴ - Аскалон – један од пет главних филистимских градова у Палестини, на обали Средоземног Мора, између Газе и Азота.

¹¹⁵ - Проконзул, грчки: антипат, – значи управитељ области.

¹¹⁶ - Преставила се око 470. године.

- ¹¹⁷ - Владао Византијом од 775. до 780. г.
- ¹¹⁸ - Патријарховао од 806. до 816. год. Празнује се 13. марта и 2. јуна.
- ¹¹⁹ - Празнује се 23. маја.
- ¹²⁰ - Спомен њихов празнује се 27. септембра.
- ¹²¹ - Спомен њихов празнује се 6. септембра.
- ¹²² - Из тропара Мученицама.
- ¹²³ - Васкрсни антифон шестог гласа.
- ¹²⁴ - Севастаја – главни град Самарије.
- ¹²⁵ - Никифор Калист – црквени историчар, монах Софијског манастира у Цариграду; скончао око 1350. год.; Кедрин – исто тако познати црквени историчар, живео крајем XI или почетком XII века.
- ¹²⁶ - Византијски цар Константин VII Порфирородни царовао од 913. до 959. год.; а сродник његов Роман – од 920. до 944. год. Тако су они владали заједно од 920. до 944. године.
- ¹²⁷ - Халкидон – град у северозападном крају Витиније на обали Босфора према Цариграду.
- ¹²⁸ - Свети Атанасије пострада у Смирни 1700. године.
- ¹²⁹ - Почетком VII века Персијанци су продрли у Палестину; 613. г. заузели су Дамаск, а 614. г. освојили и сам Јерусалим.
- ¹³⁰ - Царовао од 379. до 395. године. За његове владавине хришћанска вера би коначно учвршћена у Римској царевини.
- ¹³¹ - Свети патријарх Нектарије управљао Цариградском црквом од 381. до 397. године. Празнује се у Сирну суботу.
- ¹³² - Антиној – повећи град на међи између Средњег и Горњег Египта.
- ¹³³ - Подразумева се Келсије, син свирепог гонитеља хришћана – Маркијана.
- ¹³⁴ - То би 313. године.
- ¹³⁵ - Ростислав Всеволодович, син Всеволода Јарославича и унук Јарослава мудрога, кнезовао у граду Перејаславу, на југу од Кијева.
- ¹³⁶ - Половци – номадски народ монголског порекла, боравио од друге половине IX века у јужноруским степама и до

најезде Татара стално чинио пљачкашке нападе на Русију.

¹³⁷ - Царовао од 284. до 305. год.

¹³⁸ - Серапис – египатско божанство, поштовано и у Римској царевини. Сматран богом умрлих душа, призивали га као спасиоца од болести и смрти.

¹³⁹ - Ливија – покрајина на северу Африке, западно од Египта.

¹⁴⁰ - Тиваидска област – називала се тако по главном граду горњег Египта: Тиви. У близини града Антиноја находило се не мало отшелничких келија и киновија.

¹⁴¹ - Видети о њима опширније под данашњим даном: Спомен светих мученика Јулијана и Василисе.

¹⁴² - Мануил II Палеолог владао Византијом од 1391. до 1425. године.

¹⁴³ - Римски цар Декије царовао од 249. до 251. године; Валеријан царовао од 253. до 259. године.

¹⁴⁴ - Главни град југоисточне покрајине Мале Азије – Киликије.

¹⁴⁵ - Олимп – у Витинији, северозападној покрајини Мале Азије. На тој гори било много манастира.

¹⁴⁶ - Византијски цар, иконоборац, царовао од 813. до 820. год.

¹⁴⁷ - Преподобни Јоаникије Велики, чувени подвижник Олимпа Витинијског, беше ученик преподобног Евстратија. Празнује се 4. новембра.

¹⁴⁸ - У старој Русији отроцима су се називали млађи чланови кнежеве свите, затим уопште поверљиви службеници поред кнеза, искусни, и већином вични војништву. И бојари су имали отроке.

¹⁴⁹ - Василије IV Јованович, велики кнез Московски од 1505–1533. г.

¹⁵⁰ - Јован IV Васиљевич Грозни, од 1533. г. велики кнез Московски; године 1547, узео титулу цара и царовао до 1584. године.

¹⁵¹ - Соловецки манастир је ставропигијски; налази се на крајњем северу, на Соловецком острву у Белом Мору, на 307 километара од Архангелска; постоји од XV века; од самог оснивања прочуо се строгим подвижничким животом својих монаха.

¹⁵² - Митрополит Атанасије био на престолу митрополитском од 1564. до 1566. год.

¹⁵³ - Опричници су били изабрани између кнезова, племића и бојарске деце; имади су своје засебне спахилуке; за њихово издржавање били су одређени чак посебни градови; опричници су имали нарочита права и привилегије. А други део Русије добио је назив „земшчина“ и дата на управу земљепоседничким бојарима ради отправљања општих послова државних и народних.

¹⁵⁴ - Такви беху: епископ суздаљски Пафнутије, епископ рјазански Филотеј, и нарочито протојереј Благовештењске саборне цркве Евстатије, царев духовник, кога св. Филип беше ставио под забрану због неких кривица, и који је непрестано, тајно и јавно клеветао митрополита код цара.

¹⁵⁵ - Маљута Скуратов Бјелски – дворјанин, омиљени опричник цара Јована IV Грозног; одликовао се свирепošћу и учествовао скоро у свима злочинима Грозног. Спомен Маљуте Скуратова и његових злочина сачувао се у народним песмама, па је чак и само име његово постало погрдно име за злочинце.

¹⁵⁶ - Омиљени и поверљиви опричник цара Јована IV Грозног.

¹⁵⁷ - На безочне клевете Паисијеве првосвештеник му кротко примети: „Чедо, што сејеш, то ћеш и пожњети“. Затим, обраћајући се цару и целом сабору, он изјави да се уопште не боји смрти и да радије воли умрети као невин мученик, него да у својству митрополита ћутке трпи страхоте и безакоња садашњег времена. После тога он стаде скидати са себе бели клобук и мандију.

¹⁵⁸ - То би 1591. год. Тело св. Филипа би најпре положено испод паперте храма који је он подигао, где је он, као игуман соловецки, сам себи ископао гроб упоредо са гробом

наставника свог старца Јоне, а у год. 1646. оно би пренето у сами храм.

¹⁵⁹ - Царовао од 1645–1676. године.

¹⁶⁰ - Касније знаменити патријарх Сверуски, исправитељ богослужбених књига и обреда.

¹⁶¹ - Ово преношење чесних моштију св. Филипа извршено је у год. 1652. Спомен преноса празнује се 3. јула. Осим тога, спомен светог Филипа празнује се још 5. октобра заједно са споменом светитеља Московских: Петра, Алексија и Јоне.

¹⁶² - Јустин II или Млађи. византијски цар, царовао од 565–578. г.

¹⁶³ - Мелитина – престоница Мале Јерменије.

¹⁶⁴ - Маврикиј – царовао од 582–602. г.

¹⁶⁵ - Маркијан царовао од 450–457. г.; Пулхерија његова жена.

¹⁶⁶ - Клирик – од грчке речи клир, што значи наслеђе (Божје). Тако се одвајкада називала црквена јерархија заједно са лицима, која у Цркви заузимају и разне ниже дужности (појци, чтеци, и томе слично), јер су све то лица која су се посветила нарочитом и непосредном служењу Богу.

¹⁶⁷ - Свети Генадије патријарховао од 458–471. године.

¹⁶⁸ - Фелоном се у старини називала горња дуга хаљина, без рукава; покривала је цело тело са свих страна. Маркијан је на тај начин могао потпуно покривати наготу свога тела, док није при богослужењу почео да ради рукама.

¹⁶⁹ - Био Сверуским митрополитом од 1410–1431. год.

¹⁷⁰ - Кападокија – област на истоку Мале Азије. Она је у једанаестој години после Христа била проглашена за Римску провинцију при цару Тиберију.

¹⁷¹ - Византијски цар Маркијан царовао од 450. до 457. год.

¹⁷² - Главни град римске провинције Витиније; налазио се на азијској обали Босфора, наспрам Цариграда; у њему одржан Четврти Васељенски Сабор 451. године.

¹⁷³ - Реч је о Антиохији Сиријској, која се називала Великом; град на реци Оронти, основан Селевком Никатором, и назван

њиме по имену оца његовог Антиоха. У Антиохији су стално живели цареви из племена Селевкида; у време пак римских царева била је и престоница Истока.

¹⁷⁴ - Свети Симеон Столпник – празнује се 1. септембра; проводио суров подвижнички живот у тешким подвизима, живећи на стубу. Први Столпник у Православној Цркви; преко њега Господ открио овакав начин подвизавања.

¹⁷⁵ - Свети Јувеналије патријарховао у Јерусалиму од 420–458. год.

¹⁷⁶ - Преподобни Лонгин празнује се 17. нов. и у Сирну суботу.

¹⁷⁷ - Место на половини пута између Јерусалима и Витлејема.

¹⁷⁸ - Лавра (на грчком значи: део града, сокак) – ред келија, распоређених у огради манастирској око настојатељева обиталишта у виду сокака по градовима. У дубокој старини лавром су се називали многољудни и важни манастири. Овај назив се прво појавио у Египту, а затим у Палестини.

¹⁷⁹ - Лав Велики царовао од 457. до 474. год.; Зенон – од 474. до 491., Анастасије I, Дикор или Тракијац, од 491. до 518. год.

¹⁸⁰ - Управљао Римском црквом од 526. до 530. год.

¹⁸¹ - Св. Јефрем био на антиохисхом престолу од 528. до 545. год.

¹⁸² - Тако се звала нарочита капела у такозваном Мартириуму, подигнутом Константином Великим; у њој се чувао Животворни Крст Господњи и на крају шестог века; Животворни Крст је био сваке године воздвизаван, нарочито Страсне Седмице, и то поглавито на Велики Петак. Та капела је била стално закључана; кључ од ње чувао је нарочити презвитер који се назива ставрофилаксом (крсточуварем).

¹⁸³ - Једна од најпознатијих лаври у Палестини, основана преподобним Харитоном (+340. год., празнује се 28. септембра).

¹⁸⁴ - Востра или Бостра – град у Светој Земљи, у древности један од Левитских градова за Јорданом.

¹⁸⁵ - Преп. Михаил био је из бојарске породице.

¹⁸⁶ - Видети о њему опширније у житију његовог брата по телу светог Дионисија, под 25. јуном.

¹⁸⁷ - Изгледа да је ово онај преподобни Виталије (из манастира аве Серида), о чијим се подвизима говори у житију Св. Јована Милостивог 12. новембра.

¹⁸⁸ - Царовао од 218–222. год.; био крајње развратан човек.

¹⁸⁹ - Александар Север царовао од 222–235. године.

¹⁹⁰ - Аполон – грчко-римски бог сунца и просвете, напретка и среће; чувар закона и претсказивач будућности.

¹⁹¹ - Орфеј – певач јунак грчке митологије; утицај његовог појања је био тако силан, да су од њега играла дрвета, камење и припитомљавале се дивље звери.

¹⁹² - Дијана или Артемида – богиња месеца и лова.

¹⁹³ - Зевс или Јупитер – грчко-римски бог, сматран господарем неба и земље, оцем свих богова и људи.

¹⁹⁴ - Св. Татјана пострадала 226. год.

¹⁹⁵ - Град у Албанији са многољудним пристаништем.

¹⁹⁶ - Ликиније био је с почетка сауправитељ источном цару Максимијану Галерију са титулом: Август. После Галеријеве смрти он уклони своје супарнике, и 312. год. постаде цар Истока; у то време Константин Велики постаде цар Запада. Но док је Константин Велики штитио хришћане, Ликиније је угњетавао своје хришћанске поданике. Касније плану рат између Ликинија и Константина; Ликиније би разбијен, лишен власти и најзад 324. год. погубљен.

¹⁹⁷ - Нисибија – велики и многољудни град у покрајини Мигдонији, у Месопотамији.

¹⁹⁸ - Равноапостолни цар Константин Велики скончао 337. год.

¹⁹⁹ - Сапор познат под именом Велики, персијски цар; царовао од 310. до 381. год.; био суров гонитељ хришћана.

²⁰⁰ - Капсокалива је грчка реч и значи паликолиба. Светом Максиму је обиталиште била колиба од грања. Једну за другом колибу он је подизао и палио, због чега је и назват Капсокалива, тј. Паликолиба.

²⁰¹ - Лампсаки се налази на малоазијској обали Хелеспонта.

²⁰² - Андроник II Палеолог владао Византијом од 1282–1328. год.

²⁰³ - Логотет – чувар печата, секретар при цариградском двору и патријарху; велики логотет – први министар, канцелар.

²⁰⁴ - Св. Григорије Синаит је почетком 14. века дошао са Синаја на Балкан, где је многе подвижнике учио духовном животу и особито умносрдачној Исусовој молитви (исихазму). Слави се 6. априла.

²⁰⁵ - Григорије Акиндин, противник исихазма и православног учења Св. Григорија Паламе о несазданим божанским енергијама, а присталица латинске јереси Варламове. Осуђен је 1351. г.

²⁰⁶ - Цариградски патријарх од 1350–1364, мирио Српску и Цариградску Патријаршију и упокојио се у Србији. Празнује му се спомен 20. јуна.

²⁰⁷ - Растко се родио 1169. Значајно је, и интересантно је, да је те исте године прешао у власништво Руса светогорски манастир св. Пантелејмон, у коме је касније Растко примио монашки постриг.

²⁰⁸ - Света Гора, најисточнији крак полуострва Халкидике у Јегејском Мору. До Расткова доласка тамо она је већ неколико стотина година уживала глас добро уређене монашке републике. Још 885. год. византијски цар Василије I из македонске династије уступио је Атонску или Свету Гору у потпуну својину тамошњим монасима. У то рано доба живели су у Атону монаси по неколико њих у малим манастирићима, а велика већина као усамљени испосници по пустим пећинама и малим ћелијама. Овим многобројним монасима и отшелницима управљао је светогорски прот у Кареји, а важне ствари решавао је на сабору манастирских старешина и угледних старих монаха. Током времена, од једанаестог до четрнаестог века, поред малих манастирића и испосница, подижу се у Светој Гори многобројни, пространи и сјајни манастири, који су византиски цареви, особито цар Алексије I Комнен, ослободили од сваке власти карејскога прота и ставили непосредно под своју

заштиту. У тим манастирима, којих је било много, живели су монаси у заједници, молећи се заједно Богу, станујући по келијама, обедујући заједно у трпезарији и радећи на манастирским имањима, и то све по прописаном правилу, уставу, званом типик, који је у десетом веку установио св. Атанасије Атонски, а доцније прерађен, у једанаестом веку, за владе цара Константина Мономаха. Поред Грка, у Свету Гору почеше долазити монаси и других народности. Грузинци основаше онде Иверски манастир, Амалфићани свој, Бугари свој манастир Зограф, а Руси, такође, свој манастир Светог Пантелејмона, за време цара Манојла Комнена.

²⁰⁹ - Кула, са које је св. Сава бацио одело, читава је и досад. У њој је 1871. године направљена црква, посвећена његовом имену.

²¹⁰ - Ипат – грчка реч, значи начелник, старешина области.

²¹¹ - Тисућник – заповедник над тисућом, хиљадом војника.

²¹² - Сатник – заповедник над стотином војника.

²¹³ - Кареја се у старини називала и „Средина“ (грчки: Μέση = Меси) и „Велика Средина“ (грчки: Μεγάλη Μέση = Велика Средина).

²¹⁴ - У доба Светога Саве престоница Византије, Цариград био је сјајан и величанствен град. „Ви не можете себи замислити, пише савременик Св. Саве Вилардуен, с каквим су дивљењем западни крсташи посматрали Цариград. Јер они никада не би могли замислити да може на свету постојати такав један богат град с тако масивним зидинама и с тако богатим кулама, с тако красним палатама и тако високим црквама, којих је толико велики број да човек чисто не би смео да поверује да својим очима све то није видео. Па онда колико су дуге и широке улице Цариграда... Знајте да нема човека који не би задрхтао гледајући све то, што, уосталом није чудно, јер још никада није слично велико дело предузето откако свет постоји“. Пажњу су привлачили стари царски двори огромних размера и велики храмови иза којих су далеко заостајали светогорски манастири. Усред свега тога издвајала се величанствена црква Свете Софије, сјајна и јединствена грађевина цара Јустинијана

из VI века. У близини Свете Софије била је чувена црква Свете Одигитрије (= Путеводитељке, Богородице), а близу њега налазили су се и стари царски двори с многобројним црквама и капелама, престолом дворницом (хрисотриклинион) и салама за дочек. У тој групи грађевина падала је нарочито у очи Порфирна палата. Међутим, царска породица у то доба није више становала у старој палати. Династија Комнена преселила се у XII веку у огромну и сјајну палату Влахернијску у северозападном углу цариградских зидина, чије се рушевине још и данас виде. Запањивао је изглед ове грађевине, која је својим пространством, дивним мраморним стубовима и сјајним мозаицима привлачила свачију пажњу. Нешто старији савременици Светога Саве, Венијамин из Туделе и Ото де Диогило, немају довољно речи да опишу лепоту положаја Цариграда, његово богатство, жив трговачки саобраћај, а нарочито сјај његових палата, особито нове царске Влахернијске палате, цркве Св. Софије и осталих црквених и световних грађевина. Главна улица средњевековног Цариграда звала се Средња. Пространа и широка, са сјајним палатама, тремовима и портицама, она је водила од морске обале, од Каријске капије, близу палате Магнауре, ка западу. Одмах на почетку, идући према западу ка градским утврђењима, путник је на десној страни угледао велелепну грађевину Св. Софије, а с леве пространу палату Сената. Пролазећи даље, путник је с леве стране излазио на пространу пијацу звану Хиподром, место на коме су се одржавале свечаности и народне забаве. Позади Хиподрома, у близини Јустинијанове палате а близу Железне капије, издизале су се старе цркве св. Анастасије и светог Сергија и Вакха. Од Свете Софије, идући главном улицом према западу, путник је излазио на трг цара Константина, обележен Константиновим стубом. Нешто даље удесно излазило се на простран Артополијски трг, а одатле на трг цара Теодосија. Одатле преко Амастријскога трга отварао се диван видик на лепу триумфалну улицу која је водила на простран трг цара Аркадија с његовим стубом. Идући даље према западу, путник је наилазио на остатке утврђења цара Константина из IV века и на стару Златну капију. Проширењем Цариграда утврђење цара

Константина остало је без значаја и оно је полако пропадало, а нови величанствени зидови даље према западу, од Златног Рога до Мраморног Мора, бранили су Цариград са сува. Од трга цара Аркадија водила је главна улица даље према западу, те је излазила на нову Златну капију. Поред палата издизале су се у споредним улицама многобројне цркве и манастири, богато украшени. На првом месту велелепна црква Светих Апостола, гробница византијских царева, која је као модел послужила цркви Св. Марка у Млечима. Поред ње богатством и сјајем истицала се и црква Пантократора коју је, у XII веку, подигао цар Јован Комнен. У то време у Цариграду је било више светитељских моштију него у целој осталој Европи. Само пет година по Савином одласку из Цариграда западни крсташи, освојивши Цариград, опљачкаше многобројне цариградске цркве, те се разграбљене мошти светитеља расуше по целом хришћанском свету. Поред цркава и манастира пажњу је привлачио положај и изглед Цариграда, који је тада имао на 800.000 душа. Поред Грка било је у Цариграду читавих квартова западних колониста: Млечана, Ђеновљана, Амалфићана и Пизанаца, главних трговачких посредника између Истока и Запада. (Др Јован Радонић, Свети Сава и његово доба, стр. 14–17; Срем. Карловци, 1935).

²¹⁵ - Царева кћи Евдокија била је удата за Стефана Првовенчаног.

²¹⁶ - Титула као данашње: царско величанство.

²¹⁷ - Знак тога завета постоји и до сада. На славу Хилендара, Ваведење Пресвете Богородице, позивају игумана ватопедског и уступају му старешинство и првенство; ту исту част чине ватопедски монаси хилендарском игуману на дан своје славе Благовести.

²¹⁸ - О овоме је сачувана и до данас Хрисовуља од 1199. године, коју је Немања издао и потписао, а свети Сава саставио.

²¹⁹ - Прот је са својима служио на грчком језику, а свети Сава на српском.

²²⁰ - То је било, вероватно, 1204. године.

²²¹ - „Крсташи су кренули били за Египат, који тада беше у рукама Еубида, с намером да из Египта провале у Палестину и преотму из руку неверника Јерусалим и остала света места. Мржња Млечића на Византију, што је ова у Цариграду дала велике трговачке повластице Ђеновљанима и Пизанцима, трговачким такмацима Млетака на истоку, навела је млетачкога дужда, Енрика Дандола, да помоћу западних крсташа освоји Византијско Царство. Вештим маневрисањем одврати он крсташе од Свете Земље, упути их на Задар, те га помоћу њих преоте од Угарске. Дандоло се, одмах за тим, умеша у цариградске борбе око грчкога престола. Његовом помоћу и помоћу крсташа ослепљени цар Исак Анђел би изведен из тамнице, те са сином Алексијем IV посађен на престо. Међутим, спрега Грка с Латинима није дуго трајала. На чело грчког националног покрета ставља се Алексије V Мурзуфло, ожењен Јевдокијом, распуштеном женом српског великог жупана Стефана. Грчки покрет доведе до напада Латина на Цариград. Збуњени цар Алексије V са женом Јевдокијом побеже у Тракију, патријарх Јован Каматера у Бугарску, а јуначки деспот Теодор Ласкар, зет цара Алексија III, у Витинију, где под планином Олимпом заснова прву грчку малоазиску државу. Уместо да преотму Јерусалим из руку неверника, западни Латини освојише хришћанску престоницу цара Константина Великог на запрепашћење православног света. Крсташи су, горе него најгрубљи варвари, опљачкали цркве и палате, покупили драгоцености и јединствене уметничке производе златарске вештине, разграбили мошти разних светитеља, те их из Цариграда разнели по целом свету. У тој пљачки, каже Никита Хонски, веома су живо учествовали и латински монаси и опати, пљачкајући пожудно светитељске мошти. „Тако богатога плена, каже очевидац Вилардуен, и то само у једном граду, свет још није видео“. На место грчког формирало се у Цариграду Латинско царство на челу са Балдујином, грофом од Фландрије, а у Солуну Латинска краљевина са грофом Вонифацијем од Монферата. У класичној Грчкој, у Атини, утврдила се у господству бургундска великашка кућа Дела Рош, у Мореји Вилардуени, у Евбеји Јаков од Авена, у Ахаји Виљем од

Шамплита итд. Млетачка Република добила је три осмине Цариграда са црквом Свете Софије, као и право да столицу цариградског васељенског патријарха убудуће заузима Млечић. Том приликом је нови латински патријарх, Тома Морозини, знатније православне храмове и манастире обратио у латинске. У цркви Свете Софије наместо грчког богослужења слушали су запрепашћени Грци мису на латинском језику. Грчки елеменат груписао се јаче у Малој Азији, у Никеји, где је нови патријарх, Михаило Двторујан, крунисао за византијског цара, 1206, деспота Теодора Ласкара, који је успешно ратовао у Малој Азији против латинскога цара Хенрика. Поред Никејскога царства, које се простирало између Латинскога царства и султаната у Иконијуму, даље на Истоку, око Трапезунта, формирали су друго грчко царство, мање знатно, Давид и Алексије Комнени, по оцу Манојлу унуци цара Андроника I Комнена. У Европи пак, Грци су се груписали у Епиру и Тесалији око династије Комнена – Анђела под деспотом Михаилом I, стричевићем царава Исака Анђела и Алексија III“. (Др Јован Радоњић, Свети Сава и његово доба, стр. 24–27; Срем. Карловци, 1935).

²²² - „Браћо љубљена и чеда овог светог учитеља вашег, који вам показује добар пример ради спасења вашег, последујте своје пастиру добрим подвигом, чистом вером, преочишћеним душама и неоскврњеним телима и непорочним умовима и просвећеним савестима, свагда носећи мисао чисту у својим душама, свагда готови на свако богољубље, очишћујући себе од свакога греха, а изобилујући у сваком добром делу, држећи здраву веру, непрестано молећи и славећи и благодарећи Бога неба и земље, и преузносећи Га хвалама и песмама духовним, сами себе смирујући умовима својим, припадајући к Њему и клањајући Му се свагда без сумњања, и уздржавајући се свагда од свакога зла, бодро и чисто и ревносно управљајући свој живот на извршавање светих заповести Његових, бринући се сећајући се речи речене Господом нашим: Заиста вам кажем: који год верује у мене неће умрети вавек, и на суд неће доћи него ће прећи из смрти у живот (Јн.5:24)“. – Живот светог Саве, од Доментијана, стр. 199; издао Б. Даничић, Београд, 1865.

²²³ - Жичу је Стефан Првовенчани са светим Савом подигао између 1210–1216. године, за време Савина игумановања у Студеници.

²²⁴ - Сматра се да је тада преведен Номоканон (= Крмчија) Фотијаве редакције.

²²⁵ - На овом свом поклоничком путовању, свети Сава је у Палестини удесио и уредио све што је било могуће, да олакша посећивање светих места српским хаџијама. Он је на путу за Јерусалим, особито у почетним и крајњим станицама, у Акону (= Акру) и у самом Јерусалиму, куповао и зидао цркве и манастире, па је ту уредио прихватне станице за Србе. Он је, сем тога, радио на томе да оснује у тим станицама српске манастирске колоније, или, ако их је тамо већ било, да их појача. Ту су онда доцније образована средишта, где се живо радило и на књижевности (Ст. Станојевић, Свети Сава, стр. 66–68; Београд, 1935).

²²⁶ - Животописац пак Доментијан, говорећи о тој делатности светог Саве, вели: Преосвећени Сава, богогласни и богомисаони крманаш, премудрошћу речи управљаше пресветлом Црквом Божјом. Он не даваше сна очима својим; ни дремања обрвама својим, успевајући и преуспевајући у ноћним бдењима, у божанственим прегнућима, у учењу свих правоверних, у божанственој љубави, у угађању Христу, у добром обичају. Јер се од младости беше приљубио Господу, и навикао Њему јединоме служити светошћу и правдом дан и ноћ. Сам црква Божија, заснован вољом Божјом на темељу апостола и пророка, он и ову од основа поче и уз помоћ Божју најбоље доче, и у њој објави сву божанствену славу, и њоме просвети све своје отачаство, и у њој одгаји Богом никле изданике, које породил Светим Духом и освети благодареном му благодаћу и прослави небеском славом. Својом просвећеношћу он распростре правду Божју на све своје отачаство. Он још из младости па до старости не престаде учити своје отачаство свагда, дан и ноћ: све управљајући вољом Божјом ка небеском; свагда хитајући к вишњем звању; сваког часа чекајући слатке награде Господа свога; свагда милујући убоге, раздељујући хлеб свој сирочићима и удовицама, кров – онима који немају крова,

тихо пристаниште – онима који су на валима. Он беше ништих обогатитељ, безбожних јеретика истински истребитељ, и сваког доброверја насадитељ. Он често сазиваше свете и богопроповедне саборе, и са богоизабраним светилницима – епископима и преподобним оцима, понављаше пречисту веру Христову, поучаваше сваком доброзакону, и преко њих упућиваше своје отацтво на пресветлу побожност, предлагајући им себе сама за углед.

²²⁷ - Животописац Доментијан вели: И отворивши гроб преосвећенога, нађоше га уистини света телом и духом, као што су га и пре у животу виђали.

²²⁸ - Свети Петар, патријарх александријски, управљао Црквом од 300. до 311. године; спомен његов празнује се 25. новембра.

²²⁹ - Гора Синај налази се у средини Синајског полуострва; она управо претставља групу гора, које се састоје од гранитних стена; испресецана је и окружена долинама. У Старом Завету су Израилјци на Гори Синају добили од Бога заповести Закона. У IV и V веку после Христа Гора Синај се славила обиљем хришћанских пустињака који су живели по гудурама и пештерама њеним.

²³⁰ - Влемијани – данашњи Бедуини, разбојнички народ Ливије, живео на југу и на западу од Египта. Ових варвара бојали су се чак и римски цареви.

²³¹ - Пирг (грчка реч πύργος) значи кула, тврђава; тако су се називала утврђена стражарска места у манастирима.

²³² - Хорив – гора у пустињи Арабијској, западна узвишица истог планинског гребена, чији источни део сачињава Синај. На овој гори се Бог јавио Мојсију у купини која је горела а није сагоревала.

²³³ - Ове горе налазиле су се близу Хорива.

²³⁴ - Исмаилћани – потомци Исмаила, сина патријарха Аврама од Агаре (1. Мојс. 25, 12...).

²³⁵ - Раит – место близу Фарана на источној обали Црвенога Мора, удаљено два дана хода од Синаја.

²³⁶ - Тиваида – област чувеног у старини египатског града Тиве. По томе граду Тиваидом се називао уопште цео горњи (јужни) Египат.

²³⁷ - Мемфиј или Мемфис – стара моћна престоница Египта; налазио се у средњем Египту крај реке Нила.

²³⁸ - Свети Нил Постник празнује се 12. новембра.

²³⁹ - Епарх – управник града или области.

²⁴⁰ - Емеса – град у Сирији, на истоку од реке Оронта која се улива у Средоземно Море.

²⁴¹ - Иверија или Грузија – земља у Закавказју, до присаједињења свог Русији 18. јан. 1801. г., била је самостална царевина, и у разна времена имала разне границе. У ужем смислу назив Грузија, у садашње време, примењује се најчешће на Тифлиску губернију, у којој Грузини сачињавају главни део становништва.

²⁴² - Мцхет – древна престоница Грузије; сада малено село Душетског среза, у Тифлиској губернији, у V веку Мцхет је постао седиште патријарха, који је носио титулу мцхетског католикоса.

²⁴³ - Картвели – Кавкаско племе, сродно Грузинима; у ствари такође Грузини.

²⁴⁴ - Јерменија – планинска земља између реке Куре и извора реке Тигра и Еуфрата; насељена Јерменима; затим подељена између Русије, Персије и Турске. Вагаршапат – некада престоница јерменског царства; град основан царем Вагаршапатом; сада насеље Ериванске Губерније.

²⁴⁵ - Тиридас ступио на престо 286. год; с почетка био opak гонитељ хришћана, затим обраћен у хришћанство светим свештеномучеником Григоријем, првим епископом јерменским, и од тада постао ревностан хришћанин. За његове владавине, године 302. би обраћена у хришћанство и сва Јерменија.

²⁴⁶ - Спомен ових светих мученица, чија смрт послужи као повод за обраћање Христу цара Тиридаса и целе Јерменије, Православна Црква празнује 30. септембра.

²⁴⁷ - Кура – највећа река Кавкаског краја; улива се у Каспијско Море.

²⁴⁸ - Арагва – лева притока Куре, у коју се улива код Мцхета.

²⁴⁹ - Цар Константин Велики царовао од 306. до 337. године.

²⁵⁰ - Венера – грчко-римска богиња лепоте и љубави. Њени празници провођени су у крајњој разузданости и разврату.

²⁵¹ - Ово је свети Евстатије, архиепископ антиохијски, који се упокојио 337. год.; празнује се 21. фебруара.

²⁵² - Карталинија – тако се назива земља дуж долине реке Куре. Она је некада заједно са Кахетијом улазила у састав Грузијске царевине.

²⁵³ - Овде је реч о Антиохији Сиријској, – један од најстаријих и најбогатијих градова Сирије, њена престоница. У садашње време Антиохија је мала турска варош.

²⁵⁴ - Царовао у Грузији од 446. до 459. год.

²⁵⁵ - О њему опширније под данашњим даном: Повест монаха Амонија о погибији отаца Синајских и Раитских, и: Друга погибија преподобних отаца Синајских и Раитских за време Нила Постника.

²⁵⁶ - Преподобни Антоније Велики – први уредитељ монашког живота; пештера у којој се он подвизавао налазила се у јужном Египту, у дивљем и ненасељеном крају Тиваиде, на источној обали реке Нила. Празнује се 17. јануара.

²⁵⁷ - Декије – римски цар, царовао од 249. до 251. године; био жестоки гонилац хришћана.

²⁵⁸ - Лав I Велики – византијски цар; царовао од 457. до 474. године.

²⁵⁹ - Манастир „Неусипајушчих“ (Неуспављивих), о коме је овде реч, налазио се у Витинији, северозападној области Мале Азије. Он је био уређен по угледу на такав манастир у Цариграду, који је из Месопотамије био пренесен у Цариград и основан преподобним Александром при крају четвртога века. Устав и монашки живот досељеника овога манастира одликовао се нарочитом строгошћу. Свој назив манастир је добио од тога што су братија, подељени у 24 чреде према броју часова дана и ноћи непрекидно у два хора славили Господа, певајући лагано псалме Давидове, тако да се богослужење у том манастиру

вршило непрекидно и никада се није прекидало. Такав исти манастир био је основан и у Витинији, близу града Состениула; основали су га ученици преподобног Александра Јован и Маркел.

²⁶⁰ - Проконзулима су се називала лица која су управљала провинцијама римске државе.

²⁶¹ - Декије владао од 249. до 251. год.

²⁶² - Синаксарско житије препод. Гаврила Лесновског потиче из године 1330, а опширније житије каснијег је доба. Оба житија издао је Јордан Иванов, у „Български старини из Македони“, II изд. Софија 1931. стр. 394–400.

²⁶³ - Преподобни Гаврило се упокојио крајем 11. или почетком 12. века.

²⁶⁴ - Свети Јувеналије патријарховао од 420. до 452. године.

²⁶⁵ - Теодосије II Млађи – византијски цар, царовао од 408. до 450. г.

²⁶⁶ - Саборну цркву Свете Софије (= Премудрости Божје) у Цариграду подигао је Константин Велики. Касније, у првој половини шестог века њу је обновио и проширио цар Јустинијан Велики; а године 1453, када Турци освојише Цариград, она би претворена у џамију. Јустинијанов храм Свете Софије и до данас представља најизванреднији и највеличанственији споменик хришћанске архитектуре византијског стила.

²⁶⁷ - Валентијан III – западни римски цар; царовао од 423. до 455. године.

²⁶⁸ - Нерон – римски цар; царовао од 54. до 68. године.

²⁶⁹ - Свети свештеномученик Поликарп, епископ смирнски, празнује се 23. фебруара; мученички пострадао године 167.

²⁷⁰ - Масалија – приморски град јужне Француске, са изванредно утврђеним пристаништем; једно од најважнијих средишта римске образованости у јужној Галији; сада – Марсељ, најважнији приморски трговачки град Француске. Одатле се у старини хришћанство раширило по целој јужној Галији.

²⁷¹ - Едуа – древни град Галије, на југоистоку од Париза, између реке Лоаре и Соне.

²⁷² - Код старих Грка Немезида је била богиња судбине; веровали су да она додељује људима срећу и несрећу, награде и казне.

²⁷³ - Дивиониска покрајина налазила се на истоку Галије.

²⁷⁴ - Марко Аврелије (друкчије – Антонин) – римски цар; царовао од 161. до 180. г.

²⁷⁵ - Илирија – област Римске царевине, која је собом обухватала сву источну обалу Јадран. Мора са дубоком залеђином (садашња Далмација, Босна, Албанија). Авлон – град у Илирији, поред Јадранског Мора, данас Валона.

²⁷⁶ - Житије преподобног Ромила Раваничког написао је његов ученик монах Григорије, родом из Цариграда. Житије у грчком оригиналу (а постоји и стари србуљски превод) објавио је, из рукописа бр. 73 манастира Дохијара из Свете Горе, боландиста F. Halkin, у часопису „Byzantion“, т. 31 (1961), стр. 114–145, одакле га и преведосмо.

²⁷⁷ - Парорија, место на граници између тадашње Бугарске и Византијске државе.

²⁷⁸ - Свети Григорије, монах са Синајске Горе, дошао на Балкан у првим деценијама 14. века и био по разним местима учитељ и наставник истинског монашког духовног живота и исихастичког подвижништва. Многи српски монаси тог времена били су његови ученици. Слави се 7. априла и 8. августа.

²⁷⁹ - Св. Григорије Синаит упокојио се 27. новембра 1346. г.

²⁸⁰ - Бугарски цар Иван (или Јован) Александар владао Бугарском државом од 1331. до 1371. г.

²⁸¹ - Византијско утврђење у источној Тракији, близу данашњег Лозенграда.

²⁸² - Српски деспот Јован Угљеша, после распада Душановог царства владао у Македонији, са престоницом у граду Серу. Погинуо са својим братом Вукашином у битци са Турцима на реци Марици, 26. септ. 1371. г.

²⁸³ - То беше град Валона у данашњој Албанији, на обали Јадранског Мора.

²⁸⁴ - Српски манастир Раваница код Ћуприје; подигао га од 1375–81. г. свети цар Лазар. У њему и данас, с јужне стране

припрате, почивају чудотворне мошти светог Ромила. Од ученика светог Ромила, који су са дошли у Србију, многи су се такође прославили светошћу. Они су у Србији познати као „Синаити“.

²⁸⁵ - Свети Ромило се упокојио око 1376. године.

²⁸⁶ - Мисли се на монахе у Раваници.

²⁸⁷ - О њима види опширније у страдањима св. мученика Певсипа, Елевсипа и Малевсипа и њихове бабе Неониле, под данашњим датумом.

²⁸⁸ - Село Кома налазило се на северној граници Тиваиде (јужне области Египта), у Хераклеопољској области. Родитељи светог Антонија били су коптски хришћани.

²⁸⁹ - У старој Цркви, до појаве женских манастира и у прво време после њихове појаве, постојала је нарочита врста девојака, које су потпуно посвећивале себе на службу Богу и давале завет девствености. Такве девојке називале су се девственице (παρθέναι), и оне су уживале у Цркви велики углед и сматране су као украс Цркве. Оне су се сабирале по приватним кућама ради подвига безмолвија, богоразмишљања и молитве под руководством опитних у духовном животу старица – наставница. Врло често Црква их је поверавала руководству и надзору најугледнијих ђакониса.

²⁹⁰ - То је било године 285.

²⁹¹ - Максимин Дака – источни римски цар; владао је Сиријом и Египтом; царовао од 305. до 313. год. Жестоко гоњење подигао на хришћане 311. године.

²⁹² - Према сведочанству светог Атанасија Великог, Александриског, боравком својим од неколико дана у Александрији свети Антоније је обратио у хришћанство више не знабожаца него што их се обратило за читаву годину дана.

²⁹³ - Озирис, египатски бог, обожаван заједно са Изидом у целом Египту, био је, по веровању старих Египћана, супруг и уједно брат Изидин. Брат Озирисов Тифон преваром метну Озириса у сандук, закова сандук, залепи га калајем и баци у Нил; Изиди пронађе сандук и сакри га, али Тифон ноћу отвори сандук, и исече тело на 14 делова које развеја на све стране; но

Изида покупи те делове и погребје, а Тифон, после дуге борбе, би потпуно побеђен.

²⁹⁴ - Сатурн или Кронос, грчко-римски бог, сматран за сина Урана (Неба) и Гее (Земље); по свргнућу с престола оца његова, он се, по веровању старих не знабожаца, докопао власти над светом; он је ступио у брак са својом сестром Реом; али, пошто му беше претсказано да ће га његова деца свргнути с престола, он је одмах гутао децу своју чим би се родила; касније он би свргнут сином својим Зевсом.

²⁹⁵ - То јест светом Атанасију Великом, патријарху Александријском.

²⁹⁶ - Овде се подразумева свети Серапион, епископ Тмуитски (у Египту), Празнује се 24. маја.

²⁹⁷ - Преподобни Антоније Велики скончао 17. јануара 356. год., у сто петој години живота. Свете мошти преподобног Антонија откривене су и пренесене у Александрију 561. год., при византијском цару Јустинијану (527–565. год.); затим, када Сарацени заузеше Египат, бише пренете у Цариград око 635. год.; одатле их око 980. год. пренесоше у дијацезу Биенаку (у Галији, данашња Француска), а године 1491. у Арч (главни град Провансе, у југоисточ. Франц.), у цркву св. Јулијана, где и сада почивају.

²⁹⁸ - Преподобни Антоније живео и прославио се у 14; веку.

²⁹⁹ - Свети Атанасије родио се око 293. године.

³⁰⁰ - Свети Александар, епископ Александријски, ревносни заштитник Православља од аријанаца, управљао Александријском црквом од 312. до 326. год.

³⁰¹ - Град Александрија, место рођења св. Атанасија, био је један од главних средишта образованости у ондашњем свету. Атанасије изучи сав „круг наука“ световних; али упоредо са тим он најревносније изучаваше Свето Писмо под руководством опитних наставника; и он тако изучи све књиге Старог и Новог Завета, као што други не изучи ни једну. Своје умно образовање Атанасије доврши у друштву подвижника, које је он много ценио и волео; много пута он је бивао у светог Антонија Великог, те му је свети Антоније у ствари био главни духовни отац. За строг

подвижнички живот, који је свети Атанасије водио, и њега су убрајали у подвижнике.

³⁰² - Александријски свештеник Арије учио је: Син Божји, Исус Христос, није једне суштине са Богом Оцем, него је створен од Бога Оца пре свих створења, и Он је први створ Божји. – Оваквим учењем својим Арије је прикривено и подмукло одрицао у ствари Божанство Исуса Христа, а тиме и тајну Свете Тројице и целокупни домострој спасења, извршен Богочовеком Христом, целокупно хришћанство.

³⁰³ - Први Васељенски Сабор одржан је 325. године у Никеји, граду северозападне покрајине малоазијске Витиније. На Сабору је узео видног учешћа свети Атанасије као архиђакон, јер је био у пратњи александријског архиепископа светог Александра. И пре Сабора, када се Аријева јерес појавила, архиђакон Атанасије је поред светог Александра био главни заштитник Православља у борби против Арија. И пре Сабора, и на Сабору, он је богомудро побијао аријанизам у свима његовим учењима и доказивао да је то антихришћанство и сатанизам.

³⁰⁴ - Након пет месеци по повратку са Првог Васељенског Сабора свети Александар се упокоји. У то време Атанасије не беше у Александрији. Умирући свети старац погледом је тражио коме да повери своју паству, и говорио: Атанасије, Атанасије, ти мислиш да ћеш побећи. Не! нећеш побећи!“ И стварно, Атанасије није могао да избегне оно што му је било одређено с неба. Чим се појавио у Александрији, сав је народ тражио од сабраних епископа, да им Атанасија посвети за епископа: И народ се није смирио, док му жеља не би испуњена, мада и против воље самог Атанасија.

³⁰⁵ - Мелитије, епископ Ликопољски (у Тиваиди), био је против враћања у Цркву оних који се беху одрекли ње у време Диоклецијанова гоњења. Свети Петар, архиепископ Александриски, био је снисходљивији према палима, и он, као врховни архипастир целог Египта, одлучи за то Мелитија од цркве. Али Мелитије, са својим једномишљеницима епископима, присвоји себи права главног епископа области и не признаваше власт прејемника светог Петра. На Првом Васељенском Сабору раскол Мелитијев би осуђен, али су мелитијански епископи

постојали до половине петог века. Године 326, Мелитије и његови једномишљеници ометали су избор светог Атанасија за Александриску столицу; а када свети Атанасије би изабран и против њихове жеље, онда они стадоше ширити клевету, да је Атанасије незаконито изабран. На тај начин, мелитијани беху противници Атанасијеви, подједнако с аријанцима, чију су страну држали.

³⁰⁶ - Исхир није био свештеник. Истина, њега је посветио за тај чин још при светом Александру, Колут, који је самовољно приграбио себи епископска права. Али на Александријском сабору 324. године Колут би свргнут, као самозванац, и постављени њиме бише одбачени као непосвећени.

³⁰⁷ - То би године 335.

³⁰⁸ - Св. Атанасије би прогнан у место Трир у Галији (данас Триер у Немачкој). То беше његово I прогонство од 335–337. г.

³⁰⁹ - Аријанском презвитеру Евтокију, који је силно утицао на Констанцију, сестру Константина Великог, у ствари повратка из прогонства Арија и његових једномишљеника.

³¹⁰ - Препозит – управник царског двора и старешина евнуха.

³¹¹ - Евнусима су се у старини називали службеници на царским дворовима који су чували стражу пред спаваћим собама царица и принцеа. У већини евнуси су били ушкопљеници. На византијском двору дужност евнуха била је веома цењена; они су уопште претстављали дворске велможе, и имали велики утицај на царе и управљање земљом. Константин Велики их поче одређивати на ниже дужности, и тиме ограничи њихов утицај; али при Констанцију – евнуси задобише силан утицај на двору.

³¹² - Константин II – најстарији син Константина Великог; при подели царевине добио на управу Галију и западни део северне Африке.

³¹³ - То је било крајем 337. године.

³¹⁴ - Ово би II изгнанство св. Атанасија од 339. до 346. г.

³¹⁵ - Аквилеја – у старини велики и важан град у север. Италији. Данашњи Трст. Ту се крајем 340. год. одиграла битка

између Константина и Констанса; у тој битци Константин би убијен, а Констанс постаде владарем целог Запада.

³¹⁶ - Свети Јулије – папа римски, ревносни заштитник Православља од аријанаца, бранитељ св. Атанасија, био на епископском престолу од 337–352. г.

³¹⁷ - Празнује се 6. новембра.

³¹⁸ - Сардикија – данашња престоница Бугарске Софија. Сабор се одржао 343. године. Сабор је: 1) потврдио Никејски Символ вере; 2) испитао ствар светог Атанасија, и оправдао га, и 3) свргнуо предводнике источних епископа и забранио православнима са Запада да опште са њима.

³¹⁹ - Филипопољ – град на југоистоку од Сардикије. На Филипопољском сабору председавао је Стефан антиохијски. Овај сабор поново осуди Атанасија, Маркела Анкирског, Павла цариградског, Јулија римског, Протогена сардикиског и друге епископе. Цар Констанције прихвати одлуку филипопољског сабора, и тако свети Атанасије, заједно са другим изгнаницима, мораде остати у изгнанству. Филипопољски сабор састави нови символ вере, гори од оног састављеног на Антиохијском сабору.

³²⁰ - Августалије – царски намесник у римској провинцији.

³²¹ - Тиваила – јужна област Египта; Либија – на северу Африке, западно од Египта.

³²² - То је био други повратак св. Атанасија на патријаршиски престо после двају прогонства његових. Овај други повратак био је 346. године.

³²³ - То се догодило почетком 350. године.

³²⁴ - Ахав – осми цар израиљски; по настојању своје супруге Језавеље, жене зле, властољубиве и развратне, он је међу Израиљцима ширио идолопоклонство и са злом гонио служитеље истинитога Бога.

³²⁵ - Магненције је три и по године, после Константове смрти, задржавао себи титулу ћесара на Западу. Констанције разјури његове присталице, при чему Магненције изврши самоубиство. После тога сва царевина би уједињена под поглаварством Констанција, до саме смрти његове, године 361.

³²⁶ - Сабор у Милану би одржан 355. г.

³²⁷ - Аримин, сада Римини, стародревни напредни град у североисточном крају Италије, на обали Јадранског Мора.

³²⁸ - Ово би III велико изгнанство св. Атанасија од 356–362. г.

³²⁹ - Свети Силвестар, папа римски, савременик Првог Васељенског Сабора, управљао црквом од 314–335. г. (празнује се 2. јануара); његов непосредни прејемник био је свети Марко (336), а после њега свети Јулије (337–352. год.), заштитник св. Атанасија и најзад свети Либерије (352–366. год.). Феликс II држао је папски престо по удаљењу Либерија царем (355–356. год.) и истовремено са њим због чега се друкчије назива антипапа.

³³⁰ - У југоисточном крају Мале Азије. Враћајући се са истока, после борбе са персиским царем Сапором, Констанције погине 3. новембра 361. године.

³³¹ - То се догодило у децембру 361. године.

³³² - Јулијан Отступник, нећак Константина Великог, царовао од 361. до 363. године.

³³³ - То беше IV изгнанство св. Атанасија од 362–363. г.

³³⁴ - Јулијан би убијен за време једне битке са Персијанцима 26. јуна 363. године.

³³⁵ - Јовинијан је умро 17. фебруара 364. године.

³³⁶ - Ревносни аријанац Валент царовао је од 364. год. до 378.

³³⁷ - Мелетије, патријарх антиохиски, патријарховао од 360. до 381. год.; био ревносни заштитник Православља, због чега је, на захтев аријанаца, неколико пута био уклањан са престола.

³³⁸ - Ово би V изгнанство Светитељево у 365–6. год.

³³⁹ - Од којих је око двадесет година провео у изгнанству.

³⁴⁰ - Петар II, патријарх александријски, управљао Црквом од 373–380. г.

³⁴¹ - Преподобни Макарије назива се Египатским за разлику од савременог му имењака подвижника, који се родио и велики део живота провео у граду Александрији, због чега се и назива Александриским. За своју светост и мудрост Макарије Египатски

назива се Великим. Свети Макарије Велики родио се око 301. године.

³⁴² - Макарије на грчком значи Блажени.

³⁴³ - Нитријска пустиња, – коју блажени Јероним назива „градом Божјим“ због светости пустињожитеља њених, – била је пространа, граничећи са Либијом и Етиопијом. Назив је добила од суседне горе, где се у језерима налазило много шалитре (нитре).

³⁴⁴ - Фаран – пуста и планинска покрајина између Палестине, Египта, Идумеје и Синајског полуострва.

³⁴⁵ - Скитска пустиња налазила се дан хода од Нитријске Горе, у северозападном крају Египта. Ова безводна каменита пустиња беше омиљено обиталиште египатских пустињака; прославила се аскетским подвизима монаха који су се на њој спасавали.

³⁴⁶ - Овде се подразумева пустиња Келије, која се налази на седам километара југоисточно од Нитријске Горе. То је била пространа пустиња; у њој су биле расејане келије пустињака тако, да они нису могли ни видети ни чути један другог. У пустињи Келије одлазили су обично љубитељи усамљености са Нитријске Горе, пошто би се претходно утврдили у монашком животу. Ту су они проводили безмолвнији живот. Међу пустиницима је постојало правило, да не одлазе један другоме у келију да не би нарушавали усамљеничко молитвено тиховање. Међу старешинама пустиње Келије био је нарочито познат преподобни Макарије Александријски.

³⁴⁷ - Преподобни Пахомије Велики – оснивач општежићних манастира у Египту. Упокојио се у половини IV века. Празнује се 15. маја.

³⁴⁸ - Максимијан Галерије, зет и сацар цара Диоклецијана (284–305. г.) и после цар источне половине Римске царевине (од 305. до 311. год.).

³⁴⁹ - Острво Крф – на Јонском Мору, близу западне обале северне Грчке. Свети Арсеније био је први архиепископ на острву Крфу.

³⁵⁰ - Знаменит по својој учености патријарх цариградски Фотије дописивао се са светим Арсенијем. У својим писмима он изражава дубоко дивљење према светом Арсенију, као човеку узвишеног духовног живота и познаваоцу грчке литературе. – Свети Арсеније познат је и као писац: саставио је канон у светој тајни јелеосвећења, похвално слово св. апостолу Андреју и опис мученичке кончине св. великомученице Варваре.

³⁵¹ - Константин Профирородни, византијски цар, царовао од 913. до 959. године.

³⁵² - Спомен његов Црква празнује 7. маја.

³⁵³ - Житије (у ствари опширнији Синаксар) светог Марка написао је његов брат Јован Евгеник, ђакон и номофилак Велике Цркве у Цариграду. То његово житије допунили смо из дела самога св. Марка, затим из дела патријарха Генадија Схоларија, ученика св. Марка, и из житија и службе коју је св. Марку написао ритор Велике Цркве Мануил, а такође и из аката и историјских описа Флорентинског сабора, написаних од стране учесника и очевидаца тог лажноназваног сабора.

³⁵⁴ - Манојло II Палеолог, владао од 1391. до 1425. г. Овај православни цар беше онај који на самртном одру саветоваше свом сину и наследнику Јовану VIII Палеологу (1425–1448), да се не заваља надама о унији са Римом, јер је уједињење Православних и Латина немогуће, а покушаји да се до уније дође само поштравају постојећи расцеп (в. Г. Острогорски, Историја Византије, стр. 521). Но син оца није послушао, и тако је дошло до лажног и срамног Флорентинског сабора, где је Православље спасено благодарећи Богу и Светом Марку Ефеском.

³⁵⁵ - Највероватније да из тог времена потиче спис св. Марка о умно-срдачној молитви Исусовој, који је унет у V том грчког Добротољубља без имена св. Марка, док у једном рукопису Париске библиотеке стоји да је тај исихастички спис написао сам свети Марко Ефески.

³⁵⁶ - Претпоследњи Палеолог и претпоследњи византијски император, владао од 1425–1448. г.

³⁵⁷ - Јерменија – брдовита земља, на југу од Кавказа и на истоку од Мале Азије; она се делила на два дела: велику или источну Јерменију, и малу или западну. Град Мелитина, сада Малатија, налазио се у јужном крају Мале Јерменије, на једној од Еуфратових притока.

³⁵⁸ - Јевтимије – од грчке речи м, што значи радујем се, добре сам воље, тешим се; Јевтимије значи: добродушни, весели.

³⁵⁹ - Валент је царовао од 364. до 378. год., Грацијан – од 375. до 383. г.

³⁶⁰ - Теодосије Велики царовао од 379. до 395. године.

³⁶¹ - Отрије, епископ Мелитински учествовао на Другом Васељенском Сабору, 381. у Цариграду; причислен лику светих; празнује се 17. априла.

³⁶² - Ћакониса је грчка реч и значи службеница. Тако се називала нарочита врста службених помоћних лица у Цркви. Установа ове врсте службеница води порекло из доба светих Апостола (Рм. 16, 1; 1. Тм. 5, 3–10). За ђаконисе су обично биране старије девственице или удовице, не млађе од 40 година. Њихова је дужност била: обучавати жене и девојке, обраћене вери, како да се држе при крштењу; прислуживати епископу при њиховом крштењу и уместо њега вршити помазивање других делова тела, осим чела; пазити на ред и пристojност међу женскињем у време богослужења; обилазити болеснике, сиромаше и затворенике; помагати невољне, и томе слично. Односно ђакониса постоје неколико канонских правила, и то: петнаесто правило Четвртог Васељенског Сабора, четрнаесто правило тог истог Сабора, и четрдесето правило светог Василија Великог.

³⁶³ - То је било око 406. године.

³⁶⁴ - Лавра Фаранска, или Фаре, основна преподобним Харитоном у првој половини IV века. Свети Харитон празнује се 28. септембра.

³⁶⁵ - Кутилиска пустиња лежала је на североистоку од Јерусалима, недалеко од Јерихона, ниже од лавре св. Саве Освећеног ка Мртвоме Мору.

³⁶⁶ - Персијски цар Издигерд I царовао од 399. до 420. год.

³⁶⁷ - Маги у Персији – чланови жречевске касте, припадали су нарочитом племену Миђана. У њиховим је рукама било усредсређено све научно образовање; они су управљали религиозним обредима и имали великог утицаја на државне послове. Они су се бавили и звездарством (претсказивали судбину људима према кретању небеских светила), гатањем и врачањем, утолико више што је не знабожачка вера Персијанаца била проткана разним мрачним сујеверјима.

³⁶⁸ - То је било 419. године.

³⁶⁹ - Рува пустиња крај северозападних обала Мртвог Мора.

³⁷⁰ - Пустиња Зиф саставни је део пустиње Јудејске, јужно од Јерусалима и југозападно од Хеврона. На западу и истоку од ње налазе се пештере; у једној од њих скривао се Давид, бежећи од Саула (1. Цар 18).

³⁷¹ - Аристовулијада – насеље близу Хеврона.

³⁷² - Манихејство – јерес, преставља покушај да се хришћанство споји са начелима персијске вере Зороастрове, која проповеда дуализам, тј. да одувек постоје два самостална начела или царства. По учењу манихејаца, Христос је само светли еон (дух), који је произашао изливањем од Оца светлости. Једна половина таквога Христа би, тобож, прогутана материјом и сачињава душу видљивог света, такозваног страдајућег Исуса; а друга половина, помоћу другог еона – Животворног Духа, ослободи се материје и смести у сунцу; то је такозвани Нестрадални Исус. Оваплоћење Христа, по учењу манихејаца, јесте силазак са сунца Нестрадалног Исуса ради ослобођења Страдајућег Исуса. И ово оваплоћење Христа било је само привидно (докетизам). У моралном погледу, манихејство је проповедало борбу са материјом ради ослобођења од ње, помоћу постепеног умртвљавања у себи тела. Манихејска јерес била је нарочито распрострањена у четвртој и петом веку.

³⁷³ - Свети Јувеналије – патријарх јерусалимски од 420–458. године, заштитник Православља против јеретика.

³⁷⁴ - Јован – архиепископ (патријарх) антиохијски од 423. до 440. г.

³⁷⁵ - У старој Цркви, осим епископа градова и епархија, постојали су још епископи села, који су се звали хороепископи (од грчке речи = село). Они су радили под надзором градског епископа; имали су под својом управом известан број сеоских цркава, бирали за подручне им цркве ниже клирике, приносили Божанске Дарове, раздавали милостињу из црквене имовине, али нису имали права да рукополажу презвитере и ђаконе. За сав рад они су полагали рачун главном епископу града и били његови непосредни помоћници. Доцније хороепископи су укинати.

³⁷⁶ - Исихије би касније прибројан к лику преподобних. Празнује се у Сирну суботу.

³⁷⁷ - То је било 429. г.

³⁷⁸ - Асија – западни део Мале Азије; тако назван после заузећа од стране Римљана још пре Христовог рођења.

³⁷⁹ - Године 431.

³⁸⁰ - Несторије, бивши архиепископ цариградски (428–431. год.), сустопице за Диодором, епископом тарсиским, и Теодором, епископом мопсуетским, кварио православно учење о начину сједињења двеју природа у Исусу Христу. Стога је наопако учио да се од Пресвете Дјеве Марије родио не Богочовек него човек; и то се родио на природан начин, а Божанство се присајединило човеку Исусу, када се он касније коначно утврдио у добру. Са тих разлога Несторије је називао Пресвету Богомајку Христородицом а не Богородицом.

³⁸¹ - Свети Кирил Александријски (+ 444. год.) празнује се 9. јуна, и 18. јануара заједно са светим Атанасијем Александријским.

³⁸² - Домн био патријархом у Антиохији од 441. до 448. године.

³⁸³ - Св. Киријак, отшелник палестински, празнује се 29. септембра.

³⁸⁴ - Свети Арсеније Велики упокојио се 449; празнује се 8. маја.

³⁸⁵ - Цркву св. Васкрсења Христова саградио је Константин Велики над пештером гроба Господња; освећена 13. септембра

335; дивно била украшена; у њој је било врло много скупоцених утвари, са драгим камењем. Анастасије био скевофилак сасудохранитељ, чувар тих утвари.

³⁸⁶ - Анастасије био патријархом у Јерусалиму од 458–478. год.

³⁸⁷ - Четврти Васељенски Сабор био је у Халкидону 451. године. Архиепископ александријски Диоскор (од 444. до 451. год.), заједно са Евтихијем, архимандритом једног цариградског манастира, лажно је учио, да у Исусу Христу постоји само једна природа, Божанска, која је, по оваплоћењу прогутала Његову човечанску природу. Отуда ова јерес названа монофизитство; од грчке речи: = један, и = природа. На Сабору ово лажно учење би осуђено, а свето апостолско учење о двама природама у Господу Христу потврђено и опширно изложено у исповедању вере Халкидонских светих отаца.

³⁸⁸ - Теодосије II или Млађи царовао од 408–450. год.

³⁸⁹ - Маркијан царовао од 450. до 457. године.

³⁹⁰ - У пролеће 452. године.

³⁹¹ - Пустиња Јорданска лежала на западу од Јордана, од Јерихона ка Јерусалиму, и простирала се даље на југ дуж западне обале Мртвог Мора; пустиња – дивља, кршевита, сува и неродна.

³⁹² - Ликија – јужна област у Малој Азији.

³⁹³ - Преподобни Герасим упокојио се 475. године. Празнује се 4. марта.

³⁹⁴ - Тимотеј Елур – презвитер и затим патријарх александријски, јеретик – монофизит, Диоскоров присталица.

³⁹⁵ - Свети Протерије – патријарх александријски од 451. до 457. г; по смрти Маркијана би убијен од монофизита као заштитник Халкидонског Сабора. Празнује се 28. фебруара. После њега Тимотеј Елур би начињен патријархом и држаше престо до 460. год., збацујући епископе и прогонећи све присталице Халкидонског Сабора.

³⁹⁶ - Св. Лав I царовао од 457. до 474. године.

³⁹⁷ - Царица Евдокија скончала 460. г.; сахрањена у цркви св. Стефана.

- ³⁹⁸ - то јест манастира преподобног Теоктиста.
- ³⁹⁹ - Мартирије патријарховао у Јерусалиму од 478. до 486, Салустије од 486. до 494, Илија од 494. до 517. године.
- ⁴⁰⁰ - Празнује се 5. јануара.
- ⁴⁰¹ - Подразумева се Мала Скитија, с десне стране Дунава ка Тракији. Ови свети мученици земљоделци, Јужни Словени, који су живели с десне стране Дунава и по западној обали Црног Мора.
- ⁴⁰² - Такво је било његово турско име.
- ⁴⁰³ - Свети Захарија пострадао 1782. године.
- ⁴⁰⁴ - Свети Максим родио се око 580. године.
- ⁴⁰⁵ - Цар Ираклије ступио на престо 610. г. и царовао до 641. г.
- ⁴⁰⁶ - То беше око 613. до 614. г. Хрисопољ се налазио на супротној страни Цариграда преко Босфорског мореуза (сада се назива Скутари), близу Халкидона.
- ⁴⁰⁷ - Монотелитска и моноенергетска јерес појавила се почетком седмога века и била је продужење монофизитске јереси. Монотелити су признавали у Христу једну вољу и једно дејство (енергију): Божанску вољу и Божанско дејство. На тај начин они су кварили догмат очовечења Бога Слова. По православном учењу, воља је припадност природе а не лица (лице само употребљава вољу која се налази у природи, тј. лице покреће и ставља у дејство вољу природе). Стога је и Господ Исус Христос, као по природи Бог и по природи човек, имао и Божанску и човечанску вољу. Без човечанске воље он не би био савршеним по природи човеком.
- ⁴⁰⁸ - Сергије био патријархом цариградским од 634. до 639. године.
- ⁴⁰⁹ - Кир држао патријаршиску столицу у Александрији од 630. до 640. г.
- ⁴¹⁰ - Св. Софроније – патријарх јерусалимски од 634. до 638. године.
- ⁴¹¹ - Хонорије беше епископ римски од 625. до 638. год. Да он беше заиста уз монотелитску јерес види се и из његова два

писма упућена патријарху Сергију, као и из тога што је Хонорија као јеретика осудио и анатемисао Шести Васељ. Сабор (680–1. г.), а за њим и Трулски (692. г.) и Седми Васељенски (787. г.). Случај папе Хонорија најбоље показује да је римски папа погрешив и преварљив у питањима вере.

⁴¹² - Ово Изложење вере издато је у виду едикта, или указа; као такво било је обавезно за све; оно је забрањивало да се воде спорови о једној или двома вољама у Христу, али је у исто време проглашавало да је учење о једној вољи правилно. Но и после тога спорови су узнемиравали Цркву на Истоку.

⁴¹³ - Пир наследи Сергија у 639. год. На сабору који он сазва Ектесис Сергијев би одобрен, и Пир настави ревносно штитити јерес.

⁴¹⁴ - Северин – папа римски од 638. до 640. године.

⁴¹⁵ - Папа Јован IV држао римску столицу од 640. до 642. године.

⁴¹⁶ - Константин III био византијским царем у 641. години.

⁴¹⁷ - Народно мњење сматрало је да је и патријарх Пир учествовао са Мартином у тровању цара Константина. Бојећи се народног гнева, Пир побеже 641. год. у Северну Африку и остави патријаршки престо. До 650. год. он живљао с почетка у Африци, а затим у Риму и Равени.

⁴¹⁸ - Констанс II царовао од 641–668, а Константин IV Погонат – од 668. до 685. године.

⁴¹⁹ - Павле II држао патријаршијски престо у Цариграду од 641. до 654. г.

⁴²⁰ - Патрицијима су се у Грчко-римској империји често називали управитељи покрајина; но тако су се називали и људи високог порекла уопште. Патриције Григорије био је управитељ Картагене и нешто касније, око 646. г. он се побуни против цара, но без икаквог учешћа св. Максима у свему томе. Картагена се налазила на североистоку од Туниса. Картагена је основана око 860. године пре Христа Дидоном, царицом Тирском. Године 148. пре Христа Картагена би подвлашћена Римској царевини.

⁴²¹ - То је било у јулу 645. године.

⁴²² - То је било 648. године.

⁴²³ - Свети Максим је допутовао у Рим крајем 647. године пошто је претходно био на Сицилији, око 646–7. године, где је тамошњим епископима изложио православну веру. У Риму св. Максим проживе до 653. године у једном тамошњем грчком манастиру.

⁴²⁴ - То беше Латерански сабор од 5–13. октобра 649. г.

⁴²⁵ - Свети папа Мартин био је ухваћен 653. год.; а у Херсону је скончао 16. септембра 655. године, уморен глађу.

⁴²⁶ - То би септембра 653. год.

⁴²⁷ - Петар управљао цариградском патријаршијом од 655. до 666. год.

⁴²⁸ - Витинија се граничила на северу Црним Морем, на западу Мизијом, на југу Фригијом и Галатијом, на истоку Пафлагонијом. Сада она заузима северни део Анатолије.

⁴²⁹ - Ово би друго суђење св. Максиму у августу и септембру 656. год.

⁴³⁰ - То је било год. 656. – Манастир великомуч. Теодора налазио се У предграђу Цариграда.

⁴³¹ - Наиме: око пет година. Ово последње суђење св. Максиму би 662. године.

⁴³² - Мисли се на успостављање мира између монотелитског патријарха Петра и компромисног папе Виталија, који би изабран 657. год.

⁴³³ - Диптих значи поменик. То су биле две спојене таблице, на којима су се писала имена живих и покојних, а онда била помињана на св. Литургији.

⁴³⁴ - Претор – место где се обављало суђење. Ту су често вршена и бичевања.

⁴³⁵ - Витинија – северозападна област Мале Азије. Никеја – сада Испик – у старини богат и напредан град, сада бедан и малени градић. У Никеји су одржани Први и Седми Васељенски Сабор.

⁴³⁶ - Олимп – гора у Малој Азији, на граници између Фригије и Витиније.

⁴³⁷ - Диоклецијан – римски цар, царовао у источној половини царевине, Максимијан – у западној половини од 284. до 305. године.

⁴³⁸ - Херкул – херој старогрчких предања, који је, по веровању старих Грка, поседовао надприродну силу и оличавао у себи физичку силу човека; доцније обожаван од њих као један од најомиљенијих богова. Као оваплоћење физичке снаге, Херкул се сматрао покровитељем свих гимнастичких вежби. По свима „Херкуловим вежбалиштима“ били су истакнути Херкулови кипови.

⁴³⁹ - Свети Неофит мученички пострада за Диоклецијанова гоњења између 303. и 305. године.

⁴⁴⁰ - Трапезунт – град у источном крају Понта, северна област Мале Азије, на морској обали.

⁴⁴¹ - Веста је поштована од старих Римљана као богиња домаћег огњишта, домаће слоге, мира и среће; сама је она, по њиховом веровању, била девственица. У част њену било је подигнуто нарочито светилиште са њеним киповима и огњиштем, у коме се одржавао неугасиво горећи огањ, о коме су се старале њене службенице, такозване весталке. Весталке су биране између чедних девојака, које су давале обет вечног девичанства; њих су Римљани веома ценили и поштовали.

⁴⁴² - Видети о њему под данашњим даном: Житије преподобног оца нашег Максима Исповедника и Мученика.

⁴⁴³ - Ликаонија – југоисточна област Мале Азије; хришћанство у њој засадио св. апостол Павле; Листра – град у Ликаонији, на њеној граници са Исавријом. Сада на месту Листре – насеље Латик или Ладик.

⁴⁴⁴ - Римски цар Домицијан, жестоки гонитељ хришћанства, царовао од 81–96. г.

⁴⁴⁵ - То је било 96. године. Патмос – голо, неродно, кршевито острво Јегејског Мора (Архипелага), на југозападу од Ефеса, спада у такозвана острва Додеканеза.

⁴⁴⁶ - Св. апостол Тимотеј мученички окончао око 97. године.

⁴⁴⁷ - Св. великомученик Артемије празнује се 20. октобра. Пренос светих моштију светих апостола: евангелиста Луке,

Андреја Првозваног и Тимотеја извршен је 24. јуна 356. године.

⁴⁴⁸ - Персијски цар Хозроје II царовао од 590. до 628. године.

⁴⁴⁹ - То је било 614. год. Часни Крст Господњи налазио се у рукама Персијанаца 14 година, до 628. год., када Га Византијски цар Ираклије, после срећног рата са Персијом, поврати у Јерусалим.

⁴⁵⁰ - Јерапољ – богати град Фригије, западне области Мале Азије.

⁴⁵¹ - Свети Модест најпре држао патријаршијски престо као заменик патријарха Захарије, који је био у ропству код Персијанаца, од 614. до 628. године, па потом као патријарх од 633. до 634. године.

⁴⁵² - Иначе Барседоје – Сергиополис у Асирији, на осам километара од Дастагера, где се тада налазио Хозроје.

⁴⁵³ - Адрианопољ – град у Тракији, на реци Марици; сада Једрене.

⁴⁵⁴ - Лав Јерменин – византијски цар, царовао од 813. до 820. године.

⁴⁵⁵ - Девелт – сада Загара, на обали Црног Мора.

⁴⁵⁶ - Галатија – покрајина у средњем делу Мале Азије. Анкира – сада Анкара – напредан, многољудни град Галатије; важно трговачко место.

⁴⁵⁷ - Реч је о Соломонији, мајци св. мученика Макавеја: Авима, Антонина, Гурија, Елеазара, Евсевона, Алима и Маркела. Празнују се 1. августа.

⁴⁵⁸ - Максимијан II Галерије, зет и савладар цара Диоклецијана до 305. год.; затим је самостално царовао до 311. године.

⁴⁵⁹ - Град у Понту, на северу Мале Азије.

⁴⁶⁰ - Дионис (Вакх или Бахус) сматран од старих Грка и Римљана богом винограда и винарства, који вином весели срца људска и разгони жалост и бриге.

⁴⁶¹ - Цар Максимин Дака царство у источној половини римске царевине од 305. године до 313, с почетка једновремено

са Максимијаном II Галеријем који умре 311. године.

⁴⁶² - Древна област средње Италије, на југу од Рима.

⁴⁶³ - Нола – један од најстаријих градова Кампаније; постоји и данас.

⁴⁶⁴ - Празнује се 25. јануара.

⁴⁶⁵ - То је било 409. године. Пре тога он је био презвитер, од 393. г.

⁴⁶⁶ - Вандали – германско племе; обитавали с почетка у средњој Германији, касније у јужној Шпанији, и затим у северној Африци, одакле су чинили пустошне налете на суседне приморске крајеве.

⁴⁶⁷ - Мошти св. Павлина почивају у Риму у цркви св. апостола Вартоломеја. – Св. Павлин је остао познат, као писац и учитељ Цркве, првенствено као хришћански песник. Од њега је остало 35 химни и до 50 песама, особито важних по њиховој дубокој побожности. У њима се врло живо описује узвишеност хришћанског савршенства, вредност еванђелске смирености, љубави према Богу и ближњему; говори се о промислу Божјем, о првородном греху, о светој Евхаристији, о заузимању светих за свет, о молитвама за умрле, о иконопоштовању. Свети Павлин је исто тако остао познат као љубитељ украшавања храмова светим иконама; а предање му приписује а проналазак црквених звона, око 400. године.

⁴⁶⁸ - Сирија – земља на северу од Палестине; у северном делу њеном, који се граничи Малом Азијом, налазила се покрајина Кирестика, са главним градом Киром.

⁴⁶⁹ - Еуфрат истиче из горе Јерменије, у доњем току свом састаје се са Тигром, па се под именом Шател-Араб улива у Персијски залив. Каперсана (Перса или Персана) налазила се недалеко од Самосата (сада Самсат), главног града сиријске покрајине Комагене.

⁴⁷⁰ - Византијски цар Константин IV Погонат царовао од 668. до 685. године.

⁴⁷¹ - Преподобни Александар Свирски скончао 1533. године; празнује се 30. августа.

⁴⁷² - Преподобни Корнилије Комељски преставио се 1537. године; празнује се 19. маја.

⁴⁷³ - Велики кнез Василије IV Јованович владао је од 1505. до 1533. г.

⁴⁷⁴ - Првог цара руског; управљао државом од 1533. до 1584. г.; године 1574, узео титулу цара.

⁴⁷⁵ - Карија – југозападни део Малоазијског полуострва. Халикарнас – један од главних градова Карије.

⁴⁷⁶ - Од грчке речи εὐθυμέω, која значи: туђ, стран, иностран.

⁴⁷⁷ - Свети Дионисије се родио крајем 15. века.

⁴⁷⁸ - Св. Дионисије се упокојио половином 16. века.

⁴⁷⁹ - О њима видети под данашњим даном: Спомен светог свештеномученика Вавиле Сицилијског.

⁴⁸⁰ - Друга или Велика Кападокија – веома пространа област у средини источног дела Мале Азије, ка западу од извора реке Еуфрата. Некада је Кападокија била једна од најзнатнијих држава Азије, али је затим изгубила своју самосталност и ушла у састав Римске царевине као њена провинција, у 17. или 18. години после Христа. – Назианз је био малени град у југозападном делу Кападокије; данас на том месту стоје само развалине.

⁴⁸¹ - Григорије на грчком значи: будан, марљив, бодар.

⁴⁸² - Кесарије, брат светог Григорија Богослова, због свог светог живота прибројан лику светих; празнује се 9. марта.

⁴⁸³ - Св. Василије Велики се празнује 1. јануара.

⁴⁸⁴ - То је било 361. године.

⁴⁸⁵ - Године 363.

⁴⁸⁶ - Царовао од 363. до 364. године.

⁴⁸⁷ - Царовао од 364. до 378. године.

⁴⁸⁸ - Тиана – древни град Кападокије, подножју Тавре, близу киликијских кланаца.

⁴⁸⁹ - Сасим се налази на педесет километара од Тиане и на тридесет шест од Назианза.

⁴⁹⁰ - Преставио се 374. године.

⁴⁹¹ - Праведна мати светог Григорија Богослова упокоји се исте године, кад и њен супруг, 374. Она је прибројана лику светих; празнује се 9. августа.

⁴⁹² - Хидра, по митологији старих Грка, – слично змији чудовиште са девет глава, које су наново израстале када су их одсецали.

⁴⁹³ - Визант је старо име за Цариград.

⁴⁹⁴ - Свети Василије се упокојио почетком 379. године.

⁴⁹⁵ - Петар II, патријарх александријски, управљао Црквом од 373–380. г.

⁴⁹⁶ - Цар Теодосије I Велики владао од 379. до 395. г.

⁴⁹⁷ - Мелетије патријарховао од 360. до 381. г.

⁴⁹⁸ - Патријарховао од 381. до 397. године.

⁴⁹⁹ - Недалеко од града Кира, у Сиријској провинцији Кирестика.

⁵⁰⁰ - Ово беше 1720. године.

⁵⁰¹ - Тако се звало место где је 330. г. основан Цариград.

⁵⁰² - Вирит = Берит – садашњи Бејрут – древни град Финикије на обали Средоземног Мора; у петом веку нарочито цветао и славио се високом школом реторике, поетике и права; сада – главни административни град Либана и најважније трговачко место Сиријског приморја.

⁵⁰³ - Тир – древна престоница Финикије – на источној обали Средоземног Мора, на северу од Палестине.

⁵⁰⁴ - Малмефетан – крај у близини Тира.

⁵⁰⁵ - Тетрапиргија – град у околини Тира.

⁵⁰⁶ - Преподобни Харитон празнује се 28. септембра. Њиме основана Сукијска лавра налазила се у Палестини, на југу од Витлејема.

⁵⁰⁷ - Старим се назива у поређењу са преподобним Симеоном Столпником, који се после њега подвизавао такође у Сирији.

⁵⁰⁸ - Аманон врх горе Антиливана, на северу Палестине, источно од Средоземног Мора.

⁵⁰⁹ - Празнује се 11. новембра.

⁵¹⁰ - Сакудион – касније знаменити манастир, у Витинији, северозападној области Мале Азије.

⁵¹¹ - Цар Константин VI царовао од 780. до 797. год. Распутан, он силом постриже у монаштво своју супругу Марију, па место ње узе себи другу жену, Теодотију, рођаку свога оца.

⁵¹² - Михаил I Куропалат или Рангава царовао од 811. до 813. год.

⁵¹³ - Лав V Јерменин, иконоборац, царовао од 813. до 820. год.

⁵¹⁴ - Коман – град у провинцији Јерменији, на истоку Мале Азије; сада се на том месту налазе само развалине.

⁵¹⁵ - Патријарховао од 437. до 445. год. Св. Прокл празнује се 20. новембра.

⁵¹⁶ - Цар Теодосије II – Млађи – царовао од 408. до 450. год.

⁵¹⁷ - Халкидон се налази наспрам Цариграда, на азијској обали Босфора.

⁵¹⁸ - Свети Димитрије пострада у Цариграду 1784. године.

⁵¹⁹ - Свети Јефрем је прозван Сирином, то јест Сиријцем, пошто се Месопотамија, у којој се он родио, прибрајала Сирији.

⁵²⁰ - Низибија (или Низибида) – велики и многољудни град у провинцији Магдонији у Месопотамији, – на границама римске империје и персијског царства.

⁵²¹ - Цар Константин Велики царовао од 306. до 337. г.

⁵²² - Едеса – град у Месопотамији; у њему се налазио нерукотворни лик Спаситеља и свете мошти апостола Тадеја.

⁵²³ - Свети Јефрем се мирно упокојио 373. год.

⁵²⁴ - „Мар“ значи господин; овај се назив давао на Истоку људима светог живота или епископима. Манастир Мар-Матеј налазио се у близини Ниневије. Мар-Матеј – оснивач манастира.

⁵²⁵ - У једном записаном предању казује се да су ускоро после посвећења св. Исака Сирина за епископа дошли к њему на суд два супарника. Поверилац је тражио да му дужник одмах врати дуг; дужник је молио да му се одложи враћање дуга. Св. Исак стаде саветовати повериоца да почека на враћање дуга,

јер свето Еванђеље учи да уопште не треба тражити оно што су нам узели други; утолико пре треба пристати на одлагање исплате дуга. Али поверилац примети на то грубо: „Та мани ти Еванђеље!“ – „Када се они Еванђељу не поковавају шта ћу ја онда овде?“ рече св. Исак са тугом.

⁵²⁶ - Угарска земља – Угарска, Мађарска.

⁵²⁷ - То се збило 1015. године.

⁵²⁸ - Преп. Мојсеј Угрин, Печерски чудотворац; празнује се 28. августа.

⁵²⁹ - Сада среско место Тверске губерније.

⁵³⁰ - Борисогљебски Новоторжки манастир би основан преподобним Јефремом 1038. године.

⁵³¹ - Мошти преподобног Јефрема сада почивају у Новоторжком Борисогљебском манастиру у раскошном сребрном кивоту, и поред њих глава његовог брата Георгија, која је стављена у његов сандук по његовом завештању.

⁵³² - Изјаслав Јарославич – велики кнез Кијевски; владао од 1054. до 1068. год.

⁵³³ - Никон – игуман Печерски, први ученик и сатрудник преп. Антонија; празнује се 23. марта.

⁵³⁴ - Студијски устав саставио је преп. Теодор Студит, игуман Студијског манастира у Цариграду почетком IX века. Крајем XI века овај устав би уведен као руководство Руском Црквом и држао се у њој до половине XIV века, када почиње уступати место јерусалимском. Али местимично остао је на снази и надаље, и у неким руским манастирима одржао се до последњих дана.

⁵³⁵ - Татарски хан Батиј – унук Џингис-Хана. Батијева најезда почела је 1237. и завршила се 1240. године заузећем Кијева и покорењем Руске земље.

⁵³⁶ - Пренос моштију преп. Теодосија Печерског обављен је 1091. год.

⁵³⁷ - Пострадао 20. децембра 107. године.

⁵³⁸ - Пострадали 297. године у граду Самосати, у Сирији, за време цара Диоклецијана.

⁵³⁹ - Спомен преподобног Исакија, затворника печерског, 14. фебруара; спомен Никите затворника, који је скончао као епископ Новгородски, 31. јануара. Обојица беху прелашћени виђењем Кушача у светлом облику.

⁵⁴⁰ - Манастир св. великомученика Димитрија налазио се у близини Печерског манастира. Године 1128, он би прикључен Печерској обитељи.

⁵⁴¹ - Туров – град у Минској губернији. Свети Лаврентије био је епископ Туровски од 1182. године.

⁵⁴² - Преставио се у Господу 1194. године.

⁵⁴³ - Византијски цар Алексије I Комнен царовао од 1081. до 1118. године.

⁵⁴⁴ - Никифор III Вотаниат царовао од 1078. до 1081. године.

⁵⁴⁵ - Јован, митрополит евхаитски, – један од истакнутих црквених писаца и песмописаца једанаестог века; скончао крајем једанаестог столећа. Поред осталог написао: службу Трима Јерарсима, канон Исусу сладчајшему, канон Ангелу Хранитељу, два канона светом Теодору Тирону који су и данас у црквеној употреби на богослужењима.

⁵⁴⁶ - Празник у част трију васељенских учитеља и светитеља: Василија Великог, Григорија Богослова и Јована Златоуста, установљен је 1064. г.

⁵⁴⁷ - Ово житије састављено је углавном по похвалном надгробном слову св. Григорија Богослова светом Василију (XLIII. PG 36, 493–605), по делима, и особито писмима, самог светог Василија, и затим по делима осталих светих и великих Кападокијских отаца и по делима историчара Цркве из тог времена. – Ово житије је допуна Житију св. Василија Великог под 1. јануаром.

⁵⁴⁸ - Понт – област у Малој Азији, јужно од Црног Мора а северно од суседне области Кападокије.

⁵⁴⁹ - Максимијан, сувладар Диоклецијана, владао од 286. до 305. године.

⁵⁵⁰ - Веселеил је био богообдарени и од Мојсија изабрани градитељ старозаветне скиније (в. 2. Мојс. 35, 30–36, 2).

⁵⁵¹ - Велики светитељ Божији Григорије Богослов, мада у богословљу раван Василију, ако не и већи од њега, увек се смиравао пред ваистину великим Василијем, називајући га својим „руководитељем у животу и учитељем у догматима“ (Писмо Григоријево 58, 1). Исто тако, говорио је у односу на Св. Василија и његов млађи брат по телу, такође велики богослов, св. Григорије Ниски, који свог старијег брата назива: „наш учитељ и отац“, „учитељ наш у догматима“, „учитељ и пастир после Апостола“, „истинити тумач (пророк) Духа Светога“, „многогласни проповедник спасоносне проповеди Апостола“, итд.

⁵⁵² - Цар Валент владао од 364. до 378. г.

⁵⁵³ - Овај епарх беше управитељ целог Истока, а у исто време старешина цареве гарде – преторијанаца.

⁵⁵⁴ - Демостен је био најчувенији беседник старе Грчке. Живео је у 4. веку пре Христа.

⁵⁵⁵ - Довољно је само споменути оно његово монашко и добротворно насеље, то јест домове и болнице и гостионице које је он подигао за бедне, старе и сироте на улазу у град Кесарију, које по њему и доби име „Василијада“ и чије зидине још и данас постоје у Турској. Свечано отварање и освећење Василијаде било је на св. муч. Евпсихија 5. септембра 374. г., када је св. Григорије Богослов изговорио на том месту своју знамениту беседу „О љубави према беднима“ (Беседа 14, О „Василијади“ в. и Бес. 43, 60–63, и Писмо Вас. Вел. 176, и св. Григорија Ниског, Против Евномија, књ. I).

⁵⁵⁶ - Свети Григорије Ниски у Надгробном Слову светом Василију тврди за њега: „Ми смо видели на Василију ово: беше једном у ноћи, док се он мољаше у кући, да га свег обасја светлост; а беше та светлост нематеријална; божанском силом потпуно осветљаваше одају а не происхођаше ни од какве материјалне ствари“ (PG 46, 809).

⁵⁵⁷ - Клавдије II цар римски, царовао од 268. до 270. године.

⁵⁵⁸ - Магистер у ствари значи учитељ; али овај назив означавао је на царском двору у Византији једну од највиших дворских дужности.

- ⁵⁵⁹ - Царовали заједно од 780. до 797. године.
- ⁵⁶⁰ - Односно Арабљана; Арабљани су у то време сачињавали силну државу, у чији су састав улазиле цела Арабија, Сирија, Египат и Северна Африка.
- ⁵⁶¹ - На острву Кипру 784. године.
- ⁵⁶² - Скуфја је грчка реч, значи меку монашку капу.
- ⁵⁶³ - Свети мученик Теодор пострада 1784. године.
- ⁵⁶⁴ - Видети о њима под данашњим даном: Спомен светог свештенмученика Иполита, (папе) римског, и оних с њим: Кенсорина, и Савина, и Хрисије девице, и осталих двадесет мученика.
- ⁵⁶⁵ - Повест о њој и њеним чудесима видети под 25. мартom.
- ⁵⁶⁶ - Гален – знаменити учени лекар грчки, рођен 131. године после Христа; био дворски лекар код ондашњих царева римских; Гален је имао огроман утицај на лекаре целoга света, и његов углед био је непоколебљив у њиховим очима све до шеснаестог века. – Хипократ је други чувени лекар грчки; живео много раније од Галена, од 460. до 356. године пре Христа; од њега је остало неколико писаних дела, на којима се Гален учио.
- ⁵⁶⁷ - Град у Киликији, југоисточној области Мале Азије.
- ⁵⁶⁸ - Град у Доњем (северном) Египту.
- ⁵⁶⁹ - Цар Теодосије II, или Млађи, царовао од 408. до 450. године.
- ⁵⁷⁰ - Св. Кирил I био патријархом од 412. до 444. године.
- ⁵⁷¹ - Манутин – недалеко од града Канопa. – Касније мошти светих Кира и Јована беху пренесене у Рим, а одатле у Минхен.
- ⁵⁷² - Кизик – град Фригије, на западној обали Мале Азије, на једном од полуострва Мраморног Мора.
- ⁵⁷³ - Изјаслав Јарославич – велики кнез Кијевски од 1054–1068. г.
- ⁵⁷⁴ - Гљеб Свјатославич – кнез Новгородски, старији син великог кнеза Кијевског Свјатослава, био убијен од Финаца 1078. године.